biblioteca rao

ALEX MIHAI STOENESCU

ISTORIA LOVITURILOR DE STAT ÎN ROMÂNIA

vol. 4, partea a II-a

„Revoluţia din decembrie 1989“ –
o tragedie românească

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
STOENESCU, ALEX MIHAI
Istoria loviturilor de stat în România: 1821-1999
Alex Mihai Stoenescu. - Bucureşti: RAO International Publishing Company, 2001
4 vol.
ISBN 973-8077-27-3
Vol. 4. Partea a II-a: „Revoluţia din decembrie 1989“ - o tragedie românească.
Bucureşti: RAO International Publishing Company, 2005.
ISBN 973-576-791-0

323.276(498)“1821/1999“
94(498)“1821/1999“

RAO International Publishing Company
Grupul Editorial RAO
Str. Turda nr. 117-119, Bucureşti, România

ALEX MIHAI STOENESCU
Istoria loviturilor de stat în România
vol. 4, partea a II-a
„Revoluţia din decembrie 1989“ – o tragedie românească

© RAO International Publishing Company, 2005

Tiparul executat de
R.A. „Monitorul Oficial“
Bucureşti, România

2005

ISBN 973-576-791-0

Cuprins

Capitolul VII
DEPARTAMENTUL SECURITĂŢII
STATULUI LA ÎNCEPUTUL REVOLUŢIEI / 7

Capitolul VIII
LOVITURA PRINCIPALĂ
Bucureşti, 21 decembrie 1989 / 193

Capitolul IX
LOVITURA DE STAT MILITARĂ
22 decembrie 1989 (orele 10.00-16.00) / 380

Capitolul X
PATRU GUVERNE, UN SINGUR
CENTRU DE PUTERE-ARMATA / 425

Capitolul XI
MOMENTUL-CHEIE AL REVOLUŢIEI
Armata predă Puterea lui Ion Iliescu / 529

Capitolul XII
FENOMENUL DIVERSIONIST-TERORIST / 584

Capitolul XIII
EXECUTAREA ŞEFULUI STATULUI,
NICOLAE CEAUŞESCU / 683

Capitolul XIV
O NAŢIUNE MURIBUNDĂ / 739

Anexa 1 / 795

Anexa 2 / 807

Bibliografie selectivă / 811

Capitolul VII

DEPARTAMENTUL SECURITĂŢII STATULUI LA ÎNCEPUTUL REVOLUŢIEI

Motto:

Libertatea individuală şi suveranitatea naţională se topesc în această desfăşurare stihinică din care spiritul amplificator încearcă să iasă reducînd totul la doi termeni: război şi pace.

PETRE ŢUŢEA

Acest capitol analizează comportamentul Departamentului Securităţii Statului ca serviciu secret al ţării. Ideea de la care porneşte analiza – aşa cum a fost abordată şi în capitolele precedente – este că în decembrie 1989 nu a fost înlăturat numai sistemul politic, ci a fost destructurat şi statul. Consider destructurarea statului şi disoluţia autorităţii sale în ochii cetăţenilor drept principală cauză a marilor probleme pe care le-a avut România după revoluţie şi continuă să le aibă inclusiv astăzi, ca membră NATO. În realitatea cea mai frustră şi simplă, suveranitatea României este călcată în picioare de state vecine, independenţa sa este controlată de instituţii internaţionale, iar integritatea sa teritorială este redusă la deciziile privind frontierele luate de Marile Puteri la sfîrşitul celui de-al Doilea Război Mondial. Lucrurile acestea se petrec dincolo de procentul acceptabil de renunţare la unele atribute ale statului. Naţiunea română de astăzi, o naţiune asistată, plăteşte pentru slăbiciunile ei. Principalul vinovat este Nicolae Ceauşescu. Poporul român este complicele.

Analiza din acest capitol face abstracţie – deocamdată – de evoluţia Securităţii după decembrie 1989, de implicarea ei, atît ca structură supravieţuitoare (SRI, SIE), cît şi ca foşti ofiţeri diseminaţi în viaţa politică, economică şi socială postdecembristă. Ceea ce a fost enunţat drept comportament al Securităţii în perioada

postdecembristă – „vechile structuri securisto-activisto-comuniste" – este legat atît de mecanismul procesului general de destructurare a sistemului comunist european, cît şi de felul în care a fost dezorganizat şi preluat sub control de către sovietici serviciul secret al României în decembrie 1989. Procesul de supravieţuire a fostelor structuri politice şi informative în economia postcomunistă, planificat de URSS împreună cu structurile celorlalte state comuniste europene încă de cînd a fost definitivat proiectul liberalizării, a suferit în România amendamentul loialităţii faţă de partid, al rezistenţei lui Ceauşescu, al paralizării şi apoi al destructurării serviciului său secret, precum şi amendamentul defazării. Nu avem pînă la această dată informaţii despre un plan anterior de infiltrare a Securităţii în economia de piaţă postrevoluţionară – care ar fi în România dovadă a complotului, spre deosebire de restul lagărului unde procesul a fost planificat –, dar realitatea infiltrării a fost percepută la fel ca infiltrările planificate de URSS şi de aliaţii săi[1]. Prin urmare, subiectul infiltrării postdecembriste a Securităţii – ofiţeri, colaboratori, informatori – în diferite zone ale societăţii româneşti eliberate, va constitui subiect al altui studiu. Totodată, nu vom prezenta aici decît premisele şi primii paşi ai penetrării conducerii Securităţii române de către serviciile de spionaj sovietice, odată cu preluarea controlului ei de către agenţi sovietici. Altfel spus, Securitatea nu este analizată aici pentru ceea ce a făcut după decembrie 1989, dar informaţiile din acest capitol pot constitui o explicaţie pentru comportamentul postdecembrist al Securităţii.

Ce ştim despre Securitate? Poate fi judecată astăzi Securitatea cu obiectivitate, rece, fără nici o tendinţă, fără să te laşi influenţat de trecut, de apartenenţa politică actuală sau de nevoia legitimării publice ca anticomunist, ca democrat? Atît timp cît nu cunoaştem realităţile acestei instituţii, nu numai în privinţa oamenilor care o compuneau, ci şi în privinţa modului de lucru, a motivaţiilor profesionale şi individuale, cercetarea este parazitată de imaginea publică proiectată asupra acestei instituţii, după 1989. Posibilitatea de a

[1] Vladimir Bukovski, *Judecată la Moscova,* Ed. Albatros, Bucureşti, 1998, p. 404.

înţelege această instituţie este îngreunată şi de dificultatea extragerii fragmentului de adevăr profesional din apariţiile publice ale generalilor şi ofiţerilor săi superiori.

Au existat două ocazii în care aceştia, de nevoie, au vorbit despre munca lor, despre atmosfera din interiorul Securităţii, despre misiuni, succese şi eşecuri. Prima sursă este ansamblul dosarelor întocmite de procuraturile militare şi al depoziţiilor făcute în timpul proceselor. Invariabil, foştii generali şi ofiţeri superiori au negat implicarea în evenimentele violente, au negat chiar activitatea represivă şi de poliţie politică din misiunile curente. Apoi au căutat să prezinte Securitatea ca pe o instituţie nu neapărat inofensivă, dar dedicată apărării statului. Aici, răspunsul trebuie dat imediat: **Securitatea, ca serviciu secret al ţării, a fost învinsă în decembrie 1989**. Criticii acerbi ai Securităţii, iritaţi de argumentele invocate de fostele cadre ale Securităţii, au preferat să conteste naiv şi incorect patriotismul acestora, în loc să vadă că ei au fost învinşi într-o misiune, pentru care depuseseră un jurământ faţă de stat. În al treilea rînd, foştii ofiţeri de Securitate au insistat pe deosebirile fundamentale de metodă de lucru între Securitatea dinainte şi de după Nicolae Ceauşescu. Faptul că în cele mai multe procese ale revoluţiei, acuzaţiile n-au putut fi probate, precum şi situaţia specială, politizată, în care s-a aflat Justiţia în primii ani de după revoluţie şi în perioada 1996–2000, dar mai ales imaginea puternic proiectată în ultimul deceniu, că Securitatea nu a fost implicată în represiune, ci dimpotrivă, că a lucrat pentru căderea lui Ceauşescu, a creat un curent public de îndoială asupra caracterului ei represiv. De 15 ani în România diferiţi oameni politici sunt demascaţi drept foşti ofiţeri sau colaboratori ai Securităţii şi sunt aleşi în continuare deputaţi, senatori, primari, consilieri sau numiţi miniştri, prefecţi, ambasadori. Chiar interesul pentru fosta Securitate s-a diminuat substanţial după eşecurile campaniilor anti-Securitate lansate fără metodă şi oameni profesionişti de administraţia Constantinescu. Mai mult, insistenţa pe folosirea trecutului securist al diferiţilor candidaţi şi proasta gestionare a relaţiei autentice fosta Securitate–corupţie au contribuit la o victorie politică răsunătoare a

formaţiunii PRM în anul 2000, sprijinită transparent de foşti generali şi ofiţeri ai Securităţii.

În privinţa audierilor de la Comisia senatorială pentru cercetarea evenimentelor din 1989, situaţia mărturiilor depuse de foştii generali şi ofiţeri de Securitate are un regim special. Aceste mărturii trebuie verificate, însă posibilităţile de cercetare sunt obturate de Parlament, atît prin legi restrictive cît şi prin limitarea accesului la documentele Comisiei senatoriale pentru cercetarea evenimentelor din decembrie 1989, fapt de altfel neconstituţional. De asemenea, SRI este opac. În plus, analiza detaliată a audierilor arată că, din principiu şi în practică, foştii demnitari ai Securităţii s-au cam „distrat" cu senatorii amatori din Comisie. Incitaţi de spectaculos, lipsiţi de informaţia elementară, căutînd mereu interpretarea politică subiectivă şi atingerea unor concluzii trase dinainte, timoraţi nu o dată de informaţiile pe care le-ar putea avea aceştia despre ei, senatorii au produs un pachet voluminos de informaţii disparate, nerelevante şi culese neprofesionist. Cauza de fond este faptul că în decembrie 1989, Armata şi Securitatea în loc să coopereze s-au lansat într-un conflict care nu mai avea nimic de a face cu apărarea naţională.

O a treia ocazie de manifestare postdecembristă a ofiţerilor de Securitate, de data asta voită, a fost publicistica. Cîteva nume, puţine, au publicat opinia lor în presă şi doar cîţiva au scris cărţi pe tema revoluţiei. Şi mai puţine sunt cărţile bune; o carte bună scrisă de un fost ofiţer de Securitate este aceea care conţine informaţii utile, verificabile şi pertinente (adică aparţinînd unor ofiţeri care relatează fapte despre domeniul lor strict de activitate). Cele mai multe sunt bîntuite de complexul înfrîngerii, dar conţin şi destule strigăte împotriva nedreptăţii. Credibilitatea lor este în continuare legată de credibilitatea instituţiei pe care au slujit-o şi bătălia este cu atît mai grea cu cît ei nu pot spune niciodată tot ceea ce ştiu. În realitate, autorii foşti ofiţeri de Securitate dau foarte puţine informaţii şi comentează prea mult, invariabil pe tema patriotismului.

„Complotul Securităţii". Una din temele revoluţiei române este suspiciunea că răsturnarea lui Nicolae Ceauşescu a fost făcută

de Securitate. În vîrful acestei suspiciuni s-au aşezat deja cîteva opinii politicianiste zgomotoase şi cîteva cărţi, între care unele ating şi stadiul de isterie. Există în mentalitatea oamenilor, mai ales în a celor care trăiesc în naţiuni suferinde, reflexul atribuirii istoriei unor scenarii secrete, serviciilor de informaţii şi spionaj, unor forţe oculte sau „guverne“ mondiale care hotărăsc soarta popoarelor. Acest reflex este izvorît din neîncrederea în instituţiile propriului stat şi de necunoaşterea mecanismelor legale prin care funcţionează acel stat. Secretomania îşi are originea şi în absenţa sentimentului că statul este în realitate o creaţie a cetăţeanului, creaţie pe care o poate modifica şi controla. Cum acestea sunt valori ale statului democratic, iar românii nu au cunoscut beneficiul regimului democratic decît în secolul al XIX-lea şi în primele patru decenii ale secolului al XX-lea, şi atunci cu multe aproximaţii, este de înţeles această psihologie. Trebuie arătat de la început că teza răsturnării lui Ceauşescu de către Securitate conţine o serie de informaţii care întăresc sentimentul unei trădări, dar devine pe alocuri derutantă, în momentul în care pui alături, pe masa de analiză, argumentele acestei ipoteze: Securitatea era o structură naţionalistă, dar a aplicat scenariul sovietic; a complotat pentru răsturnarea lui Ceauşescu, dar cel adus la putere de ea era agent KGB; Securitatea l-a răsturnat pe Ceauşescu, dar tot ea a produs teroriştii pentru a-l menţine pe Ceauşescu la putere; ea a organizat devastările de la Timişoara, dar tot ea i-a ucis pe timişoreni în noaptea de 17 decembrie; Securitatea a dat o lovitură de stat, dar de fapt a fost o revoluţie. Înţelegînd în timp absurditatea acestor mesaje, contradicţia lor fundamentală, scriitorii, jurnaliştii, liderii de opinie şi politicienii pe care îi mai interesează acest subiect au născocit o nouă formulă: au existat două aripi ale Securităţii – aripa bună şi aripa rea. Niciodată nu au fost definite, identificate, aceste aripi. În sfîrşit, nevoia de a incrimina în continuare Securitatea pentru toate nenorocirile comunismului, dar mai ales pentru a legitima democratic şi justiţiar anumite grupări politice şi personalităţi, împiedică judecarea cu obiectivitate a stării şi a comportamentului Departamentului Securităţii Statului în timpul evenimentelor din decembrie 1989.

Intuind efectele procesului de prăbuşire a sistemului comunist, Securitatea a căutat să se protejeze pentru a supravieţui, mişcările ei în acest sens fiind interpretate exagerat drept un complot. Securitatea l-a abandonat pe Nicolae Ceauşescu, nepermis de tîrziu pentru o instituţie constituită fundamental pe principiul apărării intereselor poporului, dar a rămas loială pînă la sfîrşit regimului. Ea nu şi-a retras sprijinul pentru liderul comunist intrat în faza unei crize personale, care avea consecinţe criminale asupra poporului său, pentru a instaura democraţia, ci pentru a se proteja şi pentru a limita efectele loviturii sovietice aplicate regimului pe care îl apăra. Dacă s-ar fi împotrivit cursului evenimentelor hotărît de Marile Puteri, atitudinea ei ar fi produs ravagii în România. Din această cauză, actele de neexecutare a ordinelor ilegale ale lui Ceauşescu nu se pot înscrie în categoria loviturii de stat.

Unitatea de acţiune

Orice analiză pertinentă asupra Securităţii nu o poate scoate, pentru a o cerceta separat, din sistemul comunist al României, din mecanismul regimului dictatorial, dar nici din modelul sovietic iniţial. Securitatea a fost mîna de la capătul braţului opresiv al partidului comunist. Este vorba însă de Partidul Comunist Român compus din 4 milioane de oameni şi condus de omul ales neîntrerupt timp de peste două decenii de aceiaşi oameni în funcţia de secretar general pînă cînd, cei mai nemulţumiţi au fost stimulaţi să iasă în stradă, protestînd împotriva frigului din case, a lipsei de alimente şi a salariilor diminuate. Reamintesc că, începînd din luna iulie 1989, realegerea lui Nicolae Ceauşescu în funcţia de secretar general al partidului a trecut prin votul favorabil al tuturor organizaţiilor de partid din ţară şi că reprezentanţii de vîrf ai acestui partid l-au reales la Congresul al XIV-lea. Conform unei statistici publicate de Piotr S. Wandycz, comuniştii (membri de partid) reprezentau 10,9% în Cehoslovacia, 7,7% în Ungaria şi 5,8% în

Polonia[2]. În România ei reprezentau 20%, adică 1 din 5 români (inclusiv copiii), iar dacă ne raportăm la populaţia activă a ţării, estimată la aproximativ 12 milioane de oameni, 1 din 4 era membru de partid. Adăugîndu-i şi pe UTC-işti, raportul scade la 1-3,5. Argumentul că Securitatea îi ţinea pe membri de partid sub teroare a fost folosit imediat după revoluţie, dar a căzut rapid, ca ridicol, odată cu dezvăluirea în presă a ordinelor care interziceau racolarea sau folosirea membrilor de partid pentru activităţi de reţea şi informative. Cercetînd timp de mai mulţi ani acest subiect am înţeles că, în realitate, **cel mai mare procent de informaţii culese de Securitate provenea de la membrii de partid**, nu de la informatorii nemembri de partid. Procesul continuu de protejare a partidului comunist, din cauza supravieţuirii sale în noile partide democratice, împiedică expunerea probată a acestui adevăr.

În ultimii ani, tot printr-un ordin expres al lui Nicolae Ceauşescu, cetăţenii nemembri de partid intraţi sub observaţia Securităţii treceau prin mai multe etape înainte de a fi eventual arestaţi. Arestarea se producea în cazuri excepţionale, cînd era vorba de acţiuni care se înscriau în prevederile vreunei legi restrictive/represive sau printr-un ordin al lui Ceauşescu, atunci cînd cazul ajungea la el. Abuzul venea de cele mai multe ori din comportamentul ofiţerului de Securitate şi, mai ales, al anchetatorilor, fapt care transfera automat imaginea de agresivitate şi ilegalitate asupra instituţiei. Un fost general de Securitate mi-a declarat: „Abuzul a fost favorizat de sentimentul unora că puterea lor este şi deasupra legii, că puterea pe care o primesc o moştenesc de la predecesorii care rezolvau aproape totul prin putere. Este o boală care se manifestă şi în alte părţi. Recent am văzut împreună cu întreaga lume abuzurile unor militari americani într-o închisoare din Irak. Intră în comportamentul uman". Dacă îi dai ocazia, omul va scoate din el partea animalică a speciei. Comunismul a oferit această ocazie, la dimensiuni mult mai ample, instituţionale, decît episodul din Irak. În plus, după descoperirea abuzurilor din Irak au urmat condamnări şi ani de

[2] Piotr S. Wandycz, *Preţul libertăţii. O istorie a Europei central-răsăritene din Evul Mediu pînă în prezent,* Ed. All, Bucureşti, 1998, p. 271.

puşcărie pentru vinovaţi. Deşi cele cîteva cazuri de arestări din România au fost analizate public din perspectiva caracterului represiv al Securităţii, nu toate erau, din punct de vedere juridic, nişte abuzuri, deoarece faptele se înscriau totuşi în prevederile unor legi ale statului. Abuzurile pot fi identificate prin depăşirea sau forţarea prevederilor cuprinse în legile represive ale regimului comunist, făcînd parte din natura dictatorială şi abuzivă a statului. Adică, pentru a închide cercul analizei, a partidului. De aceea, este de observat eroarea de a acuza actele de poliţie politică ale Securităţii, fără a pune în discuţie legile pe baza căreia acţiona astfel şi nici instituţiile care le emiteau: Marea Adunare Naţională şi Consiliul de Stat. Este, de aceea, semnificativ că, în dimineaţa de 18 decembrie, cînd se execută ordinul generalului Iulian Vlad de eliberare din arestul Securităţii (Rahova) a celor reţinuţi sau arestaţi fără hotărîre judecătorească, s-a făcut, de fapt, o distincţie între cei condamnaţi deja, a căror vină fusese dovedită de justiţia comunistă, şi cei care nu fuseseră încă judecaţi, aceştia din urmă putînd fi consideraţi victime ale unui abuz.

Imaginea negativă a Securităţii venea din trei cauze majore:

1. **Trecutul de teroare, folosită în continuare ca background, chiar dacă nu mai era activă.**
2. **Abuzul partidului, care conducea Securitatea, fără însă ca în faptul abuzului să existe diferenţierea între conducător şi executant.**
3. **Abuzul ofiţerului de Securitate, aspect al slabei pregătiri, al lipsei de profesionalism din anii '50–'60 al carierismului, al abrutizării provocate de tipul de activitate în care acţiona. Activitatea profesională a unui ofiţer de informaţii, de oriunde din lume, este o permanentă confruntare cu mizeria umană şi eroismul, în proporţii care ţin de gradul de corupţie morală al acelei naţiuni.**

Securitatea mai este şi cel mai comod vinovat pentru laşitatea, lipsa de responsabilitate şi de luciditate a omului politic în faţa unui eveniment istoric major. Ea este cea mai bună amorsă pentru

nefacerea procesului comunismului, care înseamnă procesul Partidului Comunist Român, al activiştilor săi. Este interesant, ca simptom postdecembrist, că timp de 15 ani numai un singur ziarist a pus public problema raportului de responsabilitate între partidul comunist şi Securitate. Este vorba de directorul cotidianului *Gîndul,* Cristian Tudor Popescu. Cu ocazia simpozionului despre Securitate şi STASI, ţinut la Bucureşti între 6 şi 8 iunie 2001, Cristian Tudor Popescu a făcut, printre altele, şi următoarea remarcă: „A pune în lumină răul din comunism numai în relaţie cu Securitatea, lăsînd la o parte partidul comunist şi structurile sale de presiune şi propagandă, înseamnă *a mistifica falsul.* Mai exact, cum spunea Nicolae Ceauşescu, *minciună în falş"*[3]. Cristian Tudor Popescu a reluat ideea în timpul unor emisiuni de televiziune, dar cu aceeaşi lipsă de efect, clasa politică fiind dezinteresată să analizeze originile sale ideologice. În decembrie 2004 tema a fost descoperită şi de scriitorul Horia Roman Patapievici, membru inofensiv al CNSAS, iar în martie 2005 de fostul preşedinte Emil Constantinescu. Exagerările, comparaţiile forţate între Securitatea din timpul lui Ceauşescu şi cea din perioada stalinistă încearcă să acopere în fapt un complex de aspecte legat atît de activităţile opresive ale Partidului, de legislaţia comunistă după care funcţiona şi acţiona Securitatea, de numeroasele destine mutilate de Istorie şi în care Securitatea intervenise ca un instrument executiv al puterii comuniste. Pe de altă parte, se poate reaminti aici că Republica Socialistă România dictatorială, autoarea abuzurilor, a legilor restrictive şi proprietară a Securităţii era membră ONU, întreţinea relaţii diplomatice şi comerciale cu toate statele democratice din lume, făcea afaceri de anvergură cu Marile Puteri, colabora în diferite acţiuni internaţionale. Ministrul de externe comunist a fost ales preşedinte al unei sesiuni ONU, iar dictatorul Ceauşescu a fost primit cu fast în toate marile capitale occidentale, pentru ca liderii acelor state, între care şi doi preşedinţi americani, să viziteze în premieră Republica

---

[3] *Împovăraţi de moştenirea Securităţii şi Stasi (Die Erblast von Stasi und Securitate): răspunsuri germane, române şi maghiare la o provocare istorică. Simpozion,* Bucureşti: 6-8.06.2001, Ed. Compania, Bucureşti, 2002, p. 45.

Socialistă România dictatorială, înaintea altor state comuniste. Nu avem decît două răspunsuri la dispoziţie: ori toate aceste aspecte ale recunoaşterii şi acceptării ca partener egal a României comuniste, ale legitimării ei internaţionale s-au făcut ştiindu-se bine că este o dictatură, că are legi restrictive şi o Securitate „odioasă", şi nu le-a păsat, ori dezvoltarea acestor relaţii a forţat România comunistă să se comporte mai puţin dictatorial, să legifereze mai aproape de standardele internaţionale, iar Securitatea nu a fost aşa cum e descrisă. Nu punem aici la socoteală detaliile colaborării Securităţii cu serviciile de informaţii ale statelor democratice şi nici faptul că spionajul se desfăşura simultan în ambele sensuri. Probabil că atunci cînd Statele Unite, Germania şi Franţa făceau transfer de tehnologie militară către România comunistă, prin intermediul Securităţii, nimeni nu-şi punea aceste întrebări. Obişnuiţi cu mesajele critice ale postului de radio *Europa liberă,* ni se va părea surprinzător totuşi să citim astăzi pasajul despre politica externă a lui Nicolae Ceauşescu din comentariul lui Noel Bernard difuzat de acest post la 27 ianuarie 1978 şi dedicat zilei de naştere a dictatorului român: „Indiferent de sentimentele pe care le încerci faţă de personalitatea complexă a domnului Nicolae Ceauşescu, cert este că e vorba de un om politic ieşit din comun, care şi-a pus amprenta pe viaţa politică a ţării şi a jucat un rol important, atît în relaţiile dintre naţiuni, cît şi în cele dintre partidele comuniste. Atît pentru români, cît şi pentru străini, domnul Ceauşescu se distinge, în primul rînd, prin politica sa de independenţă naţională. E drept că bazele acestei politici au fost puse înaintea sa, de Gheorghe Gheorghiu-Dej, de Ion Gheorghe Maurer şi de vechea conducere a Partidului Comunist Român. Domnul Ceauşescu a dus-o însă mai departe timp de 12 ani, cu o remarcabilă consecvenţă şi cu deosebit curaj, mai ales avînd în vedere poziţia geografică expusă a României"[4]. Pare scris la Bucureşti de secţia de propagandă a PCR, singura diferenţă fiind aceea că Noel

[4] Noel Bernard, *Aici e Europa liberă,* Ed. Observator, Bucureşti, 1990, p. 132 (articolul „Domnia domnului Ceauşescu").

Bernard nu-l compara pe Ceauşescu cu Mihai Viteazul sau cu Mircea cel Mare, ci cu... David, luptînd împotriva unui Goliat![5]

J.F. Brown arăta, în prefaţa la volumul istoricului Anneli Ute Gabanyi despre cultul lui Ceauşescu, că „el a rupt unitatea Pactului de la Varşovia, a sfidat Uniunea Sovietică cu abilitate şi curaj şi a făcut din România o mică excepţie în structura relaţiilor dintre Est şi Vest în timpul Războiului rece. Dar şi-a distrus toate realizările pe plan internaţional prin fanatismul de care a dat dovadă în interiorul ţării. În cele din urmă, şi-a îndemnat propriul popor la revoltă, cel care a şi devenit, de altfel, călăul său“[6]. Această teză, care domină percepţia occidentală despre regimul Ceauşescu, nu este tocmai exactă. Liberalizarea relaţiilor internaţionale ale României lui Ceauşescu a fost însoţită de o evidentă relaxare a vieţii interne, în primii cinci ani ai conducerii sale, fapt simţit de români mult mai dilatat decît de occidentali. Era, de altfel, normal ca politicienii unor ţări libere să considere liberalizarea românească drept insuficientă, în timp ce poporul român, ieşit din teroarea stalinistă, să perceapă deschiderea produsă odată cu noul program politic al lui Nicolae Ceauşescu drept o uriaşă schimbare. În eşecul acestui proces au intervenit doi factori: adaptarea mult mai substanţială la comunism a poporului român decît în alte ţări socialiste, ca urmare a nivelului mai scăzut de viaţă de la care pornise; nevoia expresă a lui Nicolae Ceauşescu de a controla procesul de liberalizare pentru a nu ieşi din sistem, pe fondul ameninţării permanente de a fi schimbat printr-un ordin de la Moscova. Din aceste motive, Ceauşescu, în loc să ducă România spre o transformare de fond a sistemului – ne dăm seama astăzi că era imposibil –, a încercat să restricţioneze viaţa internă a ţării simultan cu lărgirea relaţiilor internaţionale. De aceea, regimul Ceauşescu nu poate fi analizat ca un fragment de istorie unitar şi liniar, ci pe etape şi, mai ales, pe straturi. Un strat a fost Securitatea.

Prin urmare, dacă acceptăm teza că în comportamentul intern şi extern al României comuniste au existat etape, perioade în care putea fi un partener de dialog şi de schimburi viabil, atunci suntem

---

[5] *Ibidem,* p. 133.

[6] Anneli Ute Gabanyi, *Cultul lui Ceauşescu,* Ed. Polirom, Iaşi, 2003, p. 12.

nevoiţi să acceptăm şi ideea că Securitatea a cunoscut, şi ea, anumite etape, astfel încît perioada ei stalinistă nu poate fi comparată decît prin diferenţă cu cea din anii '80. Problema de fond a percepţiei Securităţii ca fiind „cel mai odios instrument al regimului comunist" s-a dezvoltat în mijlocul unui aparent paradox: liberalizarea sovietică a lui Gorbaciov şi declanşarea de către SUA a campaniei mondiale pentru distrugerea sistemului comunist au permis stimularea cîtorva disidenţi, opozanţi şi protestatari, împotriva cărora partidul a trimis Securitatea. Paradoxul vine din faptul că, avînd o imagine clară asupra perspectivei, Securitatea a încercat tocmai în acea perioadă să-şi îmblînzească reacţiile, ansamblul cazurilor cunoscute de incidenţă cu opozanţii regimului demonstrînd nu o asprire, ci o calmare şi o cîntărire a fiecărei acţiuni. Asta nu înseamnă că şi-a diminuat activitatea – devenind, dimpotrivă, mai vizibilă în ochii opozanţilor –, ci că şi-a amplificat culegerea de informaţii din domeniul disidenţei, pe care însă nu le-a mai pus în totalitate la dispoziţia partidului. De regulă, atitudinea Securităţii pe acest subiect în ultimii ani ai dictaturii a mers în două direcţii: *deprecierea* importanţei actelor de disidenţă/opoziţie şi *desconsiderarea* disidenţilor/opozanţilor prin exploatarea informaţiilor mai mult sau mai puţin reale despre slăbiciunile, tarele morale, trecutul sau scopurile personale ale acestora. Prin felul cum a fost destructurată în timpul revoluţiei, Securitatea nu a reuşit să valorifice rapid şi eficient aceste atuuri, obţinînd protecţia de imagine şi instituţională de care avea trebuinţă, fiind nevoită să reacţioneze tîrziu, postrevoluţionar prin fenomenul de presă numit în epocă „extremist". În mijlocul unei naţiuni, să nu spunem imorale, ci demoralizate, efectul acestor dezvăluiri a fost nul.

Dacă am pune semne de întrebare la sfîrşitul fiecărei fraze despre realitatea internă şi internaţională prezentată sintetic mai sus, am găsi un răspuns credibil şi simplu pentru mediul în care a putut exista Securitatea. Acest răspuns vine de la Sorin Antohi, fost membru al grupului opozant de la Iaşi: „Oricît ar fi de chinuitor, trebuie să acceptăm că perioada comunistă, prin reuşitele parţiale şi temporare ale contractului său social (între care: mobilitatea socială

verticală neaşteptată a unor vaste pături marginale şi defavorizate, instalarea unei privilighenţii, anumite manevre naţional-comuniste prin care pînă şi unii foşti deţinuţi politici au intrat în Partid etc.), a fost istorie"[7]. Se naşte, aşadar, o posibilă versiune istoriografică prin care atît regimul dictatorial, cît şi Securitatea să fie judecate doar pentru perioada de cîţiva ani dinaintea revoluţiei, în care se trăia prost, mobilitatea socială verticală se blocase, plasîndu-se întreaga greutate a vinei pe umerii lui Nicolae Ceauşescu, iar Securităţii repartizîndu-i-se vinovăţia de a nu fi acţionat pentru îndepărtarea lui, sprijinindu-l în continuare. La reducţia de imagine făcută deja în mentalul colectiv se adaugă, aşa cum arătam, tentativa neproductivă de a asimila Securitatea din anii stalinismului cu cea din deceniul 9 al secolului al XX-lea. Între cele două faze nu există doar pata albă a regimului comunist din România, ci şi mormanul de documente arse despre Securitatea din acea ultimă perioadă.

Prima impresie, atunci cînd porneşti să cercetezi comportamentul Securităţii în perioada revoluţiei declanşate sub influenţă sovietică la Iaşi în 14 decembrie 1989, este că, aparent, ea a fost singura instituţie care a acţionat unitar, fără nici o fisură, pînă la distrugerea ei structurală. Această impresie este amplificată de posibilităţile reduse de cunoaştere a realităţilor interne ale instituţiei. Toţi ceilalţi actori principali ai evenimentelor – Partidul, Armata, Miliţia, Justiţia – au avut oscilaţii, au cunoscut crize de comandă, au improvizat şi s-au adaptat la ceea ce se întîmpla, dominate de o anumită derută. Reprezentanţii de frunte ai acestor instituţii au apărut în balcoane şi la televizor, clamîndu-şi ataşamentul faţă de popor şi ura împotriva lui Ceauşescu. Ei s-au prezentat atunci drept nişte victime, la fel ca victimele din stradă. Partidul comunist s-a recompus în FSN şi în alte cîteva mici partide; Armata a devenit din autoare a represiunii, salvatoarea revoluţiei; Miliţia s-a transformat integral în Poliţie; Justiţia, după ce a executat docilă ordinele partidului de ostracizare a disidenţilor, protestatarilor, revoluţionarilor, a început chiar de a doua zi să-i ostracizeze pe securişti fără nici o tresărire.

---

[7] Sorin Antohi, *Exerciţiul distanţei. Discursuri, societăţi, metode,* Ed. Nemira, Bucureşti, 1997, p. 309.

La nivelul cunoașterii de astăzi, Securitatea este singura instituție care nu a trecut de la represiune la sprijinirea revoluției, neparticipînd la represiune (sau acoperindu-și perfect operațiunile) și favorizînd căderea lui Nicolae Ceaușescu. Toate celelalte instituții au fost implicate în ambele faze, suferind prin urmare de boala exceselor ambelor faze.

Aparența este că Securitatea și-a urmat monobloc comandantul, pe generalul Iulian Vlad, în situațiile cele mai critice, inclusiv în cele care o priveau direct, și s-a prăbușit cu el în frunte. Această observație nu se referă la caracterul benefic sau malefic al Securității, la comportamentul său în folosul sau în defavoarea revoluției, ci la felul în care a reacționat în fața evenimentelor, ca instituție, în ciuda faptului că se afla încorporată unei alte instituții, Ministerul de Interne. Judecarea implicării Securității în revoluție ar putea să pornească de la atitudinea șefului ei, urmat fără evadări importante de toți subordonații, și de la faptul extrem de important că era unul dintre puținii înalți funcționari de stat care aveau un acces direct la Nicolae Ceaușescu, adică la unicul pol de putere al statului, la vîrful absolut al dictaturii. Din punctul de vedere al potențialului de folosire a Puterii, *generalul Iulian Vlad era al doilea om în stat,* după Nicolae Ceaușescu, șeful absolut al partidului și al statului. În fața acestei premise, este necesar să subliniem de la început că teza unei Securități tehnicizate, neutre, izolate în domeniul său profesional sau care nu executa decît ordinele ministrului de Interne nu este realistă. Atît calitatea de instituție a statului comunist, cît și funcția de aparat al partidului, precum și însuși accesul direct la cei doi dictatori (Vlad la Nicolae Ceaușescu, Postelnicu la Elena Ceaușescu) au fost elementele determinante ale comportamentului ei instituțional, față de care, în momentul apariției crizei sistemului comunist, a operat anumite amendamente, căutînd să atingă anumite scopuri precise. Ele au fost, în ordine cronologică: cunoașterea cît mai exactă a fenomenului declanșat în URSS, gestionarea crizei de sistem în România, sprijinirea unei reforme politice declanșate de Nicolae Ceaușescu (în prima fază),

apoi fără el, dar cu estimarea şanselor de apariţie a unui nou lider (în ordine: Nicu Ceauşescu, un lider comunist din CPEx, Ion Iliescu), blocarea oricăror forme de intervenţie străină în evoluţia evenimentelor din România şi, în sfîrşit, supravieţuirea instituţiei în urma inevitabilei transformări a situaţiei de la Bucureşti. Întîrzierea de reacţie a aparatului politic, a tras şi serviciul secret al ţării în catastrofă. Dar şi indecizia şefului Securităţii de a-şi folosi puterea i-a fost fatală.

Cauza unităţii de acţiune a Securităţii pe toată perioada revoluţiei trebuie căutată şi în sentimentul că, în faţa unei coalizări a marilor servicii de informaţii străine împreună cu serviciile de informaţii ale statelor vecine împotriva sa, serviciul secret român era pus în situaţia de a gestiona derularea evenimentelor interne, pentru a nu le scăpa de sub controlul său, şi de a se apăra împotriva unor lovituri puternice pe cale s-o destructureze. În acest domeniu, al serviciilor de informaţii, loviturile duc la pierderi de efectiv, la condamnări în ce-i priveşte pe lideri, la eliminări fizice discrete. Dacă, aşa cum rezultă din declaraţiile lor, conducerea luase decizia de a ignora propria soartă, generalii Vlad, Alexie şi Stamatoiu au acţionat însă conştient pentru a-şi proteja structura, pentru a o trece, cît mai puţin afectată de evenimente, dincolo de ele. Avem de a face cu un serviciu secret rămas izolat, lipsit de orice cooperare oficială, şi care nu se sprijinea decît pe propriile sale forţe şi pe o concepţie doctrinară considerată naţionalistă, patriotică. Din punct de vedere profesional, ea atinsese limita potenţialului de gestionare a situaţiei politice, de acoperire de către Securitate a răului pe care îl reprezenta Ceauşescu. Asta s-a întîmplat la Timişoara. Pînă acolo a funcţionat capacitatea serviciului secret al ţării de a apăra statul, cu regimul său comunist şi cu un dictator puternic în vîrf. Problema ei de fond, ceea ce înseamnă şi slăbiciunea ei principală, a fost faptul că era mai mult un produs al sistemului comunist, decît o structură de informaţii în slujba statului.

Chestiunea unităţii de acţiune a Securităţii rămîne deschisă. Pe de o parte, nu se aduc argumente serioase care să conteste executarea de către întregul sistem a ordinelor generalului Vlad. Pe de

altă parte, nu putem ignora că preşedintele Comisiei senatoriale pentru cercetarea evenimentelor de decembrie 1989, Sergiu Nicolaescu, a lansat şi susţinut *oficial* teza existenţei unor grupuri diversionist-teroriste, atît înainte de 22 decembrie, cît şi după, aparent scăpate de sub controlul conducerii DSS. Un aspect exterior cazului, credibilitatea lui Sergiu Nicolaescu şi lipsa de profesionalism a membrilor Comisiei, nu ajută analiza. Trebuie precizat că, în ciuda campaniei de identificare a teroriştilor cu securiştii, lansată şi susţinută insistent de puterea instalată în faptul procesului revoluţionar, singura probă care aduce aparent un dubiu asupra unităţii de acţiune a Securităţii – în sensul participării la fenomenul terorist – este declaraţia olografă a generalului Iulian Vlad, prezentată pentru prima oară de magistratul Ioan Dan la postul de televiziune OTV în seara zilei de 5 ianuarie 2005. În această declaraţie, pe care generalul Vlad a dat-o în închisoare la 29 ianuarie 1990, fostul şef al DSS indică drept posibili participanţi la fenomenul terorist ofiţeri din Direcţia V, din USLA, „elemente ale UM 0544, UM 0510 şi din cele complet acoperite", consemnînd şi numele unor comandanţi. În proces, generalul Vlad a argumentat că acea declaraţie olografă era de fapt o cerere de verificare a structurilor sale cu scopul de a convinge noua putere că nu au aparţinut Securităţii. Astăzi, după 15 ani, ceva mai bine informaţi, ne dăm seama că declaraţia din 29 ianuarie 1990 a fost fie rezultatul derutei în care s-a aflat şeful Securităţii, ca urmare a declanşării diversiunii teroriste, fie o expresie a înfrîngerii provocate de inamici interni şi externi. În lumea serviciilor secrete, acesta este un tip de atac: să creezi o fractură între conducerea serviciului şi propria structură. Atacul a reuşit atunci.

Cu trecerea timpului, teza securişti-terorişti a început să fie abandonată de tot mai mulţi analişti. Este posibil ca evoluţia situaţiei internaţionale, a situaţiei interne – mai ales după intrarea în NATO –, cît şi importanţa altor instituţii ale statului în procesul de integrare a României în structurile euro-atlantice – Armată, în primul rînd, Justiţie, clasa politică – să creeze un ecran atît de opac încît adevărul despre Securitate să nu fie niciodată spus pînă la

capăt. Principalele instituţii vinovate atît de morţii revoluţiei, cît şi de catastrofa politică, economică şi socială a naţiunii şi a statului care au urmat – factorul politic, Armata şi Justiţia – au supravieţuit cataclismului din decembrie 1989 şi evoluează activ în procesul de integrare, inclusiv prin găsirea unui vinovat căzut şi bine marcat – Securitatea, serviciul secret al ţării. Acest tip de fenomen nu este original. Ni s-a mai întîmplat în istoria noastră, nu am învăţat nimic şi am ascuns adevărul cu tenacitate, astfel că atunci cînd ne-am trezit din nou în faţa unei catastrofe politice, am căutat vinovaţii în altă parte. În felul acesta, misiunea de a analiza profund societatea românească şi naţiunea a rămas în sarcina culturii, a lui Caragiale.

Pe urmele lui Gorbaciov

Nu a existat serviciu de informaţii al unui stat activ pe scena internaţională care să nu fi studiat, imediat după numirea sa în fruntea partidului sovietic, personalitatea lui Mihail Sergheevici Gorbaciov. Fiind vorba de una din cele două megaputeri mondiale şi mai ales de cea dictatorială, persoana care o conducea făcea obiectul obligatoriu al studiului, ştiindu-se că, în absenţa unui control democratic, aceasta avea puterea de a influenţa decisiv politica URSS. Securitatea română şi-a obţinut primele informaţii prin intermediul reţelei organizate sub conducerea şefului rezidenţei aflat sub acoperire la Ambasada RSR de la Moscova. Informaţia care a schiţat primele tuşe ale portretului lui Gorbaciov – aşa cum a fost făcut el în 1985 la Bucureşti de conducerea Securităţii – era aceea care punea în centrul interesului influenţa vîrstei noului lider moscovit asupra modului său de lucru. Gorbaciov era primul conducător tînăr al URSS şi, mai ales, venea după o gravă şi vizibilă problemă a *leadership*-ului sovietic: letargia de cel puţin doi ani a lui Brejnev, moartea rapidă a lui Andropov, dispariţia şi mai rapidă a lui Cernenko.

*

Aflîndu-mă la Haarlem (Olanda) în primăvara anului 1984, pentru documentarea asupra istoriei Rezistenţei olandeze în timpul celui de-al doilea război mondial şi pentru scrierea cărţii *Drumul Olandei (Hollandseweg),* am surprins la televizor o emisiune de bancuri politice care ridiculiza tocmai situaţia conducerii URSS. Erau prezentate succesiv secvenţele salutului lui Andropov la înmormîntarea lui Brejnev şi al lui Cernenko la înmormîntarea lui Andropov, în timp ce în dreapta jos se derulau spre zero cu viteză cifrele unui cronometru electronic, ilustrînd cît i-a mai rămas de trăit bătrînului Cernenko. Problema vîrstei înaintate a conducătorilor comunişti era subiect de preocupare pentru cetăţenii naţiunilor aflate sub regimul comunist, oamenii văzînd în gerontocraţia moscovită, şi nu numai, o imagine a trecutului stalinist, a încremenirii în epoci anterioare, o influenţare a destinului lor prin anchilozarea gîndirii, prin starea de sănătate precară a unor potentaţi decrepiţi. Îmi amintesc filmul televiziunii bulgare despre conflictul chinezo-vietnamez şi imaginile unei săli pline cu membrii Comisiei militare a PC Chinez, unde în primele cinci rînduri se aflau mareşali şi generali trecuţi de 80 de ani, care abia mai respirau. Filmul bulgăresc chiar insista, inclusiv prin comentariu, asupra ideii că vîrsta înaintată a comandanţilor militari chinezi se afla la originea războiului. Am ţinut bine minte acest episod, pentru că în presa românească războiul chinezo-vietnamez era prezentat invers, ţinînd partea Chinei.

*

Al doilea fenomen îngrijorător sesizat de Securitate a fost detaşarea destul de rapidă a noului secretar general Gorbaciov de echipa bătrînilor lideri din conducerea partidului comunist sovietic. Îngrijorarea venea în primul rînd din faptul că desprinderea lui Gorbaciov, printr-o metodă de lucru dinamică şi prin înconjurarea cu activişti relativ tineri, evita controlul corpului conservator, clasic al conducerii sovietice, bine cunoscut şi mai greu pretabil la surprize. Ceea ce-l interesa în special pe Ceauşescu era măsura în care se menţinea principiul „conducerii colective“ la vîrful PCUS, unde vechii activişti brejnevieni s-ar fi putut opune reformelor şi

ar fi frînat orice inițiativă spre influențarea altor partide în direcția aceloraşi reforme. Vechii activişti din Biroul Politic erau încă oameni ai sistemului, ai lagărului. Gorbaciov îşi lua un oarecare grad de libertate, mai ales în politica externă – adică exact acolo unde era şi interesul românesc –, astfel că reformele anunțate de echipa sa şi promovate internațional de acesta aveau o doză mare de imprevizibil, precum şi calitatea de apartenență personală. În al treilea rînd, se desfăşurau foarte repede. De aceea, Securitatea a început să cerceteze, să investigheze personalitatea lui Mihail S. Gorbaciov pentru a înțelege cu un pas înainte de ce este capabil şi ce are de gînd. Aşa cum am arătat în primele capitole, Nicolae Ceauşescu a cerut în mod expres investigarea personalității lui Gorbaciov, din momentul în care a simțit că acesta porneşte o campanie de reforme periculoase pentru întregul sistem comunist. A fost uşor de constatat că liderul sovietic construia comisii şi instituții paralele, reformiste, cu care lucra. El se consulta cu structurile existente, cu cele vechi, dar nu le folosea. Acestea aveau impresia că totul este ca înainte, că aparatul lucrează, dar el pregătea pe partea cealaltă programul şi măsurile reformelor sale. Cînd Gorbaciov a adus problemele în fața vechilor structuri, acestea fie nu au înțeles exact rezultatul, consecințele, fie au rezistat sau nu au putut face ce li se cerea. De aici, prima încercare de mişcare a cadrelor. Americanii şi vest-europenii au început să pompeze în imaginea lui, iar în țările comuniste europene a fost trezită speranța. Era însă imposibil, din punctul de vedere al lui Ceauşescu, să permită lansarea unei campanii de imagine a lui Gorbaciov în România, cum făcuseră ceilalți lideri din lagăr. Este un paradox aici: liderii comuniști propagau imaginea lui Gorbaciov, din obediența obişnuită, iar el i-a dat jos atunci cînd imaginea sa în țările lagărului a devenit imaginea reformistului. Ştiind că „se place", imaginea lui Gorbaciov în România a fost extrem de palidă, locul fiind ocupat de românul care „se plăcea" cel mai mult.

Asupra atitudinii lui Gorbaciov avem o mărturie foarte prețioasă în scrierile lui Petru Lucinschi, preşedinte al Republicii Moldova, dar pe atunci secretar al CC al PCUS şi membru al Biroului

Politic al PCUS. El a arătat că alegerea lui Gorbaciov la conducerea partidului comunist sovietic s-a făcut în primul rînd pe criteriul vîrstei, dar şi al credinţei vechii gărzi că îl poate manevra uşor. „Cred că drama lui Gorbaciov, ca om politic – afirmă Lucinschi –, constă în faptul că nu a reuşit să se elibereze de povara vechilor clişee. Cîndva, lupta acerbă pentru putere – la început a lui Stalin, iar mai tîrziu a lui Hruşciov – a determinat Comitetul Central să stabilească un principiu unic: partidul să-şi păstreze unitatea şi liniştea, să aibă sentimentul deplinei satisfacţii în ceea ce face. Pe acest fond, mai degrabă amorf, a venit Gorbaciov la putere. El era mlădiţa acestui sistem. Oficial, statutul «numărului unu» în partid şi în stat se sprijinea pe o singură calitate – capacitatea excepţională a acestuia. Talentul politic, bineînţeles, în primul rînd. Acest lucru se propaga pe o arie cît mai largă atît prin legendele care se creau, cît şi prin manipularea opiniei publice. Mihail Gorbaciov s-a bucurat abia de o mică parte din laudele de care s-a făcut risipă la adresa lui Brejnev. Şi totuşi! Din punct de vedere psihologic, omul este conservator. Pînă în ultima secundă, secretarul general n-a putut să renunţe la ideea eronată că el este factotum în societate! Pentru că el este «numărul unu»“[8]. În momentul în care era contrazis în vreo şedinţă a Biroului Politic, Gorbaciov „para, aproape de fiecare dată, spunînd: «Eu cunosc situaţia mai bine decît voi toţi. Văd mai departe decît voi!»“[9] şi închidea şedinţa. Comportamentul autoritar al lui Gorbaciov a pus în alertă Securitatea română inclusiv atunci cînd, „în numai două zile – la 30 septembrie, la plenară, şi la 1 octombrie *(1988,* n.a.), la sesiunea Sovietului Suprem al URSS – Gorbaciov a curăţat Olimpul partidului de echipa brejnevistă“. Au fost epuraţi 98 de membri ai Comitetului Central. În locul acestora, Gorbaciov a numit oameni din echipa sa reformistă, pe care Lucinschi îi acreditează cu puterea de a-l influenţa decisiv pe secretarul general. Securitatea a ajuns la informaţia că în această echipă se aflau cei mai mulţi agenţi americani şi britanici infiltraţi mai de mult sau

---

8 Petru Lucinschi, *Ultimele zile ale URSS,* Ed. Evenimentul Românesc, Bucureşti, 1998, pp. 23-24.

9 *Ibidem.*

racolaţi de curînd. Această concluzie a Securităţii nu poate fi decît imaginea de atunci pe care Securitatea şi-o făcuse despre fenomenul reformist de la Moscova, iar noi nu trebuie să uităm că apariţia lui Gorbaciov la conducerea URSS şi programul de reformare a sistemului sovietic ţinteau evitarea unei crize catastrofale şi salvarea statutului de Mare Putere. Este posibil ca acest lucru să nu fi fost înţeles de mulţi activişti de vîrf ai PCUS. O dovadă este şi argumentaţia finală a unor membri implicaţi în tentativa de lovitură de stat din 1991: „N-am înţeles atunci ce urmăreşte", regretînd lovitura de stat, iar unii dintre ei trăgîndu-şi un glonţ în cap.

În timpul seriei de audieri organizate de Senatul României a fost deschis şi subiectul apartenenţei lui Gorbaciov la serviciile secrete americane, precum şi contraargumentul că situaţia dezastruoasă a URSS a fost cea care a determinat apariţia lui Gorbaciov. Colonelul Gheorghe Goran, comandantul Securităţii Municipiului Bucureşti, a avut în ziua de 4 mai 1994 următorul dialog cu senatorul Şerban Săndulescu:

„Dl Goran: Ca profesionist: jos pălăria faţă de CIA şi de... Dar ştiţi de ce? Nu pentru că ne-au lucrat... Dom'ne, ei au făcut cea mai mare recrutare a secolului: pe Gorbaciov. Ăsta este meritul lor mare!

Dl Săndulescu: Cea mai mare?

Dl Goran: Cea mai mare recrutare a secolului – a lui Gorbaciov!

Dl Săndulescu: Aici lucrurile sunt mai complicate. Din punct de vedere economic, Rusia era... Uniunea Sovietică era într-un dezastru nemaipomenit. Nu putea să provoace un război. Nu-şi permiteau. S-a văzut în Golf, pe urmă, că nu mergea...

Dl Goran: Dar cum vă explicaţi, nu pun o întrebare..., dar, aşa, ca idee, dacă Gorbaciov ăsta a fost pionul care a... dat cărămida jos a sistemului... şi, cu toate astea, este o nulitate! Acum nu-l bagă nimeni în seamă. Asta e soarta spionilor."[10]

---

[10] Arh. SR, *Stenograma nr. 90/4 mai 1994, Audierea domnului colonel Gheorghe Goran,* p. 101.

Ca şi în cazul Lenin–agent german, a trecut mult timp pînă să vină confirmarea. Asupra succesului influenţării lui Gorbaciov de către spionajul american şi britanic, informaţiile cele mai consistente au ajuns la Securitatea română din Marea Britanie. În noiembrie 1988, Departamentul Securităţii Statului primea o informaţie stranie asupra felului în care Mihail Gorbaciov fusese influenţat profesionist de agenţi britanici ai MI6. Între documentele ultrasecrete ale Cabinetului ministrului secretar de stat se vor găsi peste cîteva decenii, cînd se vor putea consulta – dacă şi atunci se va putea! –, rapoarte în care calitatea lui Gorbaciov de agent britanic va fi certificată sau nu. Acest fapt i-a permis colonelului Goran să facă o astfel de declaraţie, cum a fost cea din faţa Comisiei senatoriale. Cercetarea autorului pe acest subiect a primit o confirmare din partea fostei conduceri a Securităţii, dar şi o relatare plină de amănunte din partea unui fost ofiţer al Unităţii speciale T, care a lucrat în continuare mai mulţi ani şi în SRI, avînd în prezent un nume de împrumut:

„Ofiţer US-T, nume convenţional ERMIL: În luna noiembrie 1988 am lucrat o înregistrare importantă făcută cu tehnică în anturajul Ambasadei Marii Britanii. Era vorba de vizita unei delegaţii interparlamentare britanice, care făcea un tur prin Europa de Est. Fuseseră la Belgrad, Sofia, Budapesta, cîte doi-cîte doi, şi se reuniseră toţi la Bucureşti, unde au stat două zile. Au fost primiţi de Alain Clark, care era rezidentul spionajului britanic în România. De la noi, delegaţia pleca la Moscova. Înainte de plecare, seara, ambasadorul Atkinson, care era de origine indian, a oferit un dineu, la care au fost invitaţi şi români. La masa principală au fost identificate şase persoane...

AMS: Cum aţi aflat că erau şase? Adică, vreau să spun: aţi verificat informaţia cu unul dintre participanţi?

ER: Nu eu făceam asta, nu. Eu am identificat şase voci distincte. Erau ambasadorul, şeful delegaţiei interparlamentare, pe nume Tempel Morris... I-am reţinut foarte bine numele, pentru că îmi sugera

tîmpla. Mai erau ataşatul militar, locotenent-colonelul Chesshyre... Nu mai ştiu cum se scrie, dar am pe undeva şi vă dau numele corect.

AMS: Domnule ER, vă întreb acum, cu toată încrederea, pentru că dacă aţi acceptat să staţi de vorbă cu mine şi mi-aţi dat posibilitatea să vă cunosc, bănuiesc că aveţi o doză de încredere, vă întreb: aţi reţinut astfel de documente?

ER: Nu, dar cazul acesta mi l-am notat undeva, o să vedeţi de ce, pentru că după '89 cazul a reapărut şi eu mi-am adus aminte. La masă mai erau directorul adjunct de la Direcţia I din MAE, Roşu, şi Neagu Udroiu de la Agerpres.

AMS: Sunt cinci...

ER: Nu mai ţin minte cine era al şaselea...

AMS *(rîde):* Domnule ER, aveţi umor...

ER: Nu, eu nu... Ştiu ce vreţi să insinuaţi, dar nu aveam cum să lucrez cu cineva dintre invitaţi.

AMS: Nu i-aţi pus tehnică pe el şi a stat la masă cu englezii?

ER: Nu, nu, nu, greşiţi. Aveam alte metode. Nu aveam tehnică de-asta sofisticată din filme.

AMS: Haideţi că n-are importanţă, nu mă interesează cum aţi obţinut informaţia.

ER: Domnule Ştefănescu...

AMS: Stoenescu.

ER: Iertaţi-mă.

AMS: Iertaţi-mă pe mine că vă întreb: aţi studiat afară, undeva în Occident?

ER: Nu vă pot spune asta. Am învăţat la noi, dar foarte bine.

AMS: Vă întreb pentru că aveţi un mod elegant de exprimare, care vă diferenţiază de mulţi alţi ofiţeri pe care i-am cunoscut. Sunteţi inginer?

ER: Da.

AMS: Haideţi să revenim.

ER: Acel Tempel Morris l-a întrebat pe Neagu Udroiu care mai sunt relaţiile României cu URSS, la care Udroiu i-a cerut să-i pună întrebarea lui Roşu, cel de la MAE. Acesta a dat un răspuns oficial,

ceva mai degrabă politic decît diplomatic. «Aşa cum a spus tovarăşul...»

AMS: N-o să vă mai întrerup.

ER: Apoi a întrebat: «Dar cînd o să înceteze recesiunea în România? Am văzut de la aeroport totul în întuneric». Iar cel de la Agerpres i-a răspuns: «Va înceta în iunie anul viitor». Adică în iunie 1989. «Pe ce vă bazaţi?» «Pe discursul ţinut de tovarăşul Nicolae Ceauşescu la Academia Română»... era un discurs nepublicat, nu s-a publicat. Acel Tempel Morris s-a adresat apoi lui Roşu şi l-a întrebat: «Petrol s-a găsit în Marea Neagră? Ştiu că aveaţi şapte sau opt platforme». «Da, s-a găsit.» În sfîrşit, unul dintre români l-a întrebat despre vizită, acela i-a explicat că este conducătorul grupului interparlamentar şi că se duc spre Moscova. Aici, Tempel Morris a început să vorbească despre prietenia lui cu Mihail Gorbaciov. «Ştiţi că l-am cunoscut pe Gorbaciov? În 1984 a venit la Londra cu o delegaţie...» Nu-mi mai amintesc dacă era cu tineretul sau cu agricultura...

AMS: Nu-şi mai amintea el?

ER: Nu, nu, eu.

AMS: În 1984 cred că era deja secretar în Biroul Politic.

ER: Da... «Şi a venit Gorbaciov la Londra cu o delegaţie, era şi Raisa, ne-am împrietenit şi am stat împreună două săptămîni, ne-am plimbat, am vizitat, au venit la mine acasă, am făcut o mulţime de fotografii.» Cineva de la masă l-a întrebat în ce limbă s-au înţeles, iar Tempel Morris a răspuns: «În franceză. Raisa vorbea englezeşte. Atunci, în acele două săptămîni, ne-am împrietenit şi am discutat foarte mult despre Rusia – adică URSS –, despre nevoia de reformă. I-am spus că Anglia ar fi dispusă să ajute URSS pentru o schimbare a politicii sale externe şi în primul rînd Afganistanul. Mergeam la restaurante, am băut foarte mult împreună. Gorbaciov era un băutor de băuturi fine, *refined liquors*. Gorbaciov nu era încă preşedinte, era foarte tînăr... Apoi a urcat în ierarhie.» S-au distrat două săptămîni, în care eu cred că s-a făcut racolarea lui.

AMS: Bănuiesc că acest parlamentar britanic... nu vorbea despre... la Bucureşti, vreau să spun, nu se lăuda că l-a racolat pe Gorbaciov.

ER: Nu. În continuare, Tempel Morris a mai spus că, după un an, adică în 1984, a fost el într-o delegaţie la Moscova şi a rămas surprins să constate că acasă la Gorbaciov erau fotografiile vizitei lor la Londra, cu el, cu soţia lui, pe pereţii casei lui Gorbaciov. Bun, au plecat. Lucrînd materialul, eu am avut atunci impresia puternică că, dacă nu e un lăudăros, atunci este cel care l-a racolat pe Gorbaciov. Era şi felul cum vorbea, cu o anumită insinuare calculată, băuse probabil... I-am ţinut bine minte numele şi funcţia, pentru că ştiam de Corneliu Mănescu, după ce a fost dat jos, că l-a trimis Ceauşescu la această comisie interparlamentară."[11]

Cazul Tempel Morris a fost dat în lucru imediat Centrului de Informaţii Externe (CIE – UM 0544), care a trecut la verificarea apartenenţei persoanei la Parlamentul britanic şi la identificarea corectă a poziţiei pe care acesta o afişa. Exista posibilitatea ca informaţia să fi conţinut o eroare, în sensul că Tempel Morris putea să nu ocupe funcţia oficială de preşedinte al Comisiei interparlamentare a Camerei Lorzilor, ci pe aceea de şef al delegaţiei parlamentare prezente la Bucureşti în noiembrie 1988, şi lucrul acesta să nu fi fost corect înţeles. Pe baza verificării datelor „deschise" – informaţii furnizate public de Parlamentul britanic – s-a stabilit că preşedinte al Comisiei interparlamentare este o altă persoană şi, mai mult, că nu exista nici un parlamentar cu acest nume. Din acel moment s-a trecut la investigarea informativă a cazului, obţinîndu-se informaţia că persoana cu numele Tempel Morris este ofiţer MI6, că fusese însoţitorul lui Mihail Gorbaciov în escapadele londoneze şi că într-adevăr avea o legătură cu acesta. Cercetarea cazului Gorbaciov a ajuns şi la escapadele făcute de Iakovlev şi Gorbaciov în Canada, cu ocazia vizitei viitorului secretar general, ocazie cu

[11] Interviu din 30 mai 2005, în arhiva autorului.

care Iakovlev a asigurat contracararea şi chiar sabotarea monitorizării pe care o efectua KGB-ul asupra lor. Între timp, acest detaliu extrem de suspect a devenit public[12]. Securitatea română a mai identificat că sistemul de putere al lui Mihail Gorbaciov se sprijinea pe *influenţă,* lucru extrem de periculos. În interior, Gorbaciov era influenţat de patru persoane, oameni foarte apropiaţi: **Alexandr Iakovlev,** director al Institutului de Economie Mondială şi Relaţii Internaţionale, **Gheorghii Arbatov,** directorul Institutului de studiere a SUA şi Canada, **Oleg Bogomolov,** directorul Institutului pentru Economia Sistemului Socialist Mondial, şi **Ivan Frolov,** numit de Gorbaciov redactor-şef al ziarului *Pravda.* Aceste patru instituţii erau considerate „fabricile de gîndire" ale programelor de reformă gorbacioviste. Toate acele patru personalităţi aflate la conducerea „fabricilor de gîndire" erau suspecte cel puţin de colaborare cu servicii secrete occidentale (inclusiv Arbatov, ofiţer KGB acoperit). Al cincilea element de influenţare, care de fapt s-a dovedit a fi primul şi cel mai important, era Raisa. Asupra ei, chiar KGB-ul avea un morman de informaţii legate de înclinaţia sa pentru lux[13]. În analizele sale, Securitatea accepta şi ipoteza că influenţarea lui Gorbaciov s-a făcut mai întîi prin soţie, prin Raisa. Analistul politic şi istoricul sunt înclinaţi să nu creadă astfel de poveşti. Pentru ei, Istoria este scrisă de popoare în mişcare, de fenomene, de procese sociale. Se înşală – de multe ori Istoria se scrie în mintea unui om, într-o sucitură a hazardului, într-o schemă a unui serviciu secret.

Ce înţelegea Securitatea prin „influenţarea lui Gorbaciov"? Securitatea înţelegea un complex de mesaje directe sau indirecte, particulare şi oficiale venite din Occident prin care liderul sovietic era îndemnat să pornească procesul de schimbare a sistemului, Occidentul fiind convins că de la primul pas spre „reformă", Gorbaciov face şi primul pas spre distrugerea sistemului.

---

[12] Gerd Ruge, *Mihail Gorbaciov,* Ed. Doina, 1993, p. 191.
[13] *Ibidem,* p. 153.

Generalul Iulian Vlad l-a informat pe Nicolae Ceauşescu asupra „Dosarului Gorbaciov", fapt ce s-a petrecut în luna martie a anului 1989. Nu ştim dacă informaţiile despre episodul Tempel Morris de la Bucureşti au fost luate în serios. Aşa cum arată specialiştii, Serviciul de Informaţii Externe al Marii Britanii (MI6) avea şi are întregul personal conspirat în cadrul *Foreign and Commonwelth Office* (FCO), o structură a Ministerului de Externe britanic, sau în alte compartimente guvernamentale. „În exterior se foloseşte, de regulă, acoperirea diplomatică, precum şi a altor funcţii din instituţiile şi organizaţiile guvernamentale"[14]. Cu alte ocazii speciale „Serviciul împrumută pe perioade determinate personal aparţinînd F.C.O., care activează în străinătate, în scopul executării unor misiuni speciale"[15].

Timpul – dar şi Boris Elţîn! – a fost nemilos cu Mihail Gorbaciov, căci anii care au trecut de la prăbuşirea de către el a lagărului comunist european nu au adus decît confirmări ale suspiciunilor de legături cu spionajul american şi britanic. Doi dintre colaboratorii săi cei mai apropiaţi, Andrei Graciov, fost asistent personal la CC al PCUS şi la Kremlin, şi Valeri Boldin, fostul lui şef de cabinet, ca să nu-l mai punem la socoteală pe preşedintele KGB din acel timp, l-au indicat pe Gorbaciov în această postură: „Pentru Vladimir Kriucikov, pe atunci preşedinte al KGB, această «trădare» a lui Gorbaciov se sprijinea pe faptul că, în conformitate cu «date operaţionale» (cu alte cuvinte, ascultări clandestine), aceasta a fost recunoscută într-o conversaţie cu şeful său de cabinet, Valeri Boldin, prin faptul că «se simţea în interiorul său un social-democrat». Acesta din urmă, care a precizat că nu dispune de probe concrete, considera că patronul său îi servea pe nişte stăpîni străini: «Nu este un hazard faptul că a discutat cu Bush între patru ochi în mai multe ocazii, numai în prezenţa traducătorului american». (Această afirmaţie a lui Boldin a fost respinsă de Pavel Palajcenko, interpretul permanent al lui Gorbaciov: după el, au avut loc una sau două conversaţii în absenţa traducătorului american, dar nu invers). Boldin a mai

---

[14] Cristian Troncotă, Horaţiu Blidaru, *Careul de Aşi. Serviciile secrete ale Marii Britanii, SUA, Rusiei şi Israelului*, Ed. Elion, Bucureşti, 2003, p. 25.
[15] *Ibidem*, p. 26.

precizat că «imediat ce legătura telefonică a fost restabilită la Foros (după puci), Gorbaciov s-a repezit la telefon pentru a-l suna pe preşedintele american». Pentru a încheia acest subiect, Anatoli Lukianov este sigur că, «trădînd partidul, Gorbaciov s-a trădat pe el însuşi, pe omul pe care noi l-am cunoscut în anii '80»"[16]. Această versiune a evenimentelor susţine teza unei acţiuni multiple de distrugere a sistemului comunist de către Marile Puteri occidentale, în frunte cu SUA, acestora revenindu-le meritul principal în eliberarea naţiunilor Estului european. Este vorba, pe fond, de victoria în Războiul rece.

Nu trebuie exclusă posibilitatea ca Securitatea română să nu fi făcut legătura între bruscheţea acţiunilor Echipei Gorbaciov şi cauzele profunde ale apariţiei fenomenului Gorbaciov. Este astăzi tot mai clar că, în interiorul unei moşteniri imperative lăsate de Andropov, Gorbaciov s-a sprijinit fundamental pe un strat de reformişti, foşti agenţi cu ani mulţi de lucru în Occident, pentru a putea duce pînă la un punct transformarea urgentă de care avea nevoie URSS. Cum Securitatea nu avea un dialog cu KGB-ul, ea nu a beneficiat de informaţiile directe şi precise ale procesului declanşat de Gorbaciov şi pus în aplicare de serviciile secrete sovietice, aşa cum s-a întîmplat cu celelalte servicii secrete din ţările comuniste. Securitatea României comuniste ori nu putea concepe o iniţiativă de distrugere a sistemului ca venind din defectele grave şi din criza sistemului comunist, ori simţea că, în substrat, căderea comunismului era o lovitură dată de Occident, inclusiv printr-o infiltrare de geniu.

Şi într-o situaţie, şi în alta naţiunile Estului comunist s-au eliberat dintr-un coşmar şi asta este victoria cea mai importantă. Peste tot, cu excepţia României, răsturnarea vechiului regim şi a fostei conduceri s-a făcut prin cooperarea strînsă între serviciile secrete sovietice şi serviciul secret al statului comunist respectiv. Din aceleaşi motive, pentru România proiecţia geometrică şi scriptică a acţiunii pe planul răsturnării regimului Ceauşescu conţinea nu numai înlăturarea liderului şi a acoliţilor săi fideli, ci şi distrugerea serviciului de

---

16 Andrei Gratcev, *Le mystère Gorbatchev. La Terre et le Destin,* Ed. Du Rocher, Paris, 2001, pp. 208-209.

informaţii neintegrat sistemului de legături secrete dintre serviciile speciale ale ţărilor comuniste. Logic, dacă Securitatea ar fi dat ea lovitura de stat, ar fi devenit automat partener de dialog şi mai mult ca sigur ar fi existat o negociere a viitorului instituţiei. Vîrfurile Securităţii nu au făcut acest gest pentru că trebuiau să dea mîna cu KGB-ul. Din punct de vedere strict istoric, acesta rămîne un act patriotic. Pare o ironie amară, dar numai generaţiile viitoare vor putea judeca acest gest. Într-un dialog cu colonelul (r) Ioan Rusan, fost şef al compartimentului anti-STASI din UM 0110, am aflat că KGB-ul preluase conducerea tuturor rezidenţelor serviciilor de spionaj ale ţărilor comuniste europene din România şi le coordona:

„Ioan Rusan: În 1989 am stabilit că se făcea schimb de informaţii între agenturile de spionaj ale ţărilor comuniste din România şi că această activitate era condusă de către sovietici.

AMS: Adică existau raporturi de subordonare între agenturile ţărilor comuniste şi KGB pe teritoriul nostru?

IR: Da. Situaţia era clară. Sovieticii trasau sarcini profesionale şi de actualitate care nu mai treceau prin centralele de spionaj de acasă, ale ţărilor socialiste subordonate. Sovieticii preluaseră în România conducerea activităţilor de spionaj ale ţărilor socialiste frăţeşti, în mod direct, nemijlocit, fără ca rezidenţii să mai raporteze acasă sau, mă rog, să ceară aprobări, să primească ordine de acasă. Sigur, raportau chestiuni curente, care ţineau de munca obişnuită, primeau diferite ordine, dar pe fond ei lucrau sub conducerea rezidenţei spionajului sovietic de aici.

AMS: Ce sarcini le dădea, de exemplu?

IR: De exemplu, recunoaşteri. Erau trimişi în misiuni de o zi-două, scurte, ce e pe strada cutare, la adresa cutare, corespondenţa unor străzi pentru caz de retragere dintr-o misiune, căi de acces, puncte de concentrare, puncte de întîlnire şi foarte mult în acea perioadă îi interesa deplasarea cu auto, cu maşini. Verificau străzile pe unde se putea trece, unde se putea staţiona acoperit. Apoi verificau diferite adrese, adică locuinţe. Dacă sunt goale, nelocuite,

dacă e cineva acolo, cine e, dacă e dispus să facă ceva pentru bani, dacă există nemulţumiţi şi oameni cu înclinaţie spre colaborare.

AMS: Credeţi că au făcut cumva şi o recunoaştere pentru intervenţia din decembrie?

IR: Păi, pentru ce credeţi că făceau chestia asta? Au ajuns să se intereseze şi de cei care erau puşi să-şi dea jos balcoanele închise. Ştiţi că era povestea aceea cu balcoanele închise. Apoi, au accelerat acţiunile de infiltrare a unor persoane din reţele în funcţii, de reactivare în scopul acţiunii din decembrie a unor foşti colaboratori."[17]

În martie 2004, cotidianul *Independent* a făcut o dezvăluire interesantă, care îl confirmă pe colonelul Rusan: STASI a spionat în România, ca pe un teritoriu inamic. Informaţia provine de la istoricul german Georg Herstrick, care lucrează la Oficiul pentru Studierea Arhivei fostei Securităţi STASI. Acesta a arătat că „după 1968, România a fost suspectată de RDG fiindcă a adoptat o linie independentă. În consecinţă, STASI considera România ca o ţară ostilă. S-a trecut la culegerea de informaţii. Astfel, România a fost lucrată informativ asemenea ţărilor vestice considerate ţări duşmane. Cînd a izbucnit criza economică, s-au intensificat şi operaţiunile STASI. România devenise instabilă, iar STASI era îngrijorată de o posibilă instabilitate a întregului Pact de la Varşovia. Şeful STASI, Erich Mielke, a ordonat subalternilor săi în 1983 să culeagă orice informaţie legată de România. În acest scop, *toţi colaboratorii neoficiali ai STASI care vizitau România* au furnizat Securităţii *(STASI,* n.a.) relatări detaliate despre situaţia cotidiană politică şi economică. În aceste relatări există trimiteri la diferite manifestări privind nemulţumirea populaţiei, ca de pildă revolta de la Braşov. Pe de altă parte, şi Serviciul Extern, adică spionajul ex-RDG-ist, şi-a intensificat acţiunile informativ-operative. Astfel, în cadrul Ambasadei RDG exista un rezident care se ocupa de culegerea de informaţii. Ofiţerul sau ofiţerii de legătură *aveau o reţea de informatori* despre identitatea cărora nu se ştie nimic,

[17] Alex Mihai Stoenescu, *Interviuri despre revoluţie,* Ed. RAO, Bucureşti, 2004, pp. 121-122.

fiindcă fişele se află în continuare în Statele Unite, unde au ajuns după prăbuşirea regimului RDG-ist“[18].

România, în general, şi Securitatea, în particular, se aflau într-o capcană. Conducerea Securităţii a observat tîrziu, în vara anului 1988, că avantajele strategice de care beneficia prin politica de deschidere internaţională, inclusiv în domeniul economic, precum şi prin ataşamentul demonstrativ al populaţiei la politica lui Nicolae Ceauşescu – în fapt, anestezia generală a populaţiei – îi deschideau o problemă greu de rezolvat. Spre deosebire de ceilalţi lideri ai ţărilor comuniste, Ceauşescu, jucînd rolul de independenţă faţă de Moscova, sîcîind-o, opunîndu-i-se, hărţuind-o pe la ONU şi pe la Beijing, făcînd şi jocul de mare figură internaţională în detrimentul ursului-stăpîn, nu beneficia de sprijinul, de protecţia din spate a Moscovei, cum se întîmpla cu ceilalţi lideri. Din Occident, inclusiv din Statele Unite, orice acţiune sau atac la adresa unui stat comunist punea în discuţie reacţia „şefului cel mare“. Nu puteai să ataci în sfera de interese sovietică fără să calculezi reacţia Kremlinului şi să te aştepţi la o contralovitură venită de acolo. Ceauşescu nu avea acest sprijin sovietic. Ba, am putea spune că într-o anumită perioadă lucrurile stăteau invers: americanii interveneau la sovietici pentru protejarea lui Ceauşescu. Aşa cum a dovedit-o evoluţia lumii pe timpul Războiului rece, ieşirea din sistem era extrem de riscantă pentru orice stat, fie comunist, fie democratic, membru al NATO. Cazul Franţei, care a ajuns în cîteva decenii la periferia deciziilor mondiale şi a fost nevoită să supraliciteze pentru a redresa imaginea ei de superputere, este semnificativ. Tratat ca eretic, ca independent, dar şi preocupat să devină lider al lumii a treia – zonă controlată în trecut, astăzi şi în viitor de Marile Puteri – Ceauşescu era obligat să fie extrem de prudent şi atent cu conservarea imaginii sale. Din aceste motive, eşecurile acţiunilor externe de intimidare sau criminale ale Securităţii la adresa unor emigranţi români, împotriva postului *Europa liberă*, din perioada Pleşiţă, au condus la sancţiuni şi restructurări în aparatul serviciului secret român, cu toate că ordinele veniseră chiar de la Ceauşescu. Era însă una din

[18] *Independent*, 6/7 martie 2004, p. 2.

trăsăturile de caracter (urît) ale lui Ceauşescu, pe care toţi activiştii de partid din apropiere şi toţi comandanţii Securităţii îl cunoşteau: dădea vina pe alţii pentru greşelile lui. Atitudinea aceasta era adoptată deliberat, frecvent cu perfidie, motiv pentru care Ceauşescu nu dădea niciodată ordine de faţă cu martori. Faptul este confirmat de Mihai Hîrjău, secretarul său personal[19]. Povestea cu iradierea, cu ordinul „dă-i-l pe Radu" nu poate fi credibilă decît dacă Ceauşescu i-a dat acest ordin între patru ochi lui Pacepa. În momentul în care Statele Unite s-au înţeles cu URSS, ambele l-au urît pe Ceauşescu, cel decorat la Kremlin şi cazat la Casa Albă. Le stătea în cale, mai ales pentru că erau, ambele Mari Puteri, adevăratele creatoare ale imaginii sale de mare lider. Evoluînd singură pe piaţa morţii, fără a avea în spate sprijinul, măcar logistic al KGB-ului, şi apelînd pentru crime la legături extremiste arabe, Securitatea a cunoscut pînă în deceniul nouă o serie lungă de căderi spectaculoase[20]. A fost obligată să se retragă şi să fie mult mai atentă. Din punctul de vedere al ofiţerului de informaţii externe, nu atît izolarea cît natura solitară a activităţii sale şi pe ansamblu a instituţiei sale au pus fiecărui individ întrebarea asupra raportului între patriotism şi spirit de conservare, între loialitate şi aventură, între prezent şi viitor. Iar aceste întrebări nu se ridicau în momentul alegerii de către statul român a unei alianţe sau a alteia, a opţiunii pentru un curent politic sau altul, pentru un lider sau altul în interiorul regimului comunist, ci în momentul în care Uniunea Sovietică dărîma din temelii construcţia pe care o făcuse tot ea în România.

Procesul de schimbare controlată a sistemului comunist declanşat în celelalte ţări comuniste europene a fost un alt subiect de atentă observaţie din partea Securităţii. Aşa cum arătam, Securitatea a reuşit să înţeleagă destul de repede mecanismul prin care Moscova înlocuia vechile conduceri cu reformişti, precum şi metodologia folosită de KGB pentru crearea alternativelor politice la vechiul partid comunist. Pe timpul studiului şi al analizei, conducerea

---

[19] Arh. SR, *Stenograma nr. 40/7 februarie 1994, Audierea domnului Mihai Hîrjău,* p.18.
[20] Dennis Deletant, *Ceauşescu şi Securitatea. Constrîngere şi disidenţă în România anilor 1965–1989,* Ed. Humanitas, Bucureşti, 1995, pp. 302-304.

Securităţii a mai observat rolul atribuit de serviciile de spionaj sovietice miniştrilor Apărării şi de Interne, precum şi şefilor de servicii secrete din celelalte ţări comuniste în procesul de răsturnare a foştilor lideri. În ţările socialiste, cu excepţia României, nu se numea un ministru de Interne, un ministru la Armată sau la conducerea serviciului secret fără acordul URSS. Nu-şi permitea nici un lider comunist să producă surprize, mai ales după revoltele din Ungaria şi Cehoslovacia. Fără îndoială că în această schemă de lucru a intervenit şi interesul perfect plauzibil al serviciilor de informaţii din celelalte ţări comuniste de a folosi prilejul pentru o liberalizare a sistemului din propria ţară şi în final pentru eliberarea naţiunii de sub regimul comunist opresiv. Din acest punct de vedere, cooperarea cu KGB-ul nu pare un act de trădare, ci o atitudine patriotică, oricît de paradoxală ar părea situaţia. Lucrurile puteau sta aşa dacă procesul declanşat de Gorbaciov ar fi avut finalitatea programată, de lansare a unui nou tip de socialism care să aplice un sistem de control discret al sferei de influenţă, după model american. Dar ea a avut drept finalitate distrugerea integrală a sistemului comunist, inclusiv a proiectului socialist reformist. Întrebarea pe care au pus-o nu o dată foştii ofiţeri de Securitate în presa postdecembristă este dacă a fost mai bine că Securitatea naţionalistă a României comuniste s-a destructurat violent sau mai bine era ca Securitatea să fi fost un subaltern docil al KGB – cum erau celelalte servicii secrete –, lăsînd în urmă cîrtiţe structurale în serviciile secrete ale noilor state membre NATO? Răspunsul poate fi dat aici: şi într-un caz, şi în celălalt, avînd în vedere autorul destructurării, rezultatul a fost acelaşi – o infiltrare masivă şi bine ancorată a KGB în societăţile eliberate. Prin urmare, atacarea prin diversiune a Securităţii în decembrie 1989, spre deosebire de cooperare, în celelalte state comuniste, a fost o altă metodă de a facilita infiltrarea.

Comportamentul similar al titularilor ministerelor de forţă din statele comuniste nu a fost studiat doar „de jos în sus“, prin penetrări ale Securităţii române în structurile cabinetelor respective, ci şi de „sus în jos“. În toamna anului 1988, Departamentul Securităţii Statului i-a prezentat lui Ceauşescu informaţii despre situaţia din

RDG şi Bulgaria obţinute de la vîrf, de la conducerea superioară a partidelor respective. Ceauşescu a avut o reacţie prudentă, fiind îngrijorat că descoperirea acestor operaţii, conduse atît de sus, ar putea provoca un protest la nivelul lui. Din punctul de vedere al înclinaţiei spre aplicarea scenariului sovietic şi în România, conducerea Securităţii nu îşi făcea prea multe probleme, cunoscîndu-l foarte bine pe Tudor Postelnicu, un adept credincios al lui Ceauşescu, fără de care nu ar fi rămas nici o secundă la conducerea Ministerului de Interne, iar în ce-l priveşte pe generalul Vasile Milea, acesta era privit ca fidel şi chiar devotat lui Ceauşescu. La rîndul său, Ceauşescu, deşi era un tip extrem de suspicios şi îşi pierduse încrederea în Securitate, nu ajungea cu suspiciunea atît de departe încît să creadă că echipa de olteni de la conducerea DSS îl putea trăda. Departamentul Securităţii Statului era condus în 1989 de trei olteni – generalii Iulian Vlad, Ştefan Alexie şi Aristotel Stamatoiu – şi avea la conducerea Direcţiilor centrale alţi înalţi ofiţeri de origine olteană şi argeşeană. Ceauşescu avea rezerve faţă de eficienţa serviciilor de informaţii şi spionaj, în general, mizînd pe faptul că problemele se rezolvau la nivelul cel mai înalt, prin contacte directe între şefii de stat şi de guvern, dar se comporta şi cu o doză de distanţare umană, atitudine provenită din ideea primitivă pe care şi-o formase de mult că în lumea secretelor spionii trădează foarte uşor pentru că acţionează pe bani. Printre motivele pentru care a fost nevoie de o subversiune externă împotriva regimului lui Ceauşescu s-au aflat şi influenţa nulă a KGB-ului asupra conducerii Securităţii române, identificarea acesteia ca naţionalistă şi concluzia că îi este fidelă lui Ceauşescu. Aceleaşi motive au constituit şi acoperirea pentru decizia de a distruge acest organism odată cu înlăturarea lui Ceauşescu. Au existat nişte cauze care au condus în timp la o slabă penetrare a structurilor politice şi informative ale României de către URSS. Racolarea sovietică nu a reuşit succese spectaculoase din cîteva motive:

1. Personalitatea lui Ceauşescu. Era tipul de om cu care nu se puteau înţelege. Ceauşescu era un marxist convins, un fel de romantic al marxismului, dar primitiv, în timp ce ei nu mai credeau de

mult în teoria marxist-leninistă, ci exercitau puterea politică internațională în sine, folosind marxism-leninismul doar ca pe un mijloc.

2. Ceaușescu își făcuse o structură de conducere obedientă, care se ținea de scaune. Este vorba de tipul de oameni. În ultimii ani stăteau la pîndă și așteptau un moment pentru mai tîrziu în care să se manifeste la fel, să intervină plini de zel într-o bătălie care să-i solidarizeze cu viitorul lider, să-l lingușească la fel cum o făceau cu Ceaușescu. Cum nu vedeau posibilă o dispariție a clanului, așadar interesul se orienta spre Nicu. Altă soluție nu aveau. Lucrurile s-au precipitat, dînd peste cap așteptarea lor. Acest tip de om este fricos, nu se bagă în racolări, nu riscă.

3. Securitatea din perioada Ceaușescu nu era infiltrată semnificativ, n-a fost penetrată ca alte servicii din Est, deoarece elementul de coeziune, cauza ei, nu era internaționalismul proletar, bătălia cu capitalismul, ci naționalismul. Toate relatările istorice contribuiau la sentimentul că România a fost mereu sacrificată, înșelată, agresată, iar securiștilor li se insuflase sentimentul că apără țara de aceste agresiuni. Sentimentul de parte a unei comunități, a unei armate extinse care luptă cu imperialiștii americani, nu exista la noi. Existau într-adevăr suspiciunea, frustrarea, orgoliul, toate insuflate de Ceaușescu. Sovieticii considerau Securitatea română ca lipsită de perspectivă ideologică, pentru că nu țintea orizontul victoriei depline a comunismului în lume. În opinia lor, chiar și în lume Securitatea acționa pe criterii naționaliste, înguste, fără o finalitate distructivă. România nu voia să distrugă America, așa cum voiau sovieticii, ci să o folosească pentru a apăra România.

4. Sub Ceaușescu, Securitatea a distrus structuri KGB, a luat sub control rețele, a împiedicat operații sovietice pe teritoriul nostru. Asta nu se iartă!

5. Oricine se uită la calitatea proastă a oamenilor pe care i-au racolat și folosit sovieticii se lămurește fără alte explicații asupra dificultăților pe care le-au avut aceștia pentru a influența cursul evenimentelor din România condusă de Ceaușescu. Fără intervenția sovietică din decembrie 1989, este greu de crezut că indivizi ca

Apostol, Militaru, Brucan, Doicaru, Keller, Logofătu, Pancea sau Vasile Ionel ar mai fi putut face o carieră.

O altă sursă foarte avansată şi profesionistă de informaţii despre procesele distructive declanşate de Mihail Gorbaciov, a provenit în mod constant din Iugoslavia, de la nivelul serviciului de informaţii şi de la conducerea Armatei, cu care Securitatea şi MApN colaborau transparent, ca urmare a unor înţelegeri stabilite încă de pe vremea lui Tito. În legătura Securităţii se aflau foşti colaboratori apropiaţi ai acestuia. Această relaţie, care se concentra şi asupra unor personalităţi din aparatul profesionist, nu trebuie confundată cu activitatea lui Mirko Atanaskovici, consulul croat de la Timişoara, care acţiona în interiorul unei reţele maghiare de spionaj. Una din informaţiile care au circulat pe relaţia Iugoslavia a fost aceea că, în cadrul înţelegerilor politice şi a colaborării stabilite între serviciile de informaţii din Vest şi din Est, a fost pusă în discuţie şi distrugerea celor două structuri de informaţii naţionaliste, ale Iugoslaviei şi României, pentru că reprezentau un obstacol în calea destinderii europene şi a globalizării proceselor de integrare declanşate pe continent. În particular, Germania şi Statele Unite erau extrem de interesate de anihilarea serviciilor de informaţii iugoslave, deoarece acestea conduceau operaţii ample, neaşteptat de eficiente, pe teritoriul statelor respective şi în plus nu ezitau să facă apel la asasinate comandate, la lichidarea fizică a opozanţilor. De exemplu, una din ţintele predilecte ale asasinatelor erau membrii emigraţiei iugoslave (în special, croaţi şi albanezi). În presa occidentală s-au comentat destul de amplu atentatele comandate de Securitate împotriva unor membri ai emigraţiei româneşti, atentate negate vehement de foştii lideri ai Securităţii şi lipsite în continuare de probe concludente. Pentru celelalte servicii secrete implicate în asasinate politice, oprirea lor era o chestiune de ordin de la Moscova. Vom lua două exemple: în momentul în care în cadrul Securităţii de stat a Cehoslovaciei comuniste s-a creat un departament special numit „secţia PATRIE“, cu misiunea de pregătire a crimelor împotriva liderilor emigraţiei – „aşa-numita exercitare a legitimităţii socialiste în străinătate“ –, acesta a fost înfiinţat la Praga

împreună cu KGB[21]. Mai mult decît atît, cercetătorul ceh Pavel Zacek, încercînd să studieze arhivele Poliţiei secrete din ţara sa a constatat că „o anumită cantitate de informaţii din perioada aşa-numitei normalizări se găseşte numai în arhivele şi în evidenţele KGB-ului sovietic“[22]. Securitatea de stat cehoslovacă ori era penetrată adînc de KGB, ori făcea o copie a documentelor sale şi le trimitea la Moscova! Acelaşi fenomen se petrecea şi cu STASI, serviciul secret al RDG. Scriitorul german Richard Wagner, încercînd să cerceteze arhivele STASI, a constatat că, după distrugerea arhivelor serviciului de spionaj militar al Armatei Naţionale a Poporului şi a serviciului de informaţii externe HVA al RDG, copiile tuturor documentelor distruse se aflau la Moscova: „Această greşeală a fost cu atît mai gravă cu cît mulţi colaboratori ai STASI din străinătate au rămas cu siguranţă nedeconspiraţi, în timp ce copiile dosarelor se află, probabil, la Moscova, astfel încît unii dintre ofiţerii sau colaboratorii neoficiali ai STASI pot fi utilizaţi în continuare de către KGB sau de către organizaţiile în care acesta s-a transformat ulterior“[23]. Un proces atît de amplu, care să cuprindă arhiva unor departamente ultrasecrete, nu se putea desfăşura decît printr-o legătură oficială, funcţională între KGB şi STASI. Aşa ceva între Securitate şi KGB nu exista sub regimul Ceauşescu.

În ce priveşte emigraţia iugoslavă, o statistică publicată în 1981 la Hamburg arată că între 1967 şi 1980, serviciile secrete iugoslave ar fi lichidat fizic 2 membri ai emigraţiei albaneze, 12 membri ai emigraţiei sîrbe şi 57 de membri ai emigraţiei croate[24]. Chiar dacă respectivele cifre ar putea fi exagerate, în sensul că nu toate au fost asasinate comandate, totuşi, activitatea de lichidare

---

[21] Pavel Zdacek, „Arhivele Securităţii Statului“ (cehoslovac) în Analele Sighet, Nr. 9, Ed. Fundaţiei Academia Civică, Bucureşti, 2001, p. 832.

[22] *Ibidem.*

[23] *Împovăraţi de moştenirea Securităţii şi Stasi (Die Erblast von Stasi und Securitate): răspunsuri germane, române şi maghiare la o provocare istorică. Simpozion,* Bucureşti: 6-8.06.2001, Ed. Compania, Bucureşti, 2002, p. 17

[24] *Ante Beljo, YU-Genocide,* Ed. Northen Tribune Publishing, Toronto-Zagreb, 1995, p. 220.

fizică a potenţialilor candidaţi occidentali pentru partidele de Opoziţie din Iugoslavia nu lăsa nici un dubiu asupra ostilităţii îndreptăţite şi asupra dorinţei de distrugere a acelei structuri. Din toamna anului 1986, în Iugoslavia reexplodase problema naţionalistă. La 24 septembrie 1986 un ziar belgrădean publica un articol incendiar prin care acredita ideea că sîrbii sunt în pericol de exterminare în Kosovo şi în Croaţia cu sprijin din exterior. Serviciul secret iugoslav s-a declarat surprins şi incapabil să-i descopere pe autorii memorandumului (!). Toţi liderii comunişti au condamnat acel document, cu excepţia unuia: Slobodan Milošević, preşedinte al Ligii Comuniştilor Sîrbi[25]. Vor urma 12 ani de război naţionalist şi intervenţia NATO din 1999, în care serviciile de informaţii iugoslave, infiltrate în centrele de comandă ale organizaţiei, vor reuşi să producă doborîrea şi studierea la sol a unui bombardier *stealth*, să intoxice în aşa măsură operaţiile de planificare a luptei încît să fie bombardată Ambasada Chinei din Belgrad ş.a. Ce trebuie înţeles de aici: că inclusiv lichidarea opoziţiei sprijinite de Occident nu a scutit un stat de războiul devastator.

Aşadar, cel puţin la vîrful Securităţii române, planurile sovietice de schimbare a regimului ceauşist din România şi de atacare a serviciului secret român – aflat în slujba acestui regim –, în colaborare cu liderii şi serviciile secrete ale Occidentului, erau intuite cu mai mulţi ani înainte de 1989. Conform unei mărturii credibile, în primăvara anului 1989, cel puţin generalul Vlad cunoştea în detaliu şi cum se va desfăşura acţiunea de răsturnare a lui Nicolae Ceauşescu: „În ziua de 14 aprilie 1989, cu ocazia zilei mele de naştere – îi va declara autorului fostul procuror general adjunct Gheorghe Diaconescu –, Iulian Vlad m-a vizitat la birou. Într-o discuţie între patru ochi mi-a spus: «Pînă în decembrie, gata!» – şi a făcut semn cu palma în plan orizontal, adică lichidare. Apoi a continuat: «Şi va începe de sus spre interior», arătînd cu palma de la nord-est spre sud-vest, indicînd fără dubiu spaţiul teritorial al

[25] Misha Glenny, *The Balkans, 1804–1999. Nationalism, War and the Great Powers*, Ed. Granta Books, London, 1999, pp. 625-626.

ţării între Iaşi şi Timişoara“[26]. Generalul Iulian Vlad contestă existenţa acestei integrări. La prima audiere în faţa Comisiei senatoriale, el va confirma într-un fel acea previziune: „Situaţia era de aşa natură în acel moment că nu putea să fie altul deznodământul. În ce ne priveşte, acest lucru l-am întrevăzut de mai mult timp. Poate numai momentul nu l-am putut prevedea cu exactitate, dar cursul evenimentelor l-am intuit. Mai ales că dispuneam de o seamă de date şi informaţii“. În legătură cu acelaşi subiect, generalul Ştefan Alexie a declarat la 17 ianuarie 2004 următoarele:

„Ştefan Alexie: Noi, cei de la vîrful Securităţii, am ştiut primii că suntem sortiţi eşecului şi am ştiut asta de la primele mişcări ale lui Gorbaciov. Nici un serviciu secret din lume nu stă şi priveşte, ci porneşte imediat să înţeleagă. Ştiam ce se va întîmpla. Apoi am văzut că am rămas ultima ţară şi că dispariţia sistemului este inerentă. Ce faci în astfel de situaţii? Dacă n-ai nimic în tine, fugi, trădezi, te ascunzi. Dacă ai ceva în tine, încerci să-ţi protejezi poporul. Noi eram condamnaţi, ştiam asta, pentru că, spre deosebire de serviciile secrete din celelalte ţări comuniste, noi nu puteam da mîna cu sovieticii împotriva preşedintelui nostru şi a partidului comunist de aici, pentru că mîna întinsă era a ruşilor. Un act de trădare de acest tip, chiar dacă prin absurd am fi fost consideraţi eroi pentru asta, rămîne în istoria poporului român pentru totdeauna un act de înaltă trădare, pentru că a fost făcut cu duşmanul de moarte al acestui popor. Aşa cum peste ani, peste mai mulţi ani, cărţile de istorie îi vor identifica precis pe trădătorii care au venit la conducerea ţării în decembrie 1989, aşa am fi apărut noi peste ani, dacă dădeam mîna cu ruşii atunci. Ştiam ce urmează şi am acceptat chiar şi ideea că unii dintre noi vor pieri.

AMS: Aceasta ar fi explicaţia, în opinia dumneavoastră, pentru pasul înapoi făcut de Securitate între 17 şi 21 decembrie?

ŞA: Pasul înapoi făcut de Securitate a avut un cost şi acest cost final, pe care noi nu-l intuiam atunci, a fost pînă la urmă distrugerea

[26] Alex Mihai Stoenescu, *op. cit.,* p. 56.

Securităţii. Cei care au organizat acţiunea din decembrie ’89 se aşteptau să reacţionăm, crezînd că suntem fanatici, şi se pregăteau să intre cu trupe.

AMS: Cred că aici greşiţi. Nu fanatismul dvs. în apărarea lui Ceauşescu au vizat ei, ci faptul că eraţi consideraţi naţionalişti. Ăsta era cel mai mare pericol. Nu eraţi o structură ca a celorlalte ţări comuniste, infiltrată, dispusă la cooperare cu sovieticii. Să presupunem că Ceauşescu era schimbat fără sînge în CPEx. Mai putea Uniunea Sovietică să-şi facă jocul de interese în România cu Securitatea rămasă întreagă? Putea ea să scoată vreun lider sau mai mulţi la suprafaţă, cu Securitatea naţionalistă, antisovietică în spate?

ŞA: Nu.

AMS: Aţi fost condamnaţi de la început, indiferent cum se termina treaba cu Ceauşescu. Credeţi că v-au căutat să vă omoare în noaptea de Anul Nou 1990 în biroul dvs. dintr-o pornire revoluţionară?

ŞA: Nu. Nici nu cred că oamenii care s-au strîns în stradă ştiau cine sunt eu.“[27]

Dărîmarea bazelor ideologice de către Uniunea Sovietică a generat în Securitatea română o preocupare mult mai mare pentru problematica şi destinul statului şi mult mai mică pentru situaţia partidului. Totodată, în rîndurile ofiţerilor de Securitate s-a dezvoltat o dependenţă, dar şi o încredere mai mare în comandanţii Departamentului, precum şi o amplificare a sentimentului de ataşament patriotic faţă de ţară şi naţiune, în detrimentul loialităţii faţă de liderul absolutist al statului. Nu în ultimă instanţă, trebuie să luăm în considerare şi teama, teama de atacul colosului sovietic şi teama de viitorul incert. Ofiţerul de Securitate ante şi postdecembrist nu poate fi scos din ecuaţia felului cum a fost recrutat de partidul comunist în anii ’50–’60: analfabet şi sărac, extras din fundul unui sat şi băgat fără examen în şcoli, trecut şi prin facultăţi şi pregătit în

[27] *Ibidem,* pp. 115-116. (În timpul procesului generalului Vlad, generalul Alexie, chemat ca martor, a arătat că replica „este începutul sfîrşitului“ i-a aparţinut fostului şef al DSS. Nu are importanţă. Important este că acest dialog semnificativ a avut loc între cei doi.)

spirit naţionalist, rămas pînă la capătul sistemului un om dator şi dependent faţă de comunismul care l-a scos din promiscuitate şi i-a oferit o parte din Putere. Acest om vede poporul român format din două părţi: *massa* şi cîţiva trădători. El va rămîne convins pînă la capătul vieţii că eliberarea românilor de sub dictatura comunistă a fost o operaţiune străină şi că soluţia cea mai bună pentru poporul român era un socialism luminat.

Evaluarea situaţiei interne

Numirea generalului Iulian Vlad la conducerea Departamentului Securităţii Statului în 5 octombrie 1987, simultan cu numirea lui Postelnicu în funcţia de ministru de Interne, s-a produs la finalul celebrului val de schimbări operate de Nicolae Ceauşescu la nivelul aparatului de stat, în special al Guvernului, pe durata lunii septembrie. Motivele schimbărilor masive făcute atunci de Ceauşescu sunt încă neelucidate, dar putem observa că modificările din Guvern veneau la numai un an după alt val de schimbări ale cabinetului Dăscălescu şi că, probabil, ele au fost expresia crizei economice şi energetice profunde prin care trecea România. Iarna 1986–1987 cunoscuse cele mai scăzute temperaturi din ultimul secol, surprinzînd sistemul energetic în stare de necesitate. Pe 16 februarie 1987 avusese loc mişcarea studenţească de la Iaşi împotriva condiţiilor de cazare din cămine, în primul rînd lipsa de căldură. Primul-ministru Constantin Dăscălescu nu este schimbat, deşi incompetenţa sa devenise de notorietate, şi este trimis într-un lung periplu internaţional cu scopul de a reactiva o serie de schimburi comerciale şi legături economice. Unele numiri din Guvern se vor face în lipsa lui. Vizitele primului-ministru vor rămîne fără vreun rezultat, cauza fiind declanşarea procesului de izolare economică şi politică a României. La sfîrşitul lunii mai avusese loc vizita lui Gorbaciov la Bucureşti, soldată cu o ceartă violentă între acesta şi Ceauşescu, liderul de la Kremlin plecînd convins că preşedintele României este irecuperabil pentru vreo tentativă de reformare a sistemului politic. Preluarea conducerii Securităţii de

către Iulian Vlad, care între 1977 şi 1982 fusese secretar de stat în MI şi apoi adjunct al ministrului de Interne (1982–1987), a fost primită cu satisfacţie în rîndurile ofiţerilor de Securitate, în primul rînd pentru că era cel dintîi comandant care nu provenea din activiştii de partid. Experienţa conducerilor anterioare, dar mai ales infiltrările de activişti şi procedeele politice de control introduse de Ceauşescu după fuga lui Pacepa, precum şi numirea lui Postelnicu la conducerea DSS creaseră nemulţumiri în aparatul tehnic. Între 1978 şi 1987, în Securitate, mai ales în CIE, fuseseră conservate sau distruse reţele şi abandonate misiuni pregătite timp de decenii, mai mulţi agenţi din străinătate fuseseră retraşi şi plasaţi în structurile interne, apoi au fost introduse planificări şi raportări tipice activităţii partidului comunist, care consumau timp şi îngreunau operaţiunile profesioniste ale Departamentului. În activitatea internă, controlul activiştilor de partid s-a intensificat, aceştia neputînd comunica altfel în structuri decît prin formalităţi politice, prin dispoziţii cu caracter general, ambiguu, şi prin şedinţe lipsite de orice aplicabilitate. Secretarul de partid al Securităţii, un anume Marcu, un alcoolic, nu era băgat în seamă. Mai ales sub ministeriatul lui George Homoşteanu, şefii Direcţiilor centrale şi ofiţerii din structuri au început să disocieze neoficial, dar şi oarecum obiectiv, activităţile politice de cele profesionale. Trecuse un deceniu de cînd, printr-un ordin al lui Ceauşescu, Securitatea fusese politizată. Acest fenomen a contat în momentul crizei din 1989. Venirea generalului Vlad la conducerea Departamentului a fost percepută, aşadar, ca o victorie a aparatului profesionist.

Personalitatea generalului Iulian Vlad.

FIŞĂ BIOGRAFICĂ

General de corp de armată (r) Iulian N. Vlad

Data şi locul naşterii:	Născut la data de 23 februarie 1931 în satul Gogoşiţa, judeţul Dolj.
Părinţi:	Nicolae şi Eugenia, ambii decedaţi, au fost ţărani agricultori.
Situaţia familială:	Căsătorit, soţia profesoară, în prezent pensionară. Au un fiu de profesie inginer.
Studii:	Liceul Gheorghe Chiţu din Craiova; Institutul Pedagogic din Bucureşti; Facultatea de Drept a Universităţii din Bucureşti; Şcoala Militară de Ofiţeri din Botoşani;

	cursuri postuniversitare în domeniul ştiinţelor juridice, militare şi de specialitate
Activitate profesională:	1948–1951 – activitate didactică şi muncă politică, îndeplinind funcţii de la secretar de clasă, judeţ şi pînă la cea de adjunct de şef de secţie la CC al UTM;
	După absolvirea Şcolii Militare de Ofiţeri (1952) cu gradul de locotenent, a fost încadrat în Ministerul de Interne şi pînă în 1974 a lucrat în domeniul învăţămîntului militar şi de specialitate, îndeplinind succesiv funcţiile de şef de birou, şef de serviciu, adjunct şef de direcţie şi şef al Direcţiei Învăţămînt al Ministerului de Interne;
	1974–1977 – comandant al Şcolii Militare de Ofiţeri a Ministerului de Interne căreia i-au succedat actuala Academie Naţională de Poliţie „Alexandru Ioan Cuza" a MI şi, respectiv, Institutul Naţional de Informaţii al SRI;
	1977–1984 – secretar de stat la Ministerul de Interne;
	1984–1987 – adjunct al ministrului de Interne;
	1987–22 decembrie 1989 – Ministru Secretar de Stat la Ministerul de Interne şi şef al Departamentului Securităţii Statului.
	În zilele şi nopţile de foc ale sfîrşitului de decembrie 1989 a avut un rol esenţial împreună cu generalul Ştefan Guşă, şeful Marelui Stat Major al Armatei, în prevenirea unui distrugător război civil care era pe punctul de a fi declanşat. Totodată a reuşit în acele împrejurări dramatice să protejeze nu numai viaţa propriilor subordonaţi ci şi a celorlalte efective ale Ministerului de Interne. Rămîne celebră o afirmaţie pe care a făcut-o într-unul din procese: „Cei care hotărăsc să piardă sunt şi cei mai puternici". În ciuda rolului major jucat în acele evenimente istorice, la 31 decembrie 1989 a fost arestat şi în urma proceselor intentate a fost condamnat, în total, la aproape 25 de ani de închisoare. A fost eliberat din Închisoarea Jilava la 31 decembrie 1993 fără să fi cerut sau să fi beneficiat de nici un act de clemenţă, ci prin hotărîre judecătorească, în conformitate cu legea. În prima decadă a lunii ianuarie 1990, după aproape 39 de ani de activitate, a fost trecut în rezervă.
Activitate politică şi obştească:	A fost deputat de Argeş (Circumscripţia Electorală Domneşti) în Marea Adunare Naţională şi membru al CC al PCR în două legislaturi.

Importante pentru prezentarea noastră sunt două aspecte: faptul că, prin natura domeniului în care a lucrat (învăţămînt), Iulian Vlad a fost

un ofiţer cu lecturi, cultivat şi cu solide cunoştinţe teoretice profesionale şi politice, mult superioare altor înalţi funcţionari ai MI; faptul că, în calitate de comandant în cadrul Direcţiei Învăţămînt a MI, de şef al acelei Direcţii, apoi de comandant al Şcolii Militare de Ofiţeri a MI a cunoscut bine, personal şi profesional, cam întregul aparat de lucru al Securităţii şi al Ministerului de Interne. Aceste avantaje i-au permis lui Iulian Vlad să evalueze permanent calitatea ofiţerilor Securităţii, ai Miliţiei, trupelor şi ai celorlalte arme, posibilităţile lor reale, gradul de instrucţie, precum şi raportul între misiuni şi performanţe. Generalul Vlad a avut şi privilegiul unui alt tip de abordare a relaţiei cu intelectualii cunoscuţi ai ţării, prezentîndu-se el însuşi ca un intelectual de orientare francofilă, cu bune cunoştinţe de istorie naţională şi universală şi cu o manieră mai elastică de interpretare a informaţiilor şi datelor obţinute prin activitatea departamentelor centrale ale Securităţii. Generalul Vlad vorbeşte franceza, germana şi rusa, fapt care i-a şi permis accesul la literatură şi la informaţia istorică. După revoluţie, calităţile sale de inteligenţă şi abilitate, precum şi faptul că nu a putut fi „prins“ cu abuzuri grave au generat opinia adversarilor săi că era un tip „ascuns“, „fătarnic“, „viclean“. Nu există în istorie şi în lume şef de serviciu secret să nu fie considerat astfel.

În anii ’70 a conştientizat, ca urmare a unui studiu special, importanţa şi rolul elitelor în societăţile democratice din Occident, cît şi în România. Astfel, a avut în studiu sistemul de relaţionare al Serviciului de Informaţii Interne al Franţei, ale cărui reţele de colaboratori şi informatori coborau (şi coboară) pînă la nivel de director de liceu, în întreaga naţiune, constituindu-se ca o structură ancorată solid în societatea civilă franceză. Cunoscuţi cu denumirea *honorables correspondants* (onorabili corespondenţi), ei provin din mai toate straturile societăţii. În dialogul dintre ziarista Christine Ockrent şi contele de Marenches, şeful Serviciului de Documentare Externă şi de Contraspionaj al Franţei, consilierul prezidenţial mărturisea:

„M: (...) În poliţie sunt numiţi informatori, în serviciul vămilor, avizori. În serviciile speciale li se spune onorabili corespondenţi.

O: Gama este foarte variată?

M: Unul poate fi şofer de taxi, altul personaj bisericesc sau chiar secretar de stat.

O: Sunt remuneraţi pentru serviciile lor?

M: Da, unii o fac pentru bani. Unul, doi sau trei dintre ei au luat sume importante, e drept. Dar majoritatea onorabililor corespondenţi lucrează din patriotism şi pentru onoarea de a-şi servi ţara. Anumiţi francezi călătoresc în zone sensibile, unde pot observa, vedea şi auzi lucruri utile pentru ţara lor. Toate ţările practică acest sistem. Oameni atît de serioşi, ca britanicii, dau dovadă de un simţ civic remarcabil. Prietenii noştri elveţieni, care-şi respectă mult neutralitatea, au un sistem de ofiţeri de miliţie care informează guvernul de la Berna, pentru că umblă cam peste tot. Îi găseşti în posturi importante sau în afacerile internaţionale. Serviciile de informaţii sunt o imensă sită în care se aruncă mii de informaţii, sute pe zi, pentru a extrage esenţa sau numai cîteva picături care conteaza şi care alimentează, de exemplu, un buletin cu destinaţia Elysee sau alte centre de decizie. Controlul acestor informaţii reprezintă una din sarcinile esenţiale ale Serviciului."[28]

Racolarea şi sprijinirea logistică (de exemplu, cea editorială), financiară (premii, sume virate prin fundaţii, sponsorizarea documentării sau călătoriilor) şi de relaţii publice (propagandă şi publicitate) a scriitorilor, profesorilor universitari, oamenilor de artă, artiştilor (promovarea lui Brigitte Bardot ca simbol al Franţei a fost un exemplu, a marelui comedian Louis de Funes în rolul jandarmului, alt exemplu), a cîntăreţilor, creatorilor de modă etc. se făcea în baza unui program coerent de promovare a valorilor naţionale. Pentru punerea în aplicare a acestui program, serviciile secrete franceze colaborau direct, dar conspirat, cu ministerele Educaţiei şi Culturii, ocupîndu-se totodată şi de protejarea culturii franceze de ingerinţe parazitare. La capătul acestei activităţi se dezvoltau apoi curente de opinie critice, avînd la origine declaraţii ale unor personalităţi, poziţii oficiale ale unor demnitari, articole de presă dirijate,

---

28 Christine Ockrent, *Contele de Marenches, Consilier de taină al Puterii,* Ed. Humanitas, Bucureşti, 1992, p. 101.

publicaţii şi filme conţinînd mesaje subliminale negative la adresa acelor fenomene importate (hippy, mafia italiană, produsele americane de contrabandă, ingerinţa comunistă în Africa francofonă ş.a.). Aceste teme au fost strecurate subtil mai ales în cinematografia franceză. Un exemplu: introducerea jandarmului din Saint Tropez într-un grup hipiot a stîrnit rîsul şi a subliniat ridicolul asupra acelui fenomen periculos, importat din Statele Unite, împreună cu întreaga promiscuitate ce îl însoţea. Serviciul de Informaţii Interne francez ţinea o permanentă legătură – fie operativă, fie informală – cu marile personalităţi ale naţiunii, promovînd consultări, evaluări, întocmirea de studii, participarea la planificarea unor acţiuni, bineînţeles fără a fi deconspirate. Datorită temperamentului sau sechelelor celui de-al doilea război mondial şi ale Războiului rece, numeroşi intelectuali de notorietate refuzau să lucreze direct cu serviciile secrete franceze. În aceste situaţii erau exploataţi „în orb", fără să ştie şi tot fără să ştie sprijiniţi. Un subiect care a preocupat Franţa mulţi ani a fost cel al comportamentului oamenilor politici francezi în timpul celui de-al doilea război mondial, colaboraţionismul şi rezistenţa, inclusiv falsa sau pretinsa participare la rezistenţa antinazistă. Falşii eroi au fost demascaţi (o minoritate), dar în majoritate au fost exploataţi în folosul naţiunii, inclusiv prin aplicarea unui şantaj la baza relaţiei.

Iulian Vlad a încercat ceva asemănător şi în relaţia Securităţii cu personalităţi culturale şi ştiinţifice ale României. Deschiderea a făcut-o personal Nicolae Ceauşescu în ideea: „oamenii de ştiinţă şi de cultură de a n-i apropia şi a ne susţine". Vlad moştenea şi un început de relaţie armonică, dar izolată şi mai degrabă îngustă, de la Ion Stănescu şi Vasile Patilineţ, folosită şi de generalul Pleşiţă, care stabilise un sistem de colaborare cu vîrfuri ale intelectualităţii româneşti. Colaborarea nu implica neapărat un contract informativ, ci un sistem de consultanţă în domenii diferite. Aceste relaţii au mers foarte departe, influenţînd decisiv ideea exploatării sentimentelor naţionaliste ale populaţiei în folosul regimului comunist, ajungînd, mai ales în ultimii ani, pînă la rezolvarea unor probleme personale. În dialogul lui Viorel Patrichi cu generalul Nicolae Pleşiţă, a fost abordat şi acest subiect:

„Nicolae Pleșiță: Erau urmărite toate categoriile de intelectuali. Aveam un colectiv de 10-15 oameni. Erau şi doi-trei ofiţeri corespondenţi pe regiuni. Securitatea apăra valorile materiale şi spirituale, secretul activităţii ştiinţifice. Aveam reţea printre intelectuali în toate institutele de cercetare. S-a pus problema apărării lor şi a creaţiei lor. Trebuiau puşi la adăpost ca să nu fie racolaţi de serviciile de spionaj străine.

Viorel Patrichi: Cum acceptau intelectualii colaborarea cu dvs.?

NP: La început n-au sesizat latura protecţiei din activitatea noastră. Credeau că-i suspectăm. Ceea ce leza demnitatea lor. Cînd s-au lămurit despre ce e vorba, intelectualii nu numai că nu aveau rezerve, dar veneau în întîmpinarea aparatului. Căutau contactul cu organele de informaţii şi contrainformaţii pentru protecţie. În a doua parte a regimului Ceauşescu, cînd s-a intensificat activitatea de constrîngere, se împiedicau contactele cu străinii. Intelectualii s-au gîndit că nu pot lupta contra măsurilor de îngrădire decît avîndu-i ca aliaţi pe cei din serviciile de informaţii şi contrainformaţii, «ăia de la Secu». Cine mă ajută să plec la Paris? Cine mă ajută să-mi public cărţile? Aşa s-a recurs la Securitate."[29]

Această explicaţie nu este completă şi nu atinge fondul problemei. Despre ce intelectualitate era vorba? Intelectualitatea ţării fusese distrusă în primul deceniu de regim comunist, iar intelectualii recuperaţi erau obligaţi să semneze angajamente de colaborare sau o făceau de frică. Ceilalţi intelectuali, intelectualii noi, fuseseră admişi în facultăţi pe bază de origine sănătoasă – copii de ţărani şi muncitori –, iar intelectualii din familiile cu tradiţie care reuşiseră să se strecoare printre furcile caudine ale sistemului, fuseseră mai întîi trimişi în producţie, apoi acceptaţi în universităţi numai după îndeplinirea unor compromisuri sau după ce partidul se convingea că sunt loiali regimului. Este unul dintre motivele pentru care nu

[29] Viorel Patrichi, *Ochii şi urechile poporului. Convorbiri cu generalul Nicolae Pleșiță*, Ed. Ianus Inf. SRL, Bucureşti 2001, p. 129.

am avut o disidenţă a intelectualităţii şi am avut numai o disidenţă politică, de la anticeauşism personal la socialism cu faţă umană, şi cîţiva opozanţi a căror acţiune pornea de cele mai multe ori din motive personale. Cele mai frecvente erau tocmai interzicerea călătoriilor în străinătate, contactul cu rude aflate în exil, relaţii de cult sau culturale altfel fireşti. Relaţia între intelectuali şi Securitate nu s-a putut stabili armonic şi natural – ca în Franţa – şi pentru că, între cele două entităţi, în România comunistă se amestecau parazitar cadrele. Subiectul a fost tratat cu seriozitate de profesorul Petre T. Frangopol, cunoscuta personalitate ştiinţifică românească subliniind şi rolul nefast al „elitelor negative", provenite din mulţimea de indivizi care, sub acoperirea aderenţei zgomotoase la partidul comunist, la Ceauşescu şi speculînd relaţia cu Securitatea, au creat o falsă elită intelectuală şi o falsă bază pentru o construcţie naţională solidă[30]. Este adevărat că relaţia normală care se stabileşte între intelectualitate şi serviciul de informaţii fusese deformată din start în cazul Securităţii româneşti, că a avut o perioadă în care a reuşit să folosească din plin renaşterea naţionalismului şi că s-a terminat într-un formă de relaţie clientelară. În domeniul tehnic, aşa cum mi-a mărturisit Petre Roman, specialiştii confruntaţi cu ofiţeri de Securitate care le cereau să apere secretul de stat, ajunseseră să cunoască mai bine şi să aplice mai corect procedeele de protecţie decît Securitatea însăşi, astfel că intervenţiile oamenilor ei păreau forţate. Generalul Vlad a înfiinţat un liceu pentru cadrele militare, cu urmarea cursurilor la seral, şi a iniţat procesul de absolvire a studiilor superioare, la fără frecvenţă. Este de înţeles că aceasta a impus şi o selecţie, simpla absolvire a liceului sau a unei facultăţi la fără frecvenţă neputînd rezolva problema calităţii aparatului. Ea se înscria în procesul general de diluare a eficienţei sociale şi economice a diplomei de studii superioare.

---

[30] Petre T. Frangopol, *Mediocritate şi excelenţă. O radiografie a ştiinţei şi a învăţămîntului din România,* Ed. Albatros, Bucureşti, 2002. (Vezi mai ales subcapitolul „Inteligenţa românească la cheremul Cadrelor?", p. 85 şi subcapitolul „Elite negative...", p. 332.)

România a cunoscut şi cunoaşte un procent prea mare de imbecili cu studii.

Un alt aspect important a fost generat tot în mediul activităţilor secrete ale Securităţii. Cu ceva timp înaintea apariţiei curentului „naţionalist“ şi a primelor manifestări propagandistice pe suport istoric, în Securitate se lansase un proiect profesionist de informare, analiză şi reevaluare a fenomenului legionar. El a fost favorizat şi de relaţia personală a generalului Pleşiţă cu istoricul Constantin C. Daicoviciu, unul dintre cei mai celebri oportunişti, intelectual trecut prin mai toate partidele ajunse la putere înainte de comunism, inclusiv pe la legionari. A fost subliniată astfel la nivelul conducerii Securităţii, distincţia între Mişcare legionară sub Zelea Codreanu şi cea ajunsă sub conducerea lui Horia Sima. Un rol activ în această relaţie l-a avut Dan Zamfirescu, care se consideră iniţiatorul curentului „socialismului naţionalist“. El a reuşit să convingă mai mulţi generali ai Securităţii asupra lipsei de nocivitate a Mişcării legionare conduse de Codreanu şi să pună la dispoziţie o serie de informaţii – unele îndoielnice – asupra doctrinei, scopurilor politice şi istoriei acelui fenomen dezvoltat în deceniile trei şi patru ale secolului al XX-lea. Probabil că acest lucru a fost posibil deoarece Nicolae Ceauşescu avusese un scurt episod legionar în tinereţe, fără consistenţă, la îndemnul unuia dintre fraţii lui. Reluînd în ziua de 12 aprilie 2004 o discuţie mai veche, autorul a solicitat poetului şi publicistului Adrian Păunescu să-i relateze o întîmplare semnificativă petrecută în septembrie 1978: „Era înaintea deschiderii anului universitar şi Ceauşescu mă invitase la Reşiţa şi apoi la Cluj, atît pentru ceremoniile de deschidere a anului universitar, cît şi pentru cîteva vizite prin întreprinderi. În avion am avut ocazia să discut cu el o problemă care mă deranja, care mi se părea nepotrivită şi chiar periculoasă. Aflasem că îl numise ca ministru al Sănătăţii pe doctorul Fica, directorul de la Spitalul Municipal, despre care Ceauşescu spunea că s-a descurcat foarte bine în timpul cutremurului din 1977. Eu purtam mai de mult timp o campanie în *Flacăra* împotriva acestui medic, care pur şi simplu, ca doctorand, furase o lucrare franceză,

a unui autor francez. I-am spus atunci lui Ceauşescu că eu nu pot să fiu de acord ca, după o campanie îndelungată dusă în *Flacăra,* individul să fie promovat. Dacă era atacat prin *Munca de partid* sau prin *Scînteia* nu se mai întîmpla asta. Atunci Ceauşescu mi-a spus că a constatat că doctorul Fica este foarte dinamic, iar eu i-am replicat: «Să ştiţi că nici un hoţ nu e melancolic». El a rîs, dar imediat mi-a reproşat că fac propagandă în *Flacăra* lui Grigore Osipov-Sineşti, care a fost legionar. I-am explicat că Grigore Osipov-Sineşti este o somitate în domeniul paradontozei şi este promovat în *Flacăra* în calitate de somitate a medicinei româneşti. «Osipov-Sineşti era unul dintre intelectualii basarabeni – am continuat – şi să ştiţi că legionarismul nu a fost la fel în Muntenia, Ardeal sau Basarabia, pentru că una erau legionarii de bulevard şi alta era legionarismul de la periferia ţării, unde ideile naţionaliste se percepeau altfel, mult mai acut, dar şi mai serios. Aceşti intelectuali aderenţi la legionarism erau pe graniţele României Mari. E cu totul altceva decît Muntenia». Ceauşescu a fost de acord cu această remarcă. Apoi i-am spus: «Şi să mai ştiţi că există intelectuali şi în Partidul Comunist, care au şi carnet de membru în regulă, dar nu sunt militanţi activi în activitatea curentă, în munca de partid». În acel moment, Ceauşescu a avut un scurt interval de reflecţie şi mi-a spus: «Cu Mişcarea legionară lucrurile sunt mai complicate. Momentul Codreanu a fost altceva decît Horia Sima. La început au fost multe energii curate, oameni care au vrut binele, şi după Codreanu lucrurile n-au mai stat aşa. Dar despre asta să nu te apuci să scrii, pentru că lucrurile sunt timpurii, încă nu e momentul». Aşa s-a încheiat discuţia. Apoi, nu mai ţin minte precis, într-o fabrică, dar sigur la Cluj mi-a spus că a renunţat la numirea lui Fica, deşi decretul era deja scris". Generalul Pleşiţă merge pînă acolo încît face o comparaţie directă între Nicolae Ceauşescu şi Corneliu Zelea Codreanu: „El era Codreanu în picioare. Eu am citit şi *Cărticica şefului de cuib*. Am găsit o similitudine teribilă. El avea tot un comportament natural, cum era Corneliu Codreanu. Unul – comunist, celălalt – naţionalist, dar amîndoi români adevăraţi. Comuniştii au învăţat din

conştiinţa legionară în puşcărie. Pe ilegaliştii comunişti i-a impresionat atitudinea legionarilor care cîntau cînd îi duceau la locul de execuţie. «Sunt de invidiat, spuneau ilegaliştii. Noi n-am ajuns încă la un asemenea nivel de conştientizare, să mergem cîntînd la glonţ». Sunt două ideologii diferite, nu vreau să le bag în aceeaşi oală, dar s-au întîlnit. Din punct de vedere al românismului e foarte greu de făcut o delimitare între cele două comportamente"[31]. Comparaţia nu poate sta în picioare decît într-un singur loc: şi Ceauşescu a mers la moarte cîntînd. *Internaţionala!*

În legătură cu lansarea aşa-numitului curent „naţional-socialist" sau al „socialismului naţional", am purtat o discuţie şi cu Dan Zamfirescu în ziua de 29 februarie 2004. „Eu sunt autorul – mi-a declarat. Am scris în *Flacăra lui Păunescu:* «Eu, fiu de moşier şi nepot de ministru, am fost făuritorul ideologiei naţional-comuniste». A fost acţiunea mea deliberată, răzbunarea mea pentru ceea ce fusesem, pentru familia mea. Totul a început după Congresul al IX-lea al partidului. Eram în Argeş la o acţiune şi m-am dus la o cîrciumă cu generalul Pană. Ăsta mi-a povestit că umbla cu Ceauşescu înainte prin ţară şi că la un moment dat Ceauşescu a spus: «O să vedeţi voi cînd o să vin eu la conducere, să fiu voievod în ţara asta». Atunci mi-am zis: «Aha, ăsta nu vrea să fie ca Lenin sau ca Stalin, vrea să fie voievod, ca Mihai Viteazul!» şi am băgat la cap. Ocazia să lansez curentul s-a ivit imediat după Congresul al IX-lea. Lucram cu Dumitru Popescu. El a condus curentul, dar ideologia a fost relansată de mine". Momentul faimoaselor comparaţii cu voievozii români este punctat de Dan Zamfirescu astfel: „Totodată, împingerea lui Ceauşescu între Ştefan cel Mare şi Mihai Viteazul (şi sunt primul care a făcut-o în recenzia cărţii lui Michel P. Hamelet, publicată de Nicolae Breban în *România literară)* era un mod de a sfida Moscova, arătîndu-i că, aşa cum se petrecuse cîndva şi pe vremea Imperiului Otoman, noi aveam voievozi, nu simple paşale ale Kremlinului. Nu mai eram paşalîcul de la Ialta! Asta voiam să

[31] Viorel Patrichi, *op. cit.,* pp. 79-80.

demonstrăm cu acest aşa-zis cult“[32]. Detaliile acelei întîmplări mi-au fost prezentate tot la întrevederea din 29 februarie 2004: „Am dus articolul (recenzie la cartea lui Hamelet) în redacţie. Acolo, Zigu Ornea şi un alt evreu *(nu l-a numit,* n.a.) au oprit articolul, protestînd pentru comparaţiile exagerate cu voievozii români. Breban a văzut, i s-a părut şi lui că am cam sărit calul, dar a spus: «Eu amîn publicarea articolului, dar, dacă apar recenzii în alte reviste înaintea noastră, vă dau afară». Apoi l-a informat pe Dumitru Popescu şi astfel a fost lansat articolul, preluat ca un semnal politic important şi amplificat de unul dintre făuritorii cultului personalităţii lui Ceauşescu, Octavian Paler. Eu am lansat şi formula «Epoca Nicolae Ceauşescu», dar Paler a supralicitat şi a lansat formula «Epoca de Aur»“ – a spus în continuare Zamfirescu. În acelaşi număr al revistei *Flacăra lui Adrian Păunescu,* Dan Zamfirescu explică şi apariţia curentului protocronist şi a denumirii acestuia: „În mod paradoxal pentru naţionalismul şovin şi xenofob, de care noi ne-am ferit ca de dracu’, omul care a creat termenul pentru această doctrină cu rădăcini în prima jumătate a secolului al XIX-lea şi care a devenit însuşi simbolul ei, ridicat pe scut de noi, abhorat de alţii, Edgar Papu, era un evreu creştinat, ca şi maestrul său, Tudor Vianu, care era însă născut creştin, pe cînd neuitatul Papu, se zice că nepot de rabin, devenise creştin catolic la 30 de ani, datorită prinţului Vladimir Ghyka“. După acest episod, cu ocazia Congresului al X-lea al partidului, Dumitru Popescu a lansat oficial cultul personalităţii lui Ceauşescu. Fenomenul a fost în realitate mult mai complex. A pornit din partid, de la Ceauşescu şi echipa lui mai tînără, sub acoperirea nevoii de a-l proteja de furia sovietică după momentul de curaj din 1968, iar intelectualii naţionalişti au venit cu „logistica“ acestei ideologii, creînd astfel posibilitatea transformării sale într-un curent politic şi propagandistic. Vom sublinia din nou că, pe fond, aşa-numitul „naţionalism“ din perioada Ceauşescu era o expresie a delimitării Partidului Comunist Român de influenţa URSS, speculînd din plin rusofobia poporului român. Rusofobia, ca şi antisemitismul

[32] *Flacăra lui Adrian Păunescu,* Nr. 1/6 septembrie 2003, p. 14.

sunt forme ale xenofobiei, adică aspecte extremiste din ideologia naţionalistă. Nu era vorba de naţionalism autentic, doctrinar, deşi conţinea expresia unui sentiment onorabil de patriotism, în contextul unui regim comunist dat.

Pe timpul în care se dezvolta acest fenomen, Iulian Vlad ocupa funcţia de şef al Direcţiei Învăţămînt a MI şi l-a perceput în conexiune cu un alt fenomen, mult mai penetrat în structuri, şi anume cel al schimbării gradate a generaţiilor de ofiţeri ai Internelor şi Securităţii, cu absolvenţi de studii superioare, şefi de promoţie şi specialişti. Ajuns în conducerea Ministerului de Interne, s-a preocupat timp de zece ani (1977–1987) de stabilirea unor legături directe cu intelectuali ai ţării, pe care i-a cultivat nu numai din motive profesionale. Cu timpul i s-a creat o imagine de intelectual rafinat, echilibrat şi raţional, care se proiecta şi asupra valului nou de ofiţeri din conducerea Securităţii. Aşa cum arătam, numirea sa la conducerea DSS în octombrie 1987 a fost primită cu satisfacţie în mediile intelectuale, precum şi în structuri. Din punctul de vedere al imaginii noului şef al DSS în ochii subordonaţilor, generalul Iulian Vlad avea totuşi două probleme: unu – era perceput ca un excelent teoretician, dar lipsit de practică, şi doi – nu avea experienţă în activitatea externă a Securităţii. Cantonat întreaga carieră în domeniul învăţămîntului, Vlad nu fusese un practician, adică nu urcase în ierarhie pe baza unei activităţi duse în teren, în munca de informaţii, de spionaj, de contrainformaţii şi contraspionaj. De altfel, este posibil ca motivul numirii sale în acea funcţie să fi avut la bază percepţia lui Ceauşescu conform căreia Vlad putea fi asimilat mai degrabă unui activist. Ştim sigur că alegerea lui Vasile Milea la conducerea Armatei s-a datorat acestei percepţii. Imaginea unui Iulian Vlad activist, securist de catedră, lipsit de experienţă combativă nu trebuie să ne înşele. Ca personalitate cultivată şi ca individ inteligent el este mult mai suspect în privinţa evenimentelor din decembrie 1989 decît oricare alt general de Securitate. Imaginea de teoretician al serviciilor secrete este o capcană. A fost un lider superpericulos al Securităţii, tocmai pentru că inteligenţa şi pregătirea sa superioară îi permiteau manevre infinit mai subtile şi ascunzişuri pe

care nu le vom descoperi niciodată. În 15 ani de zile, cu excepţia lui Silviu Brucan, nimeni nu-l acuză de ceva pe generalul Iulian Vlad, deşi el a fost şeful Securităţii ceauşiste, capul poliţiei politice din România dictatorială. Singurul răspuns pe care îl putem da este că a ştiut să manevreze cu o abilitate ieşită din comun într-un moment de istorie în care oricine în locul lui putea trăda sau îşi putea pierde capul.

Infirmînd temerile unora, odată numit la conducerea DSS, generalul Vlad se va ocupa în mod constant şi aplicat de înţelegerea şi conducerea serviciilor externe ale Securităţii, astfel că în decembrie 1989 ajunge să organizeze aproape perfect o acţiune externă de amplitudine: vizita lui Ceauşescu în Iran. Rezolvarea unor probleme economice şi comerciale pe plan extern, în timpul celor doi ani de mandat, în condiţiile crizei generalizate instalate în relaţiile României comuniste cu foştii parteneri, a fost una din cauzele încrederii acordate de Ceauşescu lui Vlad. Iar acele proiecte comerciale şi economice, finalizate (teoretic) prin contractul multiplu petrol-armament între România şi Iran, în valoare de peste 1 miliard de dolari, veneau la capătul unui efort substanţial de stăpînire a domeniului din partea lui Vlad. După numire, Vlad a produs o activizare a culegerii de informaţii. Luase în subordine patru direcţii de contraspionaj: 1. Cea mare, preexistentă. 2. UM 0110, contraspionaj pe ţările socialiste, activitate majoră, dar cu slabe rezultate anterioare. 3. Direcţia de contrainformaţii militare, cea mai slabă, care, în loc de protecţia secretului militar şi a cadrelor, se ţinea de chestiuni mărunte, de turnătorii. 4. UM 0195 din sistemul CIE, contrainformaţii şi contraspionaj. Toate au primit sarcini de apărare şi de siguranţă naţională. Redeşteptarea activităţii unităţii 0110, mai ales pe spaţiul sovietic, a atras atenţia KGB-ului asupra orientării noului şef al DSS. Căutat cu insistenţă de Nicolae Militaru şi respingîndu-l sistematic, apelat cu diferite mesaje transparente de către Silviu Brucan, în timpul anchetei pentru *Scrisoarea celor şase,* Iulian Vlad s-a prezentat în faţa sovieticilor ca o persoană inabordabilă, din acest punct de vedere. Eticheta pusă atunci a fost: credincios lui Ceauşescu.

Asupra generalului Vlad s-au ridicat două întrebări: cum a ajuns, tocmai în momentele cele mai critice, la conducerea Securităţii, deşi provenea din structură, şi cum a reuşit să supravieţuiască în perioada 1987–1989, în care s-au desfăşurat cele mai puternice atacuri la adresa regimului Ceauşescu, iar Securitatea nu le-a putut nici împiedica, nici abate? Numirea sa a fost determinată de activitatea în domeniul organizării contactelor externe ale lui Ceauşescu la nivel înalt, un subiect major pentru dictatorul român, iar menţinerea în funcţie – să nu uităm că este vorba totuşi doar de doi ani – s-a datorat distanţei pe care o luase Ceauşescu de Securitate, tratînd-o ca pe o instituţie în care nu mai poate avea încredere. Aşa cum am mai arătat, atît în cazul Milea cît şi în cazul Vlad, este plauzibil ca Ceauşescu să fi văzut în ei mai degrabă nişte activişti ai partidului, avînd în vedere subordonarea instituţiilor pe care le conduceau partidului. Este şi motivul pentru care informaţiile despre situaţia din ţară nu produceau o reacţie, chiar şi de nemulţumire, din partea lui Ceauşescu. El lucra în acel moment preponderent cu partidul. La ultimul bilanţ al DSS la care a participat, Ceauşescu a declarat: „Ofiţerii de Securitate sunt activişti de partid cu statut special".

Informaţia în dilemă. Conform declaraţiilor sale din anchete, procese şi de la audierile Comisiei senatoriale, generalul Vlad i-ar pus lui Ceauşescu la dispoziţie imaginea conexiunii între situaţia gravă internă şi dezvoltarea periculoasă – pentru regimul comunist din România – a situaţiei internaţionale. Astfel, Ceauşescu avea pe birou oglinda crizei interne şi necesitatea unor măsuri de corectare, pe de o parte, şi ameninţarea externă, pe de altă parte, care nu va ezita să profite de slăbiciunile interne ale regimului. Ceauşescu înţelegea, dar refuza să acţioneze. Pentru Securitate asta crea o mare problemă. Foştii şefi ai Securităţii insistă pe nuanţa că „îi deschideau ochii" lui Ceauşescu pentru ca greşelile sale să nu se răsfrîngă asupra ţării, sistemul de informare către el al Securităţii avînd astfel un caracter profilactic şi patriotic.

Această teză are o problemă: este greu de controlat ce anume îi prezenta generalul Vlad lui Nicolae Ceauşescu din informaţiile pe care le primea din structură şi sub ce formă? Virgil Măgureanu, omul

care a văzut după revoluţie documentele care circulau între Vlad şi Ceauşescu – şi e posibil să fie singurul care le-a văzut şi analizat – este de altă părere. Pe timpul întrevederii din ziua de 23 iulie 2005, între autor şi profesorul Măgureanu, a avut loc şi următorul dialog:

„Virgil Măgureanu: (...) Ce mă frămîntă este următorul aspect. Eu am citit rapoartele Securităţii române din toamna din '89. Erau foarte departe de adevărul celor care urmau să se întîmple. Eu nu ştiu în ce măsură l-aţi consultat sau l-aţi întrebat unele lucruri şi pe generalul Vlad... Părea, din ceea ce mi s-a dat mie să citesc... eu am cerut toate documentele de arhivă privind reflectarea în notele Securităţii a evenimentelor care urmau să se producă şi mi-au făcut impresia că erau foarte departe de adevăr. Aş mai adăuga...

AMS: O secundă! Ce anume conţineau, ce vă face să credeţi că erau departe de adevăr?

VM: Erau note generale, ceva de genul că imperialismul care se mişcă, că serviciile israeliene care fac... nu că n-ar fi fost implicate, că au fost şi ele, dar nu într-o măsură semnificativă. Ori tocmai pe ăştia îi scoteau în faţă, cînd rolul lor, s-a şi dovedit, era altul... Dar printre potenţialii duşmani, consideraţi foarte periculoşi, erau serviciile acestea israeliene, care s-a şi dovedit că nu aveau legătură cu planificarea, cu acţiunea pusă în derulare de sovietici. Notele Securităţii nu aveau legătură cu miezul afacerii şi nici nu transpărea, în nici una dintre note, să fie clar, că regimul este condamnat. Faptul că acel calendar al dispariţiei sale şi al evoluţiei evenimentelor, care ar urma să ducă la această dispariţie, fixarea unor puncte de conflict, în mari oraşe, despre care am vorbit, inclusiv mişcarea pe eşichierul operaţiunilor serviciilor secrete, mişcarea de la Iaşi către Timişoara, prin Cluj, încercările acestea de a porni conflictul şi cum să se pună în dispozitiv de acţiune, ei bine toate acestea erau foarte slab sau deloc reflectate în notele Securităţii din toamna lui 1989.

AMS: Este surprinzător ce spuneţi, pentru că generalul Vlad, în audierile lui şi în procese, afirmă că lucrurile astea erau cunoscute,

ştia şi localităţile unde trebuia să se întîmple şi le-a şi numit. Consideraţi că este o declaraţie post-factum?

VM: Eu nu ştiu pe ce se bazează, pentru că şi afirmaţiile mele în faţa unui martor atît de important cum sunteţi dvs. şi afirmaţiile generalului Vlad, făcute în faţa mai multor instanţe oficiale, toate aceste afirmaţii, indiferent cine le face, că le face Măgureanu sau Vlad, toate trebuiesc confruntate cu documentele care au stat la baza informării, la baza cunoaşterii. Acum este momentul să vă întreb: cum apreciaţi, din punctul de vedere al celui care urmează să imortalizeze în scris pentru istorie aceste evenimente, documentele din toamna lui '89, pe care le-aţi văzut, şi cele afirmate de mine şi de generalul Vlad?

AMS: Eu vă pot da un singur exemplu, deşi sunt cîteva. Este vorba de nota raport din 1 decembrie 1989 înaintată de Vlad lui Ceauşescu, cu semnătură şi cu toate indiciile că este vorba de un act autentic, în care îi prezenta ordinea de zi a discuţiilor de la Malta cu destul de multe amănunte şi elementele de pregătire a punerii în aplicare a planului de schimbare a regimurilor din Est. Era vorba şi de organizarea pregătită de americani în Europa, inclusiv formaţiunea aceea *TRUST Organization,* din care făcea parte şi Pacepa, care este menţionată în acest document. Este vorba şi de afirmaţii aluzive... sigur, nu-şi permitea să spună lui Ceauşescu, să-i dea în scris, nimeni nu cred că avea curajul ăsta, să-i scrie lui Ceauşescu: se urmăreşte îndepărtarea dvs. de la putere şi răsturnarea regimului socialist. Nu aveau acest curaj. Eu am simţit din texte că formulările directe erau evitate. Îl mai ştiu şi din alte experienţe anterioare, că se evita folosirea unor astfel de expresii, după care, în seara de 3 decembrie 1989, Vlad s-a prezentat la Ceauşescu, acesta chiar îl aştepta, seara tîrziu, nu s-a dus acasă, pentru a-i prezenta un raport asupra a ceea ce se discutase la Malta. Vlad nu a avut temeritatea de a întocmi un raport şi s-a prezentat cu telegramele cifrate şi cu descifrarea lor în original. Două telegrame, care aveau un conţinut...

VM: Veneau din exterior.

AMS: Era vorba de o legătură, printr-un ofiţer special desemnat pentru această legătură, a unui participant într-una din delegaţiile de la Malta. Pentru verificarea informaţiei, Iulian Vlad s-a deplasat într-o locaţie specială, nu ştiu dacă în ţară sau în străinătate, unde s-a întîlnit cu sursa respectivă. Aceasta i-a confirmat conţinutul informaţiei venite prin ofiţerul de legătură în acea zi. S-a făcut astfel şi verificarea informaţiei. Prima telegramă anunţa clar că Bush şi Gorbaciov s-au înţeles pentru îndepărtarea lui Ceauşescu de la putere – eu am publicat-o în prima parte a acestui volum –, iar a doua se referea la Panama. Opinia mea este că la nivelul întîlnirii Gorbaciov–Bush de la Malta nu s-a intrat în detalii şi nu s-au discutat modalităţile concrete de răsturnare, dar s-a convenit ca sovieticii să acţioneze, americanul recunoscînd că România este spaţiul lor, al sovieticilor. Chiar dacă a fost întreruptă înregistrarea convorbirilor Bush–Gorbaciov, după cum ştiţi, au ieşit pe puntea vasului şi acolo a avut loc discuţia cea mai importantă între patru ochi, avem indicii serioase că ceea ce au discutat acolo este o decizie, o înţelegere privind intervenţia în cele trei ţări RDG, Cehoslovacia şi România.

VM: România, Cehoslovacia şi...

AMS: RDG. În momentul în care se reiau convorbirile de la Malta, după acea pauză...

VM : Cînd au trecut la masă.

AMS: Exact, la masă. În momentul acela, Bush face referiri la discuţia de pe punte, neînregistrată, necuprinsă în stenogramă, şi spune... am înţeles că dvs., adică URSS, vă veţi ocupa de ţările astea, pentru schimbare... Gorbaciov spune că are dificultăţi, va fi greu, deja în Cehoslovacia începuse... Gorbaciov a ştiut să-şi ţină gura, Bush însă a făcut referiri la discuţia de pe punte, probabil din cauza faptului că nu era singur. Să nu uităm că dincolo de relaţia directă SUA–URSS, fiecare dintre cei doi actori mai avea o problemă, relaţia cu propriii săi aliaţi. Or, aici George Bush avea de jucat pe sîrmă, pentru că: unu – era extrem de riscant să ducă negocieri de unul singur, unilateral în numele Americii, sărindu-i pe cei din NATO, trecînd peste sensibilităţile unei RFG sau Franţa, şi pe de altă parte, după cum ştim din mişcările lui Mitterrand... eu am

studiat mişcările lui Mitterrand la Paris, la Biblioteca «Mitterrand», chiar anul acesta în detaliu. Mitterrand era extrem se suspicios că americanii se vor înţelege cu sovieticii peste capul lor, atît în privinţa unificării germane...

VM: Faţă de care Franţa avea împotriviri serioase...

AMS: Bineînţeles. Ăsta este şi motivul pentru care Mitterrand a plusat în această afacere a răsturnării lui Ceauşescu, oferind inclusiv o implicare militară, trimiterea de unităţi de comando în România pentru intervenţie. Este o implicare dincolo de limitele diplomatice, este o implicare militară.

VM: Asta arată, şi sublinerea asta ne va folosi probabil şi pentru teme pe care le vom aborda mai tîrziu, asta arată şi că destinul politic al României, încă nedefinit astăzi, interesează în mod special centrele de putere. Lucrul acesta mi-a fost confirmat şi la Moscova de către Primakov, în laitmotivul discuţiei pe care am avut-o în noiembrie 1993, privind relaţiile între serviciile ruseşti şi cele române – acolo era vorba de spionajul lor şi de serviciul nostru de contraspionaj –, că Moscova urmăreşte cu maximă atenţie ceea ce se întîmplă în România şi toate iniţiativele politice care se iau aici. Nu pot să nu fac sublinierea aceasta astăzi, cînd strategia privind destinul politic al României în următoarele decenii încă nu este definită, încă nu este suficient de conturată. După ce vom termina cu aceste preliminarii, pentru că noi suntem încă la capitolul preliminarii, vă propun să adîncim aceste chestiuni.

AMS: De acord.

VM: Vreau să revin la chestiunea cu Vlad şi cu documentele pe care i le-ar fi prezentat lui Ceauşescu. Eu acum, cînd am făcut referire la notele acelea în care nu se reflecta realitatea, eu mă refeream la perioada toamnei timpurii a lui 1989, cînd s-a întîmplat, conform acelui proverb vulgar: «Ce ştie tot satul, nu ştie bărbatul», că autorităţile române ignoră cu superbie, aş zice, tot ce se întîmplă pe teatrul european, cînd şi-au pregătit mascarada de la Congresul al XIV-lea şi n-au luat nici o măsură. Iar eu acum mă refer la clasa politică românească, atîta cîtă era atunci, completamente arondată voinţei celui din fruntea partidului sau celor din jurul lui. Nu s-a

conturat nici un element la Congresul al XIV-lea, în afara unor mici discuţii de grup, nici o acţiune cît de cît concretă pentru înlăturarea lui Ceauşescu. Asta confirmă o dată în plus ceea ce aţi afirmat, că Vlad nu a îndrăznit să se adreseze în scris şi să-i prezinte realitatea nudă, aşa cum rezulta ea din nişte documente.

AMS: Dar putea să facă lucrul ăsta, în condiţiile în care factorul politic era complet aservit lui Ceauşescu, aşa cum arătaţi?

VM: În relaţia directă între şeful serviciului secret şi conducător se pot spune anumite lucruri. Trebuie să ai forţa. Aţi făcut referire la documentele din decembrie. Dar documente anterioare prezentate de Vlad, care veneau pe filiera ştiută, de la serviciile speciale, şi erau transmise către Ceauşescu, acestea nu făceau vorbire despre posibile conflicte şi la iminenta distrugere a sistemului?

AMS: Să vă dau un exemplu. Nu uitaţi că pe 10 noiembrie avusese loc înlăturarea lui Jivkov. Înlăturarea lui Jivkov prin lovitură militară, prin puci condus de Moscova, a avut un efect major asupra lui Ceauşescu. Este una din descoperirile mele, de profan oricum. Lovitura a atins mai multe elemente ale proiectelor sale, aşa cum le-am putut reconstitui eu. Primul era acela al unei solidarităţi RDG, Bulgaria, România. El mai găsea sprijin în Honeker şi în Jivkov.

VM: Da, se sprijinea pe relaţiile speciale cu cei doi.

AMS: Încerca împreună cu aceştia să facă un fel de front de rezistenţă împotriva acţiunilor lui Gorbaciov. În al doilea rînd, noi nu trebuie să uităm nici o clipă că, în conformitate cu o serie de informaţii pe care le-a primit într-adevăr Ceauşescu de la generalul Vlad...

VM: Cînd?

AMS: În cursul anului 1989. Este vorba de convingerea lui Ceauşescu că Gorbaciov este un spion american sau britanic. Aici sunt prezente şi în literatura istoriografică vest-europeană numeroase mărturii, unele venite de la apropiaţii lui Gorbaciov. Ceauşescu a avut o serie întreagă de semnale, mai ales pe linie britanică, despre faptul că Gorbaciov ar fi fost influenţat destul de puternic în vizitele sale în Canada şi în Marea Britanie, mai ales, de

ofiţeri MI6 acoperiţi sub formă de diplomaţi. Deci, Ceauşescu era cumva avizat de faptul că ceea ce face Gorbaciov va produce o schimbare şi de abia spre final a ajuns la acea concluzie de care discutam mai devreme, că ăsta este un trădător. Ceauşescu înţelegea prin aceasta un spion. Acesta este un aspect. În al doilea rînd: avem două probleme. Eu le-aş numi aproape tehnice. Probleme legate de felul cum ajungeau informaţiile la Ceauşescu. Profit de ocazie, că poate e mai bine să nu facem un interviu, ci să avem un dialog, vă propun acest lucru...

VM: Nu ţin neapărat să-i dăm forma unui interviu. Eu însumi sunt foarte interesat de ceea ce spuneţi.

AMS: Eu însă mizez pe faptul că dvs. aţi avut acces la informaţie şi puteţi completa sau infirma ceea ce spun eu.

VM: Deocamdată nu pot decît să vă confirm. Vă ascult cu multă atenţie. Mă surprinde doar faptul că mulţi alţii, care ar fi avut mai multă nevoie de analizele dvs. pertinente, nu au făcut-o pînă acum.

AMS: Avem, aşadar, două probleme. Una este descoperirea făcută de cei doi istorici, Retegan şi Preda, în arhivele MAE, în cercetarea pe care au condus-o între 1997 şi 1998. Ei descoperă telegramele venite de la ambasade, din care ministrul de Externe decupa pasaje întregi privind informaţii despre schimbări în interiorul partidelor comuniste din Europa. Toate aceste pasaje erau eliminate. Conform cercetării făcute, cei doi istorici au identificat că autorul acestor decupări, acestor cenzuri, era chiar ministrul de Externe, personal. De ce? Pentru că după aceea dădea dispoziţie ca, pe un formular alb, telegrama să fie rebătută la maşină, fără acel pasaj. Astea erau trimise lui Ceauşescu. Pe de altă parte...

VM: Era vorba de ministrul de Externe care era în acel timp...

AMS: Stoian.

VM: Stoian.

AMS: Sigur, el argumenta că să nu-l supere pe tovarăşu', să nu-l deranjeze. Ceea ce au descoperit cei doi istorici este foarte important: toate aceste informaţii priveau schimbările petrecute în partidele comuniste, inclusiv schimbările de şefi, de conducere, de apariţia partidelor alternative şi trecerea la pluripartidism. Acestea erau

zonele pe care le cenzura ministrul de Externe. E adevărat că Securitatea primea aceste informaţii într-o formă completă, pentru că le primea de la sursă, tot de la ambasadă. Numai că sistemul de lucru între Securitate şi Ceauşescu, între Vlad şi Ceauşescu, care se sprijinea pe cele trei categorii de informaţii prezentate de mine în prima parte a acestui volum, nu presupunea înaintarea informaţiei brute, ci, după cum bine ştiţi, prin notă raport, printr-un comentariu... din surse s-a aflat că... În aceste informări există aluzii incontestabile – aluzii însă! – la transformările care se petrec în partidele comuniste. Dispare dramatismul. Eu am citit aceste telegrame, le-am văzut pînă la urmă într-un loc fără acces, motiv pentru care nu-l pot dezvălui: în telegramele originale, necenzurate, trimise de ambasadele noastre din ţările comuniste există un anumit dramatism. Acolo semnalele de alertă pentru Ceauşescu erau destul de clare. Ceea ce ajungea la el, prin MAE şi prin sistemul acela de informare de la Securitate, să nu zic erau edulcorate...

VM: Erau amputate.

AMS: Să nu zic amputate, în ce priveşte informările Securităţii, ci erau prezentate într-o formă care pierdea dramatismul şi marele semnal de pericol pentru Ceauşescu. Aici probabil că este explicaţia pentru ceea ce aţi văzut dvs. acolo.

VM: Aici vreau să vă semnalez un lucru. Prin urmare, afirmaţiile mele legate de lipsa de realism a unora dintre notele văzute de mine, care nu ştiu dacă au ajuns la Ceauşescu – documentul la care mă refer concret era de pe la mijlocul toamnei, mai precis în jurul datei de 15 noiembrie –, se confirmă. Este un document sinteză în care se făcea evaluarea principalelor pericole, iar documentul acesta, pe lîngă că era nerealist prin încercarea de a prezenta false puncte de pericol sau direcţii de acţiune din care ar rezulta pericole pentru stabilitatea regimului, integritatea teritorială, teme care interesau şi care erau laitmotivul regimului de atunci, dar aceste note arătau, exact cum explicaţi mai devreme, lipsite de dramatismul transformărilor aflate în curs de desfăşurare, care se precipitau pe măsură ce săptămînile şi lunile treceau. Şi ele mai arată un lucru despre care am ştiut şi am ştiut de la martori, de la

oameni care au trăit pe viu şi care au avut întîlnirile, toate acestea arătau că, în ultimele luni de existenţă ale regimului Ceauşescu, Securitatea încetase de a mai fi pentru Ceauşescu principala sursă de informare...

AMS: Aşa este.

VM: ... De atitudine privind evenimentele care se produceau. S-a produs în mod ciudat un adevărat hiatus în ce priveşte fluxul de informaţii care veneau din această parte. Atenţie! Cînd v-am spus ceva mai devreme că generalul Vlad, el însuşi, a făcut referire la punctele de conflict, spun că era normal să o facă, devreme ce documentele unor Securităţi judeţene, cum sunt cele de la Tîrgu Mureş, Cluj, Timişoara, Arad, în toate aceste judeţe, în toate aceste documente era reprodus clar ce se întîmplă, ce grupări sunt pregătite, cine le animă, ce anume pregătesc. Aşa a fost Iaşiul. Era imposibil ca Vlad să nu ştie, de vreme ce ăştia erau obligaţi să ajungă cu informaţia la el. Motivul pentru care, în cele din urmă, această informaţie venită din teritoriu, venită chiar din punctele de conflict, n-a fost adusă la cunoştinţa lui Ceauşescu chiar în forma în care se petreceau, este şi această ecranare dintre Ceauşescu şi Securitate. Aici există mai multe explicaţii. Nu vreau să afirm că autorităţile româneşti, pentru că ar fi un neadevăr, că Securitatea, şi mă refer aici în mod explicit la organizaţiile ei teritoriale, nu erau la curent cu ceea ce se întîmplă. Dar accesul lor către vîrf pentru a furniza în formă brută, needulcorată, neprelucrată în sensul atenuării semnificaţiei celor ce se petrec, a fost o constantă şi explică în bună măsură orbirea regimului. Chiar şi activişti de partid care nu aveau de-a face cu organele speciale spuneau: «Da, ştiu că ai dreptate – activişti de primă linie –, ştiu că ai dreptate, dar nu ştiu cum să i-o spun ca să nu-l supăr». Era atitudinea lui Stoian. Să nu se uite că Stoian, înainte să ajungă ministru de Externe, era un activist de mîna a şaptea, un activist de categorie inferioară pînă în ultimii ani de existenţă ai regimului. Aşa cum era şi săracul Totu. A acces practic din rîndul unor profesori, e drept, profesori activişti de partid care erau pe la ASE, şi ajungînd la funcţia care pînă la urmă i-a pus

ştreangul de gît. Datorită răspunderilor care au rezultat de acolo. Ce-am vrut să zic? Stoian făcea şi el parte din rîndul acelor persoane pentru care a nu-l supăra pe şeful reprezenta scopul întregii activităţi. În nici un caz informarea. Şi ulterior, după decembrie '89, s-au întîmplat astfel de lucruri şi m-am întîlnit în activitatea mea cu oameni care nu priveau cu ochi buni informarea directă, ci se prefera o variantă prelucrată, haide să zicem aşa, prelucrată ideologic. Ele au avut urmări şi în privinţa evoluţiei evenimentelor postdecembriste şi asupra selecţiei clasei politice care a urmat."[33]

Este posibil ca multe informaţii puse de generalul Vlad la dispoziţia lui Ceauşescu să nu fi fost prezentate lui Virgil Măgureanu şi, de asemenea, trebuie să luăm în calcul şi faptul că Ceauşescu oprea anumite documente. Am formulat aceste două ipoteze datorită declaraţiei tranşante, cu unele detalii credibile, pe care generalul Vlad a făcut-o în faţa Comisiei senatoriale la 19 octombrie 1993: „În legătură cu cele întîmplate în cursul anului 1989, pentru că de la începutul anului au fost evenimente politice majore în jurul României, i s-au dat cîte 2-3 buletine informative, zilnic. Situaţia din RDG i-am raportat-o cu detalii, că se mira şi întreba: Cum puteţi voi să obţineţi asemenea informaţii? De asemenea, despre situaţia din Cehoslovacia, din Bulgaria, de care a fost afectat, şi despre toate evenimentele care au premers lui decembrie 1989, inclusiv întîlnirile de la Beijing, garanţiile care s-au dat şi de asemenea tot ceea ce a fost esenţial în legătură cu întîlnirea de la Malta"[34]. Circulă, într-adevăr, teza că Ceauşescu nu era informat sau era dezinformat asupra gravităţii situaţiei în care ajunsese sistemul comunist european. Ea nu este solidă şi nu se poate susţine doar pe faptul că Securitatea mai îndulcea „pilula", prin felul cum i-o prezenta. Ceauşescu ştia ce se întîmplă în ţările lagărului comunist şi cine provoacă întîmplările. Trebuie să luăm în calcul şi situaţia concretă în care, avînd în faţă o informare cu formulări indirecte,

---

33 Interviu din 23 iulie 2005, în arhiva autorului.

34 Constantin Sava, Constantin Monac, *Revoluţia română din decembrie 1989 retrăită prin documente şi mărturii*, Ed. Axioma Edit, Bucureşti, 2001, p. 507.

generalul Vlad îi dădea lui Ceauşescu explicaţii verbale detaliate, care nu au rămas consemnate. Dar axarea informaţiei pe pericolul pe care îl reprezentau serviciile de spionaj ale Israelului – aşa cum a văzut Virgil Măgureanu după revoluţie – poate fi o explicaţie pentru campania antisemită care s-a declanşat după căderea regimului, prin expunerea originii etnice, reale sau imaginare, a unor actori ai evenimentelor: Silviu Brucan, Sergiu Celac, Aurel Dragoş Munteanu, Petre Roman, Gelu Voican Voiculescu, Theodor Brateş ş.a., ca exponenţi ai acestor servicii. În acest punct Virgil Măgureanu are dreptate.

Istoricul Dennis Deletant invocă, dintr-o sursă neconvenţională, o reacţie de protest din partea generalului Macri, şeful Direcţiei II, faţă de lipsa de apreciere a lui Ceauşescu la informaţiile despre situaţia gravă din economie. Aici sunt cîteva naivităţi. Sursa confidenţială probabil că a dorit să amelioreze cumva imaginea de general brutal a lui Macri, pentru că Macri nu avea acces la Nicolae sau Elena Ceauşescu, iar protestul său nu se putea referi decît la nemulţumirea împărtăşită de conducerea Securităţii şi a MI ca urmare a faptului că informaţiile furnizate de Direcţia II, prin şeful DSS, erau ignorate de cuplul ceauşist. Informaţia aceasta vine să confirme însă ideea că Securitatea adoptase practica prezentării realităţii sub o formă acceptabilă de către Ceauşescu, dar fundamentală apare înţelegerea faptului că regimul lui Ceauşescu se îndrepta vertiginos spre un dezastru intern şi internaţional, trăgînd şi statul după el. În faţa unei grave revelaţii, instituţia care ştia cel mai mult şi mai bine în România care este situaţia a ajuns şi la momentul în care a avut de ales. Din păcate pentru statul român pe care avea misiunea să-l apere, acest moment a fost foarte întîrziat. Eu îl plasez abia în după-amiaza zilei de 17 decembrie 1989. Dilema asupra felului în care a fost informat Nicolae Ceauşescu este extrem de importantă pentru analiza istorică. Nu este un subiect care să fie lăsat pentru viitorul îndepărtat, pentru că atunci, cînd se presupune că va exista accesul la documente, documentele în cauză vor fi ori cele văzute de Virgil Măgureanu – note vagi, cu trimiteri la imperialism şi la ameninţarea evreiască –, ori cele adevărate. Nu

putem miza doar pe această impresie, chiar dacă vine de la o persoană care a avut acces la unele documente. Avem prea multe semnale că Ceauşescu, oricît de bine informat, indiferent de cine, nu mai asimila acele informaţii, nu le mai asculta şi nu mai judeca în privinţa lor cu luciditatea unui şef de stat responsabil. Tot ce ştim din ultimele lui zile de stăpîn al României este că a făcut apel în permanenţă şi unilateral la o singură sursă de informaţii: telegramele agenţiei de presă Agerpres.

Securitatea în dilemă. La o lună şi zece zile după numire, generalul Vlad se va confrunta cu evenimentele de la Braşov. Ele vor fi decisive pentru intrarea Securităţii într-o zonă a prudenţei, dar şi a alertei maxime. Am prezentat deja elementele principale ale evenimentului într-un capitol precedent, arătînd că revolta de la Braşov a fost un punct de cotitură în atitudinea şefilor Securităţii. Este acum destul de clar, pentru cei care nu doresc să politizeze în context actual evenimentele de atunci, că brutalităţile împotriva manifestanţilor reţinuţi au fost înfăptuite de Miliţie şi de Procuratură şi că, după două zile, la ordinul personal al lui Ceauşescu, cei reţinuţi au fost aduşi la Bucureşti pentru a fi anchetaţi de Miliţie şi de Securitate în vederea identificării, potrivit unei lucrări dedicate revoltei de la Braşov, „organizaţiilor străine şi a persoanelor care au stat în spatele acestei revolte“[35]. Informaţia este corectă, aşa cum am arătat anterior, dar are nevoie de două precizări: ordinul de mutare a celor reţinuţi sub ancheta Securităţii nu a aparţinut conducerii politice de la Braşov sau Bucureşti, ci personal lui Nicolae Ceauşescu. Pusă sub presiune, Securitatea a preluat cazul exclusiv sub incidenţa dreptului de cercetare în vederea stabilirii existenţei unor fapte care să intre în competenţa ei. Era vorba, evident, de obsesia lui Ceauşescu faţă de „agenturili străine“. Tot aşa cum am demonstrat, Securitatea a respins existenţa acelor influenţe. Trebuie să înţelegem că pentru o astfel de decizie, generalul Vlad a fost nevoit să-l convingă pe Ceauşescu de netemeinicia propriilor sale convingeri. Probabil că a fost un act temerar, este greu să evaluăm

---

35 Marius Oprea, Stejărel Olaru, *Ziua care nu se uită. 15 noiembrie 1987, Braşov,* Ed. Polirom, Iaşi, 2002, p. 61.

corect, sau poate că nici Ceauşescu nu era pe deplin convins în opiniile sale. Constantin Mitea a povestit în 1990 într-un cerc de foşti activişti de partid că Ceauşescu a fost total nedumerit de motivaţiile revoltei de la Braşov. Mai întîi a întrebat de ce nu s-au plătit salariile şi i s-a răspuns că nu s-a făcut planul. A întrebat de ce nu s-a făcut planul şi i s-a răspuns că a scăzut producţia (adică muncitorii lucrează prost). Apoi Ceauşescu a întrebat cum s-au desfăşurat şedinţele de propuneri pentru alegerile din 15 noiembrie şi i s-a răspuns că s-au desfăşurat în spirit responsabil, partinic, fără incidente, listele de candidaţi fiind acoperite în proporţie de peste 70% cu oameni ai muncii de la uzinele de autocamioane şi de tractoare din Braşov. Atunci Ceauşescu, iritat, a întrebat ce au făcut secretarii de partid şi i s-a răspuns că i-au însoţit pe muncitori spre centrele de votare. În acel moment Ceauşescu a avut o explozie de nervi, a trîntit hîrtiile de birou şi a strigat: „În aceste condiţii, înseamnă că a fost un sabotaj străin!“. În logica prezentată mai sus, în logica sistemului comunist din România, într-adevăr nu-şi puteau explica de ce muncitorii care munceau prost, care îşi aleseseră conducerea politică din rîndurile lor, care scandau pînă mai ieri din rărunchi „Ceauşescu – PCR!“, care plecau la vot cu secretarii de partid în frunte s-au apucat dintr-odată să arunce portretele „tovarăşului“ din sediul local al partidului lor. Cert este că revolta de la Braşov a fost interpretată de Securitate ca o revoltă autentică a muncitorimii, justificată şi legitimă – excluzînd actele de violenţă încadrate în afara legii – şi că din acel moment s-a preocupat de prevenirea repetării unor astfel de mişcări revendicative. Dar *împiedicarea izbucnirii altor mişcări muncitoreşti, mai ales cu certitudinea că aceea de la Braşov nu a fost provocată din exterior, nu poate fi încadrată decît în categoria actelor de solidaritate cu regimul dictatorial al lui Nicolae Ceauşescu*. Deşi ar putea părea un fapt minor, poate chiar exagerat de foştii ofiţeri de Securitate, gestul de atunci al Securităţii, combinat cu măsurile informative şi operative luate pentru a preveni repetarea revoltei, s-au constituit într-un moment de cumpănă pentru instituţia pe care o analizăm. Ca şi în cazul Armatei – dar aceasta mult mai tîrziu, în dimineaţa de 20 decembrie la

Timişoara –, Securitatea a pus în discuţie pentru prima oară poziţia sa în conflictul dintre Ceauşescu şi muncitori. Nu a trecut de partea muncitorilor, a cetăţenilor, împotriva lui Ceauşescu, dar semnul de întrebare s-a ridicat perfect conturat. Era un semn de întrebare doctrinar şi nu trebuie să uităm nici o clipă că analizăm comportamentul unor comunişti. Din acel moment, Iulian Vlad a ales formula transmiterii către Ceauşescu a informaţiilor despre nemulţumirile populaţiei. În viziunea noului şef al DSS, factorul politic trebuia să ia măsurile pentru rezolvarea de fond a crizei, iar el îi punea la dispoziţie un instrument informativ menit să provoace declanşarea măsurilor. Aici a intervenit şi un factor obiectiv. Creşterea nivelului de trai al muncitorilor – în sensul lărgirii bazei muncitoreşti prin migraţia masivă de la sate, prin marele plan al industrializării şi al construcţiei de locuinţe urbane – se produsese iniţial sub regimul dictatorial al deceniilor cinci şi şase, la care Securitatea participase prin teroare, apoi prin deschiderea internaţională şi împrumuturi masive, la care Securitatea s-a implicat cu dezvoltarea largă a activităţilor şi legăturilor sale externe. În deceniul 1980–1989, România nu se mai putea întoarce la teroarea anilor de început, iar pe plan extern i-au fost blocate toate legăturile, şi cu Occidentul, şi în cadrul lagărului comunist, motiv pentru care soluţia economică spre care împingea prin atitudinea sa Securitatea nu era alta decît cea oferită de imaginea ipotetică a unui socialism naţional mai relaxat. Adică, o reformă de inspiraţie autohtonă făcută de sau fără Ceauşescu. Era imposibil. Mai devreme sau mai tîrziu, România trebuia să opteze. Probabil că, împreună cu serviciul ei secret, ar fi optat pentru Vest (componenta franco-germană). Practic, valoarea atitudinii Securităţii de a-i spune lui Ceauşescu adevărul despre situaţia internă se dovedeşte extrem de redusă. Trebuie să ne gîndim şi la alternativă: putea face altceva Securitatea? În afara unei lovituri de palat, în înţelegere cu vîrfurile Armatei, nimic.

Al doilea moment de cumpănă a fost atunci cînd şeful Securităţii a constatat că Ceauşescu nu mai desfăcea plicurile cu informaţii asupra stării grave a naţiunii şi le trimitea înapoi nedesigilate, refuzînd realitatea. Generalul Iulian Vlad nu a fost un

opozant sau un disident, ci un om al sistemului. A continuat să trimită informaţii pe care şeful statului nu le mai citea. Apoi a introdus procedura prezentării personale a unor informaţii grave provenite din exterior, căutînd printr-un limbaj edulcorat o altă cale de a-l mobiliza pe Ceauşescu la o ieşire de pe panta descendentă a regimului său care nu putea să nu aibă consecinţe şi asupra ţării şi oamenilor, inclusiv asupra structurii pe care o conducea. Secretarul personal al lui Ceauşescu, Hîrjău, a dezvăluit în 1994 că Ceauşescu nu mai parcurgea decît telegrame ale agenţiilor China Nouă, TASS şi PAP, adică citea numai ce-i convenea şi ce era scris într-un limbaj preferat de el. În plus, avea sentimentul că cineva e solidar cu el – chinezii şi nord-coreenii. Într-un index al nivelului crizei din statele comuniste, Zbigniew Brzezinski arăta, de exemplu, că opoziţia politică activă era egală cu zero doar în România, Bulgaria, Vietnam, Cuba şi Coreea de Nord[36]. Asta spune ceva şi despre serviciile secrete ale acestor state.

În comparaţie cu ceea ce era de aşteptat la un şef al poliţiei politice comuniste, pe fondul unui regim dictatorial paroxistic, moderaţia lui Vlad în cazul Braşov, precum şi orientarea instituţiei către o preocupare preponderent statală a activităţilor sale, trebuie notificate. În contextul funcţiei sale şi al regimului de atunci, nu a făcut mai mult. Probabil că, dacă s-ar renunţa la acuzaţiile nefondate de crime, abuzuri grosolane, la isteria anti-Securitate, şi faptele ar fi cercetate cu profesionalism, s-ar putea identifica mult mai corect limitele cazului Iulian Vlad şi ale cazului Securitate, cel puţin faţă de revolta de la Braşov, şi probabil că s-ar găsi şi argumentele solide, autentice ale rolului acestora în regimul dictatorial. Revolta de la Braşov rămîne acel moment de cotitură al istoriei comunismului în România, fiind vorba în primul rînd de rolul muncitorimii, iar legătura ei cu revolta planificată la Iaşi şi apoi provocată la Timişoara în 1989 este indisolubilă. Inclusiv în ce priveşte comportamentul Securităţii, pentru că atitudinea generalului Iulian Vlad a avut ecou în primul rînd la subordonaţii săi.

---

[36] Zbigniew Brzezinski, *Marele eșec. Nașterea și moartea comunismului în secolul XX*, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1993, p. 229.

Braşov reprezenta o „orientare“ nouă pentru ei. Acest unghi de abordare este în mod voit stîngist, direcţionat după elementul esenţial al analizei – muncitorimea, pentru că altfel o abordare de Dreapta nu aştepta nimic de la muncitorii care îl votau pe Ceauşescu în neştire, care speculau în scopuri personale doctrina oficială a partidului şi statutul muncitorimii pentru rezolvarea situaţiei personale şi care au ieşit în stradă doar cînd le-a ajuns lor cuţitul la os. Pentru a exemplifica voi reproduce un excelent dialog purtat între un participant la revolta de la Braşov şi la revolta din decembrie 1989 şi ziaristul Mircea Brenciu-Freund:

„Dumitru I. Ilie: Eu l-am iubit pe Nicolae Ceauşescu.

Redactor: Iertaţi-mă, sunteţi participant la revoluţie. Cum puteţi afirma că l-aţi iubit pe dictator? De ce aţi mai ieşit în stradă?

DII: Ca mine au fost milioane de români. Vreau să nu uitaţi un lucru, care ţine de istorie. Majoritatea celor de la oraşe au venit de la ţară în căutarea unei vieţi mai bune. Industrializarea aceea puţin forţată anunţată de Ceauşescu ne-a dat speranţe uriaşe. Uzinele, fabricile aveau nevoie de forţă de muncă. Noi, locuitorii satelor, nu mai eram ţărani, eram cooperatori, adică muritori de foame. Trebuia să furăm de la CAP-uri ca să trăim. De fapt, luam de la fostele noastre terenuri, din munca noastră... Şi primarii, şi miliţienii, şi secretarii de partid ştiau că ne completăm raţia existenţei în afara cadrului legal, dar totul era acceptat tacit, altminteri era jale cu foametea. Era aşa, o hoţie semioficială, şi, din cînd în cînd, mai pedepseau pe cîte unul pentru vreun sac de cartofi, de obicei ţigan sau cel mai amărît din sat. Aşa se întîmplă întotdeauna, cel mai necăjit trage toate ponoasele. Era peste demnitatea noastră, dar altfel nu era cu putinţă. Cînd s-a anunţat de la oraş că e nevoie de muncitori la combinat şi pe şantiere, ne-am făcut bocceluţa şi, tuleo!

Red.: Aţi lăsat baltă gospodăria de acasă, familia, tot?

DII: Gospodăria de care ziceţi era o tristă amintire a ceea ce avuseseră părinţii mei înainte. Dar Dej cu şleahta lui ne-a luat totul. De-acum, aveam vreo cîteva păsări în curte, doi porci, din care pe unul îl vindeam obligatoriu, şi o vacă amărîtă. Nu vă spun cu ce

eforturi îi hrăneam! Cînd venea timpul să tăiem porcul şi ne făceam socotelile, constatam că ajunsesem la costuri de patru-cinci ori mai mari decît dacă am fi cumpărat carnea de la măcelărie. Numai că la măcelărie nu se găsea decît slănină şi untură. După un timp nici ăstea nu se mai găseau. Măcelarul îţi vindea conserve, legume congelate şi stavrid. Ce, parcă nu v-aduceţi aminte!?

Red.: Ei bine, şi atunci de unde iubirea pentru?...

DII: Staţi domnule, aveţi răbdare să vă zic! Am ajuns la oraş, ne-am trezit acolo vreo două mii de proşti care habar n-aveau cu ce se mănîncă industria. Zic de cazul nostru, că la nivel de ţară au fost sute de mii de coate-goale ca noi. A venit partidul şi ne-a întrebat pe fiecare ce ştim să facem.

Red.: Cine era partidul acesta, de a venit să vă întrebe?

DII: Domnule dragă, păi suntem cam de aceeaşi vîrstă. Ce naiba, nu ştiţi cine era partidul? Tot ţărani ca noi, dar aduşi din vreme la oraş şi educaţi să fie deştepţi. Acela de m-a întrebat avea o mutră mai brunetă, aş fi zis că e ţigan, dar ţi-ai găsit, îi turuia gura şi folosea nişte cuvinte de m-a lăsat cu gura căscată. I-am zis că ştiu să pun mîna pe lopată, să zidesc, să fac betoane... Dar i-am zis că aş vrea să lucrez totuşi în combinat sau într-o fabrică. Mă săturasem de munca de pălmaş. Acela, activistu', m-a asigurat că voi lucra în uzină, dar că, mai întîi, trebuie să ne-o construim singuri. Aşa că am debutat pe un mare şantier. Ne-au cazat în nişte barăci, domnule n-am cuvinte!, curate, cu apă şi toaletă pe hol. Cantina era cantină, salariul era salariu... De fapt, îi zice retribuţie, că salariu se dădea doar la occidentali. Noi eram patronii noştri, noi munceam, noi conduceam...

Red.: Şi aţi crezut lozinca asta?

DII: Ha, ha, ha! Păi, dacă mi-aţi fi pus atunci întrebarea asta, v-aş fi dat în cap cu tîrnăcopul (...)"[37]

Aceşti ţărani fără speranţă au constituit nu numai fondul muncitorimii comunizate, ci şi sursa principală de cadrelor a Securităţii

[37] Mircea Brenciu, *Revoluţia luminii*, Ed. S.Z.O.C. Cincinat Pavelescu, Braşov, 2004, pp. 46-47.

din primele decenii. Ei au fost deopotrivă sursa muncitorului şi a pazniculuisău. Împreună l-au iubit pe Ceauşescu pentru scoaterea lor din sărăcie. Dumitru I. Ilie vorbea de demnitate. Prin renaşterea naţionalismului, Ceauşescu le-a dat şi sentimentul ăsta. O viziune de Dreapta porneşte întotdeauna de la caracterul antinaţional al regimului comunist şi de la conducerea antinaţională a statului de către Nicolae Ceauşescu şi, în funcţie de aceste două axiome, se opunea prin toate mijloacele regimului, iar pe Ceauşescu îl trimitea de mult în faţa plutonului fără nici un suspin juridic. Ceauşescu nu era singura soluţie a României. Din păcate, România nu a avut o minimă Dreaptă politică, adică măcar pe acei oameni care să arate caracterul antinaţional al conducerii lui Ceauşescu, să abordeze problema regimului ceauşist tocmai din punctul de vedere al naţionalismului autentic: indiferent de meritele sale anterioare – Ceauşescu făcea rău ţării şi, prin politica lui riscantă, o ducea cu braţele ridicate spre a se preda din nou Moscovei. Asta, că tot se declarau mulţi naţionalişti şi patrioţi printre comunişti. Totul s-a limitat la nemulţumiri înfundate pentru condiţiile de trai, pentru interzicerea drepturilor de informare, comunicare şi deplasare liberă şi la presupunerea că Ceauşescu e nebun. Consecinţele pentru naţiune şi ţară ale continuării acestui regim nu au preocupat pe nimeni, nici pe patrioţii din partidul comunist, nici pe cei din Securitate şi nici pe cei cîţiva opozanţi, dedicaţi iluziei că România ar putea arăta vreodată ca Germania, Franţa sau SUA. Concentrarea nemulţumirii, a aversiunii sau a urii pe Ceauşescu şi pe Securitate a minimalizat interesul de fond al naţiunii.

În următoarele luni după revolta de la Braşov, cu ocazia unor bilanţuri sau informări interne, în structurile teritoriale ale Securităţii au fost prelucrate cazurile de nemulţumiri în rîndurile muncitorilor, în primul rînd Braşovul, s-a cerut intensificarea activităţii informative pentru prevenirea şi combaterea lor. În legătură cu evoluţia poziţiei Securităţii, avem la dispoziţie mărturia colonelului (r) Niculae Mavru, fostul şef al Serviciului Investigaţie şi Filaj de la Timişoara: „Iar despre revolta din 15 noiembrie 1987, care a avut loc la Braşov, am aflat cele mai multe amănunte din presa

de după revoluţie. Atunci informaţia venită de la conducerea Departamentului Securităţii Statului a fost chiar foarte surprinzătoare, dar şi, aş putea spune, subtilă. Ni s-a spus atunci clar: «Muncitorii de la Braşov au avut dreptate!». Nouă, la Timişoara, ni s-au spus chiar foarte puţine lucruri, prin ianuarie 1988, cînd colonelul Sima – şeful Securităţii judeţene din acea vreme – a venit de la o convocare şi ne-a adunat într-o şedinţă de lucru. Cu acest prilej ne-a comunicat scurt despre evenimentele de la Braşov, precum şi concluzia generalului Iulian Vlad, că unul din oraşele în care va urma o revoltă a muncitorilor (atunci era vorba de starea de nemulţumire, nu de instigarea cuiva) era Timişoara. *Deci, în ianuarie 1988, Iulian Vlad ne atrăgea atenţia că după Braşov va urma Timişoara*. Apoi ne-au fost trasate sarcini generale privind intensificarea muncii informative în vederea depistării cauzelor ce pot duce la nemulţumirea maselor (căldură, apă rece şi caldă, aprovizionare, comportarea unor şefi mari etc.) şi, separat, depistarea celor care incitau cu rea intenţie"[38]. Mavru, ca deţinător de informaţii din rîndul cetăţenilor obişnuiţi ai Timişoarei, explică această previziune prin faptul că la Timişoara, de la începututul anului 1988, s-a produs o *cădere bruscă* a nivelului de trai al populaţiei. Timişorenii trăiseră mai bine decît locuitorii altor judeţe, iar căderea abruptă a nivelului lor de trai a fost pusă pe seama deciziei lui Ceauşescu de a repartiza fonduri şi produse destinate judeţului Timiş altor judeţe ajunse în criză. Aşadar, nu a fost vorba de o cunoaştere prealabilă din partea generalului Vlad a evenimentelor ce se vor petrece la Timişoara în decembrie, ci de o evaluare a psihologiei previzibile a timişorenilor faţă de felul în care partidul şi Ceauşescu îi deposedau brusc de relativa bunăstare pe care o cunoscuseră pînă atunci. Citind acum această lecţie, vom înţelege că sistemul repartiţiei comuniste s-a aflat la originea apariţiei potenţialului opoziţionist de la Timişoara şi că numai inerţia instalată în mentalitatea oamenilor a făcut ca populaţia Timişoarei să nu iasă masiv în stradă la 16 decembrie, ci abia la

[38] Niculae Mavru, *Revoluţia din stradă,* Ed. RAO, Bucureşti, 2004, p. 19.

20. Această constatare prezintă cumva şi distanţa rezonabil realistă de la materialismul de debut al revoltei din Timişoara la dimensiunile eroice colosale atribuite acesteia după revoluţie.

Generalul Iulian Vlad nu ar fi supravieţuit la conducerea instituţiei nici în cazul unei „revoluţii de catifea", dar nu ar fi făcut puşcărie şi ar fi fost temut chiar şi după ce a fost scos din circuitul activ. Ca şef al Securităţii comuniste nu a avut nici timp, dar credem că nici instrumentele pentru o schimbare. Raportat la numărul populaţiei şi la dimensiunile statului, Securitatea română conţinea cel mai mic efectiv din toate statele comuniste, avînd la dispoziţie un aparat mult subdimensionat, acest aspect lovind inclusiv unităţile de bază, ale contraspionajului şi informaţiilor externe. Atunci cînd vorbim despre controlul partidului asupra Securităţii nu trebuie să ne limităm la relaţia de subordonare a şefilor instituţiei faţă de Ceauşescu, secţia militară a CC şi primii-secretari de judeţ. Controlul partidului se exercita în întreg interiorul Securităţii. Prin urmare, presupunînd că Vlad ar fi încercat o restructurare internă, el s-ar fi lovit de multiplele legături ale structurii cu partidul. Este adevărat că principiul conspirativităţii putea împiedica implicarea prea brutală a activiştilor de partid în munca operativă, dar acelaşi principiu acoperea şi incompetenţa ambilor factori. Cu aspectul său bonom şi vocea caldă, măsurată, Vlad dădea sentimentul dublu al siguranţei şi inteligenţei. Nu era uşă de biserică, nu a fost un comandant îngăduitor şi paşnic, era un om cu puternice credinţe comuniste, dar a avut capacitatea de a-şi apropia subordonaţii pentru a-i conduce cu un stil mai elegant, dînd astfel şi sentimentul de importanţă şi demnitate ofiţerului. Pe cei mai mulţi i-a salvat în condiţiile în care răzbunarea, atît a unor foste victime, a foştilor colaboratori, care îşi construiau acum noi identităţi lovind în Securitate, dar şi răzbunarea Armatei şi a Justiţiei a fost cvasigeneralizată. Din punctul de vedere al supravieţuirii fizice şi chiar al supravieţurii organizate, în pseudostructuri informative, în presa democrată, în noile partide şi în administraţia centrală şi locală, Iulian Vlad a reuşit cu pierderi minime. Pierderile umane însă – mai ales cazul Trosca, al ofiţerilor ostracizaţi la Sibiu, al

milițienilor de la Cugir – au rămas stigmatizate ca niște crime oribile, făptuite de niște criminali. Au plătit prețul Securității Iulian Vlad și cîțiva ofițeri, dîndu-li-se mii de ani de pușcărie, cei mai mulți dintre ei fără nici o bază juridică și legală, motiv pentru care, în paginile istoricilor de mai tîrziu – încă de pe acum extrem de critice la adresa revoluției și a regimului instalat după aceasta –, vor rămîne și ei ca victime. Problema numărul unu – brutalitatea Securității, riscă să dispară din peisajul istoric prin exploatarea lui politică stridentă și prin faptul că cele mai multe cazuri revendicate public nu sunt credibile, conțin o doză mare de exagerări și chiar falsuri. Criticarea în continuare a Securității, ca poliție politică, fără a se face procesul comunismului, al PCR și al activiștilor săi, duce spre un perete gol.

Paradoxul ultimilor ani. Privind cu mintea limpede comportamentul ponderat al generalului Iulian Vlad, nu putem scoate din calcul faptul că analizăm o personalitate a serviciilor secrete, un om inteligent și foarte bine informat, care, observînd din timp, cu mai mulți ani înainte, soarta liderilor serviciilor secrete ale țărilor comuniste după răsturnarea regimurilor dictatoriale și transformările dramatice prin care au trecut fostele structuri omoloage, a căutat deliberat să ferească Securitatea de abuzuri grave în perioada 1987–1989. Nu a putut controla tot și în primul rînd nu a putut ține sub control comportamentul ofițerilor săi în camera de anchetă sau în timpul unor investigații. Frînarea unui astfel de sistem de aparat opresiv este un proces incontrolabil. El nu poate fi decît rupt, lucru pe care l-a făcut revoluția. Totodată, generalul Vlad nu putea șterge urmele a ceea ce reprezentase și acumulase Securitatea în aproape 40 de ani de existență. A făcut greșeli. Tip metodic și prețios atunci cînd analizează sau redactează un text, fostul ministru secretar de stat a făcut imprudența să noteze diferite apostile pe documente ale Securității și asta l-a costat în procesele de mai tîrziu. Firea lui și formația sa intelectuală l-au distanțat de primitivismul și brutalitatea unor subordonați de-ai săi, dezvăluind limitele profesionale ale acestora, motiv pentru care nu toate informațiile și mijloacele prin care fuseseră obținute ajungeau la el. A existat, așadar, o

uşoară nuanţă de ocolire şi evitare a lui, inclusiv din partea unor adjuncţi, la care trebuie adăugată şi neglijenţa. În momentul critic al serii de 16 decembrie 1989, raportările colonelului Sima de la Timişoara au ajuns tîrziu, după mai multe ore, la şeful Departamentului Securităţii Statului, subordonaţii lui direcţi, Bucurescu şi Raţiu, nefăcîndu-şi elementara datorie. Adjunctul de la contraspionaj, colonel Diaconescu Gheorghe, zăcea acasă beat mort. Şeful Securităţii numit la Arad, pe frontiera cea mai fierbinte, era o persoană cel puţin incontrolabilă. Generalul Macri oprea la el cazurile de abuzuri din Direcţia II, nu le raporta şi le rezolva de cele mai multe ori prin muşamalizare. Au fost şi subalterni care s-au ascuns în ziua de 22 decembrie. O serie de numiri la conducerea Securităţilor judeţene de frontieră, ca în cazul Bihor şi Arad, au fost total neinspirate, iar în preajma lui a tolerat prezenţa unor oameni limitaţi, gen Macri, asupra căruia avusese în mai multe rînduri dovada slăbiciunilor sale. În zonele de graniţă, mai ales la graniţa de Vest şi de Sud-Vest, numărul ofiţerilor de Securitate implicaţi în acte de corupţie, trafic ilegal de vize, trafic de persoane şi contrabandă, era mare. S-a afirmat de multe ori că Securitatea era o structură de tip mafiot, implicată în corupţie şi în abuzuri. Influenţa pe care o deţinea şi mai ales criza economică au amplificat şi caracterul mafiotic – de structură implicată în politic, luptînd pentru deţinerea unei părţi a puterii – şi nivelul corupţiei din Securitate, cu consecinţe asupra comportamentului şi profesionalismului oamenilor săi.

Multe din problemele arătate mai sus nu au fost rezolvate pentru că Vlad nu a mai avut timp, dar şi pentru că politica de cadre a Securităţii trebuia să primească avizul cuplului dictatorial. Şeful său ierarhic, Postelnicu, un activist de partid grobian, precum şi Nicolae şi Elena Ceauşescu făceau în permanenţă presiuni pentru rotirea cadrelor de conducere ale Securităţii, după principiul metodologic al dictatorului, pornind de la concepţia aberantă şi devastatoare pentru un serviciu secret că orice comandant rămas un timp mai îndelungat în funcţie este tentat la trădare. Carierismul şi mica

corupţie au măcinat serviciul secret al ţării, în detrimentul misiunii de stat – apărarea naţiunii şi a patriei.

Pentru a exemplifica, vom publica o analiză făcută de SRI–Sibiu în anul 1993 asupra comportamentului unor cadre ale Securităţii din judeţul respectiv:

„ROMÂNIA
Serviciul Român de Informaţii
Secţia de Informaţii Sibiu
Nr. 002903 din 13.12.1993

Către
Formaţiunea Sinteză Analiză şi Informare
Col. Anghel

(...) Ca urmare a activităţii întreprinse de organele de securitate de la înfiinţare pînă în perioada 1964–1970, imaginea acestei instituţii în rîndul populaţiei, inclusiv în jud. Sibiu, a fost negativă. Ulterior, deşi activităţile desfăşurate de organele informative de securitate s-au derulat în general în conformitate cu prevederile legale, avînd la bază principiul prevenirii săvîrşirii de infracţiuni contra securităţii statului, imaginea instituţiei nu s-a îmbunătăţit în mod substanţial şi datorită comportării necorespunzătoare a unor cadre, astfel:

Col.(r) POIANA IOAN a săvîrşit acte de cercetare abuzivă asupra unor persoane; amestec nejustificat în treburile interne ale unor întreprinderi şi instituţii fără a avea competenţă; a încălcat normele legale referitoare la regimul paşapoartelor.

Lt. col.(r) MICA CONSTANTIN, semnalat cu comportare abuzivă în raporturile cu personalul unităţii economice pe care o deservea; sustragere din raţiile de lapte antidot cuvenite muncitorilor de pe platforma Copşa Mică; obligarea unor persoane de a-i oferi produse alimentare gratuit.

Lt. col.(r) BEU NICOLAE a săvîrşit abuzuri în exercitarea atribuţiilor de serviciu prin folosirea mijloacelor auto ale unor

instituţii în scop personal şi încălcarea normelor legale privind regimul paşapoartelor şi vizelor.

Lt. col.(r) ŢURCAŞ NICOLAE, în faza de cercetare penală a infracţiunilor de evaziune, a aplicat metode care depăşeau normele legale în vigoare, precum ameninţări, exercitarea de presiuni etc.; cunoscut cu consum excesiv de băuturi alcoolice, fond pe care a provocat mai multe scandaluri şi bătăi cu persoane civile.

Mr.(r) IRIMIA CONSTANTIN a săvîrşit abuzuri în exercitarea atribuţiunilor de serviciu, pretinzînd foloase materiale necuvenite de la persoanele care făceau obiectul unor verificări de cadre şi a comis abuz de încredere faţă de o familie de bătrîni pe care se obligase să-i ia în întreţinere.

Cpt.(r) DORCA GHEORGHE, semnalat cu acordarea de vize de plecare definitivă din ţară, condiţionate de întreţinerea de relaţii intime cu angajate ale întreprinderii pe care o deservea; s-a implicat în procurarea unor mărfuri deficitare contra unor avantaje materiale; consum excesiv de alcool.

Lt. maj.(r) SAS VASILE a nesocotit obligaţiile familiale şi a încălcat normele morale de comportament, consuma excesiv băuturi alcoolice şi împrumuta – în mod repetat – sume de bani de la unele persoane, pe care nu le restituia. (...)“[39]

Este greu de evaluat acum în ce măsură tipul de comportament evidenţiat mai sus poate fi extins la întreaga Securitate – probabil că nu, dar mulţi angajaţi ai întreprinderilor din ţară pot aduce numeroase alte probe în demonstrarea caracterului abuziv al activităţii unor ofiţeri de Securitate, fapte pe care, de altfel – trebuie să o subliniem –, le consemnau şi le anchetau chiar serviciile specializate ale Securităţii. Gelu Voican Voiculescu îi va întîlni pe mulţi din aceşti ofiţeri în Secţia specială a închisorii Jilava, atunci cînd a fost şi el închis acolo. Ajunse la generalul Vlad, astfel de abuzuri erau pedepsite aspru, dar avem datoria să semnalăm că nu toate ajungeau la el, fiind de multe ori oprite la nivelul subordonaţilor săi

[39] Document aflat în arhiva autorului.

direcţi. În cea mai mare parte a cazurilor, ofiţerii erau transferaţi în alte structuri ale Securităţii, nu daţi afară. În perioada de criză finală a sistemului, Securitatea a trăit în mod acut problema conflictului intern între doctrină şi practică, între ideologia protectivă şi practica abuzivă, ambele privind acelaşi subiect – naţiunea română.

În raporturile cu Ceauşescu, şeful DSS adopta o atitudine lipsită de linguşeli şi umilinţă, dar încărcată de respect, i se adresa întotdeauna numai cu formula „tovarăşe preşedinte", pentru a accentua subordonarea pe linie de stat, şi evita legătura cu Elena Ceauşescu. Legendele despre subordonarea şi apropierea generalului Vlad de Elena Ceauşescu sunt neserioase. Un incident anume – relatat de colaboratori apropiaţi – a blocat orice intervenţie a Elenei Ceauşescu în activitatea de comandă a şefului DSS. Atunci cînd a fost numit în funcţia de ministru secretar de stat la DSS, Ceauşescu l-a chemat la el şi i-a spus pe un ton ferm: „Tu lucrezi numai cu mine!". După cîtva timp, în 1989, primeşte la birou un telefon neaşteptat. La telefon era Elena Ceauşescu: „Ce faci, Vlade?" Surprins, acesta îi va răspunde că lucrează asupra unei informaţii abia venite – era vorba de implicarea regelui Mihai în Declaraţia de la Budapesta. După numai cîteva minute este chemat urgent la Ceauşescu. În cabinetul preşedintelui se afla şi Elena. Şeful statului se plimba nervos prin încăpere, cu ochii în pămînt. La un moment dat s-a repezit spre Vlad cu degetul ridicat: „Ţi-am dat un ordin. Ţi-am dat un ordin şi nu l-ai respectat. Ţi-am dat ordin că lucrezi numai cu mine. Numai mie îmi raportezi". Striga, era extrem de agitat, era furios. Generalul a prezentat scuze, a promis că nu se va repeta. Ceauşescu a continuat să strige, ameninţîndu-l cu degetul: „Tu îmi raportezi numai mie. Nimănui altcuiva". Abia cînd a ajuns în birou, generalul Vlad şi-a dat seama că scena de furie fusese făcută nu numai pentru el, ci în primul rînd pentru ea. Îi dădea ei o lecţie de autoritate. Vlad a comentat cu colegii acest episod. De aceea, povestea cu influenţa Elenei Ceauşescu asupra deciziilor politice ale lui Ceauşescu prin intermediul Securităţii trebuie nuanţată. Ceauşescu este principalul criminal. Ea mai făcea altceva, încerca să oprească anumite informaţii negative să ajungă la

el. Argumenta că are glicemia mare, că tocmai a fost consultat şi este în criză diabetică, să nu-l supere nimeni. Tot de aici provine tentativa Elenei Ceauşescu de a-şi crea un canal propriu de informaţii, folosindu-l pe Tudor Postelnicu. Povestea cu complotul ei împotriva lui Ceauşescu este şi ea neserioasă.

Principala preocupare a generalului Vlad a fost însă protejarea instituţiei şi, implicit, a celor mai importante secrete ale statului român. Multe dintre ele, chiar dacă ar conţine adevărul despre decembrie 1989, nu vor fi cunoscute niciodată.

Protejarea instituţiei

În timpul celor cîteva declaraţii date în proces, în presa postdecembristă şi în audierile la Comisia senatorială făcute de generalul Iulian Vlad apare aproape mecanic, repetativ, ideea preocupării sale pentru salvarea Departamentului Securităţii Statului, a serviciului secret român, în faţa asaltului pregătit pentru înlăturarea regimului Ceauşescu. În terminologia şi doctrinele serviciilor secrete, aceste organisme se consideră un fel de „inimi ascunse ale naţiunii care nu au voie să înceteze să bată". Este o teză care se întîlneşte şi la francezi, şi la britanici, şi la americani într-un limbaj mai mult sau mai puţin propagandistic. Aceeaşi concepţie doctrinară, înfrumuseţată cu fraze eroice şi jurăminte de devotament, aveau şi securiştii români. Problema este ce anume apărau. Şi... – ne întrebăm mai departe – puteau apăra altceva? Dar, concentrîndu-ne numai asupra temei noastre, fără a dezvolta aici o analiză asupra caracterului abuziv şi opresiv al Securităţii, pe care l-au simţit mii de români devotaţi şi ei naţiunii, suntem nevoiţi a semnala că există posibilitatea de a supune analizei un document în temeiul căruia s-au adus numeroase acuzaţii grave, inclusiv penale. Este vorba de Ordinul 2600/1988. Acesta a fost elaborat sub conducerea generalului Vlad, fiind practic autorul lui. Ca subiect foarte controversat, deoarece este mereu invocat drept document aflat la originea fenomenului terorist, Ordinul 2600/1988 merită a fi analizat în detaliu. În forma sa publică – nimeni nu a putut

demonstra că există şi o altă versiune – ordinul acesta demonstrează mai degrabă contrariul acuzaţiilor care i s-au adus.

Să încercăm, aşadar, o analiză a principalelor prevederi ale acestui ordin, inclusiv cu scopul de a depista temeiurile legale ale dreptului sau abuzului de intervenţie la Timişoara şi Bucureşti în decembrie 1989. Ca şi în situaţiile precedente, vom sublinia anumite cuvinte sau expresii pentru a evidenţia, inclusiv pe baza informaţiilor primite de la foşti conducători ai DSS, sensul unor prevederi. Totodată, urmărim şi acele texte care vizau folosirea forţelor Ministerului Apărării, astfel încît să putem identifica existenţa unor prevederi legale care să le ofere acestora competenţe în cazurile de tulburări interne.

În preambul, la „Dispoziţii generale", din cele şapte paragrafe, primele patru se referă la prevenirea apariţiei unor tulburări interne, iar următoarele trei stabilesc ca unică autoritate în caz de intervenţie persoana şefului Inspectoratului judeţean al MI. Acum ştim că inspectorul şef de la Timişoara, colonelul Ion Popescu, a încercat să folosească Ordinul 2600 pentru a justifica *absenţa* forţelor de ordine în stradă în seara de 16 decembrie, trimiţînd doar 28 de cadre de Miliţie neînarmate. Cînd violenţele au escaladat, l-a sunat pe generalul Vlad şi a cerut sprijinul trupelor de securitate-miliţie, iar şeful DSS a ordonat: „Pleacă neînarmaţi, fără arme şi muniţie, numai cu scuturi şi bastoane". La paragraful 2 sunt menţionate misiunile Securităţii judeţene, care certifică informaţiile furnizate de generalul Iulian Vlad atît la procesul intentat împotriva lui, cît şi în faţa comisiilor de cercetare ale Senatului României:

„Unităţile informativ-operative competente (aici a fost înlocuită la finalul redactării formula „ale Departamentului Securităţii Statului" cu „competente", în ideea că şi Miliţia culegea informaţii, din zona infracţională, *n.a.) vor acţiona permanent şi cu prioritate pentru obţinerea de date şi informaţii cu privire la* ***cauze*** *şi împrejurări ce ar putea favoriza apariţia unor situaţii negative de natură să degenereze în acţiuni turbulente. Despre existenţa unor*

asemenea stări de lucruri negative din obiective, medii şi locuri de interes operativ, se va asigura ***informarea cu operativitate a factorilor competenţi*** *şi acţiona pentru* ***înlăturarea definitivă a cauzelor*** *care au generat situaţiile respective*".

Paragraful se concentrează asupra cauzelor care puteau duce la apariţia unor mişcări de protest sau revolte. Deşi nu sunt menţionate explicit, este clar că paragraful se referea la cauzele sociale – salarii diminuate, frig, alimente, medicamente – care provocaseră revolta de la Braşov. Că este aşa o demonstrează pasajul în care se arată ce măsuri se iau în situaţia depistării acestor cauze: erau informaţi „factorii competenţi", adică primul-secretar al judeţului şi Comitetul Judeţean de Partid. Aceştia aveau sarcina să acţioneze pentru „înlăturarea definitivă a cauzelor", adică să rezolve de o manieră stabilă problemele sociale ale cetăţenilor. Era imposibil atunci, plata salariilor făcîndu-se pentru a cîrpi nerealizările de plan, din alte fonduri, iar aprovizionarea cu alimente şi medicamente se realiza prin transferul – de multe ori ilegal – al unor cantităţi de produse din stocurile altor judeţe. Acestea sufereau apoi o penurie acută, iar cauzele apăreau din nou, în alt loc. Se intervenea însă la fel, luîndu-se de la alt judeţ. Deşi pare utopic la prima vedere, paragraful avea menirea să indice în comitetele judeţene de partid autoritatea responsabilă pentru cauzele eventualelor turbulenţe şi să „paseze" răspunderea acolo. La paragraful 5 se reglementa comportamentul forţelor de ordine în momentul în care izbucnesc acţiunile cu caracter turbulent:

„În cazul cînd prin acţiunile preventive întreprinse nu se reuşeşte normalizarea situaţiilor negative semnalate şi apare pericolul iminent al degenerării acestora în acte de dezordine, şefii unităţilor centrale de securitate şi de miliţie, ai inspectoratelor, securităţilor şi miliţiilor judeţene (municipiul Bucureşti) vor acţiona cu fermitate pentru restabilirea imediată a ordinii, folosind cu ***discernămîntul*** *care se impune, forţele necesare şi* ***mijloacele din dotarea*** *organelor şi unităţilor stabilite în acest scop."*

În acest text apărea pentru prima oară într-un document oficial al sistemului de putere din România comunistă cuvîntul *discernămînt,*

care implica proporţionalitatea între gravitatea şi amploarea actelor de dezordine şi reacţia forţelor de ordine. Pentru a putea folosi cuvîntul, generalul Vlad i-a argumentat atunci lui Ceauşescu că paragraful se referă la implicarea în astfel de evenimente a muncitorilor, instigaţi sau dezinformaţi de diverşi provocatori. Aşa cum arătase revolta de la Braşov, cei mai mulţi manifestanţi erau membri de partid. Ceauşescu nu accepta că aceştia pot fi nemulţumiţi de condiţiile de muncă şi de trai, pentru că, potrivit planurilor şi hotărîrilor congreselor partidului, toate aceste condiţii li se asigurau. Mai mult decît atît, el nu concepea ca muncitorii să iasă în stradă, atît timp cît aveau la dispoziţie cadrul organizat al structurilor de partid în care puteau rezolva orice problemă ivită. Am folosit înadins limba de lemn a epocii pentru a sublinia aberaţia ideologică prin care trecea Nicolae Ceauşescu. Vlad a speculat şi această psihologie a liderului paranoic pentru a împiedica folosirea armelor împotriva populaţiei. Nu întîmplător în paragraful citat apare formula „mijloacele din dotare", pentru că mijloacele din dotare erau scuturi, bastoane, căşti, tunuri cu apă, ca în oricare alt stat european. Studiul comparativ arată că formula „mijloace din dotare" înlocuia „armamentul din dotare", care apare în toate actele normative precedente.

În următorul capitol sunt prevăzute „Atribuţii privind asigurarea ordinii şi liniştii publice". Aici, cazul Braşov este mai prezent ca oriunde. În partea a doua din primul paragraf se menţiona:

„(...) La apariţia unor situaţii care pot degenera în acte de dezordine care vizează ***sediile organelor de partid şi de stat,*** *şeful Inspectoratului Judeţean (al municipiului Bucureşti) se va ocupa personal de asigurarea întăririi* ***pazei*** *şi* ***apărării*** *acestora."*

Precizarea obiectivului „sedii ale organelor de partid şi de stat" provenea din experienţa trăită la Braşov, unde manifestanţii pătrunseseră şi aruncaseră diferite obiecte, plus tablourile lui Ceauşescu în stradă. Paragraful ascunde o realitate practică: inspectorii şefi ai MI aveau o putere de decizie limitată. Invenţia acelor inspectorate MI nu funcţiona decît în puţine judeţe, iar autoritatea

majorității acelor inspectori era minimă, forțele adunate în structuri de menținere a ordinii folosind cu prioritate subordonarea directă cu ierarhiile lor superioare. Lucrurile s-au văzut la Timișoara, unde inspectorul șef a fost ignorat, apoi autoritatea lui a fost preluată de generalul Nuță. Mai este de subliniat că în acest paragraf misiunea Inspectoratului MI se reduce la *paza* și *apărarea* sediilor de partid și de stat. Adică o misiune strict defensivă. În momentul în care Ordinul 2600 folosește cuvinte ca „intervenție", „contracarare" sau „neutralizare", vocabule cu caracter ofensiv, ele sunt puse în legătură exclusiv cu efectivele Miliției. Mai mult decît atît, fiecare prezentare a unei misiuni ofensive, atribuite exclusiv Miliției, este în text dublată de o completare cu atribuțiile celorlalte forțe de ordine, invariabil defensive. Să privim cele două părți ale paragrafului 2:

*„**Milițiile** județene, municipale și orășenești îndeplinesc sarcinile ce le revin, potrivit legii, pentru menținerea ordinii și liniștii publice pe teritoriul localităților, asigurînd prezența activă în dispozitivele de ordine și pază cadrelor de miliție, în raport cu locurile și timpul de comitere a faptelor antisociale, precum și **intervenția fermă**, operativă și eficientă pentru prevenirea, **contracararea** și **neutralizarea** oricăror acte de dezordine în zona de responsabilitate.*

*Pentru realizarea unor **dispozitive de ordine și pază** eficiente, șefii milițiilor județene, municipale și orășenești, pe baza reglementărilor în vigoare, asigură **folosirea judicioasă**, alături de cadrele de miliție, a militarilor din subunitățile de securitate-miliție, membrilor grupelor de sprijin, luptătorilor din gărzile patriotice, tinerilor din detașamentele de pregătire pentru apărarea patriei, personalului din paza proprie a unităților economice și alte forțe ajutătoare, luînd măsuri pentru creșterea continuă a capacității combative a acestora în îndeplinirea misiunilor de menținere și restabilire a ordinii și liniștii publice."*

Partea a doua conține o enumerare a forțelor de cooperare cu Miliția. Observăm astfel că subunitățile de miliție-securitate, care erau subordonate Departamentului Securității Statului, apar în

calitate de forţe auxiliare, nu ca forţe de prim-plan. Apoi – un aspect care ne interesează pe noi în special pentru cazurile Timişoara şi Bucureşti –, în text sunt menţionate Gărzile patriotice şi „membrii grupelor de sprijin", care sunt două categorii de civili înarmaţi la Timişoara şi care au tras. În special, acele „grupe de sprijin" organizate de Miliţie aveau în componenţa lor informatori, colaboratori, rude apropiate ale miliţienilor, şoferi din localitate aflaţi în relaţii conspirate sau contractuale, inclusiv relaţii de afaceri şi corupţie, cu Miliţia. Nu de puţine ori, aceste grupe de sprijin conţineau persoane provenite din localităţile de origine ale unor şefi locali şi cărora li se găsea un loc de muncă fictiv în oraş sau persoane din lumea infracţională, nearestate sau eliberate prin înţelegeri locale la nivel de Miliţie, şi care desfăşurau o serie de activităţi ilegale (de exemplu, contrabanda sau comerţul cu cafea, ţigări etc.) cu care se obţineau sume de bani pentru Miliţiile judeţene şi nu de puţine ori mită pentru ofiţerii şi subofiţerii corupţi. Aceşti oameni au dovedit în multe situaţii o violenţă care exceda misiunile organelor de stat.

Din lista forţelor de ordine prevăzute la acest capitol lipsesc forţele MApN.

La capitolul următor, „Organizarea intervenţiei pentru restabilirea ordinii şi liniştii publice", sunt amestecate, într-o enumerare întinsă pe 19 paragrafe, situaţiile care impun intervenţia forţelor de ordine. Astfel, apar în acelaşi capitol misiuni care vizează pătrunderea prin manifestări turbulente la conducerea organelor centrale şi locale de partid şi de stat, adică atacarea sediilor, şi încercările de atac terorist asupra ambasadelor sau consulatelor, ordinea pe stadioane şi prinderea evadaţilor, încăierările la restaurant şi săvîrşirea de acţiuni turbulente influenţate de propaganda duşmănoasă. Amestecul de misiuni atît de diferite avea menirea să permită prezenţa în text a tuturor forţelor Ministerului de Interne, inclusiv ale DSS, pentru a evita în momentul aprobării întrebarea lui Ceauşescu: „Dar Securitatea ce face?" De aceea, misiunile aparţinînd forţelor Miliţiei şi ale Securităţii sunt intercalate, astfel încît toate acţiunile care vizau ordinea publică să revină Miliţiei,

iar cele destinate forţelor Securităţii să se limiteze la apărarea ambasadelor şi împotriva acţiunilor teroriste. Să urmărim distribuţia forţelor:

„În scopul asigurării intervenţiei operative şi eficiente pentru restabilirea ordinii şi liniştii publice care a fost grav tulburată, se stabilesc următoarele forţe:

– formaţiunea de ordine şi intervenţie (F.O.I.) *– din structura* ***Miliţiei*** *Municipiului Bucureşti, conform statutului de organizare;*

– Plutonul de intervenţie – ***miliţie*** *compus din 30 ofiţeri şi subofiţeri, la toate miliţiile municipiilor reşedinţă de judeţ şi la miliţia municipiului Petroşani;*

– La celelalte ***miliţii*** *municipale şi la sectoarele (1-6) de* ***miliţie*** *din municipiul Bucureşti, cîte un pluton compus din 20 ofiţeri şi subofiţeri de* ***miliţie;***

– Plutonul de intervenţie ***miliţie*** *constituit din 15 cadre, la toate* ***miliţiile*** *orăşeneşti care au prevăzute din statul de organizare peste 40 de posturi de ofiţeri şi subofiţeri. Cadrele de miliţie care vor fi cuprinse în plutoanele de intervenţie de la miliţiile municipale, orăşeneşti şi de la sectoarele de miliţie îşi vor desfăşura munca la formaţiunile în care sunt încadrate, executînd în comun numai pregătirea specifică, exerciţii de alarmare şi intervenţie;*

– subunităţile de ***securitate-miliţie*** *din trupele de* ***securitate*** *destinate pentru măsuri de* ***pază*** *şi* ***ordine****;*

– plutonul de ***apărare antiteroristă*** *şi alte subunităţi disponibile din trupele de securitate;*

– subunităţile de pompieri constituite din 2-3 maşini de luptă la nivelul companiilor de pompieri;

– plutonul de intervenţie constituit la şcolile militare ale Ministerului de Interne compus din 30 elevi sau cadre aflate la reciclare;

– grupa de ***intervenţie antiteroristă.“***

Este de observat că repartizarea pe misiuni specifice a acestor forţe nu era conţinută în Ordinul 2600/1988. Ele ar fi trebuit să se găsească în „Planul unic de acţiune pentru asigurarea ordinii şi

liniştii publice" întocmit în fiecare judeţ şi pus la dispoziţia Consiliului Judeţean de Apărare, a primului-secretar. Acolo s-ar fi detaliat prin precizare explicită că subunităţile de securitate-miliţie sunt repartizate dispozitivelor de pază şi ordine (baraje, filtre, blocări de comunicaţii), ambele fiind misiuni defensive. În ce priveşte apărarea antiteroristă şi intervenţia antiteroristă, acestea nu aveau nici o legătură cu tulburările civile, cu revoltele sau manifestaţiile protestatare. Este încă o dată destul de transparentă dorinţa subtilă a conducerii Securităţii de a nu fi implicate într-o eventuală represiune. Aici trebuie să luăm în calcul şi informaţiile pe care le avea Securitatea despre atitudinea şi intenţiile lui Ceauşescu după consumarea cazului Braşov. Ne putem imagina – aşa cum de altfel s-a văzut la Timişoara şi Bucureşti – că intenţia de a folosi forţele de ordine şi Armata într-o represiune împotriva manifestanţilor se afla în calculele lui Ceauşescu încă de atunci. Atît mărturiile care se referă la declaraţii ale lui, cît şi în intervenţiile unor apropiaţi (Hîrjău, Curticeanu) raportările la revolta de la Braşov sunt prezente de la primele simptome ale evenimentelor din Timişoara.

În sfîrşit, la cererea expresă a lui Nicolae Ceauşescu a fost introdus un paragraf final a acestui capitol care implica şi forţele MApN.

*„**În baza aprobării** preşedintelui Consiliului Judeţean (municipiului Bucureşti) al apărării, dată pentru fiecare caz în parte, în cadrul cooperării, la acţiunile de **intervenţie** mai pot participa:*

subunităţi şi formaţiuni din unităţile şi şcolile subordonate Ministerului Apărării Naţionale."

Misiunile la care puteau fi folosite aceste forţe militare urmau a fi menţionate în acelaşi Plan unic întocmit la nivel judeţean. De regulă, atunci cînd se folosea formula „subunităţi" aceasta se referea la misiuni de pază a unor depozite, poduri, tuneluri etc., cele pe care le-am mai analizat, iar atunci cînd se folosea formula „formaţiuni" (inexistentă în structura de organizare a Armatei) era vorba de patrule. Nicăieri nu exista obligaţia de a purta arme şi de a

deschide focul, folosirea armelor fiind trimisă exclusiv la prevederile legilor privind regimul armelor şi muniţiilor şi la uzul de armă (Decretul 367/1971, menţionat nemijlocit în Ordinul 2600/1988). Am arătat că nu se aplica cu caracter ofensiv. Oricum, prevederile acestui paragraf introdus de Ceauşescu nu se puteau invoca, erau în conflict cu alte legi, în primul rînd cu Legea apărării RSR, şi nici nu s-au aplicat la Timişoara. Cînd primul-secretar Bălan a cerut Diviziei de la Timişoara trupe ale MApN, locţiitorul comandantului Diviziei l-a trimis mai întîi la comandantul Armatei 3, apoi la ministrul Apărării, fiind nevoit în final să solicite intervenţia personală a lui Ceauşescu. Şi era vorba de cîteva patrule!

Am pornit la căutarea acelui document care trebuia să conţină planificarea şi distribuirea forţelor în cazul unei tulburări grave a ordinii publice, în cazul unei manifestaţii de genul celei de la Braşov. Era important să cercetăm *Planul unic de acţiune pentru asigurarea ordinii şi liniştii publice al judeţului Timiş,* dar nu l-am găsit. În declaraţia dată de generalul Vlad la 16 iulie 1990 în faţa Tribunalului Militar care judeca procesul lui Nicu Ceauşescu, el a afirmat: „Cunosc că la 1 iulie 1988 ministrul de Interne a emis un ordin ce viza măsuri pentru asigurarea ordinii şi liniştii publice în anumite situaţii. Este vorba de situaţii de genul celor care au apărut în luna noiembrie 1987 în judeţul Braşov. Ordinul vizează modul de acţiune al organelor şi unităţilor MI, dar totodată stabilea şi modalităţile de cooperare cu celelalte forţe subordonate comandantului suprem, mă refer la Gărzile patriotice. Precizez în continuare că responsabilitatea privind aplicarea, executarea ordinului la care m-am referit revenea şefului Inspectoratului judeţean al MI în privinţa forţelor subordonate, iar pe de altă parte ofiţerului care răspundea de forţele MApN şi respectiv şefului Gărzilor patriotice. De altfel, în privinţa acestui ordin au fost elaborate planuri de acţiune la nivelul fiecărui judeţ“[40]. Aceste documente sunt de negăsit, motiv pentru care conducerea Securităţii a putut afirma, după revoluţie, inclusiv că nu au existat, că nu au fost întocmite.

---

[40] Revista *Historia,* Anul 1, Nr. 2, decembrie 2001, p. 57.

Partea cea mai importantă a Ordinului 2600/1988 este capitolul „Modul de acţiune pentru restabilirea ordinii şi liniştii publice", pentru că stabilea sarcinile şi felul în care se intra în acţiune. Securiştii apar menţionaţi într-un singur loc:

„Organele de securitate, prin ***măsurile informativ-operative*** *întreprinse în obiectivele, problemele şi mediile date în competenţă vor asigura permanent* ***cunoaşterea şi prevenirea*** *în faza incipientă a oricăror manifestări, acte sau acţiuni care ar putea să perturbe ordinea de drept."*

Este paragraful pe care l-a invocat generalul Vlad în seara de 17 decembrie 1989 în faţa Consiliului de conducere al DSS şi care i-a permis să ordone neimplicarea securiştilor în violenţele din stradă, limitînd activitatea la misiuni de informare şi cunoaştere a situaţiei. Apoi, modul de acţiune al forţelor a fost detaliat. Îl vom prezenta împreună cu un comentariu despre felul cum a fost aplicat fiecare punct în seara şi noaptea de 16 decembrie, luînd în calcul doar intervalul pînă la deschiderea focului de către Armată în 17 decembrie.

„În principiu, pentru restabilirea ordinii publice, se acţionează astfel:

– se realizează dispozitivul de acţiune prevăzut de schema obiectivului unde s-a produs evenimentul (în zona străzii Timotei Cipariu nu a fost realizat dispozitivul de acţiune, spaţiul fiind lăsat complet liber pentru manifestaţie, în mulţime acţionînd doar filajul şi reţelele de informatori. La sediul Comitetului Judeţean de Partid nu s-a aplicat planul de pază şi apărare, clădirea fiind protejată tîrziu cu cîţiva miliţieni, numai la exterior);

– se încercuieşte şi se izolează locul (obiectivul) concomitent cu îndepărtarea curioşilor (nici această prevedere nu s-a aplicat, nici la Biserica reformată, nici la CJP, iar îndepărtarea curioşilor s-a redus la cîteva sfaturi, recomandări firave ale filajului: „Du-te, domnule, acasă!" etc.);

– *se somează elementele turbulente să înceteze actele de dezordine, se comunică şi se impun regulile de comportare şi se precizează căile de părăsire a zonei* (primele somaţii s-au făcut de către formaţiunea de 28 de miliţieni trimisă în Timotei Cipariu *după* ce mulţimea atacase şi devastase sediul CJP, apoi şi magazinele de pe traseu, înapoi la Biserica reformată);

– *se identifică şi se izolează instigatorii, elementele agresive, recalcitrante şi se reţin iniţiatorii care vor fi conduşi la sediul miliţiei* (aceste operaţii s-au făcut în doi timpi: identificarea instigatorilor a fost realizată de Filaj, dar nu s-a trecut la izolarea şi reţinerea lor. La intervenţiile repetate ale şefului Filajului, şeful Securităţii Timiş a răspuns invariabil: „Lasă-i să strige!“ Abia noaptea tîrziu s-a intervenit pentru reţinerea elementelor recalcitrante, prinderea lor făcîndu-se la întîmplare, în grămadă sau pe motivul surprinderii cu obiecte furate asupra lor);

– *se împrăştie participanţii atunci cînd măsurile de influenţare şi descurajare nu au dat rezultate* (este primul punct respectat);

– *se restabileşte ordinea şi se asigură desfăşurarea normală a activităţilor perturbate, funcţionarea instalaţiilor, reluarea procesului de muncă şi a circulaţiei pietonale şi a mijloacelor de transport* (este al doilea punct respectat, cu adaosul că în dreptul Bisericii reformate a fost amplasat un cordon de militari care nu permitea accesul pe trotuarul respectiv);

– *se realizează paza şi supravegherea locului unde s-a produs evenimentul, pînă la normalizarea completă a situaţiei* (vezi mai sus);

– *intervenţia propriu-zisă se realizează prin surprindere, cu fermitate, folosind forme şi procedee specifice de acţiune, precum şi mijloacele din dotare împotriva celor care s-au dedat la acte de dezordine, anarhice, pătrunderi în forţă în obiective, atacuri asupra unor persoane sau distrugeri de bunuri, pentru neutralizarea acestora* (nu s-a putut realiza surprinderea, iar intervenţia fermă s-a făcut doar după ce în stradă au fost trimise trupe ale MApN).“

După cum se observă, toate aceste reglementări se regăsesc în legislaţia ţărilor democratice, fără să producă nici o isterie publică

sau publicistică împotriva forţelor de ordine. Problema întocmirii acestui Ordin 2600 are mai multe feţe.

În primul rînd este dorinţa şefului DSS de a nu implica Securitatea – partea ei de serviciu secret, nu trupele – într-o viitoare represiune îndreptată împotriva unor revolte muncitoreşti. Cazul Timişoara ridică cele mai multe întrebări, pentru că, de exemplu, la Iaşi, atunci cînd Securitatea a vrut să intervină, acţiunea a fost prevenită total, dezamorsată înainte să se producă. Mai mult decît atît, la Timişoara nu era vorba de o revoltă muncitorească de tipul celei de la Braşov, ci de o acţiune diversionistă menită să provoace revolta muncitorească în oraş. Practic, diversiunea a fost lăsată să se desfăşoare. Să încercăm o proiecţie logică asupra mişcărilor pe care le putea face autoritatea, pe baza informaţiilor primite de la Securitate, împotriva diversiunii de la Timişoara: arestarea imediată a celor cîţiva membrii din grupul de sprijin al lui Tökes, evacuarea forţată în cîteva minute a pastorului-spion, deblocarea coloanelor de maşini sovietice de pe şoseaua Arad-Timişoara şi trecerea lor peste graniţă, izolarea şi neutralizarea agenţilor maghiari identificaţi de Filaj, înscenarea unui incident la graniţă pentru a justifica închiderea temporară a frontierei de stat. Aceste măsuri nu ar fi împiedicat o revoltă a cetăţenilor Timişoarei, nu ar fi oprit o adunare masivă a muncitorilor în Piaţa Operei, dar ar fi scutit Timişoara şi România de represiunea sîngeroasă a Armatei, de morţii din 17 şi 18 decembrie, de centrul devastat şi incendiat. Această ipoteză dezvăluie şi limitele imaginii pe care o aveau conducătorii Securităţii despre modul în care se va face schimbarea de regim.

În al doilea rînd, nu ştim dacă felul european şi corect, din punctul de vedere al reglementărilor internaţionale, în care a fost întocmit Ordinul 2600/1988 a vizat premeditat împiedicarea represiunii şi căderea lui Ceauşescu prin lipsa unui suport intervenţionist sau a fost o capcană în care au căzut toţi, inclusiv Securitatea, nebănuind ce impact major va avea subversiunea asupra cetăţenilor ajunşi la capătul răbdării şi cît de violentă va fi implicarea sovietică în răsturnarea regimului Ceauşescu. Bănuiala că totul a fost premeditat persistă, mulţi fiind în continuare convinşi că Securitatea l-a

trădat pe Ceauşescu şi a participat discret la răsturnarea lui. Totuşi, Ordinul 2600 a fost emis în iulie 1988, înainte de Congresul al XIV-lea, înainte de Kiev, de Malta şi de mişcările decisive petrecute în celelalte state comuniste. Mai plauzibilă este o intenţie preventivă din partea generalului Vlad, cu scopul de a-şi proteja şi conserva instituţia pentru orice eventualitate prin care se schimba regimul, liderul, sistemul de putere în România. Şi mai cred că Securitatea, în frunte cu Iulian Vlad, în ciuda informaţiilor precise pe care le deţinea, nu a intuit amploarea schimbărilor din decembrie 1989. Ordinul 2600/1988 a intervenit şi în relaţia Ceauşescu – Vlad şi a reprezentat fondul revoltei lui Vlad împotriva lui Ceauşescu în seara de 17 decembrie 1989. Ordinul fusese un document emis pe baza consultării pe text între cei doi, moment în care chiar Ceauşescu precizase clar doctrina de la care pornea în aprobarea acelei reglementări: „Nu se trage în muncitori. Noi suntem reprezentanţii muncitorimii şi aşa ceva nu se poate concepe". În timpul CPEx-lui din 17 decembrie, această înţelegere a căzut, Ceauşescu acuzîndu-l pe Vlad de trădare şi ameninţîndu-l cu plutonul de execuţie pentru că nu dăduse ordin Securităţii să se înarmeze cu muniţie de război şi să tragă. Problema care rămîne în discuţie şi care va fi mult timp dezbătută de istoriografie este dacă în 16 decembrie pe străzile Timişoarei erau muncitorii. Ştim sigur că au ieşit abia în 20 decembrie.

În anul 2002 a stîrnit un real şi justificat interes printre istorici publicarea de către Marius Oprea a „Planului de măsuri al Departamentului Securităţii Statului pe anul 1989" în anexele lucrării sale *Banalitatea răului. O istorie a Securităţii în documente, 1949–1989*. Pentru cititorul atent a fost clar că documentele privind Securitatea în anul 1989, publicate în acest volum, nu au nimic spectaculos şi nici incendiar. Probabil că această realitate l-a obligat pe autor să pună cărţii un titlu evaziv, *Banalitatea răului*, sugerînd că în realitate abuzurile Securităţii se produceau în afara acestor ordine şi că documentele nu pot exprima dimensiunea opresivă şi pe alocuri criminală a Securităţii. Din păcate, aceste abuzuri, cu foarte mici excepţii – cazul Ursu, de exemplu – rămîn încă a fi sancţionate

prin sentinţe judecătoreşti. În cazul Ursu există o condamnare – doi ofiţeri ai Miliţiei. Dar pentru analiza noastră, Planul de măsuri al Departamentului Securităţii Statului pe anul 1989, aprobat la 17 ianuarie 1989, constituie un document important. Planul conţinea 17 puncte, din care alegem doar pe cele care ne interesează pentru evenimentele din decembrie. „Asigurarea securităţii comandantului suprem şi executarea ireproşabilă a tuturor misiunilor de importanţă excepţională“ se referea exclusiv la împiedicarea unui atentat la adresa lui Nicolae Ceauşescu. Securitatea afirmă că nu a fost cazul, neexistînd în această perioadă o ameninţare serioasă de atentat. Astăzi cunoaştem cel puţin două cazuri în pregătire, cel al lui Sergiu Nicolaescu şi cel al grupului de studenţi care încercau să fure un AG-7 dintr-o unitate militară pentru un atac lansat pe un traseu din Bucureşti. Securitatea nu a ştiut de aceste cazuri. În 22 decembrie, Securitatea a luat mîna vizibil de pe Ceauşescu, Direcţia V abandonîndu-l hazardului. La capitolul „Prevenirea, contracararea şi neutralizarea acţiunilor desfăşurate de cercurile reacţionare şi organizaţiile naţional-iredentiste şi fasciste din străinătate, de grupările şi elementele ostile din emigraţie, precum şi de elemente duşmănoase din interior“ subiectul măsurilor erau, printre altele, grupurile iredentiste maghiare, legionarii, membri ai „fostelor partide burghezo-moşiereşti“, sectele, activităţile „contestatar-disidente“ în domeniul artă-cultură, presă, poligrafie şi radio-televiziune. Cercetarea cîtorva cazuri, atît cît se poate şti astăzi în absenţa documentelor, arată o distanţă mare între cele propuse în Planul de măsuri şi ceea ce s-a întîmplat pe parcursul anului 1989. De exemplu, ştim că Securitatea i-a înaintat lui Ceauşescu un raport detaliat asupra activităţilor iredentiste ale lui Lászlo Tökes, dar şeful statului a refuzat punerea lui sub acuzare. În privinţa legionarilor, lucrurile par la prima vedere ciudate, legionarii fiind nişte oameni foarte în vîrstă, scoşi complet din circuitul potenţialilor adversari cu multe decenii în urmă, dar cu posibilitatea de a fi contactaţi de foarte activa emigraţie legionară din Occident. Pe de o parte, emigraţia legionară din Vest era adînc penetrată şi folosită pentru activităţi de informare şi propagandă, astfel că eventualii candidaţi legionari din

ţară la „acţiuni ostile“ cădeau în plasa Securităţii înainte să ştie că au ceva de făcut împotriva orînduirii socialiste. Avem o mărturie de la celebrul instructaj desfăşurat în noiembrie de conducerea DSS la Iaşi, unde şeful Securităţii Brăila a prezentat un caz concret de legionari contactaţi din Occident şi adunaţi într-un grup cu caracter organizat. Generalul Alexie i-a răspuns să-i lase în pace, să nu ia nici o măsură, în afara celor de cunoaştere informativă. Mai mult decît atît, o investigaţie insistentă condusă de senatorul Sergiu Nicolaescu în cadrul Comisiei senatoriale, pe care o conducea, în legătură cu acel instructaj arată distanţa mare de la conţinutul reglementărilor Securităţii la comportamentul instituţiei în momentul de criză:

„Sergiu Nicolaescu: Poziţiile exacte ale Securităţii, Armatei şi Miliţiei. Pînă la 22 decembrie cea mai fidelă lui Ceauşescu a fost Armata. În noaptea de 21 spre 22 decembrie există un ordin al Securităţii care, la anumite servicii ale lor, le spune să dea foc la documente, să depună armele la rastele şi să rămînă acasă. În condiţiile de atunci, de alarmă maximă, asta era un semn clar că au luat mîna de pe Ceauşescu. Mai scriu prin ziare tot felul de idioţi, cu Securitatea fidelă lui Ceauşescu... Basme, prostii. L-au abandonat.

AMS: Dar s-a oprit aici.

SN: Într-adevăr. Este o minciună că Vlad i-ar fi propus lui Milea să-l aresteze pe Ceauşescu. A încercat să-i propună ceva lui Milea... Există o şedinţă a Securităţii din noiembrie, la Iaşi, Braşov, Cluj...

AMS: Un instructaj în 11 noiembrie...

SN: Înainte de congres. Se minte constant asupra acestor şedinţe. Un singur colonel a avut curajul şi a spus ce s-a discutat acolo. Este la mine în carte. Li s-a spus: «Nu faceţi exces de zel, nu faceţi mai mult decît vi se spune, să nu mai raportaţi decît pe linie de Securitate, iar primilor-secretari, numai ce vă spunem noi să le raportaţi».

AMS: Vă daţi seama că asta este o ieşire din lege şi din regulile oficiale ale statului de atunci?

SN: Sigur că da, dar se ascund în continuare, nu vor să recunoască că îl abandonaseră de mult pe Ceauşescu. Gîndiţi-vă, asta se

întîmpla înainte de congres! Practic li s-a sugerat că Ceauşescu va cădea, iar ei nu trebuie să se implice prea mult."[41]

Acesta este un caz care trebuie elucidat. Ofiţerul care a furnizat informaţiile spectaculoase despre instructajul din 11 noiembrie era colonelul Dumitru Răşină, şeful Securităţii Arad. Audiat de Comisia parlamentară în ziua de 2 iunie 1994, colonelul Răşină a povestit cum a fost convocat la Braşov, unde se desfăşura instructajul cu şefii Securităţilor judeţene din Transilvania şi Banat, şi cum a asistat la citirea unui document secret, emis de Cancelaria CC în care se punea în discuţie asasinarea lui Nicolae Ceauşescu. Informaţiile furnizate de el au fost folosite de senatorul Sergiu Nicolaescu în cărţile lui, dar cu o anume moderaţie, de senatorul Şerban Săndulescu în volumul lui, fără discernămînt, şi de istoricul Cristian Troncotă, într-o formă care nu corespunde textului audierii (!) Mărturia fostului şef al Securităţii Arad este preponderent şi voit spectaculoasă, combinînd date ale activităţii sale profesionale cu comentarii proprii. Pînă la data audierii, el încercase să se facă ascultat de unele ziare, însă cu succes modest. Ce afirma, în esenţă, colonelul Răşină:

„D. Răşină: „(...) Prima idee: a început aşa – că din datele şi informaţiile primite din exterior şi din verificarea din lucrarea informativă de către aparatul de informaţii interne, a unor persoane adversare preşedintelui Ceauşescu, şi zicea şeful armatei, dracu', ce era el, rezultă neîndoielnic că, în următoarele trei luni de zile maximum, se va întîmpla:

a) lichidarea lui Ceauşescu în urma unei vizite pe care o va face în Crimeea sau la Moscova ca invitat la o plenară de partid sau consfătuire;

---

[41] Alex Mihai Stoenescu, *op. cit.,* pp. 152-153. (Responsabili din Securitate afirmă că nu a existat un ordin de depunere a armelor, de incendiere a documentelor sau ca ofiţerii să rămînă acasă în noaptea de 21 spre 22 decembrie.)

b) (aşa era, cu „b“) schimbarea din funcţia de secretar general şi şef de stat, urmare a unei plenare care va avea loc în Bucureşti într-un loc secret, unde va fi demis;

c) apariţia unor manifestaţii de stradă de tip Braşov, de tip Valea Jiului, parcă a zis, la care vor participa elemente declasate şi foşti deţinuţi de drept comun, unde vor avea loc ciocniri cu armata, vor fi ocupate şi sediul şi va fi obligat să fugă sau va fi prins şi judecat (...)“[42]

Documentul care ar fi fost citit de generalul-locotenent Aristotel Stamatoiu, adjunct al generalului Vlad, şi care ar fi purtat titlul „Notă“ era semnat de Silviu Curticeanu, secretar al CC al PCR. Senatorii au luat de bune aceste afirmaţii, nefiind pregătiţi să pună întrebări cheie sau să verifice autenticitatea lor. Chiar şi ideea că în faţa „activului“ Securităţii se putea citi un document despre asasinarea lui Ceauşescu, semnat de mîna lui dreaptă de la Cancelarie, Silviu Curticeanu, este nerealistă. Presupunînd, prin absurd, că ar fi existat un document de prevenire, oricum în alţi termeni, acesta nu era citit în original ofiţerilor de Securitate, ci prezentat în comentariu, în sinteză printr-un document propriu al DSS. Silviu Curticeanu nu avea nici o autoritate sau responsabilitate în privinţa Securităţii, iar problemele de acest gen – atentate la viaţa preşedintelui – s-ar fi discutat exclusiv între Ceauşescu şi Vlad. Acest gen de ameninţare nu a existat. La punctul „a“ ipoteza este neverosimilă, sovieticii neasasinînd niciodată lideri străini pe teritoriul lor, iar o suprimare a secretarului general al PCR în timpul unei plenare sau consfătuiri a ţărilor comuniste este de neimaginat. Dacă Ceauşescu ştia de această ameninţare, de acest pericol, ce a căutat în 4 şi 5 decembrie la Moscova? S-a dus, s-a întors bine-mersi, doar cu condamnarea la moarte verbală din partea lui Gorbaciov. La punctul „b“ situaţia este aberantă, fiind greu de înţeles cine putea organiza o plenară „într-un loc

42 Arh. SR, *Stenograma nr. 108/2 iunie 1994, Audierea colonelului Răşină Dumitru,* p. 20.

secret din Bucureşti“, la care Ceauşescu să se fi dus sau din ce motive ar fi organizat chiar Ceauşescu o plenară secretă, unde să fie demis. Punctul „c“ este desprins din evenimentele petrecute deja la Timişoara şi Bucureşti, absolut nimeni neputînd anticipa, de exemplu, că Ceauşescu va fugi din sediul CC al PCR. Cu ocazia audierii la Comisia senatorială, generalul Vlad a întrebat la rîndul său cum de nu este confirmată versiunea Răşină de măcar unul dintre ceilalţi 40 de şefi ai Securităţilor judeţene sau de cei trei locţiitori ai generalului Vlad, care au condus şedinţele. Într-adevăr, nimeni şi nimic nu confirmă versiunea colonelului Răşină – un om cu probleme grele de sănătate şi de familie, cum singur le prezintă în preambulul audierii –, dar ideea că Securitatea ar fi complotat dinainte la asasinarea sau demiterea lui Ceauşescu a fost o temă prea atractivă pentru a nu fi preluată. Acum venim noi şi întrebăm: dacă Răşină bătea cîmpii şi era în stare de astfel de fabulaţii, bolnav pe deasupra, ce căuta în funcţia atît de importantă de şef al Securităţii Arad?

În realitate, instructajul – care trebuia să se desfăşoare la Bucureşti, dar aducerea şefilor Securităţii din judeţe nu a fost aprobată de Ceauşescu – a avut o ordine de zi în tonul şedinţelor din acea perioadă: 1. Analiza situaţiei operative, cu elemente majore de pericol. 2. Mobilizarea subordonaţilor pentru perioada următoare, în care erau prevăzute trei evenimente importante: plenara CC al PCR, Congresul al XIV-lea şi sesiunea Marii Adunări Naţionale. 3. Măsuri de îmbunătăţire a activităţii, cu caracter general. Instructajele au durat aproape o jumătate de zi, conduse la Braşov de generalul Stamatoiu, la Bucureşti de generalul Bucurescu şi la Iaşi de generalul Alexie (nu Neculicioiu, cum afirmă colonelul Răşină), timpul acordat citirii materialului redactat de generalul Vlad fiind cel mai mic, restul fiind dedicat în majoritate dialogului cu ofiţerii prezenţi. În timpul dezbaterilor au fost prezentate şi cîteva cazuri şi situaţii deosebite, la care adjuncţii şefului DSS au recomandat respectarea legii şi discernămîntul. De aici s-a speculat un complot al Securităţii împotriva lui Ceauşescu. De fapt, procesul regresiv declanşat de generalul Iulian

Vlad, inclusiv prin emiterea Ordinului 2600, dar şi indicaţiile date de adjuncţii săi cu ocazia instructajului, de respectare a legii, de acţiune cu discernămînt, de a selecta cu „grijă“ informaţiile care să se dea primilor-secretari, au constituit un semnal subtil, indirect pentru şefii de Securitate judeţene. În raport cu ce? Logic, în raport cu abuzurile, încălcarea legii şi discreţionarul cu care acţionaseră pînă atunci.

Cheia înțelegerii acestor demersuri prudente este că Securitatea „descoperise“ legea, că în fața unei rezistențe din partea lui Ceaușescu, prin represiune, la mișcările sociale care urmau, Securitatea se agăța de prevederile legilor pentru a evita abuzul. Scopul real și ascuns era salvarea instituției.

În privinţa membrilor fostelor partide democratice, situaţia era mult mai stabilă, din punctul de vedere al Securităţii, grupurile respective fiind nu doar perfect infiltrate, dar şi atrase la colaborare pe tema apărării interesului naţional, din patriotism etc. Securitatea era pregătită ca, dacă partidele istorice se reînființează, să aibă posibilitatea de a controla fenomenul, dar mai mult să fie informată asupra celor ce se întîmplă acolo. Totodată, controlul exercitat de Securitate în rîndurile supraviețuitorilor este o explicaţie şi pentru orientarea unor intelectuali aflaţi în legătură cu vîrfurile Securităţii către PNŢ încă din decembrie 1989. Colonelul Goran, şeful Securităţii bucureştene, a dat cîteva detalii asupra proiectului de reînființare a nucleului PNŢ cu ocazia celei de-a doua audieri la Comisia senatorială. El a arătat că avea doi agenţi infiltraţi în Ambasada Marii Britanii de la Bucureşti şi că unul dintre ei s-a ocupat de legăturile cu Ion Raţiu. Pe această filieră este clar că Ion Raţiu a finanţat reorganizarea PNŢ, încă dinainte de revoluţie, şi că Securitatea a intrat în posesia sumelor puse la dispoziţie de liderul emigraţiei româneşti, aflat la Londra.

„Dl Goran: Lui Raţiu, îmi pare rău, i s-au luat un milion şi jumătate. Că asta este! El a zis: «Nu, facem o organizaţie de tineret

PNŢ». «Foarte bine! Faceţi!» Dar, pe urmă, a început să ceară informaţii despre armată, despre recolte, despre... Şi cînd a zis: «Da, păi le dăm lui domnul Raţiu!» Eu aveam «băiatul» în grupa aia – «Nu – a zis Alain Clark –, întîi trebuie să le vadă Londra şi pe urmă...» Vedeţi? Aici... se lucra frumos!"[43]

Se întîmpla în 1989 ceea ce se întîmplase şi în 1947, situaţie prezentată cu detalii în volumul 3 al acestei lucrări, şi care a condus la arestarea şi condamnarea lui Corneliu Coposu şi a altor lideri PNŢ implicaţi în activităţi de spionaj. Marea Britanie folosea sprijinul său acordat Opoziţiei democratice din România pentru culegerea de informaţii şi spionaj, expunîndu-i astfel pe liderii opoziţiei la riscuri enorme. Din declaraţia colonelului Goran se poate desprinde concluzia că Securitatea negocia reapariţia unei organizaţii de tineret a PNŢ, dar sub controlul ei. De aici, probabil, aderenţa unor cunoscuţi apropiaţi ai Securităţii la PNŢCD, imediat după revoluţie. Cu ocazia reorganizării Direcţiei I din octombrie 1987, imediat după numirea lui Iulian Vlad la conducerea DSS, *serviciul care se ocupa de membrii fostelor partide democratice a fost desfiinţat,* iar posturile ofiţerilor respectivi au fost transferate serviciului care se ocupa de iredentism. Corneliu Coposu, Dan A. Lăzărescu, Puiu, Diaconescu, Enescu, Cunescu – lideri ai PNŢ, PNL sau PSD – se întîlneau în ultimii ani cu ofiţeri de la alte servicii, numai cu caracter formal. Este, de asemenea, interesant de subliniat că principalii opozanţi cunoscuţi fuseseră transferaţi de la Direcţia I, serviciul care se ocupa de domeniul arte-cultură, presă, învăţămînt, la Direcţia III de contraspionaj, Doina Cornea, Dan Petrescu, Petre Mihai Băcanu fiind lucraţi pe direcţia luptei împotriva spionajului străin[44]. Adică, interesul pentru aceste personalităţi era provocat nu de atitudinea lor opoziţionistă, ci de contactele acestora cu spioni – probabil fără ca opozanţii să ştie –, deşi ar

---

[43] Arh. SR, *Stenograma nr. 90/4 mai 1994, Audierea colonelului Gheorghe Goran*, p. 50.

[44] Gheorghe Raţiu, *Raze de lumină pe cărări întunecate,* Ed. Paco, Bucureşti, 1996, p. 25.

trebui să putem studia cu atenţie dosarele spionilor respectivi pentru a înţelege în ce constau acţiunile lor de spionaj. Avem obligaţia să fim mereu în gardă asupra acuzaţiei de spionaj, care vizează în primul rînd secrete ale statului, şi care a fost pusă de multe ori ca etichetă unor agenţi străini – chiar documentaţi ca atare – cu misiuni de contactare şi sprijinire a opozanţilor şi disidenţilor. Doina Cornea nu avea ce secrete să predea spionilor; realitatea se vedea cu ochiul liber. Deşi protestul ei era sincer, nu avea cum să ştie că era încadrată oficial la „agent de diversiune", fiind folosită pentru a sugera existenţa unei rezistenţe anticomuniste, dar şi pentru a acoperi activitatea unor spioni autentici, de care nu s-a auzit şi nu se va auzi mult timp de-acum înainte. Aceste situaţii nu trebuie confundate cu activitatea spionilor maghiari care îl contactau pe Làszlo Tökes şi foloseau aceste legături pentru acţiuni ostile României, ca stat. De altfel, putem observa şi faptul că, din toţi opozanţii, numai lui Tökes i-a înaintat Securitatea raport de arestare. În cazul Băcanu a fost vorba de ordinul personal al lui Ceauşescu de arestare, în prezenţa unui raport al Securităţii *care nu cerea arestarea,* ci continuarea supravegherii pentru depistarea tuturor legăturilor agenturii sovietice care contactase grupul de la *România liberă*. În Planul de măsuri, la acest capitol formularea este nuanţată, rezumîndu-se la tentativele de racolare şi incitare venite din exterior: „sporirea eficienţei controlului de securitate, pentru prevenirea, combaterea şi neutralizarea cu promptitudine a încercărilor din exterior de a racola şi instiga la activităţi contestatar-disidente"[45]. Posibilitatea ca „activităţile contestatar-disidente" să provină din interior era minimalizată sau ignorată. Aceşti disidenţi şi opozanţi ai rezistenţei interne existau, dar erau necunoscuţi. Erau oameni simpli, muncitori sau intelectuali din pătura medie, cîţiva pensionari ajunşi la disperare care îi trimiteau scrisori critice lui Ceauşescu, fabricau cîteva zeci de manifeste primitive şi le răspîndeau pe la cozi, protestau în şedinţele de partid sau defilau prin faţa unei

45 Marius Oprea, *Banalitatea răului. O istorie a Securităţii în documente, 1949–1989,* Ed. Polirom, Iaşi, 2002, p. 501.

alimentare cu o pancartă de gît pe care scria: „Vreau să emigrez în RFG". Cîteva cazuri de acest tip sunt prezentate de autorii Marian Oprea şi Viorel Patrichi în cartea lor, *În culisele Securităţii cu şi fără generalul Pleşiţă*[46]. Oamenii aceştia au rămas necunoscuţi pentru că nu au intrat în sfera de interes a ambasadelor sau a serviciilor de informaţii şi spionaj străine, care, de altfel, căutau personalităţi cu nume, oameni cu o anumită notorietate. Aceasta era şi mentalitatea Securităţii în raport cu fenomenul opozant. Tot de aici, dar după revoluţie, legăturile opozanţilor cu ambasadele occidentale au fost prezentate în presa naţionalistă drept acţiuni de spionaj.

Alte puncte ale „Planului de măsuri al Departamentului Securităţii Statului" pe anul 1989 erau „Perfecţionarea activităţii de cunoaştere, prevenire şi contracarare a actelor de sabotaj, subminare a economiei naţionale şi *diversiune*, precum şi a altor fapte şi fenomene de natură să aducă atingere securităţii statului în domeniul economic", „Perfecţionarea continuă a muncii de securitate în sfera comerţului exterior, în vederea sporirii contribuţiei specifice la promovarea intereselor economice ale ţării noastre în relaţiile cu alte state şi la prevenirea producerii de prejudicii economiei naţionale", „Cunoaşterea, prevenirea şi neutralizarea acţiunilor de spionaj-trădare şi a altor activităţi ostile desfăşurate de serviciile de informaţii străine, organizaţiile şi cercurile reacţionare din exterior, precum şi de instituţiile de acoperire folosite de acestea", dar şi „Dezvoltarea, diversificarea şi creşterea eficienţei activităţii de dezinformare, influenţă şi *contrapropagandă*", precum şi un capitol destinat creării şi folosirii reţelelor *informative*. Pentru acest pasaj am subliniat trei cuvinte pe care le consider interesante din punct de vedere al analizei. Sunt trei domenii pe care Securitatea le-a ratat evident sau sunt trei domenii care ne pot duce la concluzia că între frazele convenţionale, în limbă de lemn, ale acestui document şi activitatea reală a DSS era o diferenţă. Să le luăm pe rînd.

---

46 Marian Oprea, Viorel Patrichi, *În culisele Securităţii cu şi fără generalul Pleşiţă*, Ed. Lumea Magazin, Bucureşti, 2004, pp. 5, 39, 143, 179, 195, 203, 213, 235, 273, 293.

Acţiunea *diversionistă* de la Timişoara a fost depistată din timp, cunoscută, dar lăsată să se desfăşoare (probabil în ideea că va produce o demisie rapidă a lui Ceauşescu sau o demitere din partea CPEx). Avem de a face ori cu o eroare de calcul a Securităţii, ori cu procedeul militar al surprinderii, realizat de coaliţia URSS–Germania–Franţa–Ungaria. În ambele ipoteze Securitatea nu a îndeplinit misiunile prevăzute în Planul său de activitate pe 1989.

Activitatea de *contrapropagandă* căzuse de cîţiva ani în Europa Occidentală, supravieţuind ca amplitudine doar în presa americană (pînă prin octombrie 1989), unde s-a prăbuşit brusc în ziua de 2 decembrie, odată cu lansarea de către CNN a subiectului „fuga Nadiei Comăneci din România". Pe plan extern, aşa cum mi-a relatat unul dintre autorii articolelor care se trimiteau în Occident pentru a fi publicate, activitatea s-a diminuat şi dintr-un motiv tragi-comic: activiştii de partid de la secţia militară a CC, de la propagandă şi din Securitate insistau ca articolele publicate în presa din Vest să cuprindă formulele oficiale „tovarăşul Nicolae Ceauşescu, secretar general al PCR", ceea ce dezvăluia imediat sursa şi îi punea pe agenţii serviciilor secrete româneşti din acele ţări în situaţii imposibile, unele chiar de deconspirare. Am aflat cel puţin trei cazuri de ofiţeri români, autori ai acestor articole, puşi în discuţie la partid pentru faptul că articolele lor conţineau şi critici la adresa regimului din România. Pe plan intern, propaganda se osificase în forme care nu mai convingeau pe nimeni, iar contrapropaganda era rapid şi activ demontată de accesul cetăţenilor la posturile de radio şi televiziune din ţările învecinate. Şi în acest domeniu Securitatea nu şi-a îndeplinit misiunea încredinţată, cu amendamentul că vinovatul pentru acest eşec a fost Nicolae Ceauşescu, rămas cu gîndirea prizonieră a tiparelor sale staliniste.

Planul de creare a noi reţele de *informatori* a cunoscut în anul 1989 paroxismul prin controlul activiştilor de partid plasaţi de Ceauşescu în Securitate şi care cereau în permanenţă sporirea numărului de informatori racolaţi. S-au înregistrat atunci recontactări de informatori şi colaboratori deconspiraţi şi la care se renunţase,

rapoarte de racolare care conţineau nume fictive sau persoane care nu fuseseră racolate în realitate, ci copiate de pe listele de personal ale întreprinderilor, s-au înregistrat drept angajamente de colaborare declaraţiile date neconspirat de cetăţenii care se întorceau din străinătate, din delegaţii oficiale sau din excursii turistice, s-a trecut la racolarea sau pseudoracolarea unor locuitori ai satelor şi la consemnarea în planurile de creştere a numărului de informatori şi colaboratori – ca persoane abia racolate – a informatorilor aflaţi deja în legătură operativă cu servicii specializate din Miliţie şi Armată. Se pare că fenomenul era cunoscut şi acceptat tacit de conducerea DSS, dar fără îndoială că el nu putea creşte eficienţa Securităţii. Pe acest subiect, ziarista Andreea Pora a dezvoltat o interesantă analiză, pornind de la o cercetare de caz (Radioteleviziunea RSR). Tînăra ziaristă a avut posibilitatea să studieze cîteva dosare ale unor figuri cunoscute din Televiziune şi Radio, surprinzînd cu inteligenţă diferenţele temporale de abordare a problemei reţelelor de informatori: „Interesant este cum au evoluat metodele de recrutare de-a lungul timpului. Dacă în 1948, Securitatea însăşi admitea că «oamenii se vînd acceptînd colaborarea» şi că metoda «convingerii funcţiona doar la oamenii de caracter», iar în 1951 accentul cădea pe «activitatea duşmănoasă sau criminală care trebuie să fie în întregime demascată şi toate mărturiile consemnate în scris, după care să i se propună colaborarea cu organele Securităţii pentru a se putea reabilita», în 1987 lucrurile stăteau foarte diferit. Racolarea şi instruirea reţelei erau «un proces continuu în cadrul căruia trebuie să se cultive dragostea pentru patrie, hotărîrea de a apăra ferm cuceririle revoluţionare ale poporului». Colaborarea nu mai era privită ca o traumă la care era supus respectivul, ci ca un act patriotic, făcut din convingere. Centrul de greutate se mută pe ideologie. În 1951, ofiţerul de Securitate era obligat să «supravegheze cu atenţie purtarea şi acţiunile informatorului, deoarece după recrutare, în majoritatea cazurilor, informatorul trece printr-o criză psihică, iar lucrătorul operativ este dator să-l aducă la starea normală, scop în care primele întîlniri trebuie să aibă loc la intervale de timp de 24 de ore sau chiar mai des». În schimb, la

finele anilor '80, principala grijă a Securităţii părea a fi conspirativitatea şi «întărirea convingerii la toate persoanele din reţea că prin colaborarea cu organele noastre îndeplinesc o îndatorire patriotică de apărare a orînduirii socialiste, a independenţei şi suveranităţii patriei»[47]. Observaţia Andreei Pora este aproape perfectă. Singurul loc unde lucrurile nu sunt adîncite – avînd în vedere şi natura limitat-jurnalistică a analizei – este în zona acestei „mutări a centrului de greutate spre *ideologie*". Probabil că ziarista a văzut în expresii de genul „cultivarea dragostei pentru patrie", „act patriotic făcut din convingere", „apărarea cuceririlor revoluţionare ale poporului", menţionate în instrucţiunile pentru racolarea informatorilor şi colaboratorilor, partea propagandistică, zgomotoasă şi golită de conţinut a acestor idei transformate în lozinci de aparatul de propagandă al partidului. Golindu-le şi noi de nuanţa lor politică, vom observa că ele sunt valabile şi astăzi, inclusiv partea cu apărarea cuceririlor revoluţionare (din decembrie 1989) ale poporului. Acolo era vorba mai puţin de ideologizarea sau reideologizarea raporturilor Securităţii cu reţelele sale de informatori, cît de o situaţie care atingea ambele trăsături ale relaţiei: *obiectivă* şi *subiectivă*.

Obiectiv vorbind, în 1987 nu se mai putea invoca demascarea activităţii duşmănoase şi criminale făcute în legătură cu imperialismul american, nu mai funcţionau nici mecanismele terorii, aşa cum fuseseră ele impuse de URSS în primii ani, colaborarea nu mai era privită ca o traumă, ci ca un act patriotic, pornind de la realitatea că majoritatea covîrşitoare a populaţiei îşi exprima – cel puţin oficial, chiar vorbind de anul 1987 – încrederea, devotamentul şi ataşamentul faţă de politica PCR şi a secretarului său general. Aici este vorba încă o dată de comportamentul naţiunii în mijlocul căruia acţiona Securitatea. Nivelul de colaborare (adaptare) al societăţii cu regimul comunist atingea proporţiile generalizării, cu foarte mici excepţii – mîna de opozanţi şi disidenţi, apăruţi public abia în ultimii ani ai regimului.

---

[47] Andreea Pora, „Ideologizarea recrutării" în *Evenimentul zilei*, Nr. 3762/ 14 iunie 2004, p. 8.

Subiectiv vorbind – adică din punctul de vedere subiectiv al Securității –, modificarea atitudinii era generată de o seamă de factori interni: stilul de conducere al generalului Vlad, conştientizarea faptului că regimul se îndreaptă spre un final, cunoaşterea intenţiilor active şi multiple ale URSS de a interveni în România pentru schimbarea regimului şi a lui Ceauşescu, folosirea agenturii, racolarea şi influenţarea unor cetăţeni ai României de către serviciile de spionaj sovietice – de aici, apelul la patriotism –, dimensionarea implicării occidentale în transformările majore din România – de aici apelul la apărarea cuceririlor revoluţionare (comuniste) –, precum şi previzionarea unui posibil pericol de dezmembrare a ţării – de aici apelul la apărarea independenţei şi suveranităţii ţării etc. Pe de altă parte, tot în sfera subiectivă a abordării relaţiei Securitate-informator, trebuie să verificăm, şi am făcut-o în sprijinul valorosului articol al Andreei Pora, în ce măsură modificarea atitudinii Securităţii după 1987 nu era provocată de *calitatea din ce în ce mai proastă a reţelelor de informatori*. Suntem în perioada cînd informatorii se ofereau sau se recrutau din considerente personale, meschine, direct interesate în rezolvarea unor probleme generate de scăderea nivelului de trai. Arăta Andreea Pora că, în trecut, „metoda «convingerii funcţiona doar la oamenii de caracter»“, ceea ce corespunde nu numai unei viziuni personale a generalului Vlad, ci şi unei nevoi stringente de calitate, tocmai în condiţiile apropierii unui moment extrem de greu, a unui cataclism politic.

Fenomenul dizolvării principiului patriotic al colaborării – valabil în toate ţările democratice şi la orice patriot autentic – nu a putut fi oprit, astfel că tot Andreea Pora ne prezintă tabloul realist al relaţiei Securitate-informator: „Racolările se făceau pe bandă rulantă, iar ofiţerii asudau întocmind birocratic dosare. Se lucra la normă. Oferta depăşea cererea, iar neglijenţa începuse să-şi spună cuvîntul. Există cazuri hilare, de oameni care au figurat în reţea, fără să aibă habar că fuseseră racolaţi şi care nu au dat nici măcar o singură notă. Mai mult, nici măcar ofiţerii nu mai ştiau dacă respectivul era sau nu informator. Dosarul se plimba dintr-un

birou în altul ani întregi, pînă cînd un şef mai tipicar adnota nervos: «Ce-i cu ăsta? De verificat»“[48]. Situaţia este confirmată de generalul Neagu Cosma: „Bănuim că cei care au avansat cifre atît de umflate privind numărul informatorilor au luat în calcul şi acele tabele întocmite de ofiţerii de obiectiv – fabrică, şcoală, facultate etc. –, care, forţaţi de ordine aberante, care-i obligau să aibă informatori în tot locul, au întocmit tabele – de pildă elevi – pe care figurau zeci de «informatori», dar care habar nu aveau că au primit o asemenea calitate. Că era o ficţiune se poate demonstra cu imposibilitatea de a-i instrui şi contacta săptămînal. Chiar şi în situaţia că ar fi fost organizaţi pe rezidenţe, tot nu-i oferea ofiţerului posibilitatea de a dirija o asemenea masă de oameni. Luînd cifra de două sute de informatori, repartizaţi pe patruzeci-cincizeci de rezidenţi, tot făcea imposibilă contactarea acestora chiar şi o dată la două săptămîni; oricum, numai muncă de calitate nu se chema aceasta!“[49]. Revenind la prezentarea ziaristei Andreea Pora, aceasta se referă numai la situaţia informatorilor din reţelele interne comune (Direcţia I şi II); nu se aplică informatorilor folosiţi pentru activităţi de contraspionaj, de apărare a secretului de stat, de asigurare tehnică a unor contracte economice semnate de instituţii ale statului român, unde lucrurile erau puse în ordine şi se sprijineau pe calitatea şi pregătirea profesională a informatorului sau colaboratorului. Această diferenţiere este necesară şi pentru a nu generaliza, şi pentru a nu confunda un „turnător“ ordinar, care voia să cîştige un ban în plus, să-şi sape şeful sau pe vreun coleg, să plece într-o delegaţie în străinătate, să-şi cumpere maşină peste rînd sau să primească o casă, şi informatorul care era folosit în operaţii profesioniste, care ţineau de siguranţa şi de valorile fundamentale ale statului. Amestecarea lucrurilor şi generalizarea ofensivă, stridentă şi incorectă a problemei informatorilor, a „turnătorilor Securităţii odioase“, este făcută în primul rînd de foştii turnători ordinari, de informatorii subiectelor mărunte, proveniţi

---

[48] *Ibidem.*

[49] Neagu Cosma, *Securitatea, poliţia politică, dosare, informatori,* Ed. Globus, Bucureşti, 1998, p. 54.

mai ales din domeniul culturii, pentru a arăta într-un final, la o eventuală demascare, că făceau şi ei ce făceau Sorin Roşca Stănescu sau Tudor Vornicu sau cine ştie ce inginer specialist. Nu era şi nu este acelaşi lucru.

Esenţa fenomenului prezentat mai sus se găseşte într-un detaliu doctrinar al activităţii Securităţii: trecerea de la *represiune* (perioada stalinistă) la *prevenire* (perioada ceauşistă), ca bază funcţională a structurii. Ideea de *prevenire* presupune cunoaşterea aprofundată şi totodată cît mai largă a societăţii, mărirea substanţială a ponderii activităţii de cunoaştere şi informare în rîndul cetăţenilor obişnuiţi, motiv pentru care ceea ce numim astăzi „cazul informatorilor şi colaboratorilor Securităţii" îşi are sursa în abordarea politică generală iniţiată de Nicolae Ceauşescu după 1968.

Problema dosarelor Securităţii. Un subiect foarte serios este într-adevăr cel al dosarelor. Securitatea anului 1987 moştenea o arhivă bogată formată începînd cu 1859, şi aici legătura este cît se poate de directă şi viabilă. Ea ţine tocmai de acele aspecte ale continuităţii Securităţii, care unesc poliţia secretă comunistă din perioada stalinistă cu cea din perioada ceauşistă. Pentru că, dacă acceptăm principiul *continuităţii* invocat de foştii ofiţeri de Securitate împotriva distrugerii acesteia în decembrie 1989, ca argument pentru grava eroare de a fi distrus serviciul secret de informaţii al ţării, atunci trebuie să acceptăm şi ideea *continuităţii* Securităţii între cea de pe timpul lui Stalin şi cea din 1987! Dacă diferenţierea pe care o accentuează foşti ofiţeri de Securitate, între fosta Securitate de pe timpul Anei Pauker şi a lui Dej, şi Securitatea de pe timpul lui Ceauşescu nu mai are consistenţă, atunci treci dincolo de metode şi te opreşti doar la principii. Una din legături este **dosarul.** Dosarul, oricare dosar, se constituia prin *acumulare,* niciodată prin *selecţie.* Un dosar nou deschis unei persoane pornea de la vechiul dosar, de la informaţiile conţinute în vechiul dosar, de la o investigaţie care acumula informaţiile despre persoana respectivă din difrite acte vechi. Să presupunem că Ionescu intra în sfera de interes a unei Direcţii a Securităţii ca urmare a unui ordin de verificare venit de la partid. Ofiţerul de Securitate căuta

dosarul lui Ionescu şi găsea acolo tot ce se acumulase în anii precedenţi, lucrat de ofiţerii din perioada stalinistă: apartenenţa tatălui său sau a unui văr la Mişcarea legionară, la PNŢ sau la PNL, atitudine ostilă faţă de URSS, de cuceririle revoluţionare ale noului regim „democratic", apoi informaţiile culese de ofiţerii din perioada Dej sau Ceauşescu: atitudine indisciplinată şi nonconformistă cu ocazia deplasărilor în străinătate – de exemplu, s-a rupt de grup şi a intrat într-un magazin –, apartenenţa părinţilor la chiaburi, neîncadrarea în colectivă, divorţat, iar fosta soţie a fugit în Vest, un văr condamnat de drept comun, un fiu care corespondează cu cetăţeni străini etc. Cînd era vorba de un activist de partid, de un colaborator sau informator, aceste informaţii erau date la o parte sau folosite pentru ca Ionescu să fie ţinut sub control. Decizia însă aparţinea întotdeauna partidului. Securitatea – cu unele excepţii, ca în cazul scoaterii lui Marin Sorescu din scandalul transcendentalilor – prezenta partidului suma „problemelor" de dosar ale lui Ionescu, iar partidul (diferite organizări ale acestuia, la diferite niveluri) hotăra dacă se poate trece peste problemele lui Ionescu şi putea fi angajat, numit sau promovat într-o funcţie politică sau administrativă. Neprezentarea tuturor problemelor de dosar ale lui Ionescu era întotdeauna un mare risc pentru Securitate, pentru că în cazul că Ionescu făcea ceva – fugea în Vest, provoca un incident tehnologic, nu îndeplinea sarcinile partidului, ducea o viaţă în afara eticii şi echităţii socialiste etc. –, partidul se întorcea spre Securitate şi o întreba de ce nu a verificat trecutul lui Ionescu, deoarece fuga lui în Vest este consecinţa apartenenţei la PNŢ a tatălui său, semn că nu a avut sentimente de ataşament sincer faţă de cuceririle revoluţionare, că rudele sale din străinătate au reprezentat un risc ş.a.m.d. Neprezentarea tuturor datelor despre Ionescu comporta şi un risc profesional, provenit din corupţia şi carierismul intern al Securităţii. Un ofiţer „de treabă", *a good guy*, care trecea cu vederea „bubele" lui Ionescu, risca în orice moment sancţiunea, întîrzierea avansării în grad, „săparea" de către colegi. Cam aceasta era mentalitatea, cum de altfel se întîmpla, poate nu la fel de periculos, în orice altă structură a regimului

comunist. Sigur, dincolo de situaţia internă profesională trebuie să vedem intenţia de control total al organelor de partid şi asupra oamenilor, şi asupra Securităţii, dar şi obiceiul curent de a găsi vinovaţi în alte locuri, de a evita răspunderea, de a mistifica realitatea. Important aici este mecanismul *acumulării* informaţiei în dosar/dosare, de unde partidul putea alege ceea ce îi convenea. În mod curent, activitatea Securităţii pe dosar nu făcea *selecţia* informaţiei, nu *elimina* definitiv informaţiile vechi, pentru că erau, de exemplu, neserioase sau nesemnificative. Dacă ofiţerul de Securitate din 1987 citea dosarul lui Ionescu şi constata că tatăl ţărănist e mort de mult, că Ionescu nu poate răspunde pentru faptele unui văr sau pentru soţia de care este divorţat, nu elimina aceste informaţii ca neserioase, ci le păstra. Era cumva o atitudine care se înscria în caracterul disimulant al regimului. Ele reprezentau o scuză pentru orice deviere a lui Ionescu de pe traseul indicat de partid. Altfel, multe informaţii trimise de Securitate partidului şi multe decizii ale acestuia rămîn inexplicabile. Să luăm două exemple. Barbu Petrescu, prim-secretar al Comitetului Municipal Bucureşti al PCR, un idiot total, dar omul mitingului din 21 decembrie, avea o rudă fost membru în Biroul Judeţean Suceava al PNŢ, cercetată de Securitate pentru activitate politică anticomunistă şi condamnată la doi ani închisoare pentru „manifestări ostile“[50]. Cererea de verificare a fişei de cadre trimisă Securităţii datează din 3 noiembrie 1989, iar Securitatea a răspuns cu informaţiile de mai sus. Barbu Petrescu a rămas în funcţie şi a făcut greşelile din 21 decembrie. Dacă revoluţia nu reuşea, putem fi siguri că destituirea lui Barbu Petrescu s-ar fi bazat pe apartenenţa rudei sale la PNŢ. Nicolae Mihalache, consilierul pe probleme de agricultură al lui Nicolae Ceauşescu, era nici mai mult, nici mai puţin decît nepotul lui Ion Mihalache, fostul lider PNŢ, iar „doi unchi şi o mătuşă ai mamei au fost condamnaţi pentru participare la acţiunile unei bande

[50] Gheorghe Buzatu şi Mircea Chiriţoiu, *Agresiunea comunismului în România.* Volumul II, *Documente din arhivele secrete: 1944–1989,* Ed. Paideia, Bucureşti, 1998, pp. 184-185.

contrarevoluţionare“[51]. Cum ocupa omul ăsta o funcţie care îi dădea acces direct la şeful statului comunist? Miniştrii Apărării, generalii Leontin Sălăjan şi Vasile Milea avuseseră funcţii în organizaţii de tineret ale PNŢ. Dar Constantin Mitea, care provenea din Mişcarea legionară? Securitatea a informat, iar partidul a decis că nu contează. Urmărit de ideea trădării, în curăţarea structurii din apropierea sa, Ceauşescu ar fi activat şi motivul originii politice a lui Mitea pentru a-l îndepărta. Prin aparatul de cadre, condus în ultimii ani de Elena Ceauşescu, inclusiv activiştii de partid suportau operaţia şantajului cu dosare. Metodologia de folosire a dosarelor aplicată de cuplul Ceauşescu a fost dezvăluită de ofiţeri de rezervă din Securitate cu ocazia unei întruniri: „Atragere, intimidare şi şantaj. Ceauşescu i-a chemat pe Mitea, pe Dulea şi pe Doicaru – foşti legionari –, le-a spus că le ştie dosarul şi că trece asta cu vederea. Toţi trei scuipau foc după asta, răscolind pentru Ceauşescu orice murdărie“. Cazul fostului legionar Dulea, individul care a chinuit intelectuali din domeniul Culturii, este cel mai cunoscut ca simptom al exesului provenit din şantaj. Metodologia de lucru cu dosarele pe care o aplica Ceauşescu nu se deosebeşte cu nimic de metodologia folosită de Nikolski legionarilor condamnaţi la ani grei de mareşalul Antonescu, legionari preluaţi de Nikolski şi care au fabricat şi aplicat reeducarea de la Piteşti, sub controlul Securităţii.

*

În anul 1998, cînd ocupam postul de şef al Direcţiei de Relaţii Publice a Armatei, am fost sunat de Sorin Roşca Stănescu, directorul unui cotidian de mare tiraj, care m-a informat că se află în posesia unor note-raport ale fostei Securităţi (CI) referitoare la acte de trădare din partea a doi generali ai Armatei române. Cei doi generali se aflau în funcţie în 1998. M-am prezentat la redacţia cotidianului, unde Sorin Roşca Stănescu mi-a pus la dispoziţie documentele. Primul dintre ele se referea la un general care nu mai făcea parte din structura MApN. Cel de-al doilea îl viza pe unul

[51] *Ibidem*, p. 180.

dintre cei mai buni prieteni ai mei. Mărturisesc că mi-a înghețat inima. Am parcurs emoționat nota-raport întocmită de un fost colonel de Securitate și am aflat că prietenul meu fusese în Statele Unite într-o delegație militară, cu ani în urmă, și că într-o seară a părăsit singur hotelul din New York la care fusese cazat. Ducea în mînă un pachet. Ofițerul s-a deplasat pe jos pe distanța mai multor străzi, cu o precizie care demonstra că știa perfect traseul pe care să-l urmeze, s-a oprit în dreptul unui restaurant și a intrat fără nici o ezitare, dovadă că mai fusese acolo. În restaurant era așteptat la o masă de un cetățean american. După urmărirea și verificarea cetățeanului american s-a aflat că acesta era spion CIA. În timpul mesei, ofițerul român a înmînat pachetul cetățeanului american și a purtat cu el o discuție amicală, întreruptă de momente în care cei doi se aplecau și își șopteau la ureche.

Am predat copiile celor două note Direcției de protecție a cadrelor militare cu sufletul greu, informîndu-l totodată pe șeful acesteia asupra situației în care mă găsesc față de prietenul meu. Situația era deosebit de gravă, notele putînd fi publicate oricînd. După trei săptămîni am fost informat asupra rezultatului cercetărilor. Ofițerul român părăsise hotelul din ordinul șefului delegației. Mai fusese de cîteva ori în New York și la acel hotel, fiind trimis la întîlnire tocmai pentru că știa să se descurce în oraș. Cetățeanul american era istoricul Larry Watts, cunoscut pentru atitudinea sa corectă față de România. În pachet erau cărți în limba engleză despre istoria adevărată a Transilvaniei care demonstrau apartenența ei firească la România. Cei doi au fost nevoiți să-și vorbească uneori la ureche pentru că în local cînta muzica. Cunoscător al dosarelor Securității, Sorin Roșca Stănescu nu a avut nici un dubiu asupra neseriozității informațiilor din note. Scandalul nu s-a mai produs. Dincolo de anecdotica acestei situații, astfel de informații neprofesioniste au distrus cariere, au nenorocit oameni, au modificat destine. Ele se găsesc cu duiumul în dosarele de Securitate pe care diferiți cetățeni curioși le consultă la CNSAS, ca să afle sursa necazurilor lor. Valoarea lor operativă este nulă. Important este ce a pățit omul din cauza

acelor informaţii false, neprofesioniste. La fel cum este important să judece cu luciditate şi informaţiile adevărate. Numai aşa se poate face o evaluare corectă a activităţii Securităţii. Dosarele Securităţii sunt lada de gunoi în care a fost colectată cu grijă şi cu mulţi bani toată murdăria umană a naţiunii noastre.

*

La capătul acestei analize, ne putem întoarce la campania de dezvăluiri a cotidianului *Evenimentul zilei* şi la articolul de excepţie al Andreei Pora. Ce se întîmpla cu informatorii din Televiziune? „Ionescu“ al nostru făcea o cerere sau era propus pentru a fi angajat la Televiziune. Actele sale erau trimise de serviciul de cadre la partid; acesta dădea ordin Securităţii să verifice: Securitatea căuta în dosare, declanşa o operaţie de verificare a anturajului, a situaţiei familiale, a situaţiei profesionale, a caracterului şi înclinaţiilor sexuale, a părerii vecinilor din bloc şi a responsabilului de scară, a situaţiei militare, a călătoriilor în străinătate, a studiilor. Cu ajutorul cui se făceau aceste verificări? Cu ajutorul informatorilor. Plătiţi sau neplătiţi. Să presupunem că Ionescu este tînăr, prin urmare nu are la dosar probleme cu legionarii, cu ţărăniştii, iar atitudinea antisovietică din unele conversaţii nu poate fi acuzată. Ponderea culegerii de informaţii va cădea pe celelalte aspecte ale vieţii sale sociale şi profesionale, unde informatorul era întotdeauna un vecin, o rudă sau un coleg. După studierea amănunţită a dosarului astfel format sau completat, Securitatea analiza posibilitatea racolării. Cu ce scop? Cu scopul de a verifica, mai departe, alţi oameni. Problema tehnică a Securităţii era că, în momentul în care partidul îi cerea să verifice un om, ea trebuia să aibă toată informaţia. De aceea, cum arăta ziarista de la *Evenimentul zilei*, activitatea de racolare a informatorilor era „un proces continuu“. Teoretic – şi asta a creat multe confuzii după revoluţie – hotărîrea de a racola o persoană trebuia să pornească de la anumite calităţi ale acesteia, mai ales de la caracterul său, iar în al doilea rînd de la pregătirea sa profesională. Nu puţine au fost şi cazurile de confuzie, inclusiv cu

aspecte hilare. În toamna anului 1987 jurnalistul Ion Cristoiu a fost contactat de ofițerul de Securitate al publicației unde lucra, cu întrebarea dacă Alex Ştefănescu, un cunoscut critic literar, intenționează să scrie un roman disident. Era o confuzie cu subsemnatul, Alex Mihai Stoenescu, iar romanul era *Cîinii răguşiți*, trimis spre publicare Editurii Dacia din Cluj la 12 septembrie 1987. Un caz celebru printre ofițerii de Securitate a fost acela depistat de Constantin Olteanu, adjunct al şefului Secției militare la începutul anilor '60, la Iaşi, unde fusese semnalată o anumită agitație la fabrica de medicamente din oraş în legătură cu producerea în premieră a medicamentului Moldamin. Pe rapoartele ofițerului de întreprindere, şeful Securității Iaşi de la acea dată a scris: „Să fie pus sub urmărire informativă cetățeanul Moldamin şi să se treacă la racolare".

Dacă la începutul anului 1990 s-ar fi făcut bilanțul activității DSS, acesta ar fi fost nevoit să raporteze neîndeplinirea în întregime a Planului de măsuri pe anul 1989. În fapt, planul de măsuri era un document formal, o modalitate de raportare a Securității către conducătorul său, Partidul Comunist Român, şi către comandantul suprem care în acea perioadă nu mai avea puterea, nervii şi răbdarea să citească un material stufos, plin de fraze menite să acopere şi să justifice activitățile reale ale Securității. Nu credem că Ceauşescu a dormit mai liniştit după ce Securitatea i-a înaintat planul ei de măsuri „în vederea creşterii calității şi sporirii eficienței activității de apărare a securității statului, a cuceririlor revoluționare ale poporului, a independenței, integrității şi suveranității patriei".

Activitatea Securității în anul 1989 a fost alta. Activitatea Securității şi a şefului ei poate fi încadrată rațional în fenomenul de **favorizare a schimbării,** cu limita că atît generalul Iulian Vlad, cît şi corpul ofițerilor de Securitate vedeau în schimbare o înlocuire a lui Ceauşescu cu un lider reformator care să păstreze linia națională a comunismului (socialismului) românesc, profitînd de slăbiciunile URSS. În cazul în care situația internă şi internațională evolua spre o desprindere de dominația URSS,

Vlad şi Securitatea ar fi optat pentru componentele socialiste ale direcţiei franco-germane.

Lupta pentru putere

Un aspect care nu poate fi neglijat este implicarea Securităţii în lupta pentru putere, înţelegînd prin aceasta interesul de a controla desfăşurarea vieţii politice sub regimul comunist, astfel încît să fie cunoscute şi prevenite orice tendinţe care ar conduce la alterarea importanţei, stabilităţii şi eficienţei instituţiei, precum şi pentru a exercita o anumită influenţă asupra factorului politic care o conduce. Toate serviciile secrete din lume îşi infiltrează oameni în structurile de putere sau îi racolează pe cei aflaţi în ascensiune, sprijinindu-i uneori în cariera politică, astfel încît să poată acţiona la un moment dat în folosul ţării şi/sau al serviciului secret respectiv. Uniunea Sovietică şi Rusia de astăzi, Statele Unite, Franţa sunt campioni ai infiltrării propriilor oameni sau a personalităţilor racolate în structurile de putere. Această metodă aduce mai multe avantaje, între care: posibilitatea de a acoperi şi proteja alţi oameni, de a proteja secretul de labilităţile vieţii politice şi publice, apoi capacitatea de a acţiona eficient într-o structură unde apare un caz, un fenomen periculos, înzestrarea omului politic sau înaltului funcţionar racolat cu un corp de informaţii şi cunoştinţe necesare activităţii sale într-o lume a exploziei tehnologice, a comunicării, a spionajului superperfecţionat şi nu în ultimul rînd a împuţinării ideilor originale, devenite tot mai rare, tot mai greu de născut în mod izolat, neintegrat unui sistem, sistem care, oricît de civil ar fi şi în oricît de democratică ţară l-ar asimila, trece pînă la urmă şi prin ograda serviciilor secrete.

Transpunînd aceste considerente teoretice – şi să nu ne imaginăm că serviciile secrete comuniste făceau altfel – la situaţia din România, vom constata că modelul sovietic a influenţat decisiv, încă de la început, metodologiile de infiltrare ale Securităţii române. Dar România a reprezentat din nou un caz special şi în acest

domeniu. El este legat implicit de modelul Ceauşescu şi de revoluţia din 14 decembrie 1989-20 mai 1990. Ca peste tot în ţările ocupate, URSS a construit sistemul comunist din temelii, iar în România inclusiv fundaţia, fiind singura ţară ocupată fără partid comunist şi fără o minimă bază de mase. În lipsa scheletului politic, URSS a acţionat atît pe plan intern, cît şi (mai ales) extern pentru impunerea regimului comunist, a formei politice de conducere, cît şi pentru stăpînirea ţării prin structurile de informaţii şi spionaj, acest din urmă proiect fiind cauza principală a violenţei cu care s-a instalat în România sistemul sovietic. Primul nucleu a ceea ce va deveni după 1948 Securitatea a fost constituit din agenţi sovietici, proveniţi din minoritari născuţi în România (în special din Basarabia) şi din ofiţeri ai secţiei române a NKVD-ului. Apoi la Bucureşti şi în cîteva centre conspirate din ţară s-au instalat structuri ale serviciilor secrete sovietice, conduse de ofiţeri sovietici, avînd inclusiv misiunea de a forma cadrele viitoarei Securităţi. Aceste cadre, selectate mai ales din rîndurile minoritarilor, au lucrat mulţi ani într-o formă de organizare care sugera mai degrabă calitatea de *ramură a KGB în România* decît aceea de serviciu secret al unei ţări aliate. Cele mai interesante şi credibile informaţii despre felul în care şi despre oameni cu care s-a creat Securitatea română le avem de la un astfel de minoritar implicat în procesul de construcţie, în controlul sovietic şi în crimele primilor ani ai Securităţii – Ion Mihai Pacepa: „La 30 august 1948, s-a creat Direcţia Generală a Securităţii Poporului, care a unit într-o singură organizaţie serviciile de informaţii interne şi externe ale României, constituind coloana vertebrală a Ministerului de Interne condus acum de Teohari Georgescu, numit între timp ministru plin. Această nouă poliţie politică semăna atît de mult cu sora ei mai mare din Moscova, încît pînă şi salariile ofiţerilor ei erau plătite în aceeaşi zi – la fiecare 20 ale lunii, pentru a comemora ziua de 20 Decembrie 1917, cînd s-a creat Comisia Extraordinară de Combatere a Contrarevoluţiei şi Sabotajului, prima poliţie politică comunistă, ce a rămas în istorie sub numele de CEKA. *(În realitate, jumătate dintre salariaţii României luau leafa la 20 ale fiecărei luni; nu avea nici o legătură*

cu CEKA, n.a.) Marea majoritate a conducerii Securităţii era formată din ofiţeri de informaţii sovietici acoperiţi (...) Sub lozinca «îţi trebuie ani să pregăteşti un ofiţer de informaţii», INU *(denumirea serviciului de spionaj sovietic la acea dată,* n.a.) a «donat» Securităţii numeroase alte cadre de conducere. În fapt, la crearea ei nu a existat nici o singură direcţie centrală sau regională de securitate care să nu fi avut ofiţeri acoperiţi ai INU în conducerea ei. Moscova a dotat aceşti ofiţeri cu acte de identitate contrafăcute, prezentîndu-i ca români, dar nu a izbutit să-i şi facă să vorbească corect româneşte"[52].

Una din operaţiile clasice, metodologice conduse de NKVD şi apoi de KGB în România a fost aceea de infiltrare a agenţilor săi şi/sau de racolare a unui număr mare de activişti ai partidului, funcţionari, ofiţeri în structurile de putere, în cele economice şi diplomatice ale statului. Aşa era modelul sovietic. Numai că în România – ca şi în celelalte ţări ale lagărului – aceşti agenţi aveau un dublu rol: exercitarea controlului Securităţii asupra infrastructurii politice, dar şi controlul Uniunii Sovietice asupra centrelor de putere ale României. Este motivul principal pentru care Ceauşescu a declanşat procesul de epurare a funcţiilor de decizie din partid şi din Securitate de agenţii sovietici, autentici sau doar bănuiţi. Cum majoritatea era formată din minoritari, mişcarea a părut mai puţin politică şi mai mult personal-naţionalistă. Ceauşescu nu era xenofob; mai toţi cei din anturajul lui certifică acest lucru. Cum între minoritarii epuraţi, majoritatea o formau evreii, aceştia au lansat imaginea falsă că Ceauşescu este antisemit, cînd în realitate era vorba fie de misiunile ascunse pe care le îndeplineau pentru un stat străin (URSS), fie de suspiciunea că ar îndeplini sau ar putea îndeplini la un moment dat astfel de misiuni. Resortul care l-a proiectat pe Ceauşescu în această acţiune a fost însă teama că va putea fi înlocuit în orice moment şi cu uşurinţă de Moscova, avînd o Coloană a V-a în imediata lui apropiere. În concepţia lui Ceauşescu, românii lui nu l-ar fi trădat, ci numai străinii, care, avînd o altă patrie, o vor sluji pe aceea în ultimă instanţă. El a căutat să-şi

[52] Ion Mihai Pacepa, *Moştenirea Kremlinului*, Ed. Venus, Bucureşti, 1993, pp. 60-61.

asigure puterea supremă în stat şi să n-o cedeze nimănui. Pentru acoperirea acestui interes personal, Ceauşescu a lansat teza dezvoltării independente a comunismului românesc şi teza „socialismului naţionalist".

O dezbatere indirectă – prin intermediul unor cărţi – s-a lansat în ultimii ani între fostul general de Securitate Neagu Cosma şi scriitorul israelian Teşu Solomovici. Neagu Cosma, şef al Direcţiei Contraspionaj într-o vreme, a avut un acces direct la statisticile privind componenţa etnică a conducătorilor instituţiei, la care trebuie să adăugăm că sub Ceauşescu a fost dat în lucru şi un document oficial privind componenţa etnică a Securităţii. El a publicat în 1996 o broşură despre prezenţa evreilor şi a altor minorităţi în aparatul de represiune al Securităţii, furnizînd mai multe liste cu nume, între care şi una a conducerii[53]. Alte liste cu şefii Securităţii din teritoriu cuprind, de asemenea, mulţi evrei şi unguri. Numele sunt însă alese selectiv dintr-o listă care cuprinde încă o dată pe atît români şi alte minorităţi şi mai sunt şi amestecate. Autorul nu reuşeşte să explice, de exemplu, că majoritatea numelor de femei evreice nu aparţineau unor femei de serviciu, ci erau ale personalului operativ numit în funcţii operative. Doi ani mai tîrziu generalul Cosma publică o carte mult mai serios documentată şi mai bine construită, în care lămureşte problema nucleului cel mai dur al începuturilor Securităţii – Direcţia de Anchete Penale, cea care a fost autoarea torturilor, schingiuirilor, bătăilor şi celor mai grave abuzuri pe care le evocă în presa postdecembristă mai toţi deţinuţii politici. Neagu Cosma prezintă lista a 22 de securişti din conducerea acelei Direcţii, toţi evrei, apoi şi următoarea statistică: „Pînă în anii 1950–1952, pe lîngă cei 22 numiţi mai erau în Direcţia Anchete Penale 8-10 maghiari-evrei, 4-5 greci, 2-3 sîrbi, 2-3 lipoveni. Restul, pînă la circa 45, cîţi erau în total în acea unitate, erau români" *(adică doi-trei,* n.a.)[54]. Realitatea, pe care Teşu Solomovici o confirmă,

---

[53] Neagu Cosma, *Contribuţia unor minorităţi naţionale la bolşevizarea României,* Ed. Bravo-Press, Bucureşti, 1996, pp. 54-55.

[54] Neagu Cosma, *Securitatea, poliţia politică, dosare, informatori,* Ed. Globus, Bucureşti, 1998, p. 20.

este că funcţiile principale ale Securităţii şi posturile-cheie, nu întotdeauna la vîrf, erau ocupate de evrei, evrei-unguri şi unguri. În plus, el completează teza dominaţiei aparatului de represiune de către evrei şi cu numeroasele cazuri în care evreii au fost victime ale represiunii staliniste, evreii din conducerea Securităţii neavînd nici o reţinere în a tortura, arunca în închisori şi asasina alţi evrei[55]. O lucrare amplă asupra acestui fenomen a fost publicată de Teodor Wexler şi Mihaela Popov[56]. Aşa cum am arătat pe larg în cartea mea, *Armata, mareşalul şi evreii*, atunci cînd analizăm momentul introducerii sistemului comunist în România şi punem în discuţie rolul comuniştilor aduşi din URSS, componenţa etnică a acestora nu este atît de importantă, nu are nici o relevanţă, deoarece calitatea de comunist, în viziunea sovietică, anula orice implicare personală de natură etnică, religioasă sau de naţionalitate a individului. Criteriile după care se acţiona pe teritoriul României – adică *în exteriorul* URSS – pentru procesul de comunizare conţineau într-adevăr componenta etnică, pornind de la ideea că în România naţionalistă, „fascistă", minorităţile – în principal evrei, ţigani şi unguri – sunt un mediu foarte bun pentru cultivarea sentimentului de răzbunare pe români. Locul unde autorii citaţi pînă acum – Pacepa, Cosma şi Solomovici –, la care putem să-l adăugăm şi pe Vladimir Tismăneanu, nu finalizează analiza este că între valul de agresiuni la adresa evreilor din perioada stalinistă şi valul de epurări ale evreilor din structurile Securităţii şi ale partidului din timpul lui Ceauşescu nu există nici o legătură. A fost vorba de două motivaţii diferite. Încă de la sfîrşitul celui de-al Doilea Război Mondial, Stalin a avut un puternic puseu antisemit în legătură cu presiunile Organizaţiei Mondiale Evreieşti şi ale masoneriei roşii de a se constitui o republică evreiască în componenţa URSS. Nikita Hruşciov a povestit acest moment în *Memoriile* sale: „După ce Ucraina a fost eliberată, membrii comitetului Lozovski au întocmit un memoriu.

---

55 Teşu Solomovici, *Securitatea şi evreii. Despre călăi şi despre victime*, Ed. Ziua, Bucureşti, 2003.

56 Teodor Wexler şi Mihaela Popov, *Anchete şi procese uitate. 1945–1960*, vol. I-II, Fundaţia W. Filderman, Bucureşti, f.a.

Era adresat lui Stalin şi cuprindea propunerea ca Crimeea să devină o Republică Sovietică Evreiască în cadrul Uniunii Sovietice, după ce tătarii din Crimeea fuseseră deportaţi. Stalin văzu în spatele acestei propuneri mîna sioniştilor americani, care opera prin biroul Sovinform. Membrii Comitetului, declară el, erau agenţi ai sionismului american. Ei încercau să formeze un stat evreiesc în Crimeea, pentru a smulge Crimeea din cadrul Uniunii Sovietice şi pentru a stabili un avanpost al imperialismului american pe ţărmul nostru, ceea ce ar constitui o ameninţare directă pentru securitatea Uniunii Sovietice. Stalin îşi dezlănţui imaginaţia în această direcţie. Era stăpînit de o manie a răzbunării"[57]. Tot Stalin a declanşat procesele împotriva evreilor (procesul „halatelor albe") şi schimbarea liderilor partidelor comuniste din ţările europene ocupate, între care se pare că doar Gheorghi Dimitrov nu era evreu, în momentul în care a constatat că apariţia statului Israel (1948) oferă evreilor o patrie, iar evreilor comunişti o *altă* patrie decît URSS. Nu întîmplător acuzaţia acelui timp era de *sionism,* adică de aderenţă la statul Israel. Speriat că aceştia ar putea reprezenta baza de lucru infiltrată de Statele Unite, ţara spre care se îndrepta politica Israelului, precum şi agenţii unui nou centru de putere mondial, Stalin a trecut la represiunea rapidă şi brutală împotriva lor. Procesul n-a fost finalizat, Stalin murind la scurt timp – zic unii, suspect! – după ce luase această hotărîre. Gheorghiu-Dej a profitat atunci de conjunctură pentru a-şi asigura conducerea partidului.

Autorii citaţi evită să prezinte şi intervalul mare de timp dintre epurarea stalinistă (1953) şi epurarea începută de Ceauşescu (1969), ratînd astfel să identifice resortul real al măsurilor luate de Ceauşescu, total diferite de cele ale lui Stalin. Cel care a surprins cu precizie motivaţia liderului comunist român, declanşată de atitudinea din timpul crizei cehoslovace, este Ion Iliescu: „Însă poziţia lui Ceauşescu din 1968 a fost chiar un act de temeritate din partea lui, apreciat ca atare de toată lumea. Atunci, el s-a aflat în vîrful simpatiei şi susţinerii populare, pentru că *exprima deschis o stare*

57 *Memoriile lui Hruşciov,* Institutul de Studii Istorice şi Social-Politice de pe lîngă CC al PCR (uz intern), Bucureşti, 1973, p. 369.

de spirit existentă în societatea românească cu privire la Uniunea Sovietică – stare de spirit care s-a confirmat şi s-a ilustrat printr-o susţinere foarte clară a acelei poziţii exprimate de Ceauşescu. După aceea însă, Ceauşescu, analizînd consecinţele gestului său, a devenit evident preocupat de soarta lui – pentru că era, în general, un tip foarte suspicios. Pe acest fundal, suspiciunile faţă de propriul anturaj au început să-i crească, astfel încît, fără îndoială, şi-a pus tot mai des şi mai serios întrebarea cum anume să-şi asigure poziţiile de comandă şi *să preîntîmpine orice încercare de debarcare a sa de la conducere*, bănuind tot felul de posibile acţiuni subterane susţinute de Uniunea Sovietică"[58]. Prin epurările minoritarilor din structurile Securităţii, pentru a reveni la subiectul nostru, Ceauşescu nu viza materializarea unei atitudini antisemite, ci îndepărtarea unui potenţial de subminare şi spionaj al URSS în serviciul secret al României. Ceauşescu cunoştea faptul că mulţi dintre aceşti minoritari primiseră identităţi româneşti de la serviciile de informaţii sovietice şi că în continuare aveau un statut ascuns de cetăţeni sovietici, de ofiţeri ai KGB, GRU şi ai altor structuri sovietice. Îndepărtarea din Armată a generalilor prosovietici, de exemplu, nu a avut un caracter etnic. Criza cehoslovacă a venit prea repede pentru proiectul lui Ceauşescu de instalare fermă şi autoritară a conducerii sale, la numai trei ani de la numirea în funcţia de şef al PCR, motiv pentru care şi procesul de epurare a fost accelerat şi destul de vizibil. Pe fondul înlocuirii minoritarilor cu români, noii lideri români ai Securităţii au preluat metodologia sovietică a infiltrării, plasîndu-şi românii lor în structurile de putere ale statului, conform intenţiilor şi scopurilor prezentate mai sus. Epurările operate de Ceauşescu îşi au originea în metodologia sovietică de instalare a sistemului comunist în România, care, aşa cum arătam, pornea de la concepţia că minoritarii au suferit persecuţii din partea statului monarhist şi „fascist" român şi în consecinţă sunt cei mai buni executanţi ai ordinelor sovietice împotriva poporului român, că partidul comunist nu a putut lua fiinţă în România ca organizaţie

[58] *Marele şoc din finalul unui secol scurt. Ion Iliescu în dialog cu Vladimir Tismăneanu,* Ed. Enciclopedică, Bucureşti, 2004, p. 31.

naţională, ci ca filială a Cominternului, că minoritarii sunt capabili de loialitate faţă de URSS în detrimentul României, ca urmare a comportamentului naţionalist-xenofob al fostelor administraţii româneşti. Pentru Securitate, pentru noua Securitate recrutată din tinerii ţărani şi muncitori români ai anilor '50-'60, epurarea operată de Ceauşescu a fost o ocazie perfectă pentru penetrarea în structurile de putere ale statului. Pe lîngă adevăraţii agenţi perfect acoperiţi infiltraţi de Securitate în structurile statului, informatorii din întreprinderi sau din lumea intelectualităţii culturale sunt doar plevuşca aruncată presei pe care aceasta o înghite ca un pelican cu capul dat pe spate. Marea problemă a României post decembriste a fost că infiltrarea sovietică s-a activat şi dezvoltat multiplu, pe fondul prăbuşirii generale a statului. În lunile şi anii următori, pînă la conştientizarea realităţii în timpul administraţiei Constantinescu, România a dat multiple semnale de intenţii pentru o apropiere de Occident, fără însă a mişca ceva concret în această direcţie, rămînînd pe fond o ţară în continuare prizonieră a sferei de influenţă sovietice şi a Rusiei.

Strania relaţie cu americanii

Din analiza comportamentului Securităţii, ca instituţie cu reacţie unitară, nu pot lipsi o serie de informaţii care circulă despre infiltrări la nivel înalt. Trebuie subliniat de la început că este vorba doar de presupuneri, de bănuieli exprimate în contextul distrugerii Securităţii în decembrie 1989. În timpul audierilor de la Comisia senatorială, Sergiu Nicolaescu îi cere generalului Neculicioiu, şeful UM 0110, să caracterizeze logic absenţa unor reacţii din partea cadrelor DSS la informaţii despre pregătirea acţiunii din decembrie '89. Apoi, dacă au găsit agenţi străini infiltraţi în MI şi DSS. În răspunsul său, Neculicioiu îl numeşte pe colonelul Raţiu, şeful Direcţiei I, pentru relaţiile sale cu serviciile de informaţii vest-germane, deoarece nu a fost arestat imediat după revoluţie, nu a fost trimis în judecată, deşi fusese şeful Direcţiei I, cea care se ocupa de informaţii

interne, şi, în plus, la foarte scurt timp după destituire, a devenit directorul uneia din primele firme vest-germane instalate în România[59]. Informaţiile despre destinul postdecembrist se confirmă, dar bănuiala de relaţii cu serviciul de spionaj german nu are nici o confirmare. Astfel de informaţii trebuie întotdeauna verificate. Salvarea colonelului Raţiu a venit dintr-o sumă de atuuri pe care le-a avut acesta, inclusiv de natură personală, banale în contextul societăţii româneşti. În primul rînd, avea un grad de rudenie cu noul procuror general numit după revoluţie, Robu, lucru care a contat, în condiţiile de politizare şi dezordine instituţională din primii ani postrevoluţionari. În al doilea rînd, colonelul Raţiu se afla într-o relaţie privilegiată cu grupul de businessmani evrei care dominau afacerile – substanţiale! – din localitatea Scorniceşti, oameni de afaceri extrem de influenţi şi cu legături puternice în exterior. În sfîrşit, un argument surprinzător pentru orice analist: şeful Direcţiei I a Securităţii comuniste avea o soră în Canada. Generalul Alexie avea nu numai rude în Occident, dar şi rude *fugite* în Occident. Una dintre ele vorbea constant la *Europa liberă* împotriva regimului Ceauşescu. Este o informaţie cutremurătoare: zeci de mii de oameni cu rude în străinătate sufereau abuzurile partidului şi ale Securităţii pentru asta, în timp ce lideri ai conducerii centrale a Securităţii aveau astfel de rude, unele de gradul întîi! Nu conta sus, conta numai jos. Nedrept.

Generalul Neculicioiu a prezentat însă Comisiei senatoriale pentru cercetarea evenimentelor din decembrie 1989 şi un caz documentat, pentru că făcuse obiectul unei investigaţii conduse oficial înainte de revoluţie. Acest caz era al generalului Doicaru, legătura superioară şi protectorul lui Pacepa. Generalul Doicaru se afla în legătură cu o agentură sovietică din România. Întrebat cu ocazia audierilor dacă a surprins lideri ai Securităţii racolaţi de servicii secrete, Neculicioiu l-a indicat pe Doicaru: „În august (1989), ruşii l-au retras pe... era un general-locotenent de la forţele armate unite, Mihailov sau, mă rog, nu aş vrea să greşesc numele, a făcut o

[59] Arh. SR, *Stenograma nr. 111 din 12 iunie 1994 (continuare audiere general-locotenent Neculicioiu Victor)*, p. 11.

întîlnire extrem de profesionistă în Parcul Herăstrău cu Doicaru"[60]. Generalul Doicaru, mort suspect într-un accident de vînătoare după revoluţie, nu mai era însă în structurile active ale Securităţii. În schimb, a rămas un mare semn de întrebare printre foştii ofiţeri de Securitate faptul că fiul generalului Aristotel Stamatoiu a primit în 1990, la cîteva luni după ce tatăl său era arestat, o bursă de studii în Statele Unite, unde a şi emigrat. Mai mult, imediat după eliberarea din închisoare, Stamatoiu – fost adjunct al şefului Securităţii Statului şi şef al DIE, unde îi lucra pe americani – a primit viză pentru SUA. Dacă în cazul lui Doicaru lucrurile sunt destul de clare, în privinţa altor înalţi ofiţeri activi ai Securităţii informaţiile rămîn doar în domeniul speculaţiei. Însă, este interesant că ambele cazuri de ofiţeri activi vizează legături cu servicii de informaţii occidentale, nu cu cele sovietice.

În timpul audierii sale la Comisia senatorială, generalul Stamatoiu a avut la un moment dat o remarcă şocantă, care însă nu a trezit interesul senatorilor, probabil din lipsă de profesionalism. Iată ce declara la 26 ianuarie 1994: „Sovieticii au fost foarte bine organizaţi la noi informativ. Am avut informaţii din care rezulta clar *structura organizării informative* a lor în ţară şi *informaţiile îmi proveneau de la CIA dintr-o sursă directă.* Au avut şi condiţii pentru că ne-au avut la mînă destui ani şi şi-au organizat bine activitatea şi mai ales că noi eram cei indisciplinaţi din Tratat, ei aveau tot interesul să ne aibă sub control, au avut posibilităţi şi eu cred că şi acum exercită ei un control riguros. Şi s-au mai şi creat posibilităţi; cu deschiderea frontierelor s-au creat posibilităţi multiple"[61]. Greutatea acestei afirmaţii este dată de cele două elemente ale informaţiei subliniate în text. Ele spun acelaşi lucru: că generalul din Securitatea regimului comunist al României Aristotel Stamatoiu, şeful informaţiilor externe, care se ocupa de spionarea Statelor Unite ale Americii, primea informaţii despre structura organizării informative a URSS în România de la CIA, dintr-o sursă directă.

---

[60] *Ibidem*, p. 12.

[61] *Arh. SR, Stenograma nr. 31, Audierea general-locotenentului Stamatoiu Aristotel*, 26 ianuarie 1994, p. 17.

Este fabulos, şi pentru faptul că nivelul la care putea avea cineva acces din conducerea CIA la cunoaşterea organizării structurii informative a URSS-ului din România, ca sursă directă, nu se afla decît la vîrful administraţiei americane. Afirmaţia şocantă a generalului Stamatoiu trebuie privită cu o anume circumspecţie, dar numai cu o „anume", pentru că nu poate fi respinsă. Cîndva, peste nişte ani, poate se va vorbi despre nivelul înalt de colaborare între Securitate şi serviciile secrete americane, păstrat şi după revoluţia din decembrie, mai ales în perioada 2000–2004 şi în special după 11 septembrie 2001. În al doilea rînd, este perfect posibil ca generalul Stamatoiu să fi obţinut asemenea informaţie, pentru că obţinerea informaţiilor de pe spaţiul american era în atribuţiile sale, dar o astfel de informaţie se verifica. Ea era raportată direct şefului DSS, care o repartiza spre verificare direcţiilor de contrainformaţii, îndeosebi UM 110. Prin urmare, este imposibil ca generalul Stamatoiu să afle de la americani organizarea informativă a KGB-ului în România, fără ca această informaţie să nu devină certă prin verificarea contrainformaţiilor. Este posibil să fie vorba de o confirmare, de o informaţie sau un document care să verifice informaţiile pe care Securitatea le avea deja. Atît generalul Neculicioiu, cît şi Stamatoiu au dat mai multe declaraţii interesante, printre rînduri, senatorilor. De exemplu, generalul Stamatoiu a declarat în faţa Comisiei că Securitatea nu a avut nici informaţii preliminare, nici ulterioare despre calendarul discuţiilor Gorbaciov–Bush de la Malta:

„Dl Stamatoiu: (...) Efectiv în Malta nu aveam posibilităţi, nici în zvon.

Dl Săndulescu: Dar cancelariile din Occident, acolo aveaţi posibilităţi să aflaţi ceva?

Dl Stamatoiu: Da, aveam şi mai cunoşteam cîte ceva, dar problemele erau la modul general. Noi nu am ajuns să cunoaştem nişte treburi concrete, înscrise în ordinea de zi. A trebuit să desprindem concluzii despre ce s-a discutat acolo din măsurile pregătitoare care au fost făcute înainte, din ce s-a mai aflat după, dar s-ar

putea ca Direcţia de informaţii a armatei care era tot atît de interesată să fi avut ceva posibilităţi."[62]

Este o declaraţie care ascunde realitatea, probabil pentru a menaja sensibilităţile americane postdecembriste. Chiar în raportul Comisiei senatoriale se află reprodusă nota-raport nr. 00275 din 01.12.1989 a CIE, direcţia condusă de Stamatoiu, în care i-a fost prezentată lui Ceauşescu ordinea de zi de la Malta[63]. Deja cunoaştem că în noaptea de 3 decembrie 2004 generalul Vlad i-a prezentat lui Ceauşescu cele două note privind înţelegerea survenită între Gorbaciov şi Bush pentru înlăturarea regimului dictatorial de la Bucureşti şi pentru intervenţia în Panama. Nu toate aceste informaţii au trecut mai întîi pe la Stamatoiu, iar în cazul celor două telegrame ele în mod sigur au venit direct la Vlad. Dar minimalizarea sau negarea existenţei informaţiilor detaliate din Malta nu poate fi decît suspectă.

La începutul primăverii anului 2003 în presa română s-a declanşat un scandal generat de o investigaţie a canalului de televiziune France 3. Pe durata emisiunii *Pieces a conviction,* difuzată în seara de 6 martie, la ora 23.35, istoricul Catherine Durandin a făcut afirmaţii tranşante despre legăturile unor personalităţi politice ale României cu CIA. Ziarul *Ziua* a publicat fragmentul de stenogramă a emisiunii care se referea la activităţile CIA în Estul Europei:

„Realizatoare: Care a fost cea mai reuşită manipulare a CIA?

Catherine Durandin: Am avut şansa extraordinară să studiez arhivele declasificate ale CIA, la Washington. Cea mai extraordinară descoperire pe care am făcut-o a fost cea privind infiltrarea viitoarelor democraţii...

R: Care? Bulgaria, de exemplu?

CD: România, în special, dar şi Polonia. (Infiltrarea a fost) orientată şi foarte performantă. A existat de la începutul administraţiei

---

[62] *Ibidem,* p. 26.

[63] Senatul României, *Raportul Comisiei Senatoriale privind acţiunile desfăşurate în revoluţia din decembrie 1989,* vol. 1, p. 9.

Reagan şi începutul Administraţiei Bush tatăl. O muncă extraordinară a CIA, pentru recuperarea elitelor de opoziţie, care încă îşi mai produce roadele de infiltrare. Oameni care tăceau, dar erau nemulţumiţi; gorbaciovişti români, care nu aveau dreptul la cuvînt şi care au fost invitaţi în SUA, formaţi în SUA, cîteva luni, relansaţi în circuit şi care acum sunt miniştri şi buni clienţi ai NATO.

R: Înţelegem ce se întîmplă azi.

CD: Da, pur şi simplu."[64]

Emisiunea a fost considerată la Bucureşti un atac la adresa guvernului Năstase, pe fondul nemulţumirii Franţei pentru politica proamericană a României. Criza relaţiei franco-române a fost punctată şi cu o declaraţie dură a preşedintelui Chirac, care dezvăluia sentimentele de protectorat pe care le-a încercat Franţa de-a lungul secolelor, precum şi cu un răspuns la fel de dur al preşedintelui Iliescu. La mijloc este problema pe care am analizat-o frecvent pe parcursul volumelor de faţă, a pretenţiei Franţei de a coordona şi decide asupra politicii României, în schimbul sprijinului constant de care s-a bucurat ţara noastră. Un alt atac pe această temă a fost dat în februarie 2004, prin documentarul *Şah mat,* difuzat la 25 februarie pe Canalul Arte, avînd-o ca autoare pe Suzanne Brandstatter. În acest film modest ca realizare artistică autoarea relansează tema implicării CIA în revoluţia din decembrie, folosind însă o serie de mărturii ale unor personalităţi europene şi americane implicate în evenimente. Cotidianul *Jurnalul Naţional* deschide o campanie de presă, iar cunoscutul jurnalist Marius Tucă organizează mai multe emisiuni TV pe această temă[65]. Scandalul eşuează din cauza afirmaţiilor exagerate şi lipsite de credibilitate că Ion Iliescu era agent CIA, dar torpilarea cazului nu împiedică observarea unor informaţii importante care s-au difuzat prin intermediul filmului *Şah mat*. Astfel, Dominique Fonvielle, fost ofiţer de informaţii francez, confirmă concluziile istoricilor români că în perioada 1986–1989 asupra regimului comunist din România

64 „Miniştrii CIA", ziarul *Ziua* /13.03.2003, p. 1.

65 Vezi *Jurnalul Naţional* din 23, 24 şi 27 februarie 2004; Antena 1, *Marius Tucă Show* din 2 şi 3 martie 2004.

se declanşase o *subversiune* internaţională, apoi a explicat şi cum a fost pornită: „Primul lucru este definirea, în ţara respectivă, a forţelor de opoziţie. Este indispensabilă o puternică acţiune de obţinere de informaţii, de spionaj, pentru a identifica persoanele care au suficientă credibilitate şi impact pentru a ajunge să destabilizeze populaţia contra regimului care trebuie înlăturat (...) Trebuie dusă o intensă acţiune de propagandă din exterior, pentru a demonstra că acest regim este, pe de o parte, urît de toată lumea, că este izolat, că nu mai poate accede la titlul de naţiune liberală şi să se demonstreze că există o legitimitate în mişcările de opoziţie care vor apărea“[66]. Adevărurile clare ale acestor afirmaţii au înfuriat pe foarte mulţi eroi ai evenimentelor din decembrie. Congressmanul Christopher Smith vine şi el cu nişte precizări interesante: „Încetarea primirii ajutorului internaţional, în special cel din SUA, a grăbit căderea regimului său. Ceauşescu nu mai putea continua să construiască monumente în cinstea sa şi să-şi aducă poporul la faliment, fără valută străină. Dintr-odată, omul pe care l-am adus la putere – şi, cînd spun noi, mă refer la Guvernul american – a devenit un paria“[67]. Miklos Nemeth, fostul premier al Ungariei, relatează în aceeaşi emisiune implicarea directă a spionajului maghiar în evenimentele de la Timişoara. În urma filmului transmis pe *Canal Arte* şi a dezbaterilor televizate din România a rămas deschis şi nelămurit subiectul implicării spionajului Statelor Unite în evenimentele din decembrie 1989 din România, dar iminenta intrare a ţării noastre în NATO a şters subiectul de pe ordinea de zi, din obişnuita laşitate. De asemenea, nu a fost analizată nici situaţia particulară a locotenent-colonelului Diaconescu, cel care răspundea de spionajul României în America, numit în funcţii mari imediat după revoluţie.

Să ne oprim o clipă şi să facem recapitularea: şeful Direcţiei I bănuit de colegii lui că era în legătură cu serviciile secrete vest-germane; şeful informaţiilor externe din Securitate bănuit că lucra

---

66 Marina Constantinoiu, Irina Cristea, „Şah mat la strategia marii manipulări“, cotidianul *Jurnalul Naţional*, Nr. 3281/27 februarie 2004, p. 6.

67 *Ibidem*.

într-o relaţie apropiată cu CIA, opozanţi şi disidenţi gorbaciovişti români erau sprijiniţi şi protejaţi de CIA, apoi au ajuns miniştri în regimul democratic; Ion Iliescu a fost nu numai alegerea sovieticilor, ci şi a americanilor. Ce se ascunde aici?

Răspunsul este foarte greu de dat acum, chiar dacă România a devenit membru NATO sub un guvern socialist acuzat de francezi că este devotat Americii. Cercetarea pas cu pas, dominată de tenacitate şi de răbdarea de a aduna cu penseta bucăţele disparate ale tabloului revoluţiei române, ne poate duce însă la o opinie întemeiată pe tipurile de probe folosite de ştiinţa istoriografică. Vom porni investigaţia de la o informaţie aflată la îndemîna oricui: recunoaşterea de către Ion Mihai Pacepa a implicării sale şi a CIA în revoluţia din decembrie 1989. Afirmaţiile lui, care de multe ori nu sunt credibile din cauza calităţii sale de dezertor, au fost însă confirmate de documente ale Securităţii. În raportul Comisiei senatoriale este reprodusă o notă a Securităţii din noiembrie 1989 în care se afirma: „Recent CIA a înfiinţat o organizaţie denumită «Trust Organization» care îşi propune: încurajarea şi sprijinirea mişcării de disidenţă în ţările socialiste; organizarea şi dirijarea activităţilor informative în rîndul emigraţiei originare din aceste ţări; iniţierea unor acţiuni îndreptate contra statelor socialiste prin intermediul elementelor ostile din rîndul emigraţiei sau al disidenţei. Organizaţia nou-creată îşi are sediul central în California şi filiale în RFG şi Austria, activităţile fiind finanţate de CIA şi (de) serviciile speciale ale ţărilor membre NATO. Instruirea acestora este făcută de un grup special constituit din foste cadre ale serviciilor de informaţii din ţările socialiste, care au trădat, între acestea numărîndu-se şi Pacepa. Printre acţiunile considerate reuşite ale lui «Trust Organization» este contribuţia adusă la destabilizarea politico-socială din Polonia, Ungaria şi RDG. Potrivit datelor ce le deţinem, pentru viitor organizaţia îşi propune să-şi concentreze acţiunile cu preponderenţă împotriva României şi Cehoslovaciei“[68]. Rolul lui Pacepa, dincolo de informaţiile pe care le-a furnizat americanilor pe parcursul mai multor

[68] *Raportul Comisiei senatoriale privind acţiunile desfăşurate în revoluţia din decembrie 1989*, vol. 1, p. 13 (este reprodusă DSS/SIE, Nota 00444/814 din 14.11.1989).

ani de debrifare, a fost acela de a contacta şi racola ofiţeri de Securitate aflaţi la post în străinătate sau retraşi în ţară ca urmare a deciziei lui Ceauşescu de restructurare a CIE, după trădarea fostului său om de încredere şi agent sovietic. Principalul instrument al racolării a fost corupţia cu bani, astfel că ofiţeri de Securitate români, al căror număr este estimat între 50 şi 100 de foştii lor colegi, au acceptat să lucreze atît în străinătate, cît şi în ţară pentru americani. Ei ar putea fi ceea ce presa numeşte uneori „partea bună a Securităţii" sau „cei buni", aflaţi de partea revoluţiei de la început şi lucrînd în folosul ei. Fără îndoială că ei nu au decît calitatea de trădători ai structurii, regimului şi statului în care erau angajaţi şi plătiţi, ideea că ar fi acţionat pentru eliberarea poporului român şi democratizarea ţării fiind în continuare hazardată. Dar probabil că tot ei acoperă cu un argument povestea eroilor securişti care au trecut de partea democraţiei, după modelul Pacepa, precum şi ideea de trădare a lui Ceauşescu din partea Securităţii. Existenţa acestor ofiţeri trădători este confirmată şi de generalul Aristotel Stamatoiu: „În anii 1988–1989 s-au intensificat acţiunile asupra ofiţerilor noştri din exterior *cu recrutări concrete,* au fost acţiuni în trei ţări concrete, servicii mari de informaţii, nu neapărat din ţara de origine a serviciului de informaţii respectiv, acţionau în cadrul unui serviciu din alte ţări. A fost în Japonia, în Grecia, în Germania, *unii recrutaţi, care nu au vrut să spună,* au lucrat mai departe, dar au fost depistaţi în ţară, alţii au venit să spună şi ori au intrat în joc, ori l-am retras din joc de la post ca să evităm, că ne-am data seama că nu putem controla şi au ieşit din joc"[69]. Generalul Stamatoiu nu-i include, firesc, în categoriile evocate pe ofiţerii spioni care n-au fost descoperiţi. Pentru a duce şi mai departe analiza asupra infiltrării CIA în Securitatea română vom ilustra două cazuri, prezentate autorului de colonelul Niculae Mavru, fostul şef al Serviciului de Filaj care răspundea de diplomaţii-spioni americani din România:

---

[69] Arh. SR, *Stenograma nr. 31, Audierea general-locotenentului Stamatoiu Aristotel, 26 ianuarie 1994,* p. 7.

„Niculae Mavru: În perioada cît am lucrat în Bucureşti, am reuşit destul de repede, împreună cu colegii mei, să descopăr, să prind şi să documentez mai multe reţele ale unor diplomaţi americani acreditaţi la Ambasada SUA. Din aceste reţele făceau parte *ofiţeri de Securitate activi sau trecuţi în alte domenii de muncă, urmaşi-«cîrtiţe» de-ale lui Pacepa*. De asemenea, mai erau în legătura spionilor americani sub acoperire diplomatică ofiţeri MApN, directori în diverse ministere, înalţi funcţionari din fostul CSP, unde se strîngeau toate datele privind economia ţării"(...)

Cazul HARRIS. „Deja în toamna anului 1986 diplomatul-spion HARRIS era în atenţia Filajului. Îi descoperisem un număr destul de impresionant de agenţi – inclusiv securişti –, însă el încă nu bănuia nivelul de cunoaştere la care ajunsesem noi. De aceea, îşi continua munca. HARRIS locuia pe strada Plantelor, în Bucureşti, în apropiere de strada Mîntuleasa. Folosea permanent obiecte extrem de comune pentru a transmite mesaje agenţilor pe care îi avea în legătură. A avea în legătură nu însemna că îi cunoaşte sau că este cunoscut de aceşti agenţi. El afla prin diverse mijloace că trebuie să treacă printr-un anume loc, pe jos sau nu, cu un anume obiect de îmbrăcăminte sau un obiect portabil, ceea ce însemna un mesaj foarte concret pentru cel avizat. Astfel de legături se descoperă în întreaga lume, în ansamblul tuturor sistemelor de contraspionaj-spionaj şi doar unele greşeli de comportament, bine observate de filori, pot să conducă spre înţelegerea mesajului. Într-o sîmbătă pe la prînz *(septembrie 1986*, n.a.), HARRIS a ieşit de acasă îmbrăcat în pantaloni scurţi, tricou, iar în mînă avea o minge asemănătoare celei de tenis, însă ceva mai aparte, în sensul că era împărţită în patru cu o linie roşie şi una albastră. A traversat str. Mîntuleasa ca un om fără griji, timp în care se mai juca cu mingea, o «arăta», o învîrtea în mînă, o muta dintr-o mînă în alta, continuîndu-şi drumul pe strada Negustori. În acel moment am observat două lucruri: 1. pe str. Pictor Romano se afla la distanţă în mişcare un coleg de ambasadă al lui

HARRIS, nume de cod MISTER, care avea în grijă să observe dacă HARRIS este urmărit. 2. Cam în acelaşi timp, pe str. Mîntuleasa, dinspre fostul bd. Republicii, venea un tip, pe care l-am identificat imediat ca fiind român. Atît MISTER, cît şi românul l-au observat pe colegul meu, care era prea avansat şi nu se mai putea retrage. Descoperind filajul, MISTER şi-a luat cîinele şi a urcat în autoturismul său, în timp ce românul a continuat pe str. Mîntuleasa, a privit insistent după HARRIS, apoi spre colegul meu, a ezitat dacă să continuie sau nu şi în cele din urmă s-a întors spre bulevard. Colegul meu l-a urmărit pe HARRIS în continuare, reuşind să surprindă reîntîlnirea acestuia cu MISTER într-o altă zonă a cartierului. Pe român l-am urmărit eu. A ajuns pe Calea Moşilor, pe lîngă Hotelul Modern, aproape de str. Cernica, exact cînd HARRIS traversa. Pentru mine, comportamentul românului mi-a dat imediat de înţeles că era agent-meseriaş: ştiuse cum să facă contrafilajul lui HARRIS şi a depistat filajul nostru. Românul s-a întors pe Calea Moşilor, s-a oprit aproape de Hotel Modern şi a «studiat» mai multe vitrine. În acest timp, HARRIS a mers la ambasadă, de unde a plecat împreună cu un coleg, cu maşina acestuia, pe bd. Republicii, spre Şoseaua Mihai Bravu, iar în intersecţia bulevardului cu Calea Moşilor a avut «vederea» cu românul. Fiind al treilea contact vizual, în condiţiile date, unul în maşină, celălalt pe jos, semnalul a fost: «Suntem urmăriţi; pe altădată». Românul a înţeles mesajul şi a început să mă caute. Apariţia altor cadre ale filajului nostru i-a dat posibilitatea să-şi dea seama că suntem pe urmele lui, fiind prea mulţi, şi a abandonat întîlnirea, fiind acum preocupat să scape de filaj pentru a nu se afla cine este. Toate aceste amănunte mi-au întărit convingerea că românul urmărit de mine făcea sau făcuse parte din cadrele de Securitate ale României, pregătite pentru spionaj în străinătate. Ştia meseria. A continuat liniştit pe bd. Republicii, jucînd de data asta scena plimbării, pînă a ajuns în Piaţa Rosetti. Aici a vrut să intre la întreprinderea de import-export din acel loc. Ştiind că în întreprindere se află şi ofiţeri de-ai noştri sub acoperire, au fost alarmaţi cîţiva pentru a depista cine este românul urmărit, în

cazul că intră în clădire. În uşă s-a întîlnit cu un tip şi o tipă care ieşeau, astfel că nu a putut evita să descoperim că îi cunoaşte şi, în consecinţă, că şi el lucrează acolo. S-a despărţit de cei doi, încercînd să ne deruteze, şi a plecat spre magazinele din apropiere, de pe str. Hristo Botev. După un timp, în care s-a verificat de mai multe ori, a cumpărat salam, muştar şi pîine şi a revenit ceva mai relaxat la întreprinderea de import-export. Am raportat, iar ordinul pe care l-am primit a fost cît se poate de prost: «Lasă-l, că avem poze, filme, e al nostru. Îl găsim la servici». Ei bine, individul n-a mai ieşit. L-am pierdut. Asta se întîmpla în toamna lui 1986. În 1989 l-am văzut pe românul meu la Timişoara, fusese mutat ca urmare a cercetărilor făcute de contraspionajul condus de locotenent-colonelul Diaconescu. L-am văzut, am tăcut, dar la primul scurt concediu am venit la Bucureşti şi m-am dus la Diaconescu. Era deja prea tîrziu; revoluţia l-a făcut disident din rîndurile Securităţii“ (...) „Un alt agent de-al lui HARRIS a fost depistat de noi în octombrie 1986. HARRIS a repetat în acea zi deplasarea cu autoturismul ambasadei pe str. Andrei Mureşianu. Asta ne-a alarmat. Nu era normal. Deci, trebuia să fie ceva important pe acea stradă. În staţia de autobuz a liniilor 331, 131 staţiona un român cu figură de basarabean. Acesta ne-a văzut şi faptul că nu a plecat din staţie spre un alt punct de întîlnire a însemnat pentru HARRIS un S.O.S. Diplomatul-spion s-a retras acasă. Precizez că HARRIS n-a mai ieşit la întîlniri timp de două săptămîni după acest episod, din prudenţă, ceea ce ne-a convins că era o legătură foarte importantă. Românul din staţie a mers şi el acasă, de fapt la unul din spitalele CC al PCR, unde aveau acces şi unele categorii de cadre militare. De aici s-a evaporat. Nu l-am găsit. Mai tîrziu, am aflat că se ascunsese într-o salvare. După 4 ani, în 1990, am avut nevoie de o «relaţie» la un minister. Cînd am ajuns în biroul unuia dintre directorii ministeriali, să pic jos: era omul meu din staţie. Am vrut să mă retrag, dar am înaintat şi am vorbit ca şi cum nu se întîmplase nimic. Era prin mai-iunie, eram şomer, nici măcar nu aveam cu cine să mă sfătuiesc. Prin 1996, avînd posibilitatea să vorbesc cu noul şef al contraspi-

onajului, i-am explicat situaţia şi el m-a întrebat: «Al cui om zici că a fost?» «Al americanilor», i-am răspuns. «Lasă-l acolo. Noi ce să-i facem?» Din nefericire pentru el, spionul român – n-are importanţă pentru cine spionează – n-a rezistat stresului. S-a terminat cu băutură şi ţigări prea multe şi a murit. Avea 40-45 de ani. Cea mai mare parte a «cîrtiţelor» lui Pacepa, ofiţeri racolaţi în străinătate sau şantajaţi la Bucureşti au făcut asta pentru bani. Cheia multor trădări de acest fel a fost cunoaşterea de către Pacepa a mediului corupt şi avid de bani în care lucrase şi el şi în care fusese un as al corupţiei."[70]

De aici încolo, orice concluzie poate fi trasă de fiecare cititor. Credem că a existat o penetrare sovietică mai importantă în Armată şi una americană semnificativă în Securitate. În faţa informaţiilor numeroase ajunse la nivelurile superioare ale Departamentului Securităţii Statului despre valul de recrutări americane este plauzibil ca anumiţi comandanţi, ca Raţiu sau Stamatoiu, să fi adoptat o atitudine de abandonare a misiunilor stabilite Securităţii de regimul comunist şi să acţioneze conştienţi în favoarea serviciilor de informaţii occidentale. Nu trebuie să excludem interesul personal, ajuns într-un moment de vîrf la constatarea că şandramaua se dărîmă. Iulian Vlad a rămas fidel misiunii sale, suportînd acuzaţia gravă că ar fi rămas fidel lui Ceauşescu. Vlad, probabil conştient de ce se întîmplă cu unii dintre subordonaţii săi, şi-a asumat un risc personal enorm. Faptul că sovieticii apelau la indivizi de tip Doicaru, scoşi din sistem, precum şi decizia de a declanşa diversiunea cu teroriştii pentru a distruge structura de informaţii şi spionaj a României arată că nivelul lor de penetrare în Securitate era redus. Uniunea Sovietică avea, aşadar, un dublu motiv să distrugă Securitatea: anihilarea unei posibile structuri informative supravieţuitoare, conectată spre Occident, şi protejarea de dezvăluirile fostei Securităţi a

[70] Manuscris aflat în posesia autorului, colonel Niculae Mavru, *Caiet 1,* titlu provizoriu „Secvenţe din viaţa de filor".

propriilor agenţi aruncaţi pe scena politică a noului regim democratic. Pentru a o distruge i-a opus Armata.

Securitatea, între lege şi abuz

Vom porni următoarea noastră analiză de la două documente importante, de lucru, ale Departamentului Securităţii Statului. Este vorba de **Instrucţiunile Nr. D – 00190/1987 privind organizarea şi desfăşurarea activităţii informativ-operative a organelor de Securitate** şi de **Instrucţiunile Nr. D – 00180/1987 privind activitatea de creare şi folosire a reţelei informative a aparatului de Securitate**. Ambele au fost aprobate în şedinţa Consiliului de Conducere al Departamentului Securităţii Statului din 24 iunie 1987, sub conducerea lui Tudor Postelnicu.

Prima lectură a acestor instrucţiuni, dominată de curiozitate şi nerăbdare, are toate şansele să producă unui cercetător echilibrat, obişnuit cu impactul documentului, o nedumerire. Ea provine din încărcătura de imagine pe care a primit-o în ultimii 16 ani despre Securitate şi securişti, prezentaţi ca autori ai celui mai adînc rău al regimului comunist. Subiectul este încă la ordinea zilei, pentru dezbaterea publică la vîrf, dar nu reprezintă nimic sau aproape nimic pentru cetăţeanul de rînd. Problema Securităţii riscă să fie abandonată în zona derizoriului. Cauza principală este chiar de natură filozofică: tentativa de a comenta necunoscutul.

Instrucţiunile de lucru ale Securităţii ne dau posibilitatea să înţelegem care a fost diferenţa între lege şi abuz. Prima observaţie, nu lipsită de elementul surpriză, este că Instrucţiunile erau aproape complet depolitizate. Ele se deschid într-adevăr cu un preambul despre „gloriosul program al PCR de făurire a societăţii socialiste multilateral dezvoltate“ şi alte bla-bla-uri în care nu credea nimeni, cu excepţia lui Ceauşescu, dar, cînd treci la citirea cu atenţie a textului, constaţi că este vorba de documentul de funcţionare a unei structuri de stat. Sigur, era vorba de statul comunist. Două principii fundamentale erau puse la baza activităţii informativ-operative a

Securităţii: **prevenirea** şi **subordonarea totală la ordinele partidului**. Ele aveau în primul rînd un caracter istoric, fiind reflexul unui trecut agitat ce poate fi încadrat între 1948 şi 1968, atunci cînd şeful Securităţii, al Ministerului de Interne, era membru în Biroul Politic şi folosea informaţia pentru luptele politice din interiorul conducerii superioare de partid. Nicolae Ceauşescu a luat nişte decizii de fond, structurale, prin care Securitatea îşi pierdea relativa independenţă şi influenţă asupra configuraţiei conducerii partidului şi se subordona total ordinelor partidului, primind ca principală misiune **prevenirea.** La Capitolul I al Instrucţiunilor, sub titlul Dispoziţii Generale, primele trei subpuncte ale art. 2 conţineau următoarele prevederi:

Art. 2 Activitatea informativ-operativă de securitate se desfăşoară în baza următoarelor principii:

a) asigurarea înfăptuirii neabătute a politicii partidului şi statului în domeniul apărării securităţii statului;

b) realizarea întocmai a conceptului de **muncă preventivă** fundamentat de Comandantul Suprem al Forţelor Armate ale Republicii Socialiste România;

c) respectarea şi aplicarea fermă a normelor privind **conducerea de către partid a activităţii organelor de securitate**.

Altfel spus, activitatea Securităţii, cam tot ce am cunoscut noi, oamenii de rînd, în contact cu Securitatea, se desfăşura pe baza ordinelor primite de la partid, fie că era vorba de secretarul general al PCR, fie că veneau de la secretarul organizaţiei de bază. Din păcate, noi nu am perceput lucrurile astfel, iar campania amplă şi violentă de acuzare exclusivă a Securităţii de după revoluţie a salvat partidul, mai corect spus i-a salvat pe activiştii de partid, pe nomenclaturiştii care se aflau la originea ordinelor represive, a presiunilor de tot soiul, a nefericirii a sute de mii de oameni. Cum legea lustraţiei nu a apărut, punctul 8 al Proclamaţiei de la Timişoara a fost compromis, iar „procesul comunismului“ a fost ratat, ne rămîne la îndemînă doar Securitatea pentru a o blama. Salvarea

partidului, adică a structurilor de activişti, de oameni ai sistemului, de agenţi ai dictaturii, a fost – constatăm astăzi – chiar principala misiune a violenţelor armate declanşate în timpul revoluţiei în seara de 22 decembrie 1989. A fost şi misiunea politică principală transmisă de Mihail Gorbaciov lui Silviu Brucan la Moscova. Aşa se face că astăzi un informator al Securităţii pare mai rău decît un activist de partid.

O altă surpriză a Instrucţiunilor este dezvăluirea mediului, a domeniului în care îşi desfăşura activitatea informativ-operativă Securitatea. Ea se numea **situaţie operativă.**

Art. 4 Situaţia operativă de securitate este ansamblul stărilor de fapt şi al împrejurărilor prin a căror cunoaştere, apreciere şi evaluare se stabilesc sarcinile şi măsurile concrete de **prevenire** în raport cu obiectivele şi încercările **serviciilor de spionaj străine** şi ale agenturilor acestora, ale organizaţiilor, cercurilor şi persoanelor **din exterior** şi ale oricăror alte elemente ostile de a acţiona împotriva suveranităţii, independenţei, integrităţii şi securităţii **statului român**.

Textul acesta dezvoltă o necesară explicaţie. Să observăm că „sarcinile şi măsurile concrete de prevenire" ale Securităţii nu prea aveau nimic de a face cu ceea ce numim astăzi poliţia politică. În primul rînd, inamicul este prezentat direct şi fără subtilităţi ca fiind **serviciile de spionaj străine,** ceea ce se găseşte în misiunea legală a tuturor serviciilor de contraspionaj din lume. În al doilea rînd, cînd se menţionează agenturile acestora, este vorba pe fond de cetăţeni români care intrau în contact, erau racolaţi sau acţionau sub conducerea serviciilor de informaţii străine. Altfel spus, prin lege, **Securitatea se ocupa de spioni și de trădătorii de țară. Ea nu avea ca subiect infracțiunea sau orice altă abatere de la lege din partea cetățeanului**. Nu înţelegem, aşadar, ce căuta Securitatea în contact cu cetăţeanul pentru tot felul de alte motive decît spionajul! Aceasta este o primă problemă.

În privinţa misiunii încredinţate legal, aici este unul din lucrurile sensibile, unde poate fi analizată distanţa de la lege la abuz, de la misiunile fireşti ale unui serviciu secret al unui stat la poliţia politică. De observat că finalul articolului se referă exclusiv la atributele statului, nu la partid. Invocînd cîteva cazuri celebre, vom constata că presiunile exercitate asupra Doinei Cornea, a lui Dan Petrescu sau Mircea Dinescu nu puteau fi aplicate legal decît în măsura în care Securitatea putea demonstra că aceştia au intrat în legătură cu servicii de spionaj străine, că fac parte din agenturile acestora sau că se află sub influenţa profesionistă a unor „organizaţii, cercuri şi persoane ostile din exterior“ care atentează la suveranitatea, independenţa, integritatea şi securitatea statului român. Adevărul poate fi cunoscut doar printr-o confruntare între dosarele acestor persoane şi persoanele respective. Deocamdată acesta rămîne un secret al fiecărui individ. Dar putem constata, cel puţin pe baza fondului publicistic cunoscut, că nu au fost prezentate probe care să ateste că Doina Cornea, Mircea Dinescu sau Dan Petrescu făceau parte din agentura unui serviciu secret străin. În momentul în care au existat probe concludente, în clipa în care Securitatea a documentat profesionist activitatea de spionaj în favoarea unei puteri străine, ca în cazurile Mircea Răceanu şi Tökes László, lui Nicolae Ceauşescu i s-a înaintat cîte un raport detaliat asupra cazului, cerîndu-i-se darea acestora pe mîna Procuraturii. Nu Securitatea era autorizată să facă arestări şi trimiteri în puşcărie. În cazul Răceanu, Nicolae Ceauşescu a hotărît să dea curs raportului Securităţii, pentru că voia să facă un joc de forţă cu americanii, iar în cazul Tökes tot Nicolae Ceauşescu a hotărît să nu dea curs cererii, pentru că intenţiona o politică prudentă faţă de Ungaria. Ce trebuie subliniat aici: că, în ciuda prevederilor legii, în pofida existenţei probelor pentru activitatea de spionaj, Nicolae Ceauşescu, vîrful partidului, conducătorul politic, hotăra dacă legea se aplică sau nu. O făcea din considerente politice. Eroarea în cazul Tökes îl va costa. Pe de altă parte, un caz precum cel al lui Andrei Pleşu, înţelegînd prin „caz“ măsurile luate împotriva lui, avea drept acoperire legislaţia curentă a statului. În faţa oricărei analize sau

chiar proces, Securitatea poate aduce argumentul că Andrei Pleşu a fost mutat în provincie în conformitate cu prevederile Codului Muncii, de către şefii săi profesionali. În realitate, mutarea lui, ca şi multe alte acţiuni împotriva opozanţilor şi disidenţilor stimulaţi de ambasadele occidentale sau de cea sovietică, a fost propusă de Securitate, de Tudor Postelnicu personal, şi decisă de Nicolae Ceauşescu. Andrei Pleşu este îndreptăţit să se considere ostracizat de Securitate pentru mutarea în provincie. Ceea ce nu ia în calcul Andrei Pleşu este că, dacă la conducerea Securităţii era un şef mai puţin intelectual sau regimul politic din România lui Ceauşescu era precum cel din Serbia, pe care l-am prezentat mai sus, cunoscutul scriitor şi critic de artă era curăţat, mai mult sau mai puţin accidental.

Tot în baza articolului 4 din Instrucţiuni, putem presupune că situaţia operativă în care s-au aflat Doina Cornea, Mircea Dinescu sau Dan Petrescu era acoperită ca misiune de formula „organizaţii, cercuri, persoane din exterior şi alte elemente ostile“ cu care s-ar fi aflat aceştia în contact. Ştim că acesta era un fapt, dar problema este în ce măsură cei trei opozanţi ştiau că au de a face cu organizaţii al căror scop secret era un atentat la suveranitatea, independenţa sau integritatea statului român. Protestul lor era politic, viza regimul dictatorial al lui Ceauşescu şi ocazional sistemul comunist. O organizaţie din exterior putea fi iredentistă şi să urmărească dezmembrarea teritorială a ţării, este însă greu de crezut că în proiectul politic al Doinei Cornea, de exemplu, se afla şi ocuparea Transilvaniei de Ungaria. Ar fi interesant de aflat de la Doina Cornea dacă se verifică zvonul că, în momentul în care a manifestat rezerve faţă de unele atitudini iredentiste ale legăturilor sale, a fost agresată fizic de acestea. La fel şi în cazul lui Mircea Dinescu, cel care se întîlnea cu tot felul de agenţi sovietici sub acoperirea de ziarişti. Putem presupune orice, şi că Dinescu nu avea habar de identitatea reală a agentului şi că, prin natura inteligentă a personalităţii sale, a intuit cu ce se ocupă în realitate „jurnalistul“. Acesta este şi motivul pentru care Mircea Dinescu discuta transparent cu ofiţerul de Securitate de la Uniunea Scriitorilor asupra acestor întîlniri, apărînd recent într-o informaţie publică drept

sursă a Securităţii. Nu era vorba de o turnătorie. Cazurile acestea pot fi explicate astăzi. Foarte multe din gesturile sau acţiunile disidenţilor şi opozanţilor erau acoperite de drepturi prevăzute în Constituţie sau nu erau interzise de lege. Pe ce bază legală a acţionat Securitatea, de exemplu, pentru destrămarea unor grupuri sau a relaţiei cu cetăţeni străini? Ar trebui să primim răspuns la întrebarea: pe ce bază legală a ordonat Tudor Postelnicu trimiterea lui Andrei Pleşu la Tescani sau supravegherea lui Dinescu în Bucureşti cu lucrători ai Securităţii? Dacă în dosarele acestor personalităţi nu există probe care să se încadreze în prevederile Instrucţiunilor, în definiţia **situaţiei operative,** avem de a face cu poliţie politică.

La Capitolul III, Secţiunea II din Instrucţiuni erau enumerate măsurile de prevenire astfel:

Art. 27 În aplicarea fermă a conceptului de muncă preventivă, pe baza prevederilor legilor şi asigurînd conspirativitatea deplină a mijloacelor şi metodelor secrete de muncă, pentru împiedicarea elementelor urmărite să săvîrşească infracţiuni sau alte acte antisociale ori să prejudicieze interesele statului în orice mod, se întreprind, după caz, următoarele măsuri preventive de securitate:

a) influenţarea pozitivă;

b) atenţionarea;

c) avertizarea;

d) punerea în dezbatere publică;

e) destrămarea anturajelor ale căror preocupări pot degenera în infracţiuni ori alte fapte care prezintă pericol pentru securitatea statului;

f) neacordarea ori retragerea avizului de securitate;

g) aplicarea de amenzi contravenţionale; întreruperea şederii în ţară sau declararea ca persoană indezirabilă a străinilor;

h) începerea urmăririi penale sau alte măsuri legale."[71]

---

[71] Ministerul de Interne, Departamentul Securităţii Statului, *Instrucţiuni Nr. D – 00190/1987 privind organizarea şi desfăşurarea activităţii informativ-operative a organelor de securitate,* p. 14.

În mod normal şi logic, aceste măsuri de prevenire, care trebuiau să se aplice *înainte* ca persoana urmărită să fie supusă unor acţiuni directe de pedepsire (darea afară de la locul de muncă, anchetarea, închiderea), au aparent un caracter etapizat, în escaladare a gravităţii măsurii. De exemplu, cum se arată la art. 28, persoanele „care trebuie apărate de receptarea unor idei şi concepţii negative de natură a le antrena la acte antisociale ce pot aduce prejudicii intereselor statului" – încă o dată e vorba de stat, nu de partid – erau influenţate pozitiv prin reţeaua informativă a Securităţii, prin colegi de la locul de muncă sau prin membri ai familiei. Toţi aceştia trebuiau să aibă un contact prealabil cu Securitatea. Urma atenţionarea, care se făcea prin intermediul „unor factori de conducere din organizaţiile socialiste" şi avertizarea, caz în care persoanei i se lua un angajament prin care acesta „declara că a înţeles justeţea măsurii de prevenire şi că se angajează să respecte legile". Punerea în dezbatere publică era organizată de structurile partidului, fază în care partidul, în calitate de conducător real al Securităţii, ieşea pentru prima oară la vedere ca autor al represiunii comuniste, al poliţiei politice. Ea avea acoperirea aşa-numitei puneri în dezbaterea colectivului, conducerea partidului aruncîndu-l pe împricinat în braţele partidului. Au existat situaţii în care colectivul, deşi atrofiat politic, dezamorsa tensiunea unor astfel de presiuni fie prin sublinierea valorii profesionale, fie prin aruncarea în derizoriu a cazului de atitudine „negativă", ca în situaţia criticului literar Dan C. Mihăilescu. Nu ştim în ce măsură opozanţii Doinea Cornea, Mircea Dinescu sau Dan Petrescu au fost atenţionaţi, avertizaţi sau discutaţi în colectiv – ar fi bine să ne spună –, cert este că în mod normal şi firesc, aşa cum prevedeau Instrucţiunile Securităţii, aceste măsuri trebuiau aplicate înainte ca ei să cunoască domiciliul forţat sau alte forme de interdicţie. Undeva, la un nivel anume, factorul politic lua o decizie pe care o ordona Securităţii, astfel că Silviu Brucan, Dan Petrescu sau Mircea Dinescu primeau viză pentru a călători în străinătate, iar alţii nu.

Unul din secretele Securităţii antedecembriste a fost acţiunea deliberată de a minimaliza importanţa protestelor politice ale disidenţilor

şi opozanţilor, fapt care a continuat de altfel şi după revoluţie. Motivaţia de fond a acestei atitudini a Securităţii era propria protecţie în faţa schimbărilor profunde ce se intuiau în mişcările de liberalizare declanşate de Gorbaciov. Din 1987 Securitatea a fost extrem de prudentă cu măsurile îndreptate împotriva disidenţilor şi opozanţilor, păstrîndu-se pe cît posibil în limitele legii şi încercînd să influenţeze factorul politic conducător de lipsa de nocivitate reală a activităţii acestora. Cazul care ar putea lămuri această atitudine este Petre Mihai Băcanu. Cunoscutul ziarist a constituit un grup anticeauşist foarte activ şi serios, pornit din sentimente şi atitudini explicit politice. Grupul a fost depistat încă de la începutul activităţii, deoarece (cel puţin) unul dintre lideri era informator al Securităţii. Grupul Băcanu a fost supravegheat îndeaproape timp de multe luni de zile fără să se ia nici o măsură împotriva membrilor săi. Apoi, cînd agentura sovietică a contactat acest grup şi a încercat să-l preia – cam fără succes, liderii grupului fiind rusofobi –, Securitatea a continuat să-i supravegheze activitatea fără a trece la vreo măsură de pedepsire. De fapt, din acel moment, Securitatea era mai interesată de agentura sovietică, de documentarea reţelei sovietice, decît de membrii grupului Băcanu. Abia în momentul în care grupul a lansat primul manifest, ziarul acela clandestin, şi informaţia a devenit publică, ajungînd astfel şi la Ceauşescu, factorul politic a ordonat Securităţii să acţioneze. Securitatea a raportat imediat că are totul în mînă. Atît implicarea sovietică, cît şi dorinţa Securităţii de a nu fi pusă în situaţia de represiune au permis acesteia să accepte soluţia unei sentinţe pentru fapte de drept comun. Nu Securitatea a fost principalul actor al cazului Băcanu. Factorul politic, în acest caz Nicolae Ceauşescu personal, este cel care a reacţionat la sesizarea Comitetului Municipal de Partid, Securitatea a pus la dispoziţie informaţiile pe care le deţinea, iar Procuratura a început ancheta. Justiţia i-a condamnat. Securitatea nu poate fi judecată şi acuzată izolat, cum se face în continuare neprofesionist şi puternic politizat, ci numai în cadrul sistemului, cîntărind cu echilibru greutatea fiecărui segment al acestui sistem. Este bine de subliniat aici încă o dată: în cazul Băcanu, deşi era

vorba de o acţiune extrem de serioasă, Securitatea a propus *nearestarea* membrilor grupului, moment în care Ceauşescu a decis arestarea şi încadrarea la infracţiune de drept comun, pentru a exista o formă de pedeapsă. Implicarea sovietică în caz, ducînd direct la ambasada URSS, l-a făcut pe Ceauşescu mai prudent.

O zonă foarte sensibilă a Instrucţiunilor Nr. D – 00190/1989, privind organizarea şi desfăşurarea activităţii informativ-operative a organelor de securitate era cea a „metodelor specifice" invocate nu de puţine ori în declaraţiile unor ofiţeri de securitate după 1989. La art. 7, între principalele metode specifice folosite în activitatea informativ-operativă de securitate se aflau şi **„d) Pătrunderea secretă** – intrarea legendată sau ascunsă a unuia sau mai multor cadre de securitate în anumite încăperi cu scopul rezolvării unor sarcini operative de securitate şi **e) Percheziţia secretă** – controlul legendat sau ascuns al unor încăperi, mijloacele de transport, bagaje sau obiecte aparţinînd persoanelor ce interesează securitatea statului, în scopul clarificării unor informaţii sau al documentării unor aspecte de interes operativ". Distanţa de la lege la abuz, de la serviciu secret la poliţie politică poate fi corect identificată în măsura în care un caz de pătrundere secretă sau de percheziţie secretă, găsit în dosarele Securităţii, avea sau nu aprobarea Procuraturii.

Este locul unde putem analiza un „caz" de poliţie politică, alegînd drept exemplu suspiciunea că o persoană trădează ţara.

Drumul legal. În mod normal, drumul oficial al acţiunii pornea de la o sesizare, de la o informare venită pe linia a cel puţin doi informatori independenţi sau prin denunţuri. Securitatea trecea la documentarea cazului. Pentru pătrunderea secretă sau percheziţia secretă, organul de Securitate trebuia să ceară *obligatoriu* Procuraturii o autorizaţie printr-o sesizare motivată. Ea făcea de cele mai multe ori această cerere prin secţia de Miliţie la care era arondat cel urmărit. Dacă putea, Securitatea stabilea unde se află valuta, cam despre ce sumă e vorba, ce obiceiuri casnice are cel urmărit. În motivaţia cererii erau trecute argumentele pentru care se solicită autorizaţia. Procuratura elibera autorizaţia şi dădea un număr de lucru penal, deschizînd astfel o procedură care putea duce la arestare.

Legal, Securitatea avea obligaţia să prezinte Procuraturii rezultatele pătrunderii sau percheziţiei secrete, confirmînd sau neconfirmînd suspiciunea de infracţiune. Dacă se confirma, se putea trece la urmărirea penală. Dacă nu, la neînceperea urmăririi penale. Omul rămînea, fără să ştie, cu domiciliul violat, dar operaţiunea era „legală" în cadrul legislaţiei comuniste.

Abuzul. Securitatea voia să instaleze tehnică (dispozitive de ascultare) în casa, maşina, obiecte ale celui urmărit, *inventa* o suspiciune de infracţiune de drept comun de competenţa Miliţiei şi cerea Procuraturii autorizaţia în acest sens. În alte situaţii, Securitatea provoca infracţiunea prin plasarea de valută în casa respectivă, în urma pătrunderii sau percheziţiei secrete, prezentînd apoi fapta ca aparţinînd celui urmărit, de altfel, pentru alte motive. De exemplu, avea contacte suspecte cu străini, era vizat pentru o racolare prin şantaj etc. Dacă acţiunea nu ducea la succes, Securitatea nu mai prezenta Procuraturii rezultatele percheziţiei, astfel că legal ea nici nu existase. De multe ori, doar în urma succesului pătrunderii secrete se întocmeau acte antedatate, în înţelegere cu Miliţia şi Procuratura. Abuzul se sprijinea fundamental pe complicitatea Justiţiei, care nu lua în seamă încălcarea drepturilor cetăţeanului, care nu prea admitea vicii de procedură şi nici nu verifica legalitatea actelor prezentate de Procuratură.

Ce apare ca interesant în campaniile de presă asupra Securităţii, ca poliţie politică, este faptul că din conceptul actual de poliţie politică lipsesc cu consecvenţă Miliţia, Procuratura şi Justiţia, apărînd public în faţă numai Securitatea. Nu apare nici partidul, care s-a aflat de foarte multe ori la originea sesizării. Un individ cu valută, care îşi cumpără ţigări, gumă de mestecat sau un radiocasetofon de la un shop, care poartă nişte haine străine, se dă cu un parfum mai bun sau fumează numai Kent, ieşea din rînd, din normele eticii şi mai ales ale echităţii comuniste, ieşea din comunism. Ceea ce copiilor noştri li se pare astăzi o aberaţie, pentru noi era un mod de viaţă. Conducerea Securităţii de către partid a fost fatală serviciului secret al ţării. La Timişoara, mult înainte de 16 decembrie, dar şi în 16 decembrie 1989, Securitatea a prezentat primului-secretar Bălan toate informaţiile care

atestau activitatea unor forţe străine pe teritoriul României. Bălan a hotărît să nu acţioneze. Aceasta a fost decizia politică locală. El a încălcat atunci – probabil fără să-şi dea seama – primul articol al Legii privind organizarea apărării naţionale a Republicii Socialiste România: „Este interzisă *acceptarea* sau recunoaşterea vreunei *acţiuni* a unui stat străin sau a oricărei situaţii – indiferent de natura sa, inclusiv capitularea generală, ocuparea teritoriului naţional – care *în timp de pace* sau de război ar aduce atingere *suveranităţii,* independenţei naţionale şi integrităţii teritoriale a Republicii Socialiste România sau care *ar slăbi în orice fel capacitatea sa de apărare*"[72].

Dar forma cea mai concretă de abuz se manifesta în contactul direct între ofiţer şi cetăţean. Acolo funcţionau toate apucăturile vechi ale organismului înfiinţat de sovietici, acolo intrau în acţiune brutalitatea, disprețul faţă de cetăţean, înşelătoria şi umilirea acestuia, teroarea. Nici una din aceste forme de contact ale Securităţii cu cetăţeanul nu era prevăzută de lege. Numeroasele forme de abuz constituie de fapt nu numai baza juridică pentru acuzaţia de poliţie politică, ci şi expresia lipsei de profesionalism, de mijloace şi a complicităţii infracţionale între partid şi Securitate. În Instrucţiunile Nr. D – 00190/1987, la articolul 39, paragraful 5, se prevedea: „Este interzisă şi constituie o abatere deosebit de gravă, incompatibilă cu calitatea de lucrător de securitate, folosirea formelor, mijloacelor şi metodelor muncii de securitate în alte scopuri decît cele care interesează securitatea statului"[73]. Naţiunea română are dreptul de a cunoaşte, dacă nu acum, poate mai tîrziu, în ce au constat problemele care vizau securitatea statului din dosarele lui Andrei Pleşu, Doina Cornea, Dan Petrescu.

Infiltrarea sovietică în armată

Zona de preocupare a Departamentului Securităţii Statului unde a ratat cel mai mult şi mai grav misiunea sa „încredinţată

---

[72] *Buletinul Oficial,* Nr. 160, partea I/1972, p. 2.

[73] MI.DSS, *Instrucţiuni Nr. D – 00190/1987 privind organizarea şi desfăşurarea activităţii informativ-operative a organelor de securitate,* p. 17.

de popor", după cum se revendică şi astăzi, a fost infiltrarea sovietică la nivelurile superioare ale Armatei române. Calitatea extrem de slabă a personalului Direcţiei a IV-a, de Contrainformaţii, selecţia neinspirată a cadrelor, făcută timp de decenii numai din ofiţeri de la Armată, şi lipsa lor de pregătire au permis nu numai o amplă activitate a serviciilor militare sovietice pe teritoriul nostru, dar au condus şi la distrugerea Securităţii din decembrie 1989. La rîndul său, Nicolae Ceauşescu a privit cu multă îngăduinţă semnalele pe care le primea despre numeroasele cazuri de racolări care se petreceau în Armată. Pentru a lămuri cît de cît această problemă, am apelat la personalitatea care a cunoscut destul de bine şi domeniul militar, şi pe cel al serviciilor secrete – generalul Constantin Olteanu, fost şef al secţiei pentru Controlul Muncii în MApN, MI, Justiţie şi Procuratură, fost ministru al Apărării Naţionale, apoi membru al CPEX şi secretar al CC:

„AMS: Domnule general, îmi vin din ce în ce mai multe semnale că sovieticii reuşiseră să penetreze destul de sus în Armată. Aţi fost ministru al Apărării, aţi avut acces la dosarele astea...

Constantin Olteanu: Cînd abordăm acest subiect delicat, trebuie să avem în vedere că nu numai serviciile secrete sovietice ţinteau acest obiectiv, ci şi alte servicii străine. Atitudinea sovieticilor, avantajele lor în realizarea acestui scop pot să fie mai bine înţelese dacă avem în vedere fenomenele specifice Armatei române, precum: diviziile formate din prizonierii români pe teritoriul URSS; existenţa consilierilor sovietici în armata noastră; formarea şi pregătirea unor cadre în şcolile şi academiile militare sovietice; traducerea şi introducerea regulamentelor militare sovietice în Armata română. Apartenenţa Armatei române la Tratatul de la Varşovia, începînd cu 1955, a creat posibilităţi şi facilităţi noi pentru sovietici de a ajunge în situaţia să cunoască problemele militare care îi interesau. Spre deosebire de occidentali, care acţionau împotriva sistemului socialist, sovieticii aveau alte interese. Pînă la un moment dat, organele de spionaj sovietice au urmărit să cunoască poziţia României în unele probleme ale Alianţei şi s-o

influenţeze în interesul lor. De la un timp, sovieticii au acţionat pentru folosirea unor generali şi ofiţeri români recrutaţi de ei, nu pentru înlăturarea regimului politic din România, ci numai a conducerii ţării, în frunte cu Nicolae Ceauşescu, cu alta, care să se alinieze fără condiţii Moscovei.

AMS: E clar! Să considerăm că imaginea pe care aţi prezentat-o este cea a condiţiilor generale.

CO: În legătură cu dosarele la care v-aţi referit, vă rog să reţineţi că aceste dosare se aflau la organele de contrainformaţii militare care, după cum bine ştiţi, erau structuri ale Departamentului Securităţii Statului. Dar eram informat în legătură cu unele cazuri. Cînd au început să fie îndepărtaţi cei cu studii în URSS, ei s-au orientat spre URSS pentru protecţie. Acesta a fost un criteriu pentru noi, care trezea o bănuială. Nu toate informaţiile se confirmau, dar existau suspiciuni întemeiate că fenomenul se petrecea. Se ştia că foştii generali Ioan Şerb şi Nicolae Militaru, ambii cu studii militare în URSS, fuseseră racolaţi de serviciile secrete sovietice. Activitatea lui Şerb a fost documentată de organele de contrainformaţii militare. Şerb a fost judecat şi condamnat pentru spionaj în favoarea unei puteri străine. În ceea ce-l priveşte pe generalul Militaru, despre care s-a fabulat mult, vreau să vă relatez cîteva aspecte cunoscute de mine. Din perioada cînd eram la Secţia pentru probleme militare şi justiţie a CC al PCR am cunoscut, de la organele de contrainformaţii militare, că generalul Militaru, atunci comandantul Armatei a 3-a de la Cluj (din 1980, Armata a 4-a) era suspectat de relaţii cu sovieticii şi lucrat, dosarul lui avînd mai multe denumiri conspirative, ultimul fiind CORBUL, pentru că generalul avea o culoare mai întunecată a tenului. Peste ani, generalul Vasile Milea îmi relata că, în perioada cît era el şef de stat major la Armata a 3-a, generalul Militaru, comandantul lui, comitea unele imprudenţe, care accentuau suspiciunea. De exemplu, în timp ce se aflau în aplicaţii, generalul Militaru obişnuia să poarte convorbiri telefonice lungi, în limba rusă, cu soţia sa, care avea de asemenea studii în URSS. Pus în faţa unor probe incontestabile, în primăvara anului 1978, generalului Militaru i s-a luat comanda

Armatei a 2-a (Bucureşti), la propunerea generalului Ion Coman, ministrul Apărării la acea dată. El s-a autodenunţat în scris, recunoscînd că a colaborat cu organele GRU sovietice. A fost numit adjunct al ministrului Construcţiilor Industriale, iar în anul 1984, trecut în rezervă.

AMS: Sigur nu au fost doar convorbirile lui cu soţia în ruseşte.

CO: Bineînţeles. Vă mai ofer un exemplu din care rezultă relaţiile lui Militaru cu sovieticii. În decembrie 1974, generalul Ion Gheorghe a fost eliberat din funcţia de şef al MStM şi numit prim-vicepreşedinte la Capitală. Pînă cînd a fost numit generalul Ion Coman pe funcţia lui Gheorghe, Militaru m-a chemat la el, la Comandamentul Armatei a 2-a, şi mi-a spus următoarele: «Măi Costică, eu o să merg la şeful MStM». I-am răspuns: «Ştiu că s-au înaintat cîteva propuneri, însă... nu figuraţi!». Reluînd argumentarea, Militaru îmi spune: «Este sigur, pentru că mi-a spus ataşatul militar sovietic. Iar tu – a continuat el – o să iei comanda Armatei a 2-a, că tot n-am reuşit asta cînd te-am propus la comanda Diviziei 57 tancuri». Despre această chestiune nu am discutat cu nimeni, pentru că erau lucruri periculoase. Cum adică... ştii de la ataşatul militar sovietic că vei fi numit la conducerea MStM, cînd România era o ţară independentă!?

AMS: Nicolae Ceauşescu era informat asupra amănuntelor acestor cazuri?

CO: Sunt convins că era ţinut la curent cu ce se ştia. În plus, trebuie precizat că, potrivit reglementărilor vremii, nici un general nu putea fi luat în lucru de Securitate decît cu aprobarea lui Nicolae Ceauşescu, pe baza unei documentări convingătoare, pentru a se evita abuzurile. Pe parcurs, Nicolae Ceauşescu era informat asupra evoluţiei cazului respectiv. Tot de la organele de contrainformaţii militare cunosc faptul că, pornindu-se de la faptele celor doi generali cu funcţii importante în Armată, Şerb şi Militaru, suspiciunea s-a extins asupra tuturor celor care aveau studii militare în URSS, ceea ce s-a reflectat, între altele, prin supravegherea lor, precum şi în politica de promovare a lor în funcţie şi în grad. Reacţiile lui Ceauşescu i-au pus în gardă pe

sovietici, iar aici apare un fenomen mult mai complex. Fie că au fost informate, fie că au constatat prin mijloace proprii, organele de resort sovietice au operat schimbări în tactica lor, orientîndu-se şi spre alţii, care nu aveau studii în URSS. Despre această reorientare a tacticii sovieticilor am aflat, de asemenea, de la organele noastre de contrainformaţii militare. În încheierea acestui succint comentariu vreau să-mi exprim convingerea că nu toţi care au făcut studii sau au avut misiuni în străinătate s-au pretat la această atitudine dezonorantă, înjositoare, de a fi, cum spunea Titu Maiorescu, «spion străin în ţara ta». Dar trebuie să subliniez şi că nu orice general cu studii în ţară era absolvit de pericolul de a fi racolat. Aşadar, criteriul studiilor nu este mereu valabil, criteriul real fiind cel dat de categoria de observaţii privind «relaţiile cadrelor militare cu străinii».

AMS: Domnule general, să trecem la Vasile Milea. Circulă informaţii despre legăturile lui timpurii şi suspecte cu sovieticii. Este important să analizăm acest caz pentru a înţelege comportamentul lui din decembrie 1989.

CO: Într-adevăr. N-am fost informat de organele în drept că a avut o colaborare condusă, să spun aşa...

AMS: Dirijată de sovietici, printr-o acţiune de racolare.

CO: Aş putea să mă refer însă la anumite elemente de apropiere, relatate mie chiar de defunctul general, altele deduse din unele fapte. În cîteva rînduri el mi-a spus că, în timp ce era comandantul Diviziei 9 de la Constanţa, avea relaţii foarte apropiate cu consilierii sovietici, întîlnindu-se de multe ori cu ei şi în afara programului. Conform legilor şi regulamentelor, pe care Milea le cunoştea bine, aşa ceva nu era permis. Şi, este posibil ca, în asemenea împrejurări, sovieticii să fi acţionat cu elemente care puteau fi interpretate drept tentative pentru racolare. După părerea mea, termenul în care s-a încadrat chestiunea asta a fost că s-a realizat «o apropiere». După aceea eu am avut două dovezi, pe care însă nu i le-am raportat lui Ceauşescu.

AMS: De ce?

CO: De ce? Pentru că eu aflasem chiar de la generalul Milea povestea episodului din 1962 de la Piteşti. (...) O să încep însă cu a doua dovadă, pentru că se leagă bine de ce spuneam mai devreme. Într-o discuţie din octombrie 1985... Eram la Snagov, chemaţi de Ceauşescu, eu, Postelnicu şi Homoştean *(la acea dată, ministru de Interne*, n.a.). Ceauşescu avea pe cineva în audienţă şi am zis: «Hai să nu stăm în picioare, să ne aşezăm să bem o cafea, să stăm puţin pînă ne cheamă înăuntru». Ne aşezăm şi, în timpul discuţiilor, Postelnicu îmi spune: «Măi, nea Costică...» – aşa vorbea el, avea un caracter urît, nu era atît de tîmpit cum s-a spus, pe cît era de viclean şi îngîmfat – «Măi, nea Costică, cine îl împinge pe Milea ăsta?». Era clar că îl aveau în atenţie şi studiau penetrarea.

AMS: Asta, petrecîndu-se în septembrie-octombrie 1985, însemna că ei aveau semnale despre intenţia de a vă schimba din funcţie şi a-l pune pe Milea.

CO: Da, pentru că schimbarea s-a întîmplat în decembrie. O să vă povestesc. Şi răspund, pomenindu-i cîteva nume din apropiaţii lui Ceauşescu. «Eşti pe fază, domnule!» – mi-a răspuns Postelnicu. Milea ştia să-şi facă relaţii în interesul lui. Aceştia îl împingeau în faţa lui Ceauşescu, plus situaţia de la Argeş.

AMS: Ce funcţie avea în momentul ăla?

CO: Prim-adjunct al ministrului şi şef al MStM. Eu lucram bine cu el, era cooperant, dar nu stăpînea suficient problemele din zona politico-militară. Atunci completează şi Homoşteanu: «Tov. Olteanu... – îl ştiam de cînd era prim-secretar la raionul Sebeş... –, tov. Olteanu, cînd discutaţi cu tovarăşul, să nu spuneţi ceva negativ despre Milea, că ţine la el». Ştiam despre ce e vorba, mi-a spus chiar Milea, cu colectivizarea, şi am făcut o asociaţie de idei. Schimbarea plutea în aer, era doar o chestiune de timp. A doua dovadă, o iau invers, se consumase în 1983, cu ocazia aplicaţiei de la Neptun, pe hartă, fără trupe, la care participau sovieticii şi bulgarii.

AMS: Să precizăm că, începînd din 1968, România nu accepta desfăşurarea de trupe ale TVA, pentru aplicaţii, pe teritoriul ei.

CO: Se cunoaşte lucrul ăsta.

AMS: Copiii ăştia născuţi în libertate nu ştiu.

CO: Da, aveţi dreptate. Dar, dacă citesc, află. În anul 1983 pregăteam aplicaţia din primăvară cu Frontul român, pe care o desfăşuram pe hartă, în staţiunea Neptun. Şef de stat major era generalul Paul Cheler, iar comandantul frontului era generalul Ion Hortopan. Aplicaţia era condusă, ca şi precedentele, de ministrul Apărării al României. Partea română elabora concepţia aplicaţiei şi toate documentele desfăşurării acesteia, pe care le puneam de acord cu Comandamentul Forţelor Armate Unite, cu partea sovietică, pentru că participa cu o armată în compunerea Frontului român, precum şi cu partea bulgară, care şi ea participa cu o armată în compunerea frontului comandat de români. Pentru punerea de acord a concepţiei elaborate de partea română cu armata sovietică şi cu armata bulgară, a fost trimis la bulgari generalul Nicolae Eftimescu, ca să discute cu ei elementele de colaborare. Iar la Moscova, la Comandamentul Forţelor Armate Unite, unde comandant şef era mareşalul Viktor Kulikov, iar şeful de stat major era generalul Anatoli Gribkov, s-a hotărît să meargă generalul Vasile Milea, avînd în vedere că noi făcuserăm nişte schimbări în concepţie. În discuţiile cu Milea eu am ridicat problema: «Dom'ne, chiar aşa, de cînd am început aplicaţiile avem aceeaşi concepţie, mereu?». Repetarea unor concepţii osificate nu contribuia la pregătirea participanţilor. În timpul elaborării concepţiei aplicaţiei am discutat cu generalul Milea, care era şeful MStM atunci. Şi am convenit că nu putem merge la infinit cu aceeaşi concepţie, să mai schimbăm ceva, în sensul îmbunătăţirii ei.

AMS: Vi s-a părut că sovieticii făceau deliberat asta? Adică nu schimbau concepţia pentru a ţine Armata română într-un stadiu de pregătire, să spunem, stereotip şi previzibil?

CO: Se poate gîndi şi aşa, însă mai mult dezvăluia atitudinea lor formală faţă de aplicaţii. Dar la elaborarea acestei concepţii noi trebuia să privim lucrurile în lumina doctrinei militare naţionale, să ţinem seama de cele două armate – sovietică şi bulgară –, precum şi de faptul că la aplicaţie luau parte mareşalul Kulikov, generalul Gribkov şi ministrul Apărării bulgar, generalul de armată Dobri

Djurov. Adevărul este că noi făceam pregătirea, prin această formă, în primul rînd pentru noi.

AMS: Da, dar la nivel strategic...

CO: Domnule Stoenescu, în cadrul aplicaţiei la care m-am referit se rezolvau şi probleme strategice importante. De altfel, Frontul, în terminologia rusească, folosită atunci şi de noi (grup de armate) este o structură strategică. Dar dacă ne gîndim la nivel global, al Alianţei în care eram, pe ansamblu, noi, românii, nu ne propuneam să pornim cu trupele noastre spre... s-o luăm prin Europa. Asta era concepţia sovieticilor, care aveau alte obiective politico-strategice. Vreau totuşi să menţionez aici că, potrivit cutumei, ministrul Apărării român prezenta mai întîi lui Nicolae Ceauşescu, comandantul suprem al Forţelor Armate ale României, textul şi harta cu aplicaţia. De obicei, Ceauşescu nu citea textul. Privea harta şi asculta explicaţiile ministrului, după care se pronunţa. În acest mod procedam şi cu aplicaţiile pe care le desfăşuram în ţară, la nivelul Armatei. După ce a fost de acord, i-am cerut lui Ceauşescu aprobarea ca la Moscova să meargă generalul Vasile Milea, din motivele arătate mai sus.

AMS: Modificările propuse.

CO: Da. Nicolae Ceauşescu a fost de acord şi a semnat raportul prezentat de mine. Făceam raport scris înainte şi el aproba sau nu. Dar, important era să ştie. Iar Ceauşescu îmi spune, după ce aprobă, spre surprinderea mea: «Bine, măi, să se ducă, dar să-i spui să nu bea!». Nu i-am spus lui Milea, a murit şi nu i-am spus, mi-a fost jenă. Nu ştiu la ce s-a referit, la faptul că Milea bea şi el ca orice om. Ştiţi cum era: cînd n-are ce să spună despre o persoană, zice ceva ori că e afemeiat, ori că bea...

AMS: Dar le cam bea, domnule general!

CO: După ce m-am întors de la Nicolae Ceauşescu, am discutat cu generalul Milea problemele cu care pleca la Moscova. El nu a respectat însă în întregime ce am stabilit. S-a dus la Moscova, la comandantul şef al Forţelor Armate Unite şi la şeful de stat major, cu generalul de armată Anatoli Gribkov. Împreună au discutat concepţia. Nici mareşalul Kulikov şi nici generalul Gribkov n-au

avut obiecţii. Apoi generalul Gribkov i-a propus lui Milea să meargă şi la mareşalul Nikolai Ogarkov, care era şeful Statului Major General al armatei sovietice. Eu vă spun ceea ce mi-a relatat Milea cînd a venit, ca atitudine şi cu ce a venit înapoi de acolo, în legătură cu aplicaţia. Mi-a spus că mai întîi mareşalul Ogarkov nu i-a primit, că i-a ţinut pe la uşă, pe urmă i-a primit şi, foarte arogant şi supărat: «Ce căutaţi la mine? Ia să vedem, ce aveţi acolo? Ce e cu asta? Să vă duceţi numai pînă aici şi vă opriţi. Nu prelucraţi tot». Ştiţi cum făceau... Sovieticii foloseau această expresie – prelucrare.

AMS: Să explicăm că era vorba de adîncimea misiunii în aplicaţie.

CO: Da. Cum arătam, românii trebuiau să lupte pentru a ocupa o serie de obiective din cîmpul tactic-operativ, inclusiv poziţii fortificate, iar acum rezulta ca sovieticii să ocupe restul ţării respective, Capitala şi alte oraşe mari. Aşa rezulta. Eu am asociat acest fapt cu ce spusese mareşalul Dmitri Ustinov, ministrul Apărării al URSS, cu un an în urmă, în timpul aplicaţiei din Bulgaria (1982), că «ocuparea Strîmtorilor a devenit o chestiune de actualitate». Problema care s-a ridicat a fost: de ce a acceptat generalul Milea? El trebuia să spună atunci că nu este mandatat să modifice radical concepţia aplicaţiei şi apoi să informeze Bucureştii. Decizia de a implica România într-o astfel de acţiune, chiar numai pe hartă, aparţinea factorului politic.

AMS: Lucrurile astea vi le-a comunicat Milea prin telefon de acolo?

CO: Nu la telefon, ci după ce s-a întors de acolo. Eu nu mi-am dat seama de ce Milea a cedat şi a acceptat ceea ce i-au spus ei. Şi atunci i-am spus lui Milea: «Nu sunt de acord cu asta. Iei legătura cu ei, îi comunici mareşalului şi ălora cu care ai vorbit că eu nu sunt de acord. Şi să arătăm toată desfăşurarea». Aşa a fost comunicat mareşalului Kulikov şi generalului Gribkov, că noi vom desfăşura aplicaţia după concepţia pe care o elaborasem.

AMS: Vă întreb: atunci s-a întîmplat incidentul acela, că Milea a avut o problemă la masă, s-o fi îmbătat, nu ştiu, dar l-au dus la spital şi a fost internat vreo două zile?

CO: Nu ştiu de acel incident şi dacă a avut loc atunci. Dacă l-au dus la un spital, atunci putea fi racolat. Eu l-am auzit pe Ceauşescu, într-o altă ocazie: «Dacă a fost internat, e clar, acolo s-a făcut racolarea».

AMS: Din informaţiile mele, Postelnicu i-a raportat incidentul ăsta lui Ceauşescu şi i-a spus că Milea a fost racolat. Unii spun că exagera Postelnicu.

CO: Probabil că a fost aşa, pentru că translatorul colabora indubitabil cu ei. Ar fi fost nişte proşti să nu aibă Securitatea om în toate aceste împrejurări.

AMS: Asta era în 1983?

CO: Da. A doua chestiune... în 1985, în aprilie, a fost o aplicaţie pe hartă, pe zonă, condusă de mareşalul Kulikov, care a cuprins armatele din Tratat, mai puţin nemţii şi cehoslovacii. Şi a venit şi la noi, chiar acolo la hotelul din strada Haiducului, să asculte o parte din hotărîre, care ne revenea nouă. Partea de informare, adică prezentarea situaţiei operativ-strategice, trebuia s-o facă Marele Stat Major, nu trebuia s-o fac eu. Eu stăteam cu ăla acolo şi ascultam, din partea Armatei române. Şi le-am spus înainte, le-am recomandat: «Vă adresaţi mie, nu mareşalului. Eu sunt conducătorul aplicaţiei. Mareşalul doar vine să asiste». În plus, mareşalul era locţiitorul ministrului Apărării al URSS.

AMS: De-asta nu prea vă iubeau ăia.

CO: Milea şi cu Chiţac s-au adresat întîi mareşalului!

AMS: Hopa!

CO: Repet că numai generalii Milea şi Chiţac, dintre toţi generalii care au raportat, s-au adresat întîi mareşalului sovietic.

AMS: Să precizăm un lucru, pentru că cititorii nu au cum să înţeleagă. Darea raportului este o chestiune de recunoaştere a comandantului, a superiorului tău, căruia i te subordonezi. Prin gestul lor, care pentru neiniţiaţi nu înseamnă mare lucru, cei doi generali români îl considerau comandant pe mareşalul sovietic.

CO: Pentru o armată, mai ales la nivelul cel mai înalt, aşa ceva este inadmisibil. Mareşalul a văzut că eu mă uit urît la ei, a intervenit şi mi-a spus: «Dar sunt şi eu un om, sunt comandantul forţelor Tratatului!». Era comandantul şef al forţelor Tratatului de la Varşovia. Am răspuns sec: «Eu ştiu ce sunteţi, dar sunt eu ministrul Apărării şi conduc această aplicaţie. Iar ei sunt subordonaţii mei».

AMS: Dur. Dialogul ăsta a avut loc de faţă cu toată lumea, acolo la Haiducului?

CO: Da, acolo. Kulikov s-a iritat, era vizibil supărat. Bine, mai aveau ei reproşuri la adresa mea cu problema din Polonia, din decembrie 1981, cu aplicaţia din Bulgaria, din 1982 ş.a., în care i-am contrat dur. Vă pot confirma, fără să fac din asta un merit deosebit, ci doar actul de militar şi om al datoriei, că îl informasem pe Nicolae Ceauşescu despre cele petrecute la aplicaţia din Bulgaria, din 1982, iar el a mi-a spus atunci oarecum tulburat: «Ai fost şi tu prea dur».

AMS: Nu vă plăceau deloc sovieticii.

CO: Probabil că nu mă plăceau.

AMS: Nu credeţi că au lucrat ca să-l promoveze pe Milea? Ce v-a întrebat Postelnicu.

CO: Nu aveam de unde să ştiu, dar era clar că în acea fază Milea era împins. Pe urmă mai avusesem probleme cu ei în 1984, în decembrie, la Budapesta, cu 30 de ani de la Tratat, unde au vrut să facem aşa, şi noi ne-am opus. Eu nu m-am dus la Ceauşescu să-i spun ca un şcolar: «Uitaţi ce-au cu mine ăştia şi ce face Milea», deşi Coman, generalul Coman, fără să-i fi spus eu, voia să-l schimbe pe Milea. Era periculoasă treaba, nu ştiai ce reacţie va avea Ceauşescu în legătură cu Milea. (...)

AMS: Sinuciderea sau omorîrea lui Milea o discutăm mai tîrziu. Ce-mi puteţi spune de Eftimescu? Este şi el bănuit de legături cu sovieticii *(generalul Eftimescu era locţiitorul şefului MStM în 1989*, n.a.).

CO: După evenimente mi-a spus cineva, nu ştiu mai multe eu, pentru că nu a lăsat să se înţeleagă. Înainte de a fi ministru al Apărării, cît şi în acea perioadă, nu am avut informaţii în acest sens.

AMS: Logofătu?

CO: Ei, cazul ăsta o să vi-l expun cumva indirect. Cititorii vor trage concluziile. Mă refer la o întîmplare din 1991. Îmi spune mie... mă întîlnesc cu el, ne plimbăm prin Parcul Herăstrău şi îl întreb: «Cum ai făcut dom'ne chestia aia de la Academie?». Din timpul evenimentelor. «Dom'ne, zice, eu am văzut că în curtea Academiei, unde este ieşirea din tunelul acela care leagă... – ştiţi care –, leagă Casa Poporului de Palatul Cotroceni, ei bine, de-acolo mi-a ieşit o blondă *(interlocutorii izbucnesc în rîs*). Hai, dom'ne, îţi baţi joc de mine?»

AMS (*rîde*): O fi fost vreo rusoaică.

CO (*rîde*): «Hai, dom'ne, îţi baţi joc de mine?» «Nu, dom'ne, era o blondă aşa şi avea şi un pistol... şi, şi... şi a dispărut. În momentul ăla eu m-am dus pe la minister să raportez». *(Interlocutorii izbucnesc din nou în rîs, dialogul se întrerupe cîteva minute din această cauză.)* Şi-mi spune: «Eu atunci m-am dus la minister, pe la Eftimescu, să văd ce e pe acolo...» şi a ajuns adjunct al ministrului Apărării. A ajuns adjunct al ministrului Apărării şi şef al Securităţii, aşa că nu s-a mai întors la Academie. Hai, dă-o dracului! *(Interlocutorii izbucnesc în rîs.*) Rezulta că blonda lui Logofătu era pe post de terorist în decembrie 1989! Problema delicioasă este că te duci aşa... pe la minister, îi spui ministrului: «Tov. Militaru, am văzut o blondă» şi ăla pune repede mîna pe tine şi te face adjunctul lui.

AMS: Domnule general, ştergeţi-vă lacrimile de rîs, dar să ştiţi că a fost publicată cartea generalului Mihai Chiriac de la Academie, unde arată că aveau la cursuri ofiţeri cercetaşi şi s-au gîndit să formeze o grupă profesionistă, să-i captureze pe teroriştii care tot trăgeau prin preajma Academiei. Nu omorau pe nimeni. Mai treceau şi nişte Lada cu numere sovietice prin faţă. Şi ei, cînd au încercat să acţioneze să-i captureze pe teroriştii, au primit telefon de

la Logofătu cu amenințarea plutonului de execuție dacă ies din Academie să-i prindă pe ăia.

CO: Am văzut şi eu în carte pasajul ăsta. Era circ. Logofătu era locțiitorul comandantului Academiei, n-a fost niciodată comandant înainte de 1989.

AMS: Ce funcții avusese în relațiile cu sovieticii?

CO: El a fost locțiitorul şefului Direcției Operații din MStM şi s-a ocupat de legăturile cu Tratatul de la Varşovia. A fost antrenat în toate intimitățile relației Armatei noastre cu Tratatul de la Varşovia. Mie mi-a spus generalul Ion Tutoveanu, care trăieşte şi acum, are peste 90 de ani... culmea e că la revoluție s-a dus şi el spre Televiziune, dar cînd a văzut venind tancurile cu Dinescu şi Caramitru s-a retras.

AMS: Dar dvs. ce informații ați avut despre legăturile lui Logofătu şi ale altora cu sovieticii?

CO: Nu am avut eu probele în față. O simplă bănuială nu contează. Securitatea putea să aibă probele.

AMS: Şi nu vă informa: «Păziți-vă! Feriți-vă!»

CO: Nu mă informa, pentru că lucrau ei, era treaba lor, se duceau, raportau pe linia lor, dacă o făceau. Ministrul Apărării era informat cu ceea ce se considera că trebuie să ştie.

AMS: Aici cred că este un loc unde Securitatea a ratat misiunea.

CO: Este posibil.

AMS: Domnule general, ce discutăm noi aici ține de penetrarea sovietică în Armata noastră. Nu ne jucăm nici cu regimurile politice, nici cu poveştile politice.

CO: Absolut serios!

AMS: Admitem că problemele specifice, să le spunem aşa, legate de activitatea acestei categorii de cadre, cum le-ați numit: «care aveau relații cu străinii», erau raportate lui Ceauşescu. Şeful statului v-a cerut vreodată să luați măsuri cu privire la aceste cadre?

CO: Da. Nicolae Ceauşescu era avizat asupra acestor tentative de penetrare. El este cel care a cerut conducerii MApN ca unii să fie scoşi de la comanda marilor unități, să fie numiți în funcții în economia națională, iar alții au fost trimişi la Academia Militară.

Pentru că lucraseră mult timp cu ei, faptul că arătau o anumită afinitate faţă de ei, faptul că erau împinşi înainte pentru a ocupa funcţii cheie. Eu odată i-am spus lui Ceauşescu: «Tovarăşe Ceauşescu, eu nu pot să mai trimit ofiţeri la academiile sovietice, să facă studii în URSS, că aţi interzis, dar numindu-i pe cei care au făcut studii acolo, la conducerea Academiei, să-i înveţe pe ai noştri, e cam acelaşi lucru». «Măi, zice, tu ai dreptate. Măi, zice, caută să-i mai răreşti, să-i mai împrăştii.» A fost o înţelegere între Ceauşescu şi mine. Nu am discutat-o cu nimeni. Aici este cazul să vă spun că unii dintre aceştia au fost trecuţi în rezervă, la pensie, pe baza rapoartelor personale prin care au cerut acest lucru chiar ei. Prin urmare, n-aş putea spune că a fost o campanie.

AMS: Vă pot spune că v-a simţit Securitatea. Din momentul acela au început să fie extrem de atenţi şi favorabili în ce vă priveşte.

CO: E posibil, nu am cum să ştiu.

AMS: Ştiu eu, pentru că ceea ce spuneţi dvs. aici se confirmă cu alte informaţii pe care le am. Astea nu sunt poveşti de tabloide.

CO: Nu vă contrazic. Hai să termin cu Logofătu! Este interesant ce mi-a spus el atunci, prin 1991. Era Stănculescu ministru şi l-a trimis în concediu, iar cînd s-a întors deja scoseseră decretul cu trecerea lui în rezervă.

AMS: Probabil în preajma lui aprilie. Atunci Stănculescu pleca de la minister, vorbim de 1991, şi înainte să plece a făcut o listă cu ofiţerii aduşi sau promovaţi de Militaru, ca să îi dea afară. Şi i-a dat.

CO: Şi l-a primit Stănculescu: «Măi, Gigi, bine ai venit, ia şi tu şi citeşte ăsta». Şi i-a dat Monitorul Oficial în care era trecerea lui în rezervă. Şi ăla cinic. Lăudîndu-l generalul Nicolescu pe Logofătu, lăudîndu-l ceilalţi, despre care Securitatea afirma că sunt agenţi ai sovieticilor, eu am devenit bănuitor. Mi s-a spus, după decembrie 1989, că ăsta, Nicolescu, era un fel de rezident al GRU... Mi-a reproşat Ilie Ceauşescu, la un moment dat, că de ce nu l-am depistat, că a fost rezidentul agenturii sovietice. Eu de unde să ştiu, domnule?

AMS: Una din gravele erori ale Securităţii. Ce funcţie avea Nicolescu ăsta?

CO: Era adjunct al ministrului.

AMS: Vai de capul nostru!

CO: Era pe postul de adjunct din 1969.

AMS: Din 1969!!! Era pe funcţia asta din 1969? De douăzeci de ani?

CO: Da.

AMS: Vai de capul nostru! Vai de capul nostru! Şi de ce sector răspundea?

CO: Era adjunct cu probleme economice, i se cerea să rezolve problemele astea cu implicarea armatei în economia naţională. Dar, mai important, el era locţiitorul comandantului şef al forţelor armate unite din Tratatul de la Varşovia pentru armata română.

AMS: Ce dezastru a fost în armată!

CO: În celelalte armate aliate întreaga conducere era cu studii în URSS. Pe generalul Nicolescu aşa l-am găsit, aşa l-am lăsat. În timpul lui Milea s-a pensionat, iar în 1989 a fost chemat de Militaru, cu lotul celor şcoliţi în URSS şi făcut consilierul lui. Şi vedeţi că chemarea în activitate a acestei categorii de generali în vîrstă, pensionaţi, a fost şi o autodemascare. La generalul Lavric Gheorghe s-au dus toţi. Altă figură dubioasă.

AMS: Ce era ăsta?

CO: Generalul Lavric Gheorghe era locţiitorul comandantului Infanteriei şi Tancurilor. A venit la mine la un moment dat, că fiica lui era medic şi ginerele lui inginer, au fugit în America... trimişi de ruşi, să ne înţelegem, că nu suntem proşti să nu înţelegem lucrurile astea. Nu ştiu ce i-a determinat pe ei, poate că ştiau prea multe şi le-au trimis rudele afară. Alea puteai să le deduci, nu erau dovezi, dar sigur că băteau la ochi.

AMS: Plus că aveau rude afară, în America, şi rămâneau pe posturi.

CO: Sigur, sigur, interveneau pentru ei. Puteai să deduci, că cine dracu' să vină şi să-ţi dea tabelul cu agenţii sovieticilor? Mai auzeam, mai spunea Coman odată, că ăla n-a fost agent... Cum naiba? Ce, aveai tabelul cu ei, ca să te uiţi pe el şi să spui că ăsta nu este?

AMS: Grave erori ale Securităţii în această chestiune, domnule general, ale Direcţiei de Contrainformaţii militare! Nu credeţi?

CO: Asta este! Dar cazul lui Nicolescu este chiar dramatic. În calitate de consilier al lui Militaru a fost trimis la Buzău pentru a ancheta ce s-a întîmplat în zilele cînd eu mă aflam acolo, la Comandamentul Armatei a 2-a (22-31 decembrie 1989). El mi-a relatat în 1991. Era supărat că Militaru nu luase măsuri împotriva generalului Ion Dîndăreanu, care-mi fusese gazdă. Ne-am despărţit în aprilie 1992, pentru totdeauna. Cînd ne-am luat la revedere, Nicolescu mi-a spus: «Domnule general, dvs. trebuie să vă înapoiaţi la Jilava, ştiu că nu este plăcut şi nici uşor, dar de acolo vă veţi întoarce. Eu – a mai zis el – trebuie să merg la Spitalul Militar şi nu ştiu dacă am să mă mai întorc». Aşa a fost. El a murit în spital. Se bănuia un cancer pulmonar. Cunoscutul cardiolog, profesor dr. general Vasile Cândea, cu care se afla în relaţii de prietenie şi care l-a îngrijit în spital, mi-a spus: «Mă întrebaţi de ce a murit aşa repede generalul Nicolescu? Vă răspund: cred că a vrut să moară. A refuzat să ia medicamentele indicate şi să se mai hrănească, şi după opt zile a murit». «Cam suspect», am zis eu. «Este posibil să fi avut ceva de ascuns» – a încheiat Cândea. Adaug eu: generalul Nicolescu poate figura pe lista celor care au murit lăsînd o umbră de suspiciune.

AMS: Soarta spionilor, a trădătorilor de ţară. Care mai erau agenţi, domnule general?

CO: Militaru, care a scris despre asta şi a recunoscut, s-a autodenunţat. Şerb a fost, iarăşi, caz cunoscut. Ăştia doi erau comandanţi de armate în 1968, eu am explicat treaba asta, Militaru la Cluj şi Şerb la Bucureşti.

AMS: Nu, eu vorbesc în 1989. Mai existau de-ăştia în conducerea Armatei? Viceamiralul Dinu, şeful DIA, ce era cu el?

CO: Nu cunosc fapte. Pot să vă spun că în 1985, prin noiembrie, Postelnicu mi-a spus: «Vedeţi că o să-l chemăm pe Dinu să avem o discuţie cu el». Fără să precizeze de ce. Eu, cunoscîndu-l, am fost coleg cu Dinu de şcoală militară... şi i-am spus: «Măi, vezi că o să te cheme Postelnicu». Nu l-am mai întrebat după aia dacă s-a dus la Postelnicu sau nu. Eu am plecat la Capitală şi nu mai cunosc ce s-a întîmplat.

AMS: Probabil că le-a oferit colaborarea ca să-l lase în pace.

CO: Dar Dinu lucruri ascunse are.

AMS: E normal, avînd în vedere funcţia.

CO: Viceamiralul Ştefan Dinu i-a succedat în funcţie generalului Dumitru Dumitru, un tip inteligent, stilat, absolvent al Academiei de artilerie de la Leningrad, considerat un foarte bun profesionist. L-am întîlnit pe Dinu de mai multe ori în anul 1991. Între subiectele abordate subliniez două: a) mi-a povestit că în decembrie 1989, «am fost – zicea el – în punctele fierbinţi, aşa, ca să văd cum se desfăşoară», b) mi-a propus să merg cu el la Moscova, să mă ia şi pe mine acolo... «Dacă nu vreţi să mergeţi la Moscova să luaţi legătura...» «Hai dom'ne, fii serios, ce să caut eu acolo?»

AMS: În 1991?

CO: Da, voia să mă ducă să iau legătura cu ăsta, care conducea Partidul Comunist... Ziuganov. Mi-am manifestat nedumerirea şi l-am refuzat.

AMS: Ce ştiaţi despre legăturile generalului Stănculescu în străinătate?

CO: Mie mi-a spus cineva de la Securitate că şi el era omul lor *(al sovieticilor,* n.a.). «Măi, dar eu ştiu că era al englezilor» – i-am spus. Că a fost recrutat de Pop. Parcă de la TAROM...

AMS: George Pop. Nu era la TAROM, era reprezentantul Rolls Royce.

CO: Mă rog, mie mi-a spus lucrul ăsta şi generalul Nuţă: «Vezi că Stănculescu a fost recrutat de englezi». În altă ocazie mi-a spus că Pop ăla era agent de studiu, nu era agent de recrutare. Pop ăsta. Să nu se confunde cu Popa George.

AMS: Popa George n-a fost comandantul Diviziei 9, de la Constanţa?

CO: Ba da. Cu celălalt, Pop, am terminat, nu l-am cunoscut, dar am aflat de la Nuţă legătura lui cu Stănculescu. Cu generalul Popa George, comandantul Diviziei 9 Mecanizate, mă cunoşteam. Îi spuneam «lipoveanu», pentru că era tulcean, dar şi pentru faptul că ştia foarte bine dialectul limbii ruse folosit de lipoveni. Fiind ofiţer de artilerie şi membru în PCR din 1947, a fost trimis la studii în URSS, unde a absolvit un curs cu durata de doi ani pe linia artileriei

de coastă. Ştiu de la cei din Direcţia Informaţii a Armatei că, după ce a fost luat în această Direcţie, l-au trimis la cursul de ataşaţi militari, iar după aceea a fost numit ataşat militar la Moscova. Şi, să vezi ce se întîmplă. După cîteva luni se întoarce acasă, se duce şi îi spune şefului lui, şefului Direcţiei Informaţii, lui Dumitru: «Ruşii au vrut să mă recruteze». Şi atunci Dumitru îl ia şi îl numeşte în misiune la Londra. Adică, unde au avut nevoie ruşii, ca să-l dirijeze după aia. Această manevră mi-a întărit convingerea că... De fapt, acest traseu mi-a fost descris de generalul Dumitru Dumitru în 1968.

AMS: Este deci posibil ca pe acest traseu să se fi ajuns la Stănculescu. Domnule general, generalul Popa George a fost comandantul meu de Divizie, cînd făceam stagiul militar la Mihail Kogălniceanu. Era tînăr, stilat, se vedea că e umblat pe afară.

CO: Da, era un tip inteligent, rafinat, cu înclinaţii spre alte domenii decît să comande. De fapt, el nu era un comandant autentic, ci mai mult un responsabil de divizie, nu pentru că nu s-ar fi priceput, ci pentru că nu-i plăcea comanda. Acest aspect a fost sesizat şi de generalul Ioan Botea, fost comandant al Regimentului 34 Infanterie în campania din Vest care, într-o împrejurare, mi-a spus: «Tovarăşe ministru, m-am întîlnit de cîteva ori cu generalul Popa George, comandantul Diviziei 9, şi, între altele, mi-a spus că în anii de cînd este comandant de divizie nu a pedepsit pe nimeni. Este posibil aşa ceva?». Scenariul sovietic, cu sprijinul celor de la Direcţia Informaţii, a dat rezultate. Manevra transferării lui la Londra după ce se autodenunţase ca subiect al unei racolări mi-a întărit mai tîrziu bănuiala că lucrează pentru sovietici. Încă un argument, foarte serios, l-a constituit intervenţia mareşalului Viktor Kulikov cu ocazia unei aplicaţii pe hartă, care se executa cu Regimentul 34 Mecanizat de la Tropaisar din Divizia 9 Mecanizată, comandată de generalul Popa George. Cei doi s-au întreţinut, evident, în limba rusă, iar după ce am plecat de acolo, mareşalul, prin intermediul translatorului, colonelul Endrijevschi, m-a întrebat de ce nu este promovat la Bucureşti generalul Popa. Adică, în organele centrale. Eu i-am răspuns că sunt unele motive: generalul este deputat în MAN, dintr-o circumscripţie din judeţul Constanţa,

AMS: Îl votasem noi. Ne-au adunat în cazarmă, au venit ofiţerii politici şi ne-au spus: «Toată lumea votează pe tov. general Popa George». A venit la Casa de cultură, am organizat un spectacol şi pe urmă ne-au dus încolonaţi să votăm. Asta era în 1974 sau 1975. Era într-adevăr foarte popular în judeţ.

CO: Şi mai este o chestiune, îi spun mareşalului: soţia generalului este medic specialist, bine cotată şi legată de locul de muncă. Nu ştiu dacă mareşalul s-a lăsat convins, dar eu am reţinut sensul intervenţiei: «Este foarte legat de garnizoană, s-a obişnuit aici – am încercat să-l conving pe mareşal –, o mişcare dacă facem să-l mutăm, ne sare în cap toată lumea, de la prim-secretar la gospodine. Am mai încercat noi şi ne-am aprins paie în cap». Erau justificări. Propunerea a rămas. Contează ce se dorea.

AMS: Sigur.

CO: Dar fiind şi translatorul român cu noi, eu am gîndit că a transmis ce trebuie unde trebuie. Nu l-am informat pe Ceauşescu. M-am gîndit că sunt atîtea probleme, să nu creadă că mi-am făcut o preocupare din asta. Trebuiau să-i spună cei care se ocupau cu treburile astea. Ceauşescu ar fi putut să-i reproşeze mareşalului Kulikov aceste intervenţii şi eram terminat încă de atunci. La 30 decembrie 1989, cînd generalul Militaru era la putere, între generalii avansaţi de la un grad la altul, majoritatea cu studii în URSS, figura şi Popa George, amînat mulţi ani, care acum rîdea foarte satisfăcut, cum l-am văzut la televizor. Învinseseră ai lor. Atunci nu ştia el, ca şi alţii, că Mihail Gorbaciov nu este interesat de socialism şi că ei au jucat un scenariu făcut în altă parte. Finalul se cunoaşte.

AMS: Totuşi, este incredibil ce se întîmpla în Armată, domnule general. Mai daţi-mi un nume.

CO: Vedeţi, domnule profesor, aici trebuie să lămurim o chestiune de principiu. Pentru noi, relaţiile cu sovieticii au avut elemente de suspiciune din cauza poziţiei României în raporturile cu Moscova. În celelalte ţări participante la Tratatul de la Varşovia, problema celor cu studii în URSS, în general, nu numai în armată, nu exista. Fără să intru în detalii, subliniez doar că Nicolae Ceauşescu a numit prim-miniştri – Ilie Verdeţ, Constantin Dăscălescu –

cu studii în URSS, Nicolae Giosanu, preşedintele Marii Adunări Naţionale, miniştri etc., etc., cu studii acolo. Atitudinea exigentă a lui Nicolae Ceauşescu cu privire la Armată în această chestiune poate fi explicată prin teama lui că Armata ar fi putut fi implicată într-o lovitură de stat, de inspiraţie sovietică.

AMS: Pe undeva, avea dreptate. Uitaţi-vă ce s-a întîmplat în celelalte ţări! La un semn al Moscovei, oamenii cu şcolile făcute acolo au acţionat şi şi-au răsturnat comandanţii, liderii politici.

CO: În 1983 – nu l-am informat pe Ceauşescu nici de chestiunea asta –, cînd era în desfăşurare aplicaţia de care v-am vorbit înainte şi în care mareşalul Kulikov m-a întrebat de generalul Popa, acelaşi mareşal m-a întrebat prin translator, colonelul Endrijevski: «Tovarăşul Olteanu, dar pe generalul Vasile Ionel de ce l-aţi dus la Canalul Dunăre Marea Neagră?». Nu-l dusesem eu, dar nu puteam să dau vina pe Ceauşescu. Mutarea fusese făcută de Ceauşescu la propunerea lui Ion Coman. Zice mareşalul sovietic: «Trebuie să-l luaţi de acolo, că fără el nu veţi avea înzestrare de acum încolo».

AMS: Înzestrarea depindea de sovietici. Era o ameninţare, domnule general. Nu ne mai dădeau armament din noile generaţii. Aşa s-a întîmplat.

CO: Acestea au fost cele cîteva exemple privindu-i pe cei doi. De la cei de la Contrainformaţii militare mi s-a spus la un moment dat că generalii Ionel Vasile şi Popa George, fiind acum amîndoi în zonă, în Dobrogea, s-au întîlnit, sub acoperirea rezolvării problemelor de muncă.

AMS: Pe de altă parte, putea să fie şi o diversiune, ca să atragă atenţia asupra unor oameni nevinovaţi şi ei să lucreze cu alţii. Credeţi în această ipoteză?

CO: Putea să fie şi o diversiune, iar eu nu puteam risca să intru în aşa ceva. Însă, în ce îl priveşte pe Vasile Ionel, el fusese într-adevăr trimis la Canal pentru calităţile lui de bun organizator. Nu se punea problema că generalul Ionel nu era bun pentru înzestrare, unde lucrase timp de 18 ani. Nu aşa s-a pus problema. Era un bun profesionist, dar... Să vă spun un lucru: la doi ani după ce am venit eu la Secţia militară, în 1966, cînd am făcut un control la Direcţia

Generală a Înzestrării, condusă de generalul Vasile Ionel, şi ţăruşii de ancorat cortul se aduceau din URSS.

AMS: Dar, totuşi, pe ce temei a fost trimis Ionel la Canal?

CO: Pe Vasile Ionel l-a propus, cum vă spuneam, generalul Coman. A plecat la post în mai 1980, după ce venisem eu, dar, de propus, l-a propus Coman în luna februarie 1980.

AMS: Ce funcţie avea acolo?

CO: Era director general al Centralei Canalul Dunăre–Marea Neagră. Asta a fost... şi adjunct al ministrului Transporturilor. Cînd s-a terminat activitatea la Canal, eu am discutat cu Elena Ceauşescu, pentru că ea răspundea de cadre: «Trebuie să-l aducem înapoi. Unde îl încadrăm? Ce facem cu el?». «Lasă-l, zice ea, să rămînă la Transporturi, acolo.» Poate avea dreptate.

AMS: Avem lista generalilor aduşi de Militaru din rezervă şi retragere.

CO: Aici s-a petrecut o chestie, pe care vreau să v-o spun eu, şi cu «picăţele». Eram reţinut în Şoseaua Olteniţei. Acolo nu mai erau uşi, în locul lor erau gratii, şi în faţa mea, adică vizavi de mine, era Constantin Dăscălescu. Eu, care fusesem pe teren la Iaşi, mai aveam la mine unelte de bărbierit, prosop, îi mai serveam cu ceva etc. Garda era de la Regimentul 2 Mecanizat. Comandantul ei, căpitanul Nicolae, mă cunoştea. Majoritatea soldaţilor erau maghiari. Dar s-au purtat foarte respectuos. L-am auzit pe Coman că soldaţii s-ar fi purtat urît... Poate la Timişoara! Îşi vedeau de treaba lor. Unii, care au aflat de la comandantul lor cine am fost, m-au întrebat: «Tovarăşe general, vreţi să vă luăm ceva de la chioşc? Biscuiţi, mîncare...» De fumat, nu fumam, aşa că nu aveam nevoie. Le-am mulţumit pentru gestul lor. Pe urmă am intrat în discuţii cu ei, cîţiva erau de la Oradea. Eu am o soră în Oradea, cunoşteau strada pe care locuia, mă rog. Erau muncitori, băieţi tineri, toţi lucrau în fabrică. Căpitanul Nicolae îmi spune într-o zi, cînd era şi Dăscălescu la grilajul lui: «Tovarăşe general, l-au pus pe Ciubăncan la cadre, l-au adus din rezervă şi îi aduce pe toţi ăştia care au fost cu studii în URSS. Îi aduce din rezervă şi îi pune comandanţi. Pe Pletos, care de-abia mai merge... pe Pletos l-au numit comandantul Diviziei 1

Mecanizate Bucureşti». Zic: «Ce-i de mirare, tu n-ai văzut ce s-a întîmplat?» Generalul Dumitru Pletos, care era chel complet, era unul dintre apropiaţii generalului Militaru şi mult timp îi fusese locţiitor. Au avut relaţii strînse pînă la moartea lui Militaru. Intervine atunci Dăscălescu şi mă întreabă: «Bine, dar dumneata n-ai studii în URSS?». «Nu.» «Nici un curs?» «Nu.» «Păi cum te-a pus ministrul Apărării!» «Hopa!» îmi zic. El, care avea studii acolo. Iată cum se legau chestiunile. Pe el nu-l mira treaba asta, că fuseseră aduşi ăia din rezervă, îl mira că nu eram eu cu studii acolo. În timpul exerciţiului funcţiei nu m-a întrebat niciodată, însă acuma asta a fost manifestarea lui. Încă ceva. Pe Constantin Dăscălescu l-au depus, cum arătam, la 31 decembrie 1989, la scurt timp după mine. Prima întrebare pe care mi-a adresat-o a fost: «Ştii, s-a hotărît ceva cu Transilvania?» I-am răspuns că nu înţeleg la ce se referă. Explicaţia lui a fost: «Au luat-o ungurii?» Mai mult nu cunosc din această problemă, dar este un subiect de reflecţie."

Se poate spune orice despre această mărturie, că este singulară, că este subiectivă, că are prea multe aluzii în locul unor afirmaţii tranşante, dar vine de la un fost ministru al Apărării, fost înalt funcţionar al Comitetului Central, care a lucrat în funcţii din care avea acces direct la aceste probleme. Lucrurile sunt clare. Lamentările foştilor ofiţeri de contrainformaţii militare din Securitate, prin cărţi şi prin presă, nu au obiect. Pînă şi DIA i-a lucrat subtil. În anul 2005, fostul şef al DIA, viceamiralul (r) Ştefan Dinu, a arătat că majoritatea ofiţerilor racolaţi de Securitate din DIA continua să lucreze cu Armata: „Desigur, ulterior ne-am adaptat şi noi realităţilor: am sugerat ofiţerilor să accepte o astfel de colaborare, controlată însă de noi, cei din DIA, astfel că datele şi informaţiile obţinute de aceşti ofiţeri erau prezentate mai întîi DIA şi, numai după aceea, o parte din informaţii erau transmise Securităţii"[74]. Cazul colonelului de Securitate Stelian Pintilie, care le-a tăiat legăturile la momentul potrivit, executînd ordinele Armatei, este poate cel mai elocvent.

[74] Viceamiral (r) Ştefan Dinu, *Transparenţe dintr-o viaţă condamnată la discreţie*, Bucureşti, 2005, p. 197 (tiraj confidenţial, 10 exemplare).

Cauza distrugerii serviciului secret al ţării, agresiunea diversionistă împotriva Securităţii din decembrie 1989, succesul operaţiunii sovietice de infiltrare la nivelurile superioare ale statului român se află şi în slăbiciunile Departamentului Securităţii Statului, care depindea de hotărîrile lui Ceauşescu.

Sfîrşit de serviciu secret

Reamintesc că întreg acest capitol analizează Securitatea ca serviciu secret al ţării. Trebuia să avem un serviciu secret şi acesta a fost. Trebuia să avem serviciu secret şi după decembrie 1989 şi n-am avut, SRI fiind o structură relativ nouă, construită pe rămăşiţele Securităţii. Un stat, indiferent de regimul lui, căruia i se prăbuşeşte serviciul secret, este un stat cu mîinile ridicate. Nici unul din celelalte state comuniste europene nu a cunoscut această situaţie. Românii au mai cunoscut-o în 1917 şi în 1944. Nici un stat din lume nu a cunoscut trei căderi catastrofale în numai 70 de ani, şi asta spune foarte multe despre soliditatea statului nostru.

Eroarea doctrinară. În perioada 1987–1989, anii decisivi ai crizei sistemului comunist din România, Securitatea se afla şi ea la capătul unui proces ireversibil de uzură, care urmărea de aproape schimbările petrecute în politica internă şi externă a Partidului Comunist Român. Ea era adaptată în întregime la particularităţile unui regim cu puterea concentrată la vîrf – un vîrf despicat şi nu numai de asta diform –, în care funcţiile principale de conducere erau împărţite între Nicolae şi Elena Ceauşescu. Marea eroare sau, mai corect spus, marea greşeală de calcul a Securităţii a fost că, după ce a funcţionat drept cel mai eficient instrument de control al naţiunii şi statului în numele şi la ordinul partidului, a încercat să revină la principiile dogmatice pe baza cărora fusese înfiinţată de Uniunea Sovietică – să slujească clasa muncitoare. Această schimbare de optică s-a produs ca urmare a apariţiei conflictului între regim (Ceauşescu) şi muncitori (Braşov–1987), moment în care a fost pusă în situaţia să aleagă, pe fondul întrebărilor proprii privind

viitorul ei. Pasul înapoi făcut prin tentativa de a se izola în interiorul legislaţiei („stricta respectare a legilor"), al calităţii sale de instituţie profesionistă a statului, prin insistenţa de a-i prezenta lui Ceauşescu realitatea cu scopul de a-l determina să facă o mişcare, prin slăbirea activităţii opresive asupra cetăţenilor şi tratarea cu moderaţie a fenomenului disident, ne apare astăzi ca o ieşire discretă din sistem. Nu se putea, a fost un gest suicidar. Singura ei şansă era să dea o lovitură de palat, folosindu-şi oamenii infiltraţi în funcţii de demnitari ai partidului şi statului, şi să ajungă la o înţelegere cu Armata. Generalul Vlad afirmă că a făcut aceste tentative, dar s-a lovit de frica lui Milea faţă de Nicolae Ceauşescu, de solidaritatea laşă, iresponsabilă a înaltului aparat politic şi de faptul esenţial că structurile de jos ale partidului nu afişau vreo intenţie de revoltă. Ilie Stoian, cunoscutul ziarist de la *Expres, Tinerama* şi *Evenimentul zilei* explică lipsa de înţelegere a generalului Milea faţă de realitatea în care se găsea printr-o altă imagine despre fostul ministru decît cea proiectată eroic după revoluţie: „Ridicat în grad pe bază de dosar PCR, Vasile Milea s-a dovedit în timp una dintre cele mai sinistre personaje din armată, nu atît din cauza unor mari păcate, cît, în primul rînd, din cauza unui oportunism de cea mai joasă speţă. Toţi ofiţerii mai în vîrstă ori generalii cu care am stat de vorbă ni l-au înfăţişat pe Milea drept un alcoolic ordinar şi un individ în stare să execute orice ordin, chiar şi aberant, numai pentru că venea din partea lui Ceauşescu"[75]. Evident că un astfel de personaj nu putea da o lovitură de stat. Avizat de Securitate asupra loviturii date de Dobri Djurov în Bulgaria împotriva lui Jivkov, Ceauşescu va exercita o permanentă presiune psihologică asupra lui Milea, pentru a-l determina să nu trădeze „cauza".

Armata invidia şi totodată ura Securitatea. Ofiţerul de Securitate era mai bine plătit decît cel de Armată şi exercita controlul informativ asupra celor de la Armată. O ranchiună perpetuată în timp, de la începuturile celor două instituţii. Ceea ce pentru membrul societăţii civile de astăzi este de neînţeles, sub regimul comunist apăsa destul de greu asupra psihologiei ofiţerului, mai ales atunci

[75] Ilie Stoian, *Criminala capodoperă*, Ed. EVEX, Bucureşti, 1994, p. 47.

cînd se trecea pragul de la ofiţer inferior la ofiţer superior, de la căpitan la maior. De cealaltă parte, ofiţerii de Securitate îi considerau pe cei de la Armată slab pregătiţi intelectual şi profesional, angajaţi într-o structură care nu va ajunge niciodată la confruntarea cu un inamic, fiindcă un conflict al blocului sovietic cu cel american ar fi însemnat conflict nuclear. Pe cînd ei se confruntau cu inamicul în fiecare zi.

Muncitorimea n-o mai iubea, pe Securitate, nu se mai simţea apărată de ea, ci controlată, iar atunci cînd blocajul economic s-a instalat, muncitorimea a văzut în măsurile de reduceri salariale – datorate în mod clar ineficienţei muncii lor şi proastei organizări a activităţii economice –, neputinţa partidului, iar în Securitate pe acel organism cu care partidul o împiedica să riposteze. De partea cealaltă, Securitatea încerca să nu-l mai slujească pe Ceauşescu, trecînd „de partea poporului". Era un cerc vicios, din care, aşa cum spune Eugen Ionescu în *Cîntăreaţa cheală,* nu se putea ieşi decît printr-o fantezie. Cercul puterii comuniste, „mîngîiat" timp de patru decenii cu lozinci, cu propagandă şi cu demagogie pretins naţionalistă, devenise atît de vicios încît Securitatea nu mai putea scăpa din el, pentru a supravieţui şi pentru a asigura *continuitatea* obligatorie oricărui serviciu secret al unei patrii, decît printr-o campanie de relaţii publice. Departamentul Securităţii Statului avea nevoie între anii 1987 şi 1989 de ieşiri publice, de o campanie prin care să-şi precizeze subtil calitatea de instituţie profesionistă, să-şi îmbunătăţească imaginea, mizînd probabil pe fondul ei naţionalist, pe Istorie şi pe demontarea uşoară a fenomenului disident, în spatele căruia se aflau multe şi complicate compromisuri. Era fantezia de care vorbea Eugen Ionescu. Sigur că Securitatea nu putea face lucrurile astea, dar tocmai ideea asta arată capcana în care se găsea. Să nu neglijăm şi o realitate temporală: toate statele responsabile îşi asigură *continuitatea* serviciilor sale secrete în momentele de criză. Doar revoluţiile distrug serviciile de informaţii.

Cunoscînd din timp că cele mai puternice servicii secrete din lume s-au coalizat împotriva ei, că nemulţumirile populaţiei au ajuns într-un punct critic, că sovieticii plănuiesc o acţiune subversivă şi

diversionistă în România pentru înlăturarea regimului, Securitatea a încercat să reziste, pentru a păstra controlul. A reuşit cu mari riscuri pentru comandanţi să nu fie implicată de Ceauşescu în represiune, şi-a acoperit aproape perfect operaţiunile criminale din trecut, apoi a murit. Ideea spălării imaginii sale negative i-a venit abia după revoluţie.

Analiza unui opozant. O analiză surprinzător de bună asupra Securităţii a venit, tot surprinzător, din partea unui opozant al regimului comunist. Comentînd conţinutul cîtorva cărţi despre Securitate, Dan Petrescu reuşeşte să identifice şi să concentreze într-un articol principalele teme ante şi postdecembriste legate de existenţa şi activitatea serviciului secret român din perioada comunistă, cu şi între două ipoteze: „Pe scurt, avem de-a face, în privinţa Securităţii, cu o ipoteză maximală (Pacepa, Liviu Turcu ş.a.), potrivit căreia (cam) totul ţinea şi mai ţine încă de bunul plac al acestei instituţii, şi o ipoteză minimală (Neagu Cosma, dar şi alţii, în general de extracţie securistică şi fideli acestei opţiuni prime), potrivit căreia Securitatea este perfect inocentă (cu unele mici derapaje nespecifice, inerente domeniului ei de activitate, şi posibile şi în ţările de tradiţie democratică)“[76]. Aplecarea asupra aspectelor extreme ale poziţiei Securităţii în fostul regim comunist este determinată de calitatea surselor. Sursele analizei lui Dan Petrescu – Pacepa, Turcu şi Cosma – sunt în realitate limitate, nereprezentative şi substanţial subiectivate, fiind vorba de doi ofiţeri de Securitate care au trădat, defectînd în Occident, şi de un fost general scos de la nivelul deciziei în urma unei bătălii pentru putere desfăşurate mai demult în interiorul instituţiei, situaţie care îi permite astăzi nu numai să scape cercetării propriei sale activităţi, dar şi să acuze. Neagu Cosma, de exemplu, este adeptul tezei că în Securitate nu a existat nici o structură a poliţiei politice, opinie ce nu poate fi acceptată atît timp cît au existat persoane urmărite pentru atitudinea lor antiregim şi anti-Ceauşescu, indiferent de gradul

76 Dan Petrescu, *În răspăr,* Ed. Nemira, Bucureşti, 2000, p. 404 (articolul „Addenda la Legea Ticu“).

lor de implicare, de la un banc spus în birou, la un manifest aruncat pe stradă sau citit la *Europa liberă*. Faptul că nu toate aceste persoane au suferit abuzurile, chiar minimale, pe care le-a suportat Dan Petrescu, de exemplu, s-a datorat realităţii, pe care tot Dan Petrescu o analizează, că decizia de a acţiona aparţinea întotdeauna partidului, nu Securităţii. În ipoteza maximală, conform căreia Securitatea era peste tot şi implicată în orice (Pacepa), precum şi ideea că fenomenul colaboraţionist „atinsese proporţii de masă" (Turcu), erorile de apreciere provin din caracterul preponderent subiectiv (mai puţin la Liviu Turcu) şi din natura tendenţioasă a opiniilor acestor două surse (dorinţa de a ajuta naţiunea română să se democratizeze prin înfăţişarea monstruozităţii comuniste). Cunoscînd cu aproximaţie efectivele Securităţii (0,04% din populaţia ţării), este greu de imaginat un control total asupra societăţii fără o colaborare amplă din interiorul acelei societăţi. Fenomenul a primit recent o explicaţie prin analizele profesioniste făcute de presa occidentală, mai ales cea britanică, asupra nazismului. Descoperirea arhivelor secrete ale unor centre ale Gestapo-ului a arătat că numărul ofiţerilor şi lucrătorilor-angajaţi pentru un land german era extrem de redus – de exemplu, la Düsseldorf erau 28 de persoane – şi că principala sursă a activităţii lor consta în gestionarea informaţiilor, denunţurilor şi sesizărilor venite de la milioane de cetăţeni. O carte anume a zguduit naţiunile vest-europene prin înfăţişarea elocventă a sprijinului masiv acordat lui Hitler de populaţie şi de cancelariile Marilor Puteri[77]. Pe acest subiect, Dan Petrescu pune foarte precis şi obiectiv problema bazelor activităţii Securităţii române: „Problema aici este că, totuşi, informatorii (căci despre ei vorbim) alcătuiesc sistemul respiratoriu al oricărui serviciu de informaţii; moralitatea lor este adesea o chestiune de raţiune de Stat (nu-mi place sintagma, ea a pretat la abuzuri nenumărate şi a creat impunităţi discutabile, dar trebuie să imaginăm şi situaţiile limită, cum sunt cele beligerante), alunecînd în «privat», adică în

[77] Daniel Jonah Goldhagen, *Hitler's Willig Executioners. Ordinary Germans and the Holocaust*, Ed. Alfred A. Knopf Inc., New York, 1996.

zona intereselor personale şi a vindictelor, rămînînd totuşi mereu posibilă, graţie tainei sub care se operează"[78]. Fenomenul este indubitabil bine surprins de opozantul ieşean. Voi detalia cu o analiză de caz.

*

Autorul acestui volum a cunoscut şi apoi – după revoluţie, în calitate de redactor-şef al unui cotidian central – a documentat problema activităţii Securităţii şi a colaboraţionismului cu aceasta în domeniul construcţiei de avioane din România. Am lucrat în acest domeniu şi am fost implicat, cu consecinţe neplăcute, în fenomenul tratat. Industria naţională a construcţiilor de avioane, dincolo de tradiţia pe care o moştenea, a fost un domeniu care presupunea un transfer important de tehnologie occidentală. Fie că era vorba de elicoptele Allouette sau PUMA (Braşov), fie că era vorba de avionetele de turism BN 2-Islander, de avionul mediu curier BAC 1-11 (Bucureşti) sau de avionul de luptă IAR 93 (Craiova), industria construcţiilor de avioane presupunea un contact direct, intens şi de durată cu firme britanice, franceze, elveţiene şi americane şi, bineînţeles, cu numeroşii lor reprezentanţi în România. Securitatea a dezvoltat o amplă şi diversificată activitate de cunoaştere şi control a relaţiilor cu reprezentanţii acelor firme, la care se adăuga o intensă activitate de verificare a derulării programelor de şcolarizare, programe care implicau deplasarea în străinătate, mai ales în Anglia, a aproximativ 5 000 de muncitori, tehnicieni, ingineri, economişti. La o astfel de dimensiune a afacerilor, posibilităţile fizice şi operative ale Securităţii erau reduse, astfel că a fost dezvoltată o încrengătură de reţele de informatori şi colaboratori, de la directori şi pînă la muncitori necalificaţi. În primii ani de derulare a contractelor întreaga activitate a Securităţii s-a concentrat asupra preluării integrale şi asimilării în producţie a tehnologiei, precum şi realizării efective a aeronavelor. Scopurile nu au atins niciodată, în această perioadă, decît efortul de finalizare cu succes a contractelor. Nu au existat incidente, nu a rămas nimeni în Occident, nu s-au

[78] *Ibidem*, p. 406.

înregistrat cazuri majore, grave de încălcare a legilor siguranţei naţionale. De altfel, pînă în 1989, de fapt în ultimii doi ani, nu s-au înregistrat decît patru-cinci cazuri de rămînere ilegală în străinătate, toate provenind din rîndurile inginerilor. Unul dintre aceştia se prezenta ca fiind nepotul Elenei Ceauşescu. Ofiţerii de Securitate care răspundeau de obiectivele (întreprinderile) implicate în aceste contracte s-au prezentat mereu, indiferent pe ce perioadă activau oficial şi deconspirat acolo, ca persoane agreabile, înţelegătoare, relaxate, deşi misiunea lor implica activitatea într-un mediu în care contactele cetăţenilor români cu cetăţenii străini erau cotidiene şi complexe. Mulţi dintre ofiţeri, fiind la rîndul lor ingineri, au fost asimilaţi echipelor tehnice ale întreprinderilor. În aceeaşi perioadă (1980–1987), numeroşi angajaţi ai întreprinderilor din industria naţională a construcţiilor de avioane primeau frecvent vize pentru excursii în ţări occidentale, astfel că, cel puţin la nivelul aparatului de conducere şi TESA, vara provoca o adevărată răspîndire geografică europeană a concediilor – erau preferate Franţa, Germania, Italia. Eu însumi am călătorit în Olanda. Sistemul de control al întregului personal se afla în realitate în mîna organizaţiilor de partid, care hotărau listele cu angajaţii care pleacă la şcolarizare, care constituiau colectivele de lucru pe etape de proiect şi de producţie, care făceau numirile în funcţiile de conducere, de la maistru la inginer şef, care decideau cine poate pleca şi unde în concediu. Secretarii de partid ţineau o permanentă legătură cu ofiţerii de Securitate, relaţia sprijinindu-se fundamental pe garantarea de către secretarii de partid a bunei desfăşurări a deplasărilor în străinătate şi, bineînţeles, a întoarcerii tuturor acasă. Incidentele – de exemplu, un muncitor care a furat o sticlă de whisky dintr-un magazin londonez – erau raportate ofiţerului de Securitate, dar întreaga procedură de sancţionare a vinovatului se desfăşura exclusiv în cadrul organizaţiei de partid şi a administraţiei întreprinderii. Este interesant, pentru analiza noastră, efectul sancţiunii în astfel de cazuri: secretarul de partid sau şeful compartimentului îl tăia de la primă, îl amîna de la primirea unui apartament sau a altor facilităţi, nu-l mai trecea pe listele următoare întocmite pentru continuarea

şcolarizării în Occident. *Invariabil, aceste măsuri erau considerate ca fiind luate de Securitate, care nu dădea viză.* Deciziile petrecîndu-se în cadrul restrîns al conducerii, în lumea privilegiată a actelor oficiale, nimeni nu conştientiza că implicarea Securităţii se limita în realitate la executarea unei decizii luate de organizaţia de partid şi de conducerea acelei instituţii. În ce priveşte temeiul unor astfel de măsuri, organizaţia de partid apela la adunarea oamenilor muncii care înfierau actul de furt, de exemplu, motiv pentru care întreaga acţiune punitivă primea o acoperire legală şi procedurală deplină. Alteori, ca în cazul nemembrilor de partid, persoanele respective erau marginalizate prin decizii în cadru restrîns. Mecanismul era valabil pentru toate situaţiile, inclusiv pentru cele clasice de „neîndeplinire a sarcinilor de serviciu", care ilustrau fie lipsa de profesionalism a unui angajat, fie o relaţie conflictuală cu secretarii de partid, cu şefii ierarhici sau cu colegii.

Paralel cu acest tip de fenomen politico-economic local, Securitatea culegea informaţii de la secretarii de partid, de la conducătorii compartimentelor, de la angajaţi în mod individual, fie printr-o legătură oficială, fie conspirat, prin reţele, urmărind cîteva puncte ale misiunilor pe care le îndeplineau în întreprindere: bunul mers al producţiei, buna derulare a contractelor, deficienţe ale activităţii, situaţia controlului contactelor între angajaţii români şi străini, elemente suspecte şi posibile colaborări ilegale, protejarea secretului de stat şi a secretului de serviciu, incidente tehnologice sau administrative. Majoritatea aparatului tehnic de vîrf colabora cu Securitatea în mod curent pe subiectele profesionale, unele dintre ele fiind extrem de complexe – de exemplu, la BAC 1-11, trebuiau asimilate peste 2 milioane de repere! –, şi ocazional, pe temele celelalte. Unii dintre ei, fiind fie ofiţeri acoperiţi, fie colaboratori sub contract primeau şi misiuni de culegere de informaţii, *exclusiv tehnologice*, economice, de la firmele partenere ale contractelor de cooperare. Din cîte cunosc, nu s-a riscat niciodată spionajul. De regulă, scopul culegerii acestor informaţii de la firmele partenere viza posibilitatea extinderii cooperării spre produse mai performante. De exemplu, în momentul în care Franţa a trecut la

producerea elicopterului SUPER-PUMA, Securitatea întreprinderii IAR-Ghimbav, Braşov, unde se fabrica o versiune mai veche a elicopterului PUMA, a devenit interesată de documentarea posibilităţii ca programul PUMA să fie extins de Franţa şi în România la SUPER-PUMA. Pentru asta era nevoie de informaţii, cît de generale, despre noul elicopter francez: dacă l-a văzut zburînd, dacă are modificări ale celulei, ce performanţe noi, care sunt noile configuraţii de armare, sunt dispuşi francezii să-l furnizeze României? Aceste informaţii nu se puteau obţine decît de la specialişti români, motiv pentru care acuzaţia de colaborare cu Securitatea, ca activitate imorală, are un caracter strict politic, nu unul realist. În cazul BAC 1-11, alt exemplu, Securitatea era interesată de posibilitatea executării în România a variantei cargo în perspectiva folosirii aeronavei pentru transportul de tehnică militară şi a paraşutiştilor.

Relaţia triunghiulară partid–Securitate–angajaţi cunoştea însă şi o mare diversitate de situaţii neoficiale. Accesul repetat la programele de şcolarizare din Occident a permis atît folosirea cît şi traficarea valutei, a aparaturii electronice de ultimă generaţie – apăruseră video, telefoanele cu tastatură, combinele muzicale japoneze, casetofoanele auto –, a îmbrăcămintei sport şi de iarnă de calitate, a produselor cosmetice de lux. Şefii de delegaţii colectau frecvent părţi ale valutei delegaţiei pentru cumpărarea de articole destinate şefilor din ţară, inclusiv ofiţerilor de Securitate. Nu o dată, la deschiderea TIR-urilor venite din Occident cu echipament tehnologic se găseau numeroase astfel de obiecte cu destinaţie precisă. Cazurile, deşi cunoscute, erau repede muşamalizate, multe din obiectele trecute ilegal peste formalităţile de vamă fiind date mai departe, superiorilor din centrale, ministere, Securitate. Într-un alt plan, ofiţerii de Securitate din întreprinderi erau solicitaţi frecvent pentru probleme de natură socială: repartiţii de apartamente, aprobări de autoturisme, angajarea de rude, schimbarea serviciului, promovarea. Toate aceste tipuri de relaţii oficiale şi neoficiale se sprijineau pe colaborarea explicită şi implicită cu Securitatea, suferind un proces de acutizare pe măsură ce anii se îndreptau spre perioada critică de la sfîrşitul celui de-al nouălea deceniu. În locurile unde se

mai derulau programe mixte, româno-străine, deplasarea în Occident reprezenta o sursă de venituri importantă, astfel că relaţia cu Securitatea devenise esenţială. Fenomenul a implicat o hemoragie de informaţii şi „turnătorii“ mărunte care, în realitate, nici nu treceau mai sus de ofiţerul de Securitate din obiectivul respectiv. Traficarea valutei şi a obiectelor de provenienţă străină, cu scopul obţinerii de bani suplimentari, se generalizase în rîndurile celor care apucaseră perioada dinaintea opririi de către Ceauşescu a investiţiilor, a programelor de cooperare, precum şi perioada în care occidentalii au încetat să mai lucreze cu România comunistă. Se diseminase la cote uriaşe traficul cu cafea, ţigări şi băuturi străine, făcut în întreprinderi sub ochii ofiţerilor de Securitate. În acel moment, individul devenea extrem de vulnerabil, pasibil de o pedeapsă de drept comun, dar mai ales vulnerabil la acţiunea denunţătoare a colegilor. Colonelul Ioan Rusan a explicat acest mecanism:

„Ioan Rusan: Se luau măsuri, altele decît trimiterea în justiţie, cum era scoaterea de la serviciu, găsirea unei infracţiuni de drept comun...

AMS: Se fabricau...

IR: Nu se fabricau, pentru că, în situaţia blocajului economic de atunci şi a traiului greu, oamenii încălcau în mod curent legile ţării, legile de atunci, iar agenţii, românii care acceptau să facă spionaj pentru o ţară străină, se implicau invariabil, şi repet – invariabil, în traficul de ţigări, cafea, cosmetice, valută.

AMS: Adică, foloseau relaţia cu spionajul străin pentru a obţine astfel de produse sau bani, transformaţi apoi în lei cu care încercau să trăiască mai bine.

IR: Aşa este, aţi intuit corect. Or, activităţile astea erau ilegale, după legile de atunci. Aşa că... acele condamnări pe infracţiuni de drept comun nu erau fabricate, inventate de noi. Problema este că obiceiul era larg răspîndit.

AMS: Îl practicau şi ofiţerii de Securitate.

IR: Erau şi d-ăştia... Deci, nu erau puşi în discuţie pentru o acţiune judecătorească decît aceia care fuseseră depistaţi că sunt

implicaţi în activităţi de spionaj, de influenţare, astfel că poveştile cu disidenţa şi cu condamnările date de regimul comunist, pe temeiuri de drept comun, pentru că Ceauşescu nu ar fi vrut deţinuţi politici, sunt adevărate, numai că trebuie să înlocuiţi cuvîntul deţinuţi politici cu spioni. Pentru agăţarea pe infracţiuni de drept comun făceam înainte filaj sau percheziţii secrete şi ştiam precis unde are marfa. Apoi veneau Miliţia şi Procuratura, se duceau la fix, în dulap, în sertar, în biblioteca unde avea omul valuta. «Ce-i asta, de unde le ai?!» etc. Astea erau legile, însă repet că acţiunile acestea se făceau numai în cazurile în care aveam date despre activitatea de spionaj a respectivului."[79]

Privind astăzi această declaraţie, ne dăm seama ce imensă era scena comportamentală pe care putea interveni Securitatea. Cele mai multe cazuri de „probleme cu Securitatea" au venit din această zonă şi pe contextul unei recrudescenţe a colaboraţionismului mărunt, clientelar, de care amintea Dan Petrescu. În cazul apariţiei unei forme de protest individual sau colectiv – de cele mai multe ori încetarea lucrului şi protestul pentru neplata salariilor –, masa imensă de informatori sub şi fără contract se activa rapid, stimulată sau din proprie iniţiativă, producînd în rîndurile celorlalţi ceea ce numim astăzi „micii" disidenţi şi „marile" acţiuni de protest anticeauşist şi anticomunist. Urma o represiune locală mai mică sau mai mare. După revoluţie au predominat cei care, după cum spunea Sadoveanu, „pentru o zgaibă au urlat toată noaptea". Iar cei care aveau într-adevăr legături cu serviciile de spionaj străine s-au luptat să se plaseze cît mai bine în structurile de putere ale noului stat sau au primit ordin să stea „la cutie", unde sunt şi astăzi.

*

„Inocentarea Securităţii, către care conduce ipoteza minimală – arată mai departe Dan Petrescu în studiul său –, se întemeiază pe două fapte certe: cel mai apropiat de noi este pasivitatea acestei instituţii în decembrie 1989, care a făcut posibilă detronarea clanu-

[79] Alex Mihai Stoenescu, *op. cit.,* p. 120.

lui Ceauşescu şi prezervarea vieţii majorităţii celor ce i se opuseseră. Celălalt fapt, iniţiat de Gheorghiu-Dej şi desăvîrşit de Ceauşescu, este subordonarea Securităţii de către partid şi, prin urmare, transferul responsabilităţii (şi al culpabilităţii) în materie de represiune asupra aparatului de partid, cu toţi activiştii săi (care, să nu uităm: spre finele lui 1989, primiseră arme şi, chit că şi-au părăsit posturile din decembrie, şi le-au părăsit înarmaţi)"[80]. Explicaţia pentru observaţiile corecte ale lui Dan Petrescu se află în interiorul instituţiei, al Securităţii, prezentate în acest capitol, pornind de la modificarea comportamentului ofiţerilor sub regimul Ceauşescu şi mai ales sub conducerea lui Vlad, şi pînă la pasul înapoi făcut de Securitate înainte de decembrie 1989, cu scopul central de a se proteja în faţa unei previzibile schimbări a situaţiei interne. În sfîrşit, Dan Petrescu trage o concluzie şi, totodată, atinge – printr-un citat epocal din Marin Preda – problema cheie a Securităţii: „Ipotezele extreme analizate pînă aici, cea maximalistă (Securitatea era/este peste tot) şi cea minimalistă (Securitatea nu era/nu mai este nicăieri), deşi opuse, dau efecte asemănătoare, în sensul că o implicare profundă a Securităţii în structurile societăţii (cazul prim) e foarte aproape de o implicare unanimă a populaţiei în propria-i represiune, dacă Securitatea devine fantomatică şi greu de localizat (cazul secund); şi, la urma urmelor, vorba lui Marin Preda: de unde au ieşit oare băieţii ăştia dintr-odată (poporul român fiind, în mod tradiţional, bun, blînd şi cuminte)?"[81]

Chiar, de unde au ieşit băieţii ăştia?

Autorul a găsit răspunsul în comuna Gogoşu, din Dolj, localitatea de care aparţine satul de origine al ultimului şef al Securităţii. Un sat îngrozitor de sărac şi astăzi, uitat de lume, în curs de dispariţie prin dispariţia lentă, dar sigură, a locuitorilor săi ţărani. Ziarista Laura Motîrliche a fost acolo: „Cînd au murit o sută de bătrîni, s-au născut şase prunci. De atunci, oamenii locului ştiu cînd clopotul bate prelung şi pustiu. Se închină şi trec cu privirea peste nişte dealuri arămii şi domoale. De dincolo de ele cimitirele cresc cu troiţe noi,

[80] *Ibidem*, p. 408.

[81] *Ibidem*, p. 411.

încleiate din lemn de brad, şi continuă să apară înghesuite în lăstărişuri de măceş sălbatic. Cînd au venit să semene viaţă, străinii s-au îngrozit de sărăcia locurilor şi au fugit. Căci la Gogoşu se moare încet, cu tot cu oameni şi case, cu uliţe şi podeţe durate peste şuvoaie de apă, cu pămînturi, dealuri şi văi“[82]. În satul Gogoşiţa, „revoluţia“, „teroriştii“, „moştenirea grea a trecutului“ nu există. Cristi Pătru a fost şi el acolo: „Oamenii vorbesc în continuare cu admiraţie de Vlad, fostul şef al Securităţii. Enoriaşii strînşi la biserica din Gogoşiţa nu mai contenesc cu vorbele bune: «Era respectuos; ne-a ajutat cît a putut»“[83]. Pentru oamenii aceştia, „poliţia politică“ este ceva de neînţeles.

Ofiţerul de Securitate. Cum au crescut băieţii ăştia? Răspunsul se extrage dintr-o particularitate a oamenilor Securităţii, a originii lor sociale şi a felului cum au fost educaţi ca ofiţeri. Excludem din analiză ofiţerii proveniţi din intelectuali, recrutaţi din rîndul vîrfurilor universitare, profesionale, culturale. Am cunoscut înainte de revoluţie un ofiţer de Securitate provenit din inginer de aeronave şi unul provenit din miner. Cu inginerul discutam subiecte literare, schimbam discuri cu muzică clasică, albume de artă, comentam situaţia internă şi pe cea din cultură. Nu ştiu ce făcea mai departe, poate era o mască. Înclin să cred că nu. Pentru miner însă intelectualii erau altceva decît poporul român, cel de jos, din care provenea el. El făcea mereu o diferenţiere profesională: poporul de jos, simplu, amărît, curat şi cinstit, necăjit şi inofensiv, şi de cealaltă parte intelectualitatea care mîrîie, care produce disidenţi, care circulă în străinătate, care trădează vizitînd ambasade străine, care se complace în turnătorii ieftine, urîte, dizgraţioase şi pentru securişti, cu scopul de a trăi şi mai bine, eventual în lux, în timp ce muncitorul sau ţăranul nu are astfel de aspiraţii. Securistul provenit din miner avea totodată şi un infinit dispreţ pentru intelectualul lipsit de caracter, pentru intelectualul preocupat de murdării cotidiene, dar simţea şi o imensă satisfacţie în faţa umilinţelor, linguşelilor şi

---

82 *Cuvîntul libertăţii*, Craiova, vineri, 7 ianuarie 2005, p. 3.

83 *Ibidem.* („Gogoşiţa, locul de unde a plecat, ieri, gen. Iulian Vlad – azi...“ de Cristi Pătru.)

tăvălelilor existenţialiste pe care intelectualii le produceau în faţa lui cu ocazia întîlnirilor conspirative. Intelectualul cel mai detestat era cel „vechi", provenit din familii de intelectuali, din fosta burghezie democratică. Intelectualul „nou", provenit din ţăran şi trimis de partid la studii intra în altă categorie: trădător al originii sale, îmburghezit. Din aceste motive, un Dan Petrescu, Doina Cornea sau Petre Mihai Băcanu – oameni „fără operă" – sunt mai importanţi ca voci publice decît un intelectual plin de talent, autor de operă şi lipsit de caracter. De la un ofiţer de Securitate făcut din vagonetar nu poţi să ceri anumite lucruri. În spatele lui nu se află o educaţie, o imagine luminoasă despre lume şi oameni, ci o gaură neagră de mină.

Erorile Justiţiei. Este posibil ca generalul Vlad şi subordonaţii lui să fi fost vinovaţi de abuz, de operaţiuni nelegale, chiar de acte pe care presa le încadrează în categoria „poliţiei politice", dar în condiţiile în care s-au desfăşurat procesele lor, aceste acuze au fost spulberate, nu numai prin felul precis şi metodic în care s-au apărat inculpaţii, ci şi prin incompetenţa dusă uneori pînă la absurd a unor magistraţi. Prin politizarea actului de Justiţie s-a ajuns, chiar şi tîrziu, în 1999, la aberaţii, cum este cea din sentinţa dată de Curtea Supremă de Justiţie a României: „În al şaptelea rînd, inculpaţii se apără că regimul Ceauşescu – recunoscut ca legitim în toate ţările lumii (dovadă fiind, printre altele, vizitele reciproce şi întîlnirile personale cu şefii mai multor state) – *nu putea deveni ilegitim peste noapte*, ilegitimitate care să explice şi să justifice saltul de la la răzmeriţă la răscoală populară. *Şi această apărare este nefondată* (!) «Saltul», de la răzmeriţă la răscoală populară, produs atunci, s-a datorat întunericului, frigului din case, foamei, fricii, minciunii generalizate şi perpetue, invadării vieţii private, dictaturii poliţieneşti, domniei nomenclaturii, colapsului economic, monismului ideologic, cinismului birocratic, pauperizării, încarcerării societăţii înlăuntrul statului, drumului fără ţintă, credinţei fără Dumnezeu. *Sistemul social politic şi de guvernămînt nu mai avea nici o legitimitate,* motiv pentru care, peste cîteva zile, s-a

prăbuşit“[84](!) Aşa ceva – cum spunea Caragiale în *O scrisoare pierdută* – „nu se pomeneşte nici în romane, nici într-o piesă de teatru“. Este incredibil cum s-au putut face astfel de afirmaţii iresponsabile pe un act oficial al Curţii Supreme de Justiţie. Ne putem imagina situaţia acestor magistraţi care chiar ei dădeau sentinţe cu numai cîteva zile înainte de izbucnirea revoluţiei, în 1989, ca fiind ilegitimi, angajaţi ai unui stat ilegitim? Ce legitimitate mai avea diploma lor de jurist şi din ce calitate au fost numiţi în completul de judecată? Ne putem imagina consecinţele juridice de drept internaţional ale ilegitimităţii României comuniste? Ce valoare mai aveau tratatele care garantau graniţele ţării, de exemplu? Ne putem imagina un grup de lideri politici şi de stat ai lumii format din preşedinţii Franţei, SUA, din regina Angliei, regele Spaniei sau din cancelarii RFG, incompetenţi şi naivi, tratînd de la egal la egal cu dictatorul unui stat ilegitim? Se pot introduce texte literare într-un act juridic, într-o sentinţă de o asemenea greutate pe post de probatoriu? Poţi să afirmi că statul a devenit ilegitim din cauza întunericului!? Pe ce bază s-au recuperat creanţe, alt exemplu, de miliarde de dolari după revoluţie, dacă statul care le-a angajat devenise ilegitim? Pe ce bază a plătit România comunistă cotizaţii la ONU, în calitate de membru cu drepturi depline? Şi, pentru a nu trece uşor peste această enormitate, care a permis generalilor de Armată şi de Securitate să demonteze cu uşurinţă acest tip de acuzaţii, iar Justiţiei să-i condamne pe alţii fără probe şi cu argumente ridicole, voi reproduce şi argumentaţia celebrului preşedinte al Curţii Supreme de Justiţie, Sorin Moisescu: „Dar, mai este de observat că atributul de a reprima, conform legii, tulburări violente sau o insurecţie, nu-l pot avea decît autorităţile legitime. Or, un guvern instalat prin forţă şi presiune, cum a fost cel instaurat la 6 martie 1945 în România, era vădit ilegitim, deoarece nu era emanat de la reprezentanţii fireşti ai poporului, astfel că şi *regimul social-politic*

[84] Curtea Supremă de Justiţie, Secţia Penală, *Dosar nr. 2955/1998, Sentinţa nr. 9 din 15 iulie 1999*, p. 22.

creat ulterior prin violenţă şi fraudă, ca şi *guvernele ce s-au succedat în astfel de condiţii nu şi-au dobîndit legitimitatea*"[85]. Păi, cum a judecat Justiţia în toată perioada comunistă, cum a dat sentinţe şi cum a trimis oameni la puşcărie, dacă statul nu şi-a dobîndit legitimitatea? Cei nouă judecători, care au semnat o astfel de aberaţie juridică, pe ce bază au funcţionat ca judecători, procurori sau avocaţi înainte de revoluţie? Au luat leafă de la un guvern nelegitim? Ce legitimitate a avut sentinţa de condamnare la moarte a lui Rîmaru? A fost un asasinat? Se invocă mereu procesul de la Nürnberg, dar la Nürnberg, după război, a avut loc şi procesul magistraţilor. Nürnberg a fost un proces al nazismului. Echivalentul lui este procesul comunismului.

Asupra rolului jucat de Securitate în revoluţie avem la dispoziţie şi cuvîntul final din proces al generalului Vlad, rostit la 3 iulie 1991. El dezvăluie şi poziţia mai aproape de realitate a Departamentului Securităţii Statului în decembrie 1989:

„Atitudinea Securităţii în timpul revoluţiei s-a considerat şi se mai consideră a fi o cheie pentru multe din enigme. Datele acumulate pînă acum infirmă diversiunea lansată în după-amiaza zilei de 22 decembrie 1989, devenită apoi legendă, potrivit căreia Securitatea s-ar fi opus înlăturării lui Ceauşescu.

Acum, sintetizînd ceea ce am spus, se ştie ceea ce nu se ştia atunci, şi anume:

– că Securitatea primise ordin să nu se implice în reprimarea mişcărilor anticeauşiste;

– că prin comportamentul ei a încurajat tacit aceste mişcări;

– că nu a executat ordinele lui Ceauşescu de îndată ce s-a declanşat mişcarea de la Timişoara;

– că nu l-a ajutat pe Ceauşescu să fugă, ci, dimpotrivă, l-a abandonat, iar apoi cadre ale Securităţii şi Miliţiei l-au reţinut şi predat Armatei;

---

85 Curtea Supremă de Justiţie, Completul de 9 judecători, *Decizia nr. 8, Dosar nr. 55/1999, Şedinţa publică de la 23 februarie 2000*, p. 60.

– că din după-amiaza de 22 decembrie 1989, unităţile Securităţii au fost preluate de către Armată cu oameni, arme, muniţii şi cu toate mijloacele tehnic-operative şi arhive;

– că Securitatea nu s-a opus noii puteri, ci a sprijinit-o din primele momente.

Din acest comportament al Securităţii au decurs multe din echivocurile revoluţiei române.

Prin conduita respectivă s-au dejucat scenariile care intersectau atunci spaţiul terestru şi aerian al României. Căci aceste scenarii mizau pe implicarea fanatică a Securităţii, pe implicarea ei în reprimarea revoluţiei.

Numai că poziţia şi acţiunile noastre au fost contrare a ceea ce se concepuse şi se urmărea să se realizeze.

A fost unul dintre puţinele calcule fundamental greşite ale celor care au conceput şi pus în aplicare acele scenarii. Ei au ignorat sau n-au cunoscut sentimentele reale faţă de ţară şi popor ale celor care se găseau atunci în serviciul Securităţii Statului – de la general la soldat.

În ce mă priveşte, tot ceea ce am făcut, am făcut gîndindu-mă la popor şi la ţară. Pentru acest motiv, pot privi în ochii oricui.

Mă aflu, aşa cum am spus, în faţa unei noi hotărîri pe care urmează să o daţi în acest proces.

Peste un număr de ani, îşi va da verdictul şi Istoria, care va fi scrisă fără ură şi părtinire, cu privire la evenimentele din decembrie 1989 şi la rolul pe care l-am avut şi eu, şi instituţia pe care o conduceam atunci, în acel moment de răscruce al destinelor ţării noastre.

De aceea, vă solicit un singur lucru: sentinţa pe care o veţi da dumneavoastră să coincidă cu verdictul Istoriei pentru ca să nu fie infirmată de aceasta.“

Cauzele eşecului profesional

Citind un cunoscut tratat de teorie şi istorie a informaţiilor şi serviciilor secrete, putem descoperi cu uşurinţă principalul defect al

poliţiei politice comuniste, create pentru a sluji un partid unic şi o putere dictatorială. Securitatea română nu putea învinge, aşa cum nici regimul comunist nu putea învinge. Una din cauzele prăbuşirii, aşezată pe linia ierarhică sub criza economică, a fost sistemul defectuos, organic deformat al relaţiei Putere–Serviciu Secret în sistemul comunist. Nu trebuie să uităm că şi unul dintre cele patru mari servicii secrete din lume, KGB-ul, a fost înfrînt şi spart apoi în patru agenţii. Problema fundamentală: relaţia serviciu secret–factor de decizie a fost sursa eşecului grav al Securităţii române. Relaţia Securităţii cu Nicolae Ceauşescu, contrar paradei de legalitate pe care o făcea şeful statului, era viciată de dominaţia absolută a acestuia, ca factor de decizie suprem, asupra operaţiei de „exploatare a informaţiei". Pentru a înţelege punctul nodal al eşecului Departamentului Securităţii Statului, nu numai ca poliţie politică, ci şi în calitate de serviciu secret profesionist – aşadar, nu numai politic, ci şi profesional –, vom explica pe scurt care este mecanismul de relaţionare între un serviciu secret şi factorul de decizie. Lanţul informaţional clasic este definit prin următoarele etape: **eveniment** – **informaţie** – **analiză** (ansamblu de elemente de cunoaştere diverse asupra evenimentului) – **sinteză** – **decizie politică.** Pe traseul acestui lanţ stabilit între serviciul secret şi liderul politic intervin mai multe categorii de influenţe. De exemplu, între eveniment şi informaţia asupra lui pot interfera deformaţiile de percepţie ale sursei sau dezinformarea, act voit menit să inducă în eroare factorul de decizie final. După ce serviciul secret a analizat informaţiile, a făcut sinteza lor şi a înaintat-o liderului politic, serviciul secret se confruntă cu patru inamici: calitatea relaţiei între serviciul secret şi lider; influenţele anturajului asupra factorului de decizie; politizarea informaţiei (interpretarea politică partizană); relaţia între lider şi consilierul pe probleme de apărare. Să le luăm pe rînd şi să le analizăm în contextul relaţiei Securitate – Nicolae Ceauşescu:

1. Calitatea relaţiei între serviciul secret şi lider este ilustrată în primul rînd de *încredere*. Aspectul acesta al artei conducerii funcţionează însă biunivoc. Este vorba atît de încrederea pe care o

acordă liderul politic serviciului secret, cît şi de încrederea pe care o are acesta în conducător. În cazul Ceauşescu, acesta pierduse încrederea în loialitatea Securităţii, dar trebuie subliniat că percepţia lui era aceea de „poliţie politică", inclusiv atunci cînd era vorba de activităţi strict profesionale, deoarece şi pe acestea le interpreta ca acţiuni menite a susţine puterea politică. Prin urmare, din punctul de vedere al lui Nicolae Ceauşescu – atitudine ce coincide surprinzător cu aceea a detractorilor postdecembrişti cei mai vehemenţi –, Securitatea trebuia să fie exclusiv o poliţie politică. Tentativele Securităţii de a se retrage discret din această postură au mărit suspiciunea şi neîncrederea dictatorului. În momentul în care Securitatea şi-a pierdut ea încrederea în Nicolae Ceauşescu – 17 decembrie 1989, după ora 17.30 –, acesta a fost condamnat. Un fenomen similar s-a petrecut şi în perioada 1997–2000 între SRI şi preşedintele Emil Constantinescu.

2. Influenţele anturajului asupra factorului de decizie sunt considerate ca importante, puternice în cazul Nicolae Ceauşescu. Cea mai puternică influenţă era exercitată de Elena Ceauşescu, soţia care exploata intimitatea conjugală pentru a-i dirija deciziile, pe de o parte, şi care bloca accesul informaţiei la el pe motive medicale, pe de altă parte. A doua persoană cu potenţial de influenţare a fost Silviu Curticeanu, devenit în ultimii ani omul cel mai apropiat şi devotat, devoţiunea sa avînd în perioada crizei din decembrie un caracter criminal distinct. În cazul Ceauşescu există şi o particularitate a influenţării prin anturaj şi anume *noninfluenţarea regresivă,* materializată prin faptul că anturajul său politic imediat – membrii CPEx – nu ofereau alternative, fiind, cu mici excepţii, nişte slugi ascultătoare care aprobau orice aberaţie enunţată de lider. Asta i-a condus pe toţi, în frunte cu Ceauşescu, la activitatea criminală din şedinţele CPEx de sfîrşit de mandat.

3. Politizarea informaţiei devenise la Nicolae Ceauşescu un act mecanic. Ca aspect constatat clinic, paranoia dictatorului român îl stimula să refuze informaţia neplăcută; el nu mai accepta decît informaţia venită din Cuba, China şi Coreea comunistă prin agenţii de presă, evaluînd informaţia primită de la DSS în raport

cu acele ştiri de presă. Altfel spus, mai direct şi simplu, Nicolae Ceauşescu aprecia valoarea informaţiilor primite de la Securitate în funcţie de potrivirea sau nepotrivirea lor cu ştirile de presă venite din Cuba. Instinctul îi spunea că este vorba de o destructurare a sistemului comunist, motiv pentru care informaţiile secvenţiale, aride şi depolitizate primite de la Iulian Vlad i se păreau că nu ating dimensiunea politică universală pe care o vedea el. Ceauşescu aştepta de la poliţia sa politică informaţii de genul „Am descoperit şi documentat că Mihail Gorbaciov este un spion american care, împreună cu forţele imperialiste, vrea să distrugă sistemul comunist. Iată probele..." Nu se întîmpla aşa. Securitatea îi dădea probele, fără să comenteze, cu speranţa că liderul va lua decizii de protejare a statului, de reformare a situaţiei economice şi sociale interne, iar Ceauşescu politiza informaţia, în sensul unui război pornit împotriva comunismului în care el, în chip de Kaghemusha, luptă de unul singur pe un cîmp plin de morţi. Nu putea să învingă, ci doar să se facă de rîs, aşa cum s-a întîmplat şi în film, şi în realitate.

4. Relaţia între lider şi consilierul pe probleme de securitate nu a existat în regimul Ceauşescu. Nu a existat o voce care să-l influenţeze pe Ceauşescu în relaţia sa directă cu Securitatea (Iulian Vlad), ci doar interferenţe de tip Postelnicu, Bobu, Ion Coman, Elena Ceauşescu, Silviu Curticeanu.

Conducerea Securităţii a explicat, în audierile la Comisia senatorială şi în procesele penale în care a fost implicată, că, cel puţin în ultimii doi ani, a pus la dispoziţia lui Nicolae Ceauşescu toată informaţia despre situaţia grea din ţară, dar acesta nu a luat deciziile corecte. Manualul de informaţii arată însă foarte clar că „exploatarea informaţiilor calificate constă în **convingerea** decidentului politic asupra demersului eficient pentru a angaja/declanşa, la o oră precisă, acţiunea politică"[86]. Securitatea i-a dat informaţiile corecte despre realitate, dar a eşuat în demersul de a-l convinge pe Nicolae

[86] Olivier Forcade, Sébastien Laurent, *Secrets d'Etat. Pouvoirs et renseignement dans le monde contemporain*, Ed. Armand Colin, Paris, 2005, p. 39.

Ceauşescu să ia deciziile corecte. Nu numai teoria, ci şi practica lumii informaţiilor arată că „un stat constituit nu înseamnă în mod necesar un stat raţional şi, cu atît mai mult, o decizie centralizată nu garantează eficacitatea ei“[87].

Principalul vinovat pentru prăbuşirea serviciului secret al ţării este Nicolae Ceauşescu însuşi, care, în mod iresponsabil şi sigur orbit de dorinţa lui de putere, a ignorat consecinţele grave, criminale, pe care le aruncă ordinele sale ilegale asupra serviciului secret al ţării şi asupra Armatei, în momentul de vîrf al crizei.

Deja, la numai 16 ani de la revoluţie, opinia publică, istoricii, analiştii politici şi mulţi dintre actorii evenimentelor nu mai cred în teza securiştilor-terorişti şi nici în nocivitatea absolută a Securităţii. Ea a rămas în continuare o sursă pentru trei tipuri de activităţi: folosirea în scopuri politice pentru a se construi platforme electorale puritane; folosirea dosarelor pentru a opri evadarea foştilor informatori şi colaboratori din mecanismul şantajului; folosirea prăbuşirii şi distrugerii serviciului secret român de către serviciile de informaţii străine, mai ales de cele ruseşti, pentru infiltrări adînci în viaţa politică, economică şi în sistemul de apărare şi securitate al ţării. Aşa cum am arătat pe lungimea a trei volume, fenomenul acesta repetă situaţii petrecute de mai multe ori în trecut. Cauza lor – lipsa de unitate a societăţii cu statul. Aceste cuvinte nu provin din vreun regret după instituţia cea mai hulită a ţării, ci din constatarea că la baza noului stat democratic nu a fost pus adevărul, ci o mare minciună. În decembrie 1989, partidul a fost salvat, apoi Armata şi Justiţia s-au salvat şi ele, una devenind eroina revoluţiei, cealaltă autoritatea care face dreptate poporului român. Toate hainele celor trei forţe put şi astăzi a hoit, pentru că şi-au ridicat postamentul democratic pe cadavrul Securităţii.

---

87 *Ibidem*.

Capitolul VIII

LOVITURA PRINCIPALĂ

Bucureşti, 21 decembrie 1989

Motto:

Cînd nu mai suporţi mîna ce stă deasupra ta,
sărut-o şi dorește-ţi s-o vezi ruptă.

PROVERB ARAB

În dimineaţa de 21 decembrie 1989, încă pe întuneric, România stătea în cumpăna istoriei. Provocată profesionist, Armata ţării deschisese focul şi omorîse cetăţeni ai ţării. Oameni ai Miliţiei şi Securităţii arseseră cadavrele victimelor de la Timişoara, iar Gărzile patriotice din acelaşi oraş trăseseră cot la cot cu forţele de represiune, făcînd şi ele victime. Şeful statului încălcase Constituţia României şi dăduse ordine ilegale, făptuind deja infracţiunea de subminare a puterii de stat. Şi cu toate acestea, în acea noapte Nicolae Ceauşescu încă mai putea opri dezastrul ţării şi al naţiunii printr-una sau două decizii raţionale. Alegerea lui a fost să trimită la Timişoara cîteva zeci de mii de muncitori din Oltenia care să-i bată pe muncitorii din Timişoara, să organizeze la Bucureşti un miting prin care intenţiona să acopere cu legitimitate revoluţionar-marxistă acest ordin criminal şi să-i ofere în plus posibilitatea de a ucide în continuare, în masă. Ne aflam în momentul de vîrf al deciziei, adică în acea clipă în care un om învestit cu o responsabilitate majoră hotărăşte soarta a milioane de oameni, destinul poporului său. Uneori, în cazul unor personalităţi cu anvergură planetară, omul care ia decizia poate influenţa Istoria. Thierry de Montbrial, fondatorul Institutului Francez de Relaţii Internaţionale, a definit acest moment: „Previziunea crizelor face să intervină mai multe niveluri de incertitudine. Cu titlu de exemplu, legat de teoria sistemelor, asupra căreia vom reveni, va trebui acordată o atenţie specială formei extreme care ţine seama de posibilitatea existenţei

unei bifurcaţii în cadrul unui sistem dat, susceptibil de şocuri structurale, din care poate rezulta o schimbare a sistemului însuşi (criză sistemică)(...) Noţiunile de bifurcaţie şi de criză sistemică vor fi ilustrate de un exemplu. La 7 octombrie 1989, în Berlinul de Est, Mihail Gorbaciov avea de ales între a-şi oferi sau a refuza sprijinul faţă de Erich Honecker. Această situaţie corespunde foarte bine noţiunii de bifurcaţie. Alegînd cea de-a doua alternativă, stăpînul de la Kremlin a pus în acţiune – desigur, fără a fi conştient de acest lucru – o dinamică ce a provocat prăbuşirea Uniunii Sovietice şi deci, finalmente, o schimbare a sistemului internaţional în ansamblul său (criză sistemică). Dacă Mihail Gorbaciov ar fi ales să-l susţină pe Erich Honecker într-o acţiune represivă (poziţia acelora pentru care el nu avea de ales este, din punct de vedere filozofic, de nesusţinut), e posibil ca sistemul bipolar să fi supravieţuit pentru un timp nedeterminat, ceea ce ar fi atras o relansare a Războiului rece“[88]. Decizia lui Nicolae Ceauşescu din noaptea de 21 decembrie şi dimineaţa de 22 decembrie 1989 de a supravieţui la conducerea României cu orice preţ a declanşat un lanţ de evenimente ale căror consecinţe nu s-au stins nici astăzi, după mai bine de 15 ani, legînd cu inelele sale căderea generală a economiei, a stării sociale şi morale a societăţii româneşti, sugrumînd statul pînă la limita de jos a disoluţiei naţionale. În consecinţă, preţul pe care îl plătim acum – slăbirea accentuată a valorilor statale, supravieţuirea îndelungată a mentalităţilor şi structurilor comuniste, influenţa crimei din decembrie asupra vieţii politice şi sociale, prăbuşirea imaginii instituţiilor de forţă ale statului (Armata, Justiţia, Poliţia şi Serviciul secret), scena politică dominată de impostori şi amatori, penetrarea pînă la niveluri înalte a spionajului străin pe fondul dezintegrării sistemelor de securitate ale statului, poziţia internaţională inferioară şi chiar umilă – îşi au originea nu numai în lipsa de reacţie a naţiunii în faţa dictaturii, ci şi în deciziile greşite ale lui Nicolae Ceauşescu. Putem estima, la fel ca în exemplul dat de Thierry de Montbrial, că Ceauşescu nu a intuit dimensiunea catastrofei pe

[88] Thierry de Montbrial, *Acţiunea şi sistemul lumii*, Academia Română şi Ed. Expert, Bucureşti, 2003, p. 208.

care a declanşat-o în România, astfel că schimbarea violentă de sistem în ţara noastră nu a atins doar faza crizei sistemice – aceasta era oricum iniţiată la Moscova –, ci a lovit şi în bazele statului român. Încă nu ne putem imagina un Ceauşescu adept al dictonului „după noi, potopul" şi continuăm să credem că dictatorul comunist „se crampona" de Putere din cauza obsesiei pe care o făcuse pentru destinul său eroic. Dacă lecţia aceasta nu va fi scrisă în manualul de Istorie al şcolilor noastre, aşa cum a fost în realitate şi în întregul său dramatism cinic, suntem condamnaţi să prelungim încă multe decenii criza sistemică pe care a declanşat-o voit Mihail Gorbaciov în folosul Uniunii Sovietice şi cu sacrificarea, slăbirea şi dezorganizarea foştilor săi sateliţi.

În dimineaţa de 21 decembrie 1989 se împlineau 110 ani de la naşterea lui Stalin, iar 43 de cetăţeni ai Capitalei se pregăteau ca în acea zi să fie primiţi în Partidul Comunist Român.

Cuba şi Panama

Pe biroul lui Nicolae Ceauşescu s-au găsit cîteva telegrame Agerpres. Două dintre ele – aşa cum au relatat revoluţionarii care au intrat în biroul lui în după-amiaza de 22 decembrie – aveau sublinieri şi semne făcute cu cerneală albastră. Erau telegramele privind reacţia lui Fidel Castro la programul *perestroika* şi cu referire la evenimentele din Panama. Căutînd în presa timpului le-am găsit, fapt care ne permite să înţelegem ceva din gîndurile lui Nicolae Ceauşescu din acea dimineaţă. El subliniase un pasaj din cuvîntarea lui Fidel Castro la adunarea populară de la Havana din 11 decembrie 1989: „Distrugerea sistematică a valorilor socialismului, acţiunea de subminare pusă la cale de imperialişti, corelată cu erorile, au accelerat procesul de destabilizare a unor ţări socialiste din Europa Răsăriteană (...) Nu este posibil ca un proces de îndreptare a neajunsurilor să fie realizat calomniind socialismul, distrugînd valorile sale, ştirbind prestigiul partidului, demoralizînd avangarda, renunţînd la rolul său conducător, lichidînd disciplina

socială, semănînd haosul şi anarhia în toate părţile. În acest fel poate fi promovată o contrarevoluţie, însă nu pot fi înfăptuite schimbări revoluţionare“[89]. Era un atac direct şi violent la adresa lui Mihail Gorbaciov. Pe de altă parte, Castro atingea problema dragă lui Ceauşescu: „calomnierea socialismului“, „distrugerea valorilor socialismului“ de către Gorbaciov. Erau teme pe care Ceauşescu intenţiona să le atace la mitingul din 21 decembrie şi, aşa cum vom constata din textul scris al cuvîntării, erau chiar fraze pe care dictatorul român intenţiona să le reproducă din cuvîntarea dictatorului cubanez. De altfel, Ceauşescu îl invocase pe liderul cubanez în şedinţa CPEx din 17 decembrie, dovadă că urmărise cu atenţie ceea ce făcea şi declara acesta, la mii de kilometri de Bucureşti: „Are deplină dreptate Castro, în cele spuse în activul de partid, pentru că nu se poate una ca asta“.

Cea de-a doua telegramă Agerpres, care va fi publicată chiar în dimineaţa de 22 decembrie din ordinul lui, se referea la intervenţia din Panama. În corespondenţa de la Ciudad de Panama, Agerpres califica trupele SUA drept „forţe agresoare“. „Într-un apel radiodifuzat – se afirma în corespondenţa Agerpres –, şeful guvernului şi comandant-şef al Forţelor de apărare panameze, generalul Manuel Antonio Noriega, a chemat populaţia la rezistenţă şi fermitate împotriva invaziei militare străine. El a subliniat hotărîrea nestrămutată a poporului panamez, a forţelor de apărare şi a miliţiilor populare de a nu ceda în faţa agresorului“[90]. Parcă le dictase Nicolae Ceauşescu aceste cuvinte. Dar pasajul cel mai important, aşa cum a apărut el în presă, este cel legat de reacţia Moscovei, de declaraţia guvernului sovietic: „Intervenţia întreprinsă de Washington împotriva unui stat independent este o încălcare făţişă a principiilor fundamentale ale Cartei ONU, a normelor relaţiilor reciproce dintre state (...) Acţiunea armată împotriva statului Panama – se spune în declaraţie – este o sfidare la adresa comunităţii internaţionale care doreşte să-şi aşeze relaţiile pe principiile suveranităţii

[89] *România liberă*, Anul XLVII, Nr. 14026, marţi, 12 decembrie 1989, p. 6.
[90] *România liberă*, Anul XLVII, Nr. 14035, vineri, 22 decembrie 1989, p. 6.

şi demnităţii altor naţiuni“[91]. Moscova juca tare, dar jocul ei în Panama este extrem de relevant pentru a înţelege jocul pe care îl făcea în România. Aşa cum am arătat în volumul precedent, Uniunea Sovietică lansase public doctrina nonintervenţiei militare – şi ne referim aici strict la suprastructura politică – şi îşi rezerva dreptul de a acuza America pentru agresiune, în contrast cu politica pacifistă a Moscovei. Conform acestui principiu sau linie doctrinară de politică externă – cum vrem să o luăm – insistenţele ministrului adjunct de la Externe, Aboimov, în discuţiile cu ambasadorul român Bucur din noaptea de 21 spre 22 decembrie, arătau, de fapt, jocul pe care îl făcea între Ciudad de Panama şi Bucureşti: în Panama era o intervenţie militară străină, la Bucureşti era o revoltă populară. Diferenţa reală era că în Panama a fost într-adevăr o intervenţie militară convenţională, un act de război clasic, în timp ce în România a fost o intervenţie neconvenţională, cu mijloace electronice (bruiaje, vuiete, simularea de ţinte aeriene), plus trageri precise cu scop psihologic, propagandă şi mobilizare de stradă făcute cu echipe de comando, activarea agenturii de vîrf destinate să preia puterea în stat. Aşa se explică declaraţiile insistente ale URSS din seara de 22 decembrie, că în România s-a revoltat, chipurile, poporul român şi că aici are loc o explozie socială naturală, cu care URSS n-are nici o legătură. Bucureştii erau un pion în jocul dintre superputeri.

Corespondenţa din Panama era însoţită şi de un comentariu, de un editorial de politică externă, scris probabil la cererea lui Ceauşescu şi intitulat: „Dolarii în sprijinul «drepturilor omului»“. Era iarăşi una din temele preocupante pentru Ceauşescu – „trădătorii care se vindeau pe un pumn de dolari sau ruble, mînă în mînă cu falşii apărători ai drepturilor omului“. Despre ce era vorba? Purtătorul de cuvînt al Casei Albe anunţase că SUA au pus un premiu de 1 milion de dolari pe capul lui Noriega şi unul de 150 de dolari „pentru fiecare luptător panamez loial lui Noriega, care va fi eliminat“. Ceauşescu se simţea vizat şi nu se simţea vizat

[91] *Ibidem.*

întîmplător, deoarece, aşa cum am arătat în volumul precedent, la insistenţele graficianului Eugen Mihăescu, în presa americană – *New York Times*, *Times* – apăruse deja enunţul: „Ceauşescu, acest Noriega al comunismului“[92]. El se considera şeful de stat care lupta, ca şi Noriega, pentru independenţa ţării lui, în timp ce imperialiştii americani căutau să-i prindă sau să-i asasineze pe ultimii eroi ai revoluţiei socialiste. „Este de-a dreptul incredibil, în zilele noastre, ca o înaltă oficialitate a unui stat să declare, pe tonul cel mai senin cu putinţă, stabilirea unei recompense pentru prinderea şefului de guvern al unui stat independent şi suveran – se scria în editorial. Nu există – nu ar putea exista – nici un fel de justificare pentru un asemenea act de terorism de stat, în contradicţie flagrantă cu cele mai elementare drepturi ale omului, cu principiile de bază ale relaţiilor dintre stat, cu normele elementare ale dreptului internaţional“[93]. Şi în concluzie: „Fraze despre «democraţie» nu au nimic comun cu realitatea brutală a agresiunii împotriva unui stat independent şi suveran. Iar peroraţiile pe tema drepturilor omului, nimic comun cu răsplata promisă pentru «capturarea» sau «eliminarea» (adică uciderea) cetăţenilor altui stat“.

Nicolae Ceauşescu nu înţelegea că este un sfîrşit de lume. În particular, el ataca America pentru că nu avea curajul să atace URSS, iar poziţia sa reală din acel moment era cea din cunoscuta butadă: „Luaţi-l de pe mine că-l omor“.

Mitingul

Pentru că mitingul din 21 decembrie a eşuat din motive necunoscute, dar avînd mai toate aspectele unei acţiuni deliberate şi profesioniste, s-au conturat, ca şi pentru alte momente ale revoluţiei, două versiuni extreme. Prima pune toată întîmplarea pe seama hazardului şi a suprapunerii accidentale a unor gesturi izolate.

---

[92] Alex Mihai Stoenescu, *Istoria loviturilor de stat în România*, vol. 4, partea I, Ed. RAO, Bucureşti, 2004, pp. 196-197.

[93] *România liberă,* Anul XLVII, Nr. 14035, vineri, 22 decembrie 1989, p. 6.

A doua acumulează mulţimea de elemente disparate ale unor acte de sabotaj într-un scenariu al diversiunii calificate făcute de sovietici cu sprijinul unor forţe din Armată.

Să terminăm repede cu prima. Ea se circumscrie tezei insistent proiectate public că revoluţia a fost o „ridicare spontană a populaţiei" şi că e posibil să fi existat unele iniţiative izolate, dar nesemnificative. În rîndul acestor iniţiative se încadrează acţiunea unui mic grup de tineri care a început să strige „Jos Ceauşescu!" în mijlocul mulţimii şi aceasta s-a speriat, provocînd busculada, apoi declaraţia revoluţionarului Nica Leon că el ar fi detonat un spray care a speriat lumea. Asupra posibilităţii de a-i identifica pe aceşti autori, timpul a lucrat împotriva lor. O martoră, doamna Vasilescu, participantă la miting în zona sectorului B, i-a declarat autorului în ziua de 18 mai 2004: „Am fost anunţaţi la întreprindere, încă de cînd am sosit, pe la 06.45, că vom participa la miting. Pînă la ora 10.00 ni s-a spus de mai multe ori îmbrăcaţi-vă, dezbrăcaţi-vă, în aşteptarea ordinului de a pleca la miting. În jurul orei 10.00 am fost luaţi cu autobuzele de la întreprindere şi duşi în Piaţă. În zona noastră de amplasare, cam cu o oră înainte de începerea mitingului, era încă loc, eram răsfiraţi, se putea circula. Atunci a apărut un individ străin, mic, blond, slăbuţ, cam la 30 de ani, care mirosea puternic a alcool şi care a venit să vadă atmosfera, ne-a privit, apoi s-a băgat între cei de la Optica Română (IOR), unde mulţimea era mai mare şi mai compactă. Prima petardă a explodat în zona celor de la IOR şi a lăsat o pulbere în aer, un fel de stropi fumurii, ca nişte vapori grei. Lumea a fugit mai întîi înspre corpul principal al clădirii, ţipînd. În stînga noastră am observat un grup de indivizi care loveau cu bîte oamenii în cap şi strigau la noi: «Strigaţi Jos Ceauşescu!». După revoluţie, cam la vreo trei luni, o colegă m-a sunat şi mi-a spus: «Uită-te repede la televizor, îl dă pe ăla cu petarda!». Într-adevăr, era tînărul de care v-am vorbit, care chiar afirma că el a folosit petarda. Nu era vorba de Nica Leon, în mod sigur, ci de acel tînăr de vreo 30 de ani, blond şi care mirosea puternic a alcool". Posibilităţile de confuzie sunt mici, deoarece martora l-a observat pe tînăr de aproape (detaliul că mirosea a alcool)

şi l-a observat într-o zonă cu mai puţină lume. Tînărul a apărut într-adevăr într-o emisiune de televiziune a lui Mihai Tatulici. Încercînd să verific informaţia, Mihai Tatulici mi-a explicat că tînărul respectiv există, dar că s-a chinuit timp de şase luni să verifice informaţiile furnizate de el, să explice de unde avea petarda, măcar, însă a fost imposibil. Tatulici a afirmat categoric, în ziua de 8 iunie 2004, că era vorba de un mitoman, de un individ care a inventat cea mai mare parte a poveştii sale. Situaţia s-a repetat şi într-o altă emisiune de televiziune, unde Nica Leon a apărut şi a arătat un spray deodorant asemănător celui pe care l-ar fi detonat în piaţă. Cerîndu-i-se să-l detoneze şi în emisiune, acesta a ezitat, schimbînd vorba. Nici un om normal nu detonează o capsulă explozivă în mijlocul unor oameni nevinovaţi, pe care-i poate răni, pentru a-l răsturna pe Ceauşescu de la putere. Ca şi în multe alte cazuri, dar mai ales ca în cazul Timişoara, actele de violenţă au fost asumate de unii revoluţionari numai pentru a evita clarificarea elementelor de intervenţie străină în diversiune, iar asumarea a vizat întotdeauna teama de anularea calităţii de revoluţionar, aruncarea unei umbre de îndoială asupra revoluţionarilor, spaima că ar putea fi încadraţi solidar intervenţiei străine – în principal a sovieticilor. Pe de altă parte – o reacţie pe care o vom analiza mai tîrziu –, mulţi revoluţionari au apărat cu dinţii ideea revoluţiei spontane, făcute de români, pentru a nu fi văzuţi ca fiind ceea ce au fost de fapt: indivizi curajoşi, autentic revoltaţi, dar inteligent manipulaţi de profesionişti străini. Una din reacţiile cele mai vehemente ale românului se petrece atunci cînd îi demonstrezi că a fost păcălit, fraierit, folosit. Orgoliul nemăsurat venit din toate frustrările trăite în viaţa mizeră de zi cu zi, din soarta nemiloasă a Istoriei, din umiliri şi marginalizări, se revarsă într-o formă de asumare iresponsabilă a oricărui gest eroic.

Absenţa unor urme lăsate de petarde, precum şi cercetarea tehnică făcută după consumarea evenimentului asupra staţiilor de amplificare din piaţă, pe baza căreia s-a afirmat că exploziile şi zgomotul generator de panică ar fi fost provocate de o defecţiune a carelor de reportaj ale Televiziunii, ar demonstra caracterul

accidental al evenimentului. Un alt argument în favoarea acestei ipoteze este ansamblul erorilor de organizare ale acelui miting: 1. Faptul că pentru prima oară au fost aduşi mai mulţi oameni decît de obicei, numărul participanţilor scăpînd de sub control la comandamentul ad-hoc constituit la Primărie de Barbu Petrescu, fapt care a generat o aglomeraţie mai mare decît permitea spaţiul, mai ales cel închis pe trei laturi din faţa CC. 2. Faptul că, cel puţin în zona centrală, cuprinsă între laturile clădirii CC mulţimea exagerată a oamenilor a produs un efect de consum excesiv de oxigen, conducînd la formarea unui strat de bioxid de carbon înalt de aproximativ doi metri, care a ameţit lumea. 3. Faptul că, datorită înghesuielii şi a presiunii laterale, masa de oameni a căutat să se împingă spre zone unde spaţiul părea mai deschis, de fapt cei cîţiva metri lăsaţi liberi de cordoanele forţelor de ordine. În aceste condiţii, chiar şi simpla strigare a unor lozinci anticeauşiste de către un mic grup de tineri ar fi putut provoca panica. După cum se observă, această versiune a provocării accidentale conţine şi elemente de ridicol.

Cine a hotărît mitingul? Conform cercetării efectuate de generali ai Ministerului de Interne, faptul că ideea mitingului i-a aparţinut lui Nicolae Ceauşescu nu mai lasă loc de dubii. Ceauşescu a avut o consfătuire cu Dincă şi Manea Mănescu în legătură cu ideea de a organiza mitingul. Cu amintirea momentului '68 în cap, „Ceauşescu îl convoacă pe Barbu Petrescu, prim-secretar şi primar al Capitalei, provocîndu-i perplexitate, atunci cînd îl întreabă dacă poate organiza mitingul dorit. Prudent, acesta îi cere… timp de documentare şi îl cheamă la rîndu-i, pentru consultări, pe şeful Inspectoratului Ministerului de Interne al Municipiului Bucureşti, colonelul Dumitru Dumitraşcu. Audiat la Procuratura Militară în legătură cu această împrejurare, iată ce declara acesta la 19 martie 1990: «În seara de 20 decembrie 1989, în jurul orei 23.30, eu fiind la sediul Inspectoratului, am fost chemat de primul-secretar Barbu Petrescu care, în mod confidenţial, mi-a spus că Nicolae Ceauşescu l-a întrebat dacă se poate organiza, în ziua de 21.12.1989, un mare miting în Piaţa Palatului, *aşa cum a fost cel din 1968* – cu privire la evenimentele din

Cehoslovacia. Cu toate că ştiam foarte bine starea de spirit din Capitală, în ultima perioadă fiind difuzate foarte multe înscrisuri şi manifeste cu conţinut anticeauşist, anticomunist, iar populaţia se pronunţa cu multă fermitate împotriva măsurilor care nu asigurau o aprovizionare corespunzătoare cu produse agroalimentare, oamenii muncii nu primeau retribuţiiile complete, se comenta lipsa de apă, energie, căldură, alimente, programul TV etc., la întrebarea ce părere am de acest miting, am spus de la început fără ezitare că sunt de acord şi avem încredere în oamenii muncii cu care construim socialismul. Din punctul nostru de vedere, al organelor de stat, vom acţiona pentru afluirea coloanelor oamenilor muncii în linişte şi siguranţă spre Piaţa Palatului. Primul-secretar i-a telefonat lui Ceauşescu că se poate organiza mitingul, însă nu a precizat ora. A avut apoi mai multe discuţii cu Silviu Curticeanu pentru unele detalii cu privire la miting. Din biroul primului-secretar am dat şi eu telefon ministrului de Interne, care era la birou, şi am raportat în legătură cu mitingul de a doua zi»"[94]. Cercetarea originii acestui miting a arătat că, iniţial, Ceauşescu ceruse organizarea unor adunări în marile întreprinderi, mediatizate amplu prin televiziune şi radio, dar a fost convins de Barbu Petrescu să accepte o singură mare adunare în Piaţa Palatului. Constantin Manea, fostul şef de cabinet, a formulat în faţa membrilor Comisiei senatoriale un răspuns la problema originii mitingului care conţine, probabil, esenţa gîndirii lui Nicolae Ceauşescu. Scopul a fost „să se facă mitinguri de solidaritate *cu activităţile organizate de conducere* (subl. aut.) şi să fie înfierată situaţia de la Timişoara. Şi a venit 21. Ziua mitingului. Părerea mea: din tot ceea ce s-a spus şi s-a scris, că a fost sfătuit să facă asemenea miting, eu cred că nu e adevărat. Este dorinţa lui, la care a ţinut morţiş, să fie organizat mitingul din 21 aici în Piaţa Palatului. Mitingul fatal"[95]. Prin expresia „activităţile organizate de conducere" nu putem înţelege decît ordinele şi măsurile în vederea represiunii.

---

[94] Colectiv al MI, coordonator general de divizie Ion Pitulescu, *Şase zile care au zguduit România. Ministerul de Interne în decembrie 1989. Pledoarie pentru Istorie*, vol. I, Bucureşti, 1995, pp. 165-166.

[95] Arh. SR, *Stenograma nr. 23/28 decembrie 1993, Audiere Manea Constantin*, p. 23.

Deci, Ceauşescu căuta o acoperire pentru ordinele sale ilegale. Şeful Securităţii Bucureşti, colonelul Goran, va explica Comisiei senatoriale succesiunea părţilor componente ale deciziei: „Pe la 11 (*noaptea*, n.a.), el (Barbu Petrescu) a dat un telefon din proprie iniţiativă, a întrebat şi pe Croitoru (*secretarul cu propaganda al Comitetului Municipal Bucureşti al PCR*, n.a.) – care n-a fost de acord să facă mitingul –, m-a întrebat şi pe mine şi i-am spus: «Asta-i treaba dvs. Nu pot eu să zic da sau nu». Aşa, şi a zis: «Politrucul ăsta al meu nu prea e de acord, dar o să-i spun lui tovarăşul să nu mai facem atîtea adunări în întreprinderi, să facem... Tovarăşul e iubit... Să facem un miting puternic şi combatem, şi nu ştiu ce...» «De, şefule, faceţi cum doriţi, dar să ştiţi – cam nepregătiţi, aşa, cu dispozitivele, cu ce trebuie să facem.» «Las' că te mai sun eu!» Eu atunci, în condiţiile astea, am zis: «Băi, să-i spun lui Bărbulescu, să-i spun lui ăla... că... dacă e miting». Dar că îmi confirmă mîine dimineaţă. Dimineaţă, eu îl întreb: «Care e situaţia?» «Păi – zice – la ora nouă şi jumătate trebuie să am un răspuns definitiv.» Dar primii-secretari de la sectoare deja aduseseră puhoaie de lume în locurile de adunare, la Grădina Icoanei etc. Ştiţi cum era atuncea, care să fie mai... prezent şi mai nu ştiu ce... şi, pînă la 10.00 s-a hotărît să se ţină"[96]. Noaptea va fi scurtă pentru cei de la Bucureşti şi îngrozitor de lungă pentru cei de la Timişoara.

Proclamaţia Frontului Democrat Român. În aceeaşi noapte, la Timişoara, soarta revoltei populare intra în criză. Dezamăgiţi de lipsa unei soluţii şi a unui răspuns consistent la doleanţele lor, precum şi de ecoul intervenţiei lui Ceauşescu la televiziune, manifestanţii din Piaţa Operei se risipesc pe la case. Liderii Frontului Democratic Român vor face apeluri disperate de a convinge cetăţenii Timişoarei să participe la manifestaţii cu caracter permanent şi să revină în fiecare zi pentru a protesta paşnic, după modelul est-german. Tot în acea noapte se definitivează forma finală

96 Arh. SR, *Stenograma nr. 90/4 mai 1994, Audierea colonelului Goran Gheorghe*, p. 60.

a Proclamaţiei Frontului Democrat Român, care este cel de-al treilea document politic al revoluţiei române:

PROCLAMAŢIA
Frontului Democrat Român din Timişoara

I. Frontul Democrat Român este o organizaţie politică constituită la Timişoara pentru a realiza un dialog cu Guvernul Român în scopul democratizării ţării. Frontul Democratic Român condiţionează începerea acestui dialog cu demisionarea tiranului Ceauşescu.

II. Propunem Guvernului României ca bază de discuţii următoarele revendicări:

1. Organizarea de alegeri libere;

2. Libertatea cuvîntului, presei, radioului şi televiziunii;

3. Deschiderea imediată a graniţelor de stat;

4. Integrarea României în rîndul statelor care îi garantează şi respectă drepturile fundamentale ale omului;

5. Eliberarea neîntîrziată a tuturor deţinuţilor şi disidenţilor politici din România;

6. Revitalizarea economiei naţionale;

7. Reforma învăţămîntului în spirit democratic;

8. Dreptul de a manifesta liber;

9. Libertatea reală a cultelor religioase;

10. Îmbunătăţirea asistenţei medicale şi a alimentaţiei publice;

11. Referitor la evenimentele din Timişoara

Cerem cu fermitate să fie traşi la răspundere cei care au dat ordin să se tragă în popor;

Cerem restituirea decedaţilor pentru a fi îngropaţi după datină, cu doliu naţional;

Cerem eliberarea imediată a tuturor celor arestaţi în urma manifestaţiilor;

Cerem autorităţilor recunoaşterea oficială a Comitetului de Acţiune a Frontului Democratic Român înfiinţat la Timişoara.

Mulţumim tuturor celor care s-au ridicat împotriva tiraniei, precum şi colectivului Teatrului Naţional din Timişoara pentru sprijinul acordat.

Era un program politic serios, consistent, dominat de ideea schimbării sistemului politic, avînd astfel nu un caracter anticeauşist,

ci anticomunist explicit. Şi mai este important faptul că timişorenii au aclamat a doua zi acest program, l-au susţinut, dispărînd pentru prima oară frica de autorităţi, inclusiv teama de consecinţele pe care le-ar putea suporta fiecare dintre ei. S-a dovedit după revoluţie că în noaptea aceea conducerea Frontului Democrat Român a rămas foarte izolată şi complet neapărată în sediul Operei, expusă chiar unei contraacţiuni pregătite în întreprinderi de conducerea militară – generalul Guşă şi noul său superior, generalul Victor Stănculescu. Acesta şi generalul Guşă hotărăsc să nu lanseze acţiunea, iar Stănculescu, aflînd că a fost numit „comandant militar unic al Timişoarei" – funcţie care nu exista în nomenclatorul statului român –, invocă o criză de sănătate şi încearcă să evite implicarea sa mai departe, printr-o înţelegere cu medici locali. Ofiţeri de Securitate de la Timişoara au continuat să supravegheze discret desfăşurarea evenimentelor din clădirea Operei. Colonelul Mavru, şeful Filajului, ne furnizează o explicaţie plauzibilă pentru anumite ordine date în acea noapte: „Aflasem la un moment dat că cei de la Operă s-au împotmolit în elaborarea platformei-program şi că aveau intenţia de a trimite o delegaţie la Consulatul Iugoslaviei pentru a cere ajutor. Macri a dat ordin să aflăm din cine era compusă delegaţia şi, dacă este posibil, să fie împiedicată să ia contact cu consulatul. Acest ordin l-am tratat de la început cu indiferenţă, considerîndu-l o utopie"[97]. La Bucureşti, la comanda DSS, Macri raportează că legătura între centrul de spionaj iugoslav de la Consulat şi nucleul manifestanţilor din clădirea Operei este dovedită şi, adăugîndu-se celelalte informaţii strînse în zilele anterioare, se ajunge la concluzia că la Timişoara există cel puţin o implicare străină directă. Punctul 3: *Deschiderea imediată a graniţelor de stat* din Proclamaţie aparţine Consulatului iugoslav de la Timişoara. Implicarea iugoslavă în acel loc a fost confirmată şi pe linie militară, ca urmare a constatărilor făcute şi de DIA: „Tot ce s-a întîmplat referitor la demonstraţie a fost filmat permanent, 24 din 24. Din datele culese de noi, casetele erau trimise foarte operativ în fosta Iugoslavie"[98]. Bineînţeles, cei care filmau nu

[97] Niculae Mavru, *Revoluţia din stradă*, Ed. RAO, Bucureşti, p. 136.

[98] *Jurnalul Naţional*, Nr. 3286/4 martie 2004, p. 9.

erau ziarişti. Aceste informaţii veneau după ce implicarea reţelei conduse de consulul iugoslav în violenţele din 16 şi 17 decembrie fusese depistată de subunităţile de cercetare ale forţelor armate din Timişoara şi, separat, de Securitate. Reamintesc că lipsa de informaţii în legătură cu implicarea iugoslavo-maghiară şi proasta colaborare cu Securitatea l-au determinat pe Guşă să ceară aducerea subunităţii de specialitate de la Buzău. În noaptea de 20 spre 21 decembrie, DIA primeşte aşadar confirmarea implicării Consulatului iugoslav în acţiunea grupului care atunci se concentrase la Operă.

Pentru a mobiliza oamenii să rămînă pe loc, liderii noului partid vor solicita formaţiilor rock şi folk să cînte în balconul Operei. Membrii unei astfel de formaţii vor instala o staţie de amplificare mai puternică. Din cînd în cînd, erau lansate apeluri ca lumea să nu plece. Spre miezul nopţii, situaţia liderilor şi a grupului mic de rezistenţi devine dramatică, dar Lorin Fortuna, Claudiu Iordache şi ceilalţi nu cedează. În privinţa transformării prin care trecuse populaţia Timişoarei în acele cîteva zile, opinia lui Claudiu Iordache apare ca foarte bine argumentată: „Fenomenul Timişoara ar merita o analiză aparte. Un oraş, mai «burghez» decît altele din România anului '89, descoperă pe neaşteptate resurse pentru a se răscula împotriva dictaturii şi, vreme de şapte zile, rămas singur în faţa regimului, reuşeşte să menţină tensiunea care va precipita la Bucureşti decizia de răsturnare a dictatorului. În cele două etape distincte ale reactivităţii ei – etapa de dinaintea revoluţiei şi etapa celor şapte zile: 16-22 decembrie – mulţimile Timişoarei se comportă radical diferit. Indiferenţa, resemnarea, lentoarea dinaintea furtunii sunt înlocuite brutal cu o atitudine curajoasă, dîrză, decisă, dispusă la sacrificiu. Cine a cunoscut, în acele momente, mulţimea Timişoarei nu poate uita fervoarea sa exemplară, revenirea năvalnică şi spontană în familia omogenă a condiţiei umane, destrămarea frontierelor egoismului, generozitatea dezlănţuită, curajul înaintea morţii cu baioneta, pentru ca a doua zi după fuga dictatorului, ca prin miracol, ea, într-un declin fulgerător al respectului de sine, să revină la mulţimea flască, expeditivă, cîrcotaşă, de dinainte de

fenomen“[99]. Este probabil cea mai bună descriere literară a mulțimii inactive, incitate și revenite la inactivitate după consumarea incitării profesioniste.

Autorul celei mai echilibrate și, se pare, a celei mai autentice relatări a evenimentelor din Timișoara, Miodrag Milin, va povesti momentele dramatice ale acelei nopți: „M-am dus cu 150-200 de oameni la Operă. În Operă n-au mai rămas decît puțini. Aveam și o armă. Am strigat: «Români, adunați-vă! Avem nevoie de voi! Nu trebuie să dați dovadă de lașitate în această noapte!» Am plecat după oameni, care rămăseseră la Consiliu. Au venit vreo 3 000 *(probabil o eroare de tipar, în loc de 300*, n.a.). În acea noapte n-a fost nici Fortuna, nici Vîrtan. (Lorin Fortuna mi-a mărturisit că el a definitivat «Proclamația Frontului Democratic Român constituit la Timișoara», asistat de încă cîțiva – Luminița Milutin, Claudiu Iordache... A precizat că textul a fost desăvîrșit joi, 21 decembrie, la ora 3 dimineața, în foaierul de la etajul Operei. Proclamația a fost citită întîia dată în balconul Operei Române din Timișoara, de către același Lorin Fortuna, în dimineața zilei de joi, la ora 09.00. Acest prim document oficial al revoluției, dat publicității noastre, a fost totuși datat 20 decembrie 1989). Am fost prea puțini. În acea noapte am albit. A fost cea mai grea noapte din viața mea!“[100]. Prezența luptătorilor DIA și a parașutiștilor de la Caracal a amplificat starea de iritare a ofițerilor de Securitate, Radu Tinu raportîndu-i lui Iulian Vlad nemulțumirea și protestul său pentru prezența forțelor speciale ale Armatei, care „încurcă lucrurile aici, se bagă peste noi“. Era o manifestare a animozității între Securitate și Armată, ce va izbucni în conflict violent imediat după 22 decembrie.

Bîlbîielile de la București. În noaptea de 20 spre 21 decembrie 1989 alarmarea Gărzilor patriotice și chemarea salariaților de pe platformele industriale Pipera și Băneasa din București s-au făcut

---

[99] Claudiu Iordache, *Polul de Putere*, Ed. IRINI, București, 2002, pp. 85-86.

[100] Miodrag Milin, „Azi în Timișoara, mîine-n toată țara!“ în *Timișoara, 16-22 decembrie 1989*, Ed. Facla, Timișoara, 1990, pp. 76-77. (Primul document oficial al revoluției nu este Proclamația Frontului Democrat Român de la Timișoara, ci Proclamația Frontului Popular Român de la Iași.)

la ora 02.00. Au fost distribuite uniforme şi materiale de propagandă, apoi oamenii au fost trimişi să aştepte în birouri şi secţii ordinul de plecare. La Întreprinderea Optica Română nu s-a dat alarma, oamenii au venit normal la serviciu şi abia acolo au fost anunţaţi că vor participa la miting. Alte întreprinderi au început afluirea, pe jos, încă de la ora 06.00, fapt care a fost observat de Securitate. Generalul Vlad a telefonat la CC întrebînd ce caută oamenii la ora aceea pe stradă. În acea noapte a avut loc o dezbatere agitată în cadrul Comitetului Municipal de Partid în care s-au formulat opinii pro şi contra mitingului, Barbu Petrescu fiind presat de faptul că la ora 09.00 trebuia să se prezinte la Ceauşescu pentru a primi decizia finală. Securitatea a constatat că în oraş se întîmplă două lucruri anormale: grupuri mari de salariaţi deplasîndu-se pe jos spre punctele de adunare şi grupuri mici de tineri suspecţi, asistaţi de autoturisme Dacia şi Lada, care migrează în jurul locurilor de adunare ale celor dintîi. La conducerea DSS apar primele rapoarte verbale despre grupurile de tineri şi informaţia că unii dintre ei vorbesc stricat româneşte sau nu vorbesc deloc. Ei sunt identificaţi provizoriu ca basarabeni. Totodată, din teritoriu vine informaţia că unele coloane de maşini sovietice din Transilvania şi Banat, precum şi grupuri de tineri îmbarcate pe trenuri de la Timişoara se îndreaptă spre Bucureşti. Unii dintre indivizii suspecţi se interesau cum să ajungă în cutare loc sau cutare loc, dar locurile pe care le căutau erau cele foarte centrale, astfel că, dacă erau români, era imposibil să nu fi ştiut unde sunt Piaţa Universităţii, Piaţa Palatului şi Piaţa Romană, pentru că acestea erau locurile căutate. Indivizii grupului ciudat de la Grădina Icoanei, conform descrierii făcute de Filaj, „erau îmbrăcaţi ca militarii noştri în termen care asigurau traseele, civil, dar cu costumele acelea ieftine care stăteau ca naiba pe ei şi noi le spuneam «ţinută de civil», pentru că vedeai de la o poştă că sunt militari. Nu vorbeau. Se pare că ar fi încercat să se ataşeze unui grup şi au fost respinşi, fiindcă erau nişte ordine“. Epopeea salariaţilor adunaţi pentru miting continuă şi la primele ore ale dimineţii de 21 decembrie. Gazetarul Dan Constantin a surprins cîteva cazuri: „«Noi, cei de la Institutul de Cercetări şi Proiectări Mecanică Fină, veneam pe jos

de la Obor pînă în Piaţa Palatului», îşi aminteşte Ionică P., pe atunci salariat. «Am intrat, spre locul nostru, spre Cina, lîngă Biblioteca Centrală Universitară, dar după cîteva minute am fost trimişi înapoi spre Institut. Mi s-a spus că mitingul se anulase. Cînd am ajuns la Institut am plecat înapoi spre Piaţa Palatului, unde trebuia să ajungem după noul ordin pe la 10.45. Aşa că noi am fost în aceeaşi zi de două ori în piaţă», precizează Ionică P. Cei de la (Uzinele) 23 August trebuiau să vină spre centrul Capitalei cu autobuzele ITB. Cineva a anulat însă comanda pentru autobuze, aşa încît miile de oameni au venit pe jos, aproape 10 km“[101]. Confuzia a fost creată de opoziţia pe care a primit-o Barbu Petrescu în cadrul şedinţei de comandament de la Primărie, unii activişti de partid considerînd mitingul o eroare. De aceea, pînă la prezentarea lui Barbu Petrescu la Ceauşescu nu s-a ştiut sigur dacă va fi un mare miting sau vor fi numai adunări de solidaritate în întreprinderi. Un colonel din conducerea Inspectoratului Securităţii Bucureşti va aduce cîteva amănunte neobişnuite în legătură cu implicarea Securităţii în mecanismul care a dus la ţinerea mitingului: „El *(Nicolae Ceauşescu*, n.a.) voia să viziteze în ziua de 21 decembrie vreo 15-17 întreprinderi bucureştene. Noi, cei care ne ocupam tocmai cu această treabă, ştiam care este starea de spirit a populaţiei, mai ales după cele întîmplate la Timişoara, nu am fost de acord. Cei de la Departamentul Analize-Sinteze au spus că aceste vizite nu sunt oportune din acest punct de vedere, dar mai mult nu existau forţe care să fie desfăşurate pentru protecţia lor în 17 întreprinderi (...) Or, Securitatea Bucureşti avea în total o sută şi ceva de oameni, la care îşi aduceau contribuţia şi reţelele de legătură. Cum să-i împarţi pe ăştia la 17 întreprinderi? Prin urmare, le-am spus celor de la partid că ar fi o mare greşeală organizarea acestor vizite. Cînd generalul Vlad a prezentat problema la CC, s-a venit cu ideea mitingului. Cel care a avut această idee a fost, din cîte ştiu eu, Barbu Petrescu“[102]. Informaţiile,

---

101 Dan Constantin, „21 decembrie ’89: mitingul nimănui“ în *Jurnalul Naţional*, Nr. 3320/15 aprilie 2004, p. 6.

102 Eugen Ciufu, „Unităţile antitero înlăturate din piaţă“ în *Jurnalul Naţional*, Nr. 3321/16 aprilie 2004, p. 7. (Interviu cu „un colonel care a avut funcţie de conducere în cadrul Securităţii Municipiului Bucureşti“, care a dorit să-şi păstreze anonimatul.)

care se pare că aparţin colonelului Botofei – ofiţer cu sarcini în asigurarea traseelor –, conţin lucruri greu de acceptat: vizitarea a 17 întreprinderi într-o zi, amestecul generalului Vlad în deciziile Municipiului. Nu sunt serioase, credibile, probabil că reprezintă idei, propuneri din noaptea aceea, zvonuri. Decizia finală i-a aparţinut lui Ceauşescu şi ştim sigur că el a optat pentru un mare miting, deoarece avea de dat două mesaje centrale: o sporire salarială şi denunţarea ameninţării sovietice, ca în 1968.

Indecizia structurilor de partid din noaptea aceea a derutat şi Direcţia V, inclusiv Serviciul Gărzi, care avea misiunea să asigure paza CC din interior. Colonelul Octavian Nae, şef al acestui serviciu, va arăta că, de regulă, exista un dispozitiv de siguranţă în jurul Pieţei Palatului, instalat în anumite apartamente goale sau locuite de colaboratori, precum şi la Hotelul Bucureşti. Totodată, erau amplasaţi lunetişti pe clădirile din jurul pieţei, care însă nu deschideau focul decît la ordin, dacă observau ceva concret, iminent şi numai împotriva unor posibili trăgători apăruţi la nivelurile superioare ale clădirilor sau pe clădiri. Se urma o procedură standard, care însă nu era complet asimilată pentru că nu avuseseră ocazia să o folosească. Dispozitivul de luptă al lunetiştilor de pe acoperişul Palatului nu permitea executarea focului în jos, spre piaţă. La scurt timp după miezul nopţii, colonelul Nae primeşte confirmarea că se va ţine un miting şi ordinul să se deplaseze în piaţă pentru a pregăti supravegherea pavoazării şi a instalării celor de la Televiziune. Aceştia însă nu au apărut. Înainte de ora 09.00 se întoarce la sediu, crezînd că mitingul nu se mai ţine, dar este trimis din nou în piaţă[103]. Constatînd dezordinea grupurilor venite de la întreprinderi şi faptul că nu s-au putut aşeza dispozitivele de ordine, colonelul Nae va cere amplasarea unei camere de filmat în clădirea Bibliotecii Centrale Universitare. Filmul se află în arhivele SRI. Un ofiţer de rang înalt al Direcţiei V a declarat *Jurnalului Naţional:* „În noaptea de 20-21 decembrie 1989 am primit ordin de la generalul Bucurescu Gianu, care era în perioada aceea şeful Comandamentului *(de*

[103] Arh. SR, *Stenograma nr. 44/ 9 februarie 1994, Audierea colonelului Nae Octavian*, p. 17.

organizare a protecţiei mitingului, n.a.), ca să iau măsuri pentru ca a doua zi să se desfăşoare un miting în piaţă. În dimineaţa zilei de 21 decembrie, cu efectivele din cadrul Direcţiei V şi altele de la trupele de Securitate, genişti, de la Capitală şi USLA, s-a făcut verificarea completă în piaţă, inclusiv la canalele subterane de canalizare. Cu alte cuvinte, s-a verificat absolut tot ceea ce exista în piaţă. În cursul dimineţii au sosit şi maşinile de la Televiziune, carele de reportaj şi maşinile de sonorizare. Şi acestea au fost verificate, şi, din momentul în care au fost verificate, *am avut ofiţeri şi subofiţeri specialişti în sonorizare care au rămas în aceste maşini ale televiziunii*"[104]. Această ultimă informaţie este extrem de importantă pentru că pune în discuţie versiunea accidentală a spargerii mitingului din cauza unei erori a operatorilor de la carele de reportaj ale Televiziunii, care ar fi dat sonorul peste limita admisibilă. Informaţia este confirmată de cealaltă sursă a *Jurnalului Naţional,* colonelul din Securitatea Bucureşti: „La ora 6 dimineaţa, Compartimentul tehnic al Direcţiei V a verificat Piaţa. După verificare, Piaţa a fost predată unor dispozitive de închidere a zonei, dispozitive formate numai din miliţieni, pentru că oamenii noştri erau împrăştiaţi"[105]. Acest dispozitiv de închidere nu a fost perfect, a fost constituit cu întîrziere şi a lăsat goluri mari şi zone slab protejate. Totodată, conform mărturiei colonelului Ion Botofei, locţiitorul pe linie antitero al Securităţii Bucureşti, „nu s-a putut asigura supravegherea şi observarea perimetrelor şi, de asemenea, nu a mai fost timp pentru crearea unor culoare şi a unor zone de protecţie a celor care însoţeau manifestanţii"[106].

Este interesant că aceste culoare şi zone de protecţie, deşi atunci apucaseră să fie bine organizate, „căzuseră", fuseseră dezorganizate şi cu ocazia Congresului. După terminarea lucrărilor Congresului al XIV-lea, Nicolae Ceauşescu a ieşit în Piaţa Palatului pentru o „baie de mulţime" şi a mers pe un astfel de culoar pentru a saluta

---

104 Valentin Zaschievici, „Securitatea a ratat «spectacolul»" în *Jurnalul Naţional,* Nr. 3320/15 aprilie 2004, p. 7.

105 Eugen Ciufu, *loc. cit.*, p. 7.

106 *Ibidem. (Declaraţia colonelului Ion Botofei.)*

mulţimea. Colonelul Nae arată că Direcţia V a scăpat de sub control situaţia, Ceauşescu fiind înghesuit, strivit, busculat de entuziasmul mulţimii şi numeroşi participanţi au ajuns în contact direct, fizic cu el, ceea ce din punctul de vedere al procedurilor serviciilor de gardă însemna „atentat reuşit". Scena a făcut înconjurul lumii, deoarece principalele canale de televiziune americane o transmiteau în direct. Academicianul Dinu C. Giurescu, aflat atunci în Statele Unite, a relatat istoricului Marian Oprea că „pe televiziunile americane vedeam cum, din oră în oră, se întrerupea emisia şi se transmiteau secvenţe de la mitingul de final al Congresului al XIV-lea". Dar şi mai interesant este că **mulţimea din Piaţa Palatului din ziua încheierii Congresului al XIV-lea al PCR era aceeaşi cu mulţimea adusă la miting în 21 decembrie.** Oamenii erau aceiaşi, sectoarele repartizate întreprinderilor, aceleaşi. La 24 noiembrie, cu numai o lună în urmă, oamenii îl aclamaseră pe Ceauşescu de aproape, dăduseră mîna cu el, i-au vorbit. Nimeni din zecile de mii de oameni strînşi acolo, după aceleaşi proceduri, de către Comitetul Municipal al partidului nu a strigat vreo lozincă anticeauşistă.

Puţine informaţii au fost căutate în rîndurile Miliţiei, deşi aceasta a fost pe stradă tot timpul şi a văzut destule. Colonelul (r) Ionel Bejan a relatat următoarele: „La data evenimentelor din decembrie 1989 eram un tînăr căpitan de Miliţie judiciară. Evenimentele au început să se precipite în după-amiaza zilei de 17 decembrie, cînd a fost dată alarma la Miliţia Capitalei şi, implicit, la toate unităţile şi subunităţile din subordine. La momentul alarmei, informaţiile despre evenimentele de la Timişoara erau extrem de vagi şi confuze, materialele venite de la eşaloanele superioare făcînd referire la «grupuri de huligani şi elemente duşmănoase care au devastat magazinele şi instituţiile situate în centrul municipiului». De la această dată efectivele nu au mai părăsit sediul unităţii decît în misiuni cu caracter preventiv, specifice muncii şi adaptate momentului. Asta pînă la data de 21 decembrie 1989, cînd, la ora 06.30, am plecat de la unitate împreună cu alţi colegi şi ne-am prezentat la sala de festivităţi a Miliţiei Capitalei unde, la ora 07.00, s-a făcut instruirea efectivelor ce aveau să participe la măsurile de ordine

prilejuite de mitingul ce urma să se desfăşoare în Piaţa Palatului. După terminarea instruirii, efectivele au rămas în rezervă (contrar precedentelor misiuni, cînd de obicei se intra în dispozitiv imediat), pînă în jurul orei 09.00, cînd s-a primit ordinul de a se intra în dispozitiv. Am ajuns în Piaţă unde am stat aproximativ 30 de minute. Apoi am revenit la sala de festivităţi, unde am rămas în continuare în rezervă. La aproximativ ora 11.00 am primit ordin să intrăm din nou în dispozitiv, lucru care s-a realizat. Au început să vină grupurile de muncitori de pe marile platforme industriale. Între momentul instalării dispozitivului şi sosirea grupurilor de muncitori (circa 45 minute – o oră), am intrat în contact cu colegii noştri de la Securitatea Municipiului Bucureşti, care erau în acelaşi dispozitiv şi care cunoşteau cu mult mai bine situaţia operativă, în contextul evenimentelor de la Timişoara. Din discuţiile avute cu aceştia s-au conturat clar cîteva elemente, care, legate de evenimentele care s-au derulat în continuare în Piaţa Palatului cu ocazia mitingului, nu ni s-au mai părut deloc ciudate. În primul rînd, mi s-a relatat că de la Timişoara urma să sosească la Bucureşti, cu trenul nr…, un grup de circa… persoane (se cunoştea cu exactitate numărul de persoane ce urmau să sosească în Bucureşti), care, de la Gara de Nord, aveau să se deplaseze pe jos în Piaţa Palatului, unde era în desfăşurare mitingul. Ei urmau să acţioneze de aşa manieră – nu mi s-a spus cum, dar am avut impresia că se cunoştea şi cum vor acţiona în mulţime – încît să se producă dezordinea care să ducă la spargerea mitingului. Nu doresc să fac speculaţii, dar din prezentarea evenimentelor de mai sus în mod cronologic, se poate trage şi concluzia că cineva s-a îngrijit să coreleze de aşa manieră succesiunea instalării dispozitivelor cu intrarea muncitorilor în Piaţa Palatului, astfel încît sosirea grupului de la Timişoara să nu le devanseze“[107]. Corelarea a aparţinut lui Nicolae Ceauşescu şi lui Ion Dincă, prin faptul că ei aşteptau efectul acţiunii detaşamentelor de Gărzi patriotice trimise la Timişoara, care trebuiau să spulbere manifestaţia de acolo. Negocierile şi fraternizarea de la Timişoara, eşecul

[107] Alex Mihai Stoenescu, *Interviuri despre revoluţie*, Ed. RAO, Bucureşti, 2004, pp. 140-141.

acelei misiuni au provocat oscilaţiile puterii centrale în privinţa orei de începere a mitingului de la Bucureşti.

De fapt, problema originii suspecte a „ideii mitingului" provine din mecanismul teoriei despre conspiraţia sovietică în sprijinul lui Ion Iliescu, în sensul că un spion sovietic din anturajul lui Ceauşescu i-a sugerat acestuia să organizeze mitingul pentru a putea fi debarcat printr-o revoltă populară. Astfel de teze subţiri nu fac altceva decît să-l deruteze pe cel interesat de aflarea adevărului şi să discrediteze chiar filonul destul de solid al tezei intervenţiei sovietice. Aşa cum am văzut mai sus, Moscova era îngrijorată de perspectiva denunţării implicării ei în diversiunea de la Timişoara şi de posibilitatea ca Ceauşescu, în faţa unei mulţimi consistente, să obţină sprijinul popular – sigur, de imagine – pentru rămînerea la conducere. Din aceste motive, Moscova ajunge să ameninţe pe linie diplomatică şi decide să saboteze mitingul. Pentru că, *ceea ce s-a întîmplat în Piaţa Palatului a fost un miting sabotat*. Mulţimea aceea nu a venit să manifeste împotriva lui Ceauşescu, indiferent ce simţea fiecare, nu a avut nici o reacţie cît timp au vorbit muncitorii, iar în momentul în care a început să vorbească Ceauşescu s-a întîmplat ceva *împotriva* mulţimii, ceva care nu era produs de ea. Acesta este firul logic. Însă teza „revoltei spontane" a ajuns să susţină că mulţimea adusă în piaţă la miting s-a revoltat împotriva lui Ceauşescu, ceea ce este şi hilar, şi fals. Ea a fost preluată şi exploatată mai ales în străinătate, de ziarişti şi autori occidentali.

În dimineaţa de 21 decembrie, Ceauşescu a venit la ora 08.00 şi a intrat în cabinet cu Dăscălescu şi Bobu, care i-au raportat situaţia de la Timişoara. La ora 08.30, Ceauşescu l-a chemat pe Barbu Petrescu. În legătură cu acest moment avem o mărturie a unui activist de partid din clădirea CC, consilierul de presă Eugen Florescu, care l-a întîlnit pe Barbu Petrescu pe hol:

„Eugen Florescu: (...) În ziua de 21 decembrie am revenit la sediu la ora 08.00, cînd începea programul meu, şi l-am întîlnit în drum spre biroul meu pe Barbu Petrescu, care avea o servietă mare la el. Agitat, emoţionat. «Ce se întîmplă?», îl întreb. «Nenorociţii

ăştia mă împiedică să organizez mitingul în favoarea tovarăşului Ceauşescu – îmi spune. Se retrag.»

AMS: Era vorba de Securitate şi de Consiliul Municipal..., s-au opus.

EF: Da, de ei era vorba. «Am trimis toată noaptea oamenii la întreprinderi», a continuat, iar eu i-am spus: «Pe vremea asta de iarnă, ai ţinut oamenii în întreprinderi?! Nu pot să iasă decît necazuri». «Nu, tovarăşul, eu vreau să-l fac, dar mă împiedică unii.»

AMS: Care unii?

EF: Unii, n-a spus, dar erau clar cei amintiţi de dvs. Am trecut împreună prin faţa biroului lui Curticeanu şi el a intrat la Curticeanu. Eu am urcat la Mitea, la etajul 4, şi cînd urcam şi intram pe culoar, iese Curticeanu urmat de Barbu Petrescu şi Curticeanu striga la el: «Ţine minte de la mine, dacă tu convingi să se ţină mitingul, eu din clipa asta mă arunc pe fereastră, fiindcă totul s-a terminat». Avusese o premoniţie Curticeanu. M-am dus la Mitea să înregistrăm cuvîntarea, cuvîntarea lui Ceauşescu la miting. Şi cînd ajung, Mitea îmi spune: «Acum mi s-a dat telefon de la Cabinetul 1, să se ţină mitingul».“[108]

Barbu Petrescu a ieşit după mai puţin de o jumătate de oră şi a anunţat că la 12.00 va fi miting. Aşadar, abia după ora 09.00 s-a ştiut cu certitudine că mitingul se va ţine. Totodată, Ceauşescu a convocat un CPEx pentru ora 10.30, cu scopul de a-i informa pe membrii acestuia de creşterile salariale pe care le hotărîse singur în acea noapte. Referindu-se la succesiunea CPEx-urilor, Dumitru Popescu a arătat că „nu a mai convocat CPEx-ul decît joi dimineaţa şi atunci pentru cu totul alte chestiuni decît cele aflate la ordinea zilei în ţară. Joi dimineaţa n-a pomenit un cuvînt despre Timişoara şi derivatele ei. A informat doar că a hotărît să majoreze salariile minime, cu o sumă modică şi să adauge ceva la ajutoarele pentru copii. La sfîrşitul şedinţei a comunicat laconic şi parcă în treacăt: Comitetul Municipal Bucureşti ne invită la o demonstraţie a oamenilor muncii.

[108] *Ibidem*, pp. 84-85.

Am ieşit pe balcon. Am asistat la cunoscutul miting“[109]. La începutul acestuia au fost programaţi şase reprezentanţi ai muncitorimii să vorbească înainte de discursul lui Ceauşescu. Făcînd reconstituirea evenimentului, senatorul Sergiu Nicolaescu va identifica structura forţelor de ordine aparţinînd Miliţiei şi trupelor de securitate-miliţie[110]. Totodată, el va arăta că o parte din forţele Ministerului de Interne au fost trimise spre dispozitive în civil: „Pentru asigurarea măsurilor de ordine în zonă, au fost concentrate în dimineaţa zilei de 21.12.1989, 147 de cadre de miliţie echipate în majoritate în militari, dar şi în *civil,* 300 de ofiţeri de la Şcoala Militară de Perfecţionare a Cadrelor de Miliţie din Bucureşti, aceştia *toţi în ţinută civilă“[111].* Ofiţerii de la ŞMPCMB nu au apucat să mai fie folosiţi, fiind retraşi înainte să intre în dispozitiv. Cronologia spargerii mitingului printr-o acţiune diversionistă a fost publicată de cotidianul *Jurnalul Naţional,* pe baza imaginilor video:

„Ora 12.00: Manifestaţia populară din Piaţa Palatului începe. Lozinci: «Vom munci şi vom lupta, ţara o vom apăra!»; «Ceauşescu-Pace!». Iau cuvîntul reprezentanţii oamenilor muncii din Capitală. Au spus acelaşi lucru: «Am luat cunoştinţă de situaţia gravă de la Timişoara, de încercările cercurilor reacţionare şi imperialiste de a ne abate de pe drumul construcţiei socialismului...»; «Să combatem campania furibundă a imperialismului împotriva statelor care-şi apără suveranitatea...» În total, şase vorbitori: cinci tovarăşi şi o tovarăşă. Ultimul i-a adresat şefului statului călduroasa rugăminte de a lua cuvîntul. Preambulul mitingului a ţinut fix o jumătate de oră.

Ora 12.30: Ia cuvîntul Nicolae Ceauşescu. Adresează cele mai bune urări oamenilor muncii din Capitală. Rosteşte cîteva fraze după care, culmea-culmilor, adresează mulţumiri «organizatorilor acestei manifestări populare».

---

[109] Dumitru Popescu, *Un fost lider comunist se destăinuie: „Am fost şi cioplitor de himere“*, Ed. Expres, Bucureşti, f.a., p. 379.

[110] Sergiu Nicolaescu, *Cartea revoluţiei române. Decembrie 1989*, Ed. „Ion Cristoiu“, Bucureşti, 2000, p. 113.

[111] *Ibidem,* p. 112.

Ora 12.31: În momentul în care Ceauşescu mulţumeşte organizatorilor, vocea îi este înecată de tumultul ce răzbate dinspre mulţime. Un vuiet grozav, acompaniat de ţipete. El rămîne cu mîna ridicată. Priveşte în mulţime şi nu pricepe ce vede şi ce aude. Zice «Alo!». O dată, de două ori, de zece ori. În spatele lui se aude: «Ăştia vin în sediu!» şi «A dat unul cu ceva!». Panică în balconul CC. «Linişte!» – se aude şi vocea Elenei Ceauşescu, sufocată de zgomotul indecis ce venea de jos. Rămaşi fără grai, Nicolae şi Elena ciocănesc cu creionul în microfon: «Tovarăşi, aşezaţi-vă liniştiţi la locurile voastre».

Ora 12.36: Ea către el: «Vorbeşte-le». Cineva din spate: «Asta-i o provocare!». Ceauşescu îşi recapătă vocea: «Astăzi, am luat o importantă hotărîre privind nivelul de trai al populaţiei. Vom majora retribuţia cu 200 de lei...»

Ora 12.39: Din nou, rumoare, ţipete în piaţă. Dăscălescu îi arată Elenei ceva cu degetul, într-o zonă unde steagurile erau agitate cu multă vigoare. Ceauşescu continuă discursul.

Ora 12.41: Se vede clar cum manifestanţii dinspre Ateneu părăsesc piaţa.

Ora 12.51: Mitingul se termină, Ceauşescu şi suita intră în CC. În Piaţă mai rămăsese puţină lume, vreo 15.000 de oameni, care se risipesc în dezordine."[112]

Textul ne oferă prilejul să comentăm cîteva secvenţe, privite dintr-un punct de vedere neanalizat pînă acum, cel al liderilor politici aflaţi în balconul Comitetului Central al PCR. Lozincile strigate de activişti la începutul mitingului au particularitatea temei *războiului*, pe care Ceauşescu o dirija de cîte ori era vorba de o adunare în care intenţiona să transmită mesaje cu caracter pacifist, legate de vreun eveniment internaţional violent sau apărea vreo ameninţare. În lozinca „Vom munci şi vom lupta, *pacea* o vom apăra" cuvîntul *pacea* este înlocuit cu *ţara,* fiind vorba de intenţia lui Ceauşescu de a demonstra că ţara este în pericol de invazie. A doua

[112] „Cronologia eşecului" în *Jurnalul Naţional,* Nr. 3323/19 aprilie 2004, p. 5.

lozincă: „Ceauşescu-Pace!“ întăreşte această supoziţie. Cei cinci vorbitori se vor referi însă la agresiunea „imperialistă“, ceea ce era de regulă o trimitere la Statele Unite, dovadă că Ceauşescu nu era încă hotărît să atace direct URSS. Este greu de înţeles ce era în capul lui Ceauşescu, deoarece mobilizarea românilor pentru a combate „campania furibundă a imperialismului împotriva statelor care îşi apără suveranitatea“ nu putea fi decît o pregătire pentru denunţarea atacului SUA asupra statului Panama. Ce impact putea avea acest subiect asupra românilor? Se putea decreta starea de necesitate sau de război pe o astfel de „ameninţare“? După reluarea mitingului, Ceauşescu atacă subiectul Timişoara – de fapt, al intervenţiei sovietice –, dar extrem de vag, vorbind despre „acţiunea conjugată a cercurilor care vor să distrugă integritatea şi suveranitatea“, despre cei care acţionează în slujba „diferitelor servicii de spionaj“ şi despre cei care vor să „reintroducă şomajul“ în România. Ca şef de stat – privind lucrurile din perspectiva practică a exercitării puterii –, Ceauşescu face o greşeală capitală. El încă nu este conştient de amploarea evenimentelor aflate în curs de desfăşurare pe plan intern şi extern şi mai crede că o confruntare între muncitorii din Oltenia şi cei de la Timişoara va aduce potolirea revoltei, urmată de „dezbaterea cu deplină răspundere a tuturor problemelor privind dezvoltarea societăţii noastre“[113]. Pentru mersul revoluţiei, confuzia lui Nicolae Ceauşescu, dar mai ales frica de sovietici – de unde şi incapacitatea de a denunţa implicarea Moscovei în evenimentele din România –, au fost un mare avantaj. În continuare, observînd reacţiile celor din balcon – persoane avînd vizibilitatea cea mai bună în piaţă –, vom constata că au existat două reacţii imposibil de falsificat: „A dat unul cu ceva!“ şi „Asta-i o provocare!“ Ele vin să susţină teza existenţei reale a unei acţiuni diversioniste în piaţă. Indiferent dacă persoana care a spus „A dat unul cu ceva“ a şi văzut sau auzit explozia sau doar a fost informat de jos prin intermediul staţiilor mobile ale Securităţii, ambele versiuni

113 *Apărarea cuceririlor socialiste, a independenţei şi integrităţii teritoriale a României*. Cuvîntarea tovarăşului Nicolae Ceauşescu la mitingul oamenilor muncii din Municipiul Bucureşti în ziua de 21 decembrie 1989, p. 2.

presupun un fapt real. Dumitru Popescu a fost şi el martorul dezorganizării mitingului: „S-a auzit un zgomot ca de petardă şi un hîrîit în instalaţia de sonorizare. După care, un şuvoi s-a năpustit dinspre Hotel Bucureşti. Mii de oameni au rupt-o la fugă şi s-au bifurcat. O parte a luat-o pe Calea Victoriei în jos, cealaltă a venit sub balconul CC“[114]. Relatarea lui Dumitru Popescu este însă foarte interesantă într-un anumit punct precis. După ce descrie momentul petardei şi apoi explică cum s-au regrupat activiştii şi cei de la Interne sub balconul CC şi după ce mitingul a continuat, Dumitru Popescu indică existenţa unui al doilea val de presiune asupra manifestanţilor: „Ceauşescu a reînceput să vorbească. Din nou ovaţii, în special din partea celor veniţi în faţa sediului, şi parcă mai îndîrjite, mai demonstrative, ca să arate ceva cuiva. *Şi din nou o ruptură, din nou tropăială, panică*. Cineva, directorul de cabinet, i-a şoptit ceva la ureche lui Ceauşescu. El a început să comprime, măsurile preconizate le-a rezumat în cîteva fraze“[115]. Acest al doilea val este cel provocat de acţiunea nucleului protestatar de la Hotel Bucureşti, deoarece avem informaţii sigure că grupul nu a putut trece în prima fază de forţele de ordine şi că, abia după exploziile şi vuietul din piaţă, cordoanele de siguranţă fiind sparte, grupul de la Hotel Bucureşti a reuşit să pătrundă pe o anumită porţiune spre piaţă. Prin urmare, teza simplistă a panicii provocate de grupul de la Hotel Bucureşti pare mai degrabă o altă dezinformare menită să inducă imaginea unui fapt de origine naturală, revoluţionară. Constantin Manea a adus şi el o anumită siguranţă în privinţa mărturiilor despre dezorganizarea mitingului: „S-a întîmplat busculada aceea în faţa intrării de la A1 şi în partea cealaltă. Spun unii că a fost o chestie centrală cu o petardă, una singură. Nu e adevărat. Două au fost. Una acolo, una dincolo (...) Deci două petarde au fost; una într-o extremă şi una în cealaltă. Imediat una după alta“[116]. Pînă şi Nikolai Morozov confirmă existenţa unui act

---

114 Dumitru Popescu, *op. cit.*, p. 380.
115 *Ibidem*, p. 381.
116 Arh. SR, *Stenograma nr. 23/28 decembrie 1993, Audiere Manea Constantin*, p. 24.

deliberat: „În piață s-a auzit explozia, probabil, a unei grenade lacrimogene“[117].

Sabotarea diversionistă a mitingului. Într-o întrevedere care a avut loc în ziua de 2 septembrie 2003, senatorul Sergiu Nicolaescu mi-a relatat implicarea sa în deturnarea mitingului din Piața Palatului. În dimineața de 21 decembrie 1989, încă pe întuneric, s-a prezentat la UM 01065, lîngă Ploiești, unde a cerut să-l vadă pe căpitanul Nicolescu, care se afla în acel moment la conducerea unității. Sergiu Nicolaescu l-a întrebat: „Domnule căpitan, vrei să ajungi ministru?“ și i-a cerut să-i pună la dispoziție două TAB-uri înarmate cu muniție, cu care să se deplaseze spre București, urmînd a intra cu ele în Piața Palatului, unde să secere cu rafale de mitralieră balconul CC. Propunerea părea și pare nebunească, dar nu se poate exclude din mentalitatea unui regizor familiarizat cu lumea militară și autor al unor filme de război realizate cu mare acuratețe. În aceste filme, Sergiu Nicolaescu dirijase mase de militari și tehnică de luptă blindată. În consecință, un astfel de act temerar i se părea posibil. După cum afirmă, sursa acestei idei era faptul că asistase la dărîmarea Zidului Berlinului – revenise din Germania pe 15 decembrie – și apoi aflase știrile exagerate despre masacrul de la Timișoara prin intermediul postului *Europa liberă*. Sergiu Nicolaescu este timișorean. Căpitanul Ion Nicolescu ezită, apoi dialogul celor doi este întrerupt de apariția CI-istului unității. Cu toate acestea, regizorul reușește să-i strecoare căpitanului Nicolescu cererea de a-i înapoia pușca cu lunetă, nedeclarată, pușcă semiautomată cu amortizor adusă din Franța și pe care o împrumutase căpitanului. A mai cerut, de asemenea, și două grenade. În momentul în care ajunge la mașină, în fața unității, din spate apare un militar aducînd pe brațe un obiect lung învelit într-o prelată militară. Desfăcînd balotul, Sergiu Nicolaescu descoperă că alături de armă se aflau și o grenadă de exercițiu, și o petardă militară. Împreună cu șoferul Bebe Holban, regizorul se deplasează la Studiourile Buftea, unde îi va cere cascadorului Fister să îl ajute pentru o

[117] Nikolai Morozov, *op. cit.*, p. 57.

acţiune împotriva lui Ceauşescu. Cascadorul evită răspunsul. În criză de timp, Sergiu Nicolaescu îi cere directorului Mititelu de la Buftea cîteva staţii portabile de emisie-recepţie. În legătură cu acest episod, actualul senator a scris în una din cărţile sale: „... directorul Mititelu mi-a dat o tehnică audio de care aveam nevoie. În planurile mele exista şi o a doua variantă. De la Buftea, m-am dus direct în piaţă, la miting“[118]. Cea de-a „doua variantă“ din planurile regizorului era bruierea transmisiunii mitingului cu ajutorul unor dispozitive electromagnetice, aflate deja în posesia sa. Conform declaraţiei acestuia din 2 septembrie 2003, se poate trage concluzia că el este autorul bruiajului din piaţă care a generat zgomotul care a speriat lumea. Faptul în sine ar fi fost simplu: Sergiu Nicolaescu s-a putut mişca fără probleme printre cordoanele forţelor de ordine, fiind recunoscut şi salutat de toţi militarii, apoi a plasat bobinele pe dispozitivele cablurilor de transmisie a sunetului în piaţă. Pentru verificarea celor relatate, senatorul Nicolaescu i-a invitat în încăperea unde se desfăşura dialogul nostru pe Bebe Holban şi apoi pe Ion Mititelu, iar aceştia au confirmat întreaga versiune a faptelor. Ulterior, pe timpul unei noi întrevederi, din mai 2004, Sergiu Nicolaescu n-a mai recunoscut această parte a evenimentului, afirmînd că a umblat toată acea zi cu grenadele în buzunar. Negarea primei relatări, cu toate că fusese confirmată şi de şofer, s-a datorat conştientizării că acţiunea din piaţă nu putea fi un gest izolat, deoarece în Piaţa Palatului s-au petrecut mai multe acţiuni diversioniste, senatorul ştiind sau aflînd mai tîrziu, pe timpul propriei cercetări, că în ele au fost implicate şi forţe diversioniste străine. În momentul în care constaţi că în acelaşi loc se concentrează mai multe fapte – grupuri de tineri care incită, grupuri de basarabeni infiltraţi în mulţime, oameni pregătiţi cu ţepuşe să sperie femeile, grupuri neidentificate care atacă mulţimea cu bîte etc. –, trebuie să-ţi pui problema că fapta ta, chiar izolată, a făcut parte dintr-un scenariu mai mare.

---

[118] Sergiu Nicolaescu, *Sergiu Nicolaescu acuză!*, Ed. PRO, Bucureşti, 1998, p. 163.

Cazul implicării lui Sergiu Nicolaescu în sabotarea mitingului devine tot mai credibil odată cu publicarea în presă a mărturiei colonelului (r) Ion Nicolescu, fost comandant al unităţii de la Ploieşti. Povestea a început în 1987, cînd cunoscutul regizor a cerut aprobarea de folosire a unor subunităţi militare pentru figuraţie la un film. După ce i s-a acordat de către Nicolae Ceauşescu aprobarea, Sergiu Nicolaescu s-a deplasat la Ministerul Apărării, unde a fost primit de ministrul Vasile Milea. „Intrat în biroul lui – avea să povestească regizorul autorului în ziua de 2 septembrie 2003 –, ministrul a scos o sticlă de whisky şi mi-a făcut semn să ne tragem spre fereastră. Încerca să evite microfoanele. După ce a turnat în pahare, mi-a spus: «Îţi dau o unitate cu care poţi să cucereşti Bucureştiul, dacă vrei» şi a zîmbit complice“. Din punct de vedere militar era o exagerare, dar afirmaţia lui Milea nu poate fi decît suspectă. Unitatea militară în cauză era Regimentul 7 Mecanizat, de la Ploieşti (60 km de Bucureşti), condus atunci de căpitanul Ion Nicolescu. Între Nicolaescu şi Nicolescu s-a stabilit o legătură prietenească, regizorul vizitîndu-l des. Cu aceste ocazii, ofiţerul i-a pus la dispoziţie lui Sergiu Nicolaescu posibilitatea de a se antrena în trageri cu arme de foc, precum şi două-trei vînători. La începutul lunii octombrie 1989, ofiţerul a fost invitat acasă la Sergiu Nicolaescu, unde acesta l-a sondat asupra stadiului de pregătire şi înzestrare a unităţii. „După aproximativ o oră de discuţii pe diferite teme m-a întrebat deodată: «Dar dacă, de exemplu, s-ar întîmpla ceva, dacă va fi nevoie de unitatea dumitale, în cît timp şi cu ce forţe (oameni, blindate) ai ajunge în Capitală?» I-am răspuns scurt, ca un profesionist: «Efectivele nu le pot şti exact, sunt în funcţie de gradul de încadrare al regimentului la acea dată, iar tehnica este scoasă în funcţie de efectivele avute». A întrebat din nou: «Dar, minimum, cu cît crezi că poţi veni şi în cît timp?» I-am răspuns: «Cu minimum 700-800 de militari şi cu o coloană de blindate şi maşini de 7-8 km lungime, iar timpul depinde dacă deplasarea are loc ziua sau noaptea. Dar de ce mă întrebaţi asemenea amănunte?» Mi-a răspuns: «S-ar putea să se întîmple ceva, s-ar putea să se atenteze la siguranţa naţională, iar noi, ca patrioţi, trebuie să ştim pe ce

ne putem baza»“[119]. Conform versiunii colonelului Nicolescu, puşca semiautomată cu lunetă fusese adusă în unitate de Marian Găman (ulterior şef de cabinet al lui Sergiu Nicolaescu) în perioada 1–4 decembrie şi ridicată de aceeaşi persoană în ziua de 10 sau 11 decembrie 1989[120]. Este o afirmaţie nesigură, toate datele conducînd la o confuzie de persoană. Pe 14 decembrie, Sergiu Nicolaescu îl sună pe comandantul Regimentului 7 Mecanizat şi îi spune: „Vezi că în curînd va veni vremea să arăţi pentru ţară pregătirea unităţii pe care o comanzi. Am vorbit eu, vei avea un rol foarte important. Poţi ajunge mare“. Era vorba de promisiunea de a-l numi ministru al Apărării. Pe 21 decembrie dimineaţa, Sergiu Nicolaescu s-ar fi prezentat la unitate împreună cu actorul Vladimir Găitan, moment în care i-a cerut grenadele: „Te-am anunţat că va urma ceva. Am mare încredere în dumneata. O să am grijă de cariera ta. Uite ce este, am nevoie de nişte grenade. Nu-ţi pot spune pentru ce, dar le voi folosi pentru binele ţării“[121]. Colonelul Nicolescu i-a dat atunci mai multe grenade ofensive, „să nu facă schije multe“, după cum îi ceruse regizorul. Relatarea ofiţerului are unele slăbiciuni: nu există probe că Marian Găman s-ar fi cunoscut cu Sergiu Nicolaescu înainte de 22 decembrie, cînd s-au întîlnit în clădirea CC (probabil că îl confundă cu şoferul Bebe Holban) şi nici că actorul Vladimir Găitan l-ar fi însoţit atunci la Ploieşti (l-a însoţit cu alte ocazii). Dar versiunea lui, în care sunt şi liste de martori, confirmă pe deplin versiunea lui Sergiu Nicolaescu, chiar cu diferenţele de date şi ore. Cele două versiuni spun însă acelaşi lucru: Sergiu Nicolaescu pregătea o acţiune împotriva lui Nicolae Ceauşescu şi nu o făcea de capul lui. El a fost implicat, prin urmare, într-o combinaţie – care poate avea la origine un contact în străinătate – şi a acţionat în 21 decembrie 1989 la sabotarea mitingului.

Există o teorie care neagă existenţa celor două explozii. La baza ei se află – aşa cum arătam – constatarea că la cercetarea sumară

---

[119] *România Mare*, Anul XVI, Nr. 780, vineri 24 iunie 2005, p. 15.
[120] *Ibidem*, p. 16.
[121] *Ibidem*.

făcută după eveniment nu s-au găsit urme de petardă sau grenadă. Totuşi, toate mărturiile confirmă detunăturile. Nici o mărturie nu afirmă inexistenţa lor. Teza negaţionistă se susţine şi cu informaţia – amintită mai sus – că zgomotul a fost provocat de explozia şi apoi de reverberaţia staţiilor de amplificare ale Televiziunii. Ziaristul Alexandru Năstase a reuşit însă să-i identifice pe operatorii TV din acea zi şi a obţinut declaraţiile lor. Iată, de exemplu, mărturia lui Viorel Neagoe, şeful Carului 3 color: „Pe la 12.30, cînd Ceauşescu abia începuse să vorbească, Neagoe susţine că a auzit nişte pocnituri în centrul pieţei. A deschis uşa carului şi, de la înălţimea acestuia, a văzut *nişte dîre de fum* în zona din centrul pieţei pe fondul aceloraşi pocnituri în centrul pieţei. Din acel moment, mulţimea îngrozită s-a «rupt», încercînd cu disperare să iasă din piaţă“[122]. În ce priveşte urmele lăsate de petarde, într-adevăr ele nu au fost găsite, deşi o petardă aruncată în mijlocul unei mulţimi înghesuite îşi impregnează urmele în primul rînd pe îmbrăcămintea oamenilor. Dar este posibil să nu fi fost vorba de o petardă, ci de un material explozibil plastic, modern, care nu lasă urme. Şi în această privinţă avem o mărturie interesantă. Colonelului Nae de la Direcţia V a Securităţii i-a fost predată în piaţă o sacoşă cu un material galben, un material care semăna cu trotilul. Era o „bucată mare, din care se vedea că erau, deci, rupte, smulse alte bucăţi“[123]. Nae s-a adresat atunci unui specialist, colonelul Lăzărescu, ofiţer al Direcţiei V, dar care provenea de la arma chimică. Nu pot fi dubii asupra calităţii martorului. Lăzărescu a luat materialul şi l-a dus la laboratorul Securităţii, confirmîndu-i apoi lui Nae că era un material „uşor incendiar *(inflamabil*, n.a.) folosit pentru foc redus şi foc“. Este tipul de material care se rupe din bucata mare, i se pune o capsă pe care poţi să o ai în buzunar şi se detonează, producînd o explozie a cărei intensitate este dată de cantitatea de material folosită. Intensitatea exploziilor din Piaţa Palatului este încă în discuţie, unii

---

122 Alexandru Năstase, „Petarde în mijlocul mulţimii din Piaţa Palatului“ în *Jurnalul Naţional,* Nr. 3323/19 aprilie 2004, p. 5.

123 Arh. SR, *Stenograma nr. 44/9 februarie 1994, Audierea colonelului Nae Octavian*, p. 41.

martori folosind fie cuvîntul *explozie,* care presupune o anumită amplitudine, fie cuvîntul *pocnitură,* care indică un efect de mai mică intensitate. Are însă foarte puţină importanţă; important este că actul a avut loc şi a fost produs de cineva. El a declanşat panica. Locotenent-colonelul Ion Chiţoiu de la Serviciul de Sinteze al Inspectoratului Securităţii Bucureşti a explicat senatorilor că bubuitura puternică s-a auzit din zona Direcţiei V (zona dintre intrarea principală la BCU şi corpul A al clădirii CC), şi nu dinspre Restaurantul Cina, cum se acreditase deja, deoarece în zona „Cina" se afla el, în mişcare spre Consiliul de Stat, adică spre Palat. Întorcîndu-se, el a putut observa perfect şi zona Cina, şi zona Direcţiei V.

„Dl Săndulescu: Dvs. aţi avut impresia că *(explozia*, n.a.) a venit de aici...

Dl Chiţoiu: De aici, da. Oricum, lumea a venit buluc peste noi, peste toţi care eram acolo. Ne-am lipit de gardul Consiliului de Stat. M-am ridicat pe gard, au tras de mine... mi-au rupt ochelarii din buzunar... În acelaşi timp, dinspre Hotelul Bucureşti, pe Calea Victoriei, venea lume, se auzeau strigăte de femei. Au apărut nişte scutieri. Au făcut un baraj în faţa Hotelului Bucureşti, mai spre cofetărie, acolo... În cîteva minute le-a dat drumul la oameni *(participanţii la miting*, n.a.) şi au plecat spre Ştirbei Vodă, pe lîngă «Athénée Palace». Deci, s-a evitat poate să nu fie răniţi. Ce a rămas în piaţă, a rămas aşa ceva... ca un peisaj selenar: lemne rupte, pantofi, poşete călcate în picioare etc."[124]

Colonelul (r) Ionel Bejan a făcut parte din barajul amplasat între Restaurantul Cina şi fosta grădină Boema: „A început desfăşurarea bine-cunoscutului miting, într-o atmosferă mai mult decît apăsătoare, încît la un moment dat erau auzite numai aplauzele şi uralele înregistrate pe banda magnetică, fapt de altfel evident. În jurul orei 12.30, dinspre Palatul Regal, mai precis de la gardul

[124] Arh. SR, *Stenograma nr. 100/31 mai 1994, Audierea locotenent-colonelului Chiţoiu Ion*, p. 7.

acestuia, s-au auzit primele zgomote (să le zicem) care nu aveau nici o legătură cu tema mitingului. Erau ca un fel de ţipete, grosul mulţimii din centrul Pieţei, unde se făcuse dintr-odată un gol, defluind către lateralele acesteia. Eu mă aflam împreună cu ceilalţi colegi din dispozitiv pe strada Maria Rosetti, între Restaurantul Cina şi fosta grădină de vară Boema, cînd s-a produs un al doilea moment tensionat, în urma căruia s-a spart mitingul, lumea fugind pur şi simplu pe străzile adiacente Pieţei. În cîteva momente, aceasta a rămas goală. Pentru a se înţelege dimensiunile panicii care s-a creat la acest moment, trebuie spus că în urma manifestanţilor au rămas nu numai steaguri, pancarte cu lozinci şi alte materiale de propagandă, dar şi încălţăminte şi poşete de damă, iar parte din cei ce fugeau au sărit din fugă gardul ce înconjoară şi astăzi Restaurantul Cina şi care are o înălţime de circa 2 m. I-am văzut cum au sărit pe nişte anexe ale restaurantului, oameni la 40-45 de ani, care în mod curent nu sunt în stare de astfel de performanţe sportive. Era în momentul imediat următor promisiunilor cu suta de lei în plus la salariu"[125]. Mai multe mărturii arată că după dezorganizarea mitingului, forţele de ordine au fost acelea care au dirijat participanţii spre ieşirea din zona Pieţei Palatului. Doamna Vasilescu, de exemplu, îşi aminteşte: „După explozii a venit sunetul. Senzaţia era că vin tancuri peste noi, că te fugăresc cu şenilele. Sunetul ataca creierul. Ne-am refugiat spre cofetăria Continental şi priveam speriate în urmă, în piaţă. Atunci miliţienii care se aflau în zona hotelului *(Negoiu*, n.a.) şi la cofetăria Continental ne-au cerut să nu ne mai întoarcem în piaţă, să plecăm acasă". Ambele fenomene, şi exploziile, şi vuietul, s-au auzit şi în interiorul clădirii CC. Secretarul personal al lui Ceauşescu va declara Comisiei senatoriale: „S-a auzit o detunătură. A urmat panica la scurtă vreme după ce Ceauşescu a început să vorbească. Printre primele persoane din prezidiu care au ieşit a fost Postelnicu. Încerc să-mi rememorez episoadele care au urmat, pe cît posibil, cît mai fidel. Deci, Postelnicu a luat legătura cu Neagoe să se intereseze ce se întîmplă, pentru

[125] Alex Mihai Stoenescu, *op. cit.*, pp. 141-142.

că era surprins ce e cu treaba aia, Neagoe fiind şeful Direcţiei V şi se afla acolo, în vecinătate. Cînd lucrurile au început să ia amploare, a ieşit din balcon Milea şi a dat telefon la MApN să se intereseze despre ce este vorba. A vorbit de la telefon din anticameră şi l-am auzit transmiţînd celor de la armată – nu ştiu cu cine a vorbit exact – să se alerteze unitatea militară de la Ghencea"[126]. Silviu Curticeanu a văzut şi el scenele din piaţă: „De la fereastra biroului meu, din sediul Comitetului Central, am văzut mitingul de la început şi afirm că lipsa de entuziasm evidentă, amărăciunea şi lehamitea întipărită pe feţele oamenilor *nu s-au transformat, aşa cum spun unii, în revoltă*, ci într-o dezordine generală, provocată de panica creată cu sînge rece şi profesionalism de un *regizor* abil, care a avut la îndemînă mijloacele necesare, de la cele mai simple pînă la cele mai sofisticate (bastoane cu ace în vîrf, petarde, aparatură electronică etc.)"[127]. O mărturie plină de amănunte şi însoţită de o verificare imediată a faptelor vine de la Gheorghe Dumitru, un lucrător din Palatul Telefoanelor: „Eu, avînd biroul în Palatul Telefoanelor, la parter, avînd posibilitatea să ies şi prin poarta din spate, prin care ieşeau numai anumite persoane, am învins frica şi am ieşit să văd care-i atmosfera în faţa Comitetului Central. M-am oprit la biserica Kreţulescu şi am observat cum se întindeau cabluri, se montau schele şi au început să apară reporterii de la TV şi Radio. Dinspre Universitate, dinspre magazinul Victoria, dinspre bulevard a început să apară o mulţime de oameni, care nu erau organizaţi ca în alte situaţii şi nici încadraţi de oameni de ordine. Cînd am văzut că din Palatul Telefoanelor ies salariaţii, în special femei, am intrat în rîndul lor şi ne-am postat lîngă fîntîna arteziană (părăsită) din faţa balconului în capătul blocului «Romarta». Toată lumea era tristă, citeai pe faţa lor o nedumerire, nesiguranţă totală. Înainte să apară Ceauşeştii la balcon, începuse o vînzoleală de nedescris. Cînd au apărut, în loc ca lumea să aplaude, s-a trecut la tot felul de vociferări. La un moment dat, în timp ce

---

126 Arh. SR, *Stenograma nr. 40/7 februarie 1994, Audiere Mihai Hîrjău*, p. 16.

127 Silviu Curticeanu, *Mărturia unei istorii trăite*, Ed. Albatros, Bucureşti, 2000, p. 425.

Ceauşescu încerca să se adreseze mulţimii, în mijlocul colegilor de la Telefoane a explodat o petardă artizanală, creînd foarte mare panică. Uitîndu-mă atent, am observat trei tineri, după aspect studenţi străini (arabi), care au zbughit-o din mulţime, fugind spre Telefoane. Din curiozitate, am fugit şi eu după ei şi, în momentul cînd au ajuns lîngă Telefoane, pe str. Matei Millo, s-au urcat într-o Dacie 1300 de culoare verde cu nr. B.17... şi au coborît pe sens interzis, cu mare viteză spre str. Brezoianu. Întorcîndu-mă la colegii din piaţă, lumea a început să se împrăştie şi am auzit alte bubuituri ce veneau dinspre Hotel Bucureşti"[128]. Şi această mărturie se adaugă, destul de explicit, informaţiilor numeroase despre dezorganizarea profesionistă a mitingului din 21 decembrie, asupra căreia generalul Pleşiţă are o singură opinie – comandouri sovietice: „Pe Calea Victoriei, dinspre sediul Miliţiei, au pătruns comandourile ruseşti. Mergeau în şir indian: aceeaşi ţinută, aceeaşi pregătire fizică. Au intrat printre oamenii muncii cu tehnică de parazitare electronică şi cu arme. Au aruncat petarde, au tras în mulţime, au înjunghiat oameni. Panica s-a dezlănţuit. Nimeni nu i-a oprit pe ruşi"[129]. Asupra acestui aspect suntem în posesia unei mărturii valoroase de la unul dintre revoluţionarii autentici ai evenimentelor din Bucureşti, Daniel Păcuraru, muncitor la Energoreparaţii:

„Daniel Păcuraru: Să începem cu mitingul din 21 decembrie. Dimineaţa au venit activiştii şi securiştii la noi în secţii... «Dom'ne, mergem să susţinem, să facem...» Pentru noi era o distracţie, pentru că ieşeam de la muncă şi oricum nu aveam chef. Ne-am adunat la Podul Mărăşeşti, aproape toţi angajaţii. Ţin minte că eram în spatele celor de la «23 August», care erau în primul rînd. Vă spun adevărul: făceam bancuri, nu aveam nici o intuiţie asupra a ceea ce urma să se întîmple, ce se întîmpla. Am fost duşi în Piaţa Palatului,

---

128 Manuscris olograf aflat în posesia autorului.

129 Marian Oprea, Viorel Patrichi, *În culisele Securităţii cu şi fără generalul Pleşiţă*, Ed. Lumea Magazin, Bucureşti, 2004, p. 445 (vezi şi paginile 466-467).

cu cei doi securişti ai noştri în spate. Vorbeau, erau destul de destinşi. De fapt, era un obicei... ne obişnuisem cu chestiile astea.

AMS: O rutină.

DP: Da, o rutină. Am stat acolo... La un moment dat, s-a auzit un murmur, din stînga a venit un murmur...

AMS: O secundă! Cînd spuneţi murmur, asta înseamnă că vorbea lumea?

DP: Da, mai întîi a fost un murmur, o nelinişte, apoi un vuiet puternic, venit dinspre Biblioteca Universitară şi de dincolo de ea. Au început oamenii să strige: «Vin tancurile!»

AMS: Staţi din nou! Striga lumea, strigau nişte oameni: «Vin tancurile!» sau aveaţi această senzaţie? Striga lumea sau vi se părea dvs. că vin tancuri?

DP: Nu, strigau unii. Se striga: «Vin tancuri!» Lumea s-a bulucit şi a început să fugă spre dreapta. Eu am nimerit în părculeţul acela dintre Senat şi biserica aceea...

AMS: Biserica Kreţulescu.

DP: Da. În părculeţul acela s-a format un gard viu de oameni căzuţi la pămînt. În acel gard viu erau şi colegi, colege de-ale noastre... îi trăgeam de mîini, de picioare. Acolo era căzut şi directorul nostru, un tip dur, Stăncescu, care striga de jos: «Eu sunt directorul, nu mă călcaţi!» În momentul în care noi încercam să-i scoatem pe ai noştri din mormanul ăla, am auzit clar un cuvînt în ruseşte.

AMS: O să vi se spună că în momentele acelea de tulburare puteaţi să auziţi orice.

DP: Nu, eu am rămas lucid, pentru că eu am fugit liber, fără să fiu călcat în picioare şi văzusem şi directorul ăla pe jos... mie îmi venea să rîd. Am auzit clar strigîndu-se în ruseşte, cum să vă spun, ca la meci... hai, pe ei! Nu vorbesc ruseşte, dar este imposibil să nu recunoşti aşa ceva.

AMS: V-aţi uitat să vedeţi cine strigă?

DP: Da. Erau doi tipi, unul lîngă altul. Erau în apropiere. Unul dintre ei, n-am uitat, unul dintre ei semăna cu campionul ucrainean la categoria grea... cum îl cheamă?

AMS: Nu ştiu, dar voi afla. Adică, vreţi să spuneţi că avea o alură sportivă.

DP: Da, solid, puternic, cu nasul strivit, semăna cu boxeorul ăla ucrainean... cum naiba îi spune?

AMS: Eu chiar nu ştiu, că nu urmăresc... Dar individul striga în ruseşte? Sunteţi sigur?

DP: A strigat din stînga mea, l-am auzit, am întors capul şi l-am văzut cum striga: «Pe ei!» Erau amîndoi de peste 1,85... eu jucam baschet, joc şi acum, şi depistez imediat un sportiv.

AMS: Poate erau securişti.

DP: Nu erau securişti. Securiştii noştri au fugit imediat ce a început vînzoleala, au fugit... vai de mama lor. Nu erau securiştii noştri.

AMS: Aveau un aer străin.

DP: Da, nu erau români. Te făceau să-i remarci în adunătura aia înebunită. În mulţimea aceea înebunită ei aveau o doză de realitate...

AMS: De realism.

DP: Făceau la lume, strigau... Securiştii pe care îi văzusem noi în preajma noastră fugeau, au dispărut şi au rămas ăştia. Împreună cu cîţiva colegi ne-am retras spre Universitate. La fîntînă. Am stat acolo vreo două ore."[130]

Vuietul a născut şi el unele controverse. El nu este pus sub semnul întrebării niciodată, în nici o mărturie a vreunui participant, nici din cele publicate, nici din partea persoanelor intervievate de mine. Vuietul a existat şi a fost produs printr-o staţie de amplificare. Intervievat de directorul cotidianului *Jurnalul Naţional,* un fost ofiţer din conducerea Direcţiei V afirmă că vuietul a fost produs de o maşină a Armatei: „Chiar în dreptul Bibliotecii Universitare a venit, fără să fie anunţată şi fără să ştiu de existenţa ei, o maşină de la Armată, de mărimea unui microbuz tv, deasupra căreia se aflau difuzoare de la instalaţiile de sonorizare. Era de culoare kaki şi cu număr de armată. Numai că ofiţerii care au fost la Biblioteca

[130] Interviu din data de 16 iunie 2005, în arhiva autorului.

Universitară, care făceau parte din Comandamentul Bucureşti, m-au informat că zgomotele respective s-au produs de la această maşină a Armatei. Deci avea difuzoare deasupra“[131]. Informaţia este completată de rapoartele întocmite de ofiţeri ai Direcţiei II, după eveniment, şi care se găsesc în arhiva SRI. Un grup de patru ofiţeri cu grade de locotenent-major şi căpitan trimis în piaţă în civil s-a deplasat după ora 10.00 în zona magazinului Stirex, aflat la extremitatea curbă a clădirii BCU. Ei au observat maşina Armatei şi, pentru că în jurul ei era mai liber, s-au postat acolo. Mai multe persoane echipate în combinezoane kaki şi având un însemn al unei structuri MApN se ocupau cu întinderea cablajelor şi cu reglaje de sunet. În momentul în care ofiţerii Direcţiei II s-au oprit în dreptul maşinii, un ofiţer s-a îndreptat spre ei speriat, cerîndu-le să se îndepărteze. Declinîndu-şi formal apartenenţa la DSS (erau, de altfel, îmbrăcaţi la costum cu cravată), unul dintre tinerii ofiţeri a fost rugat, de data asta, dar într-o stare de adevărată panică, să părăsească zona. „Comportamentul acelui militar – avea să declare acesta autorului în iunie 2004 – era al unui om descoperit că face o ilegalitate, care are ceva teribil de ascuns şi a fost prins asupra faptului“. SRI refuză accesul la aceste rapoarte. Putem acredita şi ideea că ofiţerii Direcţiei II nu au surprins neapărat ceva suspect şi că maşina Armatei nu a avut un rol diversionist, ci a fost doar folosită pentru a amplifica zgomotul. Aşa cum arătam, Sergiu Nicolaescu a afirmat în 2003 că a plasat un dispozitiv de bruiaj puternic pe tronsonul central al cablurilor care duceau la una din maşinile de sonorizare. Este, de aceea, semnificativ, că senatorul a descris cu precizie presei în 2004 forma şi componenţa instalaţiei de bruiere, precizînd însă că dispozitivul se plasa lîngă difuzor: „Era un capac cam aşa, de mărimea asta, 10-12 centimetri, gros de vreo trei centimetri, care avea baterii înăuntru, avea şi magnet. Odată pus alături de difuzor, difuzorul intra în vibraţie“[132]. Sunt două lucruri clare în

---

131 Marius Tucă, „Vuietul a fost făcut de o maşină a Armatei“ în *Jurnalul Naţional*, Nr. 3323/19 aprilie 2004, p. 4.

132 Sergiu Nicolaescu, interviu luat de Marius Tucă în *Jurnalul Naţional*, Nr. 3324/20 aprilie 2004, p. 9. (Aceeaşi descriere mi-a fost făcută şi mie în 2 septembrie 2003.)

această descriere: 1. Acest obiect nu a fost găsit după spargerea mitingului, recuperat de vreo autoritate şi văzut apoi de Sergiu Nicolaescu, pe timpul investigaţiilor Comisiei senatoriale pe care a condus-o. 2. O descriere atît de amănunţită a unui obiect negăsit sau neidentificat de altcineva nu putea fi făcută decît de autorul acţiunii. Rămîne în discuţie amănuntul amplasării dispozitivului de zgomot lîngă difuzoare, fapt greu de acceptat pentru că fizic persoana care l-a folosit trebuia să se urce pe maşina de sonorizare. Greu de crezut. În schimb, rămîne ca foarte plauzibilă amplasarea dispozitivului pe tronsonul principal de cablaj al maşinii – aşa cum mi-a declarat Sergiu Nicolaescu în 2003 –, tronson central care se afla pe jos, la îndemîna unui om atît de cunoscut încît nici un militar nu l-ar fi întrebat măcar ce caută acolo. Mai intră în discuţie faptul că cercetări asupra unor dispozitive pentru lupta psihologică se desfăşurau la centrul de cercetări al Armatei şi că mijloace auto purtătoare ale acestor dispozitive se aflau tot în dotarea Ministerului Apărării, unde se găsea o structură condusă de locotenent-colonelul Ioan Rus, identificat în Piaţa Palatului în ziua de 21 decembrie 1989 împreună cu şoferul Moga[133]. O unitate specială a Armatei, numită generic „de propagandă", a apărut în foarte multe momente ale diversiunii declanşate în Bucureşti şi în ţară după ora 18.30 din ziua de 22 decembrie. Această versiune sprijină teza unei acţiuni diversioniste făcute de o structură secretă a Armatei, care însă trebuie pusă în legătură cu serviciile secrete militare străine, cel mai probabil GRU. Este însă de subliniat că subunitatea de propagandă a MApN nu avea în dotare în acel moment tipul de microbuz de care se vorbeşte. Am avut posibilitatea să verific atît parcul auto al acestei unităţi, cît şi să discut cu angajaţi ai ei. Problema de fond aici este că această unitate – Secţia propagandă specială – , cu baza la Domneşti, se afla în subordinea Consiliului Politic Superior al Armatei, adică a generalului Ilie Ceauşescu. Greu de crezut că fraţii Ceauşescu se sabotau între ei. Această unitate este legată de diversiunea din 22 decembrie, nu de mitingul din 21.

---

133 Răzvan Belciuganu, „Propagandă specială" în *Jurnalul Naţional*, Nr. 3324/20 aprilie 2004, p. 8.

Tot în cazul vuietului avem la dispoziţie două mărturii aproape identice venite de la două surse total diferite, personalităţi care probabil că nu s-au întîlnit niciodată. Ion Raţiu, în jurnalul său, într-o însemnare din 2 martie 1990, scrie: „Basset *(jurnalist la* Times, n.a.) afirmă că Grigore Corpăcescu, care încearcă să facă un film al revoluţiei, a descoperit cheia începutului ei. Pentru că o pagină din condica oaspeţilor Hotelului Athénée Palace lipseşte. Adică cea în care «turiştii sovietici» se înregistraseră la hotel"[134]. Corneliu Vadim Tudor, într-un comentariu din jurnalul său, la data de 4 ianuarie 1990, scria: „Mi se spune că în 21 decembrie, la celebrul miting din Piaţa Palatului, femeile au fost înţepate cu acul şi s-au aruncat petarde printre picioarele oamenilor, ca să nască panică. Aceleaşi mîini diabolice, de specialişti străini, au montat la una din ferestrele Hotelului Athénée Palace nişte boxe, de unde năvăleau zgomotele înspăimîntătoare ale uruitului de tancuri, ceea ce i-a făcut pe mulţi să intre în panică şi să strige: «Vin tancurile!» Aici e mînă rusească, în primul rînd"[135].

În relatările despre dezorganizarea mitingului apare şi amănuntul femeilor înţepate, împunse cu nişte ţepuşe fabricate artizanal. Teza accidentală acreditează ideea (plauzibilă) că „ţepuşele" erau de fapt beţe-suport ale unor lozinci, care s-au rupt în învălmăşeală şi au înţepat cu totul întîmplător cîteva persoane. Ofiţerii care le-au studiat în laboratorul de specialitate al Securităţii mi-au confirmat însă că ţepuşele erau fabricate artizanal, cu scopul precis de a fi folosite ca arme uşoare. Au fost identificate şi lozincile care fuseseră construite drept mascare; erau lozinci mici, uşoare, din polistiren expandat în care s-au identificat urmele lăsate de cele trei vîrfuri ale furcii. În timpul difuzării emisiunii *Miezul problemei* a postului de televiziune Naţional TV, din data de 23.09.2004, colonelul (r) Paulian Păsărin, fost şef serviciu organizarea securităţii vizitelor de lucru ale lui Nicolae Ceauşescu (este prezentat

---

134 Ion Raţiu, *Note zilnice. Decembrie 1989 – Decembrie 1990. În fine, acasă,* Ed. Univers, Bucureşti, 1999, p. 110.

135 Corneliu Vadim Tudor, *Jurnalul Revoluţiei, de la Crăciun la Paşte,* Ed. Fundaţiei România Mare, Bucureşti, 1999, p. 68.

eronat drept „comandant al gărzii personale") şi autor al unei tentative de lovitură de palat, în legătură cu sovieticii, a arătat că, împreună cu colonelul (r) Andrei Păsăreanu, organizase din timp celule de conspiratori în mai multe întreprinderi bucureştene – Conect, FEA, Electronica. Aceste colective erau deja pregătite pentru o intervenţie diversionistă. Paulian Păsărin mai afirmă că în dimineaţa de 20 decembrie 1989 a avut o întîlnire conspirativă cu coloneii activi Ion Constantinescu, Dumitru Mandache şi Paul Petrescu, ocazie cu care ar fi declarat că „dacă în 24 de ore nu iese Bucureştiul, acţiunea Timişoara cade. Trebuie să facem ceva. Am luat legătura cu grupurile din întreprinderi pentru a ieşi să protesteze". În legătură cu implicarea în mitingul din 21 decembrie, colonelul Păsărin a precizat: „Mitingul am căutat să-l boicotăm, să creăm acolo debandadă. Am avut echipe de trei-cinci oameni cu misiunea de a crea bătăi şi ţipete, să urle şi să creeze debandadă. Atunci am constatat că nu suntem numai noi, că mai sunt şi alţii. Era vorba de folosirea unei tehnici de vîrf pe care o deţineau numai americanii". *Alţii,* adică americanii, a fost o precizare necesară din partea colonelului Păsărin, acţiunea sa şi a grupului său neputînd fi încadrată însă decît în diversiunea sovietică. Păsărin şi-a făcut studiile la Moscova, la Academia „Djerzinski" a KGB-ului, fiind totuşi semnalat la Miliţia Giurgiu în ziua de 21 decembrie 1989, nu la Bucureşti. Tehnicile de vîrf la care se referă au acţionat prin bruiaj şi simulare de zgomote, ele fiind şi la dispoziţia sovieticilor la acea dată; nu le aveau doar americanii. Însă mărturiile colonelului Păsărin sunt interesante, deoarece întăresc teza diversiunii străine şi elimină, cu date şi argumente suplimentare, tezele subţiri ale panicii spontane şi ale transformării mitingului într-un protest anticeauşist.

Dacă în această diversiune au fost implicate şi anumite subunităţi ale Armatei, ele în nici un caz nu au acţionat la comanda conducerii MApN. Poate fi vorba doar de comandanţi şi subunităţi care au trădat sau, după terminologia actuală, au trecut de partea revoluţiei mai devreme, colaborînd cu Marile Puteri care acţionau pentru eliberarea românilor de sub dictatura lui Ceauşescu. Prin amabilitatea lui Petre Mihai Băcanu, am intrat în posesia *Documentarului-Comandantului*,

registrul de note ale generalului-maior Gheorghe Voinea, comandantul Armatei 1, care avea în zona de responsabilitate şi Capitala. Pentru data de 21 decembrie 1989, notele scrise de Voinea nu lasă nici un dubiu asupra atitudinii ministrului Vasile Milea:

„(Ora) 09.00 – Adunare de protest – E(venimente) Tş (Timişoara).

(Ora) 10.00 – Bv *(Braşov?*, n.a.), D1. D57. Alex R.U. *(sau Rv s-ar putea să fie Rîşnov,* n.a.) – nimic. întărit paza.

(Ora) 12.30 – 100 militari, Pod. Olt, IMDSA, cerere prim-secretar, 2 gr(upe).

Eftimescu *(adjunctul şefului Marelui Stat Major,* n.a.), Da, Dv(Divizia) să nu tragă.

Tov. Ministru, **(Ora) 12.50** *(Este momentul cînd Milea sună din clădirea CC după spargerea mitingului,* n.a.)

- se distribuie muniţie pe oameni, unităţile D1 M şi D57 Tc, fără muniţii Tc (tanc).

(Ora) 13.00 – Zimnicea, probleme.

(Ora) 13.00 – Sibiu – un grup de oameni au ieşit în piaţă.

(Ora) 13.07 – s-a ordonat luarea leg(ăturii) radio cu D1 Mc (Divizia 1 Mecanizată) şi D57 Tc (Divizia 57 Tancuri).

Sf. Gheorghe – aparataj electric – o secţie a încetat lucrul

Piaţa Unirii, Hotel Bucureşti, Calea Victoriei *(zone unde au fost identificate nuclee de agitatori,* n.a.)

Ziuă hrană rece se pune în maşini

Tîrgovişte (Chemenici) – zvonuri că se adună elevii cu lumînări la Mitropolie.

(Ora)13.18 – Ghimbav – a ieşit toată întreprinderea de la elicoptere

Primul-secretar cere o sub(unitate) să înconjoare întreprinderea.

(Ora) 13.20 – Gl. Eftimescu – se aprobă scoaterea sub. la Ghimbav.

(Ora) 13.37 – tov. Ministru

- ordin B1/R.1 Mc (batalionul 1 din Regimentul 1 Mecanizat) se depl(asează) din cazarmă la CC – înconjoară CC şi execută

apărarea CC – cd(comandantul) R(egimentului) în capul coloanei (16 TAB)

- s-a raportat la gl. Eftimescu

(Ora) 13.41 – ordin tov. Ministru

1B/R2Mc. pe TAB – CC *(Un batalion din Regimentul 2 Mecanizat*, n.a.)

s-a raportat la gl. Eftimescu

(Ora) 13.53 – Mr. Carp raportează

au ieşit 13 TAB TR.1 Mc (şi) 15 TAB R 2 Mc, Total 28 TAB + 1 CRMS, Oană.

(Ora) 13.57 – în faţa cdm. A *(comandamentul Armatei 1*, n.a.) au început să se adune grupuri de oameni.

(Ora) 14.11 – Tov. Ministru

Lt. col. Oană – să plece la intrarea principală la CC. ptr. a lua leg(ătura) cu tov. ministru

(Ora) 14.37 – Tov. Ministru

R 2 Mc. – să-i împrăştie pe cei de pe B-dul Magheru."[136]

Acestea sunt ordine în pregătirea represiunii, nicidecum ordine împotriva lui Ceauşescu. Subunităţile locotenent-colonelului Oană, trimise în Piaţa Palatului pentru a se dispune în dispozitiv de apărare a sediului CC al PCR, se vor confrunta însă imediat cu o situaţie neaşteptată: în clipa în care au pătruns în perimetrul pieţei, *toate staţiile transportoarelor blindate au intrat în bruiaj,* blocîndu-se întregul sistem de comunicare al mijloacelor de luptă. Două dintre ele, ieşind din perimetru, constată că *bruiajul este activ doar în interiorul pieţei*. În aceste condiţii, comandantul avansează pînă în faţa clădirii CC şi îi contactează pe ofiţerii Direcţiei V a Securităţii. Colonelul Octavian Nae va descrie acest moment în faţa membrilor Comisiei senatoriale, arătînd cum s-a prezentat la el comandantul subunităţilor blindate, întrebîndu-l dacă ei (cei de la Securitate) au dispozitive de bruiere, dar aceştia neagă, apoi le arată că staţiile lor nu erau bruiate. Erau bruiate numai staţiile Armatei. Cele ale

---

136 *Documentarul-Comandantului*, general-maior Voinea Gh., copertă verde, pp. 104-105.

Securităţii, fiind Motorola, nu aveau probleme. Totodată, colonelul Nae va preciza în timpul audierii că „sovieticii aveau frecvenţele armatei de la Organizaţia Tratatului de la Varşovia“[137]. Niculae Spiroiu (la acea dată colonel; ulterior ministru al Apărării) se întoarce din provincie şi intră în Bucureşti în jurul orei 16.50. Ajuns la Comandamentul Infanteriei, i se ordonă de către generalul Hortopan să ia legătura prin staţie cu maiorul Amăriucăi, la Intercontinental, pentru a stabili condiţiile de deplasare a unei coloane de camioane spre centrul oraşului. „Cred că era în jurul orei 17.30 atunci cînd am încercat prima dată să iau legătura cu Amăriucăi – îi va declara autorului Niculae Spiroiu. Deşi foloseam o staţie puternică, staţia R 105, legătura nu se putea stabili. Era un bruiaj puternic pe toată zona. La insistenţele generalului Hortopan, am continuat să încerc stabilirea legăturii, dar a fost imposibil. Pe la zece seara, cînd s-a constatat că nu putem comunica cu forţele de la Inter, Milea i-a chemat la el pe generalul Hortopan şi pe colonelul Popa, şeful serviciului organizare. Acesta s-a întors pe la două noaptea, spunîndu-mi, printre altele, că asupra întregii zone din centru acţionează un bruiaj puternic, care nu permite folosirea comunicaţiilor la subunităţi“. Este, aşadar, perfect posibil ca vuietul produs mai devreme în piaţă să fi fost provocat şi prin bruierea staţiilor de amplificare de pe autospecialele trimise acolo de MApN. Această situaţie, în particular, din timpul revoluţiei, este cea care l-a determinat pe generalul Victor Stănculescu, ajuns ministru al Apărării în 1990, să iniţieze contractul „Motorola“ pentru înzestrarea unor forţe din MApN cu staţii de emisie-recepţie moderne, contract care i-a adus apoi un proces.

O altă secvenţă a diversiunii din Piaţa Palatului a fost acţiunea unor grupuri neidentificate care au forţat intrarea în piaţă incitînd sau agresînd participanţii la miting. Apariţia acestor grupuri a fost observată de Filaj încă de dimineaţă în cel puţin patru locuri de adunare – zona Cişmigiu, magazinul Adam; Calea Victoriei, Hotel Bucureşti; Grădina Icoanei, cu ramificaţie sau poate acelaşi grup în mişcare, la Piaţa Rosetti; Piaţa Unirii, biserica Sfîntul Gheorghe. Grupul de la

[137] Arh. SR, *Stenograma nr. 44/9 februarie 1994, Audierea colonelului Nae Octavian*, p. 31.

Grădina Icoanei, unde era şi un loc de adunare a participanţilor la miting, a încercat să se ataşeze coloanelor de manifestanţi, apoi să pătrundă pe strada Onești. Încă de dimineaţă erau susţinuţi de autoturisme, din care li se dădeau anumite indicaţii. Grupul de la Cişmigiu s-a deplasat mai întîi în intersecţia cu strada Luterană, încercînd să convingă oamenii să strige „Jos Ceauşescu!“. Martori oculari afirmă că erau străini, cel mai probabil basarabeni. În momentul declanşării diversiunii din piaţă, ei au fost observaţi atacînd mulţimea dinspre biserica Kreţulescu, scenă văzută de doamna Vasilescu, reprodusă mai sus. Grupul de la Hotel Bucureşti a fost identificat ca venind de la Gara de Nord pe Calea Victoriei, fiind estimat de Securitate ca format din tineri de la Timişoara şi/sau cetăţeni sovietici din coloanele care se îndreptaseră spre Bucureşti în zilele anterioare. Este interesant că nici un timişorean nu povesteşte drumul lui la Bucureşti. Grupul de pe Calea Victoriei a fost observat de Sergiu Nicolaescu: „Singurul lucru pe care l-am văzut cu ochii mei, pe care l-am simţit pus la cale acolo, din piaţă, de unde mă aflam, a fost grupul acela de 30-40 de oameni care au venit de la gară, care a venit pe Calea Victoriei, unde era Ministerul Economiei Naţionale, al Planificării, au spart cele două cordoane de soldaţi de la Securitate, au intrat pe la Ateneu în piaţă, au trecut prin spatele coloanelor“[138]. Este însă posibil ca, eliminînd obişnuitele exagerări şi aproximaţii (basarabeni, sovietici), grupurile respective să fi fost ale nucleului conspirativ prosovietic al colonelului Păsărin. Acesta era format din angajaţi ai unor întreprinderi bucureştene.

Serviciul Român de Informaţii nu are nici o îndoială asupra caracterului artificial, provocat, al dezorganizării mitingului din 21 decembrie 1989: „Ceea ce nu mai lasă însă loc la dubii în privinţa premeditării evenimentelor este faptul că *date obţinute ulterior,* în plan informativ, coroborate cu unele *informaţii certe,* precum şi cu mărturii provenite de la diverse persoane care au participat nemijlocit la miting, sau care au avut ocazia să-l privească de la distanţe propice unor imagini de ansamblu, pun în evidenţă *numeroase*

[138] Sergiu Nicolaescu, „Acel grup care a creat panică a venit de la gară“ în *Jurnalul Naţional,* Nr. 3324/20 aprilie 2004, p. 8.

aspecte care nu pot ţine, în nici un fel, de acţiunea maselor-purtătoare ale revoluţiei.

– Vacarmul sonor (asemănător cu cel produs de formaţiuni de avioane, elicoptere sau tancuri) provenit dintr-o *sursă de amplificare*.

– Starea de panică nu s-a datorat numai zgomotului produs în difuzoare ci, aşa cum au relatat mai multe persoane, «a fost vorba de o senzaţie fizică de spaimă, resimţită sub forma unei nelinişti atît de puternice încît aproape că nu te mai puteai ţine pe picioare, iar în urechi îţi răsuna un huruit insuportabil». Discuţii purtate cu specialişti atestă că o atare stare şi senzaţiile descrise mai sus sunt provocate, de regulă, prin emiterea la mare intensitate, a unor unde de joasă frecvenţă, sub pragul audibilului. Date de interes privind elucidarea acestor afirmaţii ar putea oferi personalul tehnic şi specialiştii care asigurau, la data aceea, sonorizarea unor astfel de manifestaţii.

– Mai multe persoane au relatat că, exact înaintea începerii panicii, pe laturile exterioare ale mulţimii – dinspre Hotelul Negoiu şi zona Hotelului Bucureşti au apărut maşini ARO din care au coborît persoane înarmate cu bîte, care, penetrînd cordonul de asigurare exterior, au început să-i lovească pe participanţi. Penetrarea cordoanelor exterioare – chiar slab construite – nu era totuşi un lucru simplu de făcut, iar depăşirea implică acceptarea celor care formau dispozitivele respective, context în care se ridică semne de întrebare în privinţa atitudinii şi poziţiei unor cadre de comandă din MI.

– Alte persoane care au participat la miting au afirmat că, aflîndu-se în mijlocul mulţimii, au observat cum unii purtători de lozinci din polistiren expandat au scos lozincile şi, cu mînerele cu vîrfuri ascuţite – atipice pentru cele confecţionate pentru acest scop în întreprinderi –, au început să-i împungă pe cei din jurul lor, strigînd în acelaşi timp: «Fugiţi, că ne omoară», «Vin tancurile!», huiduind, urlînd etc.

– Bubuiturile puternice care s-au auzit în acele momente puteau proveni şi din detonarea unor petarde (chiar dacă la controlul post-acţiune, efectuat de cadre specializate, nu au putut fi relevate urmele specifice lăsate de folosirea acestui tip de mijloace de marcare a focului).

– Gardarea manifestaţiei nu s-a realizat conform tipicului stabilit pentru astfel de ocazii, *cadrele fiind amplasate în primul rînd al participanţilor*. Astfel, acestea nu numai că n-au putut interveni, dar nici măcar n-au putut vedea ce se întîmplă. În acelaşi timp, deşi se cunoştea că, în diferite puncte din zona centrului Capitalei începuseră să se constituie grupuri – în principal tineri –, fiind vizibilă intenţia acestora de a declanşa manifestaţii de protest, forţele de ordine (MI) amplasate pe laturile exterioare ale dispozitivului de gardare au fost relativ puţine, fiind întărite abia după «spargerea» mitingului. Toate acestea constituie un punct de plecare pentru descifrarea principalelor elemente ale *manevrei*, precum şi pentru identificarea unora din *regizorii* şi *actorii* acesteia"[139].

Am subliniat cîteva cuvinte şi propoziţii pentru a le comenta separat. În primul rînd, trebuie acceptat că, prin raportul SRI, avem de a face cu *poziţia oficială* a unei instituţii a statului, întemeiată pe probe, fapt pentru care fiecare afirmaţie are greutatea responsabilităţii unei autorităţi. Prin urmare, atunci cînd serviciul secret al României afirmă că deţine „date obţinute ulterior" şi „informaţii certe", suntem obligaţi să constatăm că asupra dezorganizării mitingului au fost făcute cercetări profesioniste, iar atunci cînd afirmă că nu mai există dubii asupra premeditării diversiunilor din Piaţa Palatului, *teza revoltei spontane dispare*. Noi ştim deja acest lucru din felul profesionist în care a fost provocată diversiunea de la Timişoara, dar mai ales din „chinul" prin care au trecut diversioniştii şi cei cîţiva revoluţionari de acolo pentru a convinge populaţia să se revolte. Istoricii, scriitorii, oamenii politici pot fabula, pot emite teorii; serviciul secret al unei ţări nu aruncă vorbe la întîmplare. Aceste probe certe se găsesc în arhiva SRI. Problema SRI-ului este că nu identifică autorul sau autorii acestei diversiuni, indicînd doar „regizori" şi „actori". În al doilea rînd, SRI identifică originea vuietului într-o staţie de amplificare, prin emiterea unor

[139] *Punct de vedere preliminar al Serviciului Român de Informaţii privind evenimentele din Decembrie 1989*, pp. 5-6 (58-59). Vezi şi supliment *Ordinea*, OMNIAPRES, *Evenimentele din decembrie 1989 văzute de Serviciul Român de Informaţii*, p. 31.

unde de joasă frecvenţă, fapt care exclude versiunile despre caracterul accidental al zgomotului. În sfîrşit, observaţia că lucrătorii Securităţii au fost amplasaţi în primul rînd, sub balcon, şi nu au putut vedea sau interveni corespunde realităţii – dar numai parţial –, ordinul de a-i amplasa acolo avînd scopul de a preveni un atac asupra liderilor politici, ordin discutabil, fiind mai degrabă propagandistic, dar perfect încadrat în atmosfera din acel moment, în care sistemul de protecţie din piaţă era slab organizat şi incomplet. Ceea ce nu spune raportul SRI este că în piaţă se aflau cîteva zeci de lucrători ai Filajului şi alte cîteva zeci de ofiţeri ai diferitelor Direcţii ale Securităţii şi că toate aceste cadre au înaintat rapoarte asupra evenimentelor şi faptelor pe care le-au văzut din mijlocul mulţimii. Şi aceste documente se află în arhivele SRI şi reprezintă, de fapt, mare parte din baza afirmaţiei că se deţin „informaţii certe".

Pentru a rămîne în cadrul poziţiilor oficiale asupra evenimentului, în particular despre formarea primelor nuclee de opozanţi din apropierea clădirii CC, vom apela la reconstituirea făcută de Procuratura Militară şi reprodusă prin propria ei sinteză-raport. Şi această instituţie are informaţii sigure: „Cert este că *în acelaşi timp* sau în orice caz *la foarte scurt timp* după incidentele din Piaţa Palatului, în diferite puncte din zona centrului Capitalei, au început să se constituie grupuri, cu intenţia vizibilă de a declanşa manifestaţii de protest. Aceste grupuri au proliferat, apărînd în diferite puncte ale Capitalei, cum ar fi: zona Cişmigiu – CCA – Piaţa Universităţii; zona Pieţei Oneşti – Scala; zona Pieţei Romane; zona magazinelor Unirea-Cocorul; Splaiul Unirii, pe firul drept al Dîmboviţei pînă la intersecţia cu Calea Victoriei. Aceste grupuri de manifestanţi scandau lozinci anticeauşiste, făcînd referiri la Timişoara şi cerînd mulţimii să se alăture"[140]. Textul are nevoie de o explicaţie detaliată, pentru a nu trezi confuzie. În primul rînd, vom preciza că zonele în care s-au constituit primele nuclee de grupuri protestatare, aşa cum sunt ele prezentate în sinteza Procuraturii Militare,

[140] CSJ.SPM, Autor colectiv, *Sinteza aspectelor rezultate din anchetele efectuate de Parchetul Militar, în perioada 1990–1994, în cauzele privind evenimentele din decembrie 1989*, p. 99.

reprezintă în fapt *trasee,* adică locul unde au fost identificate prima dată, plus traseul pe care s-au deplasat şi locul unde au finalizat deplasarea. În consecinţă, nu e vorba *stricto sensu* de locaţii statice, ci de surprinderea unor grupuri în mişcare. De exemplu, grupul de la Cişmigiu, observat încă de dimineaţă de ofiţerii Securităţii, a adunat mai întîi, în timpul mitingului, un număr mic de trecători, mai mult curioşi să-i asculte, şi apoi, cînd mitingul s-a spart, a colectat o parte din oamenii care au fugit din piaţă în dreptul magazinului Adam. Împreună cu aceştia s-au deplasat pe o cale ocolită, prin strada Sărindar – unde s-au ataşat actori de la Teatrul Mic şi persoane aflate la coadă la bilete – spre Casa Centrală a Armatei. În zona magazinului Adam, grupul a fost întîmpinat de un microbuz tip tv (sau a reuşit să îl coopteze la acţiune), cu care un nucleu mai mic cu steaguri şi lozinci anticeauşiste s-a deplasat pe Calea Victoriei, pe sens interzis, şi a pătruns din nou în Piaţă din direcţia Restaurant Capşa – Palatul Telefoanelor – magazinul Muzica. Colonelul Goran, şeful SMB, i-a observat şi a relatat scena Comisiei senatoriale:

„Dl Săndulescu: ... (Microbuzul) era cu număr de Bucureşti sau de Timişoara?

Dl Goran: Nu ştiu. Cert este că geamurile erau deschise, uşile deschise şi strigau: «Laşilor! Veniţi cu noi! Laşilor! Veniţi cu noi!» Şi a antrenat o masă de oameni care, la un moment dat, s-a comasat în grupul masiv, care plecase din piaţa centrală, de aici.

Dl Săndulescu: Şi credeţi cumva că este grupul care s-a dus la Intercontinental?

Dl Goran: Probabil că de acolo a pornit către Intercontinental, dar sorgintea lui – eu am avut nişte informaţii din noaptea respectivă –, că ar fi timişoreni, care au venit cu trenul de noapte, s-au organizat aici cu un microbuz şi au încercat să facă toată chestiunea care se cunoaşte.“[141]

Grupul pornit din zona Cişmigiu - magazinul Adam a fost observat şi de ofiţerii Direcţiei V: „Acolo, la Hotel Bucureşti, la un

[141] Arh. SR, *Stenograma nr. 90/4 mai 1994, Audierea colonelului Goran Gheorghe*, p. 3.

moment dat, s-a terminat, i-a împrăştiat, dar s-au liniştit. S-au auzit, undeva, pe aici, pe la Adam. În momentul ăla îmi dă prin staţie şeful gărzii de aici, de la Consiliul de Stat: «Dom'ne, noi ce facem, că, uite, sunt ăia în faţă acolo». De aici nu se vedea, peste clădire, la Adam. «Voi staţi pe locurile voastre, pe clădire şi... nu e treaba voastră în stradă». Treaba noastră nu era în stradă. În sfîrşit, s-a terminat şi acolo, s-au mutat pe undeva pe aici, pe (str.) Academiei, Aristide Briand... zona asta. Ei, aici erau mai aproape de clădire"[142]. De fapt, grupul pornit din faţa magazinului Adam s-a împărţit pe undeva în zona Teatrului Mic – Hotel Palas, cei cîţiva care s-au deplasat cu microbuzul urcînd spre Calea Victoriei, în timp ce grosul oamenilor a ieşit în fostul Bulevard Gheorghiu-Dej (6 Martie), unde a făcut joncţiunea cu grupul venit pe Splaiul Dîmboviţei. Această mulţime este cea care s-a îndreptat direct spre Piaţa Universităţii şi apoi spre Intercontinental. În zona dintre barul Trocadero şi restaurantul Havana, mulţimea a fost întîmpinată de un grup compact, nu foarte numeros, de simpatizanţi ai clubului Rapid, în majoritate ţigani între care şi fiul celebrului trompetist Tudorică. Aceştia au imprimat grupului scandarea: „Ole, Ole!" şi fragmente muzicale din melodia *Lambada,* cu care s-a intrat în Piaţa Universităţii. Conform unor surse ale Securităţii, grupul „rapidist" era deja înarmat cu arme albe, bîte, lanţuri, bile, alte obiecte contondente. Sunt presupuşii autori ai spargerii vitrinelor librăriei Mihai Eminescu. Odată pătrunşi în Piaţa Universităţii, oamenii au fost întîmpinaţi de cîţiva indivizi tineri (25-30 de ani), atletici, avînd plete, iar unii şi barbă şi purtînd haine oarecum ciudate (pufoaice, scurtă Delon, pulovăre de lînă pe gît, căciuli cu urechi, şepci de stofă) care i-au provocat pe oameni să strige: „Jos Ceauşescu!" şi „Jos Cizmarul!". În seara zilei de 2 martie 2004, începînd cu ora 22.00, s-a desfăşurat la Televiziunea Română (TVR1) emisiunea *Foc încrucişat,* condusă de ziaristul Horia Alexandrescu. Formatul emisiunii presupunea un număr de invitaţi, puşi faţă în faţă pentru o dezbatere în contradictoriu, şi un juriu format din cetăţeni obişnuiţi chemaţi să judece performanţele

142 Arh. SR, *Stenograma nr. 44/9 februarie 1994, Audierea colonelului Nae Octavian*, pp. 30-31.

invitaţilor sau subiectele discutate. La această emisiune au fost invitaţi Sergiu Nicolaescu şi Ion Cristoiu. Subiectul emisiunii a fost filmul franco-german *Şah mat!,* despre revoluţia română a anului 1989. Din desfăşurarea emisiunii am notat doar două afirmaţii semnificative: **Ion Cristoiu**: „Nu a fost o revoluţie" şi **Sergiu Nicolaescu**: „Domnul Iliescu este rezultatul revoluţiei, nu a făcut el revoluţia", care însă nu ne interesează pentru subiectul tratat aici. În schimb, la sfîrşitul emisiunii s-a petrecut un fapt care poate fi aşezat la frontiera între tragedie şi comedie şi a vizat exact subiectul pe care îl analizăm. Horia Alexandrescu a rugat juriul să-şi spună opinia asupra filmului şi în legătură cu prestaţia celor doi invitaţi. Răspunsurile a doi dintre membrii juriului au fost şocante. Nu s-au referit la film, nu au comentat opiniile invitaţilor, ci au dat scurte declaraţii:

„Tudor Calotă: Eu am fost la Inter. Acolo erau nişte cetăţeni în balonzaide care ne strigau: «Nu plecaţi!» Nu erau români.

Petre Copilici: În momentul în care am vrut să părăsesc zona, am fost întîmpinat de alte persoane, care m-au ameninţat cu arma, să plec înapoi. Erau străini."

Ce este important pentru toată această deplasare şi formare a grupului de la Hotelul Intercontinental se extrage din amănuntul că grupul respectiv s-a format tîrziu în comparaţie cu adunarea din celelalte două puncte – Piaţa Romană şi str. Oneşti – Sala Dalles. Revenind o clipă la nucleele identificate de Procuratura Militară, este de precizat că cel semnalat pe strada Oneşti a reuşit să capteze energia mulţimii care a fugit spre Bulevardul Magheru prin această stradă, formînd **grupul de la Sala Dalles**, în timp ce nucleul de la Hotel Bucureşti, respins de forţele de ordine, s-a regrupat în **Piaţa Romană.** El a făcut o scurtă escală în dreptul restaurantului Grădiniţa, unde, în jurul orei 13.30, a fost surprins de Sergiu Nicolaescu:

„AMS: (...) Domnule senator, mi-aţi spus la un moment dat că Dan Iosif a ajuns tîrziu în Piaţa Universităţii pe 21 decembrie.

Sergiu Nicolaescu: Nu ştiu, nu l-am văzut...

AMS: El afirmă într-un interviu că a sosit în Piaţa Universităţii între 12.00 şi 13.00.

SN: La unu abia s-a terminat mitingul, iar prima manifestaţie, adică primul grup organizat, a fost după ora unu la... restaurantul ăla... Garofiţa, nu ştiu cum îi zice...

AMS: Grădiniţa.

SN: Exact, lîngă Piaţa Romană. Acolo a fost prima acţiune pe mijlocul străzii, primul grup ieşit din Piaţa Amzei, inclusiv cu oameni fugiţi de la miting. Grupul era format din copii. Vreo 50. Erau copii ai străzii şi tineri pînă în 17 ani. Pe la 13.20 eu am trecut, am ieşit din piaţă în zona asta, şi copiii de la Grădiniţa m-au recunoscut. Era acolo un vad al bişniţarilor, la trecerea de pietoni, cuplat cu restaurantul de pe colţ...

AMS: Podgoria.

SN: Nu ştiu cum îi spunea, dar acolo a fost prima manifestaţie, după care s-au mutat în Piaţa Romană, unde s-au adunat oameni maturi, bărbaţi mulţi, lume nemulţumită."[143]

Gelu Voican Voiculescu este un alt martor al apariţiei micului grup de la Grădiniţa, el aflîndu-se în clădirea de vizavi, unde funcţiona institutul la care lucra. Este mărturia unui participant:

„AMS: În ziua de 21 decembrie ai fost văzut la Grădiniţa, unde s-a format primul nucleu de după spargerea mitingului.

Gelu Voican Voiculescu: Lucram în institutul care era instalat în clădirea de pe colţ, vizavi de Grădiniţa şi care se prelungeşte apoi cu sinagoga veche. Ştiam de miting, colegi de-ai mei plecaseră acolo, dar eram foarte atent pentru că fuseseră trimişi pe la 09.00, întorşi pe la 11.00 şi apoi duşi din nou în Piaţă. Mi-am spus atunci, cu o oarecare obiectivitate, că este o eroare, pentru că dă oamenilor sentimentul importanţei lor şi, totodată, senzaţia că autorităţile nu au controlul. Ştiam că, la cel mai mic semn de slăbiciune, Ceauşescu este pierdut. În comentariile despre evenimentele de la

[143] Alex Mihai Stoenescu, *op. cit.*, p. 153.

Timişoara, eu afirmasem printre colegi că acolo măcelul va trebui să fie deplin, să atace şi cu aviaţia, pentru că altfel mişcarea nu va putea fi oprită. Asta chiar a trezit protestul unei colege: «Cum poţi să spui aşa ceva?!», însă eu priveam lucrurile cu o anumită dimensiune istorică. Am sesizat pe fereastră că s-a format un grup care folosea trecerea de pietoni din faţă de la Grădiniţa pentru a rămîne pe carosabil, apoi şi zone din afara zebrei pentru a striga anumite lozinci, pentru a face agitaţie. Am coborît din curiozitate. Aveam senzaţia că este o provocare şi voiam să văd cine sunt provocatorii, voiam să aflu care este mecanismul lor. Nu am ieşit să mă alătur revoluţionarilor, ar fi tentant să afirm asta, ci pur şi simplu eram curios să văd cine acţionează. Erau vreo 20-30 de tineri în faţa unui lanţ de scutieri, format rapid, care se agitau şi strigau slogane, între care: «Moarte lui Ceauşescu!» Era o chestiune, cum să spun, prea...

AMS: Stridentă?

GVV: ... Prea ostentativă, prea directă şi neaşteptată, avînd în vedere că lumea mai mult se ferea cînd auzea asta. Trebuie să înţelegi că pentru mine era şi un experiment, pentru că urmăream să observ comportamentul *massei,* subiect pe care nu-l puteai studia decît foarte rar, pe care îl parcursesem în pagini de carte, iar acum aveam posibilitatea să-l constat. Ajuns în stradă am văzut că erau puşti sub 20 de ani. Mă întrebam şi căutam din priviri: «Cine îi agită?». Am stat mult timp în expectativă, apoi la un moment dat am hotărît să cobor de pe trotuar în stradă. Puştii m-au întîmpinat imediat: «Nene, nu strigi cu noi?» şi se antrenau din nou în lozinci. Mie mi se părea ridicol să strigi contra lui Ceauşescu fără ca el să fie acolo, să ridici capul şi să strigi la cer, fără să te audă. Aveam sentimentul unei inutilităţi. Stînd acolo, printre ei, am descoperit că animatorul acelor tineri era Andrei Finţi, actorul. «Ia uită-te, domnule!», mi-am zis. Lumea se adunase pe trotuare în lungul bulevardului, pînă la Piaţa Romană. Din cînd în cînd cobora, ocupînd tot carosabilul. La un moment dat, tinerii aceia ne-au cerut să îngenunchem – gest interpretat de unii, după revoluţie, ca fiind o rugă –, dar în realitate fiind o tentativă de a arăta scutierilor cît suntem de mulţi, faptul că *massa* de oameni se întinde pînă la Romană. Era o

modalitate de a privi în adîncime, fără obstacolul corpului uman. Pe la Magazinul Eva erau TAB-uri. În momentul în care se auzea o mişcare acolo, ambala unul un motor sau făcea o manevră de repoziţionare, dar la mare distanţă, toată lumea fugea repede pe trotuar, mimînd, făcînd pe pietonii. Scena era de un comic nebun. Nu rămînea decît acel grup din faţă, la care m-am alăturat. Îmi dădeam seama că fusesem reperat, că deja mă identificaseră şi că urmau probleme dacă acţiunea nu se finaliza. Din blocul Grădiniţa se filma. A apărut Cazimir Ionescu, pe care îl cunoşteam, venind dinspre trotuarul celălalt, care m-a chemat şi mi-a spus şoptind: «Du-te tu şi spune că la Arad e grevă generală».

AMS: Nu ţi se pare suspect acest fapt? Nu era nici o grevă generală la Arad.

GVV: Nici nu avea importanţă. Informaţia ne autoalimenta curajul. Am şoptit din om în om ştirea asta. Tinerii au început să scandeze entuziast: «Aradul s-a alăturat Timişoarei!» «Nu vă fie frică, Ceauşescu pică!» Pe partea cu librăria Papirus l-am văzut pe Radu F. Alexandru. Sergiu Nicolaescu era şi el pe acolo.

AMS: Confirmă lucrul ăsta.

GVV: Pe la 15.30 scutierii au intrat în forţă cu bastoanele peste noi. Ne-am repliat înspre Piaţa Romană şi spre Nikos Beloianis şi, trăgînd după mine o fată, care se nimerise lîngă mine, am intrat în instituţie. Imediat au apărut dube şi au început să aresteze oameni şi să-i ducă la Jilava. Ne-am refugiat în pod de unde am privit împreună strada. Cînd am ieşit, nu mai era nimeni, aşa că am luat-o prin spate, pe strada Mendeleev şi am ieşit în Piaţa Romană. Acolo era o dementă, soclul ăla era plin de oameni şi multă lume pe margine. Atmosfera era foarte inflamată, se ţipa. Voiam s-o iau spre Leonida, am fost legitimat chiar de colonelul Suceavă, dar am explicat că mă duc acasă, pentru că locuiam în apropiere."[144]

Au existat, aşadar, două grupuri de manifestanţi care s-au format aproape imediat – la Sala Dalles şi la Piaţa Romană – şi un

[144] *Ibidem*, pp. 201-203.

grup care s-a format mai tîrziu în Piaţa Universităţii. În acest loc vom reveni şi la una din afirmaţiile Raportului SRI, arătînd că „regizorii" au întotdeauna această calitate profesională de a gîndi şi pregăti din timp o secvenţă de film. În timp ce mitingul încă se desfăşura (partea a doua), ziariştii străini de la Hotel Intercontinental îşi instalau trepiedele, stativele şi postamentele pentru camerele de filmat şi fotografiat în balcoane şi pe terasa superioară a hotelului. Ziariştii străini au fost observaţi şi raportaţi imediat prin staţie atît de trăgătorii colonelului Octavian Nae, postaţi pe acoperişul BCU, cît şi de cei aflaţi pe clădirea CC, *făcînd aceste operaţii mult înainte să ajungă în Piaţa Universităţii şi să se formeze grupul de manifestanţi.*[145] Nimeni nu a explicat de unde ştiau ziariştii străini că lumea se va aduna în Piaţa Universităţii, în timp ce, după colţ, şi la Piaţa Romană mulţimea se adunase şi scanda deja primele lozinci anticeauşiste! După încheierea mitingului, trăgătorii de pe acoperişuri au fost, logic, retraşi. Să privim, prin intermediul notelor comandantului Armatei 1, şi la ora la care ministrul Vasile Milea identifică grupul de pe Bulevardul Magheru şi ordonă risipirea lui – **14.37.** Trecuseră deja două ore de la spargerea mitingului.

Primul centru al manifestaţiei anticeauşiste – Piaţa Romană

În legătură cu grupul de la Piaţa Romană, avem o mărturie preţioasă din partea unuia dintre revoluţionari, multiplicat de o fire activă şi lucidă. Mihail Montanu, născut în Bucureşti la 21 aprilie 1949, era absolvent al Institutului Politehnic, Facultatea de Energetică. În decembrie 1989 lucra la Trustul Energomontaj Bucureşti, platforma Ilioara. Se afla întîmplător în Bucureşti, deoarece de regulă lucra la Cernavodă. La serviciu a văzut spargerea mitingului, a plecat, a ajuns cînd mitingul s-a terminat, dar s-a dus între 11.00–12.00 la

145 Arh. SR, *Stenograma nr. 44/9 februarie 1994, Audierea colonelului Nae Octavian*, p. 32.

Piaţa Romană. De aici a plecat acasă, a mîncat şi pe la 15.00 s-a întors la Intercontinental, unde a surprins primele momente ale formării grupului de aici. Din fericire, în timpul audierii sale la Comisia senatorială, Mihail Montanu a fost lăsat să vorbească fără a fi întrerupt prea mult, astfel că relatarea lui a putut avea o anumită coerenţă:

„Dl Montanu: Erau baraje la nivelul Bulevardului Magheru; dube din care săreau nişte băieţi în combinezoane kaki care alergau după manifestanţi, pe care-i prindea îi băga în dubă. Cînd eram în Piaţa Romană pe colţ, vizavi de Bulevardul Dacia (WC public) s-a oprit o Dacie neagră. Şofer, un tip îmbrăcat într-un pardesiu gri şi cu un ofiţer colonel de Securitate în haină lungă de piele. Convingerea mea, după elementele ulterioare, că era Andruţa Ceauşescu. A coborît din maşină în mijlocul nostru. Am intrat eu în dialog cu el şi m-a întrebat: «Ce doriţi?» «Nu e nevoie să vă spun eu, că se aude ce este», i-am răspuns. I-am mai spus că «dacă dvs. faceţi parte din structurile puterii, să-l daţi jos şi lucrurile se calmează». «Da, da..., dar e fiul poporului, aici e o bandă de trădători». I-am spus: «Arătaţi-mi şi mie un trădător, că toţi suntem adunaţi spontan». La un moment, dat nu ştiu ce s-a întîmplat că era busculadă acolo, cam a vrut lumea să pună mîna pe el şi atunci colonelul de Securitate l-a împins pe Andruţa în maşină şi a încercat să demareze. Pe parcursul a 10 metri lumea a dat cu pumnii, cu picioarele, dar, deşi cam şifonată, maşina totuşi a reuşit să plece.“[146]

Timp de mai multe zeci de minute lumea a circulat liber, pe mijlocul Bulevardului Magheru între Piaţa Romană şi Sala Dalles. În această perioadă de debut au început să circule între Piaţa Romană şi Sala Dalles zvonuri care acuzau agitat şi panicard ba asasinate în Piaţa Romană, ba striviri cu tancurile la Dalles (TAB-uri trecuseră în viteză prin mijlocul gol al bulevardului imediat după

[146] Arh. SR, *Stenograma nr. 14/10 noiembrie 1993, audiere Montanu Mihail*, pp. 2-3.

ora 15.00)[147]. După incidentul cu Andruţa Ceauşescu au revenit dubele, iar cordonul de miliţieni de la nivelul Bulevardului Magheru către Piaţa Romană a început să avanseze. Lumea s-a împrăştiat şi un grup foarte mare (în care se afla şi Montanu) a luat-o pe Bulevardul Dacia în jos spre Piaţa Galaţi. Cuvîntul de ordine atunci a fost: „Să mergem în marile cartiere să aducem oamenii". Aşa cum arătam, Mihail Montanu se duce acasă, după care revine la Inter. Aici întîlneşte un baraj de oameni în kaki şi un baraj de miliţieni de la Secţia 6. Pe aceştia din urmă îi cunoştea. În faţa lor era un baraj de soldaţi cu căşti.

Între manipulatori şi manipulaţi ai acestor evenimente a existat şi o categorie de cetăţeni obişnuiţi, mai ales tineri, care s-au antrenat din proprie iniţiativă în acţiunile de protest împotriva lui Nicolae Ceauşescu. Dragoş Constantinescu, student în anul II la Universitatea Bucureşti la acea dată, i-a relatat autorului:

„Dragoş Constantinescu: După ce am văzut cuvîntarea respectivă *(din 20 decembrie, seara*, n.a.)... îmi aduc aminte că Ceauşescu spunea că cei de la Timişoara sunt nişte golani, care nu au nimic altceva decît intenţia să spargă, să distrugă, să fure şi se vor lua măsuri dure împotriva lor. Am comentat revoltaţi şi apoi am plecat acasă. Foarte, foarte necăjiţi. Am ajuns acasă, am mai stat cu Bogdan *(Săcuiu, prietenul său*, n.a.) de vorbă, am comentat pînă foarte tîrziu. A doua zi m-am trezit pe la 10.00. La un moment dat, fiind în bucătărie, mă sună Bogdan: «Deschide televizorul!». Deschid televizorul şi văd un miting pur ceauşist, în mare glorie, cu aceleaşi inscripţii, cu pancartele, cu Ceauşescu-pace! Nu ştiu ce-a vorbit, era foarte clar că populaţia s-a strîns sau a acceptat să fie strînsă, îl aclamă pe Ceauşescu şi, iată, populaţia din Bucureşti şi probabil din toată ţara îl susţine pe Nicolae Ceauşescu împotriva celor de la Timişoara. Ideea era că poporul român îl susţine pe el, îi

[147] Este secvenţa foarte des difuzată cu TAB-urile care trec în viteză, în timp ce revoluţionari se aşază pe caldarîm pentru a le împiedica să treacă. TAB-urile aveau misiune în Piaţa Romană şi primiseră ordin să circule în viteză tocmai pentru a nu fi oprite şi blocate.

dezavuează pe golanii de la Timişoara, pe nenorociţii ăia. Prin urmare, în momentul în care fiecare ţară se eliberează, în ciuda oricărei probabilităţi, noi, laşii de la Bucureşti, ne strîngem şi scandăm împotriva lor. Cu aceeaşi micime şi laşitate îl susţinem p-ăsta şi dăm în ăia care au avut curaj. L-am sunat pe Bogdan şi i-am spus: «În momentul ăsta eu mă îmbrac, nu se poate aşa ceva, nu se poate ce se întîmplă. Mă duc să urlu că nu sunt de acord». Mi-a spus că vine şi el. M-am îmbrăcat în nişte blugi negri, într-un tricou negru, cu o jachetă şi cu nişte pantofi cu talpă groasă. Ideea era să pot să rezist dacă vine noaptea, să nu vin acasă. Coborîm la ASE. Cred că era cam 12.30. Din momentul în care coborîm, o luă spre Piaţa Romană.

AMS: Cum era strada?

DC: Strada era plină de oameni, care însă umblau normal, impasibili. Am ajuns în Romană şi atunci am auzit o vîjîială, nişte urlete, n-am înţeles ce se întîmpla, dar la un moment dat lumea fugea spre Romană.

AMS: Pe stradă sau pe trotuare?

DC: Pe trotuare. Încă circulau maşini. Am luat-o stînga împrejur, nu înţelegeam ce se întîmplă, pînă am ajuns în colţ la ASE, aproape de staţie. Am traversat pe colţul cu Hotelul Dorobanţi şi, exact în locul acela, am întrebat: «Ce se întîmplă, dom'ne?», «Păi, au venit nişte dube şi îi iau pe unii de la Romană». Lîngă mine, imediat, aud pe unul strigînd: «Jos Ceauşescu!»

AMS: Aşa, dintr-odată, pe linişte?

DC: Da, aşa dintr-odată.

AMS: Cum arăta individul?

DC: N-aş putea să spun. Prima reacţie a fost să mă îndepărtez de el. Lumea se întreba: «Ce se întîmplă, ce-i cu ăsta de strigă?» Atunci apar unii fugind dinspre Piaţa Romană, i-am oprit, i-am întrebat şi mi-a răspuns unul: «Păi, s-a spart mitingul». «Şi ce fac?», întreb. «Vor să-l răstoarne pe Ceauşescu». Din momentul ăla mă uit la Bogdan şi... «Facem şi noi...» şi începem: «Jos Ceauşescu!», dar nu se auzea. Pur şi simplu, de frică, de emoţie, strigam «Jos Ceauşescu!» fără voce, fără glas. Mimam strigătul. La un moment dat, împreună cu alţii, am început să sărim în faţa maşinilor şi

să oprim circulaţia. Blocăm circulaţia, începem să ne învîrtim în jurul acelui postament de beton, unde voia Ceauşescu să pună un monument o statuie, ceva... sărim pe postamentul ăla. M-am suit şi eu pe el. Tot timpul îmi ceream să mai fac ceva. Strigam, urlam acolo. Ţin minte că erau nişte TAB-uri, nişte ARO care blocau Bulevardul Magheru. Au apărut scutieri. În acel moment am fugit, pentru că am auzit că poţi că cazi în spatele lor, pe undeva, pe la cinema Patria."

Legătura între nucleul compact şi curajos de la Hotel Bucureşti şi grupul format la Piaţa Romană a fost făcută de o mărturie credibilă, avînd şi o anumită acurateţe în ce priveşte detaliile şi derularea evenimentelor. Martorul Dragoş (a nu se confunda cu cel de mai sus) i-a trimis lui Marius Tucă o scrisoare în care relata următoarele: în decembrie 1989 era student la seral şi desenator al unui institut aflat pe Calea Victoriei. În momentul producerii vuietului a coborît şi s-a deplasat în zona Hotelului Bucureşti. Aici a „observat că un grup de circa 100 (poate mai mulţi, poate mai puţini) de indivizi între două vîrste, să zicem între 25 şi 45 de ani, toţi bărbaţi zdraveni, unii dintre ei cu barbă, nu foarte bine îmbrăcaţi, cîţiva cu chimire late şi bustul gol (!?) se agitau puternic şi «produceau» acele lozinci anticomuniste. Asta în timp ce în Piaţă continua nestingherit (!) mitingul – partea a doua (...) Ei formau un grup compact, dar în spatele lor, la distanţe diverse (pînă dincolo de magazinul Gioconda) erau risipiţi foarte mulţi oameni, mai degrabă curioşi, care practic, la fel ca şi mine, nu înţelegeau ce se întîmplă"[148]. De asemenea, deosebirea evidentă între nucleul dur, profesionist, şi cetăţenii obişnuiţi ai Bucureştilor a fost observată de martorul Dragoş de la *Jurnalul Naţional* şi în privinţa participanţilor la miting: „Mi s-a părut foarte ciudată situaţia. Unii strigau cît îi ţineau plămînii: «Jos Comunismul!». Iar alţii, 50 de metri mai încolo, plecau liniştiţi spre casă. Îmi aduc aminte că am surprins chiar şi un dialog între cîţiva indivizi care aveau steaguri şi pancarte,

[148] „Misterul «bărboşilor» curajoşi din Piaţa Palatului" în *Jurnalul Naţional*, Nr. 3324/20 aprilie 2004, p. 9.

între care unul îi întreba pe ceilalţi dacă sunt dispuşi, după ce predau materialele, să meargă la o bere!?". Dragoş s-a apropiat de grupul de agitatori şi „l-am întrebat pe unul – mai ciudat, cu chimir lat din piele şi cu bustul gol – de unde este. Şi ăsta mi-a răspuns cam aşa: «Eu mi-s din Banat şi-am venit să-l dăm jos pă Ceauşescu şi să răzbunăm morţii Timişoarei!»". Probabil că era unul din grupurile violente de la Timişoara, devastatori şi incendiatori, de care revoluţionarii timişoreni se disociază, şi care au fost semnalaţi de Securitate ca făcînd parte din echipele de diversionişti ce acţionaseră la Timişoara şi apoi se deplasaseră în alte oraşe, afluind în final spre Bucureşti cu trenul şi autoturisme. Reamintesc că, începînd cu ziua de 20 decembrie, la Timişoara s-a declanşat revolta populară, condusă din după-amiaza aceleiaşi zile de Frontul Democrat Român şi avînd trăsătura principală în introducerea *ordinii* la manifestaţia din Piaţa Operei, prin organizarea unor grupe de oameni de ordine care nu permiteau actele de violenţă.

Ca fapt anecdotic, Piaţa Romană mai fusese loc de manifestaţie doar o singură dată, la 31 mai 1936, cînd „lozincile scandate de participanţi reflectau starea de spirit a maselor: «Jos războiul!», «Trăiască pacea!», «Trăiască democraţia!», «Jos hitlerismul!», «Vrem amnistie!», «Cerem regim politic în închisori». Vorbitorii, în majoritate comunişti, au chemat masele la lupta pentru făurirea Frontului popular antifascist"[149]. Tot acolo a fost difuzat, ca material de propagandă, ziarul *Deşteptarea şoferilor,* tipărit la tipografia „Dorul de muncă".

La Hotelul Bucureşti a urmat asaltul scutierilor şi împrăştierea demonstraţiei. „În Piaţa Romană – îşi continuă relatarea martorul ocular Dragoş – se afla la vremea aceea, chiar în mijlocul intersecţiei, postamentul acela uriaş din beton. Cînd am ajuns acolo, surpriză! Pe postament se urcaseră o mulţime de indivizi care strigau de mama focului lozinci anticomuniste. În mintea mea mi-am zis: «Uite alţi curajoşi!» Aiurea! Apropiindu-mă, i-am regăsit pe «băieţii veseli» de pe Calea Victoriei. Erau inconfundabili. Aceiaşi

149 Alexandru Cebuc, *Tradiţii revoluţionare bucureştene*, Ed. Muzeului de Istorie al Municipiului Bucureşti, 1973, p. 138.

indivizi cu haine ponosite, cîţiva bărboşi cu chimire late şi piepturi dezgolite, iar o parte dintre ei, cu mici tăieturi pe faţă sau cu cîte un obraz uşor tumefiat“[150]. În momentul în care au apărut forţele de ordine, nucleul dur a coborît repede de pe postament şi a părăsit organizat piaţa, lăsîndu-i pe bucureştenii entuziaşti şi pe gură-cască să primească în plin atacul militarilor. Dragoş a însoţit nucleul violent, format, conform tuturor mărturiilor, din persoane străine de Bucureşti, astfel încît a putut constata cum a fost dirijat de persoane care cunoşteau bine topografia locului *(călăuze*, în terminologia rapoartelor Securităţii despre acest fenomen) pe următorul traseu: Hotelul Dorobanţi – Piaţa Cosmonauţilor (actualmente Lahovary) şi „de acolo, în loc să se îndrepte spre Magheru, grupul a cotit (sau mai degrabă a fost condus) pe strada Dionisie Lupu spre Michelet, o străduţă îngustă, dar pe care se afla Ambasada Angliei (care cred că era şi pe vremea aceea tot acolo) şi în sfîrşit pe Magheru“. Ocolirea Bulevardului Magheru pentru a se înghesui pe o străduţă numai pentru a trece prin faţa Ambasadei Marii Britanii este de neînţeles.

În schimb, avem o explicaţie pentru felul cum a apărut în presa postdecembristă teoria existenţei persoanelor drogate, teorie considerată ridicolă de Procuratura Militară: „Nu putem să nu amintim aici şi aserţiunile ulterioare referitoare la justificarea declanşării spontane (dar previzibilă) a manifestărilor ostile dictatorului. Cînd afirmăm aceasta, avem în vedere acele presupuneri privitoare la «drogarea unor manifestanţi şi la transmiterea prin staţiile de amplificare a unor semnale de joasă frecvenţă». Aceste presupuneri nu numai că nu sunt susţinute de probe pertinente, dar sunt de natură să pună sub semnul întrebării însăşi revolta populaţiei din Capitala ţării“[151]. De ce am deschis acest subiect colateral, fără îndoială controversat, dar care este totuşi foarte sensibil? Pentru că, în calitate de neprofesionişti, nu ne dăm seama cum arată o „probă pertinentă“.

---

150 „Misterul «bărboşilor» curajoşi din Piaţa Palatului“ în *Jurnalul Naţional*, Nr. 3324/20 aprilie 2004, p. 9.

151 CSJ.SPM, Autor colectiv coordonat de general de brigadă Samoilă Joarză, *Sinteza aspectelor rezultate din anchetele efectuate de Parchetul Militar, în perioada 1990–1994, în cauzele privind evenimentele din decembrie 1989*, p. 275.

De exemplu, Dragoş afirmă că, apropiindu-se de grupul de agitatori din Piaţa Romană şi încercînd să intre în dialog cu unul dintre ei, acesta „parcă nu mai ştia româneşte, mi-a răspuns ceva aşa, aiurea". Nu este o probă concludentă, dar căutînd alte informaţii despre acest subiect ne descoperim surprinşi în faţa unor puncte de vedere contradictorii între două instituţii ale statului pe această temă, deoarece în Raportul SRI subiectul este prezentat ca fiind susţinut de probe: „Legat de aceasta, *din datele provenite de la foşti ofiţeri ai Direcţiei V* a rezultat că, după lăsarea întunericului, în piaţă a sosit un camion, fără însemne de înmatriculare, care a descărcat o mare cantitate de sticle cu băuturi alcoolice, care au fost împărţite celor care rămăseseră în piaţă. Sticlele nu aveau nici o etichetă, iar *analiza lichidului* aflat într-o astfel de sticlă – efectuată în *laboratorul organoleptic* aflat în sediul fostei unităţi menţionate – a relevat prezenţa, în conţinut, a unor substanţe din categoria drogurilor cu efect excitant, care provocau consumatorilor o stare de exaltare, inhibînd instinctul de conservare şi, prin aceasta, înlăturînd senzaţia de frică şi alterînd puternic percepţia stărilor de pericol"[152]. Am depistat, aşadar, trei puncte de susţinere ale acestei declaraţii oficiale venite din partea serviciului secret al ţării: 1. Sursa acestei teze este Direcţia V a Securităţii. 2. Afirmaţia nu se sprijină pe o părere sau o informaţie indirectă – cel puţin o sticlă a existat, a fost luată şi dusă la analiză. 3. Conţinutul a fost cercetat într-un laborator profesionist. Toate acestea presupun trei lucruri concrete: 1. Raportul ofiţerului care a capturat sticla şi care probabil a observat şi celelalte detalii (camionul fără însemne, sticlele fără etichete, reacţia manifestanţilor după ce au consumat băutura). 2. Raportul de analiză organoleptică al laboratorului. 3. Raportul şefului Direcţiei V sau a înlocuitorului acestuia la comandă către şeful DSS. Nu înţelegem de ce aceste probe pertinente nu au fost cerute de Procuratură sau, dacă au fost cerute, de ce nu au fost date!? Este posibil ca SRI, serviciul de informaţii al statului, să lanseze fantezii

[152] *Punct de vedere preliminar al Serviciului Român de Informaţii privind evenimentele din Decembrie 1989*, p. 11(64). Vezi şi supliment „Ordinea", OMNIAPRES, *Evenimentele din decembrie 1989 văzute de Serviciul Român de Informaţii*, p. 33.

într-un document oficial? Chiar presupunînd că la origine ar putea fi o intoxicare a foştilor ofiţeri ai Securităţii, Serviciul Român de Informaţii poate publica o astfel de informaţie fără să o verifice? Şi, mai mult, să declare că există date? Date înseamnă note, rapoarte, documente. Dar stenogramele Comisiei senatoriale? Sunt ele probe? Colonelul Octavian Nae, ofiţer al Direcţiei V, va declara nu numai Comisiei, ci şi în timpul anchetei penale conduse de Procuratura Militară – deci, probă la dispoziţia instituţiei care afirmă că n-are probe! –, că a asistat la aducerea unor persoane în sediul CC pentru a fi prezentate lui Ceauşescu. Oamenii erau bătuţi crunt, murdari, dar şi într-o stare ciudată: „Era o fetişcană de vreo 21-22 de ani, încă un băiat, aşa, mai înăltuţ, care spunea că fusese pe la Ambasada engleză. Ăştia *(ofiţerii Direcţiei V*, n.a.) l-au luat de mînă, că de ce a fost acolo şi nu ştiu ce... Încă unul care era mai lovit şi un tip de vreo 50 de ani care era «praf» *(beat mort*, n.a.). Oricum, deci, între copiii ăştia care erau acolo, mi-a atras atenţia o... ceva... Le-am spus şi ălora care mai erau şi după aia le-am spus, *le-am spus şi la cercetări*: le sticleau ochii ca la pisică!“[153]. Colonelul Nae a declarat Procuraturii Militare că tinerii erau drogaţi. Acest episod nu trebuie confundat cu berea care a fost adusă la baricadă la un moment dat şi care, împrăştiată pe jos, s-a amestecat cu motorina vărsată din butoaie. Subiectul rămîne ceţos, mai ales că a fost legat dubios de Ambasada Marii Britanii şi de ideea proiectată public insistent de Securitate, că în evenimentele din 21 decembrie au fost implicaţi şi străini. Pe de altă parte, după o sticlă fără etichetă, dar cu ţuică bună de Văleni îţi sticlesc ochii ca la tigru şi nu mai ştii nici româneşte!

Nu numai acest subiect, dar şi negarea existenţei exploziilor, a vuietului provocat sau al ţepuşelor se înscriu în tentativa de a izola problema dezorganizării mitingului din 21 decembrie 1989 în categoria evenimentelor accidentale, neproduse de cineva intenţionat, cu scopul de a păstra nealterată încadrarea oficială a evenimentelor în limitele revoltei spontane, făcute de poporul

153 Arh. SR, *Stenograma nr. 44/9 februarie 1994, Audierea colonelului Nae Octavian*, p. 35.

român nemulţumit. În aceste condiţii, bineînţeles că informaţiile despre chinul grupurilor radicale de la Timişoara şi, iată, Bucureşti, de a mobiliza cetăţenii la revoltă, strigîndu-le cu disperare de şase zile acelaşi lucru: „Laşilor! Veniţi cu noi!“, sau o mărturie în care se arată că participanţii la mitingul spart, după ce lumea se călcase în picioare, intenţionau să se ducă la o bere, nu-i va impresiona niciodată pe adepţii revoltei spontane. Prin urmare, revenind la reconstituirea evenimentelor din Piaţa Romană, este de reţinut că zona a cunoscut două faze: **Prima fază** (aproximativ între orele 13.00-13.30 şi pînă în jurul orelor 14.30-15.00) – nucleul de agitatori retras de la Hotel Bucureşti incită trecătorii cu scopul de a-i aduna şi pentru a constitui mulţimea psihologică şi fizică; deşi nucleul acţionează organizat şi profesionist, cea mai mare parte a cetăţenilor adunaţi rămîne pe trotuare; intervenţia forţelor de ordine determină abandonarea acţiunii de către nucleul diversionist şi lăsarea în Piaţa Romană a unui grup relativ mare, de 1 000-2 000 de persoane, bucureşteni, care însă nu reuşesc să constituie o unitate de acţiune; cei arestaţi în prima fază din piaţă sunt duşi la Secţia 1 Miliţie (Bulevardul Ana Ipătescu), de unde comandantul, colonelul Gheorghe Sporeanu, refuză să-i trimită la Jilava. **Faza a doua** (între orele 15.00 şi 19.30) – mulţimea rămasă în Piaţa Romană nu reuşeşte să se organizeze, dovadă că este formată din cetăţeni obişnuiţi, gen studentul Dragoş Constantinescu, încurajaţi de acţiunile evidente ale nucleului, dar fără un cap şi lipsiţi de un orizont organizatoric; această mulţime nu a fost agresată de forţele de ordine. Pentru faza a doua avem la dispoziţie o mărturie calificată din partea generalului MI Ion Suceavă, care, la un moment dat, a preluat din proprie iniţiativă comanda forţelor de ordine din Piaţa Romană. Mărturia sa a fost confirmată de revoluţionari. Generalul Suceavă, la acea dată colonel, arată că „pe la orele 15.30-15.45, cînd manifestanţii se aflau deja în Piaţa Romană, am coborît cu cei 40 de ofiţeri. I-am aşezat în spatele militarilor şi al elevilor de la şcoala militară, precum şi a altor cadre care nu ştiam de unde sunt. Le-am dat ordin să nu folosească armamentul, să se comporte civilizat, fără nici

un fel de violenţă“[154]. Suceavă mai arată că, în momentul în care a sosit, „toată lumea din piaţă acţiona la întîmplare, fără nici o coordonare“, iar în ce priveşte forţele de ordine „nu era nimeni însărcinat să coordoneze activitatea“. Absenţa conducătorilor represiunii în Piaţa Romană a fost o mare şansă pentru manifestanţi, dar şi pentru revoluţie. Timp de aproximativ o oră şi jumătate, neexistînd un comandant al forţelor de ordine, acestea au rămas în expectativă, asistînd la încercările timide ale cetăţenilor de a fi convinşi să treacă de partea lor, să nu-l mai apere pe Ceauşescu etc. În jurul orei 17.00, Ion Suceavă intră în dialog cu manifestanţii, stabilind împreună o relaţie de nonacţiune, determinată de faptul că dinspre Piaţa Universităţii începuseră să se audă şi să se vadă tragerile cu trasoare executate în plan vertical. Zvonul a circulat pe bulevard, oamenii aflînd că există deja victime. (Era vorba de incidentul cu camionul militar, care a fost marcat şi de deschiderea focului automat.) După ora 17.00, în Piaţa Romană au apărut două maşini de pompieri sub comanda unui ofiţer cu ordin să împrăştie manifestaţia. Suceavă i-a interzis să acţioneze: „Discuţia cu ofiţerul s-a terminat în aplauzele unor cetăţeni care au auzit-o şi cărora le-a plăcut probabil atitudinea pe care am avut-o“[155]. Între timp însă, înteţirea focului de la Universitate, precum şi zvonurile despre un masacru au agitat mulţimea, aducînd-o în starea de a acuza forţele de ordine de crimă şi represiune. „Atunci – nici astăzi nu-mi pot explica cum – am luat o hotărîre, la care şi acum reflectez dacă a fost bună sau rea. Am chemat în jurul meu toţi ofiţerii care comandau trupele din piaţă şi le-am cerut să blocheze străzile din stînga cum mergi spre Piaţa Romană din direcţia Intercontinental; oamenii, avînd senzaţia că sunt înconjuraţi, s-au retras pe partea dreaptă. După ce s-a realizat acest lucru, împreună cu cei din cordoane, într-un mod paşnic, i-am împrăştiat, direcţionîndu-i spre strada liberă din dreapta şi în acest fel în piaţă nu a mai rămas nici un cetăţean“[156]. Această procedură corectă de gestionare a tulburărilor de stradă a

---

[154] Ion Suceavă, *În numele adevărului*, Ed. Venus, Bucureşti, 1991, p. 249.
[155] *Ibidem*, p. 251.
[156] *Ibidem*, p. 252.

fost învăţată de poliţiştii şi militarii români abia după 1995, în cadrul operaţiunilor Parteneriatului pentru Pace. Din păcate, mulţi, foarte mulţi comandanţi ai Ministerului de Interne şi MApN şi-au dovedit incompetenţa, care de altfel a costat vieţi omeneşti, a afectat imaginea celor două instituţii şi a zdruncinat din temelii autoritatea statului. Manifestaţia din Piaţa Romană s-a încheiat fără nici o victimă. Cei arestaţi în prima fază au fost eliberaţi din arestul Secţiei 1 în dimineaţa de 22 decembrie.

Grupul „Mansarda"

Una din zonele de acţiune a serviciilor secrete americane în România şi totodată cîmp de luptă informativă şi contrainformativă a fost cultul baptist, infiltrat atît de agenţi americani, cît şi de agenţi ai Securităţii. Statele Unite finanţau transparent acest cult în România, ajutînd la construirea de lăcaşuri de cult, sprijinind material enoriaşii, promovînd excursii de cult şi lideri religioşi. În cursul anului 1989, serviciile secrete americane au încurajat formarea unor grupuri de rezistenţă anticomunistă în care au fost implicaţi, ca urmare a înţelegerilor de cooperare, şi agenţi sovietici, reţele paralele şi persoane care căutau o formă de acţiune împotriva regimului Ceauşescu. Un astfel de grup, care nu exclude ataşamentul unor tineri sincer revoltaţi împotriva sistemului, avea întîlniri conspirative în mansarda unui imobil din Bulevardul 1 Mai. Doi dintre membrii acestui grup, Octavian Mihăescu şi Ion Rădoi, mi-au transmis prin corespondenţă, din Germania şi Belgia, povestea lor. „Faptul ca am fost manipulaţi nu mai este un secret pentru nimeni – relatează Octavian Mihăescu, fost simplu muncitor, în prezent scriitor cu domiciliul în Germania. Ce importanţă mai are dacă a fost sau nu lovitură de stat? Nu se putea altfel, eu însumi am constatat acest crunt adevăr! În septembrie 1989, m-am întîlnit cu Marian Mierlă la Bariera Vergului, student pe acea vreme, care tot pe cont propriu acţiona. Dacă la Congres nu se va produce schimbarea, trebuia să ne consolidăm şi să demarăm ceva. Mi-a spus ceva de

Arcul de Triumf, care fusese incendiat de gruparea lui, sau că avea cunoştinţă de acel grup. Tot de la el am mai aflat ceva de o eventuală acţiune în ziua de 1 decembrie 1989. Nu mai reţin exact, cert este că mie de atunci îmi parveniseră aceste ştiri, dar şi că Iliescu va fi cel ales"[157]. Marian Mierlă va fi contactat în martie 1989 de un anume Adrian, „un individ de 36-37 de ani, jovial, tonic, părea cultivat, ştia multe despre film, artă şi literatură şi, din cîte am dedus din discuţiile cu el, văzuse mai multe muzee din Occident, lucru foarte rar pentru un român atunci. De-a lungul unor întîlniri care au avut loc cu o frecvenţă destul de mare în primăvara-vara 1989, mi-a indicat să organizez o reţea de oameni, studenţi şi tineri decişi să facă ceva. La fiecare întîlnire îmi dădea nişte coli tipărite cu litere aldine, un fel de manual foileton despre cum să-mi organizez reţeaua"[158]. Încercarea de a contura un portret al misteriosului Adrian – atît prin apelul la unii ofiţeri de Securitate, cît şi prin cercetarea unor cazuri similare – conduce la concluzia că a fost vorba probabil de o „cîrtiţă", de un fost ofiţer de Securitate cu misiuni în Occident, retras după fuga lui Pacepa şi recontactat de structurile de spionaj americane, consiliate de acesta. Astfel de racolări se făceau şi „sub steag străin", motiv pentru care mulţi care au crezut că lucrează pentru americani, lucrau în fapt pentru sovietici.

Ion Rădoi era student în Bucureşti şi încerca să transmită la *Europa liberă* o scrisoare de protest: „Presimţeam că va veni momentul cînd o voi putea scoate în siguranţă din ţară. În acel timp mă duceam frecvent la biserica baptistă, fără a fi devenit membru însă, chemat de dorinţa evanghelică, unde era pastor domnul Taloş"[159]. În acelaşi loc se concentrau atenţia şi interesul mai multor tineri, agitaţi de nevoia de a acţiona. Povesteşte Octavian Mihăescu mai departe: „În noiembrie 1989, în cadrul Cultului Baptist s-au petrecut două fenomene pe care trebuie a le evidenţia (...)

1) Pastorii Paul Negruţ şi Vasile Taloş au dat citire la două scrisori de protest către Ceauşescu, pe care urma a o aproba A.G.

---

[157] Scrisoare din 18.10.2004, în arhiva autorului.

[158] Marian Mierlă în *Jurnalul Naţional*, Anul XII, Nr. 3352/22 mai 2004, p. 6.

[159] Scrisoare din 22.11.2004, în arhiva autorului.

Pentru mine a fost clar! Se dădea scînteia, prin baptişti, pe care linie aveam legături cu grupul Negară Victor, cu care deja avusesem ceva activităţi. Un regizor de la Sahia Film, Nestor Popescu, refuzase să facă un film omagial, fiind internat la Poiana Mare. Asiguram protecţia familiei, pe care zilnic o vizitam, în colaborare cu Ambasada SUA, prin care s-a reuşit eliberarea şi exilarea lui Nestor Popescu (...)

2) Subit, despre scrisorile pastorilor nu s-a mai vorbit nimic, în jurul protestului nu s-a făcut tam-tam, iar predicile s-au temperat. Una din predici (în timpul congresului) vorbea de cei de la Chişinău, cum se eliberaseră, cum puseseră un porc pe o pancartă, ceva de genul acesta, nu mai reţin exact. Cert este că predicile, dintr-o formă anticomunistă, deveniseră domoale şi cu sfaturi de genul: a nu ne implica, noi suntem creştini ş.a.m.d. Pentru ca tot printr-un pastor să izbucnească la Timişoara".

Fenomenul de calmare a acţiunilor în preajma ultimului congres al PCR este surprins şi de Marian Mierlă: „Cu ajutorul unor prieteni am reuşit totuşi să creez două grupuri, unul la Politehnică şi altul la Arte. Eu speram să se întîmple ceva în timpul celui de-al 14-lea Congres PCR, în toamna lui 1989. Culmea, atunci Adrian mi-a spus să par un utecist loial, să mă port cît mai firesc. Am fost dezamăgit"[160]. Ştim astăzi că acţiunea a fost contramandată ca urmare a informaţiilor că la Congres Nicolae Ceauşescu va lansa programul românesc de reforme şi/sau va renunţa la putere. S-a încercat apoi folosirea zilei de 1 decembrie 1989 pentru organizarea unei manifestaţii la statuia lui Mihai Viteazul din Piaţa Universităţii. Octavian Mihăescu relatează mai departe: „În timpul congresului am avut o primă întîlnire conspirativă de amploare în casa lui Victor Negară, prezenţi fiind Horia Ivan, Gh. Vruţă, Klimowici, Adrian de la Sahia Film, Mircea Lăcătuş, artist plastic, Ion Rădoi, student la ASE, Silviu Despa, un pictor la care vom muta locuinţa conspirativă, în Piaţa 1 Mai. Din această clipă se poate vorbi de consolidarea/organizarea şi activitatea unitară a grupului

[160] Marian Mierlă, *loc. cit.*, p. 6.

nostru. Ştiam că Victor Negară colaborează intens şi cu Chişinăul. În această primă seară, după ce ne-am despărţit în miez de noapte, am asistat la o discuţie a lui Victor Negară în limba rusă (nu ştiam că vorbeşte cursiv rusa, ci doar germana), în fapt o convorbire telefonică avută de la Palatul Telefoanelor, unde l-am însoţit, la dorinţa sa, pentru protecţie, asistînd în cabina telefonică la dialog. Nu am înţeles nimic din discuţia purtată cu Chişinăul, pentru că nu cunosc limba rusă. Cert este că Negară devenise un om de mare importanţă, era foarte activ şi, desigur, ca şi mine nu a fost arestat. În această primă întîlnire s-au stabilit următoarele: Adrian de la Sahia Film se ocupă cu tipărirea Proclamaţiei către ţară, a manifestelor, scrisori către *Europa liberă,* pe care eu trebuia să le duc pe o rolă filmată Ambasadei SUA la Bucureşti, în care deja intram ca la mine acasă pe baza invitaţiei medicale. Mark Sulivan era consulul meu, a cărui carte de vizită cu toate detaliile o am şi azi. Pentru moment urma să fiu protejat, să nu mă mai implic la suprafaţă. Urma să primesc materialele de la Adrian sau de alt trimis. Cert este că nimic nu se concretizase în privinţa manifestelor şi filmelor, decît că s-a hotărît (Horia Ivan) pentru ziua de 1 decembrie 1989, o întîlnire a 200 de studenţi la statuia lui Mihai Viteazu şi darea scînteii. Trebuia să fiu pe fază, pentru a comunica Ambasadei SUA numele celor arestaţi. La întîlnire nu sosiseră decît 5 persoane din 200!? Căzuse acţiunea!". Marian Mierlă descrie felul cum a continuat conspiraţia dirijată de o forţă străină, dîndu-ne de înţeles că acţiunea a fost reprogramată pentru Crăciun sau, după cum ştim din Raportul preliminar al SRI, de Plugușor:

„Jurnalul Naţional: Cînd l-aţi văzut ultima oară pe Adrian?

Marian Mierlă: La începutul lui decembrie 1989 *(la 2-3 decembrie fusese luată decizia politică la Malta, iar la 6 decembrie preşedinţii Franţei şi URSS au decis detaliile răsturnării lui Ceauşescu*, n.a.). Mi-a spus că a sosit momentul. M-a întrebat pe cîţi oameni pot conta. I-am zis că am contactat cam 28 de studenţi. Eu credeam că sunt puţini, el mi-a răspuns că sunt destui şi mi-a dat de înţeles că mai există şi alte grupuri. Mi-a mai spus să-i pregătesc pentru seara de

24 decembrie, să începem de Crăciun. Mi-a indicat să-i impart în grupuleţe de trei-patru persoane plasate pe lîngă Patriarhie, Piaţa Unirii, zone aglomerate. Să lansăm lozinci, să încercăm să provocăm lumea care asista la slujba de Crăciun. După Adrian, mişcări similare trebuiau să aibă loc şi la Timişoara, Cluj, Sibiu, Iaşi, oraşe în care chiar s-a întîmplat cîteva zile mai tîrziu ceva."[161]

În seara de 17 decembrie 1989, în mansarda din Piaţa 1 Mai a avut loc o reunire a grupurilor, făcîndu-se joncţiunea între grupul lui Marian Mierlă şi grupul din care făcea parte Octavian Mihăescu. Ion Rădoi a redactat o „Proclamaţie către Ţară", care, în mod surprinzător, se va dovedi a fi „identică cu cea citită de Dumitru Mazilu, cu o singură diferenţă". Era vorba de forma de guvernămînt şi de noua denumire a statului. Aşa cum vom vedea, Dumitru Mazilu a ales „România". Atît proclamaţia grupului „Mansarda", cît şi cea a lui Dumitru Mazilu au fost inspirate de americani, dacă nu cumva este unul şi acelaşi text. Grupul din jurul Bisericii Baptiste, sprijinit de Ambasada SUA, va acţiona şi la reşedinţa lui Dumitru Mazilu printr-o demonstraţie de solidaritate care a condus la reţinerea lui ilegală. Tinerii acestor grupuri vor acţiona într-adevăr în zonele fierbinţi din ziua de 21 decembrie 1989 – Piaţa Unirii, Piaţa Universităţii şi Piaţa Romană.

Constituirea grupului protestatar din zona Intercontinental. Baricada

Pe toată durata celor şapte ani de cercetare pentru scrierea acestui volum am căutat martori oculari, am studiat declaraţii din presă şi am citit memorii despre evenimentele din zona centrală a Capitalei, cu scopul de a găsi martorul ideal. El ar fi trebuit să fie în stradă atunci cînd s-au format nucleele protestatare şi apoi undeva foarte sus, astfel încît să cuprindă imaginea întregului Bulevard Magheru şi, mai ales, zona de concentrare Inter – Piaţa Universităţii.

161 Marian Mierlă, *loc. cit.*

Acest martor ocular ideal a existat – regizorul Mihai Berechet. De altfel, prezenţa în epicentrul evenimentelor din 21-22 decembrie 1989 a unor artişti foarte cunoscuţi nu poate fi ceva neobişnuit, actorii şi regizorii fiind familiari zonei, iar unii dintre ei locuind chiar în blocurile de pe Bulevardul Magheru.

Un martor ideal. Mihai Berechet (m. 1991) a fost unul dintre marii regizori ai Teatrului Naţional, dar a devenit şi un foarte apreciat scriitor după publicarea volumului *9 caiete albastre*" un adevărat bestseller, care se vindea la suprapreţ, pe sub mînă. Cartea, deşi la prima vedere părea o înşiruire de amintiri din teatru, era în realitate o frescă vie a perioadei comuniste (1944–1974), cu moravuri, cenzuri şi libertăţi spectaculoase, cu multă politică implicată în cultură, cu Securitatea pe urmele creatorilor şi cu inegalabile portrete ale unor contemporani. Va rămîne probabil antologică scena trenului care îi ducea pe angajaţii Teatrului Naţional spre Paris în 1956, din care am selectat doar un fragment: „Cînd trenul special al Teatrului Naţional trecea graniţa dintre Ungaria şi Austria, grupul de maşinişti aplecaţi pe ferestre se uita cu atenţie concentrată cînd spre cer, cînd spre pămînt. Am aflat mai tîrziu că voiau să vadă unde se află Cortina de fier! Zău, nu glumesc, nu era o glumă! În locul cortinei, o brazdă lată de cernoziom negru! Atît!"[162]. Forţa de evocare a lui Mihai Berechet nu l-a părăsit nici în următoarea carte, apărută postmortem, carte în care se află şi amintirile din timpul revoluţiei. Aşa cum arătam, din pură întîmplare, Mihai Berechet a surprins efectele spargerii mitingului din 21 decembrie. Se afla la repetiţii în clădirea Teatrului Nottara cînd „deodată se aud strigăte de pe stradă şi strigătele celor de la fereastră, care pîndesc bulevardul. «Veniţi să vedeţi, lumea aleargă dinspre Calea Victoriei... Se aud urlete... Sunt oameni însîngeraţi... S-a tras la Palat!». Cobor cît îmi permit picioarele mele pe scările întortocheate ale Teatrului Nottara. Cei tineri le coboară mai rapid. Ajunşi în stradă, vînzoleală, mişcare dezordonată! «Se trage la Palat!»"[163]. Evident,

---

[162] Mihai Berechet, *9 caiete albastre*, Ed. Muzicală, Bucureşti, 1983, p. 167.

[163] Mihai Berechet, *Alte caiete albastre. O viaţă dăruită teatrului*, Ed. Florile dalbe, Bucureşti, 2000, p. 75.

nu se trăgea la Palat, dar este interesant cum s-a transmis panica unor oameni – mai toţi actorii teatrului – care nu participaseră la întîmplare. Dragoş Constantinescu, studentul la Universitate, completează această secvenţă: „Am plecat de acolo (Piaţa Romană) în goană, am ocolit Dorobanţiul, Piaţa Cosmonauţilor, pe Dionisie Lupu şi am ieşit la Nottara. Ideea era să ieşi în spate, să ieşi în Magheru. Pe străduţa aia erau actorii de la teatru. Ne-am dus spre ei, erau şi ei agitaţi... «Să nu-i lăsăm, fiindcă ăştia iau oameni şi îi duc la Jilava». Între timp se împingea barajul de pe Magheru, dinspre Patria spre Universitate şi au depăşit teatrul. Ne-am întors prin Dionisie Lupu, am ieşit prin Maria Rosetti şi, în diagonală, puteai să intri în Magheru din nou. Acolo am intrat şi am găsit oameni. Foarte puţini, dar oameni“. Speriaţi, Berechet şi actorul Ion Dichiseanu ocolesc şi ei zona pe străzile din spate şi nimeresc pe strada Batiştei, „unde e mai puţină lume“, iar soldaţii de la paza Ambasadei SUA îi privesc impasibili. Neavînd curajul să treacă bulevardul spre apartamentul său din blocul Dunărea, Berechet intră în blocul care avea la parter Banca franceză Société Générale şi urcă la o rudă care locuia la etajul 9. Din acest loc el face o primă observaţie interesantă: tineretul din mijlocul bulevardului era „curat, bine îmbrăcat, fără aspect golănesc“ şi „striga, scanda, în permanentă mişcare“. Este vorba de cîţiva studenţi ai Universităţii, între care Dragoş Constantinescu şi Bogdan Săcuiu, şi de echipele pregătite de grupul „Mansarda“, primul grup, de fapt, care a demonstrat împotriva dictaturii, căutînd să mobilizeze trecătorii de pe trotuare şi pe cei cîţiva scăpaţi de la miting care se îndreptau grăbiţi spre staţiile de metrou. Grupul nu a avut succes, zona carosabilului golindu-se vizibil, astfel că şi Mihai Berechet a putut traversa şi urca în apartamentul său. De acolo a urmărit desfăşurarea evenimentelor din faţa Hotelului Intercontinental. Între timp a pătruns în zonă grupul venit pe fostul bulevard 6 Martie, cîntînd „Ole!“ şi scandînd „Jos Ceauşescu!“ şi „Jos Cizmarul!“. Mult după prînz ajung în centru şi cîţiva dintre eroii de mai tîrziu ai manifestaţiei anticeauşiste, între care şi Dan Iosif. Acesta va declara *Jurnalului Naţional:* „Am ieşit la Universitate. Era încă o ameţeală,

nimeni nu ştia ce vrea. Am început cu «dă-te jos tu», «vino tu». Am vorbit pe rînd acolo, era între doisprezece şi unu“[164]. Informaţia că la Inter „era ameţeală“, adică nu se conturase încă grupul protestatar, este corectă, în schimb încadrarea orară este foarte vagă, dacă nu cumva total greşită, probabil datorită faptului că Dan Iosif a ajuns în realitate mai tîrziu în acel loc. Nu putea fi „între doisprezece şi unu“, pentru că la 12.30 abia a început să vorbească Nicolae Ceauşescu la miting, iar partea a doua a lui, după actele de diversiune, s-a încheiat la 12.51. Ulterior, într-o convorbire cu Dan Iosif, problema a fost lămurită. Grupul de pe Bulevardul 6 Martie s-a format şi a intrat în Piaţa Universităţii relativ tîrziu, oricum după ora 13.30. Avem foarte puţini martori şi, totodată, incerţi pentru această perioadă de debut a manifestaţiei. O cronologie (aproximativă) a fost reconstituită de senatorul Sergiu Nicolaescu:

„Ora 13.30–14.00 – În municipiul Bucureşti organele de miliţie au acţionat în zona centrală a oraşului, operînd peste 150 de arestări.

– În faţa Hotelului Negoiu a căzut prin împuşcare prima victimă a revoluţiei, în Capitală. Un maior de miliţie ucide un manifestant cu foc de revolver.

– A început formarea grupurilor de demonstranţi care au ocupat partea carosabilă a Bulevardului Magheru şi alte străzi din zona centrală. *(Formarea acestor grupuri este plasată aşadar după ora 13.30,* n.a.)

Ora 13.45 – Din ordinul generalului Andruţa Ceauşescu a fost alarmată Şcoala de ofiţeri ai MI şi a intrat în acţiune în zona centrală a oraşului (în totalitate 35 de cadre şi 927 de elevi)

Ora 14.30 – S-a ordonat UM 01305 Bucureşti scoaterea în dispozitiv la Piaţa Palatului a TAB-urilor. (*Corect, ora 13.41*, n.a.)

Ora 15.00 – Două companii din UM 01908 Bucureşti au ajuns la Intercontinental, unde au înlocuit efectivele UM 01305 Bucureşti. *(La ora 14.37 Milea dă ordin de împrăştiere a grupurilor de pe Bulevardul Magheru,* n.a.)

---

[164] Valentin Zaschievici, „Carnagiul de la Inter: epopeea baricadei“, interviu cu Dan Iosif în *Jurnalul Naţional,* Nr. 3327/23 aprilie 2004, p. 6.

Ora 16.15 – Din ordinul generalului Hortopan au fost trimise efective la Hotelul Continental, Divizia 1, maior Cernat.

Ora 16.30-16.45 – A avut loc un incident cu un autocamion DAC – MApN care a lovit 23 de civili şi 3 scutieri."[165]

În Piaţa Universităţii este semnalată în intervalul 13.30–16.00 prezenţa unor persoane suspecte, bărbaţi, îmbrăcate cam neobişnuit şi purtînd pe braţ o banderolă tricoloră. Erau postaţi în dreptul gurilor de metrou şi făceau agitaţie. Au fost observaţi de foarte multă lume, în primul rînd datorită locului unde acţionau, de maximă circulaţie pietonală, precum şi din cauza faptului că bulevardul nu era aglomerat. În martie 2004 am intrat în posesia unei mărturii foarte interesante, care vine de la o personalitate a lumii de afaceri de astăzi. Nicolae Dumitru – patronul firmei NIRO, aflată în topul primelor 10 din România[166] – avea în decembrie 1989 vîrsta de 24 de ani. Iată ce mi-a relatat: „În ziua de 21 decembrie 1989 stăteam pe treptele acelea care sunt la capătul spaţiului verde al Teatrului Naţional, în faţa gurii de metrou de pe partea cu Intercontinental. Erau şi alţi privitori lîngă mine, dar la distanţe oarecare. Eram cîţiva sus, pe treptele acelea din jurul Teatrului şi priveam la ce se întîmplă în Piaţă. Cred că era în jurul orei 15.00. Chiar în faţa mea, pe trotuar, se mişca un individ solid, cu o ceafă de luptător, îmbrăcat cu o scurtă, cu o banderolă tricoloră pe braţ şi una legată la cap. Striga la oameni să treacă în stradă, să nu mai privească, îi aborda pe toţi cei care ieşeau din gura metroului, îi îndemna: «Nu vă fie frică, s-a terminat cu Ceauşescu, haideţi acum să protestăm...» La un moment dat s-a oprit, ca şi cum s-ar fi simţit privit, ca şi cum ar fi simţit privirea mea din spatele lui... Pe vremea aceea eram un tînăr cu alură de puşti..., şi individul a întors lent, foarte lent capul, uitîndu-se fix în ochii mei. Am înlemnit de frică. Individul avea o privire de ucigaş, oricum de om al armelor. Am înţepenit cu adevărat de frică la acea privire. M-a studiat preţ

---

165 Sergiu Nicolaescu, *Cartea revoluţiei române. Decembrie '89*, Ed. „Ion Cristoiu", Bucureşti, 2000, p. 588.

166 *Capital*, Nr. 3, noiembrie 2004, p. 58.

de două secunde, apoi s-a întors şi şi-a continuat acţiunea. Dintr-o privire şi-a dat seama că sunt inofensiv. Dar eu am crezut că am albit. N-am să cred niciodată, oricine mi-ar spune, că a fost revoltă spontană. Individul nu părea a fi de pe la noi". Operaţia de verificare şi studiere a persoanelor care te privesc în timpul unei misiuni stradale face parte din procedurile de *contrafilaj* (ofiţerul „se verifică"). Într-o emisiune a postului de televiziune Naţional TV, din decembrie 2004, acelaşi colonel (r) Păsărin a indicat drept certă apartenenţa acestor indivizi la agentura sovietică, infiltrată din URSS.

În acelaşi interval orar Mihai Berechet îşi notează şi alte observaţii: „Cu toate că se află pe versantul descendent al celor şaizeci de ani, fratele meu Nicolae stă aplecat pe fereastră, aplecat atît, încît e gata-gata să cadă peste tineretul care, dezlănţuit în faţa scutierilor de plastic, miliţienilor şi armatei, fluctuează, activ şi *bine organizat,* pe sub ferestrele noastre, pînă în Piaţa Universităţii şi dincolo. Printre ei, *organizatorii evidenţi,* eu remarc trei tineri: unul cu un pulover roşu, altul într-o parka sau, dacă vreţi, o geacă albă şi un fel de Ariel neastîmpărat, care e în acelaşi timp pretutindeni... Ei *le comandă tinerilor,* ei trec de la un grup la altul, ei le dau dispoziţii atunci cînd grupuri întregi se aşază jos în aşteptare parcă, precum grupurile indiene conduse de Gandhi. Pe la trei şi jumătate, o exaltare puternică; *liderii primesc nişte bileţele,* se consultă, discută şi cu alţii, apoi continuă. Bulevardul urlă de entuziasm. Se anunţă venirea muncitorilor de la 23 August; aşa aud pînă la ferestrele bucătăriei"[167]. Nucleul de la Inter a fost stimulat şi întreţinut, cel puţin cu dezinformări calificate, pentru a nu se destrăma. La uzinele 23 August muncitorii abia aflau despre sabotarea mitingului. Cu toate astea, nu s-a mişcat nimic. Conducerea întreprinderii i-a anunţat că urmează să-i viziteze Ceauşescu – era şi circumscripţia electorală unde vota şeful statului –, astfel că sala de festivităţi a fost pavoazată cu lozinci mobilizatoare, iar cinci muncitori au fost aleşi să vorbească. Dragoş Constantinescu a trăit clipe acelui anunţ:

---

[167] Mihai Berechet, *op. cit.*, p. 79.

„Dragoș Constantinescu: Erau înainte de Sala Dalles, era grupul de la Dalles. În grupul ăsta am stat și am continuat să strigăm. Problema mea era că eu căutam un steag. Căutam un steag, simțeam nevoia să țin un steag al țării în mînă. Am rămas în dreptul la Intercontinental foarte mult timp. De ce? Pentru că, împreună cu prietenul meu Bogdan, ne găsisem ce să facem. Ieșind din Magheru pe mijlocul străzii, ne-am uitat spre Inter și am văzut oameni filmînd. Prima reacție a fost: «Ne filmează Securitatea, deci sigur ne găsesc». Dar asta nu a durat prea mult, pentru că ne-am dat seama că nu puteau fi atît de vizibili. Noi știam, așa era zvonul, că Securitatea te filmează în ascuns.

AMS: Nu v-a spus nimeni în acel moment: «Nu vă fie teamă, nu sunt de la Securitate, sunt agențiile străine?»

DC: Ba da. Au apărut unii care ne-au spus imediat: «Sunt jurnaliștii străini». Erau oameni cu camere de filmat, care filmau clar, la vedere.

AMS: Erau mulți, la mai multe etaje?

DC: Pot să spun că am văzut cinci, la mai multe etaje. Țineau camerele îndreptate în jos și ne filmau. Atunci am zis: «Ăsta este scopul nostru. Acum avem un rol. Să ne filmeze televiziunile străine, pentru a vedea că facem și noi ceva. Nu mai plec altundeva». Veneau tot felul de tipi, să ne întoarcem, să plecăm... «Hai să ne întoarceam la Piața Palatului», a spus unul. Mi se părea normal, pentru că acolo era Ceaușescu, dar în același timp lumea venea aici, în Piața Universității. Ce mă interesa pe mine era să vadă ăștia, mîine cel tîrziu, naiba știe ce le-au făcut celor de la Timișoara, dar aici să se vadă că Ceaușescu a făcut miting, iar noi nu suntem de acord cu ce s-a spus acolo. Există niște bucureșteni care nu sunt de acord. Încă lucrurile nu stăteau foarte rău, pentru că era mult entuziasm, iar forțele de ordine erau foarte pasive.

AMS: Unde era barajul?

DC: În momentul de care vorbesc, erau scutieri așezați în dreptul Sălii Dalles, de-a curmezișul bulevardului. Strada Batiștei era liberă. Tot atunci țin minte că un tip s-a suit pe semaforul de la intrarea pe Batiștei. Era un stîlp foarte înalt, un semafor suspendat.

Tipul ăsta a fost un fel de prim lider acolo, pentru că striga să nu plecăm, ne striga să rezistăm pentru că, spunea el, vin muncitorii de la «23 August» în sprijinul nostru. A fost un mesaj important, pentru că noi efectiv aşteptam să vină acei oameni acolo. Ne-a mai spus că are informaţii clare, că ştie precis că vin.

AMS: Deci, asta se întîmpla înainte de ora 15.00.

DC: Da, da, înainte. La început erau numai maşini şi după aceea au apărut ăştia cu căşti albe. Şi atunci am spus: «Stai, dom'ne, puţin că putem vorbi cu ei». Şi ne-am dus să vorbim cu ei. Foarte tineri, foarte speriaţi, ca şi noi, dar cu arme.

AMS: Cu scuturi sau cu arme? Să ne înţelegem: nu puteau să fie şi cu scuturi, şi cu arme.

DC: Erau cu scuturi. Îi întrebam, ne răspundeau. «Cine sunteţi voi, sunteţi în termen?» «Da.» Asta era marea noastră speranţă.

AMS: Nu aveau ofiţeri cu ei?

DC: Ba da, ba da.

AMS: Şi ăia ce făceau?

DC: Ne lăsau să vorbim cu soldaţii. Vorbeam şi cu ei. Dar noi îi întrebam dacă sunt soldaţi în termen, pentru că ştiam că trebuie să respecte ordinul, dar, fiind nişte tineri ca şi noi, mai era loc. Mai era loc de îndoială că vor trage sau ne vor lua la bătaie. După asta am început să evaluăm situaţia, să vedem dacă nu cumva ne închid, ne încercuiesc. Ne-am dus în spate spre Universitate şi am văzut că strada dintre Universitate şi Arhitectură era liberă, că strada dintre Arhitectură şi Fondul Plastic era liberă, Batiştei încă liberă. De la Universitate era liber spre Piaţa Rosetti. Încă era liber spre „coada calului" şi 6 Martie. Dar la un moment dat s-a pus baraj spre Unirii. M-am dus să vorbesc cu ăştia dinspre Unirii şi iarăşi m-am dus la ei şi le-am spus: «Uite, dom'ne, dacă tragi în mine, pe mine mă cheamă Dragoş». Genul ăsta de discuţii. Mai erau şi fete care le dădeau flori."

Problema acestor secvenţe era aceeaşi ca la Timişoara: populaţia nu se asocia manifestaţiei, nu se revolta, nu avea curajul să treacă trotuarul şi să blocheze bulevardul. Cea mai mare parte a

participanţilor – oricum în număr mic – a stat pe trotuare privindu-i pe tinerii agitatori. La fel ca la Timişoara, lipsa de acţiune a oamenilor obişnuiţi, neimplicarea într-o revoltă populară care să preseze autorităţile, să forţeze schimbarea lui Ceauşescu, a făcut ca nucleul agitat de tineri entuziaşti, dar şi de indivizi suspecţi, plus bişniţarii lumii interlope să fie nevoiţi să asigure cu orice preţ supravieţuirea nucleului stradal, prezenţa trupelor forţelor de ordine şi agitaţia din centrul oraşului, cu precizie în faţa Hotelului Intercontinental şi a blocului Société Générale", fostul „Creditul minier", unde se aflau pregătite din timp, dinainte de apariţia manifestanţilor, camerele de filmat ale agenţiilor străine. Şi, tot ca la Timişoara, în locul unde formarea artificială a *massei* psihologice şi fizice a eşuat, s-a trecut la acte extreme, la gesturi disperate, la manifestări cît mai vizibil ostentative şi simbolice (construirea unei baricade în mijlocul bulevardului) şi în final la violenţe.

Forţele Ministerului de Interne au acţionat neaşteptat de prudent în primele ore de după dezorganizarea mitingului. Centrul Capitalei, în primul rînd marile bulevarde, nu a fost patrulat sau păzit de Miliţie, formaţiunile acesteia, ca şi cele ale Securităţii, fiind dispuse doar pentru blocarea unor căi de acces: „Trupele de securitate (-miliţie), care între timp au fost întărite cu alte forţe de rezervă, au rămas pe aliniamente de blocare a străzilor adiacente Pieţei Palatului. Atît cadrele, cît şi militarii în termen, nu au avut asupra lor muniţie de război, aceasta aflîndu-se în lăzi sigilate şi încuiate sub pază sigură. De la constituirea acestui dispozitiv, generalul-colonel Iulian Vlad a ordonat să nu se dechidă focul, inclusiv cel de avertisment, să nu se intre în altercaţie şi *să nu participe la îndepărtarea demonstranţilor de la Hotelul Intercontinental,* această acţiune urmînd a fi executată (din ordine superioare) de alte forţe"[168]. Aşa cum vom vedea, nucleul de manifestanţi de la Inter va acţiona relativ liber, fiind sprijinit şi întărit cu diferite autovehicule de mediu şi mare tonaj fără să le oprească cineva undeva, pe vreo stradă de

[168] Colectiv coordonat de general de divizie Ion Pitulescu, *Şase zile care au zguduit România. Ministerul de Interne în decembrie 1989. Pledoarie pentru Istorie*, vol. 1, Bucureşti, 1995, p. 169.

acces spre Piaţa Universităţii. În decembrie 2004, generalul Marin Neagoe va dezvălui că, după spargerea mitingului, Nicolae şi Elena Ceauşescu au ieşit din clădirea CC şi, auzind scandările grupului format pe Calea Victoriei în dreptul Hotelului Athénée Palace, au cerut generalului Milea să aducă trupele şi blindatele Armatei.

Studierea manevrelor făcute de forţele MApN în intervalul orar 15.00–18.30, aşa cum rezultă din *Documentarul* comandantului Armatei 1, arată o succesiune de ordine ale ministrului Milea pentru: angajarea unui număr sporit de blindate, împrăştierea manifestanţilor din stradă, stabilirea şi restabilirea comunicaţiilor, reconfirmarea unor ordine care nu s-au executat. Pentru a putea comenta atitudinea ministrului Vasile Milea, vom reproduce în continuare notele luate de generalul Voinea:

(Ora) 15.11 – 2 Cp(companii) de la B(atalionul) 98 Pz.Instr. (pază-instrucţie) la Intercontinental despresurează – ce prinde la R.Trs (regiment transmisiuni) de la Băneasa *(cele două companii s-au deplasat, dar ordinul de despresurare şi de capturare a manifestanţilor nu s-a executat datorită amplasamentului dispozitivelor MI*, n.a.)

(Ora) 15.18 – 1 TABC/R2Mc să plece la Intercontinental ptr. a restabili legătura cu Cpt. Marin *(în continuare, blindatele din zona centrală a oraşului au probleme de comunicaţii*, n.a.) B.2/R.1Mc cu 6 TAB a plecat la CC *(se înmulţeşte inexplicabil numărul de blindate în jurul CC; nu ataca nimeni clădirea*, n.a.)

(Ora) 15.25 *(notată greşit 13.25*) Cpt.Marin a ajuns la sediul CC – din 15 au ajuns 13 (*TAB-uri*, n.a.). Au ajuns – 20 TAB + 1 TABC şi 13 TAB + 2 TABC, (Total) 33 TAB şi 3 TABC *(un număr de **36** de transportoare blindate pentru apărarea clădirii CC nu are nici o explicaţie, decît dacă ministrul Milea voia să-l impresioneze pe Ceauşescu, dîndu-i un sentiment de siguranţă*, n.a.)

(Ora) 15.42 – A ieşit pe poartă Cp. de la B.98 Pz. Instr.

(Ora) 15.47 – Gl. Florea raportează – **1 Companie Sec(uritate) i-a lăsat să treacă** *(Informaţia venea de la Braşov; sensul acestui text este că subunitatea de Securitate i-a lăsat pe **manifestanţi** să*

treacă, nu cum eronat a apărut în cotidianul România liberă, *că i-ar fi lăsat pe militari să treacă*, n.a.)

– 2 Cp. V.M/B.20VM (*vînători de munte*) au trecut la apărare pe marginea Braşovului (pod Bartolomeu şi intrarea cealaltă).

(Ora) 16.00 – o coloană de 1500 oameni au trecut prin faţa SRTM (scandează lozinci – „Armata e cu noi").

– R1Mc – 1 Cp.I(nfanterie)/maşini

– Dn 333AA – 1 Cp.I/maşini *(este vorba de trimiterea unor trupe de infanterie în sprijinul blindatelor; ordinul arată proasta organizare, deruta şi poate chiar incompetenţa generalului Milea, deoarece nu se pot trimite blindatele într-o acţiune fără sprijin de infanterie, decît dacă ai de spart un front; probabil că versiunea cea mai corectă asupra intenţiilor lui Milea a fost aceea de a* ***impresiona*** *cu blindate, pentru ca apoi, angajate în conflicte cu manifestanţii, incapabile să atace sau să despresureze, au apelat la infanterie*, n.a.)

(Ora) 16.02 – Total 5 CpI (companii de infanterie) + 2 Cp.Tc (companii de tancuri) sunt pregătite (rap. Mr. Carp). T1f Cons.Stat Lt. col. Oană – 158453 şi 148110/433 *(numere de telefon la care putea fi contactat Oană în sediul Consiliului de Stat; este clar că nu-i funcţionau staţiile de pe maşini, bruiate,* n.a.).

(Ora) 16.14 – Gl. mr. Florea raportează – este chemat de primul-secretar şi de tov. Pană la sediul Comit. Jud. de partid Braşov *(se încerca constituirea comandamentului de apărare prevăzut de Legea Nr. 14/28 decembrie 1972 privind organizarea apărării naţionale a RSR*, n.a.)

(Ora) 16.20 – Cpt. Grecu/B98 – 166596 – sed. CC – nu poate intra la Intercontinental deoarece e blocat de Securitate *(subunităţile de infanterie evocate mai sus nu pot trece de barajele trupelor de Securitate de pe străzile adiacente, dar este încă o dată de subliniat că trupele MApN nu aveau comunicaţii, comandantul fiind nevoit să intre în clădirea CC pentru a da telefon*, n.a.)

(Ora) 16.25 – Tov. ministru la 127 pe guvernamental *(numărul de telefon la care putea fi găsit Milea*, n.a.)

(**Ora) 16.35** – Gl. Bogdan – a cerut să-i asigurăm paza în caz(arma) R(egimentului) 45 Trs.

(Ora) 16.37 – Tov. ministru

– în Piaţa Romană 300 (de) oameni să fie împrăştiaţi de Oană.

– Intercontinental – Cpt. Marin să-i împrăştie cu TAB.

– În Piaţa Unirii, aprox. 300 să fie împrăştiaţi (s-a transmis ord. Mr. Carp)

(Acesta este un ordin clar de represiune; el arată însă şi dimensiunea reală a manifestaţiei, aproximativ 300 de persoane în fiecare loc, precum şi centrele de protest formate deja la ora 16.37; ordinul nu a apucat să fie executat, deoarece exact în intervalul următor se petrece accidentul cu camionul de la Sala Dalles scăpat de sub control şi care omoară 7 persoane, n.a.)

(Ora) 16.44 – Tov. ministru.

– 158453 – Cpt.Marin *(numărul de telefon din clădirea CC prin care se comunica cu trupele*, n.a.)

– Lt. col. Oană cu 1 TAB la dispoziţia tov. ministru *(informat asupra incidentului din Bulevardul Magheru la care s-a deschis şi foc, Milea vrea să iasă cu un TAB pentru a se deplasa la faţa locului*, n.a.)

– mr. Amăriucăi – la Intercontinental.

(Ora) 16.48 – S-a transmis ordin lt.maj. Dafinescu de la P.C. (punctul de comandă) al Lt. col. Oană să ducă 2 TAB la intrarea principală de la CC la dispoziţia tov. ministru *(Milea a vrut să iasă din clădire*, n.a.)

(Ora) 17.00 – Gl.mr. Florea raportează că la Braşov s-au tras focuri de avertizare *(putem afirma că Armata a deschis focul în ziua de 21 decembrie, la Bucureşti şi Braşov, în intervalul orar 16.40-17.00*, n.a.)

(Ora) 17.00 – Tov. ministru

2 TAB+ 1Cp.I/R.1Mc. pe jos să se deplaseze pe 6 Martie spre Intercontinental şi să împrăştie mulţimea *(sunt două lucruri importante de observat în acest ordin: 1. Milea dă un ordin militar corect, deplasînd la misiune blindate însoţite de infanterie, nu cum ordonase pînă atunci. 2. În zona Primăriei Generale a Capitalei se formase un nou nucleu de agitatori, compus, după mărturiile unor martori oculari, asupra cărora vom reveni, din basarabeni asistaţi de autoturisme*

Lada şi Dacia cu numere de TC; nucleul instiga mulţimea de curioşi să formeze o coloană care să urce spre Piaţa Universităţii, n.a.). La 17.15 au plecat.

(Ora) 17.30 – Lt. col. Oană raportează că a descongestionat (Bulevardul) 6 martie şi pleacă spre Intercontinental să facă joncţiunea cu cpt. Marin care acţionează pe Magheru.

(Ora) 18.00 – Tov. ministru

– mai primim ordine de la col. Lăzărescu pe guvernamental 127. *(Este un ordin ciudat al ministrului Apărării; nu reuşim să-l identificăm pe ofiţerul Lăzărescu, decît dacă e vorba de colonelul de Securitate Lăzărescu, dar nu putem înţelege de ce ministrul Apărării transmitea ordine printr-un ofiţer de Securitate!*, n.a.)

(Ora) 18.13 – Cpt. Marin raportează

– cei de la Intercontinental au fost împinşi pînă la intersecţie la Universitate *(nu este o informaţie corectă; probabil că este un ordin „să fie împinşi", nu un act realizat; dispozitivul de „împingere" a fost imperfect, mulţi revoluţionari trecînd înapoi în spate pe trotuare; de asemenea, nu înţelegem cum au trecut forţele căpitanului Marin de baricadă, care se presupune că a fost construită începînd cu ora 17.00!*, n.a.)

(Ora) 18.25 *(notat greşit 17.25*) – Cpt. Marin raportează

– Scala – Piaţa Romană – linişte *(acolo colonelul Suceavă intrase în dialog cu manifestanţii, aşa cum am arătat*, n.a.)

– Intercontinental – cordonul şi TAB la rest. Dunărea (bifurcaţie) *(probabil opriţi în faţa baricadei*, n.a.)

– nu se pot dispersa"[169]. *(Informaţie corectă; nu exista încă ordinul de atac; acesta va veni mai tîrziu*, n.a.)

Secvenţele, aşa cum au fost văzute de cei din stradă, conţin evident mai multe amănunte:

„Dragoş Constantinescu: (...) Mai întîi au venit pompierii. Au venit pompierii să ne ude, lumea s-a dat la o parte.

---

169 *Documentarul-Comandantului*, general-maior Voinea Gh., copertă verde, pp.104-106 (notaţia caietului este la pagini duble, de exemplu p.105 înseamnă pagină şi contrapagină).

AMS: De unde au venit?

DC: Au venit dinspre Unirea, au stropit, toată lumea a fugit să nu fie stropită, s-a golit bulevardul şi, în momentul cînd au ajuns la cordonul de scutieri, au întors. Pentru că, în mod categoric, îmi aduc aminte că au începetinit şi am văzut nişte puşti care au sărit pe maşini. Erau bişniţarii de pe 6 Martie, din faţă de la cinematografe. Am fost extraordinar în admiraţie pentru ei, cum săreau pe maşini, cu mult curaj. Maşinile au luat-o pe partea astalaltă spre Arhitectură, după care au plecat. N-a fost o chestie de mare desfăşurare, două sau trei maşini, dar e adevărat că te afecta, pentru că stăteai pe frig în udătura aia. După chestia cu maşinile de pompieri, lumea s-a întors. Apoi a venit, la un moment dat, în mare viteză, tot dinspre rondoul Universităţii un camion militar... Ba nu, mai multe. Cînd treceau, aruncam cu tot ce aveam, puneai mîna pe ceva şi aruncai după ele. Ţin minte că a venit unul în foarte mare viteză, eu eram cu prietenul meu, aruncam, şi cineva a aruncat o bîtă cu atîta putere, o bîtă pătrat de patru, a zburat peste şi l-a lovit pe prietenul meu exact în cap, aici, în partea stîngă a frunţii. El a căzut pe spate şi a rămas în KO, cred că mai mult de un minut. M-am aplecat spre el să văd ce are, am auzit urlete şi am auzit după aia că acel camion a intrat în mare viteză şi a omorît şi dintre militarii din baraj, în scutieri.

AMS: Fiind atent la Bogdan, n-aţi văzut scena cu accidentul produs de camion.

DC: Nu. Eu eram pe carosabil, în dreptul Arhitecturii, în dreptul turnului, pe banda de mers dinspre Romană, iar ăsta a venit dinspre Unirii pe banda dinspre Continental. A intrat în lume, iar bîta aia a venit dinspre trotuarul de la Inter.

AMS: Sunt amănunte importante care completează imaginea acelui eveniment. Pot să vă spun, de exemplu, că deja sunt amănunte care dezvăluie părţile falsificate din rapoartele oficiale asupra evenimentului.

DC: Mă străduiesc să vă prezint întîmplările cît mai precis cu putinţă. Tot atunci l-am văzut acolo pe Petre Roman. Nu-l cunoşteam, l-am identificat după aceea ca prim-ministru. Dar mi-a atras atenţia, pentru că era împreună cu un tip cu părul mare vîlvoi

şi cu barbă mare căruntă şi de care se spunea că este arhitect şi că-l cheamă Ursu. Roman şi individul ăsta erau pe partea cu Institutul de Arhitectură. În dreptul lor era un tip cu o portavoce care striga şi el să nu plecăm, să rezistăm. Între timp, în zona asta mai apărea cîte un camion care era prezentat ca venit în sprijinul nostru. Se striga: «A venit de la IMGB, a venit de la...» nu ştiu ce întreprindere. Anunţul era că aceste camioane sunt fruntea coloanei care vine spre Universitate. Era greu de crezut, dar în orice caz întreţinea speranţa. Acum mă întorc la momentul în care s-a petrecut accidentul. Cred că pe la 15.30 s-a deschis focul.

AMS: O secundă! Pe la 15.00, pe o casetă se vede 15.09, au trecut în viteză TAB-urile. Este secvenţa aceea cu tinerii care se culcă pe asfalt, în ideea să le oprească.

DC: Au trecut TAB-urile alea, ştiu, pentru că şi atunci se arunca după ele. Acum mă puneţi în încurcătură: nu ştiu dacă atunci sau după aceea, la episodul cu camionul în viteza, a fost lovit Bogdan.

AMS: Conform cronologiei făcute de Comisia parlamentară, secvenţialitatea este următoarea: pompierii, apoi TAB-urile care au trecut în viteză spre Piaţa Romană şi după asta camionul cu accidentul, dar ora stabilită de Procuratură este 16.43.

DC: Cred că aveţi dreptate. La trecerea acelor TAB-uri a luat prietenul meu parul în cap. Este singura explicaţie pentru secvenţele cronologice. După scena cu camionul s-a tras."

Pentru a încerca să lămurim şi mai bine evenimentele legate de apariţia grupului contestatar „de la Inter" şi de acţiunea lui, am apelat şi la o altă sursă directă – Dan Iosif. Într-o convorbire care a avut loc în ziua de 29 iunie 2004, acesta a avut amabilitatea să-mi furnizeze o serie de informaţii care, fiind legate de mai multe secvenţe, inclusiv cronologice ale întîmplărilor de la Inter, pot ajuta la conturarea unei imagini veridice despre punctul cel mai fierbinte al evenimentelor din 21 decembrie.

„AMS: Bună ziua, domnule Dan Iosif, sunt... *(m-am prezentat, i-am explicat ce scriu)*

Dan Iosif: Vă ajut cu dragă inimă. Vă rog.

AMS: Este vorba de patru întrebări scurte. Prima: La ce oră aţi ajuns la Universitate?

DI: Între 12 şi unu.

AMS: Nu se poate. La 12.31 s-a spart mitingul...

DI: Mitingul s-a spart la 11.00, eu am văzut la televizor şi am plecat. Există martori care pot depune mărturie...

AMS: Nu, nu, nu e vorba de asta. Dar există probe indubitabile, cronologice, că mitingul a început la 12.00, au vorbit şase muncitori, la 12.31 s-a spart şi s-a terminat la 12.51.

DI: Aveţi dreptate, am ajuns după ora unu.

AMS: Ce era în piaţă?

DI: Totul era confuz, erau nişte grupuri răzleţe, concret nu ştia nimeni ce vrea, efectul era acela al psihologiei de turmă, cum spunea tata, fără măgar.

AMS: Să înţeleg că dvs. aţi fost organizatorul lor.

DI: Nu, eu am fost printre principalii organizatori. Ei au fost Dumitru Dincă, Romeo Raicu, Ionel Popa, Radu Silaghi...

AMS: Îi cunoşteaţi, i-aţi găsit acolo?

DI: Să zicem... ne-am cunoscut acolo. Meritul cel mai mare l-a avut un tînăr de aproximativ 18 ani, al cărui tată lucra la Casa Poporului, pe care îl chema Bogdan, nu mai ştiu şi numele. El a luat o portavoce mare *(de pe şantierul unde lucra tatăl său,* n.a.), care se alimenta cu 8-12 baterii, nu avea baterii şi atunci un grup de tineri au..., ce să mai, au rupt capota de la o Dacie, au scos acumulatorul, au rupt două fire din instalaţia electrică, eu am făcut legătura de la baterie la portavoce. Cel care a ţinut bateria tot timpul în braţe a fost Dincă Dumitru.

AMS: La ce oră se petrecea asta?

DI: Între 18 şi 19.

AMS: Cam mare intervalul orar...

DI: Ştiu, dar asta este, nu mă uitam la ceas, nici nu mă gîndeam...

AMS: Haideţi să stabilim altceva: la ce oră s-a construit baricada?

DI: Baricada a început să se ridice la ora 17.00. Am luat scaune şi mese de la restaurantul Pescarul şi de pe terasă de la Dunărea, coşuri de gunoi, un cărucior de aprozar, de-ăla cu patru roţi, ştiţi că erau unele...

AMS: Da, da, le ştiu.

DI:... patru-cinci conteinere de tablă de la Unirea pe care le adusese un băiat trase cu camionul de la Unirea, de la magazin, şi băgate în baricadă. Pe urmă o şa mare băgată în baricadă, o maşină de mare tonaj, TIR cu saltele, cam în zona Batiştei.

AMS: A fraternizat şoferul cu dvs.?

DI: A fraternizat..., mai fraternizau, mai le luam maşina fără să-i mai întrebăm...

AMS: Domnule Dan Iosif, din experienţa dvs. de cunoaştere mare, clară, a Bucureştilor, aţi văzut vreodată un TIR trecînd pe străduţa aia de la Batiştei sau, în general, prin centru?

DI: Să vă spun cinstit, da. Insuccesele Miliţiei Capitalei! Vă dau un caz: a dispărut de la magazinul Unirea un TIR cu covoare de la Cisnădie. L-au furat nişte băieţi deştepţi. Ăsta era un TIR plin cu saltele.

AMS: Domnule Iosif, am un martor care a stat pe fereastra lui din blocul Dunărea şi şi-a notat ce vede. Este vorba de un martor credibil, un om fără aderenţe – regizorul Mihai Berechet. N-a apucat, săracul, să fie de partea nimănui. A murit în 1991.

DI: Dumnezeu să-l odihnească!

AMS: Dumnezeu să-l odihnească! El îşi notează după-amiază, cam în jurul orei 15.00 existenţa unor lideri: unul cu pulover roşu, altul cu o geacă albă, altul fără semnalmente, dar foarte dinamic, ca un Ariel din piesa *Furtuna* lui Shakespeare.

DI: Nu ştiu, nu ştiu..., nu sunt sigur. Dar se poate ca el să fi surprins momentul «burlanului», cum îi spunem noi. Este momentul în care am început să vorbim la un burlan rupt, ca să ne audă şi să se strîngă în jurul nostru oamenii. Atunci m-am urcat pe reclama «Ciclop». Primul a fost Dincă, apoi Romeo Raicu..., i-am strigat: «Dă-te, mă, jos că îţi sparg ăştia ochelarii», apoi am urcat eu. Nu am avut succes.

AMS: Nu se strîngea lumea?

DI: Nu, dar nici nu ne prea auzeau. Vă daţi seama, prin burlanul ăla, ce să auzi... Apoi au apărut drapelele. Primul a fost un drapel roşu cu secera şi ciocanul pe care l-am rupt acolo. Cînd au adus un tricolor, un băiat fotograf, care acum cred că e pe la *România Mare*, parcă... a început să ţipe: «Nu rupeţi tricolorul! Nu rupeţi tricolorul!». Am decupat stema, precum cei de la Timişoara.

AMS: Pe la ce oră se petrecea asta?

DI: Între 13 şi 15.

AMS: Aoleo!...

DI: Nu, nu eram atent la ore... Trebuie să fi fost spre trei.

AMS: Bine. Martorul meu scrie că la un moment dat au apărut cîţiva tineri care v-au împărţit nişte bileţele.

DI: Da, e adevărat.

AMS: El spune că a auzit cum strigau că vin muncitorii de la 23 August.

DI: Nu, era altceva cu bileţelele alea.

AMS: Ce conţineau?

DI: Nume.

AMS: Corneliu Mănescu, Mazilu, Iliescu?

DI: Conţineau nume de disidenţi.

AMS: Repet: Corneliu Mănescu, Mazilu, Iliescu?

DI: Da, Corneliu Mănescu, Mazilu, Iliescu, dar vă rog să reţineţi că eu nu cunoşteam pe nici unul dintre aceştia, îmi erau complet străini, nu auzisem..., adică auzisem la *Europa liberă* de Doina Cornea, de Dinescu, dar nu ştiam mai mult, nu-i cunoşteam.

AMS: Nici nu pun această problemă. S-a pus problema formării unor guverne?

DI: Da, le strigam numele. Eu nu prea ştiam cine sunt. Atunci s-a format Frontul Unit Muncitoresc.

AMS: Dar cei care au adus bileţelele cine erau?

DI: Erau tineri care au spus că sunt de la Timişoara şi am început să scandăm... tot felul de nume. Atunci am hotărît, tot ei au sugerat... cred, dar noi am vrut să formăm acolo Frontul Unit Muncitoresc.

AMS: Cam ce vîrste aveau tinerii aceştia de la Timişoara?

DI: Între 20 şi 25 de ani (...)

AMS: Acum vă reproduc încă un pasaj din mărturia lui Mihai Berechet: de la Inter sau de la Société Générale au fost scoase trei butoaie mari cu motorină în culorile Franţei.

DI: Nu e adevărat...

AMS: Cum dracu' să fi inventat Berechet? Ăsta avea un cult pentru Franţa.

DI: Cu butoaiele a fost altfel. A venit un camion tip şa care avea pe platformă 8-10 butoaie pline cu motorină. L-am apucat chiar în dreptul Teatrului Naţional. M-am dus la şofer şi l-am întrebat: «Ştii să faci un derapaj controlat?» «Da, zice, ştiu să fac un derapaj controlat.» «Fii atent! Vezi că noi ne suim şi dăm drumul la buşoane, vii în viteză, la 10 metri tragi frîna de mînă şi tai contactul.» A tras frîna de mînă, n-a tăiat contactul, a intrat într-un derapaj necontrolat, s-a izbit pe lat de baricadă, butoaiele au sărit peste ea şi un butoi a surprins TAB-ul şi l-a incendiat. Iarăşi un incendiu a fost sub blocul dumnealui *(Berechet,* n.a.), nu cred că l-a văzut, era un camion de la IREB încărcat cu o rolă din aceea mare de lemn cu cablu de 2 ţoli înfăşurat şi o anvelopă de camion. Am aruncat anvelopa, iar unul dintre băieţi a aruncat o sticlă Molotov exact în mijlocul ei şi a luat foc. Pompierii nu aveau cum să intre să stingă, dar acolo pompierii au făcut un lucru extraordinar, că au inundat TAB-ul, că altfel exploda muniţia şi nu ştiu ce se mai întîmpla.

AMS: Era prăpăd. Ca la Timişoara.

DI: Da."[170]

Informaţiile acestea au o greutate. Cazul „bileţelelor" este cel mai incitant. Nu pare deloc verosimil ca nişte tineri veniţi de la Timişoara, care nu cunoşteau oraşul şi ar fi probabil cei identificaţi de Filaj ca umblînd prin oraş şi interesîndu-se cum se ajunge în Centru, să împartă bileţele liderilor manifestaţiei de la Inter cu

[170] Alex Mihai Stoenescu, *op. cit.*, pp. 183-187.

numele disidenţilor care urmau a face parte din noul guvern! În primul rînd, aparatul logic deschide o întrebare simplă: ce rost avea ca tinerii timişoreni care se încadraseră mişcării de la Inter, de la Universitate, fiind parte activă a acesteia să comunice cu colegii lor de luptă prin bileţele!? Erau acolo, erau împreună într-un grup mic, compact. În al doilea rînd, este iarăşi greu de înţeles cum timişorenii care aveau în Timişoara deja o formaţiune politică bine conturată, Frontul Democrat Român, cu un program anticomunist explicit, cereau la Bucureşti un guvern format din comuniştii Corneliu Mănescu, Dumitru Mazilu, Ion Iliescu? Se pare că pe bileţele era şi numele lui Alexandru Bîrlădeanu. Iată ce a relatat Comisiei senatoriale Mihai Montanu: „Pe stîlpul din faţa Institutului *(de Arhitectură*, n.a.) se căţăraseră Dan Iosif şi alţii care strigau să formăm guverne cu Corneliu Mănescu, Alex Bîrlădeanu, Mazilu, dar raza lor de penetrare era foarte mică, că era mică portavocea“[171]. Se pare însă că a existat cel puţin un grup diversionist care s-a autointitulat „timişorean“ şi nu avea altă legătură cu Timişoara decît diversiunea pe care o provocase acolo cu patru zile în urmă.

În privinţa butoaielor cu motorină – evident, altele decît cele aflate pe platforma camionului derapat –, este de presupus că Mihai Berechet a văzut mai bine. Nu pot exista confuzii: „Tot la Inter s-a instalat, sau poate era, nu, nu era, o pantă de lemn pe partea unde sunt ferestrele de la Corso. Pe această pantă, la un moment dat, se rostogolesc trei butoaie cu benzină... Ciudat, butoaiele sunt colorate... Unul alb, unul roşu şi... unul albastru, culorile Franţei! Operaţiunea butoaie este supravegheată de un om de cam patruzeci de ani, cu o barbă albă, mai special tăiată. Butoaiele se rostogolesc... Roşu, alb, albastru... Din Batiştei în bulevard se deschide un pîrîu de benzină care, în cîteva momente, cu ajutorul unei bombe Molotov, va cuprinde tancuri, TAB-uri şi, Doamne, chiar *Pomul cu vrăbii* din faţa ferestrei mele de la camera mare... Arde!“[172]. Este imposibil să fi inventat sau să nu fi văzut bine. Probabil că este vorba de două secvenţe succesive ale incendierii baricadei. Oricum,

---

171 Arh. SR, *Stenograma nr. 14/14.XI.1993, Audiere Montanu Mihail*, p. 5.

172 Mihai Berechet, *Alte caiete albastre,* Ed. Florile dalbe, Bucureşti, 2000, p. 81.

sunt foarte numeroase întîmplările suspecte din această zonă. Este greu să nu legi apariţia unor butoaie cu însemnele Franţei lîngă banca franceză Société Générale, dar, desigur, nu există alte probe. Pe de altă parte, a crede că în grupul de protestatari nu se infiltraseră deja, ca şi la Timişoara, lucrătorii Filajului este o naivitate. De aceea, documentele aflate în custodia Arhivei SRI sau poate încă în Arhivele Militare ne-ar putea lămuri cît de cît. Sergiu Nicolaescu a surprins o secvenţă – şi ea foarte interesantă –, care conţine amănunte destul de credibile, fiind vorba iarăşi de o personalitate cu simţul observaţiei dezvoltat, prin natura meseriei:

„Sergiu Nicolaescu: Am să vă spun un lucru curios: în toate cele trei puncte de regrupare... asta înseamnă la Piaţa Romană, la Dalles şi la Piaţa Unirii se propunea numirea lui Corneliu Mănescu ca prim-ministru. Apoi ceva cu Mazilu, dar ăsta a fost un truc al Securităţii, care evident încerca să manipuleze. Mazilu şi tot ce a făcut, chiar şi numita lui disidenţă, au fost un aranjament al Securităţii ca să-l promoveze, la momentul potrivit, mi-a povestit un şef din această instituţie. Dar la Dunărea, liste... cu Iliescu, asta a fost mai tîrziu, spre seară. Eu, seara, pe la 17.30, am luat-o pe bulevard în jos şi am ajuns la colţul acela unde este un restaurant al sportivilor. Am mîncat şi eu acolo cînd eram sportiv...

AMS: Da, pe colţ, vizavi de Dalles, îl ştiu. Era ceva al sindicatelor.

SN: Treceam fără probleme printre coloanele de militari. În toată această perioadă nu m-a oprit nimeni, am trecut prin toate barajele fără să mă întrebe cineva ceva, de la ofiţer la soldat, mă cunoşteau şi nu aveam probleme. Nimeni nu a făcut vreun gest să mă oprească. Cînd am ajuns acolo, pe colţul celălalt erau Dincă, Milea, Vlad *(nu se confirmă, era mult în spate*, n.a.) şi alţi cîţiva, şi m-am oprit. Îi vedeam vorbind, iar pe Dincă agitat, care dădea ordine ce să facă armata... Pentru că tocmai avusesem un conflict cu el şi nu voiam să mă vadă, am ocolit prin bulevard, prin stradă, spre baricadă cu intenţia de a-i vorbi de acolo lui Milea. Să nu tragă, să... mă înţelegeţi. Cînd am ajuns la baricadă, trecînd bulevardul, i-am văzut pe cascadorul

Nicolae Dide şi pe Dan Iosif. Lîngă ei însă erau patru-cinci indivizi pe care îi ştiam foarte bine, erau securişti. Domnule Stoenescu, eu îi ştiam bine, pentru că veneau şi făceau figuraţie în filmele mele, asistau, uneori erau consultanţi. Cunoşteam bine lumea interlopă, pentru că aveam nevoie în filmele mele de feţe «bune» şi autentice...

AMS: Filmul *Duelul,* dacă nu mă înşel..

SN: Vreo patru-cinci filme poliţiste... Am colaborat cu lumea interlopă, fiindcă ei cunoşteau viaţa ascunsă a Bucureştiului. Toţi lucrau cu Securitatea. Ei spun că erau bişniţari, că făceau schimb de valută, dar totul se făcea sub controlul Securităţii, nu se putea altfel. Şi cînd i-am văzut..., i-am recunoscut pe ăia patru-cinci lîngă Dan Iosif..., recunoaşte şi el undeva asta... Ah, şi încă ceva: erau îmbrăcaţi foarte strident, culori stridente, uşor de recunoscut...

AMS: Să nu tragă în ei?

SN: Nu ştiu, poate. Atunci m-am întors pe trotuarul de la restaurantul sportiv şi acolo am dat peste cei de la Şcoala Ministerului de Interne. Domnule, ăştia erau răi, răi de tot, îngrozitor de răi, m-am cutremurat şi eu, şi sunt un bărbat tare. Era mai ales unul înalt, frumos, l-am observat că era bun de film, bine făcut, extrem de violent. I-am văzut cum l-au tras din mulţime pe un individ, într-adevăr suspect, era foarte dinamic, agitat, organiza, striga, era ardelean, înalt şi el, la vreo 22-23 de ani, acţiona în zona Société Générale. L-au tras într-un gang, cred că unde este acum ziarul *Ziua (pe strada Ion Cîmpineanu*, n.a.) şi l-au omorît în bătaie. L-au omorît! O femeie aflată pe celălalt trotuar, unde era, este, nu mai ştiu, un magazin de încălţăminte, i-a văzut şi i-a apostrofat. S-au repezit la ea s-o calce în picioare. Am intervenit atunci, au sărit şi alţii şi au scos-o de acolo că o făceau praf. Domnule, erau de o răutate extraordinară."[173]

Scena a fost văzută şi de un alt martor, Constantin Manea, şeful de cabinet al lui Nicolae Ceauşescu. Accelerarea violenţei forţelor de ordine a fost legată de ceea ce se întîmpla între timp în clădirea CC, mai ales la cabinetul lui Nicolae Ceauşescu. Aproximativ între

[173] Alex Mihai Stoenescu, *op. cit.*, pp. 154-156. (Precizăm că acea categorie de informatori evocată de Sergiu Nicolaescu aparţinea Miliţiei, nu Securităţii.)

orele 17.00 şi 18.00, Ceauşescu cere să fie găsiţi poeţii Dan Deşliu şi Adrian Păunescu şi romancierul Dumitru Radu Popescu, nu pentru a vorbi la radio, cum s-a acreditat în presa postdecembristă, ci pentru a-i trimite în rîndul manifestanţilor cu scopul de a-i convinge să renunţe la protestul lor. Deşliu nu a fost găsit, iar Păunescu a refuzat. Apoi, în jurul orei 20.00, Nicolae şi Elena Ceauşescu hotărăsc să răspundă apelurilor repetate ale grupului Verdeţ, Burcă, Vîlcu (vechi activişti ai CC) de a fi primiţi – insistau încă din jurul orei 17.00 –, şi Verdeţ este primit de Ceauşescu, în timp ce Vîlcu şi Burcă intră în biroul Elenei Ceauşescu. „Am fost de faţă – va relata mai tîrziu Constantin Manea – cînd Verdeţ i-a propus lui Nicolae Ceauşescu, avînd în vedere situaţia, să se caute o înţelegere cu cei care sunt deja instalaţi şi au făcut o baricadă în faţă la Inter şi în faţa cărora s-au mobilizat deja trupe... şi nu e bine, că se încordează situaţia. Poate că formează manifestanţii din piaţă o delegaţie care să fie primită la cine crede el sau poate chiar de el. În orice caz, să se găsească o cale de mediere, să nu se apeleze la forţă că nu e bine“[174]. Ceauşescu va cere generalului Neagoe să-i aducă cîţiva manifestanţi pentru a dialoga cu ei. Neagoe s-a limitat la cei cîţiva prinşi deja şi aduşi în clădirea Direcţiei V sau la parterul clădirii CC, care însă erau crunt bătuţi, în stare de ebrietate sau drogaţi (după cum arată Raportul SRI). Această scenă nu trebuie confundată cu cea de mai tîrziu, cînd s-a produs o intrare în forţă în grupul de manifestanţi şi au fost capturaţi mai mulţi tineri. Sunt două secvenţe diferite şi vom arăta de ce. În jurul orei 21.00, la Ceauşescu au venit copiii săi, Valentin şi Zoia, aceasta împreună cu soţul, şi familia s-a aşezat la masă. În zona sala Dalles-Hotel Intercontinental se înregistrau 13 morţi din rîndul manifestanţilor! În urma unui telefon primit pe firul scurt, Ceauşescu află, în jurul orei 22.00, de deraparea controlată a camionului cu butoaie de motorină şi de incendierea baricadei şi, accidentală, a TAB-ului. Apoi este informat de Bărbulescu, de la Miliţie, că în rîndurile manifestanţilor este o dubă dotată cu difuzoare din care o femeie „strigă lozinci

174 Arh. SR, *Stenograma nr. 23/28 decembrie 1993, Audiere Manea Constantin*, pp. 25-26.

împotriva lui Ceauşescu şi dă indicaţii luptătorilor de dincolo de baricadă ca să mărească această baricadă de la Dunărea şi în alte locuri"[175]. Ceauşescu va ieşi furios din birou şi-l va chema din nou pe generalul Neagoe. De data aceasta, el va cere arestarea capilor manifestaţiei, ordin de folosire a forţei care, repet, nu trebuie confundat cu cel de aducere a unor reprezentanţi ai manifestanţilor pentru un dialog. Totodată, Ceauşescu îi ordonă lui Manea să se ducă şi el la Inter. El va declara senatorilor: „Am văzut şi eu cele două forţe faţă în faţă. Am văzut la (str.)13 Decembrie acolo în colţ, pe scuar, era colectivul de comandă trimis de Nicolae Ceauşescu în cap cu Milea, erau şi Andruţa, Dincă, Vlad, Postelnicu. Am văzut în faţă două camioane în partea ocupată de manifestanţi cu două pancarte mari; era întuneric. Pe una am distins «Jos tiranul!», pe cealaltă nu am distins. Gălăgie, strigăte. Am observat cum s-a aruncat şi din balcoane, din camere, sticle goale, în zona ocupată de militari. Deci populaţia nu agrea situaţia la care asista din apartamente. Am auzit ţipete. Vreo cîţiva din «gorile» au plecat să facă linişte şi să-i cucerească pe cei care vorbeau împotriva lui Nicolae Ceauşescu, cred că asta le-a fost indicaţia dată de el lui Neagoe. Asta mi-am dat seama după aceea, pentru că am auzit zgomot şi vaietele unui om care era tîrît de doi dintre ăştia, şi omul spunea că nu e vinovat şi întîmplător a trecut pe acolo, dar ăştia şi-au văzut de treabă şi l-au înhăţat, probabil ca să aibă o performanţă. Şi l-au dus către fostul sediu al Direcţiei V vizavi de poarta B, colţul de lîngă Bibliotecă"[176]. Capii demonstraţiei de la Inter – Dan Iosif, Dumitru Dincă, Dide, Romeo Raicu, Silaghi – erau însă tineri cu experienţa evitării contactului cu forţele de ordine, oameni animaţi de un anumit dinamism şi totodată foarte hotărîţi să nu dea înapoi. Unii dintre ei făcuseră puşcărie pentru fapte de drept comun. Ca şi în cazul Timişoara, tentativele de a ignora componenţa reală a grupului de revoluţionari autentici, care au provocat, întreţinut şi luptat în punctele de rezistenţă de pe Bulevardul Magheru, dorinţa

---

[175] Constantin Sava şi Constantin Monac, *op. cit.*, p. 570. (Audiere Ion Dincă, 21 octombrie 1993.)

[176] *Ibidem*, pp. 28-29.

de a înfrumuseţa revoluţia cu mii de studenţi şi tineri entuziaşti, precum şi intenţia de a „înnobila“ actele revoluţionare de la Inter, au continuat apoi cu discreditarea acestor oameni, cu sublinierea provenienţei lor din lumea interlopă pentru ca rolul lor să fie minimalizat. Ca şi la Timişoara, nucleul dur şi curajos al manifestanţilor a fost format din tineri cu antecedente penale, familiari ai lumii interlope, „bişniţari“, cum li se spunea pe vremea aceea. Meritul lor nu este mai mic pentru asta. Nici nu cred că se ajungea la un rezultat victorios fără ei. Totodată, nu trebuie să uităm că teza „revoltei spontane“ are nevoie de *masse* în mişcare, de populaţie, de spirit revoluţionar, stări care nu au fost în realitate prezente în noaptea de 21 decembrie 1989, fapt pentru care, reducerea evenimentului la dimensiunile sale reale şi la autorii autentici, nu convine tezei populiste. O imagine credibilă a nucleului de la baricadă a fost prezentată de Petre Roman: „Era situaţia următoare: în faţa barajului, care era în acelaşi timp şi un fel de baricadă din tot felul de obiecte în dreptul Restaurantului Dunărea şi spre Teatrul Naţional. Pe caldarîm, în dreptul baricadei era lume, nu prea multă, circa 200 de persoane. Între aceştia m-am dus şi eu. De aici înainte lucrurile s-au desfăşurat... Cred că era înainte de 17.00, nu se întunecase, cînd, pe trotuare, se adunaseră cîteva mii de persoane, iar pe baricadă vreo 300-500. Persoanele de la baricadă erau decise împotriva dictaturii. Am strigat diferite sloganuri... Aici erau foarte mulţi tineri şi copii de 10-12 ani, o bună parte cam de 14-16 ani, un număr de studenţi şi adulţi – între care mă număram şi eu“[177]. În cazul în care acceptăm că numărul copiilor şi al adolescenţilor era foarte mare, va trebui să admitem şi că numărul revoluţionarilor maturi era extrem de mic!

Traseul generalului Iulian Vlad. În zona autorităţilor s-a petrecut, în acelaşi timp, o serie de fapte care ne pot ajuta să reconstituim cîte ceva din mecanismele represiunii acelei nopţi de 21 spre 22 decembrie 1989. Deoarece mişcările şefului Departamentului Securităţii Statului sunt importante în orice circumstanţe, am

177 Arh. SR, *Stenograma nr. 90/8.03.1994, Audiere Petre Roman*, p. 4.

încercat să reconstitui traseul lui din acea noapte. Pe parcursul cercetării mele am găsit o sumedenie de afirmaţii, date despre apariţiile generalului Iulian Vlad în mai multe locuri: în clădirea BCU, că ar fi dormit într-o cameră pe scaune, alături de Tudor Postelnicu, că a fost văzut la Inter, stînd şi urmărind ce se întîmplă, cum se trage, cum se sparge baricada. Generalul Vlad nu a părăsit biroul său înainte de ora 18.00 din seara de 21 decembrie, cînd, la insistenţele lui Milea şi sub pretextul că are nevoie de instalarea unor comunicaţii, a hotărît să se ducă la CC. La un moment dat, înainte de miezul nopţii, colonelul Ardeleanu, comandantul USLA, i-a propus să meargă la baricadă pentru a vedea ce se întîmplă. S-a postat în dreptul restaurantului sportiv de la intrarea pe strada Ion Cîmpineanu de unde a observat evenimentele şi unde probabil a fost văzut de unii martori. Dispozitivul militar de la baricadă, văzut de el şi descris la proces, avea următoarea configuraţie: în faţa manifestanţilor erau cei de la Academia Militară, două-trei detaşamente compacte. În spatele lor erau TAB-uri. Era apoi un bloc masiv de soldaţi de infanterie, în faţa lor era detaşamentul FOI. Deci, Academia Militară, TAB, FOI, soldaţi, două grupuri masive şi alţi militari cu petlite negre şi apoi în spate pompierii. După spargerea baricadei s-a întors în clădirea CC, staţionînd în biroul Direcţiei V din clădire, de unde a vorbit la telefoane cu teritoriul. Chemarea insistentă a generalului Vlad la CC se datora unei situaţii pe care el nu o cunoştea, şi anume înfiinţarea de către Ceauşescu a unui *comandament unic,* condus de generalul Vasile Milea.

Constituirea Comandamentului unic. Problema comandamentului pe care îl conducea generalul Vasile Milea are nevoie de o clarificare, pentru că este vorba de comandamentul de represiune de la Bucureşti. El este legat nemijlocit de existenţa unei teleconferinţe ţinute la ora 18.00 în clădirea CC al PCR. În acel moment al zilei de 21 decembrie 1989, moment pe care îl putem individualiza prin apariţia baricadei de la Inter şi mai mult ca sigur prin informarea lui Ceauşescu asupra blocării Bulevardului Magheru, şeful statului a simţit nevoia să organizeze o nouă teleconferinţă. Stenograma ei ne dezvăluie astăzi, cu mai multă claritate decît alte

texte similare, la ce se gîndea Ceauşescu în acele momente dramatice şi care erau intenţiile lui. El a început prin a preciza că nu mai are nici o rezervă în privinţa implicării străine în evenimente, arătînd că „folosind agentura de care dispun şi tot felul de cercuri reacţionare, ei se îndreaptă în primul rînd spre tineret, spre a-l infuenţa şi a-l atrage în diferite acţiuni, pentru a-şi putea realiza obiectivele". Explicaţia acestei formulări vine din faptul că la acea oră fuseseră reţinuţi deja mai mulţi cetăţeni străini, membri ai unor ambasade occidentale – francezi, britanici, americani –, unii dintre ei avînd arme asupra lor. Dar tema centrală a discursului lui Ceauşescu la teleconferinţă a fost mobilizarea activului de partid şi constituirea unor detaşamente de luptă ale activiştilor de partid. Vom reproduce mai multe pasaje care se constituie în esenţa mesajului lui Nicolae Ceauşescu din acea seară:

„Să se constituie *grupe de apărare* a bunurilor întregului popor, a oraşelor, a socialismului, a independenţei şi suveranităţii ţării, bazate pe *grupe patriotice*, dar cuprinzînd pe *cei mai buni activişti de partid*, pe cei mai buni oameni ai muncii din toate domeniile."

„Repet încă o dată: nu există decît o singură cale – lupta. Trebuie să lămurim oamenii, care au fost înşelaţi şi sunt înşelaţi de grupările şi agenturile străine, dar să vorbim deschis şi să izolăm aceste grupări, care trebuie să fie demascate cu toate forţele. Acţionaţi deci în comun. Baza trebuie să fie *grupele sau detaşamentele de apărare* a proprietăţii şi avuţiei întregului popor, a socialismului şi independenţei, a suveranităţii ţării. Aceste măsuri trebuie să se îndeplinească începînd din această seară, cînd trebuie să fie create toate aceste *grupe.*"

„Acestea sunt detaşamente de luptă şi acţiune. Ele, cu forţe proprii, trebuie să asigure ordinea în întreprinderi şi în oraşe şi să fie *doar* sprijinite, acolo unde este necesar, de unităţile Ministerului de Interne şi de unităţile militare."

„Nu trebuie să se ajungă la folosirea armelor, dar trebuie folosite toate mijloacele. *Detaşamentele de luptă trebuie să fie*

detaşamente dotate cu tot ce este necesar pentru a impune ordinea şi disciplina."[178]

Aceste reveniri obsesive ale lui Ceauşescu pe tema *grupurilor sau detaşamentelor de luptă* care trebuie constituite nu erau întîmplătoare. În fapt, trebuie subliniat cu insistenţă că aceste grupuri şi detaşamente ale partidului nu erau Gărzile patriotice cunoscute, care se aflau în alarmă încă de noaptea trecută şi care aveau un cadru organizat de adunare şi funcţionare, care aveau misiuni specifice de apărare a teritoriului în sprijinul unităţilor militare aflate în situaţii de luptă. În această teleconferinţă nu este vorba de Gărzile patriotice obişnuite, ci de constituirea unor detaşamente formate din *activişti de partid* şi *înarmate*. El spune că nu trebuie să se folosească focul – ceea ce era imposibil, avînd în vedere misiunea pe care le-o dădea –, dar tot el spune foarte clar că aceste detaşamente de activişti ai partidului vor fi în centrul luptei, fiind doar ele sprijinite, unde este nevoie, de forţele MI şi ale Armatei! Este o răsturnare radicală în spusele lui Ceauşescu. Avem, aşadar, de a face cu punerea în aplicare a unui ordin secret care prevedea înarmarea activiştilor de partid şi dreptul acestora de a deschide focul, de a ucide? Este posibil ca aceşti activişti de partid să fi acţionat în diferite locuri din Bucureşti şi din ţară, omorînd oameni, ei fiind identificaţi invariabil ca „securişti", deoarece erau civili şi acţionau cu armele ascunse pe sub haine. Este perfect posibil ca din rîndurile lor să fi fost selectaţi apoi şi indivizii care au participat la fenomenul „terorist". În timpul audierii colonelului Goran în ziua de 4 mai 1994, senatorul Plătică-Vidovici, fost ofiţer MApN, va încerca cu insistenţă să atace această problemă, avînd în vedere că, în urmă cu mai mulţi ani, participase la o aplicaţie militară în prezenţa lui

178 Toate citatele după Constantin Sava şi Constantin Monac, *Revoluţia română din decembrie 1989 retrăită prin documente şi mărturii*, Ed. Axioma Edit, Bucureşti, 2001, pp. 197-203. (Stenograma, ca şi alte documente ale acestei perioade, a fost „prelucrată" de ofiţeri ai MApN după revoluţie, tăind sau adăugînd pasaje complet străine textului. Din păcate, cercetarea trebuie să se facă pe aceste documente.)

Ceauşescu şi a generalului Olteanu, la care se simulase lupta unor formaţiuni compuse exclusiv din activişti de partid înarmaţi:

„Dl Plătică: Nu mă refer la pistolet, domnule colonel. Eu aş voi să lămurim odată pentru totdeauna o chestie: după modelul de la Maramureş, pe care eu îl ştiam mai dinainte *(este vorba de aplicaţia militară la care participaseră formaţiuni de activişti de partid înarmaţi, în situaţii de luptă neconvenţională*, n.a.)... în teorie, *exista un armament care avea următoarea destinaţie: pentru activiştii de partid.* Era un număr, aş putea spune, la nivel de judeţ de trei, patru, cinci oameni care ştiau despre existenţa, plasamentul şi destinaţia lui.“[179]

Toate documentele cunoscute despre implicarea unor civili în acţiuni militare se referă exclusiv la Gărzile patriotice. La aplicaţia de la Maramureş au fost folosiţi într-adevăr activişti de partid, dar pentru a marca misiunile date Gărzilor patriotice. Din anul 1980, la iniţiativa generalului Constantin Olteanu, Ceauşescu a aprobat ca muniţia pentru armamentul Gărzilor patriotice, aflat în întreprinderi, să fie depozitată în unităţile militare. Armele şi muniţia acestor formaţiuni nu stăteau în acelaşi loc. Dacă vrem, noi sau Plătică-Vidovici, să introducem ipoteza folosirii de către civili a armelor împotriva manifestanţilor din decembrie, trebuie să privim din nou către Armată.

Represiunea din noaptea de 21 spre 22 decembrie 1989

Sinteza Ministerului de Interne ajunge la o concluzie surprinzătoare în legătură cu cel puţin o parte din morţii de la Inter: „Din unele date, apărute cu ocazia cercetărilor şi verificărilor efectuate, a rezultat că, pe timpul executării focurilor de avertisment de către

179 Arh. SR, *Stenograma nr. 90/4 mai 1994, Audierea colonelului Goran Gheorghe*, p. 73.

militari aparţinînd MApN, în dispozitivul de ordine s-au infiltrat *persoane civile necunoscute* care trăgeau asupra manifestanţilor. Întrucît unele persoane care au fost lovite de gloanţe se aflau în mijlocul grupului de demonstranţi în momentul rănirii, se poate emite şi ipoteza că *au fost împuşcate de sus în jos*, respectiv de către cei care *au tras de pe sau din clădirile apropiate*. Este, în lipsa unor explicaţii plauzibile, singura care poate fi dată faptului că victimele s-au înregistrat în cea mai mare parte nu dintre demonstranţii aflaţi în primele rînduri"[180]. La această particularitate a folosirii focului – avînd un evident caracter diversionist – există şi mărturia revoluţionarului Dan Iosif, pe care am consemnat-o în ziua de 5 iulie 2004:

„Dan Iosif: (...) Eu vă spun în calitate de participant şi constructor al baricadei: pînă în momentul spargerii baricadei, toţi oamenii de la nivelul solului – ofiţeri de securitate, armată, miliţie, soldat, ce era, elevi nu puteau împuşca decît oamenii de pe baricadă. Pe baricadă n-a murit nici unul dintre noi. Toţi cei 48 de oameni au fost împuşcaţi cu armă militară cu lunetă de la înălţime. În principal, focul a lovit în partea de jos a corpului uman, de la pulpă spre genunchi, de la trunchi spre bazin. Oamenii au căzut lîngă mine. Am văzut clar, indubitabil, rănile. Toate erau provocate de sus în jos. Pînă la ora 24.00 nu s-a tras decît izolat, s-a tras foc de intimidare în sus. După ora 24.00 s-a tras în plin. Dacă se trăgea foc automat de armată în mulţime acolo, era măcel. Dar n-a fost. A fost foc în plin, dar foc cu foc, ţintit.

AMS: Deci dvs. afirmaţi că nu s-a tras foc automat.

DI: Nu s-a tras foc automat. Am şi eu instrucţie balistică, am fost militar şi sunt şi astăzi, după operaţia la ochi, trăgător de elită. S-a tras de sus de pe Pescarul, El Al şi Dunărea. În faţa mea, lipit de mine a fost un băiat care a căzut, mi-a salvat viaţa, îmbrăcat într-un pulover de lînă, de-ăsta, ţărănesc, a căzut lovit în stern şi a ieşit glonţul jos, prin coloana vertebrală. Era foc cu foc, din mai multe guri de foc o dată. Nu era posibil altfel, iar eu nu am văzut pe vreunul trăgînd de

[180] Colectiv coordonat de generalul de divizie Ion Pitulescu, *op. cit.*, p. 178.

aproape, pentru că eram în faţa lor, trăgînd de aproape în plin. Nu a existat aşa ceva.

AMS: Ca martor calificat, pentru că aţi fost şi foarte lucid şi cu o anume pregătire, afirmaţi clar că victimele au căzut împuşcate de sus.

DI: Absolut! Focurile s-au tras numai de la înălţime, focurile mortale. Închipuiţi-vă că baricada avea trei metri înălţime. De la sol se puteau răni, mă rog, împuşca numai la picioare, cine ştie cum, la glezne, sau prin ricoşeu. Dar focurile trase de cei de jos au fost trase numai în sus şi numai cu trasoare."[181]

Cine puteau fi aceşti trăgători? Cel mai simplu şi facil răspuns a fost acela că erau securişti dotaţi cu arme cu amortizor sau cu genţi diplomat în care se aflau dispozitive ingenioase de tragere, care se infiltrau printre manifestanţi şi ucideau silenţios. Sunt două lucruri diferite. Să lămurim mai întîi problema focurilor trase din mulţime. Aici intervine o problemă strict balistică, deoarece astfel de infiltrări criminale printre manifestanţi cu folosirea unor arme silenţioase exclude posibilitatea ca victimele să fi căzut ca urmare a unor cartuşe de luptă (calibrul 7,62). Ea implică folosirea unor dispozitive speciale dotate cu pistolet. Or, cei împuşcaţi în mijlocul mulţimii au căzut loviţi de gloanţe militare de război, pornite fie din pistol automat, fie din armă semiautomată cu lunetă. Restul victimelor aparţine unor striviri, călcări cu autovehicule. Prin proces s-a stabilit că, de exemplu, generalul Andruţa Ceauşescu ar fi folosit pistoletul pentru a trage în manifestanţi. El însă nu putea lovi decît persoane aflate în marginea grupului de manifestanţi. În plus, avînd în vedere distanţa apreciabilă între manifestanţi şi forţele de ordine, eficacitatea pistoletului este redusă sub 20-25 de metri. El nu prea poate omorî decît dacă loveşte accidental o parte vitală a corpului (cap, inimă, arteră). Aşadar, teza securiştilor infiltraţi prin mulţime şi care trăgeau acoperit este nedemonstrabilă deocamdată. Victimele au căzut lovite cu gloanţe de război. A doua ipoteză, cea a tragerilor din apartamente aflate în blocurile învecinate sau de pe blocurile

[181] Alex Mihai Stoenescu, *op. cit.*, pp. 188-189.

respective pare mai credibilă, dar se loveşte şi ea de nişte amănunte greu de înlăturat. Din relatările martorilor rezultă că mulţi cetăţeni din blocurile respective aruncau cu obiecte, cu sticle în militari. A fost vizat chiar ministrul Apărării. Prin urmare, acesta a dat ordin să se tragă salve de armă automată în sus, pentru intimidarea atacatorilor. Tot din blocurile respective se filma – probabil de ziarişti străini. Mai intervine un detaliu: de pe blocurile adiacente bulevardului, cum este Blocul „Dunărea" sau Blocul „Société Générale" („Creditul minier") – cel mai adesea indicat – nu se poate trage în jos, fie datorită configuraţiei acoperişului, fie datorită faptului că acoperişul este arhitectonic retras în comparaţie cu planul faţadei. Cel mult pot fi ţintiţi oamenii aflaţi pe trotuarul de vizavi. Nu avem astfel de victime – focul a fost perpendicular, nu în diagonală. În plus, de pe faţada de sud a Blocului „Société Générale", cea care oferea cea mai bună şi directă perspectivă asupra spaţiului dintre baricadă şi Piaţa Universităţii, era imposibil să se tragă fără să fie observat de numeroşii operatori străini care filmau, fie din camere, fie de pe terasa Hotelului Intercontinental. Pe desenul-reconstituire pus la dispoziţie senatorului Sergiu Nicolaescu de specialişti ai Armatei – fără a se preciza din păcate ora instantaneului grafic – apar două locaţii din care s-ar fi tras în manifestanţi: una este în Hotelul Intercontinental (!), cealaltă este de la etajele 4 şi 6 ale Blocului „Pescarul". Dacă asupra locaţiei „Pescarul" lucrurile pot fi discutabile, în privinţa unor trageri din Hotelul Intercontinental, plin de jurnalişti străini şi de diferite persoane cu paşaport, nu se poate presupune decît foc de diversiune tras de aceştia. Mai intervine şi aspectul colateral că în zonă sunt şi arbori înalţi, precum şi faptul că toate aceste acte criminale s-au produs pe întuneric. Am avea de-a face, aşadar, cu arme dotate cu lunetă şi sistem de ochire în infraroşu. Aşa ceva se cumpăra în România prin întreprinderile comerciale ale Armatei, aflate în subordinea generalului Victor Stănculescu. Evidenţa lor se afla tot acolo, dar nu s-a produs vreo probă privind existenţa acestor arme în dotarea Securităţii, decît cele sigilate şi predate tot Armatei, cu proces-verbal din care rezultă că nu au fost folosite.

Dar, presupunînd că au fost ceea ce numim generic „securişti", trebuie să acceptăm că ei au acţionat în anumite condiţii, care nu sunt doar logice, ci şi practice:

Este obligatoriu să fi existat un plan anterior. Planul de asigurare a zonelor centrale, planul de siguranţă înscris în perimetrul afectat luptătorilor unei gherile urbane pentru situaţie de război sau pur şi simplu planul pentru asigurarea traseelor şefului statului **nu** cuprindeau Bulevardul Magheru în dreptul Sălii Dalles sau a Hotelului Intercontinental. Nu existau obiective de importanţă strategică în această zonă, iar Ceauşescu nu circula pe la Piaţa Universităţii. Chiar şi atunci cînd se ducea la şantierul „Casa Poporului", Ceauşescu circula pe Calea Victoriei.

Nu existau apartamente goale sau locuite de colaboratori neştiuţi ai Securităţii în cele două blocuri din zona baricadei. Nu avem nici o mărturie postdecembristă de la vreun locatar de acolo care să semnaleze că de la apartamentul alăturat s-a tras sau că vreun vecin era suspect. Lista caselor conspirative ale Securităţii, precum şi lista locurilor de unde s-a tras după 22 decembrie – ipotetice liste aflate în posesia lui Sergiu Nicolaescu – nu conţin locaţii din cele două blocuri.

„Echipele de lunetişti", cum li se spune impropriu, trebuie să fi tras în afara ordinului superior. Oricît de mult am detesta Securitatea, suntem nevoiţi să constatăm multitudinea de argumente care pledează în favoarea acţiunii de neexecutare a ordinelor din partea generalului Vlad, atît prin ordine verbale proprii, cît şi prin ordine scrise, încă de la declanşarea incidentelor de la Timişoara. Este ilogic ca omul acuzat de trădare, care a acţionat după CPEx-ul din 17 decembrie clar împotriva lui Ceauşescu – poate nu ostentativ şi decisiv, dar sigur prin retragerea Securităţii din mecanismul represiunii cu foc – să dea un ordin de împuşcare a unor manifestanţi din mulţime. Nu avea nici un mobil, nu avea nici un sens şi ar fi complet paradoxal, ieşit din dimensiunile unei gîndiri normale. Dacă dorea să participe la represiune, Vlad ordona trupelor aflate în stradă să tragă, însă atît Procuratura, cît şi Comisia senatorială afirmă cu claritate că toată muniţia trupelor de

Securitate a fost numărată şi verificată, fără să lipsească un cartuş. În plus, alţi şefi importanţi, „operativi", adică având sarcini directe în conducerea unor forţe aflate în stradă, generalul Bucurescu, şeful dispozitivului de securitate din perimetru, şi colonelul Goran, şeful Securităţii Bucureşti, au fost identificaţi de Comisia parlamentară ca ascunzîndu-se, părăsind comanda şi refuzînd implicarea[182].

Ordinul putea fi dat peste capul şefului DSS. Este o ipoteză plauzibilă, însă ea ne introduce într-un alt domeniu al sistemului de putere comunist şi anume în domeniul politic. Peste generalul Vlad puteau să dea un astfel de ordin Postelnicu şi Ceauşescu. Amîndoi puteau da ordin unor formaţiuni secrete, pregătite din timp pentru astfel de asasinate. Puteau fi ele din interiorul Securităţii, şi Vlad să nu ştie de existenţa lor? Este de precizat aici că generalul Vlad a răspuns mult timp de sistemul şi procesul de instrucţie în cadrul Ministerului de Interne. Greu de crezut că nu ştia. Dar, presupunînd că ştia, ordinul de folosire a lor s-a dat tot peste capul lui, adică peste ceea ce numim într-un cuvînt Securitatea. Aici intervin mărturiile făcute de ofiţerii MApN de la baricadă, între care şi maiorul Amăriucăi, mărturii puse la dispoziţia comisiei militare conduse de generalul Costache Codrescu. Cum cercetarea s-a făcut pe timpul ministeriatului generalului Niculae Spiroiu, am apelat la amintirile acestuia: „Mie mi-au spus şi Amăriucăi şi Ciuperceanu că l-au văzut la baricadă pe Trosca. Avea trăgători pe blocuri şi comunica cu ei printr-o staţie înaltă, aşezată pe asfalt, probabil că era o R 105, prin care se auzeau şi comunicaţiile staţiilor de pe maşinile MI şi ale Securităţii. La un moment dat, a avut loc incidentul cu cetăţenii care au aruncat de sus cu obiecte, iar unul dintre ele l-a lovit pe Milea. Atunci Milea a dat ordin să se tragă în sus. Trosca vorbea cu trăgătorii lui şi Amăriucăi l-a auzit spunînd: «Măi, vezi că te văd, ţi se vede arma, retrage-te». Ulterior, prin 28 sau 29 decembrie, am primit ordinul să verific parcul auto al USLA şi al Direcţiei V. La USLA era deja colonelul Zătreanu, din partea MStM. Am ajuns acolo împreună cu colonelul inginer Blaga Aurel. Ardeleanu tremura

[182] Sergiu Nicolaescu, *Cartea revoluţiei române*..., p. 124.

ca varga. Îl vedeam pentru prima oară. Credea că am venit să-l arestăm şi l-am şi întrebat de ce se agită aşa mult. În sfîrşit, i-am spus că am venit să verificăm parcul auto, şi s-a mai liniştit. Ardeleanu avea ceva pe conştiinţă, mai mult ca sigur, dar eu atunci nu-mi dădeam seama. La Direcţia V a fost trimis maiorul inginer Tătaru. Tot în perioada aceea, maiorul Ciuperceanu mi-a relatat că a fost trimis la garajul (MI) de pe strada Porumbaru. Acolo a întîlnit o fată care lucra cu acea staţie R105, staţie de batalion de la Armată, şi asculta comunicaţiile maşinilor serviciului. Ea a povestit că la acea staţie a auzit omorîrea lui Trosca şi strigătele acestuia către Ardeleanu: «M-ai trădat, nenorocitule!». Am făcut legătura cu prezenţa lui Trosca la baricadă. Ulterior am aflat că acea fată a murit suspect. Ciuperceanu spunea că a fost omorîtă". Oricum, chiar şi cu unele slăbiciuni, versiunea relatată de ofiţeri generalului Spiroiu trebuie să fie cea care se află la originea afirmaţiilor din cartea *Armata română în revoluţia din decembrie 1989*, unde se acreditează existenţa trăgătorilor de la USLA în blocurile de deasupra baricadei. Trosca nu comunica prin staţia R105 – am stabilit tot pe baza mărturiei generalului Spiroiu că zona era bruiată –, ci prin staţiile portabile aflate într-adevăr în dotarea USLA. În al doilea rînd, dacă lucrurile au stat aşa, cel care i-a ordonat lui Trosca să acţioneze diversionist, cu focuri trase de pe blocuri, a fost colonelul Ardeleanu, figură extrem de dubioasă a evenimentelor. Ştim sigur că nu a primit un astfel de ordin de la generalul Vlad.

O altă versiune vorbeşte despre activişti de partid înarmaţi. Ne imaginăm totuşi cu greu nişte muncitori care execută trageri din locuri mascate cu puşti dotate cu infraroşii. Puteau fi însă ofiţeri de rezervă, cooptaţi într-o organizaţie secretă. Ajungem însă la acelaşi cap, la aceeaşi comandă – partidul. Ce altceva puteau fi „detaşamentele de luptă" apărute în discursul lui Ceauşescu de la teleconferinţă?

Cine a avut curajul şi pregătirea să tragă cu sînge rece în oameni neînarmaţi în noaptea de 21 spre 22 decembrie, a tras şi după 22 decembrie. Securitatea afirmă că aceşti oameni nu erau români şi că numai ei puteau avea un motiv să omoare români nevinovaţi şi în 21 decembrie – pentru a crea diversiunea necesară

răsturnării lui Ceauşescu –, şi după 22 decembrie, pentru a asigura succesul noii puteri instalate. Ei erau sau acţionau sub comandă sovietică.

La aceste ipoteze se adaugă şi problemele pe care le ridică un calcul balistic simplu, care se sprijină pe un argument irefutabil – matematica. În momentul spargerii baricadei şi deschiderii focului asupra manifestanţilor s-au înregistrat 148 de răniţi şi morţi. Presupunînd că fiecare a fost lovit de un singur glonţ – deşi ştim că unele victime au fost lovite de mai multe – înseamnă că avem cel puţin 148 de gloanţe trase şi care şi-au lovit ţinta. Nu mai punem la socoteală gloanţele care nu au lovit ţintele şi au fost văzute de martorii oculari înfigîndu-se în clădiri, lovind copacii sau asfaltul. Deşi ele au existat, nu le luăm în considerare, şi mergem în calculul nostru pe cifra minimă. Avînd în vedere că un încărcător al puştii semiautomate cu lunetă are 7 cartuşe, că focul a fost selectiv – adică trăgătorul şi-a ales victima, a ţintit şi a tras –, şi că victimele erau în mişcare, în fugă spre lateral sau în lungul bulevardului, matematica arată că un astfel de trăgător nu putea trage în cele 2-3 minute de foc decît un încărcător, decît 7 cartuşe. Rezultă că acele 148 de cartuşe au fost trase de 21 de trăgători. Poate accepta cineva raţional, cu luciditate şi obiectivitate, că în blocul Pescarul şi la Hotelul Intercontinental au fost 21 de trăgători, o adevărată mulţime de oameni dotaţi cu puşti cu lunetă în infraroşu? Poate crede cineva că au existat 21 de apartamente de bloc şi camere de hotel din care să se fi tras sau să fi urcat 21 de oameni pe acoperişuri fără să fie observaţi? Chiar dacă am face acelaşi calcul invers, considerînd raţional că trăgătorii ucigaşi au fost 5 sau 6, puteau ei să tragă în cîteva minute foc selectiv, pe timp de noapte, din 4 încărcătoare fiecare? Răspunsul, pentru ambele ipoteze, este categoric – nu! Teza privind tragerile de pe clădirea Restaurantului Pescarul sau de la blocul cu banca franceză de către trăgători ai Securităţii este foarte subţire, dar nu poate fi exclusă. Ea demonstrează încă o dată existenţa unui foc automat tras de jos, din rîndul forţelor de represiune, pe timpul căruia cîţiva trăgători lunetişti să fi tras şi ei selectiv

cîteva focuri. Deşi rămîne nebuloasă existenţa acestor trăgători, supravieţuieşte însă foarte clară existenţa focului tras de jos, în plan orizontal. Se ridică însă întrebarea legitimă: ce rost aveau nişte trageri cu arme dotate cu lunetă în infraroşu, atîta timp cît de la sol se trăgea foc automat direct? Ce explicaţie poate găsi, oricine, la faptul că, admiţînd existenţa unor trăgători de elită, nici unul dintre liderii baricadei nu a fost atins, nu a fost vizat şi lovit? Chiar Dan Iosif a declarat că a stat ore în şir pe vîrful baricadei şi nu a tras nimeni în el. Sergiu Nicolaescu afirmă că liderii de la baricadă erau îmbrăcaţi strident, astfel încît ar fi fost o ţintă cu atît mai uşoară pentru un lunetist. Cine avea interesul să facă alte victime decît autorii baricadei care blocau artera principală a Capitalei şi îl scoteau din minţi pe Nicolae Ceauşescu?

În acest loc suntem nevoiţi să aducem în planul analizei şi o chestiune juridică sensibilă. Ea este provocată de situaţia specială în care se află Armata română, trecută de la regimul comunist în Organizaţia Tratatului Nord Atlantic. Odată intrată în NATO, Armata României a constatat cu surprindere că procedurile acestei organizaţii şi, în particular, ale Armatei SUA, ridică semne de întrebare asupra ilegitimităţii deschiderii focului la Timişoara şi Bucureşti. Despre ce este vorba? Procedurile Armatei americane pentru situaţii de confruntare cu tulburări civile se potrivesc cu cele aplicate de trupele Armatei române la Timişoara şi Bucureşti! Existînd un decalaj între momentul proceselor pentru evenimentele din decembrie şi intrarea României în NATO, argumentele strict militare, de procedură internaţională, n-au putut fi folosite. Iată, de exemplu, care sunt regulile de angajare a forţelor Armatei americane în situaţii de confruntare cu grupuri numeroase de persoane: *avertizare verbală* (s-a aplicat şi la Timişoara, şi la Bucureşti); *demonstraţie de forţă* (s-a aplicat şi la Timişoara, şi la Bucureşti); *focul de avertizare* (s-a aplicat şi la Timişoara, şi la Bucureşti); *spray-ul cu extract de ardei iute* (nu era operaţional la acea dată); *bastonul cu şocuri electrice* (nu era în dotarea forţelor de ordine române); *utilizarea focului ochit cu scopul de a răni persoane ostile* (este cazul focurilor trase izolat cu PSL-uri!); *utilizarea focului ochit pentru a*

ucide persoane ostile (este ceea ce concluzionează Secţia Parchetelor Militare, dar nu corespunde realităţii de la baricadă)[183]. Sunt două aspecte care trebuie lămurite aici: în primul rînd, focul de secerare, focul automat şi direct asupra grupurilor de persoane ostile, este interzis (este cazul de după spargerea baricadei); în al doilea rînd, toate procedurile americane se sprijină pe legislaţia internaţională şi naţională, în condiţiile aplicării ei legitime (la Bucureşti nu au existat legea şi ordinele legale prin care trupele MApN au fost puse în situaţia de a executa foc în cazul de tulburare civilă din noaptea de 21 spre 22 decembrie). Aşa cum arată cei doi autori militari români citaţi, „toate deciziile de acest tip au valoare juridică“[184]. Problema juridică extrem de gravă, pentru care Nicolae Ceauşescu îşi merita moartea, iar membrii CPEx puteau avea aceeaşi soartă, a fost explicată clar tot de autori militari calificaţi, în lucrarea dedicată Doctrinei militare româneşti. Astfel, misiunea fundamentală a Armatei române în perioada regimului Ceauşescu era „apărarea integrităţii teritoriale a României, a independenţei şi suveranităţii naţionale împotriva oricărei agresiuni“. I s-a mai atribuit Armatei române şi o misiune specifică – apărarea „cuceririlor revoluţionare ale poporului român“, prin care se înţelegea, de fapt, apărarea orînduirii comuniste. „Împotriva cui?“ – se întreabă pe bună dreptate autorii militari. Împotriva imperialismului occidental, era un nonsens strategic, deoarece „NATO nu-şi propunea aşa ceva, iar pe de altă parte, chiar dacă şi-ar fi propus, nu avea cum să ajungă direct în România, fără să se confrunte mai întîi cu alte state din Tratatul de la Varşovia, ceea ce ar fi dus la o conflagraţie globală“[185]. Al doilea inamic putea fi o forţă internă, care ar fi acţionat pentru răsturnarea regimului. „După opinia noastră, această interpretare nu are nici un temei logic şi nici nu corespunde situaţiei reale existente în acea perioadă. Nicăieri, în legile statului şi în

183 General Eugen Bădălan, colonel Teodor Frunzeti, *Acţiunile militare altele decît războiul*, Ed. Militară, Bucureşti, 2001, pp. 27-28. (Textul reproduce regulile *ROE Training*, Center for Army Lessons Learned, Fort Leavenworth, Kansas, SUA.)

184 *Ibidem*, p. 29.

185 General Ion Gheorghe, general Corneliu Soare, *Doctrina militară românească. 1968–1989*, Ed. Militară, Bucureşti, 1999, p. 139.

regulamentele militare, nu există vreo prevedere prin care armata să fie obligată a lupta împotriva propriului popor sau a unor categorii, organizaţii, grupuri ale populaţiei“[186]. Şi totuşi...

În timpul manifestaţiei de la Inter, Mihai Montanu a surprins o scenă cu totul stranie. În colţ, pe după Inter, au oprit două maşini din care au ieşit cîte doi inşi civili care s-au ataşat unui grup aflat acolo. Montanu a putut asista probabil datorită felului cum era îmbrăcat şi cum arăta: „cizme militare peste pantaloni, barbă, căciulă de docher, scurtă vătuită de camuflaj“, fiind mai mult ca sigur confundat cu un ofiţer al Filajului, motiv pentru care a fost lăsat în pace. Astfel, el a putut povesti membrilor Comisiei senatoriale acest episod neobişnuit:

„Sabin Ivan: Aţi recunoscut pe cei din cele două maşini?

Montanu: Nu. Erau efectiv executanţi. Greu de spus *de partea cui erau*, aşa, la o primă tentativă, poate aş fi tentat să zic că *nu erau de-ai noştri, de pământ*. Nu am elemente să susţin.

Gabrielescu: Ce făceau?

Montanu: Deci, cum v-am spus: s-au strîns într-un punct pe Batiştei, care era la gura de metrou şi dispăreau cîte unul, cîte doi în mulţime, după care se reîntorceau. Reîntoarcerea lor coincidea cu ţipetele mulţimii şi cu scoaterea pe braţe a cîte unuia din mulţime.

Sabin Ivan: Credeţi că trăgeau din buzunar cumva?

Montanu: Nu am văzut. Nu pot să spun. Posibil. Dar era şi întuneric, nu se mai vedea ca lumea. Deşi, după ce ne-am împrăştiat din Grădina Icoanei, după ce fusese 1 noaptea, am mai ieşit puţin în Rosetti să văd cam care e pulsul şi ce se întîmplă, iar pe Rosetti spre intersecţia cu Al. Sahia, foarte multe Dacii cu cîte patru tipi care pendulau pe zonă. Erau probabil la observare. Nu mă întrebaţi că nu ştiu.“[187]

„Daciile“ din Piaţa Rosetti aparţineau Consulatului URSS, autoturisme care fuseseră semnalate şi mai devreme, în timpul zilei,

[186] *Ibidem*, p. 140.

[187] Arh. SR, *Stenograma nr. 14/10.XI.1993, Audiere Montanu Mihail*, p. 5.

acţionînd în zona Primăriei Generale şi pe Bulevardul 6 Martie în sus. Iată ce mi-a declarat generalul Alexie în ziua de 17 ianuarie 2004:

„AMS: Spuneţi-mi ceva despre cazul Rosetti.

Ştefan Alexie: Eram în anticamera biroului lui Iulian Vlad. Eu, Stamatoiu, Mortoiu, cred că era şi Goran, aveam staţiile deschise şi pe frecvenţa noastră, şi pe frecvenţa Miliţiei. De altfel, toate comunicaţiile le făceam pe frecvenţa Miliţiei, pe circuitul de informaţii larg, dispeceratul era comun. Stînd pe staţie în noaptea de 21 spre 22 decembrie, undeva între orele 01.00 şi 02.00, intră pe comunicaţie un echipaj de miliţie din Piaţa Rosetti.

AMS: Vă confirm că a fost un echipaj de miliţie acolo, din informaţiile mele undeva în zona Plafarului, a unui magazin de seminţe, în lateral.

ŞA: Era în momentul în care se evacua lumea de la Inter...

AMS: Nu-i evacuau, îi alergau cu tancurile, domnule general! Dacă pot determina ora la care au fost alergaţi de tancuri, pot să vă spun şi la ce oră a intrat echipajul de Miliţie pe frecvenţă.

ŞA: Da, în momentul acela. Lumea speriată a luat-o pe bulevard în jos. Echipajul comunica însă că în zona Rosetti au fost opriţi de o maşină Dacia cu număr de TC (taxi consular). Cei din maşina TC strigau la oameni: «Înapoi, înapoi!». S-au dat jos din maşină şi au început să-i dirijeze înapoi spre Piaţa Universităţii. Miliţienii au raportat numărul maşinii. Noi aveam evidenţa, astfel că am aflat repede: maşina aparţinea Consulatului URSS. Cel care ştie exact este un tip de la miliţie, Marin Bărbulescu *(comandantul Miliţiei Capitalei,* n.a.)

AMS: Vorbeau româneşte?

ŞA: Da, erau basarabeni.“[188]

Comisia senatorială instituită pentru reconstituirea evenimentelor din decembrie 1989 a consemnat implicarea unor cetăţeni străini în grupurile de manifestanţi de la Inter şi Piaţa Universităţii.

---

[188] Alex Mihai Stoenescu, *op. cit.*, p. 107.

Mai întîi li s-a semnalat prinderea unor cetăţeni străini (occidentali) în rîndurile manifestanţilor. „Generalul Vasile a plecat pe la 11 noaptea pe platou, pentru că a fost informat că între cei reţinuţi se aflau şi doi diplomaţi francezi, care erau în atenţia Direcţiei IV. Şi atunci generalul Vasile a plecat din biroul meu ca să vadă ce se întîmplă cu ei şi chiar a şi spus: «Dom'ne, vedeţi cum facem». I-a şi raportat generalului Vlad ca ăştia doi să nu fie îmbarcaţi în maşini şi duşi la Jilava"[189]. Aşa cum arătam, Comisia senatorială a certificat chiar acest caz: „Este de menţionat că Sandahl Eric şi Benaxeteguy Bernard, ataşaţi militari adjuncţi la Ambasada Franţei, au intrat în rîndul demonstranţilor din faţa Hotelului Intercontinental. Ulterior, ei au fost reţinuţi cu alte elemente şi conduşi la organele de miliţie pentru cercetare... În rîndul demonstranţilor de la Hotelul Intercontinental s-a aflat şi ambasadorul Olandei... A dat mai multor persoane numărul de telefon 33.25.27 de la reşedinţa sa, solicitîndu-le să-l sune pentru a-l informa cu desfăşurarea în continuare a lucrurilor"[190]. Oricum, nu aceşti cetăţeni străini, fără îndoială membri ai unor servicii de informaţii şi spionaj, au tras după manifestanţi cu arme de luptă militare. Dar nu putem să nu ne punem întrebarea, dacă informaţia se confirmă, ce rost aveau armele asupra lor? Cetăţenii străini care ne interesează pe noi sunt aceia care, fie de la Hotel Intercontinental sau din altă clădire, au tras în mulţime cu arme cu lunetă pentru a crea diversiunea. Există un martor ocular cu o anumită experienţă care a asistat la cazul tragerilor diversioniste şi la rănirea sau moartea unor manifestanţi în imediata lui apropiere. Gelu Voican Voiculescu, care, reamintim, a fost viceprim-ministru al guvernului Roman şi a făcut reconstituiri, a descris această scenă:

„AMS: Spune-mi, cînd erai la Inter, ai observat că se trăgea şi din blocurile de pe bulevard?

---

189 Arh. SR, *Stenograma nr. 90/4 mai 1994, Audierea colonelului Goran Gheorghe*, p. 5.

190 Arh. SR, *Raportul Comisiei senatoriale privind acţiunile desfăşurate în revoluţia din decembrie 1989*, vol. 1, pp. 33-34.

Gelu Voican Voiculescu: S-a tras din Blocul «Creditul minier». Fiind foarte aproape de bucata asta de stradă, pe partea dreaptă, spre Inter, în timp ce cîţiva tineri erau căţăraţi pe baricadă, lîngă mine a căzut unul secerat. Era rănit fără vreo explicaţie. Au fugit cu el la Colţea. Dacă se trăgea dinspre baricadă, i-ar fi nimerit pe cei de la baricadă, de sus şi din spatele ei. Ăsta căzuse în dreapta mea. Instinctiv am ridicat capul, m-am uitat exact în faţă şi am văzut clădirea «Creditului minier», faţada dinspre Batiştei. Nu se putea trage acolo de la sau din spatele baricadei. Vreau să-ţi spun că au murit vreo şase inşi loviţi astfel, morţi sau răniţi mortal, care erau duşi repede..., erau cu capul căzut pe spate, le atîrna capul aşa..., fugeau cu ei la Colţea. Toţi au fost împuşcaţi acolo, în partea dreaptă, spre Inter. S-a spus că erau securişti care trăgeau pe sub haine... E o prostie, am cercetat cazul, am discutat şi cu Goran. Oamenii lor s-au infiltrat prin mulţime, dar îşi lăsaseră şi actele la birou, să nu-i prindă careva, că-i sfîrtecau. Urmăreau străinii băgaţi şi ei acolo şi pe unii suspecţi pe care îi ştiau de mult. O prostie, fără nici un credit.

AMS: Am stat de vorbă cu miliţieni care s-au aflat în zonă şi mi-au spus acelaşi lucru: aveau ordin să nu poarte arma, au predat-o la sediu. Dar, încearcă să-ţi aduci aminte, cam pe la ce oră au fost loviţi oamenii ăştia?

GVV: A început după ce au dat pompierii cu spumă, deci, după ora 21.00. Sigur, era întuneric, dar mie mi s-a părut că s-a tras de la «Creditul minier».

AMS: Ai văzut foc la gura ţevii?

GVV: N-am văzut foc la gura ţevii. Unii se jură că s-a tras de la Inter, dar eu mă îndoiesc. Felul cum au căzut şi locul indică foc tras din clădirea de pe Batiştei. Părerea mea este că aceşti morţi au căzut ca să întărîte lumea.

AMS: Dar ce sens avea pentru securişti sau pentru forţele de ordine sau chiar pentru Ceauşescu să întărîte lumea? Interesul lor era s-o potolească. Ceauşescu dă ordine să-i caute pe Păunescu, pe Deşliu şi pe DRP să parlamenteze cu ei, să-i convingă.

GVV: Impresia mea este că aceste lucruri au fost făcute de oameni interesaţi să-i îndîrjească pe oameni, să escaladeze situaţia. Sîngele acelor victime a fost spălat după aia.

AMS: Prin urmare, se trăgea cu arme care disimulau focul.

GVV: Da, erau prevăzute cu un sistem de disimulare. Ştii că există astfel de dispozitive."[191]

Asupra implicării străinilor în evenimente avem o mărturie calificată din partea colonelului (r) Ionel Bejan, pe vremea aceea căpitan la Secţia 6 Miliţie, care, aflat noaptea în dispozitivul de la Palatul Telefoanelor, a surprins următoarea scenă edificatoare: „În dimineaţa zilei de 22 decembrie, în jurul orei 02.00, dinspre Sala Palatului au urcat pe str. 13 Decembrie două autoturisme LADA, care au virat pe Calea Victoriei, către CCA, după care au virat din nou dreapta pe str. Matei Millo, care face legătura între Calea Victoriei şi str. Brezoianu, şi au oprit în dreptul Palatului Telefoanelor, pe partea cu fostul Teatru Naţional, unde la acea dată exista un WC public. După ce au oprit motoarele, din cele două autoturisme s-au dat jos trei persoane, doi bărbaţi şi o femeie, au scos o hartă, au aşezat-o pe capota portbagajului ultimei maşini, au discutat între ei, urmărind indicaţiile hărţii şi în acelaşi timp arătînd cu degetul diverse locaţii din zonă. Aceste locaţii au fost: turnul cu ceas al Institutului de Proiectări Carpaţi, Palatul Telefoanelor şi locuinţele de deasupra Pasajului Victoria. De precizat este faptul că cele două autoturisme erau cu numere de înmatriculare ruseşti, că bărbaţii care au coborît din ele aveau pe cap căciuli specific ruseşti, aveau o constituţie atletică (chiar sportivă, aş putea spune). Nu am auzit ce limbă vorbeau, dar după o perioadă scurtă de timp s-au urcat în maşini şi au plecat, coborînd pe str. Matei Millo. Cert este un lucru şi anume că, deşi aveau aerul specific unor turişti, nu afişau comportamentul unor turişti care să fie veniţi de curînd în oraş sau să fie dezorientaţi, cu toate că în zona apropiată erau concentraţi demonstranţi, de

[191] Alex Mihai Stoenescu, *op. cit.*, pp. 213-214.

pe transportoarele blindate se trăgeau intens focuri de avertisment, iar un elicopter survola zona cu luminile aprinse. Eu nu ştiu ce turist face turism în astfel de situaţii. Au lăsat impresia unor oameni siguri pe ei, nu aveau nevoie de nici o indicaţie, drept dovadă fiind faptul că nu ne-au întrebat nimic în condiţiile date, cu toate că eram în apropiere şi că, fiind de la Miliţie, în uniformă, eram în măsură să le oferim orice îndrumare. Cert este că în luna ianuarie 1990, cînd am revenit în zonă, turnul cu ceas al Institutului de Proiectări şi Palatul Telefoanelor (astăzi în renovare) purtau urme vizibile lăsate de gloanţe, iar un apartament de deasupra Pasajului Victoria era pur şi simplu distrus. Şi asta o spun cu regret, după 15 ani, interval de timp ce nu mi-a şters din memorie evenimentele trăite şi nici momentul cînd un cetăţean din acel apartament a coborît în după-amiaza zilei de 21 decembrie şi ne-a oferit o bucată de şuncă şi o sticlă cu apă, mie şi colegilor mei. Eram morţi de foame. Am avut o strîngere de inimă, neştiind ce s-a întîmplat cu acel om"[192]. Avînd în vedere mulţimea de informaţii şi mărturii despre prezenţa unor străini, de regulă cetăţeni sovietici, în zona străzii Matei Millo putem trage concluzia că a fost unul din punctele de reper ale formaţiunilor diversioniste sovietice, oferind un acces imediat la centrul evenimentelor şi totodată o cale de fugă, de retragere pe strada Brezoianu.

Pe baza mărturiilor înregistrate pînă acum, venite atît de la Armată, Miliție și Securitate, cît și de la revoluționari cunoscuți – Dan Iosif, Mihai Montanu, Gelu Voican Voiculescu –, se poate ajunge la concluzia că focurile ucigașe de diversiune s-au tras înainte de spargerea baricadei și au avut scopul de a întărîta mulțimea împotriva forțelor de ordine, de a produce morți prin împușcare, în condițiile în care trupele MApN executau foc vizibil, cu trasoare, în plan vertical, în sus. Acel foc diversionist, asupra căruia conducerea Securității, dar și a SRI, nu are nici

[192] *Ibidem*, pp. 143-144.

un dubiu, se estimează că a fost executat de trăgători străini, posibil sovietici, sau de luptători români aflaţi în legătură cu acţiunea sovietică.

În ansamblul dosarelor revoluţiei există o coincidenţă tulburătoare: cel puţin în patru locuri – Timişoara, Bucureşti, Sibiu, Cluj –, primul foc mortal, primul glonţ care a omorît un om nu-şi găseşte autorul şi se prezintă, în toate cele patru cazuri, ca inexplicabil balistic în raport cu dispunerea forţelor de represiune. Traiectoria glonţului care a lovit-o pe Lepa Bărbat la Timişoara nu poate fi reconstituită; tragerile acelea suspecte din Blocul „Creditului minier" de la Bucureşti n-au nici o noimă din punctul de vedere al represiunii; la Sibiu, focul care l-a omorît pe soldatul Mitiţi a venit dintr-o clădire izolată aflată în spatele sediului Inspectoratului MI; originea glonţului care l-a rănit pe ofiţerul Carp Dando la Cluj, în timpul busculadei sale cu actorul Călin Nemeş, nu a fost descoperită. Este adevărat că la Bucureşti primul foc mortal a fost tras de un miliţian, dar scena s-a produs departe de locul baricadei şi mult înainte de formarea ei; nu are legătură cu focul diversionist de la Inter. Cadre de Securitate pun aceste focuri diversioniste pe seama unor comandouri străine.

Procuratura Militară a ajuns la o concluzie cu caracter general în „cazul Inter": „Din cercetări a rezultat că focul de armă s-a folosit asupra manifestanţilor, fie izolat, fie, mai ales, pentru împrăştiere. Numărul de morţi şi răniţi prin împuşcare cumulat este de 148 persoane, ceea ce demonstrează că acţiunea forţelor de reprimare nu a vizat exterminarea masei de manifestanţi, obiectiv care s-ar fi putut lesne materializa prin folosirea în plin a puterii de foc concentrate la faţa locului, iar pe de altă parte că de armele de foc s-a uzat izolat, întîmplător, aşa cum de altfel s-a subliniat anterior"[193]. Afirmaţia Procuraturii Militare că numărul mic de persoane lovite de gloanţe demonstrează „că acţiunea forţelor de reprimare nu a vizat exterminarea masei de manifestanţi"

[193] CSJ.SPM, Autor colectiv coordonat de general de brigadă Samoilă Joarză, *Sinteza aspectelor rezultate din anchetele efectuate de Parchetul Militar, în perioada 1990–1994, în cauzele privind evenimentele din decembrie 1989*, p. 115.

nu ţine cont de numărul total al manifestanţilor de la acea oră, estimat la aproximativ 500 de persoane. Să împuşti 148 din 500 nu pare foc selectiv!

Au murit în represiunea de la Inter–Sala Dalles 48 de persoane. Dintre acestea 8 au murit lovite de autovehicule (în primul rînd incidentul cu camionul), o persoană (Ion Moşneagu), prin lovire cu un obiect contondent – e posibil să fie tînărul omorît în bătaie, şi 39 de persoane, ucise cu arme de foc. Între aceştia sunt şi astăzi 3 neidentificaţi! Asupra condiţiilor în care au murit acei 48 de oameni, Procuratura Militară a identificat două momente: incidentul cu camionul, care a provocat o avansare revoltată a mulţimii spre forţele de ordine „care au deschis foc de avertisment", moment în care „s-a tras însă şi asupra manifestanţilor, înregistrîndu-se 8 morţi şi 13 răniţi prin împuşcare"[194]; atacul asupra baricadei a survenit în jurul orei 24.00, „cînd se înregistrează zeci de morţi şi zeci de răniţi prin împuşcare". Trebuie precizat aici că morţii au căzut în majoritate la gura de metrou Batiştei şi în partea de bulevard dinspre Piaţa Universităţii (între Institutul de Arhitectură şi sensul giratoriu), fapt atestat atît de existenţa acolo a ansamblului monumental din acest perimetru, cît şi de mărturiile privind spălarea de sînge a carosabilului şi a trotuarelor în dreptul intrărilor „gurilor" de metrou. Este greu de crezut că aceşti oameni au mai fost omorîţi prin trageri din blocurile din dreptul baricadei. În timpul unei întîlniri cu Petre Roman, în ziua de 2 august 2004, am insistat pe acest moment:

„AMS: Dar, cît aţi fost la baricadă, aţi observat să se tragă de pe acoperişul Restaurantului Pescarul sau de la «Société Générale»?

Petre Roman: Nu, nici vorbă de aşa ceva. Nu cădeau oameni, nu a existat un foc tras din care să fi căzut oameni înainte de spargerea baricadei. Trebuie să ne gîndim ce scop putea avea o astfel

[194] *Ibidem*, p. 102.

de acţiune. Scopul forţelor de represiune era să ne împrăştie, să ne gonească de acolo, ori un astfel de foc selectiv poate produce diversiune, adică cu totul alt scop decît voia Ceauşescu. Ceauşescu voia să termine cu manifestaţia aia, nu s-o înfierbînte.

AMS: Este logic ce spuneţi. Mai este şi problema că liderii baricadei, ca Dan Iosif, de exemplu, stăteau pe baricadă şi nu trăgea nimeni în ei.

PR: Sigur. Nu, nu, nu ştiu de unde a apărut povestea asta. Eu nu am văzut aşa ceva. Vă repet că în momentul în care s-a deschis focul în plan orizontal, s-a tras de departe, din spatele blindatelor. Înainte trăgea în sus un blindat uşor.

AMS: Un ABI.

PR: Nu ştiu cum îi spune... ba da, ba da, era un ABI. Din el se trăgea cu muniţia aceea care lăsa o lumină violetă.

AMS: Bineînţeles, nu putem exclude ca focul orizontal să fi fost tras şi din acest ABI. Unde au căzut oamenii împuşcaţi?

PR: Au căzut în zona fîntînei, mai în faţă, în zona Institutului de Arhitectură. Apoi au căzut în apropierea gurilor de metrou, pentru că i-au urmărit şi au tras după ei. Eu am avut norocul, şansa mea, că eram aproape de Restaurantul Dunărea şi am putut fugi pe lîngă Institutul de Arhitectură şi să intru în Pasajul Victoria. Privind în urmă, am văzut atacul în porţiunea dintre Restaurantul Dunărea şi Universitate. Erau trupe ale Armatei. Cei mai mulţi manifestanţi au fugit în spate, spre Colţea."[195]

Avem, aşadar, două mărturii de pe cele două laturi ale bulevardului, una din dreptul Hotelului Intercontinental (Gelu Voican Voiculescu) şi una din dreptul Institutului de Arhitectură (Petre Roman). Tragerile de diversiune s-au efectuat numai pe partea dinspre Inter, cel mai probabil din blocul aflat pe colţ cu strada Batiştei. Au rămas active două teorii: teoria revoluţionarilor, care a acuzat mai întîi Securitatea şi apoi Armata, şi teoria autorităţilor care, pentru a elimina vinovăţia – altfel translucidă – a Armatei, a

[195] Alex Mihai Stoenescu, *op. cit.*, pp. 170-171.

accentuat teza trăgătorilor infiltraţi sau urcaţi pe blocuri. În momentul în care identifici cele două scene în care s-a tras şi, în ambele, forţele Armatei sunt în prima linie sau pe tancuri, executînd foc de intimidare, nu mai poţi ocoli realitatea decît inventînd securişti infiltraţi printre manifestanţi. Pe de altă parte, întrebările de mai sus asupra existenţei şi acţiunii unor forţe străine au nevoie în continuare de probe suplimentare. Deşi membru NATO, statul român continuă să le ascundă în arhive, pentru a nu se putea proba adevărul.

Cine a condus represiunea? Existenţa comandamentului special instituit de Nicolae Ceauşescu după ora 18.00 nu mai poate fi tăgăduită astăzi. A fost incontestabil un comandament de represiune şi nu unul de restabilire legală a ordinii publice, deoarece deplasarea forţelor militare, pe fond a celor ale Ministerului Apărării Naţionale, precum şi deschiderea focului cu muniţie de război nu s-au făcut în condiţii legale. În timpul teleconferinţei, primul-secretar de la Cluj, Ioachim Moga, a cerut să se instituie starea de necesitate şi în judeţul condus de el. Ceauşescu îi va răspunde: „Măsurile pe care le-am spus să le luaţi reprezintă mai mult decît starea de necesitate". Peste starea de necesitate nu era decît starea de război. Cu cine?

Luaţi de valul incriminărilor multiple la adresa lui Nicolae Ceauşescu, analiştii şi gazetarii au uitat sau au ignorat faptul că în acel moment fusese decretată (legal) starea de necesitate numai pentru judeţul Timiş şi pentru Timişoara. Municipiul Bucureşti nu se afla în starea de necesitate! Toate ordinele lui Ceauşescu din ziua de 21 decembrie 1989, privind constituirea unui comandament unic, pentru mobilizarea forţelor MApN şi pentru deschiderea focului, au fost ilegale.

De altfel, ordinele iresponsabile şi ilegale ale şefului statului au pornit cu un abuz grav, ce se înscrie şi el, ca şi în cazul Timişoara, în categoria juridică a infracţiunii de subminare a puterii de stat. Conform generalilor Ministerului de Interne, imediat ce a ieşit din balcon şi a reintrat în clădirea CC, Nicolae Ceauşescu

ar fi spus următoarele: „Vom apăra cauza, vom apăra socialismul cu arma în mînă pentru că suntem într-un război mai greu decît cel împotriva hitlerismului. Deci, *suntem în stare de război şi nu de necesitate*. Armata, Internele, Securitatea să-şi facă datoria imediat“[196]. Nu a fost emis nici un document în acest sens, nu a fost convocat Consiliul de Stat. După terminarea teleconferinţei de la ora 18.00, Ceauşescu a continuat printr-o discuţie cu membrii CPEx prezenţi, în care a rostit cîteva cuvinte foarte importante: „Armata, trupele de securitate, toate celelalte unităţi subordonate, inclusiv *gărzile sau detaşamentele de luptă şi apărare,* sunt subordonate comenzii unice. Această comandă unică este asigurată de ministrul Apărării, ministrul de Interne, ministrul secretar de stat la Interne şi şef al Gărzilor patriotice – desigur, sub conducerea comandantului suprem“[197]. Pentru început, este de observat că Ceauşescu face o diferenţiere explicită între Gărzile patriotice şi detaşamentele de luptă şi apărare, ceea ce întăreşte ideea că Ceauşescu a ordonat constituirea unor formaţiuni înarmate de activişti de încredere ai partidului. În al doilea rînd, în exprimarea lui Ceauşescu sau în redactarea documentului s-a strecurat o greşeală: formularea „ministrul secretar de stat la Interne *şi şef al* Gărzilor patriotice“ nu corespunde realităţii, fiind vorba de două funcţii şi persoane diferite – generalul Iulian Vlad, ministrul secretar de stat la Interne, şi colonelul Pîrcălăbescu, şeful de stat major al Gărzilor patriotice. Mai subliniez că acesta din urmă se subordona direct lui Ceauşescu. În continuare, Ceauşescu mai spune un lucru semnificativ: „Secretariatul de coordonare, deci cel care urmăreşte întreaga activitate, este Silviu Curticeanu, ca secretar al *comandamentului unic“.* În fapt, şeful comandamentului unic a fost ministrul Apărării, generalul Vasile Milea. Iar Manea, şeful Cancelariei, sursă de primă mînă, confirmă acest lucru fără echivoc: „Din cîte ştiu eu, s-a format un colectiv, seara, cam după 19.00-20.00, format din *Milea ca principal responsabil şi comandant unic*, Vlad, Postelnicu, Dincă, care au avut sarcina să stea ca grup de comandă şi consultare

[196] Colectiv coordonat de general de divizie Ion Pitulescu, *op. cit.*, p. 168.
[197] Constantin Sava şi Constantin Monac, *op. cit.*, p. 202.

acolo, între manifestanţi şi forţele militare mobilizate cu armament“[198]. La ora 22.57, o oră înainte de spargerea baricadei, se raportează comandantului Armatei 1 consumul de muniţie din zona Inter: „R1 (Regimentul 1) = 40 buc. (calibrul) 7,62 *(foarte puţin, indică foc izolat, sporadic* n.a.), R2 (Regimentul 2) = 8 000 (calibrul) 7,62 *(este relativ puţin, indică foc de salvă, două-trei salve*, n.a.) şi 2 000 (calibrul) 14,5“[199] *(este mult, muniţie de mitralieră grea de pe tanc, dar este de presupus că s-a folosit pentru salve în aer*, n.a.) Acest consum de muniţie confirmă concluziile Procuraturii Militare că, pînă la ora 0, s-a tras ocazional. Din păcate, un glonţ de calibrul 7,62 poate omorî sau răni grav şapte persoane, astfel că au fost suficiente cîteva cartuşe din cele 8 040 trase pînă la acea oră ca să producă primii opt morţi şi treisprezece răniţi. Nu există nici o acoperire legală pentru existenţa acestor victime. La ora 23.03, comanda dispozitivului militar de la Inter este informată că în Piaţa Rosetti a sosit o coloană de maşini cu muncitorii de la Uzinele 23 August. Nu era vorba de un act de solidaritate, ci de o formaţiune de Gărzi patriotice adusă pentru a-i lua la bătaie pe manifestanţi. De altfel, spargerea baricadei şi lichidarea acţiunii de protest a fost consemnată rece în *Documentarul* generalului Voinea, comandant al Armatei 1:

„(Ora) 00.00 – aprox. 500 de oameni s-au dus la Steagu Roşu *(întreprinderea din Braşov*, n.a.) să-i scoată pe cei de acolo care *nu vor să iasă*.

(Ora) 00.12 – Tc(tancurile) au spart blocada.

– 4 Tc (patru tancuri): 2 pe Magheru; 1 Tc la Ciclop, 1 CCA.

– **G.P. (Gărzile patriotice) – 23 Aug. îi atacă pe manifestanţi.**

– camion cu butoaie benzină arde.

Cpt. Marin *(raportează*, n.a.)

– 1 TAB – incendiat.

– S-a spart blocada la Intercontinental.

---

[198] Arh. SR, *Stenograma nr. 23/28 decembrie 1993, Audiere Manea Constantin*, p. 27.

[199] *Documentarul-Comandantului*, general maior Voinea Gh., copertă roşie, p. 4.

– Au dat foc la maşini.

(Ora) 00.45 – Mr. Carp transmite

de la fabrica de chibrituri, coloane mari se duc pe Coşbuc spre Piaţa Unirii. *(Informaţia este importantă deoarece dovedeşte că unele coloane de muncitori s-au mişcat foarte devreme în acea noapte, astfel că reacţia comandantului unic al represiunii poate fi corect înţeleasă din acest moment*, n.a.)

(Ora) 00.48. R1 Mc a mai pregătit 7 Tc; R2 Mc – mai pregăteşte 3 TAB. *(În faţa informaţiei că din unele platforme industriale ale Capitalei se îndreaptă spre Centru coloane de muncitori, ministrul Milea ordonă suplimentarea efectivelor de blindate!*, n.a.)

(Ora) 01.00... (*Unităţile din dispozitiv îşi verifică sau schimbă frecvenţele*, n.a.)

(Ora) 01.20 – Lt. col. Dumitru. S-au întors de la Steagu Roşu 1500, scandează jos.... *(generalul Voinea nu avea curajul să scrie „Jos Ceauşescu!", aşa că punea puncte-puncte*, n.a.), „Armata e cu noi" (...)

(Ora) 02.30 – Lt. col. Costache raportează:

– gurile de la Metrou sunt preluate de G.P.

– patrulele de miliţ. pe stradă.

– 01.40 – 01.54 – s-a stins lumina stradală (*ordinul a venit de la Comitetul Municipal de Partid pentru a nu se vedea cum este spălat sîngele la Piaţa Universităţii de maşinile de la salubritate*, n.a.).

– aprox. 50% cetăţenii din blocuri nu dorm (luminile aprinse).

– grupuri de 5-6 intră în cartiere *(informaţia se referă la micile nuclee desprinse din grupul de protestatari de la Inter care au hotărît să se deplaseze în oraş pentru a mobiliza cetăţenii la revoltă*, n.a).

– s-a transmis la minister, la col. Popescu."[200]

În acelaşi interval dramatic al manifestaţiei se petrece un fapt extrem de grav, cu consecinţe incalculabile în timp şi care mai sunt active şi astăzi: ministrul Vasile Milea dă ordin ca două detaşamente de cadre şi studenţi-ofiţeri ai Academiei Militare să se deplaseze

[200] *Documentarul-Comandantului*, general-maior Voinea Gh., copertă verde, p. 109.

înarmate în zona de represalii. Tinerii ofiţeri vor fi amplasaţi într-o zonă activă a incidentelor de la Inter şi, conform mărturiilor cadrelor MI (Miliţie şi Securitate), au deschis foc, producînd mare parte din victime. Pentru momentul spargerii baricadei, generalul Vlad îi plasează în faţa manifestanţilor, dar nu i-a văzut trăgînd în plan orizontal. Bineînţeles, ofiţerii Academiei Militare afirmă că morţii aparţin unor cadre militare ale Securităţii şi Miliţiei care au acţionat în civil, cu armamentul ascuns sub haine, pentru a-i dispersa pe manifestanţi. Generalul de brigadă în rezervă Mihai Chiriac consideră că prezenţa ofiţerilor-studenţi şi, în general, a trupelor MApN în centrul operaţiunilor de represalii a fost urmarea unui scenariu. „Era un scenariu care urmărea marcarea prezenţei ofiţerilor, alături de subunităţile luptătoare, la acţiuni de înăbuşire a manifestaţiei anticeauşiste şi anticomuniste“[201]. Generalul, fost cadru al Academiei Militare, enumeră cîteva elemente ale acestui scenariu: ofiţerii-studenţi erau convinşi că au fost implicaţi intenţionat într-o „aventură compromiţătoare pentru armată“; securiştii trăgeau cu armament ascuns sub haine; parte din subunităţile Securităţii erau îmbrăcate în uniforme kaki; ofiţerii-studenţi fuseseră trimişi echipaţi pentru luptă – cască militară, mască contra gazelor, pistol automat; blindatele se mişcau încontinuu „după un grafic“, trăgînd în aer cu mitralierele de 14,5; în sfîrşit, dimineaţa trupele Securităţii s-au retras, lăsînd „la vedere“ numai trupele MApN, astfel încît să se creadă că ele au făcut represiunea. Ideea scenariului prezentat de generalul Chiriac corespunde unei singure realităţi – ofiţerii de elită, corpul tînăr al cadrelor superioare al Armatei a fost implicat iresponsabil într-o represiune sîngeroasă. Numai că toate ordinele privind implicarea trupelor MApN şi a studenţilor Academiei Militare în represiune au venit dintr-un singur loc: ministrul Apărării, general Vasile Milea. Nimeni altcineva nu putea transmite studenţilor militari (ofiţeri-elevi, cum erau numiţi) ordinul să fie trimişi la Inter, să fie echipaţi de luptă, nimeni altcineva nu putea mişca blindatele şi nimeni altcineva nu a dat ordinul ilegal de

[201] General de brigadă (r) Mihai Chiriac, *Aniversare însîngerată*, Ed. Militară, Bucureşti, 2003, p. 24.

deschidere a focului. Ceea ce nu se spune este că, după evenimentele din 1968, **Academia Militară a fost trecută în planul de apărare drept unitate de luptă cu misiunea de a apăra sediul CC** în caz de război. În privința atitudinii Securității, putem să o acuzăm de orice, dar folosirea unor uniforme kaki nu era o decizie care să-i fi aparținut – copia modelul sovietic –, iar retragerea din stradă este mai degrabă un contraargument. Unde are foarte mare dreptate generalul Chiriac este că, într-adevăr, trimiterea ofițerilor-studenți ai Academiei Militare în zona represiunii a fost o eroare de proporții, o decizie iresponsabilă, cu consecințe grave în timp.

Ofițerii-studenți ai Academiei Militare implicați în represiunea sîngeroasă împotriva cetățenilor țării, ofițerii de elită ai Armatei române, vor fi în numai cîțiva ani comandanți de regimente, divizii, brigăzi, unități militare la diferite niveluri. O parte a corpului militar de elită al țării, cei care se pregăteau în acel moment pentru funcțiile de comandă ale Armatei, a fost compromis în acea noapte de 21 spre 22 decembrie 1989. Acest fapt va avea consecințe asupra comportamentului Armatei după revoluție, mulți ani.

Nu se înțelege în continuare cine a dat ordinul de deplasare a ofițerilor Academiei Militare şi cine le-a dat ordin să tragă? Milea era numit comandant unic, dădea ordine în acest sens, avem mărturii clare asupra acestui lucru şi, în primul rînd, *Documentarul* comandantului Armatei 1, unde sunt consemnate ordinele lui Milea. Generalul Chiriac produce însă un argument stupefiant în cartea sa: „La un moment dat am ajuns față în față cu ministrul nostru. Nu ne venea a crede. Era cu o manta de ploaie, pe centură îi atîrna un pistol, iar pe umăr, masca contra gazelor. Era obosit. Dădea impresia că mergea undeva şi nu vedea pe nimeni sau nu-l mai preocupa ceva anume. Dar, cînd ne-a văzut pe noi s-a mirat tare şi ne-a întrebat: *«Măi Chiriac, măi Bodoni, ce căutați voi aicea?... Cine v-a adus?... Ce v-a cerut să faceți? Uite în ce rahat ne-au băgat ăștia! Fiți foarte atenți la mine... Adunați-vă oamenii şi*

staţi de o parte. Nu intraţi în contact direct cu demonstranţii. Şi... mai ales, ţineţi pistoalele în port, să nu cumva să trageţi vreun cartuş... Dacă primiţi vreun ordin... anapoda, faceţi apel direct la staţia mea, pe frecvenţa... cu indicativul... folosind parola... Fiţi foarte atenţi la tot ceea ce faceţi. Feriţi-vă de nenorociri... Cu bine!... Sperăm să fie bine!». Această întîlnire a avut loc în jurul orei două şi treizeci de minute"[202]. Incredibil! Iată ce menţionează sinteza Ministerului Apărării Naţionale, în volumul dedicat revoluţiei: „La ora 22.00, *din ordinul ministrului Apărării Naţionale*, Academia Militară trimite la sediul CC două detaşamente de cadre şi ofiţeri-elevi *înarmaţi*. Cei 784 ofiţeri ajunşi la destinaţie primesc ordin să se deplaseze pe traseul Piaţa Romană-Universitate, ca rezervă pentru forţele existente în zonă, *ocupînd, în final, un dispozitiv de blocare la Intercontinental, înapoia militarilor de sub comanda maiorului Dorel Amăriucăi, unde presiunea manifestanţilor era cea mai puternică*. Spre ora 23.30, circa 400 ofiţeri-elevi sunt scoşi din acest dispozitiv şi trimişi la sediul CC, în faţa intrării B"[203]. Unde a rămas restul de 380 de ofiţeri-studenţi? Începînd cu ora 21.00, ministrul Milea va comunica cu trupele direct, prin comunicaţia stabilită de echipa sa de transmisiuni la camera 119. Îşi poate imagina cineva că ministrul Apărării, comandant unic, asistat de o grupă de stat major cu hărţi şi steguleţe, descoperea abia la două şi jumătate din dimineaţa de 22 decembrie că în zona operaţiilor de represiune se află şi ofiţerii Academiei Militare!? Imposibil şi este încă o dată imposibil ca Milea să-i întrebe pe ofiţerii săi: „Ce căutaţi voi aicea? Cine v-a adus?", la fel cum este imposibil ca ofiţerii Academiei Militare să fi fost amplasaţi în dispozitivul din faţa baricadei – primul rînd, al doilea rînd, nu are importanţă – fără ca Milea, aflat acolo mai tot timpul, să nu-şi recunoască trupele! Să fi fost atît de răvăşit Milea încît să ceară ofiţerilor să-şi ţină pistoalele în port, ofiţerii lui fiind înarmaţi cu pistoale mitralieră AKM calibrul 7,62!? Cu astfel de dezinformări şi argumente stupide venite din partea

---

202 Mihai Chiriac, *op. cit*., p. 31.

203 Costache Codrescu, *Armata română în revoluţia din decembrie 1989*, Ed. Militară, Bucureşti, 1998, p. 117.

unor ofiţeri şi generali ai Armatei române, argumente uşor de demontat datorită stridenţei lor ridicole, a crescut şi mai mult suspiciunea că Armata a tras şi a fost principala autoare a represiunii. Astfel de teze aruncă în aer orice încercare lucidă – cum sunt cele ale istoricilor Ioan Scurtu, Florin Constantiniu, Gheorghe Buzatu – de a salva ceva din imaginea Armatei şi de a limita dezastrul în care a fost aruncată aceasta, în condiţiile subordonării politice de atunci, a restricţiilor şi privaţiunilor la care erau supuşi militarii sub regimul comunist, în situaţia dramatică în care au fost puşi, între ordin şi conştiinţă. Cine a tras? Petre Roman, cunoscutul om politic, a relatat Comisiei senatoriale momentul deschiderii focului:

„Dl Roman: Ultimul asalt a fost la 1 fără 25, cînd s-a tras în plin. Atunci, am fugit, bineînţeles! Pe unii i-au atins gloanţele. Nu ştiu dacă au fost gloanţe trasoare sau de mitralieră. Dar chiar dacă au tras cu gloanţe trasoare, acestea, lovind în plin...

Dl Gabrielescu: Îmi permit să vă explic: gloanţele, fie de război, fie de apărare... trasoare – efectul este acelaşi. Asta, aşa, ca preşedinte al comisiei...

Dl Roman: Era o lumină mov, vineţie! Erau nişte pomişori, brăduţi, probabil, am avut senzaţia că sunt retezaţi de la rădăcină..."[204]

Ceea ce sugerează şi în această mărturie Petre Roman are trăsăturile unui foc automat executat după ce baricada a fost spartă şi manifestaţia împrăştiată. Cel puţin pentru această secvenţă, în care s-au înregistrat cele mai multe victime, ideea unor „civili" amplasaţi printre forţele de ordine şi care au tras după manifestanţi nu este nerealistă. Pe schema dispozitivului de la Inter publicată de Sergiu Nicolaescu, apar figuraţi astfel de civili înarmaţi în mai toată zona din faţa baricadei. Mihai Montanu a fost unul dintre cei care au asistat la distrugerea baricadei şi unul dintre cei care au fugit din calea gloanţelor: „Unul din camioane a intrat într-un tanc şi a luat foc. Pe la 11.00 noaptea. S-au declanşat acţiuni între cele

[204] Arh. SR, *Stenograma nr. 90/ 8 martie 1994, Audiere Petre Roman*, p. 5.

două părţi: soldaţi plus mulţime. Au avut cîştig de cauză cei care aveau forţa armei. Au început să ne urmărească pe grupuri. Noi ne-am retras pe strada Praporgescu. *Veneau după noi şi trăgeau*. Cu maşini de pompieri şi dube. Am ajuns în Grădina Icoanei unde ne-am salvat. (În grupul respectiv: Viorel Zamfir, Pîrjol Dodo, surorile Onac.)"[205] Gelu Voican Voiculescu, un alt martor al evenimentului, a văzut, dar a avut şi posibilitatea de a verifica: „Pe la miezul nopţii Ceauşescu şi-a dat seama că Milea tergiversează, că se fac atacuri simulate. Ei auzeau răpăitul în clădirea CC, dar nu se termina manifestaţia. Noi deja ne obişnuisem, trăgeau cu trasoarele în aer, făceau zgomot şi noi ne aprindeam ţigările, vorba aia. Era clar că militarii ne feresc şi fac jocul ăsta ca să audă Ceauşescu. Şi atunci, cam pe la miezul nopţii, Ceauşescu l-a încadrat pe Milea cu Ilie şi cu Andruţa şi i-au forţat mîna. Atunci au tras, au primit ordin şi au tras. Asta e drama lui Milea. Ăia din 21 noaptea, de la ora nouă, împuşcau fără zgomot, nu se auzea împuşcătura. Se vedea doar omul căzînd. Ori chestia asta nu poţi s-o faci decît cu armă specială cu amortizor şi infraroşu, arme pe care ai noştri nu le aveau. Am avut Securitatea în mînă, au fost oameni care au vrut să profite şi spuneau orice, turnau să scape sau să se afirme, dar nici unul nu a admis aşa ceva. Securitatea nu avea armele astea"[206]. Pare mult mai verosimil ca victimele acestui asalt să fi căzut ca urmare a focului automat tras după ei, în timp ce fugeau. Puteau fi civilii, puteau fi şi militarii din primul rînd. Asta nu exclude versiunea unor trageri de precizie, folosind arme cu infraroşu, dar mai devreme. Procuratura Militară identifică însă *doar două momente în care s-au produs victime* şi în ambele momente au tras militari ai MApN, apoi furnizează o explicaţie pentru confuzia care domneşte în privinţa autorilor: „Participarea unităţilor şi subunităţilor MApN la reprimare, cu consecinţa morţilor şi răniţilor din 21/22 decembrie, a fost cercetată în dosarul nr. 97/P/1990 al Secţiei Parchetelor Militare, dosar în care s-a stabilit că, pe lîngă ministrul de Interne şi şeful

---

205 Arh. SR, *Stenograma nr. 14/10.XI.1993, Audiere Montanu Mihail,* p. 5.

206 Alex Mihai Stoenescu, *op. cit.*, p. 215.

Departamentului Securităţii Statului (Postelnicu Tudor şi generalul Iulian Vlad – care au fost trimişi în judecată), în organizarea represiunii s-a implicat direct şi ministrul Apărării Naţionale – generalul Milea Vasile, cu privire la care s-a dispus însă neînceperea urmăririi penale dat fiind decesul (sinuciderea) acestuia. În cursul cercetărilor, identitatea militarilor care, folosind armamentul din dotare, au provocat moartea sau rănirea unor persoane, nu a putut fi stabilită. Această situaţie se datorează mai multor împrejurări cu care ancheta s-a confruntat: dispozitivele în zona centrală a capitalei – unde s-au înregistrat morţi şi răniţi – au fost formate din forţe mixte (de miliţie, securitate, armată); cadavrele nu au fost autopsiate; nu au fost prelevate elemente de muniţie din corpul celor ucişi şi răniţi – ceea ce a făcut imposibilă identificarea individuală a armelor folosite; răniţii şi celelalte persoane audiate ca martori nu au putut furniza relaţii prin care să se ajungă în concret la identificarea celor care au tras; forţele implicate în represiune au negat folosirea armamentului împotriva manifestanţilor“[207].

Să analizăm cîteva aspecte prezentate în acest document al procurorului militar şef adjunct al Secţiei Parchetelor Militare: în primul rînd, aflăm că, dacă ar fi trăit, Vasile Milea ar fi fost inculpat ca „organizator“ şi ca persoană „implicată direct“ în represiune; în al doilea rînd, nu s-a putut stabili identitatea militarilor care au tras, din mai multe motive – şi aici încep semnele de întrebare:

Dispozitivele de reprimare au fost mixte; informaţia este corectă, dar nu se precizează faptul că, în timp ce forţele de Securitate au predat muniţia intactă, trupelor Armatei le-au lipsit zeci de mii de cartuşe! Comisia senatorială a făcut două constatări: „Întreaga cantitate de muniţie a subunităţilor trupelor de securitate ce s-a aflat în zona Pieţei Palatului a fost predată la depozite în ziua de 22.12. orele 13.00-14.00, acest lucru fiind consemnat la fiecare unitate în procese-verbale întocmite de comisii numite prin ordin de zi pe unitate“, iar pentru zona Sala Dalles-Inter, comisia a stabilit că

---

207 SPM, locotenent-colonel Gh. Cornescu, *Informare cu privire la cercetările efectuate de parchetele militare în cauzele referitoare la evenimentele din Decembrie 1989*, p. 8.

„pe timpul executării misiunii, iniţial nu s-a distribuit muniţie, însă, ulterior, fiecare elev a primit cîte 10 cartuşe. După ora 02.00, atît cadrele cît şi elevii au stat în autobuze şi camioane, pînă în data de 22.12.1989, ora 12.00, cînd s-a primit ordin de retragere în unitate, procedîndu-se la ridicarea armamentului şi muniţiei. Cu această ocazie s-a constatat că numai general-locotenent Nicolae Andruţa Ceauşescu avea lipsă 6 cartuşe calibrul 7,65 pentru pistolul Carpaţi pe care îl avea în dotare". USLA nu a tras un foc, scutierii nu aveau arme de foc asupra lor. Care este consistenţa caracterului mixt al forţelor care au tras?

Cadavrele nu au fost autopsiate. De ce? Dacă la Timişoara a existat scuza lipsei condiţiilor de conservare a cadavrelor, furtul acestora şi dispariţia probelor materiale din ordinul generalului Nuţă, la Bucureşti nu s-a pus nici una din aceste probleme. Cadavrele au fost duse la spitale, la morgă, în locuri unde au existat toate condiţiile pentru efectuarea autopsiilor.

Nu s-au prelevat probe de muniţie din cadavre sau din corpul celor răniţi. De ce? După spargerea baricadei şi împrăştierea mulţimii cu foc, a avut loc spălarea sîngelui de pe stradă, ceea ce înseamnă ştergerea probelor. A văzut cineva Procuratura în Piaţa Universităţii colectînd probe (gloanţe, arme, fragmente de îmbrăcăminte, umane) sau împiedicînd distrugerea probelor? Presupunînd că nu au fost prelevate gloanţele din cadavre, din vreun motiv tehnic sau din cauze temporale, cum se explică dispariţia sau neprelevarea gloanţelor extrase din cei răniţi? Aceştia au fost duşi la un spital şi medicii au scos gloanţele din ei. Unde sunt?

Pentru toate aceste erori profesionale ale Procuraturii pot exista circumstanţe atenuante: aceleaşi considerente politice şi psihologice ca în cazul celorlalte instituţii ale statului comunist, lipsa de profesionalism şi de conştiinţă a procurorului general Popovici, deruta care a cuprins o instituţie pregătită să acuze şi să trimită în judecată pe manifestanţi şi care s-a trezit în cîteva ore că trebuie să facă asta împotriva celorlalţi, rapiditatea cu care s-au desfăşurat evenimentele. Un singur procuror surprins în Piaţa Universităţii

culegînd probe ar fi fost luat pe sus imediat. Rămîne o singură întrebare pe care o pune la sfîrşitul unor mărturii contradictorii Comisia senatorială: „Cine putea trage din locurile indicate: agenţi străini înarmaţi şi pregătiţi pentru diversiune sau Securitatea?“[208] Securitatea spune că agenţii străini, iar forţa care a luat puterea în mod autoritar şi complet, Armata, nu a fost în stare, nu a dorit ca toate aceste probe lipsă să fie găsite şi vinovăţia Securităţii, intrată în subordinea ei cu aceeaşi rapiditate invocată şi de Procuratură, dovedită. În schimb, s-a ocupat cu distrugerea probelor, cu împiedicarea cercetărilor, refuzînd să predea armamentul prezent la Inter spre cercetare şi punîndu-i pe soldaţi să-şi cureţe armele, aruncînd în bătălia publică argumente negîndite, penibile, plasînd subunităţile de scutieri în prima linie şi acuzîndu-le ca autoare ale focului, cînd acele trupe erau dotate cu scuturi şi bastoane. Pentru zecile de mii de cartuşe lipsă s-a invocat o singură scuză: au tras în aer. Nu este un comportament de nevinovat. Ca să luminăm şi mai bine momentul represiunii de după spargerea baricadei şi pentru a-l disocia şi contura separat de tragerile diversioniste petrecute mai devreme, am apelat din nou la Gelu Voican Voiculescu, care a avut curiozitatea să reconstituie faptele din calitatea oficială de viceprim-ministru şi comandant al Securităţii, identificînd şi nume de militari care au tras, unde şi cînd:

„Gelu Voican Voiculescu: (...) La baricadă era Dan Iosif, şi Dincă îi ţinea un acumulator pentru portavoce. Dan Iosif era cu geaca aia roşu cu negru, Dincă era complet răguşit. Forţele de ordine dădeau cu spumă, pompierii... Pe la 23.00 plec din nou la Păunescu. Se trăgea în sus cu trasoare. Îl găsesc şi îi spun: «Haide acum Adriane, se cîntă versurile tale acolo. E nevoie de vocea ta de tunet la baricadă».

AMS: Se cîntau versurile lui Păunescu la baricadă?!

GVV: Da, însă nu cred că ştiau ce cîntă. Deveniseră atît de populare că... Eu cred că, dacă Păunescu ieşea atunci, lumea îl

---

208 Sergiu Nicolaescu, *Cartea revoluţiei române. Decembrie 1989,* Ed. „Ion Cristoiu“, Bucureşti, 1995, p.169.

accepta. L-am atenţionat pe 25 că a venit la spartul tîrgului. Ţii minte ce-a păţit. O revoluţie naşte astfel de clipe astrale, decisive, iar în plan uman, individual, produce cotituri bruşte ale destinului. De la el am plecat cu Andrei. La 00.25, două tanchete au spulberat baricada şi au început să tragă în plin.

AMS: O secundă. Se trăgea de pe tancuri, de pe TAB-uri?

GVV: Nu, erau formaţiuni militare, infanterie care înaintau trăgînd. Eram în faţă la Inter, chiar în faţa uşilor de la Inter. Şuierau gloanţele, produceau zgomotul acela de spin, de glonţ care se roteşte rapid în aer, şi treceau pe lîngă mine în stînga şi în dreapta. Unii se aruncau la pămînt. Eu am mai rămas în picioare pentru că voiam să văd scena şi, la un moment dat, cînd mi-a şuierat un glonţ pe la urechea dreaptă, mi-am spus că e sinucidere. Dar momentele acelea de luciditate în care am rămas cu privirea spre baricadă, în timp ce lumea fugea, mi-au permis să observ efectul de contaminare gregară a panicii. Lumea fugea pe lîngă mine de rupea pămîntul, cum se spune, iar carosabilul s-a golit instantaneu, dar instantaneu. Era ceva care se măsura în două secunde. Am luat-o şi eu la fugă prin faţa Teatrului Naţional, prin parcul acela din faţă, şi am vrut să trec spre Ministerul Agriculturii. În momentul ăla, o tanchetă condusă de maiorul Roşca a făcut brusc la stînga şi m-a surprins în plină trecere. Aveam de ales să mă întorc pe trotuar sau să fug înainte, prin faţa lui. Am ales varianta să fug înainte. Tipul trăgea din plin cu mitraliera de 14,5 în axul Bulevardului Republicii. Repet, focul era în plin...

AMS: Plan orizontal.

GVV: Plan orizontal, dar pe axul bulevardului. Nu făcea cu mitraliera dreapta-stînga, că ar fi fost prăpăd. Lumea fugea pe trotuare. În colţul unde este o alimentară, înainte de Rosetti, pe partea dreaptă... este Ministerul Agriculturii, apoi o străduţă...

AMS: Care iese în spate la Colţea.

GVV: Strada Slănic. Pe străduţa Slănic, aici, în faţă la alimentară, a fost lovit un tip. A căzut ca o cîrpă, instantaneu, ca o grămadă de haine prăfuite. Vedeam primul om omorît astfel, mort pe loc. Maiorul Roşca a tras un timp din poziţia aia, apoi s-a dus înainte, a

dat roată pe la Rosetti, a tras în axul bulevardului spre Moşilor, apoi a făcut un lucru absurd. S-a suit cu roţile peste maşinile parcate, fără nici o noimă, fără nici o gîndire militară, ştiu eu, vreun scop tactic. Pur şi simplu le lua la rînd şi trecea peste ele, le strivea. A revenit pe bulevard şi, pentru că noi am strigat, a întors şi a vrut să intre pe strada Slănic.

AMS: Nu putea să vă audă, era dirijat.

GVV: Probabil, dar ne-a şi văzut. A venit în dreptul străzii Slănic şi a tras o rafală, lovindu-l pe un bărbat în gambă. Mi-aduc aminte că alerga şchiopătînd şi am văzut şi rana, o gaură relativ rotundă în gambă. Ne-am adăpostit în orice firidă, gang, colţ de clădire pe care le-am găsit. Fiind întuneric, i-a fost frică să intre pe străduţă, aşa că a renunţat şi s-a întors spre Universitate. Am hotărît să mă întorc acasă şi traversez Republicii. Ţiganii spărgeau vitrinele şi furau. De fapt, vitrinele fuseseră sparte mai devreme de lumea care a venit, dar care nu fura, era o furie neputincioasă. Acum apăruseră ţiganii şi furau. Cîteva TAB-uri au revenit şi i-au fugărit pe toţi pînă la Moşilor. Deja îmi făceam planuri: am fost sigur reperat, m-au văzut şi înregistrat, gata! Eram hotărît să fug, să trec graniţa pe Valea Someşului. Dar nu înainte să văd ce se întîmplă dimineaţa. Am ajuns (acasă) pe la 03.00-04.00 noaptea."[209]

O problemă-cheie a evenimentelor de la Inter este configuraţia reală a dispozitivului forţelor de ordine în momentul spargerii baricadei, deoarece în acel moment s-a tras, iar cei care au tras erau evident în rîndul întîi. Schiţa publicată de Sergiu Nicolaescu plasează în primele rînduri scutieri, miliţieni şi civili înarmaţi[210]. Soldaţii sunt undeva în spate. Această situaţie nu poate fi valabilă în momentul spargerii baricadei. Ion Dincă, personaj cu instrucţie militară, cunoscut general brutal, avea să declare Comisiei senatoriale: „Am vrut să plec cu un ofiţer care mă însoţea, am coborît pe la poarta B, dar se găseau trupe masate, pe (str.) Oneşti erau scutieri

---

209 Alex Mihai Stoenescu, *op. cit.*, pp. 205-207.

210 Sergiu Nicolaescu, *Revoluţia. Începutul adevărului. Un raport personal*, Ed. Topaz, Bucureşti, 1995, p. 169.

de la USLA *(corect, de la F.O.I.*, n.a.), în faţă era circa un batalion de infanterie moto cu automate, de la un regiment mecanizat din Bucureşti, care era comandat de maiorul Amăriucăi. Se mai găseau în spatele acestui bloc şase TAB-uri, iar în spatele lor erau cinci tancuri şi în spatele tancurilor erau cei de la şcoala de ofiţeri de la Băneasa, comandată de Andruţa Ceauşescu. Acesta era dispozitivul din (str.) Oneşti şi Intercontinental, iar aici baricada era deja formată şi era acea maşină, care a fost izbită în parapetul intrării, la metrou"[211]. Incidentul cu maşina (camion) izbită de parapet s-a produs după ora 23.00, fiind incendiată cu un cocteil Molotov aruncat cu precizie în interiorul unei anvelope. Aşadar, dispozitivul văzut de Dincă nu poate fi decît cel dinaintea spargerii baricadei. A urmat o dispută între liderii politici şi militari privind folosirea desantului pe tancuri în momentul spargerii baricadei. Deci, sunt operaţii imediat premergătoare spargerii baricadei. Tot atunci, Dan Iosif a observat un anumit amănunt care vine să întărească ipoteza folosirii exclusive a trupelor MApN la asaltul final: „I-am văzut pe cei care au venit din direcţia Restaurantului Pescarul – Postelnicu şi Milea. Milea avea mantaua pusă pe umeri, ca Ceapaev, iar tocul de la pistolet era deschis. A dat nişte ordine, era înconjurat de oamenii lui, de militari, şi au venit două camioane cu cîte două plutoane, nu ştiu cîţi intră într-un camion, au plecat unii şi au fost înlocuiţi de ăştia. Eu am crezut că oamenii aceia au refuzat să tragă şi sunt cei introduşi la Otopeni în dispozitiv. Eu cred că cei aduşi de la Cîmpina sunt cei care nu au vrut să tragă în noaptea de 21"[212]. Cotidianul *Jurnalul Naţional* a publicat în Nr. 3337/5 mai 2004, la pagina 6, o schemă a dispozitivului în care, imediat în spatele blindatelor, apare o formaţiune militară cu simbolul **A.M.G.** – ea înseamnă Academia Militară Generală. Este prezentat şi traseul blindatelor după ce au spart baricada. După ce blindatele au trecut prin baricadă, nu putea deschide foc decît această formaţiune – A.M.G. Lucrurile se clarifică în bună măsură prin documentele oficiale ale Comisiei senatoriale. La **Anexa 36** din raportul Comisiei

[211] Constantin Sava şi Constantin Monac, *op. cit.*, p. 569.
[212] Convorbire telefonică din 5 iulie 2004.

este publicat „Dispozitivul şi evoluţia acţiunilor desfăşurate de trupe aparţinînd MApN pe bulevardele Magheru, N. Bălcescu şi 1848 în noaptea de 21/22.12.1989“. Pe acest document oficial întocmit, conform Notei, „pe baza documentelor MApN şi a declaraţiilor unor martori oculari“, nu există civilii cu automatele pe sub haine, în schimb sunt figurate cu mare precizie forţele militare. În faţa baricadei sunt trupele UM 01908, iar imediat în spatele lor „ofiţerii-elevi ai Academiei Militare“. Este interesant că acţiunea, înfăţişată în progresie, adică şi după spargerea baricadei, prezintă înaintarea detaşamentelor Academiei Militare pe bulevard în jos, atacînd şi cea de-a doua baricadă, de la magazinul Cocor. Trupele UM 01908 dispar! Este aşadar perfect posibil, după cum arată chiar documentele Armatei ca trupele de soldaţi în termen să fi fost date la o parte, retrase în ultimul moment, iar atacul să fi fost condus, ca formaţiune de infanterie, de ofiţerii-elevi ai Academiei Militare. Incalificabil! Criminal! Unul din cele mai grave gesturi făcute vreodată în istoria ţării noastre împotriva Armatei! Numai pentru acest ordin Ceauşescu putea fi împuşcat de zece ori, iar Milea, alături de el! Aceasta este moştenirea lăsată Armatei de aceste două figuri sinistre – mînjirea elitei Armatei României cu sîngele cetăţenilor ţării.

Mai există o dispută privind felul cum a fost spartă baricada – pe fond, minoră –, experţii Armatei afirmînd că distrugerea ei s-a făcut fără viteză, iar Dan Iosif insistînd asupra faptului că s-a aflat pe vîrful baricadei şi a văzut clar cum cele două tancuri şi-au luat un avans considerabil, pînă dincolo de Sala Dalles, atacînd în forţă, cu turela rotită şi tunul îndreptat spre înapoi. Acest fapt este minor, deoarece s-a constatat pe bază de mărturii şi în lipsa vreunei contramărturii că înainte de atacarea baricadei au fost făcute anunţuri clare prin portavoce către demonstranţi, prevenindu-i să se ferească şi să părăsească zona întrucît baricada va fi distrusă de tancuri. Problema este cine a tras după ce baricada a fost spartă. Aici trebuie adăugată acţiunea forţelor de securitate-miliţie. Avem mărturii că s-a tras în plan orizontal şi dintr-un ABI, dar şi informaţii că cei mai mulţi morţi au căzut la staţia de metrou de la Batiştei, unde militarii – se estimează că ar fi fost cadre ale Ministerului de

Interne – au executat foc pe scara de acces şi apoi asupra oamenilor care fugeau pe peroane.

Aşadar, pentru a clarifica secvenţialitatea cazuisticii criminale de la baricadă şi pentru a trage şi o concluzie, vom identifica secvenţele probabile şi credibile ale represiunii:

◆ Între 16.30 şi 16.45 se petrece incidentul cu camionul militar, incident în care mor şapte persoane călcate de vehicul şi alte opt împuşcate (conform Procuraturii Militare).

◆ În jurul orei 21.00 se execută foc diversionist din blocurile alăturate, posibil numai din clădirea fostului „Credit minier", ucigînd cinci sau şase persoane din mulţime, foc tras cu arme speciale şi care nu avea nici un sens, decît să provoace întărîtarea mulţimii; toate forţele angajate, precum şi revoluţionari recunoscuţi şi responsabili afirmă că acest foc a fost tras de forţe străine. O mărturie îl indică pe colonelul Trosca cu trăgătorii lui.

◆ Începînd cu ora 00.12 se declanşează atacul forţelor militare de represiune, care execută foc cu arme automate în plan orizontal omorînd şi rănind 148 de persoane.

După oroarea de la baricadă a urmat oroarea de la sediul central al Miliţiei. Aflat printre cei arestaţi la baricadă, scriitorul Horia Roman Patapievici a descris represiunea brutală la care au fost supuşi cei arestaţi: „Ne-au pus cătuşele la ambele mîini: formam un şir dezorientat şi haotic, împins să şchiopăteze docil pe culoarele întunecate ale Lubiankăi bucureştene. Aici aveam să capăt primele semne ale violenţei represiunii care se desfăşura afară. Culoarul pe care îl străbăteam, răsucit prin măruntaiele clădirii ca un şarpe segmentat, dădea spre mai multe săli (am numărat patru): toate gemeau de oameni. Dar nu erau oamenii pe care îi întîlneam de obicei pe stradă. Ar fi mai nimerit să-i numesc «trupuri», şi anume o grămadă de trupuri stîlcite. Erau înnoroiţi, bătuţi, desfiguraţi, stîlciţi şi speriaţi. Un tînăr tocmai primea în fluierul piciorului loviturі cu bocancul: cel care i le dădea era un puşti cu ochi injectaţi şi trăsături agreabile, care, printre dinţi, îi cerea victimei sale să îşi

ţină *dracului* faţa întoarsă la zid. Un bărbat bărbos cu alură de pictor urla de baioneta cu care un miliţian îi răscolea testiculele. Alţii, mai norocoşi, erau bătuţi numai sporadic, cînd miliţienii, care se întărîtau între ei, se năpusteau înjurînd să lovească. Cei care nu aveau încă mîinile zdrelite se ţineau de zid precum beţivii (deşi nimeni nu era beat); ceilalţi, cu mîinile înroşite de sînge, se agăţaseră de pereţi cu pieptul şi cu obrajii, de teamă să nu-i supere pe miliţieni, care urlau continuu, ca posedaţii, *staţi, bă animalelor, drepţi! Stai drept, boule, nu auzi! ai?* – şi urma lovitura, şi apoi altele şi aşa pînă cînd icniturile se răreau, iar cel care lovea îşi pierdea respiraţia. Pe pojghiţa tencuielii se lăţeau desenele neregulate ale sîngelui împrăştiat. Podeaua era plină de trupuri aruncate de-a valma. Printre ele, călcînd şi izbind, cizmele miliţienilor făceau poteci de ordine. Înjurau încontinuu, monoton şi cu ură. Îşi întreţineau prin vorbe îndîrjirea pe care un maior crăcănat şi violent le-o inculca, pomenindu-l mereu pe *tovarăşul secretar general*"[213].

În acest loc vom face un salt pentru a analiza un aspect ciudat, care nu a ţinut de folosirea focului de armă la baricadă, dar se înscrie şi el în categoria represiunii.

Cazul „listelor negre"

Pe timpul cercetărilor pentru reconstituirea faptelor din decembrie 1989 am dat şi peste un subiect foarte sensibil, pe care de fapt îl lansase chiar în seara de 22 decembrie Dumitru Mazilu, fără însă a naşte şi o verificare a spuselor sale. Este vorba de „listele negre" ale Securităţii care conţineau numele opozanţilor şi disidenţilor ce trebuiau izolaţi – după altă versiune, chiar lichidaţi – în situaţii speciale. Informaţia cea mai amplă despre existenţa acestor liste a fost dată de colonelul Gheorghe Raţiu, fostul şef al

213 H.-R. Patapievici, *Politice*, Ed. Humanitas, Bucureşti, 1996, pp. 8-9. (Scenele s-au petrecut la Miliţia Capitalei, nu la Inspectoratul General al Miliţiei, cum eronat crede H.-R. Patapievici.)

Direcţiei I: „Ca să fiu mai bine înţeles am să vă relatez că din ordinul lui Nicolae Ceauşescu, fiecare unitate de Securitate avea întocmite trei tabele cu persoane ce ar fi trebuit neutralizate în situaţii deosebite, prin reţinere şi internare în lagăre sau colonii. Erau trei tabele, deoarece reţinerea urma să se facă, în raport de pericolul pentru Securitatea Statului, în trei urgenţe: I, a II-a şi a III-a. Trebuie să vă spun că generalul Vlad, ca şi ceilalţi din conducerea Securităţii nici nu ne-am propus să aplicăm această măsură, cu toată situaţia deosebită care se crease în ţară (...) Să fie clar că nici Dumitru Mazilu nu a fost arestat. În seara zilei de 21 decembrie, cînd demonstraţia din Piaţa Universităţii era în toi, Ceauşescu şi-a amintit (cu prilejul unei suite de reproşuri la adresa Securităţii) de listele la care ne-am referit. El a spus: «Uite, aveţi liste cu cei ce trebuie arestaţi în astfel de împrejurări. Ce aşteptaţi, de ce nu acţionaţi? De ce nu-l arestaţi pe Mazilu, aţi uitat că este agent american? Ce mai aşteptaţi?» În aceste împrejurări, Mazilu a fost reţinut la miezul nopţii şi condus în birourile Inspectoratului Judeţean Teleorman, unde a stat pînă a doua zi dimineaţă, cînd, din ordinul generalului Vlad (dat mult înainte de fuga lui Nicolae Ceauşescu), a fost readus la Bucureşti şi pus în libertate, profitînd astfel să se alăture celorlalţi conducători ai răscoalei“[214]. Dumitru Mazilu, una dintre cele mai controversate figuri ale revoluţiei, considerat de Securitate, pe baza unui dosar voluminos, agent român „întors“ de americani, a avut o traiectorie meteorică prin evenimentele din decembrie 1989 şi ianuarie 1990, fiind caracterizat de presă în mod exagerat ca o persoană instabilă psihic şi ale cărei declaraţii conţin o doză mare de hazard. El a descris în tonuri dramatice şi, de aceea, lipsite de credibilitate, arestarea sa şi drumul spre Alexandria, în timpul căruia urma a fi executat: „Ne aşteptam la un accident de maşină, de tractor sau un nou atac de cord – aşa cum se proceda de obicei, dar nu mă gîndisem niciodată că se va ajunge la formula PLUTONULUI DE EXECUŢIE. Ceva survenise, ceva foarte grav, dacă tiranii hotărîseră să termine atît

[214] Gheorghe Raţiu, *Raze de lumină pe cărări întunecate*, Ed. Paco, Bucureşti, 1996, pp. 68-69.

de brutal cu noi... Mai tîrziu, aveam să aflăm că vîrfurile represiunii ajunseseră la concluzia – în acea zi fatală pentru tiranie – că eu aş conduce mişcările tinerilor din Bucureşti, prin copilul meu, care fusese prezent în toate punctele fierbinţi din Capitală“[215]. Această persoană, fost ofiţer de Securitate, a ajuns omul numărul doi în stat după decembrie 1989. Dumitru Mazilu era avizat de existenţa acelui ordin secret, dar în afară de mărturia sa emoţională nu există nici o probă că s-a urmărit execuţia lui. Totuşi, o informaţie desprinsă din noianul de fraze eufuistice ale personajului ne ajută să înţelegem că ordinul primit de Stamatoiu a venit prin ministrul de Interne, Tudor Postelnicu. Este perfect plauzibil. Stînd şi analizînd însă cu atenţie şi fără sentimente afirmaţiile lui Dumitru Mazilu, putem presupune că pronunţarea numelui său în Piaţa Universităţii, cu ocazia întocmirii acelor liste ale revoluţionarilor, alături de nume ca Iliescu, Bîrlădeanu sau Corneliu Mănescu, nu putea să nu trezească alerta Securităţii în ce îl priveşte. Cunoscut de grupul „Mansarda“, aflat în legătură cu Ambasada SUA, numele său a fost lansat pe stradă cu scopul de a fi integrat scurtei liste de disidenţi aflaţi la îndemînă.

În ce priveşte cazul „listelor negre“, acesta suportă o explicaţie nu numai logică, dar şi sprijinită pe datele furnizate în acest subiect de un ofiţer de Securitate pensionar, pe nume Tudorel Popescu, fost în garda lui Gheorghiu-Dej şi comandant în anii ’50–’60 al unei unităţi MI. Ulterior a ajuns pînă la funcţia de secretar de stat la MICM. Ordinul privind neutralizarea unor opozanţi fusese emis încă de pe vremea lui Gheorghiu-Dej. De aici şi explicaţia pentru apariţia surprinzătoarelor cuvinte „lagăre“ şi „colonii“ din relatarea colonelului Gheorghe Raţiu. În 1989 nu mai existau lagăre şi colonii în care să fie duşi opozanţii. Însă ordinul exista în forma sa iniţială, iar în forma sa iniţială, ceea ce colonelul Raţiu numeşte „urgenţa a III-a“ însemna lichidarea fizică. De altfel, dacă observăm cu atenţie textul lui Raţiu vom vedea că el enumeră numai două măsuri din trei – „reţinere“ şi „internare“, fără să explice care

215 Dumitru Mazilu, *Revoluţia furată. Memoriu pentru ţara mea*, vol. 1, Ed. Cozia, Bucureşti, 1991, p. 41.

era a treia măsură. Era lichidarea fizică. În Raportul Comisiei senatoriale, la capitolul „Evenimentele desfăşurate în municipiul Arad", se găseşte şi următorul pasaj: „Comandamentul operativ din sediu a discutat diferite modalităţi de împrăştiere a manifestanţilor. Radu Constantin *(secretar CC al PCR venit de la Bucureşti*, n.a.) se interesa dacă sunt pregătite «listele A şi B» şi cerea punerea lor în aplicare. Era un ordin mai vechi al Securităţii că, în caz de necesitate, suspecţii trecuţi pe listele «A» trebuiau ridicaţi şi duşi într-o zonă necunoscută, iar cei trecuţi pe listele «B», mai puţin periculoşi, trebuiau doar izolaţi în apropierea domiciliului. La Arad nu erau actualizate aceste liste şi nici nu au fost puse în aplicare"[216]. Textul spune mult mai mult decît grafia frazelor sale. Dacă în cazul Bucureşti este invocat un ordin personal al lui Ceauşescu dat Securităţii, cazul Arad dovedeşte implicarea în acte criminale a structurii Comitetului Central, avînd în vedere că un secretar CC trimis acolo cunoştea existenţa listelor negre şi cerea aplicarea lor. Este logic să presupunem că situaţia lui Radu Constantin nu era singulară. Încă o dată se dovedeşte cît de importantă era o cercetare, o anchetă, un proces al conducerii partidului, al comunismului. De acel ordin nu s-a mai ocupat nimeni, mulţi ani de zile, motiv pentru care nici nu a fost modificat, eliminîndu-se, de exemplu, prostia cu lagărele şi coloniile, cu excepţia lui Ceauşescu, pe care îl putem bănui preocupat de această problemă în ultimele sale zile de conducător. Cei care vor să apere Securitatea, tinzînd spre un tablou imaculat al ei, sigur că neagă existenţa acestui ordin, dar în realitate problema este că nu s-a executat. Şeful Direcţiei VI a refuzat să execute ordinul lui Stamatoiu, apoi generalul Neculicioiu nici n-a vrut să audă de scoaterea lui Brucan de sub autoritatea sa, pentru că şi Brucan era vizat, iar generalul Vlad a şi ordonat aducerea lui Mazilu înapoi. Mai mult decît atît, avem o informaţie că un anumit pericol a existat. În timpul audierii sale la Comisia parlamentară, colonelul Ciurlău, şeful Securităţii Iaşi, a explicat că în dimineaţa de

---

216 Senatul României, *Raportul Comisiei senatoriale privind acţiunile desfăşurate în revoluţia din decembrie 1989*, vol. I, p. 390.

22 decembrie a primit un telefon de la generalul Vlad prin care i-a ordonat să elibereze imediat arestaţii din 14 decembrie:

„Dl Gabrielescu: Deci, generalul Vlad a dat ordin să li se dea drumul?

Dl Ciurlău: Da, mi-a dat de înţeles că cine ştie ce ordine putem primi cu ei, mă gîndeam că putea cineva să zică: «împuşcaţi-i» şi atunci am spus şefului arestului să le dea drumul.“[217]

Contactîndu-l telefonic în ziua de 14 iulie 2004 pe Cassian Maria Spiridon, unul dintre arestaţii de la Iaşi, am aflat următoarele: „Cînd au venit la mine în celulă erau grăbiţi: «Repede, repede!» Eu atunci le-am spus: «Dom'ne, nu ştiu ce v-a apucat, dar să ştiţi că eu nu mi-am schimbat opiniile» «Ştim, dar repede, repede!...» Eu, tot să le explic că n-are rost să mă elibereze... «Dom'ne, nu mi-am schimbat ideile...» Ei, nimic: «Repede, repede...». M-au scos atît de repede, că mi-au rămas batistele acolo, eram fără şireturi, fără curea... Eu am crezut că au făcut treaba asta de frica revoluţiei, de teamă, dar acum aflu... Doamne, Doamne, pe lîngă ce am trecut! Eu am tot spus că ştiam că voi fi omorît, am văzut după revoluţie şi documentul cu condamnarea la moarte, şi lumea zicea că exagerez“. Un aspect care a fost aruncat destul de uşor în derizoriu se adaugă acum argumentelor ce se adună acestui caz al „listelor negre“. Agentura sovietică din România nu acorda întîmplător protecţie cetăţenilor români pe care îi folosea pentru acţiunea de subversiune – liderilor Frontului Popular Român de la Iaşi, lui Mircea Dinescu, grupului Băcanu – pentru că „listele negre“ fuseseră introduse în procedurile Securităţii române chiar de ei, de KGB, în perioada Ana Pauker – Dej. Aşadar, nu întîmplător membri agenturii sovietice le dădeau garanţii opozanţilor de la Iaşi şi Bucureşti: „Vă protejăm! Vă apărăm!“, iar Brucan şi Mircea Dinescu erau vizitaţi periodic. Sovieticii cunoşteau acest fapt, aplicat în URSS în numeroase cazuri, aplicat şi în Polonia în cazul Jerzy Popieluszko, dar nu şi-au închipuit că generalul Vlad va împiedica aplicarea lui în România. În general, una din erorile de calcul ale sovieticilor a fost neevaluarea

[217] Arh. SR, *Stenograma nr. 179/29 mai 1994, Audierea colonelului Ciurlău Gh. Constantin*, p. 54.

corectă a reacţiei sau, mai bine spus, a nonreacţiei Securităţii la ordinele criminale ale lui Ceauşescu. Nu avem nici o informaţie despre intenţia sovieticilor de a ucide pe vreunul din disidenţi sau opozanţi.

Foştii lideri ai Securităţii neagă vehement existenţa ordinelor de deportare a opozanţilor pentru cazuri de criză. Negarea existenţei este inutilă, problema reală fiind aceea că unii uitaseră, iar alţii nu ştiau de existenţa acelor ordine din anii '50 şi nici nu le trecuse prin cap, în 1989, că Ceauşescu ştie de ele şi va încerca să le aplice. Ceea ce observăm noi astăzi de la distanţă este o imagine de miraj: conducerea Securităţii şi, cu atît mai mult, ofiţerii de rînd, fiind obişnuiţi cu abuzul, nu au avut pînă în ultima clipă sentimentul caracterului criminal şi antinaţional al ordinelor şi acţiunilor lui Nicolae Ceauşescu. La începutul anului 1998, Arhivele Militare au publicat *Raportul MAI privind pregătirea şi executarea dislocărilor de populaţie* din toamna anului 1952, în care duşmanii poporului erau introduşi în categoria „infractori permanenţi" şi împărţiţi pe mai multe subcategorii de persoane ce urmează a fi dislocate. Pentru „infractorii permanenţi" din Bucureşti, zonele de dislocare erau Zimnicea şi Alexandria. „Operaţiunea de dislocare se va executa pe baza Deciziei dată de Comisia Centrală a Ministerului Securităţii Statului, prevăzută în Hotărîrea Consiliului de Miniştri Nr. 1554/1952. Aducerea la îndeplinire a operaţiunii se va face în două faze: faza pregătitoare şi faza operativă. Pentru fiecare din aceste faze, cei însărcinaţi cu dislocarea îşi vor alcătui un plan concret, care va cuprinde toate sarcinile din faza respectivă, cum vor fi aduse la îndeplinire, responsabilităţile personale şi termenele de executare"[218]. Autorii acestui plan erau Alexandru Drăghici şi Nicolae Ceauşescu.

Ultima şansă pentru generalul Vasile Milea

În timpul audierii generalului Vlad la 19 noiembrie 1993, acesta a dezvăluit pentru prima dată existenţa unei tentative de a-l convinge pe Milea să dea împreună o lovitură de stat, mai precis un puci. În mai multe rînduri, cu ocazia audierilor la Senat sau în procesele sale,

[218] *Document. Buletinul Arhivelor Militare Române*, Anul I, Nr. 1/1998, p. 33.

generalul Vlad a ocolit sau contestat aceste cuvinte: „lovitură de stat“ sau „puci“. Nu doreşte să rămînă cu imaginea unui pucist, deşi nici un istoric nu poate interpreta cuvintele sale adresate lui Milea altfel decît prin vocabulele amintite. Scena s-a petrecut în clădirea CC, în holul de la etajul I. Pe fondul unei căderi psihice a lui Milea, generalul Vlad i-a cerut „să facă ceva împreună“, pentru că se aşteptau să primească ordine şi mai grave, care nu puteau fi la acea oră – aproximativ 03.00 – decît ordinele de a trage în zecile de mii de muncitori care se pregăteau să plece spre centrul Capitalei şi al unor mari oraşe. „Eu cu forţele din interior, dumneavoastră stăpîniţi afară...“ – i-a spus Vlad, moment în care Milea a avut o tresărire de luciditate, înţelegînd despre ce este vorba. I-a răspuns: „Tovarăşe general Vlad, nu mai sunt în stare de nimic, nu mai pot. Nu mai pot, nu mai pot“, plecînd apoi spre încăperea comandamentului unic pe care îl conducea. Vlad s-a întors în biroul Direcţiei V de la parter. Interpretarea corectă şi logică a intervenţiei lui Vlad pe lîngă Milea este aceea că, în contextul unei relaţii apropiate între ei, şeful Securităţii i-a atras atenţia ministrului Apărării că represiunea nu s-a încheiat şi că este perfect posibil ca şeful statului să le ordone excutarea de misiuni cu caracter criminal împotriva maselor de muncitori care începuseră să se organizeze pentru a veni spre sediul central al partidului. Conştient că Nicolae Ceauşescu este terminat ca lider politic, generalul Vlad trebuie să fi întrezărit necesitatea unei acţiuni care să permită controlul Armatei şi Securităţii asupra evenimentelor de după îndepărtarea lui Ceauşescu, condiţie în care Milea, mai ales, ar fi putut fi protejat pentru implicarea penală în represiune.

După ora 24.00, informat de grupa operativă a comandamentului unic că baricada a fost distrusă şi manifestanţii împrăştiaţi, Nicolae Ceauşescu s-a îmbrăcat în pijama, a mai ieşit o dată în papuci pe hol să întrebe cine mai este prin sediu, apoi s-a dus la culcare.

Constituirea *massei* psihologice la Bucureşti

Felul în care s-a radicalizat grupul de la Inter este interesant de studiat din punctul de vedere al psihologiei *massei*. Exista un

nucleu format dintr-un grup mic de oameni fără teamă de autorităţi, care, prin natura experienţei personale, se confruntaseră cu Miliţia şi poate cu Securitatea în trecut, le cunoşteau oamenii şi obiceiurile, ajunseseră şi la un mod de relaţionare şi, cel mai probabil, le crease o stare de aversiune care s-a călăuzit atunci spre şeful statului, spre şeful suprem al autorităţii. Mai trebuie luată în calcul constatarea acestor primi şi cam singuri revoluţionari bucureşteni că forţele de ordine sunt absente, în particular că Miliţia nu este pe străzi. Mai mult decît atît, avem şi proba pusă la dispoziţie chiar de Ministerul de Interne, că forţele acestuia au permis accesul cel puţin al unui grup de manifestanţi, cel de la Piaţa Unirii: „De menţionat că barajele de la Piaţa Unirii şi Sf. Gheorghe – str. Doamnei, formate numai din cadre de Miliţie, au fost ridicate din primele momente ale după-amiezei de 21 decembrie, facilitîndu-se circulaţia nestingherită a manifestanţilor“[219] Nucleul revoluţionar care acţiona în centrul bulevardului era suficient de activ, dar nu şi eficient, nereuşind să concentreze numeroşii curioşi şi spectatori într-o formă organizată de protest masiv, coerent şi hotărît. Apariţia blindatelor, a soldaţilor şi a forţelor de ordine a produs mai întîi o rărire a celor staţionaţi pe carosabil, dar în urma constatării inactivităţii acestora, numeroşi cetăţeni au trecut din nou pe mijlocul bulevardului, migrînd în spaţiul dintre Hotelul Intercontinental şi Sala Dalles. În acel moment de incertitudine şi stagnare se produce evenimentul declanşator – incidentul cu camionul militar. Să urmărim reconstituirea făcută de Ministerul de Interne: „La ora 16.15, generalul-colonel Ion Hortopan a ordonat maiorului Dorel Amăriucăi să mai trimită la Intercontinental 10 ofiţeri şi 100 militari în termen cu 8 autocamioane de la autobaza MApN, acestea să se cupleze cu cele 10 TAB-uri ale UM 01305 Bucureşti şi să pătrundă spre Piaţa Palatului. După sosirea în zonă, un autocamion DAC a fost blocat de manifestanţi“ *(s-a blocat în mijlocul manifestanţilor, nu a fost blocat intenţionat*, n.a.) Maiorul Dorel Amăriucăi va arăta condiţiile reale în care s-a produs accidentul: „Camionul s-a oprit cu motorul mergînd, producea gaze şi mulţimea striga şoferului să oprească motorul. În DAC erau lăzi cu muniţii. Ceilalţi soldaţi îl chemau. El ambala motorul şi claxona, dar lumea striga să oprească motorul. Atunci cineva a aruncat o piatră sau o cărămidă care a

[219] Colectiv coordonat de general de divizie Ion Pitulescu, *op. cit.*, p. 170.

lovit parbrizul şi capul soldatului. *(A fost lovit în tîmplă, pierzîndu-şi instantaneu cunoştinţa*, n.a.) În acest moment eram cam la 40-50 de metri. Soldatul a căzut cu capul pe volan şi a apăsat pe acceleraţie, intrînd peste oameni şi peste scutieri. Au fost călcaţi mulţi civili şi patru scutieri. S-a oprit la circa un metru de un TAB. Soldatul a coborît cu sînge la tîmplă. Am numărat 23 de oameni loviţi"[220]. S-au înregistrat 7 morţi şi 5 răniţi (potrivit Procuraturii), din care trei aparţineau forţelor de ordine. Spre finalul acestui incident, în faza sa de consumare, a fost deschis focul de soldaţii aflaţi pe stradă – foc izolat, de frică.

Povestea acelor camioane este mai complicată, dar nu lipsită de importanţă. Într-adevăr, generalul Hortopan a cerut deplasarea unor camioane la Intercontinental, însă goale, cu scopul de a-i încărca în ele pe manifestanţii care urmau a fi reţinuţi. Coloana, condusă de ofiţeri de la serviciul Circulaţie MApN, a urcat prin dreptul Liceului Gh. Lazăr, unde însă s-a blocat, rămînînd imobilizată. Este momentul în care colonelul Spiroiu încearcă să ia legătura cu maiorul Amăriucăi pentru a-i comunica blocarea camioanelor pe străduţele din spatele Căii Victoriei, dar nu reuşeşte din cauza bruiajului. Camioanele acestei coloane au rămas pe loc. **Este motivul principal pentru care manifestanţii nu au fost luaţi cu asalt mai devreme, reţinuţi şi duşi la Miliţie – nu le-au venit camioanele.** Generalul locotenent Tiberiu Urdăreanu, şeful Direcţiei tehnice Tancuri-Auto din CIT, aflat la grupa operativă din CC, în înţelegere cu colonelul Spiroiu, aflat la comandă în acel moment, i-a raportat generalului Hortopan că acele camioane au plecat şi că probabil au ajuns. În realitate, colonelul Niculae Spiroiu ştia unde sunt camioanele. Potrivit ofiţerului Amăriucăi, camionul condus de şoferul Cismaru Nicolae făcea parte din alt ordin, acela de a aduce muniţie.

Povestea grupului de protestatari de la Inter şi a nucleului dur de la baricadă este parcă mai aproape de adevăr atunci cînd este relatată de tinerii idealişti, care nu erau pregătiţi în vreun fel pentru

[220] *Ibidem*, p. 172.

evenimente şi care nu şi-au asumat după aceea acte de eroism mai multe şi mai spectaculoase decît au fost:

„AMS: (...) Cum s-a deschis focul?

Dragoş Constantinescu: Eram cu Bogdan, traversam zona aceea dintre Batiştei şi Restaurantul Pescarul... De fapt era o zonă, o fîşie în care patrulam: mai încoace de Dalles, 15-20 de metri de cordonul cu căşti albe şi porţiunea Inter – Arhitectură. Asta era zona. Uneori eram mai departe de Dalles, alteori ajungeam lîngă scutieri. În momentul în care treceam dinspre Dunărea spre Inter, pe o linie paralelă cu barajul, la un moment dat, am auzit răpăială de pistoale mitralieră. În momentul în care am auzit rafalele, m-a trîntit, primul lucru, apoi m-am uitat spre ei şi într-adevăr, trăgeau în sus. Şi am zis: «A, e de avertizare!» În momentul în care s-a tras din nou am auzit strigăte: «L-a omorît pe ăla, l-a omorît pe ăla la Dalles!»

AMS: Acum aţi intrat în lanţul logic. Procuratura are ordinea asta a secvenţelor. Să le fixăm noi corect: pompierii, TAB-urile, Bogdan Săcuiu lovit cu bîta aia aruncată, aproximativ o oră de agitaţie, apoi apar camioanele, se produce accidentul, apoi din barajul de militari, din spate, pentru că în faţă sunt scutieri, fără arme, deci din sapte, spre Dalles, se deschide focul în plan vertical, apoi se trage în mulţime.

DC: Din momentul ăla mi s-a făcut o frică... S-a tras, şi noi am sărit la Ciclop, ne-am tîrît din stradă să căutăm un adăpost şi ne-am tîrît ca în Armată. După aia am sărit parapetul de la Ciclop, de la intrarea în pasaj, după care ne-am dat seama ce tîmpenie am făcut, pentru că pasajul era închis. Erau nişte porţi mari închise şi acolo te puteau prinde ca pe şobolani. Atunci am ieşit pînă în capăt şi ne-am repezit amîndoi spre telefonul public, care era în faţă la Restaurantul Pescarul. Am sunat acasă. Celor de acasă le-am zis ce se întîmplă, ce vedem şi că se trage şi sunt morţi. «Au început să tragă» – le-am spus. Ai mei au spus: «Vino acasă», iar eu am spus: «Nu»... bravadă. În momentul în care am închis telefonul, ne-am uitat unul la altul. Amîndoi eram speriaţi, vedeam ce se întîmplă. Bogdan avea o vînătaie mare deasupra arcadei, se umflase. Ne

uitam unul la altul... El avea o prietenă şi voia să plece în Suedia, a şi plecat, acum este acolo. Eu nu-mi imaginam că se mai poate trăi în ţară şi mă gîndeam să plec undeva. Cea mai mare problemă a mea era frica de a vorbi liber şi voiam să pot să vorbesc liber. La vîrsta aia nu fusesem niciodată în afara ţării şi voiam să călătoresc. Multe, multe vise. Foarte subiectiv. Am zis: «Bă, ce facem?» Ne-am uitat unul în ochii altuia şi ne-am întrebat: «Ce facem? Mai rămînem?» Se putea pleca lejer în momentul ăla. Bogdan a zis atunci: «De fapt, ce treabă avem noi cu asta?» Nouă ni se părea clar că trag în noi şi că vor mai trage în noi. Oricum manifestaţia durase mult mai mult decît ne-am imaginat noi şi deja era un fapt cunoscut, filmat de cei de la Inter. Adică, pentru ideea noastră de la început, ne atinsesem scopul. Spuneam: «De acum se trage. Ei pregătesc probabil acum dispozitivele şi vor trage, ne omoară». Toate argumentele erau împotrivă şi, cu toate astea, deşi ne spuneam unul altuia: «Hai să plecăm!», am hotărît să rămînem. După asta a început să se formeze baricada. A venit un camion mare, care a tras de-a curmezişul şi oamenii au spus: «Hai să facem o baricadă!». Evident, ideea era să se construiască un baraj, un obstacol pentru cazul că se va trage. Au intrat la Restaurantul Dunărea şi au luat mesele acelea albe metalice, apoi au spart geamurile la Pescarul şi au scos totul afară.

AMS: Mesele de la terasa Dunărea...

DC: Pentru mine a fost un moment important. Era entuziasm, lumea striga, se forma baricada, apăruseră maşinile acelea în sprijinul nostru, hotărîsem să rămînem cu orice risc şi totuşi eu eram cuprins de un sentiment de indignare. În tot acest spaţiu, între Batiştei şi Piaţa Universităţii, era o plimbare nemaipomenită. Pe treptele de la Teatrul Naţional, lume, se însera, drept care au apărut oameni cu lumînări, erau complet ocupate treptele acelea lungi care duc spre Teatrul Naţional. Mă întîlnesc cu prieteni, oameni veniţi de prin Drumul Taberei, era o atmosferă nemaipomenită de plimbare, foarte relaxată, deşi se trăsese şi muriseră nişte oameni. Au apărut nişte puşti cu nişte saci în care aveau sticle de bere furate, pe care le vindeau şi făceau nişte bani...

AMS: Staţi puţin! Le vindeau pe bani?

DC: Da, le vindeau, le vindeau. Şi îl întreb pe Bogdan: «Dom'ne, am înnebunit? Ce facem, iar aduc românii totul în derizoriu? Noi ce facem aici, ne dăm viaţa, ne riscăm viaţa sau ne plimbăm?" Erau tot felul de persoane care se plimbau, se întîlneau: «Voi ce mai faceţi?». «A, sunteţi bine», plecau, veneau alţii, discuţii familiare, întîlniri în centru la promenadă. Pur şi simplu totul se transformase într-un loc de întîlnire, ca pe Corso, unde se salutau cunoscuţii. Chestia asta a durat vreo două ore... 18.00, chiar spre 19.00.

AMS: Spuneţi-mi un lucru. Este un fapt deja certificat de mai multe mărturii. Au apărut la un moment dat nişte tineri care împărţeau bileţele. Spuneau că vin de la Piaţa Unirii şi cereau să se formeze un guvern Corneliu Mănescu. Oameni care s-au urcat pe un stîlp şi care strigau: Bîrlădeanu, Mazilu, Iliescu, Corneliu Mănescu...

DC: I-am auzit, da. Am auzit strigînd la megafon, lume strînsă. Nu am intrat în acel grup.

AMS: Se strigau aceste nume.

DC: Se strigau şi nume, parcă şi o proclamaţie... *(a Frontului Unit Muncitoresc*, n.a.) Cînd eram în Armată auzisem de un grup, ascultam la infirmerie, eu am fost infirmier în Armată, şi noaptea ascultam la Radio *Europa liberă* de apariţia unui grup disident la noi... parcă grupul celor şase.

AMS: Dacă în 1989 eraţi în anul II, în Armată aţi fost prin 1986. Atunci nu era nici un grup la noi, decît grupul Iliescu.

DC: Ce vreau să spun este că numele acelea nu însemnau mare lucru pentru mine, deşi auzisem ceva foarte vag. M-a indignat foarte mult faptul că, deşi se înserase şi pericolul creştea, lumea se plimba, mi-am întîlnit şi profesoarele de la liceu. Totul căzuse foarte mult într-o plimbare. Am uitat să vă spun că, din cei patru prieteni care eram în 20 decembrie, eu şi cu Bogdan i-am chemat pe ceilalţi la Universitate. «Da, imediat, venim.» A venit doar unul, care a plecat pe la ora 16.00. Chestia cu vîndutul sticlelor de bere iarăşi m-a deranjat foarte tare.

AMS: N-aţi cumpărat şi dvs. să beţi?

DC: Nu, a cumpărat Bogdan o sticlă. Eu am primit de la cineva o jumătate de sticlă, pe care am băut-o, am stat şi eu pe cercul ăla şi am băut. N-am vrut să cumpăr, pentru că mi se părea o bătaie de joc. Dacă nu mă înşel, era bere Bucegi.

AMS: Nu v-aţi simţit rău după ea?

DC: Nici vorbă. În momentul în care a început să se lase noaptea bine de tot, a început lumea să plece. De pe la 08.30-09.00 seara, lumea era tot mai puţină, începuse să se filtreze toată treaba. Mai rămăseseră doar cei de la baricadă. Acolo lucrurile evoluau tot mai dur, în discuţii, ameninţări de o parte şi de alta. Mă duceam, vedeam, era o incitare evidentă, aşa că a început să-mi fie frică să mă mai duc, pentru că, practic, la baricadă se provoca focul, îi instigau pe ăia să tragă. Voiam să stau, să iau parte, dar mi-a fost frică să fiu în prima linie. Voiam să văd care sunt oamenii care au rămas. Nu am fost, aşadar, între cei care au rezistat pe loc şi care, categoric, erau la baricadă, foarte puţini, un grup agitat şi foarte hotărît. Am văzut după aia că vine un tanc care blochează strada dintre Arhitectură şi Fondul Plastic. Şi mi-am zis: «Hopa, ăştia ne înconjoară, se închide capcana». Am zis: «Mai stăm, mai stăm». Am reînceput să strigăm, eram foarte tensionaţi. A luat foc baricada, s-a creat panică şi ţin minte că foarte mulţi din grupul nostru se întrebau: «Ce facem, mai stăm?» «Mai stăm o jumătate de oră», apoi: «Mai stăm o oră». Cred că era în jurul orei 23.00 cînd am văzut că apar nişte indivizi îmbrăcaţi în scurte drepte, aşa, ca nişte uniforme. Erau însă în civil. Genul ăla de haină scurtă, de miliţie. Au apărut indivizi care nu erau ai noştri.

AMS: Unde i-aţi văzut prima dată?

DC: În zona giratoriului de la Universitate. Deja mi se făcuse frică. Îmi dădeam seama că ăia au venit cu un scop violent. După ora asta, 23.00, am început să mă retrag înspre strada dintre Universitate şi Arhitectură... (...) Eu trăisem normal, ca un om obişnuit sub teroarea focului, a gloanţelor. Şi, mi-era frică. Mi-a fost frică tot timpul. Nu exista eroism decît la cîţiva de pe baricadă, despre care nu ştiu ce să vă spun, pentru că, de murit, au fost împuşcaţi şi omorîţi tot dintre noi, dintre cei de la Universitate, de

la Arhitectură. În 21 decembrie, de cînd am coborît la ASE, şi tot timpul la Inter, şi eu şi toţi din jurul meu eram într-o luptă teribilă cu frica. Se simţea, o simţeai animalic, fără să te înşeli. Tuturor, chiar şi celor tineri, le era frică. Te uiţi la om şi vezi: ori altul te inspiră pe tine, ori chiar tu inspiri frica, dar se vede pe chipul omului această stare. Şi pe postamentul de la Piaţa Romană, şi cu actorii de la Nottara, şi pe străzile paralele pe care fugeam, şi în intersecţia de la Batiştei cu Inter, tot timpul ne urmărea pe toţi această frică. Frica de Ceauşescu, de militari, de moarte, în ultimă instanţă, şi frica aceasta a fost în primul rînd cea învinsă de noi acolo, nu regimul. Or, pe 22 dăduse curajul peste zecile de mii de oameni, mai ales după ce TAB-urile au anunţat că se retrag. Chestia asta mi-a dat sentimentul de manipulare, în sensul că vine acum un puhoi de entuziasm, care şterge totul şi întregul popor devine erou, deşi fusese laş, mai laş ca niciodată. Era clar în mintea mea, era clar că Ceauşescu este trădat."

În momentul în care mulţimea s-a grupat în jurul morţilor produşi de camionul lui Nicolae Cismaru şi de focul necontrolat al soldaţilor şi s-a mişcat în monom spre forţele de ordine, strigînd: „Criminalilor!", trupa a deschis din nou foc. De data asta „de împrăştiere", cum notează Procuratura Militară. Apariţia primilor morţi a escaladat instantaneu situaţia statică din acel loc într-un raport vizibil de conflict între două părţi deja bine definite. Cadavrele celor omorîţi au rămas un timp destul de îndelungat pe loc, acoperite cu prelate militare.

Incidentul a permis formarea instantanee a *massei* psihologice. Pe durata a cîteva minute, în spaţiul de bulevard din dreptul Sălii Dalles s-au adunat patru categorii de participanţi: 1. În număr relativ mic de privitori aflaţi pe partea de cabină a şoferului şi care a observat lovirea acestuia, fiind astfel martori avizaţi ai cauzei reale a incidentului. 2. Un număr relativ mic de privitori care a observat că acel camion loveşte fără discernămînt şi manifestanţi, şi militari, dîndu-şi astfel seama că este un accident, nu un act deliberat. 3. Un număr relativ mai mare de privitori care a asistat doar la efectul

acelei manevre, văzînd oamenii striviţi de camion, dar necunoscînd cauza reală. 4. Marea *massă* a mulţimii care nu a văzut nimic sau a observat de la distanţă ceva indefinit şi a aflat tot ceva prin zvon imediat. În aceste condiţii se manifestă sentimentul solidar de aversiune faţă de forţele de ordine, faţă de „agresori", mai ales din partea celor care nu au văzut incidentul. Cum această tendinţă cuprinde marea majoritate a mulţimii (compusă din cei care n-au văzut şi din cei care au văzut doar efectele incidentului), primele două categorii, minoritare, tac, renunţă să mai spună adevărul şi se asociază opiniei dominante (fenomenul de „spirală a tăcerii"). Sunt primii mincinoşi ai revoluţiei de la Bucureşti, categorie care va prolifera fantastic după revoluţie şi căreia a fost suficient să i se dea un subiect pentru a-l adopta şi dezvolta în calitate de „revoluţionar". În acest loc trebuie precizat că atacarea camionului cu pietre, lemne şi lovirea şoferului cu o cărămidă nu s-a produs în forma descrisă de autorităţi, ca urmare a lipsei unui spaţiu de manevră, ci datorită faptului că acele camioane militare au venit în mare viteză spre mulţime, fapt ce a fost interpretat ca o agresiune. Senzaţia mulţimii a fost că acele camioane au venit să intre în ei. Le-au blocat, apoi s-a produs rănirea şoferului.

Aşadar, ceea ce a declanşat procesul rapid de formare a mulţimii psihologice a avut două capete: apariţia morţilor pe bulevardul central al Bucureştilor şi zvonul. Acesta din urmă a devenit atît de activ şi penetrant, încît ofiţerii au simţit nevoia să-şi mobilizeze soldaţii, la rîndul lor, prin zvon, spunîndu-le acestora că în zona Piaţa Romană colegii lor au fost omorîţi cu şurubelniţe. Nucleul radical profită de moment şi propune construirea baricadei, act menit să stabilizeze şi să focalizeze interesul mulţimii, servind totodată inteligent dorinţa mulţimii de revoltă faţă de soarta concetăţenilor căzuţi nevinovaţi. Este momentul în care se defineşte clar – chiar dacă impropriu – un agresor, un duşman, un vinovat. Nucleul revoluţionar va dirija această forţă negativă către Nicolae Ceauşescu. Apar pancartele „Jos tiranul!" şi „Jos dictatorul!", avînd un caracter politic explicit, dar fără nici un raport de cauzalitate cu incidentul tragic din urmă.

Baricada de la Inter, construită între orele 17.00 şi 19.00, a fost un pas decisiv înainte, trasînd o frontieră simbolică şi care a despărţit pe distanţa a cîţiva metri ceea ce în terminologia militară şi insurecţională se numeşte „două tabere“. De o parte erau forţele de represiune, adică statul, de cealaltă parte, manifestanţii, adică naţiunea. Teoretic, fiecare avea în spate ceva: forţele de ordine aveau autoritatea statului comunist; manifestanţii aveau ansamblul nemulţumirilor naţiunii.

Cazul nu era singular. El repeta, cu mici amendamente, mecanismul formării mulţimii psihologice şi fizice de la Timişoara din ziua de 20 decembrie. Ceea ce mişcase muncitorii în acea dimineaţă, după patru zile în care Armata trăsese un milion de cartuşe, fusese zvonul adus de micile grupuri de agitatori că la Catedrală avusese loc un masacru în care muriseră zeci de copii. La Catedrală murise o persoană (alte două în parc), dar imaginea oamenilor care s-au culcat la pămînt în momentul rafalelor trase în aer a fost transformată în „copii seceraţi în masă“. Compusă împreună cu factorul timp (cele patru zile de lupte) şi cu zvonul că au fost furate cadavrele (în realitate, era vorba de cadavrele din 17 decembrie), imaginea unei orori inadmisibile a construit mecanismul revoltei populare din dimineaţa de 20 decembrie. Plecaţi din întreprinderi, oamenii vor striga celor de la maternitate să aibă grijă de copii, apoi vor cere liderilor politici şi militari de la CJP, printr-un document scris ad-hoc, cadavrele copiilor omorîţi la Catedrală. Autorităţile afirmau că nu sunt copii morţi la Catedrală, escamotînd problema reală – cele 40 de cadavre furate şi incinerate la Bucureşti –, în timp ce manifestanţii erau convinşi că liderii politici, în frunte cu primul-ministru, mint. După 22 decembrie, deşi s-a afirmat cu un anumit temei că dezgroparea morţilor din cimitire a fost o diversiune îndreptată împotriva imaginii României (!), adevărul este că sursa reală a acestui caz macabru era căutarea în continuare de către timişoreni a cadavrelor copiilor morţi la Catedrală. Abia mult mai tîrziu, prin presă şi prin mediatizarea membrilor familiilor celor omorîţi şi arşi la Bucureşti, s-a înţeles şi la Timişoara că nu au existat copii seceraţi la Catedrală. Iată de ce – subliniez încă o dată – acţiunea

de protest, înfiinţarea Frontului Democrat Român de la Operă şi emiterea programului său politic sunt mai importante decît alte gesturi, pentru că acolo s-a conturat filonul revoluţionar autentic, care era fundamental politic şi anticomunist. Cu sau fără zvonuri, cu sau fără negocieri cu primul-ministru, cei din clădirea Operei au dat sensul real al revoltei populare de la Timişoara, înscriind-o în rîndul faptelor revoluţionare certe, în cronologia substanţială a procesului revoluţionar desfăşurat între 14 decembrie 1989 şi 20 mai 1990.

La fel este şi cazul grupului de revoluţionari de la baricadă, a celor care, după spargerea acesteia, au plecat spre întreprinderi şi au mobilizat oamenii, povestindu-le despre măcelul de la Inter. La întreprinderea „Aerofina" – fapt la care am fost martor –, în dimineaţa de 22 decembrie, s-au prezentat cei doi bişniţari ai întreprinderii – cei care vindeau de regulă cafea şi ţigări de contrabandă, cu buna-ştiinţă a ofiţerului de Securitate de obiectiv. Ei aveau în mînă şi arătau salariaţilor cîte un cartuş de pistol automat, afirmînd că au fost extrase din cadavrele căzute la Universitate. În momentul în care un inginer le-a atras atenţia că acele cartuşe nu sunt trase, fiind intacte (glonţ + cămaşa glonţului), cei doi s-au blocat. Apoi, descriind în termeni apocaliptici masacrul de la Universitate şi bălţile de sînge de la gurile de metrou, au reuşit să mobilizeze aproape întregul corp de salariaţi care participase cu o zi înainte la miting. Revoltaţi pentru ce păţiseră atunci (întreprinderea avusese patru răniţi, în frunte cu secretarul de partid) şi informaţi că se mişcă şi salariaţii altor platforme industriale, oamenii au plecat încolonaţi spre Centru. Regizorul Sergiu Nicolaescu este unul dintre cei care au mers la întreprinderi: „Pe 22 dimineaţa, la ora 07.00, am alergat la «Griviţa». Sudase un prost porţile metalice şi în curte erau vreo 20-30 de muncitori. Lucrurile erau neclare. Le-am strigat să sară afară, au sărit şi am oprit un tramvai. Vatmanul m-a recunoscut, era cu ochii cît cepele: «Domnu' Sergiu, ce-i cu dumneavoastră?». «Opreşte tramvaiul şi ia oamenii». «Dar, domnu' Sergiu, ce s-a întîmplat?». Am urcat muncitorii şi cîţiva tineri şi i-am adus în centru"[221].

---

[221] Alex Mihai Stoenescu, *Interviuri despre revoluţie*, Ed. RAO, Bucureşti, 2004, p. 157.

În felul acesta *massa* psihologică de la Inter s-a transformat şi în *massă* fizică, prin mobilizarea şi deplasarea spre centrul Capitalei a unor coloane de salariaţi de pe toate platformele industriale. Concentrată în zona centrală a Capitalei, mulţimea a devenit apoi factor de putere.

Moartea generalului Vasile Milea, între revolta populară şi lovitura militară

În lanţul evenimentelor revoluţionare – subversiune internaţională, diversiune eşuată (Iaşi), diversiune reuşită (Timişoara), lovitură de palat eşuată (Bucureşti), represiune (Timişoara), revoltă populară (Timişoara), lovitură principală (Bucureşti), represiune (Bucureşti) – se dezvoltă în dimineaţa de 22 decembrie, foarte devreme, încă pe întuneric, **revolta populară** de la Bucureşti. Ştim acum că versiunea conform căreia anunţarea sinuciderii generalului Milea şi declararea lui ca trădător ar fi declanşat revolta populaţiei nu corespunde adevărului. Mişcarea de protest împotriva lui Ceauşescu, avînd amploarea unei revolte populare, s-a declanşat la primele ore ale zilei de 22 decembrie, pe cîteva platforme industriale bucureştene. Conducerea Armatei 1 şi, evident că şi generalul Milea, de la comandamentul unic din CC, au înregistrat primele mişcări din Bucureşti, dar şi din ţară. Aşa cum am văzut, încă de la unu fără un sfert noaptea, coloane mari de cetăţeni s-au îndreptat prin Piaţa Coşbuc spre Piaţa Unirii. La 01.20, de la Braşov se anunţă că nucleul revoluţionar de acolo a reuşit să adune 1 500 de oameni de la Uzinele „Steagul Roşu“, scandînd „Jos Ceauşescu!“ şi „Armata e cu noi!“. La ora 02.48 apar probleme la Făgăraş. La ora 03.25, manifestanţii din Braşov se retrag, fiind prea puţini, dar anunţă că „ne întîlnim la 05.00“. La ora 04.45, Armata 1 primeşte un raport de la sectoarele Capitalei: „Sect. 4 – nimic; Sect. 5 – nimic; Sect. 2 – acolo s-au dus manifestanţii, grupuri în zona Pantelimon (adunate de la ora) 02.30“. La ora 06.20 se raportează că, în urmă cu 20 de minute, s-a deschis focul la podul Vitan-Bîrzeşti, iar

„manifestanţii se adună la crematoriu". Cetăţenii, ca şi la Timişoara, căutau la Crematoriu morţii de la Universitate, rezultatul masacrului, aşa cum le fusese povestit de cei care veniseră şi-i mobilizaseră. Grupul de la Piaţa Chibrit (aproximativ 1 500 de oameni) este semnalat în deplasare spre Centru. La 07.45, generalul Milea ordonă deplasarea unor forţe ale Regimentului 1 Mecanizat, formate din tancuri şi trupe de infanterie, spre întreprinderea Turbomecanica, unde se concentrase o mulţime agitată în faţă, pe Bulevardul Armata poporului. După aproximativ o jumătate de oră, ministrul Apărării este informat că „la Braşov, 6 000 (de) oameni se deplasează spre piaţă". După încă o jumătate de oră, la 09.00, situaţia la Braşov este clară: „25 000 (de oameni) curg grupuri". În Bucureşti, în diferite zone de contact între forţele militare şi manifestanţi, mulţimea scandează „Armata e cu noi!", trupele neprimind vreun ordin. Avem mărturii că generalul Vasile Milea a ştiut cu precizie, încă din jurul orei 03.00, că revolta nu a fost înăbuşită şi că oamenii se strîng în grupuri pentru a reveni la Piaţa Universităţii, în număr şi mai mare. Mihai Hîrjău îl va întîlni la acea oră pe Milea:

„Dl Plătică: Dacă aţi încerca să vă amintiţi de întîlnirea aceea de la 3 noaptea, deci noaptea de 21/22, cu generalul Milea, cînd era murdar, răvăşit şi cînd v-a spus: «Măi băiete, să fi fericit că n-ai văzut ce am văzut eu»... ce v-a mai spus atunci?

Dl Hîrjău: Mi-a spus că «ne aşteptăm ca mîine s-o luăm de la capăt»... sigur, nu pot să reproduc exact, dar sensul era că el ştie că a doua zi lucrurile sunt în amplificare, în desfăşurare, deci era conştient perfect că lumea iar se va ridica – din ce mi-a spus, asta rezulta."[222]

Întîlnirea lui Hîrjău cu Milea din jurul orei 03.00 a fost ocazionată de faptul că la acea oră Nicolae Ceauşescu l-a chemat la el pe ministrul Apărării. Nu avem date despre conţinutul întîlnirii, dar este de presupus că Ceauşescu a fost sculat din somn şi înştiinţat –

[222] Arh. SR, *Stenograma nr. 40/7 februarie 1994, Audiere Hîrjău Mihai*, pp. 53-54.

probabil de Elena Ceauşescu – că se mişcă grupuri mari de muncitori în Bucureşti şi în alte oraşe din ţară. Viceamiralul Dinu, aflat în clădire, ne oferă indirect o explicaţie pentru momentul de la acea oră: „Aflîndu-mă în sediul CC, în jurul orei 03.00, a intrat în încăperea echipei operative Ion Dincă, într-o vizibilă stare de panică, anunţînd generalului Milea că o coloană de peste 500 de demonstranţi se află pe Calea Moşilor, îndreptîndu-se spre centru. În consecinţă, îi cerea să fie trimise unităţile militare pentru împrăştierea demonstranţilor. Ministrul Apărării i-a explicat că armata nu-şi poate părăsi misiunile de a apăra obiectivele fixe ce i-au fost încredinţate, că pentru astfel de intervenţii există miliţia şi pompierii. Discuţia s-a încheiat fără a se decide vreo măsură în acea încăpere“[223]. Dincă a revenit şi după aproximativ o oră cu aceeaşi problemă şi cu aceeaşi stare de panică. Textul fostului şef al DIA trebuie privit cu circumspecţie, avînd în vedere nu neapărat comportamentul suspect al DIA în perioada revoluţiei, cît felul în care este reprodusă scena. Poate doar într-o piesă de teatru sau în vreun film de serie ministrul Apărării să-i explice lui Dincă, la fel ca unui străin care nu fusese pînă atunci acolo, că armata are misiuni de apărare a unor obiective fixe, după ce din ordinul lui trupele MApN se mişcaseră toată noaptea, spărseseră baricada şi au şi tras în manifestanţii de la Inter. Care erau punctele fixe: Hotelul Intercontinental, Sala Dalles, Magazinul Unirea? Ce legătură aveau aceste clădiri publice cu misiunile Armatei? Apoi, este chiar straniu ca Milea să-i recomande lui Dincă consultarea unor legi conform cărora pentru astfel de situaţii se folosesc miliţieni şi pompieri? Parcă Milea uitase subit represiunea de la Timişoara şi pe cea de la Bucureşti, din urmă cu trei ore. Nu e verosimil. Putem crede însă că Milea i-a spus lui Dincă, sub o formă mult mai atenuată, că forţele au fost regrupate spre cazărmi, că militarii sunt obosiţi şi nemîncaţi, sau chiar că personal nu mai poate da aceste ordine, fiind la capătul puterilor. Aici pot fi puse în calcul şi cele cîteva mărturii despre militari care au refuzat să tragă, creînd astfel impresia că trupa nu este sigură. Probabil că după acest

[223] Viceamiral (r) Ştefan Dinu, *Din culisele militare ale revoluţiei române din decembrie 1989* în *Dosarele Istoriei*, Nr. 12 (88), p. 18.

refuz, Milea a fost chemat la Ceauşescu. Chiar fără a avea informaţii despre conţinutul acestei întrevederi, putem estima că Ceauşescu i-a cerut din nou să „servească cauza“ şi aducerea unor trupe noi, proaspete, din judeţele apropiate pentru a bloca, dacă nu chiar nimici revolta muncitorilor. Altă logică nu există.

Şedinţa de la 08.30. Se declanşa criza de vîrf, calvarul ministrului Apărării. Şeful Cabinetului 1, Constantin Manea se întîlneşte pe la 06.30 cu Milea: „«Ce faci, domnule, care e situaţia?» Mi-a spus foarte afectat «că nu e bine, şi eu nu vreau să trag în oameni»“[224]. Avînd în vedere că în timpul nopţii se trăsese în oameni, fiind omorîte 39 de persoane cu arme de foc folosite de trupele aflate sub comanda sa unică, avem tot temeiul să credem că refuzul lui Milea de a trage în oameni se referea la muncitorii care se îndreptau spre Centru. De fapt, Milea fusese din nou chemat de Ceauşescu, la ora 06.30, după ce ieşise din dormitor, şi anunţat că se adună oamenii la întreprinderile de pe platforma Pipera şi la Turbomecanica. În foarte scurt timp se produce un eveniment ale cărui date ne permit înţelegerea ordinelor lui Ceauşescu către Milea şi estimarea corectă a motivului sinuciderii ministrului Apărării. În jurul orei 08.30 din dimineaţa de 22 decembrie 1989 (unii martori indică ora 08.00, alţii ora 09.00), Ceauşescu a convocat o şedinţă fulger, de care s-a vorbit foarte puţin. La această şedinţă Ceauşescu l-a pus pe Milea – aflat într-o stare vizibilă de epuizare nervoasă şi fizică, nebărbierit şi cu ochii încercănaţi – să prezinte raportul asupra aducerii de forţe militare proaspete din teritoriu pentru atacarea mulţimii de muncitori care se îndrepta spre centru. Milea a început să raporteze ce făcuse Armata în noaptea aceea – din păcate nu s-a consemnat prin stenografi – şi poziţia unităţilor chemate din ţară, care afluiau atunci spre Bucureşti. Pe Ceauşescu l-a nemulţumit lipsa de precizie şi mai ales faptul că nu au venit acele unităţi, că nu sunt deja aici, s-a înfuriat şi a început să strige la Milea: „Habar n-ai! Eu trebuie să te informez pe tine? Tu eşti obligat să mă informezi pe mine!“ Umilit şi jignit, pur şi simplu dat afară din

[224] Arh. SR, *Stenograma nr. 23/28 decembrie 1993, Audiere Manea Constantin*, p. 30.

încăpere şi trimis să verifice poziţia trupelor, Milea se va retrage. Asupra acestei şedinţe CPEx din jurul orei ora opt dimineaţă avem confirmări din mai multe surse. Astfel, Tudor Postelnicu a declarat Procuraturii: „La ora 08.00 am fost anunţat să mă deplasez iarăşi la sediul CC al PCR, deoarece este organizată o şedinţă la «săliţă». Am întîrziat circa două-trei minute. Intrînd, i-am văzut pe cei prezenţi, adică Nicolae Ceauşescu, Elena Ceauşescu, Ion Dincă, Silviu Curticeanu şi Vlad Iulian. Generalul Milea se afla în picioare, fiind întrebat de Nicolae Ceauşescu dacă nu poate aduce în Bucureşti mai multe tancuri. Milea Vasile a răspuns că poate să aducă tancuri de la Tîrgovişte, Olteniţa şi de la comandamentul trupelor de infanterie şi tancuri. Imediat, Nicolae Ceauşescu i-a ordonat să plece şi în cel mai scurt timp să vină cu tancurile în Bucureşti. Faţa lui Milea era pămîntie“[225]. Constantin Manea confirmă existenţa acestei şedinţe, precizînd că a avut loc fără stenografă, fără înregistrare, sub forma unui „colectiv restrîns CPEx“. Aceasta ar fi durat 10-15 minute. Trimis să aducă tancurile pe un ton jignitor, generalul Milea clachează: „Imediat după terminarea şedinţei, maiorul Rafailescu Alexandru l-a întîlnit pe fostul ministru al Apărării despre care îşi aminteşte: «În jurul orelor 08.30 a avut loc o şedinţă fulger a CC din care generalul Milea a ieşit desfigurat. Şedinţa a fost la etajul I. Singur a venit spre noi, a intrat în camera de stat major. Starea sa de tensiune s-a amplificat cînd i-am spus că în anumite locuri mulţimea s-a urcat pe tehnica militară. Eu eram în uşa camerei unde aveam dispeceratul. A început să ţipe la mine, era de nerecunoscut. A strigat să nu se tragă în mulţime, să nu se răspundă la provocări, militarii să rămînă grupaţi lîngă tehnică. Noi am transmis imediat ordinul»“[226]. Acest ordin, *la această oră*, nu există nicăieri. El apare cu acest conţinut abia după ora 10.00. Raportul Ministerului Apărării Naţionale acreditează în acest loc ideea că generalul Milea a încercat să întîrzie atacarea mulţimii cu tancurile, apelînd la unităţi

---

225 Procuratura României. Procuratura Generală – Direcţia Procuraturilor Militare, *Dosar Nr. 517/P/1989, Declaraţie Postelnicu Tudor din 28 decembrie 1989,* p. 6.

226 Sergiu Nicolaescu, *Sergiu Nicolaescu acuză!*, Ed. PRO, Bucureşti, 1998, pp. 221-222.

aflate la distanţă şi care, prin factorul timp, aveau nevoie de un interval mare să ajungă în Bucureşti, astfel încît să amîne confruntarea: „Presat de dictator, ministrul Apărării Naţionale face o ultimă încercare de a întîrzia intervenţia în forţă, pe care o cerea Ceauşescu, dînd ordin ca în Bucureşti să fie aduse efective din UM 015057, UM 01091 şi UM 01069 Mihai Bravu, UM 01303 Tîrgovişte şi UM 01088 Slobozia. Deşi în Capitală existau suficiente forţe militare, care se aflau în cazărmi, generalul Milea cheamă unităţi militare din provincie, cărora le trebuiau cîteva ore pentru a ajunge în Bucureşti, interval de timp suficient pentru ca, datorită evoluţiei situaţiei, să nu mai fie nevoie să fie angajate împotriva manifestanţilor“[227]. Această interpretare a ordinelor date de Milea în acea dimineaţă este cel puţin discutabilă şi iată de ce. Forţele trimise în cazărmi la primele ore ale dimineţii sunt cele care fuseseră pe stradă în timpul nopţii de 21 spre 22 decembrie. Ordinul de *regrupare* a fost dat de Milea la ora 05.30. În următoarea oră şi jumătate, ministrul nu mai dă alte ordine. Dar, începînd cu ora 07.00 – aşadar înainte de şedinţa de la ora 08.30 –, Milea ordonă rescoaterea forţelor din cazărmi:

„(Ora) 07.05 – col. Constantinescu – ord. tov. ministru.
– oamenii din cazărmi pregătiţi.
– îmbarc(are) pe maşini – 1UF (o unitate de foc) + Hrana rece 1 zi.
– Transmis mr. Carp + Handaric
– R(egimentul de) Gardă a plecat la ora 07.00
– au intrat cei 100 de la C(entrul de) I(nstrucţie) Tr. Rachete
(Ora) 07.13 – cpt. Marin – a blocat Piaţa Palatului.
(Ora) 07.37 – lt. col. Dumitru P. *(Întreprinderile din Braşov*, n.a.) Steagu Roşu, Metrom, Hidromecanica, aprox. 3-4 000 se pregătesc *(este vorba de manifestanţi*, n.a.)
(Ora) 07.45 tov. ministru – R1Mc, 7 Tc, 215 m.t. (militari în termen) pleacă spre Turbomecanica – Armata Poporului *(este ordinul prezentat şi mai sus, în text*, n.a.).
(Ora) 08.03 – tov. ministru.

---

227 Costache Codrescu, *op. cit.*, p. 118.

21 Tc. cu Ds.(desant) pe ele se deplasează Tîrgovişte – Bucureşti – R.1 Tc.

(Ora) 08.15 – a plecat R1 Tc (Regimentul 1 tancuri).“[228]

Ce putem înţelege pe baza acestor probe? În primul rînd că povestea cazărmilor este – deocamdată, cît Milea încă mai trăia – un ordin de regrupare a forţelor existente în municipiu. Apoi, că după ora 07.00 le-a alarmat din nou, introducînd în manevră şi regimentul de gardă. Nu ştim ce voia să facă cu el. Mai aflăm – nu fără o doză de stupefacţie – că a fost alarmată şi o subunitate de rachete, fiind vorba, sigur, de efectivele ei, nu de mijloacele de luptă. Căpitanul Marin blochează din nou Piaţa Palatului, iar forţele Regimentului 1 Mecanizat sunt trimise la „Turbomecanica“. În sfîrşit, imediat după ora 08.00, înainte de a intra în şedinţă – care s-a desfăşurat cel mai probabil între 08.30 şi 08.45 –, generalul Milea cheamă alte 21 de tancuri de la Tîrgovişte. Probabil că această situaţie, aşa cum este ea ilustrată fără dubiu de Armata 1, este cea prezentată de ministrul Apărării lui Ceauşescu la şedinţă, situaţie care a trezit nemulţumirea dictatorului. Să nu uităm care erau ordinele lui: să fie aduse tancuri! Să nu uităm nici intervenţia lui de la procesul de la Tîrgovişte, cînd, comentînd aşa-zisa trădare a lui Milea, a făcut un semn circular cu degetul pe masă, ceea ce însemna că îi dăduse ordin de încercuire a oraşului – sau poate numai a clădirii CC – cu forţele aduse din provincie. La ora şedinţei de la „săliţă“ se mişcase doar Regimentul 1 de tancuri de la Tîrgovişte. În dimineaţa de 22 decembrie, generalul Voinea face şi înregistrarea forţelor disponibile – apropo de „forţele suficiente aflate în cazărmi“ –, consemnare din care aflăm că „mai pot interveni – R7Mc, R10 Mc, B(atalionul) 204, alte forţe din R2 Mc. şi alte forţe din R1 Mc“. Toate erau unităţi mecanizate, nu unităţi de tancuri, adică ce cerea Ceauşescu pentru misiunea de încercuire a centrului Capitalei. În sfîrşit, pentru a îndepărta orice confuzie, vom observa ce ordine s-au executat în Armată şi după ce Milea a ieşit din şedinţă:

„(Ora) 09.03. R.10 Mc. în mişcare cu tot ce are spre Bucureşti – transmite.

---

[228] *Documentarul-Comandantului*, general-maior Voinea Gh., copertă verde, p. 111.

– Slobozia-Urziceni – linia de centură.

– R.2 Mc + R 22 Tc – între Cons(iliul) de Stat şi C.C. – Piaţa Palatului.

(Ora) 9.10 – Slobozia a plecat.

(Ora) 9.15 – R.2 Mc. a plecat.

(În acest loc pe caietul Documentar pentru ciorne, copertă roşie, apare o notaţie în plus): Olteniţei – mişcare – Centru Bv. Mărăşeşti – Piaţa Republicii.

(Ora) 9.25 – R7Mc. – să fie pregătit pentru Ploieşti."[229]

În caietul *Documentar* pentru ciorne (copertă roşie), generalul Voinea mai notează şi o informaţie care îl privea direct: „09.00 gl. Eftimescu – ordonat ca subsemnatul să mă prezint la CC – PCR la preşedinte..." Voinea îşi va lua pistoletul. După momentul în care Milea s-a împuşcat – între orele 09.25 şi 09.35 –, Voinea îşi va pune cartuşele în cizme, convins şi el ca mulţi alţii că Milea a fost împuşcat din ordinul lui Ceauşescu şi atunci şi-a luat această măsură de precauţie. Nici un ofiţer întreg la minte nu mai miza atunci pe Ceauşescu şi toţi căutau o soluţie, o veste cît de mică despre rezolvarea situaţiei critice în care fusese băgată Armata încă o dată. Dar cronologia de mai sus arată că *misiunile pe care le primiseră deja unităţile chemate la Bucureşti vizau zone centrale ale oraşului*, nu staţionarea în cazărmi. Acest lucru s-a întîmplat mai tîrziu, din ordinul generalului Stănculescu, transmis prin echipa de transmisiuni din CC. Avem convingerea că Milea nu a dat nici un ordin de întîrziere a sosirii eşaloanelor. Asta este o legendă fabricată pentru imaginea Milea-erou. Este însă perfect posibil să fi dat ordin verbal să nu se tragă şi să nu se răspundă la provocări. Însă ordinele de luptă ale ministrului Apărării au fost valabile pentru întreaga ţară, iar după ce Ceauşescu a spus la teleconferinţa din 21 decembrie, ora 18.00, că este stare de război, Milea a transmis ordinul ca atare, fără să existe nici cea mai elementară formă legală. Declaraţia colonelului Zeca de la Timişoara nu ne lasă nici un loc de interpretare: „În după-amiaza zilei de

[229] *Ibidem*, p. 112.

21 decembrie 1989, ministrul Milea, ţinînd seama şi de evenimentele în curs de desfăşurare din Bucureşti, cît şi din alte localităţi, *a întărit ordinul dat de* «alarmă de luptă», subliniind că este necesar ca toată tehnica blindată să stea în coloana de aşteptare la porţile unităţilor şi că toate unităţile sunt în stare de alarmă generală, ordin care a fost retransmis întocmai la toate eşaloanele. Din cîte am înţeles eu, ulterior, acest ordin s-a dat cu intenţia de a se trece în caz de nevoie la paza frontierei. Se punea chiar problema unei mobilizări generale, ceea ce era imposibil de realizat. Oricum, în noaptea de 21 spre 22 decembrie 1989, toate forţele Ministerului Apărării Naţionale din oraş, din judeţ şi din judeţele limitrofe au fost în *stare de război*"[230]. Deşi se scrie cu insistenţă despre ameninţarea militară externă, Ceauşescu nu aminteşte niciodată de ea în numeroasele sale intervenţii din şedinţe, teleconferinţe, la televizor şi la miting. Există apoi un caz şi mai clar, cel de la Cluj-Napoca. După teleconferinţa de la ora 18.00 – moment crucial pentru înţelegerea escaladării crizei în ţară –, teleconferinţă la care – să nu uităm! – primul-secretar de la Cluj-Napoca, Ioachim Moga, cere introducerea „stării de necesitate" şi în judeţul său, generalul Topliceanu, comandantul armatei din Transilvania, a trecut printr-un moment similar. În 17 decembrie, el primeşte ordin de la Milea să procedeze la „organizarea unor subunităţi care, la indicaţia primului-secretar de partid al judeţului să intervină pentru *paza* sediilor, a unor clădiri publice, precizîndu-mi că se impune *apărarea* acestora de atacurile unor «teroriştii» veniţi în Cluj din afara ţării, cît şi a unor persoane «turbulente»"[231]. Dacă ordinul ar fi fost legal în baza decretării şi proclamării stării de necesitate, misiunea era corectă. În dimineaţa de 21 decembrie, Ioachim Moga şi Constantin Nicolae, trimis din partea CC, îi cer lui Topliceanu ca unităţile militare „să acţioneze în Cluj în aşa fel încît să împiedice ieşirea muncitorilor din unităţi(*le economice*, n.a.) şi afluirea acestora pe

---

230 CSJ.SM, Dosar nr. 6/1990, *Audiere martor colonel Zeca Constantin* din 09.06.1990, p. 10.

231 Procuratura României. Procuratura Militară Cluj, *Dosar nr. 14/P/1990, Declaraţie inculpat general-colonel Topliceanu Iulian*, *13 februarie 1990*, p. 1.

căile de acces spre pieţele din centrul oraşului"[232]. Topliceanu *refuză*, deoarece nu primise ordin de ieşire din misiunea corectă – paza sediilor –, pentru a-şi desfăşura forţele pe străzi cu scopul de a bloca deplasarea manifestanţilor. Acesta trebuie să fi fost motivul real pentru care Ioachim Moga a cerut în timpul teleconferinţei de la ora 18.00 decretarea stării de necesitate şi la Cluj. Ar fi existat temeiul legal pentru ieşirea trupelor lui Topliceanu pe străzi. Ceauşescu îi spune că nu e nevoie. Cum au ajuns trupele lui Topliceanu pe străzi, astfel încît să se întîmple tragedia, inclusiv scena rănirii ofiţerului Dando şi a actorului Nemeş? Răspunsul este simplu: generalul Milea i-a dat ordin expres pe linie militară să scoată trupele în oraş şi să blocheze afluirea manifestanţilor, ordin ilegal pentru care generalul Topliceanu încă mai este inculpat în procese. Ca şi la Bucureşti, nu exista instituirea legală nici a stării de necesitate, nici a celei de război. Erau ordine neconstituţionale şi ilegale aruncate de Ceauşescu, dar pe care Milea le-a transmis întocmai. Să fi fost Milea, în faţa gestului de a ieşi din joc, conştient de gravitatea faptelor sale şi de vinovăţia imensă pe care o avea, atît pentru situaţia ilegală în care a pus Armata ţării, cît şi pentru victimele omeneşti rezultate din aceasta? Milea a tergiversat executarea unui ordin de foc în plin pentru împrăştierea manifestanţilor şi distrugerea baricadei pînă a fost pus în situaţia critică de a alege, fiind probabil încadrat de Ilie şi Andruţa Ceauşescu, drept martori că dă ordinul de foc. Milea a dat ordine de concentrare a forţelor, dar a ocolit ordinele lui Ceauşescu de executare a focului în plin pînă n-a mai putut, găsind soluţia care ţinea loc unui act de curaj, de altfel în conformitate cu misiunea naţională a Armatei – de a se afla în slujba poporului şi de a sluji interesele acestuia. La acea oră populaţia din mai multe oraşe mari şi din Bucureşti afluia în masă spre centru, îndreptîndu-se spre Comitetele Judeţene de Partid şi spre clădirea CC.

După ora 08.30, abia ieşit din şedinţa fulger, Nicolae Ceauşescu cere maşina pentru a se duce acasă. Motivul a fost degradarea stării

[232] *Ibidem*, p. 2.

de sănătate, fizică şi psihică, nevoia de odihnă şi administrarea medicamentelor pentru tratarea diabetului. Unul dintre aghiotanţii săi, Bălaşa, îi spune însă că nu se poate deplasa în siguranţă, pentru că sunt grupuri de muncitori în deplasare pe stradă. Speriată, Elena Ceauşescu îşi sună copiii şi îi cheamă la ea[233].

În următoarele ore Nicolae Ceauşescu va acţiona sub efectul degradării rapide a stării de echilibru fizic şi psihic a corpului său, al diminuării pe fond de criză diabetică şi de stres a capacităţii sale de gîndire. Prezenţa profesorului Mincu în clădirea CC s-a datorat acestei situaţii.

În acea dimineaţă s-au petrecut cu rapiditate o serie de fapte încă tulburi, împiedicarea postrevoluţionară a accesului la documentele din arhivele MApN favorizînd menţinerea confuziei şi dezorientării asupra evenimentelor. Aşa cum a fost reconstituită mişcarea diferiţilor participanţi activi la represiune în dimineaţa de 22 decembrie 1989, rămîne ca extrem de importantă refacerea cît mai exactă a cronologiei. Mai mulţi martori (între care Postelnicu şi Vlad) plasează şedinţa din acea dimineaţă la ora 08.00. Nu poate fi, deoarece generalul Milea continuă să transmită ordine prin grupa de comunicaţii după această oră. Ora 08.30 pare mai plauzibilă, deoarece explică şi timpul relativ scurt trecut de la terminarea şedinţei la sinuciderea lui Milea (09.30-09.35), avînd în vedere durata şedinţei (20–30 minute), că a trecut mai întîi pe la grupa operativă, apoi a urcat la etajul 6, iar din cabinetul colonelului Pîrcălăbescu a dat telefon. Comisia senatorială plasează minişedinţa CPEx la ora 09.00, ceea ce pare a fi prea tîrziu, pentru cele 20–30 de minute, durata ei, precum şi pentru mişcările lui Milea de după ieşirea din şedinţă. Mai este un amănunt care trebuie luat în calcul şi anume faptul că durata şedinţei apreciată de mai mulţi participanţi la 20–30 de minute trebuie nuanţată, avînd în vedere faptul că Milea a ieşit din ea înainte ca aceasta să se termine, a fost trimis cu

---

233 Arh. SR, *Stenograma nr. 40/7 februarie 1994, Audiere Hîrjău Mihai*, p. 28.

injurii, gonit de Ceauşescu să aducă unităţile de tancuri în centru, dar, după plecarea lui, şedinţa a mai continuat cîteva minute. Ce mai ştim este că declaraţia ofiţerilor din grupa operativă – între care maior Rafailescu – cum că Milea ar fi dat ordinul „să nu se tragă în mulţime, să nu se răspundă la provocări, militarii să rămînă grupaţi lîngă tehnică", iar că ofiţerii ar fi „transmis imediat ordinul"[234] nu are nici pînă astăzi vreun suport documentar. Dimpotrivă, documentele MApN autentice, documentele originale, nu Sinteza întocmită tot de cei care au fost în CC şi trimisă Comisiei, arată că ordinele de afluire a trupelor spre centru au continuat şi după ora 09.00. Asta se contrazice total cu declaraţiile ofiţerilor din grupa operativă despre transmiterea unui ordin al lui Milea contrar celor cerute de Ceauşescu. Încă o dată – nu trebuie confundate forţele din Garnizoana Bucureşti realarmate şi rechemate în Centru de ministrul Milea, cu unităţile blindate chemate din teritoriu. Acestea din urmă au fost oprite pe direcţia Şoseaua Olteniţei-Şoseaua Viilor, *în mişcare*, intrate deja în Bucureşti, abia de generalul Stănculescu. Cronologia propusă de Comisia senatorială (Sergiu Nicolaescu) este în bună măsură eronată (ordinul generalului Stănculescu este plasat la ora 10.45, în loc de 10.07; chiar Sergiu Nicolaescu afirmă că „în jurul orei 10.00 coloana de blindate revenea pe bulevard spre Piaţa Romană. Cu zece minute înainte, de la ferestrele blocurilor din zona blocurilor cetăţenii au scos aparatele de radio care anunţau moartea ministrului apărării naţionale..."[235], fixarea în timp a acestor evenimente reale indicînd că totul s-a produs o oră mai tîrziu – 10.51 – anunţul la radio, 11.00 – manevra blindatelor).

Serviciul Român de Informaţii introduce în cronologia acelor întîmplări dramatice un fapt straniu, pe care nu-l explică şi nici nu-l comentează: „Pe data de 22 decembrie 1989, în jurul orei 09.00, general-locotenent Eftimescu Nicolae l-a primit în sediul MStM pe ataşatul militar C.F.A.U. *(reprezentanţa la Bucureşti a Comandamentului Forţelor Armate Unite din OTV*, n.a.), contraamiral

---

234 Arh. SR, *Raportul Comisiei senatoriale privind acţiunile desfăşurate în revoluţia din decembrie 1989*, vol. 1, p. 184.

235 *Ibidem*, p. 185.

Mihailov, cu care a purtat o discuţie de aproximativ 30 de minute. La întrevedere a participat şi Mircea Dumitru, şeful Biroului special, ca translator de limbă rusă, iar maiorul Lungu Gheorghe, ofiţer în cadrul aceluiaşi birou, a asigurat protecţia. Acelaşi general Eftimescu Nicolae, revenind de la sediul fostului CC al PCR (cam cu o jumătate de oră înainte de decolarea elicopterului cu care a fugit cuplul Ceauşescu), a fost însoţit de un grup de patru civili, care au rămas în aşteptare la punctul de control"[236]. Acest contact cu ofi-cialii militari sovietici de la Bucureşti este supus oricărei ipoteze. Vom alege trei: Eftimescu a acţionat din ordinul lui Ceauşescu pentru a fi oprită operaţiunea militară neconvenţională declanşată de forţele speciale ale URSS în România; Eftimescu a acţionat din ordinul generalului Ilie Ceauşescu, cel care susţinea cu tărie, inclusiv în faţa fratelui său, necesitatea unei cedări în faţa operaţiunii sovietice; Eftimescu a acţionat ca urmare a unei înţelegeri prealabile cu sovieticii sau a luat o iniţiativă personală pentru a ajunge la o înţelegere cu ei, care ulterior s-a transformat în cooperarea sovieto-română a grupului restrîns care a declanşat fenomenul terorist. Această ultimă ipoteză este întărită de faptul că generalul Eftimescu era în lucru ca agent GRU, Securitatea avînd bănuieli asupra unor contacte directe de spionaj şi trădare în timpul unor şedinţe ale Tratatului de la Varşovia.

Sinuciderea generalului Vasile Milea a fost reconstituită destul de fidel de senatorul Sergiu Nicolaescu[237]. După ora 09.00, probabil 09.10, generalul Milea s-a dus în biroul colonelului Pîrcălăbescu, al Gărzilor patriotice. A intrat însoţit de căpitanul Vătămănescu, în faţa căruia a avut o descărcare nervoasă, izbucnind în plîns, spunîndu-i aghiotantului „Nu mai pot! Ce, eu sunt călău să trag în popor?" Apoi i-a cerut acestuia să-i comunice şefului său de cabinet, Barbu, că are două cecuri în fişet care să fie date nepoţilor săi. L-a chemat pe colonelul Pîrcălăbescu, dar pînă să intre acesta a ieşit în holul

---

236 Arh. SR, *Punct de vedere preliminar al Serviciului Român de Informaţii privind evenimentele din decembrie 1989*, cap. *Decembrie '89 la Bucureşti*, pp. 15-16.

237 Sergiu Nicolaescu, *Sergiu Nicolaescu acuză!* Ed. PRO, Bucureşti, 1998, pp. 209-243.

mare şi a cerut o centură cu pistolet. Singurul care avea aşa ceva era căpitanul Tufan. La insistenţele ofiţerilor superiori, acesta îi va da pistolul lui. În continuare, Milea a cerut o coală de hîrtie, probabil pentru a scrie un ultim cuvînt. A reintrat în birou şi a avut o convorbire telefonică cu şeful său de cabinet: „Mi-a zis: «De ce nu eşti aici?» Eu i-am răspuns: «Nu mi-aţi cerut dumneavoastră să nu mai vin de la minister?» El a răspuns: «Ştiu, măi copile, dar trebuia să fii aici cu mine» Eu: «Dacă ordonaţi, mă urc în maşină şi vin imediat» El: «Lasă, nu mai este nevoie...»“ Reconstituirea arată că nu a existat în acel interval orar o convorbire cu soţia, aşa cum s-a acreditat recent. Ofiţerii de la cabinetul din clădirea CC arată toţi că, la aproximativ un minut după ce a ieşit Pîrcălăbescu din birou, s-a auzit o împuşcătură. După toate probabilităţile şi pe baza datelor furnizate de Procuratura Militară, generalul Vasile Milea şi-a descheiat vestonul, pentru ca însemnele militare să nu oprească traiectoria glonţului, a sprijinit pistolul cu patul pe masă, ţinîndu-l cu o mînă şi îndreptînd ţeava spre piept. Glonţul a pătruns prin corp şi a lovit speteaza scaunului. Imediat după impact, ministrul s-a retras de pe scaun pe canapeaua din spatele său (distanţă 0,76 m) şi s-a lungit acolo. În această poziţie a fost găsit în agonie de ofiţerii săi. Împuşcarea nefirească în piept a unui militar a creat suspiciuni, pe bună dreptate. Nimeni nu a pus însă în calcul ipoteza unei tentative de autorănire, în speranţa unei supravieţuiri. Conform medicilor specialişti şi psihiatrilor, ea este specifică indivizilor care încearcă fuga de răspundere printr-un gest spectaculos, pe măsura gravităţii vinovăţiei sale. S-a acreditat în mod eronat ideea că Milea s-a împuşcat în inimă, însă Raportul de constatare medico-legal nr. A3/3045/09.01.1990 arată că glonţul tras de Milea „a penetrat în regiunea hemitoracelui stîng, producînd hemoragie internă masivă, ca urmare a intersectării pediculului pulmonar“[238]. Glonţul a lovit artera pulmonară. Ion Coman, în virtutea experienţei sale militare, susţine ipoteza autorănirii pentru a se scoate din joc, un fel de picior în ghips, dar mult mai periculos, pentru că şi situaţia lui Milea era

[238] *Ibidem*, p. 234.

mai gravă. O altă versiune este cea exploatată dintr-un dialog reprodus de ofiţerul Stoica de la Tîrgovişte. Întrebîndu-l pe Ceauşescu ce s-a întîmplat cu Milea, Ceauşescu ar fi răspuns: „I-am zis că este un trădător şi că este condamnat la moarte şi a plecat însoţit de doi care... l-au dus într-o cameră“, moment în care Elena Ceauşescu a intervenit brusc: „Nicule, taci!“. Ofiţerii din CC nu confirmă aşa ceva, că ar fi fost încadrat de doi militari şi dus într-o cameră. Membrii CPEx prezenţi la şedinţa de la ora 08.30 nu confirmă că Ceauşescu l-ar fi declarat trădător şi că l-ar fi condamnat la moarte. Chiar presupunînd că a fost executat, acest act nu putea fi făcut, în condiţiile concrete de atunci, decît de ai lui, de ofiţerii superiori ai MApN care se aflau la cabinetul lui.

Motivele gestului de sinucidere ales de generalul Vasile Milea nu sunt greu de găsit:

– a fost minţit de Ceauşescu în cazul Timişoara, descoperind mai tîrziu, în noaptea de 17 decembrie sau în 18 decembrie, că a executat ordine neconstituţionale şi ilegale;

– a fost în permanenţă presat cu un adevărat interogatoriu din partea lui Nicolae şi Elena Ceauşescu dacă „serveşte cauza“, Milea dovedindu-se fidel sau, cu o formulă mai moderată, incapabil de trădarea lui Ceauşescu;

– a avut mustrări de conştiinţă după ce i s-a raportat situaţia reală de la Timişoara (78 de morţi şi peste 200 de răniţi), dar mai ales că represiunea de acolo nu a reuşit, mulţimea fiind în stradă în ziua de 20 decembrie;

– a sperat încă din ziua de 19 decembrie că se va apela la o soluţie politică, învestindu-şi încrederea în capacitatea lui Dăscălescu şi Bobu de a rezolva problema de la Timişoara;

– a constatat cu groază cum escaladează situaţia de la Bucureşti, mai ales cea de la Inter, şi a încercat să manevreze demonstrativ mai multe forţe pentru a-l impresiona pe Ceauşescu, în speranţa că nu va trebui să ordone din nou deschiderea focului;

– a ordonat distrugerea baricadei şi dispersarea manifestaţiei de la Inter, constatînd şi consecinţele în morţi şi răniţi ale ordinului

său (nu are importanţă cine a tras, Milea fiind comandant unic şi responsabil);

– a fost din nou presat şi, în dimineaţa de 22 decembrie, injuriat de Ceauşescu, pentru a forţa aducerea unor trupe noi, combatante, neadaptate situaţiei de pe străzile Bucureştilor, unde militarii adoptaseră o poziţie inactivă faţă de mulţime;

– a aflat că mişcarea populaţiei – adică revolta populară – s-a declanşat în mai multe localităţi din ţară şi că în unele locuri din Bucureşti oamenii s-au urcat pe tehnică, situaţie peste puterile lui de rezolvare;

– a avut în faţă imaginea unui măcel generalizat, la nivel de ţară, pe care omenește nu-l putea provoca;

– nu a avut trăsăturile de tărie şi luciditate pentru a accepta oferta generalului Vlad pentru o lovitură de palat, aşa cum va proceda în cîteva minute generalul Stănculescu, fără nici o sugestie;

– în plan strict personal a primit cel puţin două lovituri dure: declararea sa ca trădător (CPEx-ul din 17 decembrie) şi permanenta ameninţare că va fi demis sau executat; aducerea generalului Stănculescu pentru a-l înlocui, Milea ştiind foarte bine că Ceauşescu avea obiceiul să găsească vinovaţi după ce scăpa dintr-un moment greu; în orice situaţie, indiferent de rezultatul crizei, el ar fi fost sacrificat.

Această ultimă motivaţie nu era şi nu este marginală. Între ministrul Milea şi generalul Stănculescu exista o rivalitate mocnită, nemanifestă, dar bine cunoscută în minister. Adepţii teoriei unei conspiraţii conduse de Nicu Ceauşescu au lansat, în interiorul acestei ipoteze nerealiste, şi informaţia că generalul Olteanu a fost racolat de sovietici cu ocazia unui incident petrecut la Moscova înainte de 1987. Este o confuzie cu Milea. În timpul unei delegaţii oficiale la Moscova, generalului Vasile Milea i s-a făcut rău, a fost internat într-un spital şi tratat de medici sovietici. Pe baza informaţiilor primite de la surse ale Securităţii plasate în conducerea Armatei (posibil chiar Stănculescu), Tudor Postelnicu, care pe vremea aceea era şeful Securităţii, a făcut un caz destul de zgomotos la Cabinetele 1

şi 2, afirmînd că Milea a fost racolat de sovietici cu această ocazie. Ceauşescu a trecut peste acest incident, care trebuie să fi avut cel puţin două consecinţe: bănuiala lui Milea că în apropierea lui se află un informator al Securităţii (este posibil să-l fi indicat pe Stănculescu) şi plata prin devotament către Ceauşescu pentru gestul făcut. Nu trebuie să excludem din numeroasele convorbiri *en tête-à-tête* din această perioadă (16-22 decembrie 1989) între Ceauşescu şi Milea, evocarea de către dictator a momentului de la Moscova, chinuindu-l probabil cu întrebări şi dubii asupra loialităţii şi patriotismului său. Generalul Niculae Spiroiu, ministru al Apărării în perioada 1991–1994, va declara autorului în ziua de 14 iunie 2005: „Nu trebuie să uităm nici o clipă că Ceauşescu era puternic marcat de soarta lui Jivkov. Felul în care îl îndepărtase Djurov, cum preluase acesta conducerea Bulgariei şi asculta de sovietici, l-au urmărit pe Ceauşescu în toate zilele acelea. Era cu ochii pe Armată".

În orice circumstanţe, Milea este victima lui Ceauşescu. Milea îl invidia pe Stănculescu şi pentru încrederea acordată de cuplul dictatorial lui Stănculescu – aducea 500 de milioane de dolari pe an în ţară! –, dar şi pentru stilul său de activitate, puternic relaţionat în străinătate, mai ales în Occident. Este posibil ca şi trimiterea lui Stănculescu la Timişoara – ordin fără nici o raţiune militară, sub acoperirea ideii de a supraveghea situaţia unităţilor economice cu conducere militară, deşi acolo era Guşă – să fi fost o tentativă a ministrului de a-l implica şi totodată de a-l îndepărta de locul deciziilor – Bucureşti. Chemarea generalului Stănculescu la Bucureşti de către Nicolae Ceauşescu – asupra faptului că Ceauşescu l-a chemat, prin Silviu Curticeanu, şi nu Milea cum susţine generalul Stănculescu, există probe suficiente – a avut fără îndoială un impact asupra generalului Milea, acesta fiind probabil convins că, indiferent de sfîrşitul crizei, va fi declarat vinovat de tot ce s-a întîmplat. De asemenea, nici chemarea generalului Chiţac la Bucureşti nu a fost întîmplătoare, deoarece acesta era, de fapt, comandantul Garnizoanei Bucureşti. Doi martori importanţi s-au aflat la cabinetul lui Nicolae Ceauşescu şi au surprins secvenţele

acestui joc făcut de Ceauşescu. Mihai Hîrjău a explicat motivul chemării lui Stănculescu:

„Dl Răboacă: De ce credeţi că Nicolae Ceauşescu a apelat chiar la Stănculescu? După ce criterii credeţi că l-a ales să discute cu el?

Dl Hîrjău: Aici, vă spun, îmi scapă argumentele. Părerea mea este că *nu mai avea încredere în comanda armatei* la ora respectivă. Dar în momentul cînd l-a chemat pe Stănculescu – *Milea fiind aici* – şi apoi, neputînd veni Stănculescu, îl cheamă pe Ilie Ceauşescu, care era tot un adjunct, dvs. puteţi să puneţi cap la cap toate acestea şi să concluzionaţi.

Dl Răboacă: Nu le spuneţi dvs.? Ştiţi că l-a chemat de la Timişoara...

Dl Hîrjău: Îl chemase seara; eu nu ştiam că îl cheamă...

Dl Răboacă: A doua zi l-a invitat aici.

Dl Hîrjău: A doua zi mi-a spus să-l chem la birou la Ceauşescu.“[239]

Pe lista motivelor lui Ceauşescu, pentru care i-a chemat pe cei doi generali, putem pune şi convingerea că, prin implicarea lor în represiunea de la Timişoara, vor avea determinarea şi experienţa să comande şi represiunea de la Bucureşti. Pe piaţa speculaţiilor mai circulă şi versiunea deschisă de relatarea ofiţerilor de la Tîrgovişte, care au stat de vorbă cu Ceauşescu în captivitate. În legătură cu generalul Vasile Milea, acesta a afirmat că „i-am dat nişte ordine de seara referitor la paza palatului. Toată noaptea s-au mişcat tancurile de n-am putut să mă odihnesc şi dimineaţa, cînd m-am sculat, nu era nici unul în faţa palatului. Şi atunci l-am chemat la mine, am avut o discuţie foarte aprinsă cu el, i-am dat ordin ce trebuie să facă în continuare şi a plecat la el la birou. Ulterior am aflat că s-a sinucis“. Este posibil să fie un defect de percepţie sau o confuzie venită din deformările amintirilor, pentru că blindatele nu au

[239] Arh. SR, *Stenograma nr. 40/7 februarie 1994, Audiere Hîrjău Mihai*, pp. 50-51.

părăsit dispozitivul de pază al CC-ului (nu de Palatul Republicii era vorba), decît ca urmare a ordinelor date de generalul Stănculescu după ora 10.07. La ora 06.30, cînd s-a trezit Nicolae Ceauşescu, şi mai tîrziu, blindatele erau în piaţă. Ceea ce i-a cerut Ceauşescu lui Milea la şedinţa de la ora 08.30 a fost să aducă din provincie coloanele de blindate pentru a înconjura clădirea CC cu ele şi a trage în muncitorii care veneau spre Centru dinspre platformele industriale. Prin urmare, Nicolae Ceauşescu i-a minţit şi pe ofiţerii care îl păzeau la Tîrgovişte. Ar fi fost şi greu de crezut că acest individ meschin spunea adevărul.

Cazul Vasile Milea

Asupra personalităţii lui Vasile Milea s-a dat o bătălie emoţională, complet lipsită de argumente logice sau sprijinite pe documente. Pe de o parte, sinuciderea lui a fost exploatată de Armată pentru a acredita conflictul între instituţie şi Ceauşescu (n-a existat, este o invenţie). Mulţi revoluţionari şi apoi oameni politici au preluat versiunea unui Milea-erou, atît pentru a susţine nevinovăţia Armatei, dar şi pentru a-şi asigura sprijinul ei. Pe de altă parte, un număr infim de revoluţionari, toţi de la Timişoara, îl acuză de crime, dar numai pentru ordinele pe care le-a transmis în Banat. Vocea lor rămîne şi astăzi izolată şi neauzită. În realitate, generalul Vasile Milea este al doilea personaj, după Nicolae Ceauşescu, vinovat de crime în formă calificată. Dacă ar fi trebuit să fie cineva executat lîngă soţii Ceauşescu, acesta era Vasile Milea. Cazul său este însă extrem de complicat, coborînd cu problematica sa pînă în adîncurile analizei psihologice.

Vasile Milea a avut o relaţie foarte apropiată cu Nicolae Ceauşescu, ofiţerul fiind unul din oamenii de încredere şi la care ţinea foarte mult. Numeroase dovezi venite de la activişti ai CC, precum şi de la generali ai Armatei şi Securităţii arată că Ceauşescu avea o sensibilitate amicală faţă de Milea. Totul a început în primăvara anului 1962, cînd, ca urmare a izbucnirii unor răscoale ţărăneşti în cîteva sate din regiunea

Argeş, Nicolae Ceauşescu ar fi fost implicat în represiune. După mai mulţi ani, devenind şef al MStM, Vasile Milea i-a povestit acest episod ministrului Apărării, generalul Constantin Olteanu:

„Constantin Olteanu: (...) Eu aflasem chiar de la generalul Milea povestea episodului din 1962 de la Piteşti. Se produsese o răscoală în cîteva sate din Argeş, din cauza colectivizării, şi Ceauşescu s-a dus la Piteşti să rezolve situaţia. Colonelul Vasile Milea, comandantul Şcolii de ofiţeri de tancuri din garnizoană, a fost convocat la Comitetul Raional de Partid, unde se afla Nicolae Ceauşescu, atunci secretar al CC al PCR. Ceauşescu i-a cerut lui Milea să folosească tancurile pentru rezolvarea situaţiei create. O cerinţă care nu putea fi refuzată. Milea s-a conformat. Probabil că sunt şi exagerări. Nu s-a intervenit, dar atunci s-au cunoscut Ceauşescu şi Milea. A rezultat că Ceauşescu se simţea legat de episodul ăsta.

AMS: Adică era omul care scotea imediat tancurile, ca în decembrie 1989, fără să mai întrebe de lege.

CO *(ironic):* Aşa rezulta. (...) În 1983 a venit la mine Militaru; lucrase la Cluj, unde era şef de stat major Milea, şi Militaru era comandant de armată. Cînd l-a numit în 1965, în iulie, în locul lui Coman pe Militaru comandantul armatei, pe Milea l-au adus şef de stat major şi au lucrat pînă cînd a venit Militaru în 1969 comandantul armatei de la Bucureşti, şi Milea a rămas comandantul armatei de la Cluj, în locul lui. Pînă în 1978, cînd l-a luat şi l-a numit la... Şi Militaru a venit la mine şi mi-a spus: «Ce-l ţii bă p-ăsta aici? Nu e bun de nimic». Mi-a displăcut.

AMS: Atunci să spun eu ce nu vreţi să rostiţi dvs. Milea era ţinut şi urcat în funcţii datorită relaţiei personale din trecut cu Ceauşescu. Puseseră tancurile împreună pe nişte ţărani. Să spunem adevărul.

CO: Cred că ăsta era unul din motive. Ce era să fac? Să ne înţelegem: Milea era un ofiţer bun, am colaborat bine cu el, dar, acolo unde politicul se amestecă în Armată, încep problemele. Eu nu am vrut să ridic această problemă în faţa lui Ceauşescu. Cînd mi-a spus Postelnicu: «Vezi că îl împinge să-ţi ia locul», eu am răspuns: «Cine m-a numit are dreptul să şi revoce ordinul, să mă

schimbe. Nu pot să mă duc şi să previn această chestiune». Ştiţi ce i-am spus lui Ceauşescu la schimbarea mea? Că, m-a întrebat ce părere am. I-am spus: «Cred că veţi avea cu el probleme politico-militare». Atunci, Nicolae Ceauşescu a afirmat: «Va trebui să-l ajutăm!». Eu nu am pus în discuţie că nu se pricepe la probleme militare, că nu era corect, dar i-am spus că va avea probleme la limita dintre aspectele politice şi cele militare, unde se îmbină lucrurile astea. Şi, vedeţi, exact asta s-a întîmplat în '89! Unde se îmbină politicul cu militarul s-a încurcat situaţia. «Şi şef de Stat Major ar trebui – spune el..., el discutase cred duminică cu Milea, numai un prost nu putea să nu priceapă de ce m-a chemat pe mine la urmă... – un general tînăr – zice Ceauşescu –, şeful Statului Major». Zic: «Cel mai tînăr general acum este generalul Guşă Ştefan, 46 de ani, comandantul Diviziei 6 tancuri, dar să ştiţi că nu are nici minte şi nici faţă pentru funcţia asta». Pregătirea şi experienţa lui au ieşit în evidenţă la Timişoara în decembrie 1989, cînd, ducîndu-se la Divizia 18 Mecanizată, a dovedit că el face ce ştie şi nu ce trebuie, în calitate de şef al MStM.

AMS: Ce reacţie a avut Ceauşescu?

CO: S-a supărat. A replicat: «Lasă, că o să găsim noi unul care să corespundă». Decizia era însă luată.

AMS: Era cumva propus de Elena Ceauşescu, aşa cum se zvoneşte?

CO: Nu cred, nu. Cred că Milea l-a propus. L-a avut elev la Piteşti, apoi comandant de pluton la Şcoala militară, îl cunoştea, era un tanchist foarte capabil. Probabil că la mijloc era şi problema din trecut. Precizez încă o dată că povestea din Argeş mi-a fost relatată de Milea însuşi. Ceauşescu i-ar fi cerut să intervină cu tancurile, s-a dus, dar au fost folosite doar ca mijloc de presiune, nu s-a acţionat. Important este, aşa cum îmi povestea el, că Nicolae Ceauşescu a reţinut promptitudinea lui. Coincidenţă sau nu, peste doi ani colonelul Milea a fost numit comandantul Diviziei 6 Tancuri de la Tîrgu Mureş, odată cu înaintarea lui la gradul de general."[240]

---

[240] Interviu din 1 august 2005, în arhiva autorului.

Pe vremea cînd era locotenent, viitorul ministru al Apărării, general Niculae Spiroiu, se afla exact acolo, la Piteşti, cînd s-au întîmplat evenimentele. În declaraţia pe care a făcut-o autorului în vara anului 2005, acesta a coborît povestea la dimensiuni ceva mai reduse: „Incidentul s-a produs în 1962, primăvara. Eram comandant de pluton la Şcoala de subofiţeri. Guşă, care era comandant de companie de tancuri acolo, era parcă plecat la Craiova; nu cred că a fost implicat atunci. Eu locuiam la o gazdă împreună cu locotenentul Sterescu Tudor, comandant de companie auto. Comandantul Şcolii de ofiţeri era într-adevăr colonelul Milea. Într-o seară, pe la 10.00, au venit şi l-au alarmat pe colegul meu Sterescu. Avea o motocicletă, s-a urcat pe ea şi s-a dus la unitate. S-a întors pe la 04.00 dimineaţa. Ce se întîmplase? În Şcoala de ofiţeri de la Piteşti funcţiona atunci, în directa subordonare a Învăţămîntului militar, cursul de recalificare ofiţeri superiori. De regulă, în marea lor majoritate, erau politruci. Comandantul cursului, colonel Emil Bulai şi un locotenent-colonel de infanterie, Iosub pe nume, aveau oră de tactică în teren, la o aplicaţie pe hartă în zona Raciu, sud Piteşti, rîul Dîmbovnic. Pentru a marca inamicul, au folosit un transportor blindat sovietic BTR 152, avînd ca şofer pe plutonierul Panait. Ofiţerii au venit pe transportor, apoi au coborît pentru a face orientarea. La scurt timp au apărut mai mulţi lucrători ai Securităţii, anunţîndu-i că în sat a izbucnit o răscoală, că ţăranii s-au strîns la Primărie şi protestează împotriva preşedintelui cooperativei. Ei au precizat că au trupe la liziera pădurii şi le-au cerut să le dea transportorul, în sprijin. Colonelul Bulai le-a dat transportorul. În timpul misiunii, transportorul s-a împotmolit lîngă un podeţ şi ţăranii l-au luat cu asalt, dînd cu pietre şi cu bîte în blindaj. Venind noaptea, nu şi-au dat seama că blindatul avea partea superioară cu prelată de pînză, nu cu turelă, că altfel ar fi devastat interiorul. S-a telefonat la Şcoală, i s-a raportat lui Milea şi acesta a ordonat deplasarea unor autospeciale care să scoată transportorul de acolo. Acesta era motivul pentru care fusese chemat colegul meu, locotenentul Sterescu. Ajuns acolo – acum Sterescu este în Canada –, a reuşit să le vorbească ţăranilor pe limba lor, astfel că, pînă la urmă, transportorul a

fost dezîmpotmolit de ţărani, cu boii. În timp ce făceau lucrul ăsta, a ajuns în sat o coloană oficială de maşini, cu Matei Gheorghe, prim-secretar al Regiunii Argeş, şi Nicolae Ceauşescu. Ceauşescu s-a urcat pe treptele Primăriei, i-a întrebat pe ţărani ce vor, a aflat că nu sunt mulţumiţi de preşedintele cooperativei, l-a destituit pe loc şi lucrurile s-au liniştit. Nu exclud ca acest incident să fi fost exagerat ulterior, iar Milea să fi folosit ocazia pentru a se remarca". Avînd în vedere seriozitatea celor două surse, doi miniştri ai Apărării, este de presupus că Vasile Milea a folosit acest incident pentru a lansa versiunea că l-a salvat pe Ceauşescu dintr-o răscoală a ţăranilor, pe vremea cînd era comandant la Piteşti. Lui Ceauşescu îi plăceau astfel de poveşti revoluţionare. Este însă foarte clar – şi aici mărturiile generalului Olteanu sunt cele mai preţioase – că Nicolae Ceauşescu a urmărit cu consecvenţă cariera lui Milea şi că în numeroase ocazii, dintre care unele grave, cum vom vedea, a refuzat să-l pedepsească. Implicat într-un scandal de corupţie, pe vremea cînd era comandantul unei unităţi din Dobrogea, Milea este salvat de generalul Ioniţă, fapt care îl va apropia de grupul complotist de la începutul anilor '80. Generalul Constantin Olteanu a avut în repetate rînduri ocazia să constate apropierea între Ceauşescu şi Milea, inclusiv în situaţii de gravă eroare:

„AMS: Au mai existat momente care v-au atras atenţia în relaţia Ceauşescu–Milea, relaţia care s-a finalizat prin crimele din decembrie 1989?

CO: Da. Au existat. În anul 1973, la sfîrşitul unei convocări pe armată, care a avut loc la Academia Militară, Nicolae Ceauşescu l-a întrebat pe generalul Ion Ioniţă, pe atunci ministru al Apărării: «Pe cine îmi dai, Ioniţă, să pun şef de stat major la Gărzile patriotice? Pe Militaru sau pe Milea?» Ioniţă a zis: «Militaru» şi, după cum se ştie, a fost numit Milea. Îngăduinţa, poate simpatia lui Nicolae Ceauşescu faţă de generalul Milea...

AMS: Care a dus la crimă, domnule general, să fie clar!

CO: ... a rezultat şi într-un incident petrecut în anul 1984.

AMS: Cazul Cipru?

CO: O chestiune destul de gravă, după părerea mea. O chestiune cu conotaţii politice internaţionale. Incidentul s-a petrecut în timpul vizitei generalului Vasile Milea în Cipru, partea greacă. În fapt, lucrurile s-au petrecut astfel: într-o zi a anului 1984 am fost chemat la Nicolae Ceauşescu. Am intrat direct în cabinet, cum procedam de obicei, întrucît membrii CPEx nu erau anunţaţi pe vremea aceea. Cînd m-am apropiat de masa lui de lucru, Nicolae Ceauşescu mi-a fluturat o hîrtie prin aer şi m-a întrebat: «Ce este cu asta?» «Nu ştiu ce conţine?», am răspuns. Era posibil ca, punîndu-mi întrebarea astfel, să fi urmărit să afle dacă sunt în posesia documentului şi nu cumva nu i-am raportat conţinutul lui. Fără să-mi dea hîrtia, Ceauşescu a început să-mi explice că este o scrisoare oficială de protest adresată lui de Rauf Denktaş, preşedintele părţii turce a insulei, scrisoare care îl viza pe generalul Milea. «Ce-a căutat Milea în Cipru?», m-a întrebat Ceauşescu. Eu i-am spus că a efectuat o vizită în Egipt, la invitaţia omologului său, în fruntea unei delegaţii militare, iar la înapoiere delegaţia s-a oprit în Cipru, în partea greacă a insulei, pe baza invitaţiei şefului Marelui Stat Major al armatei Greciei. Acţiunea avea aprobarea lui Ceauşescu. Privind scrisoarea, şeful statului mi-a spus că în scrisoare se arată că într-o seară, în timpul vizitei, cînd delegaţia militară română se afla la un local din apropierea liniei de demarcaţie a zonelor greacă-turcă, generalul Milea ar fi spus ofiţerilor greci care-l însoţeau: «De ce nu-i aruncaţi în mare pe turcii ăştia şi să eliberaţi insula, că e grecească?» Pe loc mi-am dat seama de dimensiunea incidentului. Apoi, Ceauşescu, uitîndu-se pe scrisoare mi-a citit ce reclama liderul ciprioţilor turci, care se întreba retoric: «Cum este posibil ca un demnitar militar român, care deţine o funcţie atît de importantă, să facă asemenea aprecieri?»

AMS: Angajase statul... Şi l-a iertat pentru chestia asta?!

CO: După ce Nicolae Ceauşescu s-a oprit din explicaţii, i-am raportat că nu cunosc nimic din acest incident, dar mă voi interesa, deoarece împreună cu Milea a fost acolo şi tovarăşul Ilie (generalul Ilie Ceauşescu). La auzul acestui răspuns, Ceauşescu s-a arătat surprins: «A fost şi Ilie în delegaţie?» Da, i-am confirmat eu, după

care l-am întrebat: «Ce facem acum, îi răspundem lui Denktaş?» El a făcut semn de dezaprobare cu mîna. Am înţeles că lucrurile se opreau aici.

AMS: În timpul acestui dialog, Ceauşescu a făcut vreo apreciere la adresa lui Milea?

CO: Nu. În afară de ceea ce v-am relatat, nu. Numai studierea documentului citat, aflat în arhive, poate contribui la reconstituirea exactă şi completă a acestui incident diplomatic. Eu nu am văzut conţinutul scrisorii, ci doar au auzit ce mi-a spus Ceauşescu. Însă am asociat imediat şi acest gest de iertare cu momentul 1962, la care trebuie să adăugăm şi faptul că fusese implicat şi Ilie Ceauşescu în el. După ce m-am înapoiat la minister, i-am chemat la mine pe cei doi generali: Vasile Milea şi Ilie Ceauşescu. Le-am relatat ce-mi spusese comandantul suprem. Generalul Ilie Ceauşescu s-a arătat surprins, spunînd că el nu-şi aminteşte nimic despre o asemenea problemă, în schimb generalul Milea era profund marcat. Probabil că realizase gravitatea faptului şi l-a cuprins teama.

AMS: Era un fel de confirmare a autenticităţii incidentului.

CO: Da. În ce mă priveşte, i-am luat apărarea generalului Milea, nu am comentat incidentul în faţa lui Ceauşescu, nu m-am arătat nici măcar nemulţumit că nu-mi raportase cazul, cum cereau regulamentele militare. Ceauşescu nu a revenit, şi lucrurile s-au oprit aici. Vreau însă să revin asupra unui aspect, care este legat de tema conversaţiei noastre. Au fost două momente deosebite. Ion Coman, care era secretar al CC al PCR şi şef al Secţiei pentru probleme militare şi justiţie şi care cunoştea foarte bine activitatea din MStM, al cărui şef fusese, mi-a spus în două rînduri că a observat unele scăderi în actul de conducere a MStM-ului şi dacă nu ar fi cazul să ne gîndim la o schimbare.

AMS: Voia să-l schimbe pe Milea de acolo.

CO: Da, de la conducerea MStM. Eu am ezitat de fiecare dată, deoarece nu ştiam, între altele, care va fi reacţia lui Ceauşescu. Vreau să fiu bine înţeles: şi Coman, şi eu eram animaţi numai de dorinţa de a îmbunătăţi situaţia de la MStM.

AMS: Acesta ar fi unul din momente. Al doilea?

CO: Al doilea este legat de Nicolae Militaru. V-am povestit cum a venit şi mi-a vorbit despre Milea pe un ton injurios. Culmea este că Milea vorbea întotdeauna foarte politicos despre el. L-am respins pe Militaru atunci, spunîndu-i că lucrez bine cu Milea. A doua a fost însă şi mai şi! Mă trezesc că vine la mine Militaru şi îmi cere să intervin la Ceauşescu pentru a-l numi, n-a zis şeful MStM – unde era Milea – şi „măcar în funcţia de comandant al armatei din Bucureşti", pe care o mai comandase pînă în anul 1978. L-am ascultat, nu i-am promis nimic, eu ştiind bine că drumul reîntoarcerii lui în Armată era blocat, din vina lui, cum vă spuneam înainte. A revenit în 1989 în Armată, în condiţiile şi din motivele care se cunosc. Deşi au trecut mai bine de două decenii, nu am făcut cunoscut nimănui pînă acum aceste probleme interne ale Armatei. Ele au existat, au fost, unele, deosebit de grave şi probabil că undeva au avut o influenţă asupra erorilor din decembrie. Gîndul meu este şi acum la Armată. Pentru ea am hotărît să vorbesc.

AMS: Domnule general, nu vreau să conducem discuţia spre o zonă greu de înţeles pentru profani. Unii ar putea interpreta relatările dvs. despre cazul Milea ca fiind generate de faptul că Ceauşescu v-a schimbat din funcţie şi l-a pus pe el. De aceea, fac precizarea că dumneavoastră aţi fost promovat în funcţii după plecarea de la minister, devenind prim-secretar şi primar general al Capitalei, secretar al CC al PCR şi şef al Secţiei propagandă şi presă, şi şeful Secţiei relaţii externe a CC al PCR, pînă în decembrie 1989. Acestea erau funcţii foarte mari în partid, care pe scara ierarhiei puterii din România comunistă nu se comparau cu funcţia de ministru. Chiar şi al Apărării? Aceeaşi greşeală se face şi în cazul Nicu Ceauşescu, pentru faptul că a fost trecut de la UTC la judeţul Sibiu. Era un salt imens, lumea nu ştie, o promovare importantă. Ideea că de la UTC puteai să ajungi în vîrful partidului este o copilărie. Am primit informaţii că plecarea de la MApN v-a afectat, dar am cercetat şi am aflat că în realitate era vorba de eventualitatea pierderii calităţii de militar, de general.

CO: În 1985, Nicolae Ceauşescu mi-a spus: «Tu vei rămîne general activ.» Am fost trecut în rezervă în ianuarie 1990.

AMS: Vreau să vă întreb, pînă la momentul numirii dvs. la Capitală, în 16 decembrie 1985 – ştiu data pentru că am citit cartea despre Bucureşti –, aţi mai avut vreun semnal că urmează să fie numit Milea în locul dumneavoastră? Fie din cauza relaţiei lui cu Ceauşescu, fie pentru că îl împingeau sovieticii din spate?

CO: Da, au mai fost cîteva semnale. Unul a fost cel dat de Homoştean. Altul a fost în lunile premergătoare lui decembrie 1985. Generalul Milea a fost programat să ia cuvîntul în numele Armatei la una din şedinţele Marii Adunări Naţionale şi la o plenară a Consiliului Naţional al FDUS, împrejurări unde, de regulă, era programat titularul Ministerului Apărării Naţionale. La ultima acţiune, de pildă, că tot aţi adus vorba de Nicu Ceauşescu, probabil din cauza emoţiei, Milea s-a încurcat la citirea unei fraze, producînd ilaritate în sală. Nicu Ceauşescu, aflat în dreapta mea, a intervenit atunci şi a spus cu voce tare: «E grea limba română». Eu cred că promovarea lui Milea a fost o dorinţă mai veche a lui Nicolae Ceauşescu, însă a făcut-o în momentul în care l-a considerat apt.

AMS: Eu ştiu, dar cititorii nu cunosc realitatea asupra incidentului de la Moscova în care aţi fost implicat. De aici s-a speculat – şi acesta este motivul principal pentru care insist asupra schimbării dvs. cu Milea – că s-a încercat racolarea dvs. acolo şi, mai mult, că aţi transmis sovieticilor mesaje ale Elenei Ceauşescu pentru răsturnarea lui Nicolae Ceauşescu. Este o fabulaţie. În realitate, sovieticii nu au acceptat prezenţa lui Ilie Ceauşescu în delegaţia Armatei române, pe care a primit-o Andrei Gromîko, la Moscova, în decembrie 1985, din motive strict protocolare. Nicolae Ceauşescu a găsit un moment nepotrivit pentru schimbare, făcînd loc speculaţiilor.

CO: Îmi place să cred că cei care au fabulat pe seama înlocuirii mele de la conducerea MApN, după vizita în URSS, în decembrie 1985, îşi vor reconsidera punctul de vedere citind acest episod. Dar nu este exclus ca Nicolae Ceauşescu să fi ales înadins acel moment – îl cunoşteam destul de bine, era capabil –, fiind oricum hotărît să facă schimbarea, pentru a crea confuzie. Dacă a fost aşa, acum se ştie că a reuşit.

AMS: Credeţi într-o relaţie apropiată Milea-Guşă?

CO: Nu trebuie exagerat. Guşă ţinea foarte mult la Milea, îl respecta, se cunoşteau de mult, îl propusese şef al MStM. După aceea, Milea venea la mine şi se plîngea de Guşă, neînţelegerile fiind puse pe seama contradicţiilor dintre generaţii. Ce să-i spun? Venea Guşă altă dată... M-am întîlnit, de exemplu, odată cu el la Focşani, în 1988, la 1 decembrie, cînd s-au aniversat 70 de ani de la Marea Unire, şi Guşă era din partea Armatei. «Tovarăşe secretar, nu mă înţeleg cu Milea. Uite ce-mi face, mă freacă, mă pune la tot felul de lucruri...»

AMS: Haideţi, domnule general, că Milea are bulevard în Bucureşti şi străzi în cîteva oraşe!

CO: Staţi, domnule Stoenescu, pentru că este o chestiune: Păi ce treabă e asta, după 15 ani nu ştii de ce a murit generalul Milea şi a doua zi îl declari erou şi îi pui numele pe bulevarde? Nu se poate, domnule. Aici este diversiunea. Nu ştii de ce-a murit, dar este erou? Cum?! Ştim de ce a murit Tutankhamon acum trei mii de ani şi nu ştii de ce a murit Milea în mijlocul unui număr mare de ofiţeri? Nu se poate, domnule. Neclarificarea acestui caz este o pată şi la adresa Procuraturii, care, după opinia mea, tergiversează nejustificat răspunsul. Sau, poate, ştiu eu...

AMS: Aveţi dreptate. Este o comandă politică. Nimeni nu vrea să se pună rău cu Armata.

CO: Pe de altă parte, cine a crezut că, prin ce s-a întîmplat cu Milea, Armata va avea o altă atitudine, că a ţinut la el... Nu este adevărat. Asta este formula, să omori şeful Armatei. Bălcescu, în 1848, a tras toată armata de partea sa. Cîtă era. Cînd a văzut pe colonelul Solomon că îl trădează, a luat măsuri împotriva lui, dar avea deja armata de partea lui. Deci nu e cazul ăsta. Cei care susţin că moartea, încă misterioasă, a generalului Milea a avut drept urmare trecerea Armatei de partea revoluţiei fac un calcul greşit. Prin logică, asta dezvăluie că pînă atunci Milea se opunea... Şi după moartea generalului Milea Armata a executat ordinele succesorului său. Armata s-a retras în cazărmi. Să se spună însă clar cine a ordonat ieşirea ei din nou în stradă şi pentru ce, asta este chestiunea importantă acum.“

Generalul Vasile Milea a fost încă de timpuriu în atenţia spionajului sovietic. Probabil că au şi mizat pe el în perioada premergătoare operaţiunii de răsturnare a lui Ceauşescu de la putere. Şi probabil că nu se aşteptau ca Vasile Milea, cel care în vara anului 1989 îi sugera lui Sergiu Nicolaescu să ia unitatea de la Ploieşti şi să cucerească Bucureştii, să-i rămînă credincios lui Ceauşescu pînă acolo încît să făptuiască împreună o crimă împotriva naţiunii şi a Armatei. Acesta este singurul adevăr palpabil, pentru că mormintele a peste 1 000 de oameni, rămase de pe urma lor, sunt cît se poate de adevărate.

Numirea generalului Victor A. Stănculescu la conducerea armatei

După primele momente de stupoare declanşate de sinuciderea generalului Milea, colonelul Pîrcălăbescu fuge la cabinetul lui Ceauşescu, cerîndu-i lui Manea ca acesta să intre şi să-l anunţe. Manea nu vrea să facă acest gest şi îi dechide uşa lui Pîrcălăbescu. Ceauşescu ascultă stupefiat vestea sinuciderii lui Milea şi are o ieşire nervoasă, mai întîi bîlbîindu-se, apoi gesticulînd fără sens în momente prelungite de panică. Criza de panică a fost surprinsă de Silviu Curticeanu: „În timp ce el ieşea din birou, eu tocmai intrasem în antecameră şi prin uşa întredeschisă Ceauşescu m-a văzut, mi-a făcut semn să intru în birou şi acolo, cu o voce ce nu mai avea nimic uman în ea, a pronunţat cu mare greutate şi prelung bîlbîit doar cîteva cuvinte, pe care le reproduc textual: «Tu, tu, de ce, de ce nu, nu, mi-ai raportat că Milea s-a sinucis?!» Bîlbîiala accentuată, fizionomia răvăşită a feţei, privirea fioroasă demonstrau că anunţul l-a scos din sărite şi l-a surprins în egală măsură“[241]. În sfîrşit, Ceauşescu îi cere lui Curticeanu să verifice, iar în momentul în care acesta se întoarce şi îi confirmă, Ceauşescu face o criză de furie. Cere imediat venirea lui Constantin Mitea

[241] Silviu Curticeanu, *op. cit.*, p. 426.

pentru a da un comunicat către ţară în care să se arate că generalul Milea a fost un trădător. De fapt, cu gestul suprem, Milea trădase doar ordinul lui de continuare a represiunii printr-un măcel. Povestea comunicatului poate fi reconstituită şi pe baza mărturiei lui Eugen Florescu:

„AMS: N-aţi fost peste noapte în sediu?

Eugen Florescu: Nu. A doua zi, la 08.00, cînd am venit la serviciu, securiştii au sărit la mine: «Repede, repede, că aţi fost declarat trădător! Cine n-a fost cu tovarăşul în sediu în noaptea asta a fost declarat trădător».

AMS: Avuseseră două cazuri – Neagoe şi Hîrjău.

EF: M-am dus la Mitea, dar n-am apucat să vorbim prea mult că au apărut din nou securiştii: «Repede la Cabinetul 1!». La birouri, în anticameră era cîte un militar cu mitralieră. Uşa spre biroul lui Ceauşescu era deschisă şi înăuntru mai multe persoane. Toţi aveau carneţele în mînă şi notau: Elena Ceauşescu, sigur, fără carnet, apoi Dăscălescu, Bobu, Manea Mănescu, Mitea, Petre Constantin de la TVR şi secretarul de presă Sprinţăroiu. Subiectul – sinuciderea lui Milea.

AMS: S-a petrecut mai tîrziu de ora 08.00. Scena pe care o descrieţi este după 09.30.

EF: Imediat după 09.30... Ceauşescu dicta: «Să scrieţi că trădătorul Milea s-a sinucis din laşitate...»

AMS: O clipă! Sunteţi sigur că a spus «din laşitate»? Este foarte important.

EF: Sigur şi o să vedeţi de ce. Eu atunci auzeam de sinuciderea lui Milea şi am reţinut foarte bine cuvintele, pentru că era o noutate, un şoc. A terminat de dictat şi noi am ieşit. Exact cînd plecam pe culoar, iese Ceauşescu şi strigă după noi: «Mitea! Florescu!» Ne-am întors... Şi el ne spune: «Să luaţi măsuri să se deschidă televiziunea la ora 12.00, să se dea ştirea, dar nu mai mult de o oră, ca să facem economie».

AMS: Incredibil! Incredibil!

EF: Atunci i-am spus şi eu lui Mitea: «Pentru cine face economie, pentru ăia care o să-l spînzure?», iar Mitea m-a tras de mînă şi mi-a spus: «Taci din gură, faci declaraţii de astea cînd te-a declarat trădător!» Acolo, în birou, Ceauşescu vorbea cel mai mult cu Petre Constantin, iar acesta, după aceea, a ieşit şi a dat telefon la TVR. Îi dicta ce-şi notase lui Brateş prin telefon şi îi spunea: «Să faci, să pregăteşti emisia...» Problema este că ceea ce îşi notase şi ce îi dictase Petre Constantin lui Brateş erau nişte idei, un text încropit, astfel că atunci cînd am văzut comunicatul la televizor, am văzut de fapt comunicatul făcut de Brateş. Mitea chiar a reacţionat: «Brateş îl înţelege pe tovarăşul mai bine decît noi!»

AMS: Aşadar, textul citit la radio şi TV era redactat de Brateş pe baza ideilor notate de Petre Constantin de la Ceauşescu. Însă a dispărut cauza sinuciderii, aşa cum o găsise Ceauşescu... «din laşitate». Vă daţi seama? Era cauza reală, nu că a trădat în legătură cu agenturile străine. *(Precizăm că Petre Constantin i-a dictat direct crainicului Marinescu*, *fapt confirmat de acesta în 2005*, n.a.)

EF: Nu ştiu ce au făcut acolo la televiziune, dar Ceauşescu a folosit fără dubiu expresia «din laşitate». Am uitat să vă spun că pe 21 seara Ceauşescu i-a cerut lui Milea filmul de la Timişoara, acesta a promis că-l aduce, dar nu a venit. Dimineaţă, pe 22, i s-a adus un pachet cu fotografii. Erau lozincile «Jos dictatorul! Jos comunismul!» scrise pe vitrine. S-a uitat, le-a răsfirat nervos şi a bătut cu pumnul în masă. Fotografiile au rămas acolo. Ceauşescu era într-o degringoladă totală în perioada asta."[242]

Constantin Manea, şeful de cabinet, a precizat că Nicolae Ceauşescu, aflînd că Stănculescu n-a sosit, l-a chemat pe fratele său, Ilie Ceauşescu, dar acesta nu a fost găsit. Este o minciună. Ilie Ceauşescu se afla în clădirea CC şi a fost în biroul lui Nicolae Ceauşescu. Dimineaţă, înainte de şedinţa de la ora 08.00, Ilie Ceauşescu i-a spus fratelui său: „Situaţia este deosebit de critică. Vin coloane de muncitori. Trebuie făcut ceva. Trebuie destituit

[242] Alex Mihai Stoenescu, *op. cit.*, pp. 87-88.

guvernul". Atunci, Nicolae Ceauşescu a reacţionat brutal: „Vezi-ţi de treaba ta, avem acum şedinţă de Consiliu Politic. Executăm şi vom vedea ce facem". Tot Eugen Florescu arată că dialogul lui Ilie Ceauşescu cu Nicolae Ceauşescu, petrecut mai întîi în jurul orei 06.30, a avut aspecte mult mai dramatice: „Ilie încerca să-i atragă atenţia că vin muncitorii de pe platformele industriale, iar Ceauşescu îi răspundea vesel: «Lasă, că în Piaţa Tien Anmen au fost un milion şi i-au pus la punct de nu s-au văzut». Ilie a plecat pentru că era imposibil să se discute cu el. Elena Ceauşescu dirija totul şi el, ca frate, nu o mai suporta. Apăruse, îl ataca: «Nu-l mai speria pe tovarăşul!» A plecat de gura ei". Acum, după ce Milea s-a sinucis, Nicolae i-a propus lui Ilie să preia conducerea Armatei, dar fratele a refuzat, reproşîndu-i totodată că nu l-a ascultat nici în iulie 1989, cînd i-a propus formarea unui nou guvern condus de Ion Iliescu şi compus din personalităţi filoruse, aşa cum cerea Moscova. Discuţia între fraţi este plauzibilă, deoarece o scenă similară s-a produs şi între Nicolae Ceauşescu şi fratele său Marin, aşa cum arată fiica acestuia. Venit de la Viena în vara anului 1989, generalul Marin Ceauşescu i-a spus fratelui său: „«Nu mai e scăpare, Nicule, că şi-au băgat coada şi ruşii, şi americanii, fiecare are oameni aici, care de mult complotează, doar ştii şi tu, dar n-au găsit încă prilejul, însă nu vor pierde ocazia...» Şi aşa mai departe, culminînd cu replica ce l-a enervat nespus pe Nicolae, încît a uitat şi de respectul datorat fratelui mai mare, şi de faptul că pereţii au ochi şi urechi: «Nu le face, Nicule, jocul, nu le da apă la moară, că va fi vai şi amar de noi şi de ţara asta. Salvează-te! Retrage-te pe motiv de boală şi pune-l în locul tău pe Iliescu, că oricum el este *desemnat* să vină...»"[243]. Potrivit ofiţerului Nicolae B. din CIE, care lucra la Viena în acea perioadă, Marin Ceauşescu primise de la americani informaţii asupra pregătirilor făcute de sovietici pentru debarcarea fratelui său, printr-o sursă relaţionată cu şeful de „antenă" CIA din capitala Austriei. Marin Ceauşescu a devenit agitat, a început să comenteze în Agenţie acest fapt, apoi a hotărît

[243] Mihaela M. Ceauşescu, *Nu regret, nu mă jelesc, nu strig*, Ed. Meditaţii, Bucureşti, 2004, p. 118.

să plece la Bucureşti pentru a-şi preveni fratele. Faptul nu este surprinzător şi nici exagerat, deoarece americanii au insistat în permanenţă, prin diferite mesaje şi pe diferite canale, pentru o părăsire paşnică a puterii de către Nicolae Ceauşescu şi evitarea unui deznodământ dramatic.

Şi atunci, în dimineaţa de 22 decembrie, Elena Ceauşescu a reacţionat violent şi prosteşte, iar Ilie Ceauşescu a plecat la minister. Aici, Ilie Ceauşescu s-a instalat în biroul ministrului Apărării, unde a compus o listă de guvern – conform unei mărturii, cu Ion Iliescu prim-ministru – şi a cerut şefului DIA convocarea ataşaţilor militari ai URSS şi ai Chinei. Fără altă soluţie, Nicolae Ceauşescu cere din nou să-i fie adus Stănculescu. Constantin Manea arată că, informat asupra „accidentului" lui Stănculescu, Nicolae Ceauşescu i-a strigat: „Cu picioarele rupte să vină şi să vină în 5 minute, să nu se joace că-l aduc arestat!" Stănculescu a sosit în aproximativ un sfert de oră îmbrăcat cu haine civile. Simula că e accidentat şi că îl doare piciorul. Ceauşescu i-a dat atunci un ordin: „Stănculescule, *preiei conducerea armatei* în urma sinuciderii lui Milea şi execuţi ordinul. Mergeţi şi opriţi" şi i-a cerut să-i cheme pe Voinea şi pe Eftimescu[244]. Manea mai afirmă că el, imediat după numirea lui Stănculescu, acesta fiind în anticamera cabinetului, s-a uitat pe fereastră şi i-a spus generalului: „Uite că deja se umple (piaţa)" – intraseră primele grupuri de muncitori.

În acest moment al evenimentelor intervine o succesiune de informaţii preluate de toată literatura subiectului nostru şi care aşază în centru ordinul de oprire în cazărmi a deplasării trupelor militare şi interdicţia de a se trage în oameni, ceea ce presupunea încălcarea ordinelor lui Ceauşescu sau, mai corect spus, un contraordin, peste autoritatea comandantului suprem. Pentru a descîlci dezinformarea creată după revoluţie din sursă militară, vom arăta că este vorba de două ordine distincte, date de două persoane diferite.

Ordinul de oprire la cazărmi. Pentru a salva onoarea lui Milea, militarii au declarat *in corpore* că ordinul i-a aparţinut

---

244 Arh. SR, *Stenograma nr. 23/28 decembrie 1993, Audiere Manea Constantin*, p. 33.

ministrului. Ordinul i-a aparţinut **generalului Eftimescu** şi a fost dat după autoîmpuşcarea lui Milea (încă mai trăia) la precis ora 09.54, după ce cu un minut în urmă locotenent-colonelul Costache l-a informat că „s-a urcat lumea pe Tc(tancuri)". Conţinutul ordinului de la ora 09.54 a fost: **„Toate unităţile armatei execută numai ordinele comandantului suprem. Toate unităţile din Tîrgovişte şi Mihai Bravu se concentrează în Bucureşti în cazărmile din Şoseaua Olteniţei"**[245]. Nicolae Ceauşescu preluase comanda directă a Armatei şi intenţiona să dea ordine prin Eftimescu, adjunctul şefului MStM, ofiţerul cu funcţia cea mai înaltă aflat în preajma sa. Atît pe caietul *Documentar* de lucru, cît şi pe caietul de ciorne, generalul Voinea şi-a notat şi ora exactă, şi conţinutul ordinului. Pe ciornă el este complet:

„Gl. Eftimescu, 22.12.89, (ora) **09.54**.

– Toate unităţile armatei execută num(ai) ord(inele) Cdt. Suprem. Toate U(nităţile) subord(onate) A1 (Armatei 1) din G(arnizoana) M(ihai) Bravu şi Tîrgovişte se concentrează în Bucureşti în cazărmile din Şos. Olteniţei.

– Unităţile...

– Raportez ce U. mai avem în cazărmi şi unde sunt"[246] *(Urmează raportul cu locaţia unităţilor, din care numai Regimentul 22 se întoarce, Regimentul 22 fiind cel care anunţase urcarea manifestanţilor pe tehnică*, n.a.)

Pentru a se proteja de acuzaţia că a transmis ordinul lui Ceauşescu de preluare directă a conducerii Armatei, generalul Eftimescu nu a recunoscut că a dat acest ordin şi a pus dispoziţia de oprire a unităţilor din judeţele apropiate la cazărmile din Olteniţei pe seama lui Milea. Generalul Eftimescu a fost acela care a condus

---

245 *Documentarul-Comandantului*, general-maior Voinea Gh., copertă verde, p. 112 (pagina din stînga).

246 *Documentarul-Comandantului*, general-maior Voinea Gh., copertă roşie, p. 6 (pagina din stînga cu ordinul lui Eftimescu, pe contrapagină raportul asupra poziţiei unităţilor).

operaţiile de represiune din sala comandamentului unic, preluînd şi transmiţînd ordinele lui Milea şi operînd pe hărţile militare aflate pe mesele de lucru. Pentru a ascunde această vinovăţie, el a deformat foarte multe informaţii legate de momentele critice ale dispariţiei ministrului Apărării. În acest loc senatorul Sergiu Nicolaescu afirmă că „între orele 09.30 – 13.00 MApN a fost condus de grupa operativă, fiind lipsit de ministrul Apărării Naţionale sau adjuncţii săi“[247]. Probabil că senatorul a fost dezinformat, dar lucrurile nu au stat aşa. Oficial, interegnul respectiv a durat aproximativ 30 de minute. În realitate, la numai cîteva minute de la moartea lui Milea, Stănculescu a fost numit ministru şi recunoscut ca atare de generalii aflaţi în grupa operativă. Ordinele lui vor fi transmise la minister prin grupa de transmisiuni, prin căpitanul Marius Tufan.

Ordinul de a nu se trage în oameni. Acest ordin a fost dat de generalul Stănculescu. După ce a ieşit de la Ceauşescu – înainte de ora 10.00 –, în calitate de nou ministru al Apărării, el s-a deplasat la grupa operativă, unde i-a întîlnit pe generalii Eftimescu şi Voinea. Le-a cerut acestora să-l informeze „cum este realizat dispozitivul de apărare din preajma CC şi de ce forţe dispune“[248]. Astfel, ca urmare a raportului pe care i l-au dat generalii – deci, recunoscîndu-i autoritatea –, Stănculescu a aflat şi că se află în deplasare spre centrul oraşului încă trei regimente. Generalul Stănculescu a afirmat imediat după revoluţie că a lăsat „în mod deliberat evenimentele «să curgă» pentru a cîştiga timp şi pentru a acţiona în folosul Revoluţiei“[249]. În realitate, la cîteva minute după ora 10.00, generalul Stănculescu va transmite primul său ordin în calitate de ministru al Apărării:

„(Ora) 10.07. Col. Negrea.

---

[247] Sergiu Nicolaescu, *Cartea revoluţiei române. Decembrie 1989*, Ed. „Ion Cristoiu“, Bucureşti, 2000, p. 590.
[248] Dorian Marcu, *Moartea Ceauşeştilor*, Ed. Excelsior C.A., Bucureşti, 1991, p. 27.
[249] *Ibidem*.

Rondoul – ind. MApN transmite: **nu se trage de către nimeni,** nici foc de avertizare – să se parlamenteze."[250]

„Rondoul" era indicativul *(ind.* din text) ministrului Apărării Naţionale şi va fi indicativul prin care va conduce şi va da ordine noul ministru, general Victor A. Stănculescu. În acelaşi timp cu mişcarea populaţiei, din Bucureşti şi din alte cîteva municipii, spre revoltă populară generalizată, începea **lovitura de stat militară** din 22 decembrie 1989.

[250] *Documentarul-Comandantului*, general-maior Voinea Gh., copertă verde, p. 112 (pagina din dreapta).

Capitolul IX

LOVITURA DE STAT MILITARĂ

22 decembrie 1989 (orele 10.00–16.00)

Motto:

Pe 22 decembrie 1989, la ora 13.00, ţara era deja sub control.

general VICTOR A. STĂNCULESCU

I-au trebuit presei aproape 15 ani pentru a ajunge la concluzia că, în dimineaţa de 22 decembrie 1989, Armata a dat o lovitură de stat (puci) împotriva dictaturii lui Nicolae Ceauşescu. Cînd, pe parcursul anului 2001, am formulat această ipoteză în timpul unor dezbateri televizate *(Tele 7abc, TVRM),* vocea mea a rămas izolată, considerîndu-se că este o poziţie partizană, ca fost militar. Apoi, în primăvara anului 2004, cu ocazia difuzării filmului *Şah mat*, am încercat să prezint cu probe detaliile acestui moment important pe postul *Antena 1*, la emisiunea lui Marius Tucă. În scurt timp, odată cu ieşirea publică la televiziuni şi mai ales la emisiunea *Naşul* (realizator Radu Moraru), din 22 martie 2004, a generalului Victor Stănculescu, cunoscutul jurnalist şi analist politic Ion Cristoiu a relansat teza loviturii de stat militare. Într-un număr al revistei *Historia* el va face şi prima analiză de caz, bazată însă numai pe afirmaţiile lui Stănculescu. Astăzi, avînd mai multe informaţii, teza pe care am lansat-o eu în 2001 poate fi şi demonstrată.

Răsturnarea de la putere a lui Nicolae Ceauşescu

Mai mulţi factori au contribuit la ratarea şi ascunderea adevărului în aceşti 15 ani. În primul rînd a fost necunoaşterea, prin *ascunderea realităţii*, a evenimentelor din sediul CC înainte de intrarea manifestanţilor. Nici generalul Stănculescu, nici generalii

prezenţi în locul deciziei nu au făcut publice detaliile preluării puterii de către Armată, deoarece le-a fost teamă să recunoască gestul ce părea şi grav, din punctul de vedere al comportamentului unei instituţii, şi periculos din punctul de vedere al imaginii. De aceea, a fost lansată teza mult mai convenabilă a „trecerii armatei de partea revoluţiei". Această formulă se bazează, în fond, pe al doilea factor care a favorizat întîrzierea cunoaşterii adevărului – *ignoranţa* în privinţa terminologiei şi proceselor istorice de către majoritatea populaţiei. Doar cîţiva oameni avizaţi şi educaţi au înţeles că **orice trecere a unei Armate de partea unei revoluţii se numeşte lovitură de stat militară** sau **puci,** pentru că se face împotriva guvernului şi a puterii existente şi în folosul unei puteri noi, revoluţionare. Al treilea factor obliterant a fost pus în mişcare prin *folosirea de către Armată a puterii preluate* şi a rolului decisiv avut în răsturnarea lui Ceauşescu pentru a se proteja de erorile, ilegalităţile şi crimele făcute sub comanda generalului Milea pînă atunci. În sfîrşit, *politizarea* partizană a evenimentelor, a revoluţiei, a împărţit vocile în două tabere care susţin două teze total opuse şi la fel de eronate: de o parte „revolta spontană" şi de cealaltă parte „lovitură de stat", dată de Ion Iliescu şi echipa lui gorbaciovistă, în decembrie 1989.

Dar, să nu anticipăm.

Un amănunt necunoscut pînă acum vine să ajute Istoria, aşa cum se întîmplă mereu în timpul evenimentelor cu desfăşurare rapidă: intrat în panică după ce i s-a anunţat sinuciderea lui Milea, Nicolae Ceauşescu va lăsa în permanenţă uşile de la biroul său şi de la anticamera cabinetului deschise. I se făcuse frică. Dar în acest fel putem cunoaşte mişcările lui mult mai bine, existînd martori oculari care au avut un acces direct la el, văzîndu-l şi auzindu-l. Trecut apoi de la stupefacţie la furie, Nicolae Ceauşescu îi cere lui Constantin Mitea să formuleze comunicatul în legătură cu „trădarea" lui Milea, lui Silviu Curticeanu să pregătească un decret pentru instituirea stării de necesitate pe întreg teritoriul ţării şi convoacă o şedinţă a CPEx. Ciorna decretului – şi subliniez *ciorna* –, precum şi comunicatul cu „trădarea" lui Milea au fost citite la radio

şi la televiziune în jurul orei 11.00. În timpul dialogului avut la 14 septembrie 2003 cu general de justiţie Gheorghe Diaconescu, acesta a dezvăluit că suportul juridic al decretării stării de necesitate pe întreg teritoriul nu a mai existat. „După revoluţie, în timpul proceselor, am aflat că textul decretului de instituire a stării de necesitate a rămas în ciornă. Mult mai tîrziu am aflat şi detaliul că textul a rămas în maşina de scris, în clipa în care s-a anunţat sinuciderea lui Milea. S-a creat panică, biroul a fost abandonat, textul nu a fost terminat şi nici dus la semnat“[251]. Încă o ilegalitate. Cu cîteva minute înainte să înceapă şedinţa CPEx, Mihai Hîrjău a surprins şi următoarele secvenţe:. „A venit generalul Neagoe şi i-a spus *(lui Nicolae Ceauşescu*, n.a.) că în diverse zone ale Capitalei sunt deja concentrări mari de oameni care se îndreaptă spre Centru. (Discuţia se desfăşura în anticameră şi am putut să aud toate acestea.) Ea i-a spus că este o contrarevoluţie şi că trebuie făcut totul ca să fie reprimată; l-a întrebat: «Măi, voi sunteţi pregătiţi?». Şi el a răspuns: «Da, suntem pregătiţi, oamenii noştri sunt înarmaţi». Între timp a sunat Croitoru – de la Capitală, care era secretar cu propaganda – şi îl căuta pe Barbu Petrescu. I-am spus că e în şedinţă şi că nu pot să-l scot. Şi mi-a zis aşa, în două vorbe: «Spuneţi-i că nu se mai poate face nimic...» şi a închis telefonul“[252].

Ultima şedinţă CPEx a debutat cu revenirea lui Ion Radu, trimis de Ceauşescu la platforma Militari, şi cu anunţul că „plecau de la ICEM şi de la Turbomecanica din Militari. Au plecat şi de la 23 August“. Ion Dincă pornise mai devreme spre platforma Pipera, dar se întorsese foarte repede, după ce a întîlnit primele grupuri de manifestanţi. Ceauşescu a dat vina pe Milea, apoi a întrebat dacă există muniţie în întreprinderi. Întrebarea dezvăluie deruta totală şi degradarea gîndirii sale, fiindu-ne imposibil să înţelegem cine urma a fi înarmat în întreprinderi cu muniţie, cînd muncitorii erau pe stradă în drum spre centru. În continuare, Ceauşescu lansează un scenariu aberant – Milea nu a acţionat în Capitală,

---

251 Alex Mihai Stoenescu, *op. cit.,* p. 74.

252 Arh. SR, *Stenograma nr. 40/7 februarie 1994, Audiere Hîrjău Mihai*, p. 31.

ca să permită izbucnirea revoltei în alte zone ale ţării. Nimeni cu comentează, probabil pentru că era expresia unui delir. Urmează momentul probei de loialitate:

„Nicolae Ceauşescu: (...) Vreau să-i întreb pe cei prezenţi aici, din Comitetul Politic Executiv, care este hotărît să lupte sau care nu?

Cineva: Luptăm toţi, ce mai avem de făcut? *(Nu a fost Elena Ceauşescu, dar este posibil să fi fost Dăscălescu*, n.a.)

N. Ceauşescu: Ce spui, Mizil?

Paul Niculescu-Mizil: Dacă lupt sau nu lupt?

N. Ceauşescu: Cine nu se organizează sau s-a angajat faţă de alţii să spună – că nu se poate merge mai departe aşa.

Tudor Postelnicu: Sunt hotărît să lupt pînă la urmă, tovarăşe secretar general.

Manea Mănescu: Acesta a fost idealul vieţii noastre, deci vom lupta pînă la ultima picătură.

N. Ceauşescu: Ce spui, Andrei?

Ştefan Andrei: Luptăm, tovarăşe secretar general!

(În acest loc, *generalul* ***Iulian Vlad,*** *care îl avea pe Postelnicu în stînga şi scaunul gol al lui Milea în dreapta, s-a întors spre stînga şi a rostit clar:* „Luptăm pe dracu'!" *Replica a fost auzită de cei prezenţi şi reprodusă la proces de unul dintre stenografi*, n.a.)

N. Ceauşescu: Să declarăm imediat starea de necesitate în întreaga ţară. Aceasta este conform Constituţiei şi este dreptul preşedintelui. Nu trebuie să convocăm Consiliul de Stat. Sunteţi de acord? *(Prin urmare, Ceauşescu ştia foarte bine care sunt prevederile constituţionale pe care nu le respectase pînă atunci*, n.a.)

C. Dăscălescu: Eu m-am ridicat în picioare de la început.

Elena Ceauşescu: Dacă eşti de acord cu starea de necesitate?

C. Dăscălescu: Altă soluţie nu mai există.

N. Ceauşescu: Atunci, să acţionăm."[253]

---

[253] Constantin Sava şi Constantin Monac, *Revoluţia română din decembrie 1989 retrăită prin documente şi mărturii*, Ed. Axioma Edit, Bucureşti, 2001, p. 213. Stenograma a fost prelucrată de ofiţeri MApN. Vezi şi Sergiu Nicolaescu, *Sergiu Nicolaescu acuză!,* Ed. PRO, Bucureşti, 1998, p. 308, cu erori de redactare (de exemplu, Postelnicu afirmă: „Sunt hotărît să lupt pînă la *lumină*" în loc de „pînă la *urmă*" etc.).

Primul-ministru va întreba apoi ce vor face dacă muncitorii vin înarmaţi, iar Silviu Curticeanu a răspuns: „Or să tragă, tragem şi noi". Gogu Rădulescu simte nevoia să intervină, observînd isterizarea şedinţei, şi cere să se ia măsuri ca să fie evitată vărsarea de sînge. Tudor Postelnicu, asupra căruia va trebui să ne mai gîndim o dată în privinţa prostiei, introduce un element de viclenie, specific lui: „Am înţeles ieri că împotriva muncitorilor nu se va trage. Avem acum această situaţie creată şi noi suntem convinşi că nu muncitorii cinstiţi sunt aceia care vor deschide focul, ci lepădăturile şi pleava". Avînd în vedere că şi la şedinţa CPEx din 17 decembrie, tot Postelnicu a pus problema cheie, afirmînd că s-a uitat în legi şi regulamente şi nu a găsit undeva dreptul să se tragă în popor (replică atribuită incorect lui Milea), intervenţia pare mai degrabă o probă de viclenie. Ceauşescu se blochează şi intervine abia după ce Dincă şi Dăscălescu îşi continuă delirul:

„Nicolae Ceauşescu: Sigur că nu putem trage în muncitori. Noi suntem reprezentanţii muncitorilor şi nu putem trage în muncitori, dar sunt şi lichele.

Elena Ceauşescu: Cine se lasă dezarmat este ticălos."[254]

În continuare, Manea Mănescu se interesează cine este la comanda Armatei şi Ceauşescu îi răspunde: „L-am chemat pe primul-adjunct. Este deja la dispoziţia mea şi lucrează aici"[255]. Se înşela. În următoarea oră, generalul Stănculescu va repeta ordinul de parlamentare cu manifestanţii, ordin care va fi aplicat întocmai de subunităţile din stradă, pe măsură ce se derula revolta populară:

„(Ora) 10.11 – col(oana) de la IMGB – Ap. Patriei, *imense* – blocat la jumătatea distanţei, la 300 m. de Orăşelul Copiilor – lt. col. Costache.

---

254 *Ibidem*, p. 215.

255 *Ibidem* (generalul Stănculescu nu era prim-adjunct al ministrului Apărării, dar este evident că la el se referea Ceauşescu).

(Ora) 10.30 Lt. col. Costache

– Pantelimon, Muncii, Soculu, Cățelu, *grupuri imense* de la 23 Aug. – scandează.

(Ora) 10.35 – c. amiral P. George și col. Costin – să se *parlamenteze* cu demonstranții la care să se spună că se retrag în cazarmă *(această comunicare venită prin ordin telefonic verbal a fost pusă pe seama generalului Ilie Ceaușescu, pentru a susține că el a ordonat retragerea în cazărmi*, n.a.)

(Ora) 10.40 – Toate unitățile *parlamentează* cu demonstranții că se întorc în cazarmă.

(Ora) 11.15

– Strada Băceni – Obor, Dimitrov, Republicii, M. Eminescu, coloane.

– R7Mc. este solicitat să intervină, *nu se aprobă.*"

Momentul retragerii trupelor din oraș spre cazărmi a fost surprins de revoluționarul Mihai Montanu. Pe 22 decembrie dimineață el găsește baraje de TAB-uri pe strada care coboară spre hotelul Athénée Palace, la Piața Cosmonauților, un alt baraj la Hotel Ambasador, iar între Ambasador și Inter era liber. La Inter era baraj și se strînsese deja lume. „La un moment dat *(în jurul orei 10.00, precizată de martor la o altă pagină,* n.a.), unul la care mă uitam mai mult, un locotenent-major, a început să zîmbească. Şi atunci am spus la lume: «Gata. Armata e cu noi». L-am întrebat: «Ce ordin ai primit?» Mi-a răspuns: «Să ne retragem în unitate». Ne-am urcat toți pe TAB-uri. Flori pe țevile de puști. I-am spus: «Te retragi la unitate, dar treci prin Piața Palatului și ne lași acolo»"[256]. Generalul Stănculescu a fost chemat de trei ori la Ceaușescu, acesta punîndu-i aceeași întrebare: „Ce face armata, tovarășe Stănculescu? Să-și facă datoria?... De ce nu acționează?" Stănculescu îi dădea asigurări că trupele vin. „M-am întors înapoi și le-am spus: unitățile sunt pe drum – va declara Victor Stănculescu televiziunii B1. Deci, aici... de aici mințeam grosolan. De aia am spus că la un

[256] Arh. SR, *Stenograma nr. 14/10.XI.1993, Audiere Montanu Mihai*, p. 6.

moment dat eu am fost între două plutoane de execuţie: a conducerii foste şi a celor care veneau, revoluţia, şi acest lucru a fost şi la Timişoara, şi la Bucureşti. Deci, în momentul cînd lor *(lui Nicolae şi Elena Ceauşescu,* n.a.) le-am spus că sunt pe drum *(unităţile chemate din teritoriu,* n.a.), s-au liniştit, într-un fel. După aceea, cînd au văzut că nu mai sosesc, cînd nu s-a mai discutat unde sunt ăia, presiunea din Piaţă era destul de mare şi se menţinea chiar în jurul intrării ş.a.m.d...“[257] În interviul acordat autorului, generalul Stănculescu a reconfirmat acţiunile sale din acel moment de criză absolută:

„AMS: Mergeţi şi opriţi! Era vorba de oprirea oamenilor care se apropiau de centru.

VAS: Eu am profitat de acest ordin dat într-adevăr aşa de Ceauşescu... uite că eu uitasem amănuntul ăsta, dar mi-a ordonat «Opriţi!», şi eu am spus: «Da, opresc». Eu am oprit forţele care erau aduse de Milea din ţară la margine *(la periferiile Bucureştilor,* n.a.)

AMS: Trupele oprite pe Olteniţei.

VAS: Da, am speculat ordinul de oprire a muncitorilor şi eu am oprit trupele.

AMS: Vreau să reconstituim: aţi ieşit de la Ceauşescu şi v-aţi dus la grupa de generali. Erau acolo Hortopan, Eftimescu, Pîrcălăbescu, cred că deja era şi Voinea. Le-aţi comunicat că sunteţi numit ministru al Apărării?

VAS: Erau panicaţi, erau terminaţi, speriaţi, se împuşcase Milea şi, cînd m-au văzut şi le-am spus, s-au refăcut.

AMS: V-au recunoscut ca ministru.

VAS: Nu ştiu dacă aşa, dar i-am anunţat, plus că nu cu ei...

AMS: V-aţi dus apoi sus la centrul de comunicaţii, unde erau transmisioniştii. Maiorul Tufan era jos şi a mers cu dvs. sus sau l-aţi găsit sus?

VAS: L-am găsit sus.

AMS: Ce ordine i-aţi dat?

---

[257] *Historia*, Nr. 30, mai 2004, stenograma emisiunii *Naşul* de la postul de televiziune B1. Participanţi: Victor Atanasie Stănculescu, Radu Moraru şi Ion Cristoiu, p. 21.

VAS: V-am spus. Am profitat de ordinul lui Ceauşescu şi am dat ordine invers.

AMS: Domnule general, discutăm pe documente. Am documente originale, vi le voi arăta, eu ştiu ce ordine aţi dat. Cunoaşteţi unde am lucrat eu?

VAS: Da, Direcţia de Relaţii Publice... sub Babiuc. Ştiu!

AMS: Am studiat ordinele venite la Armata 1. Între 10.07 şi 10.30 aţi dat cinci ordine. Primul opreşte trupele pe Olteniţei, dar următoarele patru... «Nu se trage, se parlamentează cu manifestanţii».

VAS: Aşa este. Prin grupa de comunicaţii mi se transmitea ce se întîmplă afară şi eu mi-am dat seama, aşa că am dat ordinele astea.

AMS: Aţi folosit indicativul RONDOUL, care era al lui Milea.

VAS: Da, era al ministrului."

Momentul este prea important ca să nu-l subliniem. Într-un recent dialog cu scriitorul Dinu Săraru, generalul Stănculescu descrie scena în amănunt: „La acelaşi etaj, pe coridor, era o încăpere în care se afla Grupa Operativă a Armatei, plină de generali, printre aceştia generalul Voinea – comandantul Armatei din Bucureşti, generalul Eftimescu – şeful Secţiei Operative din Marele Stat Major. În a doua încăpere se organizase un centru de transmisiuni al Armatei. Generalii m-au informat că două regimente, unul de tancuri şi unul mecanizat de pe Şoseaua Olteniţei, au plecat din ordinul lui Milea spre piaţă şi se află în marş. Am ieşit din birou şi, în centrul de transmisiuni, am găsit un căpitan, acelaşi Tufan Marius (despre care poate voi pomeni), şi l-am întrebat conspirativ: «Ai legătura cu cele două unităţi aflate în marş?». La confirmarea lui, i-am spus: «Transmite-le numaidecît ordinul meu să se întoarcă în cazărmi»"[258]. Aşa cum am arătat, generalul Stănculescu se va întoarce la Cabinetul 1, unde Nicolae şi Elena Ceauşescu aşteptau pe hol, şi le va da asigurări că unităţile s-au pus în mişcare, făcînd apel la un echivoc. Unităţile erau în mişcare, dar se întorceau, nu veneau. Stănculescu revine la centrul de comunicaţii: „M-am întors

[258] Dinu Săraru în dialog cu Victor Atanasie Stănculescu, *Generalul revoluţiei cu piciorul în ghips*, Ed. RAO, Bucureşti, 2005, p. 40.

şi l-am găsit din nou pe Tufan Marius, ofiţerul de transmisiuni radio, care avea legătura cu unităţile şi cu Armata în general, pe teritoriu, care făcea legăturile direct cu diverse unităţi, şi i-am spus: «Tufane, du-te direct acum la staţia radio şi, fără să mai vorbeşti cu nimeni, transmiţi din nou următoarele: Am dat ordin ca cele două unităţi să se întoarcă în cazărmi! Nu treci pe la ceilalţi!» «Am înţeles!»... Tufan este şi acuma un băiat foarte discret, n-a vorbit cu nimeni, nici nu ţine să apară public"[259].

Cam în acest moment, adică la ora 10.51, începe difuzarea la radio şi televiziune a decretului pentru starea de necesitate şi a comunicatului privind „trădarea" lui Milea. Textul decretului este fără importanţă, oricum, decretul nu s-a aplicat, dar comunicatul este un document important al revoluţiei:

Comunicat

„În Bucureşti şi în întreaga ţară muncitorii să apere tot ceea ce s-a realizat, suvernitatea şi independenţa ţării. Informăm că ministrul forţelor armate a acţionat ca trădător împotriva independenţei şi suveranităţii României şi, dîndu-şi seama că este descoperit, s-a sinucis. Facem apel către toţi cei care-şi iubesc ţara şi poporul să acţioneze cu cea mai mare fermitate împotriva oricărui trădător.

Toate zvonurile şi minciunile au fost dirijate în strînsă legătură cu trădătorii de ţară şi cu cercurile imperialiste de trădătorul Milea, care a organizat aceste provocări, a spus minciuni şi a informat fals în legătură cu situaţia din ţară. Apelăm la clasa muncitoare, ţărănime şi intelectualitate, la întregul popor, de a acţiona cu înaltă răspundere pentru a întări ordinea şi liniştea. Problemele noastre să le rezolvăm în strînsă unitate, fără vreun amestec din afară. Să facem totul pentru a apăra suveranitatea, independenţa şi integritatea României socialiste."[260]

Avînd în vedere distanţa enormă de la realitate, de la ce se întîmpla în acel moment pe străzi, la conţinutul acestui comunicat,

---

259 *Ibidem*, p. 41.

260 Mihai Tatulici, *Revoluţia română în direct*, Bucureşti, 1990, pp. 19-20.

precum şi limbajul tipic, textul trebuie să fi fost, pe fond, cel dictat chiar de Ceauşescu. Este opera unui dezechilibrat. Milea, în legătură cu cercurile imperialiste!? Existau numeroase informaţii despre legăturile sale cu sovieticii şi apar astăzi tot mai multe indicii că Milea era avizat de sovietici asupra iminenţei răsturnării lui Ceauşescu. Dar, în legătură cu americanii, este greu de crezut! Nu cunoaştem cît anume a intervenit Petre Constantin în textul dictat de Ceauşescu şi va rămîne un semn de întrebare dacă formula „din laşitate" a fost scoasă intenţionat de acesta şi a introdus motivaţia „cercurilor imperialiste". În cartea sa, Brateş afirmă că acel comunicat a fost transmis direct prin telefon spicherului George Marinescu[261]. Acesta confirmă linia directă cu Petre Constantin. Este evident opera angajaţilor Televiziunii – Petre, Brateş, Marinescu –, chiar şi numai prin faptul că titulatura funcţiei lui Milea era greşită: „ministrul forţelor armate", titulatură din perioada stalinistă. Oricum, Marinescu nu putea citi fără viza lui Brateş. Comunicatul, citit de patru ori – cu o modificare care îl făcea vinovat pe Milea şi de diversiunea de la Timişoara –, nu a avut decît un singur efect: a provocat convingerea soldaţilor şi a mulţimii că ministrul Apărării a fost asasinat. În cîteva minute, Milea a devenit din coautor la represiune, victimă şi simbol al urii împotriva lui Ceauşescu. Tot în cîteva minute, mulţimea din mai multe oraşe şi din Capitală ia cu asalt sediile Partidului Comunist. În acest moment, estimat a se fi petrecut la ora 11.20, generalul Eftimescu întocmeşte un plan pentru evacuarea soţilor Ceauşescu folosind blindatele aflate în apropiere. Căutînd să reconstituie faptele în anul 1990, din calitatea de viceprim-ministru, Gelu Voican Voiculescu a aflat de la ofiţerii implicaţi că planul lui Eftimescu prevedea venirea TAB-urilor „cu trapele deschise spre intrarea B, flancate de cordoane de militari pe laturi şi de acolo, pe strada Oneşti, cu tancurile în frunte înaintau în viteză trecînd peste oameni, călcînd peste oameni cu ele". La ora 11.22, *Documentarul* comandantului Armatei 1 preciza: „TAB de la Piaţa Palatului să se retragă la intrările de la CC. Col. Costin:

[261] Teodor Brateş, *Explozia unei clipe*, Ed. Scripta, Bucureşti, 1992, p. 38.

unit(ăţile) care sunt în apropiere de Sala Palatului să se retragă către intrările CC“[262]. Acest ordin preliminar, menit să asigure forţele cu care să fie pus în aplicare planul de evacuare a soţilor Ceauşescu, nu a ajuns la trupe, din cauza faptului că echipa de transmisiuni din clădirea CC nu mai răspundea la alte comenzi decît ale generalului Stănculescu. În consecinţă, la ora 11.52, comanda Armatei 1 îi cere colonelului Paul „să trimită pe cineva care este în oraş să anunţe TAB(-urile) din Piaţa Palatului să se retragă spre intrările din sediul CC“. E clar că nu aveau comunicaţia cu trupele. La ora 12.15 intervine însă ordinul generalului Constantinescu, de la minister, care comunica cu generalul Stănculescu: „retragerea unităţilor în cazărmi paşnică“, iar la ora 12.43 acesta este completat cu indicaţia „să se poarte discuţii cu cetăţenii că armata nu trage în popor, că nu are nimic cu ei şi să-i lase în pace“. Începea procesul de refacere a imaginii Armatei.

În sediul Comitetului Central, generalul Stănculescu le propune celor doi dictatori fuga cu un elicopter şi, în urma consultării cu generalul Neagoe, îi ordonă generalului Rus, şeful aviaţiei militare, să trimită două elicoptere. Oficial, ordinul nu s-ar fi executat dacă nu venea şi de la Neagoe, dar prin confirmarea acestuia şi prin autoritatea ministrului Apărării, Rus s-a executat. Conform unei mărturii din vara anului 1992 a generalului Niculae Spiroiu, al cărui consilier de presă eram, dialogul între Nicolae Ceauşescu şi generalul Stănculescu i-a fost povestit de acesta din urmă: „Generalul Stănculescu s-a întors la Cabinetul 1 şi i-a spus lui Ceauşescu: «Tovarăşe comandant suprem, trupele nu mai pot ajunge în piaţă. Mi-au comunicat că nu pot trece de baraje. Vă propun să organizez o plecare cu elicopterul la unul din centrele de comandă din ţară». Aveam trei astfel de centre de comandă în ţară, dotate cu sisteme de conducere a forţelor. «... Pregătesc să fiţi instalat la centrul de comandă şi să conduceţi de acolo». În acel moment, Ceauşescu l-a oprit şi i-a spus: «Nu. Eu sunt comandantul Forţilor Armate... nu putea să pronunţe forţelor, spunea forţilor... Eu sunt comandantul

[262] *Documentarul-Comandantului*, general-maior Voinea Gh., copertă verde, p. 112 (pagina din dreapta).

Forţilor Armate şi locul meu de comandă este aici». Stănculescu s-a dus atunci la Neagoe şi s-a înţeles cu el să-l evacueze cu elicopterul". Întors în cabinet, Nicolae Ceauşescu cere, prin intermediul ofiţerilor Direcţiei V care îl păzeau, ca forţele aflate în sediu să reziste presiunii mulţimii. Cei doi ofiţeri nu transmit ordinul mai departe. Trebuie să înţelegem că în acel moment în care ministrul Apărării trece peste ordinele comandantului suprem, cînd ajunge la o înţelegere cu şeful Direcţiei V pentru evacuarea şefului statului din sediul puterii, iar însuşi şeful Departamentului Securităţii Statului comunica în teritoriu, tot din clădirea CC, că nu se execută alt ordin decît cel dat de el, **teoretic şi practic, Ceauşescu era îndepărtat de la putere.** Cei trei generali au fost obligaţi să joace timp de aproximativ două ore un joc faţă de Ceauşescu – aparent loiali, ordonau trupelor să nu facă nici un gest în apărarea lui. Toate forţele care apărau sediile partidului au primit ordine clare să nu intervină şi mai ales să nu apere aceste sedii, care reprezentau centrele teritoriale ale Partidului Comunist Român, adică ale Puterii. Aceste ordine au fost date de noul ministru al Apărării, iar în ce priveşte efectivul MI din Capitală, ordinul i-a aparţinut, independent de Stănculescu, generalului Iulian Vlad.

Colonelul Octavian Nae, şeful Gărzilor din Direcţia V a Securităţii, adică şeful pazei militare a sediului CC, va arăta că, în ora premergătoare atacului clădirii, a primit ordin de la Vlad: „«Măi, să luaţi nişte măsuri ca să blocaţi uşilea astea! Dar aveţi grijă, dacă trebuie deschise, trebuie deschise...» Adică să le blocaţi, dar să se deschidă. «Dar să fie posibilitatea, dacă e nevoie, să fie deschise»"[263]. Anunţat că elicopterul a sosit, Ceauşescu mai face o încercare de a se adresa manifestanţilor din piaţă. Iese pe balcon şi în momentul în care o persoană din anturaj încearcă să-l oprească, ţinîndu-l de palton, el se smulge, rămîne în haină şi încearcă să le vorbească celor din piaţă printr-o portavoce. Petre Roman a văzut această scenă: „El a intrat pe balcon, a făcut un tur care nu a durat mai mult de cinci-şase secunde, adică lumea nici nu a apucat să se dezmeticească.

263 Arh. SR, *Stenograma nr. 44/9 februarie 1994, Audierea colonelului Nae Octavian*, p. 57.

Primele rînduri au strigat: «Huooo!» Dar cei din spate nu şi-au dat seama cine sunt! Era un grup de 12-15 persoane. El a făcut, aşa, un tur... Aici, pe latura din dreapta, se aşezase un elicopter cu motoarele şi cu elicele mergînd. Ceauşescu a făcut ieşirea aceasta. N-a durat decît cîteva secunde..."[264] În aceste secunde, un tînăr a aruncat o bucată de lemn care a lovit cu precizie portavocea ţinută la gură de Ceauşescu. În clipa următoare, acesta s-a retras, acoperindu-şi gura cu mîna, probabil de durere. A urmat scena liftului, la care Elena Ceauşescu a strigat: „Să se tragă! Să se tragă!" Colonelul Nae a auzit-o din capul holului, apoi acest ordin a fost transmis de Postelnicu. Într-o completare la declaraţia dată Procuraturii Militare, Tudor Postelnicu va descrie această scenă: „Mă aflam într-un birou de la etajul nr.1 al sediului CC al PCR cînd, aşa cum am arătat anterior, am fost anunţat să mă prezint de urgenţă la lift. Pe hol se aflau Nicolae Ceauşescu, iar pe scări în faţa biroului lui se aflau circa şapte sau nouă cadre în civil. Nu cunosc cine erau aceştia. În spatele lui Ceauşescu Nicolae se afla aghiotantul său din acea zi. Nu îmi amintesc care din aghiotanţi era în acea zi. Ceauşescu Nicolae m-a întrebat «ce trebuie să facă forţele Ministerului de Interne în cazul în care elementele huliganice vor intra să atace sediul». Forţele Ministerului de Interne erau în cadrul Direcţiei V – Serviciul Gărzi. Eu i-am răspuns că trebuie să se procedeze conform celor ordonate de el la teleconferinţa din duminică 17 decembrie 1989, cînd, cu ocazia evenimentelor de la Timişoara, a ordonat ca pentru reprimarea mişcării să se tragă în popor. Apoi m-am întors puţin, practic am întors doar capul spre cei din gardă şi le-am ordonat ca în cazul în care huliganii vor pătrunde în sediu, să deschidă foc cu armamentul din dotare, folosind bineînţeles gloanţe de război. Apoi am intrat în lift pentru a merge la etajul şase, iar Ceauşescu Nicolae a intrat în liftul care ducea direct pe platforma de pe acoperişul sediului de unde a fugit împreună cu Elena Ceauşescu cu helicopterul"[265]. Imediat după această scenă a intervenit

---

264 Arh. SR, *Stenograma nr 90 / 8 martie 1994, Audiere Petre Roman*, p. 7.

265 PR.PG.DPM, *Dosar 517/P/1989, Declaraţia inculpatului Tudor Postelnicu* din 30 decembrie 1989, p. 1.

generalul Iulian Vlad, anulînd şi el ordinul lui Ceauşescu: „Nu, Nae, nu se foloseşte armamentul, nu folosiţi nici măcar pentru act delincvent, luaţi măsuri, dacă puteţi. Nu, şi aşa a curs sînge destul... şi aşa a curs sînge destul...“[266] Inclusiv în momentul în care manifestanţii au forţat uşile, prin staţie a venit acelaşi ordin: „Nu folosiţi armamentul!“ Uşile de la intrare se deschideau spre exterior, iar mulţimea, presînd din spate, nu permitea deschiderea lor, astfel că au fost sparte geamurile unor ferestre laterale, mai mici, prin care s-au strecurat înăuntru primii cuceritori: un grup de tineri ţigani. Informaţia a fost confirmată de revoluţionarul Petre Ion, responsabilul unui restaurant[267]. În privinţa folosirii termenului de „cucerire“ a sediul Comitetului Central al PCR, este firesc să-l adoptăm ca adecvat. A fost vorba de o cucerire a sediului Puterii de către mulţime sau, în termeni istoriografici consacraţi, de revoltă populară. Am reuşit să-l identific pe unul dintre cuceritori, Daniel Păcuraru, el fiind şi acela care a capturat drapelul de pe clădirea ce simboliza sediul Puterii comuniste în România:

„Daniel Păcuraru: (...) Dimineaţă, pe la 06.30 sau şapte fără un sfert, am zis, împreună cu cîţiva colegi: «Bă, hai să mergem acolo». Erau grupuri în curtea fabricii, au încercat să ne oprească, dar am sărit gardul. Ceva impresionant: cînd am ieşit, ne-a luat mulţimea ca un val, mulţimea de la blocuri. Un tip a sărit de la etajul I, se bărbierea, a sărit cu spuma pe faţă, cu jumătate de barbă nerasă. Era ceva extraordinar. Am ajuns la Universitate...

AMS: Pe la ce oră?

DP: Pe la 12.00, înainte de 12.00. Am intrat în Piaţa Palatului şi ne-am împins spre uşile CC-ului. Strigam să deschidă uşile. Printre primii, să zicem, o sută de oameni care au intrat, am fost şi eu. Nu ştiu dacă ştiţi, uşile s-au deschis la un moment dat, apoi s-au închis

---

[266] *Ibidem*, p. 60.

[267] Antena 1, 21 decembrie 2003, emisiunea *Cutia neagră*.

la loc. Nu cunoşteam clădirea, eram uimit, este o scară şi la etajul I se bifurcă...

AMS: Da, cunosc, dar este parterul înalt.

DP: Nu, la etajul I. Acolo, unde se bifurcă, s-a format un blocaj de persoane, să nu intre lumea.

AMS: Cine a făcut asta? Nu înţeleg?

DP: Noi, oamenii. Cei care au intrat primii au încercat să blocheze mulţimea să nu intre mai sus. Domnule, noi eram impresionaţi, eram uimiţi că ne aflam acolo. Era sediul CC! Marmura aia, covoarele, fotoliile... De ce să mint, eram speriaţi. Ne era şi frică. Şi, cei vreo sută de oameni care au năvălit au făcut un cordon să-i oprească pe ceilalţi să nu năvălească.

AMS: Foarte interesant. N-am cunoscut acest episod.

DP: Eu am avut noroc că am nimerit în partea cealaltă, dincolo de rîndul ăsta. Am rămas dincolo. Am urcat la etajul I, în faţă era încăperea cu balconul. Pe o măsuţă de lemn rotundă era un pistol automat abandonat. L-am luat şi am ieşit cu el prin cabinetul unu exact în balcon. Eram singur, cu arma în mînă, am ridicat arma în sus şi, în momentul ăla, am văzut ce înseamnă mulţimea. Jos erau o sută de mii de oameni care au urlat dintr-odată de victorie.

AMS: Aţi tras cu arma în sus?

DP: Nu, nu, am ieşit cu arma, am ridicat-o în aer. Victorie! În spatele meu au venit o studentă şi un bărbos, avînd o geantă pentru masca de gaze. Era o geantă de-aia care se închidea cu un mecanism special. Cînd am reintrat din balcon m-am întîlnit cu un fost coleg de-al meu. La etajul I, în laterale sunt lifturile care urcă la etajul 5. Acolo l-am întîlnit... pot să-i dau şi numele...

AMS: Vă rog.

DP: Bănică Bărbieru. Şi zice: «Hai să ne uităm pe aicea». Lumea devasta. Ăsta este adevărul. Mulţi erau puşi pe furat, furau tot ce găseau. Erau unii care spuneau că ramele la uşi sunt din aur. Prostii, nu erau domnule. Într-un colţ erau nişte soldaţi care plîngeau. Erau nişte copii...

AMS: De la trupele de Securitate.

DP: Nuuu, nu erau de la trupele de Securitate, erau de la Armată, nişte copii.

AMS: Nu confundaţi cu cei de la USLA sau de la Şcoala de la Băneasa. Cei de la trupele de Securitate erau militari în termen, copii din ăştia...

DP: Nu, nu erau. Aveau căşti militare de-alea verzi.

AMS: În sfîrşit, n-are importanţă. Ce făceau?

DP: Plîngeau, erau speriaţi, fără comandant şi ne spuneau: «Nu vă apropiaţi de noi». Le era frică, nu ştiau ce să facă. Am ajuns pe aripa din stînga, în faţă, şi eu cu Bănică şi încă vreo trei-patru inşi am urcat sus pe acoperiş. În momentul acela elicopterul tocmai aterizase. Ieşim, dăm puţin colţul în stînga şi, în momentul ăla, apar doi tipi... ăştia erau cu adevărat securişti, luptători... erau în costum, cu cravată.

AMS: Erau de la Direcţia V.

DP: Da, de la Direcţia V. Au îndreptat armele spre noi şi unul dintre ei a strigat: «Dacă nu vă îndepărtaţi, tragem!» Pe mine mă împingeau din spate, că veneau mulţi din spate şi nu vedeau ce vedeam eu. Şi m-am tras cît am putut înapoi, după zid. Am dezasigurat, am scos arma pe după zid şi am tras cu ea fără să văd unde trag. Atunci ăla a tras o rafală scurtă în parapetul de beton. După asta m-am uitat pe după colţ. Ultimul care a urcat a fost ăla... Manea Mănescu, şi în spatele lui doi securişti.

AMS: Erau gărzile lui Nicolae şi Elena Ceauşescu.

DP: Da, dar unde au dispărut ceilalţi doi, ăia care au tras după mine? Nu ştiu unde au dispărut! Cei care au plecat cu Ceauşescu nu erau cei doi care au tras. Nu ştiu unde au dispărut ceilalţi doi. Ne-am urcat sus şi am spart lozinca, aia cu Partidul Comunist, şi am ridicat steagul de pe CC. L-am fluturat de cîteva ori pe acoperiş... l-am scos de pe catarg, l-am înfăşurat şi l-am băgat sub geacă."[268]

Elicopterul cu care şeful statului părăsea sediul Puterii a decolat de pe acoperişul clădirii CC la ora 12.09. Din ordinul lui Nicolae

[268] Dialog din data de 16 iunie 2005, în arhiva autorului.

Ceauşescu au fost întocmite şi lansate din elicoptere militare în oraş mai multe tipuri de manifeste adresate muncitorilor, intelectualilor, elevilor şi studenţilor. Vom reproduce doar cîteva:

Muncitori!

Nu vă lăsaţi amăgiţi de promisiuni demagogice ale duşmanilor poporului nostru.

Fiţi vigilenţi, demascaţi pe cei care urmăresc să ne dezbine, să provoace panică şi dezordine!

Cetăţeni şi cetăţene!

Asupra Transilvaniei – leagănul românismului, străvechi pămînt românesc – se îndreaptă priviri hrăpăreţe ale duşmanilor ţării.

Un bun patriot şi român nu trebuie să uite împilările şi umilinţele, jafurile şi ororile la care au fost supuşi secole de-a rîndul locuitorii acestor meleaguri.

Acum se cere să acţionaţi pentru ca nici o palmă din trupul ţării să nu fie din nou înstrăinat!

Români!

Peste trei zile sărbătorim Crăciunul.

N-ar fi mai bine să-l aşteptăm în linişte acasă?

În scurt timp a început devastarea clădirii. Colonelul Lăzărescu a povestit pe scurt secvenţa:

„Dl Lăzărescu: Cei care au intrat primii au fost ţiganii.

Sergiu Nicolaescu: Au început să fure?

Dl Lăzărescu: Au făcut următorul lucru, au intrat pe jos, pe lîngă intrarea principală, pe sala care a fost a guvernului, pentru ca la jumătate de oră după ce au intrat acolo, acolo nu mai era nici o masă, nici un scaun întreg. Au rupt picioarele de la mese şi

şi-au făcut bîte cu care au plecat vijelioşi în palat, deci, totul făcut zob.“[269]

Ca un fapt anecdotic şi totodată straniu, primele obiecte furate au fost grupurile sanitare, bazinele WC şi chiuvetele, smulse din bolţuri şi declanşînd inundaţii aproape la toate etajele. Ca şi la Timişoara, cu vidanja aceea, şi la Bucureşti se împlineau cuvintele lui Ţuţea despre revoluţie. Alţii însă, mult mai lucizi, căutau un general al Armatei care să pună ordine. Daniel Păcuraru şi prietenul său Bănică Bărbieru găsesc la un moment dat într-un birou un general care tremura de frică şi care i-a rugat să rămînă cu el, pentru a-i asigura protecţia. Mihai Montanu porneşte pe săli în căutarea unui general şi dă peste trupele de apărare ale Securităţii: „La piciorul scării, cînd am scos capul, am înlemnit; trei rînduri de soldaţi. Uşa blocată. Practic, dacă ar fi vrut, în clădirea asta nu intra nimeni, pentru că ea a fost gîndită ca o clădire care nu poate fi ocupată. Deci, asta a fost senzaţia mea. Că s-a vrut să intrăm în clădire“[270]. Soldaţii au fost imediat retraşi. Primii revoluţionari ies pe balcon. Petre Roman îl vede pe generalul Voinea pe hol şi împreună hotărăsc să se adreseze mulţimii. Roman va striga: „Noi, acum, aici, am decretat moartea dictaturii lui Ceauşescu!“, apoi „Noi, acum, aici, decidem că puterea este a poporului!“, iar generalul Voinea va declara: „Fraţilor! Armata – gata! Şi-a încheiat misiunea! Acum voi trebuie să spuneţi ce-i de făcut!“[271].

Guvernul propus de generalul Ilie Ceauşescu. Tentativa de a reconstitui mişcările generalului Ilie Ceauşescu a fost ajutată de mărturiile unor ofiţeri ai MApN, aflaţi în apropierea lui, provenind în marea lor majoritate din categoria ofiţerilor politici[272]. În mod cert avem de-a face cu *prima propunere de guvern,* formulată cînd

---

269 Arh. SR, *Stenograma f. n., poz. 63, Index./15.04.1991,* p. 16.

270 Arh. SR, *Stenograma nr. 14/10.XI.1993, Audiere Mihai Montanu*, p. 7.

271 Arh. SR, *Stenograma nr. 90/ 08.03.1994, Audiere Petre Roman*, p. 9 şi 11.

272 Notă: unii dintre ei au fost iniţiatorii CADA, în condiţii pe care le voi arăta mai tîrziu, pe alţii i-am cunoscut în perioada 1992–1995. Pe fostul DS-ist al generalului Ilie Ceauşescu l-am avut în subordine în anul 1992.

Nicolae Ceauşescu încă se afla în sediul CC. Generalul Ilie Ceauşescu, întors la minister, va fi întrebat de plutonier-adjutant Constantin Ciocănel, DS-istul Consiliului Politic Superior şi un fel de valet al său: „Ce se întîmplă, tovarăşe general?“, iar acesta îi va răspunde: „Sovieticii vor capul lui frate-miu, lui Nicu“ şi se va retrage în biroul lui Milea pentru a întocmi lista noului guvern. Asupra conţinutului listei nu avem date, deoarece aceasta era o coală de hîrtie A4 pe care Ilie Ceauşescu scrisese cîteva nume, iar ofiţerul care a văzut-o nu-şi aminteşte decît primul – Ion Iliescu. Din birou, generalul va cere, aşa cum am arătat, convocarea ataşaţilor militari ai URSS şi Chinei, precum şi întocmirea unui ordin general către Armată. Acesta a fost transmis prin Nota telefonică nr. 37:

Republica Socialistă România
Ministerul Apărării Naţionale

NOTA TELEFONICĂ

Nr. 37 / 22 decembrie 1989, ora 11.30

Toate unităţile militare să se considere în stare de luptă şi să acţioneze conform condiţiilor „Stării de necesitate“.

General-locotenent
Ilie Ceauşescu

Este posibil ca, în perspectiva scenariului său de rezolvare a problemei prin cedare în faţa sovieticilor, Ilie Ceauşescu să fi încercat să-şi asigure autoritatea în Armată şi să menţină trupele în stare de alarmă maximă pentru a putea gestiona criza. Aflat în acelaşi birou, viceamiralul Ştefan Dinu va surprinde două convorbiri telefonice mai importante. Prima a fost cu procurorul general Popovici, care cerea dovezile asupra trădării generalului Vasile Milea pentru a „pregăti acuzarea în procesul ce urma a fi declanşat“. Iată, aşadar, că există proba pentru afirmaţiile conform cărora Ceauşescu intenţiona să declanşeze un proces de înaltă trădare care îi viza pe Milea, Vlad, probabil şi pe alţii. „Al doilea telefon a fost primit din

partea unei persoane pe care n-am putut-o identifica, dar se vorbea despre *schimbări în guvernul ţării*, care să pună capăt tensiunilor şi nemulţumirilor populaţiei"[273]. Avînd în vedere nivelul la care se putea discuta un astfel de subiect, este posibil ca persoana de la telefon să fi fost Silviu Curticeanu sau chiar Nicolae Ceauşescu. Generalului Ilie Ceauşescu i-a fost prezentată ciorna unui ordin care dispunea retragerea unităţilor militare din Bucureşti în cazărmi şi organizarea apărării acestora. Întrebat cine o semnează, Ilie Ceauşescu se blochează pentru un moment, apoi ar fi decis să fie semnat *MStM* (Marele Stat Major). Acest ordin nu a fost transmis imediat, ofiţerii de la cabinet fiind derutaţi de formula semnăturii şi temători în a implica Marele Stat Major, ca instituţie. Povestea lui a ajuns şi în atenţia Procuraturii Militare, care probabil că nu a considerat detaliul ca semnificativ, motiv pentru care sinteza ei conţine neclarităţi: „După fuga cu elicopterul a soţilor Ceauşescu, unităţile militare aflate în dispozitive stradale au primit ordin (notă telefonică semnată de Ilie Ceauşescu în calitate de adjunct al ministrului) să se reîntoarcă în cazărmi *(este o confuzie între Notele telefonice 37 şi 38*, n.a.) Situaţia comportă însă unele amendamente: potrivit declaraţiei generalului-colonel Eftimescu Nicolae, locţiitor al şefului Marelui Stat Major şi şef al Direcţiei Operaţii din Ministerul Apărării Naţionale, acesta, în momentul în care s-a întors la sediul MApN în data de 22.12.1989 *(lipseşte ora, care este foarte importantă*, n.a.), l-a găsit pe generalul Constantinescu, locţiitor al şefului Direcţiei Mobilizare, în antecamera cabinetului ministrului, pregătind o dispoziţie către unităţi, către trupele din întreaga ţară din care rezulta în esenţă ordinul ca «unităţile militare de pe întregul teritoriu să se retragă în cazărmi, cu calm, fără a se lăsa provocate». Generalul Constantinescu concepuse acest ordin din dispoziţia lui Ilie Ceauşescu *(confuzie cu Nota telefonică nr. 37*, n.a.). În ordin se mai adăuga, urmare iniţiativei aceluiaşi Ilie Ceauşescu, un pasaj extrem de interesant: «Se vor executa numai ordinele comandantului suprem» *(informaţie falsă primită de Procuratura Militară de la*

273 Viceamiral (r) Ştefan Dinu, *Din culisele militare ale revoluţiei române din decembrie 1989* în *Dosarele Istoriei*, Nr. 12 (88), p. 19.

MApN, autorul ordinului a fost chiar Eftimescu, din clădirea CC, n.a.) adică ordinele lui Nicolae Ceauşescu care tocmai fugise cu elicopterul şi care părea, în această manieră, că vrea să organizeze rezistenţa, păstrînd în continuare controlul tuturor forţelor. Generalul-colonel Eftimescu a reacţionat, cerînd să se elimine din ordinul către unităţi menţiunea referitoare la obligaţia de ascultare a ordinului comandantului suprem şi în locul acesteia să fie inserată o altă frază conform căreia unităţile militare din întregul teritoriu «vor asculta numai de ordinele Ministerului Apărării Naţionale»[274], *(altă dezinformare a generalului Eftimescu, ordinul i-a aparţinut lui Stănculescu, prin Nota telefonică nr. 39*, n.a.) În realitate, ordinul va fi găsit netransmis, în această stare de aşteptare de generalul Victor Stănculescu şi, semnat de el, va pleca spre unităţi prin Nota telefonică nr. 38, abia la ora 13.30. Acest ordin nu trebuie confundat cu ordinul lui Eftimescu de la ora 09.54. El dispunea oprirea unităţilor *venite din ţară* în cazărmi, în timp ce ordinul de la ora 13.30 se referea la *retragerea unităţilor din oraş* în cazărmi. Deşi lipsit de importanţă operativă, avînd în vedere ora şi faptul că, între timp, generalul Stănculescu dădea ordine prin indicativul RONDOUL, iar ele erau respectate, îl vom reproduce ca document al revoluţiei, pentru faptul că el conţine şi aspectul particular al loviturii de stat militare – abandonarea partidului comunist şi cedarea centrelor puterii politice în mîna revoluţionarilor:

Republica Socialistă România
Ministerul Apărării Naţionale

NOTA TELEFONICĂ

Nr. 38 / 22 decembrie 1989, ora 13.30

Unităţile militare de pe întreg teritoriul ţării se retrag în cazărmi, în ordine şi calm, fără a se lăsa provocate, dezarmate sau dispersate. *Unităţile militare care sunt angajate în faţa sediilor comitetelor judeţene de partid vor calma spiritele, fără să*

274 CSJ.SPM, *Sinteza aspectelor rezultate din anchetele efectuate de Parchetul Militar, în perioada 1990–1994, în cauzele privind evenimentele din decembrie 1989*, p. 122.

tragă, după care se retrag în cazărmi. În unităţi se va organiza apărarea cazărmilor şi a tuturor obiectivelor militare.

General-locotenent
Atanasie Stănculescu

La ora 12.00, generalul Ilie Ceauşescu se întîlneşte cu ataşatul militar sovietic, contraamiralul Mihailov, şi cu locţiitorul reprezentantului comandantului-şef la Bucureşti, general-maior G.N. Bociaev. Reprezentantul comandantului-şef al Tratatului de la Varşovia în România, general-locotenent Gaponenko A.C. părăsise România în ziua de 19 decembrie, după plecarea lui Nicolae Ceauşescu în Iran, deplasîndu-se la Chişinău, unde s-a alăturat comandamentului sovietic pentru operaţiile conduse de URSS pe teritoriul României în timpul revoluţiei. Omul avea treabă. La începutul întrevederii, Ilie Ceauşescu a anunţat că „astăzi se va anunţa un nou guvern. Uniunea Sovietică să dea dovadă de multă reţinere“[275]. Pledoaria lui Ilie Ceauşescu era o cerere umilă de clemenţă din partea URSS, adjunctul ministrului român al Apărării ştiind foarte bine cine conduce operaţiunile de răsturnare a fratelui său de la putere. El va da vina pe „cercurile imperialiste“ din RFG, SUA, Franţa, precum şi pe unele cercuri din Ungaria, cunoscînd bine cine coordona operaţiunea şi cu cine colabora URSS pentru îndeplinirea misiunii. El va face apel la ministrul Apărării al URSS, Iazov, şi la Lizicev, şeful Direcţiei principale politice a armatei şi flotei sovietice pentru a folosi influenţa lor pe lîngă Mihail Gorbaciov pentru ca România să găsească înţelegere la acesta. Era prea tîrziu. Generalii sovietici îi comunică pe un ton rece că sunt informaţi despre ce s-a întîmplat în ţară, inclusiv la Timişoara, apoi îi pun întrebarea cheie: „Generalii Guşă şi Stănculescu sunt în Bucureşti?“. Erau interesaţi de posibilitatea ca autorii nemijlociţi ai represiunii de la Timişoara să reia acţiunea la Bucureşti, deoarece generalul Bociaev chiar a întrebat: „Pentru asigurarea stării de necesitate va participa şi

[275] Constantin Sava şi Constantin Monac, *op. cit.*, p. 219.

armata?“[276] În plus, se anunţase deja instituirea stării de necesitate pe întreg teritoriul, ceea ce pentru sovietici însemna că Armata română intra în alarmă de luptă în întreaga ţară. Viceamiralul Dinu îi va răspunde că „Armata stă în cazărmi, în alarmă, potrivit legii“, la care generalul Bociaev îl ia peste picior cu dispreţul specific generalilor sovietici: „Probabil pentru impresionarea demonstranţilor“. Între timp, Ilie Ceauşescu a părăsit încăperea pentru un telefon urgent, apoi a revenit exprimîndu-şi încrederea în bunăvoinţa URSS. Va ieşi din nou, chemat la acelaşi telefon. În sfîrşit, Bociaev pune o nouă întrebare-cheie: „După Constituţie, cine poate forma un nou guvern?“ Dinu îi spune că Marea Adunare Naţională, iar între sesiuni Consiliul de Stat. Revenit vizibil tulburat şi nervos, Ilie Ceauşescu întrerupe precipitat întrevederea: „Vom afla. Pot fi schimbări în conducere. Vom urmări situaţia“. Delegaţia chineză n-a mai fost primită. Asupra acelui ultim telefon avem o confirmare că la celălalt capăt al firului se afla Nicolae Ceauşescu. În timpul audierii la Comisia senatorială, generalul Ilie Ceauşescu v-a preciza că a fost sunat de fratele său de la Snagov, iar acesta „a fost foarte nemulţumit cînd a auzit că discut cu ataşatul militar şi a închis telefonul“. Înţelegem acum că, fiind mai lucid decît fratele său, Ilie Ceauşescu continuase de capul lui iniţiativa formării unui guvern prosovietic, pentru a calma lucrurile.

Următoarele mişcări ale generalului Ilie Ceauşescu sunt reconstituite pe baza mărturiilor venite de la subordonaţi de-ai săi. Pe holul etajului unde se afla cabinetul ministrului, el a arătat lista noului guvern, cerîndu-le ofiţerilor să-l sprijine pentru a impune acel guvern cu ajutorul Armatei. Unul dintre ei, colonel Mateescu, a privit lista o clipă – de la el provine informaţia, neconfirmată din altă sursă, că în capul listei era Ion Iliescu –, apoi a protestat zgomotos, acestui protest alăturîndu-i-se şi ceilalţi ofiţeri. În anul 1992, ofiţerii afirmau că motivul protestului, care l-a determinat pe Ilie Ceauşescu să se retragă în birou, era conţinutul prosovietic al listei. Este posibil să fie o exagerare sau chiar o informaţie falsă,

[276] *Ibidem*, p. 221.

dar nu avem dubii că Ilie Ceauşescu întocmise o listă de guvern pe placul sovieticilor. În momentul sosirii generalului Stănculescu, deja se aflase de fuga lui Ceauşescu, iar atmosfera din minister devenise „agitat-revoluţionară", ofiţerii aruncînd portrete de-ale lui Ceauşescu, acuzîndu-se unul pe altul de diferite vinovăţii politice, cerînd deschiderea porţilor şi poftirea revoluţionarilor înăuntru – la poartă se adunaseră aproximativ 30 de persoane curioase, rude, ofiţeri în rezervă şi în retragere din cartier –, precum şi întocmirea unui comunicat care să arate explicit aderenţa Armatei la revoluţie.

Pentru a nu mai reveni asupra cazului său, voi preciza că, după discuţia cu generalul Stănculescu şi trimiterea sa sub paza unui soldat într-o cameră – scena „arestării" –, Ilie Ceauşescu şi-a golit seiful, fişetul şi sertarele şi, împreună cu DS-istul plutonier-adjutant Ciocănel, a ars timp de mai multe ore documente într-un butoi de motorină gol, aflat în colţul curţii.

Documentul fundamental al loviturii de stat militare. Generalul Victor Stănculescu, aflat în civil, nu este recunoscut în clădirea Comitetului Central al PCR, astfel că poate părăsi nestingherit zona, îndreptîndu-se către sediul fostului minister din strada Valter Mărăcineanu, de unde cere o maşină cu care, de altfel, se va deplasa la minister. Ajuns aici, el „a ocupat scaunul de la capătul mesei de consiliu pe care, de regulă, stătea numai ministrul Apărării" şi „cu dezinvoltura-i bine-cunoscută, generalul Stănculescu a început să exercite atribuţiile ministrului"[277]. Am dat acest citat din şeful DIA, pentru că mai există încă reziduul poveştii cu statutul incert al lui Stănculescu şi cu lipsa lui de autoritate în MApN. Este o dezinformare calculată, voită, pentru a masca actele decisive pe care le-a făcut atunci Stănculescu, în numele Armatei. În continuare, generalul Stănculescu transmite cele două ordine decisive, unul fiind cel trimis prin Nota telefonică nr. 38, iar cel de-al doilea fiind **documentul fundamental şi decisiv al loviturii de stat militare.** Este ordinul, executat întocmai de întreaga Armată,

[277] Viceamiralul (r) Ştefan Dinu, *Transparenţe dintr-o viaţă condamnată la discreţie*, Bucureşti, 2005, paginile 218 şi 221.

de preluare a prerogativelor comandantului suprem de către ministrul Apărării:

Republica Socialistă România
Ministerul Apărării Naţionale

NOTA TELEFONICĂ

Nr. 39/ 22 decembrie 1989, ora 13.30

Se vor executa numai ordinele primite de la ministrul Apărării Naţionale. Faţă de cele ordonate, comandanţii militari să asigure *paza obiectivelor civile de importanţă deosebită* cu subunităţi înarmate, care să nu tragă decît în situaţia în care sunt atacate de grupuri înarmate cu arme de foc. Pentru stabilirea priorităţilor în asigurarea pazei, comandanţii militari să se pună de acord cu reprezentanţii organelor locale. Militarii care asigură paza acestor obiective să poarte pe braţul stîng banderolă tricoloră.

General-locotenent
Atanasie Stănculescu

În finalul pasajului citat mai sus şi pe baza conţinutului ordinului din Nota telefonică nr. 39, Parchetul Militar ajunge la aceeaşi concluzie, care de altfel este simplu de tras: „Acesta a fost momentul în care **Armata a preluat practic prerogativele comandantului suprem,** în condiţiile în care ministrul Apărării nu mai exista“[278]. Evident, Parchetul Militar se referă la dispariţia generalului Vasile Milea. Armata însă avea ministru, pe generalul Victor Atanasie Stănculescu. Aici lucrurile nu pot fi amestecate şi nici confuze, din următoarele motive:

1. Stănculescu fusese numit ministru al Apărării de Nicolae Ceauşescu, iar grupa operativă din sediul CC, în frunte cu adjunctul şefului M.St.M., acceptase ca *autentică* această numire, *executînd ordinele lui*.

---

[278] CSJ.SPM, *Sinteza aspectelor rezultate din anchetele efectuate de Parchetul Militar, în perioada 1990–1994, în cauzele privind evenimentele din decembrie 1989*, p. 122.

2. Absenţa generalului Ştefan Guşă nu a fost un criteriu izolat, deoarece, tot prin ordin al comandantului suprem în funcţie, *Guşă fusese deja subordonat lui Stănculescu* la Timişoara, unde Ceauşescu l-a numit pe Stănculescu comandant unic; deci, peste Guşă. Ceauşescu credea că Milea şi Guşă sunt înţeleşi cu sovieticii pentru a nu respecta ordinele sale.

3. Prin evacuarea şefului statului din sediul Puterii, Stănculescu l-a încredinţat pe şeful statului şefului Aviaţiei Militare, generalul Rus, care i s-a subordonat şi, mult mai important, *comandant care executa ordinele lui Stănculescu;* elicopterul cu care s-a deplasat Ceauşescu la Snagov şi apoi către Tîrgovişte se afla sub autoritatea generalului Rus. *Ordinul comandantului suprem de a fi dus într-un anumit loc nu a fost ascultat*, acesta fiind abandonat cu acordul generalului Rus.

4. Aflat încă în sediul Puterii, generalul Stănculescu dă primul ordin *contrar ordinului comandantului suprem* (ora 10.07) prin intermediul indicativului RONDOUL, care era indicativul ministrului Apărării Naţionale, apoi acest ordin *a fost repetat* cel puţin de două ori întocmai; *Armata va executa acest ordin*, trupele venite din teritoriu se opresc, iar cele din Bucureşti parlamentează, apoi se retrag spre cazărmi.

5. La ora 11.00, cînd se transmite comunicatul oficial despre „trădarea" generalului Milea, Armata în întregime interpretează acest anunţ ca ascunzînd actul de asasinare a ministrului său, motiv pentru care generalii din întreaga Armată – factorii determinanţi ai acestui moment – se adresează Ministerului Apărării Naţionale pentru informaţii şi pentru a afla cine este la comanda ministerului; li se răpunde că generalul Stănculescu.

6. Ajuns la minister, generalul Stănculescu preia *de facto* comanda, informîndu-i de data asta prin Cabinetul ministrului pe toţi comandanţii de Mari Unităţi şi Unităţi asupra poziţiei sale; deşi Nicolae Ceauşescu ia legătura de la Snagov cu comandanţi de mari unităţi, cerîndu-le concursul, *Armata, în întregime, fără nici o fisură, execută ordinele noului ministru.*

7. Prin ordinul transmis la ora 13.30 (Nota telefonică nr.39), generalul Stănculescu *îl deposedează oficial* pe Ceauşescu de funcţia de comandant suprem, ordonînd Armatei să nu mai execute decît ordinele ministrului Apărării, dar autorizează trupele să asigure „paza obiectivelor civile de importanţă deosebită", adică sediile Comitetelor Judeţene de Partid din ţară, ceea ce a însemnat în fapt *preluarea controlului de către Armată asupra centrelor de putere politică*.

8. Pe întreg teritoriul, în stradă, forţele Armatei „fraternizează" cu revolta populară, aflată în desfăşurare încă de dimineaţă, fapt ce reprezintă *actul decisiv al victoriei revoluţiei*, lovitura de stat militară fiind pusă în slujba mişcării populare; autoritatea Partidului Comunist Român, ca principal şi unic factor de putere în stat, dispare, fiind înlocuită cu *legitimitatea revoluţionară*, compusă din *massa* de oameni participanţi la revolta populară împotriva regimului şi din *Armată*, ca factor determinant al autorităţii, precum şi din *Ministerul de Interne*, care trece şi el, atît prin Departamentul Securităţii Statului, cît şi prin Miliţie, de partea revoltei populare.

9. Înlăturarea regimului a fost favorizată substanţial de atitudinea timpurie a Departamentului Securităţii Statului care a executat, încă multe zile înainte, numai ordinele şefului său, generalul Iulian Vlad, ocolind implicarea în represiune, neuzitînd de mijloacele multiple pe care le avea la dispoziţie pentru a distruge posibilităţile de revoltă, *abandonîndu-l pe comandantul suprem* şi permiţînd *ocuparea sediului central al Puterii* de către reprezentanţii revoltei populare; încadrarea corectă a atitudinii Securităţii este: *retragerea sprijinului acordat,* pînă la 17 decembrie 1989, ora 20.00, comandantului suprem şi, totodată, regimului personal al acestuia şi *acordarea sprijinului său*, în forma limitată, revoltei populare.

10. Ministerul de Interne, paralizat prin reţinerea ministrului Postelnicu în clădirea CC şi prin absenţa adjunctului Nuţă, va căuta prin alte cadre de conducere să gestioneze situaţia forţelor aflate încă în stradă; în aceste condiţii, *centrul de greutate al ministerului se mută la sediul Inspectoratului General al Miliţiei*, loc în care „acest comandament al miliţiei române, de unde se puteau da diferite

ordine în ţară, s-a rupt categoric de Ceauşescu la ora 10.30 în dimineaţa zilei de 22 decembrie"[279].

11. După ora 13.30 (estimarea veridică este 13.40-13.45) contactat de Ion Iliescu, generalul Stănculescu îl cheamă pe acesta la MApN, îi oferă protecţie şi îl recunoaşte ca succesor al lui Nicolae Ceauşescu. În scurt timp, Ion Iliescu va fi contactat şi de colonelul Gheorghe Raţiu, din partea conducerii Securităţii.

12. Înainte de ora 14.00 a zilei de 22 decembrie 1989, Ion Iliescu era recunoscut ca succesor al lui Nicolae Ceauşescu şi sprijinit de Armată, Ministerul de Interne şi Securitate.

Vom completa acest tablou al loviturii de stat militare date în primul rînd de Armată, prin generalul Stănculescu, şi de Securitate, prin retragerea sprijinului său pentru regimul Ceauşescu, cu ordinele Inspectoratului General al Miliţiei, între care cel de la ora 10.00, emis la recomandarea generalului Iulian Vlad, avea un conţinut foarte asemănător cu cel al Armatei:

MINISTERUL DE INTERNE
INSPECTORATUL GENERAL
Nr. S/65.809 din 22 decembrie 1989
PRIN RADIO
INSPECTORATUL JUDEŢEAN.....
AL MINISTERULUI DE INTERNE

Şeful inspectoratului
Şeful miliţiei judeţene

Din ordin vi se transmite că nu se foloseşte armamentul din dotare şi nici alte forme de violenţă împotriva muncitorilor care demonstrează.

În caz de atac al sediilor sau organelor noastre, de către elemente anarhice, huliganice, se ripostează în conformitate cu legea, prevenindu-se pătrunderea în sediile organelor noastre şi dezarmarea cadrelor.

LOCŢIITOR AL ŞEFULUI INSPECTORATULUI GENERAL AL MILIŢIEI

ss. general-maior Câmpeanu Romeo

---

279 Ion Suceavă, *În numele adevărului*, Ed. Venus, Bucureşti, 1991, p. 256.

La ora 10.30, printr-o minută semnată de colonelul Suceavă şi de colonelul Rădulescu, din partea Inspectoratului General al Miliţiei, şi de inginerul Marian Gostin din partea populaţiei civile, s-a stabilit ca Inspectoratul, în calitate de organ central de comandă al Miliţiei, să declare oficial „că întreaga miliţie trece de partea revoluţiei prin participarea efectivă la sprijinirea cauzei acesteia“[280] şi să dea ordine precise în acest sens tuturor unităţilor din ţară. Minuta are o serie de neclarităţi asupra cărora nu vom insista, dar reprezintă actul oficial prin care se certifică trecerea Miliţiei de partea revoltei populare. În timpul întrevederii din data de 04.02.2005 cu generalul Romeo Cîmpeanu, fostul locţiitor al şefului IGM, acesta a explicat secretul ordinului emis în dimineaţa de 22 decembrie:

„AMS: Forţele dvs. erau în oraş?

Romeo Cîmpeanu: Aveam în oraş, încă din 21 decembrie, efectivele de la Şcoala de pregătire de pe Olteniţei. Au ajuns tîrziu la dispozitiv, i-au pus în rezervă pe lîngă Restaurantul Cina. Şi atunci *(după apariţia coloanelor de muncitori în faţa IGM*, n.a.), colonelul Munteanu mă întreabă: «Ce facem?»

AMS: Se terminase.

RC: Nu s-a pus problema terminat-neterminat, dar mi-am dat seama că lucrurile s-au agravat. Prin formaţiunea noastră, prin educaţie noi eram cuplaţi ideii de ordine. Că vine unul şi pleacă altul, noi înţelegeam că se dă peste cap ordinea publică. Pe la zece, zece şi ceva, mă sună generalul Iulian Vlad: «Ce faci, Romică?» Aveam şi o relaţie apropiată cu el. Şi, îmi spune, dar pe un ton plin de sens: «Tu trebuie să înţelegi că îţi revine o răspundere deosebită. Vezi că eşti la comanda Inspectoratului General al Miliţiei. Vezi că eu am dat ordin unităţilor de Securitate şi şefilor inspectoratelor judeţene să nu folosească armamentul». Din aceste cuvinte eu am tras o concluzie... era şi felul cum vorbise, care nu se poate reproduce, dar era clar... am tras o concluzie. L-am chemat pe Munteanu,

[280] *Ibidem*, p. 257.

imediat să facem şi noi o telegramă prin care să transmitem în toate unităţile ordinul generalului Vlad.

AMS: Să facem precizarea că generalul Vlad vă putea da ordine atunci. Era ministrul secretar de stat la Ministerul de Interne şi, în lipsa lui Postelnicu şi a lui Nuţă, era la comandă.

RC: Bineînţeles! Dar era şi problema că preferam să-l ascult pe Vlad. În maximum zece minute am avut ordinul, telegrama.

AMS: Aţi invocat: «din ordinul generalului Vlad»?

RC: Nu l-am nominalizat pe generalul Vlad. Numai că în forma originală a ordinului, la apărarea sediilor era scris «cu fermitate». Prima dată scria „acţionaţi cu fermitate pentru apărarea sediilor". După încă o oră m-a sunat din nou generalul Vlad. I-am citit radiograma noastră. «Sunt de acord cu ea – mi-a răspuns – doar un singur lucru la care... mai gîndeşte-te... nu mi se pare potrivit cuvîntul fermitate». Am modificat în forma care este cunoscută.

Radiograma nr. S/65.809/22.12.1989.

Din ordin *(şters «generalului Iulian Vlad»,* n.a.) vi se transmite că nu se foloseşte armamentul din dotare şi nici alte forme de violenţă împotriva muncitorilor care demonstrează. În caz de atac al sediilor sau organelor noastre, de către elemente anarhice, huliganice, se ripostează în conformitate cu legea *(în loc de «cu fermitate»*, n.a.), prevenindu-se pătrunderea în sediile organelor noastre şi dezarmarea cadrelor.

Semnat,
general-maior Câmpeanu Romeo.

RC: Ulterior am aflat că generalul Vlad... vedeţi că eu i-am citit la telefon ordinul, dar el era secret. Ulterior am aflat că, şi după ce am vorbit, generalul Vlad a verificat prin secretariat forma finală a textului, care era cifrat, însă.. s-a dus dracului secretul, secretariatul i l-a citit în clar. Şi a fost în regulă. Toate unităţile noastre erau în situaţia că nu ştiau cum să reacţioneze."[281]

Întrucît ordinul generalului Câmpeanu – ordinul decisiv şi important – se suprapune aproape perfect cu primul ordin dat, independent, de ministrul Apărării, generalul Stănculescu, la

[281] Interviu din data de 4 februarie 2005, în arhiva autorului.

cîteva minute după ora 10.00, iar Securitatea generalului Vlad acţiona de cîtva timp, subtil, dar precis, împotriva ordinelor dictatorului putem afirma cu temei că lovitura de stat militară prin care instituţiile de forţă l-au abandonat pe Nicolae Ceauşescu, îndepărtîndu-l de la putere, s-a declanşat începînd cu ora 10.00 a zilei de 22 decembrie 1989 în întregul efectiv şi pe tot teritoriul ţării.

Lovitura de stat militară a fost determinată de existenţa clară şi vizibilă a revoltei populare din Bucureşti, desfăşurîndu-se simultan cu aceasta, în cunoştinţă de revolta populară de la Timişoara, lanţul cauzal fiind precis definit de preexistenţa revoltei populare şi de amplitudinea luată de aceasta în dimineaţa zilei de 22 decembrie 1989, la Bucureşti. Prin urmare, trebuie să clarificăm cîteva idei care au circulat şi mai circulă în opinia publică şi care nu corespund realităţii, aşa cum poate fi ea documentată la nivelul actual de informaţie.

Minimalizarea importanţei baricadei. Manifestaţia de la Piaţa Universităţii – Inter şi fenomenul „baricada" au fost un act de mare curaj, o secvenţă eroică a revoluţiei, pe ansamblu, ca proces revoluţionar. Faptul că ele au fost combătute cu succes prin represiune militară, că baricada a fost distrusă şi manifestaţia împrăştiată nu înseamnă că fenomenul nu a reprezentat un factor decisiv. Secvenţialitatea evenimentelor arată că diversiunea externă – probabil şi cu sprijin intern – i-a creat condiţiile de desfăşurare, prin dezorganizarea profesionistă a mitingului din 21 decembrie. Nu trebuie să uităm că scopul diversiunii externe era înlăturarea lui Nicolae Ceauşescu de la Putere prin provocarea unei mişcări populare. Ea eşuase la Iaşi, avusese succes la Timişoara, prin declanşarea revoltei populare în ziua de 20 decembrie, dar ca urmare a diversiunii violente din zilele de 16 şi 17 decembrie, şi eşuase din nou la Bucureşti prin faptul că mitingul dezorganizat profesionist nu s-a transformat imediat într-un miting de protest la adresa regimului şi a lui Ceauşescu, nu a luat chiar atunci forma revoltei populare. Iată de ce, supravieţuirea şi

rezistenţa nucleului de la baricadă a permis legătura neîntreruptă, prin *fenomenul de continuitate*, între diversiune şi revolta populară. În acest mecanism nu mai are importanţă dacă în nucleul rezistent de la Inter se aflau diversionişti, provocatori sau revoluţionari autentici – sau şi unii, şi alţii –, ci faptul că organizarea baricadei, lupta de rezistenţă a nucleului revoluţionar, represiunea care a urmat, cu morţi şi răniţi în centrul oraşului, precum şi informaţiile mai mult sau mai puţin corecte primite prin postul de radio *Europa liberă* au determinat revolta cetăţenilor de pe marile platforme industriale ale Bucureştilor. Sub presiunea revoltei populare, Armata aflată sub comanda generalului Victor Stănculescu şi beneficiind de sprijinul Securităţii, dă o lovitură de stat militară, preluînd prerogativele comandantului suprem, îndepărtîndu-l pe acesta din sediul Puterii şi înlăturîndu-l de la conducerea statului. Acesta este lanţul cauzal corect.

Sinuciderea lui Milea. Ideea conform căreia sinuciderea generalului Milea a determinat revolta populaţiei este falsă, revolta declanşîndu-se mai întîi la 20 decembrie la Timişoara, fiind continuată – tot provocată profesionist – în alte localităţi din judeţul Timiş şi din judeţele limitrofe, şi a reizbucnit la Sibiu, Braşov şi Bucureşti încă din zorii zilei de 22 decembrie. Fraternizarea Armatei cu populaţia în stradă a fost consecinţa ordinelor primite de unităţile militare de la generalul Stănculescu prin indicativul *Rondoul* şi prin ordinele repetate în intervalul 10.00 – 11.00 ca trupele să „parlamenteze" cu manifestanţii, ceea ce a reprezentat ieşirea efectivă a Armatei din situaţia de forţă de represiune în care fusese băgată de comandantul unic, generalul Vasile Milea. Comunicatul care anunţa „trădarea" lui Milea a avut efectul de accelerare a abandonării lui Ceauşescu de către armată şi, totodată, de solidarizare în jurul noului ministru al Apărării, executîndu-i-se ordinele prin care Ceauşescu era deposedat de putere.

Dispariţia partidului. Că lucrurile au stat aşa şi că factorul determinant a fost Armata o dovedeşte realitatea constatată la orele prînzului în ziua de 22 decembrie 1989 şi anume că partidul

comunist îşi pierduse complet autoritatea, regimul sprijinindu-se în acel moment numai şi numai pe ministerele de forţă. Reamintindu-ne cîteva din evenimentele descrise mai sus, în acest volum, putem constata că, încă din 17 decembrie 1989, la Timişoara ordinele factorului politic local nu au mai fost ascultate, în capitala Banatului instalîndu-se reprezentanţii puterii centrale (Ion Coman) şi un comandament militar (Ştefan Guşă) care nu executa decît ordine date sau confirmate de ministrul Apărării, generalul Vasile Milea. Şi în celelalte oraşe unde s-au înregistrat mişcări de protest sau lovituri ale diversiunii externe, partidul a făcut apel la Armată pentru a rezolva problemele apărute. Nicăieri vreo formă de organizare locală a partidului nu a rezolvat problema diversiunii sau a revoltei, ci a apelat la Armată. Într-un fel, a fost vorba şi de o predare a autorităţii către Armată pentru gestionarea crizei, fapt ce a permis şi trecerea facilă a acesteia de la o autoritate la alta, de la regimul Ceauşescu la populaţie, legitimată teoretic prin ceea ce se numeşte în ştiinţa istoriografică şi în tratatele de Istorie „legitimare revoluţionară". Să nu uităm că în 21 decembrie, după şedinţa de la ora 18.00, prin care a ordonat constituirea „comandamentului militar unic", Ceauşescu pune membrii CPEx – Dincă, Bobu, Curticeanu – în subordinea generalului Milea. Partidul a trecut în acea perioadă – 16-22 decembrie – printr-un fenomen rapid de dizoluţie a autorităţii executive, prin faptul că autoritatea operativă a lui s-a concentrat cu întreaga densitate a puterii în mîinile lui Ceauşescu, acesta ordonînd direct sau prin cei doi reprezentanţi direcţi ai lui, comandanţii unici Ion Coman la Timişoara şi Vasile Milea la Bucureşti, acţiunea forţelor de represiune – Armată, Miliţie şi Justiţie (am în vedere abuzurile reprezentanţilor acesteia la Iaşi, Timişoara şi la Bucureşti). În aceeaşi perioadă toate instrumentele autorităţii partidului, statutul partidului, Constituţia şi legile comuniste, nu au fost respectate, ci încălcate prin preluarea ilegală de către Nicolae Ceauşescu a întregii autorităţi, aşa cum era ea definită chiar în actele enunţate mai sus. Ceauşescu a dat ordine de trecere la „starea de necesitate" şi la „starea de război" fără

respectarea Constituţiei şi a legilor statului, aşa comunist cum era el, cu scopul de a provoca o represiune ilegală a forţelor de ordine şi în primul rînd a Armatei. Coman şi Milea i-au executat ordinele. Activişti din aparatul central au fost trimişi în judeţe, aceştia preluînd în realitate autoritatea de la primii-secretari. Partidul nu a avut nici o reacţie la această situaţie. El a aşteptat ca Armata să rezolve criza. Prin urmare, lăsarea întregii greutăţi a autorităţii statului pe seama relaţiei directe Ceauşescu-Armată (generalul Vasile Milea) a permis ca rezolvarea crizei să provină dintr-un detaliu al procesului revoluţionar prin care deja trecea ţara – o lovitură militară dată în sediul CC al PCR, pe fondul dispariţiei ministrului Milea.

Rolul Securităţii. Teza „trecerii Securităţii de partea revoluţiei" nu este nici ea conformă cu realitatea. Securitatea nu a trecut de partea revoluţiei. Securitatea a văzut în ansamblul secvenţelor revoluţionare petrecute pînă atunci un raport între partea de intervenţie străină şi partea de revoltă populară, încercînd *să combată subversiunea străină* şi totodată să *sprijine discret revolta populară*. Ea s-a aflat în situaţia de a nu putea gestiona cu succes nici una din componentele procesului revoluţionar, tocmai pentru că el era *unitar*, subversiunea, diversiunea şi revolta făcînd parte din acelaşi fenomen declanşat cu cîteva luni în urmă pe plan internaţional – izolarea României, propaganda ostilă, sprijinirea disidenţei etc. – şi continuat apoi în interior. Mai nepretenţios spus, Securitatea a vrut să ajute la răsturnarea lui Nicolae Ceauşescu prin neintervenţie şi neexecutare a ordinelor acestuia, pe de o parte, dar fără să accepte intervenţia şi ingerinţa străină. Acest concept a fost nerealist, Securitatea ştiind foarte bine încă de atunci – nu ca noi, care abia aflăm cîte ceva astăzi – că procesul de înlăturare a regimului Ceauşescu fusese iniţiat în străinătate şi că lipsa de reacţie a partidului şi apoi a populaţiei a forţat provocarea unor acţiuni violente care au acutizat şi isterizat evenimentele. Dilema Securităţii a fost generată de faptul că, în urma etapizării acţiunilor sale de persuasiune, Ceauşescu nu a reacţionat la prezentarea situaţiei reale din ţară, apoi că

partidul nu a reacţionat la paroxistica ceauşistă şi în final la faptul că populaţia nu găsea forme de organizare nonviolente, de a produce ea o criză a conducerii. Să ne imaginăm, chiar şi numai pentru o clipă, că în organizaţiile de partid din România se punea în discuţie alegerea unui alt secretar general al partidului, în vara şi toamna anului 1989. Securitatea nu avea absolut nici o posibilitate de a interveni. Astfel, Securitatea s-a trezit în faţa diversiunii străine care căuta să provoace revolta populară, pe care nici Securitatea n-ar fi dorit-o, aşteptînd o mişcare la vîrful partidului. Paradoxul cel mai mare este că populaţia nu reacţiona la criza regimului Ceauşescu inclusiv de frica Securităţii, temîndu-se de reacţia ostilă a acesteia. Aspectul duplicitar pe care l-au relevat unii istorici a fost determinat de aceste aspecte, nu de ideea că Securitatea aştepta să vadă cine cîştigă. Nu aveam de a face cu o instituţie tipică, ci cu un corp instituţional aparte, atipic, care acţionează după alte principii. În ultimă instanţă, ceea ce dorea Securitatea, prin capul ei, generalul Iulian Vlad, era înlăturarea lui Ceauşescu, dar în acelaşi timp şi gestionarea puterii şi a statului prin reconstruirea autorităţii partidului comunist sub altă formă decît cea ceauşistă, însă cu acelaşi conţinut structural, pe aceeaşi bază organizatorică. Numai în aceste condiţii Securitatea îşi putea păstra integral autoritatea şi forţa. O revoluţie nu-i putea aduce decît probleme grave, motiv pentru care trebuie să considerăm Securitatea ca loială regimului comunist pînă în clipa prăbuşirii acestuia.

Pentru a înţelege şi mai bine relaţia între potenţialul de acţiune al Securităţii şi măsura în care l-a folosit vom introduce în calcul următoarea ecuaţie. Sediul puterii centrale – clădirea Comitetului Central al PCR – se afla în mîinile Securităţii, Serviciul gărzi al Direcţiei V. Această structură nu mai executa decît ordinele directe ale generalului Vlad, ofiţerii Nae şi Lăzărescu fiind devotaţi acestuia. În clădire s-au aflat în dimineaţa zilei de 22 decembrie aproximativ 200 de luptători profesionişti (cadre) ale Securităţii înarmate pînă în dinţi şi antrenate în lupta de asediu şi aproximativ o sută de militari din trupele de securitate-miliţie, şi ele înarmate complet.

Cu această forţă Securitatea putea să-i cureţe pe Nicolae şi Elena Ceauşescu în cîteva secunde (dar numai după sinuciderea lui Milea) şi putea impune o conducere politică provizorie, aşa cum spunea la un moment dat generalul Vlad, formată dintr-un triumvirat: un om politic din CPEx, ministrul Apărării şi şeful Securităţii. Cînd mulţimea ajungea în piaţă, noua structură de putere era formată şi anunţată în teritoriu. Sigur ar fi urmat „fraternizări" multiple şi zgomotoase şi din partea unor lideri politici locali, şi din partea Armatei, Miliţiei. Probabil că şi la Bucureşti ar fi urcat în sediu un grup de reprezentanţi care, mai mult decît o negociere, ar fi avut rolul important de a transmite afară mesajul că Ceauşescu e mort şi că s-a instalat o nouă putere. Securitatea nu a mers pe acest drum pentru că generalul Vlad nu a putut concepe un asasinat. În plan personal este de înţeles, dar, în plan istoric, acolo unde nimeni nu mai stă cu legea şi cu ordinea în mînă, a greşit. Istoria este plină de şefi de stat sau de guvern suprimaţi de serviciul secret sau cu concursul acestuia, la care trebuie să adăugăm – aşa cum corect explica generalul Constantin Olteanu într-o emisiune de televiziune – posibilitatea de a-l izola şi aresta pe Nicolae Ceauşescu la Snagov, fără nici o picătură de sînge.

A doua soluţie, care a fost şi cea aleasă, a constat într-o supraveghere a evenimentelor din interiorul CC şi într-o tentativă de a controla cursul lor, cu scopul principal de a asigura protejarea instituţiei Departamentului Securităţii Statului, scoaterea acestuia din situaţie cu cele mai mici pierderi şi, totodată, asigurarea unei continuităţi la conducerea politică, în cadrul unui proces de reformare a acesteia, care să înceapă să ia măsuri pentru rezolvarea crizei economice din ţară şi, implicit, a celei sociale. Totodată, şeful Securităţii era atent la implicarea străină în evenimente, în primul rînd la vîrf, evaluînd diferiţi actori ai vidului de putere pe baza informaţiilor deţinute din timp despre ei. Era vorba de lideri politici cu care Securitatea estima un posibil dialog, bazat atît pe relaţia personală pozitivă, cît şi pe calitatea de personalitate racolată a liderului, şi de comandanţi militari cu care putea colabora, fie că erau

mai raţionali şi dispuşi să gestioneze criza de conducere împreună, fie pentru că erau în secret colaboratori ai Securităţii. Pe de altă parte, în condiţiile create de escaladarea revoltei populare şi de asediul clădirii CC, Securitatea, adică generalul Iulian Vlad, a hotărît să nu opună rezistenţă şi să permită cucerirea sediului central al Puterii, fiind conştientă că rezistenţa nu este o soluţie, dar şi că astfel puterea politică se dizolvă. Urma ca ea, Securitatea, să se ocupe de recompunerea ei.

Un comandant suprem bezmetic

O altă dovadă destul de clară a loviturii de stat militare date în acea dimineaţă de generalul Victor Stănculescu este şi ceea ce s-a întîmplat cu şeful statului în continuare. Ridicat cu elicopterul *Delfinul SA* – 365-202, condus de locotenent-colonelul Vasile Maluţan, Nicolae Ceauşescu cere deplasarea în Oltenia, în judeţul Dolj, dar comandantul elicopterului îi răspunde că această cursă nu se poate efectua din cauza greutăţii prea mari a transportului – erau doi piloţi, Nicolae şi Elena Ceauşescu, gărzile lor personale, Manea Mănescu şi Emil Bobu. Colonelul Maluţan chiar a precizat, avînd în vedere şi felul greoi în care se făcuse decolarea de pe acoperişul clădirii CC, că aeronava este instabilă şi se poate prăbuşi. Confirmarea intenţiei lui Ceauşescu de a se duce în judeţul Dolj o avem de pe stenograma comunicaţiilor elicopterelor trimise la CC:

„– 203, aşteaptă puţin! Să se ia o hotărîre în legătură cu 202! *(este o comunicare a Bazei*, n.a.)

– Uite-l jos acolo! A aterizat! *(203 aflat în zbor raportează aterizarea lui Maluţan pe clădire,* n.a.)

– Păi... o să meargă *(adică, o să plece*, n.a.)... nu se mai poate intra acolo... *(202 anunţă că 203 nu mai poate ateriza, pentru a lua restul conducerii, din cauza oamenilor urcaţi pe acoperişul CC*, n.a.)... cred că... *(ne îndreptăm*, n.a.) către Bază, de la mine la

(Dolj) se solicită să mergem către Olt *(Ceauşescu a cerut asta*, n.a.) să se ia legătura cu primul-secretar de acolo şi să se comunice, pentru că nu am altă posibilitate!

– Ai auzit „Panseaua", da?

– Afirmativ! *(răspunde Baza*, n.a.) E «persoana nr. 1» la bord?

– ... Mergem la nord, la Balta Mică *(reşedinţa de la Snagov*, n.a.) şi de acolo să se încerce să se ia o legătură.

– ...

– Hai, mă, lasă-mă!

– „Panseaua"! În 30 de secunde aterizez!

– O.K.!

– Băneasa 08...

– Am confirmat!

– Am aterizat! Toată lumea!"[282]

După aterizarea la Snagov şi gestul lui Manea Mănescu de a-i săruta mîna – o consecinţă a faptului că l-a luat, dar şi a tensiunii din elicopter şi a pericolului de a se prăbuşi –, pe urmele lui Ceauşescu au venit două ordine semnificative. Primul dintre ele ne-a fost dezvăluit de unul din ofiţerii din paza obiectivului, căpitan Sorin Dumitrescu (nume de împrumut), care a relatat următoarele:

„Jurnalul Naţional: Cine a coborît din elicopter?

Sorin Dumitrescu: El, ea, Manea Mănescu, Bobu plus cei doi ofiţeri de la Direcţia V, colonelul Raţ, însoţitorul lui, şi căpitanul Rusu, însoţitorul ei, au coborît din elicopter. Am rămas surprins că elicopterul vine pe marginea lacului, pe fir, pe la marginea pădurii, în zbor la joasă altitudine. Asta mi-a atras atenţia de la început, pentru că era neobişnuit. Au aterizat la Snagov-palat, au intrat în casă şi el s-a dus în sala de comunicaţii (camera tehnică). Dar avea telefoane cu comunicaţie şi în casă, astfel că este posibil ca acele convorbiri telefonice despre care s-a scris şi în ziare să fi fost făcute din camera lui sau din birou.

---

[282] *Expres*, Anul 3, Nr. 44 (144), 3-9 noiembrie 1992, p. 9.

Jurnalul Național: Ştiţi cu cine a vorbit?

SD: Precis, nu, însă am aflat mai tîrziu că a contactat cîţiva prim-secretari de judeţ şi doi-trei generali din teritoriu. Toţi i-au dat asigurări că e linişte şi că sunt de partea lui. Au stat 30–45 de minute la palat.

JN: Aţi primit vreun consemn sau vreun ordin de alarmă, ştiu eu, poate indicativul de apropiere a şefului statului de obiectiv?

SD: Nu. Noi am auzit elicopterul, care venea dintr-o zonă neobişnuită, evolua pe un traseu atipic, apoi am văzut unde aterizează şi cine se dă jos din el. Dispozitivul de pază de la palat era condus de un subofiţer şi se afla amplasat la distanţă, în zona împădurită, acoperită. Sigur că am intrat automat în alarmă, semnalînd dispozitivelor, că erau mai multe şi cu diferite misiuni, că preşedintele este la palat. Nu ştiam ce urmează, cînd, destul de repede, am primit ordin de la Direcţia V, care avea putere de decizie operativă, am primit ordinul: «Dispozitivul pe casă!». Asta însemna să apropiem dispozitivul de pază în jurul casei, a palatului prezidenţial de la Snagov.

JN: Era un ordin neobişnuit?

SD: Şi da, şi nu. Da, pentru că acest tip de operaţiune făcea parte din misiunea noastră, era o chestiune de rutină. Nu, pentru că operaţiunea viza blocarea accesului în clădire atunci cînd Ceauşescu dormea acolo, noaptea, sau cînd nu trebuia să se apropie nimeni. Acum, ordinul părea fie că vizează un posibil atac iminent asupra Palatului Snagov, ceea ce nu era credibil, fie o posibilă intenţie de a nu permite ieşirea.

JN: Adică dvs. credeţi că ordinul a fost dat pentru a-l bloca pe Ceauşescu în clădire?

SD: Pe moment nu am gîndit aşa. Ordinul era firesc, oricum noi nu-l comentam. Am strîns dispozitivul spre casă, am venit cu santinelele aproape de jur-împrejur, am adus şi celelalte gărzi din zonă pentru a înconjura casa. Dar cînd am ajuns cu dispozitivul pe casă, elicopterul s-a ridicat. Neprimind alte ordine, nu am avut cum să împiedic plecarea elicopterului.

JN: Şi ce v-a făcut mai tîrziu să credeţi că ordinul venit de la Direcţia V avea alt scop, avea menirea să-l blocheze pe Ceauşescu acolo?

SD: După fuga lui Ceauşescu, dar pînă în Revelion, cred că în 23 decembrie, a sunat generalul Ghiţă şi m-a întrebat: «Păsările mai sunt acolo?». Nu mi-am dat seama ce vrea şi i-am spus că noi acolo nu avem berze. «Nu, bă, păsările alea...» şi mi-a dat de înţeles că e vorba de Nicolae şi Elena Ceauşescu. «Au plecat din 22» – am răspuns. «Şi n-ai putut să întreprinzi nimic?» – în sensul să îi reţin. «Păi, nu era în misiunea mea». «Păi, n-ai primit ordin de la Direcţie?». I-am explicat exact cum a venit ordinul, şi el a trîntit furios telefonul.

JN: Mai ţineţi minte cine v-a sunat de la Direcţia V să înconjuraţi casa?

SD: Da, însă nu are importanţă, fiindcă era un ofiţer care transmitea un ordin de mai sus.

JN: Bănuiesc că atunci nu ştiaţi, dar mai tîrziu aţi aflat că generalul Neagoe, şeful Direcţiei V, se ascunsese în ziua de 22 decembrie şi era de negăsit.

SD: Am auzit ceva, mulţi ani după, dar nu am dat importanţă.

JN: Dar, să presupunem că primeaţi un ordin explicit din partea Direcţiei V de blocare a lui Ceauşescu la Snagov, ce făceaţi?

SD: Executam ordinul Direcţiei V.

JN: Nu aveaţi nici o reţinere că era vorba de şeful statului?

SD: Aceste considerente nu intrau în atribuţiile mele. Sigur că analizam şi eu situaţia, dar ordinul venit sub o formă legală de la Direcţie trebuia executat. Probabil că aş fi avut unele probleme dacă se dădea un ordin «Arestează-l pe Ceauşescu!», dar un astfel de ordin nu putea veni, nu era regulamentar. De aceea, un ordin de blocare a lui Ceauşescu putea avea o formă regulamentară: «Strînge dispozitivul pe casă şi *nu iese nimeni*». Atunci, da, lucrurile erau clare.

JN: Dar cînd lipsea generalul Neagoe, peste el cine putea da ordine?

SD: Generalul Vlad (...)

JN: Vă întreb din nou: credeţi că ordinul de înconjurare a casei a vizat arestarea lui Ceauşescu?

SD: De reţinere, de oprire a lui acolo, astfel încît să se ştie precis unde este în caz că se ia o decizie asupra lui.

JN: Şi dacă venea un ordin de la partid, de la Dăscălescu sau de la Gogu Rădulescu să-l eliberaţi?

SD: Venea degeaba. Securitatea nu executa decît ordinele superiorilor săi."[283]

Clar: Securitatea a vrut să-l reţină pe Ceauşescu la Snagov pentru a-l bloca şi a avea control asupra lui! Din relatările ofiţerului mai aflăm că Securitatea nu executa decît ordinele şefilor săi, astfel că se demonstrează şi prin această informaţie că poveştile despre omorîrea membrilor CPEx în 17 decembrie, dacă îl debarcau pe Ceauşescu, sau că, de teama Securităţii, nu s-au luat nişte măsuri, sunt false. Totodată, de la Comandamentul Apărării Antiaeriene spre Vasile Maluţan, pilotul elicopterului prezidenţial, a venit şi ordinul generalului Rus prin intermediul colonelului Tenie, înlocuitorul comandantului Flotilei 50: „Vasile, nu mai decolează nici un elicopter! Tu orientează-te..." Teoretic, blocarea lui Ceauşescu la Snagov era realizată, însă nu i se tăiaseră legăturile telefonice, astfel că a putut lua legătura cu unii prim-secretari judeţeni şi cu fratele său, generalul Ilie Ceauşescu. „La Snagov s-a intrat în Palat, iar Ceauşescu a spus că va vorbi la telefon cu prim-secretarii din judeţe, cu cei de la Armată. A intrat în legătură cu mai multe judeţe, printre care şi Doljul. A vorbit cu prim-secretarul, care i-a spus că la Craiova e multă lume în jurul Comitetului Judeţean"[284]. Ion Traian Ştefănescu l-a minţit ca să scape de el; la Dolj încă era linişte. L-a sunat apoi la Piteşti pe generalul Anghel. Acesta i-a dat asigurări de loialitate şi devotament, dar imediat ce a închis

---

283 *Jurnalul Naţional*, Nr. 3308/30 martie 2004, p. 6, „Securitatea a vrut să-l aresteze pe Ceauşescu". (Informaţiile furnizate de ofiţer, astăzi cadru activ în SPP, se confirmă şi din alte surse.)

284 *Jurnalul Naţional*, Nr. 3296/16 martie 2004, p. 7, „Nicolae şi Elena Ceauşescu nu au vrut să fugă din ţară".

telefonul a sunat la minister unde a raportat şi de unde a primit ordinul clar: „Nu te mişti!“ Conform mărturiei personale din anul 1992, generalul Anghel nici nu avea de gînd să se mişte. În vreun fel anume, Ceauşescu a decis să plece spre Piteşti. L-a abordat pe pilotul Maluţan cu întrebarea: „Serveşti cauza?“, acela i-a răspuns tot printr-o întrebare: „Care cauză să servesc?“, Maluţan fiind complet derutat, neştiind nici el ce să facă. Sub imperiul autorităţii omului pe care îl transportase de sute de ori cu elicopterul, dar şi în absenţa unor ordine precise, Vasile Maluţan acceptă să decoleze cu Nicolae şi Elena Ceauşescu. Pe timpul zborului, elicopterele de escortă cerute de la Boteni nu s-au mai ridicat, comandantul Suciu recomandînd efectivului să treacă de partea revoluţiei, apoi ordinele primite de la generalul Rus au devenit mai clare: Ceauşescu era abandonat în aer. Surse ale Statului Major al Forţelor Aeriene Române mi-au precizat că a existat intenţia de a doborî aeronava, prin două ordine succesive: primul oprea toate aeronavele la sol, iar al doilea cerea doborîrea oricărei aeronave aflate în zbor, fără a se preciza despre ce aeronavă era vorba. Una din petele albe ale acelor momente este conţinutul convorbirilor telefonice între generalii Stănculescu şi Rus. În interviul de la televiziunea B1, generalul Stănculescu a încercat să explice că traseul lui Nicolae Ceauşescu a fost monitorizat:

„V.A. Stănculescu: (...) discuţia cu generalul Rus. Era comandantul Aviaţiei. El m-a informat de traseu. Atunci am aflat că a aterizat la Snagov, şi nu ştiam de ce, atunci am aflat că a decolat de la Snagov şi a plecat către nord şi...

Ion Cristoiu: A, dvs. îl urmăreaţi, nu era chiar aşa, scăpat de sub control.

V.A. Stănculescu: ... şi a treia, că a spus faţă de pilot, şi asta s-a dat lui Rus, şi Rus mi-a spus mie, că se duce la Tîrgovişte, că e un centru muncitoresc puternic şi speră ca muncitorii de acolo să-l apere.

I. Cristoiu: Deci, staţi un pic, dumneavoastră la sediul MApN eraţi, ştiaţi tot acest traseu?

V.A. Stănculescu: Am ştiut pînă cînd a raportat comandantul elicopterului că a aterizat forţat şi l-a lăsat la pămînt, că-i era frică să nu fie doborît.

I. Cristoiu: Asta a fost acolo, la Titu?

V.A. Stănculescu: Da.

I. Cristoiu: Şi în acel moment v-a scăpat de sub radarul dvs.?

V.A. Stănculescu: Nu am avut vreo trei ore nici o legătură, sau patru ore. Nu, mai mult, cinci ore, pînă a apărut la Chemenici.

Realizator: La ora 17.00. Dar aici eu vă întreb: doborît de cine putea să fie cînd... doborît de cine elicopterul, da, că în afară de armată nu putea să-l doboare nimeni?

V.A. Stănculescu: Pilotul nu a vrut să mai meargă cu el, că îi era lui frică, şi atunci el a motivat faţă de ei că poate să fie doborît elicopterul şi aterizează în zonă, şi le-a spus lor, şi i-a raportat lui Rus, şi Rus mi-a raportat mie."[285]

Chiar dacă generalul Stănculescu nu a spus prea multe, este totuşi semnificativ că doi generali comunicau pentru a monitoriza deplasarea lui Ceauşescu şi probabil s-au şi înţeles să-l doboare. **În momentul în care se dă un ordin de interzicere generală a ridicării vreunei aeronave în spaţiul aerian al unui stat se dă şi ordinul de doborîre a oricărei aeronave care se ridică neautorizat.** Este regulă elementară. Chiar dacă Arhivele Militare refuză să ne dea acces la aceste două ordine, ele sunt perfect previzibile. Au vrut să-l doboare, să scape de el. Speriat, colonelul Tenie l-a avertizat pe colegul său Maluţan şi acesta a aterizat de urgenţă. În elicopter se afla comandantul suprem. Nici o clipă nu au căutat să ia legătura cu el pentru a asculta vreun ordin al lui, ci, dimpotrivă, n-au ştiut cum să scape de el mai repede. Lăsaţi pe marginea drumului, într-o porţiune a şoselei de legătură Bucureşti-Tîrgovişte, Nicolae şi Elena Ceauşescu împreună cu gărzile lor au descărcat din elicopter cîteva pachete, apoi au căutat un mijloc de transport. Pe şosea începuseră să se oprească maşini, ai căror conducători auto i-au recunoscut. „Ei

[285] *Historia*, Anul 2, Nr. 30, mai 2004, p. 29.

(Nicolae şi Elena Ceauşescu, n.a.) s-au deplasat către şosea – a povestit mai tîrziu unul dintre ofiţerii de escortă – în ideea să urce în maşină şi să plece mai departe. Unul dintre şoferii de la o maşină s-a recomandat că este medic, că este rudă cu nu ştiu ce blănar al familiei Ceauşescu. S-au urcat în maşină cu el. În faţă Nicolae Ceauşescu, în spate Elena Ceauşescu şi cu ceilalţi. Au luat-o spre Piteşti, pe drumul vechi, Găeşti, Tîrgovişte. După ce au plecat ei, un tractor s-a pus de-a curmezişul"[286]. Nu a fost comentată problema acelor pachete suspecte cu care au coborît soţii Ceauşescu din elicopter. Ele conţineau bani, mai multe milioane de lei şi dolari. Cunoscutul publicist Vartan Arachelian a avut inspiraţia să insiste pe acest subiect într-o emisiune de televiziune, demontînd astfel imaginea de puritate şi dezinteres material a lui Ceauşescu:

„Vartan Arachelian: E interesant de văzut ce era în acel pachet mare care a fost plimbat dintr-un portbagaj într-altul, şi pînă la urmă uitat în portbagajul maşinii doctorului Deca? Şi unde este doctorul Deca astăzi?

Ilie Ştirbescu: Nicolae Ceauşescu, la somaţia celor de la Boteni, a trebuit să aterizeze forţat pe marginea şoselei. Un ofiţer a coborît din elicopter un pachet pe care l-a rezemat de un pom.

VA: Cît de mare era acest pachet?

IŞ: De la martorii oculari s-a aflat că erau vreo două, trei pachete cam pînă într-un metru, separate; ele au fost consemnate de către un inginer care se afla în preajmă cînd a coborît Ceauşescu; un inginer agronom care dădea cu azot pe terenurile IAS-ului. Acei martori chiar au încercat să-i reţină pe cei doi dictatori, dar ofiţerul de Securitate a intervenit şi le-a spus să dea tractorul la o parte din şosea.

VA: A fost, de fapt, prima măsură de a-i aresta, dar bodiguarzii soţilor Ceauşescu nu le-au permis să facă acest lucru. Ce e cu pachetele astea?

IŞ: Pachetele astea au fost puse în maşina doctorului Deca. De la Găeşti la Bucureşti se îndrepta un medic, medicul Deca, să vadă şi el

---

[286] *Jurnalul Naţional,* Nr. 3296/16 martie 2004, p. 7.

ce se întîmplă cu revoluţia. A fost oprit şi solicitat să-i ducă pe Ceauşeşti la Tîrgovişte. În comuna Văcăreşti i-a rămas maşina în pană şi Ceauşeştii au fost transferaţi în maşina unui alt cetăţean, care îşi spăla maşina la poartă. Pachetele nu au mai fost transbordate dintr-o parte în alta, de emoţie că cetăţenii i-au văzut şi ca să dispară cît mai repede din zona respectivă. S-au suit şi au plecat, şi pachetele au rămas în maşina doctorului Deca. Doctorul Deca a fost dus la primărie şi primăriţa din Văcăreşti a anunţat la Televiziune că Ceauşescu se îndreaptă spre Tîrgovişte...

VA: Şi apoi a început urmărirea, da.

IŞ: Da, iar doctorul Deca a fost eliberat şi a plecat într-o direcţie necunoscută."[287]

Ancheta a ajuns la concluzia că pachetele cu banii lui Ceauşescu au fost însuşite de doctorul Deca. Acesta a părăsit la scurt timp ţara, stabilindu-se în Statele Unite de unde a trimis o scrisoare de mulţumire Asociaţiei Revoluţionarilor din Tîrgovişte. Revoluţia l-a făcut „om". Nicolae Ceauşescu, preşedintele României, secretar general al CC al PCR şi comandant suprem al forţelor armate ale României bîntuie ca un bezmetic pe drumuri, cu pachetele de bani uitate în portbagajul unei maşini hîrbuite, rămase în pană, alergat pe şosea de diverşi cetăţeni cu maşinile şi vînat de Armată, de Securitate şi de Miliţie pentru a fi prins. Va petrece noaptea în maşina unui echipaj de Miliţie, lătrat de o vulpe. Nu se putea un final mai ridicol pentru un dictator.

---

287 Vartan Arachelian, *În faţa dumneavoastră. Revoluţia şi personajele sale*, Ed. Nemira, Bucureşti, 1998, p. 266.

Capitolul X
PATRU GUVERNE, UN SINGUR CENTRU DE PUTERE – ARMATA

Motto:

J'ai ri, me voilà desarmé!

Acest capitol începe cu o scurtă recapitulare, având scopul de a lămuri contextul juridic şi faptic în care s-au petrecut evenimentele din ziua de 22 decembrie 1989. Motivul acestei explicaţii suplimentare provine din forţa cu care a încremenit în conştiinţa publică ideea că revolta populară de la Bucureşti a fost o revoluţie, care, ulterior, în după-amiaza zilei de 22 decembrie, a fost furată de grupul de conspiratori prosovietici condus de Ion Iliescu. Rezistenţa acestei idei nu produce doar frustrarea adepţilor săi, ci şi posibilitatea de a eluda adevărul din partea complicilor intervenţiei sovietice, prin demontarea facilă a unei construcţii fără nici un suport ştiinţific, istoric.

Din punct de vedere cronologic, adică din punctul de vedere al succesiunii în timp a evenimentelor – fără a lua în calcul importanţa lor –, în ziua de 22 decembrie 1989 la Bucureşti s-a declanşat o **revoltă populară,** care a fost doar a noua secvenţă a **revoluţiei** declanşate la 14 decembrie 1989 la Iaşi şi finalizate la 20 mai 1990, odată cu alegerile generale. Revolta populară de la Bucureşti a fost rezultatul acumulării unor fapte şi informaţii care au determinat ieşirea masivă în stradă a salariaţilor întreprinderilor bucureştene, îndreptarea acestora spre sediul puterii centrale a statului, clădirea CC al PCR, luarea lui cu asalt şi cucerirea. Începutul revoltei populare de la Bucureşti poate fi identificat în jurul orei 03.00 din dimineaţa de 22 decembrie, având drept cauză activă şi imediată represiunea sîngeroasă ordonată de Nicolae Ceauşescu în zona centrală a oraşului şi informaţiile cumulate despre represiunea de la Timişoara. Represiunea

de la baricadă a fost cunoscută prin intermediul posturilor străine de radio şi a unor participanţi, refugiaţi după finalizarea represiunii spre centrele industriale ale periferiei. Cauza latentă, fără impact acţional, era nemulţumirea pentru înrăutăţirea condiţiilor de viaţă şi de muncă. S-a adăugat deciziei salariaţilor de a protesta imaginea de slăbiciune a Puterii prezentată prin intermediul Televiziunii cu ocazia dezorganizării mitingului din 21 decembrie, ceea ce a influenţat depăşirea stării de teamă şi respect faţă de autoritatea statului. Cum situaţia materială şi spirituală a populaţiei nu era o apariţie recentă, concretizată printr-un act revoltător – o lege, o măsură, un ordin anume care să fi deteriorat brusc starea generală a naţiunii –, aşa cum se întîmplase în istoria ţării şi cum am arătat în volumele anterioare, *ideea lansată şi întreţinută public de anumite grupuri politice şi ale societăţii civile, că starea proastă a societăţii a determinat revolta populară spontană, nu este realistă, nu corespunde adevărului.* Însăşi violenţa înregistrată în cele mai multe etape ale revoluţiei a fost tocmai consecinţa faptului că populaţia nu s-a revoltat la semnalul liberalizării, aşa cum s-a întîmplat în celelalte ţări comuniste, producînd o rapidă cădere a regimului şi a conducătorului acestuia. Lipsa de reacţie a populaţiei, pe durata mai multor ani, dar mai ales în perioada favorabilă dintre 1985 şi 1989, odată cu lansarea fenomenului de relaxare politică şi reformă *perestroika – glasnost,* lipsa de reacţie a partidului, au condus la decizia Uniunii Sovietice de a produce artificial căderea regimului dictatorial din România, printr-o intervenţie neconvenţională compusă din: subversiune internaţională, tentativă de lovitură de palat (schimbare prin intermediul CPEx) şi diversiune urbană, urmărind provocarea populaţiei la revoltă. Această operaţiune a cuprins şi acţiunile tactice generate de faptul că, în loc să cedeze, regimul a reacţionat prin represiune. Ne putem pune întrebarea dacă nu cumva reacţia prin represiune a lui Nicolae Ceauşescu n-a avut la bază, la originea gîndirii sale criminale, tocmai faptul că revolta populaţiei nu se manifesta public, ci se reducea la

cîţiva disidenţi în al căror dosar Ceauşescu se uita şi rîdea. Să ne aducem aminte reacţia de ilaritate a celor doi la proces, cînd au auzit de Sergiu Nicolaescu şi de Mircea Dinescu. Tăcerea de pînă atunci a mulţimii putea fi folosită ca argument pentru teza adeziunii la programul partidului, pentru teza dragostei poporului pentru Nicolae Ceauşescu. Pînă în ultima clipă, el s-a crezut iubit de acesta. Din aceste motive, cauza imediată a revoltei populare de la Timişoara din 20 decembrie a fost represiunea declanşată împotriva diversiunii din 16-17 decembrie, iar cauza imediată a revoltei populare de la Bucureşti din 22 decembrie a fost represiunea declanşată împotriva diversiunii puse în acţiune la mitingul din 21 decembrie. Această cauzalitate nu implică persoanele care s-au angajat în evenimente din convingere, dar care au fost însă foarte puţine – estimez un număr rezonabil de 120-200 de persoane, pentru Iaşi, Timişoara, Cluj, Braşov şi Bucureşti, împreună – şi care merită pe drept titulatura de revoluţionari. Alte categorii au fost agenţi provocatori, participanţi indirecţi, curioşi care au contribuit, nu lipsit de importanţă, prin număr, la constituirea nucleelor revoluţionare ce au rezistat represiunii pînă la declanşarea revoltei populare. În ambele diversiuni au fost implicate forţe străine, luptători infiltraţi care au tras, producînd victime, au incitat la revoltă sau au acţionat pentru supravieţuirea nucleelor protestatare. Atît revolta populară de la Timişoara cît şi revolta populară de la Bucureşti au fost provocate de violenţele produse între acţiunile de diversiune şi represiune. Ca fenomen interesant, dar şi semnificativ, apariţia liderilor politici ai revoltelor populare – Lorin Fortuna sau Claudiu Iordache la Timişoara, Petre Roman sau Mihai Montanu la Bucureşti – nu surprinde o continuitate, deoarece liderii revoltelor populare nu au fost şi liderii manifestaţiilor generate de diversiune – Gazda Arpad sau Sorin Oprea la Timişoara, Dan Iosif sau Dumitru Dincă la Bucureşti. Aici nu este vorba de calitatea oamenilor sau de condiţia lor socială, ci de două secvenţe distincte ale revoluţiei.

Multe dintre confuziile apărute după consumarea evenimentelor au provenit nu atît din simultaneitatea revoltei populare şi a loviturii de stat militare, începînd cu ora 10.00 a zilei de 22 decembrie, cît din faptul că puciul a avut un caracter nedeclarat şi camuflat. Populaţia din stradă a trăit sentimentul că trupele, militarii, Armata au fraternizat spontan cu revolta populară, fie pentru că nu mai aveau ce face în faţa numărului, fie pentru că le fusese asasinat ministrul. Realitatea era cu totul alta. Imediat după ora 10.00, noul ministru al Apărării, general Victor Stănculescu, preia conducerea Armatei şi emite ordine prin care se iniţiază procesul de înlăturare de la putere a lui Nicolae Ceauşescu, iar Securitatea abandonează explicit misiunea de apărare a comandantului suprem şi a sediului Puterii. Trebuie însă subliniat fără rezervă că **lovitura de stat militară** a avut drept cauză imediată **revolta populară**, informaţia că ea s-a declanşat, că a luat forme de masă şi că populaţia se îndreaptă spre clădirea CC al PCR. În momentul în care *massa* a ajuns în faţa clădirii şi a început să preseze pătrunderea în incintă, **lovitura de stat militară era desăvîrşită faptic,** urmînd a fi consfinţită oficial prin ordinul noului ministru al Apărării la ora 13.30, oră la care revolta populară îşi pierduse deja ritmul şi consistenţa. Ideea „revoluţionară" că Armata nu avea încotro în faţa mulţimii nu este fezabilă, pentru că Armata, prin adjunctul şefului MStM, generalul Eftimescu, a planificat ieşirea cuplului Ceauşescu din sediul CC cu tancuri, în forţă, trăgînd în tot ce mişca, adică în mulţime. Într-un cartier al Bucureştilor – Vitan Bîrzeşti – trupele au deschis foc la apariţia *massei* de muncitori. Tocmai aceste acţiuni de ripostă au fost împiedicate de lovitura militară dată de Stănculescu în clădirea CC.

Aşadar, am avut o revoltă populară şi o lovitură de stat militară determinată de aceasta, cele două fenomene evoluînd apoi în paralel, începînd cu ora 10.00, înainte şi după evacuarea lui Nicolae Ceauşescu.

Necunoaşterea şi neînţelegerea acestei realităţi timp de 15 ani au provenit din atitudinea liderilor militari implicaţi în lovitura de stat, în frunte cu generalul Stănculescu, prin ascunderea adevărului celor petrecute în clădirea CC, înainte să apară mulţimea din Piaţa Palatului – ordinele de deposedare a lui Ceauşescu de calitatea de comandant suprem –, şi prin acceptarea formulei convenabile de „trecere a Armatei de partea revoluţiei". Această formulă era mult mai convenabilă, deoarece ea răspundea unei situaţii de criză profundă în Armată şi la nivelul conducerii acesteia, întrucît instituţia care „trecuse de partea revoluţiei" era şi autoarea represiunii. De cealaltă parte, mulţimea, adică revolta populară, a acceptat fără rezerve şi chiar a dorit solidarizarea Armatei, cu toate că aceeaşi Armată trăsese în ea, producînd morţi şi răniţi, o adevărată tragedie naţională. Dacă acceptăm că a existat conştiinţa colectivă care a acţionat unitar pentru desfăşurarea revoltei populare, atunci trebuie să acceptăm că a existat şi conştiinţa colectivă că Armata o poate opri, folosind forţa. De aceea, revolta populară a trăit sentimentul legitim că trecerea Armatei de partea ei „în mod spontan" este tot un act revoluţionar, ca şi revolta cetăţenilor, fără să cunoască şi să perceapă realitatea că **militarii din stradă executau un ordin** chiar şi atunci cînd parlamentau, fraternizau sau susţineau mişcările *massei*. Dominată de emoţie, *massa* a interpretat atitudinea Armatei tot prin emoţie, adică prin sentimentul de revoltă al militarilor la aflarea morţii ministrului Apărării, generalul Vasile Milea. Nu a fost aşa. Sinuciderea lui Milea a paralizat comanda Armatei timp de aproximativ 30 de minute, într-o situaţie critică, avîndu-l pe şeful Marelui Stat Major la Timişoara, pe unul dintre adjuncţi de negăsit, iar pe al doilea adjunct, frate cu dictatorul. Apariţia lui Stănculescu şi preluarea comenzii ministerului, dar mai ales emiterea primelor ordine verbale, transformate în ordine scrise, a dat conducerii Armatei un sens, un nou sens. Prin natura constitutivă a acestei instituţii, prin trăsăturile ei definitorii – unitate, unitate de corp, ierarhie, comandă centralizată –, ea l-a urmat în monolit pe noul comandant spre debarcarea lui

Ceauşescu şi solidarizarea cu revolta populară, la fel cum îşi urmase tot în monolit comandantul Vasile Milea, trăgînd în populaţie şi trecînd cu tancurile peste oameni. Lucrurile acestea, care definesc comportamentul unei armate a unui stat dictatorial, comunist, trebuie înţelese şi în contextul mentalităţilor militare. Altfel nu vom înţelege niciodată nici revoluţia.

În căutarea unui nou pol de putere

Pe măsură ce lovitura de stat militară se consolida odată cu trecerea orelor, revolta populară începea să se dizolve. Îndeplinirea atît de rapidă a scopului principal al revoltei – al oricărei revolte –, înlăturarea conducerii statului, va naşte sentimentul numit în mod comun al „golului de putere", caracterizat de mari analişti ai fenomenului politic prin „nevoia mulţimii de a fi condusă". Aşa cum arătam, doi revoluţionari – Petre Roman şi Mihai Montanu – căutau în mod independent, dar gîndind logic la fel, să găsească un general pentru a afla care este situaţia Armatei. L-au găsit, în mod fericit, pe generalul Voinea, comandantul Armatei 1, care, deşi nu avea autoritatea să dea ordine în întreg sistemul, a simbolizat, cel puţin la acest nivel, asocierea Armatei la mişcarea populaţiei. Petre Roman va încerca să organizeze tehnic un mod de comunicare din balconul clădirii cu ajutorul unui microbuz aflat în Piaţă, însă efectul a fost minor. Montanu a pătruns în studioul tv al CC al PCR, încercînd să transmită un mesaj, încă neconturat, dar nu au reuşit să-l pună în funcţiune. Montanu a luat legătura cu Petre Constantin, directorul Televiziunii Române, care însă i-a spus că nu se pot transmite imagini în direct din clădirea CC. Nu era chiar aşa. Cuvîntarea lui Ceauşescu din 20 decembrie seara, de exemplu, fusese transmisă în direct. Problema era alta: pentru o transmisie în direct trebuia trimisă de la Televiziune o echipă care să pună postul în funcţiune. Echipa n-a mai ajuns. „Lumea care intrase după mine

fura tot ce găsea, luau arme şi şi le atîrnau de gît“ – a declarat Mihai Montanu Comisiei senatoriale, arătînd totodată că doi reporteri au filmat mare parte a scenelor de jaf. Aceste secvenţe nu au fost difuzate niciodată. Petre Roman şi Mihai Montanu se întîlnesc în studioul tv de la Comitetul Central şi hotărăsc să compună textul unei proclamaţii, Petre Roman găsind drept semnatar denumirea de „Frontul Unităţii Poporului“. Încercînd să citească proclamaţia din balcon, cei doi îşi dau seama că nu se aud şi că nu pot comunica mulţimii conţinutul acesteia, de aceea hotărăsc să se deplaseze la TVR. Textul acelei proclamaţii, care va fi citită mai tîrziu la Televiziune, era următorul:

Declaraţia poporului

Compatrioţi, fraţilor!

Astăzi, 22 decembrie 1989, prin unitatea poporului şi cu sprijinul direct al armatei noastre naţionale, dictatorul Ceauşescu a fost înlăturat. În acest moment, poporul, alături de armată, cere ca puterea politică să fie preluată de instituţii democratice alese de poporul liber. În numele populaţiei Bucureştiului, care în aceste clipe manifestează în Piaţa Palatului şi deţine controlul asupra clădirii Comitetului Central, facem apel întregului popor să menţină calmul şi ordinea publică pentru a permite organizarea vieţii libere şi democratice.

Textul avea mai mult caracterul unei declaraţii politice, dar conţinea cîteva idei importante. În primul rînd este prima declaraţie care consemnează alianţa între revolta populară şi Armată, mesaj cu impact mai ales la vîrful acesteia. Este apoi şi ideea alegerilor libere care să instituie regimul democratic, temă enunţată mai întîi la Timişoara. Preocupat de realitatea constatată în clădirea CC, tandemul Roman-Montanu proclama legitimitatea apariţiei sale prin mulţimea care ocupase sediul Puterii – autoinstituindu-se cumva drept reprezentanţi ai acesteia – şi făcea apel la calm şi

ordine publică, un lucru nu numai natural şi înţelept, dar şi foarte necesar. În clădirea Comitetului Central al PCR era haos. O descriere plastică a situaţiei a făcut chiar Petre Roman: „Nimeni dintre cei care formaseră anturajul imediat al lui Ceauşescu nu mai controla situaţia. Orice autoritate dispăruse cu desăvîrşire. Mulţimea se îmbulzea urlînd sub balcon. Anarhia era totală. Ce lucru ciudat: puterea aceea, care, cu cîteva ore mai devreme, părea atît de solidă şi de sigură de sine, inexpugnabilă, se surpa ca un castel de cărţi“[288]. Este descrierea de la faţa locului şi de către un martor principal a dezorganizării rapide a revoltei populare. Pentru a înţelege cumva ce se întîmpla acolo în acele prime ore de eliberare, am apelat la o personalitate care a încercat să pună ordine în acel haos – regizorul Alexa Visarion.

„Guvernul“ Ilie Verdeţ. Alexa Visarion este un participant important la evenimentele din clădirea CC. A fost implicat nu numai în fenomenul „guvernelor“ provizorii, ci şi în momentul-cheie al „scenei balconului“, la care trebuie să adăugăm şi faptul obiectiv că este singurul participant de acolo care a descris evenimentele într-o formă publică coerentă. În al doilea rînd, era unul dintre puţinii oameni maturi şi experimentaţi de acolo, purta barbă, avea exerciţiul comunicării, fluidul dialogului direct şi lumea îl respecta, crezîndu-l poate mai bătrîn. În plus, era regizor, avea profesionalismul detaliului, al observaţiei, spirit analitic exersat şi o anumită luciditate. Venea din străinătate, unde în toamna lui 1988 discutase în Statele Unite cu o persoană importantă din cadrul Francmasoneriei care i-a spus că regimul Ceauşescu se va prăbuşi, apoi, înainte de revoluţie, în octombrie 1989, în Islanda, fusese interpelat la o conferinţă de presă ţinută chiar pe aeroport de ziarişti care l-au întrebat dacă Ceauşescu va rămîne la conducerea României. Răspunsul a fost: „Nu!“ „Cînd?“, au întrebat ziariştii. „Nu ştiu – a răspuns Visarion, dar curînd...“

„AMS: Vă rog să o luăm cronologic, să începem cu începutul.

---

288 Petre Roman, *Libertatea ca datorie*, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1994, p. 113.

Alexa Visarion: În interiorul Comitetului Central era o atmosferă specială, amestec de exaltare, patimă şi agitaţie, era o nebunie. Erau foarte mulţi tineri, multă lume intrată în sediul CC odată cu puhoiul, ca şi mine de altfel. După vreo oră de alergătură pe culoare, prin birouri, după defularea de moment, toţi cei adunaţi au simţit nevoia să facă ceva, să se organizeze. Atunci au apărut mici lideri, oameni care aveau iniţiative, păreri, care se impuneau prin statură, prin voce, prin aplomb... Apăreau şi dispăreau. La un moment dat, a venit un grup de foşti demnitari, printre care Ilie Verdeţ, Vasile Vîlcu, generalul Burcă, ministrul Avram, procurorul general al RSR. În anticamere, în băi se notau nume pentru un nou guvern... Am văzut o persoană de vîrsta a treia stînd pe capacul unui closet cu o hîrtie pe genunchi, şi cu un creion însăila un guvern dictat la întîmplare de cei care acopereau uşa cu trupurile lor. De fapt se treceau pe ei pe această listă deschisă. Într-o sală, Verdeţ încerca să le explice celor de acolo că el este un comunist convins... Le vorbea destul de calm şi se referea la probleme de economie şi de stat pe care «intelectualii şi artiştii n-au cum să le rezolve». Oamenii îl ascultau, dar o incertitudine plana în întreaga atmosferă. În general, aş vrea să subliniez că nu a funcţionat nici o clipă ideea răzbunării, violenţa ca plată pentru violenţa regimului Ceauşescu. Oamenii doreau în acele clipe îndepărtarea cuplului Ceauşescu şi înlocuirea lor... La ora 13.00 în ziua de 22 decembrie era o victorie a momentului. Grabă, agitaţie şi soluţia înlocuirii cu ceva, *cu altcineva*... Se căutau nume sonore, foşti demnitari, oponenţi bănuiţi sau pe faţă ai lui Ceauşescu. Propunerile se făceau la întîmplare, care cum îşi mai aducea aminte de cineva. Atunci le-am spus: «Staţi o clipă, că nu rezolvăm nimic astfel. Să propunem un nucleu de organizare provizoriu». Au fost de acord.

AMS: Ăsta e guvernul Verdeţ?

AV: Guvernul Verdeţ n-a existat niciodată, vă explic imediat. La un moment dat a apărut Constantin Dăscălescu. A intrat rostind

următoarea replică: «Criminalul... Banditul de Ceauşescu... Eu am oprit masacrul de la Timişoara. Am făcut şi am dres...»

AMS: Nu aveaţi de unde să ştiţi ce făcuse el acolo.

AV: Bineînţeles că nu. Scrierea unei liste a continuat. Un cascador pe nume Crăciun susţinea că vrea să conducă un minister, cel al Culturii. Ernest Maftei îl susţinea, spunînd că *e de-ai noştri, e cu noi...* Nica Leon voia şi el un post de ministru oarecare. Dan Iosif nu cerea nimic, dar era între cei care încercau să-i organizeze, să facă ordine. Eu îi propusesem pe Doina Cornea, Mircea Dinescu, Ana Blandiana, Corneliu Mănescu... generalul Voinea, nume care se vehiculau în jurul meu. De lîngă mine cineva a propus pe Dumitru Mazilu. Nu-l cunoşteam, dar a fost trecut pe listă. Apoi s-a auzit numele lui Silviu Brucan, acceptat şi el, dar apoi uitat să fie trecut pe această listă de propuneri. Apoi le-am spus numele lui Ion Iliescu. Ilie Verdeţ a reacţionat imediat: «Nu-l pune pe Iliescu. Ai să vezi cu cine vine...» Ţin minte foarte bine aceste momente pentru că erau detalii incitante, frapante. Ca regizor, cunosc «greutatea» unei replici. N-am înţeles ce voia să spună Ilie Verdeţ, dar Ion Iliescu era unul din numele vehiculate la *Europa liberă* şi *Vocea Americii*.

AMS: Îl cunoşteaţi pe domnul Iliescu?

AV: Da... Prima dată l-am întîlnit la Congresul Culturii şi Educaţiei Socialiste din 1974. Atunci toţi vorbitorii începeau cu «Mult stimate şi iubite...» La un moment dat, a luat cuvîntul Ion Iliescu, care a început astfel: «Stimaţi tovarăşi. Partidul nu este al unei persoane...» Sala s-a cutremurat. Ceauşescu a ridicat privirea, iar Elena Ceauşescu s-a aplecat spre el spunîndu-i ceva la ureche. O clipă de tăcere s-a aşternut peste întreaga audienţă. Era un semnal. Pentru mine, o prezenţă a demnităţii. Ion Iliescu avea alt limbaj. Atunci am aflat că era secretar cu propaganda la Timişoara. A doua oară l-am întîlnit în Casa Scînteii, la etajul 8, după vizionarea filmului meu, *Năpasta,* de către comisia ideologică condusă de Petru Enache. Întîmplător, Petru Enache se întîlneşte pe culoar cu Iliescu. Şi secretarul CC al PCR *se transformă* dintr-odată, îi dă

mîna, impresionat, i se adresează cu politeţe şi căldură incredibile, vorbindu-i ca unui lider, el, secretarul Petru Enache directorului Editurii Tehnice, Ion Iliescu.

AMS: În ce an se întîmpla acest lucru?

AV: În 1984. Iar în 1986, Mihai Dulea, vicepreşedinte al Consiliului Culturii, după o vizionare cu *Punct şi de la capăt*, întîlnindu-se tot întîmplător pe culoarul etajului opt cu Ion Iliescu, a fugit panicat că l-ar putea întîlni. După aceea, ştiţi, Petru Enache a murit suspect...

AMS: Înaintea unui congres – se pare că nu e nici o legătură –, doar dacă nu intenţiona cumva să-l propună pe Iliescu...

AV: Nu ştiu, dar e ultimul congres al lui Ceauşescu şi al Partidului Comunist. Să revin. La un moment dat, în timp ce se tot completa lista cu guvernul... de fapt noi l-am numit Consiliul Democraţiei Naţionale, a venit anunţat de vocile celor din încăpere generalul Iulian Vlad, pe atunci şeful Securităţii. Moment de tensiune. Generalul Vlad, pe care îl vedeam pentru prima oară, era sobru, cu o anumită concentrare în privire. A declarat că este de partea populaţiei, că sprijină răsturnarea lui Ceauşescu şi că trupele de sub comanda sa sunt dezarmate. Atunci Ilie Verdeţ a solicitat: «Să vină Vlad la mine!» Mă adresez generalului Vlad şi îi spun că trebuie să rămînă alături de noi. Se uită fix în ochii mei şi, calm, îmi spune: «Domnule artist, eu nu l-am trădat pe Ceauşescu pentru a fi alături de Verdeţ» *(generalul Vlad afirmă că a folosit expresia* „m-am îndepărtat de Ceauşescu“, n.a). Constantin Dăscălescu, formal încă prim-ministru al României, povestea unui grup versiunea sa asupra evenimentelor de la Timişoara. Voiam şi eu, şi mulţi alţii ca mine să legiferăm moral revoluţia. În acest şuvoi al vidului de putere, căutam un sens raţional al lucrurilor care să apere de degradare această zi istorică. «Trebuie să anunţaţi demisia guvernului pe care îl conduceţi... Acum, în faţa celor din piaţă». «Da!» – a răspuns Dăscălescu. «Atunci, haideţi pe balcon împreună cu noi, să ştie toată lumea că sunteţi aici şi că guvernul dumneavoastră nu mai există». M-am adresat apoi celorlalţi: «Numele celor de aici trebuie cunoscute de toţi cei ce aşteaptă în

stradă». Nu era un gest de ură. Era o legiferare a unei hotărîri a zecilor şi sutelor de mii de oameni care aşteptau prăbuşirea regimului Ceauşescu. Şi Verdeţ, şi Dăscălescu au fost scoşi în balcon. Şi-a dat demisia guvernul condus de Dăscălescu în faţa mulţimii. Totodată cei de acolo, din sediul CC, foşti demnitari, care susţineau că nu mai sunt alături de Nicolae şi Elena Ceauşescu, au fost anunţaţi populaţiei în piaţă...

AMS: Era prima dvs. ieşire în balcon?

AV: Nu. A doua sau chiar a treia. Prima a fost cea care mi-a însemnat viaţa. Prima dată *acolo,* liber, încă înspăimîntat, dar liber. Eram într-un grup împreună cu Dan Iosif, atunci acesta s-a adresat mulţimii. Apoi a fost momentul cînd Nicolae şi Elena Ceauşescu au fost declaraţi din acest balcon «călăi ai poporului român». Dacă vreţi, acest moment poate avea în mersul evenimentelor revoluţiei din 1989 semnificaţia unui proces public, pentru că sute de mii de oameni au scandat împotriva cuplului dictatorial, parafîndu-le vinovăţia. Am anunţat că propun o structură provizorie, numită Consiliul Democraţiei Naţionale, din care făceau parte... Am început să citesc. Fiecare nume era aclamat... Doina Cornea, Mircea Dinescu, Corneliu Mănescu... Cînd am pronunţat numele lui Ion Iliescu au început fluierături şi murmure de dezaprobare. Am intervenit şi am spus: «Ion Iliescu este directorul Editurii Tehnice şi a fost persecutat de Ceauşescu» Lumea a aplaudat. Numele a fost acceptat. Am spus apoi că acolo, în grupul celor din balcon, e şi Ilie Verdeţ. Huiduielile au fost violente şi nu au putut fi oprite. Cînd am spus că generalul Vlad, şeful Securităţii, care nu se afla în balcon, doreşte să fie alături de noi şi că instituţia care a făcut atîta rău poporului român se alătură acum cauzei poporului, lumea a protestat vehement cîteva momente. Ilie Verdeţ şi ceilalţi foşti demnitari nu «au trecut examenul». Verdeţ, iritat, m-a apostrofat: «Nu trebuia să ştie lumea ce se întîmplă înăuntru...» Am tăcut o clipă, apoi i-am spus: «Nu puteţi participa, nu vă vor...» «Ai greşit – a continuat Ilie Verdeţ – că ai vorbit de Iulian Vlad.»

AMS: Dvs. apucaseţi să vorbiţi cu el, cu Vlad?

AV: Da, am spus acest lucru. Am fost în încăperea în care erau vreo douăzeci-treizeci de persoane. I-am spus că voi anunţa celor din piaţă numele demnitarilor aflaţi în sediul CC. Nu a comentat în nici un fel. Mi-am dat seama că generalul Vlad comunica din privire cu cîţiva *civili* aflaţi acolo. Probabil că erau ofiţeri. L-am privit fix în ochii şi i-am spus aproape şoptit: «Domnule general, aveţi o mare răspundere, să nu fie şi în Bucureşti baia de sînge de la Timişoara». Mi-a răspuns la fel de tensionat, cu toată siguranţa aparentă: «Din păcate, au murit oameni... Securitatea este dezarmată (*predase armele*, n.a.) ca şi întregul efectiv al Ministerului de Interne încă de ieri, de la prînz. Toţi sunt consemnaţi în cazarme...» Totuşi, am insistat: «Circulă zvonuri de oameni care...»

AMS: Încă nu se vorbea de terorişti.

AV: Nu. Venise între timp şi generalul Guşă, care, după cum spunea, sosise direct de la Timişoara *(venea de la Televiziune*, n.a.). Generalul Vlad se adresa generalului Guşă cu o formulă specială: „Tov geal, am primit telefon din strada Toamnei 32, trupele de acolo, dacă sunt atacate, vor reacţiona. Să oprim această nenorocire...“ Apoi a ridicat telefonul, în faţa noastră, a tuturor, eram cam 20 de persoane în cabinetul lui Curticeanu şi a vorbit la Ministerul de Interne cu ministrul A. Stamatoiu *(sigur, este vorba de generalul cu acest nume*, n.a.): «Ordon să verificaţi dacă toate trupele de miliţie şi securitate sunt dezarmate!» Era un moment important pentru noi, cei de acolo. O clipă de linişte. După cîteva telefoane, după instituirea unei legitimaţii... după arestarea lui Nicu Ceauşescu, după un telefon între generalul Guşă şi generalul Stănculescu, au urmat cătuşele puse lui Constantin Dăscălescu... Timpul trecea. Apoi a venit împreună cu un grup şi Ion Iliescu.

AMS: O clipă. La ce oră a fost episodul cu generalul Vlad?

AV: Primul, discuţia mea cu el, între orele 13.00 şi 13.05, iar al doilea după refuzul mulţimii de a-i accepta pe foştii demnitari în noile structuri, în jurul orei 16.00.

AMS: Iliescu la ce oră a sosit?

AV: Tîrziu. Se înserase. Probabil după ora 17.00."[289]

Subiectul „guvernului" Verdeţ a bîntuit şi încă mai bîntuie textele despre revoluţia din decembrie 1989. În faţa Comisiei senatoriale, Gelu Voican Voiculescu îşi expunea convingerea că Ilie Verdeţ era opţiunea sovietică pentru succesiunea lui Nicolae Ceauşescu şi că generalul Vlad ar fi intuit sau ştia acest lucru. Nu exclud posibilitatea ca Ilie Verdeţ să fi fost contactat de agenţi sovietici, ca mulţi alţi demnitari comunişti români – ştim sigur că l-a contactat Virgil Măgureanu şi că a fost lăudat de Kosîghin, cu ani în urmă –, şi din acest motiv să fi rămas peste noapte în clădirea CC – faptul nu are, într-adevăr, o explicaţie –, cu scopul de a păstra contactul cu centrul Puterii. Mai ştim că a solicitat insistent să intre la şeful statului şi că atunci cînd a intrat i-a cerut să fie rezonabil şi să discute cu cei de la baricadă. Pentru asta nu este nevoie să fi agent sovietic, ci un pic mai lucid. Cei care l-au văzut pe Verdeţ în momentele de după fuga lui Ceauşescu consideră însă că acesta căuta mai degrabă să restabilească ordinea. După sinuciderea lui Milea, generalul Vlad a luat legătura cu judeţele, repetînd ordinele: „Nu se trage, nu vă implicaţi în acţiuni de stradă. Să se intre în contact cu conducătorii manifestanţilor, să se colaboreze cu ei, protejaţi-vă arhiva, să nu se distrugă tehnica". Convorbirile telefonice cu judeţele au fost întrerupte pentru că a intervenit şedinţa CPEx de la ora 10.00. După şedinţa CPEx, şeful DSS a început să caute

---

289 Alex Mihai Stoenescu, *Interviuri despre revoluţie*, Ed. RAO, Bucureşti, 2004, pp. 90-95. (Declaraţia conţine unele inadvertenţe – generalul Guşă nu venea direct de la Timişoara; generalul Vlad nu a afirmat că Securitatea este dezarmată, ci că armele sunt sigilate; nu avea rost ca Iulian Vlad să sune în strada Toamnei, unde era sediul USLA, deoarece şeful unităţii, colonelul Ardeleanu, era lîngă el –, dar rămîne pe fond o mărturie importantă.)

un birou liber în clădirea CC, unde revoluționarii să ajungă mai greu, pentru a continua transmiterea ordinelor. Intrînd într-un birou de la etajul 6 a nimerit peste Verdeț, Vîlcu și Burcă. Aceștia au asistat cu stupefacție la ordinele pe care le transmitea șeful Securității prin telefon, la Timișoara, generalului Macri: „Uite ce s-a întîmplat... Ceaușescu *ne-a trădat*, e cel dintîi care a fugit și a lăsat țara în haos...“ Aici se ridică o întrebare: cum adică „ne-a trădat“? Această afirmație a generalului Iulian Vlad ar putea fi interpretată ca un amănunt lipsit de importanță, dacă nu ar exista și declarația altui general de Securitate aflat în clădirea CC la momentul „fugii“ lui Ceaușescu, Marin Neagoe, care spune același lucru cu alte cuvinte: „Domnule, Ceaușescu a făcut două gafe uriașe. Prima eroare a fost că s-a lăsat condus de Ceaușeasca, iar ea a hotărît ca după moartea lui Milea urmașul la conducerea Armatei să fie generalul Stănculescu, ceea ce a produs confuzie în rîndul Armatei. A doua gafă a fost că *a fugit ca un dezertor* cu elicopterul, lăsîndu-ne pe toți fără nici un ordin. A fost *un dezertor* pentru toată lumea. A lăsat în urmă o mare nenorocire în țară“[290]. Atitudinea celor doi generali de Securitate este cumva de neînțeles: care era alternativa? Un Ceaușescu rămas în clădirea CC și care nu trăda, nu dezerta, presupunea deschiderea focului de către luptătorii Direcției V în manifestanți! Un Ceaușescu rămas în sediul Puterii, dînd ordine, murind „ca un erou“ era de preferat pentru Securitate? De altfel, insistența generalului Vlad, atît în procesele sale, cît și la audierile de la Senat pe eliminarea cuvintelor *trădare*, *complot*, *duplicitate*, în ce privește atitudinea Securității față de Nicolae Ceaușescu sugerează că, de fapt, Securitatea i-a rămas fidelă lui Ceaușescu pînă în ultimul moment, după care a fost nevoită să se orienteze. Este la mijloc și o chestiune personală, ministrul secretar de stat și șef al Departamentului Securității Statului nedorind să rămînă

[290] Interviu cu generalul Marin Neagoe realizat de Marian Oprea și difuzat la postul de televiziune OTV, emisiunea *Dan Diaconescu în direct*, în ziua de 29 octombrie 2004, începînd cu ora 21.00.

în istorie ca un trădător, chiar dacă şeful statului a fost un dictator comunist asasin. Proiecţia de imagine este: am slujit cu devotament conducerea statului român, pe şeful statului, pînă ce acesta a dezertat. Suma datelor şi informaţiilor pe care le avem pînă acum arată că Securitatea nu s-a implicat în represiune cu scopul de a se autoproteja, fapt ce a contribuit şi la căderea lui Ceauşescu.

În continuare, după dialogul cu generalul Macri la Timişoara, Iulian Vlad a luat legătura la Cluj, la Braşov, dar a mai rămas încă o parte din judeţe necontactate. Atunci a venit lîngă el colonelul Nae şi i-a dat lui lista: „Continuă tu cu aceste judeţe şi transmite ordinul meu, în numele meu". Aceste scene au fost descrise de Verdeţ şi de ceilalţi la procesul generalului Vlad. Primii revoluţionari ajunşi la etajul 6 l-au întîlnit pe şeful Securităţii, unii dintre ei ştiind cine este. Aceştia l-au condus într-un birou de la un etaj inferior unde Constantin Dăscălescu propunea deja formarea unui nou guvern. Este cel pe care încerca să-l contureze pe o listă Alexa Visarion. Cursul evenimentelor reconstituite arată că mai întîi s-a încercat formarea unui guvern Dăscălescu, iar după ce acesta a eşuat s-a propus un guvern Verdeţ, deoarece acesta părea mai volubil, vorbea mai coerent şi prezenta propuneri pentru reorganizarea statului. Generalul Vlad a refuzat să facă parte din ambele, argumentînd că el este militar, dar este important de subliniat că ambele formule de guvern propuse şi susţinute de revoluţionarii care cuceriseră sediul Puterii aparţineau fostului regim comunist condus de Nicolae Ceauşescu. Retraşi într-o încăpere, Dăscălescu, Verdeţ, Vîlcu, Burcă şi alţi doi foşti demnitari comunişti au fost „adoptaţi" de un grup de revoluţionari conduşi de un anume Sofronie şi li s-a permis să lanseze cîteva idei şi propuneri pentru restabilirea ordinii: convocarea Marii Adunări Naţionale, în care să fie numite şi persoane care au suferit de pe urma dictaturii, precum şi revoluţionarii din acel birou; convocarea adunărilor FDUS (Frontul Democraţiei şi Unităţii Socialiste); restabilirea

funcţionării ministerelor economice; formarea unui nou guvern. La acest punct, Ilie Verdeţ a rostit celebra frază: „Să ştiţi că dacă vom face un guvern din intelectuali, scriitori şi poeţi, vom avea poezie în ţara asta şi vom muri de foame“. Captaţi de coerenţa (neocomunistă) a lui Verdeţ, revoluţionarii din acel birou intră în faza „ciolaniadei“, văzîndu-se deja la conducerea statului, cu ceva avantaje personale. Daniel Păcuraru, cel care capturase drapelul statului comunist, avea să descrie acest moment:

„Daniel Păcuraru: (...) Am plecat în sala de conferinţă, unde erau televizoare, microfoane. În sala respectivă ne-am adunat 70-80 de persoane. S-a făcut un comitet, ne-am pus numele pe o listă, cu date, nu mai ştiu, parcă nu era şi adresa, în dreptul meu au scris «muncitor». Cel cu barbă s-a dat arhitect. Între timp, l-au adus doi băieţi pe Ilie Verdeţ, acolo, în sala de teleconferinţe. Acolo s-a făcut acel comitet provizoriu. Verdeţ... s-a spus că voia să facă un guvern. Nu este adevărat. Verdeţ, cu arhitectul acela şi cu băieţii de acolo îi cereau ce să facem să ţinem lumea pe loc să nu plece acasă. Atunci apare un alt bărbos, care era parcă regizor...

AMS: Alexa Visarion.

DP: Nu-l ştiu, semăna cu Gelu Voican Voiculescu.

AMS: Nu era, era Alexa Visarion. Eu îl cunosc bine.

DP: Eu m-am postat la uşă, dar pe interior, aveam şi armă. Atunci mi s-a făcut scîrbă. Eu, care am fost acolo, mi s-a făcut scîrbă. A început fiecare să ceară ceva pentru el. «Eu vreau să reprezint nu ştiu ce, eu vreau să nu ştiu ce... ministere.»

AMS: Era acolo un cascador, Creţu, care voia să fie ministru al Culturii?

DP: Da. Atunci am scos steagul şi am strigat la ei: «Uite, drapelul pentru care am luptat!» Cînd au văzut drapelul... eu le-am spus că este drapelul de pe acoperiş, capturat... Cînd au văzut drapelul, s-au repezit la mine: «Ăsta e drapelul revoluţiei! E drapelul

nostru». Mi l-au luat, mi l-au smuls din mînă să-l păstreze ei. Erau deja un grup. Mi-au luat arma şi ne-au dat afară."[291]

„Revoluţia furată"

Ideea unui guvern condus de Ilie Verdeţ, mult exagerată prin presă, era depăşită doctrinar de mult, încă de la Iaşi şi Timişoara, motiv pentru care respingerea sa de către mulţimea din Piaţa Palatului, nu a venit decît să confirme refuzul populaţiei de a se lăsa condusă de oamenii echipei Ceauşescu. Spre deosebire de cei dinăuntru, mulţimea din Piaţă, avînd consistenţa unui grup compact, unitar şi numeros, nu trăia sentimentul dezordinii precum cei dinăuntru. Că lucrurile stăteau aşa o demonstrează relatarea lui Alexa Visarion, dublată de celebrele secvenţe filmate cu Verdeţ în interior, în legătură cu declaraţiile de credinţă comunistă pe care le-a dat demnitarul comunist persoanelor de acolo, lucru pe care mulţimea aflată în Piaţa Palatului nu îl cunoştea. Prin urmare, respingerea cu huiduieli a lui Verdeţ, aflat în balconul clădirii CC, nu putea fi decît expresia unui sentiment colectiv, independent de ce rostise el în birou şi de semnificativa miză pusă pe acest lider comunist de către cei dinăuntru. Atmosfera de improvizaţie din sediul Puterii, haosul şi fervoarea cu care se căuta un conducător certifică fenomenul de disoluţie a revoltei populare, fapt care a costat populaţia un alt drum decît cel pe care pornise în dimineaţa aceleiaşi zile, devreme, încă pe întuneric. În piesa de teatru *La Métromanie,* a scriitorului francez Alexis Piron (1689-1773), un personaj rosteşte la un moment dat o replică ce va deveni celebră: *J'ai ri, me voilà desarmé!* Am rîs, iată-mă dezarmat! Transpusă la situaţia din după-amiaza zilei de 22 decembrie 1989 în România, replica sintetizează fenomenul politic ce se derula atunci pe nesimţite – ne-am bucurat, am rămas dezarmaţi! Starea de fericire, sentimentul de eliberare, care este altul decît cel de libertate, dezorganizarea totală

[291] Interviu din 16 iunie 2005, în arhiva autorului.

a mulţimii care jefuia sau alerga în căutarea unui lider, recurgerea la o manifestaţie populară de stradă în locul unor manifestări organizate ale dezacordului cu Puterea, au dezarmat aproape complet revolta populară din Bucureşti, dezarmînd-o şi pe cea de la Timişoara şi punînd în inferioritate micile nuclee revoluţionare autentice din alte mari oraşe ale ţării. Aşa dezarmată ideologic şi doctrinar, populaţia prezentă pe străzile ţării aştepta rezolvarea „golului de putere", deşi chiar din balconul sediului central al Puterii, unul dintre ei, Petre Roman, strigase fără echivoc: „Noi, acum, aici, decidem că puterea este a poporului!" Asta nu a însemnat nimic pentru poporul de jos, nu a avut decît un ecou sonor, limitat de puterea unei portavoce. Mulţi ani după revoluţie s-a spus şi s-a scris că poporul a avut puterea, dar s-a comportat prosteşte. Aşa este – a avut puterea şi s-a comportat prosteşte, însă înţelepciunea universală, ilustrată de ideile lui Friedrich Nietzsche, de exemplu, arată că „să nimiceşti pasiunile şi dorinţele doar pentru a preîntîmpina prostia lor şi urmările neplăcute ale acestei prostii ni se pare astăzi doar o altă formă acută de prostie". De fapt, un răspuns se găseşte şi în opera marilor creatori români, din care, din păcate, nu am învăţat nimic. Subiectul revoluţie–lovitură de stat sau, mai aplicat, teza „lovitura de stat a furat revoluţia" este foarte atractivă, tentantă, pentru că dă o explicaţie facilă, uşor de adoptat, ajutată de vizualitatea excesivă a evenimentelor şi de explozia de idei politice produsă după ce fenomenul s-a consumat. Marele istoric A.D. Xenopol arăta însă în *La théorie de l'histoire* că „orice cauză are două părţi constitutive: condiţiile şi forţa care acţionează asupra condiţiilor". Între aceste două manifestări există o conexiune necesară. Acţiunea combinată a acestor două elemente este indispensabilă pentru a determina apariţia fenomenului. Dacă forţa nu va exista, va lipsi şi motorul, dacă condiţiile lipsesc, acţiunea forţei se pierde în vid. Condiţiile au fost create de erorile dictaturii lui Nicolae Ceauşescu şi de subversiunea externă care a amplificat spre criză generalizată dificultăţile statului comunist român, iar forţa care a acţionat asupra condiţiilor a fost conducerea Armatei, după ieşirea din joc a ministrului fidel lui Ceauşescu, căutînd o salvare din situaţia

critică în care fusese dusă. Ea a produs o ruptură în faptul istoric dintr-un motiv strict subiectiv. Între condiţiile care au generat evenimentele din decembrie 1989 şi forţa care a acţionat asupra lor – încă nu avem dovezi ale complicităţii generalului Stănculescu cu complotul prosovietic –, au existat două mase de manevră: populaţia, reprezentată în stradă de revolta populară, şi militarii simpli supuşi diversiunii şi terorii. Rupturi în evenimentul istoric apar frecvent. Xenopol chiar arăta că „în istorie, înlănţuirea succesivă nu este niciodată fatală şi necesară a priori", „în istorie, cauza fiind dată, efectul nu urmează întotdeauna"[292]. Armata, de altfel, a căutat urgent un nucleu politic căruia să-i predea puterea şi care să-i garanteze inviolabilitatea. Morţii din rîndurile masei de manevră, însă, morţii civili şi militari deopotrivă, au continuat să împingă şi după dispariţia lor fizică spre aflarea adevărului şi spre demontarea mecanismului care a transformat haosul într-o nouă ordine.

Dincolo de adevărul unei lovituri de stat militare care s-a întors împotriva revoltei populare a mai existat un adevăr. Mulţimea nu putea fi ordonată atunci prin ea însăşi, cu atît mai mult cu cît ea însăşi căuta o ordine. Speranţele se îndreptau spre cei aflaţi în clădirea CC al PCR. Acest adevăr este că, pînă la apariţia lui Ion Iliescu şi a lui Dumitru Mazilu, grupurile de revoluţionari din clădirea CC nu vedeau altă soluţie decît continuarea regimului comunist printr-o nouă conducere, avîndu-l în frunte pe Dăscălescu sau pe Verdeţ. În sfîrşit, cel de-al treilea adevăr care a plutit pe deasupra momentului 22 decembrie 1989, fără a fi văzut de cineva, porneşte de la posibilitatea ca revolta populară să aleagă soluţia continuării regimului comunist cu Ilie Verdeţ la conducere, urmată de tulburările civile şi politice specifice Revoluţiei de catifea, care ar fi copiat scenariul sovietic de liberalizare a fostului său lagăr comunist european. Această ipoteză arată însă că aplicarea ei presupunea condamnarea imediată a generalilor Stănculescu, Chiţac, Eftimescu, Hortopan, Guşă, a colonelului Pîrcălăbescu şi a altor înalţi comandanţi militari, stigmatizarea juridică oficială a Armatei pentru represiune, pentru morţii dinainte de

[292] Gheorghe Toma, *Xenopol despre logica istoriei*, Ed. Politică, Bucureşti, 1971, p. 134.

22 decembrie. Conducerea Armatei de atunci a acţionat ca forţă a evenimentului pentru a se salva, construind ea cursul evenimentului de după declanşarea revoltei populare la Bucureşti. A fost ajutată de faptul că mulţimile înaintau spre Centrul abia spălat cu furtunele, scandînd: „Armata e cu noi". Aşa cum arătam mai sus, imediat a fost găsit şi un vinovat de crime – Securitatea.

Grupul Dumitru Mazilu

Readus din ordinul generalului Vlad la Bucureşti, Dumitru Mazilu este lăsat acasă în jurul orei 16.30. El îşi va recupera din locul ascuns platforma-program de inspiraţie americană, cauză a ostracizării sale, pe fondul informaţiilor primite din Statele Unite de către Securitate că Dumitru Mazilu, agent român trimis în misiune acolo, a fost întors de contraspionajul american, cu care a convenit să lanseze o dizidenţă împotriva regimului Ceauşescu. Minată de „cazul Mazilu" de mai tîrziu, din ianuarie 1990, povestea lui Dumitru Mazilu, personajul din decembrie 1989, a suferit pe nedrept un proces de minimalizare şi uitare. Debutul său public a consemnat un eşec, situaţie de care acesta nu aminteşte în memoriile sale. Dumitru Mazilu a fost mai întîi la Televiziune.

„Gelu Voican Voiculescu: M-am dus la Televiziune şi am încercat să intru în clădirea aia joasă, în corpul din dreapta. Acolo era Bebe Ivanovici în uniformă de Gărzi patriotice împreună cu alţii şi nu dădea voie să se intre. Eu am spus că îl caut pe Aurel Dragoş Munteanu, cu care eram prieten. Nu m-a lăsat, dar stînd mult timp acolo, m-am integrat grupului de gărzi, m-am făcut şi eu că îi ajut la ordine şi la un moment dat am intrat. În holul principal era o linişte deplină, nici ţipenie de om, semiîntuneric şi răcoare. Nu era nimeni, într-un contrast imens cu ce se întîmpla atunci pe televizor. Mi-am scos bara aia de la baie *(o tijă de la suportul pentru prosop*, n.a.) şi am lăsat-o lîngă o scrumieră cu picior, să nu o găsească la mine şi să

zică că voiam să atac Televiziunea. Pe un culoar dau peste un militar şi de Mazilu, cu cătuşe la o mînă, îi arăta ăluia că este lovit la gură.

AMS: Mazilu a fost la TV înainte de CC?

GVV: Da, era acolo.

AMS: I-am citit cartea, nu spune nimic de episodul ăsta. Zice că l-au luat revoluţionarii pe sus şi l-au dus în balcon.

GVV: Stai să vezi! Îl iau pe Mazilu: «Ce faceţi, domnule profesor?» şi ăla îi dă drumul. Merg cu Mazilu mai departe şi îl întreb: «Dar dvs. nu eraţi şi prin Securitate?» «Da, de fapt, profesor la Băneasa, acum m-au arestat şi m-au bătut». Ajungem aşa la uşa studioului 4, unde era un alt soldat care nu ne-a lăsat să trecem. La un moment dat se deschide uşa şi mă vede Niki Modreanu, care mi-era rudă, şi strigă: «Pe Gelu lăsaţi-l să treacă». Iar eu zic: «Ăsta e profesorul Mazilu, cel cu drepturile omului, lăsaţi-l şi pe el». Intrăm în studio şi Mazilu se aşază la masă, scoate hîrtia cu 10 puncte, erau scrise cu albastru, îmi amintesc bine, şi îşi pune ochelarii. În spatele lui Mazilu ne înghesuiam să ne vedem în imagine, era o bătălie cine să se vadă mai bine. La un moment dat, se sting toate lămpile... «Sunt aparatele supraîncinse...», povestea aia... «Evacuaţi studioul!» În felul ăsta Mazilu ratează momentul istoric şi pleacă la CC."[293]

Ştim astăzi că povestea cu aparatele încinse era fabricată. Probabil că noua echipă care conducea la Televiziune – Brucan, Brateş, Stark – nu l-a vrut. Dar trebuie doar o clipă să ne imaginăm ce s-ar fi întîmplat dacă Dumitru Mazilu intra pe post şi citea atunci, mult înainte să apară Iliescu, programul în 10 puncte pe care îl va citi Iliescu seara, drept programul Frontului Salvării Naţionale. Ar fi fost o cotitură interesantă a istoriei. Ajuns la clădirea CC după grupul Ion Iliescu, Mazilu va lua cuvîntul din balcon, afirmînd că vine din beciurile Securităţii. E posibil să fi fost o figură de stil, însă oamenii l-au crezut. Important este că atunci şi acolo, din balconul sediului Puterii politice, Dumitru Mazilu a ţinut un discurs coerent, emoţionant şi foarte penetrant – adică exact ce dorea mulţimea – despre momentul

[293] *Ibidem*, p. 217.

pe care îl trăiau. „Profund emoţionat, cu faţa tumefiată de loviturile primite, am spus oamenilor de unde vin şi am subliniat *caracterul anti-comunist al Revoluţiei Române*. Le-am amintit că noi ne-am aflat sub cea mai opresivă cizmă totalitară 45 de ani şi că *ţara n-a fost şi nu va fi niciodată comunistă*. Am propus ca patria noastră să se numească simplu ROMÂNIA, fără nici un fel de adjective socialiste sau comuniste, iar *drapelul ţării să fie eliberat de însemnele comuniste*. Încurajat de aprobarea celor peste 200 000 de oameni *(estimarea realistă a mulţimii din Piaţa Palatului este de pînă la 50 000 de persoane,* n.a.) prezenţi în imensa piaţă, am dat citire platformei-program a Revoluţiei, structurată în cele 10 puncte analizate mai sus şi am propus ca noul organism al puterii să fie FORUMUL CIVIC, constituit ca o *putere democratică* a Cetăţii româneşti... Iar, în încheiere, *am implorat ajutorul Domnului*, rostind cuvintele: «Aşa să ne ajute Dumnezeu!», de 45 de ani interzise nu numai în Piaţa Palatului, ci în toate pieţele şi celelalte locuri publice din România...“[294] Aceste secvenţe au fost transmise fragmentar pe ecranele televizoarelor. Valoarea celor 10 puncte ale Platformei-program proclamate de Dumitru Mazilu poate fi cîntărită cu luciditate abia astăzi, detaşaţi de imaginea publică a trecutului:

Platforma–program a Forumului Civic

1. Abandonarea rolului conducător al unui singur partid şi statornicirea unui sistem democratic pluralist de guvernare;
2. Organizarea de alegeri libere în cel mai scurt timp posibil;
3. Separarea puterilor legislativă, executivă şi judecătorească în Stat şi alegerea tuturor liderilor politici pentru unul sau cel mult două mandate, respectiv pentru 5 sau cel mult 10 ani.
   Nimeni nu poate pretinde puterea pe viaţă.
   Puterea nelimitată îmbracă forme patologice.

[294] Dumitru Mazilu, *op. cit*., pp. 47-48.

4. Restructurarea întregii economii naţionale pe baza criteriilor rentabilităţii şi eficienţei.
   Eliminarea metodelor administrativ-birocratice de conducere economică centralizată şi promovarea liberei iniţiative şi a competenţei în toate sectoarele economice;
5. Restructurarea agriculturii prin trecerea pământului în mîinile celor ce-l muncesc, care sunt adevăraţii săi stăpîni;
6. Reorganizarea învăţămîntului românesc potrivit cerinţelor contemporane;
   Reaşezarea structurilor culturii româneşti pe baze democratice şi umaniste. Eliminarea dogmelor ideologice care au provocat atîtea daune poporului român şi promovarea adevăratelor valori ale umanităţii.
   Eliminarea minciunii şi imposturii şi statornicirea unor criterii de competenţă şi justiţie în toate domeniile de activitate.
   Trecerea presei, radioului şi Televiziunii din mîinile unei familii despotice, în mîinile poporului;
7. Respectarea drepturilor şi libertăţilor minorităţilor naţionale şi asigurarea deplinei lor egalităţi în drepturi;
8. Reorientarea întregului comerţ exterior al ţării, pornind de la cerinţele satisfacerii cu prioritate a tuturor nevoilor cotidiene ale populaţiei României.
   Interzicerea transferului resurselor economiei naţionale pentru obţinerea de valută forte cu orice preţ.
   Adoptarea măsurilor necesare pentru efectuarea unui comerţ exterior cu respectarea integrală a cerinţelor eficienţei economice;
9. Întreaga politică externă a ţării să servească promovării bunei vecinătăţi, prieteniei şi păcii în lume;
10. Promovarea unei politici interne şi externe subordonată nevoilor şi intereselor dezvoltării fiinţei umane, respectului deplin al drepturilor şi libertăţilor omului.

Conform cercetării profesioniste în domeniul relaţiilor publice, un om cu pregătire medie, reprezentînd stratul median al societăţii, nu poate reţine mai mult de patru idei dintr-o listă de

enunţuri. Probabil că mulţimea din Piaţa Palatului nu a reţinut platforma-program în integralitatea sa, dar în mod cert cîteva puncte, plasate inteligent spre sfîrşitul documentului, au avut un impact deosebit în mintea oamenilor. „Reorientarea întregului comerţ exterior al ţării, pornind de la cerinţele satisfacerii cu prioritate a tuturor nevoilor cotidiene ale populaţiei României" şi „interzicerea transferului resurselor economiei naţionale pentru obţinerea de valută forte cu orice preţ" erau teme care satisfăceau nevoia imediată a cetăţenilor, în timp ce temele strict politice despre instituirea regimului democratic dădeau orientarea doctrinară coerentă mult căutată de mulţime în acele ore de aşteptare pentru ca reprezentanţii ei dinăuntrul clădirii CC să ajungă la un punct de referinţă. Dumitru Mazilu, un necunoscut, vag amintit la posturile *Vocea Americii* şi *Europa liberă,* prezentase atunci, în balconul CC, statura unui om politic, a unui lider, a doua de acest gen, după Petre Roman, însă mult mai amplă, înfăţişată mulţimii. În ciuda aruncării personalităţii lui Dumitru Mazilu în derizoriu, în ridicol şi în bănuiala de dezechilibru, rolul lui a fost cît se poate de important în evoluţia evenimentelor. În primul rînd, trebuie să facem constatarea că atît discursul lui Mazilu, cît şi documentul pe care l-a citit erau departe, foarte departe de *perestroika* şi de intenţiile sovietice în privinţa României postceauşiste. Pentru prima oară se proclama în România, deci public, în faţa unei mulţimi, „caracterul anticomunist al Revoluţiei Române", că „ţara n-a fost şi nu va fi niciodată comunistă", că drapelul ţării trebuie „să fie eliberat de însemnele comuniste", că trebuie să se instaleze o „putere democratică", pentru ca în final să fie „implorat ajutorul Domnului". A fost proclamată separaţia puterilor în stat, principiu necunoscut şi de aceea surprinzător şi tentant, iar abolirea rolului conducător al partidului comunist şi trecerea la pluripartidism era enunţată pentru prima oară fără echivoc. În plus, Mazilu propune un

Forum Civic, nu un Front al Salvării Naţionale, gîndit şi lansat în URSS. Conţinutul acelor idei cu care Dumitru Mazilu a venit din America, şi nu zvonurile sau insinuările, ne îndeamnă să credem că influenţa pe care a primit-o Dumitru Mazilu a fost mai degrabă americană, nu sovietică. Nu este exclus ca tocmai acest fapt să-i fi produs căderea. Gelu Voican Voiculescu confirmă această teorie: „Mie securiştii mi-au spus clar că lucra cu americanii, că americanii l-au pregătit. De altfel, ca să fiu corect, noi ne-am inspirat din programul lui în 10 puncte. Programul nostru, ăla pe care l-a citit Iliescu, era copiat după Mazilu. Problema este că a luat-o razna..." Teoria caracterului anticomunist al manifestaţiilor de la Timişoara şi Bucureşti nu are substanţă, sprijinindu-se în cele mai multe cazuri pe lozinci inventate după decembrie 1989 şi pe cele trei-patru cazuri credibile în care cîteva persoane, cu adevărat purtătoare a unor sentimente anticomuniste, au strigat acele lozinci într-un vacarm care cerea căderea lui Ceauşescu, pentru ca în momenul în care ajungeau în faţa unei oficialităţi să ceară apă, căldură, mîncare, vată, ciocolată, vize. Abia din 20 decembrie Timişoara trece la un program anticomunist, şi pentru faptul că la acea dată Timişoara depăşise faza diversiunii. Iată de ce, intervenţia lui Dumitru Mazilu, indiferent ce credem astăzi despre personaj, a avut un efect major în desfăşurarea evenimentelor. După scandările „Fără comunişti!", ea a contribuit la radicalizarea mulţimii, îndreptînd-o spre tema anticomunistă.

Revenit în clădire, Dumitru Mazilu se va instala în sala de şedinţe a fostului Comitet Central al PCR, înconjurat de zeci de revoluţionari care îi recunoşteau instantaneu calitatea de lider, şi va încerca să organizeze un centru de putere în jurul său. Mai întîi prin înscrierea celor prezenţi în Forumul Civic, apoi prin compunerea unui comunicat. S-a hotărît schimbarea denumirii statului în România – subiect preluat de la grupul „Mansarda" –, scoaterea însemnelor comuniste de pe drapelul naţional şi eliminarea apelativului tovarăşe, care, de altfel, fusese instituit printr-o lege. Grupul a hotărît transmiterea platformei-program

şi a comunicatului Forumului Civic la televizor şi a fost luată legătura cu conducerea TVRL pentru anunţarea şi difuzarea celor două documente. Acţiunea de constituire a noului centru de putere a fost perturbată de existenţa grupului Iliescu în aceeaşi clădire.

Vom face un salt analitic, fără să ne oprim acum asupra constituirii şi evoluţiei grupului Iliescu, pentru a putea urmări evoluţia grupului Mazilu pînă la capăt. În foarte scurt timp, Dumitru Mazilu s-a asociat celor doi generali, Ştefan Guşă şi Iulian Vlad, împreună cu asistenţii lor, aceştia din urmă acceptînd formal prezenţa acestuia, în calitate de reprezentant al societăţii civile, al populaţiei care tocmai îl aclamase. Colonelul Lăzărescu, de la Direcţia V a Securităţii, a precizat Comisiei senatoriale că „imediat, în după-amiaza zilei respective (22 decembrie), s-a constituit un comandament format din generalul Guşă, generalul Vlad. Şi Mazilu era în acelaşi comandament, în aceeaşi încăpere (de la etajul 2)“[295]. Lăzărescu afirmă că autoritatea în cadrul comandamentului de la etajul 2 era a generalului Guşă, dar că Mazilu era în permanenţă consultat:

„Dl Lăzărescu: El (Mazilu) era cel mai mare şef aicea. Nu se făcea nimic pînă cînd nu era întrebat domnul Mazilu.

Sergiu Nicolaescu: Asta pe 22?

Dl Lăzărescu: Da. (...)

Sergiu Nicolaescu: Deci, pînă atunci el era şef aici? Acceptaseră Vlad şi cu Guşă să le fie şef Mazilu? Cum vedeau ei treaba asta? Dvs. aţi observat?

Dl Lăzărescu: Cînd raportam, raportam şi la unii, şi la alţii. Cît a fost Guşă, el era mîna întîi, că el a fost pînă în 23, ora 13.00. Guşă lua hotărîrile. Se consulta cu Vlad şi în acelaşi timp îl informa şi pe Mazilu, ca să ştie. Dar după plecarea lui Guşă şi a lui

295 Arh. SR, *Dosar audieri ofiţeri Direcţia V, Ştefan Andrei, Barbu, dr. Zingher David* (poz. 63 Index, prima Comisie), *Audierea colonelului Lăzărescu, 15.04.1991*, p. 13.

Vlad, cel care a rămas stăpîn aicea a fost Mazilu. Vlad şi Guşă au plecat pe 23 (decembrie) la ora 13.00 la MApN."[296]

Informaţia este importantă pentru că surprinde instantaneul pseudoputerii în perioada decisivă dintre orele 16.00 şi 18.30. Problema autorităţii în Armată şi la conducerea statului se concentra la Ministerul Apărării Naţionale, prin preluarea puterii de către generalul Stănculescu şi predarea ei grupului Iliescu. În 2004, generalul Stănculescu va afirma, lămurind problema conducerii Armatei: „Pentru că sistemul de conducere al armatei, fiind centralizat, toate ordinele şi rapoartele veneau către mine. Deci, dacă toţi au raportat (...) la mine, şi nu la CC, nu la Televiziune, sigur că au răspuns la ceea ce le-am ordonat"[297]. Cînd echipa Iliescu face mişcarea decisivă de a se muta la MApN şi armata se subordonează acestei echipe, orice grup devine inoperant şi inutil la CC. Deşi unele ordine ale generalului Guşă mai erau ascultate şi executate de anumite structuri, el este scos din joc. La fel şi Mazilu. Acesta din urmă va încerca să menţină controlul şi să impună centrul său de putere prin apelul la revoluţionarii din clădirea CC, prin organizarea lor, mai ales în condiţiile apariţiei fenomenului terorist. În acest loc devine relevantă importanţa loviturii de stat militare date de Stănculescu, al cărei curs discret şi instituţional continua să se desfăşoare atît prin întărirea autorităţii lui Victor A. Stănculescu în Armată, cît şi prin supunerea conducătorilor altor instituţii ale statului comunist la ordinele Armatei. Populaţia nu cunoştea această evoluţie subterană.

Eşecul tentativelor lui Constantin Dăscălescu, Ilie Verdeţ sau Dumitru Mazilu de a constitui un pol de putere format din revoluţionari este reprezentativ pentru incapacitatea revoltei populare de a organiza şi gestiona Puterea în faţa loviturii de stat militare, care va decide ea cui să-i încredinţeze Puterea. Cauza acestei

---

296 *Ibidem*, p. 20.

297 *Historia,* Nr. 30, mai 2004, Stenograma emisiunii *Naşul* de la postul de televiziune B1. Participanţi: Victor Atanasie Stănculescu, Radu Moraru şi Ion Cristoiu, p. 16.

situaţii era slăbirea pînă la disoluţie a statului prin ordinele criminale ale lui Nicolae Ceauşescu din ultimele zile.

„Revoluţia în direct"

Rolul Televiziunii a fost analizat în numeroase ocazii, cînd elogios, cînd catastrofic, conturîndu-se în cele din urmă, pe măsură ce au trecut anii, în imaginea unui show şi chiar a unui „circ" cu caracter negativ, nefast. Ziaristul Ion Cristoiu îl numeşte „montaj literar artistic". Problema este – astăzi, cînd stăm liniştiţi şi analizăm lipsiţi de contextul emoţional de atunci – dacă fenomenul numit „Revoluţia română în direct" a avut într-adevăr un rol în victoria revoluţiei şi, în special, dacă a avut un rol pozitiv, dacă a ajutat cu ceva.

Primul grup de revoluţionari ajunge la Televiziune în jurul orei 11.15, ceea ce înseamnă cel puţin trei sferturi de oră înainte de evacuarea lui Ceauşescu din clădirea CC. Persoanele civile care au constituit micul grup sosit la Televiziune, între care se aflau Mihai Voicu, un cetăţean cu numele Cherpec şi o domnişoară cu prenumele Mihaela, intenţionau să convingă conducerea Televiziunii să transmită informaţii şi eventual imagini în ţară despre ceea ce se petrece la Bucureşti, adică revolta populară. La acea oră, Televiziunea tocmai transmitea a doua oară comunicatul cu „trădarea" lui Milea. La poarta Pangratti, micul grup este respins de reprezentanţi ai Televiziunii, care le cer să părăsească incinta, însă găsesc înţelegere – în mod surprinzător pentru ei, ca neavizaţi – din partea trupelor din paza clădirilor, în persoana locotenentului-major Mihai Diţiu. Revoluţionarii nu ştiau că timp de o oră întregul efectiv al Armatei 1 şi al Miliţiei Capitalei primise ordine repetate de a parlamenta cu orice grup civil apărut în perimetrul unităţilor militare sau al obiectivelor aflate sub misiune. În timpul emisiunii *Dan Diaconescu în direct* din seara de 05.12.2004 de la postul de televiziune OTV, inginerul Nicolae Stanciu, fostul director tehnic al TVR, a afirmat că „exista o cortină electronică cu care se oprea

emisia la TV, dacă se dorea. Generalul Ghiţă *(comandantul trupelor de securitate-miliţie,* n.a.) a dat dispoziţie să nu se tragă, a dat jos mitralierele de pe TV *cu o oră înainte* de venirea revoluţionarilor". Informaţia este confirmată de generalul Iulian Vlad:

„Dl Gabrielescu: Dar la Televiziune şi la Radio? Le-aţi dat şi lor acelaşi ordin?

Dl Vlad: Da, sigur, prin comandantul trupelor, ca să deschidă porţile de la Radio şi Televiziune ca să permită demonstranţilor să ajungă acolo. V-am spus că am avut *(ocazia să dau acel ordin*, n.a.) şi nu ştiu cum m-a găsit întîmplător Petre, directorul de la Televiziune, ca să-i confirm că am dat un asemenea ordin. Pentru că lui i s-a părut incredibil acest lucru, cînd a vorbit cu generalul Ghiţă sau căpitanul care comanda compania de pază. Erau 100 de oameni numai la Televiziune, aveau o dotare de care cred că numai cu alte mijloace superioare se puteau apropia de ea. Lui i s-a părut, lui Petre, incredibil că am putut să dau un asemenea ordin, şi m-a întrebat dacă am dat ordin sau aprobare? Şi i-am spus că da şi confirm ce i-a transmis generalul Ghiţă.

Dl Săndulescu: Pe la ce oră era asta, înainte de plecarea lui Ceauşescu?

Dl Vlad: Nu mai ştiu, cred că în jurul orei 12.00[298] *(faptul s-a produs în jurul orei 11.00*, n.a.)."

Lipsit de apărare şi contrariat de atitudinea forţelor de pază, directorul Petre Constantin coboară, respinge şi el posibilitatea de a transmite mesajele revoluţionarilor, dar acceptă să meargă cu ei în biroul său. În timp ce la etajul 11 al turnului Televiziunii se desfăşura o şedinţă de partid şi a conducerii[299], Mihai Voicu – personaj prezentat ca foarte suspect, dar care provenea din cadrele Armatei[300] – reuşeşte să-i trezească la realitate, arătîndu-le că în

[298] Arh. SR, *Stenograma nr. 56, Audierea generalului Iulian Vlad din 24.02.1994*, p. 99.
[299] Teodor Brateş, *Trilogia revoluţiei române în direct*, vol.1, Ed. Ager-Economistul, Bucureşti, 2004, p. 84.
[300] *Ibidem*, p. 116.

cîteva minute Televiziunea va fi luată cu asalt de un puhoi de oameni şi că trebuie luate măsuri de urgenţă pentru a nu se întîmpla o nenorocire. „Le-am cerut să privească pe fereastră, să vadă că masele pornesc spre Televiziune şi că în cel mai scurt timp trebuie să punem în funcţiune Televiziunea.“[301] Sub presiunea acestui pericol, conducerea Televiziunii hotărăşte să accepte instalarea unei staţii de amplificare prin care grupul de civili aflat deja în clădire să comunice cu mulţimea care se aduna în faţa clădirilor, *cu scopul de a o împiedica să pătrundă*. Deşi atunci cuvintele lui Mihai Voicu şi ale micului grup păreau fireşti, chiar rostite accelerat, astăzi ele lasă un semn de întrebare:

„Mihai Voicu: Avem nevoie de Armată să restabilească ordinea, domnule, aici, pentru că noi nu putem face nimic. Nu se poate face.

O voce: Sunt şi alţi comandanţi şi Armata este alături de noi.

O voce: Da. N-a împuşcat, n-a împuşcat...“[302]

Ordinea acolo era păstrată de trupele de Securitate care, aşa cum arată în mai multe rînduri Teodor Brateş, „fraternizaseră cu revoluţionarii“. Scena rămîne deschisă unei interpretări partizane. În continuare, inexplicabil pentru conducerea Televiziunii şi de neînţeles pentru analiştii care au studiat cazul Televiziunea Română Liberă, deşi grupul lui Mihai Voicu era extrem de mic, redus ca număr, comandanţii forţelor de apărare în loc să-i dea afară în cîteva minute sau să-i aresteze, colaborau cu acesta în forme surprinzătoare: comandantul militar i-a oferit pistolul său, pentru a se convinge că nu vor trage, iar ofiţerii de Securitate s-au oferit să coordoneze împreună mişcările forţelor de pază. Împreună au hotărît strîngerea armamentului şi îndepărtarea însemnelor de armă ale militarilor din formaţiunile MI (Securitate). „În acest moment – povesteşte mai departe Mihai Voicu – pătrunsese

[301] Mihai Tatulici, *op. cit.*, p. 189.

[302] Teodor Brateş, *op. cit.*, p. 113.

o parte din manifestanţi în curtea Televiziunii, *avînd acceptul trupelor de pază*, şi ne-am trezit cu un număr foarte mare de manifestanţi în jurul corpului de gardă, cerînd arme. Ne-am dat seama că, dacă o să le dăm arme, s-ar putea să iasă un măcel. Atunci am hotărît ca un militar împreună cu doi-trei manifestanţi să ocupe puncte de apărare în incinta Televiziunii". După formarea dispozitivului, Voicu se va adresa mulţimii prin staţia de amplificare anunţînd-o că „s-a creat un nou guvern provizoriu în frunte cu Corneliu Mănescu, guvern cerut de popor în Piaţa Palatului". Informaţia este preluată imediat de ziariştii francezi aflaţi în mulţime şi transmisă agenţiilor de presă. Era vorba de o confirmare a comunicărilor făcute în Piaţa Palatului din autoturismul Direcţiei V predat de ofiţerii acelei Direcţii revoluţionarilor, după ce agentura franceză se chinuise toată noaptea să impună numele lui Corneliu Mănescu pe listele de guvern întocmite la baricadă şi în Piaţa Universităţii.

Oprindu-ne în acest loc, vom sublinia două idei importante, pentru a îndepărta mormanul de legende care s-a tot strîns peste cazul TVRL, arătînd că: 1. Televiziunea nu a trecut de partea revoluţiei, cum s-a spus, cuprinsă de elan revoluţionar şi disociindu-se de regimul Ceauşescu; conducerea a încercat să se opună pătrunderii revoluţionarilor înăuntru, dar a fost pusă în situaţia de a accepta realitatea ca urmare a *abandonării misiunii de pază şi apărare a clădirilor din partea forţelor militare*. 2. Abandonarea misiunii de pază şi apărare, care presupunea inclusiv deschiderea legală şi legitimă a focului, nu a fost făcută „sub presiunea maselor revoluţionare", ci *din ordin superior* venit prin canalele Ministerului de Interne (Securitate şi Miliţie). Teodor Brateş descrie o scenă elocventă, în acest sens: „Pe acest drum *(pe coridor*, n.a.) sunt trei uşi solide, care puteau fi blocate. Mergeam împreună cu demonstranţii şi răspundeam la întrebările lor privind punctul de amplasare a studiourilor; vorbele – cred – curgeau automat pentru că mă gîndeam numai şi numai la ce putea să ne aştepte dincolo de cele trei uşi. Acum se ştie: ne-au aşteptat militarii din unitatea de pază a trupelor de Securitate, care nu numai că nu au împiedicat

(în nici un fel) marşul revoluţionarilor, ci i-au salutat şi îmbrăţişat“[303]. Aici lucrurile trebuie să fie clare: prin caracterul special şi strategic conferit de lege Televiziunii naţionale, în misiunea forţelor de pază şi apărare intra deja, prin efectul legii, dreptul de a deschide foc în condiţiile Decretului nr. 367/18 octombrie 1971, art. 36, alin. b („împotriva persoanelor care pătrund sau ies, în mod ilegal, în sau din perimetrele ori zonele păzite, stabilite în consemn“). Făcînd somaţiile legale, militarii erau total acoperiţi de lege. Deschiderea focului în apărarea Televiziunii nu avea nevoie de proclamarea sau decretarea stării de necesitate, de ordinul lui Ceauşescu sau de ordinele ministerelor de forţă ale statului. Dimpotrivă, ordinele exprese venite de la acestea au oprit executarea misiunii legale.

Aşadar, „cucerirea“ Televiziunii a fost *o consecinţă directă a loviturii de stat militare* care se desfăşura paralel cu revolta populară. Să ne gîndim puţin: primii revoluţionari ajung la Televiziune în jurul orei 11.15, dar generalul Ghiţă dăduse ordinul cu o oră înainte ca forţele de pază şi apărare ale Securităţii să nu tragă, iar posturile fixe de luptă de pe acoperişuri să fie retrase. Asta înseamnă ora 10.00. Ceauşescu era în CC, comandant suprem la acea oră.

Odată cu mulţimea care se deplasa din centrul oraşului, la mai mult de o oră după evacuarea lui Ceauşescu de către Armată din clădirea CC, sosesc la Televiziune poetul Mircea Dinescu şi actorul Ion Caramitru. Ei vor urca în Studioul 4 unde se va pregăti intrarea în emisie. Momentul deschiderii celebrei emisii a Televiziunii Române Libere a fost reconstituit de Mihai Tatulici şi de echipa de redactare a volumului *Revoluţia română în direct:* „Imaginile prezintă o masă de aproximativ 30 de civili (între care se pot recunoaşte Ţugui, Şold, Holban, Cazimir, Caramitru, Dinescu, Brateş, Ciurăscu, Modreanu, Alex. Mica, Rizea ş.a.) care discută agitat despre ce urma să se întîmple. Secvenţa durează aproximativ două minute. După care se face relativ ordine în cadru, în faţa meselor de prezentare

[303] Teodor Brateş, *Explozia unei clipe*, p. 45.

(folosite de obicei de crainici) rămîn în prim-plan Caramitru şi Dinescu, un grup de civili, iar în spate un grup mai numeros de tineri, urcaţi probabil pe scaune şi care ţin un steag tricolor la vedere. După care Dinescu îşi şterge fruntea de transpiraţie, Caramitru priveşte înainte, muzica se filează şi vocea cunoscutului actor devine prima voce care se va auzi la Televiziunea Română Liberă.

„Ion Caramitru *(în bluză de trening, hanorac de fîş, cu o gentuţă trecută după gît, surescitat, obosit*): Fraţilor, mulţumită lui Dumnezeu *(îşi face cruce)* ne aflăm în studiourile Televiziunii. Am reuşit să ajungem aici în spatele tancurilor, cu armată şi cu studenţime şi cu oamenii care-i vedeţi şi cu mii şi mii de români şi de alte naţionalităţi care ne-au condus. În faţa dumneavoastră se află eroul nostru, Mircea Dinescu, poetul. Vă rog să-l priviţi, el lucrează, vă va spune despre... ce este vorba. Suntem emoţionaţi, obosiţi şi dorim ca tot poporul român, de orice naţionalitate, care a luptat cu arma în mînă, în sensul că au avut în suflet acea suflare divină a lui Dumnezeu şi a răbdării poporului român care, în sfîrşit, s-a rupt să putem asculta cuvintele lui Mircea Dinescu care va fi... vor fi purtătoarele geniului românesc peste timp. Noi lucrăm... Iată-l pe Mircea Dinescu care o să spună.... Spune, ce faci?!

Mircea Dinescu *(pulover negru de lînă de casă, cu dungi subţiri roşii şi galbene; nebărbierit, tras la faţă, transpirat, surescitat):* Peste 10 minute vom da un apel către populaţie. Vă rog să vă pus... să vă păstraţi calmul, sunt momente în care Dumnezeu şi-a întors faţa către români. Să ne uităm către Dumnezeu, cîteva minute, înainte de a vorbi, înainte ca să apelăm la toate forţele ale armatei noastre *(ridică vocea),* armata din Bucureşti e cu noi, dictatorul a fugit... apelăm... facem un apel către ministerul forţelor de interne, să depună armele, să intre în cazarmă... poporul e cu noi. Peste cinci minute vom face un apel către toată suflarea română... către eroicul popor român...

Teodor Brateş *(din off):* ... victorios!

MD *(şi alţii):* ... victorios!

Toţi *(de-a valma):* Televiziunea e cu noi! Am învins! Am învins! Suntem aici! Am învins! *(aplauze)*"[304]

Apariţia revoluţionarilor pe postul naţional de televiziune a fost un moment unic. Nici o analiză ulterioară nu poate fi riguros corectă, pentru că nu poate transpune pe hîrtie febra amestecată cu teamă şi surescitare trăită şi transmisă atunci pe ecranul televizorului. Ea a avut doi actori ideali: un poet şi un artist, ambii familiarizaţi cu televiziunea, buni vorbitori şi capabili să iradieze emoţia care îi domina pe toţi participanţii, dar şi pe privitori. Cu toate că, ideologic, cei doi eroi ai deschiderii Televiziunii Române Libere aveau convingeri total diferite – Mircea Dinescu un om profund de Stînga, Ion Caramitru unul dintre puţinii intelectuali cu convingeri solide de Dreapta –, cuplul lor a întrunit cîteva calităţi ideale pentru exact acel moment: figuri cunoscute, relativ tineri, credibili prin opera lor, hotărîţi şi folosind un limbaj foarte direct, naturaleţe, credinţă religioasă, o uşoară şi poate chiar necesară doză de populism. Pe scurt, foarte convingători. Au fost criticaţi şi persiflaţi ulterior pentru faptul că intervenţia lor în direct a fost regizată, că a avut un caracter actoricesc. O secvenţă filmată înainte de deschiderea emisiei îi prezintă relativ calmi, acomodaţi cu mediul Studioului 4 şi preocupaţi de o singură problemă: anunţarea populaţiei că ei lucrează la un program politic. Aici a fost inventată o replică a lui Caramitru: „Mircea, fă-te că lucrezi!" pentru a se demonstra artificialitatea acelei intervenţii. Replicile reale au fost: Caramitru *(flutură carneţelul lui Dinescu):* „Arăţi că lucrezi". Dinescu: „La un apel". În secvenţa netransmisă, anterioară deschiderii emisiei, Dinescu se pregăteşte să spună: „Poporul a învins. Armata a trecut de partea noastră", dar de emoţie a improvizat discursul cunoscut. Atît Caramitru, cît şi Dinescu şi-au dat seama că ocazia formidabilă pe care o aveau, de a putea fi mediatizaţi în direct în întreaga ţară şi în străinătate, se putea dizolva datorită lipsei lor de program politic. Ei nu erau nişte politiceni care să spună în cîteva cuvinte care este

304 Mihai Tatulici, *op. cit.*, p. 21.

situaţia reală a statului şi pe ce cale trebuie să o ia şi nici nu aveau capacitatea organizatorică de a institui un pol de putere. Aveau în schimb capacitate emoţională. Între ei, foarte categoric, dar bine orientat politic, a acţionat Cazimir Ionescu. Caramitru, inteligent şi mult mai lucid, susţinut de Cazimir Ionescu, va lansa teza lucrului la un program, la o proclamaţie, la un document pentru că simţea că haosul şi percepţia instinctivă a pericolelor „golului de putere" puteau da timp de regrupare forţelor ostile revoluţiei. Şi este vorba de revoluţia anticomunistă la care se gîndea Caramitru – sosit doar de cîteva zile de la Londra –, revoluţie anticomunistă încă inexistentă la acea oră. Mai era vorba şi de forţele care nu concepeau o schimbare mai îndepărtată de răsturnare a lui Ceauşescu. Dar este într-adevăr surprinzător faptul că Mircea Dinescu, autor al unor articole şi declaraţii radiofonice anterioare încărcate de mesaje politice, nu a avut totuşi un program, un punctaj format din patru-cinci idei expuse deja în străinătate fără rezerve. Probabil că a fost dominat de emoţie. Mircea Dinescu este un emotiv. Dar, ca să avem dreptul să-i judecăm, trebuie să dovedim capacitatea, fiecare dintre cititorii acestor rînduri, de a ne pune în locul lor. Eu, de exemplu, cred că ţineam un discurs despre Revoluţia Franceză, în acele momente, pînă ce îi plictiseam şi m-ar fi scos în şuturi din acel studio, pentru că nu de aşa ceva era nevoie acolo şi în acel moment. Însă, în mod sigur, ca şi Dinescu, aş fi făcut un apel la Armată. Aici intervine încă o dată acel paradox al evenimentelor din 22 decembrie şi al raportului real între revolta populară şi Armată: forţele militare care au făcut represiunea sunt chemate de populaţie să o apere, în timp ce ele, forţele armate, sunt paralizate de răspunderea pentru crimă şi pregătite să acţioneze din nou în forţă, de frică, iar populaţia, înspăimîntată şi ea de ce s-ar putea întîmpla pentru revolta declanşată, caută cu disperare solidaritatea Armatei. Acum ştim fără îndoială că venirea revoluţionarilor pe blindate la Televiziune s-a făcut în interiorul ordinului de retragere în cazărmi primit de la MApN. Într-o astfel de situaţie minată de paradox, dominată de frică, de partea ambelor tabere, era nevoie de un inamic marcat, de cineva care trebuia arătat cu degetul ca vinovat – Securitatea.

Reluarea emisiei va relansa tema programului politic şi a proclamaţiei către ţară pe care nimeni de acolo nu a fost în stare să le compună pînă la urmă. Al doilea calup de imagini în direct se termină cu anunţul sec al lui Caramitru: „Aşteptaţi proclamaţia!" Ea nu exista, nu va exista şi nu va veni multe ore. În acest timp, nu ştim dacă voit sau involuntar, Televiziunea comută transmisia în curtea Televiziunii cîştigînd mult timp de respiro şi de concentrare pentru grupul Dinescu din interior. Imaginile din curtea Televiziunii vor fi şi primele care transmit în direct haosul. O masă de oameni cu diferite păreri, un număr de cetăţeni care se bat să ajungă la un microfon, urlete, ţipete isterice de femeie, ameninţări, rugăciuni, huiduieli. Pe acest fond, Ion Caramitru – un tip cunoscut de prieteni ca rece, uşor egocentric –, sesizînd încă o dată pericolul compromiterii momentului, iese în curtea Televiziunii pentru a potoli mulţimea. Mesajul lui a conţinut cîteva teme interesante. Cercetînd cu atenţie cuvîntarea lui din curte, nu putem să nu observăm sîngele rece, o anume doză de luciditate şi de risc asumat în prezenţa unui moment, în realitate, extrem de violent. Mulţimea era atunci în stare de maximă excitaţie, atentă să nu fie înşelată şi totodată dezlănţuită să se afirme. Antrenat prin voce şi cuvînt să domine o masă de oameni, Ion Caramitru va cere mai întîi linişte, apoi îi va încredinţa că televiziunea a transmis mesajul revoluţiei, adică al lor, al mulţimii, şi că înăuntru se formase un comitet care întocmea o proclamaţie, ceea ce era neadevărat, în sensul că nu au fost în stare să o facă. Anunţul este întîmpinat cu urale. Pe acest fond, cunoscutul actor atrage atenţia subtil că acea clădire a Televiziunii trebuie protejată (adică să nu năvălească înăuntru), că ea emite cu greutate. „Trebuie linişte, ordine, ca să nu fim călcaţi în picioare" – a spus el manifestanţilor. De fapt, din acest moment, pentru a putea stăpîni *massa,* Caramitru introduce inteligent tema pericolului şi este primul care vorbeşte în direct despre pericolul Securităţii: „Trebuie să ştiţi... Securitatea nu a cedat încă... nu se ştie unde-i Ceauşescu... Trebuie neapărat să fim organizaţi". Privit din perspectivă temporală, acest fragment de discurs este şi el paradoxal, deoarece tot Ion Caramitru va afirma mai tîrziu că Studioul 4

din care el, Dinescu alţi cîţiva revoluţionari transmiteau „revoluţia în direct“ era înţesat de securişti. Astăzi ştim că Securitatea cedase de mult, iar securiştii din studio erau şi ei, e adevărat, din ordin, de partea revoluţiei. Două grupuri de cîte 15 ofiţeri ai Direcţiei III contraspionaj vor păzi studiorile 4 şi 5 timp de mai multe zile, în civil, ca revoluţionari. Din mulţime apar primele accente violente, cerîndu-se pedepsirea vinovaţilor, executarea, moartea asasinilor, aspect la care Ion Caramitru reacţionează ponderat, explicînd că vinovaţii trebuie judecaţi, apoi făcînd apel la ideea creştină: „Uitaţi-vă la acest soare minunat... Dumnezeu e cu noi! Suntem în Ajunul Crăciunului. Se naşte Iisus pe acest pămînt...“ Este greu de evaluat în ce măsură a reuşit Ion Caramitru să împiedice la Televiziune o năvală de genul celei de la CC, care, într-adevăr, ar fi compromis şi centrul acela de comunicaţii, dar este sigur că mulţimea a rămas afară, iar înăuntru s-au putut forma diferite echipe care au apărut, au vorbit, au produs o avalanşă de cuvinte mai mult sau mai puţin necesare acelui moment. După acest moment va fi difuzat un mesaj important, atît prin faptul că a fost ceva mai coerent, ci şi prin lungimea sa, fiind vorba de prima cuvîntare neîntreruptă a unei personalităţi recunoscute, foarte populare – regizorul Sergiu Nicolaescu.

Sergiu Nicolaescu a început prin a anula acuzele lui Nicolae Ceauşescu la adresa revoluţionarilor: „Nu suntem nişte huligani! Suntem români patrioţi...“, aspect important din punct de vedere imagologic şi sentimental, pentru că prestanţa vorbitorului – Nicolaescu era prima persoană oarecum elegantă, îmbrăcată „bine“ care apărea – a dat fără îndoială greutate cuvintelor sale. El a evocat apoi adevărul despre represiune: „Este... ine... inexplicabil ca un *soldat al armatei române* să tragă asupra românilor... fraţilor săi... să tragă asupra populaţiei în care se pot afla fii şi copii ai lor sau ai rudelor lor... Este inadmisibil!“ Nicolaescu văzuse atacul de la baricadă, aflase şi cine a tras la Timişoara. În continuare, el va face apel la muncitorime să înceteze lucru şi să declanşeze greva generală – vom vedea mai tîrziu cîţi dintre liderii revoluţiei cunoşteau cum se desfăşoară o revoluţie – şi le va cere să iasă în stradă.

De asemenea, el se adresează întregii ţări, cerînd populaţiei să se deplaseze în faţa primăriilor şi să le ocupe paşnic. Scopul era paralizarea totală a regimului. Totodată, Sergiu Nicolaescu, mult mai bine informat ca urmare a unei discuţii cu comandantul unităţilor de blindate întîlnite la Piaţa Romană, Dumitru Iliescu, devenit ulterior general, anunţa un fapt, iarăşi, foarte important: „Dintr-un ordin într-adevăr înţelept... armata s-a retras... Ministerul de Interne s-a retras... nu se mai trage în mulţime". În continuarea discursului său, Sergiu Nicolaescu, mult mai lucid şi mai bine informat asupra mecanismelor statului şi ale culiselor acestuia, cere explicit neintervenţia forţelor militare şi dă o asigurare acestora, care se lega logic cu apelul său: „Armată! Mulţi, foarte mulţi dintre dvs. mă cunoaşteţi personal. Nu mai puneţi mîna pe armă şi nu mai trageţi! Ministerul de Interne! Sunteţi români la fel ca noi. Aveţi aceeaşi inimă... ca noi. Nu se poate să trageţi în noi. Noi nu suntem înarmaţi (...) Fără răzbunări. Cei care sunt în Ministerul de Interne... cei care poartă uniforma de Miliţie sau de Securitate... să nu le fie teamă. Noi considerăm că sunteţi români la fel ca şi noi şi sunteţi aceeaşi inimă ca şi noi". După alte cîteva cuvinte care subliniau dramatismul momentului, Sergiu Nicolaescu – confundat cu Corneliu Mănescu de agenţiile de presă franceze, informate asupra perspectivei de serviciul de informaţii francez – îi va da cuvîntul lui Mircea Dinescu. Intervenţia acestuia demonstra incapacitatea grupului de la Televiziune de a veni cu un program politic care să certifice legitimarea revoluţionară: „Voi face un scurt comunicat către ţară. Adepţi ai Frontului Unit Muncitoresc din România *(nu exista, era o sugestie a cuiva care fusese la baricadă*, n.a.), muncitori, ţărani, intelectuali şi studenţi în mod special, cărora întreg poporul le mulţumeşte pentru sacrificiul de sînge şi viaţă din aceste zile eroice (*emoţionat*). Facem din nou un apel, că un program serios nu se poate redacta... redacta decît cu reprezentanţii tuturor centrelor revoluţionare din întreaga ţară. Cerem tuturor românilor şi naţionalităţilor conlocuitoare încredere şi nădejde în forţele noastre. Păstraţi-vă calmul în orice împrejurare! Nu părăsiţi posturile de televiziune, care sunt foarte importante. Diseară, să sperăm că pînă

diseară... apelăm la conducerea armatei. Cîţiva reprezentanţi de frunte să se prezinte aici... ai Armatei şi ai Ministerului de Interne. Să fie alături de noi. Să vorbească Armatei şi poporului alături de noi". Este clar că încercarea de a produce acel program mult anunţat eşuase, în schimb, Mircea Dinescu găsise ideea – nerealistă – de a-i aduce din ţară pe reprezentanţii revoluţionarilor. Pentru asta el va cere elicoptere, avioane şi maşini. În plus, la acea oră, acolo unde nu era încă stare de haos, noile forme de autoritate se constituiseră provizoriu din militari, de regulă comandanţi ai garnizoanei, şi din foştii activişti de partid ai Comitetelor Judeţene, care „trecuseră de partea revoluţiei", în unele situaţii fiind vorba inclusiv de foştii prim-secretari. Incapacitatea grupului de la Televiziune de a compune şi difuza un program politic coerent va cîntări mult în evoluţia evenimentelor, creînd un gol şi mai mare în „golul de putere", chiar dacă intervenţia lui Sergiu Nicolaescu pusese o anumită ordine în imagini şi în gîndurile privitorilor. Teodor Brateş a explicat contextul acestui caz periculos pentru succesul revoltei populare: „Pe ecran imaginile din studioul 4 fuseseră înlocuite cu un generic TVR. Nu doar pentru 5 minute (şi în nici un caz pentru cîteva secunde, cum s-a scris în *Revoluţia română în direct),* ci pentru aproape 20 de minute. Cauza: un grup de demonstranţi, în frunte cu Mircea Dinescu şi Ion Caramitru, a încercat să redacteze un text, cît de cît coerent, într-o încăpere vecină studioului 4 (în regia studioului 2), încercare infructuoasă în împrejurările de atunci. Toată lumea a dorit să contribuie la compunerea textului, fiecare participant a emis opinii, care mai de care mai năstruşnice. Cum m-am aflat şi eu în acel grup am intervenit de cîteva ori cu unele sugestii, mai ales în ceea ce priveşte «metoda» de lucru, dar a fost în zadar. Între timp, grupul se mărise cu «delegaţia» care se războise cu conducerea RTV la etajul XI. Nu se putea redacta un text care să semene, măcar de formă, cu un apel către poporul român. Cît priveşte conţinutul..."[305] În aceste condiţii, după ce Mircea Dinescu anunţă impacientat că la Sibiu se trage cu tunurile în popor – era vorba de atacarea Inspectoratului MI de trupele

[305] Teodor Brateş, *op. cit.*, p. 49.

colonelului Dragomir –, parcă răspunzînd la apelul disperat al lui Mircea Dinescu, în studioul 4 apare căpitanul Mihai Lupoi.

„Mircea Dinescu: A venit un reprezentant al armatei... Să vină armata... armata... *(Hai armata! spune cineva) ... (aplauze cu entuziasm)... (Armata e cu noi! Trăiască!)...* Vino aicea... vino alături... *(rumoare)...*

Intră Mihai Lupoi în uniformă.

Ion Caramitru: Lăsaţi omul să intre...

Mihai Lupoi: ... nu aşa peste noi, nu aşa peste noi...

MD: Suntem în emisie?

Voci: Da, suntem în emisie.

MD: Stimaţi cetăţeni şi fraţilor, încă nu avem exerciţiul libertăţii, abia acuma învăţăm ce-i libertatea... că nu ştim să ne comportăm... suntem timizi, abia... poporul român a fost bolnav de frică. În aceste clipe e bolnav de libertate... şi de revoluţie!

O femeie: Bravo Mircea! *(actriţa Olga Delia Mateescu*, n.a.)

MD: Să vorbească un reprezentant al armatei... Armata e cu noi! În Bucureşti... şi-n celelalte centre ale ţării... *(Aplauze)* Gata!

Mihai Lupoi: ... Vă rog foarte mult... am simţit nevoia, ca reprezentant al armatei, să iau cuvîntul în faţa tuturor celor din ţară, în special a trupelor Ministerului de Interne şi a trupelor Ministerului Apărării Naţionale... ceea ce se întîmplă acum sunt clipe de mare fericire pentru poporul român şi pentru întreaga armată a ţării. Indiferent de atitudinea pe care a luat-o iniţial Armata sau Ministerul de Interne, ... şi nu trebuie să uităm că, indiferent de numărul lor *(gîfîie),* cei din Ministerul de Interne sunt cetăţeni români, şi mulţi dintre ei au fost siliţi să ia această atitudine. Vă rog, lăsaţi-mă să vorbesc... Întregul popor al României, tineretul în mod special, care manifestă un entuziasm deosebit faţă de aceste schimbări, trebuie să-şi păstreze calmul, raţiunea, să înţeleagă că focul, vandalismul, stricăciunile nu aduc nimănui nici un bine. Opinia publică mondială... se orientează acum către noua conducere care se va stabili în România. Dar, pentru ca s-o putem stabili, ca ordinea din ţară, indiferent de regimul... lăsaţi-mă să vorbesc... nu uitaţi că România

nu e o ţară izolată, că evenimentele de aici sunt privite de întreaga Europă, de întregul mapamond şi atitudinea pe care noi o luăm acum dovedeşte dacă avem sau nu maturitatea politică.

Mircea Dinescu: *(întrerupe)* Mulţumim tuturor celor din străinătate care au fost alături de noi şi ne-au sprijinit, posturilor de radio...

O voce: Trăiască solidaritatea... *(se strigă şi se aplaudă)*... Polonia... Germania... Trăiască vecinii noştri! *(aplauze, rumoare)*

Voci: Linişte... nu mai întrerupeţi... linişte...

ML: Vă rog foarte mult, dacă se va crea o stare de debandadă, de dezordine... puterile din jur, indiferent de regimul lor social, vor face intervenţie armată. Sperăm că ele vor da dovadă de maturitate politică...

MD: Nu e... nu e adevărat...

ML: Lăsaţi-mă să vorbesc...

MD: Nu ne aşteptăm la nimic..."[306]

Întrerupem aici stenograma apariţiilor la televizor şi analiza asupra conţinutului lor pentru a face o precizare necesară. Modul de abordare a evenimentelor istorice din acest volum exclude voit orice referire la destinul ulterior al personajelor revoluţiei şi la felul în care imaginea lor a fost înfrumuseţată, criticată, compromisă sau distrusă în anii următori. Analiza are calitatea unui instantaneu, pentru că numai acesta poate să conserve ceva din atmosfera, trăirile, acţiunile, speranţele de atunci. Tot metoda aleasă ne permite şi să facem distincţia între personajele care au acţionat atunci din instinct, intuitiv, din elan, şi personajele care şi-au calculat acţiunile, fiind ceva mai lucide şi bine informate sau parte a unui complot, a unei grupări avizate. De aceea, nu ne interesează – pe autor şi pe cititor în egală măsură – că Mihai Lupoi a devenit membru al PRM, apoi a demisionat, că imaginea de om sănătos a lui Mircea Dinescu a fost făcută praf în anii următori, că Ion Caramitru a fost denigrat în fel şi chip, că Sergiu Nicolaescu a fost injuriat şi

[306] Mihai Tatulici, *op. cit.*, p. 29.

acuzat de tot felul de premeditări, mai mult sau mai puţin reale, că în general actorii acelor momente s-au împărţit apoi pe partide politice, împărţindu-şi ura şi dispreţul, acuzîndu-se unul pe celălalt pentru vini contrarevoluţionare. Toate revoluţiile au cunoscut astfel de episoade şi toate şi-au devorat eroii. Ceea ce trebuie să căutăm în textele revoluţiei este importanţa lor, capacitatea lor de a influenţa cursul evenimentelor. Astfel, cererile repetate, insistente ale lui Mircea Dinescu ca Armata să ia poziţie în favoarea revoluţiei, să dea un semn, sunt mult mai importante decît faptul că mulţumea posturilor de radio străine, probabil şi presei, şi reprezentanţilor agenţiilor de presă care îl protejaseră. Caramitru, Dinescu nu făceau jocul nimănui atunci, oricîte legături sau relaţii cu străinii avuseseră înainte, pentru că ei făceau în mod fundamental şi în direct jocul revoluţiei. Declaraţiile ceva mai substanţiale ale lui Sergiu Nicolaescu şi, mai ales, mesajele sale liniştitoare către Armată, Securitate şi Miliţie, nu conţineau gînduri ascunse, ci conştientizarea pericolului ca – în haosul declanşat de răsturnarea lui Ceauşescu de la putere şi în condiţiile în care Armata trăsese pînă atunci şi condusese represiunea –, o preluare publică în forţă, adică din nou prin puterea armelor, să nu devină oricînd posibilă.

În acelaşi timp – pentru a lua un exemplu –, la Craiova se desfăşura un miting a 50–60 000 de oameni în piaţa centrală din faţa Comitetului Judeţean de Partid Dolj. În balcon a ieşit generalul Roşu, comandantul Armatei 3, care a fost primit cu urale. S-a scandat minute în şir: „Roşu! Roşu!“ Acesta, adresîndu-se mulţimii, a spus: „Armata este cu poporul! *(Urale).* Armata nu va mai trage niciodată în popor! *(Urale)* Armata 3 *(arată spre el)* nu a tras în popor!“[307] Precizăm că trupele MApN care au tras la Timişoara aparţineau Armatei 3, condusă de generalul Roşu. Aşa se scrie legenda.

Citind din nou textul intervenţiei lui Sergiu Nicolaescu vom înţelege că el aparţine unui om care cunoştea bine Armata, îi cunoştea pe generalii ei, ştia cît de periculoşi sunt şi în calitate de vinovaţi, şi în calitate de adepţi ai ordinii, ştia şi ce forţă, chiar puţin numeroasă,

---

[307] Postul de televiziune Oltenia, înregistrare din 22 decembrie 1989, transmisă începînd cu ora 15.00 a zilei de 16 decembrie 2004.

are Securitatea. De asemenea, intervenţia lui Mihai Lupoi trebuie şi ea interpretată ca venind din partea unui ofiţer care înţelegea pericolul transformării mesajelor emoţionale transmise haotic prin televiziune în ameninţări la adresa ministerelor de forţă şi, prin previzibile consecinţe, pericolul declanşării unui război civil. În continuare, acesta putea declanşa o intervenţie străină. Mircea Dinescu, spirit spontan şi coleric, va refuza această perspectivă („Nu e adevărat... Nu ne aşteptăm la nimic"), pentru că ea introducea sau accentua frica, pentru că ea speria oamenii. El nu dorea frîngerea prematură a elanului revoluţionar, nu pentru că ar fi ştiut – aşa cum s-a insinuat – că sovieticii nu vor interveni cu trupe. Pentru aceste considerente, dar şi pentru altele, pe care le vom analiza ulterior, lucrarea de faţă caută să redea fiecărui personaj importanţa şi poziţia sa corectă, istorică, în cadrul evenimentelor. Dacă timp de 15 ani, eroii revoluţiei – fie că este vorba de Dan Iosif, de Dumitru Dincă „Gogoşarul", foşti infractori de drept comun, fie că este vorba de Petre Roman, prim-ministru al României acuzat că este pe rînd şi în acelaşi timp agent Mosad, francez, sovietic şi american, sau de Sergiu Nicolaescu, suspectat a fi „regizorul" loviturii de stat, fie că a fost vorba de Mihai Lupoi, un „căpitănaş" care minţea, pentru că nu vorbea în numele Armatei, sau de Ion Caramitru, „omul englezilor" – au fost desfiguraţi de bătălia politică izbucnită după revoluţie, rolul lor în evenimentele din decembrie şi în primul rînd în consecinţele revoltei populare trebuie reabilitat. Dincolo de intervenţia străină – cu preponderenţă sovieto-franco-maghiară –, noi trebuie să recuperăm partea noastră de revoluţie, ceea ce am fost în stare să facem după ce Ceauşescu a fost îndepărtat prin lovitură militară, iar revolta populară n-a mai întîmpinat nici o rezistenţă. În această parte a noastră de revoluţie au existat personaje şi personalităţi, fie determinate, fie doar pitoreşti, care au acţionat aşa cum le-au dictat conştiinţa, pregătirea profesională sau culturală, gradul de nemulţumire şi revoltă interioară, curajul, interesele personale.

Revenind la intervenţia televizată a căpitanului Lupoi, aceasta, deşi venea de la un om în uniformă şi miza pe imaginea de autoritate a acesteia, a conţinut şi informaţii derutante, false, cu impact major

în zona conducerii MApN. Probabil că pentru majoritatea privitorilor afirmaţia lui Mihai Lupoi: „Vă repet: din Ministerul Apărării Naţionale nici un militar nu va trage în populaţie. Nu sunt autorizaţi de nimeni, pentru că *nu mai există conducerea Ministerului Apărării Naţionale*“ a părut o veste pozitivă. La auzul acestor cuvinte, rostite undeva după ora 14.00, conducerea MApN a sărit în sus. Momentul este important. Surse prezente la faţa locului mi-au relatat că, de la generalul Stănculescu, ministru în acel moment, şi pînă la ultimul general din minister, conducerea a izbucnit în proteste: „Cine e ăsta? Cine l-a trimis acolo? Cum vorbeşte dobitocul ăsta în numele Armatei? De la ce unitate e?“ În cîteva minute, din întreg teritoriul au început să curgă telefoanele alarmate ale comandanţilor de mari unităţi şi unităţi, interesîndu-se dacă Ministerul Apărării Naţionale a rămas fără conducere, cine e la conducere, în numele cui vorbeşte ofiţerul în uniformă de luptă. Apartenenţa căpitanului Mihai Lupoi la o unitate militară din Bucureşti a fost stabilită imediat. Cîteva telefoane au cerut arestarea lui, grupa operativă de la Marele Stat Major cerînd declararea căpitanului Lupoi ca dezertor. În timpul acesta, Mihai Lupoi, prelungind mai mult decît trebuia prezenţa sa pe ecranele televizoarelor, a intrat în mecanismul dezordinii de acolo, încercînd să răspundă la avalanşa de întrebări şi reacţii ale celor prezenţi în studio, care, normal, vedeau în el un reprezentant al Armatei, un ofiţer bine informat. Astfel, la un moment dat el vorbeşte despre Gărzile patriotice, care „trebuie să apere revoluţia pe care noi o facem acum“. De cine? S-a subînţeles de Armată şi de Securitate. La Ministerul Apărării, generalul Stănculescu dă urgent un ordin de repetare a ordinului conţinut de Nota telefonică nr. 39 (la ora 14.10) apoi un ordin de împiedicare a înarmării Gărzilor patriotice, care ajunge la Armata 1 la 14.45:

„(Ora) 14.45. Gl. lt. Stănculescu
– să nu se dea armament la G.P. (Gărzile patriotice)
– Serviciul operativ. Ordinele să se dea numai de comandanţi.“[308]

[308] *Documentarul-Comandantului*, general-maior Voinea Gheorghe, copertă verde, p. 113.

În continuare, intervenţia lui Lupoi se degradează rapid, Mircea Dinescu preluîndu-i spusele şi lansînd o bombă atomică: „Comandanţi noi şi de încredere“. Atît le trebuia generalilor, atît îi trebuia conducerii Amatei, implicată în represiune pînă în gît, să spună cineva formula incendiară: „Comandanţi noi!“ În Ministerul Apărării Naţionale se declanşează furia, iar la ora 14.15, aşa cum arată Raportul Comisiei senatoriale, „general-locotenent Stănculescu Victor a ordonat trimiterea unor subunităţi de infanterie şi paraşutişti la TVR“. Forţele trimise vor fi: la TVR – 8 TAB-uri, la CC – 8 TAB-uri, la Palatul RSR – 8 TAB-uri, la Palatul Telefoanelor – 2 TAB-uri, centre cheie ale controlului asupra situaţiei din Bucureşti. Răspundem aşadar şi la întrebarea de mai sus a generalului Olteanu: „Să se spună clar: cine a ordonat ieşirea Armatei din nou în stradă?“

La acea oră nu ameninţa şi nu ataca nimeni Televiziunea. Ordinul viza preluarea controlului Televiziunii şi a altor centre cheie din Bucureşti, nu apărarea lor, cum s-a spus după revoluţie. Este momentul în care conducerea Armatei hotărăşte să intervină *împotriva* revoltei populare.

Totodată, pe măsură ce căpitanul Mihai Lupoi face greşeala de a se implica în direct în scandalul din studioul 4 – la un moment dat chiar afirmă că s-a tras cu „trasoare de manevră“!!! –, generalul Stănculescu ia legătura cu ministrul Poştelor şi Telecomunicaţiilor, Pintilie, pentru a opri emisia: „Am vrut să opresc televiziunea. Era răposatul general Pintilie, care fusese la Centrul de comunicaţii guvernamentale. Şi i-am spus: «De unde?» Zice: «Ştiu de unde. De la Telefoane, sus, Palatul Telefoanelor, sus, la ultimul etaj». Pe urmă am văzut că spectacolul este favorabil totuşi, era o masă care se adresa maselor, şi aici era un grup mare, de aceea spun o masă, şi că este favorabil, am zis: «Lasă, domnule, televiziunea să meargă». Şi l-am oprit să întrerupă televiziunea, a fost momentul în care poate am greşit sau nu am greşit, dar vreau să vă spun de ce. Pentru că nu voiam să se lase impresia că vreau să

astup dialogul direct cu masele“[309]. Afirmaţiile generalului Stănculescu întăresc imaginea de control al statului exercitat atunci de Armată, de forţă care dispunea din umbră asupra evenimentelor, în care revoluţionarii nu se opreau din a cere ajutorul ei. Problema întreruperii emisiei de la Televiziune, deşi pare simplă şi a fost evocată în nenumărate ocazii, nu era în realitate chiar aşa de uşoară. Centrul de comunicaţii de la Palatul Telefoanelor se afla în paza unei subunităţi speciale a Securităţii. Între dialogul telefonic dintre Stănculescu şi Pintilie privind oprirea emisiei şi decizia lui Stănculescu de a „lăsa, dom’ne, televiziunea să meargă“, a trecut cel puţin o oră în care Pintilie n-a făcut nimic, nici nu a pătruns măcar în Centrul de comunicaţii pentru a vedea ce este acolo. Însă, este clar că partea a doua a intervenţiei căpitanului Lupoi a fost aceea care a stîrnit furia conducerii MApN şi dorinţa de a opri emisia.

La Televiziunea Română Liberă vor alterna în continuare chemările repetate ale angajaţilor ei, în special Teodor Brateş, de a fi apărat postul de către popor, şi intervenţiile necontrolate ale revoluţionarilor. La un moment dat, cineva a strigat: „Ai ceva împotriva mea? Îmi depun candidatura“, iar pe ecran a apărut un titraj „ROMÂNI, APĂRAŢI ŢARA“, inexplicabil, mărind tensiunea şi, bineînţeles, panica. După spusele lui Teodor Brateş, acesta a constituit un colectiv de colectare a informaţiilor venite prin telefon, din care făcea parte, între alţii, şi Lucia Hossu-Longin. Aceasta va explica în revista *Star* cam în ce constau mesajele: „Se trage cu tunul la Sibiu în populaţie. Sunt atacate unităţi economice vitale la Braşov... În staţia de metrou Izvor... există puncte de retragere a teroriştilor... De la IPSCAIA se trage în bolnavii Spitalului CFR Băneasa... În strada Lipscani nr. 19, de pe acoperişul blocului se trage cu arme automate în populaţie... Numărul de cont al Băncii din Elveţia *(unde – aşa se pretindea – sunt depuşi banii furaţi de clanul Ceauşescu* – n. T.B.) poate fi blocat. 4721472-300-2 Banca Română de Comerţ Exterior. Comunică locotenent-colonelul

[309] *Historia*, Anul 2, Nr. 30, mai 2004, p. 15.

Anghelache Const(antin)"[310]. Tot Teodor Brateş a arătat în 2004 că „s-a dezlănţuit avalanşa de telefoane, prin care eram anunţaţi despre cele mai încurajatoare şi, alături de ele, despre cele mai îngrijorătoare evenimente consumate (adevărate sau nu – nu aveam de unde să ştim) în zeci şi zeci de localităţi ale ţării"[311]. Scena evocată de Teodor Brateş are nevoie de o analiză. El plasează aceste episoade telefonice foarte devreme în desfăşurarea evenimentelor de la Televiziune, astfel încît să justifice apariţia sa pe post şi apelul disperat ca populaţia să vină şi să apere instituţia. Ne aflăm în faţa a trei acţiuni legate:

1. Avînd în vedere informaţiile primite la telefon despre diferite atacuri, prin pericolul anunţat de ele se explică, se justifică şi apelul insistent al lui Brateş. Pe de altă parte, ziarista Lucia Hossu Longin, implicată şi ea în transmiterea celor mai aberante ştiri, va încerca după revoluţie să ducă timpul acelor mesaje mult mai devreme şi să le dea un aer de credibilitate – suna un locotenent-colonel!

2. Se declanşase deja diversiunea care avea drept scop împrăştierea mulţimii de pe străzi – adică anihilarea revoltei populare – şi acuzarea Securităţii de terorism. Ea nu putea aparţine decît unei forţe subordonate sau aflate în legătură cu Armata, iar cei care sunau chiar erau colonei.

3. Televiziunea stabilise un canal telefonic direct cu postul *Europa liberă* prin care se transmiteau imediat toate ştirile panicarde şi diversioniste venite din exterior, astfel că, în scurt timp, prin *Europa liberă,* dezinformările ajungeau în întreaga ţară şi în întreaga lume. Unii observatori ai evenimentelor – cum este generalul Pleşiţă – consideră şi astăzi că *Europa liberă* a declanşat atunci o diversiune, dar în realitate sursa sa principală de dezinformare era la etajul 11 al Televiziunii.

Ultimele două versiuni par mai consistente. În primul rînd este tensiunea care se crease la conducerea Ministerului Apărării

---

310 Teodor Brateş, *Explozia unei clipe*, p. 59.

311 Teodor Brateş, *Trilogia revoluţiei române în direct*, Ed. Ager-Economistul, Bucureşti, 2004, p. 133.

Naţionale, după apelurile „periculoase“ ale lui Mircea Dinescu şi Mihai Lupoi. În al doilea rînd, avem posibilitatea de a verifica afirmaţiile Luciei Hossu-Longin cu stenograma emisiei, unde, devreme, înainte să intre Lupoi în emisie, Dinescu află şi anunţă că „la Sibiu se trage cu tunul în populaţie“. Linia logică arată că informaţia a venit înainte ca Lupoi să agite conducerea Armatei, singura posibilitate de eroare fiind ca ziarista să fi amestecat în textul său din revista *Star* conţinutul mai multor apeluri, venite la ore diferite. Credem acest lucru, deoarece, după apelurile lui Brateş şi ale spicherului Petre Popescu, pus tot de Brateş să repete apelurile de ajutor, pe ecranul televizoarelor, din studioul 5, a apărut Petre Roman. El a citit atunci Programul politic pe care îl compusese la CC şi pe care l-am prezentat mai sus. După el, imediat, au vorbit generalii Voinea şi Chiţac. Cuvîntările celor trei au fost mai importante din punct de vedere istoric decît celelalte, reuşind să anuleze întrucîtva gafele căpitanului Lupoi. Studiind împreună cu Petre Roman acele momente, am aflat următoarele:

„Petre Roman: (...) Cînd am ajuns, acolo erau ziarişti, oameni de televiziune. Erau Cornelia Rădulescu, Alexandru Stark, care mă cunoşteau pentru că făcusem acolo emisiuni pe teme ştiinţifice. Şi cînd m-au văzut, m-au întrebat: «Ce-i cu voi?» Eram şi cu generalul Voinea. Le-am spus: «Venim din Piaţa Palatului de la CC». «Extraordinar! – a spus Stark. Sunteţi martorii fugii lui Ceauşescu?» «Da – i-am răspuns – şi am un text.» Atunci el m-a luat şi m-a dus direct în studio, dar în studioul 5, unde m-a încadrat imediat cu militari. Ulterior am aflat că erau generali în retragere şi, desigur, şi generalul Voinea.“[312]

Petre Roman se va duce la Ministerul Apărării, apoi se va întoarce la Televiziune. Seara – şi subliniez, *seara* – a urcat la

[312] Alex Mihai Stoenescu, *op. cit.*, pp. 173-174.

etajul 11, în biroul directorului, unde veneau acele mesaje diversioniste.

„AMS: Mă interesează telefoanele astea pe care le primeaţi la TVR. Cine era la telefon? Ce vă spunea?

Petre Roman: Răspundea la telefon cine apuca. Eu îmi aduc aminte că sunau militari. Spuneau: «Sunt locotenent-colonelul cutare, de la Unitatea Militară cutare, vă raportez că...» şi indica o clădire sau un loc unde sunt mişcări ciudate, par a fi terorişti. Nu mai sunt sigur dacă deja se folosea cuvîntul terorişti, dar spuneau persoane suspecte, fac şi dreg. Sentimentul nostru era că aceste telefoane veneau de la Armată. Acum nu ştiu ce manevrau. Alţii dădeau telefoane, şi erau civili, care spuneau: «Tocmai am văzut la televizor ce s-a întîmplat sau ce s-a spus... să ştiţi că şi la noi se întîmplă lucruri ciudate...» şi începea o poveste cu terorişti, cu suspecţi. Eu ştiu că am coborît o dată sau de două ori şi m-am dus să spun, faţă de aceste apeluri, că situaţia nu este aşa, că Armata controlează situaţia.“[313]

Iată cum, fără să aibă cunoştinţă de amintirile Luciei Hossu Longin, Petre Roman o confirmă în privinţa diversiunilor telefonice de la Televiziune şi asupra sursei lor: persoane care se prezentau cu numele, gradul, funcţia şi unitatea militară. Ele au apărut în seara şi în noaptea de 22 decembrie. Serviciul Român de Informaţii arată că dezinformările au provenit de la MApN, fiind dirijate de generalul Stănculescu şi de viceamiralul Dinu, şeful DIA[314]. Altă sursă de informaţii derutante pentru *Europa liberă* a fost Emanuel Valeriu, redactor al Televiziunii şi corespondent secret al postului american. El a contactat centrul de la München în ziua de 22 decembrie la ora 12.20, stabilind ca din acel moment să transmită corespondenţe de la Bucureşti: „Am avut şansa să găsesc o gazdă,

---

313 *Ibidem*.

314 Arh. SR, *Punct de vedere preliminar al Serviciului Român de Informaţii privind evenimentele din decembrie 1989. Decembrie 89 la Bucureşti*, p. 17.

evident provizorie, pe cineva cu care stătusem alături în Piaţa Palatului pe 22 decembrie şi care a părăsit Capitala în zilele următoare, lăsîndu-mă în casă. Dar fără telefon. Comunicările cu *Europa liberă* aveam să le fac din alte case, din aceeaşi zonă, de la necunoscuţi care m-au acceptat"[315]. Conţinutul acestor comunicări, cum arată chiar Emanuel Valeriu, era legat de „trupele speciale ale Securităţii", care omorau cu sînge rece bolnavi, răniţi, medici etc.

Este posibil ca atmosfera de la MApN să se fi potolit odată cu apariţia celor doi generali activi, avînd funcţii mari în Armată şi reprezentînd într-adevăr o autoritate. Voinea era comandantul Armatei 1, iar Chiţac era comandantul Garnizoanei Bucureşti. Limbajul lor de pe ecran era în primul rînd limbajul recunoscut de militari şi avea greutatea unor ordine:

„Generalul Voinea: Stimaţi generali, ofiţeri, maiştri militari şi subofiţeri, ostaşi. În calitatea mea de general al armatei române, fac apel la toţi ofiţerii, subofiţerii, maiştri militari şi subofiţeri, la toţi generalii şi ostaşii, să respecte întru totul ordinele comandanţilor direcţi. De asemenea, apelez la luciditatea tuturor comandanţilor, şi-i rog să nu ordone represalii împotriva populaţiei." *(A fost un mesaj corect, scurt, cu valoare de ordin pentru trupele aflate în subordine, propoziţia principală fiind „să respecte întru totul ordinele comandanţilor direcţi". Este ceea ce ordonase şi ministrul Stănculescu la ora 14.45*, n.a.)

„Generalul Chiţac: Sunt generalul-locotenent Chiţac Mihai, comandantul Garnizoanei Bucureşti. Adresez pe această cale rugămintea tuturor unităţilor militare din garnizoană, unităţilor Ministerului Apărării Naţionale şi ale Ministerul de Interne pentru a depune toate eforturile să sprijine actuala orientare politică din ţara noastră. Toate unităţile militare care sunt retrase în cazărmi să nu scape vigilenţa, să fie în măsură oricînd să dea o contralovitură, o ripostă hotărîtă oricăror ar încerca... acelora care ar încerca să

315 Cleopatra Lorinţiu, Emanuel Valeriu, *Fără contract*, Ed. Quadrat press, Bucureşti, 1992, p. 31.

zdruncine noua orientare politică, socialistă democratică în ţara noastră. Adresez în acelaşi timp un apel tuturor comandanţilor de garnizoane militare, unde mai sunt încă focare, în mod deosebit Garnizoana Sibiu şi altele, să ia legătura cu forţele populare şi să ia măsuri urgente de terminare în cel mai scurt timp a tuturor operaţiunilor militare sau de altă natură, cu caracter de violenţă, ţinînd seama că în realitate ele sunt zădarnice." *(Aşa vorbeau generalii Armatei române în acel timp, acesta era limbajul lor, de multe ori copiat după frazele lui Ceauşescu, iar prin „noua orientare politică" Chiţac înţelegea înlăturarea lui Ceauşescu,* n.a.)

Începuse incidentul de la Sibiu, dar se mai semnala şi o stare de tensiune între unităţile militare şi Inspectoratul MI din Braşov. După cîteva minute este adus pe post generalul în rezervă Nicolae Militaru.

„Generalul Nicolae Militaru *(într-un grup de militari în care recunoaştem pe Mihai Lupoi, generalul Tudor, căpitan rangul I Dumitrescu şi încă un militar):* Stimaţi cetăţeni, stimaţi soldaţi, subofiţeri, maiştri militari şi ofiţeri. Mulţi dintre dumneavoastră mă cunoaşteţi. Sunt generalul colonel Militaru Nicolae. Nu puteam să stau deoparte, în aceste momente şi după această crimă, care s-a săvîrşit în Republica Socialistă România. Îmi pare rău, nespus de rău, că în această crimă a fost atrasă şi armata română. Dacă se dovedeşte faptul că armata română a tras în popor, înseamnă că... va fi rău. Şi pentru armată în ansamblul ei, şi pentru fiecare comandant de subunitate şi militar în termen care a executat un asemenea ordin. După informaţiile pe care le avem, au murit copii, au murit oameni bătrîni, au murit femei, au murit fiinţe total nevinovate. În scurtul timp pe care-l am la dispoziţie, în faţa acestei camere de luat vederi, fac apel la tovarăşii generali care deţin funcţiile de răspundere în armata română. Tovarăşe general Guşă, tovarăşe general Eftimescu, tovarăşe general Topliceanu, tovarăşe general Roşu, tovarăşe general Voinea, tovarăşe general Ţînţăreanu *(eroare de transcriere, era vorba de generalul Dîndăreanu, comandantul*

Armatei de la Buzău, n.a.) şi toţi ceilalţi. Aş face apel, tot în acelaşi fel, tovarăşului general Rusu *(era vorba de generalul Rus, comandantul Aviaţiei militare,* n.a.). Opriţi măcelul! Daţi ordine, opriţi măcelul! Dacă s-a făcut crima pînă acum, opriţi-o! Nu ştiu ce va fi mai departe, îmi pare foarte rău, sigur că cei în drept vor cerceta împrejurările în care a murit prietenul meu, generalul Milea, ministrul Apărării Naţionale. Nu cunosc cît a fost de trădător, pe cine a trădat..., ce a minţit..., dar în mod categoric că cei care vor fi în măsură în viitor vor face lumină şi din acest punct de vedere. Tovarăşe general Guşă, tovarăşe general Voinea, sunteţi rugaţi, amîndoi, să veniţi urgent la Radioteleviziune. Da' imediat. Înainte de a pleca de la locurile dumneavoastră de lucru, daţi ordin să oprească tot şi retrageţi armata în cazărmi. Tovarăşe Rusu (Rus), dă ordin... nimic să nu plece pe calea aerului din Republica Socialistă România! Sper că dumneata m-ai înţeles destul de bine. Fac apel la colegii şi prietenii, unii dintre ei, generali din Ministerul de Interne, tovarăşe general Vlad, tovarăşe general Bucurescu şi ceilalţi, luaţi măsurile care se cuvin pe linia Ministerului de Interne! Opriţi măcelul! Indiferent, indiferent ce s-ar întîmpla, nu mai trageţi! Introduceţi trupele în cazărmi! Fac apel acum la întregul popor român: manifestaţi fraţilor, manifestaţi-vă bucuria, dar în pace, fără devastări de vitrine. Jucaţi ce vreţi dumneavoastră, bucuraţi-vă cu toţii, nu distrugeţi însă bunurile materiale. Nu daţi prilejul să fiţi atacaţi pentru asemenea lucruri. Dacă am fost înţeles, eu aş ruga pe tovarăşii nominalizaţi să ia act de ce i-am rugat."

Intervenţia generalului Militaru a stîrnit multe comentarii, fiind pînă la urmă rezumată la apelul „Opriţi măcelul!" care a înfuriat din nou conducerea Armatei şi a fost speculat de presă după revoluţie în mai toate felurile posibile. A existat la început un pasaj periculos: „... pentru fiecare comandant de subunitate şi militar în termen care a executat un asemenea ordin", pasaj care indica o vinovăţie de crimă coborîtă pînă la eşaloanele de jos ale Armatei. Spaima de pedeapsă pentru crimă – iar asta atunci însemna moartea, execuţia – s-a transformat subit într-o furie amestecată cu

panică. Ştim astăzi că aveam de-a face cu un agent sovietic, cu liderul complotului militar şi cu un individ sîngeros, răzbunător. Dar citirea rece, departe de emoţiile de atunci, a textului acestei intervenţii arată, oricît ar părea de ciudat, o posibilă explicaţie raţională pentru cuvintele sale. Nicolae Militaru, cunoscut ca un fanatic al ordinii cazone, a apărut pe ecranul televizorului făcînd apel la notorietatea numelui său („Mulţi dintre voi mă cunoaşteţi"). Modul său de adresare nu a fost oficial, regulamentar, a conţinut numai rugăminţi. El spune mai întîi: „fac apel la tovarăşii generali care deţin funcţiile de răspundere în armata română", pe Guşă şi pe Voinea „îi roagă" şi încheie „tovarăşii nominalizaţi să ia act de ce i-am rugat". Cînd se adresează generalilor el foloseşte cuvintele „dă" sau „daţi ordin". Nu spune nici o clipă vă ordon sau ordon faceţi cutare lucru. În schimb, Militaru a făcut un lucru extrem de periculos pentru conducerea Armatei: a vorbit explicit despre acţiunea Armatei ca autoare a represiunii, numind-o „crimă", şi i-a nominalizat pe „criminali": Guşă, Eftimescu, Topliceanu, Roşu, Voinea, Rus... Mai lipsea Hortopan şi era formaţiunea completă a generalilor care executaseră ordinele neconstituţionale şi ilegale ale lui Ceauşescu şi Milea. „Opriţi măcelul!" a provenit în primul rînd din faptul că Militaru nu cunoştea situaţia reală a Armatei, fiind în continuare cuplat la informaţiile pe care le primise despre represiunea de la Timişoara şi din Bucureşti. Nu trebuie să uităm că el era, în fond, un caz particular.

În octombrie 1996, cu cîteva luni înainte de moarte, generalul Militaru simte nevoia să se confeseze şi îl cheamă acasă la el pe revoluţionarul timişorean Claudiu Iordache. Generalul îi va mărturisi că în seara de *15 decembrie 1989* a fost avertizat de un agent că „la Timişoara a început revolta populară, iar Armata a tras în manifestanţi, fiind anunţate mari pierderi de vieţi omeneşti". Claudiu Iordache arată că generalul „avea să afle cîteva zile mai tîrziu că represiunea de la Timişoara s-a declanşat în seara lui 16 decembrie, dar mai ales că de abia în ziua de 17 decembrie armata va trage în timişoreni! Agentul «anticipase» evenimente ce aveau să aibă loc douăzeci şi patru şi patruzecişi

opt de ore mai tîrziu!“[316] Prin urmare putem vedea în strigătul său „Opriţi măcelul!“ o referire directă la „măcelul“ pe care îl făcuse Armata la Timişoara şi la Bucureşti, Militaru neştiind de puciul declanşat în clădirea CC şi nici de preluarea conducerii ministerului de către generalul Stănculescu. Pe acesta nici nu-l citează. Mai mult decît atît, Militaru face apel la generalul Voinea, cerîndu-i să vină la Televiziune, neştiind că acesta vorbise cu numai cîteva minute înaintea lui, din studioul alăturat. Este însă adevărat că în acel moment începuse „măcelul“ de la Sibiu, anunţat, de altfel, chiar pe post din studioul din care vorbea şi Militaru. Partea de neînţeles este cea cu apelul de oprire a măcelului adresată Ministerului de Interne, decît dacă nu cumva cunoştea mai multe decît ştim noi astăzi, dacă nu cumva se referea la trupele de securitate-miliţie – el chiar le cere generalilor Vlad şi Bucurescu să retragă „trupele în cazărmi“ – sau aflase deja de incidentele de la Sibiu, în care se credea că se confruntau unităţile celor două ministere. Nu credem că intenţiile şi acţiunile lui Militaru trebuie exagerate, cel puţin pentru acest moment al evenimentelor. Nu avem voie să uităm că, în noaptea care abia trecuse, la baricadă forţele de represiune trăseseră în plin, omorînd 39 de oameni! Oricum, este clar că mesajul lui direct adresat Armatei, acuzaţia de crimă şi cuvîntul „măcel“, au produs o impresie defavorabilă la Ministerul Apărării şi va marca probabil pentru totdeauna apariţia generalului la Televiziune în acea după-amiază de 22 decembrie. Au mai contat tonul grav cu care a vorbit şi poziţia sa tristă, dar marţială, fiind primul care calm, uşor emoţionat – la un moment dat vocea a suferit o inflexiune de emoţie –, precum şi faptul că, prin enumerarea generalilor aflaţi la comandă, dovedea că îi cunoaşte, afişînd o anumită superioritate. Era general-colonel în rezervă, dar gradul lui era egal cu cel al lui Milea! Pe fond, intervenţia generalului Nicolae Militaru a fost atunci nepotrivită, neconformă cu realitatea şi mai degrabă iritantă, agitatorie. A fost nepotrivită şi pentru că, din întîmplare, a venit şi a pus din nou foc pe paie imediat după ce

316 Claudiu Iordache, *Clasa nevrednică*, Ed. IRINI, Bucureşti, 1997, p. 209.

generali autorizaţi ai Armatei, comandantul Armatei 1 şi comandantul Garnizoanei Bucureşti, dăduseră mesaje clare de liniştire şi a militarilor, şi a civililor. După Militaru a vorbit căpitanul de rangul II „Cico“ Dumitrescu, ofiţer urmărit pentru legături cu serviciile de spionaj sovietice, care, printre altele, va cere militarilor din Marina Militară să nu se supună ordinelor comandanţilor, pentru ca apoi, spre finalul intervenţiei sale, să ceară: „Rog pe tovarăşul Ion Iliescu, cu care am fost coleg, să vină la Televiziune“[317]. În secvenţele următoare situaţia se va agrava şi mai mult, deoarece pe post intră Sergiu Nicolaescu, într-o stare emoţională schimbată, şi pe un ton alarmat dă de înţeles că nimeni nu conduce Armata:

„Sergiu Nicolaescu: Ministerul Apărării Naţionale! Vrem să aflăm aici, la Televiziune, cît mai repede posibil printr-un delegat pe care să-l trimiteţi oficial, cine a luat... ă... cine a preluat comanda Ministerului Apărării Naţionale? Mă adresez direct lui Victor Stănculescu, generalului Victor Stănculescu. Domnule general, daţi-ne imediat un semn de viaţă! Vrem să ştim care este situaţia la Ministerul Apărării Naţionale. De asemenea, de la TAROM, domnul Crăciun, directorul general, să ne comunice ceea ce vrea să ne spună. Am primit un telefon şi nu pot să fac legătura cu dînsul. Preluaţi.“[318]

Generalul Stănculescu recunoaşte că a fost sunat de Sergiu Nicolaescu şi că i-a confirmat aflarea sa la conducerea Armatei, dar ni se arată şi faptul că Armata evalua deja situaţia din perspectiva refacerii puterii politice: „... cînd mi-a dat telefon Sergiu Nicolaescu, după ce s-a pus întrebarea la Televiziune cine conduce armata, s-a spus: generalul Stănculescu; mi-a dat telefon Sergiu Nicolaescu – «Eşti aşa?» *(adică la conducerea Armatei*, n.a.) «Sunt aşa»; mă cunoşteam cu el de pe vremea cînd făcea filme. Şi

317 Mihai Tatulici, *op. cit.*, p. 40.
318 *Ibidem*, p. 41.

în momentul cînd el a dat telefon deja ştiam cine sunt grupurile care credeau că pot să refacă ceva. Cel mai spectaculos era grupul de la Televiziune, care făcea declaraţii publice către mase, al doilea, cel discret din interiorul conducerii Comitetului Central, unde era Dăscălescu şi cu grupul lui Verdeţ ş.a.m.d., şi al treilea grup – care se pare că a fost sau nu a fost – a fost un grup semimilitar, pe care nu vreau să-l comentez"[319]. Grupul „semimilitar" era cel format la CC din Dumitru Mazilu, generalii Iulian Vlad şi Ştefan Guşă. Aceştia nu formau încă un grup, doar se bănuia că Mazilu este cuplat cu Vlad. La ora aceea Guşă nu era la CC, este o confuzie de sincronizare orară. Grupul Iliescu se va forma peste numai cîteva secunde. În ce priveşte referirea lui Sergiu Nicolaescu la directorul TAROM-ului, aceasta era legată de mişcările ciudate ale generalului Rus, şeful Aviaţiei Militare, care, în loc să se deplaseze la punctul de comandă, unde se afla grupa sa operativă, a rămas în biroul său, de unde a dat mai multe telefoane. Unul dintre ele chema din R.F. Germania aeronava prezidenţială, aflată acolo la revizie, pentru a o pune lui Ceauşescu la dispoziţie, în eventualitatea unei deplasări într-o ţară de azil. Această acţiune a fost iniţiată în înţelegere cu generalul Stănculescu. Directorul TAROM încerca să afle ce se întîmplă, în condiţiile în care exista ordinul ca nici o aeronavă să nu zboare în spaţiul aerian al ţării, iar lui i se anunţa intrarea în spaţiul aerian a aeronavei prezidenţiale.

Imediat după intervenţia lui Sergiu Nicolaescu, Teodor Brateş îl aduce în centrul imaginii şi în centrul grupului din studioul 4 pe Ion Iliescu:

„Teodor Brateş: Stimaţi telespectatori, avem marea bucurie de a găzdui aici în studio pe Ion Iliescu... *(aplauze, „bravo")*

Un cetăţean se repede şi-l sărută *(Matei Ioan din Ploieşti).*

TB: Domnul Iliescu este fiul... este fiul unui revoluţionar, unui patriot, el însuşi patriot. După ce aviaţia... reprezentantul aviaţiei ne

---

319 *Historia*, Anul 2, Nr. 30, mai 2004, p. 13.

va comunica ceva foarte important, vă rugăm... şi ceva foarte urgent, vă rugăm să-l ascultaţi pe Ion Iliescu. Poftim..."

Traseul lui Ion Iliescu

Există deja mărturii că mai multe persoane ceruseră în acea după-amiază venirea sau aducerea lui Ion Iliescu la Televiziune. Era vorba de persoane care îl cunoşteau din familie sau îl identificaseră deja, cu timp în urmă, ca un posibil succesor al lui Ceauşescu, datorită atitudinii sale disidente. În pofida convingerii lui Iliescu şi a unor acreditări partizane, numele şi persoana sa nu erau cunoscute de *masse,* decît foarte vag, ca urmare a evocării numelui său în cîteva rînduri, însă foarte rar, la postul *Europa liberă*. În acele zile, numele său a revenit printre numeroase alte nume de activişti marginalizaţi ai PCR şi în particular datorită scandării acestuia de către timişorenii care îl avuseseră şef cu propaganda la Comitetul Judeţean de Partid. Sergiu Nicolaescu a fost unul dintre primii care, observînd degringolada din Televiziune şi incapacitatea nucleului strîns în jurul lui Mircea Dinescu şi Ion Caramitru de a întocmi un document politic, s-a gîndit la Ion Iliescu, pentru calităţile sale de politician şi de disident. Din cu totul alte motive, ţinînd de conspiraţia din care făceau parte, generalul Militaru a dorit ca Ion Iliescu să fie chemat: „Înainte de a intra în studio, am rugat pe cineva din personalul Televiziunii să-l sune pe domnul Iliescu la telefonul 18.06.30 şi să-l cheme pentru a se adresa poporului român"[320]. Petre Roman se gîndise la aceeaşi persoană, imediat ce a terminat de citit apelul său: „Am citit şi cînd am terminat, Roman a spus, nu ştiu dacă mie sau altcuiva: «Trebuie să-l chem pe Iliescu». De Iliescu auzise toată lumea că a fost coleg cu Gorbaciov, că o să vină în locul lui Ceauşescu, deci nu era o noutate numele"[321]. Se pare că dialogul decisiv s-a purtat între Sergiu

[320] Mihai Tatulici, *op. cit.,* p. 209. (Mărturie Nicolae Militaru, general de armată, „22 decembrie 1989".)
[321] Arh. SR, *Stenograma nr. 14/10.XI.1993, Audiere Montanu Mihai*, p. 11.

Nicolaescu şi Mihai Bujor Sion, un apropiat al lui Ion Iliescu, văzut de mulţi cunoscuţi ca un adevărat „fiu“ adoptat de acesta: „Euforia era aceeaşi, dar fiecare încerca să fie cît mai stăpînit şi util. Am auzit lumea murmurînd un nume: Iliescu. «A apărut Iliescu?... Nu ştiu. O fi în Televiziune?... O fi la CC?... L-o fi arestat?»... «O, nu, l-am văzut aseară», mă pomenesc zicînd *(în acest loc este o greşeală de redactare în text, cele două propoziţii fiind despărţite ilogic*, n.a.) «Îl cunoşti?»... «Da.» «Mă duc să-l caut»... «Ce să-l cauţi, adu-l aici.» Şi încet, lumea îi pronunţa numele din ce în ce mai tare şi mai cu curaj şi «mă duc să-l caut» s-a transformat în imperativul: «Adu-l domnule dacă-l cunoşti». Iar din uşa studioului a apărut Sergiu Nicolaescu, care îşi căuta soţia şi a dat de noi *(M.B. Sion şi soţia acestuia, actriţa Ioana Pavelescu*, n.a.) «Salut.» «Salut, mă duc să-l aduc pe Iliescu.» «Adu-l imediat. Trebuie să fie aici cu noi.» «Bine, mă duc. Ioana, Gabi, voi ce faceţi? Haideţi cu mine!» Nicolaescu intră în studio“[322].

Conform mărturiei proprii, în acea dimineaţă Ion Iliescu a venit normal la biroul său de la etajul 7 al Casei Scînteii, unde se afla redacţia Editurii Tehnice. A fost urmat de echipajele de supraveghere, pe care el le numeşte „de filaj“, ale Securităţii, echipaje care nu erau de Filaj şi aveau o dublă misiune, ordonată de generalul Vlad: să împiedice intrarea în contact a acestuia cu agentura sovietică şi să împiedice un accident sau un asasinat, care să fie folosit ca motiv internaţional împotriva lui Ceauşescu. Ordinul fusese dat cu două zile înainte şi îi viza pe toţi disidenţii importanţi care fuseseră în legătură cu agenţi sovietici – Brucan, Dinescu, Iliescu –, precum şi pe cei arestaţi şi aflaţi în închisori – Petre Mihai Băcanu, Cassian Maria Spiridon ş.a. Agentul de supraveghere al lui Mircea Dinescu, de exemplu, l-a însoţit pe acesta – evident, fără ca poetul să ştie – pînă la Televiziune, aflîndu-se şi acolo în apropierea lui pînă în jurul orei 15.00, cînd a fost retras. Sergiu Nicolaescu are şi acum sentimentul că a fost însoţit de o „umbră“: „Şi mai cred că erau pe urmele mele, pentru că în 22-23 a apărut şi s-a ţinut după

[322] Mihai Tatulici, *op. cit*., p. 219. (Mărturie Mihai Bujor Sion, „O zi unică...“)

mine Vasile Beldeanu, un securist, care m-a apărat şi mi-a salvat viaţa. Toţi am avut o coadă"[323]. Nu vom şti niciodată, probabil, cît a fost supraveghere şi cît protecţie, dar este destul de clar că după evacuarea lui Ceauşescu din CC şi după apariţia lui Dinescu la Televiziune misiunea de protecţie pentru ca acesta să nu fie asasinat nu-şi mai avea rostul. Acest tip de misiuni, valabile şi pentru Ion Iliescu, se înscriau în categoria acţiunilor tipic duplicitare ale serviciilor de informaţii de peste tot. La un moment dat, după ora 13.30, Ion Iliescu s-a deplasat la capătul culoarului şi a privit prin fereastră curgerea spre Centru a masei de muncitori venite de pe platformele IPRS şi Băneasa. A coborît într-un birou unde salariaţii se uitau la un televizor şi unde s-a convins că Ceauşescu a fugit – ştim astăzi că fusese evacuat de Armată –, apoi a încercat să ia legătura cu cineva din conducerea politică a partidului şi care răspundea de editura pe care o conducea. El afirmă că s-a dus la Suzana Gîdea, care i-a permis să plece. Deşi li s-a dat o amplitudine exagerată, sunt gesturi lipsite de importanţă. Important este că s-a convins că revolta populară a început deja şi că nu mai poate fi oprită. Ion Iliescu nu are şi nici nu-şi arogă vreun merit în revolta populară, aceasta fiind mişcarea care i-a determinat pe generalii Stănculescu, Vlad şi Cîmpeanu, acţionînd independent, dar în acelaşi sens, să producă îndepărtarea de la putere a lui Ceauşescu. Cu adevărat importantă este convorbirea telefonică avută cu generalul Stănculescu, pe care şi acesta cu greu a recunoscut-o:

„Ion Cristoiu: Cazul Sibiu este vital pentru că este primul oraş sau... despre care se vorbeşte de măcel, da? Bun. Domnul Iliescu, încă o dată, la trei fără un sfert zice: «Fac apel, acum este trei fără un sfert», deci am aici transcrieri. Spune că a vorbit acum 20 de minute cu dvs., deci două şi douăzeci. Am stabilit şi această oră, a vorbit. Dar spune aşa: «Am vorbit la telefon acum douăzeci de minute cu generalul Victor Stănculescu – vă amintiţi; se află la MApN». Eraţi la MApN. «A dat dispoziţie şi s-au retras trupele

[323] Alex Mihai Stoenescu, *op. cit.*, p. 158.

care erau dispuse în oraş cu dispoziţia de a trage». Aşa a zis, corect? «A întors înapoi o coloană de blindate care fusese ordonată să vină dinspre Piteşti spre Bucureşti». Aţi întors?

Victor Atanasie Stănculescu: Da, păi...

IC: Eu voiam să confirm...

VAS: Ordinul de la ora 13.00, dădusem ordin la toată lumea să se retragă în cazarmă.

IC: Domnul Iliescu repetă ce aţi spus dvs. Dvs. spuneţi aşa, dar domnul Iliescu spune aşa: «La Sibiu era o situaţie încordată, unităţile Securităţii au atacat unitatea militară». I-aţi spus dvs. sau a adăugat dînsul?

VAS: Asta nu ştiu, a venit pe alt canal. Asta n-am ştiut, eu am aflat-o de la...

IC: Păi, v-o pune în gura dvs., staţi un pic...

VAS: Păi, vă spun eu imediat.

IC: Deci nu dvs. i-aţi zis.

VAS: Mi-a dat telefon un colonel, Dragomir, că se întîmplă cutare, cutare. Şi am spus: «Măi, aveţi grijă să nu vă împuşcaţi (...) la Bucureşti, şi aici ne-am împuşcat noi, românii, armata cu armata». Vă dau şi un exemplu foarte dureros. Apărarea MApN era (...)

IC: Domnule general, încă o dată... aş vrea să închei asta. Ia-ţi spus domnului Iliescu că la Sibiu e o problemă cu armata şi Securitatea?

VAS: I-am spus, da.

IC: I-aţi spus dvs., deci nu i-a inventat dînsul.

Realizator: Deci, ştiaţi că e o problemă la Sibiu.

VAS: Da, păi am avut trei convorbiri cu Dragomir."[324]

Ezitările generalului Stănculescu, dar în special încercările de a minţi – povestea cu împuşcarea armatei cu armata se va petrece mult mai tîrziu, începînd din 23 decembrie –, sunt la fel de suspecte ca şi cele ale lui Ion Iliescu. Ele ascund conţinutul unei convorbiri telefonice esenţiale pentru desfăşurarea evenimentelor,

[324] *Historia*, Anul 2, Nr. 30, mai 2004, p. 25.

convorbire pe care nu o putem lega de revolta populară, ci de lovitura de stat militară. Ce puteau să discute Iliescu şi Stănculescu la telefon? Că Stănculescu este la conducerea Armatei, că are control asupra ţării, că Ceauşescu este fugit pe undeva, nu se ştie unde, dar a dat ordin că oriunde apare să fie reţinut, şi că la Sibiu a apărut un conflict între trupele Armatei şi Securitate. Nu este exclus ca Stănculescu să-l fi întrebat ce are de gînd să facă, iar acesta să-i fi confirmat că se va implica în evenimente. Problema acestui telefon este următoarea:

În momentul în care a ajuns la Televiziune, Ion Iliescu ştia cine conduce Armata, iar generalul Stănculescu îşi găsise partenerul pentru gestionarea puterii. Nu încape nici un dubiu că, indiferent dacă s-au înţeles prin telefon sau nu, generalul Stănculescu a hotărît atunci cărui nucleu politic să-i predea puterea.

Într-o întrevedere privată din 29 octombrie 2004, generalul Victor Stănculescu mi-a declarat:

„AMS: Moment-cheie: telefonul cu Iliescu din 22 decembrie. El v-a sunat sau dvs. l-aţi sunat?

VAS: El m-a sunat.

AMS: De la Casa Scînteii.

VAS: Nu ştiu de unde. Al doilea telefon a fost de la Sergiu Nicolaescu. I-a spus: «Veniţi aici, pentru că aici vă pot asigura protecţia».

AMS: Primul telefon a fost din Casa Scînteii, pentru că nu s-a oprit în alte locuri, n-avea cum, nu avea de unde.

VAS: Probabil.

AMS: Îmi puteţi dezvălui conţinutul conversaţiei?

VAS: După 6 decembrie *(6.12.2004, dată la care urma să se pronunţe sentinţa în procesul său, generalul Stănculescu ezitînd să dea anumite informaţii înainte de această zi*, n.a.)

AMS: I-aţi predat puterea, domnule general. Vă dau eu răspunsul: Armata conducea ţara atunci.

VAS: Aşa este!

AMS: I-aţi pus Armata la dispoziţie.

VAS: Asta este! Poate am greşit. Şi acum vă întreb eu dacă am făcut bine că nu am închis televiziunea?

AMS: Cred că aţi făcut bine. Deşi prin televiziune s-au transmis mii de prostii periculoase, totuşi a fost bine că s-a văzut.

VAS: ... că a fost deschis, că s-a văzut, da, cred că aveţi dreptate.

AMS: Aveţi dvs. o vorbă pe care aţi rostit-o atunci, am văzut interviurile dvs., că poporul român a avut trei dictaturi şi e timpul să fie liber. Ştiu că declaraţia este veridică, pentru că am găsit această replică la militari care v-au propus mai tîrziu, după revoluţie, să daţi o lovitură de stat, şi le-aţi spus: poporul românesc a trecut prin trei dictaturi, ajunge!

VAS: Nu se înţelege ce am gîndit eu atunci, că ce gîndeam eu, avînd Armata pe mînă, se executa.

AMS: I-aţi dat puterea asta lui Iliescu.

VAS: Poate am greşit.

AMS: Dar ce aveaţi de ales?

VAS: Asta este, că la CC era grupul Dăscălescu–Verdeţ şi m-am interesat: «Ce fac, domnule, ăştia acolo?»

AMS: Eraţi informat din CC, aveaţi oameni acolo?

VAS: Nu, am dat eu telefon şi m-am interesat.

AMS: Cu cine aţi vorbit?

VAS: Nu mai ştiu, era cineva de acolo. «Ce fac, domnule?» Şi mi-a spus că a apărut ăla care a fost ministru... Avram, apoi nu ştiu care din vechiul regim.

AMS: Apăruse şi Drăghici cu soţia.

VAS: Da, aşa e, Drăghici... Ce-i asta?! Ăştia vor să refacă conducerea lui Ceauşescu, iar la Televiziune erau Dinescu şi Caramitru. Nu se putea da puterea acestor oameni.

AMS: Bine, dar la ora aceea vorbiseraţi deja cu Ion Iliescu.

VAS: Tatonam, urmăream ce se întîmplă, cine...“

Mult timp, pînă de curînd, Ion Iliescu a ascuns inexplicabil o parte a traseului său şi anume faptul că de la Casa Scînteii s-a dus acasă, el continuînd cu încăpăţînare – repet, inexplicabilă – să

afirme că de la Casa Scînteii s-a dus direct la Televiziune. L-am întrebat pe senatorul Sergiu Nicolaescu, implicat direct în acest subiect, cum îşi explică atitudinea lui Ion Iliescu:

„AMS: Domnule senator, aveţi vreo explicaţie de ce neagă sau ascunde Iliescu trecerea sa pe acasă în ziua de 22 decembrie?

Sergiu Nicolaescu: Nu ştiu, nu înţeleg de ce ar nega. O să discutăm noi cînd ne vedem. Pe 22, în jur de 13.30–14.00, ieşisem din emisie şi *(intervine un pasaj confuz, nu l-am reţinut corect*, n.a.)... mă certam cu Caramitru care îmi reproşa de ce, în discursul meu, m-am adresat Securităţii şi Armatei să treacă de partea noastră. Era cît p-aci să ne luăm la bătaie. În momentul ăla au apărut la Televiziune soţia mea, Mihai Bujor şi Ioana Pavelescu. Gabi *(Nicolaescu,* n.a.) era speriată. Cînd am plecat, pe 21 decembrie, îi spusesem: «Nu ştiu dacă mă mai întorc» şi ea a ţipat după mine: «Eşti nebun?» Eu am plecat. Ea, pe 22 decembrie, mă vede la televizor... Înainte de a apărea la Televiziune, eu am venit acasă şi mi-am pus cravată, să nu ies pe post în cămaşă. M-am dus pe post. Cînd am ieşit, îl întîlnesc pe Mihai Bujor, care-mi zice: «Nu vrei să mă duc să-l aduc pe Iliescu?» Nu ştiam de el decît că era un intelectual din interiorul conducerii partidului, cu legături printre oamenii de cultură, că ajutase pe unii, dar şi că nu mai era o opţiune de înlocuire a lui Ceauşescu în partid. Acest lucru mi l-a spus chiar Titus Popovici. Era unul dintre oamenii care ar putea să-l înlocuiască pe Ceauşescu. Atunci simţeam nevoia de un om politic lîngă mine. Era clar că avînd alături pe Caramitru sau Dinescu nu se putea face nimic. Eu i-am răspuns atunci la întrebarea lui Mihai Bujor: «Da, du-te şi adu-l!»

AMS: Pe Iliescu.

SN: Pe Iliescu. Iliescu se dusese sau a dat telefon la Suzana Gîdea şi a întrebat-o ce se întîmplă. Din ce i-a răspuns a tras concluzia că nu era sigură pe ea. Atunci şi-a strîns lucrurile şi a plecat cu maşina lui Velicu spre casă. Acolo l-a găsit Mihai Bujor: «Hai, că te cheamă Sergiu...» Lucrul ăsta l-a recunoscut Bujor, nu-l recunoaşte Iliescu.

AMS: De ce?

SN: Cred că îi era frică. Era urmărit şi era urmărit multiplu. Cu o zi înainte, Darie, cel care îi urmărea maşina, a transmis la bază: «L-am pierdut pe Iliescu», la care telefonista de la Centrală îi spune: «Acum cîteva minute a dat telefon soţiei că se află la benzinăria din Aviatorilor». S-au dus acolo, l-au găsit şi au confirmat. Deci, Iliescu era urmărit pe mai multe căi, de mai mulţi şi cred că îi era teamă.

AMS: Bine, dar după revoluţie, după ce a devenit preşedinte, ce rost avea să ascundă un amănunt ca ăsta?

SN: Nu ştiu, poate nu vrea să se ştie că a fost adus la Televiziune, că n-a venit el din proprie iniţiativă."[325]

Ion Iliescu mai afirmă că pe drum şi în curtea Televiziunii a fost recunoscut de oameni şi condus în studio. Este o exagerare; lumea, omul simplu din stradă, nu-l cunoştea. El a trecut de baraje şi de mulţimea adunată în faţa Televiziunii datorită Gabrielei Nicolaescu, care, invocînd calitatea de soţie a cunoscutului regizor, a pătruns fără probleme, trăgîndu-l şi pe Ion Iliescu după ea. În relatarea sa destinată reconstituirii evenimentelor din clădirea Televiziunii, Mihai Bujor Sion a arătat şi cum l-a adus pe Ion Iliescu: „Ajunşi în faţa casei lui Iliescu, doamna ne spune că e bine şi vine de la editură spre casă. Euforia creştea, isteria, de asemenea. «În cît timp vine?», am început să strig. «Nu ştiu». «Să mă duc pînă acolo?»... «Nu, că...» şi, în clipa următoare, apare dintr-o Dacie Iliescu, în fruntea unui cîrd de maşini... Puţin speriat, îl întreb ce-i cu toate maşinile astea. «Sunt colegii mei de la editură. Intru în casă o secundă. De unde veniţi?»... «Din Televiziune. Toată lumea întreabă de dumneavoastră. Vă aşteaptă. Haideţi cu noi în Televiziune. Doamna Iliescu, veniţi cu noi». «Nu merg. Să fii atent unde îţi laşi paltonul şi pălăria. Aveţi grijă»..." Este, într-adevăr, greu de înţeles de ce trebuie ascunsă sau negată o astfel de scenă firească. Ion Iliescu se putea duce acasă ca orice om normal să se spele, să se îmbrace mai bine, să se consulte cu soţia sa (mai mulţi foşti activişti de partid mi-au relatat că se consulta întotdeauna cu soţia). Pentru întreg

[325] Alex Mihai Stoenescu, *op. cit.*, pp. 156-157.

acest interval de timp, Ion Iliescu are în toate cărţile sale aceeaşi relatare simplistă şi suspectă: „Pe fereastră (lucram la etajul 7 al Casei Scînteii) am văzut coloanele de manifestanţi, care veneau dinspre platformele industriale şi se îndreptau către centrul oraşului. Am coborît într-un alt birou, unde lumea se uita la televizor. Din cîte se spunea, mase imense de oameni revoltaţi ocupaseră centrul Capitalei şi încercau să pătrundă în sediul Comitetului Central *(o asemenea imagine nu s-a transmis niciodată pe televizor*, n.a.) M-am reîntors în biroul meu, mi-am strîns lucrurile şi am coborît în stradă *(lipsesc informaţii despre cele cel puţin şase convorbiri telefonice pe care le-a avut,* n.a.) Maşinile Securităţii dispăruseră, în sfîrşit. Însoţit de o mînă de colegi din editură, care voiau să trăiască, măcar în parte, împreună cu mine ceea ce se întîmpla, m-am îndreptat spre sediul Televiziunii"[326] *(s-a îndreptat spre casă, fiind adus de acolo la Televiziune de un alt grup,* n.a.) Negînd comportamentul normal, Ion Iliescu a deschis, ca şi în alte situaţii, calea speculaţiilor care l-au măcinat timp de 15 ani. Pînă în acest moment, deplasarea lui Ion Iliescu acasă a fost interpretată ca urmărind intrarea în contact cu ambasada sovietică şi cu membrii conspiraţiei susţinute de URSS. Într-o întrevedere privată care a avut loc la Palatul Cotroceni în ziua de 2 decembrie 2004, am pus problema acestui moment:

„AMS: Să revenim la telefonul dat lui Stănculescu din clădirea Casei Scînteii. Care a fost conţinutul convorbirii?

Ion Iliescu: Nu-mi amintesc precis, dar mi-a spus că el este acolo la comandă.

AMS: Nu v-a chemat la MApN?

II: Ba da, însă cred că şi eu i-am spus: «O să vin şi eu acolo».

AMS: În ce calitate vă chema el la Armată?

II: Nu mi-am pus problema. Atunci acţionam cu toţii din instinct.

AMS: În calitatea de disident marcant al partidului v-a raportat că a oprit coloanele de tancuri şi că a preluat puterea.

---

326 Ion Iliescu, *Revoluţia română*, Ed. Presa naţională, Bucureşti, 2001, p. 37.

II: Nu puterea...

AMS: Cine avea puterea în acel moment, domnule preşedinte, în momentul în care partidul se dizolvase în cîteva ore?

II: Sigur, Armata. Practic era singura instituţie de stat care şi-a păstrat structura.

AMS: Mă înţelegeţi? Pe generalul Stănculescu l-a sunat, de exemplu, şi soţia lui Caramitru. Nu e acelaşi lucru.

II: Sigur..., dar eu cred că şi el căuta o soluţie.

AMS: Aici pot să vă confirm. Am un interviu personal, nepublicat, cu generalul Stănculescu. Uitaţi ce spune *(citesc):* «Tatonam».

II: E mai corect aşa. Şi eu, şi el căutam o soluţie.

AMS: Conform acestei secvenţe, putem elimina speculaţia cu complotul Iliescu–Stănculescu, dar trebuie să acceptaţi că Stănculescu a văzut în dvs. pe succesorul lui Ceauşescu.

II: Probabil.

AMS: Dle preşedinte, aş vrea să mă înţelegeţi exact: eu vă tratez ca pe o personalitate istorică, nu sunt angajat în polemicile din jurul persoanei dvs. Nu v-am votat niciodată, asta este altceva. *(reacţie)* Cred că preferaţi să aveţi în faţă un om onest, decît un duşman încărcat de ură sau un lingău. Ăsta este adevărul, nu v-am votat niciodată. Stănculescu a văzut în dvs. pe succesorul lui Ceauşescu, dar Stănculescu deţinea atunci puterea. Este gestul cheie din acest moment al revoluţiei. A urmat telefonul lui Raţiu.

II *(citeşte pe foaia cu întrebările; acolo este într-adevăr un semn de întrebare cu roşu):* Eu de telefonul acesta *(al colonelului Raţiu, şeful Direcţiei I,* n.a.) nu-mi amintesc. Plus că, după ce am vorbit cu Stănculescu, am închis şi am plecat.

AMS: Nu, aţi avut mai multe convorbiri. Cel puţin şase. Aţi vorbit cu soţia.

II: N-am vorbit cu soţia.

AMS: Aţi vorbit, pentru că Mihai Bujor cu Ioana şi Gabi Nicolaescu au ajuns acasă la dvs. înaintea dvs şi doamna Nina le-a spus: «Am vorbit cu el, vine încoace».

II: Da, am vorbit cu ea, dar să ştiţi că îmi este foarte greu să-mi amintesc toate detaliile astea după atîţia ani. Plus că nu le-am dat importanţă. Ce mare lucru că sunam soţia?

AMS: Vă explic de ce, pentru că atuci cînd v-am propus întîlnirea noastră, v-am spus că veţi avea posibilitatea de a îndepărta nişte speculaţii. Dvs. aţi negat mult timp drumul acasă. Aţi afirmat mereu că de la Casa Scînteii v-aţi dus direct la Televiziune şi lumea a zis: ascunde ceva. Militaru, Kostyal şi alţi agenţi sovietici vă căutau cu disperare la numărul 18.06.30. Era numărul de acasă?

II: Habar nu am de unde era acel număr. Să ştiţi că am întrebat-o şi pe soţie, ne-am chinuit, dar nu ne amintim de unde era numărul ăsta.

AMS: Eu le-am spus colegilor mei: «Domnilor, omul se ducea acasă să se schimbe. Era cu puloverul ăla jerpelit».

II (*rîde*): Nu era jerpelit! Vă spun eu adevărul: m-am dus acasă, printre altele, să las maşina.

AMS: Să ştiţi că amănuntele fireşti vă salvează, altfel veţi fi linşat istoric.

II: ?

AMS: Aţi intrat în casă?

II: Am schimbat vreo două vorbe cu soţia şi am plecat cu cei care se strînseseră acolo, că era multă lume în faţa casei mele, şi am plecat cu ei la Televiziune.

AMS: Bun, aţi mai avut o convorbire la CC cu tovarăşul Luca.

II: N-am vorbit cu nici un Luca.

AMS: Nu, aţi sunat la Cabinetul 1 şi aţi dat de un anume Luca.

II: Ah da, aveţi dreptate.

AMS: Al şaselea telefon a fost la Suzana Gîdea. Sunt mai multe versiuni. A venit la dvs., v-aţi dus dvs. la ea, aţi vorbit la telefon?

II: Nu, am trecut eu pe la ea, înainte de a părăsi clădirea. Eu lucram la etajul VII, ea la etajul I. Era speriată. Am salutat-o şi am plecat."

Mai mulţi martori afirmă că Ion Iliescu avea asupra sa o agendă. Pentru un moment, în cabinetul conducerii de la etajul 11 al Televiziunii, Ion Iliescu a abandonat această agendă, care a fost răsfoită de trei persoane: profesorul Răzvan Theodorescu, realizatorul Radu-George

Serafim şi ziaristul Mihai Tatulici. Toţi trei au relatat, în anii care au urmat, că la fila datei de 22 decembrie 1989, Ion Iliescu îşi notase ce făcuse pînă atunci în acea zi. A treia însemnare era „telefonat Ambasadei URSS". Cei trei au comentat între ei însemnarea, apoi au returnat agenda lui Ion Iliescu, iar acesta le-a spus că cele notate în agenda sa vor rămîne pentru istorie. Este, aşadar, perfect posibil ca scurta oprire acasă – negată mult timp de Ion Iliescu – să-i fi permis un prim contact cu Ambasada URSS. Probabil, unul neconcludent. Nu ştim de cine a dat acolo şi cît de consistentă a fost convorbirea. Era normal; surpriză ar fi fost să sune la Ambasada SUA. Pentru un tratat de istorie, pentru o analiză profesionistă, care nu poate face abstracţie de realităţile timpului şi de biografia personajului, gestul lui Ion Iliescu este şi justificat, şi firesc. Faptul că el va încerca şi de la Televiziune şi apoi va reuşi de la MApN sau de la CC să contacteze Ambasada URSS se poate înscrie uşor, fără prea multe complicaţii, în categoria procedurilor care limitau dialogul ambasadelor cu publicul în acea vreme (răspundea un ofiţer de serviciu, acesta informa pe cineva din conducerea ambasadei, acesta se sfătuia cu şeful rezidenţei KGB, luau contact cu Moscova: „am fost sunaţi de...", analizau şi luau o decizie asupra atitudinii – vorbesc în clar, evită contactul unui înalt funcţionar, dau un semnal indirect, subtil sau o parolă, refuză dialogul la următorul apel etc.)

Persoana care l-a însoţit pe Ion Iliescu în permanenţă, fostul angajat al Consiliului Culturii, Florin Velicu, a hotărît în 2005 să dea autorului primul interviu:

„Florin Velicu: A doua zi m-am dus la serviciu şi, l-a serviciu... Era clar că trebuie să se întîmple ceva cu Ceauşescu. La serviciu, prima măsură care s-a luat a fost că fosta preşedintă a ministerului a încuiat uşile.

AMS: Cine? Suzana Gîdea?

FV: Da, Suzana Gîdea.

AMS: Uşile de la intrare.

FV: Da, uşile de la intrare. Pentru ca nimeni să nu poată să iasă, să intre, să nu ştiu ce. Era un şir de şedinţe pe acolo, la care bineînţeles că noi, care eram simpli salariaţi şi nici în structura de partid – n-am fost în viaţa mea secretar de partid sau lider de sindicat măcar –, n-am participat. Noi stăteam cu colegii şi din cînd în cînd mai aflam ce se petrece în piaţă *(pe bulevard*, n.a.), pentru că, răspunzînd de biblioteci, mai aveam prieteni pe la anticariate, librării... Sunam eu şi mi se spunea: «Păi, acum se strigă Corneliu Mănescu, se strigă nu ştiu ce...»

AMS: Bîrlădeanu, Mazilu...

FV: Ei, pe fondul ăsta, cred că era..., dar să nu mă întrebaţi ore, pentru că la vremea respectivă nu aveam obiceiul să mă uit la ceas. La un moment dat, cînd am înţeles de la prietenii mei de la librărie, de la anticariat, că Ceauşescu e dus, să zic aşa – asta nu înseamnă că era plecat cu elicopterul, nu aveam informaţia asta –, mi-a venit brusc ideea să iau legătura cu Iliescu. L-am sunat pe Iliescu. Şi colegii mă împingeau. Ei ştiau legătura noastră...

AMS: Pe ce l-aţi sunat?

FV: Şi pe interior, şi pe direct. «Ia legătura cu el – mă îndemnau colegii –, pentru că tu ai fost cu el», nu ştiu ce... Era un lucru care se ştia în Direcţia mea. Iliescu nu răspundea la telefon.

AMS: Cum se numea Direcţia?

FV: Direcţia culturii de masă. Avea în subordine case de cultură, biblioteci... Nerăspunzînd nici pe unul, nici pe altul, l-am sunat acasă. Aveam numărul lui de acasă, relaţia era foarte bună, şi am vorbit cu doamna Nina, care era soţia lui. Mi-a spus că «Ionel poate să dea telefon, dar nu poate să primească, dar este sus în birou». În contextul ăsta, am ieşit din birou, pe hol m-am întîlnit cu directorul meu, care era un fost secretar de partid de la Olt, căruia i-am spus: «Dom'ne, eu dispar şi plec cu Iliescu, orice ar fi şi orice s-ar întîmpla». Spre surpriza mea, mi-a spus: «Succes!» A fost amuzantă scena. Am urcat un etaj, vă daţi seama că nu era o problemă, şi am intrat peste Ion Iliescu în birou, care, spre surprinderea mea, era foarte relaxat. Stătea de vorbă – nu ştiu dacă o să greşesc acuma, să vă dau o informaţie falsă sau nu, puteţi s-o verificaţi –,

discuta cred cu un băiat despre literatură. Îl chema Tudor Păcurariu, cred că era băiatul lui Francisc Păcurariu, scriitorul. Pe fondul ăsta, eu, care eram un tip mai agitat şi mai tînăr pe vremea aia, m-am repezit la dînsul şi i-am spus că trebuie făcut ceva să plecăm de acolo. Nu prea era încîntat de idee, chiar a trebuit să mă reped în el. La un moment dat, a sunat la Suzana Gîdea. Eu nu am înţeles de ce a sunat, dar a întrebat-o dacă e adevărat că Ceauşescu a căzut. Nu ştiu ce i-a răspuns Suzana, că vă daţi seama că n-aveam cum să aud ce vorbea ea, auzeam numai ce spunea el. Cert e că, după ce a închis, Ion Iliescu a spus: «A dracului şmecheră!».

AMS: Din relatarea dvs. este posibil să se confirme informaţia că i-a spus: «Du-te la CC, Ioane, ieşi acum, e momentul tău».

FV: Nu cred, după reacţia lui.

AMS: Păi, altfel cum vă explicaţi reacţia asta: «A naibii şmecheră?» Trecuse de partea lui.

FV: Eu l-am auzit pe el. A întrebat-o dacă e adevărat că a plecat Ceauşescu, nu mai e nici o scăpare, nu ştiu ce. Nu ştiu ce i-a spus, dar el a zis: «A naibii şmecheră»

AMS: Dar recunoaşteţi că e logic ce spun.

FV: Nu cred că asta a fost, pentru că Suzana era atunci – din ce-am aflat după revoluţie, în primele zile după revoluţie, nu acum, la 15 ani –, era în birou cu unul Zbîrcea, care era ofiţer de Securitate, şi ea n-a mai părăsit biroul ei. Nu cred că puteau să-i spună lui Iliescu aşa ceva.

AMS: Prezenţa ofiţerului de Securitate acolo nu este un argument că nu-i putea face îndemnul ăsta lui Iliescu. Erau şi ei trecuţi de cealaltă parte.

FV: Eu am participat personal la treaba asta şi vă spun nişte lucruri pe care le-am făcut eu. Prost, bine, cum am putut. Sunt lucruri bune pe care le-am făcut, plus lucrurile false care au existat şi în viaţa mea şi pe care le-am clarificat vizavi de Iliescu şi vizavi de mine, în primul rînd.

AMS: A închis telefonul.

FV: A închis telefonul. În momentul ăla m-am repezit eu la el să-l mai mobilizez, să zic aşa, hai să mergem, şi i-am băgat în cap o

idee, care dvs. vi se poate părea curioasă, dar e logică. Aveam o impresie clară atunci despre ea: Armata!, că era singura soluţie. I-am şi spus: «Haideţi să mergem la Armată. Armata pune ordine». «Măi, n-am cu cine să stau de vorbă la Armată, pentru că nu cunosc pe nimeni – mi-a răspuns el. Tu cunoşti pe cineva?» «Nu.» Am plecat pe scări. A mai venit un tip, care a devenit după 1990 director al Editurii Tehnice, îmi scapă numele, şi cu băiatul acela, cred că al lui Francisc Păcurariu, şi îi tot repetam această chestiune, că trebuie vorbit cu Armata. Era clar că singura forţă dintr-o ţară care poate să pună ordine e Armata, nu? Eu aveam respect pentru generalii noştri. Abia după 1989, cînd i-am cunoscut, poate cu excepţia lui Stănculescu, m-am îngrozit cît erau de tîmpiţi. N-am văzut adunătură de dobitoci mai mare. I-am propus să dăm telefon pe scurt, cînd m-a întrebat el şi a văzut că nu cunoşteam pe nimeni, să dăm telefon pe scurt de la Tamara Dobrin. De ce de la Tamara Dobrin? Pentru că ştiam că nu este acolo. Ea stătea pe la CC.

AMS: Ce funcţie avea?

FV: Era vicepreşedintă şi pe la Cultură, era şi preşedinta FDUS, sau cam aşa ceva. Nu prea venea prin minister. Venea o dată pe săptămînă şi stătea trei ore. Iliescu n-a vrut să intre acolo. Şi de acolo ne-am dus la Hegedus. Din acest moment pot să vă clarific ce oră era, pentru că exact atunci începuse transmisia pe televizor. Nu ştiu la ce oră a început...

AMS: 13.00, 13.05.

FV: Începuse transmisia pe televizor. Biroul lui Hegedus era plin. Plin era, cu tot felul de salariaţi, bineînţeles. Se uitau la televizor. Eu îl cunoşteam pe Hegedus, lucrînd în aceeaşi instituţie. De fapt, şi Iliescu îl cunoştea foarte bine. Şi eu i-am zis: «Domnule, fă legătura cu cineva de la Armată». Zice: «Pot să-i fac cu Hortopan sau cu Stănculescu». Mi-a şi explicat Hegedus de ce: cu fiecare din cei doi lucra la spectacolele omagiale. A sunat la minister. Deşi au trecut 15 ani, şi acum îmi aduc aminte, era numărul 272 pe scurt.

AMS: 262.

FV: 262, pe scurt. A sunat la minister şi a dat peste Stănculescu. Stănculescu i-a spus, n-am auzit, dar am înţeles chestia asta de

la el *(de la Ion Iliescu*, n.a.)... «Mă cheamă acolo.» Stănculescu i-a spus să vină acolo. A fost un moment de genialitate a lui Iliescu, pe care l-am văzut uitîndu-se la televizor.

AMS: Cînd Iliescu vorbea la telefon cu Stănculescu era lume în jur?

FV: Da, multă.

AMS: Cam cîte persoane?

FV: Toţi salariaţii de la Hegedus, 10-15 persoane. Iliescu era fixat pe televizor...

AMS: Încercaţi să vă aduceţi aminte ce-i spunea Iliescu lui Stănculescu?

FV: «Care e situaţia?» Lucruri pe undeva generale. «Care-i situaţia, ce se întîmplă?» Probabil că ăla îi dădea nişte răspunsuri, dar esenţial era că îl chema insistent acolo.

AMS: La MApN.

FV: Da, la Armată.

AMS: Probabil i-a spus că este la conducerea Armatei.

FV: Nu se auzea. Noi auzeam doar ce spune Iliescu, nu ce spune Stănculescu. Ştiu că a dat un telefon şi la Televiziune. Dar era fixat pe ecranul televizorului, era ca un magnet. Cînd a văzut Televiziunea deschisă, cu tot ce se întîmpla acolo, haosul ăla... Repet, eu aş face această mişcare de traveling, vizavi de poziţia lui din biroul său, unde era foarte pasiv şi discuta relaxat, şi poziţia electrizantă, cînd a văzut ce se întîmplă la Televiziune. Eu cred că în momentul ăla s-a gîndit că pierde trenul. Ceva s-a întîmplat cu el, că a devenit electrizat. Am plecat de la Hegedus...

AMS: A mai dat şi alte telefoane?

FV: Nu. De aici încep încurcăturile istoriei şi falsurile. Pentru că foarte multă lume a vrut să mă facă pe mine... Bine, unii m-au făcut şi ofiţer acoperit.

AMS: Vă pot explica eu de ce...

FV: Şi eu vă pot explica de ce cei doi *(Gelu Voican Voiculescu şi Sergiu Nicolaescu*, n.a.) m-au făcut şoferul lui Iliescu. În realitate, n-am plecat eu cu el din Casa Scînteii. El a plecat cu maşina lui, eu

cu maşina mea, împreună cu o colegă de la Hegedus, Marcela Iacob este numele ei, şi am plecat la el acasă. Eu, după Iliescu...

AMS: O secundă. Să ne înţelegem: Iliescu a mai avut cel puţin alte două convorbiri telefonice. Vorbeşte cu Suzana Gîdea, vorbeşte cu Stănculescu, vorbeşte la Televiziune, vorbeşte acasă cu Nina...

FV: Da. De la Hegedus.

AMS: Vorbeşte la Comitetul Central, unde dă de un revoluţionar pe nume Luca.

FV: De asta nu ştiu eu. Nu cred că a mai vorbit cu cineva.

AMS: O recunoaşte Iliescu pe televizor, la prima intervenţie.

FV: Eu încerc să vă spun adevărul şi nu cred că e cazul să vă luaţi după el, pentru că şi eu l-am ascultat cînd spunea că a coborît cu toţi colaboratorii de la Editura Tehnică pînă în curte, şi el cobora numai cu mine şi cu...

AMS: Nu există dubii asupra existenţei convorbirii la CC.

FV: Domnule Stoenescu, decît să vă mint... N-am surprins această scenă. Apoi, era şi importanţa, atenţia... una era cînd vorbea cu Stănculescu la Armată şi altceva cînd vorbea cu un oarecare.

AMS: Importantă ca informaţie este chestiunea că nu avea cum să vorbească de la telefonul lui, putea doar să dea telefon. De asta s-a dus la Hegedus.

FV: Eu am dat telefon şi pe fix, şi pe interior. De aici a ieşit această informaţie falsă, tîmpită, că i-a cerut voie Suzanei Gîdea. Aia e o tîmpenie pe care Pleşiţă a scos-o.

AMS: Ca să ne înţelegem: eu abordez acest subiect dintr-o poziţie total depolitizată în raport cu evenimentele la zi. Nu mă interesează ce face Iliescu acum, în ce partid este şi că va avea un congres etc. *(La Congresul PSD din zilele de 21 şi 22 aprilie 2005, Ion Iliescu nu a mai fost ales la conducerea partidului, funcţia fiind preluată de fostul ministru de Externe, Mircea Geoană*, n.a.) Pe mine mă interesează reconstituirea evenimentului istoric.

FV: Şi eu la fel. Sunt retras din politică.

AMS: Bun. Aţi plecat cu maşinile acasă la el. A intrat în casă?

FV: Da.

AMS: Cam cît a stat?

FV: Pot să vă spun că era lume multă acolo. El a intrat, spunînd că vrea să vadă dacă merge cu el şi soţia, Nina.

AMS: Cam cît a stat înăuntru?

FV: Vreo jumătate de oră.

AMS: Deci a stat în casă cam o jumătate de oră! El, acest interval, această intrare şi rămînere în casă o jumătate de oră, o neagă.

FV: Nu are cum. Lumea aştepta, iar eu la un moment dat m-am întrebat ce se întîmplă, de ce întîrzie atîta, merge sau nu merge doamna Nina?

AMS: Vorbea la telefon, dădea nişte telefoane.

FV: Probabil, probabil. El era foarte preocupat de Televiziune. El voia să ajungă acolo, nu la Armată, unde se putea întîmpla altceva.

AMS: Prin urmare, să punctăm că în mod categoric Ion Iliescu a stat acasă o jumătate de oră.

FV: Categoric! De acolo am plecat, el cu maşina nu ştiu cui, spre Televiziune, eu din nou cu maşina mea şi cu Marcela Iacob înăuntru..."[327]

Ajuns la Televiziune, Iliescu va spune în mai multe rînduri: „Trebuie să luăm legătura cu Ambasada URSS", ceea ce indică sau un posibil eşec al primului contact, sau o simplă deplasare acasă pentru a-şi lăsa maşina. În absenţa adevărului, sunt singurele ipoteze logice. Cu excepţia acestui moment, comportamentul lui Ion Iliescu nu era acela al unui agent KGB, cum s-a afirmat în dese rînduri. Un agent KGB aflat în mijlocul unei revolte populare provocate de agenţia sa nu pierde vremea la editură, nu dă telefoane ca să se asigure că poate pleca, nu se duce acasă să se consulte cu soţia. Confuzia asupra comportamentului, dar mai ales a felului în care s-a implicat în evenimentele din Bucureşti, a venit din imaginea greşită, de agent KGB din filmele de acţiune americane, care s-a proiectat asupra persoanei sale. Rolul atribuit de URSS principalului disident politic al regimului lui Ceauşescu, aşa cum am mai arătat, nu era acela de a se implica în diversiune, în revolta populară, nici în tentativele de reorganizare a puterilor

[327] Interviu din 17 aprilie 2005, Predeal, în arhiva autorului.

statului, aşa cum s-a întîmplat. Planul era ca, după înlăturarea lui Ceauşescu şi înlocuirea acestuia cu un membru al CPEx, Ion Iliescu să preia conducerea unei aripi a partidului comunist, lansînd un program perestroikist ca bază doctrinară a unui nou partid, socialist-democrat, după modelul lui Gorbaciov. Astfel se asigura rămînerea României în sfera de influenţă sovietică, în Tratatul de la Varşovia şi sub controlul Moscovei în condiţiile liberalizării Estului comunist. Din cauza rezistenţei lui Ceauşescu, a nevoii de a declanşa o diversiune sîngeroasă, de a provoca o represiune astfel încît Ceauşescu să devină odios, iar populaţia în sfîrşit să se revolte, scenariul sovietic nu s-a putut împlini aşa cum a fost proiectat. Ezitările lui Ion Iliescu îşi aveau cauza în necunoaşterea sau incertitudinea dacă să intre sau nu în mijlocul evenimentelor care se derulau, să iasă în faţă mai devreme, dublate de firea sa prudentă, neintervenţionistă. Pentru a se asigura asupra mişcărilor sale, pentru a putea fi reperat, Ion Iliescu avea nevoie de un contact cu Ambasada URSS, de un telefon. Am comentat acest aspect împreună cu Virgil Măgureanu:

„AMS: Vă întrerup cu o ipoteză şi v-o supun atenţiei, mai ales cu experienţa dvs. Nu credeţi că e posibil ca Ion Iliescu să fi avut cu totul alt rol dat de sovietici, şi anume acela de a constitui o fracţiune reformistă în sînul PCR, cu care să construiască apoi un partid social-democrat perestroikist, cum a fost construit de alţi oameni ai Moscovei în celelalte ţări socialiste?

Virgil Măgureanu: Acum dvs. vă referiţi la scenariul schimbării line, fără conflict?

AMS: Într-adevăr, la asta mă refer, la scenariul care a funcţionat în toate celelalte ţări, unde a fost răsturnat vechiul lider al partidului, înlocuit cu un membru prosovietic al Biroului Politic, dar în acelaşi timp, în partid, Moscova a creat şi aripa care se desprinde şi formează noul partid social-democrat, condus de adevăratul succesor desemnat de Moscova, cel care ia puterea prin alegeri libere. În felul acesta se asigura elementul-cheie – legitimitatea. Nu e cazul nostru. Aici Ceauşescu a rezistat, a dat peste cap

varianta transferului de putere sub control sovietic şi a fost nevoie de intervenţia diversionistă. În acel moment Iliescu ieşea din rolul lui. Trebuia să anunţe, nu credeţi?

VM: Pare verosimil.

AMS: Senzaţia mea este că Ion Iliescu a fost nevoit să se amestece în evenimentele care scăpaseră de sub control, intrînd în rol mai devreme şi mai nesigur. A simţit nevoia să anunţe Ambasada sovietică de faptul că se implică imediat în ceea ce se întîmpla la Televiziune, în stradă...

VM: Eu cred că dvs. minimalizaţi. Lucrurile au fost mult mai solid pregătite. Eu însumi, cu zece ani înainte de a se produce evenimentul, pe parcursul anilor '80 – am documente, scrisori pe care i le-am trimis –, m-am adresat lui şi i-am atras atenţia asupra rolului pe care urma să-l joace la momentul căderii lui Ceauşescu, în conducerea politică viitoare a României (...)"[328]

În timp ce urca spre studiourile Televiziunii, Ion Iliescu se va întîlni cu Petre Roman, care tocmai ieşea după ce citise primul program politic, avînd mai mult forma unui apel: „Eu, oricum, decisesem să mă întorc aici *(în clădirea CC*, n.a.) Noi, în momentul cînd ieşeam – deci, spre Pangratti – intra pe scări domnul Iliescu. Zice: «Ce faci aici?» Zic: «Vin din piaţă. Am citit o declaraţie...» Eu am semnat acea declaraţie cum m-a tăiat pe mine capul: «Frontul Unităţii Poporului». Asta a fost inspiraţia mea! Declaraţia în sine, mă rog, merită s-o luaţi, că există caseta video. Şi mai zice domnul Iliescu: «Dar declaraţie în numele cui?» «Am făcut-o eu şi am semnat: Frontul Unităţii Poporului»"[329]. Pentru că această întîlnire s-a dezvoltat într-un moment important al revoluţiei, i-am cerut amănunte lui Petre Roman:

„AMS: L-aţi întîlnit pe Iliescu pe scări, în timp ce plecaţi din TVR. Pe la ce oră?

Petre Roman: După ora 14.00.

---

328 Interviu din data de 23 iulie 2005, în arhiva autorului.

329 Arh. SR, *Stenograma nr. 90/8.03.1994, Audiere Petre Roman*, p. 10.

AMS: A avut loc dialogul cunoscut... l-aţi informat de declaraţia citită la televizor şi el v-a întrebat: «Dar declaraţie în numele cui?», iar dvs. aţi spus: «Am semnat-o cum m-a tăiat capul: Frontul Unităţii Poporului». Aţi intrat cu el înapoi în clădire?

PR: Da, am intrat, dar pentru foarte scurt timp. Atunci Iliescu a spus că este bine să meargă cineva la Armată. Nu dădea ordine, vorbea aşa, în stilul activiştilor... este bine să se ducă cineva. «Bine, mă duc eu!» – am spus şi am plecat cu Montanu şi Gelu Voican."[330]

În timp ce diferiţi indivizi se înghesuiau să ajungă „să se vadă la televizor", Ion Iliescu apare pe post şi spune următoarele lucruri:

„Ion Iliescu: Stimaţi tovarăşi, prieteni, cetăţeni, sunt şi eu stăpînit de emoţie ca şi toţi ceilalţi care au vorbit înaintea mea şi ca toţi cetăţenii acestei ţări, care trăiesc momente excepţionale. Dinamica desfăşurării evenimentelor din ultimele zile a fost fără egal. Nimeni nu se aştepta ca acest regim care se voia atoatestăpînitor, atoateştiutor, atoatefăcător, care nu manifesta luciditatea minimă necesară pentru a înţelege momentele de dramatism pe care le trăieşte naţiunea română, să facă un semn de rezolvare pe cale normală, pe cale paşnică, prin înţelegere, cu cetăţenii ţării a problemelor grave cu care se confruntă şi economia ţării, tensiunea politică şi se face în ultimă instanţă vinovat de crimă odioasă... împotriva poporului. Vinovatul principal este Ceauşescu. *(Voce din off: „Aşa e!")* Acest om fără inimă, fără suflet, fără creier *(Voce din off: „Fără raţiune")*... fără raţiune...

O voce: ... să fie prins şi judecat.

II: ... care nu voia să cedeze, un fanatic care stăpînea cu metode medievale această ţară şi a ajuns pînă la această situaţie dramatică de-a deschide foc, de-a... de-a comanda foc împotriva oamenilor acestei ţări. Şi avea neruşinarea să vorbească în numele poporului! Să vorbească în numele apărării suveranităţii şi independenţei naţionale! Cine? El? Care a pus în pericol soarta acestei ţări şi a împins în mizerie poporul acestei ţări. Şi, precum vedeţi, a fugit, a fugit ca un neruşinat,

330 Alex Mihai Stoenescu, *Interviuri despre revoluţie*, Ed. RAO, Bucureşti, 2004, p. 172.

cînd a trebuit să dea socoteală în faţa poporului. Un iresponsabil! Se fac vinovaţi şi alţii. Va veni vremea judecăţii limpede, lucide, pe bază de judecată ordonată *(în sensul de ordine*, n.a.) Ceea ce ne trebuie... în momentul de faţă situaţia este oarecum stăpînită. Am vorbit la telefon acum 20 de minute cu generalul Victor Stănculescu. Se află la MApN, a dat dispoziţie, s-au retras trupele care erau dispuse în oraş cu dispoziţie de a trage, a întors înapoi o coloană de blindate care fusese ordonată să vină dinspre Piteşti spre Bucureşti... *(aplauze, bravo!)...* iar... la Sibiu era o situaţie încordată, unităţile Securităţii au atacat unitatea militară... Eu sper, nu ştiu unde se află pentru că la Ministerul de Interne nu mai e nimeni, generalul Stănculescu n-a mai putut să intre în legături operative cu nimeni din partea MI, probabil că şi ei au fugit ca şi conducerea politică... Apelăm la unităţile Securităţii şi la securişti, aşa cum s-a mai făcut apel de la acest microfon, să se trezească în acest ultim ceas... să se lepede de această... clică ordinară de trădători ai patriei. Ăştia sunt trădătorii patriei. Nu Milea pe care l-au ucis... *(insinuare că l-a ucis Securitatea!,* n.a.) Deci, tovarăşi, în momentul de faţă există garanţii că armata se află alături de popor. Sper ca acest apel să ajungă la toate unităţile din ţară, să ajungă şi la unităţile Securităţii şi la cei din aparatul Securităţii care au fost împinşi spre această crimă odioasă. Facem în acelaşi timp apel la toată populaţia ţării, ca să dea dovadă de luciditate şi de disciplina socială necesară pentru a pune ordine. Pentru că ne-a împins în haos şi dezordine clica bezmetică a lui Ceauşescu. Poporul nostru trebuie să dea dovadă de maturitate în aceste momente, să ne putem reorganiza pe baze democratice. Vom constitui în cursul acestei zile un **comitet al salvării naţionale**, care să înceapă să pună ordine... *(aplauze).* Fac apel, acum este trei fără un sfert (14.45)... În jur de ora cinci (17.00), la sediul Comitetului Central să vină toţi cei responsabili care se pot angaja în această operă constructivă de care trebuie să ne apucăm încă de astăzi, inclusiv la cei şase militanţi ai partidului, care au dat dovadă de patriotism, care s-au adresat ţării, care au făcut apel la luciditate şi către Ceauşescu, s-a dovedit incapabil de aşa ceva, alţi asemenea militanţi care sunt *(poate mai bine trebuie chemaţi aici, aici trebuie să... aici... – spune cineva*), la sediul Comitetului Central se află reprezentanţii populaţiei. Am vorbit la telefon cu

cabinetul nr. 1 *(rîsete).* Nu mai era nici persoana nr. 1, nici secretarul şi secretariatul acestei persoane. Mi-a răspuns un tovarăş Luca, nu ştiu cine o fi săracul, mi-a spus că el şi alţi cîţiva, care fac parte dintr-un Comitet Naţional, sunt acolo. Mi-au cerut să mă prezint. I-am spus cine sunt, nu m-a cunoscut omul şi n-am putut să închei un dialog.

Mihai Bujor: O să vă cunoască.

II: O să... deci, trebuie neapărat să ne organizăm într-un **Comitet de salvare naţională.** Să elaborăm un program de acţiune cu două obiective majore. În primul rînd, măsuri imediate pentru ordine şi pentru asigurarea desfăşurării vieţii normale, aprovizionarea populaţiei, transport, tot ce este necesar..."[331]

În perspectivă istorică, cuvîntarea lui Ion Iliescu se prezintă astăzi, la 15 ani de la revoluţie, ca o intervenţie valoroasă, plină de virtuţi, atît în ce priveşte conţinutul, cît şi în privinţa formei. Ea marca în primul rînd o diferenţă perceptibilă în valoare şi coerenţă faţă de intervenţiile anterioare, care, cu excepţia celei a lui Sergiu Nicolaescu, avuseseră un caracter mai degrabă specializat, adresat cu preponderenţă Armatei (Voinea, Chiţac, Militaru). Era intervenţia unui politician, a unui om cu experienţă, iar lucrul ăsta s-a simţit imediat pe ecran. În al doilea rînd, Ion Iliescu a fost cel mai categoric şi dur în privinţa regimului şi a lui Ceauşescu. El a lansat atunci un atac violent la adresa conducerii superioare a partidului pe care a acuzat-o de crimă odioasă, ceea ce corespundea perfect adevărului, şi făcînd-o totodată direct şi fără echivoc responsabilă. Apoi l-a indicat ca vinovat pe Ceauşescu, făcîndu-i şi un portret precis: „Om fără inimă, fără suflet, fără creier, fără raţiune... un fanatic care stăpînea cu metode medievale această ţară". Cu excepţia strigătului lui Petre Roman din balconul CC – „moartea dictaturii lui Ceauşescu" – nimeni nu avusese curajul să-l atace atît de dur pe Ceauşescu, pentru că oamenii încă se temeau, nu ştiau unde se află, în ce măsură unităţi militare sau ale Securităţii au trecut sau vor trece de partea lui. Ion Iliescu avea avantajul că la acea oră ştia din sursa cea mai autorizată că Armata a trecut în întregime de partea revoltei populare şi că are o comandă unică, în persoana generalului Stănculescu. Ion

[331] Mihai Tatulici, *op. cit.*, pp. 42-43.

Iliescu l-a prezentat inteligent pe Ceauşescu în cele două ipostaze ale sale: criminal şi laş, fugind „cînd a trebuit să dea socoteală în faţa poporului". El anunţă apoi convorbirea telefonică avută cu Stănculescu, moment important, mai ales pentru că venea imediat după intervenţia agitată şi îngrijorătoare a lui Sergiu Nicolaescu în legătură cu situaţia comenzii la MApN. În acest pasaj apare şi un amănunt important – situaţia incertă a Ministerului de Interne şi preocupările lui Stănculescu de a-l contacta –, amănunt care ne permite să credem că dialogul telefonic dintre cei doi a fost mult mai consistent, a atins o serie de subiecte decisive, care, oricum, au cuplat cele două personalităţi la problematica statului din acel moment. Aici nu poate fi vorba de procese revoluţionare, de fenomene sociale sau militante care conduc mişcarea maselor, ci de înţelegeri între vîrfuri ale organizării politico-militare a statului, în sensul gestionării puterii. Ele nu au avut un caracter conspirativ – nu avem probe –, ci doar confidenţial, dar au marcat apropierea necesară între reprezentantul forţei care declanşase lovitura de stat militară şi reprezentantul cel mai viabil al alternativei politice din acel moment. Un moment straniu, încă neexplicat, este acela în care Ion Iliescu acuză Securitatea că l-a asasinat pe generalul Milea, atitudine deloc izolată, pentru că o va repeta şi în balconul CC, mai tîrziu în acea zi. Ion Iliescu nu a explicat niciodată de unde a avut această convingere, iar noi doar putem presupune că i-a fost inspirată tot de Stănculescu. Este posibil ca acesta, aflat în clădirea CC la momentul dramatic al împuşcării lui Milea, să fi ştiut mai multe, dar nici el nu a dat amănunte. În spiritul consistent al intervenţiei sale, Ion Iliescu convoacă o şedinţă la sediul CC pentru ora 17.00 la care îi invită pe toţi oamenii responsabili, indicînd deja pe o parte dintre ei – autorii *Scrisorii celor şase*. E greu să ne dăm seama acum dacă se referea în general, la oameni responsabili, maturi şi lucizi, sau la activişti ai partidului care se opuseseră regimului Ceauşescu. Legătura imediată cu autorii *Scrisorii celor şase* indică mai degrabă a doua variantă. Ea nu este criticabilă, pentru că Ion Iliescu nu putea propune formarea unei structuri organizatorice de criză decît din disidenţi şi activişti ai partidului neimplicaţi în represiune şi care aveau control asupra structurilor centrale şi teritoriale ale partidului. Pentru gîndirea lui Ion Iliescu de atunci, pentru dimensiunea ideologică reală

a revoltei populare de la acea oră – limitat anticeauşistă – şi pentru situaţia reală din stradă, nici nu putem avea pretenţii la mai mult. De altfel, această impresie este întărită şi de ceea ce spune în continuare cunoscutul disident: el anunţă că a telefonat la Cabinetul 1, unde a vorbit cu „un tovarăş Luca, nu ştiu cine o fi, săracul". Nu putea fi decît un reprezentant al revoltei populare, al poporului pe care însuşi Ion Iliescu îl invoca, un revoluţionar, mai ales că acesta îi comunică existenţa unei forme de organizare, a unui Comitet Naţional (era vorba de cel propus de Alexa Visarion). Atitudinea lui Ion Iliescu faţă de acea persoană, uşor ironică şi superioară, indică o distanţă între „săracul Luca", omul din popor, şi „oamenii responsabili" ai partidului pe care îi chema la organizarea unei structuri necesare gestionării crizei. Faptul că mai tîrziu au fost cooptaţi şi simpli revoluţionari face parte dintr-o altă secvenţă a evenimentelor. Ca analişti obiectivi şi detaşaţi de mormanul acuzelor publicistice, nu-i putem reproşa lui Ion Iliescu nici această atitudine, dar ea trebuie înregistrată tocmai pentru a nu ne îndepărta de realitatea acelui moment. Mai ales că în continuare viitorul preşedinte al ţării va propune el însuşi o formă de organizare şi o denumire: **comitet al salvării naţionale.**

Este un alt punct-cheie al primei sale intervenţii televizate. La acea oră, Ion Iliescu ştia, de la *Europa liberă*, că la Timişoara există Frontul Democrat Român, ştia de la televizor prin vocea lui Mircea Dinescu că există şi propunerea Frontului Unit Muncitoresc, pe scările Televiziunii Petre Roman îi vorbise de Frontul Unităţii Poporului, iar de la „săracul Luca" a aflat că există şi un Comitet Naţional al Revoluţionarilor. Avea, aşadar, la dispoziţie cel puţin patru denumiri, dar a ales Comitetul Salvării Naţionale, denumire aleasă şi convenită în URSS, la nivel înalt sovieto-francez.

Cazul „Frontul Salvării Naţionale"

Am arătat într-un alt capitol unde a apărut această denumire, cum a fost ea folosită anterior în presa franceză şi de ce confuziile cu profesorul Melian sunt o diversiune. Organizarea unui Comitet sau Front al Salvării Naţionale în România a fost propusă de

URSS, în cadrul proiectului de sprijinire a apariţiei unor formaţiuni perestroikiste în republicile sovietice şi în ţările satelite, a fost transmisă mai întîi grupului militar condus de Nicolae Militaru, apoi şi fraţilor Stoica de la Iaşi, care l-au aşezat drept semnătură pe primul program politic al revoluţiei. Securitatea a aflat din timp de existenţa acestei propuneri, aşa cum arăta foarte clar colonelul Gheorghe Raţiu, şi care este originea sa. Ion Iliescu era la curent cu această denumire înainte de revoluţie. O mai auzise. În timpul audierii de la Comisia senatorială, colonelul Goran va dezvălui acest fapt:

„Gheorghe Goran: Ce ştiu despre generalul Militaru, ştiu că încerca să ia contact cu diferite persoane cu funcţii sau mai puţin cu funcţii din aparatul de partid, întotdeauna din aparatul de partid, şi chiar au fost cîteva întîlniri de-ale domnului Militaru, pe care noi am încercat să le controlăm şi, mai mult sau mai puţin, am reuşit. Şi s-a întîlnit cu: domnul Măgureanu, cu domnul Iliescu, cu domnul Virgil Ioanid, în Parcul Tineretului. Din toate aceste întîlniri a rezultat un singur aspect mai important: că este nevoie să facem ceva, nu pentru a schimba regimul, ci pentru a face ceva împotriva lui Ceauşescu. Momentul cel mai profund şi mai semnificativ este, după *Scrisoarea celo şase,* în acest anturaj, care, de fapt, nu s-au întîlnit niciodată toţi, doar cîte doi, aşa. S-a pus problema: «Noi ce facem? Că, dacă cei şase au ieşit la *Europa liberă* cu scrisoarea respectivă, noi o să fim mai puţin cunoscuţi». Şi atunci s-a ajuns la concluzia că trebuie să facă şi ei ceva. Cel care trebuia să facă şi el ceva a fost domnul Iliescu. Şi domnul Iliescu a spus: «Da, o să mă ocup să fac şi eu o scrisoare. Care va fi publicată la *Europa liberă».* Ideea domnului Militaru a fost ca această scrisoare să fie transmisă în numele **Frontului Salvării Naţionale.** Domnul Iliescu a spus: «Nu e bine. Mai bine o trimitem ca în numele Frontului Patriotic Socialist». Deci, astea au fost convorbirile, discuţiile ca ceva să se facă. În condiţiile acestea s-a hotărît – nu ştiu dacă v-am spus data trecută –, era să stăm de vorbă cu domnul Iliescu şi să-l temperăm, să nu facă această scrisoare.“[332]

---

[332] Arh. SR, *Stenograma nr. 90/4 mai 1994, Audierea colonelului Goran Gheorghe*, p. 26.

Douăzeci de pagini mai departe, stenograma audierii colonelului Goran conţine şi afirmaţia că s-a stat de vorbă cu Ion Iliescu „după scrisoarea din aprilie“[333]. Fiind un moment atît de important, am căutat să aflu alte amănunte, astfel că un ofiţer superior al DSS a confirmat cele declarate de colonelul Goran, precizînd însă că „doar într-un loc Goran este imprecis: nu s-a stat de vorbă cu Iliescu. S-a făcut altceva, printr-un agent de influenţare, dar care a fost deconspirat dintr-o prostie, motiv pentru care după decembrie ’89 a fost şi el marginalizat, ca şi comandorul Radu. Iliescu şi-a dat seama că de la acel om se scurg informaţii“. Unul dintre agenţii infiltraţi de Securitate în grupul Iliescu a fost generalul George Popa. Racolat de sovietici la sfîrşitul anilor ’60, generalul Popa va fi „întors“ de Securitate şi folosit pentru culegerea de informaţii şi influenţare. Primind misiunea de a-l convinge pe Ion Iliescu să renunţe la acţiunea convenită cu Militaru, el se deconspiră şi va fi marginalizat. Prin Decretul-lege nr. 21 din 28 decembrie 1989, el va fi avansat la gradul de general-locotenent, apoi trecut pe linie moartă.

În presa postdecembristă s-a dezbătut aprins povestea aceasta a Frontului Salvării Naţionale anterior revoluţiei şi s-a găsit pînă la urmă o explicaţie într-o confuzie cu scrisoarea profesorului Melian trimisă postului *Europa liberă*, realizatorul TV Vartan Arachelian încercînd o clarificare. Primul instrument sigur pe care îl avem la dispoziţie este cronologia. Aceasta, ajutată de informaţiile suplimentare prezentate mai sus, ne-ar putea lămuri asupra cazului. Alexandru Melian a scris un Apel către participanţii la Congresul al XIV-lea al PCR la sfîrşitul lunii iulie 1989 şi a fost difuzat „la sfîrşitul lunii august, începutul lunii septembrie“[334]. Conform liderilor UMRL (Uniunea Mondială a Românilor Liberi), care au primit acest mesaj, el a ajuns la Paris în iunie 1989, nu în iulie, şi a fost adus de un tînăr care a afirmat „că a fost trimis de un grup de persoane ce au alcătuit acest apel“, „persoane marcante din Partid şi Securitate ce urmăreau să-l împiedice pe Ceauşescu să fie din

---

333 *Ibidem*, p. 46.

334 Vartan Arachelian, *Revoluţia şi personajele sale*, Ed. Nemira, Bucureşti, 1998, p. 87.

nou numit la congresul din noiembrie 1989". Nu pare a fi scrisoarea lui Melian. Tînărul a putut fi identificat în persoana fotbalistului Dan Mihai Florea din Belgia, care însă acţionase în numele conspiraţiei militare conduse de sovietici. Ion Raţiu a lămurit această problemă în *Jurnalul* său:

„Duminică, 24 decembrie 1989: (...) Danny (Dan Mihai Florea) îmi telefonează din Belgia. Am vorbit cu Comandorul? mă întreabă. Nu, i-am răspuns. Mi-a dat numărul lui la Bucureşti. Îl cheamă Radu Nicolae. (Este cel care mi-a scris în aprilie, în numele organizaţiei **«O».** Mi-au cerut sprijin logistic şi de arme pentru incapacitarea celor vizaţi, nu uciderea lor. Se avea în vedere o lovitură de palat. Am temporizat.)

Luni, 25 decembrie 1989: Pe la 04.45 sună telefonul. E Radu Nicolae. Încîntat să-mi vorbească. Sunt mulţumiţi. Întreaga armată a fost solidară cu poporul. M-a întrebat dacă am citit scrisorile lui. Cele pe care mi le adusese prietenul Danny, curier special trimis de mine în ţară să le aducă."[335]

Aşadar, nu este vorba de nici un Alexandru Melian. El îşi atribuie Apelul trimis participanţilor la Congresul PCR în numele FSN. Dan Florea vorbeşte de un grup de persoane din Partid şi Securitate, iar după revoluţie Ion Raţiu află că grupul respectiv era cel militar. Cumva impacientat că nu citise şi nici nu ştia pe unde mai sunt scrisorile comandorului Radu Nicolae, Ion Raţiu porneşte să le caute, le găseşte şi constată că erau semnate în numele Frontului Militar Român. Conţinutul lor este dezvăluit tot în jurnal:

„Luni, 25 decembrie 1989: (...) FMR (Frontul Militar Român, cu ramificaţii pînă la nivelul companiilor) are numeroase scopuri (mi se scrie): ă anularea actului de abdicare a regelui, (b) legalizarea partidelor politice, (c) relegalizarea Bisericii Unite, (d) alegeri libere. Examinează, apoi, cum se poate face acţiunea, mijloacele necesare

335 Ion Raţiu, *În fine, acasă. Note zilnice. Decembrie 1989–Decembrie 1990*, Ed. Univers, Bucureşti, 1999, p. 28.

lor şi stabilirea unui contact sigur. Încheie, cerîndu-mi să transmit MS regelui «asigurarea stimei şi devotamentului nostru». Radu Nicolae îmi trimite, de asemenea, «Scrisoarea CMR adresată opiniei publice româneşti şi internaţionale».“[336]

Confuzia vine de la UMRL – altă explicaţie logică nu poate exista –, Doru Novacovici sau altcineva de acolo confundînd mesajele primite de Ion Raţiu de la grupul militar aflat sub control sovietic, în aprilie 1989, şi semnate Frontul Militar Român, şi *Apelul* din iulie 1989, semnat Frontul Salvării Naţionale, venit se pare de la profesorul Melian. Profesorul Melian trimite propria sa scrisoare în iulie, la *Europa liberă*, printr-o doctoriţă. În acel moment, în lumea emigraţiei româneşti se producea un fenomen de relativă unificare, astfel că şi scrisorile profesorului ajungeau în acelaşi loc, la Uniunea Mondială a Românilor Liberi. Cronologia pe care o propun se sprijină pe toate datele obţinute pînă acum:

11 martie 1989 – se citesc la BBC primele fragmente din *Scrisoarea celor şase.*

Aprilie 1989 – au loc întîlniri conspirative între membrii grupurilor politic şi militar (FMR) în care se dezbate situaţia lor de inferioritate ca urmare a apariţiei *Scrisorii celor şase*. Ion Iliescu se angajează să trimită la *Europa liberă* o scrisoare. El afirmă că a compus-o şi i-a dat-o lui Virgil Măgureanu, care i-a spus că nu a mai transmis-o.

Aprilie 1989 – Grupul militar, în primul rînd Nicolae Militaru, ajunge la concluzia că Ion Iliescu nu are curajul să se implice în acţiune şi decide să acţioneze singur, trimiţînd scrisorile cu caracter proregalist şi cu planul unei lovituri de palat lui Ion Raţiu;

Aprilie 1989 – La UMRL ajunge emisarul comandorului Radu Nicolae cu scrisoarea Frontului Militar, o tentativă a grupului militar de a suplini inactivitatea grupului civil; aici este posibil să fie o confuzie a lui Doru Novacovici, dar ştim că, în timpul întîlnirilor conspirative, generalul Militaru cerea deja semnarea documentului în numele FSN.

---

[336] *Ibidem*, p. 29.

Iulie 1989 – profesorul Alexandru Melian trimite o scrisoare la *Europa liberă*, prin intermediul unei doctorițe, și afirmă că este autorul *Apelului* către Congresul PCR; traseul Radu Nicolae – Dan Florea nu ar fi avut intermediari.

Se pot formula de aici mai multe ipoteze:

1. Documentele ajunse la Ion Rațiu au aparținut exclusiv grupului militar. Documentul FSN este altceva, poate chiar al profesorului Melian. Comandorul Radu Nicolae trimite un plan de lovitură de palat și o „Scrisoare a CMR adresată opiniei publice românești și internaționale", în timp ce al doilea document politic este „Apelul către Congresul al XIV-lea al PCR".

2. Doru Novacovici face o confuzie între documentele FMR și documentul FSN, greșind și luna în care le-a primit – iunie sau iulie.

3. Exasperați de inactivitatea grupului civil și fără să știe că Ion Iliescu a fost avertizat, grupul militar elaborează un rînd de scrisori și îl trimite pe același canal spre UMRL.

4. Nicolae Militaru folosește denumirea FSN sugerată de rețeaua KGB din România, fără să știe de existența profesorului Melian.

5. Profesorul Melian face și el o confuzie între documentul pe care l-a trimis și Apelul către Congresul PCR citit la *Europa liberă* sau și-l asumă pentru a acoperi o legătură periculoasă.

Dacă privim cu atenție conținutul programului Frontului Militar Român, vom observa straneitatea caracterului său proregalist și, cu totul neașteptat, atingerea problemei Bisericii Unite! Acestea erau într-adevăr puncte ale programului UMRL și de aceea devin foarte suspecte în gîndul unui Militaru sau Radu Nicolae. Ion Rațiu vorbește de mai multe scrisori, iar dacă ne reamintim afirmațiile conducătorilor Securității asupra controlului total pe care îl exercitau în anturajul lui Ion Rațiu, avem tot temeiul să credem că acel canal era dirijat de Securitate. Securitatea era în stare să formuleze un program pe placul UMRL, să ceară bani de la Ion Rațiu și să intre în posesia lor – aproximativ 1 milion și jumătate de lei. Or, dacă toți banii cheltuiți de Rațiu cu diferite acțiuni și proiecte de răsturnare a lui Ceaușescu au ajuns la Securitate, înseamnă că UMRL era într-adevăr puternic infiltrată sau că

Securitatea se infiltrase bine chiar în interiorul Frontului Militar Român. Această versiune este confirmată de Virgil Măgureanu. În timpul audierii sale la Comisia senatorială, şeful SRI de la acea dată a furnizat mai multe amănunte despre acest caz. El afirmă – sigur, şi din poziţia pe care o avea în 1994 şi care îi permitea să verifice – că Radu Nicolae fusese racolat de Securitate: „Dacă am pomenit de Radu Nicolae este ca să-mi justific ceea ce am spus aici de o tensiune interioară a mea. Omul acesta a făcut declaraţii publice, în care încerca să-şi confere o statură de disident, şi el a comis nişte acte care l-au adus la puşcărie în toamna lui 1987 şi a scăpat de acolo, turnîndu-ne. Şi apoi a declarat la ziar în 1990 şi ulterior că, de fapt, Securitatea mă proteja pe mine, îl proteja pe actualul preşedinte şi că de aceea el a fost ameninţat că dacă vorbeşte de Măgureanu *(probabil „cu",* n.a.) capeţi 15 ani şi, dacă nu vorbeşti, scapi"[337]. Generalul Vlad nu s-a oprit asupra acestui aspect pe timpul audierilor sale, dar este perfect posibil ca acel „agent de influenţare desconspirat printr-o prostie" să fi fost o altă persoană din anturajul lui Ion Iliescu. Este însă sigur că Securitatea controla toate mişcările şi actele celor două grupuri conspirative de inspiraţie sovietică, inclusiv legătura stabilită cu Ion Raţiu.

Securitatea a informat mai departe – Vlad pe Ceauşescu – asupra stadiului avansat în care se găsea penetrarea acelor grupuri. Cercetarea acestui caz a dezvăluit etapele pe care le-a parcurs Securitatea în cazul Ion Iliescu, printr-o notă pusă la dispoziţie de o persoană implicată în operaţiune:

Notă

În legătură cu investigarea şi documentarea cazului Ion Iliescu în perioada ulterioară apariţiei *Scrisorii celor şase,* menţionez că au existat trei etape distincte:

Etapa de fixare. A fost fixată activitatea grupului Iliescu, ce făcea, în ce anume consta activitatea şi s-a stabilit că se limita la discuţii, fără vreun consens acţional. A fost descoperită ca sigură

337 Arh. SR, *Stenograma nr. 10/27.10.1993, Audiere Virgil Măgureanu*, p. 31.

calitatea lui Ion Iliescu de şef al grupului. S-au documentat clar intenţiile şi jocul lor, în sensul întocmirii unor apeluri sau proteste ce urmau a fi transmise în străinătate. Tot în această etapă a fost documentată relaţia cu KGB-ul ca fiind indubitabilă.

Etapa a doua se poate caracteriza prin ordinul primit de Securitate de la Nicolae Ceauşescu de a destrăma grupul. Acţiunea consta în a-l determina să renunţe la activitate, iar pe unii membri ai grupului să părăsească grupul. S-a reuşit, dar cu preţul unei deconspirări grave (om valoros).

Etapa a treia. I s-a raportat lui Nicolae Ceauşescu stadiul acţiunii şi acesta a dispus chemarea lui Ion Iliescu la Comitetul Central al PCR. Deşi chemarea sa este certă, nu deţinem informaţii asupra persoanei cu care a stat de vorbă. Estimăm a fi un membru CPEx.

Din mai multe cazuri se poate desprinde ideea că Securitatea proteja aceste grupuri cu scopul de a-şi asigura propria protecţie după căderea lui Ceauşescu. De asta nu-i aresta şi îl atenţiona pe Iliescu să nu scrie. Asta, adică apariţia publică a unui text semnat de Ion Iliescu, însemna, exact ca în cazul Petre Mihai Băcanu, obligaţia Securităţii de a-i dezvălui lui Ceauşescu stadiul supravegherii, de a-i raporta cu ce se ocupă grupurile respective, poate şi legătura cu KGB, poate şi legătura cu UMRL, de a-i furniza lui Ceauşescu informaţii pe baza cărora Iliescu, Militaru şi ceilalţi să fie arestaţi, pierzînd un atu foarte important pentru supravieţuirea sa ca instituţie. În cazul unei ieşiri la *Europa liberă* a lui Ion Iliescu, printr-un manifest anticeauşist, Securitatea nu putea risca să ascundă vreo latură a conspiraţiei pe care o descoperise şi o controla, pentru că altfel devenea ea însăşi suspectă. Această teză nu se susţine. Securitatea i-a fost loială lui Ceauşescu pînă aproape de sfîrşit. Securitatea îl informa pe Ceauşescu asupra grupurilor disidente, iar gradul de reacţie a fost o decizie care i-a aparţinut lui. Pe de altă parte, este în metodologia serviciilor de informaţii să controleze o reţea şi nu să o distrugă, pentru a cunoaşte toate ramificaţiile ei şi pentru faptul simplu că, după o distrugere de reţea, inamicul caută să construiască alta, iar serviciul de informaţii respectiv trebuie s-o ia de la capăt cu descoperirea, infiltrarea şi tentativa de control.

Dînd la o parte mesajul profesorului Melian, ca fiind o inițiativă independentă – dacă nu cumva este inspiratoarea denumirii FSN pentru sovietici încă din 1982! –, rămîne de clarificat sursa denumirii alese de Ion Iliescu în după-amiaza de 22 decembrie. Comandorul Radu Nicolae a explicat într-o emisiune de televiziune: „În legătură cu Frontul Salvării Naționale. Vreau să vă informez că în 1985, în luna ianuarie – după 13 ianuarie, cînd a avut loc întîlnirea dintre Militaru, Radu și Măgureanu, și cînd s-au lămurit anumite lucruri dintre cele două grupuri – s-a constituit de către Ion Ioniță Comitetul Salvării Naționale, despre care noi nu știam nimic (...) În legătură cu manifestul pe care l-am trimis noi domnului Rațiu. Este vorba despre manifestul grupului Militaru, care nu avea nimic comun cu acel tînăr fotbalist, prin care noi am trimis de trei ori domnului Rațiu scrisori. Una a fost trimisă în iunie, alta în octombrie și ultima pe 13 decembrie, cu manifestul care nu s-a mai citit. Deci, să nu se facă confuzie între **Comitetul Salvării Naționale,** care a luat naștere la inițiativa lui Ioniță, și Frontul Salvării Naționale al domnului profesor“[338]. Din colaborarea serviciilor secrete sovietice și franceze, ca urmare a înțelegerilor la nivel înalt, a rezultat decizia de sprijinire a grupurilor disidente Militaru și Iliescu, militar și respectiv politic, sub acoperirea de Comitet al Salvării Naționale care trebuia să inițieze apariția unei formațiuni politice numite Frontul Salvării Naționale. Una din modalitățile de sprijin a fost tipărirea de manifeste cu semnătura Frontului Salvării Naționale, introducerea lor clandestină în țară și răspîndirea în orașele unde era planificată provocarea revoltei populare. Astfel au ajuns și la Iași. Colonelul Rațiu a confirmat, de exemplu, capturarea unui astfel de transport: „În calitatea pe care o aveam, de șef al Informațiilor Interne la Departamentul Securității Statului, cu două luni înainte confiscasem la intrarea în țară, unde se voiau introduse în mod clandestin, 10 000 de manifeste de mărimea unei coli de hîrtie, tipărite pe hîrtie bleu și portocalie în limba română – se pare că în Franța, experții au spus că pare a fi hîrtie franțuzească și tipar francez – și semnate **Frontul Salvării Naționale.** Introducerea se încerca să se

[338] Vartan Arachelian, *op. cit.*, p. 95.

facă prin Germania Federală, printr-un autotir care venea din Germania Federală. Aceste manifeste anunţau crearea **Frontului Salvării Naţionale** ca formaţiune care îşi propune înlocuirea lui Ceauşescu la conducerea ţării şi a regimului comunist. Cu aproximativ şapte-zece zile înainte de revoluţie, posturile de radio *Deutsche Welle*, *France International*, *BBC*, *Vocea Americii*, *Europa liberă* anunţau constituirea unei noi grupări de opoziţie – **Frontul Salvării Naţionale** – care îşi propune să preia conducerea în România"[339]. De la *Europa liberă*, fostul director Emil Hurezeanu va rămîne cu următoarea impresie: „Eu consider că şi scrisorile FSN-ului de atunci – venite în cel puţin trei variante diferite, inclusiv grafice, din mai multe ţări, din mai multe surse, surse care şi-au păstrat riguros anonimatul pînă astăzi – fac parte din aceste operaţiuni de măsuri active ale serviciilor sovietice şi ale serviciilor româneşti"[340]. Emil Constantinescu sugerează că între Ion Iliescu şi profesorul Melian exista o legătură: „În 1990, după ce fusesem ales prorectorul Universităţii, lectorul Melian de la Facultatea de Filologie, care îl cunoştea bine pe Iliescu, pentru că lucraseră împreună la UASCR şi UTC, mi-a povestit şi mie despre scrisoarea trimisă de el şi nu am motive să nu-l cred, dar, aşa cum a arătat şi Emil Hurezeanu *(vezi citatul de mai sus*, n.a.), *Europa liberă* a fost (şi s-a lăsat folosită) în acea perioadă pentru lansarea unor diversiuni care urmăreau promovarea unor teme sau persoane anti-Ceauşescu"[341]. Faptul este confirmat de fostul şef al unităţii anti-KGB din Securitate: „În 2 ianuarie 1989, dacă bine reţin, mare alertă la Ambasada URSS între cadrele de informaţii, că au primit o scrisoare din care rezulta că e un comitet de salvare. Ei au primit-o în 31 decembrie 1989 sau 1988. Eu cred că în 1989 *(2 ianuarie*, n.a.). Şi au pornit toţi la atac, cadrele de informaţii, trimise imediat"[342]. Acţiunea viza doar răsturnarea lui Ceauşescu, nu şi a regimului.

339 *Ibidem*, p. 85.

340 Emil Hurezeanu, *Europa liberă şi revoluţia* în *O enigmă care împlineşte şapte ani. Timişoara 1989–1996*, Fundaţia Academia Civică, Bucureşti, 1997, p. 94.

341 Emil Constantinescu, *Adevărul despre România*, ediţie-pilot, Ed. Universalia, Bucureşti, 2004, p. 143.

342 Arh. SR, *Stenograma nr. 111/12 iunie 1994* (continuare audiere), *Audierea generalului Victor Neculicioiu*, p. 3

Cadrele de informaţii sovietice de la Ambasadă, reprezentanţa Tratatului de la Varşovia, reprezentanţa economică, între care mulţi basarabeni, n-au reuşit să găsească pe autorii scrisorii. Cu acest prilej, o parte din cei contactaţi de sovietici, cu scopul de a afla pe autorul ei, au turnat la Securitate contactele, astfel că s-a extins imaginea acţiunilor KGB în România. Securitatea a avut atunci ocazia să descopere cît de vastă este reţeaua KGB aici. A fost o operaţie sovietică nereuşită, o ratare, una din erorile care se fac în munca de spionaj, dar şi o întărire a convingerii că Securitatea îi este evident ostilă. Generalul Neculicioiu mai spune un lucru interesant Comisiei senatoriale: de multe ori conducerea KGB de la Moscova fabrica ea materiale şi documente şi le trimitea în România, inclusiv ambasadei sale, punînd-o astfel la lucru fără ca aceasta să cunoască originea informaţiei.

Prin urmare, cazul FSN, de fapt al denumirii structurii pe care Ion Iliescu o anunţa în după-amiaza zilei de 22 decembrie la Televiziune, se poate sintetiza printr-o legătură directă între iniţiativa sovietico-franceză şi grupul militar din România, legătură cunoscută şi de Securitate. Deşi Ion Iliescu nu era mulţumit de această denumire, generalul Nicolae Militaru a fost acela care a insistat să se păstreze, pentru că marca legătura cu URSS, şi a reuşit. În momentul victoriei, cînd Ion Iliescu era preocupat de contactarea Ambasadei URSS, improvizaţii de tip Frontul Unit Muncitoresc sau Frontul Unităţii Poporului nu puteau avea prioritate în faţa unei denumiri care venea, cum se spune, din adînca ilegalitate.

A doua intervenţie la Televiziune a lui Ion Iliescu

Ambiguităţile pe care le-a întreţinut Ion Iliescu în toţi aceşti ani au permis nu numai speculaţiile presei, ci şi suspiciunile istoricilor şi analiştilor politici. Este posibil ca Ion Iliescu să considere acele amănunte ale traseului său din 22 decembrie 1989 ca nesemnificative, dar pentru istorici ele pot fi foarte importante. Este la fel de posibil şi plauzibil ca Ion Iliescu să nu fi perceput dimensiunea reală a prezenţei lui Victor Stănculescu la conducerea MApN, să nu

fi înţeles pe moment că tocmai dăduse o lovitură de stat militară, dar pentru istoric contactul între principalul disident – disident = opozant din interiorul partidului – şi autorul unui puci care se derula paralel cu revolta populară este de cea mai mare greutate faptică. De altfel, în momentul în care faci bilanţul apelurilor sale telefonice din acea după-amiază, înainte de a ajunge la Televiziune, poţi observa că a fost foarte activ şi bine informat: îşi sună soţia, sună la MApN, se duce la Suzana Gîdea, sună la CC pe scurt, dar a sunat şi la Televiziune, după cum singur recunoaşte: „Atîta doar am coborît pînă la Hegedus, la Consiliul Culturii, şi pe telefonul scurt am dat un telefon la Televiziune, am dat de Petre (Constantin) care mi-a confirmat cele aflate şi i-am spus că mă îndrept spre Televiziune“[343]. S-a îndreptat spre casă, unde a fost aşteptat de Mihai Bujor Sion, Ioana Pavelescu şi de soţia lui Sergiu Nicolaescu. Bujor Sion nu a plecat de capul lui să-l aducă; în noaptea de 21 decembrie îl ţinuse la curent cu cele ce se întîmplă în centru, primind informaţii de la Ion Caramitru şi Mircea Dinescu.

În momentul în care se încheiase prima intervenţie în direct a lui Ion Iliescu, pe ecranul televizorului a apărut înscrisul: „La ora 17.00, la CC al PCR“, apoi Mircea Dinescu îl bagă în istorie pe Silviu Brucan. Acesta va fi cel de-al doilea personaj care va rosti cuvîntul magic al ţintei spre care trebuia să se îndrepte România: „Problema principală acum este de a asigura trecerea de la dictatură la democraţie... evitînd dezordinea şi anarhia“[344]. Ieşind pe holul Televiziunii, Ion Iliescu şi Sergiu Nicolaescu au fost surprinşi într-un dialog semnificativ de revoluţionarul Florin Filipoiu: „După un timp, din Studioul 5 au ieşit: Sergiu Nicolaescu, I. Iliescu, ofiţerii superiori de MApN şi «generalul». Discutau aprins. M-am apropiat şi l-am auzit pe Ion Iliescu spunînd: «Trebuie să mergem la ambasada sovietică». Am văzut negru în faţa ochilor şi m-am repezit urlînd la el: «Ce să căutaţi acolo?» Sergiu Nicolaescu m-a oprit, iar Ion Iliescu m-a privit uimit şi mi-a spus: «Tu nu ştii, eşti prea tînăr, dar aşa trebuie». Sergiu Nicolaescu a

[343] Mihai Tatulici, *op. cit.*, p. 22.
[344] *Ibidem*, p. 44.

confirmat: «Aşa trebuie, tu eşti prea tînăr». Grupul s-a depărtat“[345]. Nu avem nici un motiv să credem că este o scenă inventată. După alte cîteva intervenţii, între care cea a lui Răzvan Theodorescu, om de televiziune, s-a deosebit prin calm şi raţiune, cerînd protejarea patrimoniului naţional, a vorbit din nou Ion Iliescu, introdus în emisie de Ion Caramitru:

„Ion Iliescu: Stimaţi tovarăşi, concetăţeni, vreau să mai spun cîteva cuvinte în completare la ceea ce am spus înainte. Pericolul cel mai mare care ne paşte acuma este să se declanşeze anarhie. Deja sunt semnalări că grupuri de cetăţeni dezordonaţi, dezorganizaţi devastează magazine, sparg vitrine. Ăsta nu-i un semn bun pentru schimbarea, pentru transformările care au loc astăzi în ţară, trebuie ca poporul să acţioneze ca o forţă ordonată şi organizată... să se vadă că aici se face ordine. Cu contribuţia, cu participarea, cu prezenţa oamenilor muncii, cu participarea activă a poporului şi nu a unor conducători care s-au autointitulat conducători, s-au autointitulat aleşi ai poporului, s-au autointitulat comunişti, nu au nimic de-a face nici cu socialismul, nici cu ideologia... comunismului ştiinţific... Au întinat numai numele Partidului Comunist Român, au întinat numai memoria celor care şi-au dat viaţa pentru cauza socialismului în această ţară. Dar noi trebuie să ne organizăm, trebuie să asigurăm desfăşurarea normală a lucrurilor. Deci, singurul apel pe care-l fac în momentul de faţă, pînă vom fi în măsură să prezentăm un program amplu de acţiuni, acţiuni care să vizeze măsuri imediate, care în cîteva zile să facă ordine în ţară şi într-o perioadă imediată să asigure îmbunătăţirea vieţii oamenilor şi desfăşurarea normală, pe baze democratice, a vieţii sociale, ca şi un program de perspectivă care să ne asigure o dezvoltare aşa cum şi-o doreşte acest popor. Să intrăm în rîndurile civiliza... naţiunilor civilizate ale Europei. Deci, primul apel pe care vreau să-l fac, şi rog şi cei care urmează... este aici reprezentantul Ministerului de Interne. Am discutat cu armata, vom mai discuta cu organele de ordine..., dar în primul rînd cetăţenii

[345] *Ibidem*, p. 197.

să se organizeze şi să asigure paza bunurilor publice, paza magazinelor, paza tuturor instituţiilor, deci tot ceea ce ţine de buna desfăşurare normală a activităţii noastre. Vă mulţumesc şi vom continua să mai dialogăm în cursul zilei de azi."

A doua intervenţie a lui Ion Iliescu a fost determinată de informaţiile care veniseră ca o avalanşă în Televiziune despre haosul din Capitală şi apariţia actelor de jaf şi vandalism. De asemenea, ea pare influenţată de Silviu Brucan, în primul rînd prin repetarea ţintei acelei transformări, care trebuie să fie democraţia. Intervenţia lui Brucan a fost scurtă şi precisă, conţinînd două idei esenţiale: trecerea la democraţie şi ordinea. A doua intervenţie a lui Ion Iliescu dezvoltă aceste două idei. El va folosi întreaga sa autoritate pentru a face un apel la ordine, lansîndu-se apoi într-un adevărat acces de furie, pe deplin justificat, împotriva fostei conduceri politice, căreia i se datora criza în care căzuse ţara. Momentul trebuie legat de acel pasaj al primei intervenţii în care îl acuză pe Ceauşescu pentru faptul că nu a cedat la timp, că „nu manifesta luciditatea minimă necesară pentru a înţelege momentele de dramatism pe care le trăieşte naţiunea română, să facă un semn de rezolvare pe cale normală, pe cale paşnică, prin înţelegere, cu cetăţenii ţării a problemelor grave cu care se confruntă şi economia ţării". În viziunea lui Ion Iliescu – şi viziunea corectă – atît represiunea cît şi haosul declanşate după fuga lui Laşă i se datorau lui Ceauşescu şi lichelelor din jurul lui. Din sentimentul de nemulţumire pentru criza pe care trebuia s-o gestioneze s-a născut furia pe liderii regimului Ceauşescu. De aici şi celebrele fraze: „... s-au autointitulat aleşi ai poporului, s-au autointitulat comunişti, nu au nimic de-a face nici cu socialismul, nici cu ideologia... comunismului ştiinţific... *(voia să spună, dar n-a spus, „marxist leninistă"*, n.a.) Au întinat numai numele Partidului Comunist Român, au întinat numai memoria celor care şi-au dat viaţa pentru cauza socialismului în această ţară". S-a pus prea mare preţ pe această declaraţie. De fapt s-a pus un preţ politic, folosit în lupta politică pentru a demonstra că Ion Iliescu era un perestroikist, un nostalgic al socialismului ideal, la care visa şi Mihail Gorbaciov.

Acest lucru era de ordinul evidenţei, nici nu putea fi altfel, la fel cum a crede că Armata ar fi predat puterea unui grup anticomunist, proamerican sau prooccidental şi ar fi introdus monarhia sau un regim democratic, cu o Justiţie independentă care să o judece pentru represiune, este de ordinul fanteziei. Petre Roman, care avusese mai multe discuţii cu el înainte de revoluţie, îi face un portret exact: „Credea atunci şi a continuat multă vreme să creadă, mai mult sau mai puţin făţiş, că regimul trebuie salvat, înlăturîndu-i doar excesele şi disfuncţiile, făcînd să înceteze mascarada lui grotescă. Cel pe care duhul popular l-a poreclit Ivan Ilici n-a fost niciodată altceva decît un perestroikist întîrziat“[346]. L-am rugat pe Petre Roman să-mi explice sursa acestei convingeri: „În discuţiile avute cu Ion Iliescu înainte de revoluţie, el spunea destul de des: «Cîte lucruri bune s-ar putea face în ţara asta dacă n-ar fi Ceauşescu! Cît a stricat omul ăsta!» Deci, în discuţiile anterioare, Iliescu rămăsese clar pe o poziţie că trebuie făcută o strategie pe structura aia, care exista atunci“. Chiar şi bătrînii supravieţuitori ai PNŢ acceptau că „noua conducere trebuia recrutată tot din vechile structuri ca să poată fi acceptată de aparatul de stat şi partid care deţinea puterea în întreaga ţară“ şi „în tot cazul, atît grupul nostru, cît şi opinia publică în general considera ca normală această evoluţie a evenimentelor, deoarece nu exista pentru moment o altă soluţie mai bună, pentru a succede la conducerea ţării“[347]. Faptul că presa a ţinut loc mulţi ani de Opoziţie, a permis exagerarea politică, nerealistă a importanţei cuvintelor lui Ion Iliescu. Dreaptă politică nu mai exista de mult, iar cei cîţiva legionari care supravieţuiseră erau şi ei foarte bătrîni. Mai important a fost mesajul său pentru ordine şi reorganizare. El era, de fapt, o reacţie la fenomenul natural de consumare a revoltei populare, de epuizare a rolului ei activ şi de transformare în debandadă, pericol ce pîndeşte orice revoluţie. Iliescu încerca să recupereze (pentru el) valoarea autentică a revoltei, uitînd însă – nu a fost singurul – cu ce popor are de-a face, în ce hal fusese adus.

---

346 Petre Roman, *Libertatea ca datorie*, Ed. Dacia, Cluj Napoca, 1994, p. 117.

347 Ion Diaconescu, *După temniţă*, Ed. Nemira, Bucureşti, 2003, p. 208.

După a doua intervenţie a lui Ion Iliescu, Teodor Brateş îl va prezenta pe Alexandru Bîrlădeanu, „academicianul... veteran al mişcării noastre revoluţionare...“, probabil ca urmare a participării sale la acţiunea sovietică *Scrisoarea celor şase*. Discursul lui Bîrlădeanu a conţinut o idee principală, un atac deschis la adresa Partidului Comunist Român, de fapt a conducerii, a activului de partid care nu se solidarizase cu apelul *Scrisorii celor şase*. Bîrlădeanu dădea glas nemulţumirii sale, dar şi a lui Silviu Brucan, faţă de lipsa de reacţie a activului de partid în faţa tentativelor sovietice de a produce o schimbare a lui Ceauşescu din interiorul structurii de partid. El va spune: „Partidul Comunist Român de 20 de ani s-a făcut incapabil şi inapt să guverneze, pentru că partidul s-a predat în mîinile unui singur tiran (...) Iar acum, după 20 de ani de zile, la vărsarea aceasta de sînge a poporului, partidul s-a dovedit şi nedemn să mai guverneze“. Era teza constituirii unei alternative politice, aşa cum organizase URSS în alte state comuniste, pe principiile *perestroikăi*, alternativă ce nu se conturase din cauza lipsei de ecou a *Scrisorii celor şase* în rîndurile partidului, iar acum era nevoită să facă eforturi disperate de a se impune în plină criză şi cu morţii la uşă, la uşa Comitetului Central. Intervenţia lui Alexandru Bîrlădeanu, pentru a i se putea înţelege sensul, trebuie cuplată cu cea a lui Silviu Brucan. În aceste condiţii, declaraţia anticomunistă a lui Florin Filipoiu, revoluţionarul de la baricadă, care cerea comisii de anchetă care să investigheze abuzurile nomenclaturii, încetarea spionării populaţiei de către Securitate, numirea de specialişti la conducerea ministerelor, va trece neobservată şi uitată timp de 15 ani. Din acel moment Televiziunea lucra exclusiv pentru grupul Ion Iliescu.

Mesajele Miliţiei şi ale Securităţii

În următoarea jumătate de oră, cam între 15.15 şi 15.45, pe ecranul televizorului se vor prezenta mai multe personalităţi ale Miliţiei şi Securităţii, dînd garanţii că instituţiile lor au retras sprijinul regimului Ceauşescu şi susţin revolta populară. Au vorbit

colonelul Ruşi, de la Inspectoratul General al Miliţiei, care a anunţat că „Miliţia este alături de popor", apoi a spus că generalul Cîmpeanu, „care şi-a asumat rolul să coordoneze activitatea", a ordonat trecerea lucrătorilor ei la misiuni de ordine, în înţelegere cu revoluţionarii. După cîteva minute, va vorbi şi generalul Cîmpeanu, care s-a prezentat în calitatea pe care şi-o asumase atunci cînd a emis ordinul de trecere a Miliţiei de partea revoltei populare: „în prezent la comanda Miliţiei ţării". El a reconfirmat intenţia de a-şi trimite agenţii pe stradă pentru păstrarea ordinii şi a făcut apel la populaţie să sprijine acest fapt. Situaţia din Ministerul de Interne a fost descrisă de generalul Romeo Cîmpeanu în timpul întrevederii din 4 februarie 2004:

„Romeo Cîmpeanu: (...) În ţară apăruseră probleme. Nu fac referire numai la Sibiu... Am stat cu telefonul deschis două zile, 21 şi 22. Mi se comunicau atacuri asupra sediilor, geamuri sparte, dar fără focuri de armă. La ora 12.03 am primit un telefon de la dispeceratul Direcţiei V, cu care colaboram, aveam o legătură, fiind vorba de traseele lui Ceauşescu, vizite etc. Şi mă sună dispeceratul şi-mi spune: «Uitaţi, acum pleacă Ceauşescu, zboară cu elicopterul. Ceauşescu a plecat». «Cum, dom'ne?– întreb, că nu înţelegeam. Care este situaţia?». Şi băiatul îmi răspunde: «Păi, suntem cam... în aer».

AMS: E bună! Revoluţia a avut multe momente comice.

RC: Eu am considerat atunci că am intrat în situaţie deosebită, conform regulamentelor. L-am chemat pe şeful de cabinet...

AMS: Staţi puţin! Ordinul IGM şi convorbirile cu generalul Vlad s-au petrecut înainte de plecarea lui Ceauşescu?

RC: Ore înainte! Cel puţin două ore.

AMS: Ceauşescu era încă şeful statului! Da, continuaţi cu situaţia deosebită.

RC: L-am chemat pe şeful de cabinet şi i-am ordonat: «Convoacă Consiliul Militar». Exista aşa ceva şi la Ministerul de Interne. Lipseau vreo doi-trei, plus vreo alţi doi-trei care erau în provincie. În circa 15 minute au început să apară cei mai importanţi comandanţi, iar unde comandantul lipsea, au venit locţiitorii. A venit atunci Pitulescu. Roşiu, şeful Judiciarului, era plecat. Şi le-am spus: «Măi

băieţi, Ceauşescu a plecat, nimeni nu ştie unde, am căutat să iau legătura cu tovarăşii din conducere şi nu am găsit pe absolut nimeni». Găsisem doar pe Rogojanu, de la cabinetul generalului Vlad. Zic: «Eu am dat telefoane ca să clarific situaţia şi nu am cu cine mă sfătui. Ce părere aveţi?». Am cerut să-i ascult pe fiecare în parte. Decizia asta a avut o foarte mare importanţă şi pentru mine, şi pentru ei. Deci, întreb: «Ce credeţi că ar trebui să facem?». Şi atunci, primul care a luat cuvîntul a fost colonelul Ruşi, care a spus: «Tovarăşe general, în primul rînd eu zic să daţi tabloul ăla jos», şi-mi arată tabloul cu Ceauşescu din spatele meu.

AMS: Acum rîd, dar cred că atunci nu vă ardea de rîs.

RC: «Măi băiete, îi spun, asta este cea mai simplă chestiune pe care o putem face. Ce mama dracului facem după aia? Sunt alte chestiuni mai grave.» Cum vorbeam aşa, exact în acel moment apare pe televizor Ion Caramitru, cu Dinescu, cu ceilalţi şi Ion Caramitru ne cere să trecem de partea lui!!! Hait! Atunci colegii au hotărît să aderăm la evenimente şi s-a hotărît ca eu să merg la TV şi să transmit punctul de vedere al Consiliului Militar al MI. La Televiziune lucrurile o luaseră repede razna, era dezordine şi ne băgau în cine ştie ce belea. Nu se folosea cuvîntul revoluţie *(între noi*, n.a.), nici discuţie de aşa ceva. Era o situaţie specială, o manifestaţie a muncitorilor. Îl iau pe Ruşi, că era cel mai cunoscut, iar în curte s-a urcat şi Suceavă în maşină. Bulevardul era o masă de oameni, nu se putea trece, aşa că am ocolit şi ne-am dat jos la Piaţa Aviatorilor. Am intrat în lume, cîţiva ne-au primit cu «huo», dar majoritatea a început să scandeze: «Miliţia e cu noi!» Eu eram civil, Suceavă era în uniformă. Am spus unde vrem să mergem şi imediat s-a făcut cărare, pînă am ajuns la carul de reportaj care era în curte, sub pasarelă. Am vrut să ne urcăm pe el, dar mulţimea ne-a cerut să urcăm la studioul 5 sau 4, nu mai reţin bine. Pe culoar m-am întîlnit cu Sergiu Nicolaescu, ne ştiam: «Bine c-aţi venit, tovarăşe general. Mă bucur că aţi venit». Caramitru intervine şi împreună ne pregătim să intrăm. În spatele meu, cineva i-a rupt un epolet lui Suceavă şi era şi cu capul descoperit. I-au aruncat cascheta. Bun, mă opresc şi îi întreb: «Ce doriţi să spun? Scrieţi-mi dvs. ce doriţi

să spun, că m-aţi chemat să dau o declaraţie». Era acolo un redactor pe care îl chema Enache. Caramitru dicta şi Enache scria.

Generalul Cîmpeanu scoate trei cartonaşe, tip carte de vizită mai mare, pe care este scris de Enache textul original dictat de Caramitru. Conţinutul lui este următorul:

«Către Miliţia din întreaga ţară: Toţi lucrătorii Miliţiei veţi purta banderolă tricoloră pe mîna stîngă. Din acest moment am primit sarcina să preiau comanda Miliţiei. Vă ordon să continuaţi serviciul de ordine, să asiguraţi protecţia cetăţenilor din partea Capitalei. Prin posturile de radio să primim informaţii la IGM de orice mişcare a vreunei unităţi militare.»

RC: Mi-am dat seama că nu prea ştiau ce să ceară. M-am îndoit că acest Caramitru, pe care eu îl ştiam doar ca actor, are puterea să mă numească la conducerea Miliţiei. Mai era şi chestia aia prin care Miliţia să verifice unităţile militare ale Armatei! Erau în afara realităţii, dar, pe de altă parte, era şi de înţeles. Oamenii aceia din TV mureau de frică. *(La Televiziune a vorbit mai întîi colonelul Ruşi, în două rînduri, apoi, după generalul Guşă a vorbit generalul Cîmpeanu.)* Am vorbit din studioul 5, ne-am pupat, ne-am îmbrăţişat şi am plecat cu acel Enache, cu maşina lui, înapoi la Inspectorat."

A luat cuvîntul apoi locotenent-colonelul inginer Gheorghe Stan, ca venind din partea Securităţii. El chiar va pronunţa clar poziţia în care se afla acolo: „reprezint Securitatea statului şi doresc să mă adresez colegilor mei, care în acest moment precis se uită cu multă atenţie pentru că eu am fost trimis aicea de o... de una dintre cele mai importante direcţii din Departamentul Securităţii Statului"[348]. Cu o voce tărăgănată, improprie atmosferei de acolo, locotenent-colonelul Stan, locţiitor al şefului Direcţiei II, va da asigurări că Securitatea statului a trecut de partea cetăţenilor şi va lansa un apel explicit către toţi colegii săi să depună armele „pentru că poporul

[348] Mihai Tatulici, *op. cit.*, p. 52.

român asta aşteaptă de la voi". A încercat apoi, însă incoerent şi stîngaci, să arate stupefacţia celor 120 de ingineri din unitatea sa la apariţia televizată a lui Ceauşescu din 20 decembrie cînd „ne aşteptam să-şi dea demisia, ne aşteptam să-şi dea demisia, (noi) o unitate întreagă..." Intervenţia sa a fost punctată de cea a colegului său, colonelul Ion Ionescu, care, ceva mai violent şi pornit împotriva lui Ceauşescu, a strigat: „(poporul) n-are pîine, n-are lumină..., n-are căldură şi el mergea şi el ştia..., ştia tot ce păţeşte poporul, ştia toate suferinţele poporului..." Gheorghe Stan nu vorbea în numele Securităţii, nu-l autorizase nimeni, şi se afla acolo în calitate de vecin şi apropiat al generalului Militaru. Însă milioanele de oameni care priveau scena nu cunoşteau aceste amănunte.

Momentul este important pentru istoria acestei tragedii care a fost revoluţia română, a tragediei ca preţ al libertăţii, pentru că el înregistrează în jurul orei 15.45 anunţul clar, explicit, intern şi internaţional, de solidaritate a ministerelor de forţă şi al serviciului de informaţii al ţării cu revolta populară.

La acea oră Armata, Ministerul de Interne în general şi Securitatea în particular dăduseră declaraţii transparente de aderiune la răsturnarea lui Ceauşescu. Acest lucru s-a uitat, în avalanşa de diversiuni care a urmat cu scopul de a crea un război civil între Armată şi Securitate. Cineva, care nu se aştepta la această atitudine, avea absolută nevoie să şteargă urmele.

Mai exista şi o convorbire telefonică secretă la acea oră, între Ion Iliescu şi colonelul Gheorghe Raţiu, comandantul Direcţiei I. Gheorghe Raţiu arată că a telefonat după ora 13.30 şi a dat la telefon de Ion Iliescu: „De la celălalt capăt al firului mi s-a răspuns: «Aici Ion Iliescu, vă ascult». Ştiam cine este Ion Iliescu şi atitudinea sa disidentă, pentru care, în ultimii ani fusese supus unui regim de persecuţie, între care şi acela de a fi dat în urmărirea organelor de Securitate. De aceea îl consideram primul posibil conducător care să introducă reforma atît de necesară în viaţa şi activitatea Partidului şi Statului. Cu încrederea cuvenită, i-am explicat că *vorbesc în numele comandanţilor*

unităţilor de Securitate internă, că am trecut de partea revoluţiei, că am făcut joncţiunea cu grupuri ale revoluţionarilor, dar că, în lipsa ministrului şi a adjuncţilor săi, dorim să se ştie adevărul şi *să ni se dea instrucţiuni* în legătură cu ceea ce avem de făcut, cum să acţionăm. Ion Iliescu mi-a părut sincer impresionat, *aflînd că şi unităţile de Securitate sunt de partea revoluţiei*. Cu un entuziasm deosebit m-a întrebat dacă-l cunosc pe generalul Victor Stănculescu. I-am răspuns afirmativ. Ion Iliescu a continuat: «Trebuie să suni la telefonul 262, la cabinetul ministrului Apărării şi să-i spui că ai vorbit cu mine. Să dea dispoziţie să fii primit în minister. Apoi, deplasează-te urgent acolo. Voi veni şi eu. Trebuie să formăm un Comandament militar unic care să asigure restabilirea ordinii şi un organism, care să-şi asume, în mod provizoriu, preluarea conducerii treburilor Statului, în condiţiile în care vechile structuri statale ceauşiste au fost desfiinţate». Am spus că am înţeles şi că în 30 de minute voi fi la Ministerul Apărării Naţionale. A urmat apoi convorbirea cu generalul Victor Stănculescu. Am avut şansa să-l găsesc imediat, deoarece el a răspuns la telefonul din cabinetul ministrului Apărării. Am perfectat primirea mea la minister“[349]. Colonelul Raţiu plasează această convorbire telefonică în legătură cu sediul CC, în sensul că operatorul telefonic i-a comunicat că îi face legătura acolo. După conţinutul convorbirii, aceasta s-a dus fie din clădirea Casei Scînteii – ca să poată fi la ora 13.30 –, după ce Iliescu vorbise cu Stănculescu, fie de la Televiziune, cu puţin timp înainte să plece la MApN. În aceeaşi manieră de a nega şi apoi recunoaşte – este posibil omeneşte şi să uite –, Ion Iliescu mi-a confirmat în timpul întrevederii din 2 decembrie 2004 cunoaşterea timpurie de către el a ataşamentului Securităţii faţă de revoluţie:

„AMS: Vedeţi deci că aţi tot vorbit la telefon din clădirea Casei Scînteii. Este, aşadar, posibil să fi vorbit şi cu colonelul Raţiu.

Ion Iliescu: Eu pe acest om nu-l ştiam, nici acum nu cred că-l ştiu. Am văzut ce spune aici, sunt fantezii.

---

[349] Gheorghe Raţiu, *Raze de lumină pe cărări întunecate*, Ed. Paco, Bucureşti, 1996, p. 205.

AMS: Domnule preşedinte, nu vedeţi cît de precis este reprodus dialogul? Chiar credeţi că inventează? Nu se poate. Este posibil să confunde el locul unde v-a găsit, dacă nu este Casa Scînteii, este Televiziunea, pentru că i-aţi cerut să ia legătura cu Stănculescu la MApN, pe scurt 262, şi să vă aştepte acolo.

II: N-avea unde să mă sune, eram în mişcare.

AMS: V-a sunat, pentru că Raţiu nu vă suna de capul lui. V-a sunat din ordinul generalului Vlad, v-a găsit undeva, Vlad l-a pus să vă sune.

II: Păi cine eram eu, în ce calitate?

AMS: Domnule preşedinte, aveaţi trei maşini de supraveghere. Cum adică cine eraţi? Pe mine nu mă supravegheau trei maşini şi nici nu m-a sunat şeful Direcţiei I a Securităţii pentru a-mi spune: «Tov. Stoenescu, vă raportez că Securitatea a trecut de partea poporului şi aşteptăm ordinele dumneavoastră».

II *(rîde):* Hai că ai haz!

AMS: Nici nu vreau să fiu dramatic. Vreau o discuţie deschisă.

II: Este adevărat. Securitatea a trecut atunci de partea populaţiei. Era o întreagă mişcare de trecere, pentru că toţi se simţeau apăsaţi de nenorocitul ăla. Abia aşteptau să scape de el. Şi Securitatea a răsuflat uşurată cînd a fugit Ceauşescu, l-au abandonat, l-au dat dracului.

AMS: Nu vă contrazic, aşa a fost, dar asta întăreşte veridicitatea telefonului lui Raţiu.

II: Nu mai ştiu, m-o fi sunat, nu mai ţin minte."

Important este că Ion Iliescu avea toate informaţiile necesare pentru a şti cu convingere că Armata şi Securitatea îl abandonaseră pe Ceauşescu şi, mai mult, că trecuseră de partea lui. De ce Ion Iliescu? Este chiar aşa greu de răspuns? Ştia cumva Securitatea, în particular şeful Direcţiei I, că urmărirea lui Ion Iliescu ca spion sovietic nu se sprijinea pe informaţii serioase, că era doar o obsesie a lui Ceauşescu? Din toate investigaţiile pe care le-am făcut, nu am aflat de vreun contact direct între rezidenţa sovietică de spionaj şi Ion Iliescu, ci doar cu agentura (români trădători, de tip Militaru). Acesta este şi motivul pentru care, în documentele Securităţii – dacă le vom

găsi vreodată –, este posibil ca Ion Iliescu să nu apară decît ca *legătură* în dosarul „Corbii", adică în calitate de persoană care avea legături cu români racolaţi de sovietici. Sau – altă ipoteză – să fi fost dorinţa şefilor Securităţii de a salva instituţia atît de puternică, încît să-l accepte pe omul Moscovei la conducerea provizorie a statului? Colonelul Raţiu, în ciuda aparenţelor de iniţiator, a acţionat în realitate din ordinul generalului Iulian Vlad, în temeiul ordinului acestuia de a se lua legătura cu reprezentanţii manifestanţilor. Raţiu nu va ezita şi îl va căuta direct pe Ion Iliescu. De ce? Un cuvînt anume folosit pe coperta unei cărţi a istoricului Cristian Troncotă îi supără pe foştii lideri ai Securităţii: *duplicitarii*. Eu nu aş folosi acest cuvînt, ci aş spune că a fost un „joc dublu". Este tipic oricărui serviciu secret să joace pe mai multe cărţi. În cazul nostru era vorba de viaţă şi de moarte, de salvarea serviciului de informaţii al ţării.

Capitolul XI

MOMENTUL-CHEIE AL REVOLUŢIEI

Armata predă Puterea lui Ion Iliescu

Motto:

> ***Alex Mihai Stoenescu:*** *Cine avea puterea în acel moment, domnule preşedinte, în momentul în care partidul se dizolvase în cîteva ore?*
> ***Ion Iliescu:*** *Sigur, Armata.*

A existat un moment decisiv al revoluţiei, moment care a dat cursul cunoscut al evenimentelor. El s-a produs aproximativ între orele 16.00 şi 16.30 la Ministerul Apărării Naţionale. De la Televiziune, grupul Iliescu s-a deplasat la MApN.

Între timp, mai devreme, generalul Guşă hotărîse să plece de la Timişoara şi în avion aflase că numele său a fost invocat la Televiziune. Prin comunicaţiile Marelui Stat Major i se aduce la cunoştinţă că la televizor a apărut generalul Militaru care i-a cerut – lui Guşă – să oprească măcelul. Generalul Ştefan Guşă cere atunci verificarea informaţiei şi i se raportează că nu se trage nicăieri. În jurul orei 15.00, cînd aterizează, este întîmpinat la aeroport de generalul Rus, care îi cere să meargă la Televiziune pentru a se adresa Armatei, deoarece s-au dat mai multe mesaje de către generali acolo şi trupele nu mai înţeleg nimic. Conştient de pericolul reprezentat de apariţia unui general în rezervă, despre care ştia că este agent sovietic, generalul Guşă se deplasează direct la Televiziune. Conform unei surse din MStM, Guşă a vorbit şi cu Stănculescu, acesta cerîndu-i să vină la MApN, deoarece toate comenzile se află acolo, iar Armata a raportat din întreaga ţară că are sub control situaţia. Guşă a refuzat, hotărînd că este mai important să dea un mesaj public care să anuleze apariţia lui Militaru şi, mai ales, să infirme că generalul Milea a fost un trădător. Încă de la acea dată, generalul Ştefan Guşă bănuia implicarea sovietică în evenimente, dar informaţiile primite de la

comandanţii subunităţilor militare din Timişoara erau vagi şi imprecise. A cerut venirea detaşamentului de la Buzău. Acesta a ajuns, conform Jurnalului său de luptă – ora 07.40, din ziua de 18 decembrie, dacă nu este falsificat –, după ce grupurile diversioniste sovietice se retrăseseră din oraş şi se deplasaseră spre alte localităţi ale judeţului şi spre Bucureşti. Guşă va vorbi la Televiziune, adresîndu-se Armatei cu ordinul de a se retrage în cazărmi. Din cuvîntarea sa, pasajul cel mai des citat este „Am reuşit să împiedicăm un măcel în masă", atacat cu ironie sau furie, neştiindu-se că, de fapt, Guşă nu se referea la ziua de 17 decembrie, ci la ordinul primit de la Elena Ceauşescu, în ziua de 19 decembrie, de radere a Timişoarei de pe faţa pămîntului. Pasajul important din intervenţia sa este: „Şcolile militare din Sibiu imediat intră toate în cazărmi. Alte unităţi din Sibiu imediat intră în unitate, în cazărmi. Nu se trage absolut nici un foc"[350]. Acest ordin nu a fost respectat, colonelul Dragomir continuînd canonada împotriva Inspectoratului MI din localitate, ordinul de a ataca şi trage fiind întărit de generalul Stănculescu. Momentul este semnificativ pentru situaţia de la comanda Armatei, unde este clar că se executau ordinele lui Stănculescu, nu ale generalului Guşă. Ministerul Apărării nu a dat publicităţii conţinutul celor trei convorbiri telefonice între Stănculescu şi Dragomir şi nu cunoaştem forma exactă a ordinelor primite de la Bucureşti. Cert este că la Sibiu trupele Armatei au tras în continuare, deşi exista ordinul explicit şi public al şefului Marelui Stat Major. Este unul dintre secretele loviturii de stat militare din acea zi şi este posibil să rămînă aşa, pentru că la începutul anului 1990 o serie de documente periculoase ale Armatei au fost distruse sau falsificate. Sibiul însemna în acel moment Nicu Ceauşescu, adică perspectiva ca succesiunea lui Nicolae Ceauşescu să fie asigurată de fiul său, fapt ce contravenea înţelegerii Iliescu–Stănculescu şi situaţiei superclare din Bucureşti şi din restul ţării. Nicu Ceauşescu aştepta un elicopter de la Armată, care n-a mai venit şi nu a mai venit din ordin. După ieşirea din emisie, Ion Iliescu îl contactează din nou pe Stănculescu. Acesta a recunoscut conţinutul discuţiei:

---

[350] Mihai Tatulici, *op. cit.*, p. 48.

„Ion Cristoiu: Petre Roman şi Ion Iliescu ştiau că puterea era a dumneavostră, de au venit la dumneavoastră şi nu s-au dus la CC, la Guşă *(generalul Guşă era la Televiziune la acea oră*, n.a.).

Victor A. Stănculescu: Nu, eu le-am garantat să vină la mine, că eu le pot garanta securitatea, le-am spus clar.

Realizator: Foarte interesantă asta.

Victor A. Stănculescu: Le-am spus: «Veniţi aici, în MApN puteţi să fiţi protejaţi».“[351]

Înţelesul acestei informaţii este dat de convorbirea telefonică anterioară pe care a provocat-o Ion Iliescu din clădirea Casei Scînteii, la o oră la care Ceauşescu fusese evacuat din sediul Puterii, iar generalul Stănculescu emite ordinul clar de deposedare a lui Ceauşescu, prin Nota telefonică nr. 38. Invitaţia de a veni la MApN pentru a i se asigura securitatea şi pentru a lucra în linişte este o continuare firească – din punctul de vedere al loviturii militare – a convorbirii telefonice de la Casa Scînteii. Să ne înţelegem clar asupra unui lucru: generalul Stănculescu nu îl cheamă la MApN pe primul-ministru Dăscălescu, nu-i cheamă nici pe membrii CPEx, nici pe Verdeţ şi nici tandemul Caramitru – Dinescu, reprezentanţii poporului, ai revoltei populare, personalităţi care anunţaseră formarea unui partid, Frontul Unit Muncitoresc. Deşi are o lungă discuţie cu generalul Ilie Ceauşescu, el nu susţine proiectul acestuia de instalare a unui nou guvern, ci îl arestează. Stănculescu îl cheamă pe Ion Iliescu, care oficial nu era decît director al Editurii Tehnice. Generalul recunoaşte şi acest fapt: „Din cei trei, din cele trei părţi care se luptau, îi văzusem acolo, acolo şi acolo *(Televiziune şi CC*, n.a.), am zis: ăsta e mai sigur. A fost o alegere...“[352] Am avut de a face atunci cu o opţiune personală – fie instinctivă, fie ca urmare a participării la conspiraţie –, care a pus Armata în slujba unui grup ales de generalul Victor Atanasie Stănculescu, procedînd astfel şi la predarea Puterii unui factor politic incipient. La MApN ajunge primul Petre Roman, care se interesează de situaţia

[351] *Historia*, *loc. cit*., p. 15.

[352] *Ibidem*, p. 16.

Armatei, iar Victor Stănculescu îi dă garanţii că instituţia militară nu mai susţine regimul Ceauşescu.

„AMS: Pe la ce oră aţi plecat la MApN?

Petre Roman: Cred că în jur, poate înainte de 15.00. Pe drum ne întrebam: «Ce facem, ne ducem, dar cine suntem noi? Ce suntem noi?» Şi atunci am hotărît să spun că suntem reprezentanţii revoluţionarilor de la CC. Cînd am ajuns şi am spus asta, ne-au lăsat să intrăm. Adică, i-au raportat lui Stănculescu şi acesta a dat ordin să fim lăsaţi să intrăm. L-am găsit în sala din spatele biroului ministrului Apărării, mi-a atras atenţia simplitatea biroului, era un birou mic, şi l-am găsit stînd de vorbă cu Ilie Ceauşescu. Am strigat: «Cum e posibil...!», iar el l-a arestat.

AMS: Ce aţi discutat cu Stănculescu?

PR: Foarte puţin am discutat cu Stănculescu. L-am întrebat: «Este armata alături de popor?». «Da – mi-a răspuns. Am dat ordin, în nici un caz Armata nu mai susţine regimul. Am dat ordin să se retragă în cazărmi. dvs. hotărîţi ce-i de făcut». Atunci l-am anunţat că am venit pentru că ne-a cerut acest lucru Iliescu, Iliescu care vorbea sau vorbise deja la Televiziune.

AMS: Aşadar, Stănculescu a avut posibilitatea să facă o legătură directă între apariţia dvs. în numele lui Iliescu la MApN şi apariţia acestuia la Televiziune. V-a luat drept mesagerii lui.

PR: Noi ne-am prezentat drept mesagerii celor din piaţă, dar i-am spus că ne-a trimis Iliescu să vedem ce face Armata. Atunci am hotărît ca un împuternicit al revoluţionarilor să rămînă acolo şi a rămas Montanu. Eu şi Voican am plecat la TVR.“[353]

Stănculescu nu-l arestează sau îndepărtează pe Petre Roman, ci îl primeşte şi îi dă un raport scurt – sigur neoficial, nu în terminologia militară –, avînd în vedere că Roman s-a prezentat şi în numele lui Ion Iliescu. Stănculescu chiar va arăta, adresîndu-se generic fostului grup civil, în aceeaşi emisiune de la la B1TV, că, dacă voia, „vă puneam în pivniţă şi vă ţineam pînă cînd terminam treaba mea“.

---

[353] Alex Mihai Stoenescu, *op. cit.*, p. 172.

Prin urmare, Ion Iliescu şi grupul său pleacă spre Ministerul Apărării. A existat un decalaj între sosirile lor acolo, aceasta făcîndu-se în două grupuri mai mici, ca urmare a unui accident rutier. Povesteşte Mihai Montanu: „Pe Eroilor, înainte de Academia Militară, iese un Trabant în faţa maşinii în care se afla Iliescu şi... accident. Eu cu şoferul sărim repede din maşină, să nu fie vreo provocare, dar nu era, ăla săracul era şi el zăpăcit. În fine, ieşim din clenciul ăsta şi plecăm mai departe şi intrăm la MApN în biroul ministrului“[354]. De aici s-a speculat că Iliescu ar fi profitat de ocazie pentru a se duce la Ambasada sovietică. Nu corespunde realităţii. Petre Roman, ajuns înainte, îl îndepărtează pe Ilie Ceauşescu, apoi soseşte şi Ion Iliescu. Generalul Stănculescu îl întîmpină cu respect şi îl invită în sala de şedinţe din spatele biroului ministrului: „Nu a venit singur. (Eram) două persoane care s-au cunoscut, am dat mîna, «aveţi aicea, uitaţi în spate (...) – pe cine mai aveţi cu dumneavoastră. Care sunt oamenii (pe) care îi aveţi? – puteţi să intraţi în spate, aveţi acolo de lucru, tot ce trebuie şi aicea puteţi să şi dormiţi la noapte». Asta, a fost discuţia, pe scurt“[355]. Martorii oculari ai întîlnirii Iliescu – Stănculescu arată că lucrurile nu s-au petrecut atît de jovial şi relaxat cum o prezintă generalul şi că în acel moment acolo s-a dat un raport militar:

„Gelu Voican Voiculescu: La MApN a apărut un tip mic în fîş, care era generalul Kostyal, a apărut, a încercat să se lipească. Stănculescu a dat raportul ca ministru al Apărării.

AMS: Cum adică raportul? A luat poziţia de drepţi?

GVV: N-a pocnit călcîiele... Stănculescu a dat raportul în faţa cabinetului, ne-a ieşit în întîmpinare... eu eram lipit de Iliescu... a luat poziţia de drepţi...

AMS: Avea şapca pe cap, cascheta militară?

GVV: Avea şapca pe cap, a dus mîna la ea şi a salutat. Postura lui ilustra dorinţa ca Iliescu să-l accepe ca ministru al Apărării. Stănculescu îl trata pe Iliescu ca deja preşedinte.“[356]

---

354 Arh. SR, *Stenograma nr. 14/10.XI.1993*, *Audiere Montanu Mihai*, p. 12.
355 *Historia*, *loc. cit*., p. 20.
356 Alex Mihai Stoenescu, *op. cit*., p. 219.

La întîlnirea decisivă de la MApN ştim sigur că au fost prezenţi Ion Iliescu, Petre Roman, Nicolae Militaru, generalul Ştefan Guşă, Mihai Montanu, Gelu Voican Voiculescu, Ioan Creţu, Constantin Isac, Mihai Ispas, Florin Velicu, colonelul Gheorghe Raţiu, generalul Ghiţă (comandantul trupelor de securitate-miliţie), locotenent-colonelul Gheorghe Stan, adjunctul şefului Direcţiei II. Mihai Montanu îşi va aminti: „Aici, biroul plin de generali şi cîţiva civili. Ponderea era cam de 4-5 civili şi restul militari. Ne aşezăm la o masă lungă. Discuţii: crearea organului puterii de stat, care să preia puterea şi să conducă activitatea mai departe. Patru-cinci variante de denumire pînă s-a căzut pe Frontul Salvării Naţionale“[357]. Din partea Armatei participau generalii Chiţac (cel de la Timişoara, bănuit de Securitate a fi în legătură cu Nicolae Militaru), Logofătu (documentat ca agent sovietic), Dafinescu, Rus (cel care ordonase doborîrea elicopterului în care se afla Nicolae Ceauşescu) şi Eftimescu (adjunctul represiunii de la Inter, bănuit ca aflat în legătură cu agentura sovietică). Generalul Guşă a dat mai multe detalii: „Deci, în biroul ministrului au intrat domnul Iliescu, Petre Roman, Voiculescu (cîţiva mi-au rămas întipăriţi, dar nu toţi). Am intrat, felicitări, s-au aşezat la acea masă de consiliu. Eu, întrebaţi-mă, că vă spun acum, consideram că eram comandantul Armatei. După lege şeful Marelui Stat Major automat ia comanda, fără altă numire. Atunci m-am aşezat la masă. S-a încercat la acel birou... acolo am spus eu că trebuie să închidem frontierele, şi s-a filmat. Din păcate nu ştiu unde e, trebuie să găsim caseta. Deci, închiderea frontierelor şi readucerea înapoi la MApN a grănicerilor“[358]. Colonelul Raţiu a descris cu destulă fidelitate acea primă şedinţă a noii puteri, pe care Armata şi Securitatea (în absenţa ministrului secretar de stat, generalul Iulian Vlad) au învestit-o prin finalizarea loviturii de stat militare: „Ion Iliescu a dat mîna cu toţi. De la început l-am recunoscut ca lider. Cînd a dat mîna cu mine, i-am reamintit că toate unităţile Departamentului Securităţii Statului sunt de partea revoluţiei şi că aşteptăm ordine (...) Reuniunea a început

357 Arh. SR, *Stenograma nr.14/10.XI.1993, Audiere Montanu Mihai*, p. 12.

358 Arh. SR, *Stenograma nr. 3/21 septembrie 1993, Audierea generalului Ştefan Guşă*, p. 6.

printr-o scurtă recapitulare a situaţiei făcută de Ion Iliescu. În context, el a arătat că în ţară se declanşase o revoltă populară generalizată, că cuplul ceauşist fugise şi că, în consecinţă, organele puterii şi administraţiei de stat ale vechiului regim fuseseră dizolvate, că se crease astfel un vid de putere. Eram chemaţi să constituim un organism provizoriu, care să-şi asume misiunea exercitării prerogativelor administraţiei şi puterii de stat. Ulterior, se vor organiza alegeri libere ale noilor organe ale puterii, care vor organiza noile instituţii administrative"[359]. În continuare s-a discutat denumirea noului organism de conducere, civilii propunînd pe rînd Partidul Poporului, Partidul Democrat, Partidul Revoluţiei..., dar li s-a argumentat că ideea înlocuirii unui partid cu un alt partid nu este fericită, ceea ce era o judecată înţeleaptă. Atunci s-a propus Frontul Renaşterii Naţionale sau Acţiunea Democrată – România. „Ideea a fost combătută de Petre Roman – povesteşte mai departe colonelul Raţiu. El a spus că, într-o situaţie similară, cu 200 de ani în urmă, în Franţa, revoluţionarii au denumit acest organism provizoriu Frontul Salvării Naţionale. Am ridicat mîna pentru a mă face ascultat şi am susţinut această ultimă propunere. Ion Iliescu, auzind susţinerea mea, înainte de a se face noi obiecţiuni, a aprobat propunerea lui Petre Roman"[360]. Putem presupune că discuţiile nu s-au purtat cu liniştea şi coerenţa, ilustrate de textul colonelului Raţiu şi că problemele au fost puse, iar deciziile luate într-o anumită atmosferă de precipitare. Aici probabil că Gelu Voican Voiculescu are dreptate: „Eu am fost acolo, dar cred că eram cel mai ameţit dintre toţi, pentru că, după prima apariţie la TV a lui Iliescu, unde l-am şi văzut întîia oară, aceasta era prima situaţie concretă la care asistam. Pe de o parte eram speriat, pe de altă parte eram şi foarte atent. Memoria mea despre acea împrejurare este mult mai... Raţiu îi dă o coerenţă care nu a fost. Tot ce spune el este adevărat, dar eu cred că lucrurile acestea nu au depăşit 20 de minute". Nici decizia de a numi noul organ de conducere Frontul Salvării Naţionale nu a fost stabilită şi convenită, la întrunirea de la

[359] Gheorghe Raţiu, *op. cit.*, p. 207.
[360] *Ibidem*, p. 208.

CC continuînd dezbaterile asupra denumirii. Rămîne însă de neînţeles cum şeful Direcţiei I a Securităţii, care depistase introducerea frauduloasă în România a manifestelor franceze cu Frontul Salvării Naţionale, cum ofiţerul care fusese informat despre manifestul sovietic semnat FSN de la Iaşi susţinea denumirea unei formaţiuni politice conspirative alese de miniştrii de externe sovietic şi francez în 1987, în URSS!? Comportamentul colonelului Raţiu este foarte ciudat. Informaţia despre propunerea lui Petre Roman nu este tocmai precisă, acesta făcînd referire la *Comité de salut public*, creat la 6 aprilie 1793 în timpul Revoluţiei Franceze. Iliescu va anunţa atunci că se vor întoarce la sediul CC, unde, începînd cu ora 17.00, va trece la organizarea Consiliului Provizoriu FSN, din care să facă parte şi opozanţi cunoscuţi ai regimului. Deciziile acestea s-au luat, încă de la MApN, nu au fost găsite la CC, cum s-a acreditat prin înregistrările video făcute acolo. Totodată, Ion Iliescu a propus înfiinţarea unui Comandament militar unic, al cărui şef a fost numit generalul Ştefan Guşă. Din acest motiv, în loc să rămînă la conducerea Armatei, Guşă va pleca la CC împreună cu Ion Iliescu, la cererea acestuia, convins că acolo se concentrează nucleul noii puteri. Pentru generalul Ştefan Guşă a fost o mişcare greşită. Din partea Securităţii a fost desemnat generalul Ghiţă, iar din partea Miliţiei, generalul Cîmpeanu. Deşi reprezentanţii Securităţii erau deja membri în Comandamentul militar unic, Ministerul Apărării a luat decizia de a înlocui trupele de pază ale Securităţii de la Televiziune şi Radiodifuziune cu trupe ale Armatei. Nimeni nu ataca aceste instituţii, iar dovezile de adeziune ale Securităţii erau, putem spune, covîrşitoare. În plus, cînd spunem Securitate, trebuie să înţelegem cel puţin două categorii de militari – ofiţerii de informaţii şi contrainformaţii, care nu purtau arme şi din care mulţi nici nu prea ştiau să le folosească, şi trupele de securitate-miliţie, forţe înarmate, care, după cum am văzut, intraseră direct în comandamentul militar unic, prin şeful lor, generalul Ghiţă. Încă o dată ne întrebăm de unde a apărut diversiunea cu atacurile Securităţii.

Grupul Iliescu s-a întors la CC, lăsîndu-l la MApN ca reprezentant al revoluţionarilor pe Mihai Montanu.

„Repetabila scenă a balconului"

În istoria României moderne şi contemporane balconul a jucat un rol surprinzător de important. Din balconul Palatului Domnesc au anunţat revoluţionarii de la 1848 semnarea *Constituţiunii*, pentru ca în clipele următoare *Constituţiunea* să fie sfîşiată de popor, iar liderii revoluţiei să fugă şi să se ascundă pe la mănăstiri. Din balconul Hotelului Hugues a strigat C.A. Rosetti „Moarte tiranului!" către Piaţa goală a Palatului Domnesc, în timp ce Alexandru Ioan Cuza era arestat şi dus cu trăsura în noaptea de 11 februarie 1866. În acea piaţă trebuiau să se afle 4 000 de revoluţionari, dar n-a venit nici unul, astfel că strigătul lui C.A. Rosetti are aspectul unei scene de comic nebun. Din balconul Palatului Regal a privit Carol I defilarea trupelor învingătoare în Războiul de Independenţă, care, de fapt, marca eliberarea de sub ocupaţia trupelor ruseşti, în 1878, atunci cînd Rusia nu a mai recunoscut înţelegerile cu România şi a încercat să ne ocupe militar. În balconul noului Palat Regal a apărut pentru prima oară regele Carol al II-lea împreună cu metresa Elena Lupescu, trezind furia Armatei în 1939, fapt care l-a pierdut. Se pare că femeia ieşise în capot. Într-un balcon construit special în Piaţa Unirii au anunţat în 1940 Ion Antonescu şi Horia Sima înfiinţarea statului naţional legionar „ca soarele pe cer", în timp ce afară ploua mocăneşte. Din balconul Teatrului Naţional au anunţat Radu Gyr, Haig Acterian şi Marietta Sadova că „cine controlează comunicaţiile, paralizează iudeo-masoneria" în timpul rebeliunii legionare din 1941, înflăcărînd asaltul detaşamentelor verzi, care, intrînd în Palatul Telefoanelor, au început să dea telefoane acasă şi în provincie la rude, gratuit. Din balconul Palatului Regal au anunţat Ana Pauker şi Gheorghe Gheorghiu-Dej căderea Monarhiei, în 1948, cînd fiecare dintre ei deja se gîndea cum să-l dea jos pe celălalt. Din balconul CC al PCR se va lansa ca mare personalitate internaţională Nicolae Ceauşescu în 1968

şi în acelaşi balcon va primi un bolovan în gură la ora 12.00 din ziua de 22 decembrie 1989. Din acelaşi balcon va anunţa Petre Roman trecerea Puterii în mîna poporului, pe la 12.30, în timp ce Puterea era în mîna principalei forţe de represiune încă de la ora 10.07, şi în acelaşi balcon va ajunge Ion Iliescu la ora 17.30 din ziua de 22 decembrie 1989, în timp ce soţia îl ruga prin telefon să nu se bage. Balconul Universităţii Bucureşti va fi deschis de profesorul Emil Constantinescu, ajuns după şase ani preşedinte, şi din acelaşi balcon a fost condus spectacolul fenomenului „Piaţa Universităţii", tentativă întîrziată a tineretului şi intelectualităţii de a face ce trebuiau să facă înainte de căderea lui Ceauşescu.

Obişnuiţi cu influenţa orientală şi cu importurile fanariote de modele, am crezut mult timp că balconul este o anexă a arhitecturii ţărilor calde, un spaţiu în care se ia aer, se încălzesc oasele la soare sau se priveşte noaptea luna. Apoi, odată cu modernizarea după model occidental, am aflat de povestea îndrăgostiţilor din Verona, dînd astfel balconului o funcţie romantică. A venit însă emanciparea politică şi odată cu ea programul edilitar francez dedicat relaţiei directe, prin oratorie, între liderii politici şi mase. Balconul era un accesoriu indispensabil pentru marii vorbitori, pentru revoluţionari şi demagogi, plasat sus, cu vizibilitate maximă, în timp ce poporul de jos ascultă, admiră şi ovaţionează. Timpul a trecut, şi balconul a devenit un simbol al poziţiei, al puterii, un loc rîvnit şi căutat cu scările de asalt pentru a fi ocupat. Geniul artistic român nu a întîrziat să-l ipostazieze, după 1989, cînd deja balconul avea o lungă istorie:

„Romeo (*cu spaimă):* O, divină noapte! *(Ţîşneşte jos pe scară.)* Au venit Capuleţii! *(Fuge,* ***B*** *urcă furtunos pe scară, ajunge în balcon, se adresează sălii.)*

B: Tovarăşi!

Corul: Fără tovarăşi!

B: Domnilor! Am doborît dictatura!

Corul: Ura!

B: Vom instaura democratura!

Corul: Ura!

B: Nu mai vrem să fim conduşi de analfabeţi şi neaveniţi! Vom aduce în acest balcon numai alfabeţi şi aveniţi!

Corul: Şi parveniţi!

B: Pe parveniţi îi vom împiedica să parvină. Doar pe aveniţi îi vom ajuta să avină! *(Se aud împuşcături).* Nu trageţi în balcon!

Corul: Nu rageţi în balcon! *(Împuşcăturile încetează.)*

B: Vom deschide graniţele, pungile şi ochii! Vom decreta ziua de muncă de cinci minute!

Corul: Un minut! Tic-tac, a trecut!

B: Chenzinele se vor plăti din cinsprezece în cinsprezece minute.

Corul: Ura!"[361]

Lăsînd pe scîndura scenei umorul amar al lui Dumitru Solomon, nu putem să nu constatăm că balconul a jucat din nou un rol important, de data asta în revoluţia din decembrie 1989-mai 1990. Mulţimea din Piaţa Palatului era deja o *mulţime psihologică*, aşa cum o defineşte Le Bon. În primul rînd, conştientiza fenomenul „golului de putere", care produce sentimentul puternic, dorinţa de a-l umple cît mai repede cu o soluţie, un răspuns, o nouă ordine. Nu întîmplător primul neologism care a străbătut ca un fulger orizontal firmamentul lumii româneşti abia eliberate a fost *implementare*, care provine din verbul *a umple*. În al doilea rînd, *massa* aştepta de prea mult timp. Trecuseră cinci ore în care soluţia întîrzia să apară. Se ceruse la un moment dat numirea lui Dan Iosif în conducerea statului, dar acesta, conştient de limitele pregătirii sale politice, dar şi de împărţirea pe care o produce o revoluţie între categoriile de participanţi, îi refuză. Numele lui Corneliu Mănescu fusese anunţat în repetate rînduri, prin diferite mijloace, dar Corneliu Mănescu nu apăruse. Izolat la Chitila, el nu a fost chemat de nimeni, nici măcar de „ziariştii" francezi. Lavinia Betea a obţinut de la el un răspuns edificator: „Au venit mulţi chitileni, aveau şi steaguri – iată, se văd în fotografiile făcute atunci de unul dintre ei. Au venit, ne-am bucurat, iar eu, după manifestaţia lor, am rămas singur... Mai tîrziu am aflat că în acea zi lumea

361 Dumitru Solomon, *Repetabila scenă a balconului*, Ed. Unitext, 1996, Bucureşti, pp. 29-30.

strigase-n piaţă «Mănescu!»“[362] Alcoolic în ultimul stadiu, beat cui în orele acela în care spune că era aclamat, mai bine că n-a venit. În al treilea rînd, şi cel mai influent, mulţimea fusese radicalizată de respingerea candidaturii lui Ilie Verdeţ, precum şi de faptul că în mijlocul mulţimii se aflau mulţi tineri şi participanţi la manifestaţia de la Inter, din spatele baricadei. Prin represiune, lor li se arătase partea odioasă a comunismului, pentru că acolo nu fusese vorba doar de Ceauşescu, ci şi de lideri politici şi militari care acţionaseră în numele lui. Frica de Securitate şi ura împotriva ei, plus bănuiala că aceasta a acţionat ascuns printre manifestanţi, la care nu putem exclude nici scenele de capturare, de scoatere în forţă a unor demonstranţi din mulţime, au completat acest tablou al trecerii de la anticeauşism la anticomunism. De aceea, în momentul în care a apărut Ion Iliescu în balconul CC şi a pronunţat cuvîntul „tovarăşi“, psihologia mulţimii era deja schimbată. Să-i dăm din nou cuvîntul lui Alexa Visarion:

„AMS: Scena balconului!

Alexa Visarion: Da, scena balconului. I-am spus domnului Ion Iliescu că lumea aşteaptă nerăbdătoare să ieşim în balcon, să le vorbim... Între timp, Televiziunea instalase proiectoare în piaţă. Probabil cineva intuise că scenele următoare vor fi importante şi că balconul trebuie luminat. Am luat microfonul şi am spus: «Vă vorbeşte Ion Iliescu». Domnul Iliescu a început cu «Stimaţi tovarăşi». Ca şi atunci, demult. Lumea se schimbase... a început să huiduie şi să fluiere. Ceea ce în 1974 era un act de curaj, în ’89 nu mai era admis. Ion Iliescu a avut un moment scurt de cumpănă. I-am şoptit: «Domnule Iliescu, domnule Iliescu... Nu asta aşteaptă lumea...». M-a privit o clipă cu un anumit fior de nesiguranţă. A fost un şoc pentru el...

AMS: Huiduielile?

AV: Da. Probabil. Şi atunci s-a produs o transformare. Acolo, în balconul CC-ului, dar şi în Piaţă. «Fără comunişti! Fără comunişti!» Totul se desfăşura cu fascinaţie, surprinzător.

AMS: Momentul-cheie al revoluţiei.

---

[362] Lavinia Betea, *Convorbiri neterminate*, Ed. Polirom, Iaşi, 2001, p. 253.

AV: Moment istoric. Ion Iliescu revine: «Dragi concetăţeni, clanul Ceauşescu a căzut...» Lumea a început să aplaude frenetic. În acel moment mă uitam la figura lui Ion Iliescu şi mi-am dat seama cît de complexă este realitatea şi cum evenimentele te obligă să te adaptezi lor. A fost momentul lui de transformare, clipa în care un om politic înţelege şi decide, nu fără dificultate, evoluţia sa. A înţeles dimensiunea situaţiei. A spus că generalul Milea nu s-a sinucis... Există acest lucru filmat. A vorbit apoi generalul Guşă, care a asigurat populaţia de sprijinul armatei. Aplauze, scandări... De microfon s-a apropiat Sergiu Nicolaescu. Lumea scanda în virtutea unei obişnuinţe: «Sergiu!, Sergiu!» Secunde îndelungi de ovaţii. După un timp, regizorul li s-a adresat: «Să nu mai scandăm nici un nume». O uşoară jenă în mulţime.

AMS: Domnule Alexa Visarion, dumneavoastră aveţi acum imaginea clară a acestui moment, care este în opinia mea momentul-cheie al revoluţiei, cînd mulţimea trece de la atitudinea anticeauşistă la anticomunism?

AV: Da, a fost un moment de cotitură istorică. Revolta maselor împotriva dictaturii Ceauşescu s-a transformat în Revoluţie Română care răstoarnă sistemul social-politic al României comuniste."[363]

Sunt cel puţin trei persoane care îşi atribuie replica „schimbării la faţă" a lui Ion Iliescu: Alexa Visarion, cu intervenţia de mai sus, Sergiu Nicolaescu, care afirmă că i-a smuls microfonul şi i-a scrîşnit: „Te bag în mă-ta dacă mai spui tovarăşi!" şi Petre Roman: „Era în jurul orei 17.00. Cel care mi-a deschis uşa era Dan Iosif, el pusese într-un fel stăpînire pe ordinea în clădire. La un moment dat, Sergiu Nicolaescu ne spune: «Trebuie neapărat să vorbiţi, să vă adresaţi poporului din piaţă». Atunci, domnul Iliescu a încercat să înceapă cu «dragi tovarăşi», iar eu i-am şoptit: «Nu, domnule Iliescu... compatrioţi!» şi a reluat cu compatrioţi". Sergiu Nicolaescu descrie momentul astfel: „Domnul Iliescu a pus mîna pe microfon, a început să vorbească, nu ştiu cine l-a recomandat, nu-mi aduc aminte exact

363 Alex Mihai Stoenescu, *Interviuri despre revoluţie*, Ed. RAO, Bucureşti, pp. 95-96.

recomandarea, dar ştiu că *lumea a-nceput să huiduiască*. Începuse să se întunece, cred că era 16.30, i-am luat microfonul din mînă *(este momentul cînd îl înjură,* n.a.) şi am spus mulţimii – erau sute de mii de oameni în Piaţa Palatului –, am spus că sunt eu, Sergiu Nicolaescu. Mulţimea a început să strige «Sergiu!» Am avut un şoc, din nou, asemănător cu cel din dimineaţa cînd am aflat de moartea lui Milea şi am strigat la ei: «Nu, nu, nu! De-aici înainte să nu mai strigăm, să nu mai ovaţionăm niciodată un nume, atunci cînd vrem să fim bucuroşi că vedem pe cineva, pe care-l iubim, să strigăm România!». Şi au strigat, acele sute de mii de oameni, «România, România, România!» Le-am spus că dau cuvîntul unui om care *noi am hotărît că poate conduce în aceste momente, în acele ore, ţara*, pînă se va lua o hotărîre şi pînă vom organiza alegerile libere; le-am spus că se numeşte Ion Iliescu şi i-am dat microfonul. Dînsul a început să vorbească, eu am plecat"[364]. Scena este confirmată de Gelu Voican Voiculescu, inclusiv prin sublinierea importanţei intervenţiei cunoscutului regizor: „Sergiu a luat atunci microfonul, cu o prezenţă de spirit remarcabilă... «Oameni buni, nu judecaţi greşit»... şi a întors lucrurile. Altfel, Iliescu ar fi avut soarta lui Verdeţ, pierdea tot, dispărea de pe scenă". Aceasta este impresia; realitatea era cu totul alta: indiferent cît l-ar fi huiduit sau respins mulţimea, aceasta la acea oră deja nu mai conta în plan politic. Conta numai ca masă de manevră.

Momentul a fost fixat de atîtea persoane pentru că l-au simţit ca fiind o cheie a revoluţiei, pentru că a marcat secvenţa de confruntare a lui Ion Iliescu, liderul ales şi acceptat de ministerele de forţă, cu mulţimea, cu revolta populară. Ea identifică mai multe semnificaţii, între care analiştii au subliniat distanţa între Ion Iliescu, adică liderul politic beneficiar al loviturii de stat, şi *masse*, adică revoluţie, dezacordul programului său politic cu programul revoluţiei – *perestroika* sau abandonarea radicală a comunismului –, teama declanşată în rîndul conspiratorilor că ar putea pierde puterea în favoarea unei grupări radicale (!), pericolul unei intervenţii sovietice în contextul depăşirii scenariului de răsturnare a lui Ceauşescu şi instalare a unui regim gorbaciovist. Ideea unei confruntări, a unui conflict subtil

364 Mihai Tatulici, *op. cit.*, p. 239.

Iliescu – *masse*, a sedus mulţi ani presa de opoziţie, fiind legată însă mai mult de performanţa sau contraperformanţa grupării Iliescu de după decembrie 1989. În acel moment, forţa politică anticomunistă care să preia mesajul sau voinţa *massei* nu exista. Chiar Dumitru Mazilu, încercînd să orienteze o posibilă nouă guvernare spre Statele Unite, nu avea nici o şansă formînd acea guvernare cu un nucleu care îi avea la vîrf pe naţionaliştii Ştefan Guşă şi Iulian Vlad. Alte opţiuni nu existau. Timp de mai multe ore ceea ce caracterizase *massa* fusese haosul, „golul de putere" şi căutarea disperată a unui punct de reper, iar căutarea se îndrepta incontestabil, printr-o multitudine de mesaje televizate, spre Armată şi Securitate. Teama că Ceauşescu ar putea riposta de undeva din ţară, la conducerea unor forţe militare fidele sau prin intermediul unor detaşamente speciale de intervenţie fanatice a condus la apelurile disperate ca Armata şi Securitatea „să treacă de partea poporului" şi, deşi acestea au dat suficiente dovezi de adeziune, teama aceea continua să se manifeste, accelerată, amplificată de panica pe care o producea sau parodia transmiterea televizată a „revoluţiei". În acel moment revoluţia era haosul tragi-comic de la Televiziune pe care îl priveau douăzeci de milioane de români. Ceea ce se căuta atunci în substrat şi în micile zone de luciditate ale oamenilor era ceea ce putem numi *soluţia politică*. Ion Iliescu, fără a străluci şi fără a face prea mare lucru, oferea această soluţie. În timpul campaniei electorale din 1990, Gelu Voican Voiculescu i-a spus lui Corneliu Coposu: „Domnule, ţineţi cont că campania electorală a lui Iliescu a început de 19 ani, de cînd a fost marginalizat". Alte atuuri au fost cele 98,2 sau 98,5% din populaţia ţării care nu participa la revoluţie, incapacitatea liderilor sui-generis ai revoltei populare de a se constitui într-o alternativă credibilă la regimul Ceauşescu şi, bineînţeles, forţele loviturii de stat militare care i-au oferit puterea lui Ion Iliescu. Indiferent din ce poziţie privim această scenă, înfierbîntaţi atunci sau calmi astăzi, realitatea era una singură.

Pentru a vedea mai bine, putem să construim astăzi imaginea unui transfer normal al puterii şi, prin contrast, să înţelegem de ce atuurile lui Ion Iliescu au cîştigat. Să ne imaginăm că Nicolae Ceauşescu era îndepărtat de partid – varianta proximă a subversiunii internaţionale –,

că la Plenara CC sau chiar la Congres apărea o grupare de activişti care convingea partidul că este mai bine pentru ţară ca Nicolae Ceauşescu să părăsească funcţia de secretar general şi, eventual, să rămînă preşedinte. Sau, că la şedinţa CPEx din 17 decembrie, agenţii de influenţă sovietici erau mai categorici, îi convingeau şi pe ceilalţi, Ceauşescu era izolat la Snagov şi se constituia o nouă conducere a PCR. Sau că, într-un moment de luciditate patriotică şi de credinţă autentică în poporul român, Ceauşescu hotăra să se retragă. În toate aceste situaţii ar fi rămas o conducere de tip vechi a partidului şi ar fi apărut imediat aripile reformiste, grupările opoziţioniste ale societăţii civile şi nucleele fostelor partide democratice. Este incontestabil că Ion Iliescu prelua autoritar conducerea aripii reformiste pe care ar fi condus-o spre constituirea unui partid socialist-perestroikist cu care cîştiga orice alegeri libere. Asta este ce s-a întîmplat în toate celelalte ţări comuniste, urmărind scenariul Moscovei. Nu ar fi existat violenţa revoluţiei, aşa cum a fost, aruncarea criminală a Armatei în represiune, distrugerea serviciului secret al ţării, fapt la fel de grav pentru stat, nu ar fi existat morţii, cadavrele incinerate, procesul mascaradă şi executarea soţilor Ceauşescu, interminabila şi păguboasa incriminare a grupărilor politice, în frunte cu cea a lui Iliescu, pentru lovituri de stat, nu ar fi existat teroriştii. Ca în mai toate momentele istorice critice ale ţării, negocierea şi evoluţia relaţiilor între Marile Puteri ar fi influenţat viaţa politică din România şi cursul destinului nostru postcomunist s-ar fi mulat pe una dintre influenţe. Tot acest scenariu al normalităţii, copiat după ceea ce s-a întîmplat, ca fenomen, în celelalte ţări comuniste, nu s-a desfăşurat dintr-un singur motiv: populaţia, partidul comunist şi liderii acestuia nu au reacţionat la criza evidentă de sistem şi la blocajul intern, fapt ce i-a permis lui Nicolae Ceauşescu să declanşeze o represiune împotriva diversiunii străine care încerca să mobilizeze *massa*, represiunea antrenînd în violenţe şi pe cei cîţiva, foarte puţinii cetăţeni revoltaţi şi sătui, pe revoluţionari. În aceste condiţii, Ion Iliescu a avut de recuperat un handicap enorm şi, în primul rînd, a fost nevoit să se amestece în haosul revoltei populare, dincolo de misiunea sa politică programată. Intervenţia lui nu este nici un merit, nici o fatalitate, ci o soluţie de

forţă majoră, care explică destul de convingător şi decizia Armatei de a-i încredinţa puterea. Ea a avut cel puţin două resurse: nevoia de a acţiona, din cauza haosului lăsat de Ceauşescu, şi realitatea politică internaţională, care se compunea la nivel înalt printr-o înţelegere între Marile Puteri de înlăturare a lui Ceauşescu şi de aducere a lui Ion Iliescu la putere, în interiorul spaţiului de influenţă sovietică. Filmul *Şah-mat* difuzat la începutul anului 2004 pe canalele de televiziune europene nu a avut altă valoare decît să dezvăluie două lucruri decisive: că Ungaria a fost implicată în evenimentele violente şi că americanii şi sovietici erau înţeleşi asupra venirii lui Ion Iliescu la putere. Filmul, oricum l-am lua – prost făcut, construit pentru a ataca politica proamericană a guvernului de la Bucureşti, tezist sau ridicol –, conţine două declaraţii în clar: cea a lui Miklos Nemeth, primul-ministru al Ungariei de atunci, care a recunoscut că Ungaria a pregătit şi înarmat grupuri diversioniste care au acţionat pe teritoriul României, şi declaraţiile conjugate ale congressmanului Smith, ale fostului ofiţer CIA Baer şi ale fostului şef CIA la Paris, Cogan, că Ion Iliescu era un nume convenit în prealabil cu sovieticii[365]. Filmul a fost atacat public în România mai ales de foşti lideri ai revoluţiei, între care Mircea Dinescu s-a dovedit cel mai vehement. Motivul a fost unul singur: în film, ofiţerul francez de informaţii (DGSE) Dominique Fonvielle explică cum erau folosiţi disidenţii şi opozanţii de către diversiunea străină. Aşa cum am mai arătat, toate figurile emblematice ale revoluţiei reacţionează violent atunci cînd le recunoşti meritele, curajul, dar le demonstrezi şi felul cum aceştia au fost cultivaţi, sprijiniţi şi protejaţi profesionist de serviciile secrete străine. Proximitatea spionajului de astfel de acţiuni diversioniste în imaginarul popular îi sperie cel mai mult. Mircea Dinescu, Doina Cornea, Dan Petrescu, Ion Iliescu nu au fost spioni, n-au avut nici o legătură cu ceea ce este în realitate spionajul, ci au fost nişte oameni sincer revoltaţi de regimul Ceauşescu, la fel ca alte milioane de oameni, dar pe care subversiunea străină i-a ales pentru a fi proiectaţi în notorietate internaţională şi naţională. Cazul Petre Mihai Băcanu

---

365 Pentru detalii şi declaraţii originale vezi *Jurnalul Naţional*, Nr. 3281/27 februarie 2004, pp. 6-8.

diferă prin faptul esenţial că a fost o iniţiativă personală, preluată – după ce deja exista – de sovietici, iar cazul Tökés este unul de spionaj activ, instrumentat de mult pe linia activităţilor de spionaj maghiare în România şi scos la lumină pentru a fi folosit în situaţia practică a înlăturării regimului Ceauşescu prin subversiune internaţională.

A fost adus argumentul că mulţimea din Piaţa Palatului se personalizase, adică luase o identitate unitară, comportîndu-se ca un singur om sătul de comunism şi hotărît să împingă ţara spre o democraţie autentică, prin eliminarea comuniştilor. Chiar privită aşa, simplist, atîta timp cît mulţimea aceea nu învestea o putere a ei, nu transfera relativa sa putere, care consta în nimic altceva decît în capacitatea de a lua cu asalt din nou clădirea şi impunerea unui nou lider, „persoana" mulţimii se reduce la un strigăt: „Fără comunişti!", ceea ce era nici mai mult, nici mai puţin decît o cerere. O cerere adresată celor care erau deja sus, în balcon. Alţii au argumentat că mulţimea din faţa balconului nu era reprezentativă, deoarece, presupunînd că au fost 40-50 000 de oameni – cifra este mereu exagerată, dar mulţimea ocupa numai spaţiul dintre corpurile clădirii CC –, ea nu acoperea decît 0,02% din populaţia ţării şi cel mult 11% din cetăţenii cu drept de vot (procentul cumulat al partidelor de opoziţie la 20 mai 1990), dar şi acest calcul este irelevant pentru că mulţi dintre participanţi erau membri de partid, iar în rîndul populaţiei inactive mai erau aproape 4 milioane.

Aşadar, atunci cînd privim cele două tablouri, cel din prim-plan şi cel general, din plan secund, vom constata că orientarea anticomunistă a mulţimii din faţa clădirii CC nu avea nici o şansă politică internă şi internaţională, nici un suport instituţional şi nici o formă, măcar incipientă, de organizare. Supravieţuitorii fostelor partide politice, PNŢ şi PNL, se adunau în apartamente şi îşi împărţeau funcţii iluzorii în partid, în timp ce realitatea lor doctrinară şi organizatorică – nu o punem în calcul pe cea numerică – era cît se poate de departe de ceea ce era cu adevărat nevoie în acel moment – o forţă de Dreapta perfect articulată. Nu exista aşa ceva. Legionarii purtau povara a peste o jumătate de secol de propagandă negativă, falsuri şi dezinformări în ce priveşte realitatea doctrinară a mişcării lor. PNŢ era fostul partid

de Stînga al ţării, iar orientarea de centru-dreapta a PNL a venit abia prin conducerea din exil (Radu Cîmpeanu). Cînd au încercat să formuleze primele principii liberale („tăiatul cozii"), au fost spulberaţi. Poate că în mulţimea din faţa balconului se aflau oameni cu credinţe puternice anticomuniste sau cu un fond cultural de Dreapta. Nu s-au impus, nu au apărut. Ion Caramitru, care era în centrul evenimentului, nu a acţionat ca om politic de Dreapta. Nu s-a văzut. El însuşi căuta cu disperare un program politic. De aceea, nu trebuie confundată situaţia revoluţionară cu situaţia postrevoluţionară, iar întîmplările „scenei balconului" au nevoie de o relaxare pe planşa normalităţii. Într-un articol din revista FILM, Alexa Visarion va coborî la dimensiunea umană acea celebră secvenţă: „Ion Iliescu iese în balcon şi anunţă formarea Consiliului Frontului Salvării Naţionale. În timp ce vorbeşte, cineva din spate îl trage de mînecă: «Domnu' Iliescu, soţia la telefon...» «Să mă lase în pace! Nu păţesc nimic!»" A greşit că n-a răspuns, poate soţia îl anunţa că încep să tragă teroriştii. Şi pe Stănculescu îl suna la MApN soţia lui Ion Caramitru, prevenindu-l asupra unui atac cu elicoptere de sub autostrada Bucureşti-Piteşti. În plan public, Sergiu Nicolaescu a salvat numele lui Ion Iliescu şi este primul care îl anunţă, tot public, drept liderul noii puteri. Singurul impact credibil şi important din balconul CC-ului nu s-a produs între mulţime şi Ion Iliescu, ci în plan personal, în sufletul şi gîndurile lui, între concepţia sa politică, nivelul său cultural-ideologic şi atitudinea mulţimii. Acolo trebuie să fi înţeles Ion Iliescu că transferul de la regimul Ceauşescu la un regim perestroikist nu va fi lin şi că forţa mulţimii va trebui satisfăcută printr-o formă provizorie de putere, care să-i includă pe reprezentanţii ei. Nici o clipă Ion Iliescu nu s-a gîndit să guverneze cu ei, ci să-i admită pentru a contura imaginea **legitimităţii revoluţionare** de care profita pentru a se posta sau a se lăsa pus în fruntea statului. Nici această gîndire nu este detestabilă. Este gîndirea unui politician.

Scena balconului nu poate fi reconstituită integral. Principalul autor al imaginilor, Televiziunea, a avut mari probleme de regie şi de natură tehnică, apoi a devenit şi selectivă. Noua echipă de conducere, avîndu-l la comandă pe Silviu Brucan, va dirija imaginile astfel încît

să slujească grupului Iliescu. De exemplu – aşa cum rezultă din unica înregistrare cronologică, cea a lui Mihai Tatulici –, au existat *două* intervenţii din balcon ale lui Ion Iliescu. Prima este cea ratată, cea întîmpinată cu huiduieli şi salvată de Sergiu Nicolaescu, persoană care va anunţa şi hotărîrea de a-l numi pe Ion Iliescu drept noul conducător. Pe acest moment, Televiziunea a comutat grăbită imaginea de la sediul său, din studioul 4, în Piaţa Palatului, unde trebuia să vorbească Ion Iliescu. Constatîndu-se reacţia mulţimii, huiduielile şi blocajul directorului Editurii Tehnice, transmisia se comută rapid înapoi în studio. Ea va reveni pentru cuvîntarea din balcon a lui Dumitru Mazilu, considerat membru al grupului. A fost un dezastru mediatic pentru grupul prosovietic. În loc să transmită mesajele grupului, Dumitru Mazilu – aşa cum am arătat la subcapitolul dedicat apariţiei lui – a început să atace frontal sistemul comunist: „să se dea la o parte marxism-leninismul", „să se stabilească criterii de competenţă, de responsabilitate şi de devotament pentru România", „presa, radioul şi televiziunea să treacă în mîinile poporului şi niciodată să nu mai aparţină unei familii sau unui clan". Martori oculari din mediul scriitoricesc – Constantin Turturică, Iosif Naghiu – au afirmat că Dumitru Mazilu a strigat şi alte mesaje, între care: „România nu a fost niciodată comunistă" şi „Jos comunismul!", mesaje pe care televiziunea nu le-a transmis, dar care au înflăcărat mulţimea, radicalizînd-o.

Un text care nu a circulat este cel al cuvîntării lui Ion Iliescu din balconul CC după ora 19.00, confundată cu cea ratată din jurul orei 17.30. A doua intervenţie a lui Ion Iliescu, secondat de generalul Guşă, s-a produs *după* declanşarea fenomenului terorist, *după* deschiderea focului în Piaţa Palatului. Camerele carului de reportaj surprind un balcon plin de revoluţionari, unde, pe fondul împuşcăturilor, actorul Ernest Maftei spune o poezie, iar altcineva strigă: „De pe Palat se trage". Microfoanele surprind şi fondul sonor: „Focurile izolate se transformă în rafale compacte, asurzitoare"[366]. Balconul este în continuare luminat puternic. În această mizanscenă reapare Ion Iliescu, inundat de lumina reflectoarelor şi bruiat de focuri de armă automată.

[366] Mihai Tatulici, *op. cit.*, p. 83.

Nici un „terorist", fidel lui Ceauşescu şi comunismului, nu a tras asupra balconului, iar Ion Iliescu a vorbit calm. Acesta este momentul invocat – cu aproximaţie, fără indicii orare şi confundînd cu prima ieşire, de la 17.30 – de mai toţi cei care au acuzat că fenomenul terorist era o înscenare, o diversiune. Fără îndoială că scena ridică un mare semn de întrebare. Deşi se lansase cu succes diversiunea cu securiştii-terorişti şi în Piaţa Palatului se auzeau schimburile de focuri, Ion Iliescu va rosti următoarele cuvinte:

„Ion Iliescu: Stimaţi cetăţeni! Procesul început este ireversibil. Practic, Securitatea nu mai există *(Uraaa!).* Organele Ministerului de Interne au trecut în subordinea Armatei. De aceea, vă rugăm... De acum avem o singură forţă de ordine publică: Armata şi organele de ordine publică ale Ministerului de Interne subordonate Armatei (*Uraaa... Se scandează „Armata e cu noi".)* Generalul Guşă, şeful Marelui Stat Major, se află lîngă mine. Împreună am discutat aceste măsuri la comandamentul militar. Îi dau cuvîntul pentru două vorbe."

Deşi scurt, textul spune foarte multe. În primul rînd, el certifică decizia lui Ion Iliescu de a trece Securitatea în subordinea Armatei, fapt exploatat de Nicolae Militaru pentru a cere punerea în subordinea sa a trupelor de securitate şi a USLA. Această referire directă la Securitate, în acel moment şi în acel loc, poate fi legată logic şi firesc, cum arătam, de reacţia mulţimii din Piaţa Palatului la intervenţia anterioară a lui Alexa Visarion. Să o reamintim: „Cînd am spus că generalul Vlad, şeful Securităţii, care nu se afla în balcon, doreşte să fie alături de noi şi că instituţia care a făcut atîta rău poporului român se alătură acum cauzei poporului, lumea a protestat vehement cîteva momente. Ilie Verdeţ şi ceilalţi foşti demnitari nu «au trecut examenul». Verdeţ, iritat, m-a apostrofat: «Nu trebuia să ştie lumea ce se întîmplă înăuntru...» Am tăcut o clipă, apoi i-am spus: «Nu puteţi participa, nu vă vor...» «Ai greşit – a continuat Ilie Verdeţ – că ai vorbit de Iulian Vlad.»" În căutarea unui vinovat, dar în primul rînd ca urmare a imaginii negative pe care o avea Securitatea în rîndul populaţiei, mulţimea din Piaţa Palatului – lucru care nu s-a spus – se

dezlănţuise împotriva Securităţii, nu numai împotriva comuniştilor. La un moment dat, prin 1991, la Televiziunea română a apărut pictorul Ion Dumitru, reprezentantul unui grup de răniţi în revoluţie, care a afirmat că împreună cu prietenii săi a incitat mulţimea din Piaţa Palatului împotriva Securităţii. Pe Ion Dumitru l-am cunoscut bine, petrecînd multe ore în mansarda sa din Piaţa Amzei, alături de scriitorii Mircea Nedelciu şi Hanibal Stănciulescu. Ion ne-a povestit că în mulţime se aflau şi alte grupuri, mici, dar compacte, care incitau împotriva Securităţii. Cîţiva din diferite grupuri se cunoşteau între ei. Este obligatoriu de subliniat că toate aceste persoane erau români, bucureşteni, în majoritate studenţi şi tineri profesori, artişti aflaţi în diferite relaţii directe sau indirecte cu ambasadele statelor occidentale, în special cu Ambasada SUA. Acest moment este legat de cele întîmplate la MApN, acolo unde, de fapt, s-a luat decizia constituirii Comandamentului militar unic. O spune din balcon Ion Iliescu: „Împreună am discutat aceste măsuri la Comandamentul militar". Prin urmare, anunţul făcut de liderul CFSN era un răspuns la cererea mulţimii, constituit dintr-o decizie deja luată. Trecerea Ministerului de Interne şi implicit a Securităţii în subordinea Armatei nu a fost rezultatul presiunii maselor. Teza aceasta cade. Imediat după Ion Iliescu a vorbit generalul Ştefan Guşă:

„General Ştefan Guşă: Fraţilor! Armata în întregime, în toată ţara, este alături de popor, este a poporului! *(Uraaa!)* În marea... În toate... unităţile sunt în cazărmi. În toate oraşele sunt... este linişte. Vă rog foarte mult să înţelegeţi că trebuie să punem ordine şi în Bucureşti. De aceea, trebuie să-i ajutaţi pe militari să se deplaseze unde au misiunile. Armata va fi întotdeauna şi cu dumneavoastră!

(Petre Roman îi cere să jure, iar Ion Iliescu îi dă microfonul.)

Ion Iliescu: Jurăm!

General Ştefan Guşă: Jurăm! Jurăm! Jurăm!"

Intervenţia generalului Guşă are nevoie de un comentariu, deoarece nu a fost/este o simplă declaraţie de adeziune. Deşi confirma că Armata este în întregime de partea poporului, ideea centrală şi principala

preocupare a generalului era dezordinea provocată de civili – în fond, revolta populară. El avusese contact cu toate cele trei centre revoluţionare – Televiziune, MApN şi clădirea CC, unde era balamuc. Mai ales prezenţa civililor la MApN l-a revoltat şi l-a iritat peste măsură. Intervenţia lui din balconul CC –, trebuie interpretată ca un prim apel, încă voalat, ca oamenii să se ducă acasă, pentru a se putea pune ordine. Dacă ne uităm cu atenţie pe text vom constata şi o contradicţie izbitoare, avînd în vedere şi scurtimea textului: afirmă că toate unităţile sunt în cazărmi, după care cere ca militarii să fie ajutaţi în misiunile lor! Misiunile nu se îndeplinesc în cazarmă. În plus, anunţul că în toate oraşele ţării este ordine nu corespundea adevărului, cel puţin la Sibiu unităţile colonelului Dragomir trăgînd cu tot armamentul împotriva sediului Miliţiei şi Securităţii. Acesta a cerut şi atac de aviaţie, toate misiunile fiind susţinute şi confirmate de generalul Stănculescu de la MApN, din Bucureşti. Generalul Guşă fusese anunţat ca şef al Comandamentului militar, dar nu conducea Armata.

A urmat o nouă intervenţie a lui Ion Iliescu la microfon, anunţînd: „Ne vom retrage acum pentru a constitui Consiliul Frontului Eliberării Naţionale... Salvării Naţionale“ şi „Practic, s-au lichidat structurile vechi: partid, guvern, şi aşa mai departe“. Anunţul a fost întîmpinat cu urale şi cu scandarea: „Jos comunismul!“

Conturarea nucleului politic învingător

Fără îndoială că în procesul de conturare a nucleului politic conducător a contat preexistenţa conspiraţiei anticeauşiste. Prima consistenţă a nucleului este dată de trioul Ion Iliescu – Silviu Brucan – Nicolae Militaru, care se reuneşte prima dată la Televiziune, cei trei împărţindu-şi cumva cele dintîi misiuni – Ion Iliescu la MApN, escală obligatorie, apoi la CC, avînd sarcina să preia iniţiativa politică, Brucan la Televiziunea Română Liberă pentru a controla mediatizarea. Generalul Militaru pare a se fi postat în plan secundar, inactiv după apariţia sa pe post, dar avem numeroase informaţii că lucrurile nu au stat aşa. Militaru a fost predestinat preluării conducerii

Armatei încă din vremea conspiraţiei, iar în timpul derulării evenimentelor au existat momente în care chiar el a subliniat acest proiect. Există mărturii în acest sens. Nicolae Militaru a afirmat că, ieşit din emisie, a aflat de sosirea lui Ion Iliescu la Televiziune: „Imediat am trimis un ofiţer din cei prezenţi să-i transmită ca, după ce termină apelul către popor, să vină în biroul directorului Televiziunii, lucru ce l-a făcut“[367]. Mihai Bujor Sion – o persoană care nu poate fi suspectată de aversiune faţă de Ion Iliescu – avea să descrie scena întrunirii primului nucleu al grupului Iliescu: „Se ia legătura cu CC-ul, cu MApN-ul. Poşta, provincia. Se ia hotărîrea ca Iliescu să plece la CC. Apar cîţiva militari. Remarc un general bine îmbrăcat, reţinut faţă de ceilalţi, tensionaţi şi zgomotoşi. Dă nişte ordine. Unul întreabă: «Cine sunteţi dumneavoastră?» Din spatele meu, cineva hotărît: «E viitorul ministru al Apărării», generalul Militaru“[368]. Informaţia este valoroasă pentru a înţelege mecanismul acţiunii planificate a grupului Iliescu, fără a uita haosul şi improvizaţia din acele momente. Totuşi, avem explicaţia pentru a doua apariţie pe post a căpitanului Lupoi, anunţînd că Militaru este ministrul Apărării, precum şi pentru deplasarea la MApN în loc de CC – Iliescu a vorbit din nou cu generalul Stănculescu şi acesta l-a chemat în mod expres la Armată. Tot aici, cel mai probabil, trebuie să fi avut loc convorbirea telefonică a colonelului Raţiu şi decizia de a-i convoca la MApN pe conducătorii Miliţiei şi Securităţii.

Scena întîlnirii lui Ion Iliescu, în sediul fostului partid comunist, cu generalul Iulian Vlad nu a fost una oarecare. Iulian Vlad se afla în încăperea unde se va desfăşura mai tîrziu întîlnirea membrilor CFSN. Nicolae Militaru s-a îndreptat spre el şi i-a spus: „S-a hotărît să conduc MApN, MI-ul şi Gărzile patriotice. Deci, veţi lucra cu mine. În această situaţie, trupele de Securitate şi USLA mi se vor subordona nemijlocit mie“. Surprins, generalul Vlad a întrebat: „De ce mi se iau de sub comandă?“, iar Militaru i-a răspuns: „Rămîne aşa cum am spus“. Intrat în aceeaşi încăpere, Ion Iliescu îl va aborda şi el pe generalul Vlad, căruia îi va spune: „Tovarăşe Vlad, să vă ocupaţi împreună cu

367 Mihai Tatulici, *Revoluţia română în direct*, vol. 1, Bucureşti, 1990, p. 210.
368 *Ibidem*, p. 220.

tovarăşul Guşă să preluaţi problemele cu Armata, cu Internele, să fie ordine". Ion Iliescu a confirmat această scenă în convorbirea din 2 decembrie 2004:

„AMS: Puteţi confirma că atunci cînd v-aţi întors de la MApN la CC, l-aţi întîlnit pe generalul Vlad pe hol şi i-aţi spus: «Mergeţi cu tovarăşul general Guşă şi lucraţi împreună să fie linişte şi ordine».

Ion Iliescu: Da, vă confirm. Eu, practic, nu-i cunoşteam pe niciunul din cei doi. Am receptat ca un fapt că îşi făceau datoria ca şefi ai instituţiilor lor. Mie mi s-a părut că Vlad a lucrat cinstit, dar..."

Ion Iliescu şi oamenii care îl însoţeau, Militaru, Roman, Voican Voiculescu, se prezentau ca o putere deja constituită. De altfel, în foarte scurt timp, Iulian Vlad va constata că cei doi subalterni ai săi, şeful USLA şi şeful trupelor, i se subordonau deja – în ziua de 22 decembrie, ora 17.00 – lui Nicolae Militaru. Colonelul Ardeleanu nu s-a desprins de generalul Stănculescu, căruia i se adresa cu „Victore", recomandîndu-se civililor prezenţi la MApN şi la CC drept un disident. Avem o mărturie interesantă de la generalul Ştefan Alexie, în legătură cu atitudinea de ultimă oră a şefului USLA:

„Ştefan Alexie: Părerea mea este că mulţi oameni din sala aceea de la MApN au fost pregătiţi întrucîtva, cel puţin avertizaţi de serviciile secrete. Pe cei pe care nu contau îi suspectau, îi voiau distruşi. Am să vă dau un exemplu. Colonelul Ardeleanu, comandantul USLA, a fost cu Ceauşescu în Iran. Cînd a sosit, de la aeroport a venit direct la mine. De ce? Ceauşescu intrase în criză imediat ce coborîse din avion, pentru că nu se rezolvase cum a vrut el la Timişoara. Şi şeful USLA vine la mine în birou, ca şi cum n-avea altă treabă. Cînd eram la Craiova *(şeful Securităţii Dolj*, n.a.), el era la CIE, direcţia Europa, şi lucrasem împreună. A venit la mine în birou, cum vă spuneam, se plimba cu mîinile în buzunare, tot căuta să-mi spună ceva. Mai întîi m-a întrebat ce mai e pe la Timişoara. I-am spus adevărul, arătîndu-i şi ce ştiam despre implicarea sovieticilor. Se plimba aşa, pînă ce s-a oprit în faţa biroului, a întors capul către

mine şi m-a întrebat: «Şi noi cu cine suntem?» Păi asta este întrebare de şef al unităţii antiteroriste?

AMS: Şi ce i-aţi răspuns?

ŞA: M-am ridicat de la birou, am trecut pe lîngă el şi i-am răspuns: «Cu cine să fim, noi suntem ce-am fost».

AMS: Domnule general, mă uimiţi! Păi dumneavoastră vă mai întrebaţi astăzi ce s-a întîmplat?"[369]

Tot în acea seară de 22 decembrie, generalul Vlad a fost sunat de generalul Ghiţă, comandantul trupelor de Securitate, care l-a anunţat preluarea: „Tovarăşe general, am primit ordin să intru în subordinea MApN, respectiv a tovarăşului general Militaru". Este posibil ca raportul lui Ghiţă să se fi produs mai spre seară, după anunţarea publică – din balconul CC – a preluării, dar informaţia preţioasă aici este că ministrul Apărării desemnat de echipa Iliescu, încă din seara de 22 decembrie 1989 – nu 24, nu 26 cum s-a scris – a fost Nicolae Militaru. Înadins am sărit – în subcapitolul despre Televiziunea în direct – peste cea de-a doua intervenţie a căpitanului Mihai Lupoi, deoarece partea sa cea mai interesantă este legată de... statutul lui Nicolae Militaru. În legătură cu acest subiect, Lupoi va declara în direct, pe postul naţional de televiziune: „Armata, pentru moment... deci ca un interimat *au hotărît* ca să preia frîiele, *să fie comandant al armatei pînă la alegerea unui comandant tovarăşul general-colonel Militaru*... De aceea, rog toate trupele să asculte ordinele acestui general-colonel. (...) *Comandantul armatei, general-colonel Militaru*, a dat ordin şi nu uitaţi că militarii, chiar în aceste momente, sunt militari şi trebuie să asculte de ordin. A dat ordin ca unităţile să se retragă în cazărmi... cine nu respectă ordinele, în aceste momente este tot militar şi va suferi rigorile legii"[370]. Lucrurile erau deosebit de grave pentru Armată. Această a doua intervenţie a căpitanului Lupoi – atenţie!, produsă între prima intervenţie şi a doua intervenţie a lui Ion Iliescu –, dezvăluie, cel puţin, discuţii substanţiale în legătură cu preluarea puterii de către grupul Iliescu şi, dacă nu numirea,

[369] Alex Mihai Stoenescu, *op. cit.*, p. 117.

[370] Mihai Tatulici, *Revoluţia română în direct*, vol. 1, Bucureşti, 1990, p. 45.

intenţia de a-l numi pe Militaru la conducerea Armatei încă din după-amiaza zilei de 22 decembrie 1989. Aşa cum arată Mihai Bujor Sion, anunţul acesta a fost făcut prima dată în biroul directorului Televiziunii. Mai multe declaraţii ale unor participanţi la evenimentele din Televiziune certifică această decizie, dar vocea lor nu s-a auzit atît de tare, iar opinia lor a fost interpretată ca politizată, folosită pentru a-l ataca politic pe Ion Iliescu. Astăzi avem şi temeiuri să credem că Nicolae Militaru a fost prezentat de Ion Iliescu ca viitor ministru al Apărării şi că fostul general a folosit această decizie pentru a-şi afirma autoritatea.

Să reţinem că, dincolo de eventualele exagerări, altfel potrivite cu caracterul, ale generalului Nicolae Militaru – cum că a preluat sau va prelua comanda Armatei –, în după-amiaza zilei de 22 decembrie 1989 s-a constituit un Comandament militar unic, avîndu-l teoretic la comandă pe generalul Ştefan Guşă. Spunem „teoretic" pentru că în realitate conducerea unitară a fost asigurată de generalul Stănculescu de la sediul MApN, omul care predase puterea grupului Iliescu. Peste acea autoritate *operativă* a generalului Stănculescu s-a suprapus influenţa şi autoritatea conferite de Ion Iliescu lui Militaru. Nici un ordin important al lui Guşă nu a fost ascultat şi executat de Armată. Fără să anticipăm prea mult, vom arăta că sursa adevărată a conflictului declanşat între Guşă şi grupul Iliescu a fost tocmai faptul că ordinele sale nu erau executate de Armată. Să ne amintim că, la întîlnirea de la MApN, generalul Ştefan Guşă se considera comandantul de drept al Armatei şi că în această calitate ceruse grupului politico-militar de acolo două lucruri: „închiderea frontierelor şi readucerea înapoi la MApN a grănicerilor". Nu s-a respectat acest ordin, dimpotrivă, au fost „deschise frontierele", cu totul anormal, invers decît în orice situaţie de criză de acel gen, acţiune considerată pe bună dreptate în favoarea forţelor străine infiltrate, care trebuiau să defluiască, şi a celor care se pregăteau să intre. Comisiei senatoriale Guşă îi va spune: „Cînd am constatat că nu s-a respectat (ordinul) – de abia noaptea, cînd mi s-a raportat că la Oradea şi nu ştiu pe mai unde se cere permisiunea să se intre cu «ajutoare» – şi pe mine m-a şocat. Şi acum sunt surprins cum au reuşit ca în 22 noaptea, cînd în

22 abia a fugit Nicolae Ceauşescu, «ajutoarele» să fie deja la frontieră“[371]. S-a pus mereu întrebarea, cu insistenţă, cine a dat ordin ca frontierele să fie deschise. Nu a surprins nimeni momentul şi nici nu a apărut cineva cu amănunte, dar în acel moment ordinul de „deschidere a frontierelor“, dat în mod direct şi oficial grănicerilor, nu putea proveni decît de la Armată, adică de la generalul Stănculescu. Este posibil ca el să fie consecinţa convorbirilor telefonice cu ministrul Apărării al Ungariei, Karpati. Pe acest subiect s-a fabulat mult din cauza necunoaşterii misiunilor specifice ale forţelor care gestionau frontierele de stat şi a confuziei cu autoritatea care avea în subordine punctele de trecere a frontierei. Imaginea care ni s-a păstrat este aceea a deschiderii, chiar a desfiinţării frontierelor ţării, mai ales după ce la Televiziunea Română Liberă au apărut secvenţele cu un grănicer ungur care dobora tabela indicatoare pe care era scris ROMÂNIA. Prin urmare, lămurim acum că frontierele României, graniţele propriu-zise, nu au fost abandonate de grăniceri şi nu s-a produs o trecere masivă ilegală peste fîşiile care marchează teritoriul României. Ceea ce s-a deschis într-adevăr a fost traficul de persoane şi auto – inclusiv de valori – pe la Punctele de Control Trecerea Frontierei (PCTF), care se aflau în jurisdicţia Ministerului de Interne, deci, în contextul de atunci, al Armatei. Pe la aceste puncte s-a intrat şi s-a ieşit fără nici un control, cum s-a vrut şi cine a vrut. Asta este problema aşa-numitei „deschideri a frontierelor“, a scurgerii forţelor străine aflate în ţară şi a intrării ajutoarelor, mai mult sau mai puţin autentice. Prin formula „nu i-a oprit şi nu i-a controlat nimeni la graniţă“ se înţelege, de fapt, abandonarea controlului la PCTF. Au existat şi telefoane date „în numele Frontului“, între care şi cel al lui Sergiu Nicolaescu, pentru deschiderea frontierelor, dar libera trecere nu s-a făcut decît ca urmare a confirmării MApN.

Reîntorşi din balcon în clădirea fostului CC al PCR, Ion Iliescu şi echipa lui vor căuta un loc liniştit unde să poată redacta o declaraţie de preluare a puterii şi un program politic menit să oficializeze răsturnarea regimului Ceauşescu şi instaurarea unei noi puteri, re-

---

371 Arh. SR, *Stenograma nr. 3/21 septembrie 1993, Audierea generalului Guşă Ştefan*, p. 7.

voluţionare. Instalaţi în biroul lui Manea Mănescu, membrii grupului s-au confruntat imediat cu problema practică a întocmirii documentului. Nucleului iniţial i s-a ataşat Petre Roman, care, în ciuda speculaţiilor fabricate în ultimii 15 ani, nu a avut nici o legătură cu conspiraţia prosovietică, dar se afla sub influenţa amintirii felului în care fusese îndepărtat tatăl său din funcţii de conducere de către Nicolae Ceauşescu şi sub impresia imaginii despre mersul lumii pe care şi-o făcuse în Franţa. El a fost acceptat de Ion Iliescu în grup pentru că îi respecta tatăl, îl ştia bine pe fiul acestuia dinainte de revoluţie şi, în plus, Petre Roman venea din stradă, era un perfect reprezentant al revoltei populare, un intelectual echilibrat ieşit din familia restrînsă a nomenclaturii, şi era şi tînăr. Petre Roman arată că iniţial au fost desemnaţi să întocmească acest program doi activişti din echipa lui Nicolae Ceauşescu:

„AMS: V-aţi retras în biroul acela de la CC, unde a avut loc discuţia asupra programului şi aţi avut replica «Sună ca dracu'!»

Petre Roman: Scena asta nu poate fi înţeleasă exact decît după ce am să vă spun un lucru pe care nu l-am spus încă. S-a mai întîmplat un lucru acolo, în sala aia de la CC, era un birou, de fapt. Iliescu spune: «Trebuie să dăm urgent un mesaj ţării» şi ne-am trezit cu o schiţă de mesaj scrisă de Apostoiu şi de Nicolcioiu, care era ceva absolut imposibil, între supremul ridicol şi monstruos. Erau cuvintele lui Ceauşescu împotriva lui Ceauşescu. Am intervenit: «Asta nu se poate, nu se poate aşa ceva!», iar Iliescu a spus atunci: «Nu, nu, într-adevăr, nu merge.»"

Nu înţelegem ce text putea aştepta Ion Iliescu de la Apostoiu şi Nicolcioiu, activişti din preajma lui Nicolae Ceauşescu!? Cît timp cei doi activişti de partid se chinuiseră să nască programul politic al noii puteri, Ion Iliescu discută cu cei din încăpere, anunţîndu-i că a luat legătura cu Ambasada URSS. După toate probabilităţile, convorbirea s-a purtat din sediul MApN sau din sediul CC, după revenirea din balcon (aproximativ ora 18.00). Ion Iliescu a afirmat că a dat acest telefon pentru a anunţa cine sunt ei şi faptul că vor organiza o formă

provizorie de conducere. Numai că el însuşi anunţase aceste două lucruri deja la Televiziune, fiind practic imposibil ca Ambasada să nu se uite la televizor în orele acelea. Ba, după cum ştie orice profan, ambasadele monitorizează posturile de televiziune. Conform mărturiei lui Nikolai Morozov, la ora la care Ion Iliescu dădea telefon la Ambasada URSS pentru a anunţa cine este, corespondenţii TASS transmiseseră deja ştirile despre căderea lui Ceauşescu şi deschiderea Televiziunii Române Libere[372]. Tot atunci se dezbate problema denumirii noii formaţiuni politice şi apare propunerea generalului Militaru: „Frontul Salvării Naţionale, organ de partid şi de stat". Roman se opune formulei „organ de partid şi de stat", pentru că într-adevăr „suna ca dracu'". Nu a fost vorba de o opoziţie faţă de denumirea Frontul Salvării Naţionale, pe care tot el o susţinuse la MApN. Între timp apare şi Silviu Brucan, iar în faţa incapacităţii de a compune urgent acel program, Ion Iliescu cere să se apeleze la textul lui Dumitru Mazilu. Era vorba de cele 10 puncte ale proclamaţiei sale. Ele au fost preluate şi modificate într-o mică măsură, formal, de Silviu Brucan, fiind bătute la maşină de Alexandru Mironov, fără însă a termina. Într-o carte plină de evaziuni, Ion Iliescu îi va explica lui Vladimir Tismăneanu că era urmărit de trei idei: „reorganizarea democratică a ţării, reorganizarea economiei pe baze noi şi deschiderea internaţională a României"[373]. Ideile erau ale lui Dumitru Mazilu, aduse din America. În apariţiile publice de pînă atunci el a formulat un puternic atac la adresa lui Nicolae Ceauşescu, a împrumutat ideea cu democraţia de la Brucan (a doua intervenţie) şi ideea alegerilor libere, luată de la Caramitru. Cînd a fost vorba de un document original, a apelat la Apostoiu şi la Nicolcioiu.

Este clar astăzi că documentul la care lucrau liderii noii puteri era *Preambulul* comunicatului CFSN, textul introductiv plasat înainte de înşiruirea programului propriu-zis. Stenograma întrunirii, extrasă de pe secvenţele filmate de Adrian Sîrbu, conţine o serie de enigme – de exemplu, aşteptau un inginer Voicu fără de care erau „terminaţi"! –,

372 Nikolai Morozov, *op. cit*., p 73.

373 *Marele şoc din finalul unui secol scurt. Ion Iliescu în dialog cu Vladimir Tismăneanu*, Ed. Enciclopedică, Bucureşti, 2004, p.186.

dar analiza atentă arată mai degrabă starea de improvizaţie şi dezorganizare, decît munca unor conspiratori înţeleşi dinainte. Vom reproduce un pasaj, încercînd şi cîteva explicaţii sumare:

„Ion Iliescu: Deci, structuri ale puterii în teritoriu ale Frontului Salvării Naţionale *(nume ales la MApN*, n.a.), care preia întreaga administraţie locală... şi apoi ca măsuri imediate la nivel central şi la nivel local... necesitatea funcţionării instituţiilor vitale, aprovizionarea cu energie, cu căldură, cu apă, funcţionarea reţelei comerciale, alimentare, a transportului public şi a tuturor unităţilor economice, care să intre în activitate normală. Consiliul Frontului Salvării Naţionale, în vederea îndeplinirii obiectivelor pe care şi le va propune, va intra în dialog cu toate forţele obşteşti şi sociale ale ţării pentru realizarea unităţii de acţiune a tuturor forţelor constructive ale naţiunii.

(Din nou gălăgie. Vocile se suprapun.)

Ion Iliescu: Pe această bază să asigurăm cît mai rapid organizarea economică pe baze sănătoase... un apel către muncitorime, către ţărănime, către intelectualitate pentru a asigura aceste lucruri.

(O voce): ... Trebuie spus... Constituirea noilor organe trebuie să-şi desfăşoare activitatea...

Alexandru Bîrlădeanu: A spus.

Ion Iliescu: Am spus. Haideţi să...

(O voce): ... Domnul Iliescu! Domnul Iliescu! Salvare nu e bine... Ţine de lovitura de stat... *(observaţie corectă,* n.a.) Democraţiei Naţionale.

Ion Iliescu: Democraţia e cu toată lumea...

(O voce): ... Dar Salvare ce înseamnă?

Petre Roman: Tovarăşe Iliescu, eu cînd am vorbit acolo *(în balconul CC şi la Televiziune*, n.a.) am spus Frontul Unităţii Populare.

Silviu Brucan: Nu e bine!

Nicolae Militaru: Spuneţi-i, domnule, Front de Salvare Naţională.

(O voce): ... Democraţie, să fie un cuvînt... explicit.

Petre Roman: Democraţie... a fost *(se referea la faptul că anunţase deja public această temă*, n.a.)

Nicolae Militaru: Măi oameni buni! Frontul Salvării Naţionale acţionează de şase luni, domnule.

Ion Iliescu: ... o stare provizorie... pînă ce constituim noile structuri ale puterii.

Petre Roman: Sigur că da.

(O voce): ... Creează o stare de panică cînd spui Salvare *(încă o observaţie corectă*, n.a.)

Silviu Brucan: E, lasă-mă în pace!

Ion Iliescu: O să reconstituim structurile *(este vorba de structurile PCR, altceva nu putea fi reconstituit,* n.a.) Acum n-avem timp să discutăm.

(O voce): ... Măcar o vorbă să spună *(despre democraţie*, n.a.)

Nicolae Militaru: Ăsta-i organ de partid şi de stat. Consiliul Salvării Naţionale este organ de partid şi de stat.

Petre Roman: Nu de partid şi de stat, în nici un caz. Asta sună ca dracu'.

Ion Iliescu: Este o structură a noii puteri.

(O voce): ... Nu merge, domnule.

Nicolae Militaru: Dă primului-secretar telefon...

Petre Roman: Nu măi... Ăia nu mai ascultă de tine.

(O voce): ... Da' cine a zis?

Silviu Brucan: A fost un Front al Salvării Naţionale care a lansat un apel nesemnat de nimeni... *(Brucan nu cunoştea legătura grupului militar cu această denumire,* n.a.)

(O voce): ... De cine-i condus în prima etapă?

Dumitru Apostoiu: Poporul vrea să ştie ce este, ca să aibă încredere.

(O voce): ... Sigur că da.

Ion Iliescu: Să vă spun drept... şi asupra denumirii trebuie să mai discutăm. Cei de la Timişoara i-au zis...

Petre Roman: Frontul Uniunii Democratice Socialiste *(corect Frontul Democrat Român*, n.a.)

Ion Iliescu: ... Democraţiei Socialiste *(este sinteza concepţiei politice a lui Ion Iliescu în acel moment*, n.a.)

Petre Roman: Asta e ce a fost, domnule!

(O voce): ... Să nu se mai repete asta cu...

Petre Roman: Şi fără socialistă.

Ion Iliescu: S-o lăsăm aşa... Aveţi dreptate, trebuie să personalizăm cumva acest lucru.

Petre Roman: ... condus de Ion Iliescu. Am hotărît acolo *(la MApN,* n.a.) treaba asta... Fiţi atenţi: adică cine semnează?

(O voce): ... Eu nu pot ieşi de aici.

Nicolae Militaru: Consiliul Frontului Salvării Naţionale, condus de Ion Iliescu.

Petre Roman: Adică ce, tovarăşe Iliescu, vă declinaţi răspunderea acum? *(Iliescu făcuse o grimasă, pentru că nu era de acord să semneze el singur,* n.a.)

Ion Iliescu: Nu, dragă.

Petre Roman: Păi atunci?

Silviu Brucan: Nu cred că merge o singură persoană *(observaţie corectă,* n.a.)

Petre Roman: Cu cei care am fost acolo *(la MApN*, n.a.), Guşă, Militaru, Voinea...

Silviu Brucan: Nu reprezintă nimic pentru poporul român *(se referea la lipsa de reprezentativitate a militarilor; el dorea o semnătură politică,* n.a.)

Petre Roman: Nu vă supăraţi, sunt cei care au luat cu asalt Comitetul Central *(Roman pleda pentru introducerea revoluţionarilor pe lista de semnături,* n.a.) Cu ei am intrat.

Silviu Brucan: Asta-i altceva *(cu referire la revoluţionari,* n.a.) Sunt militari, dragă. *(Brucan face distincţia între civili şi militari, în sensul că militarii şi-au făcut doar datoria,* n.a.)

Petre Roman: Nu sunt militari. Păi eu nu sunt militar. Şi am încă trei-patru care nu suntem militari. *(Replicile sunt consecinţa unei neînţelegeri; Brucan se referea la nume cunoscute, pentru a da greutate politică, şi credea că Roman vrea ca militarii să fie semnatari împreună cu Ion Iliescu*, n.a.)

Silviu Brucan: De tine nu ştie nimeni nimic, dacă e vorba aşa...

(Ion Iliescu asistă fără a interveni la acest schimb de replici.)

Petre Roman: Ba ştie, pentru că eu am citit declaraţia la Televiziune. Eu nu pledez pentru mine... *(Deşi participant direct, Petre Roman nu înţelegea încă faptul că între revolta populară şi grupul Iliescu se produsese o distanţare ca urmare a deciziilor luate la MApN, sub protecţia şi împuternicirea Armatei*, n.a.)

Dumitru Apostoiu: Fiecare... cine pe cine reprezintă în această perioadă?

Ion Iliescu: Din păcate, asta e lipsa acestei situaţii. Ăsta *(e vorba de Ceauşescu*, n.a.) a lăsat un vid de putere. Restructurarea unui mecanism al puterii *(era vorba de restructurarea PCR*, n.a.). Dar cine bate la uşă?

(O voce): ... Şi armata este cea care asigură ordinea.

Alexandru Bîrlădeanu: Domnule Iliescu, categoric ar trebui o frază care să spună poporului care va fi realitatea politică viitoare... că mergem spre democraţie... spre satisfacerea nevoilor poporului... Al doilea: ne trebuie o frază pentru opinia publică străină, frază că ne păstrăm alianţele şi că nu schimbăm angajamentele internaţionale *(o intervenţie lucidă, realistă*, n.a.).

Ion Iliescu: Vreau să vă spun că am intrat în legătură cu Ambasada sovietică şi le-am transmis situaţia în care ne aflăm, ca să comunice la Moscova, să se ştie cine suntem şi ce vrem. Asta le-am spus deja.

Petre Roman: Astăzi la prînz am vorbit cu ministrul ungar al Apărării (...)"[374]

Toată această scenă, care a inflamat presa de opoziţie, începe însă cu un pasaj în care participanţilor li se comunică un amănunt: „Atenţie! Dînsul filmează şi înregistrează tot". Ion Iliescu a încercat să mute adunarea în altă încăpere, dar cineva a insistat ca totul să se desfăşoare în faţa camerei de luat vederi: „Nu! Aici! Vrem să ştim ce se întîmplă! Să avem control. Dînsul filmează tot". Aşadar, tot ce s-a discutat acolo – poate cu excepţia primelor replici ale lui Apostoiu,

[374] Constantin Sava şi Constantin Monac, *op. cit*., pp. 319-321. (Cînd spune „am vorbit cu ministrul ungar al Apărării", Petre Roman foloseşte pluralul, referindu-se la grupul de la MApN. De vorbit la telefon în Ungaria a vorbit generalul Eftimescu.)

abia intrat – a avut calitatea unui dialog purtat cu conştienţa că totul se înregistrează. Deşi scena a fost interpretată drept una de teatru, ea conţine destule secvenţe care demonstrează naturaleţea actorilor. Nu se prefăceau sau nu se prefăceau prea mult. Iliescu dezvăluie că a sunat la Ambasada URSS, Brucan nu-i vrea pe militari pe listă, Roman cere dreptul revoluţionarilor şi invocă folosirea cuvîntului democraţie, Bîrlădeanu se dovedeşte un bătrîn activist realist, Militaru – pe care atît îl ducea capul – nu se poate preface şi cere anunţarea Frontului Salvării Naţionale, drept organ de partid şi de stat. Teza contestatarilor de mai tîrziu, că mulţimea şi revoluţia nu-i învestise pe acei oameni cu nimic şi că ei puteau fi înlăturaţi în orice clipă de o forţă revoluţionară autentică – aşa-numita teză a „revoluţiei furate" –, porneşte de la o premisă falsă. Ion Iliescu nu mai era în acel moment un simplu director de editură, ci persoana căreia generalul Stănculescu îi dăduse raportul, persoana căreia Armata îi încredinţase puterea, liderul politic pe care hotărîse să-l aleagă, să-l sprijine şi să-l apere. Ministerul de Interne şi Securitatea îi confirmaseră adeziunea lor la această alegere în întîlnirea de la MApN. Ce spune Petre Roman în secvenţele de la CC: „... condus de Ion Iliescu. Am hotărît acolo *(la MApN*, n.a.) treaba asta". Omul care condusese lupta la baricadă, Dan Iosif, propus de mulţime în Piaţa Palatului, refuză puterea spunînd sincer că nu e de el. Dumitru Dincă nu mai avea voce ca să poată conduce ceva şi nici nu suntem siguri că-şi putea scrie proclamaţia către ţară. Mircea Dinescu şi Ion Caramitru invocă agitaţi şi disperaţi solidaritatea Armatei, cer trecerea ei de partea revoluţiei. A trecut. Sergiu Nicolaescu, cel mai popular personaj de acolo şi al cărui nume a fost intens scandat tot în Piaţa Palatului, a anunţat clar că *ei* l-au ales pe Ion Iliescu să îi conducă. Mulţimea a aclamat. Corneliu Coposu a pregătit un comunicat de solidaritate cu FSN şi cu Ion Iliescu, dar, prosteşte, liderii CFSN-ului nu l-au lăsat să vorbească.

Atunci cînd vorbim despre nucleul politic învingător suntem obligaţi să-l plasăm incontestabil pe Ion Iliescu în vîrful său, dar, începînd de la Televiziune, Ion Iliescu a fost dominat şi influenţat în cele mai importante decizii, în toate deciziile-cotitură ale

evenimentelor din perioada 22-31 decembrie 1989 de Silviu Brucan. Acesta este inspiratorul şi catalizatorul celor mai discutabile hotărîri, motiv pentru care afirm şi susţin în continuare că, în realitate, rolul lui Ion Iliescu atunci a fost marginal.

Abia astăzi ne putem da seama de importanţa loviturii de stat militare, care se desfăşurase pînă atunci paralel şi discret, de schimbarea atitudinii Armatei şi de rolul generalului Stănculescu, cel care a decis cui să încredinţeze Armata puterea. În timp ce se întîmplau toate astea, preşedintele statului şi comandant suprem al forţelor armate avea un dialog existenţialist cu un miliţian în maşina radarului, iar simbolul revoltei bucureştene din stradă, Dan Iosif, complet răguşit şi cu lacrimi în ochi, îi striga generalului Guşă: „Tovarăşe general, nu asta am vrut noi, nu asta am crezut noi!“

Programul CFSN

După declanşarea diversiunii teroriste în Bucureşti, grupul Iliescu se deplasează la Televiziune unde se va finaliza programul politic. Textul citit pe postul Televiziunii de Ion Iliescu în noaptea de 22 spre 23 decembrie 1989 este considerat documentul principal, fundamental al revoluţiei. El a identificat noua putere instalată în România şi, fiind învingătoare, a legitimat-o provizoriu pînă la alegerile din 20 mai 1990. Goethe spunea: „Cel care surprinde cel mai bine momentul, este cel care învinge“. Textul citit de Ion Iliescu la Televiziune în noaptea de 22 decembrie 1989 a fost programul îndelung căutat de numeroasele nuclee revoluţionare care se formaseră în ziua de 22 decembrie şi a reprezentat improvizaţia suficient de satisfăcătoare pentru a i se da girul documentului programatic aşteptat. În ciuda aparenţelor de unitate, programul CFSN a fost un document constituit din bucăţi – trei la număr – avînd mai mulţi autori. Vom reproduce forma oficială a Comunicatului Consiliului Salvării Naţionale, aşa cum a fost publicat în Monitorul Oficial, nu numai pentru că este

forma consacrată, ci şi pentru că este singura formă a actului care conţine, bine individualizate, componentele sale.

COMUNICATUL CĂTRE ŢARĂ
al Consiliului Frontului Salvării Naţionale

Cetăţeni şi cetăţene,

Trăim un moment istoric. Clanul Ceauşescu, care a dus ţara la dezastru, a fost eliminat de la putere. Cu toţii ştim şi recunoaştem că victoria de care se bucură întreaga ţară este rodul spiritului de sacrificiu al maselor populare de toate naţionalităţile şi, în primul rînd, al admirabilului nostru tineret, care ne-a restituit, cu preţul sîngelui, sentimentul demnităţii naţionale. Un merit deosebit îl au cei care ani de zile şi-au pus în pericol şi viaţa, protestînd împotriva tiraniei.

Se deschide o pagină nouă în viaţa politică şi economică a României.

În acest moment de răscruce am hotărît să ne constituim în Frontul Salvării Naţionale, care se sprijină pe armata română şi care grupează toate forţele sănătoase ale ţării, fără deosebire de naţionalitate, toate organizaţiile şi grupările care s-au ridicat cu curaj în apărarea libertăţii şi demnităţii în anii tiraniei totalitare.

Scopul Frontului Salvării Naţionale este instaurarea democraţiei, libertăţii şi demnităţii poporului român.

Din acest moment se dizolvă toate structurile de putere ale clanului Ceauşescu. Guvernul se demite, Consiliul de Stat şi instituţiile sale îşi încetează activitatea. Întreaga putere în stat este preluată de Consiliul Frontului Salvării Naţionale. Lui i se vor subordona Consiliul Militar Superior, care coordonează întreaga activitate a armatei şi a unităţilor Ministerului de Interne. Toate ministerele şi organele centrale, în actuala lor structură, îşi vor continua activitatea normală, subordonîndu-se Frontului Salvării Naţionale, pentru a asigura desfăşurarea normală a întregii vieţi economice şi sociale.

În teritoriu se vor constitui consilii judeţene, municipale, orăşeneşti şi comunale ale Frontului Salvării Naţionale ca organe ale puterii locale.

Miliţia este chemată ca, împreună cu comitetele cetăţeneşti, să asigure ordinea publică.

Aceste organe vor lua toate măsurile necesare pentru asigurarea aprovizionării populaţiei cu alimente, cu energie electrică, cu

căldură şi apă, pentru asigurarea transportului, a asistenţei medicale şi a întregii reţele comerciale.

Ca program, frontul propune următoarele:

1. Abandonarea rolului conducător al unui singur partid şi statornicirea unui sistem democratic pluralist de guvernămînt.

2. Organizarea de alegeri libere în cursul lunii aprilie.

3. Separarea puterilor legislativă, executivă şi judecătorească în stat şi alegerea tuturor conducătorilor politici pentru unu sau, cel mult, două mandate. Nimeni nu mai poate pretinde puterea pe viaţă.

Consiliul Frontului Salvării Naţionale propune ca ţara să se numească în viitor România.

Un comitet de redactare a noii Constituţii va începe să funcţioneze imediat.

4. Restructurarea întregii economii naţionale pe baza criteriilor rentabilităţii şi eficienţei. Eliminarea metodelor administrativ-birocratice de conducere economică centralizată şi promovarea liberei iniţiative şi a competenţei în conducerea tuturor sectoarelor economice.

5. Restructurarea agriculturii şi sprijinirea micii producţii ţărăneşti. Oprirea distrugerii satelor.

6. Reorganizarea învăţămîntului românesc potrivit cerinţelor contemporane. Reaşezarea structurilor învăţămîntului pe baze democratice şi umaniste.

Eliminarea dogmelor ideologice care au provocat atîtea daune poporului român şi promovarea adevăratelor valori ale umanităţii. Eliminarea minciunii şi a imposturii şi statuarea unor criterii de competenţă şi justiţie în toate domeniile de activitate.

Aşezarea pe baze noi a dezvoltării culturii naţionale.

Trecerea presei, Radioului, Televiziunii din mîinile unei familii despotice în mîinile poporului.

7. Respectarea drepturilor şi a libertăţilor minorităţilor naţionale şi asigurarea deplinei lor egalităţi în drepturi cu românii.

8. Organizarea întregului comerţ al ţării, pornind de la cerinţele satisfacerii cu prioritate a tuturor nevoilor cotidiene ale populaţiei României. În acest scop, vom pune capăt exportului de produse agroalimentare, vom reduce exportul de produse petroliere, acordînd prioritate satisfacerii nevoilor de căldură şi lumină ale oamenilor.

9. Întreaga politică externă a ţării să servească promovării bunei vecinătăţi, prieteniei şi păcii în lume, integrîndu-se în procesul de construire a unei Europe unite, casă comună a tuturor popoarelor continentului. Vom respecta angajamentele internaţionale ale României şi, în primul rînd, cele privitoare la Tratatul de la Varşovia.

10. Promovarea unei politici interne şi externe subordonate nevoilor şi intereselor dezvoltării fiinţei umane, respectul deplin al drepturilor şi libertăţilor omului, inclusiv al dreptului de deplasare liberă.

Constituindu-ne în acest front, suntem ferm hotărîţi să facem tot ce depinde de noi pentru a reinstaura societatea civilă în România, garantînd triumful democraţiei, libertăţii şi demnităţii tuturor locuitorilor ţării.

În mod provizoriu, în componenţa consiliului intră următorii: Doina Cornea, Ana Blandiana, Mircea Dinescu, László Tökes, Dumitru Mazilu, Dan Deşliu, general Ştefan Guşă, general Victor Stănculescu, Aurel Dragoş Munteanu, Corneliu Mănescu, Alexandru Bîrlădeanu, Silviu Brucan, Petre Roman, Ion Caramitru, Sergiu Nicolaescu, Mihai Montanu, Mihai Ispas, Gelu Voican Voiculescu, Dan Marţian, căpitan Lupoiu Mihai, general Voinea, căpitan de rangul I Dumitrescu Emil, Neacşa Vasile, Ciontu Cristina, Baciu Marian, Bogdan Teodoriu, Eugenia Iorga, Negriţiu Paul, Manole Gheorghe, Cazimir Ionescu, Adrian Sîrbu, Cîrjan Constantin, Domokos Geza, Magdalena Ionescu, Marian Mierlă, Constantin Ivanovici, Ovidiu Vlad, Bucurescu Valeriu, Ion Iliescu."[375]

Cele trei părţi ale Comunicatului sunt: *preambulul*, *punctele programului* şi *inserţia juridică*.

Preambulul a fost rezultatul numeroaselor încercări de a scrie un program, în sediul CC şi apoi în biroul de la etajul 11 al Televiziunii, pînă în momentul în care Silviu Brucan hotărăşte să se ocupe personal de acest lucru. De altfel, chiar debutul programului copia primele cuvinte ale intervenţiei sale din Studioul 4: „Trăim un moment istoric". Alt pasaj – „Un merit deosebit îl au cei care ani de zile şi-au pus în pericol şi viaţa, protestînd împotriva tiraniei" – era o aluzie la pericolul în care se aflase Brucan, ca urmare a implicării în *Scrisoarea celor şase*. Nu s-a aflat în nici un pericol, fiind protejat de URSS. Şi dacă îl prindeau canibalii din Caraibe tot scăpa. Era însă un pasaj care încerca să legitimeze prioritatea foştilor stalinişti, a vechilor membri de partid care se opuseseră lui Ceauşescu. Un pasaj-cheie – din punct de vedere istoric – îi aparţine lui Ion Iliescu: „În acest moment de răscruce am

[375] Monitorul Oficial al României, Anul I, Nr. 1, Vineri, 22 decembrie 1989, pp. 1-2.

hotărît să ne constituim în Frontul Salvării Naţionale, care *se sprijină pe armata română* şi care grupează toate forţele sănătoase ale ţării", pasaj care arată temeiul şi totodată adevăratul vehicul al legitimităţii acelui Consiliu al Frontului Salvării Naţionale – Armata! Ion Iliescu foloseşte aceleaşi cuvinte „am hotărît să ne constituim..." în secvenţele filmate la celebra întrunire din clădirea CC, aceasta fiind şi singura sa contribuţie la textul Comunicatului.

Punctele programului sunt – cum uşor se poate observa – copiate după programul citit de Dumitru Mazilu în balconul CC-ului. El a suferit cîteva modificări, provocate de Silviu Brucan: „Apoi am înlocuit în text «Forumul Cetăţenesc Naţional» cu *Frontul Salvării Naţionale*. La punctul 5 privitor la agricultură, am scris: «sprijinirea micii producţii ţărăneşti şi oprirea distrugerii satelor», la punctul 8 am înlocuit cuvintele care mi s-au părut prea tehnice cu fraza: «În acest scop vom pune capăt exportului de produse agroalimentare, vom reduce exportul de produse petrolifere, acordînd prioritate satisfacerii nevoilor de căldură şi lumină ale oamenilor», iar la punctul 9, privitor la politica externă, am adăugat: «integrîndu-se în procesul de constituire a unei Europe unite, casă comună a tuturor statelor europene. Vom respecta angajamentele internaţionale ale României, în primul rînd cele privitoare la Tratatul de la Varşovia». În sfîrşit, am şters «Aşa să ne ajute Dumnezeu», deoarece ne adresăm întregii populaţii a ţării şi nu numai creştinilor"[376]. Modificarea punctului 5 viza referirea explicită a lui Dumitru Mazilu la problema proprietăţii, la cererea de retrocedare a pămînturilor către ţăranii deposedaţi în timpul colectivizării. Marian Mierlă a surprins acest moment, Brucan spunîndu-i: „Las-o, dragă, pe asta cu proprietatea, acum avem alte priorităţi"[377]. La punctul 8, Silviu Brucan a acţionat inteligent, înlocuind formula occidentală, ceva mai abstractă, cu o formulare populistă de mare şi autentic impact la populaţia României: căldura şi lumina. Intervenţia de la punctul 9 era o reproducere a teoriei lui Mihail Gorbaciov despre Casa Comună Europa, pe care o lansase ca

---

[376] Silviu Brucan, *Generaţia irosită*, Ed. Universul & Calistrat Hogaş, Bucureşti, 1992, pp. 215-216.

[377] *Jurnalul Naţional*, Nr. 3352/ 22 mai 2004, p. 7.

o alternativă la Uniunea Europeană, iar referirea la respectarea angajamentelor externe şi a apartenenţei la Tratatul de la Varşovia proveneau de la Alexandru Bîrlădeanu. Eliminarea pasajului „Aşa să ne ajute Dumnezeu“ pare la prima vedere o grijă pentru musulmani (0,042% din populaţia României) sau pentru evrei (0,045%), dar era pe fond expresia ateismului lui Silviu Brucan.

Inserţia juridică este pasajul care anunţa dizolvarea tuturor structurilor de putere ale clanului Ceauşescu şi că întreaga putere în stat este preluată de CFSN. Textul a fost adăugat de juriştii care se aflau în preajma noului nucleu, pentru a putea da putere juridică proclamaţiei. Ideea era ca, prin faptul proclamării, dar şi al asumării autorităţii superioare a statului de către CFSN, să fie recunoscut faptul că puterea trece oficial în mîna echipei conduse de Ion Iliescu. Specialiştii în Drept ai României au analizat ulterior actele revoluţiei, arătînd şi care a fost valoarea lor juridică şi care erau limitele lor. Marele jurist român, profesor Cristian Ionescu, arată că „în Dreptul constituţional este fundamentat principiul potrivit căruia, poporul este în drept să se revolte împotriva samavolniciei celor aflaţi la guvernarea statului“[378], un principiu enunţat în Declaraţia Drepturilor Omului şi Cetăţeanului adoptată în timpul Revoluţiei Franceze. Altfel spus, legitimarea revoltei populare. Dar, arată mai departe profesorul Cristian Ionescu, „legitimarea revoltelor populare, indiferent care ar fi ponderea acestora, întemeiată pe art. 35 din Declaraţia drepturilor din 1793, **are doar o valoare morală,** deşi principiul în sine face parte dintr-un document constituţional. Facem această rezervă, întrucît revolta maselor este esenţialmente anarhică, imprevizibilă sub aspectul finalităţilor sale şi **poate fi deturnată de la obiectivele sale nobile** în anumite conjuncturi defavorabile“[379]. Prin urmare, „legitimităţii populare (morale) a revoltelor poporului trebuie să-i urmeze în mod necesar o recunoaştere juridică bazată pe un text constituţional sau pe manifestarea într-o formă organizată democratic (constituţional) a sprijinului popular“. Aşadar, trebuie să interpretăm Comunicatul

---

[378] Cristian Ionescu, *Drept constituţional şi instituţii politice. Teoria generală a instituţiilor politice*, vol. 1, Ed. Lumina Lex, Bucureşti, 1997, p. 131.
[379] *Ibidem*, p. 132.

CFSN din noaptea de 22 decembrie 1989 ca o **declarație politică** a unui grup care a beneficiat de sprijinul direct al Armatei, de acordul direct al unei majorități a celor care au participat la revolta populară și de acordul tacit al celor peste 21 de milioane de cetățeni ai țării, singura legitimare a CFSN din acel moment fiind morală. Fraza-cheie care dezvăluie adevărul acelui moment este: „ne constituim în Frontul Salvării Naționale, care se sprijină pe armata română". Legitimitatea nucleului CFSN este identificată – din punct de vedere istoriografic – prin sprijinul popular pe care l-au acordat revoluționarii organizatorilor acelui grup, dar și **listei de personalități** inserate la sfîrșitul documentului. Nu putem afirma că încrederea acordată de populație CFSN s-a referit exclusiv la grupul Iliescu, atît timp cît Comunicatul, primul document oficial al revoluției, conține o listă de multe alte nume. Legitimarea morală pe care a acordat-o revolta populară CFSN a atins întreaga listă, fără a desemna un conducător și fără a face distincții politice. Din aceleași motive, inserția juridică din Comunicatul CFSN nu a rezolvat problema legitimității juridice, fiind, deocamdată, doar un enunț teoretic. Profesorul Ionescu arată, în continuare, că „numai convențional se poate admite caracterul constituțional al unor acte normative emise de noua putere, rezultată din lovitura de stat, insurecție sau revoluție și numai sub rezerva sprijinului popular al schimbărilor politice respective"[380]. Au existat juriști care au încercat să legitimeze Frontul Salvării Naționale „ca o veritabilă putere constituantă originară", atitudine cu evident conținut politic, venită în sprijinul ideii de stabilitate a statului și a puterii în perioada 1990–1991, cînd România funcționa fără Constituție, iar strada își continua revolta populară în forme paroxistice, în forma luptei pentru putere. Aceste precizări sunt importante însă pentru ceea ce s-a întîmplat după decembrie 1989, în condițiile în care grupul Iliescu a încercat să transforme **legitimitatea morală** primită de la revolta populară în **legitimitate juridică** și constituțională, luînd decizii care încălcau limitele conținute în Comunicatul din 22 decembrie 1989.

Acel Consiliu al Frontului Salvării Naționale a fost recunoscut imediat de către URSS. Folosind baza de date publice furnizată de

[380] *Ibidem*, p. 134.

D.G.S.E. *(Direction Générale de la Sécurité Extérieure),* André Fontaine, directorul cotidianului *Le Monde* – care îl numea pe Ion Iliescu „urmaş prezumtiv al lui Ceauşescu" *(héritier présomptif),* dotat cu „o prudenţă de şarpe" *(d'une prudence de serpent)* – surprinde acest moment încărcat cu dedesubturi subtile: „Asigurat de susţinerea Armatei şi de colaborarea lui Petre Roman, strălucit profesor la Şcoala politehnică naţională, fiu al unui vechi militant al partidului, el *(Ion Iliescu*, n.a.) nu a întîmpinat aparent nici o dificultate de a îndrepta lucrurile în direcţia unui Front al Salvării Naţionale al cărui Comitet Director cuprindea, alături de disidenţi notorii, şi militari, activişti comunişti în căutarea unul Gorbaciov român şi reprezentanţi ai diverselor componente ale populaţiei. URSS s-a lăsat foarte repede convinsă de a recunoaşte comitetul în chestiune drept putere legitimă a României. Aşa cum a confirmat Andrei Graciov, ultimul purtător de cuvînt al lui Gorbaciov, KGB-ul, care pînă atunci nu dorea să dea ocazia unei suspiciuni de ingerinţă, va «face tot posibilul pentru a înclina balanţa în favoarea noii puteri»"[381].

Scena numirii lui Ion Iliescu drept preşedinte al CFSN a fost descrisă de Dumitru Mazilu: „În jurul orei 20.30 am ajuns la etajul 11, la renumitul etaj 11, de unde se dădeau toate comenzile privind conţinutul programelor TV în timpul tiraniei... Acolo se aflau deja Ion Iliescu, Silviu Brucan, Dan Marţian, Petre Roman şi alţii. Cel care m-a luat în primire a fost tot domnul Silviu Brucan: «Unde umbli, domnule? Noi avem nevoie de platforma-program, iar dumneata nu eşti de găsit...» Şi, mai mult smulgîndu-mi-o din mînă, o luă şi-i adăugă o nouă pagină pe care scrisese: «Preşedintele Consiliului este Ion Iliescu». «Bine, dar Ion Iliescu n-a fost ales nici măcar membru în noul guvern. Cum poate fi dînsul preşedinte?» – am comentat eu. «Ei, asta-i bună. E revoluţie... Cine mai ştie pe cine a ales. Şi, în definitiv, noi îl considerăm pe Ion Iliescu cel mai indicat să fie preşedinte. El este deja noul conducător. Acesta este un lucru indiscutabil»"[382]. Nimic din Comunicatul CFSN nu-l învestea, de exemplu, pe Ion Iliescu în fruntea statului. De aceea, documentul autentic, documentul

[381] André Fontaine, *La Tache rouge*, Edition de La Martinière, Paris, 2004, p. 511.
[382] Dumitru Mazilu, *Revoluţia furată*, vol. 1, Ed. Cozia, Bucureşti, 1991, p. 58.

fundamental al schimbării de regim în România, nu a fost Comunicatul CFSN din 22 decembrie 1989, ci Decretul-Lege nr. 2/27 decembrie 1989, emis după execuţia soţilor Ceauşescu şi după consumarea fenomenului diversionist-terorist.

Dacă acest fenomen se dovedeşte a fi fost fabricat şi folosit în slujba nucleului constituit în jurul lui Ion Iliescu pentru ca acesta să obţină şi să deţină Puterea, atunci avem de a face cu o lovitură de stat care a deturnat sensul revoluţiei.

Această teză a fost deja enunţată de istoricul Florin Constantiniu: „Acţiunile diversioniştilor nu pot fi explicate – evident, ipotetic, în absenţa probelor decisive – decît ca avînd funcţia să împiedice crearea altor centre de putere, în afara nucleului instalat la conducerea Frontului Salvării Naţionale. Revoltei populare împotriva regimului Ceauşescu i-a urmat o lovitură de stat, în pregătirea căreia URSS a avut un rol de seamă – aceasta este opinia noastră în stadiul actual al cercetării“[383].

Cazul Sibiu

Am lăsat înadins la sfîrşitul acestui capitol cazul cel mai controversat, cel de la Sibiu, atît pentru faptul că s-a aflat încă din primele ore de emisie ale TVRL în atenţia publică, cît şi din cauza prezenţei unor probe şi dovezi mult mai numeroase şi elocvente în privinţa evenimentului. Mai mult decît atît, cazul Sibiu a declanşat în anul 1993 un conflict secret, necunoscut de opinia publică, între SRI şi Palatul Cotroceni referitor la raportul întocmit de SRI-Sibiu asupra evenimentelor petrecute în timpul revoluţiei în acest municipiu. Avînd în vedere precizia informaţiilor pe care le conţinea şi natura lor revelatoare în privinţa celor care cauzaseră morţi în Sibiu raportul locotenent-colonelului Ioan Rusan a fost înaintat de Virgil Măgureanu,

383 Florin Constantiniu, *O istorie sinceră a poporului român*, Ed. Univers Enciclopedic, Bucureşti, 1999, p. 508.

directorul SRI la acea dată, Consiliului Suprem de Apărare, în particular generalului Vasile Ionel, consilierul pe probleme de apărare al preşedintelui Ion Iliescu. Vasile Ionel, membru al complotului militar şi urmărit de Securitate pentru legături cu reţele de spionaj ale URSS, va reacţiona violent, acuzîndu-l pe locotenent-colonelul Rusan de mistificare, întrucît din raport rezulta că vina pentru morţii din Sibiu aparţine Armatei. Informaţiile cele mai periculoase din raport vizau evenimente petrecute atît înainte de 22 decembrie, cît şi după această dată.

Înainte de 22 decembrie 1989 au fost trei evenimente deosebite care au atras atenţia organelor de Securitate şi de contrainformaţii militare.

Primul era legat de apariţia în judeţul Sibiu a unor coloane de autoturisme înmatriculate în URSS, „în care se aflau doi-patru bărbaţi, de regulă tineri, care nu se cazau la hoteluri, dormind în autoturisme şi nerealizînd contacte cu cetăţeni români". Exact ca la Iaşi şi Timişoara. Aceste autoturisme au fost luate în evidenţa Securităţii Sibiu, filate şi interceptate, sub aspectul de eveniment deosebit şi potenţial periculos pentru siguranţa statului. În timpul evenimentelor violente din 22-24 decembrie 1989 un grup de civili, care nu aparţinea manifestaţiei anticeauşiste a sibienilor, a atacat şi incendiat arhiva Securităţii în care se aflau acele date. Între persoanele participante la atac au fost identificaţi cetăţeni români din judeţele Cluj şi Timiş, aceştia fiind şi filmaţi pe caseta video I/A, h. 0.31.05, în prezent în Arhiva SRI.

Al doilea eveniment scos în evidenţă de Raportul SRI Sibiu a fost capturarea în luna martie a anului 1989, în Sibiu, a unor luptători DIA în timpul unor misiuni de luptă. „Un aspect care poate prezenta semnificaţie îl constituie prezenţa în municipiul Sibiu, în primăvara anului 1989 a unui detaşament de militari din cadrul Batalionului 404 Buzău – cercetare în adîncime, aparţinînd de Direcţia de Informaţii de pe lîngă Marele Stat Major al Armatei. Militarii respectivi erau în ţinută civilă, dotaţi cu staţii de emisie-recepţie, au efectuat observări şi fotografieri de pe clădirile situate în vecinătatea unor unităţi ale MApN şi MI şi au consemnat puncte din apropierea acestora sau alte puncte strategice din oraş pe o hartă, cum ar fi:

hotelurile Continental, Bulevard, BTT, UM 01473 (Anexa V, filele 29-36; Anexa VIII, fila 16). Întîmplător sau nu, acestea au fost locurile fierbinţi în derularea evenimentelor din decembrie 1989"[384]. În anexele invocate se găseşte un Raport intern al SRI Sibiu care conţine interogatorii sau înregistrări operative ale unor martori la evenimente, între care şi fostul şef al biroului contrainformaţii al Garnizoanei Sibiu: „Din discuţiile purtate cu colonel în rezervă MODRESCU GHEORGHE, fost şef birou CI pe garnizoana Sibiu, acesta a afirmat că în primăvara anului 1989, a reţinut o persoană care, de pe acoperişul unui bloc situat în cartierul Valea Aurie, a fotografiat unitatea militară de auto de pe strada Calea Poplăcii din Sibiu. Această persoană avea asupra ei o staţie de emisie, care nu era la acea vreme în dotarea Armatei, şi o hartă a Municipiului Sibiu detaliată, pe care erau însemnate unele obiective printre care hotelurile BTT, Continental şi altele, de unde, de fapt, s-a şi tras în acea perioadă. La ancheta efectuată la sediul Comenduirii Garnizoanei Sibiu, acest cetăţean a afirmat că este cadru DIA şi face parte dintr-o unitate situată în Municipiul Buzău, fapt confirmat şi de comandantul acestei unităţi, care i-a solicitat domnului Modrescu punerea în libertate a celui reţinut, afirmînd că misiunea acestuia, cît şi a altor ofiţeri în aceeaşi perioadă în Sibiu, a fost încheiată". Alte detalii oferite de fostul ofiţer CI arată că luptătorii DIA au fost semnalaţi Securităţii Sibiu în luna martie a anului 1989, îndeplinind acea misiune, de către cetăţeni ai Sibiului, locatari ai unor imobile din apropierea obiectivelor vizate sau în al căror pod de casă au urcat respectivii luptători. Securitatea a reţinut doi astfel de indivizi *în flagrant*, fotografiind de pe un bloc perimetrul UM 01473, le-a confiscat aparatele foto şi i-au supus percheziţiei. Ei au fost băgaţi în biroul ofiţerului de CI al UM 01434, locotenent Popa, unde au fost interogaţi. Colonelul Modrescu a reprodus următorul dialog: „Voi ce aveţi de lucru pe aici?" Răspuns: „Păi, suntem militari, am venit să testăm, să executăm o testare de vigilenţă asupra unităţilor militare din Sibiu". Astfel de operaţii de testare a vigilenţei se aflau în misiunile

384 Arh. SRI, *Serviciul Român de Informaţii. Raport privind evenimentele din decembrie 1989 în judeţul SIBIU*, pp. 12-13.

unității DIA de la Buzău, numai că, pentru a ieși bine la control, comandanții unităților vizate de control erau de regulă anunțați discret înainte. Își furau căciula singuri. De data aceasta misiunea a avut o desfășurare foarte ciudată: nu putem vorbi de o misiune de testare a vigilenței unor unități militare atît timp cît luptătorii fotografiau și însemnau pe hartă hoteluri din Sibiu, blocuri de locuințe și poduri de case din oraș. Hărțile capturate de Securitate au rămas în posesia acesteia, constituind probă, prin însemnările făcute pe ele, asupra faptului că acțiunea DIA nu se înscria în categoria „testarea vigilenței". La fel și stațiile miniaturale de emisie-recepție. Acest pasaj al Raportului SRI Sibiu devine de-a dreptul dramatic atunci cînd precizează că Modrescu Gheorghe a luat legătura cu comandamentul de la Buzău al unității cunoscute mai tîrziu cu indicativul Batalionul 404, care a confirmat apartenența celor reținuți la această unitate specială și i-a cerut ofițerului CI pe Garnizoana Sibiu să le semneze ordinele de serviciu pentru a se putea întoarce la Buzău.

Ca urmare a acestui eveniment ciudat, Departamentul Securității Statului a dat în lucru verificarea informațiilor legate de acțiunile DIA de acel tip în țară, primind două informații mai substanțiale: 1. O acțiune similară celei de la Sibiu a fost semnalată în orașul Sighișoara, *post factum*, adică fără să fie surprinsă în flagrant 2. Pe durata anului 1989, în comisariatele militare din țară au fost schimbate de două ori – în unele localități, de trei ori – planurile de mobilizare, fapt fără precedent.

Prezența unor luptători DIA în martie la Sibiu poate fi încadrată lucid, fără apelul la scenarii complicate, în operațiile curente ale unităților speciale de la Buzău (indicativul „Batalionul 404" este convențional, nu se folosea la acea dată). Problema este că obiectivele pe care le-au vizat în martie 1989 luptătorii DIA – hoteluri, acoperișuri, poduri de case – au fost identificate în decembrie 1989 ca locuri de unde s-a tras, ele fiind indicate ca atare chiar de sintezele trimise Parlamentului de către MApN!

Al treilea eveniment deosebit subliniat de Raportul SRI Sibiu se referă la de acum celebrul avion ROMBAC care a zburat de la București la Sibiu în ziua de 20 decembrie 1989. Printre alte informații, raportul preciza și faptul că „o parte a locurilor din spatele

avionului erau acoperite cu o prelată albă; după îmbarcarea pasagerilor, în cala avionului au mai fost încărcate şi alte pachete; la aterizare pe Aeroportul Sibiu, o parte din pasageri au fost aşteptaţi, preluaţi în două autobuze ale armatei şi transportaţi într-o direcţie necunoscută (Anexa VI, filele 6-21). Precizăm că în seara zilei de 20 decembrie 1989 lui Nicu Ceauşescu i s-a solicitat aprobarea pentru cazarea în regim de cetăţeni străini – la fostul hotel al partidului – a unui grup de circa 40 de persoane care au sosit cu avionul Rombac (Anexa VI, filele 27-30); în seara aceleiaşi zile, în incinta UM 01512 a intrat, prin poarta 2, un grup de persoane îmbrăcate sportiv, accesul făcîndu-se, în baza ordinului transmis de comandantul unităţii, şeful gărzii, de a nu se consemna nimic în registrul de intrări. Persoanele respective au fost cazate în pavilionul armei chimice, au servit masa în 21 decembrie la popota cadrelor, unde s-a transmis de asemenea ordinul de a nu fi menţionaţi în evidenţă, după care prezenţa lor nu a mai fost semnalată (Anexa VI, filele 22, 31, 32)“[385]. Ziarele sibiene au abordat frontal şi foarte devreme (primele luni ale anului 1990) problema terorismului – la fel ca presa din Timişoara şi Braşov –, reorientîndu-şi atacurile de pe Securitate pe Armată. Ziarul sibian *Dimineaţa* prezenta în iulie 1990 mărturia unui pasager al avionului Rombac care arăta că „fiind mai aproape de uşă, am reuşit să-i văd pe cei 30-40 de pasageri pe care îi găsisem deja îmbarcaţi la Bucureşti“[386]. Informaţiile publicate de cotidianul *Dimineaţa*, ca de altfel şi alte articole din presa sibiană, au infirmat datele furnizate în februarie 1990 de Aeroportul Sibiu, conform căruia, de exemplu, „din totalul de 81 de pasageri, un număr de 31 au fost femei şi doi au fost copii“[387]. Cercetarea făcută de SRI a demonstrat că în avion s-au aflat două femei – Elena Grădinaru şi Nelucia Niculescu, persoană foarte cunoscută în Sibiu, fiind director al firmei de mobilă SC SPECIAL SA – ambele dînd declaraţii care atestă prezenţa unui grup de indivizi suspecţi. Alţi pasageri – inginerul Ion Veştean de la IFEP, Gh. Lisenschi, maistru la IOMCOOP, şi colegul său Vasile D. –

385 *Ibidem*, p. 14.
386 *Dimineaţa*, Sibiu, Nr. 15/26 iulie 1990, p. 3.
387 *Tribuna*, Sibiu, Nr. 43/14.02.1990, p. 1.

indică, sub argumentul că „am făcut armata şi ştiu cum arată", că pachetele învelite în hîrtie albă sau crem, de aceleaşi dimensiuni, erau cu muniţie. Un ofiţer de la Casa Armatei a declarat că în 20 decembrie 1989 era ofiţer de serviciu, ocazie cu care a constatat intrarea în UM 01512, pe poarta 2, a unui camion cu 30 de persoane, primind ordin să nu raporteze, să nu-i legitimeze pe conducătorii transportului şi să nu înscrie în registru această prezenţă în unitate. Constantin Voicu, care era la acea dată plutonier adjutant la UM 01512 şi şef al popotei cadrelor, a declarat că a servit masa unui grup de militari şi civili, cerîndu-i-se să nu-i înregistreze în listele de evidenţă a raţiilor alimentare. O mărturie foarte interesantă şi consistentă a venit de la o unitate militară din Rîmnicu-Vîlcea, care în ziua de 21 decembrie 1989 a primit ordinul să trimită la Sibiu un grup de 200 militari şi 50 de cadre. Ea va ajunge acolo în dimineaţa de 22 decembrie. Ziaristul Constantin Burlacu consemna: „La popota unităţii servea de două zile masa un anume grup de sportivi care, pînă la urmă, s-au arătat a nu fi competitivi într-ale sportului, cu oameni de mare performanţă, în alte năzdrăvănii (...) La ora dimineţii *(de 22 decembrie*, n.a.), un grup de sportivi servea masa la popota unităţii militare sibiene, sosit pe calea aerului şi fiind încartiruiţi aici cu două zile în urmă"[388]. „Sportivii" au renunţat la masa de prînz, răspîndindu-se în oraş. Raportul Comisiei senatoriale înclină să atribuie aceste forţe speciale USLA, fără însă a explica nici legăturile clare cu dispozitivul militar de la Sibiu, nici faptul că, după revoluţie, Armata şi guvernul FSN au avut la dispoziţie toate mijloacele pentru a demonstra originea lor securistă şi nu au făcut-o.

După 22 decembrie 1989, Raportul SRI Sibiu arată că lupta armată violentă dintre Securitate, Miliţie şi Armată nu a existat, fiind vorba de atacuri iraţionale comandate de colonelul Dragomir împotriva clădirii Inspectoratului MI, fără nici un motiv aparent, fiind încadrate în categoria focului diversionist încă din după-amiaza zilei de 22 decembrie. Ordinele de foc date de colonelul Dragomir sunt într-adevăr inexplicabile, mai ales cînd constatăm numeroasele ordine şi demersuri, care i-au fost adresate de la Bucureşti, să înceteze focul:

---

388 *Reporter*, Rîmnicu-Vîlcea, anul III, nr. 55, pp. 1-3.

„În intervalul 12.30-16.30 – cu mici intermitenţe –, s-a tras asupra clădirii Inspectoratului, inclusiv cu armament greu. Cu toate că, de la Bucureşti, colonelul Pîrcălăbescu, generalul Ilie Ceauşescu, procurorul militar Voinea, i-au cerut locotenent-colonelului Dragomir Aurel – în calitate de comandant de garnizoană – să ordone încetarea focului“[389]. Aşa cum am arătat, generalul Ştefan Guşă, şeful MStM, a transmis în mod clar prin televiziune ordinul ca unităţile militare din Sibiu să se retragă în cazărmi şi să înceteze focul. Colonelul Dragomir îl suna la MApN pe generalul Stănculescu, raportîndu-i că este atacat de Securitate, iar Stănculescu îi ordona: „Apără-te pe răspunderea mea“. Unii analişti, care nici ei nu-şi pot explica încălcările de ordin ale colonelului Dragomir, văd în schimbul de telefoane între acesta şi generalul Stănculescu o înţelegere legată de fenomenul diversionist-terorist atribuit lui Stănculescu şi DIA. A urmat caruselul cunoscut al unităţilor trimise cu ordine separate în acelaşi loc pentru a prinde teroriştii, trăgînd unele în altele pînă la urmă. De exemplu: „În ziua de 22 decembrie 1989, în jurul orei 12.30, o formaţiune de cadre şi elevi ai UM 01606, condusă de căpitan Niţă Octavian, a primit ordin să ocupe şi să apere clădirea telefoanelor de pe Bulevardul Mihai Viteazul, situată în apropiere şi în raza de vizibilitate a UM 01512 – corp B. În această din urmă unitate, a fost constituită – la ordin – o formaţiune de lunetişti, condusă de maior Damian Emil, dispusă în pavilionul central. Ca urmare a zvonurilor privind ocuparea telefoanelor de către «teroriști», a neverificării acestei informaţii şi necunoscînd ordinul dat primei formaţiuni, efectivele UM 01512 – B au împuşcat mortal pe căpitan Niţă Octavian, în timp ce inspecta planşeul clădirii (Anexa II, filele 22-23); caseta video 1, h. 1.19.45 (Anexa VIII, filele 1-3)“[390]. În anul 2005 procesul penal intentat lui Aurel Dragomir este în curs.

Raportul SRI Sibiu a fost contestat de Cotroceni, mai ales în secţiunile sale „Cum au murit oamenii în revoluţia sibiană“ şi „Diversiunea – teroriştii“, o notă venită de la cabinetul generalului Vasile

[389] Arh. SR, Serviciul Român de Informaţii. *Raport privind evenimentele din decembrie 1989 în judeţul Sibiu*, p. 17.
[390] *Ibidem*, p. 19.

Ionel menţionînd: „Conţinutul acestui capitol conduce la părerea că are caracter tendenţios“ şi „fac recomandarea de a se revedea şi acest document, evitînd o posibilă acuzare a SRI că prezintă evenimentele de pe poziţia unor sprijinitori ai fostei Securităţi. ATENŢIE!“ Era o tentativă de intimidare. Nota era însoţită de un text de răspuns intitulat „Unele considerente cu privire la materialul: Decembrie ’89 la Sibiu“ – conceput probabil la MApN – în care se contestau anumite afirmaţii din raportul SRI Sibiu, toate însă legîndu-se de aspecte minore, secundare. Unele afirmaţii din documentul de răspuns sunt chiar derutante. De exemplu, la pagina 2, punctul c, se contestă că Dragomir ar fi dat ordin ca militari ai UM 01512 şi UM 01606 să pună sub pază clădirea Inspectoratului MI, pentru ca şase rînduri mai jos să afirme „s-a constituit un cordon de elevi pe trotuarul din faţa sediului Inspectoratului MI, ceea ce nu înseamnă că a fost luat sub pază militară“ (!) Formaţia era flancată şi de două TAB-uri. Militarii respectivi erau înarmaţi şi cu muniţie de război la ei. În acelaşi loc şi în aceeaşi situaţie de pază şi apărare a sediului Inspectoratului MI Sibiu, răspunsul venit de la CSAT arată la pagina 3 că „la deschiderea focului, primele victime au fost doi militari ce au făcut parte din cordon: elev Miţiţi Dan, împuşcat mortal, şi locotenent-major Judeţu Alexandru rănit, călcat în picioare de mulţimea speriată“. De asemenea, se contestă constituirea unui „comandament unic“ la sediul unităţii centrale conduse de locotenent-colonelul Aurel Dragomir. Este vorba de cererea şefilor Inspectoratului MI de a fi primiţi în unitate şi de a coopera de acolo cu comanda militară, lucru pe care Aurel Dragomir l-a acceptat.

Mai bine tăceau din gură, cum spune un proverb românesc. Ca urmare a acestei reacţii venite din partea militarilor de la CSAT, SRI Sibiu întocmeşte o „Completare la Raportul privind evenimentele din decembrie 1989 din judeţul Sibiu“, înaintată Formaţiunii Sinteză, Analiză şi Informare din cadrul SRI, cu numărul 002903 din 13.12.1993. SRI Sibiu va veni de data aceasta cu informaţii detaliate, unele dintre ele prezentîndu-se ca probe zdrobitoare, iar altele dovedindu-se a proveni chiar de la... Armată. Alte dovezi au venit de la Procuratura Militară, aceasta

identificînd, prin Rezoluţia nr. 774/P/1990, că persoanele aflate pe clădirile din jurul sediului Inspectoratului MI erau militari ai unităţilor din Sibiu. În cazul primelor două victime, soldatul Miţiţi şi locotenentul-major Judeţu, Procuratura Militară arată că incidentele în care au fost implicaţi nu sunt legate, ofiţerul fiind rănit la orele 13.30, „la mai bine de o oră după deschiderea focului“[391]. La întrebarea retorică a oamenilor consilierului prezidenţial Vasile Ionel „cine i-a omorît pe militari la Sibiu?“, raportul de completare al SRI Sibiu trece la detalii, prezentînd o listă cu cele 10 cazuri în care au murit cadre militare. Doar două aveau autori necunoscuţi, celelalte opt fiind cauzate de luptători ai unităţilor militare din Sibiu[392].

Ca urmare a acestui schimb de documente contradictorii între SRI şi CSAT, directorul SRI Virgil Măgureanu ia decizia de a-l avansa pe Ioan Rusan la gradul de colonel, numindu-l şef al SRI Sibiu, confirmînd astfel nu numai solidaritatea SRI cu autorul raportului despre evenimentele din decembrie 1989 la Sibiu, ci şi acurateţea informaţiilor conţinute de acesta.

Aflat încă, după mai bine de 15 ani, în procese pentru cele petrecute la Sibiu, colonelul Aurel Dragomir se luptă să-şi dovedească nevinovăţia, deşi nu există instituţie a statului, inclusiv MApN, care să nu-l considere culpabil. Cea mai gravă acuză este însă cea profesională, venită – fără consecinţe juridice – din partea Armatei. După deschiderea focului, comandantul garnizoanei nu a avut altceva de făcut decît să părăsească centrul de comandă şi să-l însoţească pe elevul împuşcat Miţiţi la spital: „În tot acest timp, eu personal eram la Spitalul Militar Sibiu, unde am mers cu elevul decedat şi răniţii, momente în care s-a declanşat un adevărat război între forţele de miliţie şi securitate, pe de o parte, şi militarii aflaţi în posturile de santinelă, pază şi apărare a şcolii“[393]. Poate cineva, chiar şi neinstruit, să conceapă ca ofiţerul cu funcţia cea mai mare într-o mare unitate, comandant al

---

391 Arh. SRI, Serviciul Român de Informaţii, Secţia Informaţii Sibiu, Nr. 002903/13.12.1993, p. 15.

392 *Ibidem*, p. 19.

393 *Lumea Magazin*, An X, Nr. 6 (110), 2002, p. 40.

garnizoanei unui municipiu reşedinţă de judeţ sau a oricărui comandant militar, să părăsească comanda, frontul, operaţiunile militare pentru a se duce cu primul militar care cade la spital? Aşa ceva nu s-a pomenit în nici un război, din miile de războaie pe care le-a cunoscut omenirea, să plece comandantul cu primul rănit sau mort la spital! Invocarea unui „adevărat război" între securişti şi santinelele unităţii, chiar dacă ar putea sprijini argumentul de mai sus al autorului în privinţa comportamentului neprofesionist al lui Aurel Dragomir, nu rămîne nici ea în picioare deoarece reconstituirile făcute de Justiţie, Comisia senatorială, SRI arată că, de fapt, în „adevăratul război" trăgeau numai militarii abandonaţi fără comandă de Aurel Dragomir. În legătură cu inexistenţa unui comandament comun cu MI şi Securitatea, Aurel Dragomir declară că, avînd aprobarea lui Nicu Ceauşescu şi a generalului Hortopan, de la Bucureşti, „cele trei cadre de conducere din cadrul Inspectoratului au venit să lucreze într-un birou situat lîngă cel al comandamentului Şcolii. Se putea considera un minicomandament de criză"[394]. În sfîrşit, pentru a nu mai lungi demonstraţia în acest caz, în cadrul interviului luat lui Aurel Dragomir de Viorel Patrichi în anul 2002, fostul comandant de la Sibiu are şi un răspuns tranşant:

> **„Viorel Patrichi**: Cînd aţi ordonat instalarea simulatoarelor?
> **Aurel Dragomir**: Imediat după încetarea focului."[395]

Concluzia ziaristului Viorel Patrichi, care a cercetat în amănunt cazul Sibiu, este demnă a fi luată în calcul: „Deoarece Nicu Ceauşescu era prim-secretar al judeţului Sibiu, acolo s-a declanşat al treilea front al diversiunii din decembrie 1989. Pe fondul gravelor nemulţumiri populare care au provocat revolta, anumiţi indivizi cu misiuni precise au ucis cu arme sofisticate oameni nevinovaţi. La fel ca la Timişoara sau la Bucureşti, la Sibiu a tras Armata, cu sau fără ordin, experţi de la Direcţia de Informaţii a Armatei au montat simulatoare, fără să-şi prevină măcar camarazii, miliţienii şi securiştii au

394 *Lumea Magazin*, An X, Nr. 5 (109), 2002, p. 36.
395 *Lumea Magazin*, An X, Nr. 6 (110), 2002, p. 41.

tras cînd au fost atacaţi în sediile lor, civilii speriaţi au tras şi ei, cînd au pus mîna pe arme". Secţia Parchetelor Militare ne-a lăsat o imagine de ansamblu asupra tragediei de la Sibiu: „Este de menţionat împrejurarea că, deşi asupra clădirilor Inspectoratului MI s-au executat ulterior trageri repetate şi intense dinspre UM 01512 Sibiu, totuşi nici un cadru MI nu a fost ucis sau rănit în clădirea Inspectoratului, în poziţii de tragere la ferestre sau uşi, ceea ce este de natură să infirme declaraţiile date de militari din UM 01512 Sibiu care, de regulă, susţin versiunea ripostei pe care au dat-o la tragerile efectuate din sediile MI asupra unităţii militare. Aceeaşi concluzie se desprinde şi din constatarea ulterioară a unui număr redus de urme de gloanţe, pe pereţii clădirilor UM 01512 Sibiu, precum şi din inexistenţa unor victime în rîndul militarilor aflaţi în aceste clădiri. La data de 22.12.1989 au fost reţinute şi izolate în incinta UM 01512 Sibiu majoritatea cadrelor MI, iar în zilele următoare s-au predat sau au fost reţinute şi celelalte cadre, fiecare dintre acestea fiind supuse unei cercetări cu privire la uzul de armă şi activitatea anterioară, după care s-au dispus soluţii de neurmărire penală, cu excepţia a cîtorva cadre care au fost trimise în judecată. De altfel, în prezent singurul cadru MI care este condamnat definitiv este maiorul Buda Ion, în sarcina căruia s-a reţinut că, folosind pistolul din dotare, a rănit un ofiţer în incinta UM 01512 Sibiu *(este vorba de celebrul miliţian arătat la Televiziune ca terorist*, n.a.). În noaptea de 22/23.12.1989, precum şi în zilele următoare, în municipiul Sibiu a continuat să se tragă. Aceasta s-a datorat stării generalizate de confuzie şi nesiguranţă, informaţiilor nereale ce au fost vehiculate chiar şi prin mass-media, zvonurilor alarmante răspîndite de diverse persoane neidentificate, suspiciunii generalizate care a făcut ca gesturi minore să fie hiperbolizate. Starea de panică şi nesiguranţă a fost amplificată de un nou element reprezentat de ridicarea în aer a elicopterelor UM 01989 Sibiu, care au executat foc cu mitralierele de la bord la nivelul unor clădiri de unde se presupunea că se trage de către elemente diversioniste. De asemenea, s-au constatat carenţe în conducerea trupelor. Astfel, în multe cazuri, militarii, surescitaţi datorită stresului prelungit la care au fost supuşi, au deschis focul

din proprie inițiativă, de multe ori nejustificat. S-au înregistrat cazuri în care persoane care locuiau în vecinătatea unităţilor militare au fost împuşcate în casele lor, crezîndu-se că de acolo s-a tras asupra unităţilor militare“[396].

[396] CSJ. SPM, *Sinteza aspectelor rezultate din anchetele efectuate de Parchetul Militar, în perioada 1990–1994, în cauzele privind evenimentele din decembrie 1989*, pp. 188-189.

Capitolul XII

FENOMENUL DIVERSIONIST-TERORIST

Motto:

Se făptuiau necontenit crime grave, pricinuindu-se dezordine pentru cîtăva vreme, şi se arăta un dispreţ ruşinos legilor şi dreptăţii. Pe cînd răul ăsta se întindea ca o plagă, aveau loc revolte făţişe împotriva statului, atacuri armate şi acte de violenţă împotriva patriei, săvîrşite de către cetăţeni exilaţi ori condamnaţi sau de către aceia care, căutînd să-nlăture pe alţii, ţinteau obţinerea vreunei magistraturi sau comanda unei armate. Se iveau acum numeroşi stăpînitori tiranici şi şefi de facţiuni cu puteri depline. Dintre aceştia, unii nu voiau să mai renunţe la oştile ce le fuseseră încredinţate de către popor, în timp ce alţii recrutau, din proprie iniţiativă şi fără consimţămîntul autorităţii de stat, trupe de mercenari. Dacă se întîmpla ca una din facţiuni să se înstăpînească din vreme în Roma, cealaltă dezlănţuia o luptă aprigă îndreptată numai cu numele împotriva adversarilor politici, dar, de fapt, împotriva patriei.

APPIAN (Războaiele civile)

Fenomenul terorist este aspectul cel mai straniu, complicat şi mai bine ascuns al revoluţiei. Încercarea de a aplica aparatul logic asupra mărturiilor şi chiar asupra puţinelor documente pe care le avem despre fenomenul declanşat în seara zilei de 22 decembrie 1989 este îngreunată de faptul că opiniile personajelor principale ale revoluţiei, ale reprezentanţilor instituţiilor implicate şi ale martorilor ocazionali se contrazic la infinit. Prima ipoteză, lansată încă din timpul desfăşurării evenimentelor, că teroriştii erau securişti fanatici, deşi simplă şi foarte accesibilă, se loveşte şi ea, la 15 ani după revoluţie, de justificate interogaţii şi de aprecieri lucide. Este posibil ca fenomenul să nu fi fost compact, adică să nu fi fost gîndit într-un singur loc, pus în aplicare de o singură comandă şi executat de membri

unui singur corp diversionist. Este posibil ca el să conţină şi improvizaţie. Dar este posibil şi ca, avînd în vedere implicarea externă, el să fi fost gîndit în străinătate şi să fi suferit incidenţa hazardului şi a nonconformismului clasic românesc. Oricum, aşa cum se prezintă astăzi analiza, fenomenul terorist a fost compus dintr-o succesiune de acţiuni care au pus în mişcare mai multe forţe, unele aliate între ele, altele inamice. Nu trebuie să scoatem din calcul rolul întîmplării.

În anul 2004, o iniţiativă extrem de inspirată oferă cercetătorilor, istoricilor şi cititorilor un instrument de orientare asupra adevăratei enciclopedii a definiţiilor şi teoriilor despre terorişti. Ruxandra Cesereanu face în volumul *Decembrie '89. Deconstrucţia unei revoluţii* un foarte util bilanţ al tezelor lansate în timpul şi în post-timpul revoluţiei. Într-un capitol distinct, Ruxandra Cesereanu identifică cel puţin 10 versiuni ale provenienţei fenomenului terorist: „1. securişti (reprezentanţi ai unor facţiuni naţionaliste) fideli lui Ceauşescu; 2. orfani români (deşi nu neapărat) crescuţi de Securitate şi instruiţi ca gardă personală a lui Ceauşescu; porecliţi «ienicerii», respectivii ar fi fost formaţi şi antrenaţi cu mentalitate de kamikaze; 3. terorişti arabi (libieni, palestinieni, iranieni etc.); 4. agenţi străini (în principal sovietici şi maghiari); 5. militari sovietici racolaţi din rîndul unor basarabeni (a căror limbă maternă era româna); 6. franctirori izolaţi (lunetişti), acţionînd independent; 7. deţinuţi de drept comun din penitenciarele româneşti (utilizaţi fie de facţiuni fidele lui Ceauşescu, fie, dimpotrivă, de noua putere constituită din 22 decembrie 1989); 8. ofiţeri din Armată, MI, trupe USLA (inclusiv din Securitate, din facţiunile care au simpatizat revoluţia şi au sprijinit-o) acţionînd la ordinele noii Puteri postceauşiste şi 10. teroriştii nu au existat în carne şi oase, psihoza legată de ei fiind întreţinută intenţionat, întrucît erau folosiţi ca presiune psihologică asupra populaţiei"[397]. Precizăm că volumul Ruxandrei Cesereanu este doar un inventar de teorii – un excelent aparat orientativ şi statistic – pentru cercetarea fenomenului; el nu conţine probe sau analize. Noi vom

[397] Ruxandra Cesereanu, *Decembrie '89. Deconstrucţia unei revoluţii*, Ed. Polirom, Iaşi, 2004, p. 190.

încerca să izolăm acele cîteva teorii care au primit în timp, fie pe cale juridică, fie pe cale publicistică, fie prin cercetare proprie, o anumită consistenţă, întăriţi şi de constatarea că marea majoritate a celor 10 teze a dispărut, ca pure speculaţii. Cele care mai stau în picioare sunt lipsite de nuanţă, din cauza absenţei informaţiei selecte, în primul rînd a probelor documentare. În al doilea rînd, am adoptat formula „diversionist-terorist" pentru a descrie sintetic fenomenul, deoarece el s-a manifestat ca o diversiune, nu ca un atac al unei forţe combatante urmărind să cucerească sau să anihileze un obiectiv, iar efectul căutat de aceste acţiuni a fost acela de a răspîndi teroarea pentru a putea permite atingerea unui scop precis. Ca şi în alte ocazii, începem cu un mic dicţionar:

Diversiune: 1. Operaţiune care vizează deturnarea atenţiei de la adevăratul adversar.

2. Acţiune care deturnează sensul unui eveniment pentru a ascunde adevărul.

Terorism: Ansamblu de acte de violenţă comise de o organizaţie pentru a crea un climat de insecuritate prin inducerea sentimentelor de frică, de pericol, de paralizie a voinţei (individuale sau/şi de grup).

Teza iniţială

Teza iniţială, cea din timpul evenimentelor, conform căreia teroriştii proveneau din structuri ale Securităţii rămase loiale lui Nicolae Ceauşescu şi care au acţionat în baza unui ordin, a fost susţinută insistent de Silviu Brucan, apoi a dispărut aproape în totalitate ca lipsită de orice suport. Conducerea Securităţii a ocolit ordinele lui Ceauşescu încă de la Timişoara, a favorizat îndepărtarea lui, a refuzat să-l apere în clădirea CC, iar în ce priveşte Direcţia V, de gardă, Ceauşescu a fost abandonat undeva pe un cîmp. Într-un dialog cu generalul-colonel(r) Constantin Olteanu, fost ministru al Apărării şi membru CPEx, acesta sublinia: „Vedeţi dvs., că Postelnicu şi Vlad au făcut un pas înapoi. Securitatea avea 7 brigăzi ale trupelor

de Securitate, instruite, dotate pentru lupta în localitate la Bucureşti, Constanţa, Bacău, Braşov, Cluj, Timişoara, Craiova. Reţineţi! Pentru lupta în localitate şi pentru treaba asta: ordine interioară. N-au mişcat. Şi, în felul ăsta, l-au băgat pe Milea în faţă. Milea, chiar să fi fost cuplat cu ăilalţii, era prea în faţă să facă ceva. Să facă altceva". Reamintim că în momentul unei deplasări a lui Nicolae Ceauşescu în ţară, a unei „vizite de lucru", cum era numită, Direcţia V stabilea un întreg dispozitiv complex de pază şi apărare a şefului statului în cooperare cu toate structurile locale – partid, Ministerul de Interne, Ministerul Sănătăţii, Ministerul Transporturilor etc. Pentru a-l apăra pe Ceauşescu în 22 decembrie 1989, Direcţia V ar fi trebuit să-l escorteze într-o locaţie specială, secretă, să pună în mişcare întregul aparat de protecţie, nu să-l abandoneze la voia întîmplării. Lucrurile astea însă le-am aflat abia mult timp după revoluţie. De altfel, suspiciunea cetăţenilor la adresa Securităţii era firească şi cvasigenerală. Însuşi şeful DSS, generalul-colonel (r) Iulian Vlad a recunoscut acest fapt în timpul celei de-a doua audieri la Comisia parlamentară:

„Dl Hosszu: Deci domnul Gabrielescu şi ceilalţi revoluţionari erau aşa de suspicioşi faţă de organele de Securitate.

Dl Vlad: Cum să nu fie, păi e normal.

Dl Hosszu: Deci comportarea anterioară a organelor de Securitate i-a determinat.

Dl Vlad: Sigur, în primul rînd este un om care a suferit rigorile Securităţii, adică a instituţiei care reprezenta politica statului în problema securităţii statului.

Dl Hosszu: Deci atunci reacţia lor era normală.

Dl Vlad: Da, fireşte că da. Şi eu la fel aş fi procedat."[398]

Silviu Brucan invocă drept probe ale tezei securişti-terorişti trei articole ale Ordinului 2600/1988, pe care le-am analiza şi noi, arătînd semnificaţia lor reală. Brucan propune ca rezolvarea misterului să fie inversarea cuvintelor „antiterorist" cu „terorist" în

[398] Arh. SR, *Stenograma nr. 56/22.02.1994*, *Audierea generalului Iulian Vlad*, pp. 19-20.

textul Ordinului 2600: „În toate cele 38 de pagini ale sale, Ordinul 2600 vorbeşte despre unităţi de luptă «antiteroriste». Schimbaţi numele lor în «unităţi teroriste» şi veţi găsi cheia problemei“[399]. Această soluţie neaşteptat de simplistă nu rezistă analizei de text şi celei logice. În primul rînd, Ordinul 2600 nu conţine „în toate cele 38 de pagini“ referiri la unităţile de luptă antiteroristă, ci doar articole speciale destinate misiunilor acestor unităţi, care nu erau altceva decît celebra USLA. În timpul luptelor de la baricadă, de exemplu, luptători acestei unităţi au fost vizibil amplasaţi în dreptul intrării spre strada Batiştei, pentru a bloca accesul la Ambasada SUA. În continuare, Silviu Brucan invocă articolul 29, unde se prevedea intervenţia prin surprindere „împotriva celor care s-au dedat la acte de dezordine anarhice, pătrunderi în forţă în obiective, atacuri asupra unor persoane sau distrugeri de bunuri“. Toate aceste fapte care presupuneau intervenţia unităţilor antitero (de fapt, în Ordin este vorba de toate forţele de ordine ale MI) se petrecuseră *înainte* de 22 decembrie 1989, atît la Timişoara cît şi la Bucureşti, fără ca USLA să intervină. După 22 decembrie „actele de dezordine“, „pătrunderile în obiective“ invocate de Ordin au fost favorizate de Securitate, ca aspecte ale revoltei populare. În sfîrşit, Silviu Brucan reproduce articolul 57 (de observat saltul între articole), unde erau înşirate unităţile „pentru acest gen de război tip gherilă urbană“ (afirmaţia îi aparţine lui Silviu Brucan, nu Ordinului). Ordinul 2600/1988 a fost tipărit în sute de exemplare, fiind trimis la toate inspectoratele judeţene şi la unităţile MI şi de Securitate. Trebuie să fim naivi să credem că un ordin care ar fi trebuit să prevadă unităţi şi acţiuni de genul celor teroriste din decembrie 1989 nu era deplin conspirat, adresat în exclusivitate unor ofiţeri cu misiuni speciale, şi nu difuzat oficial printr-un act care să înşiruie „unităţile teroriste“. Astfel, indirect şi necontrolabil, Silviu Brucan acreditează o altă teză şi anume aceea că, în momentul instalării unui nucleu politic nou, a grupului Ion Iliescu, unităţile antiteroriste s-au

[399] Silviu Brucan, *Generaţia irosită. Memorii*, Ed. Universul & Calistrat Hogaş, Bucureşti, 1992, p. 229.

transformat în unităţi teroriste. Este o capcană în care au căzut, după revoluţie, atît oameni politici din Opoziţie, cît şi unii ziarişti. Ea provine din versiunea politică a loviturii de stat date de Uniunea Sovietică în beneficiul lui Ion Iliescu.

Politicienii care susţin versiunea unor forţe fidele executînd un ordin nu îşi pun problema că, dacă a fost o lovitură de stat dată de Ion Iliescu şi de sovietici, atunci „teroriştii", indiferent de unde proveneau, nu făceau altceva decît de a apăra ţara împotriva unei agresiuni externe – misiune ce se încredinţează tuturor militarilor, din orice ţară suverană – şi, din acest punct de vedere, pot fi consideraţi eroi, nicidecum terorişti. S-au opus unei intervenţii sovietice.

Pe tema originii fenomenului terorist în Ordinul 2600/1988 a mers un timp şi Ion Iliescu, dar într-un mod mult mai spectaculos: „Un ordin secret al Ministerului de Interne (nr. 2600 din 1988) prevedea o serie de dispoziţii în acest sens: grupe de şoc şi intervenţie cu misiunea de a rezista pînă la restabilirea ordinii, depozite secrete de arme pentru a fi utilizate în caz de nevoie, apartamente special amenajate pentru a putea servi drept bază logistică pentru operaţii de comando etc."[400] În timpul întrevederii din 2 decembrie 2004, l-am întrebat pe Ion Iliescu în ce pasaj sau articol al Ordinului 2600/1988 a găsit acele prevederi şi mi-a răspuns cu sinceritate: „În legătură cu ordinul acela, 2600, aveţi dreptate, nu l-am văzut, mi s-a spus că prevede chestiunile acelea".

Înfiinţarea USLA. În volumul de opinii separate al Raportului Comisiei senatoriale privind acţiunile desfăşurate în revoluţia din decembrie 1989, senatorul Adrian D. Popescu-Necşeşti susţine că, în mod cert, teroriştii au fost luptători ai USLA. În sprijinul acestei afirmaţii el invocă anumite articole din Ordinul MI nr. 001084/1 iulie 1977 şi Ordinul MI nr. 001370/10.05.1978 privind organizarea şi misiunile USLA. Este vorba de două ordine care au acoperit etapa a II-a şi a III-a pentru unitatea RP, care mai tîrziu s-a numit USLA.

---

[400] Ion Iliescu, *Revoluţia română*, Ed. Presa naţională, Bucureşti, 2001, p. 44.

Ideea înfiinţării unei unităţi antiteroriste în România a apărut, evident, după ce s-a declanşat în lume fenomenul terorist, care, deşi părea a fi gestionat de state şi organizaţii arabe amice lagărului comunist, avea particularitatea de a acţiona printr-o mulţime de grupuri şi formaţiuni greu de controlat. Oficial, atît OEP, cît şi statele arabe gazdă afirmau că, de fapt, aceste grupuri sunt scăpate de sub control, deşi ele se declarau, toate, ca fiind „populare", adică luptînd pentru naţiunea palestiniană. Antrenate şi controlate de URSS, grupurile respective erau imprevizibile pentru România[401]. Iniţial, structura antiteroristă a României se limita la cîteva detaşamente numite „Şoimii", compuse din ofiţeri şi subofiţeri din Ministerul de Interne care însoţeau civil, dar înarmaţi, avioanele curselor TAROM. Au fost lichidate atît la sol, cît şi în aer mai multe tentative de deturnare şi atacuri teroriste, care însă au atras atenţia asupra atitudinii acestor formaţiuni arabe faţă de România, pe care o considerau o ţintă din cauza relaţiei privilegiate stabilite de Ceauşescu cu Israelul şi cu Statele Unite. Un act terorist înfăptuit pe teritorul ţării noastre, în Bucureşti (ocuparea Ambasadei Egiptului), l-a convins pe Ceauşescu de necesitatea înfiinţării unei Unităţi Speciale de Luptă Antiteroristă. Componenţa şi misiunile Unităţii Speciale de Apărare Antiteroristă (USAAt), cum se numea în 1976, erau cuprinse în fişa documentară a Ministerului de Interne, Comandamentul Trupelor de Securitate Nr. 0018174:

„Componenţa unităţii:

– Detaşamentele 1, 2, 3, 4 apărare antiteroristă ambasade

– Detaşamentul de asigurare a securităţii aeronavelor

– Detaşamentul de apărare antiteroristă a aeroporturilor Otopeni şi Băneasa

– Detaşamentul de intervenţie antiteroristă

Misiuni îndeplinite în ciclul de instrucţie 01.07.1975 – 29.02.1976:

---

401 Caleb Carr, *Les leçons de la terreur*, Ed. Presses de la Cité, Paris, 2002, pp. 214-215.

– execută în cooperare cu organe ale Ministerului de Interne paza nemijlocită şi apărarea a 33 obiective Arta şi 2 aeroporturi vizate de elemente teroriste, în Capitală;

– participă la asigurarea securităţii aeronavelor româneşti pe timpul zborului în cursele interne şi externe;

– controlul antideturnare a persoanelor, la îmbarcarea pe aeronave."[402]

După cum se observă, atît prin componenţă cît şi prin misiuni, USLA a avut de timpuriu o destinaţie precisă, specializată, total opusă şi inadecvată presupuselor acţiuni de terorism din timpul revoluţiei. Este însă semnificativ că USLA a fost înfiinţată în... Germania Federală. În 1977, în calitate de secretar de stat al DSS, generalul Iulian Vlad ia în subordine unitatea antiteroristă existentă şi găseşte ca „partener ideal" structura antiteroristă deja existentă a Republicii Federale Germania. Generalul Iulian Vlad se va deplasa de mai multe ori în Germania la invitaţia ministrului de Interne, a şefului BND şi a adjuncţilor săi pentru a lucra împreună la constituirea unităţii de luptă antiteroristă a statului comunist român. USLA s-a născut, în fapt, la Wiesbaden! Înţelegerea a conţinut şi un protocol prin care instructori în antiterorism vestgermani au predat cursuri şi au instruit efectivele USLA în România. Principiile de organizare şi de luptă porneau, ca şi în Germania Federală, de la apărarea de acte teroriste, de la faptul elementar că teroriştii acţionau pe teritoriu străin, în nici un caz de a organiza acţiuni teroriste pe propriul teritoriu. Nu vom găsi în nici un articol de presă vest-german, scris de un german, acuzaţia că USLA a fost forţa teroristă din decembrie 1989. Ei ştiau de ce. Prin urmare, teza simplistă a lui Silviu Brucan, că USLA s-a transformat peste noapte din unitate antitero în unitate teroristă, este neserioasă. Modificarea misiunilor unei astfel de unităţi presupune schimbarea doctrinei, a mentalităţii, a mijloacelor de luptă. Trebuie însă subliniat că, imediat după declanşarea diversiunii

[402] CNSAS, Florica Dobre, Florian Banu, Camelia Duică, Silviu B. Moldovan, Liviu Ţăranu, *Trupele de Securitate (1949–1989)*, Ed. Nemira, Bucureşti, 2004, p. 349.

cu atacurile asupra clădirii CC, precum şi odată cu apariţia apelurilor disperate de la Televiziune pentru a fi apărată, prin Bucureşti s-au mişcat din ordin cîteva formaţiuni ale USLA, din ordinul generalului Vlad, cu scopul de a depista originea focului diversionist. Astfel, Sergiu Nicolaescu a surprins mişcările şi pregătirile de luptă ale unor militari în preajma Televiziunii, presupuşi a fi de la USLA, această unitate avînd în apropiere un centru propriu. Credibilitatea de revoluţionar a cunoscutului regizor este însă serios zdruncinată, iar imaginea sa va continua să se degradeze, din cauza mărturiilor care apar şi care vorbesc despre o apartenenţă la un complot. Atunci cînd vorbim de USLA în timpul desfăşurării fenomenului diversionist-terorist, chiar acţionînd în preajma Televiziunii, nu trebuie să ignorăm, să uităm nici o clipă faptul că, după ora 18.00 din ziua de 22 decembrie, colonelul Ardeleanu a trecut în subordinea lui Nicolae Militaru şi nu s-a dezlipit de lîngă acesta. Este, de asemenea, posibil ca echipa USLA trimisă să descopere cine trage de pe Palatul Regal să fi fost percepută ca o forţă teroristă care acţionează de acolo, deşi nu au atras nici un foc.

În schimb, ştim că s-a căutat distrugerea acestei unităţi. „La un moment dat – a explicat Mihai Montanu Comisiei parlamentare –, pe 23 vine şi generalul Militaru acolo, care zice: «Ne atacă teroriştii! Securitatea!» Vlad, care era şi el prezent a spus: «Ai mei am dat ordin să fie consemnaţi în unităţi, iar ai mei, singurii care au forţă de izbire, sunt cei din brigada antiteroristă, ori comandantul este aici, se jură cu mîna pe scriptură că ai lui sunt în cazarmă şi cu armamentul sigilat». Domnul Militaru îl acuză: «Nu se poate, că sunteţi trădători». Înainte de venirea generalului Militaru eu am stat de vorbă şi cu Ardeleanu, şi cu Neagoe, şi cu generalul Vlad. Ardeleanu şi cu generalul Neagoe au dat în scris declaraţie că unităţile sunt consemnate în cazărmi, armamentul sigilat şi au făcut şi un jurămînt de credinţă pentru patrie şi revoluţie“[403]. Cercetarea făcută de o echipă CFSN, avîndu-l drept şef pe Mihai Montanu, a demonstrat că această unitate nu a folosit armele şi muniţia din dotare, iar în timp ce în oraş trăgeau teroriştii, USLA făcea revista frontului în faţa comisiei CFSN. În timpul audierii sale

[403] Arh. SR, *Stenograma nr. 14/10.XI.1993, Audiere Mihai Montanu*, pp. 14-15.

la Comisia senatorială, Mihai Montanu a povestit cum s-a format o echipă CFSN condusă de el care s-a deplasat la sediul USLA, undeva pe la Piaţa Galaţi. Luptătorii erau acolo, se plîngeau că au fost declaraţi teroriştii. Generalul Bucurescu a fost pus să facă prezenţa: 90% prezenţi, 10% absenţi – fugiţi, cîţiva bolnavi şi cîţiva dispăruţi[404]. Virgil Măgureanu, unul din membrii marcanţi ai grupului Iliescu, a fost foarte categoric în timpul audierii la Comisia senatorială:

„Virgil Măgureanu: (...) Atunci a fost chemat Ardeleanu, căruia i-am cerut (acest lucru nu a fost consemnat în anale şi nici nu ţin să fie consemnat acum), dar i-am cerut eu, de faţă fiind şi ceilalţi: «Domnule, dacă voi sunteţi profesionişti în antiterorism şi, întrucît aici este vorba de profesionişti care vor să ne distrugă, chemaţi-i pe profesionişti să-şi facă datoria». Cu deosebită vehemenţă i-am spus, dar eram numai noi doi care schimbam replici: «Domnule, după cîte ştiu eu, voi aveţi cel mai teribil arsenal la dispoziţie». A încercat să nege, că el nu ar avea arsenal, şi ulterior s-a dovedit că în cea mai mare măsură avea dreptate. Că dotarea lor era mai curînd precară. Ăsta este un subiect care aş dori să-l discutăm mai amănunţit cînd se va discuta despre posibilităţile fostei Securităţi; nu strică să ştim aceste lucruri.

Dl Sabin Ivan: USLA este un caz neelucidat.

Dl Măgureanu: USLA este un caz elucidat. Măcar să fie celelalte lucruri mai clare. Noi vă ducem la unitate acolo. Aceasta este o unitate în slujba ţării. Acum. Atunci a avut misiuni antiteroriste demne de toată lauda. Dar ştiţi cum e, cu probe la mînă, nu aşa. Ar fi interesant să mergeţi la ei să vă spună cu ce se ocupă şi de cînd. O unitate înfiinţată din 1975. Şi are un palmares impresionant. Şi nu a fost pentru nici un regim.“[405]

Dacă cei absenţi au fost teroriştii, atunci n-au acţionat în cadrul misiunilor unităţii lor şi nu la comanda DSS. Colonelul Ardeleanu, şeful lor, a stat tot timpul lîngă generalul Militaru. Oricum, muniţia întregii unităţi a fost găsită intactă. A urmat bine-cunoscuta diversiune criminală a lui Militaru pentru asasinarea colonelului Trosca şi a

404 *Ibidem*, p. 21.

405 Arh. SR, *Stenograma nr. 10/27.10.1993*, *Audiere Virgil Măgureanu*, pp. 55-56.

luptătorilor săi. Un amănunt important: USLA exista numai în Bucureşti, singurii luptători sub sigla USLA din ţară erau cei cîţiva detaşaţi la paza aeroporturilor din marile oraşe, cu indicativul „Şoimii“ (de regulă trei-patru oameni la fiecare aeroport). Orice teorie despre uslaş-terorist trebuie să explice prezenţa simultană a fenomenului terorist din teritoriu, în timp ce efectivele erau în cazarma din Bucureşti, şi faptul că în timp ce se făcea revista de front, în Bucureşti continua să se tragă. Ipoteza că teroriştii au fost luptători ai trupelor de securitate-miliţie este neserioasă, aceste forţe fiind constituite în proporţie de 90% din militari în termen[406].

Problema declanşării „atacului terorist“ şi a deschiderii focului

Mult timp s-a acreditat ideea că prima deschidere a focului s-a petrecut în clădirea CC, din întîmplare. Odată cu instalarea grupului conducător în vederea redactării documentelor de preluare a puterii, echipe mixte de militari şi civili înarmaţi au pornit să inspecteze clădirea, deoarece erau încă multe încăperi încuiate, care scăpaseră devastării. O astfel de echipă a fost condusă de regizorul Tudor Mărăscu, echipă care i-a capturat pe Dincă şi Postelnicu găsiţi ascunşi într-un cabinet, pe sub mese: „Pe la orele 14.00-15.00, am plecat cu o echipă să scotocim prin toate birourile – mi-a declarat cunoscutul regizor în ziua de 16 septembrie 2004. Nu mai ţin minte pe la ce etaj era un birou dezafectat, cu multă mobilă. Cineva a simţit o mişcare sub un birou. Era Dincă în patru labe. L-am scos şi am scotocit în continuare. Într-un oficiu, o încăpere anexă, după uşa de la un frigider mare l-am găsit pe Postelnicu. I-am scos pe amîndoi în şuturi pînă la etajul I, unde era comandamentul. I-am băgat acolo tot în palme şi-n şuturi. Postelnicu avea o zgaibă la frunte şi se tot văicărea să-i dăm batista înapoi... îi pusesem să-şi golească buzunarele, să-şi scoată curelele... şi acum ne cerea batista pentru zgaiba aia.

[406] CNSAS, *op. cit.*, p. 596.

Erau într-o panică totală, tremurau, băieţii erau cu armele pe ei. Dincă era ceva mai sobru, dar celălalt în schimb era numai muci". În faţa Comisiei senatoriale, colonelul Florea Lăzărescu a enumerat cîteva greşeli care s-au făcut atunci şi care au condus la morţi şi răniţi, pe fondul apariţiei fenomenului teroriştilor: înarmarea tinerilor în sediul CC, fără comandă, fără să aibă în frunte un militar. S-a tras din clădire, de către aceşti tineri. Este posibil ca primele focuri să fi fost trase de grupurile de tineri care au coborît să scotocească clădirea, au găsit încăperi încuiate şi au folosit pistolul mitralieră pentru a distruge încuietorile şi clanţele. Aşa văzuseră în filme. Cei de sus au crezut că sunt terorişti infiltraţi prin catacombe şi au început şi ei să tragă. Este şi cea mai logică explicaţie. De altfel, Florea Lăzărescu a mai arătat că urmele lăsate în clădire de gloanţe provin din traiectorii care nu veneau de afară, în anumite unghiuri, ci dinăuntru. Asta explică şi de ce nu sunt urme de gloanţe pe faţada clădirii. Lăzărescu mai arată că în noaptea de 22 spre 23 decembrie Dumitru Mazilu a dat dispoziţie să se stingă toate luminile şi să se tragă în tot ce mişcă.

A fost înregistrată pe peliculă secvenţa în care Sergiu Nicolaescu pătrunde în sala unde se desfăşura şedinţa CFSN şi anunţă că acea clădire a CC este minată şi că în subsol „au fost găsite încăperi cu unii ascunşi şi care trăgeau de acolo". Informaţia, în cel mai bun caz, se baza pe zvon şi a fost dată ca atare pentru faptul că Sergiu Nicolaescu găsise, imediat ce a coborît de la etajul 6, grupul format în jurul lui Ilie Verdeţ şi Constantin Dăscălescu într-o fază ceva mai avansată, cu oamenii mai potoliţi şi dispuşi la organizare. Nicolaescu a pus mîna pe programul şi pe lista de guvern a acestora, le-a luat şi, făcînd o legătură improprie cu prezenţa cuplului Vlad-Guşă într-o încăpere alăturată – fără să ştie că aceştia lucrau acolo din ordinul lui Ion Iliescu –, a văzut în acest nucleu o alternativă periculoasă la grupul Iliescu. Într-o lungă şi interesantă destăinuire făcută istoricului Marian Oprea la postul DDTV, Gelu Voican Voiculescu a introdus în ecuaţia „fenomenului terorist" un element nou care trebuie luat în considerare. Potrivit lui Gelu Voican, Ilie Verdeţ ar fi sunat la Ministerul Apărării şi i-a cerut generalului Stănculescu să-i aresteze pe cei din grupul Iliescu. Cum între Sergiu Nicolaescu şi Victor Stănculescu

exista o comunicare intensă, cei doi au convenit scoaterea grupului Iliescu din CC, unde se presupunea că există pericolul arestării de către grupul Verdeţ–Guşă–Iulian Vlad şi mutarea la sediul MApN. Astfel se explică intervenţia „panicată“ a lui Sergiu Nicolaescu, folosind minciuna că interiorul clădirii este minat. La scurt timp, parcă pentru a-i convinge şi mai tare, în clădirea CC începe să se tragă. Trăind cu impresia, în continuare, că grupul Verdeţ–Guşă–Vlad reprezintă un adversar al grupului Iliescu, generalul Stănculescu mai face o mişcare:

„Marian Oprea: Stănculescu îl cheamă pe Ilie Verdeţ la MApN, îi pune la dispoziţie şi un transportor blindat, însă pe drum îl abandonează.

Gelu Voican Voiculescu: Înlăturarea lui Verdeţ nu a fost arbitrară. A fost decizia lui Stănculescu.“[407]

Scena nu este lipsită de importanţă, deoarece oferă un motiv plauzibil pentru declanşarea diversiunii cu teroriştii. Să ne amintim cuvintele istoricului Florin Constantiniu, care, fără să cunoască detaliul deciziilor lui Stănculescu, scria: „Acţiunile diversioniştilor nu pot fi explicate decît ca avînd funcţia să împiedice crearea altor centre de putere, în afara nucleului instalat la conducerea Frontului Salvării Naţionale“!

Generalul Ştefan Guşă a surprins momentul deschiderii focului în exterior altfel: „Din acel birou am văzut cum a început să se tragă. De ce? Am tras perdeaua şi am văzut personal patru cuiburi de foc pe Palatul Regal. Că e posibil să fi fost simulatoare, e posibil. Prin geam nu-ţi dai seama. Nu, ceva totuşi m-a frapat. Această piaţă de aici era plină de oameni, eu m-am uitat de sus – n-a căzut nimeni. Dar pe Palat, reţin cît oi trăi treaba asta, am văzut flacără la gura ţevii, că sunt militar, şi zgomotul specific de automat. Deci, de acolo s-a tras prima dată, şi de aici a început canonada, această nenorocire. Cei de jos, care erau în piaţă, care fuseseră în dispozitiv încă din cursul zilei, au început să riposteze. Şi de aici

[407] DDTV, 02.08.2005, *Amintiri din prezent,* Marian Oprea în dialog cu Gelu Voican Voiculescu.

a început. Atunci am avut prima discuţie şi l-am întrebat pe generalul Vlad: «Domnule, ăştia ai cui sunt, că Armata nu se urcă pe Palatul Regal?». A spus că nu sunt ai lui şi mi-a spus că, textual vă spun: «Eu l-am trădat pe Nicolae Ceauşescu, dar n-am să-mi trădez poporul român». Că aşa este, că aşa nu este, asta rămîne de dovedit, dar omul aşa mi-a spus. Atunci am spus: «Hai să facem ceva să înceteze mascarada asta ce se întîmplă aici!» *(în scurt timp li s-au tăiat legăturile,* n.a.). De ce vă spun? M-am uitat pe geam; oamenii nu cădeau totuşi, fugeau de colo-colo, dacă vă amintiţi, dintr-o parte în alta, dar n-am văzut morţi. Am dat telefon atunci prin TO şi am întrebat ce se întîmplă? Era un moment de linişte. Dar peste numai un minut am primit telefon că şi la Ministerul Apărării Naţionale se trage din blocurile de vizavi. Deci, cam pe la 18.30 a început această parte a doua. Era întuneric, se vedea flacăra la gura ţevii, erau maşini cu luminile aprinse, dar n-am văzut nici un mort, încă o dată spun"[408]. Simulatoarele, care sunt de mai multe feluri, au fost aprovizionate în România de generalul Victor Stănculescu:

„AMS: În octombrie 1987 – am văzut documentul la Romtehnica – aţi cumpărat simulatoare de foc.

Victor Atanasie Stănculescu: Da.

AMS: Pentru ce structură a Armatei le-aţi cumpărat?

VAS: Nu mai ţin mine. Să-i întreb pe cei de la Romtehnica.

AMS: O să vă rog să faceţi asta... Nu pentru DIA?

VAS: Nu, erau pentru trupele de uscat.

AMS: Ce instrucţie mai făceau trupele de uscat, domnule general? Mai făceam noi instrucţie sofisticată, cînd noi nu mai făceam trageri de mult?

VAS: Eh, se mai făcea."

Generalul Guşă şi Pavel Coruţ au comentat şi ei problema simulatoarelor:

---

408 Arh. SR, *Stenograma nr. 3/21 septembrie 1993, Audierea generalului Guşă Ştefan*, pp. 9-10. (În propria audiere, generalul Vlad afirmă că a folosit cuvîntul „m-am îndepărtat", nu „trădat".)

„General Ştefan Guşă: Domnule, senzaţia mea atunci – şi asta rămîne cît voi trăi –, că ăştia au tras undeva, dacă au tras real, au tras undeva deasupra mulţimii.

Pavel Coruţ: Ca s-o sperie.

General Ştefan Guşă: Al doilea. Ori au tras simulat, e posibil şi asta, pentru că e greu să-ţi dai seama cu geamul, dacă eram afară poate altfel vedeam lucrurile...

Pavel Coruţ: Simulatoare de foc.

General Ştefan Guşă: Simulatoare, sigur că da, care marchează. Păi noi n-avem?... Care creau foc automat şi se vede foarte clar flacăra la gura ţevii şi zgomotul."[409]

Şi colonelul Octavian Nae a descris felul cum a perceput deschiderea focului, aducînd Comisiei şi un amănunt tehnic interesant: de pe clădirea Palatului Regal, datorită unui detaliu arhitectonic, nu se poate trage în jos, spre Piaţă.

„Dl Nae Octavian (...) Pe fondul ăsta a început să se tragă, de sus, de aici. Piaţa era aproape plină...

Dl Săndulescu: De unde?

Dl Nae Octavian: Consiliul de Stat. Deasupra.

Dl Săndulescu: S-a tras de acolo.

Dl Nae: Deci, deasupra, de pe clădire. Şi, bineînţeles, deci, eram cu acest tînăr pe care îl cheamă Preotu – pe care nu l-am mai văzut de atunci, nici nu mai ştiu ce-o mai fi cu el, era student în anul IV. Şi am văzut toată scena. Şi am rămas puţin surprins că... eu ştiind care este configuraţia acoperişului clădirii, zic: «Mă, ăştia nu trag în ăştia de jos! Că n-au cum». Sus, acolo, balustrada e cam atît de lată... E.. ca să tragi în piaţă trebuie să te urci pe ea. Deci, dacă eşti în spatele ei, trece pe deasupra Pieţei. Deci, ar fi trebuit să tragă încoace. Or, încoace nu s-a spart nici un geam! Şi... «Cine or fi ăia care trag acolo?»

---

409 Daniela Veronica Guşă de Drăgan, *Condamnat la adevăr. General Ştefan Guşă*, Ed. RAO, Bucureşti, 2004, p. 312.

Prima oară am crezut că trag unii de bucurie, de... ceva, aşa.. În sfîrşit, tot au tras şi a început să se răspundă cu foc de aici.“[410]

Sergiu Nicolaescu a avut o iniţiativă ciudată, plasînd cascadori înarmaţi în poziţii de tragere în clădirea CC. Nu înţelegem de ce şi de cine apăra clădirea.

„AMS: Aţi prins momentul deschiderii focului în poziţia de observare cea mai favorabilă.

SN: Eram, în clipa în care a început să se tragă, la etajul 6, pe terasă, fixam cascadorii înarmaţi pe poziţii de apărare. În clipa în care noi eram acolo, a început să se tragă de pe Athénée Palace şi de pe Palat. I-am văzut, se trăgea de pe acoperiş. Ce am observat?... Mai întîi cascadorii m-au întrebat: «Ce facem, deschidem focul?»

AMS: Care cascadori erau cu dvs.?

SN: Popescu, Nicu Constantinescu...

AMS: Dide nu era?

SN: Nu, Dide era la baricadă, turnător, mărturisit şi de Dan Iosif. Sus am văzut focurile, nu trăgeau, trăgeau de efect şi le-am spus cascadorilor: «Nu trageţi». Lumea fugea, dar nu cădea nici un rănit.“[411]

Vom preciza aici că, la acea dată, existau în dotarea Armatei mai multe tipuri de simulatoare de foc, unele fiind mecanice (simulau focul la gura ţevii), altele fiind electronice, de forma unei cutii, simulînd zgomotul de armă militară, eventual însoţit de o lumină intermitentă. În timpul audierilor pentru Comisia senatorială, Sergiu Nicolaescu a recoltat şi două mărturii elocvente:

„DN – Bd. Aviatorilor – Am văzut în ziua de 23 şi în noaptea de 23/24, în perioada critică, în spatele vilei unde locuia actorul Mitică Popescu, doi bărbaţi tineri de 34-35 ani ce manipulau o cutiuţă ca un

---

410 Arh. SR, *Stenograma nr. 44/9 februarie 1994, Audierea colonelului Nae Octavian,* pp. 67-68.

411 Alex Mihai Stoenescu, *Interviuri despre revoluţie*, Ed. RAO, Bucureşti, 2004, p. 159.

pian cu clape pentru copii, simulînd zgomot de armă automată şi semnale optice. După aceasta, din Bd. Aviatorilor şi de la TV se răspundea cu gloanţe adevărate (...)

BI – Bd. Aviatorilor – În noaptea de 23/24 şi următoarele, la ore relativ fixe, dar numai noaptea în zona unde locuiesc, în spate, pe un garaj-magazie, am observat prezenţa unei persoane – posibil militar cu salopetă combinezon, care manipula o cutie de circa 30/35/20 cm cu taste şi, eventual, claviatură, care producea zgomote şi lumini similare celor produse de puşca-mitralieră. Aceasta provoca trageri reale din Televiziune şi din Bd. Aviatorilor."[412]

La aceste mărturii se adaugă şi cea a unui lucrător din Palatul Telefoanelor, Gheorghe Dumitru, care a urmărit evenimentele de pe partea opusă clădirii CC şi de sus, de la o înălţime mai mare decît Palatul şi CC-ul:

„Gheorghe Dumitru: Am mai observat că în Piaţa Revoluţiei taberele erau împărţite în două. Una, în care comanda Sergiu Nicolaescu, avea zona din faţa balconului de unde au fugit dictatorii către Romarta, Telefoane pînă în Bulevardul 6 Martie, deci partea dreaptă. A doua, comandată de Ion Caramitru, era cuprinsă, în partea stîngă, cum priveşti din faţa Bisericii Kreţulescu. Se întindea pînă la Hotelul Bucureşti şi cuprindea strada Boteanu, Hotel Athénée Palace, Biblioteca Centrală Universitară pînă la Biserica Albă, la domiciliul lui Zoe Ceauşescu. În faţă la Ateneul Român şi la restaurantul Cina maşini ale Armatei cu militari în termen descărcau lăzi cu muniţie şi probabil armament."[413]

Este descrierea unui sector de „front", o descriere tipică oamenilor cu pregătire militară. Probabil că Gheorghe Dumitru era la acea dată în sistemul de protecţie (al Armatei sau al Securităţii) din Palatul Telefoanelor. Povestea mediatică a deschiderii focului în Piaţa Palatului are încă o pată albă, ocolită de mai toţi analiştii acestui fenomen.

---

412 Sergiu Nicolaescu, *Cartea revoluţiei române. Decembrie '89*, Ed. Ion Cristoiu, Bucureşti, 2000, p. 216.

413 Scrisoare trimisă autorului la 23 septembrie 2004, p. 5.

Foarte interesantă este informaţia pe care a dat-o colonelul Octavian Nae în continuare Comisiei şi anume faptul că generalul Vlad a trimis o echipă USLA să descopere cine e pe acoperişuri şi trage – ducîndu-se, focul încetează[414]. Guşă trimite şi el o grupă de paraşutişti la Palatul Regal – s-au întîlnit cu o doamnă, angajat al Muzeului, şi au urcat pe scări pînă pe clădire. „Şi ce aţi făcut, bă, fraţilor acolo?“ „Dom'ne, am văzut nişte siluete.“ „Şi ce-aţi făcut?“ Era pe întuneric. „Am tras şi noi“[415] În sfîrşit, cînd din clădirea CC a ieşit un militar în kaki cu un steag cu gaură, cei care trăgeau de pe clădirea Consiliului de Stat s-au oprit. Din clădirea CC, din balconul în continuare luminat, au început să se transmită prin difuzoare apeluri să nu se mai tragă, deoarece la Palatul Regal „sunt ai noştri“. Era vorba de grupa de la USLA sau de paraşutiştii trimişi acolo. În timpul audierii ale la Comisia parlamentară, Pavel Coruţ a pus la dispoziţie senatorilor o înregistrare audio foarte sugestivă:

„Voce maistru militar: Atenţiune! Cei care au tras s-au predat. Oamenii să iasă în piaţă să înceteze focul. Ieşiţi cu toţii afară, a fost un mic incident. Armata e cu poporul! Ieşiţi în piaţă cu toţii. Vă vorbeşte un maistru, un maistru militar al Armatei române! Observaţi că nimeni n-a murit. Sunt maistru militar din Armata română. Aşteptăm să se formeze guvernul provizoriu, să intrăm în legalitate. Vă rugăm să nu vă lăsaţi influenţaţi! Aici se răspîndesc zvonuri.“[416]

În interior s-a luat hotărîrea să fie strînse armele. Ele au fost depozitate într-o sală de la etajul II şi în alta de la etajul I, unde fusese grupa operativă a MApN. După ce, la solicitarea lui Ion Iliescu, s-a constituit nucleul Vlad–Guşă, Dumitru Mazilu s-a ataşat de ei, acţionînd însă dintr-o altă încăpere, alăturată. La un moment dat, ca urmare a focului tras din interior, a luat foc o draperie şi Dumitru Mazilu a avut o ieşire nervoasă, cerînd: „Să înarmăm oamenii!“ Grupurile

---

414 Arh. SR, *Stenograma nr. 44/9 februarie 1994, Audierea colonelului Nae Octavia*n, p. 69.

415 *Ibidem*, p. 103.

416 Arh. SR, *Stenograma nr. 46/14 februarie 1994*, *Audiere Pavel Coruţ*, p. 46.

de tineri aflaţi în preajma lui s-au repezit la încăperile respective şi s-au înarmat din nou. De asemenea, Mazilu a ordonat să fie stinsă lumina în clădire. Revoluţionarii l-au ascultat. Constantin Popa, fost şef aprovizionare, transport şi prestare de servicii la clădirea CC, a surprins un astfel de moment: „La camera 226, care era un cabinet mare, lung, erau în 23 decembrie, pe la 09.30, Mazilu şi Guşă, apoi Mihai Valeriu, colonelul Rădulescu, Cazimir Ionescu, Dan Iosif şi generalul Vlad, dar numai dimineaţă. Guşă a plecat după asta, apoi mai spre seară a plecat şi generalul Vlad. Mazilu era înconjurat de civili şi l-am auzit spunînd: «Iliescu s-a dus la MApN, la Televiziune şi vă manipulează. Ne împuşcă ăştia şi murim aici în sediu». Atunci a cerut reînarmarea civililor şi arestarea celor de la Securitate care ne păzeau, care erau la etajul II între corpul A2 şi aripa C. Atunci l-au arestat şi pe Nica Leon, a început o nebunie, o isterie, că ne era frică de oricine. Pe Dan Iosif erau să-l omoare, prins în foc încrucişat între etaje".

Printre lucrurile care nu s-au cunoscut, nu s-au înţeles şi nici astăzi nu circulă prin analizele despre evenimente este şi ordinul generalului Victor Stănculescu de a izola, dezarma şi reţine pe toţi ofiţerii Direcţiei IV, de contraspionaj, ai Armatei, care, de fapt, erau ofiţeri ai Securităţii. Majoritatea însă fuseseră recrutaţi ca angajaţi în acea Direcţie din rîndurile ofiţerilor MApN. În jurul orei 14.00 (sau 15.00, după altă versiune), Stănculescu a ordonat dezarmarea şi izolarea, chiar arestarea tuturor ofiţerilor de contrainformaţii militare din Armată, ordin care a fost executat în unele locuri cu brutalitate (ofiţerii fiind închişi în arestul unităţii, în unele cazuri bătuţi, în alte cazuri terorizaţi), iar în alte locuri cu nedumerire (comandanţii unităţilor au arătat CI-ştilor ordinele primite de la Bucureşti şi i-au rugat să stea liniştiţi într-un birou). Pavel Coruţ, la acea dată lucrînd la DIA, va explica generalului Guşă, pe durata unui interviu, cum s-au petrecut lucrurile:

„Pavel Coruţ: Pe data de 22, la orele 14.00, ofiţerii de Contrainformaţii militare au depus armamentul.

General Ştefan Guşă: La ora 14.00, nu eram în Bucureşti.

Pavel Coruţ: Pe 22, la orele 14.00.

General Ştefan Guşă: Nu eram în Bucureşti.

Pavel Coruţ: Deci din ordinul generalului Stănculescu au fost dezarmaţi, fiind consideraţi... negri. Noi deja atunci am ştiut că ceva se întîmplă neobişnuit; înainte de sosirea dumneavoastră în Bucureşti, cu privire la situaţia noastră, se luase o hotărîre: am fost dezarmaţi.

General Ştefan Guşă: Aia s-a transmis şi în teritoriu.

Pavel Coruţ: S-a transmis şi în teritoriu. Deci generalul Stănculescu a dat ordin să se dezarmeze contrainformatorii.

Generalul Ştefan Guşă: Nu ştiu cine a dat exact ordinul.

Pavel Coruţ: Dînsul era la comandă.

Generalul Ştefan Guşă: Da.

Pavel Coruţ: Cert este că eu de la dînsul am primit ordinul. Eram un executant, pentru că eram militar al Armatei române. Contrainformatorii nu erau ai altcuiva decît tot ai Armatei române, că acolo am lucrat toată viaţa. Bun. Ce-a mai apărut atunci? În momentul în care am coborît jos, la ministrul Stănculescu, dus de amiralul Dinu şi însoţit de amiralul Dinu, mi s-au precizat următoarele, după ce amiralul a intrat la ministrul adjunct Stănculescu şi cînd a ieşit mi-a spus: «Tovarăşe Coruţ, nu aveţi de ce să vă temeţi, cei care aţi lucrat în Armată n-aţi săvîrşit abuzuri şi vedeţi-vă de treabă; armamentul însă îl predaţi. Ceilalţi de la Securitate însă au săvîrşit abuzuri şi vor avea necazuri». Şi atunci m-am gîndit: «Cine a luat această hotărîre? De unde se ştia la nivelul Ministerului Apărării Naţionale ce făcuse Securitatea?». Asta se întîmpla în jurul orei 14.00-14.30.“[417]

Acest moment al revoluţiei este confirmat de numeroşi ofiţeri de contrainformaţii din ţară, însă lucrul cel mai important este afirmaţia generalului Stănculescu, făcută între orele 14.00 şi 14.30, din ziua de 22 decembrie 1989, că „ceilalţi de la Securitate însă au săvîrşit abuzuri şi *vor avea necazuri*“. Între acele ore Securitatea transmisese mesaje clare de adeziune faţă de revoluţie, luase contact cu Ion Iliescu,

---

417 Daniela Veronica Guşă de Drăgan, *Condamnat la adevăr. General Ştefan Guşă*, Ed. RAO, Bucureşti, 2004, p. 342.

iar la ora 16.00 reprezentanţii ei se vor afla în biroul generalului Stănculescu, participînd la primul comandament militar al revoluţiei. Se declanşase prima diversiune, la Sibiu, unde colonelul Dragomir ataca sediile MI şi Securităţii, îi transmitea lui Stănculescu invers, că Securitatea îl atacă, iar Stănculescu îi ordona: „Te autorizez să ripostezi". Totuşi, din relatarea lui Pavel Coruţ, nu Sibiul a fost cauza ordinului de arestare a ofiţerilor de contrainformaţii. Timp de mai mulţi ani, pe durata întîlnirilor şi interviurilor cu foşti ofiţeri de Securitate, toţi, dar absolut toţi, au afirmat că generalul Stănculescu era urmărit pentru spionaj şi, în consecinţă, ordinul său de îndepărtare a contrainformatorilor a pregătit diversiunea securişti-terorişti. În întrevederea privată pe care am avut-o cu generalul Stănculescu în ziua de 29 octombrie 2004, acesta a avut următoarea reacţie:

„AMS: Dar ştiaţi ce se întîmplă. Adică, în general, cu debarcarea lui Ceauşescu. Eu am stat de vorbă cu mulţi generali de Securitate şi ştiu că eraţi bănuit de spionaj, iar multe din acţiunile dvs. erau ale unui spion.

Victor Atanasie Stănculescu: Ale unui spion inteligent!

AMS: Într-adevăr, şi aveţi admiraţia mea pentru felul cum v-aţi strecurat. La urma-urmei, aţi adus şi libertatea mea. Eraţi urmărit pentru spionaj.

VAS: Da, m-au urmărit şi după, cînd eram ministru al Apărării.

AMS: Şi Spiroiu la fel, dar nu fugiţi «după», hai să vorbim de ce a fost înainte. De exemplu, aveaţi relaţii cu Arady.

VAS: Ataşatul militar ungur.

AMS: Într-adevăr. Arady era urmărit, au fost interceptate convorbirile lui, transmisiunile lui cu Budapesta, în care i se cerea cu insistenţă să obţină informaţii despre dispunerea trupelor româneşti pe graniţa de Vest. Pe 12 septembrie 1989 a fost urmărit. Securitatea l-a luat şi pe Vasile, cel de la Direcţia IV...

VAS: Da, Vasile era.

AMS: Şi Arady a intrat la dvs. în birou.

VAS: De asta a afirmat Miklos Nemeth *(fostul premier al Ungariei*, n.a.) că au avut colaborarea unui general din conducerea Armatei. Dar nu notaţi, că nu voi recunoaşte nimic.

AMS: Apoi, alţi generali de Securitate spun că toate întîlnirile dvs. cu delegaţii străine din ultimii ani aveau nevoie de viza lor. Dvs., în loc să anunţaţi din timp şi să înaintaţi documentul pentru aviz, îi sunaţi cu o zi înainte sau chiar cu cîteva ore şi ei dădeau viza verbal, fără să mai verifice. Nu aveau control asupra întîlnirilor dvs. cu străinii, astfel că puteaţi discuta cu orice spion.

VAS: Era un om de afaceri, Pop George, despre care am aflat, dar după revoluţie, că era de la MI-6. Mi-a povestit cum a fost paraşutat în Iugoslavia, la Tito, şi apoi a venit în România. A murit între timp. Apoi, la Londra am fost invitat de lordul Emerly, care a recunoscut că George era omul lor.

AMS: V-au încadrat, cum se spune.

VAS: M-au încadrat.

AMS: Mai erau şi alţii în preajma dvs.?

VAS: Probabil. Dar şi mai interesant este că am fost în America, după revoluţie, şi au venit la mine şi mi-au spus: «Candidaţi la Preşedinţie.» «Cum să candidez, asta înseamnă cam trei milioane de dolari!?» «Într-adevăr!» «Păi, n-am aceşti bani.» «N-i daţi înapoi după...» Asta este!

AMS: Formidabil! Dar trebuie să recunoaşteţi că americanii şi britanicii nu puteau face o astfel de ofertă unui necunoscut.

VAS: Mă ştiau, plus că ştiau ce-am făcut...

AMS: Domnule general, imediat ce aţi ajuns la minister, în 22, aţi dat ordin de arestare, îndepărtare, izolare a ofiţerilor CI.

VAS: Să-i dea deoparte, sub supraveghere.

AMS: Aţi dat ordin, ordin scris?

VAS: Nu ştiu dacă există ordinul, dar am dat acest ordin.

AMS: De ce?

VAS: Ca să nu vadă ce urma să facă armata.

AMS: Şi ce urma să facă?

VAS: Ce-a făcut. Nu voiam ca Securitatea să ştie ce facem noi.

AMS: Dar tronsonul de comunicaţii al Securităţii de ce l-aţi tăiat?

VAS: Din aceleaşi motive.

AMS: Domnule general, la acea oră locotenent-colonelul Stan apăruse la Televiziune, colonelul Raţiu, şeful Direcţiei I, fusese la sediul MApN, la ora 16.00... şedinţa de la ora 16.00...

VAS: Da, şedinţa din 22.

AMS: A durat 20-30 de minute. La Televiziune se anunţase trecerea Securităţii de partea poporului, Raţiu era lîngă dvs. Era clar. De ce i-aţi arestat pe CI-işti?

VAS: Nu aveam încredere. Nu puteam face ce voiam să facem cu Armata cu ei în spate."

Momentul deschiderii focului rămîne în continuare un subiect greu, controversat. Aşa cum a afirmat în repetate ocazii generalul Guşă, „atacarea" clădirii CC şi a sediului MApN din Drumul Taberei s-a produs simultan – a dat telefon şi a aflat – sau la interval de cîteva minute. Iată însă că Pavel Coruţ vine cu un amănunt tulburător: prima instituţie atacată a fost sediul Direcţiei IV, aflat în oraş, în clădirea fostului cotidian *Curentul*. „Concomitent, deci, în jurul orei 18.30, a fost atacat aşa: primul care m-a sunat, înainte de a vedea dumneavoastră *(generalul Guşă*, n.a.) pe palat, a fost generalul Gheorghe Vasile, şeful Direcţiei de Contrainformaţii militare din Departamentul Securităţii Statului, şi m-a anunţat că este atacată Direcţia, adică sediul acestei unităţi. Eu i-am spus: «Nu se poate, la noi e linişte!» Şi mi-a spus: «Domnule, cere de la amiralul Dinu şi de la generalul Stănculescu două tancuri sau două TAB-uri să mutăm arhiva de aici». Peste cîteva minute, ne-au atacat şi pe noi. Deci, cumva în curs de zece minute a început să se tragă cam asupra tuturor unităţilor militare, ale Armatei şi ale Contraspionajului militar din Departamentul Securităţii Statului"[418]. Pavel Coruţ nu a fost un ofiţer oarecare. Lansarea lui publică postrevoluţionară ca autor al unor romane de serie, foarte populare, dar nereţinute de critica literară,

[418] Daniela Veronica Guşă de Drăgan, *op. cit*., pp. 315-316.

imaginea sa de creator al unor fantezii publicistice, preocuparea pentru paranormal, precum şi atitudinea naţionalistă din unele apariţii televizate nu trebuie să ne inducă în eroare. Pavel Coruţ a fost ofiţer de informaţii şi contrainformaţii acoperit, lucrînd în perioada 1980–1985 în Secţia Legături Externe a MApN, iar în perioada 1985–1989 a fost şeful Biroului contraspionaj din Direcţia de Informaţii a Armatei (DIA). Dacă este – sau ar fi trebuit să fie – cineva care avea acces la informaţiile despre racolările făcute de diferite servicii secrete militare străine în Armata română, atunci Pavel Coruţ este omul. El a produs cea mai substanţială audiere în faţa Comisiei senatoriale (a durat şase ore), prezentînd documente, casete video şi audio drept probe, iar Comisia a fost puternic impresionată de mărturiile lui. Deşi mulţi dintre membrii Comisiei au folosit informaţiile furnizate de el, au ezitat să anunţe sursa, din aceleaşi motive arătate mai sus. Aşadar, informaţiile cu caracter istoric prezentate de Pavel Coruţ nu trebuie confundate cu paginile lui de roman, care sunt o interpretare fantezistă, de multe ori eliptică, a ceea ce a constatat în timpul revoluţiei. Prin urmare, momentul „atacului terorist“ trebuie descris ca o acţiune diversionistă aproximativ simultană asupra a trei obiective, în următoarea ordine: sediul Direcţiei IV a Securităţii, sediul CC, sediul MApN.

Declanşarea fenomenului diversionist-terorist a stîrnit şi un comportament ciudat din partea trupelor. Este vorba de nenumărate mărturii, atît din partea civililor cît şi din partea militarilor, care arată că forţele de infanterie şi blindate trimise pe străzile oraşelor din ţară şi din Capitală primeau ordine de la eşaloanele superioare de a executa foc în anumite direcţii, în anumite clădiri, la intervale lipsite de orice sens, la fel cum erau şi ţintele vizate. Revoluţionarul Daniel Păcuraru, cel care capturase drapelul de pe CC, a fost martorul unui astfel de comportament:

„AMS: Cum se trăgea?

Daniel Păcuraru: Se trăgea la întîmplare, pentru a crea panică. Se trăgea de la Muzeu *(Muzeul de Artă RSR*, n.a.) şi se mai trăgea

de dincolo de Palat, de la blocul turn şi de la magazinul Adam. Se trăgea din clădirea care era între blocul turn şi magazinul Adam.

AMS: Sunteţi sigur?

DP: Da, se trăgea cu de-astea... trasoare.

AMS: Se trăgea cu trasoare?! Teroriştii foloseau trasoare? Vă daţi seama că asta le descoperea locul de unde trăgeau?

DP: Ce terorişti? N-a fost nici un terorist. Dacă voiau să omoare, omorau atunci cu grămada. Trăgeau la întîmplare, ca să sperie lumea. Am făcut armata, tocmai veneam din armată, ştiam. Se trăgea la derută, nu erau trăgători de elită şi aveau puncte fixe de tragere. Nu schimbau locul.

AMS: Dar ştiaţi ce clădire este cea dintre blocul turn şi Adam?

DP: Nu.

AMS: Fusese înainte Ministerul Forţelor Armate.

DP: Nu ştiam. Se trăgea şi dintr-un bloc din spate de la turn. Locuri fixe, la derută.

AMS: Asta a fost în noaptea de 22.

DP: Da, în 22. Spre dimineaţă m-am dus acasă, mi-era foame. Şi este sunată mama dimineaţă: «Veniţi, că s-a spart magazinul...» Mama lucra la magazinul Nufărul, care era pe colţ la intersecţia Luterană cu Ştirbei Vodă.

AMS: Aoleo, ce poziţie! Domnule, sunteţi un martor extraordinar. V-aţi dus acolo? Aţi stat în intersecţia asta?

DP: Da, staţi să vedeţi. Mama este chemată, de ce? În intersecţie se postase o companie de tancuri, geamurile de la magazinul Nufărul erau sparte şi în magazin se instalase punctul de comandă al unităţii de tancuri. Şi-au făcut birou acolo şi au chemat-o, pentru că era marfa clienţilor înăuntru, să vină să păzească. Iar Armata avea înăuntru punctul de comandă. Pe 23 dimineaţa, cînd eram în CC, a apărut tipul acela pe care îl vedeţi în spatele lui Iliescu la televizor, creţ, înalt, tînăr...

AMS: Cu un pulover pe gît?

DP: Ăla!

AMS: Mihai Ispas.

DP: Era în garda lui Iliescu. A venit şi ne-a spus: «Gata, plecaţi acasă». Era vreo opt şi jumătate. M-am dus acasă, pe mama au chemat-o, şi pe la 12.00 m-am dus şi eu după ea. În intersecţie erau tanc lîngă tanc. Comedie, să prostească o ţară întreagă. Trăgeau cu mitraliera de 14,5, dar cum trăgeau? Erau nişte tipi care mişunau pe lîngă tancuri şi care le spuneau: «Trage încolo, trage acolo» şi ăia trăgeau... în nimic.

AMS: Era ziuă?

DP: Era ziuă. Erau vreo trei-patru persoane care le dădeau indicaţii. Toată ziua veneau ăştia, care le spuneau: «Trage în cutare loc, că acolo sunt terorişti». Ăla mişca mitraliera şi trăgea cîte o rafală. Vreau să vă spun că făcuseră praf balustrada de sus de pe Palat, că în ea trăgeau. Noi făceam bancuri de jos, că o să facă creneluri la Palat.

AMS: Aţi observat maşini suspecte în acea intersecţie? Vreau să vă spun că intersecţia asta Ştirbei–Luterană este plină de evenimente. Sunt trei astfel de locuri: Ştirbei, apoi străduţa de lîngă Telefoane şi Piaţa Rosetti.

DP: La străduţa de la Telefoane am văzut şi eu mişcare. Dar la noi, la Luterană, am avut incidente cu un microbuz. A venit de sus, dinspre Athénée Palace, a dat colţul, am auzit că se trăgea după el şi, cînd a intrat pe bulevardul care coboară, au început cei de aici de la tancuri să-l ciuruiască. Maşina s-a lovit în bordura din dreapta. Înăuntru erau un şofer şi un cetăţean. Tot aşa: cele trei-patru persoane care incitau, strigau «Trage, trage!» şi l-au ciuruit.

AMS: Mai ţineţi minte dacă în intersecţie sau prin apropiere au apărut maşini străine, cu număr de TC?

DP: Nu, nu... cum aţi spus?

AMS: TC, adică taxi consular.

DP: Nu, nu TC, a fost una de CD. A fost o maşină de CD, străină, care a venit şi individul a parcat-o în dreptul unde acum mi se pare că este un restaurant. A venit, a parcat-o în dreptul restaurantului dinspre Hotel Bucureşti. Era interzisă parcarea acolo. Noi toţi am spus că a parcat-o intenţionat acolo. A pus-o pe trotuar cu faţa spre Palat, a închis-o şi individul a plecat.

AMS: Ce tip de maşină era?

DP: Era Lada combi cu număr de CD.

AMS: Puteţi să fixaţi momentul, ora?

DP: Pe 23 decembrie, după ora unu. A venit pe linişte, nu era nici o problemă, a închis-o şi tipul a plecat. Şi la un moment dat, mai tîrziu vine ordin: «Trageţi în ea».

AMS: Staţi puţin. Cum a venit ordin?

DP: Eu stăteam jos, lîngă tancul din faţa magazinului Nufărul şi vedeam cum trage tancul. Eram în dreptul lui. Şi a venit ordin...

AMS: Cum a venit ordin? Prin comunicaţiile tancului sau de la indivizii ăia?

DP: Nu, le-a venit prin căşti. Conducătorul tancului era ieşit prin turela lui de jos, avea căştile alea negre de tanchist şi primea ordine prin căşti şi el transmitea celui de sus, de pe turela cu mitralieră. Erau deci două feluri de indicaţii: de la cei de jos, vreo trei-patru indivizi care le spuneau: «Trage în locul cutare» şi ordinele venite de la comandanţi prin staţie.

AMS: Aha, am înţeles. Era o diferenţă în felul cum reacţionau.

DP: Da, era. Cînd veneau ăia, îndreptau mitraliera într-acolo şi trăgeau o rafală. Cînd le venea ordin prin cască trăgeau în balustrada de pe Palat. Ordinul ăsta venea din cînd în cînd, ca un program. Cred că se uita unul la ceas şi le spunea: mai trageţi o rafală. Şi ei aveau armele îndreptate spre Palat, iar atunci cînd venea ordinul, nici nu mai ocheau, trăgeau rafalele, ca să se spună că trag şi este luptă cu teroriştii. Comedie, v-am spus!

AMS: Şi cu maşina CD cum a fost?

DP: La un moment dat a venit ordinul şi, pentru că turelele erau îndreptate spre Palat, le-au mişcat spre maşină, dar au deschis focul înainte şi au ciuruit Sala Palatului, peretele Palatului, strada... era şi lume care se plimba şi, dacă îi prindea în rafala aia, îi făcea praf... şi cînd a pus mitraliera pe maşina CD, au făcut-o praf. Apoi au luat în rafală şi peretele blocului, au distrus farmacia care era colo, ferestrele de la parterul blocului.

AMS: Domnule Păcuraru, o să vă pun o întrebare ciudată: în afară de ruşii ăia care strigau la mitingul din 21 decembrie, aţi mai

întîlnit ruşi sau persoane care vorbeau stricat româneşte, eventual în intersecţia aia de la Ştirbei vodă cu Luterană?

DP: Da, basarabeni, dar nu la Luterană, la Piaţa Romană. Era prin 24 decembrie, cred, am zis să luăm metroul, eram cu un prieten, şi am ieşit la staţia de metrou de la Piaţa Romană, cea care este spre McDonald's.

AMS: La blocul Polar.

DP: Pe partea cu Leonida. Şi era baraj. Ne-au oprit, ne-au controlat şi unul dintre ei vorbea cu accent de Chişinău. După aia am cunoscut moldoveni din Basarabia, de la Chişinău, şi mi-am dat seama că era accentul ăla. Mi-am adus aminte.

AMS: Poate era totuşi moldovean de-al nostru, de la Botoşani.

DP: Nu, nu, se chinuia să vorbească româneşte. Nu ştia cuvintele. Vorbea foarte stricat. Se vedea că folosise limba română foarte puţin."[419]

Acest tip de evenimente, cu deschiderea focului la indicaţia unor civili sau din ordin împotriva unor ţinte neprecizate, a creat marea majoritate a victimelor civile şi militare de după 22 decembrie 1989, ora 18.30.

Versiunea despre evenimente susţinută de foştii conducători ai Securităţii nu poate rămîne neconsemnată: acţiunea împotriva Securităţii a fost dorită de coaliţia internaţională formată pentru răsturnarea lui Nicolae Ceauşescu şi a fost pusă în aplicare de generalul Stănculescu şi de generalii Armatei racolaţi de GRU începînd cu 1969, din răzbunare pentru faptul că Securitatea depistase activităţile lor de trădare şi pentru a şterge urmele. Fenomenul terorist a fost declanşat de acest grup în cooperare cu forţele sovietice infiltrate. În consecinţă, a existat o legătură directă între acţiunea sovietică din România şi grupul care a preluat conducerea Armatei în după-amiaza zilei de 22 decembrie 1989. Teza este extrem de tentantă, are numeroase argumente favorabile, dar atît timp cît foştii lideri ai Securităţii – generalul

[419] Interviu din 16 iunie 2005, în arhiva autorului.

Vlad, generalul Neculicioiu – nu aduc şi probele, măcar ca mărturii, istoricii nu se vor putea agăţa de această versiune a evenimentelor. Colonelul Goran, apoi locotenent-colonelul Ion Chiţoiu, de la Securitatea Municipiului Bucureşti, au indicat destul de transparent, ca autoare a fenomenului terorist, Direcţia de Informaţii a Armatei:

„Dl Chiţoiu: Eu consider că momentul 22, ora 18.30, a fost momentul de diversiune, care mă depăşeşte şi pe mine şi pe alţii, care ziceţi dvs. că suntem profesionişti... Şi îmi susţin... şi mă bazez pe faptul că – pînă la ora 18.30 sau 19.00, cînd a început să se tragă aici, în piaţă –, nu s-a tras nici un glonţ aici! Deci, s-a tras la întuneric. Cine avea intenţia să vină în Piaţă să tragă în cineva imaginar? Consider că a fost o diversiune pusă la cale de profesionişti.

Dl Gabrielescu: Diversiunea o putea face numai Securitatea.

Dl Chiţoiu: Preocupări pentru diversiune n-au numai securiştii.

Dl Gabrielescu: Eu ştiu?

Dl Chiţoiu: Armata! Ce, Armata nu are Direcţie de Informaţii?“[420]

Revenind la generalul Ştefan Guşă, acesta a constatat destul de repede că ordinele lui nu se execută. De exemplu, cazul cel mai grav, deşi dăduse ordine explicite şi publice la Sibiu pentru ca forţele militare să se retragă în cazărmi, unităţile militare din municipiu trăgeau cu tot armamentul din dotare, inclusiv cu aviaţia de luptă. Greşeala principală i-a aparţinut chiar lui. A fost o eroare de calcul, cînd, după discuţia de la minister şi instituirea Comandamentului militar unic, a acceptat să plece la CC, urmînd să conducă acest comandament de acolo. Complet greşit! Comandamentul militar unic nu putea fi condus decît de la MApN unde avea sisteme de comunicaţii, grupe operative, structuri funcţionale, aparat de conducere. El se duce la CC, stă într-un birou împreună cu generalul Vlad şi încearcă să gestioneze situaţia complicată din ţară prin telefoanele clădirii. Cînd

[420] Arh. SR, *Stenograma nr. 100/31 mai 1994, Audierea locotenent-colonelului Chiţoiu Ion*, p. 29.

acestea le-au fost tăiate, Guşă şi Vlad au rămas suspendaţi în necunoscut. Martori oculari, între care Gelu Voican Voiculescu, au relatat acuzaţia gravă pe care o adresa generalul Guşă lui Ion Iliescu în acele momente: „Ăsta e sabotaj!“, cu referire la ordinele de „deschidere a frontierelor“ şi de neexecutare a ordinelor sale. Generalul Vlad l-a sunat pe adjunctul ministrului Poştelor şi Telecomunicaţiilor, colonelul de Securitate Pintilie – care însă era agent acoperit DIA –, şi l-a apostrofat violent. Acesta s-a fîstîcit şi atunci a indicat cine a dat ordinul: „Tov. general Stănculescu...“ Vlad a sunat atunci furibund la MApN: „Tov. general, cum e posibil să dispuneţi să mi se taie legăturile?“ Legăturile au fost restabilite pentru un timp, apoi tăiate din nou. Fenomenul a fost trăit şi de generalul Romeo Cîmpeanu, la Inspectoratul General al Miliţiei:

„Romeo Cîmpeanu: (...) Imediat ce am ajuns la Inspectorat, aud la radio comunicatul din care rezulta că unităţile MI au trecut în subordinea Armatei.

AMS: La ce oră aţi auzit lucrul ăsta?

RC: Între 14.30 şi maxim 15.00.

AMS: Nu se poate! Aruncaţi totul în aer, domnule general. Vă rog să repetaţi... aveţi repere orare?

RC: S-a dat telefon pe toate reţelele noastre că MI este în subordinea MApN, iar eu am auzit în direct la radio acest comunicat.

AMS: Înainte să ajungeţi la MApN la şedinţa de la ora 16.00?

RC: Mult înainte şi o să vedeţi cum se confirmă şi orele. Oricum, comunicatul a fost transmis la radio înainte de ora 15.00.

AMS: Formidabil! Păi cine a luat decizia asta?

RC: Eu m-am întors de la TV după ora 14.30. Nu ştiu cine a dat ordinul, dar l-am auzit în clar la radio şi, fiind vorba despre noi, nu puteam să-l ignor. O să vedeţi că are şi logică ce vă spun, pentru că în momentul în care am auzit că sunt subordonat Armatei am pus mîna pe telefon şi am sunat la cabinetul lui Milea, la MApN. Acolo mi-a răspuns direct Stănculescu. Ne cunoşteam. «Am înţeles că s-a dat decret de trecere a unităţilor MI în subordinea MApN. În primul rînd, cu cine trebuie să ţin legătura şi dacă sunt ceva probleme urgente

de ordonat». Stănculescu: «Ai probleme ceva deosebite?» «Nu sunt.» «Păi, atunci nu crezi că ar fi bine să vii aici?»

AMS: Nu a fost un ordin, n-a avut forma unui ordin.

RC: Nu a fost un ordin, ci... «ar fi bine să vii aici». «Bine», am spus şi m-am dus. La poartă s-a dat telefon şi am fost primit. Stănculescu era pe scaunul lui Milea, iar în birou erau revoluţionarii... Iliescu, Montanu, Voiculescu. Eu, cînd am intrat, m-am adresat: «Să trăiţi, tovarăşe general-locotenent!», însă el s-a sculat în picioare şi mi-a făcut semn: «Nu, nu mie...» şi mi l-a arătat pe Ion Iliescu: «Prezintă-te la tov. Iliescu». M-am prezentat şi am rugat să ştiu cu cine ţin legătura. Stănculescu a spus atunci: «Pentru orice problemă deosebită ţii legătura cu mine. Dacă acum ai nişte probleme de ridicat, raportează-i domnului Iliescu». Eu am spus atunci: «Tovarăşe Iliescu, avem două probleme mai deosebite în care vă rugăm să ne ajutaţi. Prima: într-o perioadă foarte scurtă s-au dat două decrete de graţiere prin care marea majoritate a deţinuţilor cu condamnări sub 10 ani au fost eliberaţi.» În penitenciare rămăseseră numai cei cu condamnări grele. «Sunt oameni pentru care s-au depus eforturi deosebite să-i reţinem. Ar fi o mare greşeală să-i eliberaţi». Se înregistrau deja atacuri, presiuni pentru scoaterea infractorilor din penitenciar, din aresturi. «A doua: vedeţi că inspectoratele noastre şi IGM sunt pline de armament şi muniţie, cantităţi foarte mari. Dacă se intră în inspectorate şi cad pe mîna tuturor, putem să avem probleme.» Iliescu m-a ascultat şi a spus: «Da, da, dragă, ai dreptate, o să căutăm să vedem ce se poate face».

AMS: Este tipic lui un răspuns neangajant. Nu lua decizii.

RC: Am plecat. M-am întors la Inspectorat şi am trecut la verificarea prezenţei, a efectivelor. În timp ce mă zbăteam acolo să pun ordine la comandă şi să stăpînesc situaţia din ţară vine şeful de cabinet şi îmi spune că a venit Nuţă. Am intrat în vrie, ce fac? Caut să intru în legătură cu generalul Stănculescu pentru a-i spune că a apărut Nuţă, cînd... telefonul este tăiat. Legătura. Iau guvernamentalul şi sun la MApN... se făceau că nu înţeleg. Una după alta mi-au fost tăiate toate legăturile.

AMS: Pe la ce oră se întîmpla asta?

RC: Pe la 17.00 au început să-mi taie legăturile. Mă, ce e asta, cine face chestia asta? M-am dus la Mocanu, la parter. «Ai telefon?» «Da.» Iau telefonul să formez numărul de la MApN, se rupe legătura şi aici. Fac o verificare şi constat stupefiat că telefonul guvernamental, TO şi interMI, cu care ţineam legătura cu unităţile MI din teritoriu, erau tăiate.

AMS: Aveaţi o linie specială de legături interne între unităţi?

RC: Da. Mi le-au tăiat şi pe astea. Asta m-a frămîntat, pentru că am vrut să ştiu cine mi-a tăiat legăturile telefonice. M-am interesat şi am aflat că nu putea fi decît Pintilie.

AMS: Acţiona din ordinul lui Stănculescu. S-a prezentat la CC, la Guşă împreună cu colonelul Nicolae Popescu, şeful Transmisiunilor, ca să ceară şi acordul lui. Ordinul i-a aparţinut lui Stănculescu."

În jurul orei 19.00, complet derutaţi de apariţia fenomenului terorist, generalii Guşă şi Vlad hotărăsc să se adreseze forţelor proprii şi naţiunii cu mesaje explicite care să fie transmise prin Televiziune şi Radio. Operatorii video aflaţi în clădirea CC au fost rugaţi să înregistreze mesajele. Mai întîi generalul Guşă, apoi generalul Vlad au citit în faţa camerelor de luat vederi textele întocmite de ei.

„General Ştefan Guşă: Vă vorbeşte generalul-maior Guşă. Cetăţeni ai României noi, armata şi poporul sunt(em) stăpîni pe situaţie aproape în întreaga ţară. Mai sunt cuiburi izolate de disperaţi care încearcă să ne distrugă ceea ce am cucerit. Nu au reuşit şi nu vor reuşi. Toată populaţia să treacă în linişte la lucru pentru a putea aproviziona cu cele necesare copiii, bătrînii, femeile, întreaga populaţie. Să restabilim liniştea în aceste momente istorice, dar şi dificile. Vă rog să daţi dovadă de mult patriotism, de dragoste de ţară. Să instaurăm cît mai repede cursul nou al vieţii. Totul trebuie să intre în normal cît mai repede. Acţionaţi împotriva celor care încearcă să ne destabilizeze, împotriva celor care încearcă să spargă magazinele. Apăraţi valorile noastre naţionale. Să acţionăm pentru a asigura liniştea ţării, suveranitatea şi integritatea teritorială a României."

„General Iulian Vlad: Stimaţi cetăţeni! Fraţi români! Vă vorbeşte generalul-colonel Iulian Vlad, comandantul forţelor de Securitate şi ale Ministerului de Interne. În aceste momente istorice, Ministerul de Interne, Securitatea, toate unităţile sale, împreună cu Armata Română luptă cot la cot pentru salvarea fiinţei noastre naţionale, a poporului român. Ministerul de Interne, toate armele din componenţa sa, s-au dezis de elementele loiale lui Ceauşescu. Fraţi români! În aceste clipe hotărîtoare, să fim uniţi! Credeţi în noi! Ajutaţi-ne şi nu vă vom trăda încrederea!“

Ambele declaraţii sunt dominate de efectele declanşării diversiunii teroriste, ambii generali avînd sentimentul că cineva din structura lui acţionează altfel decît ordinele pe care ei le dăduseră şi în pofida declaraţiilor publice, prin Televiziune, transmise cu numai cîteva ore înainte de reprezentanţii Armatei, Ministerului de Interne şi Securităţii. Generalii aşa-zisului „comandament militar unic“ de la CC erau dezinformaţi şi, mai mult, victimele, ţintele diversiunii. A existat şi un moment cînd s-au suspectat între ei, Guşă aprobînd şi el tăierea legăturilor telefonice, crezînd că generalul Vlad, care se afla în faţa lui, la acelaşi birou, transmite mesaje codificate prin telefon. În acele clipe, fiecare cuvînt normal, fiecare propoziţie a şefului Securităţii era ascultată cu tensiune şi suspiciune. Dar înainte de asta, atunci, după ora 19.00, generalul Guşă a făcut un gest disperat de a opri avalanşa de dezinformări. Odată cu casetele înregistrate ale declaraţiilor, el a trimis şi un mesaj personal lui Ion Iliescu:

„Rog ca, odată cu mesajul de mai sus, să i se transmită imediat tovarăşului Ion Iliescu ceva ce este vital. Să se anunţe imediat în ţară că unităţile de Securitate, toate, au trecut de partea revoluţiei şi ne-au ajutat şi ajută Armata. Altfel să ştiţi că se termină totul. Am informaţii că la Timişoara au încercat să le ia sediile. Imediat să se întrerupă orice emisiune la Televiziune şi la Radio şi să se dea acest lucru în toată ţara, în toate oraşele. Armata şi Securitatea vor acţiona împreună, să terminăm cu treburile astea. Desigur, neapărat, dacă nu, pierdem totul. Acum mi-a sosit informaţia. Şi la Radio să se dea şi să

se repete şi la Televiziune că în toată ţara unităţile armatei acţionează împreună cu Securitatea, altfel nu putem pune ordine. Securitatea a trecut în subordinea Armatei. Sunt oameni cinstiţi. Să se înceteze cu cucerirea sediilor lor din diverse localităţi. Faceţi apel la raţiune. Faceţi acest apel, vă rog din toată inima, dacă ţineţi la ce-am cucerit, dacă nu, pierdem într-un minut tot.

General Ştefan Guşă“[421]

Declaraţiile celor doi generali, precum şi apelul personalizat al generalului Guşă au avut o soartă care apare astăzi, după ce fiica generalului a publicat documentele şi înregistrările tatălui său într-un volum, ca plină de semnificaţie istorică şi politică. Declaraţia audio-video a generalului Guşă a fost transmisă seara, în timp ce **înregistrarea video, pe film, a generalului Vlad a fost oprită de grupul care se instalase la conducerea Televiziunii** şi nu a fost difuzată decît a doua zi în jurul orei 03.00, numai audio. Grupul instalat de Ion Iliescu la conducerea Televiziunii a fost compus din Silviu Brucan, Dan Marţian şi Petre Constantin. Aflăm însă de la Teodor Brateş o informaţie crucială: „Important este să reţinem că începînd (aproximativ) cu **ora 19.00** din ziua de 22 decembrie 1989, **toate** informaţiile cu caracter militar, pe care le-am comunicat telespectatorilor, **au fost avizate** de comandamentul ofiţeresc constituit la etajul XI, în biroul directorului general adjunct, birou situat – cum am mai precizat – în acea aripă a blocului-turn în care nu s-a tras“[422]. Informaţiile „cu caracter militar“ erau cele referitoare la fenomenul „terorist“ apărut din senin. Se confirmă că din acest „comandament ofiţeresc“ făcea parte acel „Cico“ Dumitrescu, urmărit de Securitate pentru trădare în favoarea URSS.

Noaptea, ajuns la disperare în privinţa dezinformărilor care continuau să se transmită pe ecranul televizoarelor, Petre Roman va coborî în studioul 4 şi va interveni cu vocea răguşită, dar cu un ton categoric,

---

421 Veronica Daniela Guşă de Drăgan, *op. cit.*, p. 24.

422 Teodor Brateş, *Trilogia revoluţiei române în direct*, vol. 1, Ed. Ager-Economistul, Bucureşti, 2004, p. 286.

anunţînd că generalul Vlad lucrează alături de generalul Guşă la CC şi că Securitatea luptă împreună cu Armata împotriva forţelor teroriste:

„Petre Roman: Dragi compatrioţi. Trebuie să anunţ că alături de generalul Guşă, alături de mişcarea noastră este şeful Securităţii, generalul Iulian Vlad, care dă ordin trupelor de Securitate să se alăture Armatei.“[423]

Intervenţia lucidă a lui Petre Roman, care se întemeia pe mesajul scris venit de la Guşă, a fost repede acoperită cu valul de lături aruncate în continuare de Televiziune asupra naţiunii. Dimineaţa, pe la ora 03.00, a fost transmis la Radio textul declaraţiei lui Iulian Vlad. De ce nu a fost transmisă prin Televiziune declaraţia de aderiune, de ce nu a fost difuzat mesajul şefului Securităţii? De ce, avînd la dispoziţie imaginea şi cuvintele generalului Vlad, considerate de acesta şi ca un mesaj către toţi subordonaţii săi din Ministerul de Interne şi Securitate (Postelnicu fiind arestat, Iulian Vlad, în calitate de ministru secretar de stat, urma la conducerea întregului MI), grupul care controla Televiziunea a hotărît să nu dea caseta pe post, deşi diferiţi reprezentanţi ai acestui grup urlau din minut în minut pe post că-i atacă securiştii? Tot Silviu Brucan a insistat pe lipsa de loialitate a generalului Vlad, argumentînd că i-a cerut acestuia în mod expres să dea un comunicat către forţele sale, ale Securităţii, „să înceteze focul şi să se predea“ şi că textul înregistrat de general nu era satisfăcător, ci apărea doar ca o eschivare duplicitară. Generalul Iulian Vlad nu era un naiv să nu-şi dea seama că a cere încetarea focului şi predarea luptătorilor Securităţii însemna o recunoaştere implicită că „teroriştii“ erau ai Securităţii, că executau un ordin prealabil care trebuia anulat astfel, printr-un mesaj public. Or, şeful DSS, deşi îşi punea problema dacă nu cumva teroriştii sunt dintre ai lui, ieşiţi de sub control, ştia foarte bine că un asemenea ordin nu fusese dat. Încercînd să-şi contacteze unităţile, legăturile îi erau tăiate pe măsură ce umbla din birou în birou, în căutarea unui telefon. Asta

[423] Înregistrare TVRL, 22 decembrie, transmisă de postul de televiziune DDTV în ziua de 1 august 2005, ora 19.30.

i-a trezit suspiciunea că acuzaţia de terorism la adresa Securităţii nu este întîmplătoare, reacţie a unor civili exaltaţi de la Televiziune, şi că fenomenul este deliberat, organizat şi pus în aplicare cu o complicitate instalată la Ministerul Apărării. Generalul Iulian Vlad se confrunta atunci cu atacul frontal de care se temuse, pe care îl intuise cumva încă din 1987 şi pentru care se pregătise în vederea salvării Securităţii, supravieţuirii ei ca serviciu secret al unei ţări în transformare politică şi socială, pe scena căreia urma să joace un rol principal. Totul se năruia în acele ore de blocaj din sediul fostei Puteri.

Ipotezele fenomenului terorist

Am selectat din mulţimea de ipoteze care au circulat sau mai circulă în primul deceniu şi jumătate postdecembrist trei versiuni care merită a fi analizate. Recunosc dintr-un început că nu pot formula un verdict istoric ferm, neavînd la dispoziţie adevărul perfect documentat şi probat, dar cititorul îşi poate face o imagine coerentă pe baza probelor aduse în sprijinul analizei:

Fenomenul terorist nu a existat; din întîmplare, panică sau ordine greşite militarii şi civilii s-au împuşcat între ei.

Această ipoteză confundă efectul cu cauza şi lasă fără explicaţie multe aspecte, cum ar fi războiul electronic, numeroasele scene de confruntare cu componentă vizuală din TVR, Academia Militară sau din alte localităţi decît Bucureştii.

Fenomenul a aparţinut unei structuri politice speciale, secrete, iniţiate şi pregătite din timp de Nicolae Ceauşescu şi care a fost constituită din luptători fanatici proveniţi din Armată, Securitate, activişti de partid.

Nu se explică felul în care o astfel de structură putea exista fără ca şefii MI, ai Securităţii şi Armatei să ştie de ea şi s-o indice cu precizie, unii dintre ei făcînd şi puşcărie sub o acuzaţie pe care ar fi putut să o înlăture uşor.

Fenomenul a aparţinut unei structuri ataşate Armatei, în particular Direcţiei de Informaţii, care a pus-o în acţiune pentru a contracara efectele de imagine şi penale ale represiunii sau pentru a asigura instalarea stabilă a noii puteri.

Rămîne sub semnul întrebării colaborarea acesteia cu grupele de intervenţie străine şi cu subversiunea internaţională.

PRIMA IPOTEZĂ
Fenomenul terorist nu a existat

Prima ipoteză îl are ca voce principală pe senatorul Valentin Gabrielescu, preşedinte al Comisiei senatoriale în 1994. În raportul final a Comisiei el afirmă că „nu avem dovezi că a existat o organizaţie absolut ocultă care la comandă unică a declanşat în întreaga ţară o acţiune coerentă pentru restabilirea dictaturii", apoi defineşte fenomenul terorist astfel: „În localităţile unde luptătorii din Gărzile patriotice au primit armament şi muniţie şi unde revoluţionarii s-au înarmat sau li s-a distribuit armament, a apărut şi fenomenul terorist însoţit de pierderi grele în morţi şi răniţi, ca la Bucureşti sau la Braşov. În alte localităţi, unde G.P. nu au intervenit sau nu au avut muniţie, unde revoluţionarii nu au fost înarmaţi apar foarte puţine sau chiar deloc lupte cu teroriştii. Mai curînd am putea conchide că acolo unde aceste trei forţe înarmate *(plus Armata*, n.a.) au acţionat simultan, în acelaşi oraş, pe aceleaşi străzi, fără o comandă unică, fără să ştie unii de alţii pe timp de noapte şi pe ceaţă şi în stresul provocat de un potenţial inamic, care putea să apară de pe uscat, din aer sau de pe mare, s-au produs grave erori de fapt. Toate aceste forţe armate, erau de bună-credinţă, toţi luptau cu spirit de sacrificiu sau cu eroism, peste 1 000 de oameni şi-au pierdut viaţa şi alte mii au fost schilodiţi, toţi cu credinţa că luptă pentru libertate şi pentru patrie"[424]. Această teză ridică un aspect particular al fenomenului terorist – crearea panicii şi a condiţiior pentru deruta forţelor angajate în revoluţie – la nivelul

[424] *Raportul Comisiei senatoriale privind acţiunile desfăşurate în revoluţia din decembrie 1989*, vol. II. *Opinii separate*, p. 144.

întregului proces revoluţionar, care a cunoscut multe alte aspecte. Bruiajul electronic, simularea de ţinte false, intervenţia unor forţe străine infiltrate printre revoluţionari, cei şase împuşcaţi la Inter cu arme silenţioase pentru a provoca ura şi hotărîrea revoluţionarilor împotriva forţelor de ordine, nici măcar eliberarea „teroriştilor“ de către Armată, nu pot fi explicate prin haosul provocat de civilii înarmaţi. Tragerile unor subunităţi militare împotriva altor subunităţi militare au fost provocate profesionist, nu erau întîmplătoare. Cu toate acestea, teza lui Valentin Gabrielescu acoperă un aspect real, parte a ceea ce s-a numit „fenomenul teorist“ şi anume o parte a efectelor diversiunii.

Un aparent aliat al acestei teze este, pînă la un punct, Curtea Supremă de Justiţie, Secţia Parchetelor Militare, care, în Sinteza pe care a întocmit-o în 1994, arată că „organele de urmărire penală nu au primit spre anchetare elemente care să fi fost capturate în împrejurări (certe) de natură a demonstra că au tras asupra populaţiei ori asupra unor obiective; desigur, ipoteza existenţei unor asemenea indivizi poate fi discutată, dar ea nu a fost confirmată de cercetarea celor reţinuţi şi predaţi pentru anchetă“[425]. Sinteza Parchetelor Militare este un document amplu, plin de cazuistică extrem de interesantă şi pe alocuri percutantă, demontînd în bună măsură legendele despre teroriştii capturaţi, dar ea rămîne, ca document pentru istorie, o analiză asupra efectelor fenomenului terorist, nu despre cauzele, originile şi consistenţa lui operativă. Ca instituţie a magistraturii ea nici nu putea face mai mult decît probele pe care le-a avut la dispoziţie. Însă, nu putem ocoli constatarea că o mulţime de fapte nu au fost cercetate, că au existat dispoziţii clare venite de la Armată, de la ministrul Nicolae Militaru, ca persoanele arestate sub bănuiala de terorism să fie eliberate, că nu s-a făcut cercetarea armelor – în puţinele cazuri de arme cercetate, între care şi puşti cu lunetă, toate proveneau de la Armată –, că nu s-au făcut autopsii, că instituţiile – SRI şi Armată – nu au cooperat cu Parchetele militare, punînd la dispoziţie probele pe care le-au deţinut. Secţia Parchetelor Militare nu a luat în

425 CSJ.SPM, *Sinteza aspectelor rezultate din anchetele efectuate de Parchetul Militar în perioada 1990–1994, în cauzele privind evenimentele din decembrie 1989*, p. 253.

considerare străinii decedaţi în timpul evenimentelor şi care au fost transportaţi de urgenţă cu avioane speciale în ţările de origine. Să luăm cîteva exemple: doi militari din paza MApN s-au rănit între ei în noaptea de 23 spre 24 decembrie, cînd „un individ voinic, îmbrăcat într-un costum croit dintr-o bucată, în genul unui combinezon negru, ar fi escaladat gardul din vecinătatea punctului de control (...) Întîmplarea nu a putut fi probată în totalitate întrucît individul nu a fost reţinut, rănit sau ucis, astfel că ea trebuie reţinută doar ca o posibilă secvenţă caracteristică din timpul acelor incidente cu trăgători individuali ce ar fi acţionat în scopuri vădit diversioniste“[426]. Or cazul nu a existat – ofiţerii din dispozitivul de la MApN l-au pus pe seama USLA –, a fost inventat de cei doi militari ca o scuză pentru deschiderea focului şi rănirea accidentală, ori cazul a fost real şi atunci fenomenul diversionist a existat. Cine l-a pus în practică nu se analizează. Un alt caz, care a circulat mult şi prin presă, a fost al lui Tudor Molan de la Braşov. Acesta a relatat că a fost instruit de un ofiţer de Securitate cum să execute foc asupra revoluţionarilor cu o armă cu lunetă. Ulterior, Molan şi-a schimbat depoziţia, dar cercetarea Procuraturii Militare Braşov, mergînd mai departe, constată că arma cu lunetă în cauză aparţinea unei unităţi militare şi s-a aflat în dotarea unui luptător al acelei unităţi a MApN. Cum a fost folosită de către luptătorul Armatei acea armă nu s-a mai cercetat. Secţia Parchetelor Militare confirmă, de fapt, o realitate: „Existenţa unor trăgători neidentificaţi este în afară de orice îndoială în condiţiile în care au produs şi victime, chiar dacă nu întotdeauna au creat impresia că s-a urmărit cu tot dinadinsul acest lucru“[427]. Tragerea unei concluzii asupra fenomenului terorist a fost împiedicată şi de faptul că „cineva“ s-a prezentat la Institutul Medico-Legal şi a ridicat cadavrele teroriştilor, armele şi toate actele acestora. Secţia Parchetelor Militare arată că datele despre această operaţie au fost obţinute „prin mijloace informative“, ceea ce înseamnă de către Securitate, fapt pentru care şi informaţia că cel care a preluat cadavrele teroriştilor ar fi fost procurorul Vasiliu nu pot fi

[426] *Ibidem*, p. 256.
[427] *Ibidem*, p. 291.

credibile. În ziua de 5 ianuarie 2005, procurorul Marian Capotă a dezvăluit public că, în rîndurile celor peste 400 de cetăţeni reţinuţi şi văzuţi de el, au fost identificaţi cîţiva cu urme de tragere pe mîini, cu mai multe uniforme pe ei, cu aspect şi comportament suspect, dar în momentul în care trebuia să treacă la ancheta de fond, teroriştii au fost preluaţi de un procuror militar, dispărînd împreună cu dosarele lor.

Aşadar, ceea ce spune înaltul for al magistraturii române nu este că fenomenul terorist nu a existat, ci că nu există probe asupra existenţei sale.

A DOUA IPOTEZĂ
Existenţa unei structuri secrete a partidului

A doua ipoteză, care presupune existenţa unei structuri secrete deplin conspirate, a fost preluată la ceva timp după consumarea evenimentelor, în anii următori, pe măsură ce jurnaliştii, unii oameni politici mai lucizi şi membrii Comisiei senatoriale s-au lămurit că teroriştii nu erau ofiţerii de Securitate. Pe măsură ce audierile la Comisie anulau bucată cu bucată teza securişti-terorişti, era absolută nevoie de proiectarea unui nou inamic, teză îmbrăţişată de politicienii Puterii şi Opoziţiei şi datorită temerii că insistenţele ofiţerilor de Securitate audiaţi şi mărturiile lor ar putea duce, cu concluzia asupra fenomenului terorist, către Armată. Cum spune românul: aşa ceva atunci „îţi dădea foc la valiză!“ Pe de o parte, Puterea fusese ridicată şi se sprijinea în continuare pe Armată, iar Opoziţia nu avea curajul să atace direct instituţia militară de teama unei lovituri a acesteia, care să introducă un regim militar. Temerile Opoziţiei au fost preluate de presa occidentală şi imediat au apărut articolele despre pericolul dictaturii militare în România. Prin urmare, s-a dezvoltat teza că teroriştii au provenit din Armată, Securitate şi activişti de partid, oameni care au ieşit din structurile oficiale şi au constituit un corp distinct, perfect conspirat al lui Ceauşescu. Asta îi scutea pe generalii Vlad, Guşă, Stănculescu, inclusiv pe generalii de la Marele Stat Major, de răspunderea dirijării teroriştilor. Campion al tezei este Sergiu Nicolaescu: „Pe ansamblu, teroriştii au fost de două categorii:

cei veniţi din străinătate şi care au acţionat ca teroriştі – subliniez: care au acţionat ca teroriştі, pentru că nu toţi au acţionat – şi din care cei mai importanţi şi mai mulţi au fost din URSS, apoi din Ungaria şi din alte locuri (ţări socialiste), plus cei intraţi din Occident. Au existat şi teroriştі din Occident. A doua categorie de teroriştі şi care au acţionat ca teroriştі a fost formată din militari sau foşti militari, ofiţeri acoperiţi care aveau misiuni precise în conjunctura «teritoriu vremelnic ocupat». Ei proveneau de la Securitate, Armată, Miliţie, din rezervă, de la partid"[428]. Sergiu Nicolaescu are o teorie mult mai dezvoltată decît sinteza din acest citat, teorie ce poate fi studiată în interviul respectiv, unde numeroase afirmaţii rămîn fără o explicaţie logică şi nu o dată se bat cap în cap. Acest aspect este generat de considerente politice postdecembriste. Pe fond, întrebarea la care Sergiu Nicolaescu nu răspunde este: care a fost legătura între teroriştii străini, cei mai mulţi din URSS, şi teroriştii români proveniţi din Securitate, Armată, activişti de partid? În mod cert, teroriştii sovietici nu au acţionat în favoarea lui Ceauşescu. Se presupune, aceasta este premisa de lucru, că teroriştii români au acţionat în favoarea fostului dictator. În aceste condiţii, am avut două feluri de teroriştі, cu misiuni total contrare, adică nişte inamici. Nu avem nici o dată, o cît de mică informaţie că în decembrie 1989 teroriştii, de fapt, s-ar fi bătut între ei! Mai mult decît atît, ipoteza că, la atacul teroriştilor fideli, s-a răspuns cu intervenţia unor teroriştі străini, nu se poate susţine, deoarece acţiunile luptătorilor străini *au premers* ipotetica acţiune a fidelilor lui Ceauşescu. Cînd spune „teroriştі din URSS şi Ungaria", Sergiu Nicolaescu se referă la Timişoara, în primul rînd. Poate că exprimarea nu este precisă şi Sergiu Nicolaescu se referă la forţele speciale sovietice şi maghiare care au acţionat pe teritoriul României încă de la Timişoara, intrînd în acţiune mai tîrziu şi în alte localităţi, inclusiv Bucureşti. Ele au avut misiunea diversionistă de a provoca revolta populară şi apoi diversiunea de la Bucureşti, pentru scoaterea din funcţiune a Securităţii şi consolidarea grupului Iliescu la Putere. În aceste condiţii, teroriştii români, pregătiţi pentru acţiune pe „teritoriul

[428] Alex Mihai Stoenescu, *op. cit.*, p. 149.

vremelnic ocupat", trebuiau să lupte împotriva inamicului pătruns. Nu cunoaştem nici un astfel de caz.

Teza unui nucleu format din luptători deplin conspiraţi selectaţi din Armată, Securitate, partid provine de la Direcţia de Informaţii a Armatei. Pavel Coruţ este cel care a explicat-o Comisiei senatoriale. Acesta a arătat mai întîi că DIA avea o reţea secretă special destinată „teritoriului vremelnic ocupat": „În afară de Securitate, pe teritoriul României se afla şi reţeaua 246 a Direcţiei de Informaţii a Marelui Stat Major, despre care bănuiesc că v-a vorbit amiralul Dinu Ştefan. Reţeaua 246 Internă a fost creată în 1975 pentru a preveni invadarea României fără posibilitatea de ripostă. Invadarea putea să fie din orice direcţie. Nu s-a făcut împotriva unui anumit inamic. După evenimentele din 1968, cînd tensiunile dintre România şi URSS au fost mari, s-a luat hotărîrea ca pe întregul teritoriu românesc să se creeze grupuri speciale de cercetaşi care să rămînă pe teritoriul vremelnic ocupat, sub conducerea unei rezidenţe, şi în caz de ocupare să desfăşoare activităţi de culegere de informaţii şi de transmitere către MStM. Aceasta era reţeaua 246. Ea era condusă de rezidenţi din Direcţia Informaţii, Secţia a II-a, prin ofiţeri activi în rezidenţă, ori cercetaşi rezervişti din rîndul ofiţerilor, subofiţerilor şi sergenţilor. În 1989, în timpul evenimentelor, este singurul organ informativ care a rămas neafectat, pentru că Securitatea – prin diversiune – a fost blocată şi a încetat să mai culeagă informaţii pe data de 22 decembrie"[429]. Reţeaua 246 ar fi fost condusă de ofiţerii Paul Şarpe, Spătaru Dumitru şi Bobei Zaharia, şeful reţelei propriu-zise. În zilele de 17 şi 18 decembrie 1989, ofiţerii acestei reţele au plecat în teritoriu, în primul rînd la Timişoara. Pavel Coruţ indică următoarea răspîndire: la Timişoara, maiorul Pleşan Dumitru; în Ardeal, la Cluj şi la Bistriţa, colonelul Vasile Păstrăvanu; în Moldova, căpitanul Tohan Nicuşor. Un alt ofiţer important al Cercetării, colonelul Cornel Bărbulescu, şef Birou cercetare DIA, a fost chemat de ministrul Milea la CC în ziua de 21 decembrie şi

[429] Arh. SR, *Stenograma nr. 46/14 februarie 1994*, *Audiere Pavel Coruţ*, p. 11.

s-a întors în seara de 22 decembrie. La CC, colonelul Bărbulescu a operat cu trusa de lucru pe hartă. Ce? Nu ştim. Dar declaraţia lui Coruţ poate fi comentată. În primul rînd, cercetaşii – de oriunde – nu se ocupă doar cu culegerea de informaţii. Cu atît mai mult cei trimişi în teritoriul vremelnic ocupat. Sunt înarmaţi, foarte bine pregătiţi, şi acţionează pentru sabotarea maşinii de război inamice, iau prizonieri, atacă centre de comandă. Dacă au fost alarmaţi din 17 decembrie şi trimişi în diferite regiuni ale ţării, aveau timp suficient să descopere amplasamentul forţelor sovietice infiltrate sub acoperirea de turişti şi să acţioneze asupra lor. Nu aveam astfel de situaţii. Chiar şi dacă Reţeaua 246 s-a ocupat numai cu culegerea de informaţii, atunci Armata trebuie să deţină adevărul, adevăr pe care nu l-a spus nici după 15 ani. De ce? O subteză a acestei teorii vorbeşte despre două reţele, despre două unităţi speciale deplin conspirate: Unitatea Specială R la Armată şi Unitatea Specială S la Securitate. Departamentul Securităţii Statului avea într-adevăr o Unitate Specială S, care „se îndeletnicea cu interceptarea corespondenţei şi depistarea autorilor înscrisurilor periculoase, cum erau considerate scrisorile anonime transmise conducerii de partid sau manifestele scrise de mînă sau bătute la maşină“[430]. Altfel spus, cei care ne desfăceau scrisorile. În plus, Unitatea Specială S era încadrată în proporţie de 95% cu femei. Greu de crezut că se puteau racola teroriştii ăia care săreau de pe macarale din rîndurile soţiilor de cadre şi „poştăriţelor“ Securităţii care se ocupau de corespondenţa noastră. S-a invocat, de asemenea, structura labirintică, imposibil de dezlegat a Securităţii, încărcată cu unităţi şi echipe deplin conspirate şi din care putea proveni grupul terorist, fără a fi neapărat parte a Securităţii „vizibile“. Este adevărat că orice serviciu secret are astfel de unităţi labirintice. Dar nu numai el. Generalul Victor Stănculescu, încercînd să descifreze ceva din tenebrele revoluţiei, va constata cu surprindere că şi DIA avea astfel de structuri

[430] Marius Oprea, *Moştenitorii Securităţii*, Ed. Humanitas, Bucureşti, 2004, p. 83.

deplin conspirate: „După aia, cînd eram ministru, am fost şi am văzut: Dinu avea structuri pe care nu le-am dat de cap niciodată".

În continuare, Pavel Coruţ arată cum a fost izolat, la fel ca toţi ofiţerii de contrainformaţii militare, şi cum a fost chemat în două rînduri la şeful DIA, dîndu-i-se două informaţii.

„Sergiu Nicolaescu: Vorbiţi de noaptea de 22 spre 23.

Pavel Coruţ: Da. Prima informaţie: (viceamiralul Dinu) mi-a spus aşa: «Tovarăşe Coruţ, vă ştiu de cînd eraţi elev, e lovitură de stat cu sprijin sovietic». Am ieşit din biroul dînsului, m-am prezentat în biroul de contrainformaţii, mi-am adunat cei trei subordonaţi, pe care îi aveam acolo, le-am transmis ordinul, le-am transmis informaţia. Nu mi-a dat nici un ordin *(viceamiralul Dinu*, n.a.) Atît, m-a informat că e lovitură de stat, cu sprijin sovietic. Unul dintre ofiţeri, maiorul Sobolu Florea, a spus: «Şefu' – reproduc exact –, dăm foc la arhiva B, că ne împuşcă ruşii». Arhiva B era arhiva agenturii sovietice, din care aveam cam o treime documente pe arhiva B. Ceilalţi din lucrători au optat să păstrăm documentele pînă în ultima clipă. În cazul că trupele sovietice vor intra în unitate, care era destul de apărată... mă uitam pe geam şi vedeam ce era: o centură de TAB-uri, de tancuri, oamenii din gardă, regimentul de gardă din soldaţi, plus ofiţerii aduşi din diferite unităţi, nu ştiam de unde, ulterior am aflat că erau de la Academia Militară. Deci, am optat să nu distrugem documentele"[431].

În continuare, Pavel Coruţ a explicat membrilor Comisiei senatoriale, ceea ce ulterior a devenit teza „structurii teroriste organizate la CC":

„Pavel Coruţ: Documentele au rămas neatinse, fiind predate pe data de 10 ianuarie, cînd s-a desfiinţat unitatea. Aceasta a fost prima informaţie. Că e lovitură de stat cu sprijin sovietic. Faptul că amiralul era deschis faţă de mine şi avea încredere în continuare în mine m-a făcut să mă prezint. A doua informaţie. Cine sunt teroriştii? A doua informaţie a sunat aşa: «Ceauşescu era un om bolnav – reproduc cuvintele amiralului Dinu – de suspiciune. A creat o mică armată în afara Armatei, Securităţii şi Miliţiei şi cu această armată avem noi

[431] *Ibidem*, p. 27.

acum de a face. Cu asta ne bătem». «Din cine este formată această armată, tovarăşe amiral?» «Este formată din activişti de partid şi mercenari străini.» Propunerea mea a fost atunci: «Apelaţi la USLA, care este o unitate specializată în lichidarea teroriştilor, şi folosiţi cercetaşii dvs. Împreună, USLA şi cercetaşii din Batalionul 404 să lichideze această miniarmată de terorişti, formată din orfani ş.a.m.d., mercenari, activişti de partid».“[432]

Ideea existenţei unui grup deplin conspirat format de Ceauşescu şi condus de la Comitetul Central se leagă – într-adevăr – de afirmaţiile stranii ale lui Nicolae Ceauşescu la CPExul din 21 decembrie 1989, ora 18.00, pe care le-am semnalat într-un capitol precedent. Le reproducem pentru uşurarea analizei:

„Nicolae Ceauşescu: Să se constituie *grupe de apărare* a bunurilor întregului popor, a oraşelor, a socialismului, a independenţei şi suveranităţii ţării, bazate pe *grupe patriotice*, dar cuprinzînd pe *cei mai buni activişti de partid*, pe cei mai buni oameni ai muncii din toate domeniile“(...)

„Acestea sunt detaşamente de luptă şi acţiune. Ele, cu forţe proprii, trebuie să asigure ordinea în întreprinderi şi în oraşe şi să fie *doar* sprijinite, acolo unde este necesar, de unităţile Ministerului de Interne şi de unităţile militare“ (...)

„Nu trebuie să se ajungă la folosirea armelor, dar trebuie folosite toate mijloacele. *Detaşamentele de luptă trebuie să fie detaşamente dotate cu tot ce este necesar pentru a impune ordinea şi disciplina.“*

Toţi foştii activişti de partid, lucrători în clădirea CC, şi chiar înalţi demnitari ai Securităţii neagă existenţa acestor grupe de apărare, pe care Ceauşescu le nominaliza distinct de Gărzile patriotice. Este însă de semnalat că Securitatea vorbeşte foarte puţin despre activitatea Gărzilor patriotice în timpul revoluţiei. Numeroasele cărţi scrise de ei şi apărute în ultimii ani ignoră sau nu conferă Gărzilor

[432] *Ibidem*, p. 28.

patriotice nici un rol în evenimente. Şi totuşi, au fost implicate masiv în represiune şi la Timişoara, şi la Bucureşti. Este un semn că Securitatea nu prea cunoştea activitatea acestei structuri subordonate direct lui Nicolae Ceauşescu. În schimb, foarte bine informată era Armata, de care depindeau logistic şi profesional Gărzile patriotice. Pavel Coruţ rămîne adeptul acestei ipoteze, dînd chiar un exemplu într-unul din interviurile lui cu generalul Ştefan Guşă, arătînd că „un fost soldat de-al meu, de la Marină, de cînd eram eu ofiţer de Marină, nu de Contrainformaţii, a devenit activist de partid şi a fost avansat locotenent la o secţie specială a Comitetului Central. Băiatul m-a întîlnit întîmplător şi a zis: «Domnule, m-au chemat la Comitetul Central şi m-au avansat locotenent, sunt activist de partid într-o fabrică»"[433]. Într-adevăr, straniu!

Această a doua ipoteză poate avea un grad de credibilitate, dacă limităm acţiunea acestor formaţiuni la diversiunea cu simulatoare şi la trageri cu muniţie reală cu scopul de a deruta forţele străine infiltrate. Dar nu se înţelege de ce aplicau aceste misiuni împotriva militarilor propriei Armate, a sediului MApN, de ce au atacat Direcţia IV a Securităţii, că doar luptau pe teritoriu vremelnic ocupat. Împotriva cui, că cei din stradă erau cetăţeni ai Bucureştilor şi militari ai Armatei române? Gelu Voican Voiculescu a explicat teoria sa asupra acestei ipoteze:

„Gelu Voican Voiculescu: (...) Mi-au spus oameni de la Armată că Ceauşescu, după atentatul asupra lui Reagan, a înfiinţat o structură secretă şi a dat-o la Armată. El îşi pierduse încrederea în Securitate, îşi pierduse încrederea după fuga lui Pacepa şi a organizat structura asta paralelă. Era formată din ofiţeri în rezervă, dar încă în putere, oameni cu experienţă, activişti de partid, care se intitulau «grupe de luptă». Aveau case zidite în interiorul cărora erau depozite de arme, muniţie, hrană. O astfel de structură era şi foarte uşor de penetrat. Vlad mi-a spus că e posibil. Dacă structura asta a existat, înseamnă că mai există şi astăzi.

AMS: Sergiu Nicolaescu are aceeaşi teză.

---

433 Veronica Daniela Guşă de Drăgan, *op. cit.*, p. 337.

GVV: Sergiu a lucrat cu Armata şi ştie. Vezi că raportul lui la Comisie este făcut cu Armata şi favorabil ei, adică au ascuns multe lucruri."[434]

Mai este o întrebare, cu caracter tehnic, dar foarte serioasă: pentru a face ceea ce făceau teroriştii în decembrie, adică performanţele fizice şi psihice de care au dat dovadă, era obligatoriu ca aceşti oameni să se antreneze undeva, în poligoane speciale, în zone urbane, în condiţii de stres create artificial. Toate astea înseamnă mijloace logistice existente la Securitate şi la Armată. Nu poţi să ascunzi aşa ceva. Nu se puteau antrena fără să atragă atenţia, fără să apeleze la instructori din cadrul forţelor convenţionale sau speciale ale unor instituţii ale statului. Un soldat făcut ofiţer şi ataşat Comitetului Central, lucrînd ca activist de partid, are nevoie de un antrenament intens, variat, continuu, de multe şedinţe de tragere cu armamentul specific, să facă recunoaşteri pe timp de noapte şi de zi. Nu poate scăpa aşa ceva cunoaşterii conducerii Armatei sau Securităţii. Dacă sistemul de alarmare se făcea prin comisariatele militare – cum s-a afirmat –, este imposibil să scape, cel puţin de cunoaşterea unei parole de către comandantul comisariatului, o mapă sau un fişier special. În octombrie 2005, colonelul Ghergulescu, fostul comandant al Batalionului 404, a afirmat cu claritate (la postul de televiziune OTV) că luptătorii acestor reţele se antrenau în unitatea sa. Nimic şi nimeni nu a împiedicat Armata să-i demaşte pe aceşti terorişti, pentru a scăpa ea de greaua acuzaţie, de marea suspiciune care planează asupra ei.

A TREIA IPOTEZĂ
Structura secretă a Armatei

A treia ipoteză are partizani cu totul surprinzători. Unii analişti, între care şi fostul preşedinte Emil Constantinescu, dau de înţeles că tocmai membrii acelor reţele secrete ale Armatei au fost teroriştii, trimişi în luptă de generalul Stănculescu şi de viceamiralul Dinu[435].

---

[434] Alex Mihai Stoenescu, *op. cit.*, p. 200.

[435] Emil Constantinescu, *Adevărul despre România (1989–2004)*, Ed. Universalia, Bucureşti, 2004, p. 142.

Sigur, în sensul că luptătorii au fost trimişi de Ştefan Dinu, care apoi i-a raportat generalului Stănculescu, în 22 decembrie, iar acesta i-a folosit pentru a pune la respect pe toată lumea, inclusiv pe membrii grupului Iliescu, vizavi de Armată. La aceeaşi concluzie a ajuns şi Gelu Voican Voiculescu. În timpul întrevederii noastre din iulie 2004, mi-a declarat următoarele:

„Gelu Voican Voiculescu: Pe măsură ce trece timpul, încep din ce în ce mai mult să cred că fenomenul terorist a aparţinut Armatei.

AMS: Ce mobil ar fi avut?

GVV: În momentul în care Armata ne-a protejat contra acţiunilor Securităţii, adică a percepţiei noastre că Securitatea ne vrea capul, ea a devenit salvatoarea grupului Iliescu. Putea astfel să-i pună condiţii, să cădem la pace: «Nu se pune întrebarea ce am făcut pînă în 22 decembrie, altfel nu aţi fi fost». A fost, aşadar, un simulacru. Este o ipoteză istorică, dar este convingerea mea. Dacă Securitatea voia să facă măcel, făcea măcel. Armata a creat fenomenul terorist cu scop de diversiune pentru a întreţine o situaţie ameninţătoare care să îi dea posibilitatea să slujească noua putere.

AMS: Bine, dar această versiune, acest plan presupune o subtilitate de gîndire pe care eu nu am întîlnit-o în Armată.

GVV: Stănculescu era singurul care putea avea subtilitatea asta. Dar trebuie să iei în calcul că imaginea de unitate şi ordine, inclusiv a Armatei, în situaţia dată, nu este realistă. Era un haos şi la ei. Puteau exista comandanţi care să acţioneze de capul lor, cu un scop bine definit şi pe care Stănculescu să nu-l cunoască.“[436]

Am supus atenţiei fostului preşedinte Ion Iliescu o schemă logică pentru a afla care este gîndirea lui după 15 ani, din care 11 a fost în capul statului, avînd toate mijloacele de informare la dispoziţie.

„AMS: Domnule preşedinte, hai să dăm deoparte probe, documente şi martori. Vă propun să folosim aparatul logic. Forţe fidele lui

---

[436] Alex Mihai Stoenescu, *op. cit.*, p. 192.

Ceauşescu? Ceauşescu este abandonat în clădirea CC de Direcţia V şi de generalul Vlad, fuge cu un elicopter, este lăsat pe marginea drumului, doarme într-o maşină de radar şi dvs. vorbiţi de forţe fidele?!

Ion Iliescu: Da, aveţi dreptate, dar asta credeam atunci. Au venit la noi şi ne-au spus: «Sunt forţe fidele lui Ceauşescu care ne atacă».

AMS: Cine a venit?

II: Cineva de acolo.

AMS: De unde de acolo? De la Armată?

II: Da, de la Armată.

AMS: Dar astăzi, după 15 ani, nu vi se pare suspect?

II: A fost o nebuloasă, explicabilă în starea de haos care s-a creat atunci.

AMS: Lanţul logic! O formaţiune fidelă lui Ceauşescu face diversiune? Domnule preşedinte, o formaţiune de asta vă curăţa. Credeţi că o astfel de structură trage în aer, simulează lupta, foloseşte simulatoare? Nu vine peste dvs. în haosul ăla şi vă curăţă?

II: Aveţi dreptate şi dumneavoastră. Dar pentru o diversiune de acest fel nu e nevoie de fapte numeroase. Sunt suficienţi cîţiva, bine instruiţi, care să declanşeze panică, restul fac alţii, într-o atmosferă de suspiciune generală.

AMS: Credeţi că o structură fidelă lui Ceauşescu trage asupra clădirii CC şi a MApN fără să lase urme?

II: Urme au rămas pentru multă vreme şi la CC, şi la Televiziune. La MApN trăgeau din blocurile de vizavi. Am trecut prin baraje de foc.

AMS: Păi erau blocurile Armatei, iar dvs. stăteaţi cu ferestrele luminate şi cu draperiile netrase.

II: Asta nu cred, noi eram în interior. Nu-mi amintesc să nu fi tras draperiile. Am şi dormit trei nopţi în clădirea MApN.

AMS: Indiferent unde vă aflaţi, poate să stea Ministerul Apărării sub foc cu luminile aprinse şi cu draperiile netrase?

II: Asta nu cred că este adevărat.

AMS: Lanţul logic se rupe aici şi exact aici este locul unde nu înţeleg. dvs. aveţi o explicaţie?

II: Foarte tîrziu ne-am dat seama că nu putea fi suspectată Securitatea, în ansamblul ei, ca instituţie. De la MApN ni s-a spus că erau soldaţi împuşcaţi cu un glonţ în frunte.

AMS: Şi dvs. de ce n-aţi avut unul în frunte? Împuşcă soldaţi, dar asupra echipei de conducere nu trage nici un glonţ. La alarmă, cînd sari din pat în miezul nopţii, scrie în cele mai elementare regulamente, pui pătura în fereastră. Cînd se folosesc arme cu lunetă, scrie în regulamentul de instrucţie, se trage asupra ofiţerilor, asupra comandantului pentru a paraliza comanda inamicului, nu trage nimeni cu puşca cu lunetă după soldaţi. Asta se numeşte diversiune.

II: Vreau să spun că primul foc de armă, în clădirea CC, în seara de 22 decembrie s-a tras asupra biroului în care lucram noi la redactarea proclamaţiei către ţară. În noaptea de 22 decembrie s-a tras asupra blocului administrativ al TVR, în special asupra etajului XI, în care ne aflam noi şi asupra pasarelei de trecere spre studioul 4. Pe cine să suspectezi în aceste condiţii, decît forţe sau elemente interesate să împiedice structurarea unei noi puteri. În condiţiile de atunci, în mod firesc, suspiciunile s-au îndreptat spre Securitate sau structuri specializate ale acesteia. Ulterior, s-a putut constata că nu putea fi suspectată Securitatea, în ansamblu."[437]

Aproape fiecare răspuns al lui Ion Iliescu poate fi demontat cu uşurinţă. Draperiile netrase la MApN sunt o chestiune deja cunoscută şi recunoscută de colegii lui Ion Iliescu – Petre Roman, Gelu Voican Voiculescu, iar generalul Cîmpeanu a descris-o în amănunt. Evident, dacă „eram în interior", încăperile n-aveau draperii etc. Urmele de la clădirea CC sunt o glumă, iar trecerea pasarelei de la Televiziune prin foc viu este contrazisă de numeroase declaraţii ale revoluţionarilor care îl însoţeau. Primul foc deschis asupra încăperii din CC unde se pregătea proclamaţia este o legendă; am explicat deja cum s-a deschis focul în subsolurile clădirii şi de pe Palatul Regal. Acestea nu sunt observaţii mărunte, pentru că ele nu se referă la afirmaţiile unui

[437] Interviu din 2 decembrie 2004, în arhiva autorului.

oarecare, ci la declarațiile stereotipe, mereu lipsite de credibilitate ale celui care a fost președinte al României timp de 12 ani. Cu fiecare declarație pe care o dă, Ion Iliescu nu face decît să mărească suspiciunea asupra persoanei sale și, totodată, să anuleze, ca lipsite de valoare, mărturiile lui.

În discuția cu generalul Stănculescu acesta a sugerat existența unei acțiuni pregătite din timp în care au fost implicate DIA și rețelele sovietice. Iată mărturia:

„AMS: Rămîne problema grea a teroriștilor. Încep să cred că au cam fost de la noi...

Victor Atanasie Stănculescu: Nu știu, era ciudat, a fost o componentă.

AMS: Nu v-ați dat seama? Un om atît de inteligent, cu sînge rece?

VAS: Și eu am fost tras pe sfoară.

AMS: Dinu?

VAS: Poate. El se subordona direct Marelui Stat Major, și Gușă era la CC. După aia, cînd eram ministru, am fost și am văzut: Dinu avea structuri pe care nu le-am dat de cap niciodată.

AMS: Toți securiștii afirmă că teroriștii au fost de la DIA, de la Batalionul 404.

VAS: Erau niște legături.

AMS: Cine? Militaru? Dinu?

VAS: Și-și, că era ceva organizat și s-a lucrat cu o componentă străină pregătită.

AMS: Așa ceva nu se putea face decît cu o pregătire anterioară și în cooperare.

VAS: Păi, vă spun o chestie. Ieșise soția cu cățelul la plimbare și în dreptul clădirii aceleia din Piața De Gaulle, cum îi spune acum...

AMS: Fosta Piață a Aviatorilor, unde se făceau defilările.

VAS: Da... se întîlnește cu o doamnă, o rusoaică, și ea cu cățelul. Stau de vorbă și femeia îi spune că au primit ordin să evacueze clădirea, să plece. Asta era pe 9 decembrie, exact cînd intrau primele coloane pe sus...

AMS: Pe la Ungheni.

VAS: Da, şi soţia mi-a spus... era foate ciudat, era un semnal.

AMS: Să revenim la terorişti.

VAS: Dar cei prinşi au fost duşi la Miliţie şi li s-a dat drumul.

AMS: Majoritatea erau ameţiţi de pe stradă, dar au fost duşi şi la Armată şi li s-a dat drumul.

VAS: Da.

AMS: De ce? Cine le dădea ordin să-i elibereze şi de acolo, şi de acolo, că erau toţi sub conducerea Armatei?

VAS: Grupul!"

A treia ipoteză nu pune în ecuaţie doar existenţa unor structuri secrete care au simulat fenomenul terorist pentru a salva Armata de consecinţele executării ordinelor de represiune, ci şi prezenţa unei infiltrări substanţiale a serviciilor de spionaj sovietice la conducerea Armatei. Este vizat cel mai des chiar viceamiralul Ştefan Dinu, şeful DIA. Nu am întîlnit ofiţer de Securitate care să nu acuze că era spion sovietic. Bineînţeles, fără probe. Ei indică însă, fără echivoc, drept autor al fenomenului terorist Batalionul 404 de la Buzău, teză care este combătută în ultimul timp de foştii şefi ai acestuia. Atît generalul Guşă, cît şi Pavel Coruţ contestă această versiune: „Batalionul 404 a fost folosit, după părerea mea – am mai multe argumente decît cele pe care vi le-am spus –, ca «bau-bau». Nu este adevărat că Batalionul 404 a fost folosit pentru diversiune sau pentru teroare"[438]. Mai degrabă – la o atentă studiere a stenogramei audierii lui Pavel Coruţ – acesta indică drept autori ai fenomenului terorist structura ultrasecretă, de tip Reţeaua 246, de cercetaşi ai DIA şi MStM. Acolo au acţionat atît generalul Stănculescu, cît şi generalii şi coloneii racolaţi de sovietici şi invocaţi de Nicolae Militaru în declaraţiile sale ulterioare, inclusiv pe film. Una din complicaţiile fenomenului terorist a fost interferenţa lui Nicolae Militaru în sistemul de comandă de la MApN, moment din care se pot distinge destul de clar intenţiile sale de a se răzbuna pe Securitate. El a căutat, în mai multe rînduri, să provoace un conflict militar

438 Arh. SR, *Stenograma nr. 46/14 februarie 1994*, *Audiere Pavel Coruţ*, p. 26.

deschis între unităţi ale Securităţii şi Armatei, trimiţîndu-le pe rînd şi separat într-un loc – de regulă cimitire, dar şi Piaţa Sfatului din Braşov –, cu scopul de a se lupta între ele şi de a demonstra că teroriştii sunt formaţiuni organizate ale Securităţii. L-a pus pe colonelul Ardeleanu să facă revista de front a USLA la Ghencea, cu militarii echipaţi complet şi înarmaţi, şi în acelaşi timp a pregătit o unitate militară în poziţii de tragere mascate, informîndu-i pe ofiţerii acestei unităţi că acolo urmează să vină un grup de terorişti. La un moment dat, în timpul audierilor de la Comisia senatorială, Sergiu Nicolaescu şi-a pierdut cumpătul şi a rostit mai multe adevăruri în faţa colonelului Goran:

„Sergiu Nicolaescu: Vedeţi dumneavoastră, dumneavoastră, care aţi lucrat în informaţii, nu ne spuneţi nimic de diversiune, cînd diversiunea a jucat rolul cel mai important! A anunţat unitatea de aici că vine Securitatea către ei şi venea o unitate militară. Sunt anunţaţi ăştia de dincoace că acolo e Securitatea... Deci, s-a urmărit un război între Securitate şi Armată. Şi asta dovedeşte un interes străin, că românii nu aveau interes, că Ceauşescu plecase! Era un interes străin de ţară, se urmărea războiul între Securitate şi Armată. Asta este linia logică. Deci, cunoaşterea tuturor locurilor, a telefoanelor, a unităţilor care aveau posibilităţi de mişcare, care se puneau în mişcare, de aşa manieră încît să ştie şi de unde pleacă şi...

Dl Goran: Dar pe timpul cui, domnule senator, cine era la comanda Armatei atunci cînd se întîmplau toate astea? *(Goran se referea la Nicolae Militaru*, n.a.) Vedeţi, aici e toată nedumerirea mea.

SN: Dar diversiunea n-a fost făcută de el, de persoana respectivă sau de un aparat pe care să-l fi avut la dispoziţie. Era o organizaţie gata făcută, care aştepta momentul să facă diversiunea asta! Ea aştepta semnalul, pentru că acest lucru coincide cu diversiunea radioelectronică, coincide cu alte şi alte lucruri.

Dl Goran: Nu ştiu, am citit undeva – cu care eu sunt de acord. Activitatea de distrugere a sistemului în interior e a KGB-ului şi în exterior a Occidentului.

SN: Au acţionat şi în interior?
Dl Goran: Şi. ... Dar vreau să spun... Totuşi.“[439]

Este locul unde Sergiu Nicolaescu pune punctul pe i. A existat o organizaţie, o formaţiune pregătită din timp care, avînd misiuni diversioniste în caz de ocupaţie militară străină, a acţionat în cooperare cu forţele speciale sovietice infiltrate pentru răsturnarea lui Ceauşescu şi asigurarea instalării unei noi puteri, prosovietice. Haosul declanşat de represiune şi de revolta populară, situaţia precară în care se afla grupul Iliescu, puterea fragilă pe care o dobîndise, dar mai ales transformarea revoltei populare anticeauşiste într-o manifestaţie anticomunistă, trecerea la acţiune a agenturilor occidentale prin diferiţi agenţi proiectaţi în mijlocul evenimentelor, în centrul imaginii, au determinat intrarea în acţiune a unui scenariu diversionist, sprijinit de operaţiunea aeriană radio-electronică. Staţiile Armatei de tip R-105, cum arăta generalul Spiroiu, au avut cele mai multe probleme. Iată un pasaj din raportul SRI – Caraş Severin trimis conducerii instituţiei în vederea întocmirii raportului preliminar destinat Parlamentului României în 1993:

„În timp ce se efectua foc intens, nejustificat, asupra sediului Inspectoratului Judeţean Caraş-Severin al Ministerului de Interne dinspre zona Unităţii Militare 01929 – Reşiţa, în data de 23 decembrie 1989, fostul şef al Serviciului T, căpitan (r) Berinde Florin a luat cu greu legătura telefonică cu comanda unităţii pentru a clarifica motivele acţiunilor ce aveau loc. I s-a reproşat că Securitatea le-ar fi întrerupt legăturile şi le bruiază sistemul de comunicaţii, fapt nereal. Pînă la urmă, s-a convenit ca să intre în legătură cu ajutorul staţiei de emisie-recepţie de tip R-105, care se afla în dotarea ambelor unităţi. În jurul orelor 15.00, pe cînd se efectuau acordurile pe scala staţiei de către căpitanul (r) Berinde Florin, în prezenţa unor cadre din conducerea Inspectoratului, s-au auzit foarte puternic convorbiri în limba

439 Arh. SR, *Stenograma nr. 90/4 mai 1994, Audierea colonelului Gheorghe Goran*, pp. 91-92.

rusă, ce aveau intonaţii de ordin. La auzul acestor mesaje, locotenent-colonelul Mariuţa Gheorghe de la fostul organ de Miliţie, cel mai mare în grad din cei prezenţi, a dat ordin să se închidă staţia pentru a nu se auzi şi de alte cadre şi a nu se crea o stare de panică în rîndul efectivelor. Convorbirile se auzeau deosebit de clar, se transmiteau de aproape, fără zgomot, fîşîit şi bruiaj."[440]

Trebuie înţeles de către orice cititor al acestor rînduri că niciodată şi nicăieri nu se planifică o operaţiune de diversiune aeriană radioelectronică decît în sprijinul unei operaţiuni la sol, în legătură directă cu misiuni îndeplinite de unităţi militare, în cazul nostru speciale, care operează la sol. Prin urmare, atunci cînd acceptăm şi recunoaştem că a existat fenomenul diversiunii aeriene, înseamnă obligatoriu că la sol, pe teritoriul României, se aflau forţe terestre străine în acţiune. Asta înseamnă, aşa îi cum comunica generalul Iulian Vlad lui Filip Teodorescu la Timişoara, penetrarea sistemului naţional de apărare şi infiltrarea de forţe străine pe teritoriul naţional. Forţa care avea misiunea prin lege să identifice, să oprească şi să anihileze această infiltrare a unei puteri străine pe teritoriul naţional era Armata. Să ne uităm încă o dată pe declaraţiile viceamiralului Ştefan Dinu.

1. Este informat încă din luna octombrie 1989, de generalul iugoslav Iovici, omologul său, despre planurile pentru declanşarea unei operaţiuni de intervenţie neconvenţională amplă în România: „Se menţiona faptul că vor fi organizate, mai întîi, pătrunderi ale unor grupuri de indivizi pregătiţi special, care, sub acoperirea de turişti, veniţi la neamuri sau la prieteni, la momentul potrivit vor provoca tulburări şi panică în rîndul populaţiei de pe străzi şi din pieţe, îndemnînd-o la revoltă şi nesupunere faţă de autorităţile româneşti"[441]. Informarea făcută de generalul Iovici

---

[440] Arh. SRI, Serviciul Român de Informaţii, *Notă-raport privind unele aspecte legate de desfăşurarea evenimentelor din judeţul Caraş-Severin în decembrie 1989*, p. 6.

[441] *Dosarele Istoriei*, Nr. 12 (88), 2003, p. 14. Conferinţă susţinută la Institutul de Istorie N. Iorga în data de 12 mai 2003.

conţinea şi detalii asupra etapelor a ceea ce s-a şi petrecut la Iaşi, Timişoara, la Bucureşti şi în alte mari oraşe ale ţării – instigare la revoltă şi atacarea instituţiilor statului.

2. În aceeaşi conferinţă ţinută la Institutul Nicolae Iorga, viceamiralul Dinu afima că întreaga conducere a Armatei şi a partidului era bine informată asupra faptului că „nu activităţile militare din jurul graniţelor ameninţau regimul dictatorial". Atunci, ce a căutat Armata cu tancurile pe stradă, de ce s-a comunicat unităţilor de la Timişoara că ne atacă ruşii şi ungurii, de ce au participat ofiţerii DIA de la Bucureşti şi Craiova la periplul generalului Ilie Ceauşescu prin unităţi militare din zona Vest, cu telegramele ataşaţilor militari în mînă şi cu informaţiile de la Iovici la ei, afirmînd că ne atacă forţele Tratatului de la Varşovia, cînd „DIA cunoştea bine că nu activităţile militare din jurul graniţelor ameninţau regimul dictatorial"? În acest caz, afirmaţiile fostului şef al DIA nu vin decît să ne convingă încă o dată că generalul Vasile Milea cunoştea adevărul, dar a acţionat deliberat, în complicitate cu Nicolae Ceauşescu, pentru reprimarea manifestaţiilor din Timişoara, Cluj, Bucureşti.

3. În emisiunea de televiziune a lui Vartan Arachelian, viceamiralul Dinu povesteşte cum a plecat în concediu de odihnă în data de 9 decembrie – data la care forţele speciale sovietice intrau în ţară – şi cum i-a spus ministrului Milea că nu există nici o ameninţare în plan militar, adică de invazie: „Probleme politice şi răzvrătiri – asta e cu totul altceva"[442]. Aşa ceva este incredibil! Şeful Direcţiei de Informaţii a Armatei consideră că misiunea unităţii sale se referă exclusiv la pericolul de invazie şi uită că o intervenţie militară este pregătită cu acţiuni de diversiune în teritoriu, cu infiltrări de forţe de comando, cu trimiterea de subunităţi ale forţelor speciale pentru constituirea unor puncte de comunicaţii, cu organizarea unor acţiuni de sabotare a apărării. Şeful unei Direcţii de Informaţii a Armatei poate spune „se pregătesc răzvrătiri în ţară, eu plec în concediu"?! Poziţia din 1998 a

[442] Vartan Arachelian, *Revoluţia şi personajele sale*, Ed. Nemira, Bucureşti, 1998, p. 108.

Marelui Stat Major: „Potrivit concepţiilor militare moderne, pentru a realiza realmente surprinderea, o invazie nu se execută doar în urma aglomerării forţelor aproape de graniţa statului vizat, ci prin aducerea trupelor din adîncime, folosindu-se pe scară largă desantul aeropurtat“[443]. Elementar!

4. Aşa cum arată studiul Ministerului Apărării Naţionale, la data de 8 decembrie 1989, ataşatul militar al României în Ungaria transmitea: „Simultan cu provocarea unor demonstraţii ale populaţiei de origine maghiară din Transilvania, *Ungaria are intenţia să provoace incidente la graniţa cu ţara noastră, care să degenereze în conflict militar* între cele două ţări, după care apoi să ceară *intervenţia unor ţări ale Tratatului de la Varşovia*, îndeosebi din partea URSS“[444]. Păi, telegrama atrăgea atenţia asupra pregătirii unei intervenţii militare! A doua zi, după ce primeşte această telegramă, şeful DIA pleacă în concediu.

5. Siguranţa cu care vorbeşte fostul şef al DIA despre inexistenţa ameninţării cu invazia este şi ea dubioasă, deoarece, aşa cum arată grănicerii, abia în ziua de 17 decembrie 1989, la ora 21.00, „s-a permis ofiţerilor specialişti din Direcţia Informaţii, să execute cercetarea radio din 11 puncte situate în dispozitivul grănicerilor de la frontierele cu URSS, Ungaria şi Bulgaria, pe direcţiile ce prezentau importanţă deosebită pentru asigurarea integrităţii teritoriale a României“[445]. Cercetarea radio la frontieră putea fi aceea care să-i permită să plece în concediu în 9 decembrie, dacă aceasta îi raporta că e linişte. Dar iată că cercetarea radio absolut necesară în astfel de momente a fost pornită abia în 17 decembrie, cînd viceamiralul Dinu se întoarce din concediu.

6. În ziua de 15 decembrie, în timp ce şeful DIA făcea cură de aerosoli la Poiana Ţapului, ministrul Apărării şi şeful MStM-ului, aflaţi în Moldova, opreau *ei* coloane de „turişti“ sovietici, pentru a se

---

443 Costache Codrescu, *Armata română în revoluţia din decembrie 1989*, Ed. Militară, Bucureşti, 1998, p. 30.

444 *Ibidem,* p. 29.

445 General de brigadă (r) Sever Neagoe, *Personalităţi din evoluţia grănicerilor în secolul XX*, Bucureşti, 2001, p. 213.

interesa ce-i cu ele. Iar pe frontieră se întîmpla următorul lucru: „Aplicaţiile militare sovietice coborau pe firul apei, şi punctele de observare anunţau că «se pregătesc să treacă». Se făceau îmbarcări pe mijloace de traversare mobile, înaintau pînă la jumătatea firului apei şi se întorceau. Acţiunile se desfăşurau pe toată linia frontierei, de la Siret pînă la Galaţi“[446].

Asupra prezenţei unor diversionişti străini, în acţiune pe străzile marilor oraşe ale ţării, adică a unor forţe străine infiltrate, cu care trebuiau să lupte forţele speciale ale Armatei şi USLA, au fost produse destule informaţii în acest volum. Serviciul Român de Informaţii, prin vocea şefului ei, Virgil Măgureanu, nu ezită să susţină teza unei organizaţii din interior, susţinută de afară atunci cînd este vorba de acest subiect. În interviul acordat postului de televiziune BBC 2 şi difuzat în seara de 16 decembrie 1994, Virgil Măgureanu declara:

„John Simpson: Cum caracterizaţi acţiunile teroriste?

Virgil Măgureanu: (...) Supoziţia noastră – şi avem destule date ca să considerăm că această supoziţie este corectă – a fost atunci şi este şi astăzi că au acţionat la comanda din afară a unor anumite persoane, foarte bine dotate cu armament şi care s-au implicat în punctele cele mai sensibile ale evenimentelor din Bucureşti şi din teritoriu.“[447]

Raportul SRI conţine un pasaj care schimbă total imaginea despre deschiderea focului diversionist în Bucureşti. Şi probabil că a fost cazul mai multor localităţi, în primul rînd Timişoara unde primii răniţi şi morţi din Piaţa Libertăţii cad din cauza unor focuri trase de persoane neidentificate. „În aceeaşi zi de 22 decembrie 1989 – arată Raportul SRI –, în jurul orei 14.00 *(deci, patru ore şi jumătate înainte de „atacarea“ sediului CC,* n.a.), pe strada Ştirbei Vodă, venind din

446 Arh. SR, *Stenograma nr. 179/29 mai 1994, Audierea colonelului Ciurlău Gh. Constantin*, pp. 8-9.

447 Dennis Deletant, „Fragmente ale unui adevăr. Televiziunea BBC şi revoluţia română“ în *Întrebări cu şi fără răspuns. Decembrie 1989*, Ed. Mirton, Timişoara, 2001, p. 50.

direcţia Calea Victoriei, a apărut un autoturism Dacia 1300, cu număr de înmatriculare 12-B- *(pentru cititorul străin precizăm că acestea erau numere atribuite reprezentanţelor străine în România,* n.a.), în interiorul căruia se aflau doi bărbaţi. Ajuns în intersecţia Ştirbei Vodă–Luterană, autoturismul a încetinit, iar ocupantul locului din dreapta şoferului a tras, pe geam, o rafală de armă automată orientată la nivelul trotuarului (fără să fi provocat victime), după care maşina s-a înscris pe strada Luterană, la al cărei capăt (intersecţia cu strada Nuferilor) a fost blocat de un dispozitiv de baraj format din forţe ale Armatei. La somaţii, autoturismul a oprit şi cei doi ocupanţi au coborît cu mîinile ridicate, strigînd: «Palestinieni, palestinieni». Au fost identificaţi de militarii şi civilii aflaţi în zonă, iar la controlul efectuat, în interiorul maşinii au fost găsite două arme automate"[448]. Puteau fi palestinieni, caz în care erau ataşaţi cursurilor de pregătire pentru străini ale Armatei, sau teroriştii autohtoni care s-au prezentat cu intenţie drept palestinieni pentru a susţine teza că trupe fidele din Securitate împreună cu mercenari străini atacă revoluţia. Această ultimă teză era strigată diversionist pe postul naţional de Televiziune. Tot acolo curgeau telefoanele diversioniste date în numele unor ofiţeri superiori de la Ministerul Apărării. Raportul SRI a identificat cîteva nume şi, practic, a confirmat în 1994 că telefoanele diversioniste proveneau de la MApN: „Date obţinute din mediul militar afirmă că în ziua de 22 decembrie 1989, după ora 18.00, în sediul MStM, unde se afla concentrat un număr mare de ofiţeri, maiorii Nicolaescu Gheorghe şi Jilavu, ambii din Serviciul de protocol (în prezent primul lucrează în Direcţia de Cercetare, iar al doilea în Regimentul de gardă), intrau, din oră în oră, în cabinetul generalului V.A. Stănculescu, unde se afla şi viceamiralul Dinu Ştefan (pe atunci şeful DIA), iar la ieşire se adresau celor aflaţi în antecameră, oferindu-le informaţii de genul: «Se va deschide foc asupra elicopterelor care vin din partea de Vest...», «Combinatul Petrochimic din Piteşti a fost atacat de teroriştii», «Blindate venind dinspre Tîrgovişte

448 Senatul României, *Punct de vedere preliminar al Serviciului Român de Informaţii privind evenimentele din Decembrie 1989*, la Bucureşti, p. 16.

vor ataca Bucureştiul», «Sibiul este înecat în sînge de către Securitate», stîrnind panică în rîndul cadrelor care îi auzeau. La colportarea acestor zvonuri în cadrul MApN a contribuit şi colonelul Ivaşcu Traian, tot din Serviciul de protocol (în prezent pensionar)"[449].

Un caz mult mai amplu, chiar foarte complex, a fost înregistrat la Academia Militară. El a fost prezentat de generalul de brigadă (r) Mihai Chiriac – cadru din conducerea Academiei Militare, care ocoleşte adevărul asupra intervenţiei studenţilor săi la baricadă, dar are foarte multe amănunte veridice în ce priveşte activitatea teroristă din zona Academiei Militare. În seara de 22 decembrie 1989, la ora 21.40, asupra autobuzului cu studenţi, aflat în curtea Academiei, s-a deschis foc în serii scurte din trei direcţii, între care şi din parculeţul aflat pe strada Bagdasar. Focul nu a produs victime. La scurt timp după ce cîţiva ofiţeri-studenţi au încercat să ia poziţie de apărare, focul s-a declanşat din nou, „ca urmare a apariţiei pe strada Bagdasar a unor grupuri de oameni venind dinspre staţia de metrou Eroilor. În majoritatea lor tineri, purtînd steaguri fără stemă, scandau: «Victorie! Victorie! Armata e cu noi!». Această situaţie, aproape incredibilă, în care alterna deplasarea unor oameni ce-şi manifestau bucuria pentru victoria revoluţiei, cu reluarea focului de către inamic, orientat spre curtea interioară a Academiei, s-a menţinut pînă către ora 23.50"[450]. Nu s-a tras nici asupra revoluţionarilor, dar vom întrerupe aici analiza cazului Academia Militară, pentru a da o posibilă explicaţie ciudăţeniei semnalate de generalul Chiriac.

Aşa cum arătam într-un capitol precedent, începînd din 21 decembrie, de la miting, numeroşi ofiţeri tineri de Securitate (grade de locotenent şi locotenent-major) au fost trimişi pe străzi pentru a observa comportamentul mulţimii. În ziua de 22 decembrie, numărul acestor ofiţeri a fost sporit, avînd misiunea de a identifica activităţile suspecte ale unor grupuri sau echipe de diversionişti ai străzii. Conform mărturiilor unor astfel de ofiţeri, care au acceptat să-mi descrie situaţia operativă din strada acelor zile, în zonele de acţiune

---

[449] *Ibidem*, p. 17.

[450] Mihai Chiriac, *Aniversare însîngerată*, Ed. Militară, Bucureşti, 2003, p. 54.

arătate şi în volumul precedent au fost semnalaţi şi identificaţi indivizi atletici, vorbind stricat româneşte, cu accent basarabean, care îndemnau cetăţenii să se adune şi să protesteze. Unul din locurile unde au acţionat în ziua de 21 decembrie, după spargerea mitingului, în seara de 22 decembrie, după ora 19.00, şi în ziua de 23 decembrie, a fost intersecţia Ştirbei-Vodă cu Luterană (unde a avut loc şi incidentul descris mai sus în raportul SRI). În această intersecţie a acţionat un grup format din trei persoane tinere – unul blond, îmbrăcat cu o scurtă de piele de culoare deschisă şi cu guler de blană, un alt tînăr scund de statură, dar musculos, foarte elastic, care explica agitînd mîinile cu o anume exersare, şi un tînăr brunet cu ochi verzi, care nu a vorbit niciodată în această perioadă. În 21 decembrie au oprit cetăţenii fugiţi de la miting, încurajîndu-i să revină în Piaţă şi să protesteze împotriva lui Ceauşescu; în 22 decembrie acest grup a reuşit să adune aproximativ 30 de tineri bucureşteni pe care i-a îndemnat şi însoţit să se deplaseze în sus, pe direcţia Ştirbei-Vodă (este posibil să fie cei care au ajuns seara la Academia Militară); în ziua de 23 decembrie acelaşi grup de diversionişti basarabeni (aşa au fost identificaţi în rapoartele înaintate de ofiţerii de Securitate care i-au observat, rapoarte care se găsesc şi astăzi în arhiva SRI şi ar putea lămuri multe), au acţionat în intersecţia menţionată, trăgînd oamenii de pe trotuare în stradă, vociferînd şi anunţînd: „Să nu vă speriaţi dacă auziţi avioane. Sunt fraţii noştri de la Chişinău care ne vin în ajutor“. Intervenţia a fost înregistrată după cererea de trimitere a unor forţe aeropurtate sovietice de către liderii CFSN. Un alt grup a fost identificat la Podul Izvor cerînd trecătorilor: „Dacă ştiţi unde este o unitate militară, să mergem să luăm arme“.

Revenind la cazul Academia Militară, generalul Chiriac arată cum prin dreptul instituţiei treceau „autoturisme, care arborau steagul revoluţiei, iar cei îmbarcaţi scandau «Armata e cu noi!». La ajungerea în dreptul intervalului dintre pavilioanele A şi C, aceiaşi oameni au deschis focul, în serii scurte, asupra curţii interioare şi ferestrelor de la popotă. După depăşirea pavilionului A, se relua scandarea «Armata e cu noi!». Era ceva într-adevăr incredibil, dar adevărat.

O asemenea acţiune era foarte bine gîndită. Pe stradă era încă circulaţie, mulţi oameni veneau dinspre centru spre cartierul Drumul Taberei, astfel că cei care au organizat acţiunea contau pe o anumită protecţie, deoarece orice ripostă cu foc din partea celor din apărarea localului Academiei periclita viaţa unor oameni nevinovaţi“[451]. Nu era împuşcat nimeni, nu cădea nimeni. Acţiunea diversionistă a continuat pînă la ora 02.30. Apoi au apărut diversiuni în interiorul Instituţiei. Generalul Chiriac trage concluzia că una dintre misiunile diversioniştilor era aceea de a împiedica îmbarcarea studenţilor-ofiţeri în autobuze şi deplasarea lor în apărarea sediului MApN, aflat în apropiere, la Complexul Orizont. La un moment dat, în formaţiunea studenţilor-ofiţeri a apărut iniţiativa de a acţiona profesionist pentru depistarea şi prinderea teroriştilor. Iniţiativa a aparţinut studenţilor-ofiţeri cercetaşi: „Obişnuiţi să culeagă date despre inamic în orice situaţie, indiferent de gradul de periculozitate şi de risc, ofiţerii cercetaşi, ocupînd poziţii favorabile, au trecut la observarea inamicului pentru a-i determina poziţia, valoarea, procedeul de acţiune şi intenţiile probabile“[452]. La foarte scurt timp, luptători izolaţi (cîte unul) au pătruns în clădire şi au produs primele victime printre cadrele Academiei. Unul dintre terorişti a fost rănit, lăsînd urme de sînge. Dar faptul cel mai surprinzător descris de generalul Chiriac este atitudinea locţiitorului comandantului Academiei Militare, generalul Gheorghe Logofătu, ofiţer cu studii la Moscova, persoană aflată sub urmărirea Securităţii sub bănuiala de spionaj în favoarea URSS. Logofătu a venit foarte rar la Academie, mai ales ziua, pe lumină, în schimb a transmis mereu ordine prin telefon. Relatarea generalului Chiriac în ce îl priveşte pe Logofătu este şocantă: „În unele din puţinele momente petrecute la sediu, în ziua de 23 decembrie dimineaţa, comandantul Academiei, generalul Gheorghe Logofătu, a insistat să se înţeleagă bine ordinul *de a nu se întreprinde vreo acţiune, în special de cercetare, în exteriorul perimetrului instituţiei noastre* şi a cerut să se execute întocmai acest ordin. La încercarea mea de a

[451] *Ibidem*.
[452] *Ibidem*, p. 55.

argumenta necesitatea cercetării în exterior, întrucît informaţiile pe care le aveam erau insuficiente, în majoritatea lor neveridice şi false, generalul-comandant m-a întrerupt, spunîndu-mi răspicat: «Am constatat că ai înţeles acest ordin. Îţi cer, foarte serios, să-l execuţi întocmai. Personal, *răspunzi cu capul dacă vreun cercetaş de al dumitale va acţiona în afara gardului Academiei*. Mulţumeşte-te cu datele obţinute prin observare şi ascultare, completate cu cele primite de la eşalonul superior. *Dacă trimiţi cercetaşii în exterior, eşti pasibil de a fi pus la zid*»"[453]. Cercetaşii, deşi începuseră să culeagă informaţii despre diversioniştii care acţionau în jurul Academiei (numiţi de martorii oculari „străini"), au fost retraşi. Generalul Chiriac nu lasă lucrurile neterminate şi arată că „a existat chiar părerea că inamicul cunoştea foarte bine interdicţia impusă Academiei de a nu acţiona în exterior, ci numai la obiectivele ordonate". Nu este greu de presupus că generalul Logofătu, care transmitea acele ordine de la sediul MApN, unde se afla alături de generalul Militaru, nu avea interes să se descopere cine erau diversioniştii-teroriştii. Printre secvenţele diversioniste din zona Academiei a fost înregistrată şi acţiunea unui autoturism Lada de culoare roşie din care se deschidea foc în serii scurte, tipice trăgătorilor militari. Ajuns în zona Răzoare, autoturismul este ciuruit cu foc viu de militarii şi civilii aflaţi în dispozitivul unui baraj. Cercetarea făcută de Miliţia judiciară după consumarea evenimentelor din decembrie a adus surprize. Colonelul Ionel Bejan, care a participat la cercetarea cazului Răzoare, a dezvăluit detaliile acestui caz: „Cu personaje de genul «turiştilor» din noaptea de 21/22 decembrie aveam să mă întîlnesc ulterior, în perioada martie-iunie 1990, cînd am fost detaşat la Procuratura Militară. La acea dată, se derulau cercetări legate de împrejurările în care s-a produs decesul revoluţionarilor în municipiul Bucureşti. Astfel am ajuns ca, împreună şi sub conducerea procurorilor civili şi militari, să cercetăm şi să încercăm să clarificăm decesul unor «turişti» la barajul de control de la Răzoare–Academia Militară unde, într-un incident, s-a executat foc asupra unuia sau două (nu-mi mai amintesc exact) autoturisme

[453] *Ibidem*, p. 96.

LADA cu număr de înmatriculare în URSS. În incident au decedat două sau trei persoane (pasageri) aflate în acele autoturisme. Din declaraţiile martorilor (care obligatoriu se vor găsi la dosarul cauzei, aflat probabil în arhiva Parchetelor Militare Generale), pe care le-am luat celor care formau barajul, rezulta clar că ocupanţii erau îmbrăcaţi, să zicem, standard, respectiv cu căciuli ruseşti pe cap, cu scurtă sport, cred de culoare verde deschis, atletici, cu trăsături specifice, inconfundabile, ruseşti. Unul dintre membrii barajului (tehnician la Institutul de Ape din apropierea căminelor studenţeşti) a specificat în declaraţia sa că din acel autoturism s-a executat foc asupra componenţilor barajului, care au ripostat. La întrebările noastre dacă asupra celor decedaţi s-au găsit arme, răspunsul acestuia a fost afirmativ şi ferm. Ba, mai mult, a schiţat (a se înţelege – desenat), tipurile de arme găsite asupra lor. Şi declaraţia, şi schiţele se pot găsi la dosarul cauzei. Surpriza celor prezenţi a fost cu atît mai mare cu cît unul din pistoalele automate (gen UZI) desenat era un BERETA. Ţin minte că domnul procuror l-a întrebat cum de mai ţine minte tipul de armă pe care a avut-o în mînă, iar răspunsul acestuia a fost simplu: «Sunt pasionat de arme»“[454].

Povestea basarabenilor folosiţi în acţiunile diversioniste – în mai multe localităţi, inclusiv Timişoara! – este negată de „puriști“, adică de adepţii tezei „revoluţiei pure“, făcute de români, în mod spontan şi cu caracter anticomunist. Teza aceasta nerealistă, susţinută după 15 ani doar de un singur jurnalist – Lucia Hossu Longin, exclude subversiunea, diversiunea străină şi implicarea sovietică în evenimente de stradă, dar cînd ajunge la grupul Iliescu, la „furtul revoluţiei“, se blochează, pentru că, evident, lucrurile nu se leagă. Nu se vor lega niciodată pentru adepţii acestei teze. De fapt, societatea civilă a reacţionat la acest subiect, iar printre cei care au început să se lămurească sunt şi revoluţionari timişoreni. Cu ocazia simpozionului organizat în 1999 de Memorialul Revoluţiei din Timişoara s-a desfăşurat şi o dezbatere la care a participat

454 Alex Mihai Stoenescu, *op. cit.*, pp. 144-145.

procurorul Dan Voinea şi la care s-a ridicat, la un moment dat, problema „turiştilor sovietici“:

„Ana Blandiana: Deci, povestea cu sovieticii este o poveste?

Dan Voinea: Este o realitate. Au fost grupuri de aşa-zişi turişti, nu a verificat nimeni pînă în prezent, veniţi din Republica Moldova, deci ştiau româneşte, care au tranzitat ţara. Antevorbitorul meu s-a referit la un grup de astfel de turişti care au fost ucişi în zona Brădet, lîngă Craiova (localitatea Brădeşti, n.a.). Într-adevăr, acolo a fost o ambuscadă, să zic aşa, căreia i-au căzut victime aceşti turişti străini, au existat mai multe victime, două dintre ele fiind ofiţeri în cadrul Ministerului de Interne Sovietic (...)

Anneli Ute Gabanyi: Am vrut să amintesc faptul că, în acest context, într-un interviu cu scriitori din Republica Moldova, publicat în ianuarie 1990, am aflat că în Republica Moldova s-ar fi creat două divizii constituite din civili şi a apărut şi o relatare a unui cetăţean din Moldova care povestea că a fost în România între 16 şi 25 decembrie şi că ar fi fost în termen, adică el era soldat, însă în civil, şi avea ordinul să tragă în oameni în uniformă.“[455]

Istoricul Anneli Ute Gabanyi a expus cu acea ocazie şi ipoteza că „arabii“ recunoscuţi de martori în diferite locuri puteau fi luptători sovietici din republicile asiatice. Nu era nevoie de mulţi. De altfel, fenomenul diversionist-terorist a fost lansat şi operat de un număr mic de luptători – Comisia senatorială estimează între 100 şi 200 de persoane –, dar cu misiuni diferite, distincte: incitare la violenţă, distrugeri, provocarea Armatei (mai ales la Timişoara); mobilizarea cetăţenilor români la revoltă, la manifestaţie împotriva lui Ceauşescu; executarea de foc diversionist cu scopul de a acredita existenţa teroriştilor-securişti şi pentru a opune forţele Armatei şi Securităţii; foc ucigaş diversionist pentru a produce şi exploata panica. Trebuie însă înţeles că aceşti luptători nu puteau acţiona în Timişoara sau în Bucureşti fără a fi sprijiniţi, dirijaţi şi călăuziţi (de la cuvîntul

---

455 Iosif Costinaş, *Întrebări cu şi fără răspuns. Decembrie 1989*, Ed. Mirton, Timişoara, 2001, p. 137.

tehnic *călăuză* folosit în operaţiunile de cercetare-diversiune) de o organizaţie secretă, provenită dintr-o instituţie a statului, care a pus la dispoziţie Uniunii Sovietice informaţii, date şi logistică pentru această operaţie. Ea a fost dirijată din centrele de rezidenţă sovietice şi de generali trădători care au ajuns la comanda Armatei în acele zile. Nicolae Militaru este autorul mai multor ordine transmise în teritoriu şi în Bucureşti prin care unităţi militare erau trimise într-un loc pentru a anihila teroriştii, apoi trupele de Securitate intrate în subordinea sa, pe care le trimitea în acelaşi loc şi cu aceeaşi misiune. A vrut să masacreze USLA pe un teren de instrucţie din Ghencea, a reuşit să-l omoare pe Trosca folosind aceeaşi metodă. În momentul în care constaţi că în stradă luptători sovietici sunt folosiţi pentru a provoca deschiderea focului, sub pretextul că trag securiştii, adică acelaşi lucru pe care Militaru îl clama din cabinetul ministrului Apărării, nu se poate să nu faci legătura. Nicolae Militaru îi va declara revoluţionarului Claudiu Iordache – o va face explicit şi la Televiziunea Română după revoluţie – că acel complot militar penetrase niveluri înalte ale conducerii Armatei timp de mai mulţi ani: „Printre primii care s-au decis să-l doboare din fruntea statului *(pe Nicolae Ceauşescu*, n.a.) au fost militarii. Dintre aceştia va fi constituită o echipă, ale cărei rînduri vor creşte continuu, şi care va acţiona în clandestinitate pînă în decembrie 1989, deci vreme de douăzeci de ani!“[456] Ce nu spune Nicolae Militaru este că militarii respectivi erau, direct sau indirect, agenţi sovietici.

În privinţa situaţiei de la Ministerul Apărării, suntem în posesia unei mărturii preţioase venite de la un martor ocular calificat, generalul Romeo Cîmpeanu:

„Romeo Cîmpeanu: Între timp, a început să se tragă. Se trăgea de la Televiziune în draci şi gloanţele ajungeau pînă la noi, în Ştefan cel Mare. Nu înţelegeam în ce ţintă aeriană trag, pentru că trebuia să tragi în sus ca să ajungă gloanţele de la Televiziune, peste cartierele Dorobanţi şi Florească, la noi. Gloanţe venite

[456] Claudiu Iordache, *Clasa nevrednică*, Ed. IRINI, Bucureşti, 1997, p. 203.

aiurea! Iniţial, noi credeam că se trage în noi, abia după aia ne-am dat seama că se trăgea aiurea. Plus că nu înţelegeam după cine trag!? Atunci am hotărît să plec. L-am luat pe Munteanu şi pe şeful cadrelor, cu şoferul de la secretariat, şi am plecat la Stănculescu. Mi-a fost imposibil să ajung la MApN. La baraje ne opreau, aveam tot felul de discuţii, mai să ne ia la bătaie. Civilii de acolo vorbeau de terorişti. «Care terorişti?» Nimeni nu ştia să spună. Şoferul locuia în apropiere, în Drumul Taberei, şi ne-am dus la el acasă. Am stat la televizor pînă s-a făcut dimineaţă, neînţelegînd cine sunt teroriştii care tot atacau, în timp ce MI şi Securitatea trecuseră în subordinea Armatei. Dimineaţă, m-am dus la MApN, am sunat de la poartă şi Stănculescu mi-a spus să vin. Nu vă spun ce-au păţit cei rămaşi în maşină! De atunci am rămas la MApN, numai în biroul lui Milea.

AMS: Dimineaţa de 23 decembrie?

RC: Da, 23 decembrie. Pînă să-l văd pe Stănculescu, au sărit revoluţionarii pe mine. Montanu striga: «Tot ministerul este înconjurat de terorişti». Adevărul este că se trăgea ca la Verdun. Dar din minister, nu spre minister. «Ca să demonstraţi loialitatea – spune Montanu –, vă duceţi şi aduceţi tot ce puteţi – forţe ale MI –, intraţi în blocurile din jurul ministerului, prindeţi teroriştii, dacă îi găsiţi.» «Bine, zic, dau ordin.» Militaru sare şi zice atunci: «Uite că şi din spate ne atacă, avem cimitirele pline de terorişti.»

AMS: Domnule general, era ziuă?

RC: Da, domnule, ziuă! Atunci am dat ordin Şcolii de pe Olteniţei să organizeze formaţiuni care, în frunte cu comandantul Şcolii, să vină şi să facă scotocirea întregului cimitir Ghencea. Ei au venit, au luat piatră cu piatră la scotocit, n-au găsit absolut nimic. Doar că a apărut un elicopter care a început să tragă în ei, rănind un militar care ulterior a decedat. Atunci m-am înfuriat, m-am întors la Inspectorat şi am dat ordin: «Efectivul în pază, restul merge cu mine». Am plecat cu un autobuz plin, cu banderole tricolore pe mînă şi m-am întors astfel la MApN. Am oprit exact în faţa punctului de control. Cînd să ne dăm jos, au început să tragă în noi, dar nu trăgeau în autobuz, ci trăgeau pe lîngă el. Nu mai înţelegeam nimic. Am sărit în şanţul din faţa punctului de control, m-am strecurat şi am intrat peste ei. «Ce faceţi,

fraţilor?» Le-am spus să oprească focul şi l-au oprit. Am luat legătura cu Militaru şi ăsta mi-a ordonat: «Îi coborîţi şi îi băgaţi în blocuri.»

AMS: Domnule general, mai ţineţi minte ora la care se petreceau întîmplările astea?

RC: Între 10.30 şi 11.00 ziua.

AMS: Ziua!

RC: Ziua. S-au format grupe din militarii aduşi de mine de la Şcoala de pe Olteniţei şi... Miliţia s-a deplasat la blocurile de vizavi şi a început să caute teroriştii care atacau Ministerul Apărării, blocuri în care se trăgea cu toată muniţia, drept răspuns. Domnule Stoenescu, am luat apartament cu apartament la rînd, de sus şi pînă jos, bloc cu bloc... Nimic! Oameni speriaţi care nu înţelegeau de ce trage Armata în ei. Într-un singur beci, că ne-am băgat şi în beciuri, în subsoluri, am găsit nişte mucuri de ţigară care păreau mai recent fumate. Mi-a raportat colonelul Baciu, şeful Direcţiei economice. Nu era nici urmă de terorist în blocurile de vizavi. Ca ofiţer şi general, nu puteam reacţiona emoţional. Trebuia să existe o explicaţie pentru tragerile cu tot armamentul în blocurile alea. Nu aveam una. Domnule Stoenescu, închipuiţi-vă că verificarea blocurilor a ţinut toată ziua, pînă s-a făcut seară. Se însera cînd le-am spus a lor mei «Vă retrageţi». Eu am stat acolo zile şi nopţi, în biroul lui Milea, şi vă spun că imediat ce a venit noaptea au început să tragă din nou. În cine? Nu ştiu. La un moment dat s-a petrecut o scenă foarte importantă, dar pe care nici eu nu am perceput-o corect din prima clipă. Eram în biroul ministrului cînd s-a lansat iar anunţul: «Ne atacă teroriştii de vizavi». În momentul acela generalii Militaru, Voinea, Chiţac au reacţionat suspect de liniştiţi şi s-au dus la fereastră să vadă teroriştii. Biroul era luminat, draperiile erau trase şi ei se uitau în întuneric după terorişti. Atunci – îmi vine şi acum să rîd – au sărit civilii... Roman, Montanu şi i-au tras de la fereastră: «Domnilor, vă împuşcă!» Generalii s-au uitat unul la altul contrariaţi. Scena era de un ridicol total.

AMS: Generalii stăteau în dreptul ferestrei şi se uitau în întuneric după teroriştii, după luptătorii ăia superantrenaţi, dotaţi cu puşti cu lunetă în infraroşu, iar civilii au strigat la ei că se expun?

RC: Da. Scena era total ridicolă, dacă o iei ca atare. Însă generalii erau liniştiţi, nu păreau ameninţaţi de cineva. Au tras draperiile, dar cam în silă, aşa, pentru că au lăsat o fantă de lumină prin care cred că se vedea ce e înăuntru. *(Scena mi-a fost confirmată integral de domnul Petre Roman*, n.a.)

AMS: Dumneavoastră ce reacţie aţi avut?

RC: Pe mine mă contraria liniştea lor. Veneau ofiţerii şi ne anunţau că trag teroriştii din toate părţile, iar ei răspundeau că sunt de la Securitate şi de la Interne, iar cînd îşi dădeau seama că sunt şi eu acolo spuneau că sunt nişte grupuri de fanatici."

Aşa cum se prezintă tabloul ipotezei a treia, a existat un complot militar aflat în legătură cu serviciile secrete ale Uniunii Sovietice, care a penetrat nu numai la nivelul unor comandanţi din Ministerul Apărării Naţionale a României, ci şi în anumite structuri informative, inclusiv în eşaloanele care asigurau controlul politic de către partid al Armatei. Elementul românesc al complotului militar s-a comportat ezitant, riscant, incapabil de o acţiune decisivă care să-l îndepărteze sau lichideze pe Nicolae Ceauşescu. URSS a hotărît, în cooperare cu Franţa şi Ungaria şi beneficiind de sprijinul logistic al SUA şi al altor state occidentale, să declanşeze o subversiune internaţională, ca suport mediatic şi de imagine pentru o intervenţie neconvenţională în România. Aceasta a avut ca bază diversiunea şi ca misiune provocarea unei revolte populare care să forţeze căderea lui Ceauşescu. Acesta însă găseşte un aliat fidel în persoana ministrului Apărării, general-colonel Vasile Milea, care pune în aplicare ordinele de represiune ale dictatorului. Complotiştii militari sunt paralizaţi de situaţia în care şeful Armatei este numit comandant unic şi trece la represiune, angajînd forţe supranumerice, conducerea se concentrează la Comitetul Central al PCR, unde se instalează o grupă operativă din care există bănuieli că făceau parte şi ofiţeri angajaţi în complot, la Marele Stat Major rămîn doar subalterni, şeful DIA pleacă în concediu, iar

cînd revine exclude posibilitatea unei invazii externe. Participarea Armatei la represiune a fost un factor major de criză care a afectat imaginea şi poziţia instituţiei ce trebuia să-l înlăture pe dictator, astfel că, după ieşirea din joc a generalului Milea, conducerea intră în panică. Generalul Victor A. Stănculescu, prezent şi la Timişoara, informat şi asupra represiunii de la Bucureşti, se solidarizează cu generalii vinovaţi de transmiterea ordinelor criminale ale lui Ceauşescu şi Milea şi organizează diversiunea împotriva Securităţii. Complotiştii se cuplează cu diversiunea sovietică pentru a salva situaţia Armatei, a lor şi pentru a elimina adversarul cel mai puternic, Securitatea.

Generalul Nicolae Pleşiţă, comandant al Şcolii de la Grădiştea în timpul evenimentelor, a avut posibilitatea să surprindă, prin mijloace tehnice speciale, mai multe convorbiri telefonice şi comunicaţii radio din Bucureşti, după ce a constatat că legăturile telefonice ale Şcolii i-au fost tăiate. Probabil că, din acest motiv, ascultînd comunicaţiile din principalele centre ale evenimentelor, generalul Pleşiţă pare foarte sigur pe el în privinţa adevărului despre fenomenul diversionist-terorist, pe care îl consideră declanşat de DIA cu scopul de a speria lumea şi a o trimite acasă:

„Viorel Patrichi: Cine a pus simulatoarele vizavi de obiectivele importante din punct de vedere politic şi administrativ? Folclorul spune că le-a pus Securitatea.

Nicolae Pleşiţă: Nu aveam în dotare aşa ceva. Numai unităţile speciale din Armată aveau simulatoare. Nici trupele de Securitate nu aveau simulatoare. Militaru mi-a spus că Direcţia de Informaţii a Armatei a montat simulatoarele. Voiau să liniştească spiritele pentru că oamenii nu se retrăseseră. Credeau că mulţimea se va înfricoşa.

VP: Atunci de ce tot Armata a tras spre simulatoare, zdrobind multe clădiri?

NP: Au simulat pentru a intimida. S-a creat dezordine. Oamenii urlau: «Trag în noi securiştii! Teroriştii!» Şi-atunci, tot Armata a pus tunul pe Bibliotecă, pe Palat. Cu daune irecuperabile. Armata a făcut-o din prostie. Ofiţerii din stradă nu ştiau de simulatoarele Armatei! Nici

Securitatea nu ştia! Eu am crezut că trag comandourile străine infiltrate. Au fost şi comandouri străine (...)"[457]

Viceamiralul Ştefan Dinu are, la un moment dat, în cartea lui de memorii confidenţiale, un text limpede, edificator pentru orice concluzie: „Statul Major General sovietic nu era străin de prezenţa grupurilor ce desfăşurau la noi acţiuni de tip terorist şi nici de diversiune aeriană şi radio-electronică. După opinia mea, soluţia încetării acţiunilor teroriste de la noi se afla tot la îndemîna conducerii politico-militare sovietice, eventual şi a altor aliaţi cu care se coopera, dar nu prin folosirea unităţilor militare ruseşti, ci, pur şi simplu, prin transmiterea semnalului de încetare a acţiunii acelor grupuri neidentificate"[458]. Dar probabil că cea mai solidă mărturie consemnată pînă acum este cea a unui militar cu experienţă, fost ministru al Apărării, general colonel (r) Constantin Olteanu. El nu poate fi suspectat nici de partizanat gratuit – este doctor în Istorie – , nici de „iubire" de securişti. Dialogul cu el nu este neapărat şocant, deşi dezvăluirile sale poartă această dinamică, ci lămuritor în multe privinţe, deoarece dezvăluirile provin de la un profesionist foarte bine informat. Destul de mult detaşat de cariera sa anterioară, el priveşte lucrurile inclusiv cu o doză mare de ironie:

„AMS: Domnule general, ne apropiem de un subiect greu: fenomenul terorist. De fapt, eu cred că a fost o diversiune. Vă explic de unde porneşte întrebarea mea şi ce caut să aflu de la dvs. Imaginea actuală a celor cîţiva, foarte puţini, care se mai ocupă de fenomenul ăsta... Ion Cristoiu, preşedintele Emil Constantinescu, doi-trei istorici mai tineri... este că mai întîi s-a declanşat o diversiune provocată de Armată pentru a trimite lumea acasă şi apoi s-a complicat, intervenind mai multe forţe, inclusiv sovieticii. Am o grămadă de date despre implicarea lor în stradă.

Constantin Olteanu: Este posibil ca acesta să fie adevărul. Domnule profesor, sunt două aspecte: diversiunea a fost din interior

---

457 Marian Oprea, Viorel Patrichi, *În culisele Securităţii cu şi fără generalul Pleşiţă*, Ed. Lumea Magazin, Bucureşti, 2004, p. 437.

458 Viceamiral (r) Ştefan Dinu, *op. cit.*, p. 230.

şi s-a completat din afară. Diversiunea a fost din interior, pentru că poveştile cu otrăvirea apei, cu catacombele, cu bombele puse... au făcut-o ăştia. Ce este interesant: foarte repede, ai noştri, comandanţii noştri şi-au însuşit acest scenariu, în care s-au antrenat. Un nepot al meu, inginer, mi-a relatat că în seara zilei de 22 decembrie 1989 se afla în troleibuz spre cartierul Drumul Taberei. În staţia de la Academia Militară, un ofiţer MApN i-a cerut şoferului să comunice pasagerilor că «apa e otrăvită».

AMS: Se cunoştea mecanismul unei diversiuni cu apa otrăvită, cu bombele... Eu mi-aduc aminte că eram militar t.r. la Mihail Kogălniceanu şi ne făcea instrucţia asta... vine inamicul şi anunţă apa otrăvită, ce faci? Trebuia să iei imediat măsuri să contracarezi. Or, aveţi dreptate, nu s-a făcut lucrul ăsta. Dimpotrivă.

CO: În seara zilei de 22 decembrie 1989, împreună cu Ion Catrinescu, prim-adjunct al şefului Secţiei organizatorice din CC al PCR şi cu căpitanul Gheorghe Ciulean, ofiţer de Securitate care mă însoţea *(gardă personală*, n.a.) am sosit de la Iaşi la Buzău, la Comandamentul Armatei a 2-a. La ora 15.00 am plecat din Iaşi însoţit de cei doi, cu un autoturism ARO cu care venise la Iaşi colonelul Boar, şeful serviciului de contrainformaţii al Armatei a 2-a, ajungînd la Buzău la ora 20.00. Această deplasare am efectuat-o cu acordul prealabil al generalului Ion Dîndăreanu, comandantul armatei, care a şi stabilit să venim împreună cu colonelul Boar. I-am găsit pe Dîndăreanu şi pe colonelul, ulterior generalul, Nicolae Păştinică, acţionau pentru a trimite două regimente la Bucureşti, unul de la Rîmnicul Sărat şi unul de la Galaţi. Ce să caute, domnule, la Bucureşti!? Ei stabileau deja măsuri pentru deplasarea militarilor. Dîndăreanu a vorbit la telefon cu Stănculescu în legătură cu noi şi Stănculescu le-a spus: «Reţine-i!» Dîndăreanu mi-a transmis altceva: «Să fii gazdă bună». Mi-am dat seama. Asta a fost seara, pe 22. A mers cu noi la popotă, adică eu, Ion Catrinescu, care era şi el acolo, şi însoţitorul meu de la Securitate. Şi lui Catrinescu i-am spus: «Du-te, domnule, acasă, că dumneata nu eşti vizat, eu am alt statut. Pe mine mă vor». «Nu, că stau cu dumneavoastră.» Pînă la urmă i-au luat, i-au căznit şi pe ei cîteva zile şi pe urmă le-au dat drumul.

AMS: Haideţi să discutăm cîte ceva despre «teroriştii» de la Buzău.

CO: Înainte de a relata cîteva aspecte privind teroriştii de la Buzău, doresc să subliniez un fapt foarte important: Comandamentul Armatei a 2-a, în frunte cu generalul-locotenent Ion Dîndăreanu, a fost singurul comandament de armată, din cele patru, care nu a scos militari în stradă în perioada 17-22 decembrie 1989, în nici o localitate din zona de responsabilitate a acestei armate, respectiv în întreaga Moldovă. Eu, care am răspuns de judeţele Iaşi, Vaslui, Botoşani şi Suceava în acele zile, am cooperat foarte bine cu comandantul armatei. Nu am decît să regret că acest lucru este lăsat în umbră. Mă refer la faptul că Dîndăreanu nu a scos Armata pe stradă atunci, între 17 şi 22 decembrie, cînd toţi ceilalţi au ieşit. Dar aceasta este altă poveste.

AMS: Vă rog să o spuneţi.

CO: Ne-am cazat în căminul din Comandamentul armatei, pe care îl cunoşteam. Începînd din 23 decembrie am fost izolaţi, s-a instaurat paza, ofiţeri cu pistoale mitralieră la uşi, am fost trecuţi la regimul de hrănire la trupă. Deşi eram general, eram militar şi nu am comentat. În dimineaţa de 23 decembrie a luat masa cu noi şi generalul Dîndăreanu, care îmi spune: «Tovarăşe secretar, n-am dormit toată noaptea. Ptii, ce-a fost, elicoptere... Colonelul (apoi generalul) Lupu... ptii, ce-a fost azi-noapte, am tras cu materialul de 100 mm». «Poftim?!» Acum ăsta, comandantul armatei, a fost el subofiţer cînd a fost artilerist, dar eu m-am uitat la el cu un ochi... «Poftim?! Cum poţi să-mi spui mie că ai tras cu materialul de 100 mm după elicoptere care zboară la mică altitudine? *(interlocutorii izbucnesc în rîs*) Dvs. sunteţi artilerist la origine, cum puteţi susţine aşa ceva?» Generalul a continuat cu alt exemplu şi mai şi. Zicea că «oameni înarmaţi, aduşi cu elicoptere, au purtat lupte terestre cu militarii trimişi să-i captureze». Pe urmă, că au fugit unii în pădure, că au lăsat elicopterele desant, n-aveau nici o inscripţie. «Şi?», îl întreb. Zice: «Ne-au rănit nişte soldaţi, dar pe ăia... n-am prins nici unul.» *(interlocutorii izbucnesc în rîs)* După care... vă daţi seama, era comandantul Armatei... îmi zice: «Mai e unul în turla bisericii». «Şi de ce nu aţi luat măsuri să-l capturaţi sau să trageţi, să-l opriţi?» «Păi, nu se poate, că deteriorăm turla bisericii.» *(interlocutorii izbucnesc într-un hohot de rîs, dialogul*

cu generalul Olteanu se întrerupe cîteva minute) Începînd cu 23 decembrie, clădirile Comandamentului armatei şi cele adiacente au fost ocupate de militari înarmaţi, inclusiv cu mitraliere, şi avînd muniţii de război, echipaţi pentru luptă. De asemenea, s-a instalat şi pază de perimetru. Soldaţii deschideau focul la întîmplare, încît ofiţerii strigau la ei: «Nu mai trageţi!» I-am întrebat pe ofiţeri: «În ce trăgeaţi, mă?» «Sunt teroriştii.» «Ce e mă acolo, unde trageţi voi?» «Este Direcţia Agricolă.» «Ce să caute teroriştii în Direcţia Agricolă?»

AMS: Otrăvesc apa! *(interlocutorii izbucnesc în rîs, dialogul se întrerupe cîteva minute din acest motiv)*

CO: Fenomenul terorist, de diversiune, declanşat din exterior, după opinia mea, nu se putea fără complicitate din interior. De aceea, eu vă spun: originea fenomenului nu cred că este aici, la noi. El a fost transmis, a fost ordonat celor care erau în legătură, prin oamenii lor. «Agenturli», vorba răposatului. Aceste elemente de scenariu nu au fost inventate pe plan local. Ele au fost transmise de organele centrale, patronate de acestea. Dacă, de exemplu, într-o garnizoană militară se trăgea aiurea, cum se ştie, eşaloanele superioare trebuiau să intervină, cum ar fi trebuit să intervină şi la Sibiu sau în alte locuri. Rezultă că unităţile militare s-au angrenat în acest scenariu din ordine superioare, lăsînd apoi răspunderea în seama celor mici. Implicarea unor agenturi străine nu se putea face în toate situaţiile direct, ci prin oamenii lor de aici, inclusiv din Armată. Dar, în legătură cu «teroriştii» de la Buzău, vă rog să fiţi de acord să vă mai dau un exemplu de imaginaţie diversionistă, care, de data asta, mă priveşte direct.

AMS: Vă rog.

CO: La începutul anului 1990, cînd eram reţinuţi în Şoseaua Olteniţei, Ioan Toma, fost prim-secretar al CC al UTC, mi-a spus că în timp ce mă aflam la Buzău, Ilie Verdeţ i-a spus că «generalul Olteanu a luat o unitate de tancuri de la Buzău şi s-a dus cu ea în munţi să organizeze rezistenţa». Nu este exclus ca Verdeţ să fi transmis ce auzise de la alţii, dar oricum ai lua-o, chiar şi din punct de vedere militar, este o enormitate. Trebuie să căutaţi sursa multor diversiuni din Armată la conducerea acesteia. Altfel nu era posibil."[459]

[459] Interviu din 1 august 2005, în arhiva autorului.

Pe timpul aceleiaşi întîlniri din 1 august 2005 cu generalul Olteanu, dincolo de atmosfera aparent destinsă, care de altfel a şi permis prezentarea unor situaţii cu o anumită detaşare, fără pasiuni şi partizanate, au apărut şi momentele dramatice, şi afirmaţiile categorice. Venind de la un vîrf al Armatei şi al suprastructurii politice a statului (a fost membru CPEx), ele nu pot fi decît mărturii de certă valoare:

„AMS: Domnule general, diversiunea asta teroristă a avut două componente, dacă îmi permiteţi, tehnice. Unul, simulatoarele.

Constantin Olteanu: Eu le ştiam la armată, de mult, nu le-am mai văzut de nu ştiu cînd.

AMS: Nu. Este vorba de cele noi. Le-a aprovizionat Stănculescu în 1987, prin Romtehnica. Al doilea aspect este că am avut trăgători. Este clar că au fost şi trăgători. Numai că trăgeau cu muniţie de 7,62 cu trasoare. Sunteţi un militar cu multă experienţă. Puteau ăştia de la USLA sau vreo structură a Securităţii, pregătită din timp, să tragă cu trasoare? Pentru că aici este un nonsens militar: trasorul îţi permite să-ţi reglezi tirul pe timp de noapte. Bun. Dar trăgătorii ăştia, chiar presupunînd că au tras cu PSL-ul, nu nimereau ţinta. Trăgeau aiurea. Şi, în cazul ăsta, intervine al doilea aspect al trasorului – te descoperă de unde tragi. Este focul la gura ţevii, dar este şi trasorul.

CO: Aia cu USLA a fost tot o diversiune, ca să abată atenţia.

AMS: Părerea dvs., după ce aţi stat să vă gîndiţi, să discutaţi cu unul, cu altul, după ce aţi şi investigat... Bine, dvs. nu eraţi în Bucureşti, eraţi la Iaşi, după 17 decembrie. V-aţi format o opinie despre acest fenomen? Ce structură putea să organizeze această diversiune cu teroriştii?

CO: Numai Armata, prin Marele Stat Major, prin scenarii transmise direct şi prin mass-media.

AMS: Este cumplit pentru ţara asta!

CO: Nu putea altcineva. Numai Marele Stat Major!

AMS: Păi atunci, la Bucureşti, la comandă era Eftimescu.

CO: Nu ştiu ce comanda Eftimescu atunci. Şi vedeţi că au mai fost şi unele structuri. Vedeţi dvs. că au intrat în jocul ăsta şi generalul Iosif Rus, comandantul Aviaţiei, care după 1989 a lucrat tot timpul în MApN, ajungînd la gradul de general de armată. A fost implicat în cele petrecute la Televiziune şi la Otopeni. A fost apoi şi generalul Mircea Mocanu, comandantul Apărării Antiaeriene. Ce i-a determinat să facă asta, nu ştiu. Dacă îi iau ca studii, ei au făcut studiile în ţară. Nu ştiu ce s-a întîmplat cu ei, dar au intrat în joc.

AMS: Batalionul ăsta, 404, se arată mereu cu degetul spre el.

CO: Aia a fost o prostie a lui Milea, că i-a luat să facă ce erau pregătiţi să facă în spatele inamicului. Din cîte am aflat, această unitate a fost prost folosită. Era pregătită pentru cercetare în adîncime. Militarii din aceste unităţi puteau fi folosiţi pentru culegerea de informaţii şi dezinformare, acţiuni de diversiune, nu pentru represiune.

AMS: Nu credeţi că au fost ei?

CO: Nu, nu prea cred. După 1980, cînd s-au mai creat două armate, m-am dus la Ceauşescu şi i-am spus aşa: «Avem patru armate. La fiecare armată să avem o divizie de tancuri, un regiment de paraşutişti, un regiment de elicoptere, o brigadă de vînători de munte şi un batalion de cercetare în adîncime». A fost de acord şi le-am creat. Asta este toată povestea. Ca să fie competitive, au făcut pregătire specială. Necunoscînd rolul acestor batalioane, mulţi le-au dat o tentă diversionistă.

AMS: Dar vedeţi că se arată cu degetul spre el tot mai insistent.

CO: Batalionul 404 de la Buzău a fost, să zicem, «mamă» pentru celelalte, cum a fost Regimentul 60 paraşutişti de la Buzău, pentru cele nou înfiinţate: Boteni, Caracal şi Cîmpia Turzii.

AMS: Cine au fost executanţii? Marele Stat Major a ordonat diversiunea. O fi şi pregătit-o. Cine au fost executanţii?

CO: Le-a dat Ştefan Dinu oamenii. De Dinu depindeau cei de la Buzău. În structura DIA era o secţie care se ocupa de cercetare.

AMS: Deci teroriştii au fost oameni daţi de Dinu. Se putea să existe structuri deplin acoperite?

CO: Cred că da. Dar DIA nu putea să regizeze ea ceea ce a fost.

AMS: Se mai vorbeşte şi de anumite mape, dosare speciale la Comisariate, pentru mobilizare. Persoane care aveau diferite meserii, funcţii, erau mobilizate, aveau ordin de serviciu. Generalul Chelaru, de exemplu, povesteşte treaba asta, i-a prins...

CO: Şi n-a făcut nimic, pentru că au venit şi le-au dat drumul.

AMS: Erau mape separate. Ştia şeful Comisariatului şi...

CO: Nu cred că puteau să facă asta, pentru că se deconspirau, domnule profesor. De undeva se scurgea o informaţie la cei de la Contrainformaţii, prin oamenii lor ar fi întrebat: «Ce-i cu mapa asta?» Pe undeva se putea să fi avut nişte oameni, dar peste tot nu cred să fi avut. Era foarte bine ascunsă. Nu vedeţi că nu s-a ştiut de ea. Este posibil să-i fi plasat în anumite structuri, care erau necesare, care au fost activizate pentru ca să le folosească.

AMS: Dar să tragă în oameni, domnule general, în români?

CO: Tot ei. (...)“

Trebuie precizat însă categoric că Armata, ca instituţie şi ca oameni, a fost victima acelor trădători de ţară, precum şi a unor comandanţi din vîrful ierarhiei militare care, pentru a se proteja de consecinţa ordinelor ilegale de represiune pe care le-au executat, au trecut rapid în slujba trădătorilor, în principal a lui Nicolae Militaru. Nu numai sutele de civili omorîţi după 22 decembrie 1989, dar şi sutele de militari care au pierit după această dată sunt victimele fenomenului diversionist-terorist declanşat de sovietici, indiferent dacă au fost împuşcaţi direct sau ca urmare a focului necontrolat. Armata României, membră în NATO, nu are de ce să-i mai protejeze pe acei criminali, numai pentru faptul că au purtat uniforma militară.

În faţa atitudinii entuziaste, inconştient derutate a revoltei populare, a mulţimii care scanda peste tot în ţară „Armata e cu noi!“, a scenelor de „fraternizare“ şi a apelurilor repetate, disperate prin Televiziune la Armată de a „trece de partea revoluţiei“, dar mai ales odată cu constituirea unui nucleu politic prosovietic, elementele complotiste şi aderenţi ocazionali panicaţi din conducerea Armatei

pun în mişcare forţe militare secrete care declanşează ceea ce numim fenomenul diversionist-terorist. Dirijaţi de rezidenţa sovietică, complotiştii apelează direct sau îi determină pe membrii grupului Iliescu, panicaţi şi ei de acţiunea unor „forţe fidele lui Ceauşescu", să ceară ajutor militar din URSS.

Cererea de ajutor militar sovietic

Cererea de ajutor militar sovietic a fost unul dintre cele mai dramatice momente ale istoriei noastre recente. El se înscrie pe linia invaziei Basarabiei din 1940, a ofensivei Armatei Roşii din 20 august 1944 şi a pericolului de invazie din august-septembrie 1968. Toate acestea sunt momente de cotitură în istoria noastră, clipe în care destinul naţiunii şi al statului se schimbă sau o ia pe o altă cale decît cea pe care curge. De aceea, oricît talent literar ar avea un scriitor, nu poate reproduce tensiunea, dramatismul acelor momente de la sediul Ministerului Apărării Naţionale, greutatea pe care o dobîndea fiecare cuvînt în gura celor cîţiva oameni care aveau soarta naţiunii şi a ţării pe mînă.

Aşa cum se prezintă nivelul de informaţie în acest moment ar trebui făcută o distincţie între tentativele lui Ion Iliescu de a contacta Ambasada URSS dinainte de ora 18.30, cu scopul de a anunţa implicarea sa în evenimente, şi telefoanele date mai tîrziu, prin care s-a cerut intervenţia militară. Acestea din urmă sunt plasate ca timp în 23 decembrie, pentru că au fost legate de informaţiile furnizate de diferiţi martori oculari despre implicarea lui Ion Iliescu în acel demers. Marian Mierlă, membru al grupului „Mansarda", a dezvăluit recent că primele demersuri pentru chemarea trupelor sovietice i-au aparţinut lui Silviu Brucan, din clădirea Televiziunii, încă din noaptea de 22 spre 23 decembrie 1989: „În TVR, dintre persoanele importante a rămas doar Silviu Brucan. Toată noaptea el a încercat să sune la Moscova oameni din anturajul lui Gorbaciov. A avut două convorbiri

în limba rusă, pe care eu nu o cunosc. După cea de-a doua, a venit foarte dezamăgit, însoţit de un fost director adjunct al TVR de pe vremea lui Everac. Ne-a zis: «Nu vor veni! Tovarăşii sovietici nu vor să trimită oameni, doar logistică»"[460].

A fost vehiculată mult timp ideea că fenomenul diversionist-terorist a avut drept scop crearea stării de spirit (terorii securiste) pentru a putea permite invazia sovietică şi pentru eliminarea fizică a lui Nicolae Ceauşescu. Din perspectiva datelor cunoscute pînă acum ele sunt mai degrabă iniţiative ale lui Silviu Brucan. În al doilea rînd, trebuie adusă în calcul şi impresia liderilor CFSN – Iliescu, Voican Voiculescu, Sergiu Nicolaescu, Roman – că la sediul CC s-a format un nucleu politico-militar alternativ, o grupare rivală constituită din Verdeţ, Dumitru Mazilu, generalul Guşă şi generalul Vlad. S-ar putea să fie motivul principal – dacă nu cel secundar, după nevoia de diversiune în sprijinul imaginii Armatei – pentru care le-au fost tăiate legăturile telefonice. Într-o întrevedere particulară din 14 august 2004, Gelu Voican Voiculescu arăta că şi ideea întreruperii legăturilor telefonice i-a aparţinut tot lui Silviu Brucan. De altfel, foştii lideri ai Securităţii – care indică fără dubii o listă de agenţi sovietici avîndu-l în frunte pe Silviu Brucan, alături de generalii Militaru, Logofătu, Kostyal, Pancea, Vasile Ionel, Nicolescu, Eftimescu însă niciodată, cu excepţia lui Brucan şi a lui Militaru, nu au produs vreo probă, nu au evocat vreun detaliu semnificativ al activităţii de trădare – sunt înclinaţi să dea întregului eveniment un aspect organizat. Iată de ce aglomerarea acuzelor pentru toate faptele suspecte, reprobabile sau chiar trădătoare pe numele celor doi agenţi dovediţi ai sovieticilor doreşte să inducă preexistenţa unui plan, a unui plan bine gîndit, complicat şi subtil, care ar fi cuprins toate mişcările dubioase pe care le-au făcut cei doi în complicitate cu ceilalţi. La o privire rece, distanţată de evenimente şi de patimile lor, este extrem de greu, dacă nu chiar total imposibil şi inutil, să-i acuzi pe Gelu Voican Voiculescu sau pe Petre Roman de premeditare, în conivenţă cu sovieticii. Fără a intra în detalii acum, este totuşi de semnalat că amîndoi,

460 *Jurnalul Naţional*, Nr. 3352/22 mai 2004, p. 7.

prim-ministru şi viceprim-ministru, au luat nişte măsuri total opuse intereselor sovietice în România atunci cînd au început să conducă guvernul. Amîndoi au plătit într-un fel pentru asta. Generalul Stănculescu, autorul unor manevre inteligente şi totodată periculoase înainte şi după lovitura militară dată în sediul CC, s-a orientat mai degrabă spre Occident, spre Marea Britanie şi Statele Unite. Ceilalţi, mai mărunţi, trebuie, obligatoriu, să acopere partea de oportunism a momentului. Altfel nu se poate, altfel nu este românește. Prin urmare, este mai prudent a crede că Uniunea Sovietică a căutat permanent şi prin mai multe metode, escaladate, îndepărtarea lui Ceauşescu şi declanşarea proceselor de transformare politico-economică a României după model gorbaciovist, dar serviciile sale secrete nu au putut prevedea haosul declanşat de revolta populară şi, mai ales, dispariţia partidului comunist în cîteva minute. Nu credem că sovieticii au fost atenţionaţi de faptul că Armata – pe care contau cel mai mult – va executa ordinele de represiune ale lui Ceauşescu, că se va expune atît de grav la Bucureşti şi apoi va avea nevoie de manevre complicate pentru a reveni în centrul Puterii. Factorul uman, impulsul personal nu este nici astăzi luat în calcul. Or, în astfel de momente şi acţiunea unui singur om poate schimba cursul evenimentelor. Sergiu Nicolaescu a făcut cîteva astfel de mutări care au modificat tendinţe, situaţii: îl salvează pe Ion Iliescu în balconul CC-ului, îi sperie pe membrii CFSN că este minată clădirea şi îi evacuează într-o altă locaţie, unde se vor lua deciziile cele mai importante; generalul Stănculescu hotărăşte din proprie iniţiativă cui să-i predea puterea, declanşează împreună cu viceamiralul Ştefan Dinu mecanismul de salvare a imaginii Armatei, dar şi salvarea lui personală; Silviu Brucan cere tăierea legăturilor telefonice ale Securităţii, conduce diversiunea prin Televiziune împotriva Securităţii, cere imperios executarea lui Ceauşescu, obţine prin şantaj arestarea generalului Iulian Vlad etc. Credem că toate aceste acţiuni au avut, pe fond, un suport strict personal. Nu întîmplător, aversiunea tuturor acestor oameni se unea într-un punct – Securitatea. Toţi avuseseră probleme grele cu ea – Ion Iliescu era cunoscut ca legătură a unor agenţi sovietici (Militaru, Ioniţă, Radu Nicolae) şi urmărit pentru miza pe care o

puneau sovieticii pe el; Silviu Brucan era un vechi agent sovietic care apucase să înţeleagă de la faţa locului ce este America, dar care convenea cu şeful unui stat străin (M.S. Gorbaciov) răsturnarea şefului statului său; Nicolae Militaru era dovedit, inclusiv prin autodenunţ (Dosarul „Corbii"), ca agent sovietic, situaţie pe care a adîncit-o prin încercările repetate de a contacta rezidenţele sovietice din România (la Bucureşti şi Constanţa); generalul Victor A. Stănculescu fusese în trecut informator al Securităţii, apoi, odată cu ascensiunea în ierarhia militară, a simţit-o în permanenţă în umbra sa şi i-a depistat unele din contactele dubioase, pe linie de spionaj, pe care le avea şi în Est, şi în Vest, iar în 1989 fusese avertizat oficial asupra legăturilor sale externe; Gelu Voican Voiculescu fusese anchetat de Securitate şi condamnat pentru o infracţiune de drept comun ridicolă, făcînd şi puşcărie. Trebuie precizat, totuşi, că Gelu Voican Voiculescu, aşa cum a mărturisit istoricului Marian Oprea la postul de televiziune DDTV, trecea frecvent şi fraudulos graniţa în Ungaria şi Iugoslavia înainte de revoluţie! El este asimilat grupului din jurul lui Aurel Dragoş Munteanu, aflat în legătura unor agenţi Mosad[461]. Singurul care nu avea dosar deschis la Securitate era Petre Roman, dar Petre Roman era puternic influenţat de soarta tatălui său în care Securitatea jucase un anume rol. Par a fi suficiente motive *personale* pentru ca oamenii aceştia să creadă că Securitatea a declanşat o acţiune pentru a-i îndepărta de la Puterea pe care puseseră mîna cu ajutorul Armatei. Dar aveau şi destulă minte să înţeleagă că nu puteau supravieţui la Putere cu Securitatea naţionalistă rămasă intactă în coasta lor, mai ales după ce a fost clar că în spatele grupului este URSS. Cu Armata în derută şi acţionînd total, dar total neprofesionist, cu un ministru al Apărării interesat de soarta sa, în primul rînd, şi cu fenomenul diversionist-terorist scăpat de sub control, nu găseau că există alt sprijin decît din două locuri:

1. Oamenii din stradă, care fie voiau să obţină ceva, fie credeau cu sinceritate că apără revoluţia, fie simţeau impulsul de neoprit de

[461] Este motivul real pentru care, după revoluţie, Gelu Voican a fost atacat vehement în publicaţiile naţionaliste ca evreu, agent Mosad, autor al asasinării lui Nicolae Ceauşescu printr-un act ritual etc.

a se da în acel *montagnes-russes* care pornise la vale odată cu evacuarea lui Ceauşescu din clădirea CC, pe care ei o considerau „fuga lui Ceauşescu";

2. Aliatul sovietic, Marea Putere tutelară.

Trebuie însă spus, cu toată claritatea, că orice chemare sau aprobare de chemare a unor trupe străine în ţară a fost şi a rămas în Istoria României un act de trădare naţională, repugnat de popor pentru totdeauna şi stigmatizat de cultura română cu un semn care nu se şterge niciodată.

Nu avem prea multe mărturii directe, de la martori oculari, despre cererea de intervenţie sovietică, pentru că au fost puţini martori şi pentru că, gestul făcîndu-se în sediul MApN, militarii care au văzut şi auzit îşi ţin gura. Generalul Guşă a hotărît însă să lase această mărturie dincolo de mormînt:

„General Ştefan Guşă: Eu rămîn cu imaginea asta a domnului general Militaru, nu ştiu ce vîrstă are acum (1992), dar atît de bine îmi amintesc: s-a aşezat lîngă biroul ministrului, într-un fotoliu, a pus mîna pe telefonul alb sau roşu, nu mai ţin minte exact...

Pavel Coruţ: Asta este foarte important.

General Ştefan Guşă: ... şi a cerut: «Maskva».

Pavel Coruţ: Adică cum a spus?

General Ştefan Guşă: A cerut legătura cu Moscova.

Pavel Coruţ: Da.

Generalul Ştefan Guşă: Exact nu ştiu ce-a cerut, nu mai reţin exact...

Pavel Coruţ: Deci a zis: «Alo, Maskva».

General Ştefan Guşă: ... dar n-am să uit, domnule general Militaru, niciodată accentul cu semnul moale, «al...» şi «ia bil», nu «bîl» cum zic ei, «generalul Militaru...» şi nu ştiu ce. Am dispărut imediat din birou, în orice caz, a fost un moment pentru mine...

Pavel Coruţ: Şocant.

General Ștefan Gușă: ... un pumn, da; cînd am auzit că vorbeşte în limba rusă...

Pavel Coruț: Şi că primul lucru pe care l-a făcut, a luat legătura cu Moscova.

General Ștefan Gușă: ... zic: «Domnule, dracu' m-a luat, acesta acum...»; mi-am dat seama că ceea ce se spunea despre el... de fapt, a fost momentul cînd mie mi s-a confirmat, dacă vrei – pentru că pînă atunci auzisem doar poveşti cu ce-a făcut, ce n-a făcut –, dar acum mi s-au confirmat zvonurile despre generalul Militaru, ăla a fost momentul.

Pavel Coruț: Cînd a luat legătura cu Moscova şi le-a adus aminte cine a fost?

General Ștefan Gușă: Că a fost nu ştiu ce, nu ştiu ce, că «Eu am fost comandantul Armatei...»

Pavel Coruț: Deci în momentul cînd el a început să povestească.

General Ștefan Gușă: Deci a făcut un fel de foarte scurtă, foarte scurtă...

Pavel Coruț: Biografie. Prin telefon."[462]

După toate probabilităţile, scena a avut loc în dimineaţa zilei de 23 decembrie, atunci cînd generalul Guşă a hotărît să părăsească sediul CC şi să se ducă la MApN. Situaţia pe care a găsit-o este cea descrisă mai sus. Potrivit martorilor oculari din rîndul militarilor, colonelul – ulterior generalul – Popa Florentin a fost acela care a năvălit în biroul lui Guşă, alertîndu-l asupra telefoanelor care se dădeau în URSS. Ion Iliescu neagă acest moment. Este însă singurul care îl neagă, toţi ceilalţi martori confirmîndu-l. Atît generalul Guşă cît şi alţi martori precizează că o legătură cu Moscova pentru a cere trimiterea de trupe sovietice a făcut şi Ion Iliescu. În timpul audierii sale la Comisia senatorială, generalul Ion Hortopan a afirmat următoarele:

„Dl Gabrielescu: (...) Domnule general, chiar ultima întrebare: aţi auzit dvs. o discuţie relativ la posibilitatea să chemăm trupele sovietice să ne ajute în situaţia aceea? Dar, pe cinstite să ne spuneţi.

[462] Veronica Daniela Guşă de Drăgan, *op. cit.*, p. 350.

Dl Hortopan: Da. În momentul acela greu, pe 23, s-a făcut o intervenţie în URSS. S-a dat un telefon.

Dl Gabrielescu: Cine?

Dl Hortopan: Domnul preşedinte Iliescu.

Dl Gabrielescu: De unde ştiţi?

Dl Hortopan: Am fost de faţă."[463]

Cu ocazia unei confruntări directe la MApN, în decembrie 1993, generalii Guşă şi Hortopan s-au lăsat timoraţi, afirmînd că nu l-au văzut personal pe Ion Iliescu dînd telefon la Moscova. Este posibil să fie adevărat: nu Ion Iliescu, personal, a sunat atunci la Moscova. Folosindu-se de amatorismul senatorilor şi jurnaliştilor, Ion Iliescu poate nega la infinit că nu *el* a chemat trupele sovietice, pentru că nu *el* a dat telefonul. Nu are nici o importanţă, de vreme ce era preşedintele CFSN, conducătorul noii puteri, cum s-a autointitulat, iar telefoanele s-au dat în prezenţa lui şi, mai mult ca sigur, cu acordul lui. Este o chestiune de responsabilitate. La fel, nici Nicolae Ceauşescu nu a împuşcat cu mîna lui revoluţionari la Timişoara sau Bucureşti. Fostul şef al DIA, viceamiralul Dinu, chiar dacă evită şi el să nominalizeze, dă anumite detalii, care însă nu mai lasă loc de interpretare. Legăturile cu sovieticii au fost stabilite „din cabinetul ministrului Apărării, *în prezenţa mai multor persoane* din organul provizoriu de conducere, creat cu o zi mai înainte"[464]. Prin urmare, teza conform căreia liderii CFSN au fost sunaţi de sovietici, şi nu invers, este falsă. Ştefan Dinu chiar subliniază: „În primul rînd, rezultă limpede că *ideea consultării Statului Major General rus în problema teroriştilor era o sugestie colectivă* a celor care au constituit cu o seară înainte conducerea provizorie"[465]. Brucan, Militaru, Iliescu sunt cele trei persoane care au cerut intervenţia militară sovietică, negociind – după cum explică în declaraţiile lor generalul Guşă, în interviul cu

---

463 Arh. SR, *Stenograma nr. 6/18.10.1993, Audierea generalului Ion Hortopan*, pp. 77-78.

464 Viceamiralul (r) Ştefan Dinu, *Transparenţe dintr-o viaţă condamnată la discreţie*, Bucureşti, 2005, p. 229.

465 *Ibidem*.

Pavel Coruţ, şi generalul Hortopan, în continuarea audierii sale – tipul de intervenţie: o brigadă, două brigăzi de trupe speciale, antiteroriste, după ce iniţial ceruseră **o intrare cu trupe.** S-a comentat la un moment dat că solicitarea de „ajutor" sovietic s-a limitat la una sau două formaţiuni de luptători antiterorişti sovietici, numai că declaraţiile grănicerilor arată cu totul altceva: „În **dimineaţa de 23 decembrie 1989,** cînd grănicerii erau în curs de aplicare a măsurilor menţionate mai sus *(punerea în alarmă a unităţilor*, n.a.), cu corecturile şi completările aduse în acea primă zi după ieşirea din totalitarism, şeful de stat major al Brigăzii de Grăniceri Iaşi, colonelul Gheorghe Apostol, a raportat colonelului Petre Geantă că împuterniciţii de frontieră sovietici s-au prezentat în Punctele de Control Trecere a Frontierei însoţiţi de mai mulţi ofiţeri de diferite arme şi au solicitat să li se comunice dacă România are nevoie de ajutor şi dacă este afectată situaţia la frontiera comună[466]. Grănicerii nu au motive să ascundă sau să modifice data la care a avut loc întîlnirea de la frontieră, deoarece toate aceste lucruri se consemnează în documentele oficale ale unităţilor. Prin urmare, este clar că cererea de intervenţie a unor forţe militare sovietice **terestre** s-a făcut prima dată în noaptea de 22 spre 23 decembrie şi a fost vorba, fără îndoială, de **trupe terestre**, deoarece formaţiunile, subunităţile antiteroriste sovietice intră în acţiune numai aeropurtat. Pentru asta trebuie să li se deschidă un aeroport, nu frontiera. Pe la frontiera de stat pot intra numai **trupe terestre,** motiv pentru care împuterniciţii sovietici ai frontierei lor de Vest, însoţiţi de ofiţerii comandanţi ai altor arme (tancuri, artilerie, geniu) – adică ai trupelor pregătite să intre, despre care viceamiralul Dinu afirmă că nu existau –, s-au prezentat pentru a se informa asupra existenţei ordinelor de permisiune a pătrunderii. Comandantul grănicerilor l-a căutat în sediul CC pe generalul Guşă şi nu l-a găsit (era deja la MApN), apoi s-a informat la MStM, de unde a primit ordin (indirect, dar tot de la Guşă) să respingă cererea sovietică. „Presat de timp, colonelul Geantă a redactat şi transmis la Iaşi următorul răspuns cu trei puncte care a fost dat sovieticilor:

---

466 General de brigadă (r) Sever Neagoe, *op. cit.*, pp. 372-373.

«1. România nu a solicitat ajutor militar nici unui stat; 2. Situaţia creată în ţară se rezolvă cu forţele proprii; 3. Dacă va fi necesar, vom solicita ajutor prin organele competente ale României»"[467]. Militarii sovietici „surprinşi de răspuns, au salutat şi, întorcîndu-se stînga-mprejur, au plecat în grabă, îndepărtîndu-se de frontieră". Această informaţie se leagă de celebra decizie a CFSN de a deschide frontierele pentru a permite intrarea de ajutoare umanitare. Este interesant că acestea aşteptau la frontieră – de exemplu, coloane franceze şi olandeze, la frontiera de Vest a României – încă din ziua de 22 decembrie, cînd Ceauşescu mai era încă în sediul CC. Este posibil ca generalul Guşă să fi avut anumite informaţii încă de timpuriu, încă de la Timişoara, pentru că el vine la şedinţa crucială din 22 decembrie, ora 16.00, la MApN şi cere expres închiderea frontierelor şi trecerea grănicerilor înapoi la Armată. Ştia povestea cu ajutoarele umanitare, sub acoperirea cărora puteau intra în ţară şi „musafiri nepoftiţi". Sergiu Nicolaescu mi-a declarat că a fost unul dintre aceia care au sunat în numele Frontului şi au cerut deschiderea frontierelor.

Petre Roman explică contextul psihologic al deciziei de chemare a sovieticilor, dar poziţia lui trebuie înţeleasă prin prisma participantului care nu cunoştea tot:

„Petre Roman: Au fost multe complicităţi. Erau *(teroriştii*, n.a.) poate un corp ataşat numai lui Ceauşescu, nu erau practic din Securitate. Poate că au fost organizaţi de Andruţa Ceauşescu. N-am decît supoziţii. Poziţiile lor de tragere erau bine gîndite din timp... la CC se trăgea de vizavi, de la Palat, la Televiziune, din casele din faţă, la MApN, din blocurile din faţă. Ne-au spus ulterior cei de la Armată că sunt de la Securitate.

AMS: Cine de la Armată?

PR: Militaru.

AMS: Prăpăd!

---

[467] *Ibidem*, p. 373.

PR: Asta este, ce puteam face atunci? Şi Brucan insista că sunt de la Securitate. Noi presupuneam că sunt de la Securitate, că sunt acele grupuri făcute de Ceauşescu. Toţi dictatorii aveau astfel de gărzi.

AMS: E posibil să existe aşa ceva şi generalul Vlad să nu ştie?

PR: Îl întrebam pe generalul Vlad: «Cine trage, domnule general?», şi el îmi răspundea: «Nu ştiu să vă spun». În momentele acelea toţi spuneau: «Să vină sovieticii, să vină oricine». Tatăl meu îmi spusese: «Nu avem ce aştepta de la Moscova, noi trebuie să ne îndreptăm către Vest...» Dar mulţi spuneau..., uitaţi-vă şi în cartea mea cu Pleşu ce spune Pleşu acolo..., «să vină oricine, numai să scăpăm de Ceauşescu.»“[468]

În faţa acestei situaţii, generalul Ştefan Guşă hotărăşte să respingă demersul liderilor CFSN şi ia iniţiativa de a-şi suna omologul sovietic pentru a opri intervenţia: „Mi s-a sugerat de către domnul Iliescu, domnul Militaru, domnul Voican şi cei care mai erau: «Domnule, ce facem? Nu vezi că e prăpăd, moare lumea, e omor, e scandal. Vă propunem să cerem ajutor, să chemăm o brigadă, un batalion. Cît are o brigadă? Cît are un batalion?». Probabil că este momentul în care pe undeva se poate spune că am intrat în panică. Nu voiam să transform România în al doilea Liban. Şi am spus-o foarte clar şi foarte ferm şi mai există şi azi martori, dacă n-or fi măsluiţi şi ăştia, dar nu cred pentru că există un Dumnezeu şi o dreptate. «Domnule, zic, faceţi o mare greşeală, o mare eroare, iar eu, cît voi fi şeful Marelui Stat Major al Armatei române, nu voi admite această treabă.» Probabil că am bătut şi cu pumnul în masă. Aşa este. Am fost nervos. Am fost nervos cu domnii care sunt acum în conducere cînd le-am spus: «Domnilor, aveţi o mare răspundere, v-aţi creat ad-hoc un guvern sau ce e. Faceţi ceva, daţi comunicate, spuneţi ceva românilor, poporului, pentru că e haos. Aţi zis că e vid. E vid, dar cît lăsăm vidul?». Poate a deranjat această treabă. De ce spun poate? Pentru că mi-am dat seama ce se întîmpla cu mine în viitor, în următoarele zile. Şi atunci i-am chemat la mine pe colonelul

468 Alex Mihai Stoenescu, *op. cit.*, p. 178.

Mircea şi cred că şi pe locotenent-colonelul Lungu. Nu! Am fost sunat de ataşatul militar sovietic Mihailov: «Tovarăşi, felicitări. E nevoie de ajutor?» «Nici un fel de ajutor, domnule! Nu avem nevoie de nici un fel de ajutor». Cînd ei au sugerat să le cerem ajutor, am intrat în panică. Şi atunci i-am chemat pe cei doi şi am spus: «Sună la Moscova. Cheamă-l pe Moiseev, şeful Marelui Stat Major sovietic, omologul meu». A răspuns Denisov, mi se pare, poate greşesc, sunt atîtea care s-au petrecut, şi am spus: «Domnule, noi nu avem nevoie de nici un fel de ajutor de la voi, reţineţi, de nici un fel de ajutor». S-a încercat, a doua oară, cînd eram în birou la mine, la Marele Stat Major: «Domnule, ce facem domnule, nu se termină! Moare lumea, panică, să chemăm...» Le-am spus: «Domnilor, eu v-am spus părerea mea. Nu accept, cît sunt eu şeful Marelui Stat Major, nici un fel de ajutor de la nimeni. Armata română şi noi ne vom rezolva singuri treburile»"[469]. Scena convorbirii telefonice purtate de generalul Ştefan Guşă cu sovieticii este confirmată şi de alt martor ocular:

„AMS: Aţi asistat la chemarea trupelor sovietice?

Romeo Cîmpeanu: S-a dat telefon şi la Ambasada URSS, şi la Moscova. Eu am fost prezent cînd au răspuns de la Moscova, cînd au dat ei telefon cu răspunsul la chemare. L-au chemat pe Guşă. Au discutat, mai pe românește, mai pe rusește. Doreau să ceară lămuriri dacă Marele Stat Major este de acord să participe şi ei cu unităţi de reprimare a teroriştilor. Guşă striga în telefon: «Stăpînim situaţia... În nici un caz... Stăpînim situaţia!». Ăia insistau, şi Guşă striga la ei că nu este cazul. Atunci i-au spus lui Guşă: «Uitaţi ce facem – Iliescu era lîngă Guşă şi i se traducea, i se relata ce spun ăia –, noi avem nişte unităţi specializate în antiterorism, vă trimitem numai unităţile astea». Militaru, de alături, a sărit: «Ei, din astea să ne aducă, că sunt bune». Guşă a strigat atunci: «Nimic, nici discuţie, tovarăşi. Stăpînim situaţia. Dacă apar probleme deosebite, vă apelăm noi». Guşă urla cît îl ţinea gura. Foarte ferm.

AMS: Cine mai era de faţă?

---

469 Veronica Daniela Guşă de Drăgan, *op. cit.*, pp. 62-63.

RC: Roman, Militaru, Brucan, Iliescu.
AMS: Ce reacţie au avut?
RC: Nici una. Apoi au trecut într-un birou alăturat."[470]

Generalul Guşă va fi sunat şi de ataşatul militar maghiar Şandor Arady, legătura generalului Stănculescu, oferind ajutor şi totodată citindu-i prin telefon lista *precisă*, *exactă* a staţiilor de transmisie ale Securităţii, pe care le obţinuse prin activitatea sa de spionaj, cu sprijinul evident al unui trădător român. Această informaţie, pe care Guşă o confirmă în mai multe rînduri, constituie o posibilă legătură logică cu planificarea anterioară a distrugerii Securităţii şi a diversiunii teroriste. Guşă a fost apoi apelat şi de ataşatul militar cehoslovac, Vatzic, care oferea muniţie. În casetele filmate la fostul sediu al CC şi pe care le-a văzut multă lume, generalul Guşă are două intervenţii telefonice, legate de subiectul pe care îl tratăm. Prima: cînd a auzit în receptor vorbindu-se în ruseşte, a trîntit telefonul şi a strigat: „Ce vor ăştia? Nu înţeleg"; o revoluţionară a asigurat apoi traducerea. A doua: tot prin telefon spunea cuiva, s-a înţeles că de la Marină: „Rade tot! Auzi, rade tot!", ceea ce era un ordin de deschidere a focului asupra elicopterelor anunţate că ar veni dinspre mare. Tentativa sovieticilor de a-l contacta în clădirea CC dovedeşte două lucruri: 1. Că solicitarea de intervenţie sovietică s-a făcut de la MApN devreme, înainte ca Guşă să ajungă la minister şi 2. Că urmare a acestui prim contact al sovieticilor cu el, Guşă a hotărît să plece la MApN pentru a prelua comanda.

Scena de revoltă a generalului Guşă ar trebui completată cu amănuntele aduse la lumină de Sergiu Nicolaescu, Petre Roman, Silviu Brucan, Gelu Voican Voiculescu, toţi martori oculari, care arată că şeful Marelui Stat Major a scos atunci carnetul de partid şi a strigat că rămîne fidel partidului care l-a format[471]. Gelu Voican Voiculescu a văzut scena astfel: „Guşă a scos carnetul de partid şi a urlat la noi: «Ăsta e viaţa mea, în ăsta cred şi n-am să-l trădez!»".

---

[470] Interviu din 4 februarie 2005, în arhiva autorului.
[471] Sergiu Nicolaescu, *Sergiu Nicolaescu acuză!*, Ed. PRO, Bucureşti, 1998, p. 23.

Avem tot temeiul să credem că scena este autentică, însă ideea că loialitatea generalului Guşă faţă de partidul comunist ar fi fost motivul real al îndepărtării sale din funcţie şi al înlocuirii lui cu agentul sovietic Militaru este o speculaţie postrevoluţionară. Vezi-Doamne, el era comunist, iar ei erau democraţi! Nu rezistă. Oprirea intervenţiei militare sovietice a fost cauza reală a îndepărtării lui Guşă. Nici Ion Iliescu nu l-a vrut, aparent dintr-un alt motiv: „Mai este chestiunea asta cu numirea lui Militaru. Cu Guşă nu se putea discuta. Era surescitat, nervos. A venit la mine pe 24 decembrie şi mi-a propus să mă adresez populaţiei la TV, ca să se retragă acasă, să nu mai stea pe străzi. Cum să fac aşa ceva, cum să propun populaţiei revoltate să se retragă? Şi i-am spus: «Eu circul, ies, dau de baraje de oameni, mă opresc tinerii, revoluţionari cu banderole, ne legitimează şi ne dau drumul. Dumneata nu ieşi, nu cunoşti starea de spirit. Cum să-i trimit acasă, cînd e revoluţia lor şi asta este singura noastră forţă?» Şi atunci ne-am dat seama că Guşă este instabil şi periculos. Pe Stănculescu am ezitat să-l numim. El nu lucrase în domeniul operativ, în armată. Şi nu cunoşteam detalii privind prezenţa sa la Timişoara. Militaru fusese şef al Marelui Stat Major, înainte de a fi înlăturat de Ceauşescu. Aceasta îi dădea un atu în plus. De aceea ne-am orientat spre el“[472]. Problema este că Ion Iliescu circula şi nu trăgea nimeni în el. În timpul canonadei de la Televiziune, cînd teroriştii trăgeau în tot ce mişcă, Marian Mierlă a fost martorul următoarei scene: „Am mers cu toţii în viteză spre Studioul 4, să citim proclamaţia. Mie mi-a fost foarte frică că ne vor împuşca prin pasarela *perfect luminată* şi foarte expusă care făcea legătura cu Studioul 4. Singurul care părea calm şi detaşat era Iliescu“[473]. Petre Roman descrie şi el scena de atac terorist pe timp de zi de la MApN:

„Petre Roman: (...) Din 23 dimineaţa, pe la ora 06.00, am fugit împreună cu Iliescu la MApN cu un TAB.

AMS: Pe cine aţi găsit acolo?

---

[472] Întrevedere din 2 decembrie 2004, Cotroceni.
[473] *Jurnalul Naţional*, Nr. 3352/22 mai 2004, p. 7.

PR: Era acolo toată lumea bună... Militaru, Guşă, Vlad, Eftimescu... Am ajuns pe la 06.30 – 07.00. Nu a fost propriu-zis o şedinţă, ci o discuţie, o analiză asupra situaţiei. Însă, atunci cînd am ajuns acolo, a început să se tragă în noi, asupra cabinetului ministrului. Era clar că erau lunetişti profesionişti, acţionau obiectiv-ţintă.

AMS: Trăgeau dimineaţa, pe lumină?!

PR: Da, trăgeau dimineaţa, pe lumină. Şi la Televiziune s-a tras pe lumină. La MApN ne ţineau sub foc, executînd foc periodic, intermitent."[474]

Nu există aşa ceva – atac terorist, care să se desfăşoare ziua, fără să fie ţintiţi şi loviţi comandanţii, liderii noii Puteri. Aceste situaţii întăresc imaginea de diversiune făcută în favoarea grupului instalat la Putere de Armată. Însă putem lua în calcul lipsa de experienţă a lui Petre Roman şi convingerea sa că asistă la un atac al fidelilor lui Ceauşescu. Există informaţii din interiorul MStM că generalul Guşă a încercat să convoace conducerea acestui organism pentru a trece la arestarea liderilor CFSN, ca autori ai chemării trupelor străine în ţară şi, sigur, ca trădători, însă fără succes. Şi această posibilă mişcare a generalului Guşă – perfect plauzibilă – a fost interpretată după revoluţie de unii dintre liderii CFSN ca fiind o încercare a lui de a da o contralovitură de stat, adică o contrarevoluţie, ei făcînd revoluţia. Este o altă speculaţie. Dacă generalul Guşă dădea lovitura asta, o făcea pentru că, în concepţia lui, în acel moment avea de a face cu un grup de trădători de ţară. Nu o făcea pentru reabilitarea partidului comunist sau pentru readucerea lui Ceauşescu la Putere. Iar cuvîntul lui Guşă, oricît ar părea de paradoxal, conta atunci, în primul rînd pentru sovietici. Am văzut cum îl întrebau insistent pe viceamiralul Dinu unde este generalul Guşă. Era o întrebare legitimă, deoarece în cadrul Tratatului de la Varşovia, care avea o reprezentanţă a Marelui Stat Major Aliat la Bucureşti, sovieticii cu generalul Guşă discutau. Generalul Guşă, în calitate de şef al Marelui Stat Major al Armatei române, era ofiţerul cu funcţia echivalentă, corespondentă funcţiilor

[474] Alex Mihai Stoenescu, *op. cit.*, p. 177.

de cooperare din cadrul Tratatului. În sistemul lagărului comunist, miniştrii Apărării erau priviţi ca funcţii politice. Armata, ca forţă militară, era reprezentată de Marele Stat Major.

Personalitatea generalului Ştefan Guşă nu trebuie supralicitată. Fiu de ţărani săraci din satul Spătaru, comuna Costeşti, judeţul Buzău, a fost unul din milioanele de români simpli şi fără orizont crescuţi de partidul comunist. Pentru mulţi copii de ţărani săraci, milităria, mai ales calitatea de ofiţer, era un ideal, reprezenta un uriaş salt social. Născut cu doar patru ani înainte de căderea României sub ocupaţie sovietică, nici fiul Mariei şi al lui Gheorghe Guşă nu a avut de ales regimul politic. La vîrsta de 17 ani, cînd începe viaţa bărbatului, Ştefan Guşă intră la Şcoala Militară de Ofiţeri Activi de Tancuri şi Auto de la Piteşti. Accesul în această celebră şcoală şi în garnizoana care fuseseră mîndria mareşalului Ion Antonescu i-a permis să-şi urmeze liniar şi complet pregătirea şcolară, alături de cea profesională. Educaţia lui a fost însă integral comunistă. A pornit de la *Caietele de studiu individual* editate de Secţia de Educaţie Politică a CC al PCR, în care tinerii cadeţi erau somaţi: „Gîndeşte-te la conducătorii Partidului nostru; în condiţiile mult mai grele pe care le crea activitatea ilegală, cînd însăşi deţinerea unei singure broşuri puteau s-o plătească cu viaţa, nu încetau nici un moment să studieze ştiinţa marxistă-leninistă, să adîncească studiul legilor de dezvoltare ale societăţii". Împănată cu citate din Marx şi Lenin, structurată după articolele din *Scînteia* şi publicaţiile de propagandă proprii ale Armatei, educaţia militarilor români nu le putea deschide o altă cale. Din 16 mai 1945 fusese înfiinţată Direcţia Superioară a Culturii, Educaţiei şi Propagandei de pe lîngă Ministerul de Război. În Instrucţiunile referitoare la drepturile şi obligaţiile DSCEP se arăta că una dintre misiunile sale este „dezvoltarea şi întărirea simţului de prietenie pentru Armata roşie şi Uniunea Sovietică" sau „supraveghează în modul cel mai strict purtarea morală a ofiţerilor şi trupei, luînd măsuri pentru a întări disciplina militară şi autoritatea comandantului"[475]. Cu astfel de bază educaţională, la 22 august

[475] Arhiva MApN, fond Ministerul de Război, Cabinetul Ministrului, Nr. 20240/ 16 mai 1945, p. 2.

1960 i se acordă gradul de ofiţer, locotenent în cadrul Forţelor Armate ale RPR. Între anii 1961 şi 1966, Ştefan Guşă a fost comandant de pluton şi de companie de tancuri la Şcoala Militară Superioară de Ofiţeri de Tancuri şi Auto din Piteşti, avîndu-l ca şef al şcolii pe Vasile Milea. Acesta a fost, din acel moment, conducătorul său de carieră. Potrivit unei versiuni, Guşă s-a aflat, din ordin, printre comandanţii de plutoane de tancuri chemaţi de Nicolae Ceauşescu în anul 1962 pentru înăbuşirea răscoalelor ţărăneşti din Argeş, comandant al coloanei de tancuri şi autotunuri deplasat la chemarea secretarului CC fiind colonelul Vasile Milea. Generalul Spiroiu, martor al evenimentului din 1962, afirmă că la acea dată Guşă era detaşat la Craiova. Să fim bine înţeleşi: Ştefan Guşă a fost un ofiţer de excepţie din punct de vedere profesional, un tanchist de elită şi un comandant militar cu calităţi incontestabile. După ajungerea lui Nicolae Ceauşescu la conducerea ţării şi declanşarea propagandei comunist-naţionaliste, nimic, nici un semn de îndoială nu a împiedicat formarea sa ca naţionalist matur. Numirea sa în funcţia de prim-adjunct al ministrului Apărării Naţionale şi şef al Marelui Stat Major (25 septembrie 1986) a avut loc în condiţii speciale, fiind ales de generalul Milea pentru această funcţie, odată cu alegerea aceluia drept succesor al generalului Olteanu. Puternic marcat de moartea generalului Milea, pe care o considera şi el, ca şi mulţi alţi generali ai Armatei României, ca fiind ordonată de Ceauşescu, Ştefan Guşă ni se prezintă astăzi, după mai bine de un deceniu, profund derutat de ceea ce se întîmpla. S-a dus la Televiziune, în loc să vină direct la conducerea Armatei, la sediul MApN, a acceptat preluarea puterii de către Ion Iliescu, a ascultat ordinul acestuia de a se instala în clădirea CC-ului, în loc, din nou, să rămînă la locul lui de comandă, s-a întors şi a descoperit că noua putere cheamă trupele sovietice în ţară. De abia atunci a reacţionat, strigîndu-şi, la fel de nepotrivit, dar sincer, loialitatea sa faţă de comunism, mai bine zis faţă de comunismul pseudonaţionalist, care îl adusese la gradul de general şi la funcţia de şef al MStM, încă de foarte tînăr.

Motivele pentru care sovieticii nu au dat curs cererilor repetate ale echipei Brucan-Militaru-Iliescu au fost două:

1. Pericolul ca, fără acordul de pătrundere al şefului Marelui Stat Major român, trupele sovietice să fie întîmpinate cu foc, şi în România să se declanşeze un conflict militar deschis, care nu mai putea fi tratat drept o luptă a fidelilor lui Ceauşescu împotriva revoluţiei, ci ca o luptă de apărare a Armatei împotriva unei invazii străine.

2. Sovieticii nu aveau nevoie de o intervenţie cu trupe, deoarece aveau suficiente forţe infiltrate deja în ţară, forţe speciale de intervenţie disimulate în coloane de turişti în tranzit şi care aşteptau un semnal.

Contactat de la frontiera de Est, generalul Guşă va suna la Iaşi, la comandamentul diviziei mecanizate, întăreşte ordinul de trecere la apărare pe Prut. Acelaşi lucru se petrecea şi la frontiera de Vest. Concentraţi asupra forţelor auxiliare păstrate de Milea în oraşele zonei de Vest – Oradea, Timişoara, Arad –, nu trebuie să uităm că forţele combatante, marile unităţi, erau în stare de alarmă pentru trecerea la acoperirea frontierelor încă din 17 decembrie seara. Nu putem confunda unităţile auxiliare folosite în oraşe la represiune sau pentru menţinerea ordinii cu grosul trupelor Armatei române care se afla în dispozitivele de apărare din apropierea frontierelor, în afara oraşelor. Într-o convorbire cu generalul Cioară, avută la Cluj în 1997, acesta mi-a relatat că el este acel ofiţer contactat de sovietici prin intermediul grănicerilor şi că generalul Guşă i-a strigat în telefon: „Treci în poziţie de luptă şi nu laşi nici un picior de rus în ţară! Mori acolo, pe brazdă!“ Este posibil ca generalul Cioară să mai exagereze, dar este deasupra oricărui dubiu – inclusiv din constatări personale – că, sub conducerea lui Guşă, Armata ar fi ripostat la orice intrare de trupe sovietice în ţară. Guşă era conştient de riscul enorm pe care şi-l asuma, motiv pentru care a făcut toate acele demersuri de a bloca telefonic cererea de „ajutor“ trimisă de liderii CFSN sovieticilor. Fermitatea lui trebuie însă nuanţată, el însuşi fiind derutat şi panicat – cum singur recunoaşte – la ideea că un soldat sovietic omorît înseamnă război cu URSS, motiv pentru care a dat şi ordine contradictorii. De exemplu, mai întîi a cerut artileriei antiaeriene să nu doboare elicopterele sovietice anunţate că pătrund în spaţiul nostru aerian, pentru ca

apoi, cînd a început să înţeleagă un anumit joc, să ordone doborîrea lor fără nici o ezitare.

Interesant este că şi francezii, şi americanii au oferit atunci ajutor. Sergiu Nicolaescu a afirmat că el a vorbit la telefon cu Ambasada Franţei, de unde i s-a comunicat că pe teritoriul Ungariei, în faţa Oradei, se află o unitate specială de intervenţie a forţelor antiteroriste franceze, compusă din 90 de luptători. Doina Cornea a confirmat că, într-un dialog cu ambasadorul Franţei în România, acesta oferise ajutorul militar evocat de Sergiu Nicolaescu. Este evident că militarii francezi nu apăruseră acolo peste noapte, ci făceau parte din planul intervenţiei complexe din România, aprobat la Kiev între Gorbaciov şi Mitterrand. De altfel, în volumul său de analize asupra prăbuşirii Cortinei de fier, André Fontaine arată că în decembrie 1989 a existat un dialog telefonic între secretarul de stat american James Baker şi colegul său francez, Roland Dumas, în care demnitarul francez l-a informat că a pus la dispoziţia noii puteri de la Bucureşti „o brigadă de voluntari“[476]. „Voluntarii“ erau luptători de comando ale trupelor speciale de intervenţie ale Franţei. Ungaria i-a încartiruit, hrănit, pregătit informativ pentru intervenţie. În acelaşi context, printr-un intermediar – o cunoştinţă comună –, Corneliu Bogdan l-a informat telefonic pe Petre Roman că Ambasada Statelor Unite pune la dispoziţie unităţii antiteroriste (nu putea fi decît USLA) arme perfecţionate, aparate de vizare şi ochire pe timp de noapte, veste antiglonţ. Petre Roman i-a comunicat imediat lui Ion Iliescu oferta americană. Ion Iliescu a răspuns scurt: Nu!

Acest subiect, al chemării forţelor militare sovietice în ţară şi al posibilei intervenţii militare în România, este dominat totuşi de o contradicţie. Ca români obişnuiţi cu eternul pericol de la Est, cu înşelătoriile şi scamatoriile diplomatice ale Rusiei şi URSS-ului, cu atitudinea de forţă şi superioritate, pe care ambele sisteme politice cunoscute de marele inamic de la Petrograd sau Moscova au exersat-o în relaţiile cu România, avem tentaţia de a pune mereu la îndoială, cu justificată neîncredere, declaraţiile Kremlinului. Altfel

476 André Fontaine, *op. cit.*, p. 512.

spus, în subiectul nostru, nu credeam în declaraţiile pacifiste ale lui Mihail Gorbaciov, care anunţase că s-a renunţat la doctrina Brejnev şi că URSS nu va mai interveni militar în statele comuniste satelite. Motiv pentru care, acuzîndu-l pe Ion Iliescu de chemarea trupelor sovietice, anulăm implicit şi veridicitatea declaraţiilor neintervenţioniste ale lui Gorbaciov. Cum se împacă declaraţiile categorice de neintervenţie ale lui Gorbaciov cu mărturiile pe care le avem despre intenţia de a interveni totuşi în România? De ce Moscova respinge oferta americană de acord asupra unei intervenţii militare şi în acelaşi timp comandanţii unităţilor militare sovietice se prezintă la frontieră? Probabil că răspunsul corect se află numai în arhivele KGB şi GRU. Noi vom încerca o explicaţie logică.

Serviciile secrete sovietice au contribuit substanţial la promovarea, declanşarea şi conducerea reformelor iniţiate de Mihail Gorbaciov. Era chiar obligatoriu, pentru a putea controla fenomenul. Aşa cum arătam anterior, fenomenul a fost scăpat de sub control, n-a putut fi ţinut în limitele planificate – *perestroika* a eşuat. Nicolas Werth arăta recent că „*perestroika* a bulversat o economie aşezată pe coerciţie, pe corupţie – indispensabilă pentru a «unge rotiţele» unei economii planificate – şi pe absenţa instituţiilor juridic credibile care să garanteze exerciţiul dreptului de proprietate, care să permită libera stabilire a unor contracte fiabile, care să asigure reglementarea mijloacelor şi execuţiei deciziilor, fără de care nu poate exista nici măcar schiţa unei economii de piaţă“[477]. Semnele clare ale eşecului se vedeau încă de la începutul anului 1989. Faptul că Ceauşescu observase cu precizie acest adevăr, faptul că pe fond avea dreptate, nu trebuie să ne arunce în plasa curentului neoceauşist, care încearcă să facă din fostul dictator român o victimă care a murit cu dreptatea în braţe. Crimele sale nu vor fi prescrise niciodată de Istorie. Pentru România, problema se pune într-un singur fel – momentul Gorbaciov a fost **o mare, o uriaşă oportunitate.** Ceea ce analizăm noi este felul cum a reuşit România să profite de ea şi cum a ieşit din sistemul comunist

[477] Nicolas Werth, *Histoire de l'Union soviétique. De l'Empire russe à la Communauté des Etats indépendants, 1990–1991*, Ed. Press Universitaires de France, Paris, 2004, p. 551.

pe portiţa întredeschisă de Gorbaciov – spion sau nu occidental. Avem tot mai multe semnale că, în momentul în care eşecul *perestroikăi* a fost vizibil şi dezorganizarea generală a URSS a devenit o tendinţă imposibil de oprit, atît KGB-ul cît şi Armata sovietică au încercat să ia măsuri de împiedicare a dezastrului. Tot atunci, mai precis în iarna anului 1988–1989, la scurt timp după numirea lui Vladimir Kriucikov la conducerea KGB (octombrie), a fost concretizată printr-un dosar ipoteza acţiunii deliberate de distrugere a URSS de către Mihail Gorbaciov, ca agent occidental. Pentru anul 1989, care ne interesează pe noi, trebuie să luăm în calcul acţiuni, independente de Mihail Gorbaciov, ale KGB şi GRU, acţiuni al căror final este marcat de puciul din august 1991. Nu insinuăm că cele două mari servicii de informaţii ale URSS nu mai ascultau de Mihail Gorbaciov sau de conducerea politică, ci că **operaţionalizau acţiuni care nu se conformau indicaţiilor politice ale acestuia.** Una dintre cele mai importante acţiuni a fost aceea de a promova colaboratori şi agenţi ai lor în funcţiile de conducere ale statelor comuniste europene, cunoscuţi ca reformatori naţionali. Gorbaciov avea o atitudine rezervată faţă de aceştia, dorind să sublinieze că răsturnările de putere din Europa de Est sunt naturale şi nu au altă legătură cu el decît mesajele de eliberare pe care le dădea în fiecare capitală a lagărului. „Cu obstinaţie – explică Andrei Graciov, asistentul şi purtătorul său de cuvînt –, el evita toate contactele oficiale şi chiar oficioase cu reformatorii. A fost în van că agenţii lui Kriucikov introduşi în sînul elitei conducătoare a ţărilor socialiste, ca şi «comisarii» sovietici pe chestiuni de securitate ataşaţi acestor regimuri îl făceau să înţeleagă că sunt gata să utilizeze «levierele de influenţă» pregătite pentru astfel de situaţii. A fost, de asemenea, în van că Lihaciov, după o vizită în RDG şi Cehoslovacia, a sunat clopotul de alarmă în timpul unei plenare a Comitetului Central şi a denunţat abandonarea poziţiilor socialismului mondial şi trădarea prietenilor de către Moscova. De asemenea, tot în van, Departamentul Internaţional al CC, condus de Falin, i-a prezentat secretarului general sugestii asupra manierei de a-i ajuta pe «prieteni» să treacă fără prea mari daune zonele de turbulenţă în care i-au băgat «fratele mai mare sovietic», determinîndu-i să reformeze acel

socialism, care lor li se părea încă viabil. Gorbaciov rămînea inexplicabil impasibil şi imperturbabil“[478]. Este tulburător pentru noi să fim nevoiţi a privi cu atenţie şi interes opiniile lui Gheorghe Goran, fostul şef al Securităţii Municipiului Bucureşti, care le-a spus senatorilor români: „Gorbaciov a fost spion. Uitaţi-vă că, după ce l-au folosit, nu mai dă nimeni nici o ceapă degerată pe el“. În acel an 1989, pe rînd şi împreună, James Baker (în numele lui George Bush sr.), John Major, François Mitterrand şi Helmuth Kohl îi dăduseră lui Mihail Gorbaciov garanţii ferme că „NATO nu va avansa nici măcar un deget mic de la picior spre Est“[479]. Spre norocul nostru, Gorbaciov a crezut treaba asta.

Petre Roman este omul politic român care a atras atenţia că, în privinţa implicării sovietice în evenimentele din decembrie 1989 din România, trebuie să luăm în calcul o poziţie şi o acţiune diferită a lui Gorbaciov şi a serviciilor secrete. Aceasta este motivaţia plauzibilă pentru declaraţiile oficiale ale lui Gorbaciov şi Şevardnadze de neimplicare în România, în timp ce unităţile de comando Spetnaţ se poziţionaseră în principalele oraşe ale României şi în Capitală, acţionau la Timişoara şi la Bucureşti, participau la diversiunea teroristă în sprijinul nucleului de „prieteni“ condus de Ion Iliescu. Ca atare, Ion Iliescu se poate apăra la infinit cu declaraţii oficiale sovietice la nivelul cel mai înalt – Gorbaciov chiar declara: „Noi putem influenţa esenţial ţările socialiste numai prin exemplu“ –, asta nu exclude existenţa operaţiunilor conduse de KGB şi GRU în decembrie 1989, şi după, în România. Astăzi avem probe concludente asupra implicării fundamentale şi masive a serviciilor de spionaj sovietice în cel puţin trei cazuri: Cehoslovacia (KGB), Bulgaria (GRU) şi România (KGB şi GRU). Drumurile paralele ale politicii sovietice, conduse independent de Gorbaciov şi de serviciile secrete, s-a unit apoi într-un loc – puciul din 19 august 1991, după care „pe 28 august 1991, Colegiul de conducere al KGB a fost dizolvat, unităţile de luptă ale acestuia au fost transferate la Ministerul Apărării *(la fel ca în România!,*

---

478 André Fontaine, *op. cit.*, p. 255.

479 Andrei Gratchev, *Le mystère Gorbatchev. La Terre et le Destin*, Ed. Du Rocher, Paris, 2001, p. 255.

n.a.) şi a fost înfiinţată o comisie de anchetă care să lămurească rolul KGB în cadrul tentativei de lovitură de stat“[480]. În rechizitoriul care a însoţit decizia aceasta, în afară de acuzaţia de complot, se afla şi acuzaţia că KGB-ul a acţionat fără aprobarea Biroului Politic al CC al PCUS. Andrei Graciov precizează, de altfel, că „KGB-ul, care pînă în acel moment nu a vrut să dea ocazia unor suspiciuni de ingerinţă, a făcut totuşi tot posibilul «pentru a înclina balanţa în favoarea noii puteri din România»“[481]. Observaţia lui Petre Roman este pertinentă – serviciile secrete sovietice au lucrat fără aprobare politică. De asta s-au şi ferit atîta. La solicitările insistente de intervenţie ale lui Brucan, Militaru, Iliescu, a răspuns Armata sovietică. Ea însă a răspuns prudent, oscilînd între trimiterea unei unităţi de comando (ca şi francezii) sau a unui sprijin logistic (ca şi americanii). Acum nu mai are importanţă. Nu mai contează nici faptul că americanii, pe care bunicii şi părinţii noştri i-au aşteptat cu ochii ridicaţi spre cer din interiorul împrejmuirilor ghimpate, ne-au răspuns la această chemare după 50 de ani cu o solicitare către sovietici să mai invadeze o dată România.

Important este că n-au intrat. Important este că şeful MStM – comunist, naţionalist cum era el – s-a opus. Important este gestul de chemare a trupelor sovietice în România de către Brucan, Militaru şi Iliescu, gest care rămîne în Istorie şi nu poate fi şters cu nici o scuză.

---

480 Cristian Troncotă, *Careul de aşi. Serviciile secrete ale Marii Britanii, SUA, Rusiei şi Israelului*, Ed. Elion, Bucureşti, 2003, p. 157.

481 André Fontaine, *op. cit.*, p. 511.

Capitolul XIII

EXECUTAREA ŞEFULUI STATULUI, NICOLAE CEAUŞESCU

Motto:

Iustinian este raza de soare a imperiului. El singur, prin rîvna şi înţelepciunea lui, a ridicat din temelii bunăstarea oamenilor.

PROCOPIUS DIN CAESAREA (Despre zidiri, anul 555 d.Hr.)

Iustinian n-a fost om, ci duh necurat în chip de om, cum am mai spus: e lucru dovedit şi poate judeca oricine după mulţimea răutăţilor pe care le-a adus pe capul oamenilor.

PROCOPIUS DIN CAESAREA

(Istoria secretă, anul 558 d.Hr.)

Dacă data de 23 decembrie 1989 va rămîne ca ziua în care grupul Ion Iliescu a cerut intervenţia militară sovietică în România, 24 decembrie este ziua şedinţelor CFSN în care s-a încercat fixarea Securităţii ca autoare a fenomenului terorist şi a fost hotărîtă executarea soţilor Ceauşescu. Un instantaneu fotografic al grupului Iliescu din acea zi n-ar putea niciodată să surprindă situaţia reală în care se aflau membrii din conducerea CFSN la sediul MApN. Erau înconjuraţi de militari nesiguri şi înspăimîntaţi, care trăgeau furibund în cele trei simulatoare plasate în apartamente din blocurile opuse sediului şi care, după ora 21.00, făceau de cîteva ori plici! plici! – abia se auzeau, după care amuţeau ore în şir. Se mai aflau în jurul lor, în birourile MStM şi ale Ministerului, tot felul de generali şi ofiţeri superiori derutaţi, avînd pe conştiinţă crimele de la Timişoara şi Bucureşti, un vinovat mai puţin (Milea), un general Ştefan Guşă violent şi acuzator, care încerca să adune conducerea MStM pentru a-i aresta pe liderii CFSN, un general Victor Stănculescu, care le oferise puterea, în stare de orice, dar, înlăturat de la comandă, nu mai comunica cu ei, în schimb lucra de zor cu cei de la DIA. Un lider ezitant – Ion Iliescu –, prizonier al umanismului socialist şi al sistemului din care era nevoit să iasă pe teren necunoscut, nu avea

capacitatea să pună ordine în stat. În imediata lui apropiere se agitau două categorii de asociaţi şi un tînăr idealist. Asociaţii: Silviu Brucan şi Nicolae Militaru, doi reprezentanţi ai subversiunii externe, ai Uniunii Sovietice, încărcaţi de ură şi urmăriţi de răzbunare personală, pe de o parte, Gelu Voican Voiculescu şi Sergiu Nicolaescu, pe de altă parte, doi oameni de acţiune dispuşi la orice sacrificiu pentru victorie, goniţi spre acte-limită de teama eşecului. Alături, un pro-occidental Petre Roman, care credea că, odată cu dispariţia lui Nicolae Ceauşescu, în România se poate instala democraţia.

De fapt, în zilele de 23 şi 24 decembrie 1989, la nivelul conducerii provizorii a ţării, se confruntau două lanţuri logice. Unul pornea din gîndirea generalului Ştefan Guşă: Ceauşescu a fost îndepărtat, s-a constituit o nouă conducere, s-a produs haos, acesta trebuie oprit, oamenii trebuie să se ducă acasă, Armata şi organele Ministerului de Interne trec la restabilirea ordinii, iar noua conducere trece la gestionarea Puterii – socialiste!, Guşă nu vedea dincolo de sistem –, rezolvînd problemele politice, economice şi sociale ale statului. Acest lanţ logic a fost întrerupt de constatarea că nucleul central al CFSN-ului chema trupe sovietice în ajutor. Generalul Guşă a oprit intervenţia sovietică printr-o atitudine fermă, apoi a încercat să-şi organizeze un corp de ofiţeri din MStM cu care să-i reţină pe liderii CFSN – consideraţi de el deja trădători de ţară –, urmînd a apela la grupurile politico-militare constituite la nivel judeţean pentru a restabili ordinea. Planul lui a eşuat dintr-un singur motiv: subordonaţii săi, în frunte cu adjunctul general-locotenent Eftimescu, s-au considerat trecuţi în subordinea lui Nicolae Militaru, executau ordinele acestuia şi recunoşteau autoritatea grupului politic condus de Ion Iliescu. Oficial, atitudinea ofiţerilor este interpretată ca fiind „o dovadă a trecerii Armatei de partea revoluţiei“, dar cine cunoaşte mediul militar ştie că ofiţerii erau panicaţi, dezorientaţi, speriaţi de consecinţele implicării criminale a Armatei de către Ceauşescu în represiune şi, mai ales, disperaţi să găsească un factor politic în stare să-şi asume responsabilitatea şi să le asigure liniştea. Contraamiralul Aron, fost coleg şi prieten cu Sergiu Nicolaescu, îl va pune în gardă pe acesta asupra intenţiilor generalului Guşă de a-i aresta. A fost şi o

reacţie de oportunism. Generalul Guşă va caracteriza atitudinea ofiţerilor din Marele Stat Major astfel: „Lingerea, dragă, lingerea, lingăi, că pot să le spun aşa. Lingăii imediat m-au trecut pe linie moartă şi au trecut să-l lingă *(pe Militaru*, n.a.)“ În al doilea rînd – un lucru pe care cei care nu sunt familiarizaţi cu mediul militar nu-l înţeleg –, faptul că Nicolae Militaru avea un grad mai mare şi i-a reproşat, la un moment dat, că nu a trecut pe la nivelul armată de arme întrunite l-a blocat pe Guşă. Pur şi simplu psihologia cazonă, mult amplificată în perioada comunistă, punea numirea generalului Ştefan Guşă, un profesionist al armelor cu convingeri naţionalist-comuniste, la conducerea MStM în umbra unei formalităţi, a unui obicei rămas de la regulamentele şi ierarhiile Armatei Roşii. Prizonier al acestei mentalităţi cazone, generalul Ştefan Guşă nu mai reacţionează, considerîndu-se probabil vinovat că fusese avansat peste alţi generali, mai bătrîni, la conducerea MStM.

Al doilea lanţ logic era al grupului din jurul lui Ion Iliescu: Ei credeau că Ceauşescu este încă în viaţă, sub controlul lui Stănculescu, în timp ce ei se află în sediul MApN printre militari nesiguri, se confruntă cu un şef al MStM rusofob, pe afară acţionează nişte forţe fidele fostului dictator, populaţia luptă în stradă zi şi noapte pentru apărarea revoluţiei, dar, pe măsură ce trece timpul, se radicalizează, cerînd abolirea comunismului – situaţie amplificată, paradoxal, tocmai de diversiunea teroristă –, grupul nu poate avea încredere în şeful Securităţii şi pentru că este ce este, dar şi pentru că ar putea descoperi cine sunt teroriştii, apoi mai este şi individul care ştie cine sunt ei în realitate, pentru ca, în sfîrşit, sentimentul de fragilitate a Puterii obţinute să se transforme în panică.

În apropierea orelor de amiază ale zilei de 23 decembrie, generalul Guşă a fost chemat de liderii CFSN la MApN pentru a prelua efectiv funcţia de şef al MStM şi pentru a opri haosul care domnea în comunicaţii, ordine militare şi în dispunerea forţelor. La plecare îi spune generalului Vlad: „Pe Eftimescu ăsta, dacă scap, îl împuşc cu mîna mea“. Generalul Iulian Vlad a vrut să-l însoţească, dar revoluţionarii din sediul CC i-au cerut să rămînă pe loc, fie pentru a putea fi siguri că nu-i trădează, fie pentru că era ultima personalitate a statului

care mai rămăsese cu ei. Guşă va găsi mai întîi un Mare Stat Major care nu-l mai asculta, subordonaţi care îi raportau lui Militaru, un şef al Direcţiei Informaţii care lucra cu generalul Stănculescu, apoi pe acei civili conduşi de Ion Iliescu dînd telefoane la Moscova pentru a chema o brigadă – două de paraşutişti sovietici. Au urmat scene repetate de conflict între Guşă şi liderii CFSN în privinţa chemării sovieticilor şi orele în care generalul i-a sunat pe rînd pe şefii de state majore din URSS, Bulgaria, Ungaria, Cehoslovacia, pentru a le transmite personal că Armata română nu are nevoie de ajutor. A intervenit apoi dialogul cu ofiţerul Cioară de la Iaşi, care i-a comunicat prezenţa reprezentanţilor Armatei sovietice la frontieră şi intenţia acesteia de a pătrunde cu trupe:

„Pavel Coruț: Ce-a spus Cioară?

General Ștefan Gușă: Mi-a spus că are informaţii şi de la grăniceri, că se pregătesc să intre în România, cu blindate, cu elicoptere. Şi i-am spus...

Pavel Coruț: Dinspre Est, dinspre URSS.

General Ștefan Gușă: Dinspre Est, asta-i realitatea.

Pavel Coruț: Dinspre defuncta URSS.

General Ştefan Guşă: Defuncta URSS, da. Şi i-am spus: «Muriţi pe brazdă, nu trece nimic!» Nu trece nimic, cam aşa a fost.“

În după-amiaza zilei de 23 decembrie 1989 la sediul MApN au avut loc mai multe confruntări verbale violente. Generalul Ştefan Guşă – aşa cum am arătat – a găsit ca intolerabil haosul din sediul conducerii Armatei, apoi a dat peste grupul Iliescu într-o şedinţă, Nicolae Militaru ocupînd locul şi biroul ministrului Apărării. Guşă ar fi întrebat: „Ce şedinţă e asta şi pe mine nu m-aţi chemat?“ A urmat scena descoperirii de către şeful MStM a apelurilor repetate făcute de Ion Iliescu şi Silviu Brucan la intervenţia militară sovietică şi reacţia violentă a generalului. Iulian Vlad, ajuns şi el la MApN i-a reproşat dur lui Stănculescu întreruperea legăturilor telefonice şi s-a mulţumit cu răspunsul că Pintilie a făcut totul de capul lui. Apoi, împreună cu generalii Guşă, Vasile, Hortopan şi Cîmpeanu s-a retras în cabinetul

generalului Nicolescu, unde au început să lucreze pe hărţi la un plan pentru prinderea teroriştilor. Silviu Brucan, venit la sediul MApN, descoperă cooperarea între Armată şi Securitate chiar în sediul Armatei şi în prezenţa noii conduceri. „Pe acest fundal, imaginaţi-vă că operaţiunile militare ale Armatei împotriva teroriştilor se aflau în mîinile a doi generali: Guşă Ştefan, care abia se întorsese de la Timişoara, unde fusese trimis de Ceauşescu ca să înece în sînge rebeliunea, şi Vlad Iulian, şeful Securităţii. Cînd, ajungînd la Ministerul Apărării, mi-am dat seama de acest lucru, am avut un şoc. Mi s-a spus că generalul Vlad se alăturase revoluţiei şi că ar coopera perfect cu generalul Guşă, ceea ce nu mă mira: amîndoi fuseseră membri ai Comitetului Central, bucurîndu-se de încrederea lui Ceauşescu. Dar să laşi soarta revoluţiei în mîna acestora doi mi s-a părut un lucru incredibil. Doar îl cunoşteam bine pe generalul Vlad, din timpul celor două luni de arest şi investigaţie la Securitate. El era de departe cel mai inteligent şi mai şiret general, cu un cap deasupra celorlalţi. De aceea am spus că trebuie să testăm loialitatea lui, cerîndu-i să facă o declaraţie publică care să conţină un ordin explicit dat trupelor sale să înceteze focul şi să se predea armatei. El a făcut această declaraţie la Radio; la Televiziune nu s-a mai dus, dar deşi eu scrisesem cu mîna mea un bilet în care era această frază-cheie: «Încetaţi focul şi predaţi-vă Armatei», generalul Vlad a omis să o menţioneze în declaraţia sa“[482]. Este o versiune care ascunde existenţa înregistrării video din sediul CC, nedifuzată de Televiziune, probabil din acelaşi motiv: generalul Vlad nu avea cum să ordone subordonaţilor săi „încetaţi focul şi predaţi-vă armatei“, atît timp cît nu trăgeau ai lui. A doua zi Silviu Brucan a provocat o nouă confruntare, aplicînd un şantaj asupra lui Ion Iliescu: „Dragă Ioane, eu îmi iau pălăria şi plec. Eu nu pot coopera cu şeful Securităţii. Dacă tu poţi, este privilegiul tău“. În declaraţiile sale, Silviu Brucan vorbeşte de un „consiliu de război“ care l-ar fi judecat pe generalul Vlad. Într-o scrisoare deschisă adresată lui Silviu Brucan în februarie 1990, generalul Guşă a contestat existenţa acelui „consiliu de război“ şi a denunţat intenţia

[482] Silviu Brucan, *op. cit.*, p. 22.

de răzbunare personală a acestuia: „De fapt, domnule Brucan, nu aţi spus adevărul nici în legătură cu generalul Vlad. Ştiţi foarte bine că n-a fost nici un Consiliu de Război care să-l judece. Aţi dorit să plătiţi nişte polițe, iar timpul vă presa“[483]. După 15 ani, Ion Iliescu a rememorat acel moment, arătînd adevărata semnificaţie a scenei:

„Ion Iliescu: Exista o suspiciune, poate exagerată, din partea lui Brucan asupra lui Vlad, care îl interogase personal pe Brucan. Dar mie Vlad mi s-a părut atunci de bună-credinţă. Vlad explica logic şi Brucan căuta să-l scoată vinovat, pentru că nu ne dădea o explicaţie plauzibilă – cine sunt aceşti teroriştii. Între timp, se făcuse verificarea formaţiunilor acelea ale lui Ardeleanu, asupra cărora s-a îndreptat, în primul rînd, suspiciunea.

AMS: USLA.

II: Da. În urma verificării, toţi erau în unităţi. Era clar. Totuşi, Brucan a continuat să-l suspecteze pe Vlad că ar cunoaşte, dar nu vrea să colaboreze.

AMS: Omul ăsta a făcut patru ani de puşcărie.

II: Pentru altceva.

AMS: Tot răzbunare. Dar a fost arestat la MApN.

II: Nu am putut să opresc atunci asta. Nu vă daţi seama în ce poziţie mă aflam? Cum să opresc eu? Cum să ies atunci şi să spun, cînd toată omenirea aia urla că teroriştii sunt securişti, cum să ies? Nu vă daţi seama?“

Generalul Iulian Vlad a explicat şi el Comisiei parlamentare pentru cercetarea evenimentelor din decembrie condiţiile conflictului personal cu Silviu Brucan şi felul în care a fost demonstrată neimplicarea Securităţii în fenomenul diversionist-terorist.

„Dl Gabrielescu: Dar acolo unde aţi stat din 23 seara pînă în 28 decembrie seara, cam asta a fost perioada de terorism. Ce era acolo, şi nu numai dvs. şi Guşă şi cei cu care lucraţi, ce ştiaţi dvs. despre terorismul acesta?

---

483 Daniela Veronica Guşă de Drăgan, *Condamnat la adevăr. General Ştefan Guşă*, Ed. RAO; Bucureşti, 2004, p. 142.

Dl Vlad: Am să vă redau un episod, care pentru mine a fost şi rămîne un mare semn de întrebare, episod în două acte, să zic aşa. În noaptea de 24 decembrie sau 25 *(noaptea de 24 spre 25 decembrie*, n.a.) am avut acea discuţie pe care preopinentul meu a prezentat-o ulterior ca pe o judecare a mea la Curtea Marţială, consiliul de război, nu ştiu cum i-a zis. Mă refer la Brucan, căci cu dînsul am avut acea discuţie, care era pornit efectiv împotriva mea. A venit să mă acuze că Securitatea este cea care trage şi de ce trage, de ce continuă să opună rezistenţă. I-am spus: «Domnule profesor, vă înşelaţi, sunt convins că nu este Securitatea»... o discuţie pînă spre zorii zilei. În momentul de vîrf al discuţiei i-am spus că, dacă se pune problema lipsei de încredere, aici sunt şi vă rog să dispuneţi, adresîndu-mă celor ce erau prezenţi acolo. Atunci s-au schimbat, spunînd că trebuie să continuăm, să cooperăm, să lucrăm. Eu, de fapt, anterior discuţiei care cred că a început pe la ora 22.00-23.00, lucrasem cu generalul Hortopan la un plan de lichidare a celor consideraţi terorişti şi care trăgeau de pe Palatul Republicii. Şi aici cred că au fost nişte jocuri fantastice! După toate mişcările de trupe şi blindate nu se putea stăvili focul şi atunci am zis că introduc eu în luptă unitatea de luptă antiteroristă, pe care însă nu o mai comandam, pentru că din după-amiaza de 22 decembrie mi s-a luat comanda trupelor de Securitate şi respectiv a unităţii de luptă antiteroristă. Apoi iar mi-au dat-o şi iar mi s-a luat. A fost trimis acolo un ofiţer de la Marele Stat Major care practic l-a secondat pe comandantul unităţii în tot ceea ce urma să se facă. Eu am spus că îmi asum răspunderea cu o subunitate din trupele de Securitate şi, cu cîţiva luptători antiterorişti, vom putea rezolva problema şi s-a început un plan prin care să fie asigurate blocările exterioare de subunităţi ale Armatei, iar acţiunea de luptă în interior să o execute oamenii mei."[484]

Declaraţia generalului Vlad se confirmă şi din alte surse – Ion Iliescu, Gelu Voican Voiculescu, Petre Roman – cu un amendament: este posibil ca şeful DSS să fi afirmat atunci că în mod sigur teroriştii

---

484 Arh. SR, *Stenograma nr. 56/22.02.1994*, *Audierea generalului Iulian Vlad*, pp. 30-31.

nu sunt ai Securităţii, însă mărturiile rămase peste timp – în primul rînd chiar ale generalului Vlad – arată că avea el însuşi dubii, că nu era atît de convins că nu acţionează vreun grup fidel din rîndurile fostelor structuri ale statului comunist. Să ne amintim pasajul din declaraţia sa pentru Televiziune şi Radio, în care admite existenţa „elementelor loiale lui Ceauşescu", apoi declaraţia olografă din 29 ianuarie 1990, în care cere verificarea unităţilor Securităţii din care ar fi putut proveni teroriştii pentru a se dovedi că nu ele generaseră acel fenomen. Este însă interesant că, pe timpul confruntării personale Brucan-Vlad, unii membri ai conducerii CFSN – Nicolae Militaru, care a avut tot timpul o atitudine neaşteptat de politicoasă şi deferentă faţă de el, şi Petre Roman, care avea destule resentimente în ce priveşte Securitatea – i-au luat apărarea lui Vlad. Totuşi, suspiciunea a rămas şi datorită faptului că anumiţi ofiţeri din preajma nucleului CFSN incitau în permanenţă, trăgîndu-i deoparte pe cîte unul şi spunîndu-le: „Nu-l credeţi, Securitatea trage, au unităţi ascunse, au arme sofisticate, vă minte ca să scape, jos avem soldaţi împuşcaţi în frunte cu un glonţ" etc. Cum Armata era cea care sprijinea noua Putere şi tot Armata le oferea protecţia în sediul ei, este de înţeles că suspiciunea a fost mai puternică decît dovezile de loialitate ale generalului Vlad. Pe acest fond a acţionat Nicolae Militaru, declanşînd seria de diversiuni menite, pe de o parte, să demonstreze că teroriştii sunt securişti şi, pe de altă parte, să-şi rezolve răfuielile personale. Infracţiunile de crimă cu premeditare şi instigare la crimă făptuite de Nicolae Militaru au fost: 1. Chemarea colonelului Trosca în faţa MApN pentru a fi asasinat; 2. Ordinul de adunare a efectivelor USLA, echipate pentru luptă, pe un teren din cartierul Ghencea pentru a fi mitraliate din cuiburi de tragere pregătite din timp; 3. Ordinul de adunare a efectivelor Direcţiei V la garajul de lîngă actuala clădire a Guvernului pentru a fi lichidate; 4. Alarmarea şi chemarea pentru luptă în oraş a efectivelor Şcolii de la Grădiştea, conduse de generalul Pleşiţă; 5. Înscenarea masacrului din Piaţa Sfatului din Braşov, unde au fost amplasate subunităţi ale Armatei şi chemată pentru a le ataca o subunitate din Brigada trupelor de securitate a municipiului; 6. Înscenarea masacrului de la

Otopeni. Într-o relatare cu adevărat dramatică, generalul Romeo Cîmpeanu a descris scena asasinării colonelului Trosca:

„AMS: Vă mai amintiţi scena din ziua sau noaptea de 23 decembrie?

Romeo Cîmpeanu: Pe 23 decembrie, seara, pe întuneric, poate 19.00, poate 20.00, nu ştiu sigur, a venit la minister (al Apărării) generalul Vlad. Protesta pentru că i s-au tăiat legăturile. La ora 18.00 ne convocase Iliescu la o şedinţă: «Tovarăşi, problemele sunt deosebit de complicate, trebuie rezolvate, avem nevoie de forţe, pentru asta este nevoie şi de o conducere». Guşă era lîngă mine, pe scaun. Iliescu a continuat: «Ne-am gîndit ca, deocamdată, provizoriu, să punem în frunte un militar mai în vîrstă. Ce ziceţi să-l numim şef al Armatei pe generalul Militaru?» Guşă m-a tras la el în birou şi, de cum a intrat, a izbucnit: «Ce nenorocire o să fie pe capul nostru! Ăsta este o lichea nemaipomenită. O să vezi ce o să tragem de pe urma lui». La puţin timp după ce a fost numit (oficial) ministru, Militaru striga: «Apăsaţi, domnilor, pe butoane, trageţi, opriţi măcelul din ţară!» Apoi a cerut: «Chemaţi-l pe Ardeleanu!». Vine Ardeleanu şi, cînd vine – eu am rămas în birou numai cu Militaru –, îi spune: «Vizavi avem teroriştii, tu ai specialiştii, ia contact cu ei şi faceţi o acţiune».

AMS: Asta se întîmpla în 24 decembrie, noaptea.

RC: În 24 decembrie. Ardeleanu dă telefon şi în acelaşi timp deschide şi staţia cu cei de la USLA.

AMS: Cum adică, nu înţeleg, ce staţie a deschis?

RC: Cei de la USLA aveau staţii de emisie-recepţie...

AMS: A, am înţeles, staţii portabile, motorole.

RC: Exact. Ardeleanu vorbea cu Trosca la telefon şi avea şi staţia deschisă în acelaşi timp. Şi îi spune: «Ia trimite tu trei ABI-uri încoace. Intri pe strada principală şi caută să despresurezi ministerul».

AMS: Ştiaţi că forţele militare care apărau ministerul erau la nivel de trei brigăzi?

RC: Nu ştiam exact cîţi sunt, dar erau foarte mulţi... tancuri, TAB-uri, artilerie, trupe de infanterie. A intervenit Militaru: «Să vină

şi Trosca». Ardeleanu i-a transmis: «Trosca, vii tu cu ele». Erau tot timpul în legătură pe staţie, cînd au intrat pe Drumul Taberei şi tancurile au început să tragă în ei. Uslaşii urlau în ABI-uri, urlau ca în iad. Tot asasinatul s-a auzit în staţie, în biroul lui Militaru. L-am auzit pe Trosca urlînd: «Tov. colonel, trag în noi, trag în noi!». Ardeleanu s-a întors spre Militaru: «Tov. ministru, daţi ordin să nu mai tragă». Şi atunci Militaru s-a ridicat şi i-a spus: «Băi Ardelene, tu ştii că noi suntem pe front, şi pe front lumea mai şi moare». Ardeleanu se ruga de el, îl implora. Militaru se plimba prin birou şi îi spunea: «Tancurile noastre sunt vechi, nu avem condiţii de transmisiuni şi chiar dacă vreau să iau legătura nu pot. L-au găsit pe atacator şi au tras!». Ardeleanu a început să plîngă: «Mi-aţi omorît oamenii». În timpul ăsta se auzea Trosca prin staţie: «Trag în noi! Trag în noi!»... şi a murit staţia. A amuţit. Ardeleanu plîngea şi se tăvălea pe jos: «Ce-aţi făcut! Ce-aţi făcut!». Militaru se foia prin birou şi îi spunea: «Băi Ardelene, n-aveam cum».

AMS: După asta l-a obligat pe Ardeleanu să dea o declaraţie că Trosca a atacat ministerul, ca să omoare noua conducere, revoluţionară.

RC: Am aflat şi asta.

AMS: Domnule general, mi-aţi relatat o crimă.

RC: Într-adevăr, o crimă. Am fost martor. Militaru era disperat să pună mîna şi pe cei de la Direcţia IV. Mă întreba mereu: «Unde e Vasile? Ce părere ai de Vasile?». În 23 sau 24 decembrie l-a chemat pe generalul Vasile la el şi s-au izolat, singuri, într-un birou.

AMS: I-a cerut dosarul *Corbii* şi Vasile i l-a dat.“ *(Dosarul i-a fost predat de un şef de serviciu din Direcţia IV,* n.a.)

Executarea soţilor Ceauşescu

Executarea în faţa plutonului a şefului statului, după un simulacru de proces, a fost şi a rămas o temă insistent dezbătută de presă. Impactul acestei morţi violente a fost cu atît mai mare cu cît el a fost şi

amplu mediatizat, fiind singura situaţie din lume în care s-a prezentat execuţia unui şef de stat. Detaliile celor două cadavre din care şiroia sîngele va rămîne mult timp, dacă nu pentru totdeauna, adevărata emblemă a revoluţiei române.

Ideea de a-l executa pe Nicolae Ceauşescu i-a aparţinut lui Silviu Brucan, fiind imediat preluată de Gelu Voican Voiculescu. Ea a fost lansată în sediul MApN în noaptea de 23 spre 24 decembrie. Conform unei teorii care se infiltrează tot mai insistent în dezbaterile din jurul morţii lui Nicolae Ceauşescu, ideea i-ar fi aparţinut în realitate lui Mihail Gorbaciov. Primul indiciu a apărut odată cu publicarea stenogramei întrevederii dintre Nicolae Ceauşescu şi Mihail Gorbaciov din ziua de 4 decembrie 1989 de la Moscova, la care au participat şi Constantin Dăscălescu, prim-ministru al Guvernului României şi omologul său sovietic N.I. Rîşkov. La un moment dat, Ceauşescu i-a cerut lui Gorbaciov ca înţelegerile dintre ei să fie discutate la o întîlnire a prim-miniştrilor.

„**M.S. Gorbaciov**: Atunci să se întîlnească.
N.I. Rîşkov: Pe 9 ianuarie 1990 ne întîlnim.
M.S. Gorbaciov: Veţi mai trăi pînă la 9 ianuarie!“[485]

Neştiind care a fost gestul care a însoţit replica sau poziţia privirii sale, nu ne dăm seama cui i-a spus Gorbaciov acele cuvinte. Pare o adresare către Rîşkov, dar cu subînţeles pentru Ceauşescu. Oricum, sensul acelor cuvinte este confirmat de fostul consilier de presă Eugen Florescu, unul dintre aceia – între care şi generalul Vlad – care au primit informaţia de la Constantin Mitea, martor ocular. Relatarea lui Florescu este plină de amănunte, dar şi de sugestii:

„**AMS**: Aţi fost cu Ceauşescu la Moscova în vizita din 4-5 decembrie?
Eugen Florescu: Nu, dar a fost Mitea şi mi-a povestit.

485 Constantin Sava, Constantin Monac, *Revoluţia română din decembrie 1989 retrăită prin documente şi mărturii*, Ed. Axioma Edit, Bucureşti, 2001, p. 91.

AMS: Vă ascult. Au fost trei întrevederi: mă interesează a doua şi a treia.

EF: Prima a fost importantă. Ceauşescu a luat cuvîntul revoltat pentru că se scapă din mînă o seamă de lucruri şi se fac greşeli în sistemul comunist. A argumentat cu cazul Jivkov. Era revoltat pentru că, spunea: «dvs. l-aţi presat pe Jivkov să ia atitudine împotriva noastră, n-a făcut decît să îndeplinească ordinele voastre şi acum l-aţi aruncat» *(era vorba de schimbarea publică a atitudinii Bulgariei faţă de România, apariţia unor declaraţii critice şi permisiunea dată televiziunii şi presei să denigreze regimul lui Ceauşescu*, n.a.). Tonul lui a fost foarte dur. La care Gorbaciov i-a răspuns: «Tov. Ceauşescu, stai jos, nu te mai ocupa de Jivkov şi de soarta lui, ocupă-te de dumneata. Du-te acasă, sărbătoreşte cu bine Crăciunul şi Anul Nou, dacă o să le mai apuci».

AMS: Dar chestia asta n-a spus-o în discuţia a doua, cu Dăscălescu şi cu primul-ministru sovietic de faţă?

EF: A spus-o prima dată în plen. În discuţia a treia, Gorbaciov a repetat asta. L-a condus pînă la uşă zîmbind şi i-a repetat: «Sărbătoreşte Crăciunul şi Anul Nou, dacă ai să le mai apuci».

AMS: În ce măsură credeţi că versiunea lui Mitea este veridică?

EF: Eu am publicat acest dialog în revistă şi i-am trimis-o să o vadă. Mi-a răspuns că nu are nici un comentariu şi că ea corespunde adevărului.“[486]

Tot atunci s-a mai întîmplat un fapt ciudat, relatat de generalul Olteanu, la acea dată membru CPEx şi şef al secţiei Relaţii externe a CC al PCR:

„Constantin Olteanu: (...) Începe şedinţa, Gorbaciov vorbeşte cam o oră. Ne spune că Bush îi informează pe cei din NATO, noi aici între noi. Şi cînd Gorbaciov ne spune că Bush discută problemele de dezarmare cu ai lui, Ceauşescu ridică un buletin Agerpres şi spune:

---

[486] Alex Mihai Stoenescu, *Interviuri despre revoluţie*, Ed. RAO, Bucureşti, 2004, pp. 81-82.

«Cum se împacă ce spuneţi cu realitatea, cînd Bush a declarat acum două ore în drum spre Bruxelles că NATO trebuie să se întărească, să continue să se pregătească». Gorbaciov s-a făcut că nu înţelege, apoi a trecut la problema denunţării invaziei în Cehoslovacia. Mesajul era: dacă mai faceţi de-astea, Tratatul nu mai intervine. Gorbaciov spune: «Să semnăm declaraţia cu condamnarea intervenţiei în Cehoslovacia». Ceauşescu s-a auzit din nou, peste ei: «S-o semneze cine a intervenit. Noi n-am intervenit, n-avem ce semna.» Atunci Gorbaciov, vizibil iritat: «Bine!» Nu a apucat să continue prea mult, pentru că Ceauşescu a intervenit din nou: «Să se retragă trupele sovietice din Cehoslovacia.» Au sărit în sus: «Cum?!» S-a creat rumoare în sală. Gorbaciov a răspuns că, întrucît delegaţia cehoslovacă mai rămîne la Moscova, vor discuta această chestiune. Nicolae Ceauşescu a continuat: «Să se retragă trupele sovietice din toate ţările socialiste». S-a creat animozitate. Îl vedeam cum se ambalează şi se bagă într-o chestiune extraordinar de periculoasă. Singur împotriva tuturor. Toţi ceilalţi erau noi, el era ultimul rămas din vechea gardă. S-a luat o pauză pentru a se găsi un răspuns. După pauză, prim-ministrul est-german Hans Modrow a explicat că nu este de acord cu retragerea trupelor sovietice din RDG. Atunci Gorbaciov s-a întors şi l-a întrebat ironic: «De acord, tovarăşe Ceauşescu?» În pauză, Egon Krenz, acum prim-secretar al PSUG, vine la noi, iar la despărţire, cînd îi strînge mîna lui Ceauşescu, îi spune în limba rusă: «Tov Ceauşescu, nu ştiu dacă ne vom mai vedea.» A urmat întîlnirea Gorbaciov-Ceauşescu. Au fost de faţă stenograful Dîrnu Aurel şi traducătorul Gheorghe Stoica. Trebuie să vorbiţi cu el. Stoica ştie multe.

AMS: Nu-l găsesc.

CO: Lucrează la Externe. La terminarea întrunirii, Gorbaciov a propus ca la întîlnirea celor două delegaţii, din partea sovietică să participe el şi premierul Nikolai Rîşkov, iar din partea română Ceauşescu şi Dăscălescu. Liderul sovietic a justificat formula propusă prin faptul că Eduard Şevardnadze, ministrul de Externe sovietic, urma să se întîlnească cu Hans Dietrich Genscher, omologul său vest-german, care sosise la Moscova. Ca urmare, prezenţa lui Ion Stoian a fost exclusă. În ce mă priveşte, Gorbaciov a propus să discut

cu omologul meu, Alexandr Iakovlev, despre organizarea unor conferinţe internaţionale ale partidelor comuniste. Apă de ploaie. Eu am urmărit atent pe ceas şi aşa ştiu că întîlnirea Gorbaciov–Ceauşescu a durat 80 de minute. În ultimele 20 de minute a intrat şi Constantin Mitea, consilierul de presă al lui Ceauşescu, pentru punerea la punct a comunicatului. Există o fotografie cu participanţii la această întîlnire.

AMS: Ceauşescu n-a avut nici o reacţie? În avion, de exemplu.

CO: Ba da. A spus: «Ăsta – adică Gorbaciov – este un om rău şi periculos. Nu ne-a spus adevărul. Ne ascunde multe din aranjamentul lui cu Bush.» Am înţeles că generalul Vlad ştia ce fusese la Malta."[487]

Sugestia ca Nicolae Ceauşescu să fie eliminat este posibil să fi existat din partea lui Gorbaciov în întrevederea secretă pe care i-a acordat-o la Kremlin lui Silviu Brucan. I-am solicitat acestuia o discuţie pe această temă, dar a refuzat. Despre felul cum a evoluat ideea executării soţilor Ceauşescu la Bucureşti ştim mai multe. Există însă o problemă cronologică; conform afirmaţiilor generalului Stănculescu, acesta i-ar fi spus lui Ion Iliescu: „Ceauşescu este sub pază şi ştiu unde e şi o să vă spun cînd este cazul!"[488], ceea ce înseamnă că liderii FSN nu ştiau precis unde este, dar înţelegeau că se află sub controlul generalului. Pe acesta tocmai îl dăduseră jos de la conducerea Armatei, punîndu-l pe Militaru, iar Stănculescu i-a părăsit pentru un timp, ducîndu-se într-o altă clădire, unde era biroul său. De aceea, secvenţialitatea scenelor oferită de generalul Stănculescu pare mai credibilă – în noaptea de 23 spre 24 decembrie Brucan a cerut executarea lui Ceauşescu, Ion Iliescu s-a opus, au urmat negocierile în baia cabinetului ministrului Apărării, cu robinetele deschise la maximum pentru a nu fi ascultaţi de microfoane,

---

487 Dialog din 20 iunie 2005. (Este de menţionat aici că declaraţia generalului Olteanu clarifică o dilemă legată de întrevederile Gorbaciov–Ceauşescu de la Moscova din decembrie 1989: n-au fost trei întîlniri, ci numai două – una în plen şi una între delegaţiile sovietică şi română. Faptul că această a doua întrevedere s-a desfăşurat în două părţi, fără Mitea şi cu Mitea – singurul martor care a descris întrevederea –, a creat impresia că a existat şi o întrevedere separată Gorbaciov–Ceauşescu.)

488 Dinu Săraru în dialog cu Victor Atanasie Stănculescu, *Generalul revoluţiei cu piciorul în ghips*, Ed. RAO, Bucureşti, 2005, p. 61.

Gelu Voican Voiculescu a insistat şi el, însă fără prea mare rezultat, după care au hotărît să apeleze la generalul Stănculescu. Revenit în corpul central al ministerului, acesta va avea principalul dialog cu Gelu Voican Voiculescu în dimineaţa de 24 decembrie:

„Dorian Marcu: Să revenim la destăinuirea dvs. Ce v-a făcut să aveţi încredere în domnul Gelu Voican? De ce tocmai în dînsul?

Victor Stănculescu: M-a atras privirea hotărîtă, pătrunzătoare, aproape sfredelitoare şi ţinuta cvasimilitară. În acelaşi timp trebuie să dăm şi hazardului un rol – îmi amintesc perfect: eram mai departe de ceilalţi, lîngă numeroasele aparate telefonice, cînd acest insolit personaj s-a apropiat de mine şi mi-a prezentat o analiză surprinzător de exactă a situaţiei în care ne aflam. Comentariul său era pătruns de îngrijorarea că cei doi sunt fugari prin ţară. Atunci mi s-a părut firesc să-i spun adevărul, că cei doi erau deja prizonieri la Tîrgovişte.

DM: Şi mai departe?

Victor Stănculescu: Am fost din nou surprins de reacţia bruscă a interlocutorului meu care, după o insolită dizertaţie despre Descartes, «recursul la metodă» şi raţiunea de stat, debitată pe un ton egal şi detaşat, în contrast vizibil cu ochii deveniţi scăpărători, mi-a propus direct o variantă a suprimării lor imediate, interesîndu-se de cît de repede ar fi posibilă înfăptuirea acesteia.

DM: Domnule Voican, deci, ideea omorîrii de urgenţă a celor doi vă aparţine. Puteţi să ne daţi o justificare?

Gelu Voican Voiculescu: Da. Presiunea necesităţii! În clipa aceea am judecat rapid ce urmări cu adevărat tragice ar fi putut avea menţinerea lor în viaţă, în ideea unei judecăţi cu termen lung. Posibilitatea unui revers al situaţiei, în eventualitatea că ei ar fi eliberaţi, mă îngrozea, ştiind amploarea pe care o luase lupta de stradă.“[489]

Dezbaterile au durat mai multe ore din ziua de 24 decembrie, din baia ministrului Apărării trecîndu-se în alte birouri, unde s-au desfăşurat mai multe şedinţe, esenţa lor fiind lupta dată de toţi ceilalţi lideri

[489] Dorian Marcu, *Moartea Ceauşeştilor*, Ed. Excelsior CA, Bucureşti, 1991, p. 14.

ai CFSN pentru convingerea lui Ion Iliescu să accepte suprimarea imediată[490]. Iliescu i-a convins însă că este nevoie de un proces, chiar şi de unul foarte scurt. Petre Roman afirmă că încă de atunci Ion Iliescu le atrăgea atenţia: „Revoluţiile se răzbună, îşi devorează copiii!", intervenţie pe care a repetat-o şi în ianuarie 1990, odată cu apariţia fenomenelor contestatare ale presei şi Opoziţiei politice. În acest timp, aşa cum a rezultat din dialogurile purtate de autor cu Gelu Voican Voiculescu la 15 ani de la evenimente, acesta şi Victor Stănculescu au încercat să producă o suprimare imediată a lui Ceauşescu, trecînd peste rezervele morale ale lui Ion Iliescu. Voican s-a înţeles cu Stănculescu să stabilească un contact telefonic cu comandantul unităţii de la Tîrgovişte, colonelul Kemenici, căruia, sub o formă parolată, i-au transmis ordinul de a fi pregătit în orice clipă să-i execute pe soţii Ceauşescu.

„Victor Stănculescu: Am fost receptiv; subscriind la idee, am telefonat imediat la Tîrgovişte şi am luat toate măsurile de îndeplinire a acestei soluţii, în caz de necesitate. Am convenit ca *un simplu ordin verbal* să fie suficient în finalizarea acţiunii.

Dorian Marcu: Şi aţi avut curajul să ordonaţi acest lucru prin telefon?

Gelu Voican Voiculescu: Domnul general Victor Stănculescu a folosit un limbaj criptic, de-o bizarerie uimitoare. Am admirat eficacitatea şi promptitudinea cu care a stabilit «soluţia» cu comandantul de la Tîrgovişte.

DM: Vă amintiţi bizareria codificării?

Gelu Voican Voiculescu: Da. Era o referire la două personaje cărora li se va arăta un tanc gol."[491]

Ce se întîmpla? Mult timp nu am dat prea mare importanţă acestui dialog şi nu am coborît pe sensul cuvintelor, fiind convins că am deja o opinie formată asupra execuţiei de la Tîrgovişte. Dar, în vara

---

[490] Vezi *Jurnalul Naţional*, Anul XIII, Nr. 3541, 4 ianuarie 2005, p. 7.

[491] Dorian Marcu, *op. cit.*, p. 15.

anului 1998, fiind contactat de ofiţeri de la Tîrgovişte (între care maiorul Mateescu era consătean cu mama mea), am desluşit înţelesul exact al scenei reproduse de Gelu Voican Voiculescu şi Victor Stănculescu. Iritaţi de ezitările lui Ion Iliescu, cei doi au hotărît să-i suprime pe soţii Ceauşescu, urmînd a-l pune pe şeful CFSN în faţa faptului împlinit. Pentru asta, Stănculescu l-a sunat pe Kemenici şi i-a dat de înţeles că trebuie să pregătească o modalitate de a-i omorî pe soţii Ceauşescu. Colonelul a fost derutat, nefiind pregătit nici sufleteşte, nici tehnic pentru o astfel de execuţie. Atunci, Stănculescu i-a sugerat introducerea celor doi Ceauşeşti într-un tanc sau mai bine un TAB, care să fie aruncat în aer. După cum mi-au explicat ofiţerii de la Tîrgovişte, Kemenici a încercat această formulă, fără să le comunice exact ce doreşte, producînd o serie de ordine contradictorii şi confuzii, care însă i-au permis să conştientizeze că explozia unui tanc în unitate ar avea consecinţe distructive necontrolate. În aceste condiţii, el a ales formula urcării celor doi dictatori într-un TAB care, sub acoperirea diversiunii că unitatea poate fi atacată de securiştii loiali lui Ceauşescu, trebuia plimbat prin mai multe locuri, schimbîndu-i-se astfel poziţia şi îngreunînd posibilitatea de localizare a lor. De aici şi în aceste condiţii a apărut ideea că Ceauşescu are un ceas special prin care semnalează unde se află. În loc să-i ia pur şi simplu ceasul de la mînă, Kemenici, derutat şi el şi dominat de un stres justificat, a început plimbarea TAB-ului prin unitate. Ceea ce numim aici „plimbare“ prin unitate reprezenta o manevră care permitea dirijarea prin staţie a TAB-ului într-o zonă a dispozitivului de apărare a unităţii, unde să poată fi dat ordinul de lovire, ciuruire a lui. El a raportat la Bucureşti lui Stănculescu luarea acestei măsuri, iar generalul i-a comunicat celebra parolă „recursul la metodă“, adică ce subliniam mai sus: „un simplu ordin verbal să fie suficient în finalizarea acţiunii“, care reprezenta semnalul pentru lichidarea cuplului Ceauşescu.

Nu putem – autor şi cititor împreună – să nu facem legătura între aceste pregătiri şi apariţia celui mai straniu aspect al fenomenului diversionist-terorist din ziua de 24 decembrie, pe lumină, aşa cum l-a dezvăluit Petre Roman. Este posibil să fie o speculaţie intelectuală, o

tentaţie prea mare pentru a fi abandonată, dar „atacarea“ sediului MApN în acea zi, pe lumină, în mai multe rînduri şi la ore diferite, se leagă prea bine cu dialogul Stănculescu-Kemenici. Acest „atac“ de zi a crescut şi mai mult presiunea asupra lui Ion Iliescu. La primele ore ale serii din ziua de 24 decembrie 1989, Stănculescu îi va transmite lui Kemenici parola „recursul la metodă“. Conform relatărilor oferite de ofiţerii de la Tîrgovişte, comandantul unităţii de la Tîrgovişte va dirija TAB-ul cu cei doi Ceauşeşti aflaţi înăuntru spre o zonă exterioară unităţii, trecîndu-l prin dreptul unui puternic dispozitiv de apărare căruia i-a transmis că TAB-ul este inamic, atacă unitatea, dînd ordin de deschidere a focului asupra sa. Ofiţerii din dispozitiv însă au ezitat, recunoscînd blindatul şi punîndu-şi problema soartei conducătorului acestuia, camarad de-al lor. În aceste condiţii, Kemenici a sunat la Bucureşti foarte agitat, surescitat, anunţînd eşecul operaţiei. Iată alte două situaţii descrise de locotenent-major Iulian Stoica, ofiţer aflat în TAB-ul cu soţii Ceauşescu:

„Locotenent-major Iulian Stoica: În cele două ore cît am aşteptat în faţa comandamentului s-au întîmplat însă cel puţin două ciudăţenii care m-au pus pe gînduri, care m-au marcat profund. Aşa, stînd pe loc, fără nici un motiv, de pe transportor a căzut roata de rezervă. Vă imaginaţi în ce condiţii: stînd pe loc, staţionînd adică, fără să ne mişcăm. Apoi, în aceleaşi condiţii, ne pomenim cu toată motorina din rezervorul suplimentar sub TAB, un lac de lichid inflamabil. Lipsea chibritul, lipsea scînteia doar.“[492]

Şi mai departe: „Auzeam cum poleiul cade pe iarbă, pierdusem şirul orelor, pluteam în neant cînd, în acea beznă a disperării, aud o voce necunoscută venită parcă din fundul pămîntului, de departe şi de demult, cu reverberare de ecou:

– Stoico, măi Stoico, omoară-i, mă, că altfel murim ca proştii!... Scapă-ne din chinul ăsta, măi Stoico!...

---

[492] Viorel Domenico, *După execuţie a nins*, Ed. Militară, Bucureşti, 1992, p. 111.

Am simţit cum se clatină pământul şi cum cerul se balansa ca un candelabru după cutremur. Era a doua oară cînd se făceau presiuni directe asupra mea“[493].

Concluzia ofiţerului este transparentă: „Sunt sigur că asta se şi urmărise acolo sus, la centru: să fim aduşi în situaţia de a-i ucide noi înşine dintr-o greşeală, printr-un accident, chiar şi din proprie iniţiativă“[494]. Eşecurile repetate ale executării soţilor Ceauşescu la Tîrgovişte i-au convins pe Gelu Voican Voiculescu şi pe Victor Stănculescu că trebuie să accepte ideea lui Ion Iliescu de organizare a unui proces sumar şi a unei execuţii cu ajutorul unui pluton adus de la Bucureşti.

În nucleul CFSN instalat la sediul MApN se aflau patru persoane care ştiau ce înseamnă cu adevărat o revoluţie şi care este comportamentul liderilor unei revoluţii în faţa actului de suprimare a şefului statului:

Silviu Brucan, fost doctrinar al stalinismului, considera – în 1989! – , că ceea ce s-a petrecut între 1944 şi 1948, adică ocupaţia sovietică a României şi introducerea cu forţa a stalinismului, a fost o revoluţie[495]. Provenit dintr-o familie evreiască burgheză, el se va îndrepta spre agentura sovietică din România, mai întîi inconştient, apoi cu toată convingerea, lovitura de stat de la 23 august 1944 proiectîndu-l în funcţia de secretar general de redacţie al oficiosului comunist *Scînteia*. Ca membru al „coloanei a cincea sovietice în partid“, cum singur o recunoaşte[496], Silviu Brucan a contribuit din plin la instalarea sistemului comunist în România, fiind unul dintre autorii mentalităţilor comuniste cu care a fost surprinsă naţiunea română la ora revoluţiei din 1989: „În fiecare dimineaţă, în toate fabricile din ţară, exista un ritual de partid: prima jumătate de oră, muncitorii, după ce pontau prezenţa la lucru, mergeau la clubul cultural, unde

493 *Ibidem*, p. 112.
494 *Ibidem*, p. 113.
495 Silviu Brucan, *Generaţia irosită. Memorii*, Ed. Univers & Calistrat Hogaş, Bucureşti, 1992, p. 5.
496 *Ibidem*, pp. 54-58.

secretarul cu agitaţia şi propaganda citea articolul de fond al *Scînteii*, la care toţi dădeau din cap aprobator (combate bine tovarăşul), după care se îndreptau plini de însufleţire şi optimism la locul de muncă. Se îndoctrina astfel ideologic masa muncitorilor, se forma «limbajul de lemn» al activistului de partid şi chiar modul lui de a gîndi şi a privi lumea şi societatea. Cei mai devotaţi duceau cuvîntul partidului şi acasă, în familie, repetînd la cină, în loc de rugăciunea de la începutul mesei, conţinutul articolului de fond din *Scînteia*. Aşa s-a făurit în mod sistematic societatea docilă şi conformistă a erei comuniste"[497]. Adică, societatea docilă şi conformistă din 1989 care n-a avut nici o reacţie la dictatura lui Nicolae Ceauşescu şi a trebuit să fie provocată profesionist de serviciile secrete sovietice pentru a ieşi în stradă. S-ar putea ca unora saltul de la anii de început ai comunismului, în care Silviu Brucan, Leonte Răutu şi Leonte Tismăneanu, tatăl cunoscutului politolog Vladimir Tismăneanu, pregăteau naţiunea română pentru starea de mămăligă din 1989, la anii declanşării *perestroikăi* gorbacioviste, să pară prea mare, dar nu este. Erau îndoctrinaţi şi copiii, mai ales copiii, care în 1989 vor fi oamenii maturi care aşteptau să se întîmple ceva, de undeva. De aceea, îmi voi permite aici o scurtă analiză de caz, de extracţie personală, eu fiind cazul cel mai bine cunoscut de mine.

*

În numărul 1 din 10 ianuarie 2002 al revistei *Flacăra lui Adrian Păunescu*, Ştefan Andrei sugerează că primul simptom al cultului personalităţii a apărut pe vremea lui Dej. Ceauşescu a observat cultul personalităţii la Dej, prinzînd un moment de maximă putere a liderului comunist român, cu toţi adversarii doborîţi. Astfel, deşi s-a vorbit despre caracterul său autodidact, pînă la sfîrşit Ceauşescu a învăţat tot la şcoala lui Dej.

Eu, de exemplu, am trăit un episod care mi-a rămas foarte clar în amintire: Pe strada Căuzaşi, în apropierea actualei intersecţii din spatele magazinului Unirea, unde era şi un cinematograf de cartier,

---

[497] *Ibidem*, p. 52.

se găsea o mică bibliotecă publică. Funcţiona la parterul unei case vechi cu etaj, fost magazin evreiesc de coloniale. Într-o zi a anului 1958 acasă la noi (o garsonieră la ultimul etaj al unui bloc vechi din strada Pitagora nr. 3) s-a prezentat un personaj foarte pitoresc al cartierului, domnul Stern, despre care nu ştiam cu ce se ocupă, dar era prezent în mai toate activităţile cartierului. Avea vreo 60 de ani sau cel puţin aşa de bătrîn îl vedeam eu atunci. Aveam 5 ani. Mi-l amintesc bine pe acest evreu jovial, pentru, că imediat după operaţia mea de apendicită, a venit la tata şi mi-a adus o statuetă de lut – Sache – pe care o păstrez şi astăzi. A fost singura mea jucărie. Trebuie să fi fost vara, atunci, în 1958, cînd a venit la noi, cerîndu-i tatii să mă lase cu el, pentru a mă duce undeva. Tata a cedat neaşteptat de uşor, el care nu se despărţea de mine niciodată după plecarea mamii. Domnul Stern m-a dus de mînă la acea bibliotecă de cartier unde erau adunaţi şi alţi copii. Îmi erau necunoscuţi, iar acum, judecînd cu altă minte acea întîmplare, cred că erau copii care, la fel ca şi mine, nu participau la activităţile organizate ale cartierului, nu erau integraţi într-un program. Eu, de pildă, nu fusesem primit într-o grădiniţă. Nu eram, aşadar, „prinşi“ în programul de activităţi obşteşti, fiind copii care proveneau din familii de nemembri de partid, din familii cu probleme politice. Retrăiesc şi acum cu un frison fereala cu care tatăl meu îmi dădea primele noţiuni de limba germană şi cum vorbeam cu el în şoaptă pentru a exersa limba studiată de tata la Charlottenburg.

În biblioteca aceea ne aştepta o femeie de vreo 30 de ani într-un capot înflorat şi cu părul strîns într-un coc imperfect din care coborau şuviţe neglijente. Senzaţia mea era că acea femeie locuieşte acolo, în bibliotecă, şi mă tot întrebam unde este patul, chiuveta etc. Era ceea ce în termeni literari se numeşte o „mahalagioaică“, o femeie de cartier. Ne-a aşezat în cerc pe scaune în mijlocul încăperii, iar ea a luat loc între noi cu o carte în mînă. Era o carte de format mare, dar subţire, din tipologia cărţilor pentru copii. Şi femeia a început să ne citească nişte poezii ciudate. În toate era vorba despre un erou care străbate o lungă perioadă de lupte pentru binele poporului. Una dintre poezii mi-a rămas foarte bine întipărită în minte, fără să-i pot

reproduce versurile, doar ca subiect, pentru că, la sfîrşitul lecturii ei, femeia mi-a cerut s-o comentez. Era vorba despre un erou care lupta pentru binele poporului şi la un moment dat a fost atacat mişeleşte de cîţiva tovarăşi, care au ascuns adevărul, nu au vorbit deschis ce aveau de spus, nu s-au prezentat în faţa oamenilor să spună: „Asta credem noi", şi au complotat. Aflat în pericol, eroul a fost imediat înconjurat de oamenii muncii, care au făcut o horă în jurul lui şi l-au apărat, iar duşmanii au fost pedepsiţi. Întrebat direct cine este eroul, n-am ştiut să răspund. Atunci femeia mi-a explicat pe îndelete că eroul este tovarăşul Gheorghe Gheorghiu-Dej, care a fost atacat de cîţiva trădători din partid, dar că oamenii muncii i-au luat apărarea imediat, fiind iubit şi stimat de popor. Auzeam pentru prima dată numele conducătorului comunist al ţării şi luam astfel contact tot pentru prima oară cu incidentul deviaţionist al Anei Pauker. Abia după mulţi ani aveam să înţeleg sensul acelei „prelucrări" politice asupra unor copii de 5 ani, cînd am nimerit în ziare peste primele semnale „literare" ale cultului personalităţii lui Nicolae Ceauşescu şi mi-am adus aminte cu claritate acel episod. Mi s-a părut atunci comic şi straniu să scrii o carte de poezii despre deviaţia politică a Anei Pauker, să pui în versuri aşa ceva, să transformi în operă literară un incident politic, probabil major pentru oamenii maturi, dar total nesemnificativ şi de neînţeles pentru un copil. Şi totuşi... fără informaţia culturală autentică primită de la tatăl meu, fără lecturile la care mă obliga şi fără numele secrete – Ion Antonescu, Ion Brătianu, Petre P. Carp – pe care nu aveam voie să le rostesc în public, dar despre care tatăl meu îmi povestea zeci de nopţi, probabil că mi-ar fi fost imposibil intelectual şi moral să scriu această carte. Îmi mai aduc aminte şi momentul de criză cînd fratele meu a scris în teza la Istorie „rebeliunea legionară de la 23 august 1944", făcînd o confuzie cultă cu rebeliunea legionară, fiind exmatriculat şi pierzînd anul.

Tot aici îmi amintesc ziua în care a murit Gheorghiu-Dej. În faţa tipografiei de pe strada Pitagora, pe gardul bisericii se strînseseră toţi hoţii şi borfaşii cartierului. Îi cunoşteam; furau de prin case, umblau în gaşcă, unul avea un pistol fără capace (se vedea mecanismul interior), erau tatuaţi pe braţe, duhneau a băutură, vorbeau în jargon şi

scuipau întruna. Ei bine, în acea zi a morţii lui Gheorghiu-Dej, borfaşii ăştia se adunaseră pe gardul bisericii şi plîngeau. Mai ales unul dintre ei se văieta: „A murit, mînca-i-aş p... lui, cît era de bun, se urca pe schele cu zidarii, cobora în mină cu minerii… A făcut mult pentru ţara asta". Ceilalţi treceau o sticlă cu băutură de la unul la altul şi mai ziceau cîte ceva despre Dej, de parcă le murise tatăl. Scena asta m-a impresionat şi s-a fixat cu forţă în amintirea mea după ce am vizionat la un televizor „Record", singurul din cartier, în casa unui şofer de la Uzinele Vulcan, înmormîntarea liderului comunist. Nu pot să trec peste amănuntul că acel şofer sau muncitor, nu sunt prea sigur, nu apuca niciodată să se uite la televizor. Se aşeza pe scaun în faţa lui şi adormea imediat, frînt de oboseală. Cînd coşciugul cu Dej a fost scos dintr-o clădire mare (nu mai ţin minte care, dar este posibil să fi fost Palatul), lumea a început să ţipe isteric. Apoi a urmat discursul agitat al lui Nicolae Ceauşescu (îl vedeam pentru prima oară) şi scena de la mausoleu, unde unul dintre generalii care duceau coşciugul pe umeri, un general foarte bătrîn, s-a împiedicat de scări şi era gata să cadă, ruinînd toată ceremonia. Singura impresie pe care am reţinut-o despre Ceauşescu atunci a fost tinereţea lui. În ochii mei de copil de 12 ani Nicolae Ceauşescu era foarte tînăr, inexplicabil de tînăr pe lîngă ceilalţi lideri comunişti cu părul alb. L-am simpatizat imediat pentru asta. În clipa în care am pronunţat însă primul cuvînt de admiraţie pentru Nicolae Ceauşescu, am luat o bătaie soră cu moartea de la tata şi mi-a dispărut admiraţia.

*

După moartea lui Stalin şi după iniţierea programului românesc de epurare a agenturii sovietice, Silviu Brucan s-a orientat inteligent către diplomaţie, devenind la începutul anului 1956 ambasador al României comuniste la Washington. Asta i-a schimbat radical viziunea despre lume şi probabil că în el a renăscut filonul burghez în care venise pe lume. În 1961 publică împreună cu soţia sa o carte surprinzătoare despre America, un elogiu mascat al celui mai puternic stat capitalist din lume: „New Yorkul nu e frumos, dar are incontestabilele lui frumuseţi: impunătoarele clădiri zgîrie-nori, cu geamuri-panouri de

sticlă cu reflexe albastre, verzi sau cenuşii, prinse în zidărie, în oţel, aluminiu sau în bronz; ceea ce se numeşte New York *skyline,* învăluit chiar în zilele însorite într-o uşoară ceaţă viorie (la ce ne-ar folosi să ne amintim că se datoreşte fumului nelipsit aici?); Parcul Central, menţionat înainte, brăzdat de şosele, dar totuşi colţ de natură unde vegetaţia nu prea bogată, puţin ajutată de mîna omenească, este completată atît de impresionant de stîncile proprii teritoriului pe care se întinde oraşul şi care au făcut posibilă clădirea lui în înălţime"[498]. Anul 1989 îl va surprinde pe Silviu Brucan într-o senectute aşezată între credinţele sale staliniste şi nostalgia revoluţiei comuniste şi cinismul american care împinge omenirea înainte în Istorie. Vechi comunist iubitor de trai bun şi convertit la binefacerile democraţiei, el va conştientiza foarte bine, încă de atunci, ceea ce sociologul francez Claude Karnoouh a rostit abia în 2005: „Puterea instalată în decembrie 1989 a înţeles că Nicolae Ceauşescu, conducătorul, avea o legitimitate solidă, motiv pentru care trebuia eliminat fizic"[499].

Gelu Voican Voiculescu provenea dintr-o veche familie nobilă românească – familia Sturdza –, beneficiind de o educaţie aleasă într-un mediu cultural bogat şi în care personalitatea sa s-a completat cu rigoarea studiilor tehnice. Voican Voiculescu este inginer. Dar mai presus de aceste date biografice, Gelu Voican Voiculescu a fost şi este un om de acţiune, numit de unii „un aventurier", iar de generalul Stănculescu, partenerul său din revoluţie, drept „un tip de revoluţionar sud-american, despre care mi-am dat seama mult mai tîrziu că era destul de citit şi destul de bogat, destul de bine înarmat din punctul de vedere al pregătirii intelectuale"[500]. Imaginea de Pancho Vila este doar o aparenţă. Preocupat şi bine informat în aria ezoterismului, a francmasoneriei, Gelu Voican Voiculescu a intrat în revoluţie cu o imagine clar conturată asupra mersului istoriei şi a mişcărilor Marilor

---

[498] Alexandra Sidorovici şi Silviu Brucan, *America văzută de aproape*, Ed. Tineretului, Bucureşti, 1961, p. 9.

[499] Claude Karnoouh în dialog cu Stelian Tănase, Realitatea TV, *Zece şi un sfert*, 26.01.2005.

[500] Dinu Săraru în dialog cu Victor Atanasie Stănculescu, *op. cit*., p. 130.

Puteri, căutînd să afle şi să înţeleagă paşii lor pe pămînt românesc. În anul 1970 a fost arestat şi anchetat în Ungaria sub acuzaţia de spionaj industrial, încercînd şi o trecere frauduloasă a frontierei cu Austria, unde a şi fost prins. Anchetat în România de ofiţerul de Securitate Gheorghe Goran (viitorul şef al SMB), va fi eliberat. Apoi i s-a înscenat un proces de drept comun, fiind încarcerat pentru trei ani. În decembrie 1989, înainte de răsturnarea de la putere a lui Nicolae Ceauşescu a participat la manifestaţiile din dreptul Restaurantului Grădiniţa şi de la baricadă, de unde s-a retras acasă în jurul orei 03.00, din dimineaţa de 22 decembrie:

„Gelu Voican Voiculescu: (...) M-am îmbrăcat în kaki, ca, atunci cînd trag militarii, să nu mă ţintească, să creadă că este unul de-al lor... Sigur, acum lucrurile astea par puerile... M-am pregătit de plecare. Mi-am luat o sacoşă din alea de plasă din plastic, în care am pus ciorapi, bandaje, plasturi pentru orice situaţie... puteam fi rănit. Am luat de la baie o ţeavă, o tijă de la suportul de prosoape, s-o am la mine în caz că trebuie să mă apăr. Aveam un pulovăr cu epoleţi, ştii că se purtau pe vremea aia, mi-am pus în buzunare cleşti, un şpiţ, foarfecă..., iar în picioare nişte ghete uşoare. M-am încins cu chimirul, am băgat şi în ăsta tot felul de chestii. M-am întins puţin şi mi-am spus: dacă scap cu viaţă dimineaţă, o tai spre Ungaria. Aveam eu un plan pus la punct mai de mult, dar scopul final era să ajung la Pireu, în Grecia şi să cer azil. Dimineaţă m-am dus la CEC-ul de la Eva să scot bani şi am scos 3 000 de lei..., dar am mai lăsat în cont, pentru orice eventualitate... nu-mi dădeam seama care, dar reacţionam din instinct. Cu banii ăştia mă gîndeam să dau la şoferi, la camioane pe drum. Am cumpărat pastile energizante de 15 lei de la farmacie, aveau şi cofeină, şi vitamine, îţi dădeau un puseu de energie.

AMS: Ce medicament era ăsta?

GVV: *Efortex*. Se folosea pentru efort sportiv, contra febrei musculare, ştiind că voi merge mult pe jos. Imaginează-ţi că am dat pastilele astea grupului nostru, lui Petre, lui Iliescu în nopţile următoare şi ei, şi alţii crezînd că i-am drogat, că nu ştiu ce pastile sunt de la trupele speciale ca să rezistăm fără somn... Era *Efortex* luat de la farmacia din colţ.

Dar îţi dai seama cum mă priveau ăştia: «Domnule, ăsta trebuie să fie din nişte trupe speciale, bine că e de partea noastră!» Aveau şi gust bun. La ora 08.00 m-am dus la serviciu şi am semnat condica.

AMS: Eşti nebun!

GVV: Alex, n-am cum să-ţi explic...

AMS: Bine, tu eşti un tip cerebral, cu un bagaj de noţiuni şi informaţii, nu te pot amesteca cu ceilalţi, dar trebuie să înţelegi de unde vine şi legenda care pluteşte deasupra ta. Tu ai fost tipul misterios...

GVV: Era un mister în care mă complăceam. La Institut toată lumea comenta ce a văzut. În timp ce comentam, sunt chemat la poartă de socru-meu... a dispărut nevastă-mea! Fosta nevastă. Am reuşit să ies cu greu, că nu ne dădeau voie. Pe la 09.00 m-am dus la Păunescu...

AMS: Erai în căutarea unui lider.

GVV: Da. La el era o adunătură de tineri cu ghitare care îl aclamau şi voiau să-l ia cu ei. Am luat-o pe Pitar Moşi şi, în timp ce mă apropiam de *Scala*, aud dintr-o maşină, de la radio, comunicatul cu Milea trădător.

AMS: Primul s-a transmis la 10.51.

GVV: Atunci asta este ora la care am ajuns la *Scala*. «Bun, îmi zic, l-a împuşcat pe ăsta, ce-o să fie acum?» Către cofetăria *Scala* era baraj, în care era Mitică Iliescu. Dinspre Universitate se auzea: «Armata e cu noi!» La un moment dat, ca la un semn, scutierii fug, TAB-urile încep să se retragă, iar lumea curge pe bulevard. Atunci mă întîlnesc cu o fostă colegă de la *Viaţa Românească*... «Ce faci aici?», iar eu îmi iau o poziţie eroică şi îi spun: «Am întîlnire, la revedere, mă întîlnesc cu destinul!» Era un teribilism... Ies în bulevard, în Bălcescu, Magheru, în porţiunea aia, şi văd TAB-urile venind cu oameni pe ele. Mă sui şi parcurg traseul pînă la Grădiniţa pe un TAB, trec prin faţa institutului meu şi strig la colegii mei, urlam la colegii mei de la ferestre să mă vadă. Ne-am făcut semne, ne-am făcut cu mîna, strigau: «Gelu, Gelu, bravo Gelu!». Era momentul meu sublim. *(rîde)* Mi-am făcut numărul. TAB-ul a mers pînă înainte de Piaţa Romană şi s-a oprit. A ieşit conducătorul şi ne-a spus: «Gata, daţi-vă jos, că noi trebuie să ne întoarcem» (...) Lumea fugea grăbită spre

CC, alţii o luau pe Dorobanţi. Atunci am strigat să se anunţe din om în om: «Schimbaţi direcţia şi o luăm spre Televiziune». La Piaţa Lahovary m-am dus din nou la Păunescu. L-am găsit în poartă, parlamentînd cu nişte tineri. Lumea rupea tablouri, portrete, lozinci. La Dorobanţi, înainte de strada Jean Textier, pe dreapta, mă reîntîlnesc cu Harosa şi îi spun: «Ai maşină?» «Da.» «Fugi repede la Casa Scînteii şi adu-l pe Iliescu!» Vedeam în el pe succesorul lui Ceauşescu. Personajul mă interesa, eram preocupat de a lua legătura cu el."[501]

În primăvara anului 1989 Gelu Voican Voiculescu a încercat să se apropie de Ion Iliescu, prin intermediul graficianului Harosa de la *Editura Meridiane*. Pentru a putea face asta a imaginat publicarea unei lucrări ştiinţifice, „Evacuarea apelor industriale cu suspensii minerale", pe care să o supună atenţiei Editurii Tehnice. Ştiindu-se filat şi ştiindu-l şi pe Iliescu filat, a renunţat. Prin Aurel Dragoş Munteanu se interesa de evoluţia şi anturajul lui Iliescu. Totodată, a aflat că încă de prin 1986 foarte mulţi activişti de partid îl curtau pe Iliescu, din oportunism, fiind convinşi că sovieticii îl vor schimba pe Ceauşescu cu Iliescu, motiv pentru care căutau să-şi pregătească o poziţie apropiată de Iliescu în momentul schimbării. Mulţi veneau, treceau pe la Editura Tehnică doar pentru a da mîna cu Iliescu şi a-şi rosti numele, astfel încît Iliescu să-i ţină minte. Alţii, mai ingenioşi, intrau sub un pretext oarecare şi îi înmînau bileţele cu scurte mesaje de solidaritate, pe care apoi le distrugeau. Unul l-a înghiţit în faţa lui.

Voican Voiculescu îl va întîlni prima dată pe Ion Iliescu la Televiziune şi din acel moment nu se va despărţi de el pînă în ziua cînd a fost numit viceprim-ministru al noului guvern instalat de CFSN. Prin natura complexă a personalităţii sale – în acelaşi caracter omul de cultură preocupat de ezoterism şi omul de acţiune, dispus la orice sacrificiu şi gata pentru orice acţiune categorică –, Gelu Voican Voiculescu s-a gîndit în mod firesc la suprimarea lui Nicolae Ceauşescu, în ideea şi regula marilor revoluţii din istoria omenirii, pornind de la

---

501 Alex Mihai Stoenescu, *Interviuri despre revoluţie*, Ed. RAO, Bucureşti, 2004, pp. 207-208.

filozofia carthesiană. Ideea „recursului la metodă“ era de fapt un apel la opera raţionaliştilor, pornind de la *Discours à la Méthode* (1637) a lui Descartes, continuînd cu ideea încredinţării de către cetăţean a puterii către guvernarea civilă, corpului politic, de frică sau pentru a-şi obţine siguranţa, aşa cum a fost enunţată de Spinoza în *Tractatus theologico-politicus* (1670), şi ajungînd la expresii mai concrete în teza lui Leibniz din opera sa *Essais de théodicées* (1710), unde răul trebuie extras din societate „pentru a preveni un rău mult mai mare sau pentru a obţine un bine mult mai mare“. Pledoaria lui Gelu Voican Voiculescu viza conceptul politic rezultat din opera filozofilor raţionalişti cunoscut cu denumirea de „raţiune de stat“ *(raison d'état),* care afirmă că anumite interese superioare ale statului, interese generale ale unei naţiuni sau comunităţi primează în faţa interesului personal şi al moralităţii private. Altfel spus, executarea lui Nicolae Ceauşescu era justificată de necesitatea opririi fenomenului teorist, care – credeau ei – era generat de o forţă loială dictatorului. Gelu Voican Voiculescu a fost revoluţionarul autentic, în sensul istoric al vocabulei, revoluţionar conştient că trăieşte o revoluţie, ştiind ce este ea şi acţionînd decisiv în direcţia victoriei. Avînd acces la vîrful echipei noi prin propriile-i merite, el a jucat unul din rolurile majore în evenimente. În ciuda martelării metodice a imaginii sale în presa postdecembristă nu există nici o dovadă că ar fi făcut parte din vreun complot sau ar fi avut vreo legătură cu diversiunea sovietică. Singurul indiciu care îl face suspect a fost dat tot de el şi constă în faptul că trecuse de mai multe ori frontiera în mod fraudulos, întorcîndu-se de fiecare dată în ţară. Din punctul de vedere al Securităţii el este încadrat filierei Aurel Dragoş Munteanu, motiv pentru care a şi fost acuzat de presa naţionalistă, după revoluţie, că este evreu. Gelu Voican Voiculescu este şi dintre puţinii revoluţionari care au simţit şi dimensiunea tragică a revoluţiei. Într-un articol publicat în noiembrie 1999 în revista *Agora* el va reflecta asupra sensurilor evenimentelor din decembrie 1989: „Revoluţia noastră n-a însemnat în acele zile doar triumful incontestabil al libertăţii, ci şi o uriaşă lacrimă prelinsă pe harta ţării, copleşită de sfîşietoarea durere a unui popor ce nu merita atîta suferinţă, după calvarul îndurat în anii îndelungaţi ai dictaturii“.

Al treilea personaj care cunoştea mecanismele unei revoluţii era inginerul **Petre Roman.** Cultivat într-o familie cu tradiţie şi beneficiind de educaţia mamei sale catolice de origine spaniolă, Petre Roman a fost şi a rămas profund marcat de destinul tatălui său, cunoscutul lider comunist Valter Roman. Îndepărtat din zona conducerii partidului, mai degrabă pentru viziunile sale socialist-europene moderne – a fost un adept al eurocomunismului –, acuzat ca „element cu puternice rămăşiţe mic burgheze", Valter Roman a fost unul dintre intelectualii comunişti care „s-au trezit" la un moment dat în privinţa sistemului comunist, fără a deveni un adversar al acestuia, dar criticîndu-l constant. Trăit şi şcolit în Franţa, urmărit de experienţa tristă a tatălui său, Petre Roman devenise deja un critic, au acuzator al sistemului comunist, nu numai al regimului Ceauşescu. Pasionat de literatura franceză şi de Istoria Franţei, el va adera la ideea suprimării lui Nicolae Ceauşescu, aşa cum se procedase şi în timpul Revoluţiei Franceze. În primul discurs parlamentar al lui Saint Just acesta pledase pentru interpretarea îndepărtării şefului statului ca un act politic. Robespierre, în discursul său din 3 decembrie 1792, va enunţa şi el principiul suprimării şeful statului ca „o măsură de salvare publică", ca „un act de care depinde cimentarea Republicii şi soarta naţiunii". Ca persoană ce nu făcuse parte din complotul sovietic, Petre Roman a fost supus nu numai presiunii generate de diversiune, ci şi influenţei liderilor mai vîrstnici ai CFSN, care dirijau evenimentele cînd spre o intervenţie militară sovietică, sub forma unor unităţi speciale antiteroriste, cînd spre necesitatea imperioasă a eliminării fostului dictator. Orice analiză asupra comportamentului şi atitudinii lui Petre Roman din decembrie 1989 trebuie separată de campania insistentă şi amplă lansată pentru denigrarea lui după trecerea anului 1990, cînd era prim-ministru şi încerca să introducă reformele economice ale economiei de piaţă.

Sergiu Nicolaescu a fost întrebat dacă este de acord cu executarea soţilor Ceauşescu undeva pe un hol şi a răspuns scurt că da. Cunoscut ca unul dintre cei mai importanţi regizori români, deţinînd supremaţia românească şi în cinematografia estică în domeniul filmului de

acţiune, Sergiu Nicolaescu avea şi o cotă internaţională foarte ridicată, trăind mult timp în Occident. A fost întotdeauna un om de acţiune, dotat cu un caracter puternic, atins inclusiv de un uşor aer de superioritate, sportiv şi avid de cunoaştere, mai ales în domeniul istoriei naţionale. Asupra persoanei sale planează suspiciunea că la Televiziune a folosit un pistol automat cu care a omorît doi presupuşi teroriştii. Consultînd o personalitate mondială a psihologiei, general medic la Spitalul Militar din Bucureşti, acesta mi-a atras atenţia asupra unui aspect care constituia (în anii '70) o preocupare a medicilor psihiatri angajaţi de studiourile de la Hollywood. Era vorba de tendinţa actorilor care joacă roluri de pistolari (în weste-rnuri sau în filmele poliţiste) de a transfera obiceiul de a folosi armele din recuzită, exersarea în sute de secvenţe filmate a tragerii cu o armă în oameni, în nevoia de a trage cu arme şi muniţie reale. Cei mai mulţi dintre aceşti actori au făcut o pasiune pentru vînătoare sau au devenit clienţi frecvenţi ai poligoanelor de tragere. Unii dintre ei, cazul cel mai celebru fiind al lui John Wayne, au cerut şi au primit grade militare onorifice. Sergiu Nicolaescu frecventa poligonul unităţii militare din Ploieşti conduse de colonelul Nicolescu. Pregătirea militară şi în mînuirea armelor pe care o făcuse Sergiu Nicolaescu pentru seria de filme poliţiste, precum şi regizarea unor scene de luptă cu arme de foc şi blindate, cu care devenise celebru, i-au dat nu numai uşurinţa cu care s-a mişcat printre evenimentele revoluţionare, dar şi radicalismul cu care a votat fără ezitare executarea şefului statului. O secvenţă anume din filmul său *Ultimul cartuş* – darea pe mîna mulţimii a unui criminal – l-a determinat să ceară iniţial aruncarea lui Ceauşescu în braţele mulţimii pentru a-l sfîşia.

Ca revoluţionar, Sergiu Nicolaescu a fost o personalitate-cheie în mai multe momente decisive ale perioadei critice 21-26 decembrie 1989, fiind total ataşat grupului Ion Iliescu şi acţionînd exclusiv în favoarea acestuia. În dimineaţa de 22 decembrie se duce la Uzinele Griviţa şi aduce un grup de muncitori în Piaţa Palatului. Este cel care pronunţa la Televiziune primul discurs coerent şi logic, dînd, prin notorietatea sa, primul semn de credibilitate şi siguranţă cetăţenilor bulversaţi de cursul evenimentelor. Acceptă denumirea de FSN aleasă atunci pentru că ea corespundea iniţialelor sale

(Florin Sergiu Nicola, numele său real, provenit dintr-o familie de aromâni). Îl salvează pe Ion Iliescu în balconul CC, apoi contracarează grupul Verdeţ–Dăscălescu şi determină mutarea nucleului CFSN la MApN. Va pleda insistent – aşa cum se vede dintr-o înregistrare video privată – pentru înscrierea pe listele CFSN a numelor revoluţionarilor şi pentru eliminarea numelor de foşti activişti ai partidului. Era ascultat pentru că era şi foarte cunoscut şi apreciat pentru filmele sale. În legătură cu acest episod, secretarul senatorului Nicolaescu, Marian Găman, a adus următoarele precizări: „Pe 22 decembrie am intrat în sediul CC-ului, unde un număr mare de tineri revoluţionari au stricat aranjamentele unor tovarăşi ce doreau cît mai repede să facă guvernul Verdeţ..., dar la un moment dat, cînd a apărut domnul Sergiu Nicolaescu, bănuind pericolul, s-a adresat foarte dur tovarăşului Verdeţ, ameninţînd cu arma că trebuie să lase puterea, că tinerii sunt cei ce au reuşit să-l alunge pe dictator, propunîndu-ne să-i arestăm“[502]. Prin urmare, aşa-numitul „guvern Verdeţ“ a căzut sub ameninţarea cu arma! Se leagă perfect cu informaţiile date de Gelu Voican istoricului Marian Oprea şi arătate de noi într-un capitol precedent. A fost un gest important pentru cursul evenimentelor, care a lichidat definitiv orice tentativă de a se reconstitui un alt pol de putere decît cel al lui Ion Iliescu.

În anul 1961, împreună cu Titus Popovici, fusese trimis ca reporter-operator în Cuba, cu misiunea de a filma revoluţia lui Fidel Castro şi asistase la procesele tribunalelor revoluţionare cubaneze. Acuzaţii erau aduşi în sala unei şcoli, a unei cazărmi, judecaţi sumar şi condamnaţi în faţa soţiei, părinţilor şi fiilor lor, puşi apoi imediat la zidul şcolii şi împuşcaţi, tot în faţa familiei. Scenele acestea i-au rămas puternic întipărite în memorie şi l-au determinat să nu aibă nici o ezitare în privinţa executării soţilor Ceauşescu.

Acestor patru intelectuali li s-au asociat doi militari, total diferiţi între ei, dar care au jucat rolul acţional decisiv la conducerea Armatei,

---

502 Declaraţie semnată de domnul Marian Găman pentru dosarul de revoluţionar întocmit potrivit legii, în arhiva autorului.

instituţie care, aşa cum arătam, a reprezentat factorul hotărîtor pentru direcţia în care s-au dezvoltat faptele şi implicit istoria noastră începînd cu dimineaţa de 22 decembrie 1989.

Victor Atanasie Stănculescu provenea dintr-o familie de intelectuali români din clasa medie, dar avea o ascendenţă rusă, bunicii săi fiind colonel şi, respectiv, general în armata ţaristă. Volumul său de interviuri cu scriitorul Dinu Săraru, apărut în 2005, i-a surprins şi pe foştii lideri ai Securităţii, contrariaţi de abilitatea ieşită din comun a generalului Stănculescu de a-şi disimula originea şi trecutul. Aproape nimic din datele biografice pe care le dezvăluie Stănculescu acolo nu au fost aflate de Securitate, în ciuda verificărilor repetate şi minuţioase la care a fost supus. Inteligent, cultivat şi rece, distant, el a urcat în cariera militară prin imaginea de profesionist al armelor, dar şi prin diferenţa vizibilă faţă de colegii săi ofiţeri ai Armatei populare, aduşi de la sapă şi îmbrăcaţi în uniforme. Cunoştinţele sale de medicină şi matematică – a fost student la Medicină şi la Matematică, abandonînd însă studiile – i-au permis să se afirme în arma tehnică a Artileriei şi să primească gradul de colonel la 32 de ani. Invazia sovietică în Cehoslovacia din 1968 îl surprinde în funcţia de locţiitor al şefului MStM şi şef al Direcţiei Organizare-Mobilizare-Planificare-Înzestrare, funcţie în care a ajuns pe un traseu cîştigător, avînd sprijinul fraţilor Ilie şi Marin ai lui Nicolae Ceauşescu. Destul de timpuriu şi-a oferit serviciile şi a devenit informator al Securităţii, asigurîndu-şi şi aici o protecţie solidă. În timpul audierii generalului Hortopan la Comisia senatorială, acesta a avut următorul dialog cu Sergiu Nicolaescu:

„Dl Hortopan: (...) Ştiu că generalul Stănculescu a fost informatorul Securităţii, că l-am avut şi subordonat. Cînd eram şeful Marelui Stat Major, el era şeful Direcţiei Organizare-Mobilizare.

Dl Sergiu Nicolaescu: Asta se ştie.

Dl Hortopan: Dar problema asta de care mă întrebaţi dvs., nu.

Dl Sergiu Nicolaescu: Păi asta este important, ce-aţi spus. Deci bănuiala că el era informator.

Dl Hortopan: Nu bănuiala, ştiam sigur."[503]

Ofiţerul care l-a racolat, potrivit unei surse din Securitate, a fost viitorul general Nuţă. Moartea acestuia în elicopterul cu care era adus la Bucureşti este atribuită acestei legături timpurii. Odată cu deschiderea spre asimilarea tehnologiilor occidentale operată de Nicolae Ceauşescu, generalul Stănculescu ia contact cu Vestul democratic şi capitalist, fapt ce i-a stimulat resentimentele ereditare anticomuniste. Relaţia cu Securitatea a trecut într-un stadiu superior, legătura dezvoltîndu-se în domeniul tehnologiilor militare, unde era privit ca expert şi negociator abil. În această calitate s-a întîlnit prima dată şi cu Ion Iliescu:

„AMS: Vă cunoşteaţi cu Stănculescu?

Ion Iliescu: Pe Stănculescu îl cunoscusem mai de mult. Prima dată l-am cunoscut la Clinceni. Noi, la Institut, pe vremea cînd lucram la Ape, aveam un program pentru studierea grindinei. Şi cei de la IMH angajaseră specialiştii în acest domeniu, să facă un studiu pentru combatere. Chestia asta implica şi Academia Tehnică Militară, care avea şi ea un colectiv de cercetare. A fost atunci un miting, ceva de genul ăsta, o demonstraţie la Clinceni, unde Armata prezenta nişte avionete pe care le puteam folosi şi noi, plus sistemul de rachete. Se preconiza tragerea cu rachete în încercarea de a împiedica formarea bulgărilor de gheaţă sau, după ce se formau, să-i spargi. Şi aici foloseam rachete.

AMS: Am văzut un astfel de procedeu într-un film sovietic la jurnalele de actualităţi de la cinematografe.

II: Şi acolo l-am întîlnit prima dată pe Stănculescu. Mi-a făcut o impresie bună, avea o anumită prestanţă, o ţinută care îl deosebea de ceilalţi. Atunci l-am cunoscut prima dată."

În anul 1989 generalul Stănculescu intră în atenţia specială a Securităţii ca urmare a unor întîmplări ce trezesc suspiciunea. Îl

[503] Arh. SR, *Stenograma nr. 6/18.10.1993, Audiere general Hortopan Ion*, pp. 75-76.

frecventa pe reprezentantul firmei britanice Rolls Royce în România, inginerul George Pop, documentat de Securitate drept agent al MI6, cu care avea întîlniri neanunţate sau nedeclarate. Generalul Stănculescu afirmă astăzi că nu cunoştea calitatea de spion a lui Pop, dar este greu de crezut, avînd în vedere şi faptul că în cursul anului 1989 a fost *avertizat* oficial de Departamentul Securităţii Statului, ocazie cu care i s-a prezentat activitatea de spion a reprezentantului britanic. Generalul Alexie, secretarul de stat al DSS, înaltul funcţionar care dădea vizele pentru contactele oficiale ale generalului Stănculescu Victor cu străinii, a semnalat şi el că adjunctul ministrului Apărării telefona sau trimitea cererea de aprobare în ultima clipă, uneori doar cu cîteva ore înainte de întîlnire, astfel încît nu se mai putea organiza supravegherea specifică a întîlnirii, contactele sale cu diferiţi emisari străini scăpînd de sub control. Apoi, cu ocazia unei nunţi la Cercul Militar, a observat un comportament nefiresc din partea lui.

„AMS: Vă mai amintiţi evenimente suspecte din acea perioadă?

Ştefan Alexie: Da, am întîlnit o situaţie suspectă în ce îl priveşte pe generalul Stănculescu. În octombrie 1989 am participat la cea mai frumoasă nuntă de care am auzit eu, nunta băiatului generalului Stamatoiu. Am stat la masa principală cu generalul Stănculescu şi doamna Stănculescu, Dumnezeu s-o ierte. Ei bine, în atmosfera aceea de petrecere, generalul Stănculescu m-a tatonat toată noaptea, m-a întrebat cu insistenţă despre unităţile noastre de antiterorism. La început am crezut că interesul lui pentru mine era legat de faptul că eu aprobam legăturile lui cu străinii. Se întîmpla un lucru ciudat... Stănculescu apărea mereu cu cererea în ultima clipă, invoca tot timpul urgenţe, apariţia peste noapte a unor oameni de afaceri, negociatori, legături din lumea comerţului cu arme, interese formidabile, ocazii nemaipomenite pe care nu trebuie să le ratăm etc. Aprobarea se dădea prin adresă trimisă din timp la noi, eu dădeam în verificare şi apoi aprobam sau nu. El practica acest lucru, apărea în ultimul moment sau dădea telefon şi obţinea aprobarea de contact cu diferiţi străini, fără adresă scrisă, astfel că în evidenţa contactelor generalului Stănculescu există mai puţine întîlniri decît a avut.

AMS: Adică a existat posibilitatea de a avea întîlniri care nu au fost controlate sau pe deplin controlate.

ŞA: Este posibil. La nunta aceea, dacă a avut anumite sarcini, m-a rugat toată noaptea să-i scot ginerele, care lucra la noi, să-l mut de la munca operativă la organizare-mobilizare, în aceeaşi unitate în care lucra. Era o cerere de scoatere pe linie moartă, ceea ce era foarte suspect; oricine caută să-şi promoveze protejatul. Nu sunt ofiţer de ieri, de astăzi, simt anumite lucruri. Cu aceste două subiecte, ginerele şi antiterorismul, m-a bătut el la cap în timpul nunţii (...) Dar ce este interesant cu Stănculescu... După ce i-am rezolvat problema cu ginerele, m-am întîlnit cu el la o depunere de coroane, i-am spus că s-a rezolvat, însă el a întors capul, ca şi cum nu-l interesa. Mi s-a părut a fi tipul omului care nu vrea să se ştie, nu vrea să i se amintească de o astfel de chestiune. La urma-urmelor, era un fleac, dar probabil că pentru el scoaterea rudei din zona de foc fusese o acţiune deliberată. M-a mai surprins faptul că la acea nuntă, doamna Stănculescu afirma pur şi simplu că se trage dintr-o familie înrudită cu ţarii ruşi şi avea, într-adevăr, pe braţe, la urechi, la gît nişte vechi bijuterii ţariste. S-a lăudat cu ele."[504]

O altă problemă, mult mai gravă, pentru care Securitatea l-a luat în observaţie pe generalul Stănculescu a fost concediul pe care l-a obţinut în Ungaria, la Lacul Balaton, în vara anului 1989, în condiţiile în care *toate* concediile perfectate prin acordurile bilaterale între instituţiile ţărilor comuniste europene fuseseră suspendate. Securitatea l-a urmărit şi acolo – folosind agenţi maghiari racolaţi de serviciile secrete române –, astfel că au fost primite informaţii valoroase despre întîlnirile neprotocolare pe care le-a avut cu reprezentanţi de frunte ai serviciilor de spionaj maghiare şi sovietice. Uşurinţa cu care se mişca în relaţiile internaţionale, cunoaşterea limbii maghiare, dar şi relaţia suspectă cu ataşatul militar al Ungariei în România, Arady Şandor, l-au adus pe generalul Stănculescu în atenţia UM 0110, contraspionaj

504 Alex Mihai Stoenescu, *Interviuri despre revoluţie*, Ed. RAO, Bucureşti, 2004, pp. 111-112.

ţări socialiste. Vom relua aici, pentru fixarea informaţiei, declaraţia generalului Neculicioiu pe acest subiect, dată Comisiei senatoriale:

„Dl Neculicioiu: Iată, în septembrie, ataşatul militar Arady de la ambasada ungară era presat de la Budapesta (sportiv la Steaua, născut în România), era presat să dea informaţii urgente. Şi zice: «Domnule, eu mîine primesc coşul cu informaţii» (textual). «Hai să vedem ce face mîine!», *(ne-am zis,* n.a.) Am discutat cu generalul Vasile (şeful Direcţiei contrainformaţii militare) să vedem ce facem. Şi, într-adevăr, s-a dus la MApN a doua zi şi numai într-un birou a intrat, precis, unde era un adjunct al ministrului. Septembrie 1989.

Membrii comisiei: Cine?

Dl Neculicioiu: El a fost aici, pe scaunul ăsta. Acum, nu din cauza asta şi-a pus piciorul în ghips.

Membrii comisiei: Vă mulţumim!"[505]

Cu aceeaşi ocazie, generalul Neculicioiu confirmă şi informaţiile primite de la generalul Ştefan Alexie, că Victor A. Stănculescu avea întîlniri cu străini fără să mai ceară aprobare sau o cerea telefonic în ultimul moment. Acuzat cam fără sens şi oricum ciudat pentru prezenţa sa la Timişoara, generalul Stănculescu este cercetat abia după 15 ani pentru ce a făcut la Bucureşti începînd cu 22 decembrie 1989, fiind considerat salvatorul revoluţiei. Trimis la Timişoara şi – după cum constatăm acum – foarte avizat asupra a ceea ce se întîmplă – diversiunea sovietică, operaţia internaţională de răsturnare a lui Nicolae Ceauşescu –, generalul Stănculescu a făcut tot posibilul să nu se implice în represiune, contribuind chiar la favorizarea declanşării revoltei populare. Lăsat noaptea la telefon, în locul lui Coman, el lua legătura cu directorii întreprinderilor cu conducere sau comisie militară şi le recomanda să nu împiedice revolta muncitorilor. Reamintim că revolta populară a izbucnit în dimineaţa de 20 decembrie la Întreprinderea Optică Timişoara, atunci cînd directorul,

505 Arh. SR, *Stenograma nr. 33/26.01.1994*, *Audierea generalului Ion Neculicioiu*, p. 23. (Data exactă a contactului celor doi a fost determinată precis: 12 septembrie 1989.)

colonelul Pastiu, a refuzat să execute ordinul lui Ion Coman de a bloca manifestanţii în interior şi a deschis porţile, permiţînd declanşarea primei demonstraţii muncitoreşti din oraş. Poate părea un gest minor, dar să nu uităm că persoana care a deschis uşa balconului Universităţii Bucureşti a ajuns preşedintele statului! În faţa ordinului de a citi decretul pentru starea de necesitate din noaptea de 20 spre 21 decembrie, generalul Stănculescu se eschivează şi încearcă să-şi însceneze o criză de colicist în spitalul din Timişoara, dispărînd mai multe ore. Conform propriei mărturii, tot în acea noapte şi-a scris demisia din Armată. Ajuns la Bucureşti, îşi pune piciorul în ghips la Spitalul Militar, tot pentru a evita executarea ordinelor lui Nicolae Ceauşescu. Toate aceste manevre conduc la concluzia că generalul Victor Atanasie Stănculescu era cel puţin avizat asupra evenimentelor care urmau să se petreacă în România, dacă nu cumva, măcar prin relaţia cu spionul maghiar Arady, a şi contribuit la declanşarea lor. Chemat de Ceauşescu şi numit ministru al Apărării, el dă o lovitură de stat militară, apoi îl evacuează cu elicopterul pe şeful statului din sediul Puterii şi probabil că a fost şi autorul ordinului de doborîre a acelui elicopter. Revenit la Ministerul Apărării, el intră în contact cu Ion Iliescu, îi oferă protecţia şi Puterea, deţinută în acel moment de Armată, după care ordonă arestarea tuturor ofiţerilor de contrainformaţii militare. Generalul Stănculescu este urmărit şi astăzi, după 15 ani, cu o ură neîmpăcată de mulţi ofiţeri de Securitate, considerîndu-l autor al fenomenului diversionist-terorist lansat cu scopul de a distruge Securitatea, martoră a activităţilor sale de spionaj. Totodată, în calitate de ministru al Apărării şi supervizor al Procuraturii Militare, ei îl acuză şi pentru tîrîrea lor în procesele postrevoluţionare, conştient fiind că sunt nevinovaţi. Contraatacul public a fost însă greşit lansat, acuzele la adresa lui Stănculescu limitîndu-se la prezenţa sa în Timişoara, folosindu-se naivitatea şi lipsa de informaţii ale revoluţionarilor şi ale presei din Timişoara.

Ceea ce se poate reconstitui – numai prin apelul la logică – din gîndirea generalului Victor Stănculescu este legat direct şi indisolubil de ceea ce s-a văzut pe ecranul televizoarelor în primele ore de emisie liberă. În acel interval a fost creată involuntar imaginea că

ţara este în haos, a fost denunţată Armata ca autoare a represiunii şi tot acolo au apărut tot felul de personaje suspecte, militari activi şi în rezervă care au dat impresia că au vorbit în numele Armatei. Mihai Lupoi afirma că nu mai există conducerea Armatei, Mircea Dinescu cerea o nouă conducere la MApN, iar Nicolae Militaru cerea ca Armata să oprească măcelul. În acest interval critic, timp de o oră, generalul Stănculescu a oscilat dacă să oprească sau nu Televiziunea, şi probabil că tot în acel moment a hotărît declanşarea diversiunii care să ţină la respect Securitatea – martorul cel mai periculos –, noua echipă de conducere şi pe revoluţionarii din stradă. Raţiunea generalului Stănculescu pare a fi strict militară: „Dacă comentăm prea mult în Armată, trebuie s-o desfiinţăm". În ce priveşte celălalt aspect al situaţiei – haosul din ţară –, Stănculescu a căutat un nou lider politic şi l-a ales pe Ion Iliescu. Restul este o consecinţă tragică.

Generalul Nicolae Militaru este marele criminal din decembrie 1989, după Nicolae Ceauşescu. Ofiţer făcut din ţăran sărac, el şi-a schimbat numele stigmatizant de Lăpădat în Militaru odată cu îmbrăţişarea carierei militare. Ea a reprezentat singura modalitate de viaţă a acestui individ. Trimis la studii în URSS, este racolat de GRU, apoi reactivat cu ocazia unei aplicaţii militare desfăşurate în Dobrogea. Înlocuit din funcţia importantă pe care o avea în conducerea MApN, el va căuta să se răzbune şi va intra rapid şi benevol într-una din operaţiile conduse de URSS pe teritoriul României cu scopul înlăturării lui Nicolae Ceauşescu printr-un complot. În povestea complotului militar există şi multe exagerări.

Securitatea a reuşit să depisteze din timp şi să facă inofensive mai multe infiltrări sovietice importante. Ele par însă acţiuni destinate culegerii de informaţii, decît organizării vreunui complot, chiar dacă aparent au existat şi astfel de tentative. „Securitatea a recunoscut flagrantul în cazul generalului Şerb, comandantul Armatei a 2-a, care a transmis informaţii secrete asupra Planului de mobilizare român ataşatului militar sovietic la Bucureşti. A fost urmat de neutralizarea generalului Grigore Naum, şeful Departamentului de Contrainformaţii Militare, considerat de sovietici ca unul dintre cei mai importanţi

agenţi, cu un rol-cheie în tentativa de a-l îndepărta pe Ceauşescu de la Putere“[506]. Cazul generalului Şerb este foarte ciudat. Prin zvon s-a răspîndit ideea că a fost executat. A fost trecut în rezervă cu gradul de soldat şi închis pentru un an şi trei luni la Penitenciarul Aiud. Apoi a fost chemat de Ceauşescu personal, ca şi cum ar fi descoperit că a făcut o greşeală, reabilitat într-un fel şi numit economist la o asociaţie agricolă din Sohatu, judeţul Ilfov. În 1975 este chemat din nou la Ceauşescu şi numit şeful unui serviciu din cadrul IMGB din Bucureşti. În 1977 este numit director al Întreprinderii de Transporturi şi Utilaje Grele de la Rovinari. În 1986 este pensionat, iar în 1996 este ales primar al localităţii Malul cu Flori. Este de neînţeles această biografie pentru un „trădător de ţară“. Rămîne în continuare confuză tema loviturii de palat încercată de sovietici pentru îndepărtarea lui Ceauşescu şi cu atît mai neverosimilă o revoltă militară sau un puci împotriva acestuia. Ceauşescu se înconjurase de oameni fideli, de activişti ai vechii gărzi pe care îi verificase personal în perioada cît a fost şeful Secţiei organizatorice a partidului, epurase mare parte din activiştii cu studii la Moscova, pe evrei sau pe cei căsătoriţi cu evreice, trăsese pe linie moartă tot felul de alţi activişti incomozi, promovase cel puţin două generaţii de activişti cu studii universitare şi, din 1968, introdusese ca criteriu ocult atitudinea naţionalistă. Silviu Brucan afirmă însă deschis că lovitura militară a fost încercată de sovietici: „Prima tentativă de a organiza o lovitură militară a avut loc în 1976. Ideea venea de la ministrul Apărării Naţionale, generalul Ion Ioniţă, care a discutat chestiunea cu şeful de Stat Major, generalul Ion Gheorghe. Ei puteau să organizeze o lovitură din punct de vedere strict militar. Îi cunoşteam pe amîndoi, dar eu eram în contact numai cu generalul Ioniţă. Într-o discuţie cu acesta am ajuns la concluzia că nici clasa muncitoare, nici restul populaţiei nu erau pregătite în acel moment pentru o asemenea lovitură de forţă şi de aceea nu o vor sprijini. Pînă la urmă cei doi generali au renunţat la ideea loviturii. Proiectul a fost reluat în ’83–’84, cînd situaţia economică în ţară începuse să se deterioreze în mod serios.

---

[506] Cristian Troncotă, *op. cit.*, p. 52.

Generalul Ioniţă nu mai era ministru al Apărării. El fusese pensionat, în primul rînd pentru că refuzase să-l promoveze pe fratele lui Nicolae Ceauşescu – Ilie, de la maior direct la gradul de general. Dar Ioniţă reuşise să şi-i apropie pe generalul Nicolae Militaru şi pe generalul Ştefan Kostyal, care fuseseră colegi la Academia Militară Voroşilov din Moscova, între 1956 şi 1958. În acea perioadă, atît generalul Ioniţă cît şi generalul Militaru se aflau în contact cu Ion Iliescu, considerat de noi toţi ca omul cel mai indicat să ia locul lui Ceauşescu ca lider al partidului comunist"[507]. Declaraţia lui Silviu Brucan are cîteva slăbiciuni. În primul rînd, pe generalul Militaru l-au racolat sovieticii direct, nu prin Ion Ioniţă. Generalul Kostyal s-a aflat în aceeaşi situaţie, toţi trei îndeplinind unul din criteriile de racolare ale Operaţiunii „Nistrul" – alegerea lor din rîndul minoritarilor (Ioniţă şi Militaru – ţigani, Kostyal – ungur). În al doilea rînd, chiar şi în 1983, şansele ca Ion Iliescu să preia conducerea Partidului Comunist Român erau minime, prin vîrstă, prin rolul marginal în ierarhia partidului, prin slaba notorietate, numele lui impunîndu-se în anumite medii, mai ales teatrale şi literare, prin faptul că se împotrivise „revoluţiei culturale" importate din China. La Timişoara şi la Iaşi a stat foarte puţin. Este în bună măsură un mit, creat în condiţii pe care le vom arăta mai tîrziu, notorietatea lui Ion Iliescu. Lumea se îndrepta atunci cu speranţele spre un Corneliu Mănescu, spre un Ştefan Andrei, oameni cu vizibilitate şi performanţă. Apoi trebuie găsită o explicaţie la atitudinea generalilor Ioniţă şi Ion Gheorghe, pentru că aceştia fuseseră principalii autori ai planurilor de rezistenţă în cazul unei invazii sovietice după august 1968. Istoricul Mihai Retegan a stat de vorbă cu generalul (r) Ion Gheorghe şi acesta i-a pus la dispoziţie un document revelator: în momentul ordinului de rezistenţă militară dat de Ceauşescu, Ion Gheorghe a cerut permisiunea de a efectua activităţi de spionaj militar pe teritoriul Uniunii Sovietice. „Ceauşescu a schimbat cîteva priviri cu Maurer şi cu Bodnăraş şi ne-a aprobat – *verbal* – cele solicitate de mine, întrebîndu-ne,

---

507 Silviu Brucan, *Generaţia irosită. Memorii*, Ed. Universul şi Calistrat Hogaş, Bucureşti, 1992, p. 175.

totodată, dacă dispunem de forţele şi mijloacele necesare. I-am confirmat că dispunem de toate acestea, dar că avem nevoie de aprobarea conducerii statului, întrucît exista *interdicţia* de a le folosi"[508]. Ce putea să se schimbe atît de dramatic în conştiinţa lui Ioniţă şi Gheorghe încît din comandanţi ai unei rezistenţe antisovietice de curaj nebun să se transforme în agenţi sovietici? Este foarte greu de răspuns, dar putem presupune că autoritatea pe care a cîştigat-o Ceauşescu în interior şi în exterior după august 1968, transformată în cunoscutul cult al personalităţii, în promovarea Elenei Ceauşescu în funcţii tot mai înalte, în eliminarea din funcţii a celor care îşi făcuseră studii în URSS a produs destulă nemulţumire ca să permită o slăbiciune atît de mare încît să creeze condiţiile unei trădări.

Cazul Militaru pare şi mai relevant. Generalul Pleşiţă face în 2001 dezvăluiri surprinzătoare: „Militaru a fost agentul meu! A murit şi pot să vorbesc. Am argumente. El a fost racolat de GRU în perioada cînd a făcut cele două academii la ruşi, dar, după ce-a venit aici, a pierdut orice legătură. Mi-a spus şi consemnul pe care l-a primit în cazul în care se rupea legătura cu GRU". După căderea generalului Şerb, „au decis reactivarea lui Militaru, pe care l-au prins la o aplicaţie în Dobrogea"[509]. Acesta însă ar fi lucrat sub controlul lui Pleşiţă, ajungînd să-l informeze şi asupra demersurilor secrete politice în pregătirea debarcării lui Ceauşescu. Oricum, fostul general de Securitate indică drept principală motivaţie a complotiştilor din Armată marginalizarea ca urmare a studiilor făcute în URSS şi din cauza nevestelor sovietice. Argumentul lor principal era că la studii în URSS fuseseră *trimişi* tot de Partidul Comunist, nu se duseseră de capul lor.

O sursă aparte pentru subiectul „lovitură de stat organizată de URSS" este Ion Mihai Pacepa. În cartea sa, *Moştenirea Kremlinului,* scrisă în 1993, Pacepa abordează tema cu aparentă siguranţă. Din păcate, stilul său voit polemic, adaptat luptelor politice din România postrevoluţionară, face ca şi acest volum, asemeni cărţii *Orizonturi roşii,* să fie lovit de lipsa credibilităţii. La lipsa de credibilitate a

---

508 Mihai Retegan, *1968. Din primăvară pînă în toamnă*, Ed. RAO, Bucureşti, 1998, p. 212.

509 Viorel Patrichi, *op. cit.*, pp. 46-47.

autorului se adaugă şi cea a textului, ceea ce este fatal unei surse bibliografice. Totuşi, este normal ca şi opinia sa să fie consemnată, mai ales pentru că *versiunea lui Pacepa se potriveşte fundamental cu cea a Securităţii române.* Conform lui Pacepa, UM 0920/A (viitoarea UM 0110) a aflat despre complotul sovietic prin interceptarea convorbirilor ofiţerilor PGU şi GRU, acreditaţi la Bucureşti. Fostul ofiţer de Securitate nu spune că interceptările s-au făcut cu aparatură furnizată de americani şi vest-germani. Printre persoanele contactate sau racolate în *Operaţiunea „Nistru",* cu scopul de a forma un Front al Salvării Naţionale, s-au aflat şapte generali din Armată şi Securitate, Petre Borilă – care trebuia să organizeze o răscoală a minorităţii bulgare din Dobrogea –, Ion Iliescu, fost favorit al lui Ceauşescu, „ros de parvenitism şi ambiţii personale", Valter Roman, Silviu Brucan, Nicolae Militaru, Sergiu Celac – racolat de un fost coleg din URSS în 1978[510].

Sunt cîteva lucruri stridente în versiunea lui Pacepa. În primul rînd, este o copilărie şi totodată un act de neprofesionalism să afirmi că, în urma succesului loviturii de stat sovietice, în anii '70 sau chiar şi '80, sovieticii ar fi înfiinţat în România un „Front al Salvării Naţionale"! România era stat comunist, controlat de URSS, şi vecin pe deasupra. Schimbarea liderului, indiferent prin ce metodă, nu producea modificări ale structurii puterii politice din ţară, nu înlocuia organizaţiile de vîrf ale Partidului Comunist – Birou Politic, Comitet Central, Congres – cu o structură nouă, atipică. Sovieticilor le trebuia un nou lider, prosovietic, în vîrful structurilor existente, nu o aventură revoluţionară care să „salveze" ce? Pacepa ori face o confuzie, ori forţează polemic lipsa de informaţie şi pregătire a cititorilor săi, introducînd în sistemul de putere din România comunistă o structură, imaginată într-adevăr de PGU şi GRU, dar pentru statele subdezvoltate sau capitaliste în care organiza astfel de lovituri. Aşa au încercat în Portugalia, în ţări din America Centrală. Autorul aduce scenariul de organizare a unor Fronturi de Salvare Naţională din 1986–1989, scenariu gîndit de KGB pentru a putea controla liberalizarea gorba-

[510] Ion Mihai Pacepa, *Moştenirea Kremlinului*, Ed. Venus, Bucureşti, 1993, pp. 302-310.

ciovistă a Estului, în era doctrinei Brejnev. Atunci s-a intrat şi cu trupe în Cehoslovacia, s-a pregătit şi o intervenţie împotriva Poloniei, dar rezultatul a fost punerea unui nou lider, promoscovit, în fruntea vechii structuri. Cazul polonez este şi mai elocvent: Jaruzelski a introdus legea marţială în plină criză politică de sistem fără să înfiinţeze vreun „front" nou. În al doilea rînd, o răscoală a minorităţii bulgare din Dobrogea instigată de Petre Borilă chiar ţine de literatura umoristică, deoarece, conform Recensământului din 5 ianuarie 1977, minoritatea bulgară din România reprezenta 0,042%, adică 9 267 de persoane[511], locuind în marea majoritate în satele din jurul Bucureştilor şi în Capitală, în timp ce în Dobrogea s-au declarat bulgari... 34 de cetăţeni! Valter Roman şi Silviu Brucan avuseseră legături timpurii cu URSS, din timpul războiului, dar fuseseră îndepărtaţi destul de devreme din funcţii politice importante. Ion Iliescu şi Sergiu Celac, văzuţi împreună cu agenţi sovietici, este iarăşi ceva foarte superficial, Ion Iliescu fiind un opozant vizibil, care luase atitudine înainte să fie recontactat de sovietici pentru îndepărtarea lui Ceauşescu, iar Celac a „căzut pe tehnică", participînd la o discuţie critică despre cultul personalităţii înregistrată de Securitate. El a făcut demersuri insistente pentru a ajunge la Ceauşescu, i s-a aranjat să-l întîlnească pe un culoar şi, întrebîndu-l cu ce i-a greşit, a primit un răspuns sibilinic: „Cunoşti legile ţării?" Cum Celac n-a răspuns – Celac n-a reuşit niciodată să înţeleagă despre ce legi era vorba –, Ceauşescu a trecut mai departe[512]. Cornel Burtică, fost înalt demnitar comunist şi apropiat al lui Nicolae Ceauşescu, este de părere că „povestea asta cu aşa-zisul complot pus la cale de Ioniţă şi Militaru este o gogoriţă"[513]. Fostul şef al propagandei şi singurul înalt demnitar comunist care a avut voinţa să părăsească, scîrbit, structura de vîrf a Puterii consideră

511 Autor colectiv, *Enciclopedia de Istorie a României*, Ed. Meronia, Bucureşti, 2000, p. 402 (Tabelul 110).

512 Scenă relatată autorului de graficianul Eugen Mihăescu în ziua de 9 iulie 2003 şi confirmată de doamna Mariana Celac.

513 Rodica Chelaru, *Culpe care nu se uită. Convorbiri cu Cornel Burtică*, Ed. Curtea Veche, Bucureşti, 2001, p. 151.

că acel „complot“ al militarilor s-a redus la cîteva discuţii între generali cu caracter critic la adresa cuplului Ceauşescu. Nu este chiar aşa.

În perioada 1987–1989, Nicolae Militaru a continuat activitatea de sondare şi chiar atragere a unor colonei şi generali din Armată şi trupe de Securitate, în marea majoritate trecuţi în rezervă, folosind influenţa, legăturile şi vechile compromisuri ale acestora în structurile militare pentru a determina o trecere la acţiune împotriva lui Ceauşescu. Nimeni n-a avut curajul să acţioneze, astfel că sfîrşitul anului 1989 i-a găsit pe toţi legaţi prin secret, poate chiar şi înţeleşi, dar inactivi. Începînd din 1984, grupul civil de disidenţă condus de Ion Iliescu, din care făcea parte şi Virgil Măgureanu – persoana care l-a atras pe Ion Iliescu în complot –, a luat legătura cu grupul militar condus de Nicolae Militaru, din care mai făceau parte Ion Ioniţă, Kostyal şi Radu Nicolae. Virgil Măgureanu a recunoscut acest fapt: „Am avut mai multe întîlniri cu I. Ioniţă, cu fostul ministru al Armatei, Militaru, şi la două din aceste întîlniri a participat şi actualul preşedinte. Toate erau cu acest scop. Ultima întîlnire de acest gen a avut loc în toamna anului 1984“[514]. Ion Iliescu mi-a confirmat existenţa complotului: „Domnule Stoenescu, complot a fost! Eu m-am întîlnit cu Ioniţă, cu Militaru, cu Măgureanu şi am discutat: «Ce facem, cum îl răsturnăm pe ăsta?» Şi n-am găsit soluţie. Asta a fost. Ioniţă nu era un tip prea mobilat, prea inteligent, dar era onest. Militaru era cu fanteziile“[515]. Într-adevăr, Nicolae Militaru a introdus şi multă fantezie în povestea acestui complot. Cauza se află atît în caracterul său murdar şi paranoic, cît şi în amănuntul important că în cursul anului 1989 pierduse contactul cu sovieticii. Un autor nelipsit de talent, dar robit fanteziei şi revanşei politice – l-am numit pe Alexandru Săucă –, a publicat o carte primită de public cu interes. În debutul acestei cărţi el afirmă: „În 1984, preşedintele României, Nicolae Ceauşescu, a fost informat de organele de specialitate despre planificarea, la Bucureşti, a unei întîlniri conspirative la care urmau să participe mai mulţi generali în rezervă şi alte persoane ce deţinuseră

514 Arh. SR, *Stenograma nr. 10/27.10.1993*, *Audierea domnului Virgil Măgureanu*, p. 31.

515 Interviu luat la Cotroceni în ziua de 2 decembrie 2004.

sau mai deţineau încă funcţii importante în Partidul Comunist Român şi în stat"[516]. Întîlnirea urma să aibă loc la Ambasada URSS din Bucureşti. Pentru a verifica informaţia am făcut apel la coordonatorul unor activităţi de constraspionaj din DSS, care a dorit să-şi păstreze anonimatul:

„CC: Substanţa informaţiei este autentică, veridică. Dar nu este vorba de nu ştiu ce generali, mai ales de generali în funcţii mari. Pe de altă parte, ideea, informaţia propriu-zisă este luată ca atare din o serie de declaraţii ale lui Militaru. Informaţia cu şedinţa de la ambasadă a generalilor nu s-a verificat. Despre ce este vorba: cel care a încercat să intre în legătură nemijlocită cu reprezentanţii sovietici prin contacte directe la ambasadă a fost Militaru. El voia să provoace acea şedinţă, pentru a arăta sovieticilor că el conduce o conspiraţie. Făcea aceste încercări în chip nebunesc. Era vorba de un mod care demonstra totala iresponsabilitate. Nu faţă de el, ci din partea celor în numele cărora vorbea... Ioniţă, Pletos, alţi cîţiva ca ei, din cei de la Armată trecuţi în rezervă pentru incompetenţă sau pentru că ajunseseră la limita de vîrstă. Asupra lor plana bănuiala, suspiciunea de legături cu serviciile de spionaj sovietice, cu GRU în principal. Fuseseră contactaţi la aplicaţii comune, în timpul deplasărilor, la instituţiile din URSS unde erau trimişi etc. Pe generalul Logofătu, de exemplu, l-au contactat cu mai multă discreţie, dovadă a intenţiilor serioase. El a fost numit al doilea conducător al Securităţii, după Gelul Voican Voiculescu, în timpul evenimentelor, ceea ce este semnificativ. În realitate, nici unul dintre aceşti generali, despre care Militaru voia să lase impresia că sunt complotişti, nu acţiona ca şi complotist. Militaru, prin faptele lui, a demonstrat lipsa de responsabilitate, se arunca cu capul înainte, ducîndu-se la Consulatul sovietic de la Constanţa, încercînd de mai multe ori să intre în Ambasada sovietică de la Bucureşti. Aproape toate aceste poveşti despre conspiraţie sunt informaţii provenite de la el. Este adevărat că, cu unii

516 Alexandru Săucă, *K.G.B.-ul şi revoluţia română*, Ed. Miracol, Bucureşti, 1994, p. 9.

dintre ei, de exemplu Ioniţă, a avut întîlniri, dar nu la Ambasada sovietică, ci prin parcuri, în Herăstrău. Pe stradă, în zona Herăstrău. Noi ocupam, de exemplu, mai multe bănci de pe o alee şi lăsam una liberă. Se aşezau pe ea, era special aleasă pentru a fi retrasă şi să le dea confortul unei întîlniri conspirative, dar în realitate era banca noastră şi înregistram tot. Militaru era, pur şi simplu, un trădător disperat, imprudent, fanatic. Aceste trăsături urîte de caracter s-au văzut în decembrie '89 cînd acest om sîngeros, acest trădător ordinar a fost numit ministru al Apărării şi a ordonat asasinarea oamenilor pe străzi. Ca să revin... Nu a existat niciodată vreun gest al lui Ioniţă de a se duce la Ambasada sovietică, aşadar informaţia lui Săucă este o intoxicare a lui Militaru, pornind de la nişte iniţiative tembele pe care le-a avut. Comandorul Radu Nicolae era, într-adevăr, cel mai implicat. Dincolo de ce a făcut Militaru, Radu le-a şi folosit, a fost un om de acţiune, fiind descoperit, cercetat şi condamnat pentru spionaj. Răspîndise înscrisuri, transmitea informaţii cu caracter secret, lucrurile erau clare şi la Radu Nicolae se putea documenta perfect activitatea de trădare în favoarea sovieticilor. Nu se dorea un scandal. Aşa că i s-a dat o pedeapsă blîndă.

AMS: Era pedeapsa cu moartea.

CC: Sigur. Dar acţiunea lui Radu era infinit mai importantă decît a lui Militaru, pentru că era permanent în ofensivă şi mult mai penetrantă. Însă Militaru avea altă amplitudine pentru GRU, condusese o armată, era adjunct al ministrului Construcţiilor, adică un nivel mult mai interesant decît Radu Nicolae, care venea de jos, din Armată."

Numit, de către Ion Iliescu, ministru al Apărării şi comandant al tuturor forţelor armate din MI şi Securitate, încă din după-amiaza de 22 decembrie 1989, la Televiziune, Nicolae Militaru va acţiona mai întîi prudent, apoi brutal şi criminal în interesul personal de a şterge urmele actelor sale de trădare în favoarea URSS. Dezastrul politic în care a fost aruncată România după decembrie 1989 a permis ca acest trădător să candideze la Preşedinţia României şi să moară în patul lui, nepedepsit. Calitatea sa de asasin nu se referă la acceptul pe care l-a

dat pentru executarea soţilor Ceauşescu, ci la victimele pe care le-a produs premeditat în rîndul militarilor Armatei şi al cetăţenilor civili.

Iată, aşadar, componenţa grupului de persoane care a hotărît executarea lui Nicolae şi a Elenei Ceauşescu. Generalul Stănculescu a primit misiunea să organizeze procesul şi execuţia. Deşi premeditat, actul de la Tîrgovişte nu a fost o crimă, avînd un suport politic şi înscriindu-se în categoria actelor revoluţionare de violenţă asupra şefului statului. Juristul francez Badenter l-a caracterizat astfel: „Nu a fost un proces stalinist, ci o execuţie politică". Execuţia a apărut şi a rămas în memorie ca fiind mai complicată, din cauza cererii exprese a lui Ion Iliescu de a se ţine un proces, cît de sumar. S-a comentat îndelung asupra caracterului neprofesionist şi ilegal al procesului de la Tîrgovişte, el fiind în realitate consecinţa complicării situaţiei de către Ion Iliescu. După 15 ani, cele cinci capete de acuzare sunt considerate ridicole, fabricate, produs al diversiunii:

1. Genocid – peste 60 000 de victime;
2. Subminarea puterii de stat prin organizarea de acţiuni armate împotriva poporului şi a puterii de stat;
3. Infracţiunea de distrugere a bunurilor obşteşti, prin distrugerea şi avarierea unor clădiri, explozii în oraşe etc.;
4. Subminarea economiei naţionale;
5. Încercarea de a fugi din ţară pe baza unor fonduri de peste 1 miliard de dolari depuse la bănci străine[517].

Ideea cu genocidul s-a dovedit foarte repede o fantezie juridică, născută probabil din interpretarea unor sintagme care se refereau la grupuri de oameni în articolul despre genocid din Codul Penal. Cifra de 60 000 de morţi a fost lansată de Gelu Voican Voiculescu, acesta gîndindu-se la zecile de mii de români care se presupunea că muriseră în timpul celor 25 de ani de conducere ai lui Nicolae Ceauşescu.

[517] Monitorul Oficial al României, Anul I, Nr. 3, marţi, 26 decembrie 1989, p. 1. (Al cincilea cap de acuzare a fost introdus ulterior.)

Cifra n-a fost interpretată astfel – de altfel, nimeni nu a stat atunci s-o explice –, ci ca şi cum ar fi aparţinut numărului de morţi produs de teroriştii în întreaga ţară. Ea a avut însă şi consecinţe neaşteptate. După executarea sentinţei, în ziua de 26 decembrie 1989, Procuratura Generală a dispus deplasarea a şase echipaje ale sale îmbarcate în autoturisme pentru a găsi în Bucureşti cele... 60 000 de victime. La un moment dat, unul dintre echipaje a semnalat existenţa în curtea ambasadei unui stat african a unor lăzi imense. S-a cerut aprobarea şi intervenţia Ministerului de Externe pentru a permite percheziţionarea acelor lăzi, cu argumentul că în ele s-ar putea afla cîteva sute de cadavre pregătite pentru a fi scoase din ţară cu avionul. Aprobarea a fost dată şi, la desfacerea lăzilor, s-a constatat că era o cantitate foarte mare de mobilă. Ancheta a stabilit că membrii ambasadei fuseseră avizaţi încă de la începutul lunii decembrie de pregătirea unei intervenţii militare pentru răsturnarea lui Nicolae Ceauşescu, iar angajaţii ambasadei investiseră toţi banii în mobilă românească ieftină, pentru a o vinde în străinătate la preţul pieţei.

Cel de-al treilea cap de acuzare este şi cel mai confuz, cam fără noimă, decît poate dacă cineva din conducerea MApN – instituţie care a supravegheat activitatea Procuraturii – nu a vrut să pună în cîrca lui Ceauşescu distrugerile mari făcute de Armată asupra clădirilor în timpul diversiunii. Subminarea economiei naţionale este într-adevăr un subiect de discuţie, în măsura în care probabil că orice economist poate demonstra legătura între mersul economiei din ultimii ani ai regimului Ceauşescu şi nivelul de trai al românilor. Încercarea de a fugi din ţară cu miliardul de dolari a făcut parte din diversiune, astfel că este inutil să o mai comentăm. În schimb, *subminarea puterii de stat* este singurul cap de acuzare valabil, toate ordinele lui Nicolae Ceauşescu din perioada 17-22 decembrie 1989 fiind neconstituţionale şi ilegale, ducînd în mod direct la pierderea de vieţi omeneşti şi la discreditarea Armatei României, punînd-o în situaţia unică din istorie de a deschide foc ilegal împotriva unor oameni neînarmaţi. Pentru această vină gravă, Nicolae Ceauşescu are în mod categoric calitatea de criminal, iar executarea sa se dovedeşte peste timp şi pentru totdeauna pe deplin justificată.

Pentru a se putea duce la îndeplinire hotărîrea Consiliului Frontului Salvării Naţionale de executare a lui Nicolae Ceauşescu ca urmare a unei sentinţe de condamnare la moarte, era nevoie de înfiinţarea unui Tribunal excepţional, instrument executoriu tipic al revoluţiilor. Juriştii asociaţi grupului de conducere al CFSN vor întocmi o Hotărîre de înfiinţare a Tribunalului Militar Excepţional, care însă conţinea trei pagini. Considerînd documentul prea amplu şi tehnicist, Ion Iliescu îşi va lua răspunderea personală de a-l recompune, atît prin reducere, cît şi prin simplificare. Citind cu atenţie textul făcut de jurişti, el a căutat să extragă părţile esenţiale, nedîndu-şi seama că formula originară, „sentinţa pronunţată va rămîne definitivă prin nerecurare şi executorie", îi anula lui Ceauşescu dreptul de recurs, iar generalului Stănculescu îi acorda dreptul de a trece imediat la execuţie. Această formulă nu va apărea în Hotărîrea CFSN, la fel cum Hotărîrea în sine nu va fi publicată în Monitorul Oficial, neînscriindu-se astfel ca act oficial al statului. Textul Hotărîrii CFSN din 24 decembrie 1989 este scris şi semnat de mîna lui Ion Iliescu:

HOTĂRÎRE

Consiliul Frontului Salvării Naţionale din România, constituit prin voinţa poporului român la 22 decembrie 1989, ca organ suprem al puterii de stat;

Avînd în vedere faptele deosebit de grave săvîrşite de cetăţenii CEAUŞESCU NICOLAE şi CEAUŞESCU ELENA, destituiţi din funcţiile de stat şi politice prin acţiunea revoluţionară a maselor populare;

Constatînd că aceştia au organizat din timp şi au dirijat o serie de acţiuni ostile, îndreptate împotriva poporului român,

HOTĂRĂŞTE:

1. Instituirea unui Tribunal Militar Excepţional, care să procedeze de urgenţă la judecarea faptelor comise de CEAUŞESCU NICOLAE şi CEAUŞESCU ELENA. Urgenţa este impusă de dorinţa, în acest sens, a tuturor cetăţenilor cinstiţi ai României;

2. Tribunalul Militar Excepţional va judeca această cauză în conformitate cu prevederile legale rămase în vigoare, în ce priveşte procedura şi dreptul material penal;

3. Acest tribunal va fi alcătuit în componenţa stabilită de legea pentru organizarea judecătorească în vigoare, urmînd a se asigura întocmai dreptul de apărare al făptuitorilor.

Preşedintele Consiliului Frontului Salvării Naţionale
(semnătura)
ION ILIESCU

România, Bucureşti, 24 decembrie 1989.

Nu are rost să insistăm asupra procesului; stenograma lui a fost publicată în mai multe lucrări despre revoluţie, iar conţinutul său filmat a fost difuzat cu numeroase ocazii. Nicolae Ceauşescu, prin ordinele neconstituţionale şi ilegale care au condus la pierderi de vieţi omeneşti şi la deteriorarea gravă a imaginii Armatei României, şi Elena Ceauşescu, în calitatea ei de înalt funcţionar al statului şi de înlocuitor al şefului statului în perioada 18-20 decembrie 1989, timp în care a dat ordine criminale şi a dispus distrugerea cadavrelor celor omorîţi la Timişoara, îşi meritau soarta şi gloanţele care i-au secerat. Ne iluzionăm crezînd că într-un proces desfăşurat corect Nicolae Ceauşescu ar fi folosit alte argumente decît cele cu care a atacat grav fiinţa naţională a românilor prin înfometare, deteriorarea stării de sănătate şi pierderea demnităţii, a spiritului său dinamic şi a speranţei cu care a rezistat în Istorie.

Constituirea CFSN, ca putere provizorie în stat

La 26 decembrie 1989, Ion Iliescu emite primul Decret-lege în calitate de preşedinte al CFSN, fapt lipsit de orice bază juridică, fiind în continuare doar expresia legitimităţii revoluţionare, adică a sprijinului pe care îl acordau tacit minoritatea socială revoltată şi majoritatea inactivă a populaţiei. Decretul-lege nr. 1 abroga cîteva legi, decrete şi alte acte normative ale statului comunist totalitar care

vizau titluri ale cuplului Ceauşescu, funcţionarea Consiliului Apărării Republicii Socialiste România (practic toate instituţiile de forţă ale ţării trecuseră în subordinea Armatei), sistematizarea teritoriului, dreptul la liberă circulaţie, acumularea de către stat a părţilor sociale ale oamenilor muncii, programul de alimentaţie „ştiinţifică" a populaţiei, întreruperea sarcinii, libertatea de expresie[518]. Tot în ziua de 26 decembrie 1989 se pune în discuţie numirea unui prim-ministru care să formeze un nou guvern. Propunerea iniţială, sprijinită de Ion Iliescu, se îndrepta spre profesorul Virgil Măgureanu, persoana care îl racolase la Cehul Silvaniei în 1981, dar, la intervenţia decisivă a lui Silviu Brucan, personalitatea care continua să domine grupul ajuns la putere, a fost numit Petre Roman[519]. Alegerea aceasta a fost dezbătută intens de presă, imaginea proiectată şi rămasă despre noul prim-ministru fiind aceea a unui fiu de nomenclaturist, agent KGB, membru al complotului Iliescu – KGB, autor sau coautor al unor decizii reprobabile din timpul revoluţiei (înfiinţarea FSN, chemarea trupelor sovietice, executarea soţilor Ceauşescu). Timpul a demonstrat că Petre Roman nu făcuse parte din complot şi că nu fusese autorul vreunei decizii importante în zilele critice ale preluării puterii. Numirea sa se înscrie în coordonatele reale ale raporturilor de forţă şi influenţă din cadrul grupului numit „al lui Iliescu", unde personalitatea cu cea mai mare influenţă şi autoritate asupra lui Ion Iliescu era Silviu Brucan. El negociase cu Mihail Gorbaciov răsturnarea de la Putere a lui Nicolae Ceauşescu şi stabilise cine este succesorul şi care vor fi direcţiile ideologice ale noii conduceri. Cu un amendament: realitatea violentă a rezistenţei lui Ceauşescu prin represiune, precum şi realitatea violentă a modalităţii de preluare a Puterii după 22 decembrie 1989 nu mai permiteau viabilitatea indicaţiei lui Gorbaciov privind supravieţuirea PCR. Discuţia a pornit cu ideea lui Gorbaciov: „De la început a declarat că este de acord cu acţiunea de răsturnare a lui Ceauşescu, cu condiţia ca ea să fie concepută şi realizată astfel încît să ducă la menţinerea partidului

[518] Monitorul Oficial al României, Anul I, Nr. 4, miercuri, 27 decembrie 1989, p. 1.
[519] Monitorul Oficial al României, Anul I, Nr. 5, Decret nr. 1/26 decembrie 1989, miercuri, 27 decembrie 1989.

comunist ca forţă politică conducătoare în România“[520]. La care Silviu Brucan a avut o replică ce s-a dovedit hotărîtoare în timpul evenimentelor din decembrie: „Totul va depinde de comportarea celor din organul conducător al partidului, Comitetul Politic Executiv, şi un test apropiat îl va constitui reacţia lor la *Scrisoarea celor şase...*“[521]. Or, reacţia la *Scrisoarea celor şase* fusese nulă. Poate că liderii Uniunii Sovietice au fost mai circumspecţi, cunoscînd din istoria şi realitatea partidului comunist că acei şase bătrîni trecuţi de mult pe linie moartă nu mai reprezintă nimic în partid, însă americanii au crezut chiar că ei reprezintă o voce importantă. Dacă ne uităm acum din nou pe prima intervenţie la Televiziune a lui Alexandru Bîrlădeanu, vom identifica şi resentimentul lor violent pe partidul care nu-i ascultase şi care, prin lipsa lui de reacţie, îi adusese pe scaunul de anchetă: „Partidul Comunist Român, de 20 de ani, s-a făcut incapabil şi inapt să guverneze, pentru că partidul s-a predat în mîinile unui singur tiran (...) Iar acum, după 20 de ani de zile, la vărsarea aceasta de sînge a poporului, partidul s-a dovedit şi nedemn să mai guverneze“[522]. Aşa cum am mai arătat, ceea ce s-a întîmplat la acel nivel al scenariului sovietic a fost o ruptură produsă de Ceauşescu, prin rezistenţa lui sîngeroasă, care l-a obligat pe Ion Iliescu să intre în acţiune mai devreme, să iasă din programul său de lider al unei formaţiuni prosovietice menite să ia puterea mai tîrziu, prin alegeri libere, şi să se implice în evenimente. În acest fel s-a produs şi saltul direct de la PCR la FSN, în timp ce scenariul sovietic, aplicat în toate celelalte ţări comuniste, prevedea desprinderea unei aripi disidente din partid şi cîştigarea alegerilor împotriva partidului comunist, care însă supravieţuia, constituindu-se în rezervă de cadre pentru scena politică reformată. Formula asta la Bucureşti a căzut. Asta, în ce priveşte prima fază politică şi subpolitică a revoluţiei. Felul în care a preluat FSN puterea, tot prin violenţă şi cu acumularea

---

520 Silviu Brucan, *De la capitalism la socialism şi retur. O biografie între două revoluţii*, Ed. Nemira, Bucureşti, p. 194.

521 *Ibidem*.

522 Mihai Tatulici, *Revoluţia română în direct*, Bucureşti, 1990, p. 51.

unor decizii şi răspunderi grave asupra liderilor săi, a născut complexul de imagine – poate şi de vinovăţie – care a dus la alegerea, de către Silviu Brucan, pentru funcţia de prim-ministru a unui tînăr venit din stradă, imposibil de contestat. Cunoscîndu-l din familie, fiind prieten cu tatăl lui, cumpărîndu-i biciclete cînd era copil, el nu şi-a putut închipui nici o clipă că Petre Roman va orienta România spre Occident. Cînd şi-au dat seama, l-au dat jos printr-o lovitură de stat.

Tot în 26 decembrie, prin două decrete succesive (nr. 2 şi nr. 3), Nicolae Militaru este reactivat şi numit ministru al Apărării Naţionale. Decretul nr. 4 din 26 decembrie 1989 trecea oficial Securitatea în componenţa Armatei. În sfîrşit, la 27 decembrie are loc prima şedinţă plenară a Consiliului Frontului Salvării Naţionale la care participă toţi membrii anunţaţi prin comunicatul din noaptea de 22 decembrie (inclusiv Tökes, Doina Cornea, Ana Blandiana ş.c.) şi unde este emis Decretul privind constituirea, organizarea şi funcţionarea Consiliului Frontului Salvării Naţionale şi a consiliilor teritoriale ale Frontului Salvării Naţionale“[523], actul normativ care a enunţat preluarea puterii de către Frontul Salvării Naţionale în locul Partidului Comunist Român şi de către Consiliul Frontului Salvării Naţionale în locul Consiliului de Stat. Aşa cum vom vedea în detaliu în continuare, **acesta este documentul fundamental al revoluţiei, actul juridic prin care este înlocuită vechea conducere a ţării cu o conducere nouă,** nu Proclamaţia din 22 decembrie – care este un act cu caracter strict politic, programatic – şi nici celelalte documente emise anterior, fără autoritate juridică (hotărîrea de judecare a soţilor Ceauşescu, numirea lui Petre Roman, numirea lui Militaru, trecerea Securităţii în subordinea Armatei). Ele se înscriu doar în categoria politică a legitimităţii revoluţionare: „Legitimitatea politică (populară) a unei revoluţii victorioase nu are efecte din punct de vedere constituţional dacă revoluţia nu este legitimată şi juridic“[524]. Iată de ce şedinţa plenară a

[523] Monitorul Oficial al României, Anul I, Nr. 4, miercuri, 27 decembrie 1989, pp. 2-3.

[524] Cristian Ionescu, *Drept constituţional şi instituţii politice. Teoria generală a instituţiilor politice*, vol. 1, Ed. Lumina lex, Bucureşti, 1997, p. 135.

CFSN din 27 decembrie este momentul decisiv în care s-a constituit legal noua putere.

Şedinţa a fost deschisă de Ion Iliescu printr-o „informare asupra activităţii desfăşurate şi a măsurilor luate în primele zile după declanşarea luptei revoluţionare". Aici, cu abilitatea-i cunoscută, Ion Iliescu a făcut o manevră pe care n-au înţeles-o nici astăzi, după 15 ani, participanţii. Lipsiţi de experienţă politică, liderii CFSN, precum Doina Cornea sau Ana Blandiana, nu au observat că trecerea la propuneri pentru constituirea Biroului Executiv al CFSN **nu a pus în discuţie şi nici nu a supus aprobării alegerea preşedintelui Consiliului.** Ion Iliescu se considera preşedinte de drept, dar oficial nu era ales de nimeni. Trecînd cu tot felul de improvizaţii prin faza legitimităţii populare, noua putere instalată nu l-a trecut nici pe preşedinte din improvizaţie în autoritate. Temîndu-se de opoziţie sau de cine ştie ce altă propunere pentru funcţia de preşedinte al CFSN, Ion Iliescu a cerut, abil, să fie discutată direct componenţa Biroului Executiv. Membrii au votat atunci următoarea componenţă: Dumitru Mazilu (prim-vicepreşedinte), Cazimir Ionescu, Carol Kiraly (vicepreşedinţi), Dan Marţian (secretar); membri: Bogdan Teodoriu, Vasile Neacşa, Silviu Brucan, Gheorghe Manole, Ion Caramitru, Nicolae Radu. În Monitorul Oficial, în fruntea acestei liste, a fost publicat şi „Preşedinte: Ion Iliescu", fără a fi însă ales de nimeni. În continuare, deşi comunicatul CFSN din 27 decembrie nu menţionează acest fapt, a fost anunţată şi componenţa provizorie a Guvernului, avîndu-l în frunte pe Petre Roman şi ca viceprim-ministru pe Gelu Voican Voiculescu.

*

Sfîrşitul anului 1989 a surprins naţiunea română în plină tulburare, înfricoşată de violenţa schimbării de regim, dominată de spiritul isteric al unei revoluţii, dezorganizată politic. Preţul pe care l-a plătit pentru eliberare s-a datorat lipsei de reacţie civică, politică şi, în ultimă instanţă, naţională la criza regimului Ceauşescu. În dimineaţa de 1 ianuarie 1990, în prima zi a Anului Nou, România se trezea dintr-o beţie grea, nemaiştiind ce a făcut peste noapte. I s-a oferit o ciorbă de potroace pregătită de cu seară şi reîncălzită la foc viu, pe

care a sorbit-o flămîndă. Obosit, dar în continuare setos de libertate şi de viaţă, poporul român a avut foarte vag impresia că, în noaptea de 30 decembrie, un intelectual român îi propusese să scape de structura partidului comunist care îl adusese în halul ăla:

„Sunteţi puţini în mijlocul acestui popor, de vreme ce el s-a putut regăsi peste noapte cu o asemenea forţă şi graţie; şi totuşi mulţi, dacă aţi putut face cu putinţă, hrăni şi cauţiona oroarea vreme de 40 de ani. Vouă, acestor mulţi-puţini, vă adresez următoarea chemare:

Lăsaţi o respiraţie mai lungă între ultimul omagiu pe care l-aţi scris, între ultima şedinţă în care v-aţi exprimat entuziasmul pentru realegerea lui Ceauşescu la cel de al XIV-lea Congres şi adeziunea grăbită pe care aţi venit să v-o daţi în zilele în care timişorenii nu terminaseră să-şi îngroape morţii şi în care sîngele de pe Bulevardul Magheru şi din Piaţa Palatului nu se zvîntase încă.

Nu mai strîngeţi o vreme, bărbăteşte, mîna colegilor voştri şi nu-i mai priviţi senini în ochi. Lăsaţi să se întrevadă o urmă de sfială în privirea voastră. Fiţi o vreme stingheri.

Nu mai apăreţi la televiziune.

Nu mai scrieţi în ziare.

Nu vă mai ridicaţi glasul decît pentru o scurtă căinţă, căci altfel îl ridicaţi din nou în minciună.

Lăsaţi cuvintele să spună ceea ce spun; nu mai folosiţi o vreme vorbele *demnitate*, *libertate*, *conştiinţă*, *dreptate*, *popor*. Nu asasinaţi aceste cuvinte.

Renunţaţi la alibiuri morale spunîndu-vă că aţi făcut neîncetat răul ca să puteţi face, din cînd în cînd, binele.

Să nu vă fie frică, ci doar, din cînd în cînd, o lungă, insuportabilă ruşine. Căutaţi atunci un părinte care şi-a pierdut în zilele acestea copilul şi cereţi-i iertare.

Intraţi în noul an meditativi. Şi aprindeţi o lumînare pentru cei morţi şi pentru voi. Iar dacă veţi da curs acestei chemări, veţi înceta să fiţi lichele şi veţi primi recunoştinţa noastră. Vă vom iubi.“[525]

---

525 Gabriel Liiceanu, *Apel către lichele*, Ed. Humanitas, Bucureşti, 1996, pp. 5-6.

Gabriel Liiceanu rostea aceste cuvinte în prezenţa a doi foşti informatori ai Securităţii şi a celui care lansase public, pentru prima oară, expresia „Epoca de Aur“. Textul, dincolo de valoarea sa literară, conţinea un mesaj politic explicit, care, în mod normal, ar fi trebuit să se transforme într-o lege a lustraţiei. Avînd în vedere situaţia juridică şi politică a puterii în acel moment, emiterea unui decret-lege cu acest subiect ar fi fost extrem de facilă. Avînd în vedere însă cine preluase puterea, ne dăm seama că era imposibil ca Ion Iliescu să emită un astfel de act normativ, începînd lustraţia cu el însuşi. Cuvîntul *lustraţie* nu exista în dicţionare şi, nici după aceea, în Dicţionarul Explicativ al limbii române din 1996, nu a fost trecut.

Capitolul XIV

O NAŢIUNE MURIBUNDĂ

Motto:

Tată, tată, chemă el şi îşi duse coatele la ochi hohotind. Unde te duci tu acum, încotro o s-o iai după ce deschizi poarta şi o să ieşi iar la drum?...

MARIN PREDA

Naţiunea pe care am surprins-o la începutul acestei lucrări de istorie făcînd Unirea sub domnitorul-preşedinte de republică Alexandru Ioan Cuza a suferit transformări majore, substanţiale. Întreaga tulburare prezentată aici, pe parcursul mai multor volume, a ilustrat procesul de modernizare, în sensul adaptării la modernitatea occidentală, şi totodată pierderea treptată a atributelor tradiţionale cu care rezistase timp de mai multe secole în Istorie. Caracterul improvizat şi şocant al importului modernităţii din a doua jumătate a secolului al XIX-lea a provocat în România un lung proces de adaptare dominat de tranziţii neîncheiate, de salturi istorice – „arderea etapelor" –, permiţînd totodată instalarea solidă, structurală a unor defecte de construcţie rămase necorectate din 1859 şi pînă în 2005.

Concluzia autorului, după analiza desfăşurată pînă acum în acest volum, este că naţiunea română a hotărît foarte greu să producă o revoluţie în anul istoric 1989. Voinţa sa politică a fost aproape nulă. În ciuda traiului extrem de nefericit şi dominat de lipsuri, de frig şi de grave consecinţe asupra stării de sănătate a oamenilor, cetăţenii României nu au avut voinţa şi forţa de a reacţiona la anomaliile regimului comunist dominat de Nicolae Ceauşescu. Naţiunea română nu a reacţionat politic nici măcar atunci cînd la Moscova a fost dat semnalul eliberării. Între 1985 şi 1989 au trecut cinci ani lungi în care reacţia politică a românilor s-a limitat la incidentul salarial de la Braşov, rămas izolat şi la care s-au solidarizat doar cîţiva intelectuali. Lipsa de iniţiativă a românilor a determinat focalizarea interesului Marilor Puteri, pentru a nu ştiu cîta oară, asupra României. Revoluţia a fost consecinţa intervenţiei ample,

sub forme sofisticate asupra conştiinţei cetăţenilor români, stimulîndu-le reflexul natural de libertate, obligîndu-i să-şi exprime nemulţumirea şi speranţele printr-un protest politic public.

De ce a fost nevoie de intervenţia străină cu metodologii şi mijloace moderne, neconvenţionale, adecvate sfîrşitului de secol XX, pentru ca românii să-şi răstoarne un regim dictatorial, inuman şi aberant care sugea în fiecare clipă, vizibil şi palpabil, substanţa vitală a naţiunii? Iată întrebarea la care autorul acestor volume a dorit să ajungă după un drum de peste trei mii de pagini de analiză. Cercetarea înfăptuită în trecutul ultimului secol şi jumătate al naţiunii şi statului român a scos la lumină o versiune mai dură şi poate mai realistă a istoriei naţionale din această perioadă, căutînd să sublinieze acele fenomene distructive, anormale care au supravieţuit sub orice regim. România a cunoscut sistemul democratic doar timp de vreo 40 de ani, în rest – regimuri autoritate şi dictaturi, acestea din urmă ocupînd cea mai mare parte a perioadei analizate, şi pe durata tuturor acestor regimuri şi-a construit un comportament deviant, modalităţi şi mijloace de a supravieţui sau de a se adapta. Consecinţele mutaţiei istorice pe care a suferit-o poporul român odată cu modernizarea sa forţată din a doua jumătate a secolului al XIX-lea s-au întins şi încă sunt active pe toată durata acelui secol şi jumătate scurs de cînd naţiunii române i s-a dat un stat importat din străinătate cu toate instituţiile sale, distrugînd an de an şi guvernare cu guvernare fostele instituţii create de vechea naţiune română, care rezistase la tot felul de încercări timp de un mileniu şi jumătate. Nu putem şti cît de moral era poporul român înainte – nu despre corupţia lui morală este vorba aici –, dar ca nucleu al naţiunii moderne române el a cunoscut şi încă mai cunoaşte o devastatoare corupţie politică. Pentru a încerca să înţelegem ce se întîmplă cu naţiunea română, să refacem o listă cu fenomenele distructive întîlnite pe parcursul volumelor în care ne-am ocupat de procesele care au condus la neobişnuita densitate de lovituri de stat, tentative, răscoale şi revoluţii pe care le-am cunoscut în ultimul secol şi jumătate:

Corupţia la nivelul clasei politice prin furtul din proprietatea de stat, principală sursă de îmbogăţire rapidă prin folosirea

autorității și imunității pentru a acumula resurse. Jefuirea propriului stat. Primul care a semnalat acest fenomen a fost Mihai Eminescu, în opera sa politică.

Folosirea funcției publice în scopuri personale, atît pentru acumularea privilegiilor cît și pentru conservarea acestora, ca instrument al segmentului de Putere deținut. Acest fenomen a fost declanșat în secolul al XIX-lea, odată cu introducerea birocrației de către domnitorul Alexandru Ioan Cuza.

Bugetul, instrument de control centralizat al economiei și factor de corupție, statul neavînd **niciodată,** sub orice regim, curajul să permită libera inițiativă și să se retragă din economie, fiind totodată incapabil să renunțe la sistemul birocratic complicat, bazat pe taxe multiple și variabile, aplicat asupra salariaților.

Consumul rapid al creșterii bugetare, imediat ce se constată o ridicare a nivelului de trai, astfel că fiecare efort economic al națiunii a fost repede risipit în consum, cu slabe resurse pentru investiția pe termen mediu și lung. Cele două perioade de mari investiții (regimul carlist și regimul comunist) s-au sprijinit fundamental pe masive împrumuturi externe, pe care populația le-a plătit apoi cu eforturi enorme, terminate în catastrofe naționale (23 august 1944 și 22 decembrie 1989).

Mecanisme anarhice născute în federațiile sindicale au speculat imediat orice creștere vizibilă a nivelului acumulărilor financiare și economice, căutînd să forțeze transformarea rapidă a acestora în creșteri salariale, astfel că fiecare grevă a adîncit și mai mult decalajul între consum și investiții.

Controlul politicienilor de către oameni de afaceri este un fenomen întîlnit de la Cuza și pînă astăzi, politicul implicat în afaceri fiind folosit și protejat cu scopul facilitării acumulărilor ilegale sau pentru obținerea acestora cu ajutorul legilor date de politicieni.

Condiționarea legislației interne de către instituții internaționale, marile împrumuturi și programe de finanțare fiind un instrument de modelare a comportamentului internațional al României după interesele Puterii care acorda împrumutul.

Devalizarea băncilor de către partidele politice a reprezentat o constantă, de la PNŢ–Banca Marmorsh/Blank, la PSDR–Bancorex, pentru a susţine formal instituţia alegerilor, dar în realitate pentru a putea obţine şi/sau menţine accesul al Putere.

Camarila a cunoscut aspecte inegale, de la cele acute sub Cuza şi Carol al II-lea, pînă la clica lui Nicolae Ceauşescu şi la grupul de presiune şi interese din jurul preşedinţilor postdecembrişti, dar a avut întotdeauna un rol distructiv pentru că a speculat mereu imaginea de autoritate de care s-a bucurat sub toate regimurile capul statului.

Intervenţia Armatei în tulburări interne, cu pierderi de vieţi omeneşti a înregistrat peste 20 de cazuri, din care cinci cu implicare externă, consecinţă a crizelor repetate pe care le-au produs regimurile politice în raport cu naţiunea.

Seria nesfîrşită a reformelor agrare (14, din 1864 pînă în 2000), ca un rezultat al aplicării mecanice, neperformante a legilor asupra oamenilor, nu asupra fondului funciar, astfel că toate reformele agrare din România au vizat înzestrarea ţăranului cu pămînt, şi nu exploatarea terenului agricol după criteriul eficienţei potrivit mediului, solului, condiţiilor climaterice şi geografice.

Prăbuşirea autorităţii statului în faţa grupărilor interlope s-a manifestat ca una din consecinţele finale ale lanţului de erori politice şi economice în care legea, inclusiv Constituţia, a fost ocolită, schimbată sau pur şi simplu încălcată mai întîi la vîrf, coborînd apoi cu simptomele pînă la nivelurile de jos ale societăţii.

Pierderea încrederii populaţiei în sistemul electoral şi comedia campaniilor au fost şi sunt consecinţa apariţiei şi dezvoltării demagogiei, a populismului (ca formă extremă a naţionalismului), în locul practicii constituţionale şi legale şi a obiceiului de a apela fără discernămînt la sentimentele individuale şi naţionale ale unui popor numit de Eminescu „rasa nefericită a Europei".

Pentru fiecare fenomen enumerat mai sus, cititorul va găsi nenumărate dovezi şi probe pe parcursul textului acestor volume şi îşi poate formula o cazuistică proprie din istoria modernă şi contemporană a României. Cauzele acestei liste negre sunt două:

Importarea sistemului democratic din Franța, fără ca acest tip de organizare a vieții sociale să fie produsul natural al națiunii române, dezvoltarea incompletă a procesului de modernizare pentru a atinge stadiul de **civilizație** și apoi eșecul rapid al regimului democratic în România (preponderența perioadelor istorice cu regimuri autoritare și dictatoriale).

Neatingerea stadiului de economie de piață autentică, neatingerea fazei democrației funcționale și a capitalismului stabil.

Aceste deficiențe ale societății și statului român sunt, de regulă, prezentate ca având, inițial, un caracter obiectiv, sursa eșecului găsindu-se în teza „decalajului" politic și economic între Vestul și Estul Europei. Istoricul armean Agop Garabedian a formulat această teză în termeni clari: „Țările Europei de Sud-Est nu au avut timpul istoric de a se moderniza prin mijloacele industrializării. Cînd noile state din regiune și-au făcut apariția, repartizarea teritoriilor de producție sau a pieților era deja stabilită. Singura atitudine pe care o puteau opune acestei situații era de a adopta modernizarea condusă de stat. În aceste condiții, naționalismul a apărut inevitabil drept forța motrice intelectuală și emoțională a acestui tip de modernizare. Acest model își păstrează vitalitatea pe durata unei perioade foarte lungi"[526]. După un secol de la constatările amare ale lui Mihai Eminescu asupra consecințelor acestui dat istoric, tot un om politic de Dreapta descoperea poporul român în ipostaza la fel de amară a consecințelor felului cum a trecut prin ultimul secol de eșec al modernizării: „Această trăsătură a sufletului mioritic, această predispoziție spre resemnare, această seninătate în fața celor mai dure lovituri, această capacitate de a lua cu liniște, fără furie sau încrîncenare, lucrurile așa cum sunt, această caracteristică a sufletului românesc este o infirmitate"[527]. La Chișinău, în decembrie 1989, luptătorul naționalist Mircea Druc încerca să adune fonduri pentru ajutorarea fraților săi din România decimați de teroriști –

---

526 Agop Garabedian, *L'Europe du Sud-Est, présent et avenir* în Bulletin Nr. 28/1988-1999, Association Internationale d'Etudes du Sud-Est Européen, Ed. Enciclopedică, București, 1999, p. 179.

527 Emil Tocaci, *Revoltă și speranță*, Ed. Ex Ponto, Constanța, 1998, p. 148.

peste 60 000 de victime – şi pentru îngrijirea zecilor de mii de răniţi, de sinistraţi ca urmare a distrugerilor masive de clădiri prin explozii – cum suna capul de acuzare numărul 3 din procesul lui Ceauşescu –, a miilor de copii rămaşi fără familie. Mircea Druc va nota în *Jurnalul* său reacţia fraţilor: „Eu sunt responsabil de medicamente. E mai greu. Adunăm bani. Le vom cumpăra imediat cum aflăm de ce au nevoie. Nu putem trimite la întîmplare. De aceea, încerc să fac legătura cu Bucureştiul. Nu răspunde. Nimeresc la Iaşi. «De ce aveţi nevoie?» «La noi e liniş-te. N-avem nevoie de nimic.» Clasic! Tipic! Specific naţional!“[528] În acel moment, scriitorul Stelian Tănase se oprea să respire, după ce fu-sese în balconul cucerit al Comitetului Central al PCR şi strigase: „Dic-tatura a căzut!“ „Lumea preia: «Jos Ceauşescu, Jos Ceauşescu!» Strigă, aplaudă. Le vorbesc ceva despre scriitori, despre cenzură. Huiduie cînd aud cenzură. «O să fie bine! spun. De-acum o să fie bine. Pînă la pri-măvară să facem alegeri libere, să avem oameni cinstiţi, curaţi, ei să ne servească, nu noi să fim sclavii lor. Monopolul PCR s-a terminat.» Huiduieli, minute-n şir, nu pot să mai vorbesc. Sunt cuvinte la care furia mulţimii explodează (PCR, Ceauşescu). Am sentimentul puterii depline. Un ceva care-l simt pe dinăuntru, de forţă, de plăcere supremă. Îi înţeleg pe lideri; cum se îmbată cu propriile lor vorbe, din aclamaţiile mulţimii. E un drog. În spatele meu cîţiva se agită, vor să ia microfonul, să termin mai repede. Mi se spune «fără politică». Ca şi cum revoluţia e altceva!“[529]

Disidenţi şi opozanţi

Chiar şi după 15 ani noţiunile de *disidenţă* şi *opoziţie*, la fel ca şi cele de naţiune-popor, revoluţie-revoltă populară-lovitură de stat, sunt confundate, neînţelese în sensul lor politic.

---

528 Viorel Patrichi, *Mircea Druc sau Lupta cu ultimul imperiu*, Ed. Zamolxe, Bucureşti, 1998, p. 343.
529 Stelian Tănase, *Ora oficială de iarnă*, Ed. Institutului European, Iaşi, 1995, p. 191.

Disidenţa politică sub regim comunist este o atitudine, o divergenţă ideologică, o acţiune a unei persoane sau a unui grup care se manifestă **în interiorul** puterii politice (în cazul nostru PCR sau instituţiile oficiale ale statului).

Opoziţia politică sub regim comunist este o atitudine, o acţiune spontană sau organizată a unei persoane sau a unui grup aparţinînd **societăţii civile** de a se opune, de a rezista în conflict deschis cu puterea comunistă.

În România ambele componente ale conflictului intern cu puterea comunistă, cu regimul dictatorial al lui Nicolae Ceauşescu, au fost extrem de slabe. La nivel analitic, starea opoziţionismului în ţara noastră se înscrie fără deviaţii în cercetarea de fond operată de politologul britanic de origine română Ghiţă Ionescu. Acesta încadrează România în rîndul statelor „suverane în care opoziţia politică în calitate de instituţie este proscrisă de către deţinătorii puterii în numele eliminării alienării politice şi integrării în societatea fără clase a viitorului (cu alte cuvinte, statele comuniste)“[530]. În mod normal şi istoric, „intelectualitatea este cel mai influent strat social, atît în statele comuniste, cît şi în cele naţionaliste. În calitate de intelectualitate tehnică, ea ocupă eşaloanele cele mai înalte ale statului, de la atotputernicii experţi ai comisiilor de planificare şi pînă la multiplele categorii de instanţe executive din administraţie şi industrie. În calitate de intelectualitate creatoare, ea alcătuieşte nucleul activ al opiniei publice în ambele categorii de state şi, prin intermediul unor factori de educare a opiniei publice, ca universităţile, academiile şi instituţiile de învăţămînt superior, instituţiile culturale, teatrele, periodicele, exercită o influenţă reală asupra politicii regimului“[531]. Această teză, valabilă în alte locuri, nu s-a potrivit României sub dictatura lui Nicolae Ceauşescu. În primul rînd intelectualitatea, ca potenţial opoziţionist, a fost măcelărită în perioada

---

[530] Ghiţă Ionescu, Isabel de Madariaga, *Opoziţia*, Ed. Humanitas, Bucureşti, 1992, p. 148.
[531] *Ibidem*, p. 174.

stalinistă, iar cei care au supravieţuit au fost asimilaţi şi folosiţi prin „reeducare“ în sistemul comunist. Intelectualitatea tehnică pe care o evocă generic Ghiţă Ionescu era în România un strat nou, ridicat din păturile cele mai de jos ale societăţii, format politic şi educaţional în epoca stalinistă, pătruns şi trecut prin învăţământul superior, cu mici excepţii, pe bază de origine sănătoasă şi apartenenţă politică. Dacă a învăţat ceva, a învăţat din mers, de cele mai multe ori fără asimilare şi în absenţa fondului cultural necesar asimilării tehnologice integrate. „Experţii atotputernici ai comisiilor de planificare“, care ar fi trebuit să exercite o influenţă asupra puterii comuniste, erau ei înşişi comunişti, altfel nu supravieţuiau, indiferent de valoarea lor profesională. Cele cîteva presupuse disidenţe economice cunoscute au fost sever reprimate: Virgil Trofin şi Alexandru Bîrlădeanu, îndepărtaţi brutal, Cornel Burtică, obligat să se retragă, Vlăduţ Nisipeanu, transformat în complotist. Intelectualitatea creatoare nu a reprezentat niciodată „nucleul activ al opiniei publice“, fiind profund dezbinată şi orientată conflictual în interiorul ei. Sentimentul dominant la Uniunea Scriitorilor era ura între scriitori şi între grupuri. „Universităţile, academiile, instituţiile de învăţământ superior“ n-au avut niciodată o „influenţă reală“ asupra puterii politice, singura influenţă activă fiind aceea a unor personalităţi – Adrian Păunescu, Marin Preda, Eugen Barbu – asupra lui Nicolae Ceauşescu sau Nicu Ceauşescu, ocolind şi uneori anulînd decizii aberante. Teatrul (spectacolul de teatru) a fost singura instituţie care a reuşit să creeze un firav, dar totuşi bine individualizat curent de opinie.

Cauzele lipsei de opoziţie organizată şi ale existenţei unei disidenţe izolate, nesemnificative, s-au găsit în două fenomene definitorii pentru societatea şi statul român sub dictatura lui Nicolae Ceauşescu: **sprijinul** masiv şi unitar acordat de societate în favoarea lui Nicolae Ceauşescu şi **ameninţarea sovietică.** Esenţa problemei este surprinsă de Ghiţă Ionescu: „Una dintre raţiunile pentru care o anumită parte, dacă nu chiar majoritatea sectoarelor opiniei publice din statele lipsite de opoziţie, favorizează regimurile existente constituie orgoliul şi interesul ce le sunt inspirate de anumite măsuri ce pot

fi considerate adevărate triumfuri naţionale *(eliberarea deţinuţilor politici, declanşarea industrializării, recuperarea culturii şi istoriei naţionale, deschiderea internaţională, atitudinea antisovietică*, n.a.). Un asemenea sprijin devine şi mai puternic atunci cînd guvernul în cauză se vede, în mod real sau numai aparent, ameninţat de un conflict deschis cu o putere străină: Rusia sovietică printre statele comuniste, Marea Britanie sau Statele Unite printre statele naţionaliste"[532]. În aceste condiţii, factorul extern a contat foarte mult, mult mai mult decît normalul, în atitudinea naţiunii române de a nu schimba regimul, adică pe Nicolae Ceauşescu. Ceea ce Ghiţă Ionescu numeşte „factori de educare" s-a redus pentru România la emisiunile postului de radio *Europa liberă*. Am prezentat deja pe scurt în capitolele precedente două cazuri: Mircea Dinescu (disidenţă) şi Dan Petrescu (opoziţie) a căror acţiune s-a sprijinit nu numai pe nemulţumirea personală şi pe dorinţa de libertate, ci şi pe un consistent sprijin extern. Alte cazuri au rămas la fel de izolate.

Cele mai importante cazuri de **disidenţă** au fost Ion Iliescu, *Scrisoarea celor şase* şi Vlăduţ Nisipeanu.

Ion Iliescu

Ion Iliescu este cel mai cunoscut caz de disidenţă. Şcolarizat în URSS ca fiu al unui ilegalist, el a pătruns de la începutul regimului comunist în nomenclatura de partid. În anul 1971, cu ocazia unei vizite în Asia, intră în conflict personal cu Elena şi Nicolae Ceauşescu. Iosif Boda, un apropiat al lui Iliescu încă din ani de debut, mi-a prezentat la 4 aprilie 2004 două motive pentru declanşarea conflictului Iliescu–Ceauşescu: „În turneul din Orientul Îndepărtat Iliescu avusese două reacţii care îl iritaseră pe Ceauşescu. La marea adunare din Coreea de Nord, Iliescu a rostit la tribună, în spatele lui Ceauşescu, o replică: «Îi scot şi pe ei la demonstraţii cum îi

[532] *Ibidem*, p. 176.

scoatem şi noi pe ai noştri». Ceauşescu nu a reacţionat pe moment. Al doilea incident a avut loc în China, unde delegaţia trebuia să se împartă în trei pentru a participa simultan la trei acţiuni din program. La una din acţiuni, Nicolae Ceauşescu a desemnat-o pe Elena Ceauşescu să conducă delegaţia. Iliescu a reacţionat – scena se petrecea în absenţa lui Ceauşescu –, opunîndu-se acestei decizii, pentru că Elena Ceauşescu nu avea nici o funcţie şi nu reprezenta pe nimeni. Aceste două incidente mi-au fost povestite de Iliescu după 1989, ca fiind cauza reală a conflictului". O altă sursă credibilă a acelei disocieri ideologice este Ştefan Andrei, cunoscut ministru de Externe al României. În 1971, Andrei a făcut parte din delegaţia PCR care a efectuat o vizită în R.P. Chineză, continuată în R.D. Coreeană, R.D. Vietnam şi R.P. Mongolă. Nicolae Ceauşescu l-a instruit pe Andrei să nu facă referiri elogioase la adresa „revoluţiei culturale" din China în cuvîntările şi documentele pregătite cu ocazia vizitei. Problema era că o poziţie românească asupra acestui subiect – considerat o problemă internă a Chinei, indiferent ce poziţie adoptai, de laudă sau de critică –, risca să intre într-un mecanism de analiză chinez, în care, dacă îl criticai, erai atacat violent în presă pentru asta, iar dacă îl lăudai erai comparat şi implicit criticat pentru neurmarea ei ca în China. Ceauşescu şi Maurer au evitat cu inteligenţă această capcană. „Împreună cu Constantin Mitea şi Emilian Dobrescu – povesteşte Ştefan Andrei –, preşedintele de astăzi al României, Ion Iliescu, a redactat proiectele de cuvîntări ale lui Nicolae Ceauşescu, pentru mitingul prieteniei din fiecare ţară". După vizita în R.D. Coreeană, în drum spre Vietnam, delegaţia a făcut o escală de o noapte la Shanghai. „Seara, pînă tîrziu spre miezul nopţii, în timpul şi după cină, a avut loc o discuţie aprinsă între Nicolae Ceauşescu şi I.G. Maurer, despre cele văzute în cele două ţări, despre democraţie şi societatea de consum (la remarca lui Ceauşescu că nu trebuie stabilit ca obiectiv «consumul», Maurer i-a replicat: «Nicolae, eu aş prefera să mor cu fundul în sus într-o societate de consum!»), despre raportul raţional din venitul naţional dintre acumulare şi consum şi despre multe alte probleme. Intercalîndu-se – după părerea mea, tam-nesam în

această discuţie –, Ion Iliescu a ridicat problema limbajului folosit în presa românească, altfel spus «limbajul de lemn». Nicolae Ceauşescu, în stilul cunoscut, i-a dat o replică dură şi necruţătoare, arătînd că un secretar al CC cu propaganda trebuie să aibă în vedere ca *Scînteia*, *România liberă*, *Munca* şi alte ziare să poată fi citite şi înţelese de toţi cetăţenii ţării şi să fie în concordanţă cu creşterea gradului de cunoştinţe ale populaţiei, sprijinit şi pe extinderea învăţămîntului obligatoriu la 8 ani, apoi la 10 ani şi, în perspectivă, la 12 ani. Nicolae Ceauşescu a menţionat că, pentru intelectuali, există publicaţii cu un limbaj corespunzător, iar, dacă mai trebuie, să se analizeze şi să apară şi alte publicaţii pentru ei. Bănuiesc că preşedintele de astăzi, Ion Iliescu, acuzat pe faţă de *intelectualism*, în seara aceea, la Shanghai, de către Nicolae Ceauşescu (în prezenţa lui I.G Maurer, Manea Mănescu, Dumitru Popa, George Macovescu, a mea şi a altora), a desprins, cu inteligenţa şi perspicacitatea remarcabile cu care este dotat, că acolo s-a clătinat puternic, spre răsturnare, scaunul de secretar CC al PCR cu propaganda pe care fusese instalat, tot de către Nicolae Ceauşescu"[533].

Mărturia este foarte valoroasă pentru că vine de la o sursă directă. Observatorii de la vîrful nomenclaturii afirmă că disidenţa lui Ion Iliescu a avut cauze strict personale, deloc doctrinare sau politice, ca urmare a unei nemulţumiri faţă de sistemul de rotaţie a cadrelor folosit de Ceauşescu. Acesta avea un sistem propriu de construire a carierei oamenilor apropiaţi, dar şi a celor care făceau greşeli sau se dovedeau incompetenţi. Ceauşescu acţiona pe neaşteptate şi producea schimbări din funcţii ale unor activişti importanţi, coborîndu-i sau urcîndu-i în ierarhie aparent fără nici o raţiune. Uneori, aceste schimbări aveau un caracter mareic, destituirile şi numirile în funcţii afectînd zeci de activişti cu funcţii înalte. La începutul anilor '80, aceste rotaţii de cadre luau forma unor adevărate furtuni în structuri, atît prin dimensiunea salturilor

533 *Memorii Ştefan Andrei. Oameni şi fapte*, episodul VII, în *Flacăra lui Adrian Păunescu*, Nr. 6 din 11 octombrie 2001, p. 25.

făcute de activişti de la o funcţie la alta, cît şi prin amploarea schimbărilor. Activişti superiori de partid, membri ai CC, se trezeau peste noapte trimişi la o secţie sau la un judeţ, de la un minister la altul, de la un sector de activitate la altul, aparent fără nici un sens. Erau urcate în ierarhie nume necunoscute, coborîte după cîţiva ani, reurcate, dar pe alt traseu. Cînd se aştepta mai puţin, un activist de la Ministerul Agriculturii, remarcat de Ceauşescu la o plenară, era trimis prim-secretar la un judeţ, apoi primar al unui mare oraş, apoi ales în CC al PCR şi repartizat unei secţii ideologice sau responsabile cu industria etc. După un timp, se trezea membru supleant în CPEx şi, fără nici un preaviz, trimis din nou la un judeţ, după care, în doi-trei ani, era chemat direct în CPEx.

Este o aparenţă de nesiguranţă, de căutări a unei formule politice şi de îmbunătăţire a unui aparat de partid funcţional şi profesionist, în condiţiile în care comunismul nu mergea. Aşa am fi tentaţi să judecăm acest fenomen. El este însă mult mai subtil. Sistemul propriu de rotaţie a cadrelor, folosit de Ceauşescu, nu poate fi înţeles decît în logica lui Ceauşescu, după coordonatele sale mentale şi după formaţia sa de activist comunist. Ca fost şef al Secţiei organizatorice a partidului – inima partidului –, el învăţase perfect mecanismele funcţionării partidului şi înţelesese cel mai bine avantajele unui conducător care ştie să le manevreze. Fenomenul rotaţiei accelerate a cadrelor şi al dirijării carierei politice de către Ceauşescu personal aveau următoarele avantaje pentru liderul suprem:

1. Impunea concepţia personală a lui Ceauşescu despre partid, ca o organizaţie compusă exclusiv din activişti de partid, ca meserie, indiferent de profesie şi cu ignorarea totală a pregătirii într-o anumită specialitate a acestora. Rolul activistului de partid era să conducă sectoare de activitate în numele partidului, să aplice politica acestuia în domeniul respectiv. Pentru asta el trebuia să fie un activist desăvîrşit, un om politic prin excelenţă, un executant fidel al directivelor superioare, un „revoluţionar".

2. Plimbarea activiştilor de partid prin structuri avea drept scop pregătirea acestora pentru a face faţă oricărei munci de răspundere şi pentru perfecţionarea calităţii de conducător politic, indiferent de

domeniu, construindu-i astfel ca lideri politici, prin dobîndirea de aptitudini şi acumularea de metode, informaţii, experienţă. Încă o dată se vede că modelul de bază al lui Ceauşescu era Armata şi că activiştii de partid erau trimişi în diferite funcţii la fel cum erau plimbaţi ofiţerii pe la diferite arme şi în diferite colţuri ale ţării pînă să ajungă generali.

3. Rotaţia cadrelor inventată de Ceauşescu se abătea de la principiile vechiului procedeu comunist, orizontalitatea şi diversitatea domeniilor vizate de rotaţie. Ceauşescu acţiona pe verticală, cobora şi urca activiştii, de la munca de jos la vîrf, apoi de la vîrf din nou la munca de jos ş.a.m.d. Totodată, Ceauşescu stabilise un traseu propriu al carierei politice, astfel că funcţia de prim-secretar la un judeţ devenise mai importantă decît un secretar cu propaganda sau cu tineretul. Acesta este motivul real pentru care l-a trimis pe Nicu Ceauşescu la Sibiu şi lumea a crezut eronat că este o cădere din funcţia de prim-secretar UTC. Greutatea funcţiilor din structura de partid era dată de concepţia lui Ceauşescu despre partidul „lui", nu din ceea ce era definit la un partid comunist prin doctrina marxist-leninistă.

4. Acest sistem de conducere a partidului prin fluctuaţia cadrelor pe verticală asigura o dependenţă totală a activiştilor de Nicolae Ceauşescu personal. Situaţia a generat escaladarea cultului personalităţii, ca modalitate şi cheie a ascensiunii. Cei care greşeau, cei care îl deranjau la un moment dat pe Ceauşescu erau trecuţi la munca de jos, pentru ca într-un tîrziu să fie „iertaţi", ridicaţi din nou în grad. Această iertare, indiferent de greşeala pe care o făcuse, părea un adevărat act de clemenţă, o decizie strict personală de bunătate şi înţelegere, o salvare a carierei, o şansă.

5. Pe acelaşi considerent, fluctuaţia cadrelor implica şi o fluctuaţie a privilegiilor, lucrul cel mai acut perceput de activişti, fapt care determina nu numai dependenţa de liderul suprem, ci şi loialitatea faţă de acesta.

6. Sistemul de putere ceauşist împărţea foarte distinct şi abrupt **structura** de partid de **aparatul** de partid. O serie de sectoare ale activităţii, în care se puteau găsi specialişti, posesori ai unei profesii exercitate în domeniul firesc, aparţineau exclusiv **aparatului** de

partid, condus de **structura** de partid. Odată cu Ceauşescu, Securitatea, de exemplu, a fost trecută din sfera structurii de partid în **aparatul de partid,** scoasă din zona deciziei şi introdusă în zona executivă, unde avea doar sarcina de a executa ordinele partidului (de aici uşurinţa cu care se pot apăra astăzi foştii securişti în faţa unui proces, atît timp cît nu este făcut procesul comunismului, al partidului).

Sistemul avea o deficienţă structurală maximă: distrugea sistematic, cum a şi distrus, structura de partid, aşa cum funcţiona ea în celelalte state comuniste, crea o dependenţă totală de secretarul general, anula orice iniţiativă sau vitalitate a structurii, desfiinţa legăturile funcţionale ale organizaţiilor de bază şi între acestea şi eşaloanele superioare, deprofesionaliza oameni şi instituţii, instala o dictatură a loialităţii faţă de Ceauşescu. La momentul examenului, în perioada 1986–1989, Partidul Comunist Român s-a dovedit cel mai fragil şi nu a rezistat.

Revenind acum la subiectul nostru, existau două motive pentru nemulţumirea lui Ion Iliescu. Primul era fără îndoială nemulţumirea personală pentru schimbarea din funcţie după placul lui Ceauşescu, pentru „degradarea" sa politică, pentru aruncarea sa în sistemul de rotaţie a cadrelor, viziunea sa ambiţioasă fiind de ascensiune vertiginoasă spre vîrf, simplu şi liniar, atît timp cît avea un comportament corect, loial şi o pregătire superioară, politică şi profesională. Al doilea motiv personal era incompatibilitatea sa cu Ceauşescu, în calitate de individ discreţionar, primitiv politic, needucat, incult şi viclean, sforar de culise, iubitor de laude şi linguşiri, uşor influenţabil de soţie, o cretină, puritan în materie morală (Ion Iliescu avînd o viaţă sexuală destul de libertină). Ion Iliescu era un cu totul alt tip de comunist, cu o viziune umanistă, intelectuală asupra lumii şi societăţii comuniste, un om educat, iubitor de cultură şi acceptat în mediile culturale, un om cu profesie – inginer – şi cu studii autentice. Totodată, demagogia lui cobora pînă la cetăţeanul de jos fără nici o aroganţă, fără înşelătorii – aşa cum gîndea Ceauşescu în ţărănia lui speculativă –, iar prin cunoaşterea chiar şi

sumară a unor limbi străine avea şi un alt acces la informaţie decît Ceauşescu. În sfîrşit, Ion Iliescu detesta tot ce este ordine cazonă şi metode ale serviciilor secrete. La foarte scurt timp după îndepărtarea sa din funcţiile centrale, Ion Iliescu a găsit adepţi şi admiratori în structurile partidului, care au început să investească în el o proiecţie de înlocuitor ideal al lui Nicolae Ceauşescu.

Una din cauzele criticilor mascate, înăbuşite ale nomenclaturiştilor la adresa lui Ceauşescu era reducerea privilegiilor, atacul la avantajele pe care le oferea o funcţie politică. În concepţia lui Ceauşescu, activistul de partid era un om dedicat muncii de partid, un puritan şi un erou al politicului, acţionînd din convingeri comuniste şi sacrificînd totul pentru o idee. Proiecţia acestui arhetip se găseşte în filmele care îi plăceau (sau îi făceau pe plac) şi în care se regăsea multiplicat în zeci de ipostaze, ilustrînd, de fapt, acelaşi tip de erou – el. Deciziile lui Ceauşescu de a-i muta pe activişti în case de serviciu, de a-i obliga să circule cu maşini fabricate în România, de a le limita numărul de case, de a-i judeca după situaţia familială, reprezentau un inconfort major pentru cei care vedeau în politică o carieră, o posibilitate de parvenire. Aşa cum se spunea în popor: „Adică, să nu fi mîncat căcat degeaba“, să nu se supună degeaba, chiar fără nici un profit, privaţiunilor acelei vieţi de partid plictisitoare, populate cu şedinţe lungi, adunări anoste, discursuri interminabile şi fără sens, de deplasări în teritoriu unde totul se pierdea în anonimat. A fost unul dintre motivele dezvoltării fără precedent a corupţiei, a micilor aranjamente, scheme şi afaceri locale prin care se traficau produsele confortului, de la peşte proaspăt la covoare din blană de urs, şi pînă la vîrful corupţiei, traficul de influenţă. Trăind cu frica în sîn că vor fi aflaţi sau turnaţi de Securitate, ei acţionau tot mai vizibil şi zgomotos în cultul personalităţii lui Ceauşescu, sancţionau dur în subordine şi îşi întindeau legăturile prin partid cu singurul scop de a-şi asigura protecţia. Nu-l iubeau pe Ceauşescu, le era frică de el, iar din orice observaţie sau pedeapsă politică împotriva lor vedeau o tragedie, o nedreptate, o condamnare. Mîrîiau pe la colţuri cu fereală, dar, dacă îşi amintea Ceauşescu de ei, explodau dintr-odată cu entuziasm, uitau totul, lansîndu-se în noua

funcţie cu un nou elan şi o imensă revenire a dorinţei de parvenire. Din acest mediu al pseudodisidenţei s-a conturat şi a strălucit Ion Iliescu fără să facă mare lucru.

Un caz de nemulţumire în structuri, care a orientat alte cîteva zone ale aparatului şi pe vechii stalinişti îndepărtaţi de la „caş-caval“ spre „speranţa Iliescu“, a fost generat de unele decizii ale lui Nicolae Ceauşescu aplicate nomenclaturii. În cursul anului 1974 Ceauşescu a hotărît să schimbe salariul în retribuţie. Ideea era să nu mai impoziteze salariile angajaţilor, urmînd ca suma primită în mînă să fie şi cea de pe ştat. Prin această manevră, oficializată prin legea adoptată de MAN la 29 octombrie 1974, el a lovit într-o zonă a privilegiilor, poate nebănuită: „Pînă atunci persoanele care primiseră ordine şi decoraţii se bucurau de o reducere a impozitului pe salariu de 50% pînă la 100%. Aceste avantaje erau mărunte prin introducerea retribuţiei (care nu mai includea impozitul şi deci nici reducerea impozitului ca urmare a primirii unui ordin sau decoraţii). Astfel, în cazul amintit, dacă o persoană avea un salariu de 2 000 de lei, din care un impozit de 200 de lei, iar datorită decoraţiei (ordinului), avea o reducere de impozit de 50%, primea anterior în mînă 1 900 de lei. Prin introducerea retribuţiei (salariul în mînă, fără impozit), el primea 1 800 de lei (2 000 de de lei minus impozit 200 de lei)“[534]. Exemplul ales de Ştefan Andrei nu loveşte, totuşi, adevărata ţintă. Salariile activiştilor de partid nu se învîrteau în jurul cifrei de 2 000 de lei. Ei aveau 4 000, 6 000, şi impozitul se cifra la multe sute de lei, dacă nu o mie. Pierderea acestor sume însemna mult pentru activistul de partid, iar nemulţumirea sa era pe măsura sumei pierdute prin ordinul lui Ceauşescu. Un caz aparte de nemulţumire se manifesta în rîndul ilegaliştilor, umpluţi de ordine şi decoraţii în primele decenii ale comunismului şi care acum îşi vedeau pensiile diminuate. Cam de aici a pornit nemulţumirea lui Silviu Brucan, stimulată de decizia lui Ceauşescu de a-l retrage din viaţa de lux a diplomaţiei şi de sancţiunile primite pentru două gafe publicistice.

---

534 *Ibidem*, Nr. 2 din 17 ianuarie 2002, p. 10.

Cu ocazia deschiderii anului universitar din septembrie 1973, profesorul de la Şcoala de partid „Ştefan Gheorghiu", Virgil Măgureanu, singurul teoretician şi expert al perioadei comuniste în domeniul gestionării Puterii, va lua decizia – conform altei versiuni, va primi această misiune de la sovietici – de a-l contacta pe Ion Iliescu, aflat în acel moment la Timişoara în structura de conducere a CJP Timiş. S-au cunoscut acolo, apoi s-au întors la Bucureşti cu avionul. Pe durata călătoriei, Virgil Măgureanu, fost ofiţer de Securitate, l-a sondat „în orb" pe Iliescu, stimulîndu-l şi analizîndu-l cu maximă atenţie, astfel încît la ajungerea în Capitală evaluarea liderului comunist, sancţionat de Ceauşescu pentru abaterile sale ideologice, a fost aproape completă. Racolarea a avut loc în 1981 la Cehul Silvaniei. A urmat participarea la complotul cunoscut şi desemnarea sa ca succesor al lui Ceauşescu, atît de grupurile complotiste – politic şi militar, cît şi de sovietici.

Procentul de probabilitate ca aparteneţa lui Ion Iliescu la agentura sovietică să fie dovedită cu probe este în realitate foarte redus. Atît şeful Securităţii, cît şi şeful unităţii anti-KGB neagă apartenenţa lui Ion Iliescu la KGB. De fapt, ei afirmă că nu aveau probe. În timpul celei de-a doua audieri la Comisia senatorială, generalul Victor Neculicioiu a răspuns la această întrebare:

„Sergiu Nicolaescu: Conducătorii revoluţiei, adică, din conducătorii apăruţi în revoluţie şi care aveau relaţii cu ruşii?

Dl Neculicioiu: Eu cred aşa, că ideea principală, nu vă supăraţi, aşa intuiesc eu, e că probabil întrebarea bate undeva sus, eu vă spun fără nici un fel de ocoliş: nu s-a stabilit, nu s-a primit nici o informaţie certă referitor la actualul preşedinte al ţării, domnul Iliescu, că ar avea ceva cu ruşii, deşi s-a vînturat foarte mult."[535]

Speculaţiile privind apartenenţa la KGB vin din două surse. În primul rînd nu se cunoaşte şi nu se înţelege calitatea de agent KGB,

---

535 Arh. SR, *Stenograma nr. 111/12 iunie 1994*, *Audierea generalului Victor Neculicioiu*, p. 9.

presa de opoziţie şi opinia publică fiind prizoniere ale imaginii de spion sovietic indusă de filmele de aventuri sau de romane şi cărţi de serie. KGB-ul a dezvoltat o multitudine de specii în domeniul spionajului şi agenturii, între care cei mai importanţi agenţi erau cei de influenţă. Adică acele personalităţi plasate în funcţii cît mai înalte şi care pot influenţa cursul unor decizii, cît mai aproape de vîrf şi cît mai importante, strategice. Timp de peste 50 de ani, trecuţi de la terminarea celui de-al doilea război mondial, cărţi de istorie şi articole din revistele de specialitate au speculat de multe ori în jurul unor şefi de stat care ar fi putut fi influenţaţi de URSS în deciziile lor strategice. Nu ne oprim la preşedinţi ai unor state africane sau arabe, ci vom alege un caz european. Istoriografia americană lasă o umbră de suspiciune asupra preşedintelui Finlandei, Juko Kusti Paasikivi (1870–1956), lider al mişcării pentru pace (1920) alături de comunişti şi al organizaţiei de prietenie cu URSS (1940), prim-ministru între 1944 şi 1946 şi preşedinte al Finlandei între 1946 şi 1956[536]. În perioada interbelică, în care I.M. Maiski era reprezentant plenipotenţiar în Finlanda şi se desfăşura o amplă acţiune politică şi publică împotriva URSS, J.K. Paasikivi a fost un partener de dialog valoros pentru diplomatul sovietic. „Spre deosebire de mulţi militanţi finlandezi, Paasikivi a menţinut bucuros legăturile cu reprezentanţa plenipotenţiară sovietică". Pe durata mai multor întrevederi, Maiski şi Paasikivi au proiectat împreună viitorul relaţiilor fino-sovietice, după încheierea războiului, Maiski promiţînd deschiderea pieţei sovietice, „mare şi avantajoasă", astfel încît situaţia internaţională a Finlandei „se va consolida considerabil"[537]. „Paasikivi îmi împărtăşea părerile – povesteşte mai departe Maiski – şi nu o dată le-a dezvoltat el însuşi, înveşmîntîndu-le în haina faptelor şi a posibilităţilor concrete"[538]. Spre sfîrşitul lunii februarie 1946, preşedintele Finlandei, mareşalul Carl Gustav E. Mannerheim, se îmbolnăveşte şi simte

---

536 Toate datele apud *Das Neue Taschen Lexicon*, Band 12, Ed. Bertelsmann Lexicon Verlag, Gutersloh, 1992, p. 2.

537 I.M. Maiski, *Amintirile unui ambasador sovietic*, Ed. Politică, Bucureşti, 1967, p. 47.

538 *Ibidem*.

nevoia să plece la tratament în Portugalia, „dar preşedintele era o personalitate politică, care nu putea părăsi ţara fără ca ruşii să fie informaţi, şi la Comisie nu venise nici o solicitare în legătură cu acest subiect, nici la guvernul sovietic, nici la Înaltul Comandament al Armatei Roşii“[539]. Paasikivi este solicitat să intervină la sovietici, este primit imediat de Jdanov şi obţine acordul URSS – la fel ca în cazul regelui Mihai al României – în speranţa că şeful statului va părăsi puterea. „La 9 martie 1946, domnul Paasikivi a fost ales preşedinte al Republicii şi, două zile mai tîrziu, a avut loc schimbarea la nivelul celui mai înalt post în stat“[540]. Nu există nici o probă serioasă asupra apartenenţei lui J.K. Paasikivi la KGB, dar este cert că, o dată ajuns preşedinte, a luat două decizii strategice evidente în avantajul URSS: în 1948 a semnat un tratat de asistenţă mutuală cu URSS, în loc de Marile Puteri occidentale, iar în noaptea premergătoare intrării Finlandei în NATO a anulat decizia. În perspectivă istorică, nu a greşit, dînd Finlandei aura celui mai reprezentativ stat neutru şi asigurîndu-i prosperitatea care o situează astăzi printre primele în lume. Din aceeaşi perspectivă istorică, încadrarea preşedintelui României Ion Iliescu în categoria agenţilor de influenţă sovietici se poate face doar printr-un singur act: semnarea la Moscova în ziua de 5 aprilie 1991 a Tratatului de prietenie cu URSS, care prevedea şi blocarea dreptului României de a adera la NATO, fapt ce a generat opoziţia fermă a primului-ministru Petre Roman şi a stîrnit protestele energice ale opiniei publice.

În privinţa racolării celor care studiau în URSS, procedeul se practica, însă nu reuşea cu toată lumea. În dialogul cu colonelul Ioan Rusan, fostul şef al compartimentului anti-STASI din UM 0110, acesta a reconstituit cîteva elemente de interes pentru operaţiile de racolare:

„Ioan Rusan: Interesul pentru controlul total al unui stat era şi el total. Studenţii trimişi în URSS, cîţi erau?, cîteva sute, poate

---

539 Mareşalul Finlandei, Carl Gustav Emil Mannerheim, *Memorii*, Ed. Militară, Bucureşti, 2003, p. 354.
540 *Ibidem*, p. 355.

mii... reprezentau o mică parte din societatea românească. Păi, ce parte? Acea parte selectată de Partidul Comunist Român pentru a ocupa funcţii de conducere în partid şi în stat. Nu-l trimitea Gheorghiu-Dej sau Ana Pauker pe Gheorghe la studii în URSS ca să facă un podeţ peste Bahlui şi apoi să rezolve canalizarea la Zimnicea. Comunismul nu avea specialişti, nu avea elite, pentru că oamenii lui proveneau din muncitori şi ţărani analfabeţi, cu origine sănătoasă, adică nucă, nimic, teren virgin. Ei nu erau trimişi acolo pentru meserie, ci pentru a ocupa funcţii înalte în aparatul de partid şi de stat şi să se priceapă la domeniul pe care îl vor conduce, să aibă idee. Interesul KGB aici era. Ştia că oamenii ăştia vor primi funcţii politice. Era interesul general al URSS pentru ca în funcţiile politice din ţările comunise să fie oameni care au trecut pe la ei. În perioada 1950–1955, în orice facultate, indiferent de profil, se punea problema rolului conducător al PCUS în mişcarea comunistă, în sistem, astfel că studenţii străini erau interpretaţi şi ca activişti ai URSS. Apoi, exista un mecanism simplu de favorizare a acestei dependenţe: noile state comuniste aveau nevoie de specialişti în anumite domenii, care erau specifice statului respectiv, că era agricultură, industrie, comerţ, cercetare ştiinţifică, electronică, şi întocmeau nişte diagrame de specialităţi. Aceste diagrame de specialităţi erau trimise la Moscova. Moscova repartiza cum voia ea locurile şi dădea o cifră de şcolarizare. KGB-ul ştia precis, încă de la început, pe cine va avea în lucru.

AMS: Haideţi să mergem mai departe cu analiza. Nicolae Ceauşescu a fost la sovietici, a făcut studii militare acolo. A fost racolat?

IR: Tot ce se poate, deşi cred că pe Ceauşescu, prin firea lui, puteai să-l racolezi, dar nu puteai pune nici o bază pe el. Ce trebuie să înţelegeţi este epoca, adică o anumită epocă în care exista controlul PCUS asupra partidelor comuniste. La rîndul lor, în aceeaşi epocă, partidele comuniste ştiau că, fără PCUS şi URSS, ele pot fi măturate de la conducere într-o noapte. Dovadă Ungaria, Cehoslovacia, Cuba, Coreea, Vietnam. Aşadar, atunci exista o interdependenţă asumată. În aceste condiţii, URSS conducea un program foarte

important de control politic asupra partidelor comuniste prin oameni, prin activişti cît mai bine plasaţi. Era vorba de controlul asupra subordonării ţării respective intereselor URSS. Imaginaţi-vă că în conducerea superioară a unui partid comunist apărea o deviaţie, o părere care viza un interes contrar URSS, eventual un interes naţional autentic, ce făceau? Intrau toată ziua cu tancurile peste ei? Sovieticii aveau interese superioare în lume, iar sistemul comunist era prezentat de ei ca raiul pe pămînt."[541]

În legătură cu acest subiect, am avut o discuţie deschisă cu Ion Iliescu la Cotroceni, cu puţin timp înainte de încetarea ultimului său mandat de preşedinte:

„AMS: (...) Să ştiţi că am avut o surpriză cînd am stat de vorbă cu ofiţeri de Securitate. Toţi vedeau în dvs. soluţia pentru înlocuirea lui Ceauşescu. Şi ei vedeau o soluţie, spuneau că sunteţi mai luminat, mai inteligent... Cînd i-am întrebat de calitatea dvs. de agent KGB, nu păreau să aibă dubii. Era o contradicţie. Atunci le-am cerut probe, o mărturie, o legătură, o acţiune care să se încadreze în categoria asta. Toţi au dat înapoi. În legătură cu racolarea de către KGB, o să vă arăt ce-am făcut eu. Am stat de vorbă cu un ofiţer de cadre, zice că îl cheamă Popovici, locuieşte într-o localitate de lîngă Vălenii de Munte, şi mi-a explicat, e adevărat, destul de incoerent, cum se făceau racolările. Apoi am verificat şi mi s-a confirmat cum se proceda. Spuneţi-mi, înainte să plecaţi la Moscova, aţi făcut vreo perioadă de pregătire?

Ion Iliescu: Am făcut o lună de cantonament, în august 1950, înainte de plecare. Soţia plecase încă din 1949.

AMS: Eraţi căsătoriţi?

II: Nu, eram prieteni. Ne-am căsătorit în 1951. Eu eram în primul an la Politehnică, Facultatea de Electrotehnică, cantonamentul s-a organizat la căminul 303 Politehnică. A fost făcută o repartizare pe

---

[541] Alex Mihai Stoenescu, *Interviuri despre revoluţie*, Ed. RAO, Bucureşti, 2004, p. 129-130.

domenii în acel cantonament, pe toţi cei selecţionaţi pentru a merge în URSS. Pe mine nu aveau unde să mă dea în altă parte, pentru că eram deja, cum v-am spus, student la Electrotehnică. Aşa se numea pe atunci.

AMS: Aţi făcut o pregătire în limba rusă.

II: Da, se învăţa limba rusă, cîteva noţiuni elementare, cît se putea deprinde în decurs de o lună.

AMS: În timpul ăsta, KGB-ul din România, că el conducea Securitatea atunci, v-a făcut un dosar, care se numea *Dosar de cunoaştere*, unde era tot. Deci, dvs. aveţi cel puţin un dosar la KGB, un dosar de urmărire.

II: De unde naiba să ştiu? Şi ne-au dus la Institutul Energetic Moscova, iar pe mine la Facultatea de Hidroenergetică. Nina era la Institutul de chimie tehnologică.

AMS: În perioada cît aţi stat acolo, formaţi un grup mai mare de români sau eraţi răspîndiţi pe la diferite facultăţi?

II: La un număr mare de universităţi, institute şi facultăţi diferite. La Institutul Energetic era un grup de cca. 30 de români, condus de Nelu Weissman, aflat în ultimul an al facultăţii Hidroenergetice. Eu am intrat direct în anul II al aceleiaşi facultăţi. Dar la mine la facultate eram singur în anul meu. Mai erau unii la alţi ani.

AMS: Cu cine stăteaţi în cameră, cu cine eraţi prieten?

II: M-au pus în cameră cu patru ruşi.

AMS *(izbucneşte în rîs):* V-au încadrat.

II *(rîde):* Probabil, dar eu eram prieten cu alţii, din grupa mea, cu Li Peng şi un ceh.

AMS: Domnule preşedinte, ruşii ăia din cameră vă luau la cîrciumi, la fete, la muzee, ieşeaţi noaptea cu ei?

II: Nu. Eu am avut avantajul că era şi Nina acolo, cu care petreceam fiecare duminică, mergînd mai ales la spectacole.

AMS: Mare noroc, să ştiţi! Nu exista student să nu fie observat. V-or fi văzut serios, fără beţii, cu o prietenă constantă, or fi aflat că aveţi intenţii serioase, căsătoria... Dar, spuneţi-mi, într-una din cărţile dvs., că le-am citit pe toate, asta este meseria, spuneţi că Moscova a fost o deziluzie.

II: Da, aşa este. Primul şoc l-am avut în gară. Aveau closete nedespărţite, vedeai cum îşi fac nevoile oamenii acolo. Şi am fost şocat. În România, considerată ţară înapoiată, nu se pomenea aşa ceva. În cămine, la fel. Şi m-am întrebat: «Pînă aici merge comunismul?»

AMS: Ne pişăm toţi la un loc?

II *(rîde spontan, relaxat):* Noi aveam o imagine idilică despre URSS, o imagine cu totul diferită despre comunism, o imagine nu numai supradimensionată, ci şi calitativă, dar şi despre superioritatea orînduirii pe care o reprezenta URSS. Noi gîndeam că fascismul, capitalismul şi regimul... na, ce era atunci la noi...

AMS: Monarhia.

II: ... că ne ţinuse în loc, că ne exploatau, şi cînd colo descopeream o civilizaţie inferioară României mele «înapoiate». Apoi, atmosfera era cam cenuşie... Bine, noi explicam toate astea şi prin faptul că fusese războiul, că URSS făcuse un efort imens, că încă nu se redresase economic.

AMS: Dar să ştiţi că această chestiune a contat foarte mult. Comuniştii din toate ţările ocupate de URSS aveau misiunea de a sprijini URSS. dvs. nu vă aflaţi acolo numai pentru a deveni un specialist în România, ci şi pentru a lupta la cauza Uniunii Sovietice.

II: Pentru noi atunci asta era de la sine înţeles.

AMS: Este firesc să fi fost şi o problemă de convingeri. Nu aţi simţit niciodată că eraţi supravegheat, că se verifica aderenţa dvs. la cauza URSS.

II: Ne considerau ai lor, domnule Stoenescu. Eram ai lor. Doar nu credeţi că erau trimişi la studii la Moscova duşmani ai poporului?"[542]

Un autor anume – Vladimir Alexe – s-a ocupat cu perseverenţă de biografia lui Ion Iliescu, producînd o serie de mărturii şi ipoteze care arată, în final, ca o imagine de ansamblu, că Ion Iliescu ascunde încă foarte multe lucruri. Posibila origine bulgaro-ţigănească

[542] Interviu din 2 decembrie 2004, în arhiva autorului.

a tatălui său nu are nici o relevanţă istorică; ştim că sovieticii alegeau indivizii racolaţi pentru agentura lor în România cu preponderenţă din rîndurile minorităţilor. Şi în privinţa racolării la Moscova, locaţia nu are nici o relevanţă, pentru că sovieticii făceau racolări şi în România. Mai ales că, trebuie să o subliniem, cînd a plecat la Moscova, Ion Iliescu era deja numit în conducerea grupului de studenţi români. Povestea cu Aleksandr Nikolaevici Şelepin, primul-secretar al Komsomolului sovietic, este mai interesantă. Potrivit lui Vladimir Alexe: „De studenţii străini se ocupa Secţia a IX-a (studenţi străini), din cadrul Directoratului II al MGB/MVD/KGB. Primii «colaboratori» ai acestei Secţii IX erau secretarii de organizaţii naţionale ale studenţilor şi aspiranţilor (doctoranzilor). Cei ce «studiau» la Moscova erau selectaţi din ţările comunizate din lumea liberă (mediile de stînga) sau din «lumea a treia» (Asia, Africa, America latină) cu scopul de a fi «studiaţi» la Moscova în vederea recrutării: deveneau «agenţi de influenţă» ori «spioni» sovietici după reîntoarcerea în ţara lor de baştină“[543]. În mod previzibil, Vladimir Alexe nu are cum demonstra că liderii studenţilor străini colaborau cu Secţia a IX-a din Directoratul II al KGB, dar informaţia este plauzibilă. Ce nu se înţelege aici este faptul, arătat foarte bine de colonelul Ioan Rusan, că aceşti lideri ai studenţilor, între care se afla şi Ion Iliescu, erau oricum „agenţi de influenţă“ ai Uniunii Sovietice, cu sau fără un angajament cu KGB-ul. Pe pereţii universităţilor sovietice se putea citi o lozincă a lui Stalin, care spune totul despre acest fapt: „Nu poţi fii patriot în ţara ta, dacă nu iubeşti Uniunea Sovietică!“ Ca şi mulţi alţi activişti de partid ai perioadei, Ion Iliescu era un propagandist al doctrinei marxist-leniniste şi în particular al doctrinei comuniste sovietice, un agent al comunismului sovietic care propovăduia doctrina sovietică în ţara lui. El chiar mi-a spus un mare adevăr la întîlnirea din 2 decembrie 2004: „Ne considerau ai lor, domnule Stoenescu. Eram ai lor. Doar nu credeţi că erau trimişi la studii la Moscova duşmani ai poporului?“ Ne putem imagina ca fiul unui ilegalist să lupte în munţi cu Securitatea?

---

543 Vladimir Alexe, *România secretă*, Ed. Elit, Bucureşti, 2004, p. 202.

Nu. Destinul lui era deja trasat. În plus, cu aceeaşi ocazie, Ion Iliescu mi-a povestit o scenă semnificativă:

„AMS: Să revenim la umbra KGB. Puteţi crede că numirea dvs. în funcţia de conducător al studenţilor de acolo se făcea fără acordul lor?

Ion Iliescu: Aceste numiri nu se făceau la Moscova, ci în ţară. De fapt, în fiecare vacanţă aveau loc adunări ale studenţilor care îşi alegeau comitete de studenţi străini. Exista un prorector, care m-a chemat o dată şi m-a întrebat: «Ce facem cu Tanţa Gheorghiu?» Fiica lui Gheorghiu-Dej era studentă la Electroenergetică. «Ce facem cu ea, că nu vine la cursuri?» Umbla brambura. Acolo, la facultate, exista o tăbliţă pe holul principal unde se treceau absenţii, indisciplinaţii...

AMS: Un fel de gazetă de perete.

II: Nu, era o tăbliţă şi se scria cu cretă. Şi Tanţa Gheorghiu apărea mereu pe tablă, plus că îşi dăduse numele întreg – Gheorghiu-Dej – şi vedea toată lumea, ştiind despre cine e vorba. M-a chemat prorectorul şi m-a întrebat: «Ce facem cu ea?» Şi eu l-am întrebat: «Dar dacă era rus, ce făceaţi?» Iar el mi-a răspuns: «Îl dădeam afară». «Da-ţi-o afară!» El a luat legătura cu Dalea, care era ambasador, şi au trimis-o acasă. A revenit peste vreun an, dar potolită. E posibil ca prorectorul ăsta să fi ţinut legătura cu KGB-ul.

AMS: Cu şeful rezidenţei.

II: A văzut reacţia mea, a apreciat-o şi atunci a existat probabil o viză pozitivă pentru mine. Să ştiţi că într-un institut ca ăsta exista foarte multă seriozitate, corectitudine şi erau interesaţi în primul rînd de seriozitatea ta, dacă te ţii de învăţătură. Aici, de mine n-au avut de ce să se lege.

AMS: Dar s-a mizat pe dvs. în momentul în care Ceauşescu a luat-o razna.“

Problema devine mai interesantă atunci cînd descoperim, prin intermediul lui Vladimir Alexe, povestea lui A.N. Şelepin, şeful pe linie de Komsomol al lui Ion Iliescu la Moscova. Acesta devine în

1958 preşedinte al KGB, prezentat de Alexe ca specialist în operaţiuni de „intoxicare" *(maskirovka),* avînd inclusiv un caracter criminal. Vladimir Alexie afirmă că „Ion Iliescu se specializase în *maskirovka*, tehnica sovietică de *dezinformare activă*, tehnică care avea să-i fie de folos în tot restul carierei politice"[544], fără a aduce şi vreo probă, deşi fostul preşedinte Emil Constantinescu scrie şi el că Ion Iliescu a dat în timp numeroase semne că ar fi antrenat în aceste tehnici[545]. Aici, cei doi sunt greu de contrazis: Ion Iliescu nu emite de 15 ani decît acelaşi flux de informaţii ocolitoare, pline de sincope, inclusiv de dezinformări, între care unele au fost demontate în acest volum. Chiar şi în faţa propriilor sale declaraţii, el acuză o scoatere din context, apoi reproduce de fiecare dată aceleaşi fraze drept explicaţii, cu intenţia probabilă de a le impune pînă la urmă drept adevăr. Într-adevăr, aceasta este o tehnică a dezinformării. Să luăm un exemplu: lui Ion Iliescu i se atrage atenţia că înainte să ajungă la Televiziune a trecut pe acasă, de unde a dat mai multe telefoane, între care cel puţin unul a fost la Ambasada URSS. Să ne uităm în cărţile lui: „M-am întors în biroul meu *(de la Editura Tehnică*, n.a.), mi-am strîns lucrurile şi am coborît în stradă. Maşinile Securităţii dispăruseră, în sfîrşit. Însoţit de o mînă de colegi din editură, care voiau să trăiască, măcar în parte, împreună cu mine ceea ce se întîmpla, m-am îndreptat spre sediul Televiziunii" *(Revoluţie şi reformă*, 1994, p. 54). Şase ani mai tîrziu, în 2001, Ion Iliescu scrie o altă carte despre revoluţie: *Revoluţia română*. Deşi timp de şase ani de zile presa, istoricii, analiştii politici au prezentat numeroase dovezi asupra traseului pe care l-a avut Ion Iliescu în acea zi de 22 decembrie, pasajul referitor la trecerea pe acasă şi din această nouă carte are acelaşi conţinut: „M-am întors în biroul meu, mi-am strîns lucrurile şi am coborît în stradă. Maşinile Securităţii dispăruseră, în sfîrşit. Însoţit de o mînă de colegi din editură, care voiau să trăiască, măcar în

544 *Ibidem*.

545 Emil Constantinescu, *Adevărul despre România (1989–2004),* Ed. Universalia, Bucureşti, 2004, p. 203.

parte, împreună cu mine ceea ce se întîmpla, m-am îndreptat spre sediul Televiziunii" *(Revoluţia română*, 2001, p. 37). Pe Vladimir Tismăneanu, prost informat asupra realităţilor din decembrie 1989, îl fentează cu eleganţă *(Marele şoc din finalul unui secol scurt*, 2004, p. 182). De ce face lucrul ăsta, în multe alte cazuri legate de acţiunile lui din acea zi, nimeni nu înţelege. În astfel de condiţii, speculaţia ţine loc de adevăr, iar speculaţia a fost de multe ori demontată de Ion Iliescu, reuşind astfel să adopte o poziţie de victimă şi, totodată, să acopere mai departe evenimentele nebuloase din biografia lui. Vladimir Alexe descoperă însă că, în perioada 1955–1956, Ion Iliescu a lucrat la Praga în secretariatul Uniunii Internaţionale a Studenţilor (U.I.S.), organizaţie acoperită a serviciilor secrete sovietice, avînd şi acolo drept şef pe un anume Pelikan (demascat public ca agent sovietic) şi pe acelaşi general Şelepin. Asupra calităţii UIS de instituţie acoperită a KGB, autorul francez Thierry Wolton face dezvăluiri elocvente. Pe lista organizaţiilor internaţionale finanţate de Secţia Internaţională a CCPCUS şi conduse de KGB, la poziţia a cincea apare: „Uniunea Internaţională a Studenţilor. Fondată în 1946, cu sediul la Praga. 118 organizaţii afiliate"[546]. Ion Iliescu făcea parte dintr-o structură acoperită a KGB şi avea şefi kaghebişti. Virgil Măgureanu, omul care l-a racolat pe Iliescu în grupul complotist, este poate cel mai categoric asupra rolului acordat de Moscova lui Ion Iliescu:

„Virgil Măgureanu: (...) Europa postbelică a fost Europa conturată de marii comandanţi militari şi mai puţin de politicieni. Nu spun că înţelegerile politice de la Ialta n-au avut un rol, dar şi acolo cea care a presat din spate, cea care a dat impulsul pentru deciziile politice a fost presiunea factorului militar. Europa anului '89, an de cotitură, cel puţin la fel de important ca Europa de după Postdam, a fost Europa configurată de către acţiunile şi sarcinile speciale ale serviciilor secrete.

AMS: De aceea n-avem voie să minimalizăm acest rol.

---

546 Thierry Wolton, *KGB-ul în Franţa*, Ed. Humanitas, Bucureşti, 1992, p. 227.

VM: Ar fi o mare greşeală pentru oricine.

AMS: Nu, dar există această tendinţă de a afirma că serviciile secrete sunt doar un instrument şi că au un rol marginal în astfel de evenimente. Sigur, mă refer la evenimentele noastre, din decembrie 1989.

VM: Este evident că cine porneşte pe această cale, porneşte prost, greşit, şi rezultatul analizei sale va fi la fel de eronat. Ceea ce este astăzi geopolitică conturată după '89, este datorată în primul rînd serviciilor secrete, spre deosebire de momentul Postdam, cînd geopolitica a fost conturată de marii comandanţi militari. Este ce spuneam mai devreme. Aici îmi ridic eu un prim semn de întrebare cu privire la semnificaţia reală a evenimentelor aşa-zise revoluţionare din decembrie 1989. Zise revoluţionare din România. **Cînd totul este potrivit unui scenariu, cînd forţe dinainte pregătite cu multe luni intră în dispozitiv şi execută... cu oarecare precizie, cu o marjă de eroare care este oricum presupusă... intră pe scenă asemenea forţe, te întrebi ce rămîne din pregătirea lăuntrică, psihologică şi spirituală a unui moment precum cel din decembrie 1989 din România?** Poate că semnificaţia acestui eveniment şi modul cum a fost concepută strategia, inclusiv în ce priveşte grupările care s-au dovedit a fi actorii evenimentului, active în această privinţă pe teritoriul nostru, toate acestea trebuie văzute şi din această perspectivă. Nu mă aflu printre cei care spun că serviciile astăzi sunt *factotum* sau că pot acţiona independent sau, mai rău decît atît, pot determina să zicem atitudinea şefilor de stat, a factorilor de decizie. Dar repet: după părerea mea, Europa anului '89, aşa cum a rezultat ea după consumarea scenariului, a fost şi rezultatul unei acţiuni îndelung pregătite şi distribuite altor forţe de către serviciile speciale. Marile servicii speciale!

AMS: Am convenit, aşadar, că evenimentele din România din decembrie 1989 au fost planificate în exterior şi generate de acolo. Mie mi se pare cît se poate de clar, iar declaraţia dvs., ceea ce aţi spus pînă acum, este extrem de importantă pentru români. Sunt convins că va fi citată de orice istoric. Aţi mai spus, de asemenea, că este important să nu porneşti de la premise false, pentru că vei ajunge

la rezultate false. Teza revoltei spontane din decembrie 1989 trebuie abandonată. Dar vin acum şi vă întreb un lucru, în completarea sau în continuarea a ceea ce aţi spus despre planificarea de către sovietici a schimbărilor din România: consideraţi, după experienţa pe care o aveţi, de şef al Serviciului Român de Informaţii şi de participant la acţiunile premergătoare răsturnării lui Ceauşescu, consideraţi, după cunoştinţele de politologie pe care le-am constatat în cele trei cărţi ale dvs. pe care le-am citit, excelente, despre puterea politică, **consideraţi că este posibil ca Uniunea Sovietică să planifice o răsturnare a şefului statului român fără ca în această planificare să intre şi persoana care să-l înlocuiască pe Ceauşescu?** Adică, altfel spus: acţionau vreodată sovieticii pentru înlocuirea unui lider politic fără să aibă pregătit pe înlocuitorul acestuia?

VM: Din această perspectivă, a celor discutate, şi logic vorbind acest lucru ar părea imposibil. **Este imposibil ca sovieticii să fi planificat răsturnarea lui Ceauşescu fără să aibă pe cineva pregătit să-i ia locul.** Mai ales că, oricine şi în orice ţară unde operează cu un scenariu de acest tip trebuie să aibă în vedere succesiunea la putere, pentru că golul de putere este lucrul cel mai riscant...

AMS: Şi periculos...

VM: Cel mai riscant şi periculos. Golul de putere împinge la situaţia de a ajunge la rezultate neprevăzute. Fără îndoială că grupurile şi persoana care urmau să asigure succesiunea erau dinainte contactate şi pregătite pentru această eventualitate.

AMS: Aţi reuşit să identificaţi şi grupul, şi persoana?

VM: Vă referiţi la România?

AMS: La România.

VM: Dacă luăm lucrurile aşa cum s-au petrecut ele... dvs. ştiţi că o serie de tentative care s-au desfăşurat între acel foarte scurt interimat, între amiaza zilei de 22 decembrie şi după-amiaza zilei, să zicem 17.00...

AMS: 17.30...

VM: În acel interval, după cum ştiţi, au fost o serie de tentative, care toate au eşuat sau, invariabil, au eşuat. Tentative după aceea nu ştiu să mai fi fost sau nu am eu cunoştinţe...

AMS: Nu, aşa este.

VM: În intervalul acela s-a petrecut inclusiv episodul Verdeţ, care nu era în cărţi, nu?...

AMS: Este şi opinia mea, deşi unii cred că era una din variante. Este important de spus, pentru că s-a creat multă confuzie, veţi vedea mai tîrziu în dialogul nostru de ce este bine să eliminăm versiunea cu pregătirea lui Verdeţ, pentru a clarifica acţiunile viitoare, de după ora 17.30, ale diferiţilor actori ai evenimentelor.

VM: Dar nici nu trebuie să lăsăm nici un echivoc în această privinţă. Chiar dacă se spune, iertaţi-mă că gîndesc aşa, chiar dacă se spune că n-au avut loc contacte anterioare – că n-au avut cum să aibă –, contacte anterioare între cei care au asigurat succesiunea în ’89, odată cu seara zilei de 22 decembrie ’89 şi pînă deunăzi, **rolul lor fusese deja stabilit, şi pe diferite căi directe şi indirecte rolul acesta de succesor fusese convenit, mai mult sau mai puţin tacit.** S-a spus, şi istoricii au suficientă bătaie de cap, presupun că şi pe dvs. v-a chinuit treaba asta, dacă s-au dat telefoane, dacă au fost contacte la cel mai înalt nivel, şi vorbesc în primul rînd de contacte cu factori de decizie de la Moscova. Indiferent de asta, lucrurile fuseseră stabilite şi jocul fusese, să spunem aşa, conturat.

AMS: Este foarte important ce spuneţi şi mai ales este important că o spuneţi dvs. Concluzia o s-o trag eu şi anume că principala persoană pe care miza URSS pentru înlocuirea lui Ceauşescu era Ion Iliescu.

VM: **Dar fără îndoială. Şi lucrul acesta se ştia de la prima vizită a lui Gorbaciov în calitate de şef de stat în România**.

AMS: Să spunem 1987. Domnule profesor...

VM: Ca o concluzie, iertaţi-mă, dvs. m-aţi incitat şi trebuie să tragem o linie aici. Ca o concluzie. **În centrii de decizie majori din Europa, în primul rînd la Moscova, fusese omologată şi conturată succesiunea şi venirea lui Ion Iliescu la putere.** Cu doi-trei ani înainte de venirea lui Gorbaciov, în România se conturase deja

necesitatea găsirii unui succesor, prin toată reţeaua de comunicări, prin toate interferenţele între notele serviciilor circula acelaşi nume. Lucrurile acestea le ştia şi Ceauşescu. Clar! Probabil că de aceea marginalizarea lui Ion Iliescu şi ţinerea lui sub cea mai strictă observaţie a fost un fapt cît se poate de vizibil. Eu am fost unul dintre «beneficiarii» acestor măsuri, pentru că în cele din urmă am fost îndepărtat de el. Bine, eu mă duceam acolo... mi s-a pus în seamă inclusiv faptul că de acolo, unde m-au trimis, eu puteam ţine mai bine legătura cu autorităţile sovietice, ca să punem la cale. În realitate, orice punere la cale, într-o formă cît de cît organizată pentru a determina dispariţia mai timpurie a regimului lui Ceauşescu, toate au fost zădărnicite sau, în orice caz, duse la punctul în care orice posibilitate de acest gen era exclusă. Dar lucrul acesta, mă refer la intervenţia pentru schimbare, să se ştie, şi cu asta închid paranteza, nu mai era posibil sub forma unei intervenţii brutale, directe, adică intervenţia militară, nu mai era posibilă. Valabil pentru toate ţările."[547]

Scrisoarea celor şase

Această acţiune a unui grup de şase foşti activişti de partid din perioada stalinistă trecuţi „pe linie moartă" – Silviu Brucan, Alexandru Bîrlădeanu, Gheorghe Apostol, Corneliu Mănescu, Constantin Pîrvulescu, Grigore Răceanu – a constat în trimiterea la posturile *Europa liberă* şi *Vocea Americii* a unui text critic la adresa lui Nicolae Ceauşescu. Scopul real al scrisorii era sensibilizarea activului de partid, acţiunea condusă de Silviu Brucan fiind un sprijin pentru mesajele de îndemn şi instigare pe care serviciile secrete sovietice le transmiteau liderilor PCR pentru a-l schimba din funcţie pe Nicolae Ceauşescu. Originea *Scrisorii celor şase* se găseşte la fostul lider al PCR Gheorghe Apostol, vechi colaborator al sovieticilor, reactivat ca agent în timpul mandatului său de

[547] Interviu din 23 iulie 2005, în arhiva autorului.

ambasador în Brazilia. Şeful unităţii anti-KGB a dat explicaţii asupra debutului acestui caz. Gheorghe Apostol a fost recrutat ca agent sovietic în România, reactivat în Brazilia şi apoi din nou la Bucureşti pentru a acţiona în *Scrisoarea celor şase*. În România, a fost contactat de Krasnov, cu care „a făcut întîlnirea după toate regulile spionajului la Grădina Zoologică din Băneasa. S-au dus pe cîmp, ca să nu fie controlaţi. Au fost controlaţi"[548]. Apostol a contactat mai mulţi nomenclaturişti din vechea gardă, ajungînd şi la Corneliu Mănescu: „Gheorghe Apostol a venit la mine acasă, m-a anunţat şi mi-a vorbit despre această idee, despre acest proiect pe care mi l-am însuşit de la început. Urma să se redacteze o scrisoare către Ceauşescu. A revenit cu o scrisoare redactată în stil strict anticeauşist"[549]. Silviu Brucan şi-a dat seama că textul era submediocru – de altfel, atît Apostol cît şi Răceanu şi Pîrvulescu erau semianalfabeţi – şi a hotărît să întocmească un document serios. Pentru asta a apelat la Alexandru Bîrlădeanu, autorul celei mai mari părţi din textul final al *Scrisorii celor şase.*

În continuare, generalul Neculicioiu a arătat că sovieticii au vrut să-l contacteze pe Brucan în România printr-un agent şi să-i transmită informaţii directe de la KGB, reprezentînd ordine de la conducerea politică a URSS. Securitatea a dejucat aceste contacte, astfel că KGB-ul a încercat să-l scoată pe Brucan din ţară pentru a-l contacta afară. Securitatea i-a dat drumul, după ce a verificat posibilităţile de a-l urmări afară, traseul şi legăturile lui Brucan, astfel încît să poată monitoriza toate mişcările lui în străinătate. În realitate, generalul Vlad i-a înaintat lui Nicolae Ceauşescu un raport prin care solicita respingerea cererii de viză pentru Statele Unite, dar şeful statului a considerat că asta ar genera un protest din partea unor cercuri evreieşti de peste Ocean şi, în plus, a estimat că Silviu Brucan va face şi unele afirmaţii ponderate, favorabile regimului din România. A cerut însă urmărirea pas cu pas a acestuia. Aşadar,

---

548 Arh. SR, *Stenograma nr. 33/26 ianuarie 1994*, *Audierea generalului Victor Neculicioiu*, p. 18.

549 *Convorbiri neterminate. Corneliu Mănescu în dialog cu Lavinia Betea*, Ed. Polirom, Iaşi, 2001, pp. 238-239.

cel care a hotărît acordarea vizei lui Silviu Brucan a fost personal Nicolae Ceauşescu. Generalul Neculicioiu a mai arătat că sovieticii, simţind controlul Securităţii în SUA – consecinţă a mandatului dezastruos al ambasadorului Fundenbruk –, au hotărît să-l aducă în URSS. „Am ştiut şi cînd dă scrisoarea. Am informat şi pe cei de la Direcţia III şi pe generalul Vlad: «Vedeţi că mîine dă scrisoarea» şi ei nu au mai... mă rog, aveau filajul pe ei... dar..."[550] Generalul Stamatoiu a fost şi el implicat în caz:

„Dl Săndulescu: Ştiu că Silviu Brucan a fost în turneu în America, Uniunea Sovietică, Austria, i s-a aprobat în condiţii cam dubioase, pentru că intrase într-o disidenţă. Nu v-aţi ocupat cu cine a luat legătura acolo, nu era de domeniul dvs.?

Dl Stamatoiu: Fac o deconspirare, pe care nici Brucan nu o ştie. Eu şi cu Aurel Duma, fostul adjunct al ministrului de Externe, i-am dat aprobare lui Brucan, fără ştirea altcuiva. Eu aveam atunci vederile mele, dar îmi asiguram spatele. De la Cabinetul 2 se dădeau dispoziţii să nu plece artişti, profesori, medici, dar eu mai strecuram şi dintre aceştia printre cei care plecau. Despre Brucan s-a aflat după ce a plecat, şi au fost întrebări cum a plecat? Îl aveam pe Duma drept acoperire şi noi am stabilit să-l lăsăm pe Brucan să plece pentru că mergea în SUA, unde era crezut şi oricum ar fi vorbit de România, trebuia să spună şi ceva bun. De ce să-l oprim să plece şi să n-i punem pe americani în cap, că nu l-am lăsat pe Brucan să plece? Am ştiut ce a făcut acolo, expunerile pe care le-a ţinut, că apoi a fost în Anglia, apoi la Moscova, unde s-a întîlnit cu cîţiva economişti."[551]

Sunt şi fantezii în declaraţia asta. Brucan a plecat datorită deciziei lui Ceauşescu, nu a lui Stamatoiu. De la Viena, Silviu Brucan a fost preluat de o echipă a Diviziei T din KGB şi adus la Moscova, unde a avut întîlnirea decisivă cu Mihail Gorbaciov. Securitatea, avînd antene

---

550 *Ibidem*, p. 20.

551 Arh. SR, *Stenograma nr. 31/26 ianuarie 1994*, *Audierea generalului-locotenent Stamatoiu Aristotel*, pp. 31-32.

inclusiv în anturajul lui Gorbaciov, aşa cum am arătat în primul capitol, a aflat despre acest transfer, fără însă a putea documenta şi conţinutul dialogului. Readus la Viena, el va fi oprit la graniţa României de ofiţerul Direcţiei III contraspionaj, care, verificîndu-i paşaportul, i-a spus: „Dar dumneavoastră aţi mai fost undeva!“ Scena este descrisă în memoriile sale şi de Silviu Brucan, într-o manieră subiectivă. Din acel moment însă şi din motivul precis al vizitei la Gorbaciov, Silviu Brucan a intrat în atenţia specială a Securităţii. Mutat în cartierul Dămăroaia, adus la ora 10.00 la anchetă şi readus acasă la ora 16.00, el îşi va petrece mai tot timpul la reşedinţa fiicei sale din Cartierul Primăverii. *Scrisoarea celor şase* nu a avut nici un efect asupra partidului, chiar dacă importanţa ei şi a „semnatarilor“ a fost mult exagerată de presa străină. Această lipsă de reacţie a contat în momentul 22 decembrie 1989, atunci cînd Silviu Brucan, inteligent şi cultivat politic, a înţeles că PCR este irecuperabil.

Vlăduţ Nisipeanu

Vlăduţ Nisipeanu (n. 1921) era la începutul regimului comunist din România un tînăr oltean născut în comuna Văleni, judeţul Vîlcea. Între anii 1952 şi 1958 a urmat cursurile de filozofie şi istorie ale Universităţii Lomonosov de la Moscova, fiind pentru un timp secretar de partid al organizaţiei studenţilor comunişti români aflaţi în URSS. În subordinea sa se afla organizaţia de tineret *Zemleaciskva*, condusă de Ion Iliescu. Este persoana confundată cu Iliescu atunci cînd se afirmă că a fost coleg cu Mihail Gorbaciov. Lucrînd ca funcţionar în Ministerul Aprovizionării Tehnico-Materiale timp de peste 20 de ani, Vlăduţ Nisipeanu a observat de timpuriu erorile pe care le făcea Nicolae Ceauşescu în economie şi a hotărît să iniţieze o acţiune disidentă, avînd un substrat economic. În mai 1977, el întocmeşte un document programatic în numele Frontului Democrat din România şi îşi asociază mai mulţi colegi şi cunoscuţi într-un complot vizînd răsturnarea de la Putere a lui Ceauşescu.

Planul complotului avea trei obiective: 1. Arestarea celor doi Ceauşeşti şi a conducerii superioare. 2. Judecarea lor pentru faptele săvîrşite. 3. Trecerea la transformări democratice în ţară[552]. La un anumit timp după această acţiune, Nisipeanu a intrat în legătură cu colonelul Andrei Păsărin din Direcţia V, ofiţer cu misiuni de pază şi apărare a şefului statului, şi cu colonelul Andrei Păsăreanu din Ministerul Apărării. Aceştia organizau un complot destul de bine pus la punct pentru arestarea lui Nicolae Ceauşescu, complot care eşuează în anul 1984, ca urmare a unor scurgeri de informaţii către Securitate. Complotul a avut legături cu URSS. În Nota nr. D/00585.184 din 1977 a Departamentului Securităţii Statului, veridicitatea acţiunii anticeauşiste a lui Vlăduţ Nisipeanu şi a complotului este recunoscută: „Despre NISIPEANU VLĂDUŢ, 55 de ani, membru PCR, inspector general în Ministerul Aprovizionării Tehnico-Materiale şi Controlului Gospodăririi Fondurilor Fixe, au fost verificate, cu aprobare de partid, unele date privind preocupări pentru săvîrşirea unor infracţiuni grave. S-a stabilit că se situează pe poziţii de denigrare a politicii partidului şi statului, ascultă frecvent şi colportează ştiri duşmănoase transmise de posturi occidentale de radio. Prin mijloace specifice s-a stabilit că NISIPEANU VLĂDUŢ este preocupat de a iniţia o acţiune de complot, în legătură cu care un cunoscut apropiat al său l-a avertizat că «nu poate avea şanse de reuşită»“[553]. Pentru a putea fi arestat şi trimis în judecată, lui Vlăduţ Nisipeanu i s-a înscenat o infracţiune de „încălcare a normelor legale privind apărarea secretului de stat“ (ar fi uitat nişte documente de serviciu într-o cameră de hotel), însă raportul Securităţii prin care se formulează aceste acuzaţii este semnat de generalul Victor Neculicioiu, şeful unităţii anti-KGB(!)[554]. Acţiunea lui Vlăduţ Nisipeanu trebuie să fi fost serioasă, autentică, de vreme ce şeful Securităţii o recunoaşte ca atare: „Au fost oameni care cu adevărat au făcut lucruri notabile. Poate că alţii ar face caz mare. Vă dau un caz care

552 Vlăduţ Nisipeanu, *L-am înfruntat pe Ceauşescu*, Ed. Crist, Bucureşti, 2001, p. 20.
553 *Ibidem*, p. 206.
554 *Ibidem*, p. 208.

mi-a venit în minte: este vorba de Vlăduţ Nisipeanu, despre care vă spun că poate fi considerat un disident autentic. Este un caz pe care îl pot susţine, argumenta în orice împrejurare."[555]

*

Trei au fost cele mai importante acţiuni de **opoziţie** împotriva regimului dictatorial al lui Nicolae Ceauşescu. Cum ultimul caz de opoziţie activă – Frontul Popular din România – a fost prezentat pe larg într-un capitol special, ne vom ocupa numai de celelalte două.

Petre Mihai Băcanu şi grupul de ziarişti de la *România liberă*

Pentru lămurirea acestui caz am apelat direct la Petre Mihai Băcanu, cu care am avut un lung dialog, în ciuda modestiei şi a reticenţelor sale. Informaţiile furnizate de Petre Mihai Băcanu se verifică aproape în totalitate cu informaţii primite de la fosta conducere a Securităţii.

„Alex Mihai Stoenescu: Domnule Băcanu, sunt în posesia unor informaţii consistente că acţiunea dumneavoastră împotriva regimului a fost autentică, v-a aparţinut şi nu a fost generată de altcineva. A fost o acţiune românească, pornită de la români responsabili.

Petre Mihai Băcanu: Da, dar nu vreau să vorbesc despre asta.

AMS: Domnule Băcanu, dacă nu vorbiţi dumneavoastră, cine vreţi să vorbească? Eu caut de şapte ani cu lumînarea opozanţii lui Ceauşescu şi dau numai peste închipuiţi. Doina Cornea, grupul de la Iaşi, cu toate păcatele lui, şi s-a terminat... Ce facem? Chiar am fost o naţiune de blegi?

PMB: Chiar aşa de rău stăm?

AMS: Nu mai intru în detalii... Chiar aşa!

---

555 Arh. SR, *Stenograma nr. 56/24.02.1994*, *Audierea generalului-colonel Iulian Vlad*, p. 55.

PMB: Bine, am să vă spun cîteva lucruri. Eu am greşit într-un anumit punct, cînd organizaţia a atras şi alţi oameni, de toate condiţiile. De exemplu, salvamontiştii. Ştiţi că eu am introdus salvamontul în România. Şi erau mulţi, acţionau la rîndul lor pe această organizaţie. La un moment dat m-am şi gîndit că ar putea fi 5 000 de oameni *(cifra este exagerată*, n.a.) Şi mi-am zis: «Dacă nu s-a aflat, înseamnă că opoziţia în România începe să existe». Cînd mi-a venit ideea să scoatem un ziar adevărat, tipărit, eram convins că se poate face ceva, că mai există forme de nesupunere în presă. Mai avusesem probleme pînă atunci cu secţia presă şi cu Securitatea, pentru că mai băgam şopîrle în rubrica mea. Uneori însă erau nevinovate. Vă dau una nevinovată: publicasem de vreo 200-300 de ori poziţia navelor româneşti în lume. Era publicată în port, la poartă, ziarul din Constanţa o publica zilnic, apoi, cînd mai întrerupeam, mă sunau rudele, diferiţi cetăţeni care aveau rude pe vase. Am picat pe o navă de pescuit care transporta arme şi s-a interpretat că am făcut-o special.

AMS: Dar nu era încă urmărire.

PMB: Probabil că nu. Revenind la subiect, cred că am fost neatent, am făcut erori, nu aveam un distribuitor la Piteşti. Acolo am greşit. Pentru mine a rămas un mister de ce Securitatea s-a oprit numai la noi şi nu a săpat să ajungă la toţi cei 5 000. Am două explicaţii: nu voiau să se afle că a existat o asemenea anvergură; erau fericiţi că ne-au prins şi nu i-a interesat mai departe. Au fost arestaţi doar cei care participau la tipărirea ziarului.

AMS: Vă pot asigura că nu la Piteşti a fost scurgerea. Aveau pe cineva foarte aproape de dumneavoastră. Vă mai pot confirma că ştiau de grupul dumneavoastră de mult, cam de la început, şi aşteptau să vadă ce faceţi. Au intrat în alertă abia cînd au constatat că sovieticii vor să vă preia.

PMB: Pe undeva, am greşit şi eu. Ne întîlneam la coadă la benzină. Ştiţi că aici, în spatele Casei (Scînteii), era coada la benzinăria de pe deal. În maşină, stînd ore în şir, puneam detalii la punct. Eram eu, Uncu, Creangă şi Ştefan Maier. La un moment dat unul dintre noi a spus: «Ce facem dacă suntem prinşi?»

Atunci ne-am gîndit ca aceia, care nu sunt încă prinşi, să inflameze presa internaţională prin ambasade. Nu mai ştiu care a spus că stă pe lîngă un consulat, nu mai ţin minte care. Uncu a spus: «Trebuie să-i anunţăm şi pe ruşi.» Iniţial am fost reticenţi, apoi eu am întrebat: «Cum să-i anunţi?». Mi-am adus aminte că venise la mine de vreo două ori corespondentul *Izvestia*, unul Volodin. Prin ăsta să inflamăm Moscova.

AMS: Cum se întîmplase?

PMB: Un coleg de-al meu de la (secţia) agrar, Macarov, mă oprise şi-mi zisese: «Corespondentul *Izvestia* te roagă dacă poţi să-i dai şi lui nişte fapte diverse, nişte întîmplări mai spectaculoase». Presa sovietică se schimbase, nu mai avea nevoie de prostii de la Bucureşti, iar nouă ne dispăruse presa sovietică, nu mai primeam nici *Pravda*. Şi Macarov i-a spus: «Domnule, depozitarul în zona faptului divers este Băcanu». Macarov l-a adus pe Volodin, însă mă grăbeam. Prima întîlnire durase două minute, mă grăbeam, aşa că i-am dat trei-patru articolaşe.

AMS: Macarov ăsta era de mult sub observaţie, deci nu vă faceţi iluzii, că de la prima întrebare aţi intrat în vizor.

PMB: A doua oară a venit Volodin la mine, este adevărat că, avînd timp mai mult, am început să-l întreb de *glasnost*, de *perestroika*. Întîlnirea a durat cam 10 minute. Atunci Volodin mi-a dat telefonul lui, scris pe o bucăţică de hîrtie. L-am băgat sub cristalul biroului, unde erau sute de bileţele de-astea. La anchetă, mi-am dat seama că ne-a luat pe toţi odată, deci ştiau mai de mult. Securitatea lucra cu crîmpeie şi apoi o aliniau cu toţi şapte şi te forţau să o dai cum vor ei. Aşa mi-am dat seama că au mai discutat şi cu alţii. Maier a scos porumbelul cu Volodin. Ne-au adus poze şi le-au aliniat pentru recunoaştere. Mi-am dat seama că erau pregătiţi şi că voiau să facă un capăt de acuzare. Acum, dvs. trebuie să ştiţi că atunci cînd te afli acolo, în închisoare, sunt momente cînd poţi să scrii ce vrei, dar şi momente cînd am pus stiloul jos: «Astăzi nu scriu nimic». Mi-au spus că Uncu a recunoscut că suntem agenţii lui Volodin. Mă bufneşte rîsul şi acum. Ironia soartei: după revoluţie primesc o invitaţie la o

sărbătoare, ceva, o ceremonie la ambasada sovietică. L-am trimis pe Uncu. Ăsta, săracu', Dumnezeu să-l ierte, păstrase, nu ştiu cum, un dinte pe care i-l spărseseră în bătaie în închisoare şi îl ţinea în buzunarul de la cămaşă. S-a dus Uncu la ambasadă şi, la un moment dat, în timpul recepţiei, vine unul la el şi se recomandă: «Volodin». La care Uncu: «Nu eşti dumneata Volodin». «Eu sunt, domnule, n-aţi pătimit dvs. din cauza mea în închisoare?» «Nu eşti, domnule, dumneata, că pe Volodin l-am recunoscut eu din fotografii.» Atunci a realizat Uncu încurcătura, că el cunoştea pe altul de la Ambasada sovietică şi în anchetă îl confundase cu Volodin. Cum ăia de la Securitate îi tot dădeau cu Volodin în sus şi în jos, el a pus degetul pe cel pe care îl cunoştea. A venit Uncu la mine în noaptea aia: «Uite, domnule, pentru ce mi-au scos ăia dintele!»

AMS: Cum a decurs ancheta? Dar mai înainte vă spun eu că acţiunea Securităţii s-a pus în mişcare doar în momentul în care a documentat contactul cu sovieticii. Din punctul lor de vedere, oricît vi s-ar părea de absurd, grupul dvs. părea periculos numai din momentul în care era preluat de sovietici. Să revenim, ancheta!

PMB: La un moment dat m-au trezit în miezul nopţii şi m-au dus la anchetă. Mi-am dat seama că e ceva important pentru că mi-au dat un pix cu pastă neagră şi mi-au spus să scriu citeţ şi mare. Cu pixul negru era clar că declaraţia trebuia să ajungă la CC. Chiar acolo a ajuns. Anchetator era unul Burloi, o brută, care însă de data asta a fost amabil. Avea sarcină să pună întrebări forte. Dar erau bazaconii. I-am spus: «Domnule colonel, ne-aţi obligat să scriem că suntem în relaţii lui Volodin, dar chiar să spuneţi că suntem agenţi KGB? Mai întîi ne-aţi făcut agenţi CIA, Mosad... aiurea. Cum să fim agenţi KGB, cînd noi, prin construcţia noastră psihologică suntem antiruşi?» Burloi era evident împins de timp. A devenit conciliant, dar iar revenea cu insistenţele. Atunci mi-a venit o idee: «Bine, domnule, vă scriu ceva să vă uimesc, că ştiu unde merge declaraţia asta. Uite: Volodin ne-a promis două linotipuri şi o rotativă de ziar». Burloi se freca pe mîini de ce-a aflat el. Acum,

dvs. ştiţi că un linotip intră în toată camera asta, iar o rotativă de ziar are nevoie de o hală.

AMS: V-a luat la bătaie pentru asta?

PMB: După patru-cinci zile mi-am dat seama că vine furtuna. M-au trecut mai întîi prin camera de tortură. Nu băteau ofiţerii de Securitate, aveau oamenii lor pentru bătaie. Apoi m-au dus la Burloi, aveam un ochi umflat. Burloi era un tip care disimula nemaipomenit, sadic. Cînd îl suna fata lui la telefon era alt om, era un om normal. După aia, cînd se întorcea la mine, se transforma. Mă ia ca omul îngrijorat: «Frate Petrică, ce-ai făcut, domnule, acolo, de ai ajuns în halul ăsta?», de parcă era altă instituţie. Dar era la subsol, de acolo mă aduseseră. Apoi s-a uitat la mine fix, cu ură, şi mi-a spus: «Dacă o singură dată mai faci o chestie ca asta, nu mai ieşi de aici!» Era chestia cu rotativa, că mi-am bătut joc de ei. Din acel moment au renunţat la cazul Volodin. Dacă aduceam eu vorba de el, renunţau imediat, nu-i mai interesa.

AMS: Atunci v-au mutat la Jilava?

PMB: Am stat la Rahova o jumătate de an, apoi, în iulie-august, m-au dus la Jilava şi m-au pus în celulă cu doi tîlhari. Erau de-ăştia care tăiau mîna bătrînilor şi le puneau sare ca să spună unde ţin banii. În dosarul pe care l-am cerut la CNSAS nu apar decît turnătoriile ăstora, 23 de pagini, dar pe coperta dosarului scrie că sunt 24 de volume. Singura înţelegere cu Securitatea am făcut-o cînd m-au întrebat: «Ce preferi, proces de viol sau afaceri cu maşini?». «Cum viol?» – am întrebat. «Scoatem de alături – de la Miliţie – un dosar de delapidare, o femeie, şi o facem martoră. Nici nu avem nevoie de viol, este suficientă tentativa». Ce este interesant aici este că, după trei luni de arest, apare prima declaraţie de drept comun. Adică, ce-am căutat trei luni în anchetă dacă era o chestie cu maşini vîndute? Abia după trei luni au găsit asta? E clară treaba pentru oricine. Şi am recunoscut afacerea cu maşini, că viol nu puteam recunoaşte. Cîteva luni am stat singur, cîteva luni n-am mai vorbit, nu mai aveam voce. Avea dreptate Coposu, înnebuneşti. Domnule Stoenescu,

aceşti 14 ani care au trecut de la revoluţie eu îi echivalez cu anul stat la închisoare (...)"[556]

Doina Cornea

Doina Cornea a fost cadru didactic în învăţământul superior, titulară la Facultatea de Filologie a Universităţii din Cluj. Deşi nu avea activitate politică şi nu participa în nici un fel la acţiunile de propagandă în învăţământ ale regimului comunist, Doina Cornea primeşte o bursă de vară în Franţa (1965), ocazie cu care ia contact cu civilizaţia occidentală. Angajată în procesul de liberalizare culturală, lansat de Nicolae Ceauşescu, ea va pleda mereu pentru aşezarea învăţământului românesc pe baze calitative, nu cantitative. În plan politic, mişcarea antisovietică a lui Ceauşescu nu a rămas fără ecou: „La început, Ceauşescu ne-a cucerit pe toţi. Pe toţi! Protestul lui din vremea evenimentelor de la Praga a fost ceva extrem de important pentru noi!"[557] În anul 1976 fiica sa rămîne în Franţa cu ocazia unei călătorii, motiv pentru care, prin efectele unei astfel de situaţii asupra criteriilor introduse de partid în dosarul de cadre, posibilităţile de ascensiune în cariera profesională îi sunt blocate. În anul 1982, Doina Cornea se hotărăşte să trimită o scrisoare postului de radio *Europa liberă* în care protestează pentru „devalorizarea culturală şi spirituală a societăţii noastre, în urma impunerii unei ideologii reducţioniste, sterilizante"[558]. Pledoaria Doinei Cornea se suprapunea pe un fenomen de regres al pregătirii umaniste în cadrul învăţământului superior tehnic, fenomen rămas încă obscur, care a constat în diminuarea cursurilor cu profil umanist din facultăţile cu profil tehnic, după ce în deceniul opt fuseseră introduse, printr-o decizie

556 Alex Mihai Stoenescu, *op. cit.*, pp. 132-136.

557 Doina Cornea, *Libertate? Convorbiri cu Michel Combes*, Ed. Humanitas, Bucureşti, 1992, p. 23.

558 Doina Cornea, *Scrisori deschise şi alte texte*, Ed. Humanitas, Bucureşti, 1991, p. 14.

la fel de obscură. Această scrisoare se află la originea transformării Doinei Cornea în opozant al regimului comunist, ca urmare a unei erori stupide (dacă nu cumva a fost deliberată) făcute de redactorii postului de radio *Europa liberă*. Deşi în finalul scrisorii Doina Cornea preciza: „Aş vrea să rog pe toţi cei din ţară, cărora mă adresez astăzi, să mă ierte pentru faptul că *nu-mi divulg identitatea*", şi semna, dar numai pentru redacţia postului. *Europa liberă* îi citeşte scrisoarea şi îi dă numele în clar, punînd-o astfel în atenţia Securităţii. Cu toate acestea, scrisoarea citită la *Europa liberă* n-a cunoscut vreo reacţie din partea autorităţilor, abia în anul următor, 1983, fiind invitată la o discuţie la rectoratul Universităţii Cluj, unde i s-a reproşat că a fost nedreaptă cu intelectualii români. Ajunsă aproape de data pensionării, Doinei Cornea nu i s-a mai prelungit contractul de muncă, fapt uşor forţat şi care a fost interpretat de ea ca o dare afară din învăţămînt. De altfel, într-o întrevedere cu ofiţerul de Securitate al Universităţii fusese oricum ameninţată cu darea afară. Conform mărturiei fostului şef al Direcţiei de cadre a Ministerului Învăţămîntului, profesorul Aurelian Bondrea, cel care aprobase numirile Doinei Cornea în funcţiile didactice de la Universitatea din Cluj, cazul ei de opoziţie nu apare în dosarul de cadre, ieşirea din învăţămînt fiind determinată de atingerea vîrstei de pensionare. Pentru partid acest caz nu exista. În 1984 ea trimite o nouă scrisoare la *Europa liberă*, protestînd pentru desfacerea contractului de muncă, dar în toamna aceluiaşi an primeşte de la partid şi de la Securitate viza de călătorie în Franţa, pentru a-şi vizita fiica. Întoarsă în ţară, ea va continua să expedieze scrisori la *Europa liberă* în cadrul unui ciclu de texte adresate tinerilor, căutînd cumva să-şi continue activitatea didactică dedicată accesului studenţilor români la literatura şi istoriografia mondială, dincolo de pragurile rigide ridicate de ideologia comunistă. Din anul 1987 începe să-i scrie scrisori lui Nicolae Ceauşescu, cerîndu-i să aplice o reformă calitativă a învăţămîntului românesc şi pledînd pentru o educaţie orientată spre promovarea elitelor. După două din aceste scrisori a primit cîte o amendă.

Cu ocazia alegerilor din 15 noiembrie 1987, Doina Cornea protestează la secţia de votare, explicînd printr-un text de ce refuză să voteze. Este invitată afară. „În aceeaşi zi însă, la Braşov izbucnea revolta muncitorilor de la «Steagul Roşu». Cînd am aflat acest lucru, de la *Europa liberă*, în seara zilei de 17, mi-am spus imediat că trebuie să mă solidarizez în mod public cu muncitorii. Am făcut prin urmare o pancartă, în care declaram că îi sprijin pe manifestanţi, şi am afişat-o la poartă, la stradă“[559]. Pancarta nu a fost dată jos de nimeni. Probabil surprinsă de lipsa unei reacţii, Doina Cornea va trece atunci la fabricarea unor manifeste prin care făcea un apel la solidarizare cu muncitorii de la Braşov. De această dată este reţinută, anchetată şi supusă unui regim de detenţie ilegală timp de cinci săptămîni. Cazul Doina Cornea intră într-un alt stadiu, determinat de criza politică declanşată la vîrful conducerii politice de revolta muncitorilor de la Braşov, perioada sa de detenţie, precum şi comportamentul anchetatorilor fiind legate şi influenţate de ordinele contradictorii date atunci de Ceauşescu. Odată luată decizia de a nu-i condamna pe manifestanţii arestaţi la Braşov, este eliberată şi Doina Cornea – acuzată iniţial de „atentat la securitatea statului“ –, fiind totuşi ţinută în continuare sub supraveghere prin Miliţie. Pe timpul detenţiei, postul francez *Antenne 2* difuzează un interviu cu Doina Cornea, fapt care îi atrage un grad de notorietate ca opozantă din România împotriva regimului comunist. „Ştiam că de acum înainte – avea ea să declare în 1992 – o să fiu oarecum cunoscută în Occident, aşa că voi putea să acţionez fără să fiu, pur şi simplu, dată dispărută“[560]. Punerea unui miliţian la poartă – măsură stupidă – a atras atenţia şi concetăţenilor ei. În ultimii doi ani ai dictaturii comuniste, Doina Cornea va continua să-i trimită scrisori lui Nicolae Ceauşescu prin intermediul *Europei libere*, conţinutul fiind din ce în ce mai critic şi politic. Pentru a fi protejată, Ambasada Franţei va iniţia un sistem de verificare, prin convorbiri telefonice zilnice, că nu a fost arestată sau asasinată.

---

559 Doina Cornea, *Libertate?,* Ed. Humanitas, Bucureşti, 1992, p. 68.
560 *Ibidem*, p. 80.

Acreditată cu o notorietate internaţională amplă, dar mai ales prin încăpăţînarea cu care a continuat să se opună public dictaturii lui Ceauşescu, Doina Cornea va fi aşezată pe primul loc al listei CFSN în noaptea de 22 decembrie 1989. „Nucleul comunist al Frontului ne-a dus pur şi simplu de nas, trebuie s-o recunoaştem! Aveau nevoie, bineînţeles, să ne «arate» pe noi, ceilalţi, în primele zile cel puţin, căci nu erau prea siguri de adeziunea populaţiei“[561]. Ea va cunoaşte deziluzia completă după 1989, imaginea ei fiind abrupt prăbuşită în momentul în care preşedintele Partidului Naţional Liberal, proaspăt ieşit din suspendarea pe care şi-o hotărîse în 1948, a făcut declaraţia publică: „Doamna Doina Cornea în politică este zero tăiat în patru!“ Rolul ei se încheiase.

Imaginea revoluţiei

Foarte puţine voci din exteriorul ţării mai folosesc formula „revoltei populare“, fie din considerente de politică internaţională a statului din care provin, fie pentru că nu fac efortul de a se documenta asupra evenimentelor din România. Deşi a fost sîngeroasă, răsturnarea comunismului în România continuă să rămînă marginală în raport cu căderea sistemului în Cehoslovacia sau Polonia. În articolele din presa occidentală, povestea eliberării românilor se găseşte în cîteva rînduri de la sfîrşitul analizelor sau lipseşte, ca insignifiantă. În volumele de autor sau de sinteză, se foloseşte de regulă formula „revoltă populară, urmată de o preluare a puterii de grupul neocomunist al lui Ion Iliescu“, după care este subliniată guvernarea postdecembristă a lui Petre Roman şi condamnată seria mineriadelor. România rămîne în continuare o zonă obscură, neinteligibilă, absentă în domeniul publicistic cu acces la limbi de circulaţie internaţională, motiv pentru care autorii străini preferă să citeze sau să se inspire din lucrări ale membrilor emigraţiei româneşti. Ele sunt,

[561] *Ibidem*, p. 106.

invariabil, mediocre, politizate, majoritar imprecise. Vom lua un singur exemplu, deoarece îl considerăm semnificativ pentru definirea fenomenului.

Vladimir Tismăneanu – exponent al tinerii inteligheţe evreieşti plasate de părinţii lor stalinişti în lumea liberă, după ce părinţilor li s-au prăbuşit idealurile – este prezentat drept „o personalitate marcantă în mediul universitar şi de cercetare din SUA", fiind cel mai des citat, ca referinţă, de autorii străini. Prin intermediul operei sale de politologie nu reuşim să înţelegem, totuşi, discrepanţa între bogăţia de informaţii, rigoarea analizei cînd este vorba de celelalte state foste comuniste din Europa, şi cazul României, ţara lui de origine. Ce află jurnalistul sau autorul străin de la Vladimir Tismăneanu din lucrarea – alegem la întîmplare – *Reinventarea politicului. Europa Răsăriteană de la Stalin la Havel?* Că:

1. „Revoluţia română a început la Timişoara, scînteia fiind aprinsă de curajul unui om, reverendul László Tökes, un pastor al Bisericii reformate (calviniste) şi o parte din minoritatea etnică maghiară."[562]

Fals! Revoluţia a început la Iaşi, iar curajul lui Tökes este o invenţie, atitudinea sa – dincolo de legăturile cu spionajul maghiar – fiind exact contrară imaginii proiectate în universităţile americane de Vladimir Tismăneanu; minoritatea maghiară n-a avut nici un rol, violenţele de la Timişoara fiind provocate şi întreţinute profesionist de cetăţeni români, în majoritatea lor etnici români, pregătiţi pe teritoriul Ungariei şi introduşi în ţară cu scop diversionist.

2. „La 17 decembrie, din ordinul lui Ceauşescu, forţele de Securitate au acţionat împotriva demonstranţilor din Timişoara fără menajamente."[563]

Fals! Forţa de represiune la Timişoara a fost Armata; Securitatea s-a abţinut de la acţiuni violente în stradă, motiv pentru care,

---

562 Vladimir Tismăneanu, *Reinventarea politicului. Europa Răsăriteană de la Stalin la Havel*, Ed. Polirom, Iaşi, 1997, p. 204.

563 *Ibidem*.

în şedinţa CPEx din 17 decembrie, ministrul de Interne şi şeful Securităţii au fost acuzaţi de Ceauşescu de trădare şi ameninţaţi cu plutonul de execuţie.

3. În cuvîntarea de la radio şi televiziune a lui Nicolae Ceauşescu din seara de 20 decembrie 1989, acesta ar fi dat un avertisment „că asupra demonstranţilor din alte localităţi se va trage.“[564]

Fals! Nu a existat o astfel de ameninţare, nici măcar sub formă de aluzie, Ceauşescu avînd atunci trei teme: protejarea Armatei pentru deschiderea ilegală a focului, organizarea unei reacţii populare de sprijin pentru politica sa, cererea expresă de a nu abandona producţia şi problemele economice.

4. La mitingul din 21 decembrie, „uralele mulţimii au început brusc să se transforme în huiduieli“[565].

Fals! Doar Ion Iliescu – unicul – mai susţine această versiune în România; mitingul a fost sabotat profesionist, mulţimea care îl aclama pe Ceauşescu s-a risipit în panică şi, după golirea Pieţei Palatului, a fost auzită, la mare distanţă, acţiunea unui grup organizat din dreptul Hotelului Bucureşti.

5. „(...) Trecerea de la faza de simulată preţuire la cea de sinceră şi molipsitoare huiduială a fost declanşată de membri ai Securităţii, acţionînd la ordinele şefilor lor, decişi în secret să scape de Ceauşescu, nu vom şti-o poate niciodată.“[566]

Fals! Ştim sigur că Securitatea nu a organizat un complot împotriva lui Ceauşescu, abandonîndu-l în momentul în care, potrivit versiunii Securităţii, Ceauşescu a „dezertat“ prin părăsirea sediului Puterii; Securitatea i-a rămas fidelă lui Ceauşescu pînă la sfîrşit, înţelegînd prin sfîrşit lovitura militară dată în dimineaţa de 22 decembrie, pe fondul declanşării revoltei populare de la Bucureşti.

6. „Milioane de privitori au fost în direct la TV martorii unei mulţimi de oameni ce strigau împotriva dictatorului.“[567]

---

564 *Ibidem*, p. 205.
565 *Ibidem*.
566 *Ibidem*.

Fals! Nu a existat o astfel de transmisiune în direct, decît seara tîrziu, pe 22 decembrie, într-un cu totul alt context; principalele imagini ale mulţimii din Piaţa Palatului au fost difuzate mult mai tîrziu, prin secvenţe înregistrate de operatori individuali.

7. „A urmat un alt episod al evenimentelor revoluţionare: un lanţ de demonstraţii studenţeşti în Piaţa Universităţii, care au durat întreaga zi de 22 decembrie, în ciuda represaliilor sîngeroase.“[568]

Fals! Nu a existat o astfel de demonstraţie studenţească în ziua de 22 decembrie; probabil că este o confuzie cu seara şi noaptea de 21 decembrie, cînd, oricum, aportul studenţilor a fost infim.

8. Ar fi existat o „rezistenţă organizată de unele unităţi izolate ale poliţiei secrete, între 22 decembrie şi ziua de Crăciun, cînd Ceauşescu şi soţia lui au fost executaţi“[569].

Fals! A fost o diversiune organizată şi lansată de sovietici, cu sprijinul unor agenţi plasaţi la conducerea Armatei, în favoarea grupului Ion Iliescu; acţiunea nu a încetat de Crăciun, fiind continuată datorită faptului că Securitatea se protejase aproape perfect şi rămăsese intactă.

Fără îndoială că un autor străin care citeşte cartea profesorului Vladimir Tismăneanu va scrie în propria sa operă că în România a avut loc o conspiraţie a Securităţii, urmată de o revoltă generală a populaţiei. Este versiunea cea mai departe de adevăr. Am luat în calcul şi posibilitatea ca, la nivelul anului 1997, Tismăneanu să nu fi fost bine informat, mai ales în condiţiile haosului informaţional din România postdecembristă. Iată însă că, în 2005, profesorul american continuă să lanseze aceleaşi informaţii false despre evenimentele din România: „Revoluţia a început la Timişoara pe 15 decembrie, scînteia pornind de la un mic grup adunat în jurul casei pastorului László Tökes, un preot calvinist rebel, care urma să fie arestat din

---

567 *Ibidem*.

568 *Ibidem*.

569 *Ibidem*, p. 206.

cauza luptei sale pentru drepturi religioase“[570]. Probabil că aşa ceva este o reţetă prizată de cititorul american; în România ea este ridicolă. Pentru mitingul din 21 decembrie, Vladimir Tismăneanu îi dezinformează în continuare pe publiciştii americani: „Voci din mulţime l-au huiduit pe Ceauşescu în Piaţa Palatului, în faţa sediului Comitetului Central, probabil ca o provocare“[571]. De neînţeles pentru români, darămite pentru un străin. Secvenţialitatea momentelor răsturnării efective a lui Ceauşescu de la putere – luăm în calcul faptul că profesorul Tismăneanu nu are de unde să ştie de lovitura militară dată în sediul CC – este complet răsturnată: mulţimea ocupă clădirea şi după aceea Ceauşescu fuge. Din păcate, analistul sau publicistul străin continuă să nu aibă surse credibile şi bine informate despre evenimentele din România, membrii emigraţiei româneşti oferind fie versiuni legendare, fie rezumate inexacte (cazul Tismăneanu). În aceste condiţii, imaginea externă despre revoluţia din România, adevărul despre intervenţia sovietică asistată de occidentali, despre iniţierea acţiunii la Iaşi, despre instigarea profesionistă a revoltei la Timişoara, despre autorul real al represiunii, despre lovitura de stat militară dată de generalul Stănculescu, despre preluarea puterii de către Armată şi predarea ei grupului Iliescu nu vor fi aflate niciodată de cetăţenii străini care vor să înţeleagă ce s-a petrecut în decembrie 1989 pe aici.

O naţiune fără doctrină naţională

Raportul naţiune–stat la români a fost viciat de la început, astfel că nici statul actual – format dintr-o administraţie compusă tot din cetăţeni români – nu se poate sustrage tentaţiei de a acţiona împotriva propriei sale naţiuni. Una din cauzele persistenţei conflictului

---

[570] Vladimir Tismăneanu, *Stalinism pentru eternitate. O istorie politică a comunismului românesc*, Ed. Polirom, Iaşi, 2005, p. 265.
[571] *Ibidem*.

stat–societate, sub orice regim şi sub toate sistemele politice, este că naţiunea română nu are sau nu aplică o **doctrină naţională.** „Doctrină naţională“ nu înseamnă neapărat naţionalism – inclusiv cu sensul său peiorativ –, ci conturarea unei ideologii, a unui corp de idei generale, a unui set de principii despre ce vrea naţiunea română în viitor, despre cum vrea să trăiască şi să se raporteze la contextul european. În realitate, noi, cei care analizăm sau folosim politic naţiunea română, nu ştim ce vrea ea. Iar atunci cînd înţelegem, îi spunem că nu are dreptate şi trebuie să facă altfel. La momentul actual ea este agresată sau ademenită cu un proiect care nu-i aparţine, Uniunea Europeană, la care nu a participat, dar pe care trebuie să-l îndeplinească. Nu este prima oară cînd i se întîmplă naţiunii române acest lucru şi de aceea ea reacţionează la limita dintre abandonul politic şi speranţă difuză. În baza aceleiaşi ecuaţii, naţiunea română se va trezi la realitate abia după ce va fi admisă, după NATO, şi în Uniunea Europeană. Atunci, ca şi în 1870, ca şi în 1914, 1918 sau 1940, vor ieşi la suprafaţă problemele de adaptare, de asimilare, de integrare. Tulburarea vieţii interne va renaşte, la fel de inexplicabil şi de asincron cu mersul civilizaţiei europene. Deocamdată aceasta este o constatare. Dar se poate formula şi o explicaţie.

Autorul acestor volume crede că soluţia constituirii unei doctrine naţionale se află la îndemînă, în corpul operei filozofilor români. De regulă, la nivelul populaţiei, filozofii sunt priviţi ca nişte intelectuali care „filozofează“, adică gîndesc şi vorbesc în termeni utopici, sterili şi de neînţeles, ca urmare a unei izolări personale, a tentativei de a se înscrie într-o elită a gînditorilor sau din ratarea altor meserii. Ei par nişte mîncători de timp, nişte eclectici rupţi de societate şi mai ales de nevoile zilnice ale oamenilor. Pe aceeaşi construcţie de imagine, nimeni nu-şi pune întrebarea dacă filozoful trăieşte ca un om obişnuit, ci doar că gîndeşte altfel, abstract şi mai ales inutil, nefolositor pentru cetăţean. Este principala eroare care împiedică identificarea de către cetăţean a setului de idei şi principii pe care s-ar putea construi într-un final viaţa sa mai bună. România pare dintotdeauna un stat dezorgani-

zat şi de aceea atunci cînd apare un lider sau un regim autoritar populaţia îl priveşte cu speranţă, fără alte judecăţi de valoare. Naţiunea română se comportă astfel ca o populaţie în căutarea unei ordini, a unor repere fixe şi stabile de la care să curgă normele sale de viaţă.

În realitatea oricărui efort intelectual de a înţelege zbuciumul naţiunii române se află paginile neştiute ale filozofiei româneşti. Opera filozofilor români nu este sterilă, nu a fost scrisă de dragul artei şi nu a avut un caracter general, pentru că fiecare filozof român a întors întreaga sa analiză şi operă către români şi către nefericirea lor istorică. Astăzi căutăm răspunsuri pentru a înţelege – dincolo de cuvinte sau ca reacţie la deformarea sensului în politica occidentală – ce înseamnă a fi naţional, însă Vasile Pârvan a dat o definiţie: „Naţionalul e ceva biologic–politic: e conştiinţa de sine, solidară, a unui organism independent, în luptă de existenţă cu alte organisme analoage şi întrebuinţînd pentru apărare chiar forma animalică a luptei, care este războiul. Naţionalul nu e ţinta supremă a spiritualizării, ci e materialul brut, care pare a fi înnobilat prin gîndirea general-umană, astfel încît creaţiunile lui să devină pretutindeni şi etern valabile. Eşti naţional în orice reacţiune a culturii superioare nu conştient, voit, ci inconştient, fatal. Dar întocmai cum nu vrei, ci eşti, fără voia ta, în opera de artă, liric ori epic, tot aşa eşti, fără să vrei, naţional, în sufletul tău“[572]. Constantin Noica, un alt exemplu, a emis teza modernă a necesităţii concentrării gîndirii româneşti într-o doctrină naţională: „Nu ne putem lăsa gîndiţi de alţii, care nu ne gîndesc din «sinea» noastră românească; şi nu mai putem nici întîrzia de-a ne gîndi, căci, dacă n-o facem, vine gîndul altora peste noi“[573]. La nivelul superior al politicii, spunea mai departe Noica, românii trebuie să pornească de la un program naţional coerent care să-l vizeze pe individ: „Sunt două

---

572 Vasile Pârvan, *Idei şi forme istorice*. (Patru lecţii inaugurale ale cursului de Istorie Antică şi de Istoria Artelor, Universitatea din Cluj, Lecţiunea I), Ed. Cartea Românească, Bucureşti, 1920, p. 27.

573 Constantin Noica, *Manuscrisele de la Cîmpulung*, Ed. Humanitas, Bucureşti, 1997, p. 39.

planuri în care se poate încerca ceva, pentru o afirmare românească în lume: unul e planul culturii în înţeles restrîns, planul cîtorva specialităţi; şi altul, al culturii în sens larg, îngrijire a sufletului unei comunităţi şi ridicarea morală a lui"[574]. Este mult mai importantă educaţia cetăţenilor, încă de copii, în direcţia asimilării fireşti şi armonice a conştiinţei naţionale decît investiţia într-o industrie pe care cetăţeanul fără ideologie şi mentalitate formată o va accepta ca pe un dat, ca pe un loc de muncă prin care supravieţuieşte. Or, ceea ce se întîmplă cu naţiunea română de la Cuza încoace, situaţia poporului român după modernizarea forţată din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, este o permanentă „ajustare stilistică ulterioară a unei idei constructive moştenite"[575]. Proiectul naţiunii române a fost deviat de la traiectoria sa naturală, proces sintetizat perfect de unul din marii creatori ai Dreptei româneşti, I.L. Caragiale: „De unde Statul ar trebui să fie rezultatul natural al societăţii, ne pomenim că societatea trebuie să fie produsul artificial al Statului", şi a devenit deja imposibil să refaci procesul de acolo de unde a fost rupt.

Să luăm un alt exemplu. Emil Cioran este considerat un pesimist îndîrjit şi chiar un duşman al divinităţii, adept al ideii că Dumnezeu a abandonat omenirea într-un haos total. „Profetul meu este Dürer – scria el. Cu cît meditez la periculozitatea veacurilor, cu atît mă conving că unica imagine capabilă să-i dezvăluie sensul este aceea a *Călăreţilor Apocalipsei*. Timpul nu înaintează decît strivind sub tăvălugul lui mulţimile; cei slabi vor pieri, cei tari aşijderea, şi din chiar aceşti călăreţi, în afară de *unul*. Pentru el, pentru înfricoşata lui faimă au pătimit şi au urlat veacurile. Îl văd crescînd la orizont şi aud deja gemetele, chiar strigătele noastre. În noaptea ce ne va pogorî în oase nu va aduce pacea?, cum a făcut-o pentru Psalmist, ci groaza"[576]. Viziunea întunecată a lui Cioran, desprinsă de România şi români şi izolată în mansarda din Paris,

---

574 *Ibidem*, p. 149.

575 Lucian Blaga, *Trilogia valorilor. Ştiinţă şi creaţie*, Ed. Humanitas, Bucureşti, 1996, p. 168.

576 Emil Cioran, *Istorie şi utopie*, Ed. Humanitas, Bucureşti, 1997, p. 45.

pare la fel de iluzorie ca şi proiecţiile senine ale unui optimist. Dar din punctul de vedere al Lepei Bărbat, căzută pe stradă la Timişoara în Piaţa Libertăţii cu un glonţ în cap, ea este perfect valabilă. La fel şi în sufletul tînărului uslaş omorît cu un glonţ în frunte la Palatul Telefoanelor din Bucureşti în timpul revoluţiei. „Pentru soldatul căzut în luptă, războiul este fără sfîrşit", a fost o vorbă rostită de un filozof la sfîrşitul primului război mondial şi a rămas la fel de actuală în zilele tragediei care a lovit naţiunea română în decembrie 1989. Fără morţii de la Timişoara, fără morţii de la Bucureşti şi din celelalte oraşe-martir, revoluţia n-ar fi existat. Istoricii ar fi scris un capitol scurt conţinînd cîteva detalii picante ale CPEx-ului din 17 decembrie 1989, în care Nicolae Ceauşescu a fost îndepărtat printr-o lovitură de palat, sau despre o înţelegere între generalii Milea şi Vlad din aceeaşi zi care să fi condus la înlăturarea lui printr-o lovitură de stat. Dar, mai ales, dacă românii ar fi ieşit în stradă să protesteze, să formeze partide alternative în 16 decembrie sau în 17 decembrie şi nu abia în 20, adică dacă ar fi făcut gestul natural de eliberare înainte să se producă tragedia, şi nu ar fi fost nevoie să fie provocaţi de alţii, astăzi conştiinţa lor era mai uşoară. Tot ceea ce i se întîmplă astăzi românului, de la sărăcie la corupţie generalizată, ură şi dezintegrare spirituală, este preţul plătit pentru acea ezitare. Ba chiar situaţia poporului român astăzi este mult mai gravă ca în trecut: folosirea abuzivă, diversionistă a ideii naţionale de către regimul politic al lui Ceauşescu i-a lăsat pe români şi fără credinţa adevărată, sufletească în ideea naţională, îndreptîndu-se lent spre adoptarea finală a ideilor altora. Există şi o explicaţie teologică asupra nefericirii românilor în perioada comunistă. Preoţii unui popor au şi menirea de a crea deasupra unui neam o cupolă protectoare prin rugile lor. Compromisurile capilor bisericeşti, abandonarea sfinţeniei lor în mocirla materialistă, precum şi diluarea operei călugărilor, a pustnicilor care au misiunea ca prin puritatea lor să ocrotească România, ne-a lăsat şi fără protecţie divină. Invocarea acelor aspecte ale divinităţii, Dumnezeu şi Hristos, în timpul revoltei populare: „Dumnezeu şi-a

întors faţa spre români“ (Mircea Dinescu) şi „Hristos se naşte pe acest pământ“ (Ion Caramitru) a fost pur formală. Realitatea era cu totul alta: ideea de jertfă a umblat ca o furtună prin minţile oamenilor şi a fost repede compromisă de circul religios, de ceremoniile false, de cruci înfipte în asfalt, de rugăciuni pe trotuar şi de exhibiţionism charismatic, în timp ce chipul schimonosit al şefului statului, căzut lîngă zidul de la Tîrgovişte şi care întruchipa nefericirea noastră, continua să ne urmărească asemeni unui afiş dintr-un film de groază. Execuţia soţilor Ceauşescu ne-a ştampilat repede pe braţ eticheta de sălbatici. Nu, românii nu erau sălbatici în acel decembrie 1989! Nu sălbăticia era starea lor, ci altceva, mult mai grav: le lipsea spiritul de justiţie. Românii nu mai cunoscuseră de mult simţul dreptăţii şi de 70 de ani nimeni nu le mai dădea dreptatea. Ei s-au aruncat în revoltă cu propria lor revoltă oarbă. Poate la Timişoara să fi existat o anumită doză de luciditate, făcîndu-se diferenţa clară între diversionişti şi revoluţionari, dar la Bucureşti – nu.

Ne-am pus apoi speranţa în apariţia şi dezvoltarea societăţii civile. Organizaţiile societăţii civile au apărut şi s-au dezvoltat ca prelungiri „secrete“ ale Opoziţiei. Apoi, într-o duminică, filozoful Andrei Pleşu a scris epitaful lor: „La noi, societatea civilă s-a născut mai curînd ca un fel de partid de opoziţie. Cînd lupta politică s-a stins sau a căpătat forme mai puţin spectaculoase, societatea civilă a declinat, aşa cum a declinat şi Opoziţia, iar acum un fel de lehamite generală, precum şi neîncrederea în posibilitatea de a interveni cu succes în mersul lucrurilor fac ca prezenţa ei publică să fie palidă“[577]. Grupul pentru Dialog Social, mult timp invidiat ca elită a intelectualităţii culturale româneşti, a eşuat la fel de lamentabil după ce, la fel ca găina din *Punguţa cu doi bani,* care a făcut o mărgică, a lansat proiecţia sa politică în perioada 1996–2000, de care apoi s-a desolidarizat cu laşitate şi, mai mult, atacînd-o de parcă era creaţia altuia. Sătul de plictiseala de acolo, Andrei Pleşu va lovi din nou: „Ulterior, lucrurile au degenerat şi, într-adevăr,

577 *Evenimentul zilei*, duminică, 16 mai 2004, p. 10.

GDS nu mai ilustrează, la ora asta, modelul de la care a pornit: a devenit o adunare melancolică de păreri asemenea. GDS a devenit la un moment dat locul unde oamenii de aceeaşi părere se întîlneau ca să se lamenteze împreună“[578].

De ce am subintitulat volumul despre revoluţie „O tragedie românească“? Pentru că preţul plătit pentru eliberarea noastră este prea mare: peste o mie de morţi, sute de răniţi, o imensă dezamăgire politică, o spaimă economică, Armata – sprijinul nostru istoric – compromisă pentru prima oară în istorie, un stat rămas mult timp fără serviciu secret, o scenă politică debilă doctrinar şi acţional, o scenă socială pe drumul deznaţionalizării. Am ales acest subtitlu şi după ce mi-am amintit un text al lui Nicolae Noica, ultima personalitate de Dreapta a României: „Ne-am plîns uneori, luînd lucrurile aşa, din cărţi şi din istoria altora, că nu există o dimensiune a tragicului şi a căderii în cugetul românesc. Ne-am plîns că acesta din urmă rezolvă toate, armonizează toate şi converteşte pînă la răul în bine, cum o face căderea. Dar o conştiinţă, tot tragică dacă vrem, mai subtilă iarăşi, vine să se înscrie în căderea noastră. Căci dacă nu e joc tragicul evident, zgomotos şi aproape grosolan al prăbuşirii, dacă nu e pompa tragicului, este în schimb prezenţa lui difuză, stăruind zvonul cumplirii lui în tot ce e omenească împlinire“[579].

Toţi marii noştri filozofi au dreptate, pentru că opera lor filozofică, atît timp cît se apleacă asupra problematicii româneşti, este o continuă analiză despre destinul românesc. Acesta este şi motivul pentru care, deşi multora le pare ermetică, iar celor de jos un fel de teorie savantă fără nici o legătură cu realitatea, adică cu ceea ce li se întîmplă mereu românilor fără să înţeleagă de ce, ei bine opera filozofilor noştri conţine toate răspunsurile şi tot adevărul. Calitatea particulară a filozofilor români este tocmai aplicarea unor mijloace filozofice la destinul românesc, faptul că oriunde navighează cu observaţiile lor critice, fie la Aristotel, fie la Kant sau Hegel, se

---

578 *Ibidem*.

579 Constantin Noica, *Cuvînt împreună despre rostirea românească*, Ed. Humanitas, Bucureşti, 1996, p. 158.

întorc la problematica românească, urmăriţi de aceeaşi nefericire. Iar nefericirea lor constă în faptul că, fiind excelenţele poporului român, au ajuns să cunoască adevărul despre poporul român.

Şi acesta este foarte dureros.

Vălenii de Munte, 2003–2005

Anexa 1

ETAPELE ŞI CRONOLOGIA REVOLUŢIEI ROMÂNE

Revoluţia română a fost un proces politico-militar care s-a desfăşurat între 14 decembrie 1989 şi 20 mai 1990. Cauza profundă a ei a fost decizia Uniunii Sovietice de a evita criza generalizată a sistemului comunist, de a declanşa un program de reformă cu scop principal economic şi salvarea statutului său de Mare Putere. Deoarece liberalizarea Estului comunist implica schimbarea regimurilor dictatoriale şi a liderilor acestora într-un timp foarte scurt – pentru ca procesul să poată fi controlat –, rezistenţa la proiectul sovietic a regimului din România a reprezentat cauza imediată, de suprafaţă, a desfăşurării schimbării printr-o revoluţie sîngeroasă.

Planul sovietic a fost nevoit să se adapteze mai multor etape, determinate de posibilitatea de a atinge scopul mai devreme sau mai tîrziu, mai uşor sau mai greu, cu diferite grade de intervenţie şi la mai multe niveluri ale societăţii româneşti. Scopul era înlăturarea lui Nicolae Ceauşescu şi implicit a soţiei sale, cu conservarea partidului comunist ca bază structurală pentru controlarea pluralismului politic, dar cu un regim politic reformat într-un sistem socialist de tip gorbaciovist. Acţiunea planificată de sovietici şi sprijinită de celelalte Mari Puteri (fără China) a pus la încercare rezistenţa sistemului de putere din România, înţelegînd prin aceasta Partidul, Armata şi Securitatea.

Etapele

Etapa I: Încercarea lui Mihail Gorbaciov de a-l convinge pe Nicolae Ceauşescu să cedeze puterea, să se retragă şi să permită

reformarea regimului printr-un pluralism politic controlat şi prin trecerea la sistemul economic proiectat de URSS – o adaptare la principiile economiei libere cu păstrarea legăturilor stabilite în CAER şi constituirea unei zone economice a Estului.

Etapa a II-a: **Declanşarea unei subversiuni internaţionale** care să distrugă imaginea pozitivă a lui Nicolae Ceauşescu şi să accentueze criza din România. URSS, SUA şi Marile Puteri vest-europene pun în mişcare o campanie de prezentare a României ca un caz dramatic şi exploziv, stimulează disidenţa şi opoziţia cîtorva personalităţi şi blochează accesul statului român la circuitul economic şi financiar internaţional. Ceauşescu reacţionează cu un plan de orientare a schimburilor economice spre Orient (Iran, Irak) şi cu unul de transformare a României în creditor pentru statele Lumii a Treia.

Etapa a III-a: **O acţiune la nivelul superior al partidului, în primul rînd în CPEx, care să provoace îndepărtarea lui Ceauşescu din funcţie.** Pentru această acţiune înalţi demnitari comunişti au fost contactaţi şi influenţaţi să acţioneze, promiţîndu-li-se sprijin. Alţi nomenclaturişti activi ai partidului au fost la rîndul lor contactaţi pentru a sprijini în structuri acţiunea membrilor CPEx. Este iniţiată de către URSS *Scrisoarea celor şase*. O serie de lideri politici aflaţi pe diferite niveluri, fie de teama de a nu mai fi aleşi la Congres, fie din oportunism, au sondat ei înşişi puterea sovietică prin mesaje, semnale, propuneri. Nu cunoaştem în ce măsură au fost transmise semnale către Securitate şi Armată să nu se opună. Ar fi important de ştiut dacă ofensiva diversionistă împotriva Securităţii nu a fost un reflex al lipsei de răspuns din partea Securităţii. Aceasta, chiar dacă a refuzat să facă jocul Moscovei şi a acţionat singură pentru a facilita căderea lui Ceauşescu, a fost privită ca fidelă acestuia şi a plătit cel mai mare cost instituţional al revoluţiei.

Etapa a IV-a: **Instigarea la revoltă populară.** În cazul în care partidul nu reacţionează, iar liderii din CPEx nu fac mişcarea decisivă, aceştia trebuiau ajutaţi prin **crearea imaginii unei revolte**

populare care să le justifice acţiunea, ca fiind expresia voinţei naţionale, eventual a muncitorimii. Se trecea la provocarea unor mişcări de revoltă controlate, astfel încît să nu iasă din matricea schimbării omului, nu şi a sistemului. Pentru asta au fost sondate principalele centre cu potenţial revoluţionar, a fost identificat suportul social şi politic opoziţionist, apoi s-a trecut la influenţarea şi organizarea unor nuclee opoziţioniste capabile pe acţiune. Subliniez din nou că organizarea de către sovietici a nucleelor care să iniţieze mişcările revendicative avea şi scopul de a controla eventuala deviaţie de la scopul căutat de sovietici şi a împiedica scăparea din mînă a procesului revoluţionar care se putea solda cu o ieşire rapidă din Tratatul de la Varşovia sau cu o solicitare de asistenţă occidentală. Pentru a putea controla evoluţia mişcărilor revoluţionare din România au fost trimise comandouri formate în majoritate din luptători basarabeni retraşi de pe frontul din Afganistan sau membri ai trupelor speciale, dirijaţi de ofiţeri sovietici.

Acţiunea cea mai convenabilă era la Iaşi, dar ea a eşuat printr-o contraacţiune rapidă şi foarte eficientă a Securităţii. În faţa acestui prim eşec, au rezultat două consecinţe: 1. Mutarea acţiunii în alt oraş (Braşov, Cluj, Tîrgu Mureş, Arad, Timişoara), apelîndu-se la sprijinul maghiar. 2. În faţa reacţiei Securităţii la Iaşi, sovieticii au tras concluzia finală că Securitatea îi este fidelă lui Ceauşescu şi au pus în calcul şi destructurarea ei în momentul răsturnării. Maghiarii au anunţat că acţiunea care se desfăşoară cel mai bine şi cu rapiditate este cea de la Timişoara, astfel că atît structurile sovietice din România, cît şi comandourile trimise în ţară ca „turişti“ s-au deplasat în Banat. Gruparea formată în Iugoslavia a primit ordin să pătrundă în ţară şi să ia poziţii de aşteptare.

La Timişoara însă, în zilele de 15 şi 16 decembrie, mişcarea revoluţionară a fost extrem de slabă, atît numeric cît şi politic, populaţia nu s-a raliat, muncitorii nu au reacţionat, studenţii au refuzat să participe. Mulţimea minimă din noaptea de 16 decembrie (estimată corect între 800 şi 1 000 de persoane) a oferit doar posibilitatea desfăşurării diversiunii distructive, fiind sparte vitrinele unor magazine, atacat şi incendiat sediul politic judeţean, devastate cîteva

unităţi comerciale. Scopul era acela de a lăsa urme cît mai vizibile, astfel încît mişcarea să pară mai amplă şi mai gravă decît era. Totodată, era important ca acţiunea protestatară să provoace o represiune dură. Însă prudenţa miniştrilor de Interne şi Apărare nu a permis transformarea incidentelor din noaptea de 16 decembrie într-o tragedie. Pe fondul asigurărilor de stăpînire a situaţiei primite de la MI şi MApN , membrii CPEx nu au avut motiv să acţioneze.

Etapa a V-a: Represiune armată. Înţelegînd sau cunoscînd probabil scenariul, dacă nu cumva a „simţit" instinctiv pericolul, Nicolae Ceauşescu a cerut cu insistenţă implicarea Armatei pe străzile din Timişoara pentru a arăta că este hotărît să riposteze dur, supranumeric. În momentul implicării stupide a Armatei, în dimineaţa de 17 decembrie, grupurile diversioniste formate din români pregătiţi în Ungaria au început să atace cu preponderenţă trupele acesteia, provocîndu-le la ripostă. Diversioniştii provocau, apoi se retrăgeau, lăsîndu-i în faţă pe timişorenii revoltaţi sau curioşi, astfel că principalele victime au aparţinut localnicilor. Forţele MApN ripostează cu o represiune care provoacă 75 de morţi. Nu a fost decretată starea de necesitate. Nu a existat temeiul legal al intervenţiei, fapt pentru care atît Nicolae Ceauşescu, cît şi ministrul Vasile Milea se încadrează în infracţiunile de subminare a puterii de stat şi crimă cu premeditare.

Etapa a VI-a: **Revolta populară de la Timişoara.** Criza de la Timişoara, deşi ajunge în faza critică în ziua de 20 decembrie prin izbucnirea **revoltei populare** şi apariţia celei de-a doua formaţiuni politice alternative (Frontului Democrat Român după Frontul Popular Român de la Iaşi) adună aproximativ 100 000 de oameni, dar nu determină o solidarizare suficientă, de durată şi largă a populaţiei. În noaptea de 20 decembrie, mulţimea timişoreană se risipeşte, însă Securitatea şi Armata refuză lichidarea nucleului revoluţionar. Este primul semn important că liderii militari aşteaptă o soluţionare politică. Pentru a se apăra, Ceauşescu lansează în seara de 20 decembrie mesaje explicite de solidaritate faţă de Armată, justificînd

represiunea şi căutînd să-şi păstreze fidelitatea instituţiei militare. În realitate, diversiunea de la Timişoara se consumase cu rezultate politice minore: Ceauşescu îşi păstra puterea; Timişoara rămînea o insulă izolată; liderii revoluţionari devin extrem de vulnerabili şi expuşi unei lichidări rapide; liderii PCR, Securitatea şi Armata nu fac în continuare nici o mişcare; grupurile diversioniste de la Timişoara şi din alte localităţi bănăţene se retrag peste graniţă; coloanele de „turişti" se îndreaptă spre Bucureşti, monitorizate strîns mai ales de Armată.

În această etapă a primat exploatarea mediatică şi politică internaţională a incidentelor de la Timişoara. Agenţiile de presă, posturile de radio şi televiziune declanşează o campanie amplă de informare şi dezinformare, iar factorii politici internaţionali pregătesc introducerea crizei în atenţia ONU. Scopul final este acordul pentru o intervenţie militară legitimă a trupelor Tratatului de la Varşovia în ţară, acţiune care s-ar fi declanşat mai întîi prin activarea şi intrarea în operaţii specifice a trupelor de comando aflate deja în România sub acoperirea de „turişti". În cadrul aceleiaşi subversiuni, URSS dă senzaţia că încurajează scenariul unei revolte a minorităţii etnice maghiare, pentru a crea o presiune majoră asupra factorilor politici şi militari români, iar Ungaria, cu sprijin logistic francez şi politic german şi american, se pregăteşte să transforme intervenţia ONU şi a Tratatului de la Varşovia într-o revendicare şi eventual ocupaţie a Transilvaniei.

Etapa a VII-a: **Diversiune la Bucureşti.** URSS îşi mută acţiunea la Bucureşti, reuşind să exploateze erorile lui Ceauşescu, neutralitatea Securităţii şi confuzia Armatei. Incitatori calificaţi folosesc prilejul mitingului din 21 decembrie pentru a mobiliza grupuri de cetăţeni la revoltă. Se desfăşoară anumite acţiuni individuale sau a unor mici grupuri: sabotarea mitingului, panicarea mulţimii, regruparea şi mobilizarea unor mici adunări de cetăţeni în apropierea Pieţei Palatului de către agenţi provocatori basarabeni, vorbind româneşte cu accent şi dînd asigurări că forţele militare „româneşti" din Basarabia vor veni în ajutor printr-un

desant, mobilizarea unor ofiţeri superiori şi generali în rezervă şi retragere de a-şi contacta foşti colegi sau subordonaţi activi, cerîndu-le să nu-l mai apere pe Ceauşescu sau intimidîndu-i asupra responsabilităţii pentru represiunea de la Timişoara. Serviciile de spionaj occidentale îşi activează agenţii şi colaboratorii din rîndul românilor, cerîndu-le să acţioneze în stradă şi să încerce să preia iniţiative protestatare.

Etapa a VIII-a: Represiunea de la Bucureşti. Nicolae Ceauşescu apelează la rudele sale cele mai apropiate, fraţii aflaţi în funcţii superioare de comandă, Ilie şi Andruţa, pentru a mobiliza trupe ale Ministerului Apărării Naţionale şi Ministerului de Interne în represiunea din Bucureşti (adjuncţii Guşă şi Stănculescu sunt imobilizaţi la Timişoara, Postelnicu este inactiv, iar generalul Vlad nu răspunde la comenzi). Armata nu are, nici în generalul Milea, nici în alţi generali din conducerea superioară, iniţiative care să se opună ordinelor lui Ceauşescu, astfel că în noaptea de 21 decembrie represiunea nu poate fi împiedicată.

Etapa a IX-a: Revolta populară de la Bucureşti. Deşi firavul nucleu revoluţionar din Piaţa Universităţii este lichidat peste noapte, emisari ai acestuia se răspîndesc prin întreprinderile bucureştene descriind gravitatea faptelor şi reuşind să mobilizeze grupuri numeroase, în primul rînd de muncitori, la un marş spre Centru şi o revoltă populară substanţială. Fondul principal de nemulţumire socială este determinant atît pentru partea de revoltă de la Timişoara, cît şi pentru cea de la Bucureşti. Mişcarea din Capitală este legitimată de gravitatea evenimentelor de la Timişoara, aşa cum au fost ele prezentate de presa internaţională, şi de evenimentele petrecute la Bucureşti peste noapte, acestea din urmă constituind o confirmare probatorie pentru imaginea grotescă transmisă prin mass-media în timpul nopţii. În acest punct, operaţiunea fundamentală a subversiunii externe, incitarea populaţiei la proteste, reuşeşte. Sinuciderea generalului Milea se transformă în factor favorizant pentru schimbarea atitudinii Armatei.

Etapa a X-a: Lovitură de stat militară (puci). Numit ministru al Apărării, generalul Victor Stănculescu dă o lovitură de stat militară şi, între orele 10.00 şi 13.30 din 22 decembrie 1989, îl deposedează pe Nicolae Ceauşescu de Putere. Simultan şi separat, generalul Iulian Vlad intervine în întreaga structură a Ministerului de Interne, interzice folosirea focului împotriva revoltei populare şi blochează orice ripostă la procesul de îndepărtare a lui Nicolae Ceauşescu. Armata preia puterea *de facto* – generalul Stănculescu dă un ordin prin care toate sediile Comitetelor Judeţene de Partid să fie încercuite de trupele MApN –, fără însă ca această realitate să fie percepută în dezordinea care destructurează rapid revolta populară.

Etapa a XI-a: **Fiecare serviciu străin de informaţii implicat în subversiune încearcă să-şi plaseze agenţii şi colaboratorii români în zone cît mai apropiate de noul nucleu de putere.** Componenta maghiară îşi urmăreşte propriul scenariu de adîncire a crizei în Transilvania şi de proiectare a unei mişcări etnice separatiste. În unele localităţi transilvănene se înregistrează atrocităţi făcute de maghiari împotriva reprezentanţilor autorităţii. Proiectul sovietic cunoaşte o situaţie paradoxal mai slabă: factorul politic superior îşi pierde orice autoritate, fiind incapabil să dea o soluţie politică pentru criza generalizată; agenţii săi sunt fie izolaţi, fie lipsiţi de autoritate politică, astfel că au nevoie atît de o trecere rapidă la acţiune, cît şi de o proiectare urgentă în notorietate a numelui şi imaginii lor (de aici rolul esenţial al Televiziunii); conducerea Armatei (generalii Guşă şi Stănculescu) este încă oscilantă, pe de o parte urmărită de complexul de vinovăţie, pe de altă parte derutată de haosul instalat pe stradă şi în sediul CC al PCR, nu înţelege, nu cunoaşte şi nu poate prelua iniţiative sovietice; generalii prosovietici încă nu au nici o autoritate în Armată, astfel că rămîn cuplaţi grupului politic din clădirea CC. În aceste condiţii, Ion Iliescu şi grupul său de complotişti, simpatizanţi şi prieteni este nevoit să intervină acum, cu toate că principalului opozant al lui Nicolae Ceauşescu nu i se repartizase nici un rol în subversiune, nu

a jucat nici un rol în aceasta, ci era pregătit pentru o etapă ulterioară, exclusiv politică, şi anume aceea în care, după răsturnarea lui Ceauşescu şi instalarea unei conduceri provizorii a PCR, urma să creeze o disidenţă reformistă explicită în sînul partidului, să constituie apoi un partid politic socialist gorbaciovist cu care să participe la alegeri şi să preia puterea pe cale democratică. Intrarea în acţiune a lui Ion Iliescu chiar din după-amiaza de 22 decembrie a fost expresia ratărilor succesive de către URSS a etapelor scenariului unei schimbări a lui Ceauşescu printr-o lovitură de palat în sînul CPEx, printr-o diversiune la Iaşi, apoi la Timişoara (sau în alt oraş), prin agravarea situaţiei ca urmare a rezistenţei lui Ceauşescu (represiune sîngeroasă), prin refuzul Securităţii şi prudenţa Armatei de a lua iniţiative decisive anticeauşiste (lovitură de stat). Bătălia pentru preluarea controlului asupra Puterii în după-amiaza şi seara de 22 decembrie a forţat URSS să implice la vedere, în prim-plan, pe agenţii săi de influenţă – fapt impropriu activităţilor de agentură, dar semnificativ pentru problemele pe care le-a creat scenariului sovietic desfăşurarea revoltei din Bucureşti şi mai ales prăbuşirea autorităţii politice în haos. Cel mai grav eveniment pentru URSS a fost dizolvarea structurală în cîteva ore a Partidului Comunist Român şi ieşirea bruscă din planul unui transfer al regimului pe cale politică (prin folosirea structurilor partidului) spre un stat socialist reformist. Ceea ce a favorizat rezolvarea provizorie şi improvizată a problemei politice absolut necesare URSS-ului a fost ieşirea lui Ion Iliescu din planul doi în primul plan al soluţiei politice, sprijinirea sa de elementele expuse ale agenturii sovietice şi solidarizarea Armatei şi Securităţii cu acest grup, inclusiv prin acceptarea autorităţii politice a acestuia.

Etapa a XII-a: Nucleul politico-militar care a preluat iniţiativa instalării unei noi autorităţi este extrem de fragil. El are următoarele trăsături:

1. Un lider politic acceptat *pro forma*, al cărui principal atu este lipsa unui contracandidat;

2. Un mic grup de sprijin format din agenţi şi colaboratori sovietici, mediatizaţi prin Televiziune, dar la grămadă cu numeroşi alţi difuzori de imagine şi, mai ales, surclasaţi mediatic de figurile celebre şi mult mai populare ale unor actori, regizori, scriitori;

3. În lipsa unui suport structural politic, Ion Iliescu nu poate prelua conducerea PCR, ci a unei formaţiuni parapolitice improvizate, în care, ca urmare a concepţiilor proprii – încă idealiste, lipsite de pragmatism, vetust umaniste şi a unei proiecţii romantice despre democraţie, precum şi datorită limitelor capacităţii sale de a înţelege şi asimila dimensiunile fenomenului –, el va propune intrarea unui număr mare şi divers de personalităţi, acoperind o gamă largă de interese (americane, franceze, maghiare etc., de grup social sau strict particulare, aventurieri, impostori, băgăcioşi, comunişti oportunişti, agenţi ai Securităţii, ai DIA). Poziţia moderată a lui Ion Iliescu este surclasată de două personalităţi hotărîte, avizate, radicale – Silviu Brucan şi Nicolae Militaru. O a treia, generalul Stănculescu, se asociază rapid acestora, formînd un triumvirat radical care reuşeşte să influenţeze spre măsuri categorice viziunea moderată a lui Ion Iliescu. Componenţa pestriţă a nucleului din jurul lui Ion Iliescu este şi cea care îi dă caracterul fragil.

4. O Armată dezorientată la conducerea căreia se află executanţii represiunii de la Timişoara şi Bucureşti; Armata, ca instituţie, preia controlul efectiv al ţării şi al autorităţii, trecerea ei de partea revoluţiei avînd caracterul unui puci, Armata fiind în continuare preocupată de restabilirea ordinii şi fiind dispusă în orice clipă la preluarea explicită a puterii printr-un regim militar.

5. O Securitate prezentă, intactă, neimplicată în represiune şi atentă la comportamentul nucleului politic, avizată asupra provenienţei noilor lideri, circumspectă şi potenţial periculoasă prin natura sa doctrinar naţionalistă.

6. O mulţime haotică rămasă în stradă, reprezentînd în realitate sub 1,5% dintr-o populaţie care nu reacţionează, dar observă şi aşteaptă o clarificare, este şocată de suprimarea brutală a cuplului Ceauşescu şi nu are un organ de percepţie format pentru

a înţelege ceva concret din multitudinea de mesaje transmise la televizor şi la radio. Mai mult, mulţimea din stradă depăşeşte – fie prin incitare profesionistă, fie inconştientă – nivelul politic al scenariului schimbării şi începe, din 22 decembrie ora 17.30, să emită mesaje anticomuniste, vizînd o schimbare radicală a regimului politic. Ion Iliescu, încercînd să se impună definitiv ca lider politic acceptat, este huiduit în balconul clădirii CC şi se blochează. Scena defineşte momentul-cheie al revoluţiei, care demonstrează atît fragilitatea noii puteri, cît şi perspectiva declanşării unei revoluţii autentice, necontrolate.

Etapa a XIII-a: **Solidarizarea Armatei cu noul nucleu politic** are drept scop stabilizarea situaţiei politice, instalarea unei autorităţi decizionale coerente şi încetarea mişcărilor haotice ale populaţiei. **Armata predă puterea grupului Ion Iliescu.** Elementele cele mai acute ale fragilităţii noii puteri, şi în primul rînd potenţialul naţionalist intact antisovietic al Securităţii, determină două acte majore:

1. Proiectarea insistentă şi amplă a imaginii Securităţii ca instrument de represiune loial lui Ceauşescu, ca autoare a asasinatelor din stradă sub acoperirea tragerilor de avertisment ale Armatei, ca organizatoare a grupurilor de terorişti români şi arabi şi ca iniţiatoare a unor acte de diversiune îndreptate împotriva populaţiei (otrăvirea apei, a alimentelor, folosirea subteranelor, răpirea lui Ceauşescu, aruncarea în aer a unor obiective economice strategice etc.).

2. Acordarea de către noul nucleu politic a întregii încrederi Armatei, atrăgînd-o total de partea ei, dîndu-i asigurări că nu vor exista consecinţe pentru represiunile de la Timişoara şi Bucureşti, declarînd-o public chiar în primele acte oficiale emise de CFSN drept principalul sprijin al noii puteri. Numirea la conducerea Armatei a unui grup compact de generali aduşi din rezervă şi din retragere, în frunte cu agentul GRU Nicolae Militaru, asigură atît loialitatea conducerii Armatei faţă de noua putere, cît şi distrugerea potenţialului de ripostă naţionalistă şi de influenţare

politică al Securităţi, permiţînd compactizarea nucleului politic gorbaciovist la conducerea statului, oferind un vinovat marcat pentru toate crimele şi o acoperire pentru părţile expuse ale intervenţiei agenturii sovietice. Întrucît turbulenţa prea mare a mulţimii şi folosirea acesteia ca factor de presiune cu aparenţă determinantă – aşa-numitul apel la politica străzii –, nu poate fi anulată şi potolită, iar Ion Iliescu continuă să facă erori provenite din concepţia sa umanistă despre revoluţie (intenţia de a constitui un consens naţional, părerea greşită că românii se vor întoarce la muncă, anunţul că nu va candida, ci doar va conduce puterea provizorie, aşteptarea unei recunoştinţe şi a unei colaborări din partea partidelor politice nou apărute, neglijarea potenţialului anticomunist şi prooccidental al unor grupuri influente, cum erau cele intelectuale etc.), în sfîrşit, toată această conjunctură complexă determină decizia de a transforma puterea revoluţionară provizorie într-un partid politic menit să gestioneze guvernarea statului (ianuarie 1990).

Etapa a XIV-a: **Transformarea nucleului puterii provizorii FSN în partid politic, cu rămînerea acestuia la putere în ianuarie 1990, a reprezentat adevărata lovitură de stat din timpul revoluţiei,** ea avînd toate atributele unei astfel de lovituri, definite unanim în dicţionarele, enciclopediile şi lucrările de referinţă cunoscute şi caracterizate sintetic ca o acţiune de preluare a puterii şi condusă **din interiorul** unei puteri instalate. Opoziţia politică, asociaţiile de revoluţionari, presa şi liderii de opinie fac aceeaşi greşeală fundamentală plasînd lovitura de stat în decembrie, cînd nu a existat bine conturat decît puciul Armatei împotriva lui Ceauşescu, ca o consecinţă a subversiunii externe şi a revoltei populare de la Timişoara şi Bucureşti. Acuzele vădit exagerate şi false aduse lui Ion Iliescu produc eşecul contraloviturii de stat încercate de partidele de opoziţie în perioada ianuarie–mai 1990, nasc simpatie, îl victimizează şi îl conduc la succesul categoric al echipei Iliescu la alegerile din 20 mai.

Etapa a XV-a: Alegerile din 20 mai 1990 încheie procesul revoluţionar, România reintrînd în starea de legitimitate juridică, aşa cum este definită de Dreptul constituţional, dar şi în sfera de influenţă sovietică.

Anexa 2

CRONOLOGIA REVOLUŢIEI ROMÂNE

I. Subversiune internaţională, convenită între Marile Puteri, dintre care Uniunii Sovietice i se acordă rolul preponderent, este declanşată începînd cu anul **1987.**

II. Tentativă de revoltă populară – Iaşi, 14 decembrie 1989. La Iaşi apare primul partid politic alternativă – Frontul Popular Român; agentura sovietică îl sprijină şi încearcă preluarea lui; fiind o acţiune românească, fără legături funcţionale cu subversiunea sovietică, acţiunea eşuează; liderii sunt arestaţi; **începutul revoluţiei.**

III. Diversiune externă la Timişoara – 16-17 decembrie 1989; grupuri de români pregătiţi în Ungaria devastează centrul oraşului; un număr foarte mic de cetăţeni autentic revoltaţi se asociază mişcării; Securitatea refuză să se implice în stradă.

IV. Tentativă de lovitură de palat – CPEx, 17 decembrie 1989; sovieticii au contactat şi influenţat din timp mai mulţi membri ai CPEx în ideea înlăturării secretarului general printr-o lovitură de palat; Ceauşescu îşi dă demisia, dar este întors de fidelii săi.

V. Represiune militară ilegală – Timişoara, 17-18 decembrie 1989.

VI. Stare de asediu neoficială şi ilegală la Timişoara – **19 decembrie 1989.**

VII. Revoltă populară – Timişoara, 20 decembrie 1989, apariţia unui program politic şi a celui de-al doilea partid alternativă – Frontul Democrat Român.

VIII. Diversiune externă – 21 decembrie 1989, la Bucureşti este sabotat mitingul prin intermediul unor echipe de agitatori şi diversionişti; un grup protestatar se instalează în centrul Capitalei.

IX. Represiune militară ilegală – Bucureşti, noaptea de 21 spre 22 decembrie 1989.

X. Revoltă populară – Bucureşti, 22 decembrie, ora 03.00, grupuri mari de pe platformele economice mărşăluiesc spre Centru şi îl ocupă **(ora 10.00);** conducerea Armatei este paralizată, în timp ce Securitatea începe să acţioneze direct pentru îndepărtarea dictatorului.

XI. Lovitură de stat militară (puci) – 22 decembrie 1989, ora 10.07, noul ministru al Apărării, generalul Victor Stănculescu, declanşează un proces de îndepărtare a lui Nicolae Ceauşescu de la putere, proces care se încadrează în categoria istorică „lovitură de stat militară" (puci); începînd cu ora 10.00, prin ordine succesive date în întreg sistemul MI, generalul Iulian Vlad retrage sprijinul acordat lui Nicolae Ceauşescu.

XII. Transfer de putere – 22 decembrie 1989, în intervalul 12.00–17.30. Partidul Comunist Român se destramă rapid; singura putere în stat este deţinută de Armată; generalul Stănculescu dă un ordin de preluare a pazei şi controlului asupra sediilor Consiliilor Judeţene de Partid şi asupra Televiziunii. Aproximativ **ora 13.40,** generalul Stănculescu este contactat de Ion Iliescu şi noul ministru al Apărării îi oferă puterea.

XIII. Constituirea nucleului politic provizoriu cu caracter revoluţionar (CFSN), avînd drept principal sprijin în Armată – **orele 16.00, la sediul MApN.** Armata este preocupată în primul rînd de restabilirea imaginii sale, motiv pentru care declanşează o diversiune cu scopul de a şterge numele represiunii.

XIV. Revolta populară se transformă în **mişcare anticomunistă** – **orele 17.30-18.30,** mulţimea din Piaţa Palatului se radicalizează şi

forţează nu numai înlăturarea conducerii ceauşiste, ci şi a regimului comunist. Agenţi şi colaboratori ai serviciilor de informaţii occidentale încurajează această tendinţă.

XV. Diversiune teroristă – 22-24 decembrie 1989, începînd cu orele 16.30, 16.45. O organizaţie aflată în legătură cu comandanţi din eşalonul superior al Armatei încearcă să determine risipirea mulţimii şi restabilirea ordinii publice prin răspîndirea zvonurilor panicarde, apoi prin simularea unor atacuri. Grupul prosovietic radical de la conducerea CFSN cere distrugerea Securităţii; este declanşată şi susţinută profesionist diversiunea cu teroriştii Securităţii, cu scopul dublu de a dirija mulţimea spre o solidarizare cu noua putere împotriva unui inamic marcat şi de a distruge Securitatea, ca factor potenţial periculos, naţionalist, neimplicat în represiune; în acest calcul intră şi dorinţa agenţilor sovietici ajunşi la putere de a distruge instituţia care cunoştea activitatea lor de trădare de ţară.

XVI. Instituirea regimului revoluţionar – 24-31 decembrie 1989, emiterea de decrete revoluţionare care proclamă preluarea puterii de către CFSN, supremaţia Armatei, trecerea Securităţii în subordinea acesteia, instituirea tribunalelor excepţionale, execuţia cuplului Ceauşescu, arestarea şefilor Securităţii.

XVII. Lovitură de stat – 6-30 ianuarie 1990, un grup de conducere al CFSN hotăreşte transformarea FSN în partid politic, cu păstrarea puterii. El va decide, total abuziv şi ilegitim, o repartizare a locurilor în CPUN (avînd funcţia de parlament provizoriu) în formula 50% noul partid FSN şi 50% celelalte partide, act ce marchează caracterul ilegal şi neloial al preluării puterii prin lovitură de stat. (Definiţie: lovitura de stat este o acţiune de răsturnare a puterii organizată şi condusă *din interiorul* acelei puteri.)

XVIII. Contralovitură de stat – 12 ianuarie–28 februarie 1990, partidele politice nou înfiinţate organizează manifestaţii de stradă cu scopul răsturnării puterii politice reprezentate de partidul

FSN, rămas ilegal la putere. FSN foloseşte grupuri sociale (muncitori de pe platformele industriale, mineri) şi forţe de ordine pentru a înfrînge contralovitura de stat. Opoziţia încearcă o prelungire a contraloviturii de stat printr-o manifestaţie permanentă în Piaţa Universităţii, devenită ilegală după alegerile din 20 mai 1990.

XIX. Încheierea procesului revoluţionar, a revoluţiei – 20 mai 1990. Alegerile declarate oficial şi recunoscute internaţional drept libere legitimează lovitura de stat din ianuarie şi confirmă încredinţarea puterii către FSN prin votul majoritar, substanţial al populaţiei. Această nouă realitate politică marchează eşecul înscrierii României pe un scenariu occidental de desprindere din sfera de influenţă sovietică şi, totodată, rămînerea României încă un deceniu în sfera de influenţă sovietică. Întîrzierile în reformarea sistemului politic şi al celui economic sunt interpretate de Occident ca acţiuni dirijate în sensul dorinţei de a rămîne în sfera de influenţă a URSS (Rusiei), motiv pentru care liderii politici ai FSN şi ai partidelor născute de acesta vor fi urmărite de o continuă şi insistentă propagandă internaţională negativă, cu efecte directe asupra situaţiei sociale a populaţiei. Tentativa guvernului Petre Roman de a aplica o reformă liberală rapidă este sabotată din interiorul puterii, astfel că în **septembrie 1991** guvernul Roman este răsturnat printr-o nouă lovitură de stat.

Bibliografie selectivă

Documente din fonduri arhivistice

Arhiva Senatului României (Arh. SR), *Raportul Comisiei senatoriale privind acţiunile desfăşurate în revoluţia din decembrie 1989,* vol. I.

Arh. SR, *Raportul Comisiei senatoriale privind acţiunile desfăşurate în revoluţia din decembrie 1989,* vol. II. Opinii separate.

Arh. SR, Fond Dosare audieri Comisia senatorială pentru cercetarea evenimentelor din decembrie 1989 (neorganizată arhivistic), 1994.

Arhivele Naţionale ale României, *Stenogramele şedinţelor Biroului Politic al Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Român – 1948,* Bucureşti, 2002.

Arhivele Naţionale ale României, *Copilăria comunismului românesc în Arhiva Cominternului,* Bucureşti, 2001.

Academia Română, Institutul Naţional pentru Studiul Totalitarismului, *Colectivizarea agriculturii în România. Dimensiunea politică (1949–1953)*, Bucureşti, 2000.

Academia Română, Institutul Naţional pentru Studiul Totalitarismului, *Arhivele totalitarismului*, 1998–2004.

Curtea Supremă de Justiţie. Secţia Parchetelor Militare (CSJ.SPM), Autor colectiv coordonat de general de brigadă Samoilă Joarză, *Sinteza aspectelor rezultate din anchetele efectuate de Parchetul Militar, în perioada 1990–1994, în cauzele privind evenimentele din decembrie 1989.*

CSJ. SPM, locotenent-colonel Gh. Cornescu, *Informare cu privire la cercetările efectuate de Parchetele Militare în cauzele referitoare la evenimentele din Decembrie 1989.*

Curtea Supremă de Justiţie, Secţia Penală (CSJ.SP), *Dosar nr. 2955/1998, Sentinţa nr. 9 din 15 iulie 1999*.

Curtea Supremă de Justiţie, Completul de 9 judecători, *Decizia nr. 8, Dosar nr. 55/1999, Şedinţa publică de la 23 februarie 2000.*

Procuratura României. Procuratura Generală – Direcţia Procuraturilor Militare, *Dosar nr. 517/P/1989*.

Procuratura României. Procuratura Militară Cluj, *Dosar nr. 14/P/1990.*

Serviciul Român de Informaţii (Arh. SRI), *Punct de vedere preliminar al Serviciului Român de Informaţii privind evenimentele din decembrie 1989.*

Arh. SRI, Serviciul Român de Informaţii, *Raport privind evenimentele din decembrie 1989 în judeţul Sibiu.*

Arh. SRI, Serviciul Român de Informaţii, *Secţia Informaţii Sibiu, Nr. 002903/13.12.1993*.

Arh. SRI, Serviciul Român de Informaţii, *Notă-raport privind unele aspecte legate de desfăşurarea evenimentelor din judeţul Caraş-Severin în decembrie 1989.*

Arh. SRI, *Note-raport privind unele aspecte cu caracter informativ din perioada premergătoare evenimentelor din decembrie 1989 în judeţele Harghita, Satu-Mare, Iaşi.*

Supliment *Ordinea* OMNIAPRES, Evenimentele din decembrie 1989 văzute de Serviciul Român de Informaţii (Raport preliminar SRI publicat).

Ministerul de Interne. Departamentul Securităţii Statului, *Instrucţiuni Nr. D – 00190/1987 privind organizarea şi desfăşurarea activităţii informativ-operative a organelor de securitate,* 1987.

Ministerul de Interne. Departamentul Securităţii Statului, *Instrucţiuni Nr. D – 00180/1987 privind activitatea de creare şi folosire a reţelei informative a aparatului de securitate*, 1987.

Ministerul Apărării Naţionale (MApN), *Documentarul-Comandantului*, general-maior Voinea Gh., copertă verde.

MApN, *Documentarul-Comandantului*, general-maior Voinea Gh., copertă roşie.

MApN Document. *Buletinul Arhivelor Militare Române, 1998–2005.*

Arh. MApN, *Fond „Decembrie 1989".*

Arh. Corp 10 Armată, Iaşi, *Rapoarte către Statul Major al Trupelor de Grăniceri.*

CNSAS, Florica Dobre, Florian Banu, Camelia Duică, Silviu B. Moldovan, Liviu Ţăranu, *Trupele de Securitate (1949–1989)*, Ed. Nemira, Bucureşti, 2004.

Arhiva cotidianului *Ziua,* Fond Stenograme Comisia pentru cercetarea evenimentelor din decembrie 1989 (manuscrise).

Colectiv coordonat de general de divizie (r) Costache Codrescu, *Armata română în revoluţia din decembrie 1989*, Ed. Militară, Bucureşti, 1998.

Arhiva cotidianului *Jurnalul Naţional*.

Arhiva cotidianului *România liberă*.

Constantin Sava şi Constantin Monac, *Revoluţia română din decembrie 1989 retrăită prin documente şi mărturii*, Ed. Axioma Edit, Bucureşti, 2001.

Autori români

Paul Abrudan, *Sibiul în revoluţia din decembrie 1989*, Ed. Casa Armatei, Sibiu, 1990.

Vladimir Alexe, *România secretă*, Ed. Elit, Bucureşti, 2004.

Vladimir Alexe, *Biografiile secrete ale „reformatorilor" din statele Estului ex-comunist* în cotidianul *Ziua*. Dosare ultrasecrete, nr. 122/ 9 septembrie 2000.

Vladimir Alexe, KGB a regizat răsturnarea regimurilor comuniste din Europa de Est în *Ziua* din 19 noiembrie 1999.

Anghel Andreescu, Octavian Burcin, Neculai Munteanu, Adrian Bălan, *Starea de asediu în România modernă*, Ed. All, Bucureşti, 2000.

Vartan Arachelian, *Scînteia vine de la Moscova* în revista *Historia*, Anul 1, Nr. 2, decembrie 2001.

Vartan Arachelian, *În faţa dumneavoastră. Revoluţia şi personajele sale,* Ed. Nemira, Bucureşti, 1998.

General Eugen Bădălan, colonel Teodor Frunzeti, *Acţiunile militare altele decît războiul*, Ed. Militară, Bucureşti, 2001.

Lavinia Betea, *Convorbiri neterminate*, Ed. Polirom, Iaşi, 2001.

Lavinia Betea, *Maurer şi lumea de ieri*, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 2001.

Teodor Brateş, *Explozia unei clipe*, Ed. Scripta, 1992.

Teodor Brateş, *Echipa de sacrificiu. Din culisele guvernării postrevoluţionare. 5 ianuarie 1990 - 5 februarie 1991,* Ed. „România de azi", Bucureşti, 1992.

Teodor Brateş, *Trilogia revoluţiei române în direct*, vol. 1, Ed. Ager-Economistul, Bucureşti, 2004.

Mircea Brenciu, *Revoluţia luminii*, Ed. S.Z.O.C. „Cincinat Pavelescu", Braşov, 2004.

Silviu Brucan, *De la capitalism la socialism şi retur. O biografie între două revoluţii,* Ed. Nemira, Bucureşti, 1994.

Silviu Brucan, *România în derivă*, Ed. Nemira, Bucureşti, 2000.

Silviu Brucan, *Democraţia în România începe cu democraţia în Front,* Ed. Semnalul, Bucureşti, 1990.

Silviu Brucan, *Generaţia irosită. Memorii*, Ed. Universul şi Calistrat Hogaş, Bucureşti, 1992.

Gheorghe Buzatu şi Mircea Chiriţoiu, *Agresiunea comunismului în România*. vol. I, II, *Documente din arhivele secrete*: 1944–1989, Ed. Paideia, Bucureşti, 1998.

Boris Buzilă, *În prezenţa stăpînilor. Treizeci de ani de jurnal secret la România liberă,* Ed. Compania, Bucureşti, 1999.

Mihaela M. Ceauşescu, *Nu regret, nu mă jelesc, nu strig*, Ed. Meditaţii, Bucureşti, 2004.

Ruxandra Cesereanu, *Decembrie '89. Deconstrucţia unei revoluţii*, Ed. Polirom, Iaşi, 2004.

Rodica Chelaru, *Culpe care nu se uită. Convorbiri cu Cornel Burtică*, Ed. Curtea Veche, Bucureşti, 2001, p. 151.

Iulian Chifu (Radu Chiaburu), *O ipoteză despre revoluţia română, începută la Iaşi* în cotidianul *Independentul*, 14 decembrie 1999.

Iulian Chifu, *Basarabia sub ocupaţie sovietică*, Ed. POLITEIA-SNSPA, Bucureşti, 2004.

Iulian Chifu, *Război diplomatic în umbra Kremlinului.* Lupta politică de culise dintre CSI şi Consiliul Europei pentru control strategic în Republica Moldova, Centrul de Istorie şi Civilizaţie Europeană, Iaşi, 1997.

General de brigadă (r) Mihai Chiriac, *Aniversare însîngerată*, Ed. Militară, Bucureşti, 2003.

Pavel Câmpeanu, *Ceauşescu, anii numărătorii inverse*, Ed. Polirom, Iaşi, 2002.

Emil Constantinescu, *Adevărul despre România (1989–2004*), Ed. Universalia, Bucureşti, 2004.

Florin Constantiniu, *O istorie sinceră a poporului român*, Ed. Univers Enciclopedic, Bucureşti, 1999.

Doina Cornea, *Libertate?* Convorbiri cu Michel Combes, Ed. Humanitas, Bucureşti, 1992.

Doina Cornea, *Scrisori deschise şi alte texte*, Ed. Humanitas, Bucureşti, 1991.

Iosif Costinaş, *Întrebări cu şi fără răspuns. Decembrie 1989*, Ed. Mirton, Timişoara, 2001.

Colonel(r) Gheorghe Cotoman, Dosarele Securităţii. Dezvăluirile unui anchetator de la Direcţia VI a D.S.S., Ed. Obiectiv, Craiova, 1999.

Radu Cristescu, *Spionajul şi contraspionajul pe înţelesul tuturor. Mic dicţionar al serviciilor secrete,* Ed. Evenimentul Românesc, Bucureşti, 2000.

Silviu Curticeanu, *Mărturia unei istorii trăite*, Ed. Albatros, Bucureşti, 2000.

Ion Diaconescu, *După temniţă*, Ed. Nemira, Bucureşti, 2003.

Ion Diaconescu, *După revoluţie*, Ed. Nemira, Bucureşti, 2003.

Viceamiral (r) Ştefan Dinu, „Din culisele militare ale revoluţiei române din decembrie ’89 în *Dosarele Istoriei*, Nr. 12 (88).

Viceamiral (r) Ştefan Dinu, *Transparenţe dintr-o viaţă condamnată la discreţie,* Bucureşti, 2005 (tiraj confidenţial, 10 exemplare).

Neagu Djuvara, *Amintiri din pribegie (1948–1990)*, Ed. Albatros, Bucureşti, 2002.

Viorel Domenico, *După execuţie a nins*, Ed. Militară, Bucureşti, 1992.

Ionel Gal, *Raţiune şi represiune în Ministerul de Interne* (1965–1989), vol. I-II, Ed. Domino, Iaşi, 2001.

General Ion Gheorghe, general Corneliu Soare, *Doctrina militară românească. 1968–1989*, Ed. Militară, Bucureşti, 1999.

Daniela Veronica Guşă de Drăgan, *Condamnat la adevăr. General Ştefan Guşă*, Ed. RAO, Bucureşti, 2004.

Emil Hurezeanu, „*Europa liberă* şi revoluţia“ în *O enigmă care împlineşte şapte ani.* Timişoara 1989–1996, Fundaţia Academia Civică, Bucureşti, 1997.

Victor Iancu, *Istoria pierdută a României postdecembriste*, Ed. Maşina de scris, Bucureşti, 2000,

Cristian Ionescu, *Drept constituţional şi instituţii politice. Teoria generală a instituţiilor politice,* vol. 1, Ed. Lumina Lex, Bucureşti, 1997.

Apud Cristian Ionescu, *Drept constituţional şi instituţii politice. Sistemul constituţional românesc,* vol. II, Ed. Lumina Lex, Bucureşti, 1997.

Ion Iliescu, *Revoluţie şi reformă*, Ed. Enciclopedică, Bucureşti, 1994.

Ion Iliescu, *Revoluţia română*, Ed. Presa naţională, Bucureşti, 2001.

Ion Iliescu, *Aufbruch nach Europa*, Ed. Böhlau, Köln, 1995.

Ion Iliescu, *La Roumanie à l'heure de la vérité*, Ed. Henri Berger, Paris, 1994.

Ion Iliescu, *Integration and Globalization. A Romanian View*, Ed. Fundaţia Culturală Română, Bucureşti, 2003.

Marele şoc din finalul unui secol scurt. Ion Iliescu în dialog cu Vladimir Tismăneanu, Ed. Enciclopedică, Bucureşti, 2004.

Claudiu Iordache, *Polul de Putere*, Ed. IRINI, Bucureşti, 2002.

Claudiu Iordache, *Clasa nevrednică*, Ed. IRINI, Bucureşti, 1997.

Panait Istrati, *Spovedanie pentru învinşi*, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1990.

Cleopatra Lorinţiu, Emanuel Valeriu, *Fără contract*, Ed. Quadrat Press, Bucureşti, 1992.

Dan A. Lăzărescu, *Confesiuni. Dialoguri realizate cu Radu Ţoancă*, Ed. Hestia, Oradea, 1997.

Valentin Lipatti, *Lumea în tranziţie*, Ed. Globus, Bucureşti, 1994.

Dorian Marcu, *Moartea Ceauşeştilor*, Ed. Excelsior CA, Bucureşti, 1991.

Cassian Maria Spiridon, Iaşi, *14 decembrie 1989, începutul Revoluţiei Române*, Ed. Timpul, Iaşi, 1994.

Cassian Maria Spiridon, „Orice revoluţie are petele sale întunecate“, interviu luat de Dan M. Brezuleanu în *Situaţia* (Iaşi), Nr. 127/9 decembrie 1999.

Cassian Maria Spiridon, *Iaşi, 14 decembrie 1989, începutul Revoluţiei Române*, p. 15, după serialul apărut în numerele din decembrie 1990 şi ianuarie 1991 ale revistei *Cronica* din Iaşi.

Cassian Maria Spiridon, Iaşi, *14 decembrie 1989, începutul revoluţiei române?*, Ed. Cogito, Oradea, 2000.

Gheorghe Gaston Marin, *Consemnări*, Ed. SemnE, Bucureşti, 2003.

Niculae Mavru, *Revoluţia din stradă*, Ed. RAO, Bucureşti, 2004.

Dumitru Mazilu, *Revoluţia furată. Memoriu pentru ţara mea*, vol. 1, Ed. Cozia, Bucureşti, 1991.

Virgil Măgureanu, *Studii de sociologie politică*, Ed. Albatros, Bucureşti, 1997.

Virgil Măgureanu, *Declinul sau apoteoza puterii?*, Ed. RAO, Bucureşti, 2003.

Miodrag Milin, „Azi în Timişoara, mîine-n toată ţara!“ în *Timişoara, 16-22 decembrie 1989,* Ed. Facla, Timişoara, 1990.

Miodrag Milin, *Timişoara în arhivele Europei libere. 17-20 decembrie 1989*, Ed. Fundaţiei Academia Civică, Bucureşti, 1999.

Marius Mioc, *Revoluţia din Timişoara şi falsificatorii istoriei,* Ed. Sedona, Timişoara, 1999.

Marius Mioc, *Procesele revoluţiei din Timişoara (1989).* Documente istorice, Ed. Artpress, Timişoara, 2004.

Marius Mioc, *Revoluţia fără mistere. Cazul László Tökes*, Ed. „Almanahul Banatului“, Timişoara, 2002.

Marius Mircu, *Dosar Ana Pauker*, Ed. Gutenberg-Casa cărţii, Bucureşti, 1991.

General de brigadă (r) Sever Neagoe, *Personalităţi din evoluţia grănicerilor în secolul XX,* Bucureşti, 2001.

General de divizie (r) Neagu Cosma, *Securitatea, poliţia politică, dosare, informatori*, Ed. Globus, Bucureşti, 1998.

Neagu Cosma, *Contribuţia unor minorităţi naţionale la bolşevizarea României,* Ed. Bravo-Press, Bucureşti, 1996.

Nicolae M. Nicolae, *O lume aşa cum am cunoscut-o. Amintirile unui fost ambasador al României,* Ed. Pro Domo, Bucureşti, 2000.

Sergiu Nicolaescu, *Cartea revoluției române. Decembrie 1989*, Ed. „Ion Cristoiu", București, 2000.

Sergiu Nicolaescu, *Sergiu Nicolaescu acuză!*, Ed. PRO, București, 1998.

Sergiu Nicolaescu, *Revoluția. Începutul adevărului. Un raport personal*, Ed. Topaz, București, 1995.

Daniel Nicolescu, *Convorbiri cu Dan Deșliu*, Ed. Eminescu, 1998.

Paul Niculescu-Mizil, *De la Comintern la comunism național*, Ed. Evenimentul Românesc, București, 2001.

Paul Niculescu-Mizil, *O istorie trăită. Memorii*, vol. 1, Ed. Enciclopedică, București, 2002.

Vlăduț Nisipeanu, *L-am înfruntat pe Ceaușescu*, Ed. Crist, 1999.

Constantin Olteanu, *File din istoria Bucureștilor. Însemnările unui primar general*, Ed. ALDO, București, 2004.

Marian Oprea, Viorel Patrichi, *În culisele Securității cu și fără generalul Pleșiță*, Ed. Lumea Magazin, București, 2004.

Marius Oprea, Stejărel Olaru, *Ziua care nu se uită. 15 noiembrie 1987*, *Brașov*, Ed. Polirom, Iași, 2002.

Marius Oprea, *Moștenitorii Securității*, Ed. Humanitas, București, 2004.

Marius Oprea (coordonator), Nicolae Videnie, Ioana Cîrstocea, Andreea Năstase, Stejărel Olaru, *Securiștii partidului. Serviciul de Cadre al PCR ca poliție politică. Studiu de caz: arhiva Comitetului Municipal de partid Brașov*, Ed. Polirom, Iași, 2002.

Marius Oprea, *Banalitatea răului. O istorie a Securității în documente, 1949–1989*, Ed. Polirom, Iași, 2002.

Alexandru Oșca, Vasile Popa, *România, o fereastră în Cortina de Fier*, Ed. Vrantop, Focșani, 1997.

Viorel Patrichi, *Mircea Druc sau Lupta cu ultimul imperiu*, Ed. Zamolxe, București, 1998.

Viorel Patrichi, *Ochii și urechile poporului. Convorbiri cu generalul Nicolae Pleșiță*, Ed. Ianus Inf. SRL, București, 2001.

Cristina Păiușan, Narcis Dorin Ion, Mihai Retegan, *Regimul comunist din România. O cronologie politică (1945–1989)*, Ed. Tritonic, București, 2002.

Mihai Pelin, *Genii și analfabeți. Militari și intelectuali sub lupa Securității*, Ed. Universal Dalsi, București, 2002.

Mihai Pelin, *Un veac de spionaj, contraspionaj și poliție politică*, Ed. Elion, București, 2003.

Aurel Perva, Carol Roman, *Misterele revoluției române*, Ed. „Răscruci de milenii", București, 1991.

Ion Petcu, *Ceaușescu, un fanatic al puterii, Biografie neretușată*, Ed. Românul, București, 1994.

Colectiv coordonat de general de divizie Ion Pitulescu, *Șase zile care au zguduit România. Ministerul de Interne în decembrie 1989. Pledoarie pentru Istorie*, vol. 1, București, 1995.

Dumitru Popescu, *Un fost lider comunist se destăinuie: „Am fost și cioplitor de himere"*, Ed. Expres, București, f.a.

Dumitru Preda, Mihai Retegan, *1989 – Principiul dominoului. Prăbușirea regimurilor comuniste europene*, Ed. Fundației Culturale Române, București, 2000.

Tiberius Puiu, *Ucraina și ucrainenii*, Ed. Mustang, București, 1999.

Colonel (r) Gheorghe Rațiu, *Raze de lumină pe cărări întunecate*, Ed. Paco, București, 1996.

Ion Rațiu, *Note zilnice. Decembrie 1989–Decembrie 1990. În fine, acasă*, Ed. Univers, București, 1999.

Ion Rațiu, *România de astăzi. Comunism sau independență?* Ed. Condor, București, 1990.

Ion Rațiu, *Politică pentru Occident*, Ed. „Progresul Românesc", București, 1992.

Grigore Răduică, *Crime în lupta pentru putere (1966–1968): Ancheta cazului Pătrășcanu*, Ed. Evenimentul Românesc, București, 1999.

Mihai Retegan, *1968. Din primăvară pînă în toamnă*, Ed. RAO, București, 1998.

Mihai Retegan, *Război politic în blocul comunist*, Ed. RAO, București, 2002.

Petre Roman, *Libertatea ca datorie*, Ed. Dacia, Cluj Napoca, 1994.

Petre Roman, *Mărturii provocate. Convorbiri cu Elena Ştefoi*, Ed. Paideia, 2002.

Şef rabin dr. Moses Rosen, *Primejdii, încercări, miracole*, Ed. Hasefer, Bucureşti, 1991.

Dinu Săraru în dialog cu Victor Atanasie Stănculescu, *Generalul revoluţiei cu piciorul în ghips*, Ed. RAO, Bucureşti, 2005.

Alexandru Săucă, *K.G.B.-ul şi revoluţia română*, Ed. Miracol, Bucureşti, 1994.

Eugen Simion, *Convorbiri cu Petru Dumitriu*, Ed. Mercuţio, Bucureşti, 1998.

Ioan Scurtu şi Georgiana-Margareta Scurtu, „Evoluţia situaţiei din Balcani în a doua jumătate a secolului al XX-lea" în *Balcanii, ieşirea din trecut*, Institutul de Studii Internaţionale şi Strategice, Bucureşti, 1999.

Autor colectiv, *Istoria Basarabiei de la începuturi pînă în 1998*. Coordonator Ioan Scurtu, Ed. Semne, Bucureşti, 1998.

Teşu Solomovici, *Securitatea şi evreii. Despre călăi şi despre victime*, Ed. Ziua, Bucureşti, 2003.

Colonel (r) Traian Stambert, *Escală pe strada „cîrtiţelor"*, Ed. Paco, Bucureşti, f.a.

Ion Stănescu, *Potenţialul turistic românesc – Eldorado al viitorului*, Ed. Paco, Bucureşti, 2001.

Alex Mihai Stoenescu, *Interviuri despre revoluţie*, Ed. RAO, Bucureşti, 2004,

Alex Mihai Stoenescu, *Istoria loviturilor de stat în România*, vol. I-IV, Ed. RAO, Bucureşti, 2001-2004,

Alex Mihai Stoenescu, *Armata, mareşalul şi evreii*, Ed. RAO, Bucureşti, 1997.

Alex Mihai Stoenescu, Cornel Codiţă, *Balcanii – ieşirea din trecut*, Ed. ISIS, Bucureşti, 1999.

Ilie Stoian, *Criminala capodoperă*, Ed, EVEX, Bucureşti, 1994.

Ilie Stoian, *Decembrie '89. Arta diversiunii*, Ed. Colaj, Bucureşti, 1993.

Stan Stoica, *România. O istorie cronologică (1989–2002)*, Ed. Meronia, Bucureşti, 2002.

Nicolae Stroescu, *Pe urmele revoluţiei*, Ed. Albatros, Bucureşti, 1992.

Ion Suceavă, *În numele adevărului*, Ed. Venus, Bucureşti, 1991.

Titus Suciu, *Reportaj cu sufletul la gură*, Ed. Facla, Timişoara, 1990.

Domniţa Ştefănescu, *Cinci ani din istoria României. O cronologie a evenimentelor. Decembrie 1989 – decembrie 1994,* Ed. Maşina de scris, Bucureşti, 1995,

Mihai Tatulici, *Revoluţia română în direct*, Bucureşti, 1990,

Stelian Tănase, *Revoluţia ca eşec. Elite & societate*, Ed. Polirom, Iaşi, 1996.

Stelian Tănase, *Ora oficială de iarnă*, Ed. Institutului European, Iaşi, 1995, p. 191.

Stelian Tănase, *Miracolul revoluţiei*, Ed. Humanitas, Bucureşti, 1999.

Stelian Tănase, *Acasă se vorbeşte în şoaptă*, Ed. Compania, Bucureşti, 2002.

Filip Teodorescu, *Un risc asumat. Timişoara–decembrie 1989*, Ed. Viitorul Românesc, Bucureşti, 1992.

Radu Tinu, *Timişoara... no comment!*, Ed. Paco, Bucureşti, 1995.

Cristian Troncotă, Horaţiu Blidaru, *Careul de Aşi. Serviciile secrete ale Marii Britanii, SUA, Rusiei şi Israelului,* Ed. Elion, Bucureşti, 2003, p. 25.

Cristian Troncotă, *Duplicitarii. O istorie a Serviciilor de Informaţii şi Securitate ale regimului comunist din România,* Ed. Elion, Bucureşti, 2003.

Cristian Troncotă, „The evolution of the relations between Romanian and Soviet Intelligence and Security Agencies (1969–1989)“ în *On both sides of the Iron Curtain,* Ed. Militară, Bucureşti, 2001.

Corneliu Vadim Tudor, *Jurnalul Revoluţiei, de la Crăciun la Paşte*, Ed. Fundaţiei România Mare, Bucureşti, 1999.

Corneliu Vadim Tudor, *Cartea de Aur*, Ed. Fundaţiei „România Mare“, Bucureşti, 2003.

Ion Ţîrlea, *Moartea pîndeşte sub epoleţi. Sibiu '89*, Ed. Blassco & Mustang, Bucureşti, 1993.

Stelian Ţurlea, *C.I.A. „Compania“ cu uşile deschise*, Ed. Fundaţiei PRO, Bucureşti, 2000.

Constantin Vasile, *Noi am fost teroriştii?!*, Ed. Sibguard, Sibiu, 1995.

Radu Vasile, *Cursă pe contrasens. Amintirile unui prim-ministru,* Ed. Humanitas, Bucureşti, 2002.

Teodor Wexler şi Mihaela Popov, *Anchete şi procese uitate. 1945–1960*, vol. I-II, Fundaţia W. Filderman, Bucureşti, f.a.

Şerban Rădulescu-Zoner, Gheorghe Cliveti, Gheorghe Onişoru, Dumitru Şandru, Apostol Stan, *Istoria Partidului Naţional Liberal,* Ed. All, Bucureşti, 2000.

Autor colectiv, *Timişoara – 16-22 decembrie 1989*, Ed. Facla, Timişoara, 1990.

Autor colectiv, *Anii 1961–1972: ţările Europei de Est, între speranţele reformei şi realitatea stagnării,* Ed. Fundaţiei Academia Civică, Bucureşti, 2001.

Lucrări de sociologie, filozofie şi filozofia istoriei

Sorin Antohi, *Exerciţiul distanţei. Discursuri, societăţi, metode,* Ed. Nemira, Bucureşti, 1997.

Autor colectiv, coordonator Daniel Barbu, *Firea românilor*, Ed. Nemira, Bucureşti, 2004.

Ionica Berevoescu, Dan Chiribucă, Mircea Ioan Comşa, Narcisa Grigorescu, Andra Aldea Lăzăroiu, Sebastian Lăzăroiu, Marilena Pop, Lucian Pop, Sofia Manuela Stănculescu, *Feţele schimbării. Românii şi provocările tranziţiei*, Ed. Nemira, Bucureşti, 1999.

Lucian Blaga, *Trilogia valorilor. Ştiinţă şi creaţie*, Ed. Humanitas, Bucureşti, 1996.

Traian Brăileanu, *Sociologie generală*, Ed. Albatros, Bucureşti, 2003.

Alfred Bulai, *Mecanismele electorale ale societăţii româneşti,* Ed. Paideia, Bucureşti, 1999.

Paul Cernat, Ion Manolescu, Angelo Mitchievici, Ioan Stanomir, *O lume dispărută*, Ed. Polirom, Iaşi, 2004.

Liviu Chelcea, Puiu Lăţea, *România profundă în comunism*, Ed. Nemira, Bucureşti, 2000.

Ion Chiciudean, *Imaginile sociale despre naţiune; de la imaginile constituite spontan la posibilitatea manipulării lor. Oportunitatea gestionării imaginii sociale despre naţiune în Investigarea naţiunilor. Aspecte teoretice şi metodologice,* Ed. Licorna, Bucureşti, 1998.

Iulian Chifu, *Calea dreaptă. Pledoarie pentru o doctrină a Adevărului*, Centrul de Istorie şi Civilizaţie Europeană, Iaşi, 1996.

Emil Cioran, *Istorie şi utopie*, Ed. Humanitas, Bucureşti, 1997.

Ion Dinu, *Conştiinţa de sine a naţiunilor în Investigarea naţiunilor. Aspecte teoretice şi metodologice,* Ed. Licorna, Bucureşti, 1998.

Ion Florea, *Mistica politică şi paradoxurile democraţiei*, Editura FRM, Bucureşti, 1996.

Petre T. Frangopol, *Mediocritate şi excelenţă. O radiografie a ştiinţei şi a învăţământului din România,* Ed. Albatros, Bucureşti, 2002.

Vintilă Horia, *Credinţă şi creaţie*, Ed. Eikon, Cluj-Napoca, 2003.

Ion Ianoşi, *Eu – şi el. Însemnări subiective despre Ceauşescu,* Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 2003.

Nicolae Iorga, *Sfaturi pe întunerec*, Ed. Militară, Bucureşti, 1977.

Gabriel Liiceanu, *Apel către lichele*, Ed. Humanitas, Bucureşti, 1996.

Alexandru Mamina, *Societate, instituţii, reprezentări sociale*, Ed. Enciclopedică, Bucureşti, 1998.

Adrian Marino, *Politică şi cultură, Pentru o nouă cultură română,* Ed. Polirom, Iaşi, 1996.

Alina Mungiu, *Românii după '89. Istoria unei neînţelegeri*, Ed. Humanitas, Bucureşti, 1995.

Constantin Noica, *Manuscrisele de la Cîmpulung*, Ed. Humanitas, Bucureşti, 1997.

Constantin Noica, *Cuvînt împreună despre rostirea românească*, Ed. Humanitas, Bucureşti, 1996.

Vasile Pârvan, *Idei şi forme istorice.* (Patru lecţii inaugurale ale cursului de Istorie Antică şi de Istoria Artelor, Universitatea din Cluj I), Ed. Cartea Românească, Bucureşti, 1920.

Cristian Popa, „Structura societăţii civile în concepţia lui Hegel" în *Revista de teorie socială*, Tomul V, Nr. 4, Ed. Academiei Române, Bucureşti, 2001.

H.-R. Patapievici, *Politice*, Ed. Humanitas, Bucureşti, 1996.

Ulm Spineanu, *Încotro... România 2000?*, Ed. Mondograf, Constanţa, 1995.

Gheorghe Teodorescu, *Sociologia mirabilis*, Ed. Fundaţiei AXIS, Iaşi, 2003.

Emil Tocaci, *Revoltă şi speranţă*, Ed. Ex Ponto, Constanţa, 1998.

Gheorghe Toma, *Xenopol despre logica istoriei*, Ed. Politică, Bucureşti, 1971.

Petre Ţuţea, *Omul. Tratat de antropologie creştină*, Ed. Timpul, Iaşi, 2003.

Autor colectiv, „Teoria organizaţiilor" în *Buletinul Învăţământului Militar*, Anul III, Nr. 1-2, Bucureşti, 1996.

Autori străini

Christopher Andrew şi Oleg Gordievski, *KGB, istoria secretă a operaţiunilor sale externe de la Lenin la Gorbaciov,* Ed. All, Bucureşti, 1994.

Donald L.M. Blackmer and Sidney Tarrow, *Communism in Italy and France*, Ed. Princeton University Press, New Jersey, 1977.

Ante Beljo, *YU-Genocide*, Ed. Northen Tribune Publishing, Toronto-Zagreb, 1995.

Georges-Marc Benamou, *Le dernier Mitterrand*, Ed. Plon, Paris, 1996.

Noel Bernard, *Aici e Europa liberă,* Ed. Observator, Bucureşti, 1990.

Alain Besançon, *Nenorocirea secolului. Despre comunism, nazism şi unicitatea „Şoah"-ului*, Ed. Humanitas, Bucureşti, 1999.

Yann Breault, Pierre Jolicoeur, Jacques Levesque, *La Russie et son ex-empire*, Ed. Presses de Sciences Po, Paris, 2003.

Zbigniew Brzezinski, *Marele eşec. Naşterea şi moartea comunismului în secolul XX*, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1993.

Vladimir Bukovski, *Judecată la Moscova*, Ed. Albatros, Bucureşti, 1998.

Peter Calvocoressi, *Europa de la Bismarck la Gorbaciov*, Ed. Polirom, Iaşi, 2003.

Caleb Carr, *Les leçons de la terreur*, Ed. Presses de la Cité, Paris, 2002.

Georges Castellan, *Histoire des Balkans (XIVème–Xème siècle)*, Ed. Fayard, Paris, 1991,

George Crowder, *Anarhismul*, Ed. Antet, Bucureşti, 1997.

Jean Daniel, *Religiile unui preşedinte*, Ed. Enciclopedică, Bucureşti, 1991.

Victor Débuchy, *Strania istorie a armelor secrete germane*, Ed. Politică, Bucureşti, 1983.

Dennis Deletant, *Ceauşescu şi Securitatea. Constrîngere şi disidenţă în România anilor 1965–1989*, Ed. Humanitas, Bucureşti, 1998.

Dennis Deletant, „Fragmente ale unui adevăr. Televiziunea BBC şi revoluţia română" *în Întrebări cu şi fără răspuns. Decembrie 1989*, Ed. Mirton, Timişoara, 2001.

Olivier Forcade, Sébastien Laurent, *Secrets d' Etat. Pouvoirs et renseignement dans le monde contemporain*, Ed. Armand Colin, Paris, 2005.

Marc Ferro, *Naissance et effondrement du régime communist en Russie*, Ed. Livre de poche, Paris, 1997.

Gerald Ford, *The autobiography of. A time to heal*, Berkley Books, New York, 1980.

Charles W. Freeman, Jr., *The Diplomats Dictionary*, National Defense University Press, Washington, DC.

André Fontaine, *La Tache rouge*, Edition de La Martinière, Paris, 2004.

John Foran, *Teoretizarea revoluţiilor*, Ed. Polirom, Iaşi, 2004.

Francis Fukuyama, *Sfîrşitul Istoriei?* Ed. Vremea, Bucureşti, 1994.

David B. Funderburk, *Un ambasador american între Departamentul de Stat şi clanul Ceauşescu*, Ed. Jon Dumitru, Munchen, 1989.

Anneli Ute Gabanyi, „Revoluţiile europene ale anului 1989. Încercare de analiză tipologică" în *O enigmă care împlineşte şapte ani (Timişoara, 1989–1996)*, Fundaţia Academia Civică, Bucureşti, 1997.

Anneli Ute Gabanyi, „Revoluţia română – o revoluţie neterminată?" în *Întrebări cu şi fără răspuns. Decembrie 1989*, Centrul Naţional de Documentare, Cercetare şi Informare Publică despre Revoluţia din Decembrie 1989, Timişoara, 2001.

Anneli Ute Gabanyi, *Cultul lui Ceauşescu*, Ed. Polirom, Iaşi, 2003.

Misha Glenny, *The Balkans, 1804–1999. Nationalism, War and the Great Powers*, Ed. Granta Books, London, 1999.

Daniel Jonah Goldhagen, *Hitler's Willig Executioners. Ordinary Germans and the Holocaust*, Ed. Alfred A. Knopf Inc., New York, 1996.

Mihail Gorbaciov, *Memorii*, Ed. Nemira, Bucureşti, 1994.

José Gotovitch, Pascal Delwit, Jean-Michel De Waele, *Europa comuniştilor*, Ed. Institutului European, Iaşi, 2003.

Andrei Gratcev, *Le mystère Gorbatchev. La Terre et le Destin*, Ed. Du Rocher, Paris, 2001.

Raul Hilberg, *Holocauste: les sources de l'histoire*, Ed. Gallimard, Paris, 2001.

Memoriile lui Hruşciov, Institutul de Studii Istorice şi Social-Politice de pe lîngă CC al PCR (uz intern), Bucureşti, 1973.

Alexandr Iakovlev, *Ce vrem să facem din Uniunea Sovietică.* Convorbire cu Lilly Marcou, Ed. Humanitas, Bucureşti, 1991.

Alexandr Iakovlev, „Contrarevoluţia rusă" în *Sfera politicii*, Nr. 68/martie 1999.

Ghiţă Ionescu, Isabel de Madariaga, *Opoziţia*, Ed. Humanitas, Bucureşti, 1992.

Ghiţă Ionescu, *Opoziţia. Trecutul şi prezentul unei instituţii politice*, Ed. Humanitas, Bucureşti, 1992.

Norbert Juretzko mit Wilhelm Dietl, *Bedingt Dienstbereit. Im Herzen des BND – die Abrechnung eines Aussteigers*, Ullstein Buchverlag GmbH, Berlin, 2004.

Robert D. Kaplan, *Fantomele Balcanilor. O călătorie în istorie*, Ed. Antet, Filipeştii de Tîrg, Prahova, 2002 (copyright 1993).

John Keane, *Societatea civilă. Imagini vechi, viziuni noi*, Institutul European, Iaşi, 2003.

Henry Kissinger, *Diplomaţia*, Ed. All, Bucureşti, 1998.

Alexandr Kolpakidi, *Lichidatorii KGB. Operaţii speciale ale serviciilor secrete sovietice. 1941–2004*, Ed. Yauza-Exmo, Mockba, 2004.

Thomas Kunze, *Nicolae Ceauşescu. Eine Biographie*, Ed. Ch. Links, Berlin, 2000.

Jacques de Launay, *Mari decizii ale celui de-al doilea război mondial*, vol. I-II, Ed. Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1998.

Petru Lucinschi, *Ultimele zile ale URSS*, Ed. Evenimentul Românesc, Bucureşti, 1998, pp. 23-24.

Pascal Lorot, *Perestroika*, Ed. Corint, Bucureşti, 2002.

Monica Lovinescu, *Pragul/Unde scurte V*, Ed. Humanitas, Bucureşti, 1995.

I.M. Maiski, *Amintirile unui ambasador sovietic*, Ed. Politică, Bucureşti, 1967.

Curzio Malaparte, *Tehnica loviturii de stat*, Ed. Nemira, Bucureşti, 1996.

Mareşalul Finlandei, Carl Gustav Emil Mannerheim, *Memorii*, Ed. Militară, Bucureşti, 2003.

Lilly Marcou, *L'Union Soviétique*, Ed. Armand Colin, Paris, 1971.

Herbert Marcuse, *La fin de l'Utopie*, Ed. Delachaux & Niestlé S.A., Neuchatel (Switzerland), 1968.

Vasili Mitrokhin, Christopher Andrew, *Arhiva Mitrokhin. KGB în Europa şi în Vest*, Ed. Orizonturi, Ed. Sirius, Bucureşti, 2003.

Thierry de Montbrial, *Acţiunea şi sistemul lumii*, Academia Română şi Ed. Expert, Bucureşti, 2003.

Nikolai Morozov, *Corespondentul Agenţei TASS care a văzut totul*, Ed. Fundaţiei Culturale Române, Bucureşti, 2002.

Christine Ockrent, Contele de Marenches, *Consilier de taină al Puterii*, Ed. Humanitas, Bucureşti, 1992.

Ion Mihai Pacepa, *Moştenirea Kremlinului*, Ed. Venus, Bucureşti, 1993.

Bruce Page, David Leitch şi Phillip Knightley, *Philby. The Spy who Betrayed a Generation*, Ed. Sphere Books Ltd., London, 1982.

Radu Portocală, „Sistemul sovietic: strategia morţii aparente" în *O enigmă care împlineşte şapte ani. Timişoara, 1989–1996*, Fundaţia Academia Civică, Bucureşti, 1997.

Nestor Rateş, *România: revoluţia încîlcită*, Ed. Litera, Bucureşti, 1994.

Jean-François Revel, *Marea paradă*, Ed. Humanitas, Bucureşti, 2002.

Gerd Ruge, *Mihail Gorbaciov*, Ed. Doina, 1993.

Eduard Şevardnadze, *Opţiunea mea*, Ed. Presa Naţională, Bucureşti, 2003.

Françoise Thom, *Le moment Gorbatchev*, Ed. Hachette, 1989.

Vladimir Tismăneanu, *Reinventarea politicului. Europa Răsăriteană de la Stalin la Havel*, Ed. Polirom, Iaşi, 1997.

Vladimir Tismăneanu, *Stalinism pentru eternitate. O istorie politică a comunismului românesc*, Ed. Polirom, Iaşi, 2005.

Dmitri Volkogonov, „Mihail Gorbaciov – ultimul secretar general al PCUS“ în Rev. *Memoria,* Nr. 29, Bucureşti, 1999,

Piotr S. Wandycz, *Preţul libertăţii. O istorie a Europei central-răsăritene din Evul Mediu pînă în prezent*, Ed. All, Bucureşti, 1998.

Nicolas Werth, *Histoire de l' Union soviétique. De l' Empire russe à la Communauté des Etats indépendants, 1990–1991*, Ed. Press Universitaires de France, Paris, 2004.

Nicolas Werth, Gael Moullec, *Rapports secrets sovietiques, 1921–1991. La société russe dans les documents confidentieles*, Ed. Gallimard, Paris, 1994.

Ernest Weibel, *Histoire et géopolitique des Balkans de 1800 à nos jours*, Ed. Ellipses, Paris, 2002.

Thierry Wolton, *KGB-ul în Franţa*, Ed. Humanitas, Bucureşti, 1992.

Thierry Wolton, *Roşu-brun. Răul secolului*, Ed. Fundaţia Academia Civică, Bucureşti, 2001.

Pavel Zdacek, „Arhivele Securităţii Statului“ (cehoslovac) în *Analele Sighet,* Nr. 9, Ed. Fundaţiei Academia Civică, Bucureşti, 2001.

Împovăraţi de moştenirea Securităţii şi Stasi. (Die Erblast von Stasi und Securitate): *răspunsuri germane, române şi maghiare la o provocare istorică*: simpozion: Bucureşti: 6-8.06.2001, Ed. Compania, Bucureşti, 2002.

Autor colectiv, *Întrebări pentru sfîrşit de mileniu. Convorbiri cu Le Monde*, Ed. Humanitas, Bucureşti, 1992.

biblioteca rao

De la clasici la contemporani, într-o formulă
grafică nouă, cei mai reprezentativi autori pentru

biblioteca dumneavoastră

Madeleine Albright	DOAMNA SECRETAR DE STAT
David Baldacci	JOCUL ORELOR
J.L. Borges & E. Sábato	DIALOGURI BORGES–SÁBATO (consemnate de Orlando Barone)
Dan Brown	ÎNGERI ŞI DEMONI ◆ CODUL LUI DA VINCI ◆ FORTĂREAŢA DIGITALĂ ◆ CONSPIRAŢIA
Albert Camus	STRĂINUL / CIUMA / CĂDEREA / EXILUL ŞI ÎMPĂRĂŢIA ◆ FAŢA ŞI REVERSUL / NUNTA / MITUL LUI SISIF / OMUL REVOLTAT / VARA ◆ CARNETE ◆ TEATRU ◆ PRIMUL OM
John Le Carré	PRIETENIE ABSOLUTĂ
Eugen Ovidiu Chirovici	MISTERELE ISTORIEI
Bill Clinton	VIAŢA MEA
Robin Cook	RISC ASUMAT ◆ ŞOCUL
Clive Cussler	AURUL INCAŞILOR
Nelson DeMille	CĂDEREA NOPŢII
Charles Dickens	DAVID COPPERFIELD (2 vol.)
Denis Diderot	NEPOTUL LUI RAMEAU
Josif Constantin Drăgan	PRIN EUROPA (5 vol.)
Nancy Farmer	MAREA TROLILOR
William Faulkner	CĂTUNUL ◆ ORAŞUL ◆ CASA CU COLOANE
Joseph Finder	PUTERI EXCEPŢIONALE ◆ PARANOIA
Colin Forbes	CATACLISMUL ◆ RINOCERUL ◆ CONSPIRAŢIA ◆ VALUL UCIGAŞ
André Gide	FRUCTELE PĂMÂNTULUI ◆ FALSIFICATORII DE BANI / PORUMBELUL
John Grisham	ULTIMUL JURAT ◆ UN ALTFEL DE CRĂCIUN ◆ CAMPIONUL DIN ARKANSAS ◆ MAESTRUL ◆ MOŞTENITORII ◆ MEDIATORUL
V.D. Guşă de Drăgan	CONDAMNAT LA ADEVĂR
Jack Higgins	ATAC LA PREŞEDINTE
Hermann Hesse	LUPUL DE STEPĂ ◆ SIDDHARTHA / CĂLĂTORIE SPRE SOARE-RĂSARE ◆ KNULP / DEMIAN
Franz Kafka	CORESPONDENŢĂ (vol. 1)
Dean Koontz	ÎN PUTEREA NOPŢII ◆ TRĂIEŞTE NOAPTEA
Mario Vargas Llosa	CONVERSAŢIE LA CATEDRALA
André Malraux	CUCERITORII / CALEA REGALĂ

Thomas Mann	DOCTOR FAUSTUS ◆ POVESTIRI ◆ MĂRTURISIRILE ESCROCULUI FELIX KRULL ◆ LOTTE LA WEIMAR
G. García Márquez	TOAMNA PATRIARHULUI ◆ DESPRE DRAGOSTE ŞI ALŢI DEMONI ◆ INCREDIBILA ŞI TRISTA POVESTE A CANDIDEI ERÉNDIRA ŞI A BUNICII SALE FĂRĂ SUFLET ◆ DRAGOSTEA ÎN VREMEA HOLEREI ◆ AVENTURA LUI MIGUEL LITTÍN, CLANDESTIN ÎN CHILE ◆ A TRĂI PENTRU A-ŢI POVESTI VIAŢA ◆ GENERALUL ÎN LABIRINTUL SĂU ◆ POVESTEA TÎRFELOR MELE TRISTE
Virgil Măgureanu	DECLINUL SAU APOTEOZA PUTERII?
Ilie Năstase	MR NĂSTASE
Regina Noor	CALEA SPRE CREDINŢĂ
Ioan Paul al II-lea	MEMORIE ŞI IDENTITATE
Michael Paigent, Richard Leigh, Henry Lincoln	SÎNGELE SFÎNT ŞI SFÎNTUL GRAAL
L. Picknett & C. Prince	MISTERUL TEMPLIERILOR ◆ CONSPIRAŢIA STARGATE ◆ GIULGIUL DE LA TORINO
Mario Puzo	OMERTA
Ernesto Sábato	ESEURI (vol. 1)
Antoine de Saint-Exupéry	CURIERUL DE SUD. ZBOR DE NOAPTE. PĂMÎNT AL OAMENILOR
Jean-Paul Sartre	TEATRU ◆ CUVINTELE / GREAŢA
John Saul	CASA DE LA RĂSCRUCE ◆ CLUBUL MANHATTAN
Dinu Săraru	TRILOGIA ŢĂRĂNEASCĂ ◆ CIOCOII NOI CU BODYGUARD
Dinu Săraru & Victor Stănculescu	GENERALUL REVOLUŢIEI CU PICIORUL ÎN GHIPS
John Steinbeck	ŞOARECI ŞI OAMENI ◆ FRUCTELE MÎNIEI
Stendhal	ROŞU ŞI NEGRU ◆ MĂNĂSTIREA DIN PARMA
Alex Mihai Stoenescu	ISTORIA LOVITURILOR DE STAT ÎN ROMÂNIA (vol. I, II, III şi IV[1]) ◆ PATIMILE SFÎNTULUI TOMMASO D'AQUINO ◆ INTERVIURI DESPRE REVOLUŢIE
J.R.R. Tolkien	ROVERANDOM ◆ POVEŞTI NETERMINATE
L.N. Tolstoi	CAZACII ŞI ALTE POVESTIRI ◆ SONATA KREUTZER ŞI ALTE POVESTIRI
Marius Tucă	ASTENII DE BUZUNAR ◆ PAMFLETE CU ROMÂNI
Oswald Wirth	FRANCMASONERIA PE ÎNŢELESUL ADEPŢILOR SĂI
Moony Witcher	FETIŢA CELEI DE A ŞASEA LUNI ◆ NINA ŞI MISTERUL NOTEI A OPTA ◆ NINA ŞI BLESTEMUL ŞARPELUI CU PENE

Noutăți

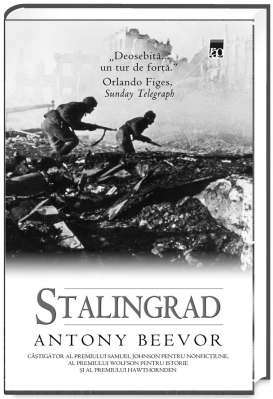

Antony Beevor
STALINGRAD

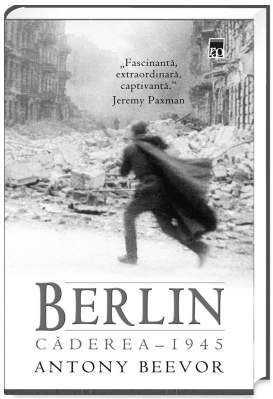

Antony Beevor
BERLIN

clubul cărţii rao

Începînd cu 1 iunie 2005,
CLUBUL CĂRȚII RAO
are un nou regulament de funcționare, mai modern,
mai eficient și mai adaptat nevoilor dumneavoastră,
care este pus la dispoziția membrilor odată cu fișa
de înscriere. Principala inovație o reprezintă
introducerea a TREI TIPURI DE CARDURI
care vă oferă mari reduceri de preț
în achiziționarea cărților.
Pentru detalii privind acest regulament
vă puteți informa din broșurile editurii noastre
sau scriindu-ne pe adresa:

C.P. 2-124, București;
e-mail: *club@raobooks.com*

sau accesînd site-urile:
www.raobooks.com;
www.rao.ro